NESİN VAKFI EDEBİYAT YILLIĞI '84

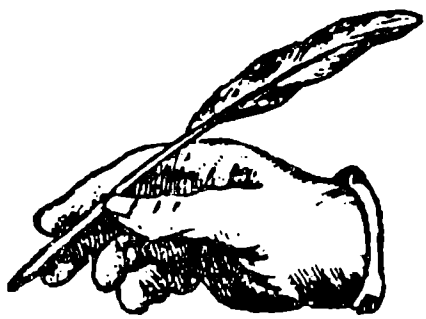
NESİN VAKFI EDEBİYAT YILLIĞI '84

Bu
Kitabın
Bütün
Kazancı
Nesin
Vakfı'na
Bırakılmıştır

NESİN VAKFI

EDEBİYAT YILLIĞI

1984

Kapak düzeni Erkal Yavi

KARDEŞLER BASIMEVİ
ISTANBUL — 1984

BU YILLIĞIN İŞBİRLİĞİNE KATILANLAR

Muzaffer Bakioğlu

Mehmet Yaşar Bilen

Muzaffer Çeliker

Mehmet H. Doğan

Konur Ertop

Öksel Göçmen

Vedat Günyol

İrfan Ünver Nasrattınoğlu

Aziz Nesin

Erdal Öz

Emin Özdemir

Kemal Özer

Yüksel Pazarkaya

Erdem Seçmen

Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığının dokuzuncusunu övünçle sunuyoruz. İlk sayısından beri bildirdiğimiz üzere, Nesin Vakfı Edebiyat Yıllıklarının fiatları her yıl yeniden arttırılmaktadır. Önceden kestirdiğimiz gibi, eski yıllıklar sürekli olarak aranmaktadır.

Nesin Vakfı Edebiyat Yıllıklarının 1984 yılı için geçerli fiatları şöyledir :

1976 Yıllığı — 912 sayfa — 750 Lira

1977 Yıllığı — 960 sayfa — 750 Lira

1978 Yıllığı — 704 sayfa — 750 Lira

1979 Yıllığı — 970 sayfa — 1.500 Lira

1980 Yıllığı — 984 sayfa — 2.000 Lira

1981 Yıllığı — 1216 sayfa — 2.000 Lira

1982 Yıllığı — 1460 sayfa — 1.500 Lira

1983 Yıllığı — 700 sayfa — 1.500 Lira

Nesin Vakfı Edebiyat Yıllıkları her aydının, her yazınseverin, her yazarın ve her Türk dili ve yazını öğretmeninin kitaplığında bulunması zorunlu büyük ve toplu yapıtlardır. Bu yıllıklar birer başvuru yapıtı ve kaynaktır. Her geçen yıl, bu yıllıkları elde etmek gittikçe zorlaşacaktır.

Eski yıllıkları şu adresten ödemeli olarak isteyebilirsiniz.

Nesin Vakfı

P.K. 5 — Çatalca / Istanbul

İÇİNDEKİLER

Sunu 11

Nesin Vakfı Yazın Ödülleri Tüzükleri 17

Nesin Vakfı Araştırma ve İnceleme Ödülü Tüzüğü 17
Nesin Vakfı Gülmece Yazın Ödülü Tüzüğü 19
Nesin Vakfı Çocuk Yazını Ödülü Tüzüğü 21

1983 Yılı Edebiyat Takvimi 23

Konuşma, Söyleşi, Açıkoturum ve Yazın Etkinlikleri 45
Kitap İmzalama Günleri 61

1983 Yılında Edebiyata İlişkin Olaylar 63

Türkiye Yazarlar Sendikası Davası 64
Yorgun Savaşçı Yakıldı 77
II. Kitap Fuarı 92
Asya-Afrika Yazarlar Birliğinin 25. Kuruluş Yıldönümü 96
Hasan Hüseyin'in Hastalığı ... 98
Türkoloji Çalışmalarında Yeni Adımlar 106
Okuma Yoksulluğu 108

1983'te Şiir ... 111
1983'te Roman ve Öykü 137
1983'te Deneme ve Eleştiri 143
1983'te Sanat ve Edebiyat Dergileri 149
1983'te Yazın Tartışmaları 164
1983'te Halk Edebiyatı ve Kültür Şenlikleri 213
1983'te Türk Dili 230
1983'te T.R.T.'de Yazın ve İzlenceler 283
1983'te Ödüller, Armağanlar, Yazışmalar 304
Türk Edebiyatı ve Edebiyatçıları Yurt Dışında 393
1983'te Türkiye'ye Gelen Edebiyatçı Konuklarımız 428

Hans Magnus Enzensberger 429
Arnod Wesker 430
Lesley Blanch 432
Jeray Kosinski 433
Margaret Drabble 436

Cengiz Aytmatov 439
Roger Garaudy 441
Nikiforos Vrettakos 444
Sayaad Ahmad 445
Goran Borg 445

1983 Yılında Yuvarlak Yaşdönümlerinde Yazarlarımız 447

Sıtkı Yırcalı 447
Zahir Güvemli 455
Abdülkadir Karahan 457
Şevket Rado 461
Salim Şengil 465
Oktay Akbal 469
Mehmet Aydın 472
Arslan Kaynardağ 477
Lütfi Özkök 487
Gülten Akın 492
Selçuk Baran 494
Orhan Duru 496
Behiç Duygulu 499
Muzaffer İzgü 501
Lütfi Kaleli 503
Ahmet Oktay 505
Bekir Yıldız 515
Tahsin Yücel 517

1982 Yılında Yitirdiğimiz Edebiyatçılarımız 520

Hikmet Dizdaroğlu 520
Ayhan Bozfırat 523
Melih Vassaf 526
Zerrin Alnar ... 527
Halis Turgut Cinlioğlu 527
Oğuz Akkan 527
Naci Girginsoy 533
Faruk Kadri Timurtaş 535
Mübeccel İzmirli 538
Kemal Zeki Gençosman 540
Samet Ağaoğlu 541
Feridun Fazıl Tülbentçi 543
M. Faruk Gürtunca 543
Abdülbaki Gölpınarlı 544
Azra Erhat 547
Osman Zeki Çakaloz 555
Burhan Felek 556
Ami Avni Öneş 562
Osman Canberk 564
Suat Taşer ...564
S. Günay Akarsu 569

1983 Yılında Yitirdiğimiz Edebiyatçılarımız 572

Kemal Bilbaşar 573
Mariya Cukanoviç 578

Çiğdem Talu ... 579
Necip Fazıl Kısakürek 582
Ahmet Üstel 601
Baha Dürder 603
Şadi Alkılıç 603
Yusuf Ahıskalı 605
Doğan Avcıoğlu 608
Osman Yüksel Serdengeçti 629
Feriha Aktan 630

Ölmüş Edebiyatçılarımızı 1983 Yılında Anma Yazıları, Toplantılar ve Törenleri 631

Sabahattin Eyüboğlu 632
Neyzzen Tevfik 634
Arif Nihat Asya 635
Nazım Hikmet ... 635
Hüseyin Rahmi Gürpınar 643
Mehmet Akif Ersoy 644
Suat Taşer 658
Aşık Veysel 659
Rüştü Onur ... 661
Ceyhun Atuf Kansu ... 664
Mehmet Emin Yurdakul 664
Sabahattin Ali 666
Memduh Şevket Esendal 670
Kemal Tahir 672
Orhan Burian 684
Sait Faik Abasıyanık 686
Ahmet Haşim 694
Peyami Safa ... 695
Abdülbaki Gölpınarlı 696
Samet Ağaoğlu 700
İbni Sina 700
Azra Erhat ... 700
Halikarnas Balıkçısı 701
Asaf Halit Çelebi 703
Osman Yüksel'ler 711
Burhan Felek 713
Faruk Nafiz Çamlıbel 719
Orhan Veli 723
Aka Gündüz 727

1983 Yılında Yerli Yazın Yapıtları 729

1983 Yılında Çeviri Yazın Yapıtları 736

Çekoslavakya'da Türkoloji 742

SUNU

SÖZÜNDE DURMAK

Çok bilinen bir gerçeği yinelemekle başlayacağım sunu yazıma: Türkiye ve benzeri toplumsal ve ekonomik koşullardaki ülkelerde insanın verdiği sözü her zaman tutabilmesi olanaksızdır. Şu saatte şurda buluşmak üzere sözverdik diyelim. Bu söz doğal koşullara göre verilmiştir. Trafik sıkışıklığından ya da gün ortası yol onarımından ya da bir taşıt kazasından dolayı gecikmeleri biyana bırakalım. Bir de bakarız ki, polisler gideceğimiz yerin bütün yol başlarını tutmuşlar, saatlerce ordan taşıt ve insan geçirmiyorlar. Neymiş? Oraya bir yere bir devlet adamı gelmiş, basın toplantısı yapıyormuş ya da orda bir yerde bir tören yapılıyormuş. Saatlerce yollar tıkalı kalır. Bırakınız sözünde duramayacakları ve işine geç kalacakları, doğurmak üzere olan kadın, ölmek üzere olup da hastaneye kaldırılan hasta bile düşünülmez.

Diyelim bir tüccar şu tarihte borcunu ödemek ya da mal teslim etmek için sözverdi. Bir kararname, bir tüzük, bir yönetmelik değişikliği ya da depremsel bir zamla herşey allakbullak olur, tüccarın sözünde durması olanaksızlaşır

Türkiye'de hiçkimse sözünde durduğunu söyleyemez; çünkü sözünde durmak kendi istencinde değildir.

Bireysel olarak verilen sözler tutulamaz da, toplumsal olarak —diyelim hükumet olarak— verilen sözler tutulabilir mi? Emin Çölaşan'ın «24 Ocak» adlı çok önemli kitabını okumadınızsa çok yazık. O değerli kitapta, toplumsal olarak da verilen sözlerin tutulamadığı ne denli gerçekçilikle anlatılmıştır.

Düzeni bozuk, düzensiz bir toplumda verilen sözler tutulamaz. Bu nedenle «Söz namustur» sözünü dilimizden atıp, hiç olmazsa namusumuzu kurtarmamız gerekir

Her yeni çıkan «Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığın»nda, gelecek yıllığı zamanında çıkarmak için sözveriyor ve her yıl da sözümüzde duramıyoruz. Biz bu sözü verirken, devletin kağıt fabrikalarının aylarca kağıt satmayacağını, karaborsada da (Çünkü karaborsa Türkiye'de nerdeyse yazıya geçmese de yasallaşmış bir kurum sayılabilir) kağıt bulunamayacağını, üretilen ya da dışardan alınan kağıtların devletin başka işlerinde —örneğin seçim dolayısıyla— kullanılacağını bilemezdik.

Kısacası «1984 Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı»nı bu yıl da gecikerek çıkarabildik. Ama yine de kesinlikle yerine getireceğimiz bir sözümüz var: Her ne olursa olsun Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı her yıl yayımlanacaktır

BU YILLIĞIN SÜREKİLİLİĞİ

Tüzüğünü «1982 Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı»nda sunduğumuz Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı Kurulu 1983 yılında üç kez toplanarak yıllığın sorunlarını konuşup tartıştı. Konuşmaların en önemli konusu, benim olmadığım, olamayacağım zamanlarda yıllık yayımının sürmesiydi. Öyle sanıyor ve inanıyorum ki, bu sorun kesin bir çözüme varılarak yıllığın kişiye bağlı olmadan yayımlanabilmesi sağlandı. Bu çözüme göre, her yıl çıkacak yıllığın giderlerini Nesin Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı, Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı Kurulu'na verecektir.

Bu kararı almak zorundaydık. Çünkü, Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı hiçbir yıl kazanç sağlamadı. Sürekli zarar etmekte olan bu yıllıkları, Nesin Vakfı'nın desteğiyle çıkarmaktan başka umarımız yoktu. Bununla birlikte, geçmiş yılların yıllıklarının satışıyla zarardan kurtulup dengenin kurulacağı umudunu halâ taşımaktayız.

YANSIZLIK İLKESİ

Daha önceleri de yazdığımız gibi, Nesin Vakfı Edebiyat Yıllıklarını çıkarmakla Türk edebiyatına büyük hizmetler ettiğimize inanmaktayız. Kültür ya da Eğitim Bakanlıklarının yapmaları gereken bu işi hiçbir zaman yapmayacaklarını, yapsalar da yan tutarak yapacaklarını bildiğimizden, zararı da göze alarak bu yıllıkları çıkarmaktayız. Yıllığın içeriğinde yansızlık ilkesine bağlılığımızı, dokuz yıldanberi yayımlanmakta olan bu yıllıkları görmüş olan okurlarımız anlamışlardır. Sağcı solcu ayrımı yapmadan geçmiş yılın bütün yazın olay ve olgularını tam bir yansızlıkla yıllığımızda vermeye çalışıyoruz. Geçmiş yıl içinde yayımlanmış kimi yazın yapıtlarından yıllıkta sözedilmiyorsa bu, yan tutmamızdan değil, o yapıtın gözden kaçmış ya da elde edilememiş olmasındandır. Yazarlar ya da yayıncılar, yayımladıkları kitaplarını bize gönderirlerse, bu eksiğimizi de gidermiş olacağız.

YILLIKLARIN FİYATI

1976 yılında çıkan daha ilk yıllığımızda, her yıl yıllıkların fiyatının artırılacağını bildirmiştik. 1976 Yıllığı'nın fiyatı çıktığı yıl, altmış liraydı; her yıl yüksele yüksele 1984 yılında fiyatı 750 lira olmuştur. Kimi yıllıkların fiyatı da 2000 TL. ye yükselmiştir. Gelecek yıl bu fiyatlar daha da artacaktır. Edebiyatçı ve edebiyatla ilgilenen okurlarımıza Nesin Vakfı Edebiyat Yıllıklarını çıktığı yıl içinde almalarını salık veririz. Çünkü, her geçen yıl bu yıllıkların fiyatı yükselecek ve ilerde bu yıllıklar hiç bulunamayacaktır. Şimdiden kimi yılların yıllıkları tükenmiştir.

Bu sunu yazısının sonuna, yıllıkların her yıl artan fiyatlarını gösteren bir çizelge koyduk. Okurlarımız bu çizelgeyi incelerlerse. Nesin Vakfı Edebiyat Yıllıkları fiyatının yıldan yıla nasıl arttığını göreceklerdir.

Çıktığı yıl, yıllıkların fiyatını olabildiğince düşük tutmaya çalışıyoruz. Şu anda 1984 yıllığının fiyatının ne olacağını bilmiyoruz. Yıllığın bütün işleri tamamlanınca, giderlerini hesaplayarak elden gelen enaz fiyatı koymaya çalışacağız ama, yine de bu fiyatın, yıllığı alacak olanların, özellikle dargelirli aydın okurlarımızın alım gücünün üstünde olacağını da biliyoruz. Her birkaç ayda bir, kağıt fiyatına yapılan sürekli zamlar ve bu zamlara koşut olarak başka basım giderlerine yansıyan artışlar, istoristomoz yıllık fiyatını da etkilemektedir.

YANLIŞLAR EKSİKLER

Yıllıklarda yanlış ve eksik olmaması için elimizden gelen özeni göstermemize karşın, yine de pekçok yanlış ve eksiğimizin bulunduğunu üzülerek görmekteyiz. Zorunlu olarak yıllığın kısa sürede —bir ayda— çıkarılmaya çalışılması ve giderleri arz tutmak için az işgörenin çalıştırılması ve daha başka nedenlerle bu yanlış ve eksikler yapılmaktadır.

1983 Yıllığımızda «Çekoslovakya'da Türk Dili ve Edebiyatı» incelemesinin son sayfaları yıllığa konulmamıştır. Bu eksiğimizi gidermek için geçen yıllığa girmeyen bu sayfaları. 1984 yıllığımızın sonuna ekledik.

YİTİRDİKLERİMİZ

1983 yıllığımızda «1982 yılında yitirdiğimiz Edebiyatçılar» bölümü yoktu. Bu bölümü anlaşılmaz biçimde —her kimse gerekliyse— yıllık yazıları arasından yittiğini 1983 yıllığımızda yazmıştık. Bu yıllığımıza (1984), 1982 yılında yitirdiğimiz edebiyatçılarımız bölümünü de yeniden hazırlayarak «1983 yılında Yitirdiğimiz Edebiyatçılarımız» bölümünün öncesine ekledik. Ancak, yeniden hazırladığımız» 1982 de yitirdiğimiz Edebiyatçılarımız» bölümünü, yitirdiğimiz eski bölüm kertesinde geniş tutamadık.

DİZİN SORUNU

Nesin Vakfı Edebiyat Yıllıklarında, bildiğimiz eksiklerimizden en önemlisi, bir dizin olmayışıdır. Bu oylumda bir yapıtta hem adlar, hem de konular dizini olması gerekir ki, aranan herhangi bir konu ya da ad kolaylıkla bulunabilsin. Yazık ki şimdiye dek yıllıklarımızda bu dizini düzenleyemedik. Dizin olmadığı için, araştırmacıların ilerde büyük zorluklar çekeceğini düşündük. Hangi konuların, hangi adların hangi yıllıkların hangi sayfalarında olduğu dizinlerde belirtilmelidir ki, araştırmacılar da aradıklarını yıllıklarımızda kolaylıkla bulabilsinler.

Gelecek yıl, 1985 Nesin Vkfı Edebiyat Yıllığı'yla, onuncu yıllığımızı yayımlamış olacağız. Yuvarlak sayı olan on yıl, bir yıllığın tarihi olarak önemlidir. Bu bakımdan Onuncu yıllığımız olan 1985 Yıllığımızda, daha önceki dokuz yıllıktaki adlar ve konular dizinini toplu olarak vermek istiyoruz. Ancak bu, bir dilektir Gerçekleştirmeye çalışacağız.

EDEBİYAT MI YAZIN MI?

Yıllıklarımızda, aynı anlama gelen biri Arapça biri de Türkçe olan hem «edebiyat» hem de «yazın» sözcüklerini kullandığımız için eleştiriliyoruz. Esasta bu eleştiriler haklıdır.

Genellikle yeni sözcüklerin okurları alıştıra alıştıra yaygınlaştırılmasından yanayım. Uzun yıllar süren gazetelerde köşeyazarlığım sırasında da okurlarımı yeni sözcüklere alıştırmak için, aynı yazıda aynı anlama gelen bir sözcüğün, hem Osmanlıcasını, hem Türkçesini yineleyerek yazar ve bikaç yazımda böyle yayıp okurlara yeni sözcüğü benimsettikten sonra Osmanlıca sözcüğü büsbütün bırakırdım. Ayrıca günlük yazılarının altına bir de küçük sözlük eklerdim.

Yıllıklarda hem «edebiyat», hem «yazın» sözcüklerini kullanmamızın nedeni de, okurlarımızı yavaş yavaş «yazın» sözcüğüne alıştırmak, bu oldukça yeni sözcüğü yadırgatmamaktır Bir zaman sonra «edebiyat» yerine hep «yazın» sözcüğünü kullanacağız. Yıllığımızın adının da yakında «Nesin Vakfı Yazın Yıllığı» olmasını diliyoruz.

ÖDÜLLER

Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı'nın 1985 yılında onuncusu yayımlanacağı için, Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı Kurulu kararıyla şu üç yazın dalında ödül konulmuştur:

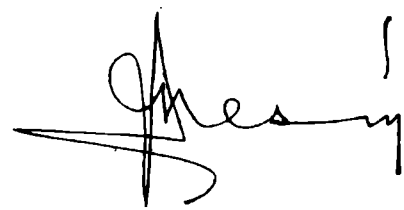
— Yazın araştırma ve incelemesi
— Gülmece
— Çocuk yazını

Ödülün parasal tutarı, yan giderleriyle birlikte 1,5 milyon liradır. Ödül, her iki yılda bir düzenlecektir.

Üç ödülün tüzüğü de, sunu yazısının sonuna konulmuştur Ödül sonuçlarının haklı olması en içten dileğimizdir.

1985 Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı'nda sağlıklı olarak yine buluşmak dileğiyle sevgili ve sayın okurlarım.

Nişantaşı — 2 Şubat 1984

Nesin Vakfı Yıllıklarının Yıllara göre fiat artışını gösteren çizelgedir.

	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984
1976 Yıllığı	60 TL.	80 TL.	100 TL.	150 TL.	200 TL.	300 TL.	500 TL.	600 TL.	750 TL.
1977 Yıllığı		70 TL.	90 TL.	100 TL.	200 TL.	300 TL.	500 TL.	600 TL.	750 TL.
1978 Yıllığı			100 TL.	200 TL.	250 TL.	300 TL.	500 TL.	600 TL.	750 TL.
1979 Yıllığı				175 TL.	250 TL.	400 TL.	1000 TL.	1200 TL.	1500 TL.
1980 Yıllığı					300 TL.	500 TL.	800 TL.	1000 TL.	2000 TL.
1981 Yıllığı						600 TL.	1000 TL.	1200 TL.	2000 TL.
1982 Yıllığı							1000 TL.	1200 TL.	1500 TL.
1983 Yıllığı								1250 TL.	1500 TL.

NESİN VAKFI, tutarı **BİRBUÇUK MİLYON LİRA** olan yazın ödülü düzenlendi.

Ödül üç yazın dalında verilecek :

1 — Yazın Araştırma ve İncelemesi ödülü (**Bu yıl için bir Türk yazıncısının özyaşamı**)

2 — Gülmece yazını ödülü (öykü, roman, büyükler için masal, taşlama vb.)

3 — Çocuk yazını ödülü (öykü, roman, masal)

Bu üç ödülün tüzükleri arka sayfalardadır.

NESİN VAKFI YAZIN ARAŞTIRMA VE İNCELEME ÖDÜLÜ TÜZÜĞÜ

1 — **AMAÇ** : Nesin Vakfı, Türk yazınının bir yılını türlü olay ve etkinlikleriyle topluca saptamak ve geleceğe bırakmak amacıyla her yıl yayımlamakta olduğu «Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı» çalışmasına koşut olarak, yazınımızı bugünü ve geçmişiyle irdeleyip anlatacak ya da yazıncılarımızın yapıt ve yaşamlarını açıklayıcı yapıtlar için bir «Nesin Vakfı Yazın Araştırma ve İnceleme Ödülü» kurmuştur.

2 — **DÜZENLEME** : Ödül her iki yılda bir gerçekleştirilir. Çift sayılı yıllarda çıkan Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı'nda ve basın aracılığıyla duyurulur. Ertesi çift sayılı yılın Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı'nda sonuç ilan edilir.

3 — **KATILIM SÜRESİ** : Ödül için yarışmaya katılma süresi, çifte sayılı yılda yayımlanacak Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı'nın yayım tarihinde başlar ve ertesi tek sayılı yılın Ağustos ayı sonunda son bulur.

4 — **YARGICILAR KURULU** : Nesin Vakfı Yürütme Kurulu, her iki yılda bir, bu ödülün Yargıcılar Kurulu üyelerini, yarışma konusuna göre, o konunun uzmanlarından saptar. Nesin Vakfı Yürütme Kurulu her iki yılda bir, gerekli görürse Yargıcılar Kurulu üyelerini değiştirebilir ya da üyeliklerin sürmesine karar verir.

5 — **YARGICILAR KURULU ÇALIŞMASI** : Nesin Vakfı Yönetim Kurulu, ödül için yarışmaya katılan yapıtları, tek sayılı yılın 15 Eylül tarihinde Yargıcılar Kurulu'na verir. Yargıcılar Kurulu üyeleri bu yapıtları o tek yılın 15 Kasım tarihine dek değerlendirir. Sonuçlar, Yargıcılar Kurulu üyelerinin yapacağı son toplantıda 100 üzerinden puanlamayla saptanır. Her üyenin düzenleyeceği gerekçeli yazanaklarla birlikte, son toplantıda ortaklaşa düzenlenecek sonuç tutanağı, ilk çift sayılı yılda çıkacak olan Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı'nda yayımlanır ve ayrıca basın aracılığıyla kamuya duyurulur.

6 — **KONU** : Ödül yarışmasının konusu, her iki yılda bir, Yargıcılar Kurulu üyelerince ortaklaşa saptanır. Her çift sayılı yılda çıkacak olan Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı'nda konu duyurulur.

F.

7 — **KATILANLAR**: Yurt içinden ve dışından, Türk olsun olmasın, Türkçe yazmak koşuluyla her isteyen bu ödül için yarışmaya katılabilir.

8 — **KATILMA KOŞULU** Yapıtlar yazı makinesiyle yazılmış, dosyalanmış, bir başvuru yazısı ve yazarının kimliğini ve adresini bildiren yazıyla birlikte sekiz nüsha olarak ya Nesin Vakfı'na (Çatalca'da) elden verilmeli ya da teahhütlü postayla gönderilmelidir. (Nesin Vakfı, P.K. 5 — ÇATALCA/ISTANBUL) Kazanamayan yapıtların sahipleri açıklanmaz ve ödül sonuçlandıktan sonra yapıtlarını, bir nushası alakonarak, geri alabilirler.

9 — **ÖDÜL TUTARI**: Ödül, bir onur diploması, bir Nesin Vakfı plaketi ve paradan oluşur. Para ödülü, ilk ödül için 300.000 (Üçyüzbin) TL. olarak saptanmıştır. Nesin Vakfı Yönetim Kurulu, her iki yılda bir yeni ödül için konulan bu parayı Vakf'ın olanakları içinde ve uygun göreceği oranda artırabilir ama eksiltemez.

Yargıcılar Kurulu gerekli görürse, ödül birden çok yapıt arasında bölüştürülebilir. Değer yapıt bulunmazsa ödül verilmez.

10 — **YAYIN**: Ödülü kazanan yapıt ya da yapıtlar, oylumu uygunsa, Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı'nda yayımlanır. Yıllığa giremeyecek denli büyük oylumluysa, kitap olarak Nesin Vakfı'nca ya da Nesin Vakfı aracılığıyla yayımlanır. Kitap olarak yayımlanması durumunda, yazarına ayrıca, o günün geçerli ölçüsüne göre telif hakkı da ödenir.

11 — **ÖDÜL DAĞITIMI**: Kazanan ya da kazananlara ödülleri, o yılki Nesin Vakfı Yıllığı'nın çıkış tarihinden sonra en geç bir ay içinde Nesin Vakfı'nda (Çatalca'da) törenle verilir.

12 — Bu tüzüğün uygulanmasının yetkisi ve sorumu, Nesin Vakfı Yönetim Kurulu üyelerinindir.

1984 NESİN VAKFI

YAZIN ARAŞTIRMA VE İNCELEME ÖDÜLÜ İÇİN BİLGİ

1 — **1984 yılı için ödül konusu**: Başlangıçtan günümüze, herhangi bir Türk yazıncısının özyaşamını ve yapıtlarını anlatan yapıt. Türk yazınında monografi türünün çok az olması nedeniyle, yazarlarımızı özendirmek ereğiyle bu konu seçilmiştir.

2 — Ödülün parasal tutarı 300.000 TL. (Üçyüzbin lira) dır. Ayrıca bir Nesin Vakfı plaketiyle bir de onur diploması verilir.

3 — Ödül için yarışmaya yapıt gönderme süresi, 1984 Nesin Vakfı Yıllığı'nın yayımlandığı tarihten başlayarak 31 Ağustos 1985 tarihine dek sürer.

4 — Bu yarışmanın sonucu, 1986 Nesin Vakfı Edebiyat ıYlhğı'nda ilan edilecek, ayrıca basın aracılığıyla da duyurulacaktır.

5 — İlk ödülün Yargıcılar Kurulu üyeleri; şu kişilerden oluşur:

Prof. Mina Urgan, Prof. Berna Moran, Prof. Cevat Çapan, Prof. Tahsin Yücel, Prof. Akşit Göktürk, Mete Tuncay, Kemal Özer.

NESİN VAKFI GÜLMECE YAZINI ÖDÜLÜ TÜZÜĞÜ

1 — **AMAÇ**: Kimsesiz ve yoksul çocukları barındırıp yetiştirmek amacıyla kurulmuş olan Nesin Vakfı'nın gelir kaynağının Aziz Nesin'in gülmece yapıtlarından elde edildiği düşünülerek, bir de gülmece yazını ödülünün düzenlenmesi gerekli görülmüştür. Bu ödülün amacı, Türk gülmece yazınının daha da gelişmesine, Nesin Vakfı'nın olanakları çerçevesinde hizmet ve katkıda bulunmaktır.

2 — **DÜZENLEME**: Ödül her iki yılda bir gerçekleştirilir. Çift sayılı yıllarda çıkan Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı'nda ve basın aracılığıyla duyurulur. Ertesi çift sayılı yılın Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı'nda sonuç ilan edilir.

3 — **KATILIM SÜRESİ**: Ödül için yarışmaya katılma süresi çift sayılı yılda yayımlanacak Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı'nın yayım tarihinde başlar ve ertesi tek sayılı yılın Ağustos ayı sonunda son bulur. Her isteyen katılabilir.

4 — **KONU**: Bu yarışmaya gülmece yazınının (öykü, roman, büyükler için masal, taşlama vb.) her dalında katılınır. Ödül yazınsal, gülmecesel ve kalıcılık değeri en yüksek olan yapıta verilir.

5 — **ÖDÜLE KATILMA**: Yayımlanmamış, basılı olmayan yapıtlar yarışmaya katılabilir. Ödül için gönderilecek yapıtlar kitap olacak oylumda, yedi kopya ve dosya kâğıdına yazımakinesiyle yazılmış olmalıdır. Yarışmaya katılacak yapıtlar, yazarının başvuru mektubu ve kimliğiyle adresini bildiren bir yazıyla birlikte ya elden Nesin Vakfı'na (Çatalca'da) verilmeli ya da Nesin Vakfı adresine postayla teahhütlü olarak gönderilmelidir: (Nesin Vakfı, P.K. 5 - Çatalca/Istanbul)

6 — **YARGICILAR KURULU**: Yargıcılar Kurulu altı tanınmış gülmececiden oluşur. İlk Yargıcılar Kurulu üyelerini, Nesin Vakfı Yönetim Kurulu belirler. Yargıcılar Kurulu kendi arasından bir başkan ve yazman seçer. Ödülün bütün hazırlıkları, ödüle katılan yapıtların elenmesi ve sıralanması, ilk elemeyi kazanan yapıtların bütün kurul üyelerine ulaştırılması, kurul toplantılarının düzenlenmesi, değerlendirme sonucunun kamuya duyurulması gibi işler, başkan ve yazmanın sorumu altında yürütülür. Yedi kişilik Yargıcılar Kurulu'nda herhangi bir nedenle eksilme olursa, Yargıcılar Kurulu en geç altı ay içinde toplanarak yeni üyeyi belirler.

7 — **DEĞERLENDİRME**: Yargıcılar Kurulu, ilk elemeden geçmiş yapıtları, 100 üzerinden puanlamayla kapalı ve yazılı olarak değerlendirir. Yargıcılar Kurulu gerekli görürse ödülü birden çok yapıt arasında bölüştürebilir. Değer yapıt bulunmazsa ödül verilmez. Kazanamayan yapıtların sahipleri açıklanmaz. Ödül sonuçlandıktan sonra, sahipleri, bir kopyası kalmak koşuluyla, yapıtlarını geri alabilirler.

8 — **YAYIN**: Yargıcılar Kurulu'nun her üyesi incelediği yapıtlar için gerekçeli bir değerlendirme yazanağı düzenler. Yargıcılar Kurulu'nun son toplantısında ortaklaşa bir sonuç tutanağı düzenlenir. Gerek üyelerin gerekçeli yazanakları, gerek sonuç tutanağı, ilk çift sayılı yılda çıkacak olan Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı'nda yayımlanır.

Ödülü kazanan yapıt ya da yapıtlar ya Nesin Vakfı'nca ya da Nesin Vakfı aracılığıyla kitap olarak yayımlanır. Kitap için yazarına ayrıca telif hakkı ödenir.

9 — **ÖDÜL TUTARI**: Ödül, bir onur diploması, bir Nesin Vakfı plaketi ve paradan oluşur. Para ödülü, ilk dölü için 300.000 TL. (Üçyüzbin lira) olarak saptanmıştır. Nesin Vakfı Yönetim Kurulu, ödül için konulan bu parayı Vakfı'ın olanakları içinde ve uygun göreceği oranda artırabilir ama eksiltemez.

10 — **ÖDÜL DAĞITIMI**: Kazanan yazar ya da yazarlara ödül, o yılki Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı'nın çıkış tarihinden sonra en geç bir ay içinde Nesin Vakfı'nda (Çatalca'da) törenle verilir.

11 — Bu tüzüğün uygulanmasının yetkisi ve sorumu, Nesin Vakfı Yönetim Kurulu üyelerinindir.

1984 NESİN VAKFI GÜLMECE ÖDÜLÜ İÇİN BİLGİ

1 — Ödül için yarışmaya yapıt gönderme süresi, 1984 Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı'nın yayımlandığı tarihten başlayarak 31 Ağustos 1985 tarihine dek sürer. Bu tarihten sonra gönderilecek yapıtlar yarışma dışı kalır.

2 — Bu yarışmanın sonucu, 1986 Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı'nda ilan edilecek, ayrıca basın aracılığıyla da duyurulacaktır.

3 — İlk ödülün Yargıcılar Kurulu şu kişilerdir:

Sadık Şendil, Tan Oral, Müjdat Gezen, Umur Bugay, Kandemir Konduk, Edip Sakarya.

NESİN VAKFI ÇOCUK YAZINI ÖDÜLÜ TÜZÜĞÜ

1 — **AMAÇ**: Kimsesiz ve yoksul çocukları yetiştirmek amacıyla kurulmuş olması nedeniyle Nesin Vakfı'nın bir de ÇOCUK YAZINI ÖDÜLÜ düzenlemesinin gerekli olduğu düşünülmüştür. Bu ödülün amacı, Türk çocuk yazınının gelişmesine, Nesin Vakfı'nın olanakları çerçevesinde hizmet ve katkıda bulunmaktır.

2 — **DÜZENLEME**: Ödül her iki yılda bir gerçekleştirilir. Çift sayılı yıllarda çıkan Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı'nda ve basın aracılığıyla duyurulur. Ertesi çift sayılı yılın Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı'nda sonuç ilan edilir.

3 — **KATILIM SÜRESİ** Ödül için yarışmaya katılma süresi çift sayılı yılda yayımlanacak Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı'nın yayım tarihinde başlar ve ertesi tek sayılı yılın Ağustos ayı sonunda son bulur.

4 — **KONU**: Nesin Vakfı Çocuk Yazını Ödülü, çocuk yazını dalında ödüle katılan yapıtlardan yazınsal değeri en yüksek tek yerli yapıta verilir. Tür olarak, masal, öykü ve roman belirlenmiştir. Bu üçü dışındaki yapıtlar, yazınsal değeri olsa bile, değerlendirme dışı bırakılır.

Yarışmaya katılacak yapıtlar 6—9 ve 9—12 yaş grupları için olmalı ve yapıtın üstünde bu iki yaş grupundan hangisi için yazılmış olduğu belirtilmelidir.

5 — **ÖDÜLE KATILMA**: Yarışmaya kitapla ya da kitaplaşmamış metinle her isteyen katılabilir. Metinler, kitap olabilecek oylumda, beş kopya olarak dosya kâğıdına yazımakinesiyle yazılmış olmalıdır. Beş kopya metin ya da beş kitap, bir başvuru yazısı ve yazarının kimliğini ve adresini bildiren bir yazıyla birlikte ya elden Nesin Vakfı'na (Çatalca'da) verilmeli ya da postayla teahhütlü olarak Nesin Vakfı adresine gönderilmelidir: (Nesin Vakfı — P.K. 5 — Çatalca/Istanbul)

6 — **YARGICILAR KURULU**: Yargıcılar Kurulu beş kişiden oluşur. İlk Yargıcılar Kurulu üyelerini, Nesin Vakfı Yönetim Kurulu belirler. Yargıcılar Kurulu kendi arasında bir başkan ve sekreter seçer. Ödülün bütün hazırlıkları, ödüle katılan yapıtların sıralanması, ilk elemenin yapılması, ilk elemeyi kazanan yapıtların bütün kurul üyelerine ulaştırılması, kurul toplantılarının düzenlenmesi, değerlendirme sonucunun kamuya duyurulması gibi işler, başkan ve sekreterin sorumu altında yürütülür. Beş kişilik Yargıcılar Kurulu'nda herhangi nedenle bir eksilme olursa, Yargıcılar Kurulu en geç altı ay içinde toplanarak yeni üyeyi belirler.

7 — **DEĞERLENDİRME**: Yargıcılar Kurulu, ilk elemeden geçmiş yapıtları. 100 üzerinden puanlamayla kapalı ve yazılı olarak değerlendirir. Ödül bölünemez. Yargıcılar Kurulu, ödüle değer yapıt bulamamakta özgürdür. Kazanamayan yapıtların sahipleri açıklanmaz. Ödül sonuçlandıktan sonra katılan yapıtlar geri gönderilmez.

8 — **YAYIN**: Yargıcılar Kurulu'nun her üyesi incelediği yapıtlar için gerekçeli bir değerlendirme yazanağı düzenler. Yargıcılar Kurulu'nun son toplantısında ortaklaşa bir sonuç tutanağı düzenlenir. Gerek üyelerin gerekçeli yazanak-

ları, gerek sonuç tutanağı, ilk çift sayılı yılda çıkacak olan Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı'nda yayımlanır.

8 — **ÖDÜL TUTARI**: Ödül, bir onur diploması, bir Nesin Vakfı plaketi ve paradan oluşur. Para ödülü, ilk ödül için 200.000 TL. (İkiyüzbin lira) olarak saptamıştır. Nesin Vakfı Yönetim Kurulu, her iki yılda bir ödül için konulan bu parayı olanakları içinde ve uygun göreceği oranda artırabilir ama eksiltemez.

9 — **ÖDÜL DAĞITIMI**: Kazanan yazara ödülü, o yılki Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı'nın çıkış tarihinden sonra en geç bir ay içinde Nesin Vakfı'nda (Çatalca'da) törenle verilir.

10 — Bu tüzüğün uygulamasının yetkisi ve sorumu, Nesin Vakfı Yönetim Kurulu üyelerinindir.

1984 NESİN VAKFI ÇOCUK YAZINI ÖDÜLÜ İÇİN BİLGİ

1 — Ödül için yarışmaya yapıt gönderme süresi, 1984 Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı'nın yayımlandığı tarihten başlayarak 31 Ağustos 1985 tarihine dek sürer.

2 — Bu yarışmanın sonucu, 1986 Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı'nda ilan edilecek, ayrıca basın aracılığıyla da duyurulacaktır.

3 — İlk ödülün Yargıcılar Kurulu şu kişilerdir:

Prof. Meral Alpay, Ülkü Tamer, Erdal Öz, Çetin Öner, Yalvaç Ünal, Süleyman Bulut.

1983 YILI EDEBİYAT TAKVİMİ

23 Ocak 1983 Türk Dil Kurumu Genel Yazmanı Cahit Külebi, halen Danışma Meclisi Milli Eğitim Komisyonu'nda bulunan «**Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu**» kurulması ile ilgili yasa önerisinin, Anayasa'nın 134'üncü maddesine ve Atatürk'ün vasiyetine ters düşeceğini söyledi. İleride geri dönülse bile bugün yitirilen olanak ve varlıkların yerine getirilemeyeceğinden dolayı büyük acı duyduğunu sözlerine ekledi.

Külebi, Atatürk'ün sağlığında da Türk Dil Kurumu'na belli birtakım kişilerce karşı çıkışlarda bulunulduğunu, her yönetim aşamasında Türk Dil Kurumu'na karşı yıkıcı birtakım girişimler görüldüğünü, Türkiye'ye düzen ve dinginlik getiren 12 Eylül'den sonra da aynı nitelikte kişilerin ortaya çıktığını ve bunun iki önemli sonucu olduğunu belirtti. Bunlardan biri eğitimsizlik, halk kitlelerinin beyin yıkayıcı birtakım girişimler karşısında etkilendiğini hatta zaman zaman aldığı mektuplarla, kendisinin kırk yıllık Atatürkçü olduğu bilinmeden ağır tehditlere uğradığını, öbür yandan yönetim yüksek katlarınca iftiraların iç yüzü bilindiği halde yine de onların etkisinde kalınarak bu Atatürk kurumunun «**islaha**» ihtiyacı olduğu kanısına varıldığını söyledi: «**Son günlerde Türkiye'nin ciddi gazetelerinde, Anayasa ve medeni hukuk konusunda en yetkili üç imza ile çıkan yazı ve kimi gazetelerdeki yazılarla okuyucu mektupları bu gerçeği yansıtmaktadır**» **dedi.**

Cahit Külebi, daha sonra Atatürk'ün «**ülkesini, yüksek istiklalini korumasını bilen Türk milleti, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır**» biçimindeki el yazısı ile yazıp imzaladığı sözlerini içeren belgenin fotokopisini gazetecilere verdi.

27 Ocak — Cumhuriyet Gazetesi Sorumlu Yazı İşleri Müdürü Oktay Gönensin ile yazarı Oktay Akbal Sıkıyönetim 1 Numaralı Askeri Mahkemesi'nde üçer ay hapis cezasına mahkum edildi. Gönensin'in cezası yasa gereğince dokuz bin lira para cezasına çevrildi.

Dava konusu, Oktay Akbal'ın Cumhuriyet gazetesinin 6 Ekim 1982 tarihinde yayınlanan «Yurttaş Olarak Görevimiz» başlıklı yazısı idi. Askeri Savcılık. «Bu yazı ile Milli Güvenlik Konseyi'nin 70 sayılı bildirisine aykırı hareket edildiği» iddiasıyla ve 1402 sayılı Sıkıyönetim Yasası uyarınca dava açmıştı.

1402 sayılı Sıkıyönetim Yasası'na göre altı aydan az olan cezalar temyiz edilemeyeceği için askeri savcılık temyiz hakkını kullanmayacak. Ancak sıkıyönetim komutanı cezaya itiraz ederse Akbal ve Gönensin için temyiz hakkı doğmuş olacak.

15 Şubat — Milli Güvenlik Konseyi'nin 70 sayılı kararına aykırı olarak anayasa oylaması öncesinde halkın oylarını etkileyecek biçimde telkinde bulunmak-

tan üçer ay hapis cezasına çarptırılan Cumhuriyet Gazetesi Yazarı **Oktay Akbal** ile Yazışleri Müdürü **Okay Gönensin**'in kararlarını İstanbul Sıkıyönetim Komutanı temyiz etmedi.

Komutanın temyiz etmemesi üzerine İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesince 26 Ocak 1983 günü anılan suçtan üçer ay hapis cezasına çarptırılan **Akbal** ile **Gönensin**'in cezaları kesinleşmiş oldu. Bilindiği gibi basın kanunu gereğince yazışleri müdürlerine verilen hapis cezaları paraya çevrildiğinden **Okay Gönensin** üç ay hapis cezasını 9 bin lira ağır para cezası, olarak ödeyecek. **Akbal** ve **Gönensin** Cumhuriyet Gazetesi'nin 6 Ekim 1982 günü yayınlanan nüshasında **«Yurttaş Olarak Görevimiz»** başlıklı **Oktay Akbal**'ın yazdığı bir yazıdan dolayı yargılanmışlardı.

19 Şubat — Ankara Sanat Kurumu'nun **Jülide Gülizar**'ın yönettiği, Doçent Dr. **Emre Kongar**, Sanat Eleştirmeni **Kaya Özsezgin** ve Türkiye İş Bankası Kültür ve Sanat Müşaviri **İbrahim Cüceoğlu**'nun konuşmacı olarak katıldığı **«Ödüller ve İşlevleri»** konulu açık oturum yapıldı. Açık oturumda konuşan Doç. Dr. Emre Kongar, **«Türkiye'de sanat, edebiyat ve bilimle uğraşanlar bu mesleği seçtikleri için zaten cezalandırılmış oluyorlar»** dedi.

Sanat eleştirmeni **Kaya Özsezgin** de ödül enflasyonundan sözedenlere katılmadığını belirterek, **«Bu ülkede ödüllendirilecek insanlar var»** diye konuştu. Özsezgin, ödül çokluğundan yakınılamayacağını, ancak ödüllerin birtakım aksaklıklarından sözedilebileceğini söyledi.

Açık oturumda konuşan Türkiye İş Bankası Kültür ve Sanat Müşaviri **İbrahim Cüceoğlu** da **«Ödüllere başvurusuz aday olunabilmeli»** diyerek, **«Beğenilmek insanın doğasından gelir. Ödüllerden yakınmak mümkün değil. Üreten insan beğeni kazanmaya çalışır,»** dedi.

23 Şubat — Ozan **Hasan Hüseyin** dün öğle saatlerinde beyin kanaması geçirdi. Yakınları tarafından Ankara Tıp Fakültesi Hastanesi Nöroloji Servisine kaldırılan **Hasan Hüseyin**'in bu kanama sonucu yarım felç olduğu öğrenildi.

56 yaşındaki ozanın son kitabı **«Kızıl Kuğu - Şiirin Uyanışı»** iki gün önce yayımlanmıştı.

8 Mart — Yurt dışında Nazım Hikmet'in şiirlerini okuyarak, **«Cumhuriyeti Tahkir»** ettiği gerekçesiyle hakkında dava açılan ve bir yıldan 6 yıla kadar hapisle cezalandırılması istenen tiyatro sanatçısı Işık Yenersu'nun yargılanmasına başlandı. Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 3 Numaralı Askeri Mahkemesi'ndeki duruşmada iddianamenin okunmasından sonra söz alan Yenersu, Nazım Hikmet'in şiirlerini Fransa'da katıldığı gecede okumakta sakınca görmediğini belirterek suçlamalara katılmadığını belirtti.

Yenersu'nun avukatı Metin Şekercioğlu, **«Ölümünden 20 yıl sonra burada Nazım Hikmet'i yargılamıyoruz. Müvekkilim Fransa'da Nazım Hikmet'in şiirlerini okumuşsa, mutlaka onun fikir yapısında olduğunu göstermez. Kıyas yapılamaz»** dedi. Şekercioğlu daha sonra bu iki şiirin de içinde bulunduğu bir kitabı mahkeme heyetine sunarak, **«Biz bu kitabı piyasadan satın aldık ve faturası ile birlikte size takdim ediyoruz. Bu şiirlerin içinde bulunduğu kitap Türkiye'de serbestçe satılmaktadır.»** dedi.

17 Mart — **«Bu şehr-i Stanbul ki bi mislü bahadır**
Bir sengine yekpare Acem mülkü fedadır
Altında mı üstünde midir cenneti âlâ
Elhak bu ne halet bu ne hoş abü havadır»

diye başlayıp Istanbul'u övmekle bitiremeyen **Nedim-i Şeyda (Şair Nedim)**'in hemşehrileri vefasız çıktı. **Nedim**'in övgüyle bahsettiği tüm güzellikler birer birer yok oldu. Kalanları da ilgisizlik, bilgisizlik ve ihmal yüzünden her gün ya yanıyor ya da yıkılarak yerlerini beton, soğuk yüzlü sevimsiz yapılara bırakıyorlar.

NE NEDİM'İ TANIYAN VAR NE DE BİLEN MAHALLE BAKKALI BİLE VERESİYE AÇMAMIŞ

Son araştırmalar, ünlü şairin Beşiktaş'taki evinde değil, Süleymaniye'deki konağın damından düşerek öldüğü gerçeğini ortaya koyuyordu. Ne yazık ki aradan geçen yıllar bu tarih hazinesini de oturulamaz hale getirip yıpratmış. O gün bu gün bir çivi çakan da olmadığı için, yıkılmaya yüz tutmuş.

İslam Ansiklopedisi'nde **Şair Nedim**'in Beşiktaş'ta oturduğu ve Patrona Halil İsyanı sırasında telaşa kapılarak yandaki evin damına atlarken düşüp öldüğü, bu olayın bile tam anlamıyla açıklığa kavuşmadığı anlatılır.

Eldeki son bilgilere göre ise, olayın Süleymaniye'de olduğu anlaşılıyor. Bu bilgilerin de söylenti olabileceğini belirten **Çelik Gülersoy** ve tarih araştırıcısı **Turgut Kut** tarihi değerlere önem vermediğimiz ve yitirilen değerlerin tekrar yerine konulamayacak şeyler olduğu görüşlerini bir kez daha vurguluyorlar. Bu arada **Nedim**'in oturduğu ve damından düştüğü söylenen Süleymaniye'deki konağın altında bulunan bakkalın sahibi ve semt esnafı da **Şair Nedim**'in kim olduğunu bilmiyorlar. Semtte yaptığımız araştırma sırasında esnafa sorduğumuz sorulara aldığımız yanıtlar da hayli ilginç:

— Şair Nedim bu sokakta oturuyormuş, biliyor muydunuz?

— Hayır abi, bilmiyorum.

— Peki bunu kim bilir sence?

— Mahalle bakkalı bilir abi, çoğunun veresiye hesabı vardır...

— Şair Nedim bu mahallede oturmuş tanıyor musunuz?

— Kim dediniz, Nedim mi? Şiir mi yazıyormuş? Valla beyim, hatırlı biri olsa, bende veresiye hesabı olurdu. Olmadığına göre pek kayda değer biri değil.

17 Mart — Yazar **Aziz Nesin** hakkında 1956 yılında, Akşam gazetesinde yayınlanan yazılarını bir araya getirdiği **«Az Gittik Uz Gittik»** adlı kitabından dolayı dava açıldı.

19 Mart Cumhuriyet — Türkiye Yazarlar Sendikası Genel Başkanı Aziz Nesin'in 22 yıl önce yazdığı bir yazıda **«komünizmi övdüğü»** savıyla yargılanmasına dün İstanbul 5. Ağır Ceza Mahkemesi'nde başlandı. Aziz Nesin'in 10 yıla değin hapis cezasıyla cezalandırılması istendi.

Aziz Nesin'in Aralık 1961 tarihinde Öncü Gazetesi'nde yayımlanan ve şimdiye değin 5 baskı yapan **«Az Gittik Uz Gittik»** adlı kitabında da yer alan **«Sosyalizm Ahlaktır»** başlıklı yazısı nedeniyle, hakkında dava açıldı. İddianamede Aziz Nesin'in sözkonusu yazıda komünizmi överek TCK'nun 142/1—4, bu yazıyı iktibas ederek de TCK nun 162/1 maddelerini ihlal ettiği belirtildi.

Dünkü oturumda sorgusu yapılan Aziz Nesin **«yazının açık»** olduğunu, **«22 yıl önce yazılıp yüzbin tirajlı Öncü Gazetesi'nde yayınlandığını»** belirtti ve şöyle dedi:

«O zaman da yargıçlar vardı, savcılar vardı. Sizler de vardınız. Devletin polisi, jandarması vardı, mahkemeleri vardı. Ama bu yazı şimdiye değin hiçbir kovuşturmaya uğramadı.

Kovuşturmaya uğraması da gerekmez. Herhangi bir gazeteden iktibas edilen bir spor yazısında, devletin resmi gazetesinden iktibas edilen bir yazıda ne kadar

komünizm propagandası varsa, bu yazıda da o kadar komünizm propagandası vardır. Ben komünizmi övmedim: Komünizmin ne olduğunu biliyorum bir. Komünizm propagandasının ne olduğunu biliyorum iki. Deneyimli, tecrübeli bir yazarım üç. Bu iddiayı yapanlar kadar bunu biliyorum dört.»

Aziz Nesin'in hakkındaki suçlamaları reddetmesinden sonra görüşü sorulan savcı, yazının yayınlandığı Öncü Gazetesi hakkında ve yazının yayınlandığı kitap hakkında daha önce herhangi bir toplatma kararı olup olmadığının ve dava açılıp açılmadığının sorulmasını, dosyanın da mütalaaya verilmesini istedi.

Mahkeme daha sonra, aralık 1961 tarihli Öncü gazetesinin getirilmesine, bu yazı nedeniyle gazete hakkında toplatma kararının alınıp alınmadığına ve dava açılıp açılmadığının sorulmasına, ayrıca dosyanın mütalaaya verilmesine karar verdi. Aziz Nesin'in duruşmadan vareste tutulduğu duruşma 10 mayısa bırakıldı.

24 Mart — Okuma-yazma seferberliği 5. dönem kursları başladı. Milli Eğitim Bakanı **Hasan Sağlam**, okuma yazma seferberliğinin başlamasından önce yüzde 67,3 olan okuma yazma oranının seferberliğin 4. döneminin sonunda yüzde 73,8'e ulaştığını söyledi.

5. dönemin açılışı yapan Sağlam, **«Cehalet ortadan kaldırılıncaya kadar bu seferberliğe devam edilecektir»** dedi. Okuma-yazmayı kolaylaştıran tasarının DM gündeminde olduğunu söyledi.

Toplantıda daha sonra, Bolu, Kars, Adıyaman, Hatay ve Bingöl Valileri adına bu illerin Milli Eğitim Müdürlerine, TRT Genel Müdürü Macit Akman'a, Yayınlar Genel Müdürü Suat Gündem'e, Devlet Kitapları Müdürlüğünden Recai Aktik'e ve İstanbul Milli Eğitim Basımevi Müdürü Kemal Önal'a şiltler verildi.

Bu arada, 3 milyonuncu kursiyerler olan **Nezire Kenti** adlı yurttaş ile Bingöl ilinden **Selahattin Bucuka**, Bolu ilinden **Emine Keskin** ve Hatay ilinden **Mehmet Doğan** adlı yurttaşlara ise mansiyonlar verildi.

Beşinci Dönem okuma-yazma seferberliğinin başlaması nedeniyle İstanbul'da Halk Eğitim Merkezi'nde düzenlenen törende konuşan Vali Nevzat Ayaz açılan 67451 1. kademe kursuna katılan 153 bin 882 kişiden 35023'sinin ikinci kademe kursuna katılanlardan da 99270'nin ilkokul diploması aldığını bildirdi.

9 Nisan — Öykü ve Roman Yazarı **Bekir Yıldız**, Öykü Yazarı **Pınar Kür**, Şair **Gülten Akın** ile Edebiyat Tarihçisi **Atilla Özkırımlı** Kitap Fuarı'nda (Ankara-Odakule) imza günü yaptılar. **Yıldız** son olarak «Yazarlar ve Çevirmenler Yayın, Üretim Kooperatifi'nde (YAZKO) yayınlanan **«Mahşerin İnsanları»**, **Kür** Can Yayınları arasında çıkan **«Akışı Olmayan Sular»**, Akın, yine Can Yayınları'nda çıkan **«Seyran»**; **Özkırımlı** da Cem Yayınevi'nce sunulan **«Türk Edebiyatı Ansiklopedisi»** (İkinci baskıya hazırlanıyor) adlı yapıtlarını imzaladılar. Öte yandan İstanbul Kartal Maltepe'deki Cemre Kitabevi'nde **Ümit Yaşar Oğuzcan** ile **Ulufer'**in imza günü yapıldı.

11 Nisan — Bakanlar Kurulu, yurtdışında basılan 35 kitap, dergi, gazete, broşür ve bildirinin Türkiye'ye sokulması ve dağıtımını yasakladı.

Bakanlar Kurulu'nun Resmi Gazete'nin dünkü sayısında yayınlanan kararına göre, Türkiye'ye sokulması yasaklanan dergilerin bazılarının adları şöyle:

Tek Yol Devrim (Cephe), İşçi Gerçeği, Bağımsızlık, Demokrasi, Sosyalizm Yolunda Gerçek, Komünist (Türkiye Komünist Partisi «Marksist Leninist», Merkez Yayın Organı), Halkçı Demokratik Sol Dergi, Bolşevik İşçi Köylü Kurtuluşu (Türkiye Komünist Partisi» TKP / ML (B) Yayın Organı,) İşçi Köylü Kurtuluş (Türkiye Komünist Partisi Marksist Leninist «TKP / ML» Yayın Organı), Uyanış

(Sydney Türkiyeli İşçiler Birliği Yayın Organı), Der Weg - Yol Yorum, Devrimci Tavır, Direniş Yolu, Devrimci İşçi Dayanışma, Newroz, Folter in Der Türkei «Für Eine Alternative Türkei — Hilfe», Gaziya Welat, Riya Azadi, Tekoşer (Milli tan), Cihad, Türk Federasyon 4. Büyük Kurultayı, Stinet E Jetes (Revuiste Kulturore).

12 Nisan — Ankara'da açılan 1. Kitap Fuarı'nı günde ortalama 15.000 kişinin gezdiği belirlendi. Fuarı düzenleyen kuruluşun yetkilileri, ziyaretçi sayısının otomatik olarak bir aygıtla saptandığını açıkladılar. Fuarda kitap satışları % 20—40 indirimli yapıldı ve günlük satış ortalaması üç milyon lirayı buldu.

13 Nisan — Gazeteci-yazar Murat Sertoğlu, İstanbul Atatürk Öğrenci Yurdu'nda, «**Türk Gibi Kuvvetli**» konulu bir konferans verdi.

Konferansa, Kredi Yurtlar Kurumu Bölge Müdürü Ethem Gözen, Yurt Müdürü Hüseyin Özer ve çok sayıda öğrenci katıldı.

Türk güreşi, Türk pehlivanları ile bu konuyla ilgili menkıbe, fıkra ve hatıralarını anlatan Sertoğlu, Türk'ün gücünün en bariz biçimde güreş sporunda görüldüğünü söyleyerek, «**Güçlü olmak güzel bir duygudur. Biz de güçlü olmak durumundayız**» dedi.

Konferansını yabancı güreşçiler ile Türk güreşçiler arasında mukayese yaparak devam ettiren Murat Sertoğlu daha sonra şunları söyledi:

«**Kurtdereli'yi lise talebesi iken tanıdım.» O, milletine güvenen bir insandı. Bir sözünü hatırlarım: 'Ben güreşirken milletimi arkamda hissederim' derdi. Hatta bu yüzden Atatürk, Kurtdereli'yi mükafatlandırdı da. Kısaca, güçlü insan, milletine güvenen insandır.**»

13 Nisan — Türkiye aleyhinde yurt dışında kamuoyu oluşturmaya çalıştıkları iddiasıyla vatandaşlıktan ihraç edilen sanatçıların her türlü resim, yazılı eser, film, video ve kartpostallarının satılması, yayınlatılması ve gösterilmesi yasaklandı.

Yapıtları toplanacak, halen yurt dışında bulunan ve vatandaşlıktan çıkarılmış ya da çıkartılma işlemi başlatılmış sanatçılar arasında **Yılmaz Güney** (film sanatçısı ve rejisör), **Cem Karaca** (hafif Türk müziği sanatçısı) **Şanar Yurdatapan** (şarkı sözü yazarı), **Melike Demirağ** (hafif Türk müziği ve film sanatçısı) bulunuyor.

14 Nisan — Yönelişler adlı aylık sanat-kültür dergisi «Edebiyat alanındaki değerlerin gündemde tutulmasında, inceleme çalışmalarının önemini ve bu türdeki verimlerin, son yıllarda iyice azaldığını» belirterek İnceleme Yarışması açtı. Yarışmaya katılacak yazılar, şu sanatçıların eserlerini konu edinebilecek: Mehmet Akif Ersoy, Yahya Kemal Beyatlı, Abdülhak Şinasi Hisar, Ahmet Haşim, Peyami Safa, Ahmet Hamdi Tanpınar, Necip Fazıl Kısakürek, Tarık Buğra, Memduh Şevket Esendal, Sait Faik, Sezai Karakoç, Cemal Süreya, Edip Cansever, Oğuz Atay, Ramis Özdenören, Cahit Zarifoğlu ve İsmet Özel. Birden fazla yazıyla katılmanın mümkün olduğu yarışmanın sonuçları, derginin ekim sayısında açıklanacak. Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi «Yönelişler Dergisi. P.K. 595 Sirkeci-İstanbul» adresinden alınabiliyor.

15 Nisan — Grafikerler Meslek Kuruluşu Galatasaray'daki Kazım Taşkent Sanat Galerisinde «Kitap Kapakları Sergisi» düzenledi. Sergi beş gün sürdü.

18 Nisan — **Edebiyatçı Melih Cevdet Anday**, Tünel'de İstiklal Caddesi'ni geçerken bir otomobilin çarpması sonucu hafif yaralandı. Kazadan sonra çıkan tartışmada otomobilinden inen taksi şoförü, **Melih Cevdet Anday'a** bir de kafa atarak ünlü yazarı hastanelik etti.

Melih Cevdet Anday olaydan sonra Taksim Hastanesi'nde tedavi gördü. Polis tarafından yakalanan taksi şoförü **Kadri Güler** ise gözaltına alındı.

20 Nisan — Ünlü ozan ve yazar **Rıfat Ilgaz**, Aksaray Yeraltı Geçiti'ndeki Sayınlar Kitabevi'nde, saat 15.00—19.00 arası kitaplarını imzaladı.

21 Nisan — Kayseri Sanatçılar Derneği'nin **«1982 Edebiyat Armağanları»** sahiplerine dağıtıldı. 11 dalda dağıtılan armaganlardan, **«Türk Edebiyatına Hizmet Armağanı»** Ahmet Kabaklı'ya verildi.

Kayseri Şehir Tiyatrosu'nda yapılan sanat şöleninde hazır bulunan sanatçılardan Durali Yılmaz'a **«roman»**, Bahattin Karakoç'a **«şiir»**, Sevinç Çokum'a **«hikaye»**, Cemil Meriç'e **«inceleme»**, Saim Sakaoğlu'na **«folklor»**, Mustafa Ruhi Şirin'e **«çocuk edebiyatı»**, Mehmet Çınarlı'ya **«aruz»** ve Mahmut Çağlıgöncü'ye **«yayıncılık»** dallarında layık görüldükleri armağanlar verildi.

Jürinin **«tenkid»** dalında ödüle layık gördüğü Ahmet Bican Ercilasun, **«deneme»** armağanını verdiği M. Akif İnan ve **«Türk Edebiyatına Hizmet»** armağanını verdiği Ahmet Kabaklı, ulaşım güçlüğü sebebiyle şölende hazır bulunamadılar. Muammer Tek başkanlığındaki Kayseri Sanatçılar Derneği'nin sanat şölenini Kadir Özdamarlar yönetti.

23 Nisan — YAZKO'nun olağanüstü Genel Kurulu'nda Yönetim Kurulu için seçim yapıldı. Yeni yönetim kurulu şu üyelerden oluştu. Erol Toy, Salim Şengil, Bertan Onaran, Abdülkadir Bulut, Seyyit Nezir. Yönetim Kurulu üyeleri de belirlendi. Buna göre denetim kurulu şu üyelerden oluşmakta: Erhan Bener, Demirtaş Ceyhun.

Bilindiği gibi, YAZKO 4. Genel Kurulu 2 Nisan'da yapılmış, eski Yönetim Kurulu istifa etmiş, ancak Genel Kurul istifaları kabul etmemişti. Bunun üzerine Yönetim Kurulu Başkanı Mustafa Kemal Ağaoğlu Genel Kurulu yeni Yönetim Kurulunun seçmek üzere 23 Nisan'da olağanüstü kongreye çağırmıştı.

26 Nisan — Türkiye Yazarlar Sendikası (TYS) davası, Duruşma Yargıcı Ahmet Genç'in, **«Yargıtay kararları uyarınca yargıçlık yapamayacağını»** belirterek **«davadan çekildiğini»** açıklaması üzerine, delillerin okunmasına geçilemeden 30 mayıs gününe ertelendi.

Istanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesindeki dünkü duruşmanın başlamasından sonra, Duruşma Yargıcı sivil Yargıç **Ahmet Genç**, dosyada bulunan ve davadan çekildiğini bildiren dilekçesini okudu. Ahmet Genç, uzun süre Cumhuriyet Savcısı olarak görev yaptıktan sonra 1979 yılında **«hakimlik sınıfı»**na kabul edildiğini ve 13 şubat 1982 tarihinde de İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesinde göreve başladığını belirtti. Genç, dilekçesinde, örneğinin dosyada olduğunu da belirttiği Yargıtay 3. Dairesi'nin aldığı bir karara değinerek, 1402 sayılı Sıkıyönetim Yasası'nın ek 5. maddesinde savcılıkta geçen sürenin yargıçlıkta geçen süreden sayılmadığını, fiilen 5 yıl yargıçlık yapmayan bir **«adli yargı hakimi»**nin Sıkıyönetim Askeri Mahkemesinde görevlendirilemeyeceğini bildirdi. Ahmet Genç, Yargıtay kararında, bu durumda bulunan yargıcın, Yargıçlar Kurulu'na katılmış olmasında, 353 sayılı yasa hükümlerine göre mutlak bozma sebebi sayılan **'mahkemenin kanuna uygun olarak kurulmamış olması halinin'** ortaya çıktığını, bu durumda olan yargıcın davadan çekilmesinde haklılık bulunduğunun belirtildiğini açıkladı. Genç, dilekçesinde **«Bu durum karşısında 5 yıl fiilen hakimlik yapmamış olmam itibariyle mahkeme heyetinde yer almam halinde, mahkemenin yasaya uygun olarak kurulmamış olması hali ortaya çıkacağından, yargıda zaman ve emek israfına meydan vermemek amacıyla davadan çekiliyorum. Gereğinin buna göre ifasını mahkemenin takdirlerine arz ederim»** dedi.

27 Nisan — Ankara Evrensel Kitabevi ve Sanat Galerisi'nde 2-9 mayıs günleri arasında «**Aziz Nesin Haftası**» düzenledi.

Hafta boyunca **Aziz Nesin**'in bugüne kadar yayınlanan bütün kitapları yayınlandığı dergiler, aldığı ödüller, yabancı dilde yayınlanan bütün yapıtları sergilendi. Sergi süresince ayrıca Nesin Vakfı'nın kuruluşundan bugüne gelişimi anlatıldı.

2 Mayıs — Ozan **Nebi Dadaloğlu**'nun Ağaoğlu Yayınevi'nce yayınlanan «**Gardaşlarım — Ellerimiz Gıllı Çarık**» adlı şiir kitabının toplatılarak imhasına karar verildi.

İstanbul Birinci Sulh Ceza Mahkemesi'nin 22.4.1983 tarih ve 1983/79 sayılı kararında, kitabın Türk Ceza Kanunu'nun 155,159, 311 ve 312. maddelerine muhalefet ettiği gerekçesiyle toplatılarak imha edilmesine karar verilirken, bilirkişi raporunda «**kitabı elinde, işyerinde ve evinde bulunduran kişinin bu suçlardan ve maddelerden sorumlu tutulamayacağı**» belirtildi.

Köy Enstitüsü mezunu **Nebi Dadaloğlu**'nun **Muhlis Akarsu**'yla birlikte hazırladığı **Karnı Büyük Koca Dünya — Ellerimiz**» adlı plak da daha önce toplatılmıştı.

7 Mayıs — Sekiz yıldır yayınlanmakta olan «**Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı**» çıktı. Geçen yıl sonunda çıkması gereken «**Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı 83**», **Aziz Nesin** geçtiğimiz yıl sonunda Moskova'da kalp grizi geçirerek hastaneye kaldırıldığı ve uzun bir süre tedavi gördüğü için bu yıl geç yayınlandı.

Geçen yıl iki cilt olarak basılan «**Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı**» bu yıl boyutları genişletilerek tek cilt olarak çıkarıldı.

7 Mayıs — **Eskişehir valiliği** ve **Folklor Araştırmaları Kurumu** tarafından düzenlenen «**Uluslararası Halk Edebiyatı Semineri**» bugün Eskişehir'de başladı. Sekiz ülkeden 50 bilim adamının katıldığı seminerde halk edebiyatımızın çeşitli konuları tartışıldı. Vali **Ömer Haliloğlu**'nun konuşmasıyla açılan seminere katılan bilim ve sanat adamlarından bazıları şunlar: Prof. **Anna Masala**, Dr. **Milan Odran**, Dr. **A. Kelemen**, Dr. **Rıza, Moliov, M. Ali Ekrem, M. Ali Ekrem**, Prof. **M. Mehmet**, Prof. **Arif Ago, İsmail Ali Sarar, Mehmet Önder, Edit Tasnadı, Şükrü Kurgan**, Doç. **Fikret Türkmen, T. Ognenovski**, Prof. **Mihail Guboğlu**, Doç. **Nimetullah Hafız, Mahmut İslamoğlu, Tahir Kutsi Makal, Şekür Turan**, Doç. **Abdurrahman Güzel**, Dr. **Müjgan Cumhur**, Prof. **Orhan Acıpayamlı**, Doç. **Tuncer Gülensoy**, Doç. **Ahmet Uğur**, Dr. **Nevzat Gözaydın.**

Uluslararası Halk Edebiyatı semineri üç gün sürdü.

9 Mayıs — Ankara Evrensel Kitabevi ve Sanat Galerisi'nce 2-9 mayıs günleri arasında düzenlenen **Aziz Nesin Haftası** sona erdi.

Aziz Nesin Haftası'nda ünlü yazarımızın bugüne dek yayımlanan tüm kitapları, çıkardığı dergiler, aldığı ödüller, yabancı dillerde yayımlanan tüm yapıtları sergilendi. Sergi süresince Nesin Vakfı'nın kuruluşundan bugüne gelişimi anlatıldı.

Böyle bir hafta yurdumuzda ilk kez düzenlendi. Aziz Nesin'in bugüne dek 69 kitabı yayımlandı. Sağlanan gelir Vakfa verildi.

11 Mayıs — Ankara Demetevler Lisesi edebiyat öğretmeni **Özgen Seçkin**, yayınladığı şiir kitabında komünizm propagandası yaptığı gerekçesiyle, Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından gözaltına alındı.

Özgen Seçkin'in, geçen ay Aykı Yayınları arasında çıkan **Dört Mevsim Türküleri** adlı kitabı da toplatıldı.

11 Mayıs — TYS Genel Başkanı **Aziz Nesin**'in komünizmi övdüğü gerekçesiyle yargılanmasına dün 5. Ağır Ceza Mahkemesi'nde devam edildi.

Aziz Nesin hakkında aralık 1961 tarihinde **Öncü** gazetesinde yayınlanan ve daha sonra 5 baskı yapan «**Az gittik, Uz gittik**» adlı yapıtında da yer alan «**Sosyalizm Ahlaktır**» başlıklı makalesi nedeniyle açılan davanın dünkü duruşmasında emniyetten gönderilen liste okundu. Daha önceki oturumda yazının **Öncü** gazetesinde çıkan aslının getirilmesinin istenmesine karşın, gelen listede bu yazının bulunmadığı görüldü. Yargıcın yazının getirilmesini istediklerini ancak böyle bir yazının varlığının görülmediğini anımsatması üzerine Nesin, «**Bulunsa ne olacak, bulunmasa ne olacak,**» diyerek 6 kez basılan kitap hakkında hiç bir soruşturma yapılmadığını söyledi, «**benim yazım gözden kaçacak bir yazı değildir, bulur getiririm**» diye konuştu.

Yargıcın duruşmayı bitirmek istediği bir sırada söz alan **Aziz Nesin** bir gazetede mahkeme tarafından yurt dışına çıkışının yasaklandığı şeklinde bir haber yayınlandığını bildirerek böyle bir kararın alınıp alınmadığını sordu. Mahkemenin böyle bir karar almadığını, ancak sakıncalı olduğu ve pasaport kanununa göre yurt dışına çıkamayacağının bildirildiğini söylemesi üzerine Nesin «**Eğer böyle bir karar alınmamışsa ben bir uç duyurusunda bulunuyorum. Bu gazeteye bu haberi veren kimse sahtecilik yapmıştır. Devlet içindeki kimi kişiler şahsi kinlerini, şahsi garazlarını üzerimde kullanıyorlar ve beni hedef yapıyorlar amaç bu**» dedi.

10 yıl hapis istemiyle yargılanan Aziz Nesin'in duruşması 28 hazirana ertelendi.

11 Mayıs — Ankara'da yayınlanmakta olan sanat ve edebiyat dergilerinden «**Oluşum**», onuncu yılına girdi.

«**Oluşum**»un onuncu yılına girişi, pazartesi günü Sanat Kurumu'nda düzenlenen bir şiir gecesiyle kutlandı. Şiir gecesinde, dergide yer alan ozanlardan örnekler sunuldu.

«**Oluşum**» dergisinin sorumlu yönetmeni **Nisa Kadıbeşegil**, yaptığı açıklamada, «**Dergimiz, yazın ustalarının yanı sıra genç kuşağa da sürekli yer ayırmış ve sunduğu çağdaş ürünlerle aranan bir dergi olma niteliğini korumuştur**» dedi.

19 Mayıs — İstanbul'da gözaltına alınan Müjdat Gezen'in yazmış olduğu «**Çizgilerle Nazım Hikmet**» adlı kitabın basımı, yayımı ve bulundurulması Ege Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından yasaklandı.

Ege Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı'nın 38 numaralı bildirisine göre, Cem Yayınevi tarafından basılan kitabın, taşınması ve komutanlık sorumluluk bölgesine sokulması, 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu gereğince yasaklandığından mevcut kitaplar toplattırıldı.

Çizgilerle, **Nazım Hikmet** adlı kitap nedeniyle siyasi polis tarafından gözaltına alınan **Müjdat Gezen** ile **Savaş Dinçel**'in sorgularının tamamlanmasından sonra Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Mahkemesi'ne gönderilecekleri belirtildi. Haklarında gıyabi tutuklama kararı verilen **Müjdat Gezen** ve **Savaş Dinçel**'in «**Yazın yoluyla komünizm propagandası yapmak**» suçundan yargılanacakları açıklandı.

Cem Yayınevi tarafından 1978 yılında piyasaya çıkarılan çizgilerle **Nazım Hikmet** adlı çizgi biyografi kitabın metin yazarlığını **Müjdat Gezen**, çizimlerini ise **Savaş Dinçel** yapmıştı.

20 Mayıs — «**Çizgilerle Nazım Hikmet**» adlı kitapta, komünizm propagandası yaptığı gerekçesiyle gözaltına alınan tiyatro sanatçısı **Müjdat Gezen** ile ressam **Savaş Dinçel**, dün Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı'na gönderildi.

Müjdat Gezen'in yazdığı, **Savaş Dinçel**'in resimlediği ve Cem Yayınevi'nce 1978 yılında piyasaya çıkarılan kitap, 7. Kolordu ve Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı'nca toplatılmıştı. Diyarbakır Sıkıyönetim Askeri Savcılığı'nca açılan soruşturma sonucu, Askeri Mahkeme sanatçı **Müjdat Gezen** ile **Savaş Dinçel** hakkında gıyabi tutuklama kararı çıkarmıştı. Bunun üzerine üç gün önce **Müjdat Gezen** ile **Savaş Dinçel**, İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nce gözaltına alınmıştı. Her iki sanatçı dün gıyabi tutuklama kararının verildiği Diyarbakır Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi'ne gönderildi.

21 Mayıs — 7. Kolordu ve Diyarbakır Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi'nce haklarında gıyabi tutuklama kararı çıkarılan **Müjdat Gezen** ile **Savaş Dinçel** dün çıkarıldıkları askeri mahkemede görevsizlik kararı verilerek serbest bırakıldı.

Müjdat Gezen'in yazdığı ve **Savaş Dinçel** tarafından resimlenerek 1978 yılında Cem Yayınevi'nce basılan **«Çizgilerle Nazım Hikmet»** adlı kitap nedeniyle **Diyarbakır** Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı'nca soruşturma açılmış ve **Gezen** ile **Dinçel** hakkında gıyabi tutuklama kararı verilmişti. Tiyatro sanatçısı ve yazar **Müjdat Gezen** ile karikatürist **Savaş Dinçel** üç gün önce **İstanbul**'da gözaltına alınarak **Diyarbakır**'a gönderilmişlerdi.

24 Mayıs — Ünlü komedyen **Müjdat Gezen** 5 yıl önce yazdığı **«Gizgilerle Nazım Hikmet»** isimli kitabından dolayı tutuklanarak cezaevine gönderildi...

Diyarbakır Sıkıyönetim **Mahkemesi**'nce gıyabında tutuklama kararı verilen **Müjdat Gezen** ve kitabın çizgilerini hazırlayan **Savaş Dinçel**'in tutuklama kararları vicahiye çevrilerek İstanbul'a gönderildi. İstanbul İnfaz Savcılığı'na dün getirilen **Müjdat Gezen** ile **Savaş Dinçel** Sağmalcılar Cezaevi'ne konuldu.

İddiaya göre ünlü komedyen **Müjdat Gezen** ve **Savaş Dinçel** 5 yıl önce yazdığı kitabında komünizm propagandası, adliyenin manevi şahsiyetini tahkir ve Türk askerini küçük düşürdüğü gerekçesiyle tutuklandı.

Söz konusu kitabın bir süre önce Diyarbakır'da yapılan bir baskın sonucu örgüt evinde bulunduğu belirtildi. Diyarbakır Sıkıyönetim Mahkemesi'nde kitabın basıldığı yerin İstanbul olduğu gerekçesiyle dosyayı görevsizlik kararı vererek. İstanbul Savcılığı'na gönderdi. Sanatçı **Müjdat Gezen** tutuklama kararına itiraz edeceğini, 5 yıl önce yazıları kitaptan dolayı mahkumiyet verilemiyeceğini söyledi.

24 Mayıs — Türk Kooperatifçilik Kurumu Ankara'da Şiir günü tertip etti. 14 Şair'in klasik ve halk şiirlerinden örneklerin sunulduğu şiir gününde Türk Kooperatifçilik Kurumu Yönetim Kurulu Başkanı Nurettin Hazar bir konferans verdi. Kurumun Türk Edebiyatı'na katkıda bulunma vazifelerinden biri kabul ettiklerini anlatan Nurettin Hazar Türk Kooperatifçiliği hakkında açıklamalarda da bulundu.

27 Mayıs — Oraya nasıl gelmiş, kim getirmişti? Bilmiyorum... Nişantaşı'nda Akademi Kitapevi'nde gördüm onu. Bir çocuk, oyuncak dükkânına nasıl yakışırsa oda öylesine yakışmıştı. kitapevine.

Anlattılar, **«Huzurevin'de kalıyor İlhami Bekir»** dediler. Bir günlüğüne dışarı çıkmış. Şiir kitaplarını imzalayacak, sonra dostlarıyla bir sofrada buluşacak, sonra yine dönecekmiş kaldığı huzurevine.

Elleri dillerince güçlü değildi herhal. O söylüyor yanındaki bir başka genç şair, Refik Durbaş yazıyordu. Sonra o titrek, geriye yatık harflerle imzalıyordu kitapları. Baktım, bir genç ressamdı imza isteyen. **«Ben resmi çok sevdim hep, resim hocalığı bile yaptım, ama ne yazık doğru dürüst bir çizgi bile çizemem»** yazdırdı kitaba. Bir başkası geldi sonra. **«Son bütün bu şiirleri seveceksin»** yazdırdı. İmzaladı yine titrek, geriye yatık.

Sonra Emil Galip Sandalcı'nın, Vedat Türkali'nin kollarında dışarı çıktı. Arabama bindi. Galatasaray'a yakın bir lokanta tarif ettiler. Orda buluşacakmış dostlarıyla, gittik.

Upuzun bir sofra kurulmuştu. Şairin acılarınca, coşkularınca bol sandalyeli bir masa. En uca onu oturttular. Dostlarını, kendini, rakıyı, Arnavut ciğerini ne çok sevdi o an.

Ali Özgentürk... En son o geldi. Gelip yanıbaşına oturdu. Şakalaştılar. 77 yaşındaki genç şair yeni sevgililerinden bahsetti. «20 yaşında olmalı» dedi.

Bir şiirini okusan hoca dediler, ama korkarak dediler. Belleğinde yoktur, kitaptan da zor görür harfleri dediler. Utandırdı. Dostlarını, yılları utandırdı.

«En güzel şarkımı söylemek için
Bir çiçek var adını bilmiyorum.
Bir dağ başında, keçi yolunda
Dağını bilmiyorum, yolunu bilmiyorum...

Elden ele dolaştı kitapları. Gür sesli olanlar okudu, kısık, cılız, nezleli sesi olanlar okudu. Herkesler dinledi okunanları. Hatta biri ağladı.

Sofrada rakı içeni, şarap, cin, votka içeni en çok o şaşırttı yine. Şiirlerini okunurken duyuyor, şaşırır gibi oluyor ama yalnızca birkaç sözcüğünü unutarak, bazen yeni sözcükler katarak bir tamam o da okuyordu.

Kimbilir kaçta uyumuştu Huzurevi. Bahçesindeki ağaçlar, kapı lambası, odasında kitaplar... Kimbilir hangi derin uykudaydılar. Üzüldü gecikti diye. Dostlarından ayrılacağı için de üzüldü. Kapıya kadar birlikte geldiler. Elini yanaklarını öptüler. «Konuk geleceğiz, seni almaya geleceğiz» dediler.

Beş kişiye sorup zor bulduk. «İşte bizim mahalle yahu» dediği yerde durduk. «Bağcılar Huzurevi» yazıyordu kapıda. Bahçenin demir kapısı aralıktı. Kedi bizimle birlikte girdi kapıdan. Zile bastık. İlk basışta açtılar. Açan kadının suratı asılmadı. «Gel bakalım İlhami Baba» dedi yanlızca. Yine koluna girdik, odasına götürdük. İki yatak vardı. Oda arkadaşı yokmuş, canı sıkıldı mı yatakları değiştirir bir onda, bir bunda yatarmış şair.

Ayrılırken duvarda yazılı bir şiirine takıldı gözüm.

«Ölüm bir kere çalacak kapımızı,
Hayattan öncesi sonrası yalan.
Elleri göğsü ve altın başıyla
Ne güzeldir ayakta duran insan...»

4 Haziran — Beş yıl önce yazdıkları bir kitapta komünizm propagandası yaptıkları savıyla tutuklanarak haklarında dava açılan sanatçı **Müjdat Gezen** ve **Savaş Dinçel** ilk duruşmada tahliye edildiler. Mahkeme, zamanında açılmadığı için davanın düşürülmesine karar verdi. Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Mahkemesi'nce tutuklanan Gezen ve Dinçel'in TCK'nın 142/1-6 ve 159. maddelerine göre 21 yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılması isteniyordu.

Müjdat Gezen'in yazdığı Savaş Dinçel'in resimlediği «Çizgilerle Nazım Hikmet» kitabında komünizm propagandası yapıldığı ve hükümetin manevi şahsiyetinin tahkir edildiği savı ile açılan dava dün başladı ve bitti. Tiyatro sanatçısı Müjdat Gezen ve Savaş Dinçel Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Mahkemesi'nin gıyabı tutuklama kararı üzerine 16 Mayıs günü İstanbul'da gözaltına alınarak Diyarbakır'a gönderilmişlerdi. İstanbul 4. Ağır Ceza Mahkemesi'nde görülen davada 19 gün tutuklu kalan Gezen ve Dinçel'in sorguları yapıldı. Gezen, yargıcın «Kitabı komünizm propagandası yapmak için yazdığın iddia ediliyor. Ne diyorsun?» sorusuna «Öyle bir gaye ile kitap yazılmaz efendim» yanıtını verdi. Gezen sor-

gusunda şunları söyledi: «**Kitabı Nazım Hikmet'in hayat hikayesini esprili bir şekilde anlatmak için yazdım. İddialar doğru değildir.**» Sanatçı Savaş Dinçel de sorgusunda, «**78 yılında basılan bu kitabı bir sanatçı gözüyle resimli romanlardaki espri altında resimlemeye çalıştım. Suçlamaları kabul etmiyorum**» şeklinde konuştu. Görüşü sorulan C. Savcısı kitabın üç kişilik bilirkişi tarafından inlecenmesini istedi. Sanık avukatları Prof. **Uğur Alacakaptan** ile Av. **Hikmet Doğanlar** savunmalarında bilirkişi incelemesine gerek olmadığını, davanın zamanında açılmadığı için düşmesi gerektiğini belirttiler. Yargıç **Süheyl Deliorman** başkanlığındaki İstanbul 4. Ağır Ceza Mahkemesi beş yıl önce basılan kitap hakkında 6 ay içinde dava açılması gerekirken, henüz yeni açıldığı için Basın Kanunu'nun 35. maddesine göre davanın düşürülmesine ve Gezen ile Dinçel'in tahliyelerine karar vererek duruşmayı bitirdi.

8 Haziran — İstanbul'da yayınlanan haftalık haber dergisi **Yankı**'nın 6-12 Haziran 1983 tarih 636'ıncı sayısının Istanbul Sıkıyönetim Komutanlığı'nın aldığı bir karar gereğince basımı, yayımı, dağıtımı, bulundurulması ve sıkıyönetim bölgesine sokulması yasaklandı.

1. Ordu ve İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı adli müşavirliğinden Yankı Dergisi'ne yapılan konuya ilişkin uyarıda, «**Yeni Yankı, Basın Yayım A.Ş. adına Uğur Reyhan tarafından Istanbul'da bastırılıp, yayınlanan ve sorumlu Yazılışleri müdürü Mehmet Özkan olan haftalık Yankı Dergisi'nin 6-12 Haziran 1983 tarih ve 636. sayılı nüshasının basımı, yayımı, dağıtımı, bulundurulması ve sıkıyönetim bölgesine sokulması 1402 sayılı Sıkıyönetim Yasasının 3/C maddesi uyarınca yasaklandığı, mevcutlarının da toplattırılacağı**» bildirildi.

1 Temmuz — Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencilerinin hazırladığı «**Kazgan**» adlı mizah dergisindeki «**sakıncalı yazı ve resimlerin ayıklanması**» için komisyon oluşturuldu.

SBF öğrencilerinin her yıl temmuz aylarında çıkarmakta olduğu mizah dergisinin bu yılki sayısı baskıya hazırlandı. Ancak baskıya hazırlanan «**Kazgan**» da yayımlanan «sakıncalı yazı, resim, kariktür vb.»leri incelemek için üç kişilik bir komisyon oluşturuldu. Üç kişilik komisyonda Doç. Dr. **İbrahim Kaplan**, Doç. Dr. **Celal Göle** ve Yardımcı Doçent **Ersin Onulduran** bulunuyor.

Öte yandan Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencilerinin hazırladığı «**Ceride-i Kantar**» adlı mizah dergisi hakkında «**YÖK Başkanı Prof. Doğramacı'ya yönelik karikatürler ve eleştiriler**» nedeniyle açılan soruşturma da sürüyor.

6 Temmuz — Istanbul Barosu Başkanı **Orhan Apaydın**'a Uluslararası Demokratik Hukukçular Derneği tarafından Pierre Cot Ödülü verildi. Uluslararası Demokratik Hukukçular Derneği'nin eski başkanı Pierre Cot'nun anısına konulan ödül «**inançları nedeniyle yargılanan insanları savunmakta gösterdikleri mesleklerine adanmışlık ve cesaretle seçkinleşen ve dünya halkları arasında daha iyi bir anlayışın yerleşmesine katkıda bulunan**» avukatlara veriliyor.

Merkez Brüksel'de bulunan kuruluş 28 Ekim 1982 tarihinde Başkan **Joe Nordmann** ve Genel Sekreteri **Amar Bentoumi** tarafından imzalanan bir kararla Pierre Cot Ödülü'nü Istanbul Barosu Başkanı Orhan Apaydın'a vermeyi uygun gördü.

8 Temmuz Somut — «**Az Gittik Uz Gittik**» adlı yapıtıyla komünizm propagandası yaptığı savlanan Yazar Aziz Nesin beraat etti. Kitabın, içerik ve temel düşünce yönünden bir suç oluşturmadığını açıklayan mahkeme heyeti, ayrıca kitabın iadesine de karar verdi. Dava, Istanbul 5'inci Ağır Ceza Mahkemesi tarafından görülmekteydi.

28 Haziran tarihli oturumda Cumhuriyet Savcısı şöyle konuştu: «Savunmada ileri sürüldüğü gibi komünistlik her devletin kendi sosyo-ekonomik durumuna ve

beşeri olgusuna göre başka başka şekilde uygulanan bir iktisadi sistemdir. Ancak, sanığın savunmasında geçtiği gibi sosyalizmi komünizm olarak kabul etmek mümkün değildir. Kanımızca eserde suç unsuru da görülemediğinden sanığın beraatine karar verilmesini isterim.»

Daha sonra söz alan **Aziz Nesin** ise istenmeyerek cezalandırılmış duruma geldiğini ve bu dava nedeniyle çok şey yitirdiğini ileri sürerek şunları dedi: «Mahkemenizin bir kusuru olmamakla beraber, açılan dava nedeniyle mahkeme dışında cezalandırılmış duruma geldim. Çünkü, bu davanın açılması sebebi ile 1 milyon 500 bin liralık kitabım toplattırıldı. Ne olacağı belli değil. Kalbimden rahatsızdım, Amerika'da konferansım vardı. Gidecektim; gidemedim.»

Yargıç Naci Tanverdi başkanlığındaki mahkeme heyeti şunları belirtti «Komünizm sosyal bir sınıfın sosyal bir sınıf üzerinde tahakkümünü tesis için cebir yolu ile iktidarı amaçlayan bir rejimdir. Yazıda bu tür bir iktidara vasıl olma gayesi ile hareket edildiği görülmediği gibi, tersine sosyalizmin 400 türlüsü vardır şeklindeki iddiaya karşı bir türlü sosyalizm de vardır denemeyeceğini ifade eder. Yazıda komünizm övülmediği gibi; bahis edilen sözlerin sosyal adaletin gerçekleşmesi için lazım gelen umdeleri ihtiva ettiği görülmektedir. Yukarıda açıklanan nedenlerle Aziz Nesin'in TCK'nın 142/1 maddesine muhalif eylemde bulunduğuna dair delil mevcut bulunmadığından beraatine, Suç konusu kitabın kendisine iadesine karar verilmiştir.»

28 Temmuz — Öykücü Necati Güngör hakkında «**Yeryüzünde İki Gölge**» adlı yapıtında «**komünizmi övdüğü**» gerekçesiyle 5 yıla kadar ağır hapis cezası istemiyle dava açıldı.

Öykücü **Necati Güngör**'ün «**Yeryüzünde İki Gölge**» adlı yapıtı daha önce toplatılmış ve Istanbul Sıkıyönetim Komutanlığı'nca hakkında TCY'nin 311 ve 312. maddeleri uyarınca soruşturma açılmıştı. Soruşturma sonunda Istanbul Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı'nca, **Necati Güngör**'ün «**basın yoluyla komünizmi övme niteliğindeki fiil ve hareketlerinden ötürü, hareketine uyan TCK'nın 142/1 maddesi delaletiyle TCK'nun 142/4 ve 36. maddelerinin tatbiki suretiyle**» cezalandırılması istendi.

Güngör'ün yargılanmasma Istanbul Sıkıyönetim Komutanlığı (3) Numaralı Askeri Mahkemesi'nde başlandı.

28 Temmuz — YAZKO'nun haftalık yayın organı «**Somut**» dergisinin Sorumlu Yazı İşleri Müdürü **Hayati Asılyazıcı** hakkında Istanbul Sıkıyönetim Askeri Savcılığı'nca soruşturma açıldı. Gazeteci Asılyazıcı dün bu nedenle Askeri Savcılıkta ifade verdi.

Soruşturmanın, Somut'un 1983 temmuz ayının ilk haftaki sayısında «**Nasılsınız**» başlıklı köşesinde yayınlanan bir yazı nedeniyle açıldı öğrenildi. 1458-1535 yılları arasında yaşayan İngiliz bilgin **Thomas More**'dan bir alıntının yapıldığı yazıda TCK'nın 312. maddesine aykırı davranılarak halkın yasalara karşı suç işlemeye kışkırtıldığı iddia ediliyor.

5 Ağustos — Milli Eğitim Bakanı Hasan Sağlam, Anadolu Lisesinde edebiyat kolunun kaldırılacağını ve öğrenimin yalnızca fen kolu müfredatına göre yapılacağını söyledi.

11 Ağustos — Ozan **A. Kadir**'in şiirleri «**Şarkılarla A. Kadir**» adı altında Öncü Müzik Yapım ve Pazarlama Şirketi tarafından plaklaştırıldı.

Müziklerini **Deniz İzgi**'nin gerçekleştirdiği şarkılarını **Metin Özülkü**'nün söylediği plağın A yüzünde **A. Kadir**'in 1943-1974 yılları arasında yazdığı şiirlerden beşine yer verildi. Şiirlerin ilk dördü «**Mutlu Olmak Varken**» adlı kitaptan, sonuncusu

ise «**Filistin Şiiri**» kitabına önsöz olarak yazılmış. Plağın B yüzünde **A. Kadir**'in yenileşme ve Türkçeleştirme çalışmalarından örneklere yer veriliyor. Bu yüzdeki parçalar, **A. Kadir**'in **Mevlana, Hayyam** ve **Tevfik Fikret**'ten yaptığı yenileştirmelerden oluştu.

«**Şarkılarla A. Kadir**» uzunçalarının çalışmaları 1982 haziranında başladı, aynı yılın kasım ayı sonunda sona erdi. Bazı şiirlerde, söz ve müzik uyumunu sağlamak için **A. Kadir**'in bilgisine başvurularak, hece sınırında kalan değişiklikler yapıldı.

Uzunçalardaki parçaların seslendirilmesinde davul, perdesiz bas, elektro-akustik gitar, 12 telli gitar ve çeşitli vurmalı çalgıları **Metin Özülkü** kullandı. Şiirleri besteleyen **Deniz İzgi** zaman zaman 12 teli gitar çalıp vokal yaptı. **Selda Bağcan** ise bazı parçalara sazıyla katıldı.

15 Ağustos Cumhuriyet — Bir iki kez yağmur yağdı. Kısa aralıklıydı, yağdı dindi, dindi yağdı. **Mücap Ofluoğlu**, ben, bir de **Naim Tirali** Bebek dolaylarında kuytumsu bir yer bulmuş, sığınmıştık. İkisi de rakı içiyorlardı. Morumsu porselen bir kayık tabağın içinde ilk erikler vardı.

Yeri mi gelmişti, yoksa Tirali yerini mi denk düşürmüştü:

— «**Yazarlığımın kırkıncı yılına giriyorum bu yıl...**» dedi, sonra rakısından yavaşça bir yudum aldı, gözlerini büyük camın önünde duran, içi beyin zangırdatıcı pop müziğini bize kadar saldırtan BMW'ye baktı.

Mücap Ofluoğlu'nda hiçbir hareket olmadı. Tabaktan ham bir erik aldı, ön dişleriyle sıkıca kavrayıp etini dişledi, sustu. Ben de sustum, konuşmadım.

Sağ elini gevşekçe yumruklayıp ağzından erik çekirdeğini içine boşaltan **Ofluoğlu** döndü:

— «**Kırk yıl ha**», dedi. «**Kırk yıl!..**»

Bakışları hüzünlenmişti.

— «**Kırk yıl, evet**», dedi.

Yazarlıkta kırk yıl, bir yaşam demekti, kocaman, upuzun bir yaşam...

Tirali, ben tanıdığımdan bu yana «**herşey**» oldu: Çiftçi, fındıkçı, ulaştırmacı, gazeteci, fıkra yazarı, başyazar, basımevi sahibi, yayıncı, dergici, yönetmen, milletvekili, senatör adayı ve en çok da gezgin ve «**tasarımcı**».

Ne demektir «**tasarımcı**»? **Proje** karşılığı kullandım o sözcüğü. **Tirali**'nin en büyük özelliğidir bu. Hep kafası bir şeylere; ama bilinmedik, yapılmadık bir şeylere çalışır. Ne de çok bulurdu o şeyleri, şaşırırdık.

«**Vatan**» gazetesinin sahiplerinden iken, her sabah yeni bulduğu bir şey ile gelirdi. Coşkuyla anlatırdı bizlere. Uygulama alanına sokulsa, hiç kuşkum yok, geçerlilik de kazanırdı o şey. Akşama dek **Tirali** o şeyi anlatır da anlatırdı; o kadar çok, o kadar sık anlatırdı ki, bir doygunluğa erişirdi. Bu nedenle de ertesi sabaha bir başka bulduğu şey ile gelirdi gazeteye.

Anlatmanın ötesinde o şeylerden birkaçını gerçekleştirdi de. Gözünü kırpmadan para da yatırdı üzerlerine. Sonra battı, batırdı.

— «**Eh**», derdi: «**Şu kadar para gitti, ama bu işte de iş olmadığını böylece anlamış olduk...**»

Hikayeye başladığı yıllar (kırk yıl öncesi demek istiyorum) **Sait Faiklerin, İlhan Tarusların, Bekir Sıtkıların, Sabahattin Alilerin** kol gezdiği yıllardı. **Orhan Kemal** bile kendine yeni bir yer edinmeye çalışıyordu. **Tirali** nasıl etti, sıyrıldı aradan, şimdi anımsayamıyorum; ama sıyrıldı, **Naim Tirali** oldu.

«**Yirmibeş Kuruşa Amerika**»yı yeniden okudum. «**Park**»ı da. **Tirali** kimselere benzemiyordu hikayelerinde. Değişik bir çevreydi onun anlattıkları. Sözgelişi;

üniversiteli gençler, bıyıkları yeni terlemiş delikanlılar, yaşama biraz delibozuk, biraz boşvermişlikle sokulan, yine de alabildiğine yaşama sevinci ve coşkusuyla dopdolu insanlardı bunlar. Herşeye olağanüstü (belki biraz abartılmış) bir ilgiyle bakıyorlardı. Yaklaşımlarında **İstratilik, Remarquelık**, az buçuk da **Gorkilik** vardı. Sait Faik'in etkişi yok değildi kuşkusuz; ne var ki, **Sait Faik**'ten ayrılma, **Sait Faik**'e özenme ama ona benzememe kaygısını da yadsımamalı.

Cinsellik de başka açıdan değer kazandırıyordu hikaye insanına. Bunlar ilk coşkular, ilk tutkulardı. **Tirali** (bence kalıcı özelliğidir) anlatacağını süssüz anlatıyordu. Bununla yüzeyde kalıyor, derinine inmiyor, yalınkat çizip geçiyordu kahramanını demek istemiyorum. **Çehov**'un dudak aralayan o ince alaycılığı, **Dostoyevski**'nin dipsiz ve karanlık insan labirentlerine inme çabasına yeğ tutulmuştu.

Sonra işin siyaset karıştı, **Tirali** yitti gitti. «**Vatan**» serüveninin onu bu yola zorla sürükleyeceği baştan belliydi zaten. O nedenle sustu, kalemiyle kağıtlarını n'aptı, bilemiyorum. Salt okur oldu; bizleri ,kendi kuşağını, daha sonrakileri okudu hep. Sonunda döndü geldi yine edebiyata. Bu benim dediğim, kırkıncı yılından önceydi. Çok önce, çok önce...

15 Ağustos — Kamu kurum ve kuruluşlarının yayınlayacakları telif eserlere, memur maaş katsayısına göre hesaplayarak ücret ödemeleri kararlaştırıldı.

Bakanlar Kurulu'nun Resmi Gazete'de yayınlanan kararına göre, telif ücreti eserin niteliğine göre, sayfa başına 4 ile 12 arasında değişen göstergelerin o yılki memur maaş katsayısı ile çarpılmasıyla bulunacak. Bu hesaplamalarda 200 kelimelik metinler itibari sayfa sayılacak, yarım sayfayı aşan metinler tam sayfa kabul edilecek.

Orijinal fotoğraf, harita, grafik, tablo, çizelge ve şekillerin ise basıldıktan sonraki yüzölçümlerinin santimetrekaresinde 2 kelime, resim ve motiflerin de santimetrekaresinde 4 kelime bulunduğu varsayılarak bu sayfaların kelime sayısı hesaplanacak.

Şiir ve manzum eserlerin telif ücretleri hesaplanırken ise 20 mısraya kadar olan eserlere niteliğine göre, 6 ile 16 gösterge rakamları uygulanacak. 20 mısradan sonra ise her mısra için eserin niteliğine göre, 0.25 ile 0.7 arasında ek gösterge esas alınacak.

Telif eserlere ayrıca baskı miktarına göre belli miktardaki itibarı sayfa karşılığının en çok yüzde 10'u baskı sayısı telif ücreti olarak verilecek.

Telif hakkı kurum veya kuruluşa ait olmak üzere hazırlattırılan ansiklopedilerin telif ücreti ise eserde yeralan her madde için ayrı hesaplanacak.

17 Ağustos — Bu yıldan başlayarak her yıl 17-25 ağustos tarihleri arasında **İbni Sina** haftası düzenlendi. büyük Türk bilgini ve tıp üstadı **İbni Sina** için Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca düzenlenen ilk anma haftası Cumhurbaşkanı **Kenan Evren**'in açış konuşmasıyla başladı. Kültür ve Türizm Bakanı **İlhan Evliyaoğlu**'nun sunuş konuşmasından sonra, Milli Kütüphane'nin «**yazmalar-nadir eserler**» salonuna **İbni Sina Salonu** adı verildi ve sempozyum nedeniyle açılan kitap sergisi gezildi.

İbni Sina Haftası boyunca 14 oturum yapıldı. Sempozyuma, Pakistan, Fransa, Irak, Yugoslavya, ABD ve Türkiye adına katılan bilim adamlarının sunduğu bildiriler daha sonra kitap halinde yayınlanacak.

17 Ağustos — Milli Güvenlik Konseyi «**Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu**» Yasası'nı kabul etti.

18 Ağustos — Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yasası Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girdi.

Yasaya göre Ankara'da Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu kurulacak. Türk Dil Kurumu ile Türk Tarih Kurumu'nun ayrı tüzel kişilikleri yasanın çıkmasıyla sona erdi.

17 Eylül — Bakanlar Kurulu, yurt dışında basılan bazı kitap, dergi, gazete ve takvim ile doldurulan ses bandlarının Türkiye'ye sokulmasını ve dağıtılmasını yasakladı.

Bakanlar Kurulu'nun Resmi Gazete'nin bugünkü sayısında yayınlanan kararına göre, Türkiye'ye sokulması ve dağıtılması yasaklanan kitap, dergi, gazete, takvim ve ses bandları listesi şöyle: Belief Or Unbelief (kitap), Fruits Form The Trec Of Light (kitap), Karanlık ve Işık (band), Bayramların Özanlamı (band), Tanrıyı Bilmek Nedir? (kitap), Kurtuluşun Yolu (kitap), Dağ Yamacındaki Toplantı (kitap), Küllü Amin ve Entüm Bihayr 1083 (takvim), Kitle (dergi), Türkiye Postası (gazete), Orak Çekiç T.İ.K.B. Merkez Komitesi Yayın Organı (dergi), Avrupa'da Dev-Genç, Türkiyeli Devrimci, İşçi-Gançliğin Sesi (dergi), Devrimci Çizgi (dergi), (Collection d'Historiens Armenies) Ermeni Tarih Yazarları Kolleksiyonu» (kitap), (Recuel de Notices et de Recits Kourdes) Kürt Hikayeleri ve Kısa Notlar (kitap), Merhaba (dergi), The Ministry Of İslamic Duidance, İslamic Republic Of İran (takvim), Nur The Light (dergi).

26 Eylül — Atatürk'ün 1932 yılında başlattığı ilk Dil Kurultayı'nın 51. yıldönümü bugün Türk Dil Kurumu'nda yapılan törenlerle kutlandı. Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı, Türk Dil Kurumu'nun bu konudaki başvurusuna olumlu yanıt verdi.

Programa göre Türk Dil Kurumu Başkanı ve Yönetim Kurulu üyeleri saat 15.00'de topluca Anıt-Kabir'de saygı duruşu yaparak Atatürk'ün kabrine çelenk koydular.

Kurumda tören saat 17.30'da başladı Türk Dil Kurumu Başkanı **Şerafettin Turan**'ın açış konuşmasından sonra Prof. **Afet İnan** Atatürk'ün dil çalışmaları ile ilgili anılar anlattı. Daha sonra Kurum'da çalışıp da ayrılmakta olan bazı personele plaketler verildi.

Türk Dil Kurumu ödülleri bu yıl verilmeyecek. Geçtiğimiz ay toplanan Yönetim Kurulu bu konuyu tartıştı ve oy çokluğu ile bu yıl ödül verilmemesini kararlaştırıldı.

Atatürk Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yasası'nın çıkmasından sonra, yeni oluşuma ve atamalara dek TDK yönetimi çalışmalarını sürdürecek yasanın bir maddesinde de buna ilişkin açık hüküm bulunuyor.

27 Eylül — Istanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi tarafından düzenlenen V. Milli Türkoloji Kongresi dün başladı. Türk Dili, Türk Edebiyatı, Türk Tarihi, Türk Sanatı ve Türk Musikisi seksiyonlarında toplam 164 tebliğin sunulacağı Kongrenin açık konuşmasını yapan. Edebiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Sencer Tonguç, V. Milli Türkoloji Kongresi'nde yapılacak çalışmaların, milletlerarası Türkoloji sahasında geniş yankılar uyandıracağına ve gelişmeler sağlayacağına inandığını belirtti. Daha sonra söz alan Türkoloji Kongresi Genel Sekreteri Prof Dr. Muharrem Ergin, geçen Türkoloji Kongresi'nden bu yana, ülkemizde Türkoloji sahasında ümit verici gelişmeler olduğunu belirterek şöyle konuştu:

«— Bu gelişmelerden birincisi, Milli Güvenlik Konseyi'nce çıkarılan kanunla kurulması kesinleşen Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumudur. İnanıyoruz ki, bundan sonra Türkoloji sahasındaki çalışmalar, bu kurumun himayesinde en ilmi metodlarla yapılacak, bu kurumun çalışmalarıyla Türkoloji, milletlerarası platformda hakkı olan baş köşeye oturacaktır.

Ayrıca yeni üniversiteler kanunuyla İstanbul'daki Türk Musikisi Devlet Kon-

servatuvarı'na ilaveten İzmir'de bir yenisinin açılması, Ankara'da da bu konuda çalışmalar yapılması Türkoloji adına aydınlık saçan faaliyetlerdendir.»

Öğleden sonra, başkanlığını Prof. Dr Muharrem Ergin'in yaptığı genel toplantıda, Prof. Faruk Sümer, Azerbaycan'a yaptığı seyahatin izlenimlerini anlattı. Prof. Dr. Neyat Diyarbekirli de **«Afganistan Göçmenleri Arasında»** başlığı altında, Doğu Türkistan, Batı Türkistan (Türkmenistan) ve Afganistan'daki Türkmenler'in kültür yapısı üzerine bir konuşma yaptı ve slaytlar gösterdi. Türkoloji Kongresi çalışmaları bugün sabahtan itibaren 5 ayrı seksiyon halinde sürdürülecek.

30 Eylül — İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde çalışmalarını sürdüren 5. Türkoloji kongresi sona erdi.

Türk dili ve edebiyatı, Türk sanatı, Türk musikisi ve Türk tarihi konularında çeşitli komisyonlar halinde çalışmalarını sürdüren 5. Türkoloji Kongresi'nde, yerli ve yabancı bilim adamlarınca tebliğler sunuldu.

Kongrede sunulan tebliğler ve üzerinde yapılan tartışmaların, katılamayanların da yararlanabilmesi amacıyla derlenip kitap haline getirileceği bildirildi.

30 Eylül — Türk Dil Kurumu Genel Yazmanı **Kemal Demiray**, **«Bir geçiş dönemindeyiz. Böyle bir dönemde ödül vermeyi uygun görmedik»** dedi. Atatürk Dil Tarih ve Kültür Yüksek Kurulu'nun kurulduğunu belirten **Demiray**, bu nedenle görevinin bir aya kadar biteceğini belirtti. Bazı kişilerin kurumdan istifa ettikleri söylentilerine de değinen **Demiray**, şöyle konuştu:

«Yasanm verdiği hakkı kullanan kişiler var. Yasanın geçici 4. maddesi, kurumda kalmak isteyenlerin memur statüsüne geçeceklerini, ayrılmak isteyenlerin de 17 eyiül gününe kadar bildirmek koşuluyla tazminatlarının verilerek ilişkilerinin kesileceğini öngörüyor. Birkaç arkadaşımızın bu haklarını kullanmaları dışında bir olay yok.»

TDK ödüllerinin verilmeyişine de değinen **Demiray**, bu konuda şunları söyledi:

«Bir geçiş döneminde olduğumuz için ödül vermemeyi uygun bulduk. Benim **görevim de, yasada belirtilen tarihte sona erecektir. Ancak bu biraz erken ya da biraz daha geç olabilir.»**

Demiray, TDK yayınlarında çıkan kitapların **«yayın hakkı»**nın yeni yönetime devredileceğini ve bu kitapların yeni baskılarının yapılıp yapılmayacağına bu yönetimin karar vereceğini belirterek sözlerini şöyle tamamladı:

«Sayın Cumhurbaşkanımız, kapatmıyoruz, devlet güvencesi altına alıyoruz dedi. Zaten sanırım aynı şekilde sürecek.»

4 Ekim — **«Dışarda Yağmur Var»**, **«İkinci Hedef»**, **«Seferi Ramazan Beyin Nafile Dünyası»**, **«Bir Ölümün Toplumsal Anatomisi»**, **«Rumuz Goncagül»** gibi oyunları ve senaryolarıyla tanıdığımız, yazar **Oktay Arayıcı** akciğerinde bulunan bir ur nedeniyle Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nde ameliyat oldu.

12 Ekim — Dünyaca ünlü Sovyet Yazarı Cengiz Aytmatov'un 24 yaşındaki oğlu Ackar Aytmatov diplomat olarak Ankara'ya atandı.

Çok iyi Türkçe konuşan Ackar Aytmatov, **«Babamın eserlerinin Türkçe başılmış olduğunu görmekten büyük mutluluk duydum»** dedi.

16 Ekim — Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurulu Başkanlığı'na Suat İlhan, Yüksek Kurul üyeliklerine de Prof. Hamza Eroğlu, Prof. Mehmet Kaplan, Prof. Reşat Kaynar ile Prof. Şükrü Elçin Cumhurbaşkanı Kenan Evren tarafından tayin edildiler.

17 Ağustos'da yürürlüğe giren Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurulu Kanunu gereğince, Cumhurbaşkanı Kenan Evren, Başbakanlık tarafından teklif edilen üç üye arasından Suat İlhan'i uygun görerek, kurum başkanlığına teyin etti.

4 üyesi Cumhurbaşkanı'nca tayin edilen Yüksek Kurul'da tabii üye olarak ise Başbakan'ın veya görevlendireceği devlet bakanı ve başbakan yardımcısı başkanlığında Genelkurmay Başkanı veya Genelkurmay İkinci Başkanı, tanıtma ve enformasyon işlerinden sorumlu devlet bakanı, Milli Eğitim Bakanı, Kültür ve Turizm Bakanı, Gençlik ve Spor Bakanı, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri ve Yüksek Öğretim Başkanı yeralıyor.

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurulu Kanunu'nun geçici 1'inci maddesine göre, Yüksek Kurul Başkanı'nın tayini ile birlikte Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumu Yüksek Kurul Başkanlığı'na bağlandı. Ancak TDK ve TTK'nın planlanan faaliyetleri bu yılın sonuna kadar eski mevzuat hükümlerine göre yürütülecek.

17 Ekim — Prof. Dr. Tahsin Özgüç, Fahri Çeliker ve Prof. Dr. Ahmet Mumcu Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yönetim Kurulu üyeliklerine tayin edildiler.

Cumhurbaşkanı Kenan Evren, Prof. Özgüç, Çeliker ve Prof. Mumcu'yu Başbakanlık'ın teklif ettiği altı aday arasından seçti.

Cumhurbaşkanlığı'nın tayin kararı, Resmi Gazete'nin dünkü sayısında yayınlandı.

21 Ekim — Şair ve yayıncı Seyyit Nezir, YAZKO Yönetim Kurulu'ndaki görevinden ayrıldı. YAZKO'nun 23 nisan 1983 günü yapılan Olağanüstü Kongresi'nde Erol Toy, Salim Şengil, Bertan Onaran ve Abdülkadir Bulut'la birlikte yönetim kuruluna seçilen Seyyit Nezir, ayrıntılı bir mektupla istifasının gerekçesini yönetim kuruluna sundu. YAZKO Yönetim Kurulu'nda Seyyit Nezir'den boşalan üyeliğe, Can Yücel getirildi.

25 Ekim — İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları'nda oynanan yerli oyunların telif haklarını yüzde otuzdan, yüzde on beş düşürmesi üzerine, Tiyatro Yazarları Derneği bir açıklama yaptı. Telif haklarının yarı yarıya azaltılmasının tiyatro yazarlarının zararın olduğu belirtilen açıklamada Belediye'nin telif haklarını indirme gerekçesine değinilerek şöyle denildi.

«Gerekçe olarak bilet fiyatlarının iki katına çıkarıldığı gösteriliyor. Tiyatro bilet fiyatlarının artmış olması ülkemizdeki genel fiyat artışlarıyla ilgili bir durumdur. Yani enflasyon nedeniyle bilet fiyatları arttırılmıştır. Bu enflasyon yazara da olumsuz etkide bulunuyor. Ama yazarın gelirini kimse düşünmüyor. Bir yandan Kültür Bakanlığı Türk yazarını korumak ve yerli piyes yazımını özendirmek için her yıl bütçeden 75 milyon lira yardım yaparken, İstanbul Belediyesi kazanılmış telif hakkını yarıya indiriyor. Belediye, Şehir Tiyatroları'nın gelirini, seyircisini nasıl arttıracağını düşüneceğine yazarın telif hakkını kısıyor. Gerekçe de 'Tiyatro zarar ediyor'. Peki, zarar ediyor diye dekorsuz, kostümsüz oynanıyor mu? Kaldı ki, dünyanın her yerinde ödenekli tiyatro zarar eder. Devlet ya da Belediye bu zararı kapatır.»

Devlet Tiyatroları'nda 1 ekim 1979'dan bu yana yerli oyunların telif hakkı olarak hasılatın yüzde otuzu ödeniyor. İstanbul Belediyesi'yse bu uygulamaya 1 mart 1982'de geçmişti. Ancak geçtiğimiz günlerde bilet fiyatlarını arttırdığı gerekçesiyle telif hakkını yüzde otuzdan yüzde on beşe düşürdü.

Tiyatro yazarlarının bilet fiyatlarının yükseltilmesine karşı olmadıklarının, tersine Türkiye'deki bilet fiyatlarının dünya standartlarının çok altında olduğunun belirtildiği açıklamada bilet fiyatlarının yükseltilmesinin yazarın kazancına çok büyük bir katkıda bulunmayacağı da yer alıyor. Açıklama şöyle sürüyor:

«Bugün için kabul edilen ölçüye göre Belediye Şehir Tiyatroları'nda oynanacak bir eserin yazarına ödenecek telif hakkı toplamı, tiyatronun en düşük ücret

alan görevlisinin yıllık kazancı toplamından daha az tutar. Tiyatroda yazarın yeri ve değeri bu mudur? Dekorsuz, kostümsüz, ışıksız tiyatro olur ama, yazarsız, metinsiz tiyatro olmaz.»

25 Ekim — Tiyatro Yazarları Derneği, Istanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları'nda oynanan yerli oyunların telif haklarının yarı yarıya indirilmesine karşı çıktı.

Istanbul Belediyesi'nce alınan karara göre, şehir tiyatrolarının bilet fiyatlarına yapılan yüzde yüz zam gerekçesiyle, telif hakları yüzde otuzdan, onbeşe düşürülmüş oldu.

Tiyatro Yazarları Derneği Başkanı Necati Cumalı ile Genel Sekreter **Recep Bilginer**, Devlet Tiyatroları'nda bilet ücretlerinin 1 Ekim 1982'den başlayarak 200 liraya çıkarılmasına karşın yazar haklarına dokunulmadığını hatırlatarak şu açıklamayı yaptılar

«1 Ekim 1979 tarihinden başlayarak Devlet Tiyatroları'nda yerli oyunların telif hakkı yüzde 30'a çıkarılmıştı. Belediye de 1 Mart 1982'den başalyarak bu karara uymuştu. Oysa aradan bir yıl bile geçmeden, üstelik tek taraflı olarak belediye bu anlaşmayı bozmuştur. Devlet Tiyatroları'nda da 1 Ekim 1982'den başlayarak bilet ücretleri 200 liraya çıkarılmış, ama yazar haklarına dokunulmamıştır».

Açıklamada; uçak, tren biletlerinden, tekel maddelerine kadar tüm tüketim mallarına zam yapılabildiği de hatırlatılarak; bilet fiyatlarının artmasıyla yazarın kazancının değişmeyeceği de belirtildi.

Belediye Bşkanlığı'na gönderilen açıklamada böyle bir kararın yazarı özel tiyatrolar karşısında yalnız ve koruyucusuz bırakacağı, oysa belediyenin yazara da destek olması gerektiği savunuldu.

26 Ekim — Şehir Tiyatroları Müdürlüğü, Cumhuriyet'in 60. yılı dolayısıyla Harbiye Muhsin Ertuğrul Tiyatrosu'nda müzikli, mizansenli bir şiir gösterisi düzenlendi.

Nedret Güvenç'in yönettiği gösteride ünlü ozanlarımızın şiirlerinden seçmeler okuyan ve rol alan sanatçılar şunlardı **Alev Gürzap, Oya Aydınat, Bilkay Tekben, Nilgün Özhan, Gül Akelli, Hikmet Acehan, Betül Arım, Vicdan Gürelman, Ayşe Sarıkaya, Uğur Kıvılcım, Bercis Fesci, Aytaç Yürükaslan, Cüneyt Türel, Erdoğan Gemicioğlu, Argun Kınal, Cemil Şahman, Kahraman Acehan, Erhan Yazıcıoğlu, Yalçın Boratap, Ersan Barkın, Demiray Erül, Ahmet Uz, Taner Barlas, Ersin Sanver, Orhan Hızlı, Mustafa Aslan, Emin And, Zeki Yıldırım, Ali Berge, Eray Özbal, Şevket Avşar, Mehmet Bulduk, Uğurtan Atakan ve Cem Davran.**

8 Kasım — Ülkemizde basılan kitap sayısının 1973 yılından bu yana her yıl azaldığı belirlendi. 1973'de basılan kitap sayısı 7497 iken, 1983 yılında bu sayı 5000'e indi.

Yayınevlerinden edinilen bilgilere göre, kitap fiyatlarının yükselmesiyle birlikte, yayımcılar kitap basımını azaltırken okuyucuların da daha az kitap aldıkları görülüyor.

Öte yandan, Birleşmiş Milletler UNESCO yıllığından derlenen bilgilere göre, 1982 sonu itibarıyla, kitap basımında Türkiye dünyada 24 ülke arasında 20. sırada yer alıyor. Dünyada en çok kitap basımı Sovyetler Birliği'nde yapılıyor. Bu ülkede yılda 84 binin üstünde kitap basılırken, SSCB'yi 43 bin kitapla Federal Almanya, 42 bin 700 kitapla ABD izliyor.

15 Kasım — Ozan Arif Damar'ın «Adapazarı» adlı gazetede yayınlanan «Vietnam» adlı şiiri üzerine, Damar ve yayın sorumluları Ömer Deniz ve Nihat Balcı hakkında «komünizm propagandası yaptıkları gerekçesiyle» açılan davada, Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi görevsizlik kararı verdi.

Mahkeme kararında, ayrıca, şiirin açık seçik komünizm propagandası ile ilgili bulunmadığı işgalci güçleri kınar nitelikte olduğu belirtildi.

23 Kasım — Kardeşi İlhan Erdost ile ilgili olarak Hollanda televizyonuna verdiği çeşitli beyanatlarda, Türkiye'nin yabancı ülkeler nezdindeki itibarını zedelediği iddiası ile yargılanan yayıncı **Muzaffer Erdost** beraat etti.

Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 3. No'lu Askeri Mahkemesi'nde görülen davada mahkeme, **Muzaffer Erdost**'un mahkumiyetini gerektiren inandırıcı ve kesin hiçbir delil elde edilemediğini belirterek Muzaffer Erdost hakkında beraat kararı verdi.

Mahkeme, kararda ayrıca, yayıncı **İlhan Erdost**'un öldürülmesi ile ilgili davada yargılanan tüm sanıkların cezalandırılmasını da gerekçe olarak gösterdi.

24 Kasım — Yazar **Oktay Akbal**, üç aylık hapis cezasını tamamlayarak dün tahliye oldu.

Akbal, gazetede 6 ekim 1982 günü yayınlanan ve Anayasa taslağı üzerinde görüşlerini içeren «**Yurttaş Olarak Görevimiz**» başlıklı yazısından dolayı Istanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesi'nde yargılanmış ve 3 ay hapis cezasına çarptırılmıştı.

Oktay Akbal hakkında verilen hüküm, Istanbul Sıkıyönetim Komutanı ve Milli Savunma Bakanı tarafından Yargıtay'a gönderilmediği ve kısa süreli cezalarda hükümlünün Yargıtay'a başvurma hakkı bulunmadığı için ceza kesinleşmişti. Akbal, aldığı dört aylık mehilin sona ermesinden sonra 26 ağustos 1983 günü cezaevine girmişti.

24 Kasım — Neşren komünizmi övdüğü gerekçesiyle toplam 8 yıl hapis cezasına çarptırılan Doç. Dr. **Yalçın Küçük**'ün tahliyesine karar verildi. Ayrıca, **Küçük** hakkında hapis cezası da inceleme dışında bırakıldı.

Askeri Yargıtay 5. Dairesi'nde dün yapılan duruşmada, «**Bir Yeni Cumhuriyet İçin**» adlı kitabında «**komünizmi neşren övdüğü**» gerekçesiyle toplam 8 yıl hapis cezasına çarptırılan Doç. Dr. **Yalçın Küçük**'ün duruşması yapıldı.

Okunan kararda, «**15—16 haziran 1970 olaylarını övmek suretiyle hükümet kuvvetlerine, askerine, askeri kuvvetlerine karşı koymaya halkı davet ederek onları alenen suç işlemeye kışkırttığı**» gerekçesiyle TCK'nın 312. maddesinin 2. fıkrası uyarınca verilen 6 aylık hapis cezasının 1402 sayılı yasa uyarınca inceleme dışında bırakıldığı belirtildi. «**Komünizmi, neşir vasıtası olan kitabı ile övdüğü**» gerekçesiyle TCK'nın 142/6. maddesi uyarınca verilen 1 yıl 6 aylık hapis cezasının subut yönünden bozulması kararlaştırıldı. Ayrıca TCK'nın 146. maddesindeki yazılı suçu işlemeye alenen tahrik ve teşvik ettiği gerekçesiyle TCK. 311. maddesinin 2. fıkrası uyarınca 6 yıllık hapis cezasının usulen bozulması kararlaştırıldı.

15.2.1983 tarihinde tutuklanan ve halen Istanbul Sultanahmet Cezaevi'nde bulunan Doç. Dr. Yalçın Küçük'ün tahliyesine karar verildiği belirtildi.

25 Kasım — Neşren komünizmi övdüğü gerekçesiyle toplam 8 yıl hapis cezasına çarptırılan ve hakkındaki bu karar önceki gün bozulan Doç. Dr. **Yalçın Küçük** için Askeri Yargıtay 5. Dairesi'nce verilen tahliye kararı henüz Istanbul'a ulaşamadığı için yerine getirilemezken, Küçük bu kez TCY'nin 159. maddesi uyarınca hakkında açılan bir başka soruşturma nedeniyle dün İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 3 Numaralı Askeri Mahkemesi'nce yeniden tutuklandı.

Askeri Yargıtay 5. Dairesi'nde önceki gün yapılan duruşmada «**Bir Yeni Cumhuriyet İçin**» adlı kitabında **Komünizmi neşren övdüğü**» gerekçesiyle toplam 8 yıl hapis cezasına çarptırılan Doç. Dr. Yalçın Küçük hakkındaki bu karar bozulmuş ve hakkında tahliye kararı verilmişti. Tahliye emrinin dün Istanbul Sıkıyönetim

Komutanlığı Adli Müşavirliğine gelmediği, bu nedenle tahliye konusunda herhangi bir işlem yapılmadığı öğrenildi.

Bu arada Istanbul Sıkıyönetim Komutanlığı emriyle, Doç. Dr. Yalçın Küçük hakkında «**Devletin askeri kuvvetlerini tahkir ve tezyif ederek**» TCK'nun 159. maddesine aykırı davrandığı gerekçesiyle, tutuklama istemiyle soruşturma açıldı. Soruşturma nedeniyle Yalçın Küçük hakkındaki tahliye kararı daha işleme konmadan nöbetçi Istanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 3 Numaralı Askeri Mahkemesine sorgu için çıkarıldı ve tutuklanmasına karar verildi.

26 Kasım — Türkiye Yazarlar Sendikası Genel Başkanı **Aziz Nesin** hafif bir felç geçirerek SSK Okmeydanı Hastanesi'ne kaldırıldı ve tedavi altına alındı. Nesin'in durumunun iyiye doğru gittiği belirtildi.

Aziz Nesin'in sabah evinde yemek yerken rahatsızlanarak yere düştüğü ve bunun üzerine SSK Okmeydanı Hastanesi'ne kaldırıldığı belirtildi. Hastanede kendisini ilk muayene eden asabiye mütehassısı **Özkan Caner** Nesin'de bir beyin kanamasıyla sağ tarafta hafif bir felç saptadı. Nesin bunun üzerine 5. Hariciye servisine yatırılarak tedaviye alındı. Öğleden sonra saat 15.00 sularında konsültasyon yapıldı.

Nesin'in sağlık durumuna ilişkin olarak bilgi veren SSK Okmeydanı Hastanesi Başhekimi Dr. **Emin Istanbullu hafif bir felç durumu olduğunu belirtti ve bu durumu «parazi»** felçten önceki durum olarak nitelendirdi.

Aziz Nesin daha önce birçok kez kalp krizi geçirmiş, hatta daha önce gittiği bir yurt dışı syahati sırasında rahatsızlanmış ve Moskova'da bir ayı aşkın süre tedavi görmüştü.

2 Aralık — **Doç. Dr. Yalçın Küçük**'ün Istanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 3 Numaralı Askeri Mahkemesi'nce tutuklanmasına avukatlarınca itiraz edildi.

Doç. Dr. Küçük 1 Numaralı Askeri Mahkemesi'nde «**Bir Yeni Cumhuriyet İçin**» isimli kitabı nedeniyle yargılanmış, yayın yoluyla komünizmi övmek suçundan 8 yıl ağır hapis cezasına çarptırılarak tutuklanmıştı.

23 kasım tarihinde Askeri Yargıtay 5. Dairesi bu kararı bozmuş, Küçük'ün tahliye edilmesini karara bağlamıştı. Ancak Doç. Dr. Yalçın Küçük hakkında cezaevinde görevlilere söylediği ileri sürülen sözler nedeniyle soruşturma açılmış ve Küçük 24 kasım tarihinde 3 Numaralı Mahkemece tutuklanmıştı.

Küçük'ün avukatları **Gülçin Çaylıgil** ve **Levent Akyüz** dün en yakın mahkemeye verilmek üzere 3 Numaralı Askeri Mahkemeye tahliye istemini içeren bir dilekçe verdiler.

Avukatlar dilekçelerinde, Küçük'ün tutuklanması için kuvvetli belirti bulunmadığını, kaçma şüphesinin olmadığını bildirerek tahliye edilmesini istediler.

2 Aralık — 26 Kasım cumartesi günü Nişantaşı'ndaki evinde rahatsızlanan ve S.S.K. Okmeydanı Hastanesi'ne kaldırılan Aziz Nesin'in yaşamsal tehlikeyi atlattığı ve sağlık durumunun iyileşmeye başladığı açıklandı.

Beyin filmlerinin çekilmesi ve bilgisayarda incelenmesi için daha sonra Istanbul Üniversitesi Çapa Tıp Fakültesi Hastanesi'ne nakledilen Aziz Nesin'in ilk anda 24'e kadar yükselen tansiyonunun 12'ye düşürüldüğünü ve beyin damarlarındaki kan dolaşımının aksaması sonucunda vücudunun sağ yanında oluşan kısmi felçin de kısa zamanda iyileşebileceğini belirten doktorlar, yazarın yaşamsal tehlikeyi atlattığını ve sağlık durumunun iyiye gittiğini söylediler.

5-11 Aralık Nokta — Kültür ve Turizm Bakanlığınca, 1978 yılında kurulup bir süre görev yaptıktan sonra feshedilen «Yüksek Kültür Kurulu» aleyhine 5 yıl kadar önce, yine Kültür Bakanlığı tarafından açılan dava sonuçlandı. Mahkeme

Yüksek Kültür Kurulu'na ödenen paraların bir kısmının geri alınmasına karar verdi. Durum Maliye Bakanlığı'na intikal etti.

Bakanlık, paraları ödeme emri verenden almak durumundaydı. Bu ödemeleri yapan Adnan Binyazar yurt dışındaydı. Bakanlık bunun üzerine, doğrudan Yüksek Kültür Kurulu'nda görev almış olan TRT eski TV Daire Başkanı **Yılmaz Dağ'-**deviren'e başvurdu. Dağdeviren de kendine ve arkadaşlarına verilmiş olan paraları Maliye Bakanlığına ödedi.

Kültür ve Turizm Bakanlığı 5 yıllık soruşturma sonunda Türk kültürünün seçkin adlarına çalışmaları karşılığı ödenen paraları böylece geri aldı.

İşin en ilginç yanı, bunca bürokratik işlemlerden sonra istenen paraların tutarıydı. Soruşturma sonucu Yüksek Kültür Kurulu üyelerinden Aziz Nesin 896 lira, Yılmaz Dağdeviren 718 lira, Emre Kongar 718 lira, Sadun Ersin 718 lira ve Haldun Taner 579 lira ödemeye mahkum edilmişlerdi!..

8 Aralık — Doçent Dr. **Yalçın Küçük**'ün tutuklanmasına yapılan itiraz, Istanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesi'nce reddedildi.

Doç. Yalçın Küçük, «**Bir Yeni Cumhuriyet İçin**» adlı kitabında komünizm propagandası yaptığı savıyla yargılanmış, 1 Numaralı Askeri Mahkemesi'nce 8 yıl ağır hapis cezasına çarptırılarak tutuklanmıştı.

23 kasım 1983 tarihinde Askeri Yargıtay 5. Dairesi Yalçın Küçük hakkında verilen kararı bozmuş ve tahliye edilmesi gerektiğini karara bağlamıştı.

24 kasım tarihinde ise, Yalçın Küçük 9 kasım 1983 günü Sultanahmet Özel Askeri Cezaevi'nde meydana gelen bir olay nedeniyle tutuklanmıştı.

Avukatları 1 aralık günü tutuklamaya itiraz etmişlerdi. İtirazı inceleyen 1 Numaralı Mahkeme, kamu davası açıldıktan sonra itirazın mümkün olmadığını bildirerek avukatların yaptığı tutuklamaya itirazı reddeti.

10 Aralık — Birinci Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı, Fikret Otyam'ın «**Mayınlar Çiçek Açmaz**» adlı kitabının dağıtımını ve bulundurulmasını yasakladı.

Komutanlık, «**Mayınlar Çiçek Açmaz**» adlı kitabın piyasaya sürülenlerini de toplattı. **Fikret Otyam'ın** söz konusu kitabı, 22 Eylül 1983 tarihinde ikinci kez yayınlanmıştı.

10 Aralık — Türk Tiyatro Yazarları Derneği Başkanı ve Yönetim Kurulu Üyesi Necati Cumalı görevinden istifa etti. 2 dönem dernek başkanlığı görevini yürüten Cumalı'nın Yönetim Kurulu üyeliğinden boşalan yerine yedek üye Haldun Taner'in geçeceği belirtiliyor. Tiyatro yazarlarının tiyatrolar ile olan ilişkilerini düzenlemek, haklarını aramak, Türk tiyatrosuna Türk yazarlarının yerleşmesini sağlamak amacıyla 1966 yılında kurulan Türk Tiyatro Yazarları Derneği Yönetim Kurulu; Recep Bilginer, Güngör Dilmen, Tarık Buğra, Turan Oflazoğlu, Sadık Şendil ve Müjdat Gezen'den oluşuyor.

5 Aralık — Özdemir Asaf'ın ölümünden sonra derlenen ve hiçbiri daha önce yayınlanmamış olan şiirleri Adam Yayınları'nca basıldı.

«Benden Sonra Mutluluk» adıyla yayınlanan kitap, Doğan Hızlan'ın «Özdemir Asaf İçin Kısa Giriş» önsözüyle başlıyor. Kitapta «Kendi Eliyle Yayına Hazırladıkları», «Epigramlar», «Taşlamalar», «Adlı Şiirler» ve «Adsız Şiirler» başlıklı bölümler yer alıyor.

16 Aralık — Yüksek tansiyon sonucu sağ tarafına kısmi felç geldiği için hastaneye kaldırılan yazar **Aziz Nesin** 21 gün sonra yürüyerek hastaneden çıktı.

Istanbul Tıp Fakültesi Nöroloji Kliniği profesörlerinden Dr. **Coşkun Özdemir** ve «**meleklerim**» dediği hemşirelerle vedalaşan **Nesin**, «**Bundan** sonra da sık sık gö-

rüşeceğiz. Ancak arkadaş olarak. Hasta-doktor ilişkisinde sizi görmek istemiyorum» dedi.

İlk günlerde sağ elini kullanamadığı için sol eliyle yazı yazan **Aziz Nesin**, hastaneden ayrılırken, doktorunun ve hemşirelerin elini sıkarken «**Artık sağ elimi de kullanabiliyorum. Sevincim sonsuz**» dedi. **Nesin**, hastanede yattığı süre içinde diğer hastaların davranışlarını izlediğini ve hasta psikolojisini öğrendiğini de sözlerine ekledi.

23 Aralık — **Yazar Erol Toy**, Somut Dergisi'nde yayınlanan bir yazısında «**cürüm sayılan bir fiili övmekten**» İstanbul Sıkıyönetim 1 Numaralı Askeri Mahkemesi tarafından, 16 ay hapse mahkum edildi. Mahkeme, derginin Yazı İşleri Müdürü **Hayati Asılyazıcı**'yı da 16 ay hapse mahkum etti, ancak Basın Kanunu'nun ilgili maddesi uyarınca cezası 152 bin lira tutarında para cezasına çevrildi.

Aynı mahkeme bir başka davada Sosyalist Gençlik Gazetesi Yazı İşleri Müdürü **Ali Kutlu**'yu komünizm propagandası yapmak suçundan 7,5 yıl hapse mahkum etti.

28 Aralık — Şair **Arif Damar** hakkında yasak yayın bulundurmak suçundan verilen 3 aylık hapis cezası 4 ay süreyle ertelendi.

Şair Arif Damar'ın Suadiye'deki «**Yeryüzü Kitabevi**»nde «**Emekçi**» dergisinin 20, 21 ve 22. sayılarından ikişer adet bulunmuş ve Damar yargılandığı İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 1 No'lu Askeri Mahkemesi'nde, 1402 sayılı Sıkıyönetim Yasası'nın 16/1. maddesi uyarınca 16 eylül 1982'de 3 ay hapis cezasına çarptırılmıştı.

Şair Arif Damar'ın, Kadıköy İnfaz Savcılığı'na verdiği dilekçe üzerine, cezanın infazı 26 nisan 1984'e kadar (4 ay süreyle) ertelendi.

30 Aralık — Şair **Ahmet Telli** 35 günlük bir mahkumiyet süresini tamamlaması amacıyla Ankara kapalı cezaevine konuldu.

Şair Telli, bir süre önce Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 3 Numaralı Askeri Mahkemesi tarafından bir yazısında komünizm propagandası yaptığı gerekçesiyle ve TCK'nın 142. maddesi uyarınca 1 yıl 3 ay hapis cezasına çarptırılmıştı.

Ancak mahkeme daha sonra bu cezadan sanığın, halen devam eden bir davası nedeniyle tutuklu bulunduğu süreyi düşünerek, sanığın cezaevinde kalacağı süreyi 35 güne indirmişti.

Şair Ahmet Telli bu 35 günlük ceza süresinin infazı nedeniyle halen cezaevinde bulunuyor.

31 Aralık — Türk Dil Kurumu'nun 60 kişiden oluşan Bilim Kurulu üyeleri, yaptıkları toplantı sonunda altı kişiyi Yürütme Kurulu'na seçtiler.

Türk Dil Kurumu Yürütme Kurulu'na şuüyeler seçildi:

Prof. Dr. **Zeynep Korkmaz** (YÖK üyesi), Prof. Dr. **Kemal Eraslan** (Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı ve Türk Dili Profesörü), Prof. Dr. **Mehmet Akalın** (Marmara Üniversitesi Türk Dili Profesörü), Doç. Dr. **Ahmet Ercilasun** (Gazi Üniversitesi Türk Dili Edebiyatı Bölüm Başkanı), Doç. Dr. **Mertol Tulum** (İstanbul Üniversitesi Türk Dili Yönetim Kurulu Üyesi), Doç. Dr. **Zeynep Kerman** (Elazığ Fırat Üniversitesi, Yeni Türk Edebiyatı Öğretim Üyesi.)

1983 YILINDA KONUŞMA, SÖYLEŞİ, AÇIKOTURUM VE YAZIN ETKİNLİKLERİ

TÜRK ALMAN KÜLTÜR ENSTİTÜSÜ 1983 KÜLTÜREL ETKİNLİKLERİ

23 VE 24 NİSAN GÜNLERİ

«Günümüzde Çocuk Tiyatrosu ve Geleceği» konusunda 24 Nisan günü yapılan açık oturuma Istanbul Milli Eğitim Vakfı Genel Sekreteri Naci Akay, AÇOK Tiyatrosundan Ümit Denizer, Erol Günaydın, Salih Kalyon, Prof. Dr. Özdemir Nutku ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinden Doç. Dr. Haluk Yavuzer katıldılar.

Türk-Alman Kültür Enstitüsünün 1983 yılında en önemli etkinliği ,sekiz yıldır yersizlik nedeniyle kapalı bulunan Enstitü Kütüphanesinin, yeniden düzenlenerek Odakule binasının ikinci katında açılmasıdır. Alman yazar Hans Magnus Enzensberger, bu açılışta bulunmuş, ve «Titanic'in Batışı» adlı şiir kitabından şiirler okumuştur. Sezer Duru'nun çevirdiği ve Cem Yayınevi tarafından basılan kitaptan, Türkçe şiirleri aynı gün Genco Erkal sunmuştur. Bu kez milletlerarası kitap ödünç verme servisine bağlı olarak açılan Kütüphanede, Almanca kitap, gazete, dergi yanısıra Türkçe sanat ve edebiyat dergileri de bulunmaktadır. Kitap ödünç verme servisi yanısıra, kaset ve plak da ödünç alınabilmektedir.

Enstitü kütüphanesinde düzenlenen konferanslar, Çarşamba günleri saat 18'de yapılmıştır. Mart 1983 tarihinde Goethe'ye ayrılan bu konuşmalarda, 16 Mart günü Prof. Dr. Şara Sayın «Goethe'ye doğabilimsel çalışmaları aracılığı ile yaklaşım», Doç. Dr. Nilüfer Kuruyazıcı «Bir Oluşum Romanı olarak Wilhelm Meister» konularında Türkçe olarak, «Yeni bir ışık altında Goethe'nin Faust'undaki bahis» konusunda Urof. Dr. Safinaz Duruman Almanca olarak konuşmuşlardır.

Yapıtlarını Almanca vermiş ünlü Prag'lı yazar Franz Kafka'nın 100 doğum yıldönümü dolayısıyla Avusturya Kültür Ofisi ve Yazko ile işbirliği yapılarak bir dize konferans verilmiştir. Viyana Üniversitesi Felsefe Profesörü Peter Kampits «Kafka'nın yapıtında kehanet», Graz Üniversitesinden Doç. Kurt Bartsch «Günümüz yazarları açısından Kafka'nın çekiciliği», Braunschweig Üniversitesi profesörlerinden, Kafka uzmanı Prof. Dr. Jost Schillemeit «...bizim genel ve benim kendime özgü zamanım» — Kafka'nın yazdıklarından otobiyografi ve çağdaşı öğeler», İzmir Ege üniversitesinden Doç. Gertrude Durusoy «Franz Kafka ve Joseph Hasek» konularında birer konferans vermişlerdir. Türk-Alman Kültür Enstitüsü yöneticisi Dr R. Nunn «Kafka'nın İzlerinde» adlı konuşmasında Prag kenti ve Kafka'nın yaşadığı yörelerinin slaytlarını göstermiştir.

Avusturya Federal Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığının hazırladığı bir Kafka sergisinin Ocak 1984 sayısı Kafka özel sayısı olarak hazırlanmıştır.

YAMAN GÖÇ

Yazar Bekir Yıldız'ın «Yaman Göç» Röportajı konusunda Türk Alman Kültür Enstitüsü'nde yaptığı konuşma

Bekir YILDIZ

Sanatımızın ulusal boyutlarının ne olup olmadığı tartışılırken, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Başkanlığına, topçu emekli general Suat İlhan,

üyeliklere de Prof. Mehmet Kaplan, Prof. Hamza Eroğlu, Prof. Reşat Kaynar ve Prof. Şükrü Elçin atandılar. Genel olarak sanatımızın, özel olarak edebiyatımızın ulusal boyutları tartışıladursun, emeğin dış göçe dönüştüğü ve evrensel boyutlara ulaştığı tartışılamaz bir olgudur Bu öylesine bir sıçramadır ki, hem uzay çağına yakışır, hem de uzay çağı adına utanılacak bir olgudur

Nasıl Keyp Kenndy uzay merkezinden havalanan dünyalıların aya ayak başısını, insanoğlunun zaferi olarak ayakta alkışlamışsak, Harran'dan çıkıp emeğini satmak için Berlin'e ulaşan insanlarımızın durumlarını da başımız önde, yüzümüz kızararak tartışmak zorundayız.

Tartışmaya başlamadan önce, kişisel bazı açıklamalarda bulunmak istiyorum. Şu anda salonda bulunanların sayısına artı bir kişi daha ek eklememiz gerekiyor. Kim bu artı bir kişi? Başka bir söyleyişle, ben iki kişi olarak bulunuyorum karşınızca. Bu, bendeki ikinci kişi, içime yerleştirilmiş polistir. Bu nedenle söylemek istediklerimi tam anlatamazsam, lütfen kusuru bende aramayınız.

Yıllar önce, çocukken, Urfa'da nar yerdim. Tanelerini dökmeden yemem için olacak, büyüklerim, eğer bir narın, hiçbir tanesini dökmeden yersem, Cennete gideceğimi söylerlerdi. Bir narı, hiçbir tanesini dökmeden yiyip yiyemediğimi, hatta Cennetin olup olmadığını bilemem ama, burada yapacağım konuşmamda, nar tanesi karşılığı bir tümcede suç işlersem, Cehenneme değil, cezaevine atılacağımdan kuşkum yok.

Bana bu konuşma olanağını veren Türk-Alman Kültür Enstitüsüne teşekkürlerimi sunarak sözlerime başlıyorum.

Efendim, açıkça söylüyorum, böylesi bir konuda üç-beş yıl önce konuşmam istenseydi, durumum şu andakinden daha kolay olurdu. Size yıllar önce yayımlanmış Alman Ekmeği kitabımdan bazı satırları okumak istiyorum.

Yudumluyorum birayı. Dudaklarımda kalan köpüğü yalıyorum. Elimin birisini getirip siliyorum dilimin ulaşamadığı köpükleri de. Boş yer yok restoranda. Yaptığım ayıp olmuştur kuşkusuyla çevreme bakıyorum. Yanımdaki masada, pencere kenarında bir Amerikalı aile oturuyor. İhtiyar bunlar. İhtiyar ama, çocuklardan, gençlerden daha coşkunlar. Gülüşüyorlar arada bir. Kahkahaları, kalabalık restoranda bomba gibi patlıyor. Dünyaya korku kürleri yaptıran bombaları gibi... Almanlar çoğunlukta. Yemekler geliyor. Bakıyor Amerikalı erkek. Sonra, ince uzun bombaya uzanır gibi, masadaki çatala uzatıyor elini. Patlıyor sanki bomba, bombalar. Vietnamlı, Kenyalı, Orta Doğu'lu Arap çocuklarının körpe sinelerinde. Patladıkça, otlar et, etler, en pahalı biftek oluyor Bir porsiyon da karısına sunuyor Amerikalı. O da yemeye başlıyor bifteğinden. Hım yapıyor, tadı güzel der gibi. Birbirlerine gülümseyip bitiriyorlar, Vietnamlı, Kenyalı, Orta Doğu'lu çocukların bombalarla kızartılmış cesetlerini, biftek niyetine.

Yıllık izinlerini kullanıyor Almanlar. On gün, yirmi gün, otuz gün çalışmıyacak onlar. Mutlulukları bundan ötürü. Bir yıl süreyle, Pfenning, Pfenning biriktirilen Marklarını harcıyorlar. Oysa büyük, önemli maçlardan önce, moral kamplarına alınmış futbolcu gibi her biri. Orman içlerine, göl kıyılarına gidiyorlar. Sürekli çalışmadan ötürü, su kaynatan motorun, bir süre dinlendirilmesi gibi, kapitalizm, emekçilerini koruyor, kendi adına böylece. Biralar, şaraplar geliyor. İçiyorlar. Yaşlı kadınlar da var. Emekli olmuş yaşlı kadın bunlar. Yıllık izne çıkacak çocuklarını, yakınlarını uğurlamaya gidiyorlar istasyonlardan. Sarılıp öpüşecekler, varış-kalkışları şaşmaz trenleri yönetenlere, İsa'dan yardımını esirgememesini dileyerek...

Tren gıcırtılarla duruyor gene. Yeni bir istasyon. Dışarıya bakıyorum. Binenler, inenler oluyor. Zenci derili, köle derili birisini görüyorum. Kalkıyor tren.

Uzun boylu zenci, azalıp siliniyor bir solukta. Çevreme bakıyorum yeniden. Amerikalı karıkoca... Alman... Şimdi de, uzun bir adam karışıyor aralarına sanki. Daha doğrusu, ben böyle görüyorum. Bir İngilizin de burada olmasını diliyorum. İngilizsiz Amerikalı, İngilizsin Zenci olmaz çünkü. Çağlar öncesi İngiliz gemileri, sıra sıra olmuşlar Afrika'ya doğru. Paraları, kırbaçları silahları var. Planları da var. Köle ticaretini yapan iş adamlarının hizmetindeki mühendislerin yaptığı planlar bunlar. Mezbaha kapılarında tartılan hayvanlar gibi, kiloya vurulacak herbiri. Burunlara geçirdiği halkalar, çelik zincirler ekliyecek İngiliz ticaret adamları. Ayaklara da vuracaklar zinciri. Karşı çıkanlar, önce kırbaçlanacak, direnmeye devam edenler, ters çevrilip asılacaklar. Sonra, Afrika'dan kendi topraklarından sökülen bir ağaç gibi sökülüp çıkarılacak köleler. Gemilere, yerleşme planı yapılmış gemilere yüz bin, yarım milyon, on milyon, yirmi milyon köle doldurulup satılacak dünya pazarlarında. İnsan ticaretiyle geçinmeye alışmış İngiltere, bu alışkanlığını günümüze kadar da sürdürecek. Bu kez, insan ticaretini, kırbaç altında, silah zoruyla, demirlere vurulmuş bedenler yerine, gönderdikleri uçak biletleriyle yapacaklar. Hem de, hileyi öğrenmiş öteki kapitalist, emperyalist ülkeleri yöneten çıraklarıyla omuz omuza verip, kardeşçe.

Kolonilerdeki satılmışlarla anlaşacaklardır ilkin. Böylece, çağlar öncesinden günümüze değin sürüp gelen İngiliz, daha doğrusu kapitalist, emperyalist toplumların kabarık faturası, kolonilere ödetilmiş olacaktır. İnsanlığı her çağda, çağ dışı bırakan, geri kalmış toplumların protein yetersizliğine karşı, çocuklarınızı yiyin diyen şebekenin elebaşısı İngilizler... Dokuma tezgahlarıyla ünlü İngilizler... Sanki bu tezgahlarda, milyonlarca, milyarlarca insanın kaderi dokunuyor yüzyıllardan beri. Babam, anam doğmadan daha, benim buralara gelip yıllarca çalışacağımı listelerine eklemişler. Bir milyar, on iki milyon, dokuz yüz on yedi bin, otuz yedinci köle olacağım ben. Yetmiş yaşındaki anam... Analarımız... Ömürleri boyunca yedikleri, içtikleri, eskittiklerinin toplamı, bir Amerikalı, bir İngiliz, Bir Fransız, bir Alman hattâ bir Bağdat Caddesi burjuva kadınının yıllık süs parasından az olan analarımız... Yetmiş yılının gecesini, gündüzünü tesbihe dizip dua eden anam... O dua ederken, makinalı tüfeklerin tetiğiyle oynıyan hilebazlardan habersiz analarımız... Ye babam? Otuz yıl toplumuna hizmet etmiş, öldüğü zaman, eski ceketinin yamalı cebindeki dört yüz seksen iki kuruşu karısına ve beş çocuğuna miras bırakan babam... Britanya adasındaki,, New York'taki, Paris'teki, Bonn'daki gizli düşmanı tanımayan, anlıyamayan mı öleceği sıra sezinleyen babam...

Uzatmışlar divanın üzerine. Canını vermeye hazır. Anadolu insanı, can vermeye alıştırılmış doğduğu günden beri. Can çekişmez o. İşte, gözlerini görüyor gibiyim gene. Nedense, nasılsa, can vermek istemiyor. Direniyor. Elleri, ayakları morarıyor oysa. Yüzü de öyle. Sıktığı dudaklarından köpükler sızıyor. Kur'an getiriyor anam. Okuyor. Daha fazla acı çekmesini istemiyor. Toplanıyoruz başına. Çocuklarını, gelinlerini, damatlarını, torunlarını gördükçe, feleğin üzerine yürümek istercesine çırpınıyor. Azrail çökmüş göğsüne ama. Kurtulamıyor babam. Göz göze geliyoruz. Donuklaşan gözlerinde, ilk kez yakaladığı umudu okuyorum. Feleğin ismini değiştirmiş o. Şu dünyadan giderken anlıyabilmiş belki de, feleğin düzen olduğunu. Bunu, yakınlarına söylemek istiyor işte. Azraille, sömürüyü yürütenler el ele oysa. Ta İngiltere'den, Amerika'dan, Almanya'dan gelip şu yoksul odada ölen babamın göğsüne bastırıyorlar. İstemiyorlar, gerçeği söylemesini. Kollarını kaldırıyor babam. Tutuyorum birisini hemen. Bıraksam, düşecek. Can gitti gidecek. Başını sallıyorum, anladım der gibi. Gülümsüyor. Ağzındaki ölüm köpüklerinde güller açıyor sanki. O da başını sallıyor. Anlaşıyoruz. Bekliyor. Odada

bulunanlara, söylemek istediklerini, anlatmamı bekliyor şimdi de. Ana, kardeşlerim, karım, çocuklarım, yeğenlerim, ölüyor büyüğümüz. Fatma, Ayla, Tahsin, sen yetmişlik karım, kim sahip çıkacak sizlere? diye soruyor. Orta yerde kalınır mı böyle? Hepinizi alıp götüremem ya birlikte, ölüme? Korkum bundan. Can çekişmem bundandı. Ölürüm ama şimdi. Ölürüm bıraksam kendimi, ölüme. Bu düzenden umut yok. Anladım bunu. İşte size bırakabileceğim miras. Hoşça kalın...

Bu okuduklarıma bir de şu okuyacağımı eklerdim. Yani İngilizlerden sonra Almanlara da saldırır ve konuşmamı, herşeyin doğrusunu söylemiş birisinin gönül rahatlığıyla bitirirdim.

Kapılar açıldı tez. Birkaç kişi indi. Kısa bir süreyi doldurdular dışarıda.

Koşuşmalar... İçerdekiler korkulu. Korku, merdivenlere değdi. Yürekler çırpındı. Odanın içinde koşuşmalar oldu. Genç bir kadın, çocuğunu kaçırmak istedi, odadan odaya. Heine, kitaplarına doğru... Kapılar sürgülendi içerden. Merdivendeki sesler, öteki yüze dayandı. İçerdekiler kıpırtısız. Şimdi, yüklerindeki çırpınıştır izlerini belli eden. Kapı tekmelendi. Tekmeler, huysuz... Çocuk ağlamaya başladı. Kadın, göğsüne yapıştırdı yavrusunu. Çocuk, anasının yürek sesini, oyuncak sandı. Susması bundan... Heine kitaplarını kucakladı. Çarmıha gerilmek üzere herbiri.

Kapı tekmelendi yeni baştan. Daha hızlı, daha hınçlı. Kitap arayıcılar... Heine, bir kitabından ötekisine koştu...

Kadının göğsü, çocuğuyla doluydu hâlâ. Heine'nin yüreğinde binlerce çocuk!.. «Kırıyorlar!» diye bağırdı kadın.

Heine, duymadı, anlayamadı. Umut'tur elinden bırakmadığı. Yan odaya koştu. Umut'u kilitlemek istedi bir yere. Açtı kapadı. Umut, gecenin karanlığında, döşü ak, kanatları ak yaralı bir güvercindi o sıra. Çırpındı.

Kapıya birkaç omuz daha indi. Çarmıha gerilecek kitaplar, yakılacak kitaplar sallandı. Heine, başka bir odaya koştu. Dışardakiler, Umut'un izindeler. Bulup sevinmek için değildi bu omuz vuruşlar, tekme atışlar, Umut'u ele geçirip kurşunlamaktı görevleri.

«Şuraya saklıyalım,» dedi kadın. «Kapı parçalandı. Giriyorlar!..» Oraya sakladılar Umut'u!

Kitap arıyıcıların irisiydi, ilk giren. Ardından iki kişi daha daldı içeriye. Evi dolaştılar, altın arayıcıların hırsıyle. Sonunda, kitapların bulunduğu odaya vardılar.

Çocuk, ince kollarını ,anasının boyununa doladı. Ağlıyordu.

«Dedem yalancı!» dedi.

Çocuk, dedesinin anlattığı masalları anımsamıştı. Az konuşan, hiç konuşturmayan devleri... Gelip geçtikleri yerde, kara izler bırakan, vinç takılı kolları, ceviz çürüğü kafatasları...

Çocuk. bu masalı, dedesinden dinlediği gece de böylesine ağlamıştı.

«Bu devler yok şimdi, yavrum,» demişti dedesi. İnce, yumuşak saçlarını okşıyarak. «Vinçler, demirden askılara alındı. Kollar, insanların birbiriyle kucaklaşması için kullanılıyor artık. Çürük ceviz yetiştiren ağaçlar da bir güzel aşılandı yavru.»

«Dedem yalancı,» dedi çocuk, yeni baştan. «Evimizde devler var.»

«Sus,» dedi kadın, yufka bir sesle. «Dev değil bunlar. Kitap arayıcıları.»

Yan odadan gürültüler gelmeye başladı. Kitap arayıcıların kolları, denizde kulaç atar gibiydi, kitapların arasında. Odanın penceresi açıktır şimdi. Kitaplar

sokağa atılıyor. Çocuğun gözleri önünde hem. Ateşe verilmeye başlandı ardından.

Kitaplardan odun yapıyordu Hitler. Sokaklardaki gece lâmbasını soldurdu edebiyat. Heine, pencereye koştu.

«İnsanlık yanıyor!» diye bağırdı.

Kitaplardan yükselen ateştir, gökyüzünü dar eden, Hitlerin kahkahasına şimdi. Heine, açık pencereye doğru yeniden bağırdı.

«Kara bir iskelet olacaksın, Hitler! Çünkü ölümsüzdür kitaplar, yazılmışsa eğer. Yaptığın, bir yayı sıkıştırmaktan farksız.» Hayl Hitler.

İşte böyle...

Hatta konuşmamın tam burasında, kahrolsun sözcüğünü kullanır, önüne şu bildiğimiz bir kaç sözcük daha ekler ve konuşmamı bitirebilirdim. Oysa bugün, böylesi bir yaklaşımım doğru olmayacağı gibi, yeterli olmıyacağına da inanıyorum. Neden?

Çünkü Hayl Hitler denince hemen Yahudilerin başına gelenleri anımsıyorum. Yahudiler denince, Filistinlileri anımsıyorum. Yıllar önce Yahudilere yapılanlarla, Yahudilerin Filistinlilere yaptıkları arasında ne ayrım var sanki. Üstelik gaz fırınlarından, ölüm kamplarından, kitle halindeki katliamlardan kurtulan Yahudilerin aynı yanlışı sürdürmek istemeleri daha korkunç, daha düşündürücü değil mi?

Kim haklı? Kim suçlu? Sanıyorum, çağımızın sonuna geldiğimiz şu dönemde eğer işin kolayına kaçmak istemiyorsak, suçluyu, suçsuzu, haklıyı, haksızı birbirinden ayırmak son derece güçleşmiştir.

İşte, verdiğim bu örnekte olduğu gibi, sanıyorum dış göç olayımızda suçluluk konusunda bir tarafa yüklenmenin, bizleri sağlıklı sonuçlara ulaştırmaya yetmiyeceği kanısındayım.

Çağımız üretimin bölüşümünde henüz başarıya ulaşılamamış bir çağdır ama, suçluluk konusunda, her ülkenin, her bireyin payına düşen vardır. Belki de, bu bölüşüme hiç kimse yanaşmak istemediği için, her ülke, her birey suçu bir başkasının üzerine atma yarışma girişmiştir.

Kendi adıma söylüyorum, ben karşınızda suçlu bir konuşmacıyım. Suçluluğum, suçu oluşturan, yayan, savunan olmamama karşın, en azından sustuğum için, suskunluğun suçlusuyum.

Neden suskunum? Bilinenler bir tarafa, eleştiriden hoşlanmayan bir toplumda yaşadığım için suskunum.

Güneydoğu'da doğdum. Özellikle bu yöreyi iyi tanırım. Ama eleştirilmek istemeyen, ikili ahlâk diyebileceğimiz bir ahlâk anlayışının salt Güneydoğu insanına yüklenmesinin de doğru olmadığı kanısındayım. Ulusça böyleyiz. Söyleyebilirim ki, yüzlerce yıldan beri, milyonlarca insanın doğup öldüğü bu topraklarda en az kullanılan iki sözcük vardır: özür dilerim.

Evet hatâ yapmış olabileceği kuşkusu yoktur insanımızda. Hep haklıdır. Hep en doğru ona aittir. Bu kuşkular olsa bile, özür dilemek, bir küçülme.

Bu tavrımız, aslında eleştiriye kapalı oluşumuzdandır. Oysa eleştiri, gelişmenin biricik koşulu değil midir? Biliyoruz, suçun büyüğü tek tek insanımızda değil. Ama suçsuz olmak, masum olmak, iyi insan, kusursuz insan olmaya yeter mi? Kusursuz insan anlamına gelebilir mi? Gerçek suçluları anlıyabilmek, gerçek suçluluğun üzerine yürüyebilmek için, iyi insanın kötüleştirildiğini, kusursuz insanımızın kusurlu olduğunu gizlememeliyiz. Hattâ tersi gizlemek yerine, açıkça konuşmalıyız ki, karşı olduğumuz gerçek suçlular konusunda bir kez daha haklılık kazanmış olalım. Eğer sarraf altına bakır karıştırmışsa, kuyumcunun bunu gizlemesinin ne kendisine, ne de ayarı bozulmuş altına bir yararı olabilir.

Şimdi bana sorabilirsiniz: Konu dış göç, konu Yaman Göç röpotrajı olduğuna göre, bunca ayrıntıya ne gerek var?

Sözümü bağlıyorum: Dış göç konusunda Almanları eleştirirken, kendimizi unutmayalım. Kendimizi de eleştirelim. Kanımca ortada, bir değil iki sorumlu var çünkü.

Birinci sorumlu Almanlar, daha geniş anlamıyla Kapitalizm, emperyalizmse eğer, ikinci bir sorumlu daha var ortada. Bu sorumlu da kendimizdir. Ülkemizin ekonomik yetersizliği, kültürel dağınıklığıdır.

Dış göç, bir çeyrek yüzyıldır sürmektedir. Ben 1962 yılında gidenlerdenim Almanya'ya. O yıllarda gidenleri anımsıyorum şimdi.

Çoğumuz kalifiye işçilerdi. Çoğumuz büyük kentlerde yaşıyan, Türkiyenin olanaklarını sonuna kadar zorlamış, başarılı olmuş kişilerdi. Yaşama ve beceri hudutlarını genişletmek isteyen kişilerdi yani. Batı denince aklımıza yeni, ama özenilir bir yaşama biçimi gelirdi. Amacımız, Almanlara, daha doğrusu Batıya karşı küçük düşmemekti. Her gidenin bavulunda bir beyaz gömlek, bir kaç kravat bulunuyordu.

O yıllar, bizleri törenlerle karşılamıştı Almanya. Bu kucaklaşmanın iki temel nedeni vardı sanıyorum. Birincisi, bizlerin hiç de sanıldığı gibi insanlar olmadığımızdı. Batıya uydurmaya çalıştığımız görünümümüz bir yana, elimizden geldiğince Alman toplumuyla uyum sağlamaya da çalışıyorduk çünkü. İkinci neden de alabildiğine iş alanlarının olması, üretilecek her şeyin dış pazarlarda satılma olanağının bulunmasıydı.

Bu uyum sağlama, bu uyumlu görünüm yıllarca sürdü. Ama giderek pekçok şey tersyüz oldu. Neden, nasıl tersyüz oldu? Şimdi aklımın erdiğince bunu açıklamaya çalışacağım.

Doğrusunu söylemek gerekirse, ilk açığı, ilk fireyi bizler verdik. Özellikle Alman kızlarıyla, kadınlarıyla olan ilişkilerimizden ötürü verdik. Neler oluyordu? Salt kravat takmakla batılı olunamıyordu. Salt Alman toplumuyla uyum sağlamak isteği, sürekli bir uyumu oluşturamıyordu. Çünkü ne de olsa Asyalı yanımız ağır basıyordu doğrusu. Genlerimiz Asyalıydı.

Sizlere, sırası gelmişken, bu konuda iki anımı anlatmak istiyorum:

Bir arkadaşımız vardı. Yüksek öğrenim görmüş, emekli olmuş bir arkadaşımız. Bir Mercedes alıp dönmekti amacı. Sanıyorum gidişimizin üzerinden henüz bir-kaç yıl geçmişti, bir pazar at yarışlarına gitmişti arkadaşımız. Orada bir Alman ailesi ile tanışmış. Yarış sonrası evlerine davet etmişler onu. Yaşlı bir Alman karı-kocaydı davet edenler. Gece bira bitmiş. Adam bira almaya gitmiş. Bizim arkadaş, adam gidince, yaşlı kadının üzerine atılmış. Kadın yetişin öldürüyorlar, diye bağırmış. Polis falan... Arkadaşımızın amacı yaşlı da olsa bu kadını öpmekmiş. Ama kadıncağız, kendisini boğacağını, boğup boynundaki kolyeyi alacağını sanmış. Arkadaşımızı yurtdışı etti Almanlar. Kadın bu yanlış anlamaya çok üzülmüş. Bilseydim öpeceğini, ne sevinirdim, demiş.

Özellikle Faşinglerde kargaşa çıkıyordu. Faşing eğlencelerinden sonra, sokakta gördüğü, kendisiyle dans eden Alman kadınlarına sahip çıkıyordu bizimkiler. Kendilerini görmemezlikten gelen kadınların yolunu kesiyorlardı. Benimle dans ettin, benimle öpüştün, artık sen benim sayılırsın gibisinden. Hatta bıçaklar çekiliyordu.

Benim de başıma buna benzer bir olay geldi: Erika isimli bir sevgilim vardı. Buluşuyorduk sık sık. Faşinglerde, hafta sonu eğlencelerinde, kocasına karşın benimle olan ilişkisini sürdürüyordu açık açık. İlk eşim Türkiye'deydi bu sıra. Geldi sonunda. Gelişini Erika'ya da söyledim. Bir cumartesi gecesi Walldorf'daki her

zamanki dans evine gittim. Erika'yı dansa kaldırdım. Eşimi sordu. Evde dedim. Dansı yarıda bıraktı. Eşini buraya getirseydin, seninle dans ederdim dedi.

Böylesi olaylar çok oldu. İki toplum arasındaki kültürel ayrım giderek yaygınlaşıp anlaşıldı. Yani Alman toplumu bizden koptu. Bizi, kabul ettiğinden, daha çabuk itti. Bu arada da, dış göç büyük kentlerden kırsal kesimlere kadar sıçramıştı. İlk gidenler Alman toplumuyla uyum sağlamak için çırpındılar. Dillerini, yasalarını öğrenmeye çabaladılar. Başarabilenler başardı, başaramıyanlar kendi aralarında öbekleşti. Ama sonradan gelenler hiç bir çaba göstermeden, başaramıyanların öbeğine katılarak, mahalleler oluşturdular aralarında. Sanıyorum Kreuzberg böyle doğdu.

Şimdi biraz da yabancılara karşı başlatılan düşmanlığı Almanya açısından yorumlamaya çalışayım. Alman toplumuyla uyum sağlayamamak konusunda bizim eksiğimiz, yanlışımız kuşkusuz vardı. Ama Almanlar da sütü-pak değillerdi doğrusu. Yukarıda da söylediğim gibi, Almanya sorumluluğun ikinci kanadını oluşturuyordu. Bu sorumluluk kültürel ayrımdan çok, özellikle son yıllardaki ekonomik yetersizliğin bireye yansımasının gizli bir tepkisiydi.

Temelde, Almanlar dünyada, biricik üstün ırk olduklarına hâlâ inanıyorlardı. Bu nedenle, ülkelerinde çalışan, üstelik muhtaç duruma düşmüş, yabancılara karşı üstünlüklerini kanıtlamanın da fırsatını yakalamışlardı hani. Bunun keyfini, acımasızca keyfini çıkarmak istiyorlardı.

Şimdi, gene bir anımı anlatmak istiyorum sizlere: İnsan Posası isimli kitabımdan, Pilav ve Cinayet bölümü:

Hastane, deliler, Almanya... John Melon diyor ki, ruh sağlığı bakımından kişinin, kişilerin faturasını kendi ulusu öder er geç... Doktor Niyazi Uygur, diyor bunu, bana. Kafam karışıyor ansızın. Deli miydim ben? Deli miyim ben? Karım da öyle... Biz de çalışmıştık Almanya'da. Almanya, başımın üstünde... Almanya, ayaklarımın altında. Burada, doktor Niyazi Uygur'un yanında değilim sanki. Oysa konuşuyor doktor. Onu da dinlemeye çalışıyorum. Anlatıyor: Ekonomik durumu iyi olanlar da hastadır. Doyumlular da. Apartman, arsa, araba almışların yüzüne bakın dikkatlice. Durgunluk, ürkeklik... Başka hastalıkların da nedeni... Ülser, mide kanaması, kalp, saç dökülmesi... Ruhsal gerilimin, bedensel bozuklukları olarak görülen belirtileridir hepsi. En önemlisi, ürettiğini, yarattığını görememek, yabancı ülkelerde horlanması... Kişiliğin iflası... Kişinin kendisine duyduğu saygıyı yitirmesi... Cinsel yetersizlik... Bunalımlar, kabuslar... İflas, saygısızlık, horlanma... Bunu gören, buna tanık olanlara karşı, en yakınına karşı düşman olması... Düşman olması... Düşman...

Nedir düşman? Ayrılıyorum oradan... Düşünüyorum yol boyu. Bütün gece ve geceler... Burada değilim sanki. Almanya'dayım. İşte, tulumumu giymişim. Elimde matkabım. Önümden geçen, durmadan geçen demiri deliyorum. Matkabı çıkarır çıkarmaz, ikinci bir demir duruyor önümde. Onu da deliyorum. Delinir delinmez demir, yeni bir parça... Delik, delikler... Matkap beynimde dönüyor şimdi. Ben hep deliyor ve deliniyorum. Bir saat, sekiz saat deliyor ve deliniyorum. Bir gün, bir hafta, bir ay, bir yıl, iki yıl, üç ve yıllar... Ne oluyor deldiklerim? Görmüyorum sonucu. Almanlar övünüyor görmedikleri makinalarıyla. Makinalar benim ülkemin değil. Eziliyorum. Ufalanıyorum. Ben, arkadaşım, delik delenleriz salt. Onurumuz, sonunda iflas eden kişiliğimiz... Ölüyor arkadaşım Hasan. Türkiye'ye göndermek istiyoruz. Olmaz diyor, direktör. Direniyoruz. Ölümüze sahip çıkarak kendimizi kanıtlamak istiyoruz. Direktör yüzümüze bakıyor tek tek. Sanki kulaklarımızı çekiyor. Burada bizim dediğimiz olur, diyor. Soruyoruz. Satıldınız siz, diyor. Emeğiniz, komisyonuyla birlikte borç karşılığı ödendi hükümetinize. Yü-

reğimizde bir şey eriyor. Yıkılıyoruz. Saygımızı yitiriyoruz. Yitirilen saygımızın mezarlığını içimizde taşıyarak koşturuyoruz yemekhaneye. Tabaklar... Alıyorum birisini. Ekmek yerine yenen pilav lapası koyuyor kadın tabağıma. Alıştım, alıştık biz buna Almanya'da. Pilavı ekmekle yiyen değil bunlar. Pilavı etle yiyenler... Dönüyorum, Almanlarla birlikte dönüyorum yeniden işimin başına. Matkabımı alıyorum. Motor çalışacak nerdeyse. Dört yıl yanyana çalıştığım Almana, bakıyorum. O da hazır. Birkaç dakikamız var, delik delmeye. Siz, diyorum, dünyanın en güzel makinalarını yapıyorsunuz, ama benim annem de, güzel pilav yapar. Şimdi olsam Türkiye'de, yesem annemin pilavını. Dönüyor Alman bana. Kızmış. Benim annem de güzel pilav yapar, diyor. Matkapla yürüyorum üstüne ansızın. Kendimde değilim. Kaçıyor. Elime geçse, kafasına bir delik açacağım. Ulan diye bağırıyorum. Bir pilav be. Alt tarafı pilav. Dünyanın en güzel makinalarına karşılık, benim anam da bir pilav yapsın be. Pilav ulan. Onu da, senin anan yapar ha! Yok mu bizim yapabileceğimiz hiçbir şey şu yeryüzünde? Önüme geçiyorlar. Delirdin mi? diyorlar. Dönmeme birkaç hafta kaldığı için, bu olayı bağışlıyor Almanlar. Batırsaydım matkabı Almanın kafasına, katil, diyeceklerdi, deli diyeceklerdi bana. Deli miyim ben?

Bu olayda da görüldüğü gibi, biricik üstün ırk olduğu inancındadır Almanlar. Ezilmek, horlanmak kaçınılmaz yazgımızdır Almanya'da. Ama buna benzer olayları, şimdi başka açılardan da yorumlamak istiyorum. Kendime karşı, kişilere karşı eleştiriye açık olmak koşulunu, hâlâ koruyorum çünkü. Almanlar bile olabilir. Onları değiştirmek bize mi düşer? Biz neden oralara gitmişiz? Neden muhtaç olmuşuz onlara? Kanımca, suçu, sorumluluğu başkalarına yüklemek açık gözlülüğünü sürdürmemizin bir yararı yok artık. Önce kendi kendimizi eleştirmeyi öğrenmeliyiz. Ekonomik nedenler bizi dış göçe zorladı denilebilir. O zaman,. şu mantığı yürütmenin de tam zamanıdır sanıyorum. Ekonomik nedenler de, Almanların yabancı işçileri istememesine neden olmaktadır.

Evet, olayı ekonomik açıdan yorumlarsak, sağlıklı sonuçlara varabilmek şansımız da doğabilir sanıyorum.

Yıllar önce Almanya'da iş var, yeteri kadar işçi yoktu. Ne zaman ki, iş azaldı, işçi sayısı çoğaldı, o zaman dışarıdaki uyumsuzluk fabrikalara sıçradı. Kavga aslında, kültürel olmaktan çıkıp iş bulup bulamama kavgasına dönüştü. Bu arada önemli ve ilginç bir ayrıntıya değinmek istiyorum: Yıllar önce sanayi devrimini yapmış Almanya'da, sanayi devrimini yapmak şöyle dursa kırsal kesimden giden göçmen işçiler Almanya'da nasıl, nasıl iş bulabiliyordu acaba? Nasıl çalışabiliyordu? Kara sabanın ardındaki, nasıl oluyordu da, ilk kez gördüğü fabrika denen yerde çalışabiliyordu? Söylenebilir ki, göçmen işçilerin çoğu, ağır ve pis işlerde çalıştırılıyorlar. Bu doğrudur. Ama fabrikalarda çalışanların sayısı da küçümsenemez sanıyorum. Evet, sorumuza dönersek, dağdan inmiş adam, nasıl oluyordu da, makina yapan makinaların başında bile çalışabiliyordu. Yanıtını bulmak güç değil. Yanıt otomasyon...

Bir işin en küçük, küçücük parçalara bölünebilmiş olmasıydı. Bir vidanın takılması. Bir vidanın, ama hep bir vidanın takılması... Bu bir iş miydi? Bu bir iş olabilir miydi? Bu bir beceri miydi? Bu bir oyundu, bir hileydi, çağımızın en büyük sorununu yaratacak aşamaydı da. Özellikle işverenler adına kullanılan bir aşama. İş sınıfının yaratıcılığını hafife alan bir aşama Fabrikalara yıllarını vermiş Alman emekçisine, uzak ülkelerden gelen, dillerini bilmeyen, kendi dilini bile doğru dürüst bilmeyen eli topraklı emekçilerle göz dağı verilmişti. İşin sonu nereye varacaktı? Bu çağ uzay çağıydı. Beraberinde kompitürü, robotları da getiriyordu.

Kanımca, Almanyada'ki şaşkınlığın, düşmanlığın temelinde, hem göçmen işçi yığılması, hem de iş sayısının, yeni teknolojik aşamalar nedeniyle giderek sayısal azalmaya uğramasıydı.

Bu süreçte soğukkanlı olmanın sayısız yararları vardır sanıyorum. Bu süreçte, aslında karşı karşıya getirilmeye çalışılan halklar birbirleriyle uğraşmaktan vazgeçip kendileri dışında olup bitenlerle uğraşmalıdırlar.

Biz Türkiyeliler olarak Almanları karşımıza alacağımıza, Almanların da karşılarına aldığı nükleer savaşa karşı gösterdikleri direnişlerde yanlarında olmak zorundayız. Böylesi bir savaşı çıkarmak, en azından bunun korkusunu yaratmak isteyen güçlerle, Alman halkıyla bizim halkımızı karşı karşıya getirmek isteyen güçler arasında hiçbir ayrım yoktur.

Bugün yabancı işçi düşmanlığının ilk tepkileri Almanya'dan Türk işçilerine karşı geliyorsa, bunun anlamı şu olmalıdır sanıyorum: Alman halkının yaşama koşulları güçleştikçe, sıradan Yunanlı, Yugoslav, İspanyol, İtalyan işçileri de var demektir. Başka bir sıralamayla, Almanya'dan sonra, aynı tepkiye hazırlanan, göçmen işçi çalıştıran Fransa, Hollanda, İngiltere de pusuda demektir.

Sorun, yaşama biçiminin değişmesi, ekonomik koşulların yetersizliğidir. Biz, kendi ülkemizden ekonomik yetersizlik nedeniyle başka ülkelere gitmeyi başarabilmişsek, aynı nedenle kendi ülkesine gelmiş olanları istememeyi, neden doğal karşılamıyoruz?

Önemli olan istenip istenmemek değil, kendi ülkemize neden, neden sığamadığımızdır.

Hepiniz çok iyi anımsıyacaksınız. Bu yaz arap ülkelerinden turistler geldi İstanbul'a. Araplar pis diye az mı yazılar yazıldı gazetelerde. Üstelik gelen Araplar, döviz bırakan turistlerdi. Birkaç haftalığına gelmişlerdi. Düşünelim bir an için, gelen Araplar, yıllarca kalsa ve şunca işsizimiz varken, fabrikalarımızda çalışsalardı, tavrımız nasıl olurdu acaba?

Sorun, kültürel uyumsuzluktur. Sorun ekonomiktir. Sorunu kendi hudutlarımız içinde çözmekten başkaca bir çıkar yol yoktur. Biz İstanbul'da yaşayanlar, iç göçün saldırısına uğramış olduğumuzu, sızlanarak konuşmuyor muyuz aramızda? Açıkcası, İstanbul nasıl iç göçün saldırısına uğramışsa, örneğin bir Berlin de dış göçün saldırısına uğramıştır.

Çözüm... Çözüm söyleyebilmek çok güç. Ama bildiğim toplum olarak nufus patlamasının önüne geçelim ilkin. Yani uçkurumuza sahip çıkalım. Sonra külahımızı önümüze koyup Almanya'ya değil, dünyaya bakmaya çalışalım. Deveden büyük fil vardır derler. Almanya'nın da başına Amerika beladır.

Ben kendisini çoğaltmak isteyen pekçok Alman, pek çok Türk gördüm. Gene ben, onurunu koruyamayan, pek çok Türk, pek çok Alman gördüm hayatımda. İnsanlığın onurunu yüceltmek isteyen herkese sevgimi, saygımı sunarken, konuşmamı Yaman Göç kitabımdaki bir alıntıyla bitirmek istiyorum:

Gün bitiyordu. İnsanlardan, eşyalardan başımı kaldırıp gökyüzüne baktım. Güneş batmaya hazırlanıyordu. Tuhaf bir duyguya kapıldım. Ancak, bir ülkenin hududuna yaklaşıldığında yaşanılabilecek bir duyguydu bu. Güneşin de hudut değiştirdiğini, onun da bizleri terkettiğini sandım. Gümrükten, polis denetiminden geçmiş miydi güneş de? Fişinde ne yazılıydı? Bulgaristan'dan sonra hangi ülkeye konuk olacaktı?..

Bu sıra, Gümrük binasının önündeki bankalardan birisinde oturanlar, çevresinde ayakta duran insanlar gördüm. Yanlarına iyice yaklaştım. Birisi vardı aralarında. O, olsa olsa bir yabancı, hattâ ulusu Alman olabilirdi. Bildiğim Almancayla sordum:

«Siz Alman mısınız?»

«Almanım,» dedi gür sesiyle.

Bu kez de bankda oturanlara sordum.

«Sizler de, kesin dönüş yapanlardan mısınız?»

«Evet,» dediler, konuşarak, başlarıyla onaylıyarak.

«Bu Alman vatandaşla ne ilginiz var?» dedim.

Gözlüklü, ipek tşortlu, ipek şortu rengarenk olan konuştu.

«Benim eşyalarımı getirdi,» dedi. «TIR'cı...»

İlkin neden Kapıkule'de bulunduğumu anlattım. Sonra, Almanla yapacağım konuşma için, yardım istedim onlardan. Kabul ettiler.

Sakallı, güçlü-kuvvetli, bizim ülkemizde, bizden daha dikbaşlı yürüyen, daha neşeli Almana sordum. Pattan düşer gibi sordum. Onların, böylesi pattan düşerliliğe alışkın olduğunu biliyordum, önceden.

«Türk düşmanlığı konusunda ne düşünüyorsunuz? Bir de ara kuşak sorununuyla ilgili?»

«Ben Almanım,» dedi.

«İsminiz?» dedim.

«Hende Johannes,» dedi.

«Evet bayım...»

«Mesleğim sürücülük. Ben sürekli yolda olduğum için, fazla bir düşüncem yok. Bugün İstanbul'dayım, yarın Atina'da. Ancak birkaç gün kalabiliyorum, olabiliyorum evimde. Gazetelerden okuduğum kadarıyla ve eşyalarını taşıdığım Türklerin anlattıklarına göre, Almanya'da işsizlik varmış. Karşıklık bundan oluyor. Arakuşak konusunda da herhangi bir bilgim yok. Yabancıları da istediğim için değil, benim mesleğim olduğu için getiriyorum. Gerekirse, getirdiklerimi gerisin geri götürürüm de. Benim için farketmez. Ülkeler küçük, ama dünya büyüktür. Ben TIR sürücüsüyüm, dolaşıyorum dünyayı.»

«Peki Johannes kardeşim,» dedim. «Çeyrek yüzyıla varan dış göç konusunda ne düşünüyorsunuz? Genel olarak?...

«Yabancı düşmanlığı, benim için farketmez,» dedi, gür sesiyle, havada uçuşan elleri, kollarıyla. «Ama bir düşmanlık varsa bugün, bunun nedenlerini anlıyabilmek için, geriye bakmakta yarar var. Kendi adıma, ben, kimseye, hiçbir ulusa düşman değilim. Fakat, Berlin'de bir bölümde, yüzbinlerce Türk toplandı için, dışarıda kalan Almanlar, doğal olarak, içeriye girmeye çekiniyorlar. İşgal gibi yani. Oysa, bu Türkler sarı saçlı, mavi gözlü olsalardı ve güzel Almanca konuşabilselerdi, bunların yabancı olmaları, Almanlar için herhangi bir sorun olmazdı sanıyorum. Türkler ayrı bir ortamda, kendi ortamlarını da Berlin'e taşımış olarak yaşadıklarından, kargaşa çıkıyor, aralarında. Geriye bakalım, dedim az önce. 1920 yılında Polonya'dan Almanya'ya büyük bir akın oldu. Bunlar da, o zaman, yer altında, en kötü işlerde çalıştırıldılar. Önceleri, oPlonyalılar da, bugün zaman, yer altında, en kötü işlerde çalıştırıldılar. Önceleri, Polonyalılar da, bugün zaman geçtikçe onlar, yani Polonyalılar, Almanca öğrendiler. Saçları sarıydı. Gözleri maviydi. Herşey düzeldi sonunda. Şu anda bunların hiçbirisi Polonyalı diye tanınmazlar. Sadece isim olarak kaldılar. İsimlerini getirmiş oldular Polonya'dan yalnız ve yalnız. Ayrım yok. Hiçbir ayrımları kalmadı. Onlar, Polonyalı olarak görünmüyorlar yani Almanya'da. İleride, bir bölüm Türk de bu duruma gelebilir belki. Bu seviyeye ulaşabilir... Umarım ulaşabilir.»

Bankta oturanlardan birisi araya girdi.

«Bu Almanın söyledikleri yüzeysel,» dedi. «Olabilir... Mavi gözler Sarı saçlar Güzel Almanca... Polonyalılar... Kıyım var Almanya'da bugün. Gerçek, so-

mut olan bu... Gerisi, havanda su dövmek. İzin verirseniz, ben de ona bir soru sormak istiyorum. Ailemle kesin dönüş yaptım. Bildiğim çok şey var. Sorabliir miyim?»

«Kardeşim, göç bizim ortak sorunumuz,» dedim. «Lütfen... Sorunuz...»

«Bay Mende Johannes,» dedi. «Almanlar neden işsiz kalanlara, iş bulamıyanlara yardım parası veriyor da, dönmek isteyen herkese aynı parayı vermiyor? Şu anda siz de bizim durumumuzda, yani zayıf durumda olsaydınız, ne yapardınız? Nasıl davranırdınız?»

«Ben bu parayı az buluyorum.» dedi Johannes, güm güm gürlerken. «Bu para, bana sorarsanız, bir bahşiştir. Daha çok vermek gerekir. Dönmek isteyen herkese verilsin. Salt fabrikası iflas etmişlere değil... Altı aylık kısa çalışmışlara değil... 15 - 20 yıl çalışmışlara verilen bu para bahşiştir. Tekrar ediyorum, bahşiştir...»

Teşekkür ettim Almana. Sonra Türklere döndüm.

«Ben, sizinle de konuşmak istiyorum,» dedim. «Biliyorsunuz, Almanlar herşeyi parayla ölçer. Bu onların biricik ölçüsüdür. Görüyorsunuz, bu Almana göre de salt paranın azlığı önemli. Ama, daha önce konuştuklarımın öylesine sorunları var ki, para bu acıları unutturamaz. Efendim, önce bana isimlerinizi söyler misiniz?»

«Ben 1971'den beri Almanya'dayım. İsmim Şevki Yenidünya,» dedi, az önce konuşan, Almana soru soran. «Bu da benim hanımım.»

«Sizin isminiz efendim?»

«Serap Yenidünya.»

«Sizler bu konuda ne düşünüyorsunuz? Özellikle bahşiş konusunda? Sormayı unuttum. Çocuğunuz var mı?»

«İki çocuğumuz var. Kesin dönüş yapmadık henüz. Eşyalarımızı ve çocuklarımızı getirdik şimdilik. Geri döneceğiz sonra. Hakkımız olan paraları almak için döneceğiz. Paraları alır almaz, kesin dönüş yapacağız.»

«Çocuklarınız kaç yaşında?»

«Birisi 5, ötekisi 9 yaşında. Efendim, büyük çocuğumuzu Almanya'da okula verdik. Başarısız bir üç ay geçirdi. Oğlum, neden başarısızsın? diye sorduk. Baba, kaynaşamıyorum Alman çocuklarıyla, dedi. Sonra Türkiye'ye gönderdik. Sınıfının en başarılı öğrencisi oldu. Başarı belgesi aldı. Biz düşünüp taşındık, genç bir kuşağız. Aramızda her konuyu konuşup tartışıyoruz. Dünyada olup biten herşeyle ilgiliyiz. Hanım hemşire. Almancayı ikimiz de iyi biliyoruz. Ama gene de dönmek istedik. Bunun üzerine Almanlar şaşırdı. Sordular bize, neden dönüyorsunuz? İyi bir uyumunuz var toplumumuzla, dediler. Hayır, gene de dönmek istiyoruz, dedik. Hem, siz, bize hiçbir şey yapamazsınız. Çünkü biz, akıllıyız, güçlüyüz. Ailece güçlüyüz, bilinçliyiz. Sizin gücünüz, bize yetmez. Ama siz, başkalarını eziyorsunuz. Gözümüzün önünde eziyorsunuz. Bunları ürpererek görüyoruz. Sizin, bugün bize kötülük yapamamanızın nedeni, evet, güçlü ve bilinçli oluşumuzdandır. Böyle, böyle yüzlerine karşı konuşuyoruz. Ama zaman gelecek, gücümüzden kaybedeceğiz. Bilincimiz yetmiyecek, kendimizi savunmaya. İşte o zaman, şimdi yapamadığınızı yapacaksınız bize. Bu arada, dönmek isteyenlere para verileceği haberi yayıldı. Bunun üzerine gidip hakkımızı istedik. Biz onlardan hiçbir şey istemiyoruz. Kendi hakkımızı istiyoruz, o kadar. Öz hakkımızı... Ne bahşişi?.. Bahşiş de neymiş?.. Ayıp şey bunlar çağımızda. Hem Almanya'da bahşiş var mı ki?. Orda bile, bunu, Almanlar yabancılardan öğrendi. İşsizlik paramızı istiyoruz. 13 senedir ödediğimiz işsizlik parasını yani... Bizim, kendi paramızı...

Birikmiş, kullanılıp, çoğalttıkları parayı... Hem, biz bugüne kadar hiç işsiz kalmadık. Bizim paraların adı, neden bahşiş olsun?»

Serap Yenidünya araya girdi. Dinlemesini, kendisine en değerli bir süs gibi yakıştırabilmiş Serap Yenidünya...

«Beyefendi, Almanlar, size gidin demiyoruz ki diyorlar,» dedi. «Şalvarlılar gitsin. Siz çalışıyorsunuz hastanemizde. Uyumunuz da örnek. Beyiniz de çalışıyor. Ona da istediği kadar iş var ülkemizde.»

«Çalışmıyacağız ama,» dedi Şevki Yenidünya. «Vatandaşlarımıza yapılanları görünce, sonumuzu da görmüş olduk. Gerçi ikili bir suçluluk bu. Hâlâ toplumumuzun böyle olması, batıyla uyum sağlıyamıyacak düzeyde oluşu, bizim suçumuz, bizim günahımız. Açıkcası bu böyle. Ama, batının insana karşı acımasızlığı da korkunç. Bana sorarsanız, ortada bir değil, iki suçlu var.»

«İnsanları, toplumları eleştirirken, sistemleri unutuyoruz herhalde,» dedim.

Bir süre konuşulmadı. Son cümle, yeni bir anlaşma diliydi. Derinliği olan, bilimsel bir dil...

«Bunun bilincindeyiz efendim,» dedi Şevki. «Karı - koca bilincindeyiz. Almanya'ya dönüp haklarımızı alacağız, diyorsak, bu davranışımızın sağlam dayanakları da var. Siz bakmayın, bu Almana. Biz ne Almanlar tanıdık çevremizde. Ne, umut veren yürüyüşlere tanık olmuşuzdur.»

«Böyle düşündüğünüze sevindim,» dedim. «Demek inanıyorsunuz hakkınızın alınacağına?»

«İnanıyoruz beyefendi,» dedi Serap Yenidünya. «Hiç olmazsa, haklı olduğumuza inanıyoruz. Yanımızda olan, bizimle omuzdaş olan Almanlar da var. Eşimin söylediği gibi, pekçok olaya tanık olduk Almanya'da. Ben hastanede çalışıyorum. Türk doktorları da var çalıştığım hastanede. Yenilmiş, değil bir yıl, birkaç aylık çalışma izni alabilmek için, Sağlık Bakanlığının kapısına yüz süren doktorlar olduğu gibi, onurunu koruyan, yenilmemiş doktorlar da var, örneğin. Her meslek için bu böyle. Direnen ya da yüz sürenler... O yürüyüşü anlatsana Şevki...»

Şevki oturduğu yerden kalktı. Eşinin sakinliği onda yoktu. Çatlayıverecek, bağırıverecek gibiydi.

«Ahhh,» dedi, göğsü sönüp kabarırken, yüzü ışıldamış. «Nasıl bir yürüyüştü Tanrım... Gördüğüm yürüyüşlerin içinde, en unutulamaz olanı buydu. Evet, geniş, uzun, alabildiğine uzun bir bulvar düşününüz. Bulvarın bir başında Rausçular, bir başında Reincılar... Yani Türklerle Almanlar karşı karşıya...

«İlginç,» dedim. «Sonra?»

«Sonra, iki uçtakiler yürüyüşe geçti. Rausçuların, yani defolcuların, efendim, çoğu Almandı kuşkusuz. Reincılar da yabancılar. Çoğu Türktü bunların da. Buraya kadar normal. Şaşılacak, umutlanacak birşey yok... Ama bir de bakıyorsunuz, Almanların arasında, hatta önsıradakilerin arasında, hattâ önsıradakilerin arasında, Türkler de var. Diyelim, doktorlardan, mimarlardan, işçilerden... Koşuyorsunuz öteki yürüyüşe... Bakıyorsunuz, Türklerin arasında, tıpkı Almanlarda olduğu gibi, ön sıralarda, Almanlar da var. Şaşılacak, bu durum işte. İnsanın onuru, bu ayrımda. Almanların arasında, bizden kimilerinin olması doğal. Bunlar çıkarlarını kollayan pisler... Bir yıl, birkaç ay daha çalışabilmek için çırpınanlar... Diyelim Önder, diyelim Hülya, diyelim Cengiz, diyelim Tanju... Bu, bu önemli değil efendim. Biz böylelerini çok gördük. Ama, Türklerin arasındaki Almanlara ne demeli? İşte gücümüz bunlar... İşte, insanlığın onuru, yücelişi, bunların bilinçlerinde... Çünkü, bizim yanımızda olan, yani Türklerin arasında olan Almanın bundan kişisel bir çıkarı yok... Ama, ötekilerin, Almanların yanında yürüyenlerin kişisel çıkarları var. Bunun, bunun için orada yürüyorlar. Öte yanda, Kohl'a,

Zimmermann'a karşı olan Alman parlementerler bile var. Halktan insanlar var. Bilinç, haksızlığı yener ergeç. Onun için, bilinçli Almanların varlığından sevinç ve umut duymaktayız. Ah efendim ahh... Bu durum olmasa, bizim yanımızda olan, bize katılan Almanlar olmasa, döner miyiz?.. Döndüğümüzde kazanabileceğimize inanabilir miyiz?»

Güneş batıyordu. Bıraktığı ize baktım. Sonra çevreme döndüm. Bakıştık konuşanla. Bu bakış, biten bir güne değerdi doğrusu. Yüreğime su serpilmiş, uzaklaştım oradan.

AVUSTURYA KÜLTÜR OFİSİ 1983 YILI ETKİNLİKLERİ

FRANS KAFKA SEMPOZYUMU VE SERGİSİ:

Avusturyalı yazar Franz Kafka'nın doğumunun 100. yıldönümü nedeniyle, Avusturya Kültür Ofisi, Türk-Alman Kültür Enstitüsü ve YAZKO işbirliğiyle 12-20 Aralık 1983 tarihleri arasında düzenlenen «Franz Kafka Sempozyumu»na Avusturyalı ve Alman bilim adamları katıldılar. Sempozyuma sunulan bildiriler, daha sonra Yazko Çeviri dergisinin 1984 Ocağında çıkan «Franz Kafka Özel Sayısı»nda basıldı.

12 Aralık 1983 tarihinde Yazko Yayın Pazarı'nda açılan ve Avusturya Dışişleri Bakanlığı'nca gönderilmiş olan «Fotoğraflarla Franz Kafka Sergisi» ise aralık sonuna kadar açık kaldı.

TÜRKİYE - AVUSTURYA SEMPOZYUMU

19—21 Nisan 1983 tarihleri arasında İstanbul'da, Boğaziçi Üniversitesi'nde gerçekleştirilen «Türkiye ile Avusturya — Bir Dostluğun Oluşumu» başlıklı sempozyuma 15 Türk, 7 Avusturyalı olmak üzere 22 bilim adamı ve uzman katıldı. Sempozyumda Türkiye ile Avusturya arasındaki kültürel ilişkiler, tüm tarihsel süreci içersinde irdelendi.

TİYATRO SEMİNERİ: Viyana Üniveısitesinden Doç. Dr. Paul Stefanek, İzmir'de 9—12 Mayıs tarihleri arasında üniversite düzeyinde «Tiyatro Estetiği» başlıklı bir seminer düzenledi. Dr. Stefanek ayrıca Istanbul'da, Mimar Sinan Üniversitesi'nde de bir konferans verdi.

PROF. Dr. Otto MAZAL KONFERANSLARI: Viyana'daki Ulusal Kitaplığın Elyazıları Bölümünün müdürü Prof. Dr. Otto Mazal, Mart ayı içersinde Istanbul Üniversitesi Tıp Tarihi Enstitüsü'nün 50. kuruluş yıldönümü programlarına katıldı. Prof. Mazal, verdiği konferanslarda İslam bilginlerinin yapıtlarının çevirisinin batı bilimi üzerindeki etkinleri, Avurturya Ulusal Kitaplığı'ndaki elyazmalarında Türklere ilişkin kaynaklar gibi konular üzerinde durdu. Prof. Mazal, Istanbul Boğaziçi Üniversitesi ve İzmir Ege Üniversitesinde de konferanslar verdi.

TIPKIBASIM SERGİSİ: Eski kitapların basımı konusunda dünya çapında ünlü olan Graz Akademi Basımevi'nin koleksiyonlarına ait tıpkıbasım yaptılardan oluşan bir sergi, 1—12 Mart tarihleri arasında Tıp Tarihi Müzesi'nde açıldı. Aynı sergi, 17—31 Mayıs tarihleri arasmda Mimar Sinan ÜÜniversitesinde yinelendi.

FRANZ INNERHOFER Çağdaş Avusturya yazınının önemli adlarından Franz İnnerhofer, 15—21 Mart tarihleri arasında Istanbul'a geldi ve kendi yapıtlarından bölümler sundu.

PROF. Dr. Erhard OESER KONFERANSI: Viyana Üniversitesi Felsefe Enstitüsü öğretim üyelerinden Prof. Dr. Erhard Oeser, 17 Mayıs tarihinde İzmir'de, ünlü Avusturyalı kültür tarihçisi Egon Friedell'i konu alan bir konferans verdi.

SANAT KURUMU 1983 YILI ETKİNLİKLERİ

12 Ocak: Enis Batur, Ertuğrul Özkök, Sargut Sölçün'ün konuşmacı olarak katıldığı panelde «Gabriel Garcia Marquez» konulu tartışma yapıldı.

24 Ocak: «Resimli Osmanlı Tarihi» isimli oyunun tartışıldığı toplantıya, Doç. Dr. Doğu Ergil, Dr. Nurhan Karadağ, Turgut Özakman, Ergin Orbey ve Prof. Dr Sevda Şener konuşmacı olarak katıldılar.

31 Ocak: «Yazar ve Sorunları» konulu söyleşiye konuşmacı olarak Teoman Erel katıldı. Oturumu Doç. Dr. Şahin Yenişehirlioğlu yönetti.

2 Şubat: «Şiir Üzerine» isimli söyleşide sanatçı Ahmet Erhan'dı.

9 Şubat: «Basın ve Yazarlık» konulu konferansa konuşmacı olarak Cüneyt Arcayürek katıldı.

16 Şubat: Jülide Gülizar'ın yönettiği «Ödüller ve İşlevi» konulu açık oturuma konuşmacı olarak, İbrahim Cüceloğlu, Önder Şenyapılı, Kaya Özsezgin ve Doç. Dr. Emre Kongar katıldı.

21 Şubat Ünsal Piroğlu'nun yönettiği «Oyun Tartışması»na Talip Apaydın, Dinçer Sezgin, Gülşen Karakadıoğlu, Dr. Filiz Yenişehirlioğlu, Erkan Yacel katıldı.

9. Mart: «Politika Yazarlığı» konulu söyleşide konuşmacı Metin Toker'di.

12 Mart: «Ulusal Kültür Dizisi» isimli panelde konu «Edebiyatımızda Ulusal ve Çağdaş Oluşum»du. Nahit Eruz, Doç. Dr. Cahit Kavcar, Ahmet Say, Mustafa Şerif Onaran, Mehmet Doğan'ın konuşmacı olarak katıldığı paneli Jülide Gülizar yönetti.

16 Mart: Ünsal Piroğlu'nun yönettiği açık oturumun konusu «Kültür ve Sanatta Eleştirinin İşlevi» ydi. Açık oturuma konuşmacı olarak Doç. Dr. Türker Alkan, Enis Batur, Yılmaz Onay, Doç. Dr. Neriman Samurçay, Dr. Anıl Çeçen katıldı.

23 Mart: «Şiir Üzerine» isimli söyleşide sanatçı Şinasi Özdenoğlu'ydu Doç. Dr. Nurhan Karadağ, Tamer Levent, Dr. Ertuğrul Özkök, Dinçer Sümer konuşmacı olarak katıldılar.

9 Nisan: Dr. Anıl Çeçen'in yönettiği «Kültür ve Sanatta Türkiye'de batı Etkisi» konulu açık oturuma konuşmacı olarak, Dr. Kurtuluş Kayalı, Doç. Dr. Emre Kongar, Rasim Özdenören, Necmettin Türinay, Filiz Yenişehirlioğlu katıldılar.

19 Nisan Oyun tartışmasında «Bremen Mızıkacıları» isimli oyun tartışıldı. Salih Aydığan, Yeşim Dorman, Emin Özdemir, Prof. Dr. Atalay Yörükoğlu, Erkan Yücel, ve bir çocuk izleyicinin konuşmacı olarak katıldığı toplantıyı Nurzen Güngör yönetti.

8 Mayıs Fahrünnisa Kadıbeşegil'in hazırladığı «Şiir Gecesi» yapıldı.

11 Mayıs: Tahsin Saraç'ın sanatçı olarak katıldığı «Şiir Üzerine» konulu söyleşi yapıldı.

16 Mayıs: Oyun Tartışmasında «Yaz Misafirleri» isimli oyun tartışıldı. Gülten Karakadıoğlu'nun yönettiği tartışmanın konuşmacıları Prof. Dr. Sevda Şener, Rutkay Aziz, Doç. Dr. Nurhan Karadağ, İlber Ortaylı ve Atilla Sav'dı.

21 Mayıs Mehmet Doğan, Jale Erzen, Semih Gümüş, Doğan Hızlan, Varlık Özmenek, Ahmet Say'ın konuşmacı olarak katıldığı «Sanat Yayıncılığı» ve Sorunları' konulu paneli Ünsal Piroğlu yönetti.

1 Haziran: «Şiir Üzerine» isimli söyleşide Sanatçı Coşkun Ertepınar'dı.

4 Haziran «Yayın Kooperatifleri» konulu paneli Anıl Çeçen yönetti. Ahmet Cemal, Bayram Çukurkavaklı, Salim Şengil, Ahmet Telli, Adnan Yücel, konuşmacı olarak katıldılar.

4 Haziran: Kitap Sergisi Açıldı.

15 Haziran: «Edebiyat Üzerine» konulu söyleşiye Erol Toy konuşmacı olarak katıldı.

YAZARLAR BİRLİĞİNİN 1983 YILI EDEBİYAT ETKİNLİKLERİ

Ocak 1983 Yahya Akengin «Saatler Ve Çehreler» isimli kitabı üzerine konuştu. Toplantıda ayrıca şair Ali Akbaş ve Necmettin Türinay, Yahya Akengin'in şiiri hakkında konuştular.

29 Ocak: »Fikir ve Sanat» dergiciliği üzerine yapılan toplantıda «Doğu Edebiyat Dergisi» ele alındı. Alper Aksoy ve Ali Akbaş konuşmacı olarak katıldılar.

5 Şubat: Sovyetler Birliği'ndeki Müslüman ve Türk topluluklarının durumları üzerine çalışmalar yapan Orhan Türköz «Sovyetler Birliği'ndeki Bazı Gelişmeler» konusunda konuştu.

3 Mart: Almanya'da bulunan romancı Hasan Kayıhan ve hikayeci Osman Çeviksoy'un son kitapları üzerine Necmettin Türinay ve Bilgi Toker konuştular.

12 Mart: Ticaret ve Sanayi Odaları salonunda Mehmet Akif Ersoy'u anma toplantısı yapıldı. Toplantıya konuşmacı olarak Taha Akyol, Doç. Dr. Mehmet Aydın, Hayri Bolay M. Cemal Çiftçigüzeli, Mehmet Doğan, Ahmet Kabaklı, Ciuçen Tanrıkorur, Fevziye Abdullah Tansel, Alemdar Yalçın katıldılar.

19 Mart: Cengiz Çavdar «Türk Basınında Haber Röportaj ve kendi çalışmaları» konusunda konuştu.

26 Mart: Ayın Dergisi oturumunda Mavera dergisi tartışıldı. Konuşmacı olarak derginin sahibi Erdem Bayazıd katıldı.

2 Nisan: Yazarlar Birliği tarafından ilmi araştırma - inceleme dalında «İslam Tasavvufunun Meseleleri» isimli eseri ile «Yılın Yazarı» seçilen Erol Güngör Türkiye'de ilim ve kültür hayatı hakkında konuştu. Toplantı Türkiye Şoförler ve Otomobilciler Federasyonunun Demirtepe Fevzi Çakmak Sok. 5 numaradaki salonunda yapıldı.

16 Nisan: «Haberleşme Yılı» dolayısıyla Yazarlar Birliğinde yapılan oturuma Zeynel Abidin Akın, Erdem Beyazıd, D. Mehmet Doğan, Selim Esen, ve Fehmi Koru katıldı. Tartışmalı toplantıyı Genel başkan yardımcısı M. Cemal Çifçigüzeli yönetti.

23 Nisan: Ali Akbaş'ın yeni yayınlanan şiir kitabı «Masal Çağı» tartışıldı. Bayram Bilge, Yağmur Tunalı konuşmacı olarak katıldılar.

7 Mayıs: İbrahim Ulvi Yavuz'un yeni romanı «Çalkantı» yazarlarınıda katıldığı bir toplantıda konuşuldu. Toplantıya Necmettin Türinay, Cemal Çiftçigüzeli, Günbay Yıldız, Alemdar Yalçın konuşmacı olarak katıldı.

14 Mayıs: Ayın dergisi oturumunda «Kardaş Edebiyatlar» dergisi tartışıldı: Derginin yöneticisi Yavuz Akpınar'ın konuşmacı olarak katıldı.

28 Mayıs: Ayın Konuşmasında «Çağımızın Tefsir Çalışmaları» konulu oturum yapıldı. Konuşmacı Prof. Dr. Süleyman Ateş'ti

1983 YILINDA KİTAP İMZALAMA GÜNLERİ

Akademi Kitapevinde okurlarına kitaplarını imzalayan yazarlar

7 Ocak 83 (Adalet Ağaoğlu) 13 Ocak (Burhan Oğuz) 25 Ocak (Salih Acar) 28 Ocak (Aytunç Altındal) 1 Şubat (Aslan Başer Kafaoğlu) 4 Şubat (Salah Birsel) 11 Şubat (Sevim Burak) 18 Şubat (Ümit Yaşar Oğuzcan) 22 Şubat (Cahit Tanyel) 4 Mart (Zeynep Oral) 8 Mart (Hıfzı Veldet Velidedeoğlu) 11 Mart (Ataol Behramoğlu) 12 Mart (Adnan Özer — Osman Konuk — Süleyman Yağız) 18 Mart (Mahmut Tali Öngören) 25 Mart (Ümit Yaşar Oğuzcan — Ulufer Şahin — Kandemir Konduk) 29 Mart (Cemal Süreya) 1 Nisan (Ferit Edgü) 2 Nisan (Orhan Çubukçu — Mehmet Kıyat) 5 Nisan (Demirtaş Ceyhun) 8 Nisan (A. Kadir) 12 Nisan (Can Yücel) 26 Nisan (Doğan Hızlan) 29 Nisan (A. Kadir Bulut) 3 Mayıs (Afşar Timuçin — Asım Bezirci) 6 Mayıs (Emre Kongar) 10 Mayıs (Türker Acaroğlu) 13 Mayıs (Haldun Taner) 17 Mayıs (Kemal Özer — Özcan Özbilge) 20 Mayıs (Füsun Akatlı — Bilge Karasu) 24 Mayıs, (Refik Durbaş) 30 Mayıs (Nursel Duruel) 31 Mayıs (Tonguç Yaşar — Emre Senan) 2 Haziran (Aziz Nesin) 3 Haziran (Aziz Nesin) 7 Haziran (Necati Cumalı) 8 Haziran (Hüseyin Akyüz — Ahmet Çakır) 14 Haziran (Tuğrul Tanyol — Hilmi Yavuz) 11 Kasım (Uğur Mumcu) 18 Kasım (Vedat Türkali) 25 Kasım (Ayla Kutlu)

Bilim Kitapevinde okurlarına kitaplarını imzalayan yazarlar

12 Kasım 83 (Kemal Sülker — Melisa Gürpınar — Hüseyin Haydar — Hüseyin Akyüz — Rıza Zelyut) 19 Kasım (Bekir Yıldız — Kemal Özer — Refik Durbaş — Aydın Hatipoğlu) 26 Kasım (Afşar Timuçin — Aytunç Altmdal — Eray Canberk) 3 Aralık (Zeynep Oral — Şahir Balkı — Nail Güreli — Doğan Hızlan — Kandemir Konduk — Vedat Saygel) 10 Aralık (Rıfat Ilgaz) 17 Aralık (Müjdat Gezen — Kandemir Konduk — Sadık Şendil — Ümit Yaşar Oğuzcan) 24 Aralık (Aslan Başer Kafaoğlu — Gündüz Vassaf — Gülten Akın) 30 Aralık (A. Kadir) 7 Ocak (Vedat Türkali)

Evrensel Kitabevinde okurlarına kitaplarını imzalayan yazarlar

15 Şubat (Necati Cumalı) 5 Mart (Aslan Başer Kafaoğlu) 19 Mart (Ahmet Telli) 30 Nisan (Salah Birsel) 6 Mayıs (Uğur Mumcu) 21 Mayıs (Uğur Mumcu) 23 Mayıs (Ataol Behramoğlu) 2 — 9 Mayıs (Aziz Nesin) 7 Mayıs (Hıfsı Veldet) 20 Mayıs (Gülriz Sururi) 2 Haziran (Nadir Nadi 12 Haziran (Emin Çölaşan) 19 Kasım (Ayla Kutlu).

TÜYAP

II. Kitap Fuarı'nda okurlarına kitaplarını imzalayan yazarlar:

26 Kasım: (Roger Garaudy, A. Kadir) 27 Kasım (Recep Bilginer — Mehmet Kemal — Salah Birsel — Kemal Özer), 28 Kasım (Tarık Buğra — Mehmet Çınar-

lı — Haldun Taner — Asaf Savaş Akat) 29 Kasım (Çetin Altan — İsmail Cem — Bekir Yıldız — Ataol Behramoğlu) 30 Kasım (Cemil Meriç — Yavuz Bahadıroğlu — Necati Cumalı — Doğan Hızlan — Mustafa Necati Sepetçioğlu) 1 Aralık (Orhan Hançerlioğlu — Adalet Ağaoğlu — Nadir Nadi — Oktay Akbal — Nazlı Eray) 2 Aralık (Uğur Mumcu — Gülten Akın — Rıfat Ilgaz — Tarın Dursun K.) 3 Aralık (Aziz Nesin — Demirtaş Ceyhun — Atilla İlhan — Şükran Kurdakul) 4 Aralık (Melih Cevdet Anday — Ferit Edgü — Füruzan — Muzaffer İzgü).

YAZKO YAZARLARI İMZA GÜNLERİ

Kadıköy Gençlik Kitabevi'nde Yazko yazarları, Haziran ayı süresince kitaplarını imzaladılar.

4 Haziran Cumartesi — 1983 (Mehmet Başaran — Eray Canberk — Refik Durbaş — Zeyyat Selimoğlu) 11 Haziran Cumartesi — 1983 (Hüseyin Haydar — A. Kadir — Cemal Özer — Kemal Sülker — Afşar Timuçin) 18 Haziran Cumartesi — 1983 (Cengiz Bektaş — Abdülkadir Bulut — Zeynep Karabey — Sennur Sezer — Can Yücel) 25 Haziran Cumartesi — 1983 (Oktay Akbal — Recep Bilginer — Demirtaş Ceyhun — Necati Cumalı — Bekir Yıldız)

Aziz Nesin ve Fikret Otyam Antalya Akdeniz Kıtabevi'nde kitaplarını imzaladı. 22—23—24—25 Haziran 1983 günleri.

TÜYAP KİTAP FUARI YAZKO İMZA GÜNLERİ

26 Kasım — 4 Aralık 1983)

26 Kasım Cumartesi (Önay Sözer — Dinçer Sümer — Afet Ilgaz — Cengiz Bektaş) 27 Kasım Pazar (Kemal Sülker — Eray Canberk) 28 Kasım Pazartesi (Ahmet Oktay — Zeynep Karabey — Arif Damar — Mehmet Başaran — Ayhan Hünalp — Hüseyin Haydar) 29 Kasım Salı (Işıl Özgentürk — Muzaffer Hacıhasanoğlu) 30 Kasım Çarşamba (Sennur Sezer — Adnan Özyalçıner Türker Acaroğlu — Asım Bezirci — Hakkı Özkan) 1 Aralık Perşembe (Afşar Timuçin — Abdulkadir Bulut — Mehmet Semih — Erdoğan Alkan) 2 Aralık Cuma (Bertan Onaran — Refik Durbaş — Kerim Korcan — Salim Şengil) 3 Aralık Cumartesi (Aydın Hatipoğlu) (Hikmet Altınkaynak (Özdemir İnce) 4 Aralık Pazar (Ahmet Şensılay — Pınar Kür — Seyyit Nezir — Mustafa Balel — Celal Özcan)

Yazko Yayın Pazarında Okurlarına kitaplarını imzalayan yazarlar:

19 Aralık Pazartesi (Abdülkadir Bulut — Adnan Özyalçıner — Hüseyin Haydar) 20 Aralık Salı (Afşar Timuçin — Bekir Yıldız — Zeynep Avcı) 21 Aralık Çarşamba (Ayhan Künalp — Afet Ilgaz — Refik Durbaş — Türker Acaroğlu) 22 Aralık Perşembe (Aydın Hatipoğlu — Eray Canberk — Recep Bilginer — Salim Şengil) 23 Aralık Cuma (A. Kadir — Bertan Onaran — Işıl Özgentürk —Oktay Akbal) 24 Aralık Cumartesi (Cengiz Bektaş — Kemal Sülker — Önay Sözer) 26 Aralık Pazartesi (Erdoğan Alkan — Hakkı Özkan — Muhteşem Sunter — Salah Birsel) 27 Aralık Salı (Can Yücel — Mahmut Alptekin — Pınar Kür) 28 Aralık Çarşamba (Ahmet Oktay — Asım Bezirci — Celal Özcan — Mustafa Balel) 29 Aralık Perşembe (Attila İlhan — Arif Mamar — Kerim Korcan — Kemal Özer) 30 Aralık Cuma (M. Hacıhasanoğlu — Necati Cumalı — Rifat Ilgaz — Seyyit Nezir) 31 Aralık Cumartesi (Ahmet Şensılay — Mehmet Başaran — Mehmet Semih — Sennur Sezer)

1983 YILINDA EDEBİYATA İLİŞKİN OLAYLAR

- Türkiye Yazarlar Sendikası Davası
- Yorgun Savaşçı Yakıldı
- II. Kitap Fuarı
- Asya - Afrika Birliğin 25. Kuruluş Yıldönümü
- Hasan Hüseyin'in Hastalığı
- Türkoloji Çalışmalarında Yeni Adımlar
- Okuma Yoksuluğu

TÜRKİYE YAZARLAR SENDİKASI DAVASI

TÜRKİYE YAZARLAR SENDİKASI'NIN 17 YÖNETİCİSİ YARGILANIYOR

Türkiye Yazarlar Sendikası (TYS)'nın 12 Eylül öncesi çeşitli dönemlerde görev yapan 17 yöneticisiyle bir üyesinin İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesi'ndeki yargılamalarına dün başlandı.

Aralarında Sendika Genel Başkanı **Aziz Nesin** ile Istanbul Barosu Başkanı **Orhan Apaydın**'ın da bulunduğu 18 sanıktan 17'sinin TCK'nın 141/1 maddesi uyarınca 8-15 yıl arasında hapisle cezalandırılmaları isteniyor. Yazar **Mehmet Ali Sebük**'ün de TCK'nın 142/4. maddesine aykırı davrandığı iddiasıyla 1-5 yıl arasında hapis cezasına çarptırılması talep ediliyor.

Duruşmada iddianameyi okuyan askeri savcı, sanıkları **«Meşru sendikayı yasadışı duruma dönüştürerek komünizm propagandası yapmakla»** suçladı. Sanıkların **«Nazım Hikmet'i Anma Gecesi»** düzenlenmesi amacıyla para topladıklarını da öne süren askeri savcı, sendikanın DİSK'in **«Demokratik Platform Çağrısı»**nı desteklediğini iddia etti.

SANIKLAR...

TYS davasında yargılanan sanıkların adları şöyle:

Aziz Nesin, Bekir Yıldız, Adnan Özyalçıner, Şükran Kurdakul, Demirtaş Ceyhun, Alpay Kabacalı, Osman Saffet Arolat, Atilla Özkırımlı, Haşmet Zeybek, Orhan Apaydın, Asım Bezirci, Tekin Sönmez, Aziz Çalışlar, Emil Galip Sandalcı, Kemal Sülker, Vedat Türkali, Mehmet Ali Sebük ve Ataol Behramoğlu.

(Tercüman — 6 Ocak 1983)

YAZARLAR SENDİKASI DAVASI BAŞLADI

— Türkiye Yazarlar Sendikasının (TYS) 17 yönetici ve 1 üyesinin tutuksuz olarak yargılanmasına dün Istanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesi'nde başlandı. İddianamesini okuyan askeri savcı, sanıklardan 17'si hakkında TCK'nın 141/1 maddesi uyarınca 8-15 yıl, 1 üye hakkında da TCK'nin 142/4 maddesi uyarınca 1-5 yıl arasında hapis cezası istedi. Ayrıca sendikanın kapatılması da istendi.

Saat 10'da başlayan duruşmada mahkeme heyeti Başkan Albay **Nevzat Demirel**, duruşma yargıcı sivil hakim **Ahmet Genç**, üye yargıcı Hakim Üsteğmen **Malik Göktepe**'den oluşuyordu. İddia makamında Sıkıyönetim Yardımcı Savcısı **Nurettin Özen** yeraldı.

Dünkü oturuma başka bir soruşturma nedeniyle gözaltında bulunan **Ataol Behramoğlu** dışında tüm sanıklar katıldı. Avukat **Aydil Kurtkaya, Ender Kamil Boyacı** ve **Çetin Yetkin** savunma makamında yeraldılar.

Sanıkların kimliklerinin saptanmasından sonra Sıkıyönetim Yardımcı Savcısı **Nurettin Özen**, 20 sayfalık iddianamesini okudu, iddianamede, Türkiye Yazarlar Sendikası'nın ikinci kongrenin yapıldığı tarihe değin yasadışı bir görünümü olmadığı belirtilerek, bu tarihten sonra sözkonusu suçları işledikleri sanıkların DİSK'in düzenlediği 1 Mayıs gösterilerine katıldıkları, DGM'lerle ilgili direniş kararlarını destekledikleri, idam kararlarının kaldırılması hususunda Istanbul Barosu'nun yaptığı girişimi destekledikleri, TCY'nin 141 ve 142. maddelerinin kaldırılması için faaliyet gösterdikleri, **Nazım Hikmet** için toplantılar düzenleyip adına kurul ve enstitü kurulmasını kararlaştırdıkları bildirildi.

İddianamede ayrıca sanıkların, hakkında TCK'nin 141/1 ve 146. maddelerine muhalefet suçlarından soruşturma olan ve haklarında kamu davası açılan ve illegal örgüt haline dönüştüğü iddia edilen DİSK, Barış Derneği, İGD, İKD ve TÖB-DER gibi kuruluşlarla irtibat kurdukları, sonuç olarak işçi sınıfının tahakkümünü ifade eden DİSK tarafından ortaya atılan demokratik platform çağrısına müştereken katıldıkları ve böylece TYS'nin kuruluş tüzüğünde belirtilen gayenin dışına taşarak TCK'nin 141/1 maddesinde ifadesini bulan illegal örgüt haline dönüştüğü ileri sürüldü.

Bu dava soruşturması sırasında **Yaşar Kemal, Leyla Erbil, Tomris** Uyar, **Turgut Uyar, Adalet Ağaoğlu, Orhan Arıburnu, Nihat Behram, Hasan İzzettin Dinamo** haklarında kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilirken, **Can Yücel** hakkındaki evrakın aranıp ifadesi alınamadığı için dava dosyasından tefrik edildiği belirtildi.

Bu davada yargılanan sanıklardan şair **Ataol Behrmoğlu** ile Istanbul Barosu Başkanı Avukat **Orhan Apaydın** Barış Derneği Davasında da TCK'nin 141/1 maddesi uyarınca yargılanıyorlar. **Apaydın** ve **Behramoğlu** 23 aralık 1982 günlü oturumda tahliye edilmişler, ancak **Behramoğlu** daha sonra başka bir soruşturma nedeniyle yeniden gözaltına alınmıştı.

İddianamenin okunması tamamlandıktan sonra, duruşma sanıkların çoğuna iddianamenin iletilmediği gerekçesiyle 12 ocağa ertelendi.

İddianamenin okunmasından sonra söz alan sanıklardan Orhan Apaydın, Osman Saffet Arolat, Adnan Özyalçıner, Haşmet Zeybek, Alpay Kabacalı ve Aziz Çalışlar iddianamenin kendilerine tebliğ edilmediğini, öteki sanıklar da duruşma gününden bir gün önce iddianameleri alabildiklerini belirttiler ve sorgulara geçilmeden önce kendilerine süre tanınmasını istediler.

Konuya ilişkin görüşü sorulan savcı Nurettin Özen, iddianamesi zamanında tebliğ edilen sanıkların sorgularının yapılmasında bir sakınca olmadığını ve bu sanıkların sorgularının yapılmasını istedi. Özen, «**Bu yönden mahkeme duruşmayı erteleyecekse, sanıklar hakkında evvelce Istanbul Cumhuriyet Savcılığınca iddianame konusunda bir kovuşturma yapılıp yapılmadığının mahkemeye celbine, ayrıca dosyada bulunan tüm noksanlıkların giderilmesine**» karar verilmesini istedi.

Mahkeme heyeti daha sonra, «**sanıkların iddianameyi tebelluğ etmemiş bulundukları, çoğunluğuna da geç tebliğ edildiği öne sürüldüğünde ve iddianamenin tebliği ile ilgili olarak Istanbul Emniyet ve Merkez Komutanlıklarına yazılan müzekerelere cevap verilmediğinden, sanıkların hazırlanmaları için mehil verilmesine**» karar verdi ve duruşmayı 12.1.1983 perşembe günü saat 09.30' ertelendi.

(Cumhuriyet — 6 Ocak)

AZİZ NESİN: «SUÇLAMALARI REDDEDİYORUM»

Türkiye Yazarlar Sendikası'nın yöneticileri aleyhine açılan davaya, dün Sıkıyönetim 1 Numaralı Askeri Mahkemesi'nde sorgulamalarla devam edildi.

Sendikanın eski başkanı Aziz Nesin sorgusunda bütün suçlamaları reddetti.

Aziz Nesin iddianamedeki suçlamaları reddederken özetle şunları söyledi: **«Sendikamız, edebiyatımıza hizmeti geçmiş birçok yazar için anma törenleri yapmayı karar altına almıştır. Bunlrdan birisi de Nazım Hikmet'tir. Nazım Hikmet gecesi ile ilgili olarak hakkımızda açılan soruşturma takipsizlikle sonuçlanmıştır.**

Türkiye deyince dünyada akla üç isim geliyor: Nasrettin Hoca, Atatürk ve Nazım Hikmet. Bu üç kişinin otuz kişi olmasını dilerim. Onların hemşehrisi olmakla ben öğünüyorum. Bu konularda ideolojik yönlerin düşünülmemesi gerekir. Her yerde onlardan övgü ile bahsediliyor. İlerde çocuklarımız için de övgü kaynağı olacak. Bir ulusu dünyada var eden ulusal değerlerdir. Bunlar ideolojik yönleriyle ele alınmamalı. Mehmet Akif Ersoy, dinci ve sağcı hatta Atatürk devrimlerinin bazılarına karşı olmasına rağmen onu anmak bizim görevimizdir. Bizim ulusal varlığımızın bir parçasıdır.»

Aziz Nesin Sabahattin Ali'nin ölümünün 33. yıldönümü için düzenlenen anma toplantısı için de, **«O, komünizmden mahkum olmamıştır. Savcı yanlış biliyor. Sabahattin Ali de bizim onur üyemizdir. Benim de arkadaşımdır.»** şeklinde konuştu.

Aziz Nesin, **«Sendikasının idam cezalarına karşı olmasının suç sayılamayacağını, kültürlü bir toplumu içinde barındıran sendikanın ölüme karşı olmasının doğal bulunduğunu, bu konuda yazdığı kitabının da kovuşturmaya uğramadığını»** ileri sürdü ve **«Her zaman idam cezalarının kaldırılmasını istemek insanlık görevidir. Sağcının, solcunun değil, insanın idamına karşıyız»** dedi.

Yazar Aziz Nesin, Sovyetler Birliği ve diğer sosyalist ülke yazarlarına verilen yemeğin iddianamede suç sayıldığını, bunun övünç kaynağı olması gerektiğini ileri sürdü.

Ulusal Demokratik Cephe konusunda sendikanın hiçbir çalışması olmadığını söyleyen Nesin, **«Yasal grevleri desteklemek Türkiye Yazarlar Sendikası'nın başta gelen görevlerindendir»** dedi. Fikir özgürlüğünün ve çağdaş ülkeler düzeyine çıkmanın TCK'nin 141-142. maddeleriyle bağdaşamayacağını, Avrupa Konseyi ülkeleri dahil NATO ülkelerinin dahil NATO ülkelerinin yasalarında bu maddelere eş maddeler bulunmadığını söyledi.

Nesin, Yazarlar Sendikası olarak kamyonlar otobüslerle köy, cezaevi, hastane, okul dolaşıp kitap dağıtmak istemelerinin suç sayıldığını, oysa bunun ulusal kültüre katkı olduğunu söyledi.

Aziz Nesin, **«Her örgütün gizli bir politikası vardır şeklindeki sözüm sendikanın gizli işler çevirdiği anlamına alınmıştır. Halbuki bizim arkadaşlarımızın bir mahalle bakkalı kadar kazancı yoktur. Biz dış ülke yazarlarını ağırlarken o ülkelerden aşağı kalmamak politikası güdüyor ve devletten yardım almadan, kendi aramızda adeta bir iman gücü ile yardımlaşıyorduk. Bunu anlatmak istemiştim»** dedi. Yazar ayrıca, yurt dışında çeşitli sosyalist ülkelerdeki dernek ve kuruluşlarda üye olduğunu, ulusal onurunu kurtarmak için onların bu dava konusunda yapmak istedikleri girişimleri engellediğini söyledi.

(Milliyet — 13 Ocak 83)

AZİZ NESİN: YASALAR VARSA MAHKUM OLMAYACAĞIZ

Türkiye Yazarlar Sendikası davasına dün İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesi'nde devam edildi. Duruşmada Genel Başkan **Aziz Nesin** ile **Bekir Yıldız, Adnan Özyalçıner, Şükran Kurdakul** ve **Demirtaş Ceyhun**'un sorguları yapıldı, duruşma 3 şubat 1983 saat 9.30'a ertelendi. Aziz Nesin sorgusunda, bu davanın politik bir dava olduğunu belirtti ve **«Yasalar varsa - ki olduğuna inanıyoruz vicdan varsa - ki olduğuna inanıyoruz - elbette bu dava da mahkum olmayacağız»** dedi. Bekir Yıldız, yazarlık onurunu savunmak görevi ile karşı karşıya olduğunu bildirdi. Saat 10.00'de başlayan dünkü oturuma gözaltında olduğu için bir önceki oturuma gelemeyen TYS Genel Sekreteri **Ataol Behramoğlu** da katıldı. Sanıkları avukatlar **Turgut Kazan, Halit Çelenk, Çetin Yetkin, Ender Kamil Boyacı** ve **Mebuse Çinmen** savundular. Sanık ve avukat yoklamasından sonra sorgulara geçildi. İlk olarak TYS Genel Başkanı **Aziz Nesin**'in sorgusu yapıldı. Aziz Nesin, sorgusunda şunları söyledi

«Bu, politik bir davadır. Politik davalar ise genelde mevcut iktidarların işine yararlar. TYS'nin yargılanması şimdiki ya da gelecek iktidarlara ne yarar sağlayacaktır, bilemiyorum.

Türkiye devleti 12 Eylül 1980'de kurulmadı. Ondan önce de devlet vardı. Ve yasalar çerçevesinde yaşıyorduk. Madem ki bir suç vardı, neden daha önce bir işlem yapılmadı. Bunu anlamakta güçlük çekiyorum.

Hakkımızda çok ağır bir suçlama getirilmektedir. İlegal olmakla suçlanmaktayız. Savcılık bunu nereden öğrenmiştir? Karar defterlerinden öğrenmiştir. Dünyanın neresinde görülmüştür ki, ilegal bir örgüt, kendini suçlayacak delilleri karar defterine işlemekte ve getirip savcılığa teslim etmektedir. Aksine, bu davranışımız yasal olduğumuzu gösterir. Kastımız olsaydı, defterleri getirip savcılığa vermezdik. İddianamede gerçekten gizli olan bir şey vardır. O da 66. Tümen'in gizli raporudur. Çünkü, bu raporun içeriği bizce bilinmemektedir.»

Daha sonra iddianamedeki suçlamalara değinen ve yasallık dışında hiçbir faaliyetleri olmadığını belirten Nesin, şöyle konuştu:

«Yasalar varsa ki olduğuna inanıyoruz vicdan varsa ki olduğuna inanıyoruz - elbette bu davada mahkum olmayacağız.

Biz mahkum olsak da üzülecek değiliz. Devlet Başkanından basit bir ere kadar, hiç kimse kendisini benden daha yurtsever, daha vatansever sayamaz.»

Aziz Nesin'in duruşmalardan vareste tutulmasını istemesinden sonra Bekir Yıldız'ın sorgusuna geçildi. Bekir Yıldız, 10 sayfalık sorgu metnini duruşma yargıcına verdi ve, **«Yazarlık onurumu savunmak göreviyle karşı karşıyayım»** dedi.

Yıldız, düşünce özgürlüğünü kısıtlayan yasalara karşı çıkmanın uygar olabilmenin ve insanlık onurunun başlıca gereği olduğunu belirtti.

Bekir Yıldız'dan sonra sorgusu yapılan **Adnan Özyalçıner**, TYS'nin kurulduğu günden bu yana tüzüğünde yazılı amaçların dışına çıkmadığını belirtti ve 5 sayfalık yazılı sorgu meynini duruşma yargıcına verdi. Özyalçıner, sendikanın illegal bir duruma dönüştürüldüğü savını reddetti, **«Ben ve yönetici arkadaşlarım, TYS'yi amaçları doğrultusunda yöneterek bugüne kadar sağlam olarak getirdik. Türk sanatına hizmeti bir görev bildik. Başka herhangi bir amacımız yoktur»** dedi.

Daha sonra sorgusu yapılan **Şükran Kurdakul**, iddianamede bütünden parçaya doğru gitme yönteminin uygulandığını ve önyargıyla hareket edildiğini söyleyerek tüm iddiaları reddetti. Kurdakul, özellikle TCY'nin 142. maddesinin

yazarlarla ilgili özellikler taşıdığını belirtti ve, «**Çağdaş hukukta hukukun üstünlüğü ilkesi olduğu gibi yaratma özgürlüğünün üstünlüğü ilkesi de mevcuttur. Doğal olarak yaratma özgürlüğümüzün kısıtlanmasını istemediğimiz için TYC'nın 141 ve 142. maddelerine karşıyım.**» dedi.

Son olarak TYS 2. Başkanı Demirtaş Ceyhun'un sorgusu yapıldı. Ceyhun Türkiye'de sosyal güvencesi bulunmayan tek mesleğin yazarlık olduğunu belirterek tüm iddiaları reddetti ve şöyle dedi «**Sendikamız 12 Eylül'den sonra kesinlikle kapatılmamıştır. Sendika merkezinde bugüne kadar resmi ya da gayriresmi hiçbir arama yapılmamıştır. Sayın savcının isteği üzerine bizzat ben karar defterlerini getirdim, kendisine teslim ettim. Bu konuda bize hiçbir resmi yazı ya da istek gelmedi. Saym savcı telefon açıp benden istedi. Ve ben ertesi gün kendisine defterleri götürdüm. Yalnız bu bile illegal bir örgüt olmadığımızın önemli kanıtıdır.**» dedi.

Mahkeme daha sonra duruşmayı 3 şubat 1982 günü saat 9.30'a erteledi. Ve sorgular bitmediği gerekçesiyle Aziz Nesin'in duruşmalardan vareste tutulması istemini reddetti. **(Cumhuriyet — 13 Ocak)**

18 YAZAR YARGILANIYOR

Sıranın en başında 68 yaşındaki ünlü Türk yazarı Aziz Nesin oturuyordu. Hemen yanında diğer tanınmış yazar ve şairler sıralanmışlardı: Bekir Yıldız, Adnan Özyalçıner, Şükran Kurdakul, Demirtaş Ceyhun ve diğerleri...

Bu kez izledikleri bir edebiyat sempozyumu ya da 'anma gecesi' değil, bağlı bulundukları, yönettikleri Sendikanın davasıydı. Yakalarındaki kartlarda ise bu kez 'Konuk' değil, 'Sanık' yazıyordu.

1974 Şubat'ında Yaşar Kemal'in öncülüğünde 11 yazar tarafından kurulan Türkiye Yazarlar Sendikası'nın 17 yönetici ve 1 üyesi şimdi sendikayı amaçları dışına çıkarmakla suçlanıyorlar. Istanbul Sıkıyönetim Askeri Savcı Yardımcısı Nurettin Özen bu yüzden Sendikanın 17 yöneticisi için 8 ile 15 yıl arasında hapis cezası istiyor.

Bugün 500 kadar yazar üyesi olan Sendika tüzükte belirtildiğine göre 'sermaye-emek çelişkisinde sermayeye karşı disiplinli bir güç olmak ve emeğin örgütlenmesi ihtiyacından doğmuştu'. Kurucular arasında Aziz Nesin, Bekir Yıldız, Leyla Erbil, Adalet Ağaoğlu, Ali Özgentürk gibi isimler vardı. Amaç ise yazarlığı meslek edinmiş kişilerin emeğini sermayeye karşı korumak, hukuki, sosyal, kültürel, ekonomik hak ve özgürlükleri geliştirmek ve tam bir söz ve yazı özgürlüğünün gerçekleştirilmesi ve korunması için her türlü yasal mücadeleyi sürdürmek olarak açıklanmıştı. Ancak Askeri Savcı Sendikanın 1976'ya kadar yasadışı bir görünme sahip olmamasına karşın, 2'nci Kongre'den sonra tüzükteki bu ekonomik-kültürel amaçlarının aşan eylemler yaptığı kanısındaydı.

İddianameye göre TYS, DİSK'in 1 Mayıs yürüyüşlerine katılmaktan, DGM'lere karşı direniş kararlarını desteklemeye, Türk Ceza Yasası'nın 141 ve 142'nci maddelerinin kaldırılması faaliyetlerinden, Nazım Hikmet için anma geceleri düzenlemeye kadar bir dizi eylemi içinde yeralmıştı.

Savcılık, bu iddiaların çoğunu yönetim kurulu kararlarına dayanarak kanıtlıyordu. Sendika, örneğin 1976'da Nazım Hikmet için özel bir gece düzenlenmesine, 1977'de Maden-İş'in MESS grevini desteklemeye, İGD (İlerici Gençlik Der-

neği) ile olan ilişkilerde Ataol Behramoğlu'nun geliştirici görev üslenmesine, idam cezalarının kaldırılması konusunda Istanbul Barosu'nu desteklemeye ve DİSK'in demokratik örgütler platformunda birleşik eylemler için Osman Saffet Arolat tarafından bir toplantı önerilmesine karar vermişti.

Bu kararlardan çıkarak Askeri Savcı şimdi haklarında davalar açılan ve böylece ilegal örgüt haline dönüştüğünü iddia ettiği DİSK, Barış Derneği, İGD, İKD ve TÖB-DER gibi kuruluşlarla TYS'nin irtibat kurmasını ve DİSK'in demokratik flatform çağrısına katılmalarını Türk dernekler-sendikalar yasasına aykırı bir tutum olarak nitelendiriyordu. Ayrıca Savcıya göre Nazım Hikmet'in anma gecelerinde 'Ozan, propaganda düzeyine çıkacak derecede övülmüş ve yeni düzende kurulacak işçi sınıfının tahakkümünü temin eden bir simge haline getirilmişti.' Oysa Askeri Savcı 1961 Anayasasına atıf yaparak işçi sınıfının tahakkümünün men edildiğini biliyordu. Böylece sanıklar tek tek dernekler yasasını ihlal etmiş olmakla suçlanırken, illegal örgüt haline getirildiği önesürülen Sendikanın da kapatılması isteniyordu.

Hakkında 8-15 yıl hapis istenen 17 yönetici şunlardı:

Aziz Nesin, Bekir Yıldız, Adnan Özyalçıner, Şükran Kurdakul, Alpay Kabacalı, Osman Saffet Arolat, Attila Özkırımlı, Ataol Behramoğlu, Haşmet Zeybek, Orhan Apaydın, Asım Bezirci, Tekin Sönmez, Aziz Çalışlar, Emil Galip Sandalcı, Vedat Türkali ve Kemal Sülker.

Mahkeme Yaşar Kemal, Leyla Erbil, Tomris ve Turgut Uyar, Adalet Ağaoğlu, Orhan Arıburnu, Nihat Behramoğlu ve Hasan İzzettin Dinamo hakkında koğuşturmaya yer olmadığı kararı verdi.

Tutuksuz yargılanan sanıklar duruşmanın ilk günü iddianameyi geç aldıkları gerekçesiyle savunma için süre istediklerinden dava ertelendi.

(Yankı 10—16 Ocak 83)

NESİN: DEMOKRATİK DÜZEN İÇİN ÇALIŞMAK GÖREVİMİZDİ

— Türkiye Yazarlar Sendikası (TYS) davasının 12 Ocak günlü oturumunda sorgusu yapılan Genel Başkan Aziz Nesin, tüm suçlamaları reddetti ve suçlama konularından olan Nazım Hikmet'i anma gününe değinerek «**Bir ulusu vareden ulusal değerlerdir. Bu ulusal değerlerde ideolojik yön aramanın doğru olmadığı inancındayım**» dedi.

İddianamedeki başlıca ağır suçlamanın «**yasal olarak kurulmuş sendikayı yasa dışı örgüt durumuna düşürmüş olmaları**» olduğunu belirten Aziz Nesin şöyle konuştu:

«**Savcı bunu nereden öğrenmiştir. Bizim düzenlediğimiz karar defterlerinden öğrenmiştir. Dünyanın neresinde görülmüştür ki yasa dışı bir örgüt kendini suçlayacak delilleri karar defterlerine işlesin ve getirp savcıya versin. Suçlamanın aksine bu, bizim yasa dışı faaliyetimiz olmadığını gösterir.**»

Nesin, TYS kurucu üyeleri olarak temelde, üzrinde titredikleri bazı ilkeleri olduğunu ve kesinlikle bu ilkelere uygun davranıldığını da belirtti ve şöyle dedi:

«**O dönemde, yani sendikanın kurulduğu dönemde, bugün yasa dışı eylemleri saptandığı ileri sürülen birçok fraksiyonlar ve hatta siyasi partiler, sendika ve dernekleri, bu arada bizim sendikamızı da ele geçirmek için çaba gösteriyorlardı.**

Biz yazarlık niteliğini haiz olup da bu fraksiyonlara mensup olan kişilerin sendikamıza üye olarak alınmalarında sakınca görmedik. Bizim için önemli olan yazarlık nosyonuydu. Ama biz sendikanın hiçbir fraksiyona veya siyasi örgüte bağımlı olmaması için gayret gösterdik ve bunu başardık. Bütün icraatımızın açık olmasını benimsedik ve bu doğrultuda çalıştık.»

İddianamede, demokratik düzeni yerleştirme çabalarına katkıda bulunmalarının da suçlama konusu yapıldığını ileri süren Nesin, şöyle devam etti.

«İddianamede bir örgüt olarak görevlerimiz arasında yer alması doğal olan bazı eylemler de suçlamaya dayanak yapılmaktadır. Örneğin üyemiz yazarların bazı kitaplarının toplatma kararı olmaksızın toplatılmasını protesto etmişiz. Örneğin Türkiye Barolar Birliği'nin demokratik düzeni yerleştirme yolundaki çabalarına katkıda bulunmuşuz. Oysa o dönemde üyelerimizden Prof. Orhan Cavit Tütengil, Ümit Kaftancıoğlu, Bedrettin Cömert öldürülmüşlerdir. Sendika Genel Başkanı olarak iki kez silahlı öldürme girişimiyle karşı karşıya kaldım. Onuruma yediremediğim için silahlı muhafız talep etmedim. Bütün bunları kınamak ve demokratik düzeni yerleştirme çabalarına katılmak bizim görevimizdi. Sessiz kalamazdık.»

Suçlama konularında birinin de Nazım Hikmet geceleri düzenlemeleri olduğunu belirten Aziz Nesin şöyle konuştu:

«Oysa biz yalnız Nazım Hikmet'i anma günleri düzenlemedik. Türk edebiyatına hizmeti geçmiş birçok yazarımızın da aynı şekilde anılmasını, telif haklarımızı sendikamızın doğal üyesi olarak kabul ettiğimiz için kararlaştırmıştık. Bütün icraatımız açık olarak cereyan etmiştir.»

Aziz Nesin daha sonra suçlama konularından birisinin de «Türkiye denince Mustafa Kemal, Nasrettin Hoca ve Nazım Hikmet akla gelir» şeklindeki sözleri olduğunu bildirdi ve şöyle dedi

«Doğrudur. Bu sözleri söyledim. Bununla övünmemiz gerekir. Keşke üç kişi değil de otuz kişi olsaydı. Ben bununla övünüyorum. Ben yeryüzünde beş kıtada birçok ülkeyi gezme olanağını buldum. Her gittiğim ülkede bu üç adı duydum. Bu üç adı herkes biliyor. Göğsüm kabardı. İleride bu, çocuklarımız için de bir övünç kaynağı olacaktır.»

Aziz Nesin, düzenledikleri Nazım Hikmet gecesiyle ilgili olarak haklarında kovuşturmaya yer olmadığı kararı verildiğini bildirdi ve konuya ilişkin karar fotokopisini mahkemeye vererek şöyle dedi.

Aziz Nesin, düzenledikleri Nazım Hikmet gecesiyle ilgili olarak haklarında kovuşturmaya yer olmadığı kararı verildiğini bildirdi ve konuya ilişkin karar fotokopisini mahkemeye vererek şöyle dedi.

«Sendikamızın onur üyesi ve arkadaşım Sabahattin Ali'nin 33. ölüm yıldönümü için düzenlediğimiz anma toplantısı da «komünizm suçundan mahkum olduğu» gerekçesiyle suçlama konusu yapılmaktadır. Sabahattin Ali komünizm suçundan mahkum olmamıştır. İddianamedeki bu bilgiler yanlıştır.

Ayrıca 2.6.1978 günü Nazım Hikmet'i anma gecesi düzenlediğimiz için kovuşturmaya uğradık. Ancak İstanbul toplum suçları savcılığı hakkımızda kovuşturmaya yer olmadığı kararı verdi. Yasal olmayan hiçbir işimiz yoktur.»

(Cumhuriyet — 19 Ocak)

BEKİR YILDIZ: SANIK, BİREYLER DEĞİL, TOPLUMCU SANAT ANLAYIŞIDIR

— Türkiye Yazarlar Sendikası davasının 12 ocak günlü oturumunda sorgusu yapılan yazar Bekir Yıldız «**Şu anda yazar onurunu, tarih önünde, binlerce okurun önünde savunmak gibi bir görevle karşı karşıya olduğunu**» bildir ve «**Karşınızda sanık olarak bulunan, aslında bireyler değil, toplumcu sanat anlayışıdır,**» dedi. —

İddianamedeki tüm suçlamaları reddeden Bekir Yıldız, dokuz yıl önce yaptığı bir konuşmasından dolayı, hiçbir yasal soruşturma ve kovuşturmaya uğramamış olmasına karşın, şimdi mahkeme huzuruna suçlu olarak getirildiğini de bildirdi ve şöyle dedi:

«**Durum böyle olunca, insanın aklına hemen şu soru gelmektedir: Dokuz yıl önceki konuşmamın savunmasını yapıp aklansam bile, bu kez de, bu savunmamda kimi suçlar olduğu ileri sürülüp bir dokuz yıl sonra da, savunmamdan dolayı bir suçlu adayı olarak mı geleceği yaşayacağım acaba?**»

Bekir yıldız daha sonra suçlama konusu edilen bir konuşmasındaki «**politika**» sözcüğüne de değindi ve bu sözcüğü «**politika yapmak**» değil, «**politika gütmek**» anlamında kullandığını belirterek «**bu kullanımla, aslında yüzlerce yıldan beri sürüp gelen sanatsal bir tartışmanın altı çizilmek istenmiştir. Bu sanatsal tartışma, toplumcu sanatla, bireyci sanatın ayrımıdır.**» şeklinde konuştu. Yıldız konuya ilişkin olarak şöyle dedi:

«**Böyle bir tartışmanın yapılmasını istememin doğruluğu, bugün bile, şu anda bile güncelliğini korumaktadır. Karşınızda sanık olarak bulunan, aslında bireyler değil, toplumcu sanat anlayışıdır. Bireyci ve gerici sanatın burada bulunmaması, insanoğlu varoldukça sürecek bir sanatsal tartışmanın da kaçınılmazlığını, hesaplaşmasını bir kez daha ortaya yani gündeme getirmiştir.**»

TCY'nin 141 ve 142. maddelerine her zaman karşı çıktığını belirten Bekir Yıldız, konuya ilişkin şöyle dedi:

«**Çünkü düşünce özgürlüğünü kısıtlayan yasalara karşı olmak, her namuslu yazarın yazarlık onuru, toplumsal ve çağdaş bir sorumluluğu olduğuna inanıyorum. Eğer bizlere, ilkokul sıralarından başlayarak, hayvanla insan arasından başlayarak, hayvanla insan arasındaki en önemli ayrımın, hayvanın düşünemiyeceği, insanın düşünebileceği öğretilmişse, en azından hayvan değil, insan olduğunun bilincinde olabilmek için, düşünceye saygılı olmak zorundayım. Gene, durmadan, Çağdaş uygarlık düzeyi diye konuşmayı, bir uygarlık ölçüsü olarak alıyorsak, uygar olabilmenin biricik koşulu da, sanıyorum düşünce özgürlüğünü kısıtlayan yasalara karşı olmakla eş anlamlıdır. Eğer insanoğlu mağaradan çıkıp uzaya ulaşabilmişse, bu başarısını düşünce özgürlüğünü kısıtlayan zincirleri kırabilmişliğine borçludur.**»

Türkiye Yazarlar Sendikası'nca düzenlenen Nazım Hikmet gecelerine de değinen Bekir Yıldız, konuya ilişkin olarak tüzük hükümleri dışına çıkılmadığını bildirdi ve şöyle konuştu:

«**Sendikamız, yasaların verdiği haklar doğrultusunda, sendikanın yetkilerini kullanmış, ama ne acıdır ki, özellikle ölmüş yazarların maddi ve manevi haklarını korumak isterken, yaşayanlar suçlu olarak karşınıza getirilmiştir. Ölülerin bile savunulmasının suç sayıldığı, güçleştiği bir ortamda, bana konuşma fırsatı veren sayın mahkemeye ve özellikle sayın iddia makamına teşekkür ederim. Sayın iddia makamına teşekkür etmemin nedeni, benim gibi Harran çıkışlı bir yazara, özgün, yetenekli ve uluslararası bir üne ulaşmış Nazım Hikmet adına söz söylemek olanağı sağladığı içindir.**»

((Cumhuriyet — 24 Ocak)

«YASALAR VARSA MAHKUM OLMAYACAĞIZ»

«— Devlet başkanından basit bir ere kadar, hiç kimse kendisini benden daha yurtsever, daha vatansever sayamaz.»

68 yaşındaki Aziz Nesin, Türkiye Yazarlar Sendikası Başkanı olarak haklarında açılan davada savunmasını yaparken, önem verdiği noktaları kendine özgü uslubu ile vurguladı. İddianame özellikle TSY'nin «illegal» bir örgüt olduğu suçlamasını yapmaktaydı. Nazım Hikmet ve Sabahattin Ali için anma geceleri düzenlenmesi, bazı grevlerin desteklenmesi, idam cezalarına karşı bir tutum takınılması, aralarında DİSK, Barış Derneği ve TÖB-DER gibi örgütlerin de bulunduğu kuruluşlarla ilişki kurulması kanıt olarak gösteriliyordu. Sendikanın kapatılması ve Yönetim Kurulu üyelerinin de 8-15 yıl hapis cezasına çarptırılması isteniyordu. İddianamede Nesin'le ilgili olarak yer alan suçlamalardan birisi de, «Türkiye denince Mustafa Kemal, Nasrettin Hoca ve Nazı mHikmet akla gelir» demiş olmasına dayanmaktaydı. Nesin, bu sözü söylemiş olduğunu kabul ediyordu. Çünkü beş kıtada her gittiği yerde bu üç adı duymuş ve bir Türk olarak göğsü kabarmıştı. Şöyle dedi

«— Bu üç kişinin otuz kişi olmasını dilerim. Bir ulusu dünyada var eden ulusal değerlerdir. Bunlar ideolojik yönleriyle ele alınmamalı. Mehmet Akif Ersoy dinci ve sağcı, hatta Atatür kdevrimlerinden bazılarına karşıdır. Ama onu anmak bizim görevimizdir. Çünkü ulusal varlığımızın bir parçasıdır.»

İddianame, «komünizmden mahkum olan» Sabahattin Ali için anma gecesi düzenlenmiş olmasını da suçlamalara kanıt olarak göstermekteydi. Aziz Nesin bu bilginin de yanlış olduğunu, Sabahattin Ali'nin komünizmden mahkum olmadığını söyledi.

Nesin, sendikasının idam cezalarına karşı olmasının da bir suç sayılamayacağı kanısındaydı. Bu tutumlarında ideolojik bir yan bulunmadığını söylüyordu. Çünkü «solcunun, sağcının değil, insanın idamına karşı» bir tutum takınmışlardı. Yasal grevleri desteklemenin de bir sendika olarak görevleri olduğunu savundu.

Aziz Nesin'in savunması, sendika olarak yaptıkları bazı hizmetlerin suç sayılmasının yanlışlığı üzerine kurulmuşa benziyordu. Örneğin TYS kamyon ve otobüslerle köy, hastane, cezaevi, okul dolaşıp kitap istemiş ve bu karar iddianamede suç olarak gösterilmişti. Nesin ise bunun tam tersine, «ulusal kültüre bir katkı» olduğu inancındaydı. Üyeleri olan yazarların kitaplarının, toplatma kararı olmaksızın toplatılmasına karşı çıkmalarının da doğal görevleri olduğunu düşünüyordu.

En büyük suçlama, TSY'nin «illegal» bir örgüte dönüştüğü iddiasına dayanmaktaydı. Savcılık bu konuyla ilgili iddialarına kanıt olarak karar defterindeki bazı ifadeleri gösteriyordu. Aziz Nesin şöyle dedi:

«— Dünyanın neresinde görülmüştür ki, illegal bir örgüt kendini suçlayacak delileri karar defterine işlemekte ve getirip savcılığa teslim etmktedir.»

Nesin, geçmişte bazı fraksiyonların ve hattâ siyasal partilerin TSY'nı ele geçirmeyi, bağımlı hale getirmeyi denediklerini, ama bunu başaramadıklarını anlattı. Kendilerinin buna karşı mücadele ederken, her icraatın açık olması yöntemini benimsediklerini söyledi. Dava ile ilgili genel görüşlerini ise şu cümlelerle özetledi:

«— Bu, politik bir davadır. Politik davalar ise genelde mevcut iktidarların işine yararlar. TYS'nin yargılanması şimdiki ya da gelecek iktidarlara ne yarar

sağlayacaktır, bilemiyorum. Yasalar varsa —ki olduğunna inanıyoruz — vicdan varsa —ki olduğuna inanıyoruz — elbette bu davada mahkum olmayacağız.»

M. Ali. Birand'ın Brüksel'den geçen hafta yolladığı haberde şu satırlar yer alıyordu: «Barış Derneği davasındaki gelişme, Türkiye ile Batı Avrupa arasındaki ilişkileri yeniden rayına oturtmaya çalışan kişi veya çevrelere çok rahat bir nefes aldırmıştı. Şimdi Yazarlar Sendikası davası sık sık Batı TV yayınlarına çıkıyor. TV'yi seyreden adam, TYS ile ilgili davadaki gelişmeler, iddianame ve savunmalar hakkında bilgi veren spikerlerin söylediklerinden hiçbir şey anlamıyor Ayrı ayrı dünyaların insanlarıyız. Nasıl anlamalarını isteyebiliriz.»

(YANKI — 24/30 Ocak)

TYS DAVASINA DEVAM EDİLDİ

— TYS davasına 1 Numaralı Mahkemede 23 Mart devam edildi. **Ataol Behramoğlu** dışında 17 sanığın katıldığı duruşmada sanıklardan **Mehmet Ali Sebük, Nazım Hikmet** hakkında Donanma ve Harp okulu mahkemelerinde verilen kararların bir nüshasını mahkemeye verdi.

Duruşma sonunda mahkeme sanıklardan Istanbul Bürosu Başkanı **Orhan Apaydın** ile yazar Ataol Berhamoğlu'nun Barış Derneği davasındaki dosyalarının TYS davası ile birleştirilmesi konusunda 2 Numaralı Mahkemeye görüş sorulmasına karar verdi. Ayrıca Sendika Genel Başkanı **Aziz Nesin**'in başka bir mahkemede kesinleşmiş mahkumiyet kararının bulunup bulunmadığının sorulması istendi.

18 sanıklı davanın duruşması yazılı delillerin okunmasına geçilmeden 25 nisana ertelendi. **(23 Mart — Cumhuriyet)**

YAZARLAR SENDİKASI DAVASININ YARGICI ÇEKİLDİ

Türkiye Yazarlar Sendikası davasını yöneten yargıç, Sıkıtönetim Kanunu'na göre fiilen 5 yıl hakimlik yapmadığı gerekçesiyle dün davadan çekildi. Bu nedenle duruşma 30 Mayıs'a ertelendi.

Istanbul Sıkıyönetim 1 No'lu Askeri Mahkemesi'nde dün devam edilen 18 sanıklı TYS davasına, 1 sanık dışında tüm sanıklar katıldı. Kimlik tespitinden sonra söz alan duruşma yargıcı **Ahmet Genç**, dosyaya konulan ve mahkemeye verdiği dilekçesini okuyarak, 1402 Sayılı Sıkıyönetim Kanunu'nun ek 5/2 maddesini ve buna ilişkin aynı mahkemede görevli hakimlerden **Nuri Erdoğan Üyetürk** hakkında Askeri Yargıtay 3. Dairesi'nin 12 Nisan 1983 tarihli kararını belirterek **«Davadan çekiliyorum»** dedi. **(26 Nisan — Hürriyet)**

NESİN: KIŞKIRTMALARI ÖNLEMEYE ÇALIŞTIK

— Türkiye Yazarlar Sendikası (TYS)'nin 17 yönetici ve 1 üyesinin yargılanmasına dün Istanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesi'nde devam edildi ve yazılı delillerin okunmasına başlandı.

Dünku oturuma, Istanbul Barosu Başkanı **Orhan Apaydın, Vedat Türkali, Tekin Sönmez** ve **Aziz Çalışlar** dışındaki tüm sanıklar katıldılar.

Oturumda ilk olarak, duruşma yargıcı **Ahmet Genç**'in davadan çekilme isteminin reddiyle ilgili Askeri Yargıtay 1. Dairesi'nin 8 haziran 1983 tarihli kararı okundu. Duruşma yargıcı **Ahmet Genç** bir süre önce, bu davada yargıçlık yapmasının usule aykırı olduğunu belirterek davadan çekildiğini bildirmiş ve bu konudaki istem Askeri Yargıtay'a gönderilmişti.

Oturumun başlamasından sonra Duruşma Yargıcı Ahmet Genç, ilk olarak TYS Genel Başkanı **Aziz Nesin**'e, kayıtlarda geçen demokratik kuruluşlardan kastın ne olduğunu sordu. Nesin bu soruyu, «**Devletin yasalarıyla kurulmuş ve yasalara göre işleyen örgütler, kuruluşlar, partiler, birlikler, sendikalar bizim için demokratik kuruluşlardır**» şeklinde yanıtladı.

Daha sonra yazılı delillerin okunmasına geçildi ve ilk olarak TYS tarafından düzenlenen **Nazım Hikmet**'in 75. doğum yıldönümünü anma toplantısıyla ilgili zabıtlar okundu.

Delile karşı söz alan Aziz Nesin, şöyle konuştu:

«**O gece birçok kuruluştan gelen telgrafların tamamı çalındı. Özel olarak, suç işlemediğimiz kanıtlamak için, konuşmaları kaydettiğimiz bantlar da çalındı. Şimdi, yaptığım konuşmayı hatırlayamıyorum. Ancak, burada dinledikten sonra, «iyi ki bu konuşmayı yapmışım' diyorum. Telgrafları gönderenlerin yazdıklarından ve toplantıya katılan kuruluşların attıklar ısloganlardan biz sorumlu tutulamayız. Biz, toplantıyı düzenleyenler olarak, amaç dışına çıkarmak için yapılan bazı kışkırtmaları önlemeye çalıştık.**»

Daha sonra söz alan sanık avukatlarından **Turgut Kazan**, tutanaklarda, konuşan bir kişinin eşgalinin tarif edildiğini hatırlatarak, bunun, belgelerin bant çözümü olmadığını gösterdiğini söyledi. Avukat **Halit Çelenk** de, bant çözümlerinin delil olarak kabul edilemeyeceğini belirten İTÜ telekomünikasyon kürsüsünün hazırladığı 1970 ve 1981 tarihli iki ayrı raporu mahkemeye sundu.

Bu arada söz alan TYS Genel Sekreteri **Ataol Behramoğlu**, «**Nazım Hikmet işçi sınıfının şairidir demek, bir ideolojinin savunulduğu anlamına gelmez. Nazım Hikmet işçi sınıfını ilgilendiren şiirler yazmıştır. Hatta grevle ilgili ilk şiiri yazan sanatçımızdır**» şeklinde konuştu.

Daha sonra duruşma yargıcı Ahmet Genç, Nazım Hikmet'in yiğitliğinin nereden geldiğini sordu. Behramoğlu buna, «**Bir fildişi kulesi sanatçısı değil, topluma ve sorunlarına eğilen bir sanatçı olmasından gelir**» şeklinde yanıt verirken, aynı soruyu Aziz Nesin, «**Nazım Hikmet bir inanç insanıdır. Kendisine bütün yapılanlara karşın bu inancından kılpayı dönmemiştir. Yiğitliği burdan gelir**» şeklinde yanıtladı.

Duruşma Yargıcı Ahmet Genç daha sonra Aziz Nesin'e telgraflar ve ses kayıt bantlarının çalınması konusunu şikayet edip etmediklerini sordu. Aziz Nesin, kendi konuşma metninin de kaybolduğunu bildirdi ve «**O gece toplantıya katılan bazı karşıt fraksiyonlara mensup kişilerce çalınmış olduğunu düşündük. Ve böyle önemli bir davaya da konu olacağını düşünemediğimiz için herhangi bir şikayette bulunamadık.**» dedi.

Nazım Hikmet'in 75. doğum yıldönümünü anma gecesinde film çekimi için yapılan masraflara ait belgenin okunmasından sonra söz alan TYS 2. Başkanı **Demirtaş Ceyhun** ise filmlerinin iki makara halinde kendisine teslim edildiğini, bunları sendikada masasının gözönüne koyduğunu, ancak sendeika binasının yandığını, bu nedenle filmlerin de yanlış olabileceğini belirtti.

Bundan sonra avukat **Halit Çelenk**, yangınla ilgili olarak Beyoğlu İtfaiye Müdürlüğü'nün raporunun bir örneğini mahkemeye sundu.

Daha sonra Nazım Hikmet'in bir yıl sonra yapılan doğum yıldönümü anma toplantısına ait tutanaklar ve bant çözümleri okundu. Sözalan **Asım Bezirci**, bant çözümlerinin okunmasının 8 dakika sürdüğünü, oysa kendisinin 35 dakika konuştuğunu belirtti ve «**Benim konuşmama benziyor. Ancak yazıdaki birçok kelimelerde değişmeler görülmektedir. Bu da anlamı çok değiştirmektedir. Ben konuşmamda Nazım Hikmet'in sanatçı kişiliği üzerinde durdum ve ele aldım. Politik açıdan ele almadım. Bu da benim suçsuz olduğumu gösterir.**» dedi.

Kemal Sülker ise kendisiyle ilgili olarak okunan parçanın, kendi yazdığına hiç uymadığını belirtti. Sülker okunan mesajı kendisinin yazdığını, ancak mahkemede okunan parçanın kendi yazdığını saptırdığını belirtti.

(6 Ekim — Cumhuriyet)

CAN YÜCEL DE TYS SANIKLARI ARASINA KATILDI

— İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 1. No.'lu Askeri Mahkemesi'nde devam eden Türkiye Yazarlar Sendikası davasında Şair - yazar **Can Yücel**'in katılmasıyla sanık sayısı 19'a yükseldi. Avukat **Burhan Apaydın**'ın görevsizlik konusundaki istemi reddedildi.

Sanıklardan Barış Derneği davası nedeniyle hapis cezasına çarptırılan ve tutuklu bulunan İstanbul Barosu eski Başkanı **Orhan Apaydın**, şair **Ataol Behramoğlu** ve yazar **Tekin Sönmez**'in bulunmadığı dünkü oturuma 16 sanık katıldı. Mahkeme şair yazar **Can Yücel**'in de bu davaya ek iddianameyle katıldığını belirtti. Sorgusu yapılan Yücel TYS kurulduğu anda cezaevinde bulunduğunu, yönetim kuruluna fahri üye olduğunu, afla tahliye edildikten sonra TYS'deki görevine başladığını belirtti. Yücel yönetim kurulunda bulunduğu süre içinde TYS'nin Sendikalar Yasası'na uygun faaliyette bulunduğunu, iddianamedeki suçlamaları kabul etmediğini belirtti.

2 numaralı karar defterlerinde yer alan kararların okunması sırasında söz alan, **Orhan Apaydın**'ın avukatı **Burhan Apaydın**, usul konusunda istemde bulunacağını bildirdi. Avukat Burhan Apaydın şimdiye kadar okunan delillerle mahkemenin bir görev konusunu ortaya çıkardığını, bu davaya sıkıyönetim mahkemelerinin bakmakla görevli olmadığını belirtti. Apaydın mahkemelerin sıkıyönetimin ilamının gerektiren suçlara bakmakla yükümlü olduğunu, burada yargılandığını vurgulayarak görevsizlik kararı verilmesini istedi. Burhan Apaydın, görevsizlik kararı verilmezse Orhan Apaydın'ın dosyadan tefrik edilmesini istedi, Orhan Apaydın'ın 21 ocak 1977 tarihinde TYS'den istifa ettiğini, suçlamaların bu tarihten itibaren geçerli olduğunu söyledi.

Görüşü sorulan Askeri Savcı, davanın 141. maddeye göre açıldığını, iddianamenin belli bir tarih itibariyle değil, tüm faaliyetleri kapsadığını belirterek istemin reddedilmesi gerektiğini bildirdi.

Burhan Apaydın'ın istemlerinin reddedilmesinden sonra söz alan Sendika Genel Başkanı **Aziz Nesin**, Burhan Apaydın'ın yalnız kendi müvekkili için istemde bulunduğunu belirterek, «**Biz davanın yalnız sıkıyönetim mahkemelerinde görülmemesi değil hiçbir mahkemede görülmemesi gerektiği kasındayız.**» dedi. Sonra, sendikanın yönetim kurulu karar defterlerinde yer alan, TCK'nın 141 ve 142. mad-

delerinin kaldırılması yönünde bir bildiri yayınlanması kararını okudu. Söz alan avukat **Turgut Kazan**, şunları söyledi: «**Ne kadar isabetli davranmışlar ki bunların kaldırılmasını istemişler. Biz 141 ve 142. maddelere uyarız. Ama onu antidemokratik bulabiliriz. Bir yasa hükmüne karşı olmak başkadır. Ona uymak başkadır. Bu karşı olma, 141 ve 142'deki suçun kanıtı olamaz.**»

Daha sonra davada 142. maddeden yargılanan **Mehmet Ali Sebük** söz aldı. Sebük 141 ve 142. maddelerin kaldırılması için bir hukukçu ve bir yazar olarak meslek hayatı boyunca çalıştığını belirtti. Sebük, «**Huzurda bulunan arkadaşlarım ve ben daha evvel müteaddit defalar yargılandık. Bu maddeler Anayasa Mahkemesi'nin cari olmadığı bir devirde kabul edilmiştir. Bu maddelere karşı olduğum için benim hakkımda Askeri Savcılık TCK'nın 141/1. maddesine muhalefet suçumdan dava açabilir.**» dedi.

Karar defterlerinin okunmasından sonra söz alan avukat Turgut Kazan delil olarak bantların çözümlerinin gerçeğe aykırı düştüğünü belirterek bantların yeniden bilirkişilerce incelenmesini istedi.

Mahkeme, bant çözümlerinin emniyetçe aslına uygun olarak yapıldığının anlaşıldığını, yeniden bilirkişi incelemesi yaptırılmasının davayı uzatacağını belirterek, bu isteği reddetti. Duruşma, delillerin okunması için 22 şubat 1984 tarihine ertelendi. **(27 Aralık Cumhuriyet)**

«YORGUN SAVAŞÇI» YAKILDI

YAKILAN FİLMİN ÖYKÜSÜ

«Yaktırdım...

Tokadın etkisi çok ani olmuştu.. **Sonhavadis**'ten Ümit Zileli ve **Güneş** gazetesinden Namık Koçak donmuş kalmışlardı. Kuşku ve şaşkınlıkla birbirlerine baktılar. Sonra gözlerini TRT Genel Müdürü Macit Akman'a çevirdiler. Akman, rahatlamış bir ifade ile gülümsemiş, iki elini havaya kaldırarak. «Bu iş bitti kardeşim... **Yorgun Savaşçı**'yı yaktırdım» demişti.

Olay, 18 Kasım cuma akşamı, Istanbul Polis Moral Eğitim Merkezi'nde, «Kanun Adamı» adlı TV dizisi için Emniyet Genel Müdürü Fahri Görgülü'nün verdiği kokteyl sırasında geçiyordu. Macit Akman, devlete 40 milyon liraya mal olan «Yorgun Savaşçı» adlı diziyi yaktırdığını söyledikten sonra **Sonhavadis** ve **Güneş** gazeteleri muhabirleriyle şu konuşmayı yapmıştı.

«— Yaktırdım kardeşim... Çünkü sakıncalıydı.

— Romanı okumuş muydunuz?

— Okudum, fena değildi. Bilirsiniz Kemal Tahir solcudur. Ama iyi solcudur. Herşeyden önce devlete saygısı vardır. Benim için önemli olan yazarın solcu veya sağcı olması değil, senaryonun ve filmin iyi olmasıdır.

— Filmi seyrettiniz mi?

— Hayır...

— Senaryoyu okudunuz mu?

— Hayır.

— O zaman yaktırma kararını nasıl verdiniz?

— Filmin iyi olmadığını bana söylemişlerdi...

Basın işe karışıyor. Ertesi gün, **Sonhavadis** ve **Güneş** gazeteleri bu haberi birinci sayfalarından veriyorlardı. Macit Akman ise haberi yalanlamıyor ama, 23 Kasım Çarşamba günü, **Cumhuriyet** gazetesinde yayınlanan bir demecinde, filmi kendisinin yaktırtmadığını söylüyordu. Akman «Devletin karar vermesi gereken bir konuda ben nasıl tek başıma hareket eder de yaktırır, sonra bunu ilan ederim?» demekteydi. Akman, adını vermediği çeşitli devlet kuruluşlarını «bazı ekiplerin» geldiğini ve filmin onlar tarafından yakıldığını söylüyordu.

Akman'ın demeci ile, 5 yılı aşkın bir sürede, 40 milyon liralık bir devlet harcaması ile gerçekleştirilen bir sanat eserinin «imha edildiği» kesin olarak belirlenmiş olmaktaydı. Filmin sadece tüm kopyaları değil negatifleri de yakılmış, sadece bir video bandı gelecekteki bir soruşturma olasılığı için saklanmıştı. Böylece, bir sinema filmi olarak çekilen «Yorgun Savaşçı» sinema tarihine «yakılan film» olarak geçiyordu.

Neden Yakıldı? Ethem İzzet Benice'nin «Yakılacak Kitap» adlı romanı birçok kez yerli filmlere konu olmuştu. Romanın kahramanı, aşık olduğu kızın öz kar-

deşi olduğunu anlayınca intihar ediyordu. «Yorgun Savaşçı»nın da böyle kural dışı bir öyküsü mü vardı? Yoksa filmin yakılmasında, romanın yazarı Kemal Tahir ve yönetmen Halit Refiğ'in kişilikleri mi rol oynamıştı?

Halit Refiğ'e göre Kemal Tahir bu eserinde, milli mücadelenin bir halk hareketi olmadığını, bir kadro hareketi olduğunu, devletsiz ve ordusuz kalmış bir grup vatansever Türk subayının düşmana karşı Anadolu'da bir direniş cephesi oluşturmalarını anlatıyordu. Refik, bu çabaların önceleri halktan ilgi görmediğini, Anadolu'nunu milli mücadeleye tam olarak katılmasının bir «milli ordu» oluşturulduktan sonra gerçekleştiğini söylüyordu.

Kemal Tahir ve «Kemal Tahirci» bilinen Halit Refiğ'e soldan ve sağdan çeşitli eleştiriler gelmekteydi. Refiğ'e göre Kemal Tahir için soldan gelen eleştiriler onun «Kurtuluş Savaşını sınıfsal bir mücadele olarak düşünmediği» yolundaydı. Sağın eleştirileri ise Kemal Tahir'in bir Marksist olarak tanınmasından ileri geliyordu. Bu arada Kemal Tahir'i tarihi gerçekleri saptırmakla suçlayanlar da vardı. **Cumhuriyet** gazetesi yazarı İlhan Selçuk, «Yorgun Savaşçı'nın filme çekileceği 1979 yılında yayınladığı bir yazısında bu görüşü savunmuştu.

Aydın kesimi ve **Halit Refiğ** «Yorgun Savaşçı»nın talihsiz öyküsünün bir bölümü de Kemal Tahir'in dışında Halit Refiğ ile ilgiliydi. Halit Refiğ, Türk Sineması'nın en tanınmış yönetmenlerinden biri, sinema yazınının ise belki de en tartışmalı yazarı idi. İmzasını attığı filmlerde en çok sözü edilenler arasında **Yasak Aşk** (1961), **Gurbet Kuşları** (1964), **Haremde Dört Kadın** (1965) sayılabilirdi. Refiğ 1974-1975 yıllarında yaptığı **Aşk-ı Memnu** TV dizisi ile TRT'nin en başa filmleri de yapmıştı. Refiğ'i tartışmalı kılan özellikle Kemal Tahir'in çizgisindeki filmleri de yapmıştı. Refi'i tartışmalı kılan özellikle Kemal Tahir'in çizgisindeki görüşleri ve bu görüşleri savunurken kullandığı atak hatta saldırgan üslup ve dildi. Refiğ'e göre iki yüz yıllık Batılılaşma süreci pek çok hatayı bünyesinde taşıyordu. Batıcı aydınlar dışarda gördüklerini körükörüne taklit etmenin ötesine gidemiyorlardı. Oysa Osmanlı toplumunun yapısından Türkiye Cumhuriyeti'ne uzanan mirasta «Milli Sinema'nın malzemesini bulmak mümkündü. Refiğ, bu görüşe karşı çıkanları sert bir dille suçluyor ve şimşekleri üzerine çekiyordu.

Bu arada Refiğ'in son yıllarda başarı kazanmış bazı filmlerin yönetmenliğini Avrupalılar için «sefalet ve cehalet filmi» yapmaları gerekçesiyle eleştirmesi bu kesimlerin tepkisini çekiyor ve jurnalcilik suçlamalarına kadar varıyordu.

Halit Refiğ'in kendi deyimi ile savunduğu «milli kültür» siyaseti onun, bir kısım aydın'a ters düşmesine neden olmuştu ama bütün bunlar, «Yorgun Savaşçı»nın imha edilmesi için gösterilen nedenler değildi. TRT'yi kaygılandıran, dizinin çekim öncesine dek uzanıyordu. Kemal Tahir'in bu romanında Atatürk'le ilgili bazı bölümlerin tarihi gerçeklere uygun düşmediği, filmin çekiminde de bu çizginin izlendiği söylentileri «Yorgun Savaşçı»nın beş yıllık çileli öyküsü içinde zaman zaman ortaya çıkmış, film çeşitli engellemelerle karşı karşıya kalmıştı...

Yorgun Savaşçı'nın Öyküsü. Tanıtım yazılarında «Bu film şerefli Türk Ordusu'na armağan edilmiştir» cümlesi ile başlayan Yorgun Savaşçı filminin ilk tohumları, 1978 yılının sonunda atılmıştı. O dönemin TRT Genel Müdürü Cengiz Taşer, daha önce İsmail Cem'in ağırlık verdiği yerli dizilere devam etmek istiyordu. Türk sinemasının önde gelen yönetmenlerinden Halit Refiğ, daha önce TV için «Aşkı- Memnu» adlı diziyi gerçekleştirmiş ve büyük beğeni kazanmıştı. Taşer ve yönetim kurulu üyeleri, bu çalışmaları daha da genişleterek sürdürme kararı almışlardı ve Türk sinemasının üç önemli yönetmeni Metin Erksan, Lütfü Akad ve Halit Refiğ'i sözleşmeli olarak TRT'ye bağladılar...

Halif Refiğ, TRT'ye önce Refik Halit Karay'ın «Kadınlar Tekkesi» adlı romanını önerdi. Cengiz Taşer ise daha ciddi boyutta bir eseri televizyona aktarmasını istiyordu. Kısa bir süre sonra Yönetim Kurulu Başkanvekili Prof. Dr. Rüçhan Işık, Istanbul'a gelip Refiğ'le görüştü ve Kurum'un bir gün nasıl olsa Kemal Tahir adaptasyonu yapacağını bu yüzden yazarın «Devlet Ana», ya da «Yorgun Savaşçı» adlı eserlerinden birini televizyona uygulamasını istedi. O günlerde Sarper Özsan, Faruk Güvenç, Aytekin Yıldız ve Rıza Rit gibi adlardan kurulu TRT Yönetim Kurulu üyeleri de Işık'ın bu görüşünü onaylamışlardı.

TRT yönetim kurulunun 14 Ekim 1978 günü onayladığı bu proje üzerine Halit Refiğ, «Yorgun Savaşçı'nın senaryosu üzerine çalışmaya başladı. Yedi ay sonra da senaryo bitmişti. Halit Refiğ Ankara'ya tek kopya halinde gönderdiği senaryonun normal bürokratik işlemlerden sonra yürürlüğe gireceğini sanıyordu. Oysa öyle olmadı. Yönetim kurulunun ısmarladığı senaryo, ilk olarak TV Daire Başkanlığı Denetim Müdür Yardımcısı Hadi Şenol'un incelemesine sunuldu.

İlk tepki İlhan Selçuk'tan. Hadi Şenol, senaryoya ilişkin raporunda «Tarihi kişi ve olayların tarihçe bilinen şekillerden başka türlü gösterildiğini» öne sürerek örnekler veriyor ve senaryoyu reddediyordu. Aynı günlerde (3 Ağustos 1979) İlhan Selçuk, **Cumhuriyet** gazetesindeki köşesinde «Yorgun Savaşçı ve TV» başlığı altında benzer örnekler vererek şunları yazmaktaydı: «Bir romancı istediğini yazar. Ancak bir romancı, İzmir'in işgalinde düşmana ilk kurşunu sıkan Osman Nevres yerine, uyduruk bir kişi koyabilir mi? 19 Mayıs'ta Samsun'a Mustafa Kemal Paşa yerine bir başkasını çıkarabilir mi? Bunun gibi, Atatürk'le telgraf başında gizlice anlaştıktan sonra Kolordu Kumandanı Yusuf İzzet Paşa'yı Mustafa Kemal'in emriyle Ankara'ya postalayan Yüzbaşı Selahattin'i bir yana itip «Bu işi Yüzbaşı Cemil yapmıştır» diye düşşel bir öykü oluşturabilir mi? Romancı böyle yaparsa günahı vebali onun boynuna, isteyen romanı alır, okur beğenir. Ama devletin TV'sinde 15 milyon kişiye tarihsel yalan söylenemez...»

TRT'nin en üst yöneticileri tarafından ısmarlanan senaryonun Denetim Müdür Yardımcısı tarafından reddedilmesi, Cengiz Taşer ve ekibinde bir şok etkisi yaratmıştı. O dönemin Televizyon Daire Başkanı Tarcan Günenç İlhan Selçuk'un yazısını Hadi Şenol'un raporuyla birlikte Cengiz Taşer'e iletiyor, bu konuda karar vermek üzere yeni bir komisyonun kurulmasını öneriyordu. Sonuçta Tarcan Günenç, Altan Kıral (Şimdi TRT Denetim Kurulu Başkanı). Hadi Şenol ve Tekin Gürzümar'dan oluşan Komisyon, senaryoyu inceliyor ve «çekilmesinde bir sakınca olmadığı» kararı alıyordu.

Bu karar ile birlikte İzmir'de Yönetim Kurulu toplantısına giren Tarcan Günenç ile Halit Refiğ, Kurul'dan tam güvence alıyorlar ve çekim hazırlıklarına başlıyorlardı.

İlk darbe Sine-Sen'den. TRT'nin bugüne kadar gerçekleştirdiği en büyük ve en masraflı yapım olan «Yorgun Savaşçı'nın çekimine, 1979 yılının aralık ayında başlandı. Belli başlı 106 oyuncu ve bini aşkın figüranın rol aldığı filmin ilk iki bölümü olaysız tamamlandı. Ancak 1980'in ilk aylarında DİSK'e bağlı Sine-Sen (Sinemacılar Sendikası) devreye girdi. O güne kadar Halit Refiğ ve filmin kameramanı Gani Turanlı da dahil olmak üzere ekibin tüm teknik kadrosu, Sine-Sen üyesiydi. Ancak filmin zor çekim koşulları, TRT'nin verdiği yetersiz ücretler huzursuzluklara yol açıyordu. Dört teknik elemanın dışında, ekipteki 18 Sine-Sen üyesi de sigortasız olarak çalışmaktaydılar. Bunun üzerine sendika, uzun süreli ve uzmanlık gerektiren bir işte, devletin bir kurumu tarafından işçilerinin sigortasız olarak çalıştırıldığını öne sürdü ve TRT'ye toplusözleşme önerisinde bu-

lundu. TRT ile sendika arasındaki bu çatışma sonucunda filmini «sağlıklı bir şekilde bitirmek» isteyen Halit Refiğ, Sine-Sen'den istifa etti.

«Yorgun Savaşçı»nın çalışanları için gerçekten güç günler başlamıştı. Bir yandan sendikal haklarını isteyen teknik ekip, öte yandan filmin tamamlanması için çaba gösteren yönetmen ve oyuncular TRT ise bir türlü toplusözleşmeye yanaşmak istemiyordu. Bu durum Sine-Sen ile Refiğ'in de arasını açmış, Refiğ, eski dostu kameraman Gani Turanlı ile ayrı kutupların insanı olmuştu. Sendika, ekipte dört adet «hizmet sözleşmeli» üyesi olduğu için toplusözleşme hakkını kazanmıştı. TRT, sendikanın bu yetkisini elinden almak için söz konusu dört kişinin işine son verince, iki kurum arasındaki ilişkiler tam bir çıkmaza girdi. Sonuçta Sine-Sen grev ilan ederken TRT de filmin çekimini iptal ettiğini bildiriyordu.

12 Eylül ve sonrası: Filmin yeniden çekimine başlanması 12 Eylül sonrasına rastladı. Bu arada TRT Genel Müdürü değişmiş ve Cengiz Taşer'in yerine Doğan Kasaroğlu getirilmişti. Kasaroğlu, 12 Eylül'den 10 gün sonra Refiğ'i Ankara'ya çağırıyor, aslında bu tür büyük masraflı yapımlara karşı olduğunu belirttikten sonra, çekimine başlanmış olan bu filmi destekleyeceğini söylüyordu. Kasaroğlunun bir tek koşulu vardı: Ekip yeniden kurulacak ve Yeşilçam'dan hiç kimse alınmayacaktı! Halit Refiğ, iki asistanı dışında bu teklifi kabul etti. Ama onun da bir karşı önerisi vardı: «Yorgun Savaşçı»nın ordunun desteği olmadan tamamlanamayacağına inanıyordu. Bu gerekçe ile Genelkurmay Başkanlığı'ndan, filme her türlü yardımın sağlanmasını istedi. Kasaroğlu bu görevi üstlendi. Senaryonun bir örneğini Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi'ne göndererek gerekli işlemleri başlatmak için ilk adımı attı.

Öte yandan Yeşilçam dışından yeni bir teknik ekip oluşturuldu. Kameraman Gani Turanlı'nın yerini, TRT'nin elemanı Mustafa Yılmaz almıştı. Bir ay kadar sonra Istanbul çekimleri bitmiş ve «Yorgun Savaşçı»ya Anadolu yolları görünmüştü.

Bu arada Genelkurmay Başkanlığı'ndan beklenen izin çıkmıştı. Bandırma, Balıkesir, Mudanya ve Bursa'da üç ay süren çekimlerde Halit Refiğ askeri makamlardan her türlü yardımı gördü. «Yorgun Savaşçı» ekibi, Istanbul'a dönmeye hazırlandığı günlerde TRT Genel Müdürlüğü'ne Doğan Kasaroğlu'nun yerine Macit Akman'ın atandığını öğrendi. Akman'ın bu göreve gelmesi, önceleri Halit Refiğ'i tedirgin etmedi. Refiğ, aylar sonra Macit Akman ile çok farklı bir konumda karşı karşıya geleceğini nereden bilebilirdi?

Ayasofya olayı. «Yorgun Savaşçı'nın çilesi daha bitmemişti. Istanbul dönüşü, Ayasofya'da bin kişilik bir figüran ordusu ile bir namaz sahnesi çekilecekti. «Yorgun Savaşçı» bu aşamada devrin Kültür Bakanlığı ile karşı karşıya kaldı. Kültür Bakanı Cihad Baban «Ayasofya'da namaz sahnesi çekilemez» diye gereken izni vermemişti. Refiğ ise bu sahnenin Ayasofya'da çekilmesi için ısrar ediyordu. Macit Akman'ın araya girmesi ile üst makamlardan izin çıkarıldı ve Ayasofya «Yorgun Savavşçı» ekibine açıldı. Bir günlük bir çekim için 15 gün hazırlık yapıldı. Ayasofya eski halılarla döşendi ve Halit Refiğ'in kafasındaki namaz sahnesi gerçekleştirildi...

Ayasofyadaki çekime Kültür Bakanlığı neden karşı çıkmıştı? Bu sorunun yanıtını, dönemin Kültür Bakanı Cihad Baban, bugün **Nokta**'ya şöyle verdi. «Ayasofya'nın cami olup olmaması, üzerinde tartışılan bir konuyda o zamanlar. Çami olması, ibadete açılması konuşuluyordu. O dönemde ,içinde namaz kılınması tartışmayı daha da artıracaktı... Yalancısına izin veriyorsunuz da, gerçeğine ne-

den izin vermiyorsunuz, denecekti. Ben filmin konusuyla filan ilgilenmiyorum. Nitekim sonradan izin çıkmış, hükümet bir mahzur görmemiş olmalı...»

TRT'de kazan kaynıyor. Refiğ ve ekibi, Cihad Babanın deyimiyle «Hükümetin bir mahzur görmediği» «Yorgun Savaşçı'nın» en güç sahnelerini gerçekleştirmek üzere Anadolu yollarına düştü. Refiğ ve ekibi, Cihad Baban'ın deyimiyle «Hükümetin bir mahzur görmediği» «Yorgun Savaşçı»nın en güç sahnelerini gerçekleştirmek üzere, yeniden Anadolu yollarına düştü. Bu kez filmin savaş sahneleri çekilecekti ve Halit Refiğ'in elinde «her türlü kolaylığın gösterilmesini» sağlayan izinler vardı.

Oysa TRT koridorlarında durum değişiyordu. TV Daire Başkanı Tarcan Günenç görevden alınmıştı. Kemal Tahir ve Halit Refiğ «ikilisine» karşı olan bir grup «Yorgun Savaşçı» için yeni bir cadı kazanını kaynatmaya başlamışlardı. Yeni yöneticiler, o sıralarda Anadolu'da filmin son sahnelerini çeken Halit Refiğ'e, «haddini bilsin» diye haber gönderiyordu...

Bütün bu olaylardan sonra çekimi bitiren Refiğ, TRT Genel Müdür Yardımcısı Behçet Devay'ın karşısına çıktı ve olayları anlattı. Kendisine destek değil «köstek» olunduğunu söyledi. Behçet Devay'ın yanıtı ilginçti... O da Refiğ'e «kendisine gelmesini» söylüyor ve TRT'nin bir film şirketi olmadığını hatırlatıyordu!

İşte Yorgun Savaşçı ile, bir başka anlamda Halit Refiğ ile TRT'nin ilişkileri bu anda koptu. 200 işgününü kapsayan, beş yıllık bir emek sonucu gerçekleştirilmiş 25 bin metre negatif, 40 milyona yakın para harcanmış olan «Yorgun Savaşçı», artık Halit Refiğ ile TRT arasında aşılması güç bir köprü haline gelmişti.

Bir rüşvet öyküsü. Sonunda, 25 Eylül 1981 günü «Yorgun Savaşçı»nın çekimi tamamlanmıştı. Filmin stüdyo işlemleri Sami Şekeroğlu'nun yönettiği Istanbul Sinema TV Enstitüsü'nde yapıldı. Sıra montaja gelince enstitüde boş montaj masası bulunamadı. Televizyon yetkilileri Halit Refiğ'in montaj için Ankara'ya gitmesini istediler. Refiğ, bu kadar uzun süre Istanbul'dan ayrılamayacağını söyledi ve TRT'nin bu konudaki ısrarı üzerine de istifasını verdi. Bunun üzerine TRT yetkilileri Istanbul'a bir montaj masası göndermeye razı oldular; Refiğ de istifasını geri aldı. Sonunda montaja başlandı. Yedi ay süren montaj işlemi sırasında meydana gelen bir olay, «Yorgun Savaşçı'nın kaderini yeniden başka bir yöne sürükledi. Sami Şekeroğlu, TRT Genel Müdürlüğü'ne bir ihbar mektubu yazarak, TRT yetkililerinden birinin «YoYrgun Savaşçı'nın bir video bandına karşılık büyük miktarda rüşvet teklif ettiğini bildirdi.

Bu olay üzerine TRT, Yorgun Savaşçı'yı tam anlamıyla «kilit altına» aldı. Ankara'dan gönderilen Ruşen Şepçi adlı bir görevlinin denetiminde filmin laboratuvar işlemleri bitirildi. «Yorgun Savaşçı» artık yayına hazırdı. Filmin tüm kopya ve parçaları Ankara'ya getirilerek bir kasaya kilitlendi. Üç kişide anahtarı bulunan bu kasa içinde uzun süre bekletilen «Yorgun Savaşçı» bir kaç kez denetlendi.

Filmi son olarak izleyenler arasında Genel Müdür Yardımcısı Behçet Devay da vardı. Devay, bazı TRT ve devlet yetkilileri ile birlikte temmuz ayının ikinci yarısında, Mithatpaşa Caddesi'ndeki TRT Eğitim Stüdyosuna kapandı ve saatler boyu diziyi izlediler. Bu son izleme sonunda dizinin yayınlanmasının mahzurlu olacağı yolunda bir eğilim belirdi. Ancak kararı daha üst makamlar vereceklerdi.

Nokta'nın yaptığı araştırmaya göre dizi, TRT Genel Müdürü Macit Akman'ın da söylediği gibi üst makamların emri üzerine, bir önce ki hafta TRT dışında bir yerde yakılarak yok ediliyordu. **(NOKTA 28 Kasım/4 Aralık)**

«YORGUN SAVAŞÇI'YI YAKTIRDIM»

Yaktırılan film kaç denetimden geçmişti

TRT için bir çekim yapmak isteyen kişi, önce bir özet senaryo ile ne konuda çekim yapmak istediğini belirten bir yazı ile yönetime başvurur. Yönetim, belirtilen konuda çekim için bir sakınca görmüyorsa bu bir yazı ile yapımcıya gerçek senaryonun hazırlanması için bildirilir. Gerçek senaryoyu hazırlayan yapımcı, bunu yönetime sunar. Yönetim senaryoyu değişik açılardan incelemesi için denetime gönderir. Senaryo denetimden geçer ve yapım izni verilirse yapımcı bu kez çekimin blançosunu, rol dağıtım listesini kesinleştirerek yeniden yönetime denetim için verir. Senaryo her bakımdan onay aldıktan sonra çekim yapılır. Ancak iş burada da bitmez. Çekimi yapılan eser, montajı bittikten, dublajı yapıldıktan ve son haline getirildikten sonra da bir kez daha denetimden geçer ve yayınlanmasında bir sakınca yoksa programa alınması için izin verilir.

Üstelik bu filmin çekimi için TRT Yönetim Kurulu, Halit Refiğ'i kendi başvurusu olmaksızın görevlendirmişti.

(20 Kasım — Güneş)

40 milyon liraya mal olan, ancak bugün tekrar çekilmesi halinde en az 150 150 milyon lira harcanması gereken «**Yorgun Savaşçı**» filminin TRT'de bulunan kopyaları yakıldı.

Kemal Tahir'in ünlü romanı «**Yorgun Savaşçı**»yı okuduğunu, ancak televizyon filmi için hazırlanan senaryoyu okumadığını, çekilen filmi de seyretmediğini belirten TRT Genel Müdürü **Macit Akman**, «**Yorgun Savaşçı filmini birkaç gün önce yaktırdım, çünkü bu film televizyonda gösterilemezdi**» dedi.

Akman, «Neden yaktırdınız» sorusunu ise, «**Benim isteğimle olmadı, öyle istendi, ancak filmin bir kopyası Milli Emniyet Örgütü'nde mevcut**» diye yanıtladı.

TRT için çekilen «**Kanun Adamı**» adlı polisiye filmi için Emniyet Genel Müdürü **Fahri Görgülü**'nün TRT yetkilileri ve filmde rol alan oyuncular onuruna verdikleri kokteyle katılan **Macit Akman**, televizyon yayınları konusundaki görüşlerini belirtirken şöyle konuştu:

«**Günde 3 saatlik bir yayınla doyurucu program sunmamız mümkün değil, zaten bunun 1.5 saatlik bölümü haberler, hava durumu ve çocuk saati gibi günlük zorunlu programlara gidiyor. Kalan 1.5 saatlik süre içinde duyurucu progrm hazırlamak mümkün değildir.**»

Televizyon yayın saatlerinin artırılmasının kaliteli yayın için gerekli olduğunu savunan, ancak sadece çocuk saatini öne almak için 5 dakika önce televizyonun açılması isteğinin kabul edilmediğini belirten **Akman**, Ege bölgesindeki yurttaşların Yunan televizyonunu, Güneydoğu Anadolu'daki yurttaşların da Suriye, Irak ve İran televizyonlarını seyrettiklerini hatırlatarak şunları söyledi:

«**Bir dönemin Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Serbülent Bingöl, Bakanlar Kurulu'nda televizyon yayınları sırasında 570 megawatt elektrik tüketimi olduğunu öne sürdü, biz karşı çıktık. Başbakan ölçüm yapılmasını istedi, Sakarya'daki istasyona ekipler gönderdik. Haberler sırasında ve özellikle Dallas'ın yayınlandığı saatlerde ölçümler yaptırdık, 230 megawattı geçmedi. Zaten videonun yaygın-**

laştığı günümüzde televizyonlar bizim yayın saatlerimizden çok önce açılıyor ve çok sonra da kapanıyor, o halde elektrik tüketimini TRT'nin yayınlarının artırması sözkonusu olamaz.»

«Dallas»a olan ilginin azaldığını, «Hanedan» dizisinin ise homoseksüelliği özendirdiğini kaydeden **Macit Akman**, kaliteli yayın için televizyonun saat 16.00-17.00'de, en azından 18.00'de açılması gerektiğini belirterek, «Saat 23.00'e kadar bize tanınacak 5 saatlik süre içinde her yaşa, her zevke seslenebilecek çok çeşitli programlar yapmak mümkündür. Bize bu süreyi versinler, gerisini de bize bıraksınlar» dedi.

Televizyon dizileri, ya da ekrana çıkacak sanatçıların seçiminde olağan ve ahlak dışı birçok faktörün rol oynadığını kabul eden, ancak bunların son zamanlarda önemli ölçüde azaltıldığını da belirten **Macit Akman** bu konuda şunları söyledi:

«Televizyon dizilerinde oynayacak veya ekrana çıkacak sanatçıların seçiminde maddi çıkarların yanında aşk ve yatak ilişkilerinin rol oynadığı bir gerçektir. Ayrıca sanatçı, prodüktör, plak şirketi üçgeni de ayrı bir sorundur ki, biz bunların büyük bir bölümünü ortadan kaldırdık. Tümünü kaldırdık diyemem, ancak mücadelemizi sürdürüyoruz. Plağı piyasaya çıkacak bir sanatçının aynı anda ekrana çıkması rastlantı değildir, ancak bazı hallerde yapımcının da suçu değildir, çünkü biz sanatçılara belli bir takvim veriyoruz, onlar plağın piyasaya çıkış tarihini bu takvime göre ayarlıyorlar, arada biz kalıyoruz.»

(Namık KOÇAK
(20 Kasım — Güneş)

KÜLTÜR KIYIMI SON BULMALI

Cemile ÖZDEMİR

Kemal Tahir'in Yorgun Savaşçı adlı romanının milyonlarca lira harcanarak filme uyarlandıktan sonra filmin yakılması olayı düşün ve sanat çevrelerinde tepkiyle karşılandı.

Yaptığımız soruşturma sonucunda tepkilerini belirleyebildiklerimiz 1 — **Yorgun Savaşçı romanıyla ilgili görüşlerini**, 2 — **Filmin yakılması olayı** hakkındaki tepkilerini şöyle dile getirdiler

CAHİT TANYOL

1. Kurtuluş Savaşı üzerine birçok yazılar ve romanlar yazıldı. Kuşkusuz Kemal Tahir'in **Yorgun Savaşçı** romanı gerek aydın ve gerekse halk kesimini anlatma bakımından ön planda yer alan eserlerden biridir. Kemal Tahir'in bu romanında kahramanlar alışılmışın dışında, önyargılar bir yana itilerek ele alınmıştır. Yakup Kadri'nin III. Meşrutiyet dönemini anlatan **'Hüküm gecesi'** romanından sonra bu alanda yazmış olduğu sosyal ve tarihsel nitelikte iki kitabı vardır. Biri bilindiği gibi **'Yaban'** diğeri **'Ankara'**dır. Kemal Tahir'in **Yorgun Savaşçı** romanı eleştirsel bir özellik taşır. Yakup Kadri gibi tek açıdan bakmış değildir olaya. Herhalde Kurtuluş Savaşı dönemine ait romanlar arasında, ki; Halide Edip'in **'Ateşten Gömlek'**, **'Vurun Kahpeye'**, Reşat Nuri'nin **'Yeşil Gece'**, Hilmi Ziya Ülken'in **'Posta Yolu'**,

bunlar arasında Kemal Tahir'in romanının adı **Yorgun Savaşçı**'dır. Ülkemizde Yorgun Savaşçılar gider, onların yerlerini daha büyük savaşçılar doldurur. Fakat, insanlar değil de, bir ülke yorulmuşsa onun yerine yeniden, dinç ve sağlıklı bir ülke getirilemez. Kemal Tahir'in bu romanının TRT'ce hazırlanan filminin yakılması bizde sadece üzüntü bırakır.

Yorgun Savaşçı'nın yakılması önemli değil, önemli olan yorgun bir Türkiye imajının anımsanmasıdır. Ne bileyim, belki de savaşçılar değil yorulan Türkiye'dir. Çünkü, Türkiye gibi işsizliği çok, borçlu ve fakir bir memlekette büyük masraflarla yapılmış olan böyle bir filmin yakılması için, bu romanın büyük bir suç işlemiş olması gerekir.

HALİT REFİĞ

Olay sırasında yurt dışında bulunan Halit Refiğ'i yurda dönünce aradık. «Filmin yakıldığını döndüğüm zaman gazetelerden öğrendim. Dehşet içindeyim. Devletin görevi, milletin mal ve can emniyetini sağlamaktır. Yorgun Savaşçı milletin malıdır. Yapılan harekette millete bir tecavüzdür. Ayrıca ben, bir vatandaş olarak bütün bunların yanı sıra, devletin en büyük haberleşme organı olan TRT'nin ne kadar cıvık ve gayri ciddi olduğunu söylemek isterim. Sorumsuzluk olarak nitelendiriyorum. TRT'deki en yetkili zat, hergün gazetelere değişik demeçler vermekte. Anlam veremiyorum.»

Prof. MEHMET KAPLAN

Kemal Tahir tanınmış bir romancıdır. Gazetelerden öğrendiğime göre, **Yorgun Savaşçı**'nın filme çekilmesi için milyonlarca lira harcanmış. Şimdi de yakıldığını öğreniyoruz. Sebebin ne olduğunu bilmiyorum. Fakat, bu kadar paranın boşa gişine üzüldüm. Baştan düşünülse de, bir sakıncası varsa çekilmese daha iyi olurdu. TV'de tek kanal olduğu için, bazı filmlerin sakıncalı olabileceğini kabul ediyorum. Fakat, yine de önceden düşünülmesi gerekirdi.

HİLMİ YAVUZ

Kemal Tahir, benim önem verdiğim bir romancıdır **Yorgun Savaşçı** da onun Türk toplumunun tarihini izlek aldığı romanlardan en dikkate değerolanı. Romancı tarihsel gerçeklerle ne kertede bağımlıdır?

Çağdaş düşünce, romanın kurmaca bir yapısı olduğunu öneriyor; romanın tarihi mekanik olarak yeniden çoğaltılması olmadığını söylüyor. Öyleyse, romancıyı tarihi gerçekleri değiştiriyor diye suçlayabilir miyiz? Böyle bir suçlama yapılıyorsa bunun ardında bir belirgin, politik ve ideolojik tavır var demektir.

Filmin yakılması olayını da bu bağlamda düşünmek gerekiyor. Aslında çok uzun bir süredir Kemal Tahir ve Halit Refiğ ikilisine karşı ne yazık, aydın kesimden gelen bir cadı kazanı kaynatılıyordu. Bu olay, Türkiye'de politik toplumun olduğu kadar, sivil toplumun, dolayısıyla aydınların tutumunu da ciddi biçimde sorgulamamızı gerektiriyor. Yasakçı ve buyurgan tavır, politik toplumun yapısından ayrılmaz; ama yasakçılık ve buyurganlık sivil toplumdan, dolayısıyla da aydınlardan geliyorsa, bu durumun ciddi bir analizinin yapılmasını gerektirir; TRT'den önce, bazı aydınlar açık ya da kapalı, bu filmin yasaklanmasından yanaydılar zaten...

RAUF MUTLUAY

1. Yorgun Savaşçı, Kemal Tahir'in en olgun eserlerinden biridir. Belgesel gerçeklere dayanmanın yanısıra, çok canlı roman tiplerinin sıcaklığını taşır. Batı

Anadolu'da Yunan istilası karşısında öncü subayların hazırlamaya çalıştıkları bu çerçeve içinde yürümesi bazı izleyicilere okul tarihlerinin öğrettiği akıma ters gibi görünür. Oysa, Yüzbaşı Selahattin ve Cehennem Yüzbaşı Cemil'in, Mustafa Kemal'in buyruklarına hazır, görev severlikleri gerçek Kuvayı- Milliyye'nin varlığına işarettir. Bu bakımdan Yorgun Savaşçı'yı NUTUK koşutluğunda görmek isteyenler, roman gerçeğinin uzağına düşerler.

2. Bu romandan çevrilecek usta bir yönetmen filminin çok başarılı olacağına inanırım. Filmin yakıldığına inanmıyorum. Bu büyük suça kimse katılmış olmamalıdır. Belki yalnızca gösterimi ertelenmiştir Bilirsiniz, siyaset rüzgarları karışık eser.

NEZİH COŞ (Sinema Yazarı)

1) Sinema üstüne yazan bir kişi olarak, önce bir roman hakkında görüş belirtmek biraz zor geliyor bana. Çünkü sinema dışındaki sanat dalları söz konusu olduğunda, yargılarımda daha öznel olma, bir izleyici gibi «sevdim, sevmedim» diyebilme eğilimim daha ağır basar hep. Tabii ki yine de belli bir eleştirel bakışı koruyarak. Kemal Tahir'in en belirgin anlatım özelliği olan kişileri uzun uzun konuşturması, onlara söylevler çektirmesi genellikle beni pek sarmamıştır (Gerçekte de insanlar bu kadar uzun konuşmazlar). Romanlarında tarihsel çözümlemelerinin çoğunu bu biçimde vermesi de. Tabii bu çözümlemelerin niteliği apayrı bir konu. Ben, bu yazarımızın «Esir Şehrin İnsanları» romanın «Yorgun Savaşçı»dan çok daha fazla sevmiştim. «Yorgun Savaşçı»ysa bana daha yapay gelmişti. Bu konuda ayrıntı yorumları yazın uzmanlarına bırakmak isterim.

Romanın TV uyarlaması konusunda yönetmeni Halit Refiğ'le yaptığım ve Sanat Olayı dergisinin Nisan 1982 sayısında yayımlanan bir söyleşide Refiğ, Kemal Tahir'in romanda girişttiği uzun toplumsal-tarihsel yorumları filmin dışında bıraktığını, romandaki olay dizisine ve «hareket»e önem verdiğini vurgulamıştı. Yine yönetmene göre 50 dakikadan 8 bölüm olarak hazırlanan ve ordusuz subayların halka dayanarak sürdürdükleri ulusal kurtuluş savaşımını konu edinen dizi, esas olarak «vatanseverlik» temasını işliyordu. Roman hakkındaki kişisel görüşüm ne olursa olsun film, beklenmeye değer bir çalışmaydı. Ama şimdi romanın filmde aldığı biçimi göremeyeceğimiz anlaşılıyor.

2) Olay gerçekten korkunçtur, tüyler ürperticidir. Bir yandan halkın kendi kendini yönettiği, düşünce tartışmalarına açık, «demokrasi» düzenine geri döndüğümüzü ilan ediyor, öbür yandan «sansür üstü sansür» anlayışını uygulamaya sokarak halkın, hem de bir sanat yapıtını izleyebilmesini engellemeye çalışıyoruz. Şimdi demokrasi bunun neresinde? Halk arasında bir referandum yapılsın bakalım, kaç kişi onaylayacak bir filmin yakılmasını? Eğer «Yorgun Savaşçı»nın negatifleri gerçekten yakılmışsa, bu dünyada eşine, benzerine ancak Hitler Almanya'sında rastlanabilecek bir kültür vahşetidir, başka bir şey değil. Olay, dünyada demokrasiye inanan tüm ülkelerin kültür çevrelerinde de Türkiye hesabına hiçbir şenlik ödülünün, hiçbir başarının gideremeyeceği bir kara leke olarak kalacaktır.

Dizi filmin yakıldığını açıklayan TRT Genel Müdürü, filmi görmediğini, uyarlandığı romanı da okumadığını söylemekte, sorumluluğu bir çeşit sırtından atmaya çalışmaktadır. Acaba yakma kararını verenler filmi görmüşler midir? Bir sanat yapıtına karşı bu öfkelerinin nedeni nedir? Bütün bunlar kamuoyu önünde tartışılamayacak kadar gizli konular mıdır? Demokrasi, kamuoyu önünde tartışma rejimi değil midir?

Gönül dilerdi ki, TRT, 1979-1982 arasında, üçyıl boyunca, 20 milyon lira harcayarak yaptırmayı sürdürdüğü bu ünlü romanın uyarlamasını halka sunmaktan çekinmesin. Filmde TRT yönetiminin ya da yakma kararını verenlerin ters, hatalı, yanlış buldukları yönler varsa, bunlar, film üzerine değişik görüşlerin katılacağı bir açık oturumda dile getirilsin, izleyicilere de anlatılsın. Ama nerede bu uygarlık düzeyi, nerede bu demokrasi, nerede bu açık görüşlülük? Yakarsın, olur biter. Bu anlayış, sanatı, yaratma olayını, yaratıcılığı kökünden dinamitlemek demektir. Bu anlayışın boy verdiği ülkelerde iyi sanatçılar yetişmesi, sanatın gelişmesi kesinlikle olanaksızdır. Sanat tartışılmalı, ama güdüm altına alınmamalıdır. Yapılansa bunun tümüyle tersi doğrultudadır. Bir yapıtı beğenir ya da beğenmezsiniz, içerdiği görüşleri doğru ya da yanlış bulursunuz. Ama yapıtı yakma olayı, günümüzde aklın, havsalanın alamayacağı bir kültür cinayetidir; sanata, emeğe, insana saygısızlıktır. Demokrasiden söz eden herkesin bu olayı kınaması gerekir.

ATİLLA BİRKİYE

1. Kemal Tahir, bizde sav romancılığın en tipik temsilcisidir. Hatta, sav romancılık gerçek anlamda onunla başlar. Kemal Tahir, genellikle tarihsel olayları romanlaştırır. Ama o, bir tarihçi değildir Romanlarında aktarmak istediği savı, genellikle diyaloglar şeklinde dile getirir.

Bence, bu onun en belirgin özelliğidir. Romancılığında **Yorgun Savaşçı** bambaşka bir yer tutar. Bu romanda da gene diyaloglar ağır basmaktadır. Ancak bu diyaloglar romansal yapıya, kurguya zarar vermez. **Yorgun Savşçı**, tarihimizin önemli bir kesitindeki olayın romanıdır. Bu olay, emperyalizmin yurdumuzu işgaline karşı ilk hareketlerden biridir. Bir başka deyişle de, Ulusal Kurtuluş Savaşımızın başlangıcını oluşturur.

Konusu açısından, böylesine tarihsel bir öneme sahip olan **Yorgun Savaşçı**, aynı zamanda roman tekniği açısından da başarılıdır.

2. Bu yapıtın, sinema olayı olarak gerçekleşmesi ilk önce, sevindiricidir. Ancak, uzun zamandır varlığından haberdar olduğumuz ve bir an önce TV'de izlemek istediğimiz bu çalışmanın başına gelenler ise, üzücüdür. İtalya'da bile sansür kaldırılırken, bizim ülkemizde bir devlet kuruluşu olan TRT tarafından yapımı üstlenen bir filmin yakılması, dehşet vericidir.

Bunun yanı sıra, KİT'lerin sürekli olarak zarar ettiğinden şikayet edildiği bir dönemde 20 milyonun kül olması oldukça düşündürücüdür. Sanat yapıtı bir yaratımdır; böylesine girişimlerle yaratım yokedilebilir mi? Olanağı yok. Çünkü, yaratım bitimsizdir.

ATIF YILMAZ

1. Kemal Tahir'in Yorgun Savaşçı'sını yayınlandığı günlerde okumuştum. Bu gün, romandan bende neler kalmış diye düşündüğümde, olağanüstü bir başarıyla çizilmiş karakterler hatırlıyorum. Çökmüş bir imparatorluğun, yitmiş insanlarının, daha çok da yönetici zümrenin kendi iç hesaplaşmasını hatırlıyorum. Bir de, belki de asıl önemli olan, Anadolu halkının o kendine has iç dinamiği ile kararsız, yorgun, yılgın yönetici zümreyi yeniden dirilmeye zorlamasını, karşılıklı bir etkilenmeyle, Kurtuluş Savaşını başlatmasını hatırlıyorum.

2. Bırakalım böyle bir temayı işleyen bir romanın filmini, herhangi bir filmi, herhangi bir sanat ürününü yakarak yok etmek çağımızda hiçbir ülkede, hiçbir insanın düşünemeyeceği, idrak edemeyeceği bir olgudur sanıyorum. Yüzlerce milyonun harcandığı, yüzlerce kişinin yıllarca emek verdiği bir sanat ürününü yakarak yok etmek çağımızda hiçbir ülkede, hiçbir insanın düşünemeye-

ceği, idrak edemeyeceği bir olgudur sanıyorum. Yüzlerce milyonun harcandığı, yüzlerce kişinin yıllarca emek verdiği bir sanat ürününü yok etmenin sorumluları, umarız açıklanacak ve yargı organları karşısında yaptıkları akıl almaz işin hesabını vereceklerdir.

AYDIN HATİPOĞLU

1. Rahmetli Kemal Tahir'in Yorgun Savaşçı romanı, Kurtuluş Savaşı'mıza değişik perspektiflerden bakmayı deneyen bir romandır kısaca.

Kemal Tahir gerek romancı, gerek düşünür olarak her zaman soru soran bir yazardır. Kimi kez bu soru soran tavır, bir tür paradoksal tavır biçimi alır. **Bozkırdaki Çekirdek** bu türün en sivrisidir. Her şeye karşın usta bir romancı ve orijinal bir düşünür olduğunu kimse yadsıyamaz.

2. Kemal Tahir'in **Yorgun Savaşçı** romanının televizyona uyarlanması girişimleri aşamasında hatırladığıma göre, başta İlhan Selçuk olmak üzere ilerici, Atatürkçü kesimden uyarılar gelmişti. O zaman allah bilir bu uyarıları komünist oyunu olarak değerlendiren kafa, millet kesesinden harcanan milyonları, filmin çekiminde görev alan oyuncu, rejisör, ışıkçı, kameraman vb. birçok sanatçının aylar süren emeklerini ve bütün bunlardan daha vahim olanı, romanı-romancıyı, sanatı-sanatçıyı hiçe sayma cüretini göstererek korkunç bir saygısızlık örneği sergilemişlerdir.

BÜLENT HABORA

1. Kemal Tahir'in «**Yorgun Savaşçı**» adlı romanı üzerinde neler düşündüğümü söylemeyi gereksiz buluyorum.

2. Adı geçen romanın filminin televizyon yetkililerinin ya da adı kamuoyunca bilinmeyen birtakım kahramanların emirleriyle yakılmasını olağan karşılıyorum. Bu, Türkiye'de «düşünce ürünlerine açılan savaş»ın bir adımıdır. Böyle ya da şöyle «yakmak»la, «yıkmak»la işlerin halledileceğini sananlar ülkemizde vardır ve yaşamaktadırlar

1 — Kemal Tahir, kendine özgü bir dil ve uslup yaratmış büyük bir yazardır. Bana göre onun daha önemli yönü, eserlerindeki içeriktir, romanlarında dile getirdiği düşüncelerdir, gerçeği arama tutkusudur. Yorgun Savaşçı romanı Türk toplumunun İmparatorluğun yıkılmasından sonraki bunalımlı dönemini anlatmaktadır. Bu anlatım, kuşkusuz roman sanatının kendine özgü biçimi içindeki bir anlatımdır. Ancak, bilim adamlarında görülen gerçeği arama titizliği, irdeleyici bakışı Kemal Tahir'in bütün eserlerinde görüldüğü gibi Yorgun Savaşçı romanında da kendini gösterir. Bir hususun vurgulanmasında yarar var. Biz Batılı olmak istediğimiz halde Batı Düşüncesinin ulaştığı gerçeklik duygusuna, bilimsel düşünceye, doğrunun araştırılıp bulunmasına pek yatkın değiliz. Kemal Tahir, toplumsal alandaki bazı gerçekleri dile getirdiği için, en azından basmakalıp yargılarla yetinmeyip yeni arayışlara yöneldiği için saygı ile anılması gereken bir sanatçı ve düşünürdür Türk düşüncesinde büyük bir atılım yapmıştır.

2. Kemal Tahir'in romanından uyarlanan Yorgun Savaşçı filminin yakılması çok boyutlu bir olaydır. Sonuç olarak talihsiz bir olaydır. Filmin yönetmeni Halit Refiğ, daha önce TRT'ye yaptığı Aşk-ı Memnu filmiyle olsun diğer bazı filmleriyle olsun yetkin bir sinemacı olduğunu göstermiş bir kişidir. Kemal Tahir'i ve onun düşüncesini yakından tanıdığını sanıyorum. Yorgun Savaşçı filminin serüvenini başından beri izledim. Senaryosunun TRT yönetimi tarafından kabul edilmesi dönemini. filmin TRT'de gösterilmesinin sakıncalarından söz eden yazarları hatırlıyorum. Bütün bunların kimseye yarar getireceğini sanmıyorum.

Bir düşünceyi başka bir düşünceyle cevaplamak ve gerçeklerden korkmamak gerekir.

ADNAN ÖZYALÇINER

1. **Yorgun Savaşçı** tarihimizin bir dönemini, kendi görüş açısından anlatan bir roman. Romancının görüşüne katılırsınız ya da katılmazsınız. Ne var ki, roman olarak edebiyatımızda önemli bir yeri var. Kimse şu ya da bu nedenle bu romandan vazgeçemez. Onu yok sayamaz.

2. Tarihimizin bir bölümünü aydınlatan, bu döneme kendince bir yorum getiren film de, bir sanat yapıtı olarak düşünülmeliydi. Görüşlerinin doğruluğu ya da yanlışlığı yüzünden yakılmış olması, en azından düşünce özgürlüğüne aykırıdır. Bir dönemin şu ya da bu biçimde ortaya konulmasından ancak, yarası olanlar gocunur bence. Kaldı ki, bir sanat yapıtını yok etmek, yakmak ise, düpedüz cinayet sayılmalıdır.

ERAY CANBERK

1. **Yorgun Savaşçı**'yı yayımlandığı yıl okumuştum. Roman üzerinde o yıllardan kalma düşüncelerimin bugün için ne kadar doğru ya da geçerli olacağını düşünemiyorum. Kemal Tahir'in tarihe bakış ve tarihi yorumlayış anlayışı içinde değerlendirilmesi gereken bir romandır.

2. Filmin TV için hazırlanması, sanıyorum birçok aşamadan geçiyor olmalı. Bunca emekten sonra bir yapıtın yok edilmesi hiç de hoş bir şey değil. Bu kurumun bir özeleştiri yapmasını, bir izleyici olarak istemek hakkımız olsa gerek. TV vergisi veren bir vatandaş olarak bunu istemeliyiz.

İSMAİL CEM

1. **Yorgun Savaşçı**, bizim edebiyatımızın en önemli eserlerinden biridir. Milli Mücadeleye girişin heyecan ve gurur verici bir öyküsüdür.

2. Böyle bir eserin, genel olarak herhangi bir sanat eserinin, böyle bir muameleye hedef tutulmasını anlayamıyorum. Tek kelimeyle yazık.

Öte yandan İsmail Cem, Yorgun Savaşçı'nın filme alınmasının kendi TRT Genel Müdürlüğü döneminde kararlaştırıldığı yolundaki söylentilerin doğru olmadığını belirterek, «bu eserin benim dönemimde gerçekleştirilmiş olmasından, ben kıvanç duyardım. Fakat, benden sonrasına ait» dedi.

ONAT KUTLAR

Kemal Tahir'in romanı konusunda şu anda bir tartışmaya girmek istemem. Filmin yakılmasına gelince, böyle bir işlemin yapılabildiği bir ülkede yaşıyor olmak, herkes gibi bana da ciddi sorumluluklar yüklüyor demektir.

Bu konuda bir tepki gösterilmesi, bu tepkinin yakılma tehlikesiyle karşı karşıya bulunan başka filmlere de yaygınlaştırılması zorunludur Ulusal kültürümüzün ürünlerini yok edilmeye terk edemeyiz.

İSMET BOZDAĞ

1. **Yorgun Savaşçı** romanı, Kurtuluş Savaşının idealist bir kadro elinde gerçekleştirildiğini ve bu kadronun Mustafa Kemal kadrosu olduğunu ortaya koyan bir romandır Bu açıdan Atatürk'e en güzel övgülerden biri olduğu kanısındayım.

2. Çok teessüf ederim. Atatürk'e yapılmış en güzel övgüyü yakmaları büyük bir talihsizlik olur. İnanmak istemiyorum.

SEZER TANSUĞ

1. **Yorgun Savaşçı**'nın birkaç çekimi gününde bulunmuş ve iyi bir film dizisi olacağı kanısına varmıştım. Romanı da okuduğumda beni çok ilgilendirmişti.

Bunun bir nedeni Afyon cephesinde vurulmuş bir İstiklal Harbi gazisinin çocuğu olmamdır

Bununla beraber, Kemal Tahir çok begendigim bir romancı değildir. Filmin yakılmasından müteessir oldum, ama bir kopyası TRT dışında saklanıyormuş, buna memnun oldum.

KAMİ SUVEREN

1. Kemal Tahir'in bu romanı, kendi kişisel inançları ve dünya görüşlerine uygun, düşün yorumlarıyla yazarın muhakkak ki, en güzel ve en başarılı olduğu romanlarından biridir. Belki de 'en güzelidir' Romanın bütünü, zaman zaman ve inançlarıma ters düşmesine rağmen genelde en beğendiğim romanlar arasında olduğunu ifade etmek isterim.

2. Bu olaya nasıl bir yaklaşımla karar verildiğini bilemem. Önemli olan, bir sanat eserinin böylesi feda edilmesidir

SAMİ ŞEKEROĞLU

(Yorgun Savaşçı Filminin Teknik Danışmanı)

Yorum yapamam. Herhangi bir şekilde, resmi bir açıklama yapılmış değil. Gazetelerde birbirleriyle çelişen haberler okudum.

Çok sevdiğim bir romandı. Filmin yapımında da emeklerim oldu. Eğer yanmış ise, çok üzüldüm.

MURAT BELGE

1.Genellikle, Kemal Tahir'in romanlarından fazla tad almam. **Yorgun Savaşçı** için de bu genellemenin dışına çıkacak bir yargım yok.

2. Kitabı beğenmek, beğenmemek bir yana, herhangi bir filmin yakılması Türkiye'de bile alışık olmadığımız yeni bir uygulama. Umarım ilerde, film yönetmenlerini veya romancıları da yakmazlar

(Somut — 2 Aralık)

FİLM YAKILDIKTAN SONRA

Bir sanat yapıtını yakmak şaşılası bir olay. İnceleme, uyarı zamanında yapılmadığı için milletin görsel hakları çiğnenmiş, milyonlarına kıyılmıştır.

Vedat TÜRKALİ

Evliya Çelebi anlatıyor: Kadızadeli fırkasından geçinen namerd... (Sözünü ettiği adamın ne aşağılık olduğunu belirten bir sürü sıfat sıralıyor burda)... iken, ...bir sihrâsâr şehnameyi mezâd-ı Sultanî'den bin altı yüz guruşa alıp üzerine yazdırır. Herif-i nâzarif haymesine (çadırına) varup «Tasvir haramdır» diye cümle sahaifde (sayfalarda) olan tesaviri (resimleri) berbad idüp gözlerin çıkarır. O suretlerin nergis misal gözlerini etrâk bıçağıyla hâk ederken (kazırken) her varakı (yaprağı) delikdeşik etmiş. Bazı tasvirleri boğazladım zu'miyle (sanısıyla) bıçakla boğazlarından çizmiş. Hele o musanna (sanatla işlenmiş) çehrelerini, nâzik libaslarını (giysilerini) ağzındaki mekruh balgam ve tükrüğiyle telvis etmiş (pisletmiş). Görmeli tabiatı ki böyle bir zikıymet (böylesi değerli) kitabın her varakını üstad ancak bir ayda hasıl etmiş iken. Ertesi gün dellâl akçesini talep etmeye vardıkta... kitabı açar bir de ne görsün: «Bire ümmet-Muhammed bu şehnameyi görün bu zalim neylemiş?...» diye feryad eder Herif-i nâzarif der ki: «Eyi vardım hoş ettim,

nehyi münker eyledim. (Nehy anilmünker, şeriat yasaklarını uygulama anlamına gelen bir Arapça söz. Herif ona dayandırıyor) Heman bir suret alıkoydum, o da benim Tire'deki oğlanıma benzediği için...»

Evliya Çelebi'den bu parçayı, çok eskilerde okul edebiyat kitaplarına da almışlardı. Kırklı yılların ortalarında bir askeri lisede öğretmenliğim sırasında, sınıfta bu parça üstünde çalışma yapılırken, öğrencilerden biri, «Bu adam Türk değildir efendim!..» demişti. Tam açıklayamıyordu ya, böylesi yobaz, böylesi güzele düşman birinin Türk olmasını kanına yedirememişti. Benzerlerinin her ulusta bulunabileceği üzerine bir şeyler söyledim. Bizde çıkmaması için sınıfça dilekte bulunduk, dersi mutlu sonla kapadık. Bu asker öğrencinin içten tepkisini, ordunun toplumumuzda ileriden yana konumunun bir belirtisi diye almıştım o gün dersi öyle kapatmıştım. Üstünden kırk yıl geçti. O öğrenci, sınıfta tartışmaya katılan öteki öğrenciler nerdedirler şimdi, ne iş yaparlar? Bu dersi anımsayacaklar mıdır, bilmem. Halit Refiğ'in filminin yakıldığını duyunca aklıma hemen, Evliya Çelebi'nin anlattığı olayla, o günkü dersimiz geldi.

Biliyorsunuz, TRT, Halit Refiğ'in, Kemal Tahir'in Yorgun Savaşçı adlı romanından yaptığı büyük filmi yaktırmış. Her karesini üstadın ancak bir ayda yarattığı filmin nergis misal gözlerini yakıp kül etmişler. İyi edip, hoş eylemişler, nehyi münker kılmışlar.

Kendini Türk sinemasına adamış, usta bir film yönetmeni oluşu her türlü tartışmanın üstündedir Halit Refiğ'in. Hepsi bir yana, Türk sinemasına, özellikle aydın kesimde büyük saygınlık sağlayan, televizyona yapılmış en beğenilen filmi, Aşk-ı Memnu'yu imzalamış sinemacıdır. Tutkuyla bağlı olduğu Kemal Tahir romanından yaptığı filmi de merakla, sabırsızlıkla bekliyorduk. Stüdyoda filmden birçok kısımlar görmüş olan senarist dostum Bülent Onat'a sormuştum, Aşk-ı Memnu'dan sonra Halit'in bu filminin etkisi ne olur, diye. «Gördüğüm kadarıyla Yorgun Savaşçı, Aşk-ı Memnu'yu, sinema yapıtı olarak, rahat dörde katlar» demişti. Film üzerine bildiğim bu. Bir de filmde oynayan arkadaşların güvenli sözleri...

Desem inanmayacaksınız; ben bu yakılma olayını yadırgamadım! Türk sinemasına yapılan haksızlıkların, acımasızlıkların, edilen kötülüklerin ne ilki, ne sonudur bu, sadece tepe noktasıdır. Aydınların, hele ilerici aydınlarımızın bile, sinemamıza yaklaşımlarındaki terslik, anlayışsızlık kolay açıklanamaz. Bir Türk filmindeki sıradan, olumsuz bir tiplemeye, sözle karşı çıktıkları SANSÜR'ün mantığıyla, bizim meslektaşlarımızın arasında böyleleri yoktur savıyla saldırılara kalkışmaları; doğru dürüst bir film yapılma olanağı belirince, sevinip desteklemek ne söz, «Devlet televizyonunda, (Devlet televizyonunda yanlışa yer verilmediğini bilmeyen mi var?..) bu yanlışa yer verilemez» yargısıyla kendilerine çok önmli görünen nedenlerine çok önemli görünen nedenlerle önlem çabasına düşmleri, işi bir gün bu noktaya getirecekti. Kızgınlıkla yazılmış görünecek bu satırların sakladığı acıyı, sinemaya emek vermiş kişiler herkesten iyi anlayacaklardır sanırım. Değerli romancı Adalet Ağaoğlu, birlikte katıldığımız, sinemayla ilglii bir açıkoturumda kafamıza yerleşmiş «Sansür Hücresi»nden söz etmişti, hep anımsarım. Ne etsek ayağımıza takılıyor o sansür hücresi. Salt kendimize istiyoruz özgürlüğü; başkası için söz konusu oldu mu, en akıllımız bile ayağa fırlıyor Bu tutarsız davranışın en büyük acısını da yıllardır sinemamıza çektiriyoruz.

BİR BAŞKA OLAY

Tarık Buğra'nın Küçük Ağa'sını, yönetmen Yücel Çakmaklı TRT filmi yapıyordu, onu da rafa kaldırmışlar. Yakılan film için, Nokta dergisinde, «Yazık olmuş» diyordu Tarık Buğra Yorgun Savaşçı gösterilmedi. Küçük Ağa da gösterilme-

sin diyesiymiş kimileri. Tarık Buğra şöyle yazıyor: «...bu oyun çökmeyecektir. Çünkü Küçük Ağa, roman olarak da, film olarak da bu millete moral ve güven verecek, gerçek benliğini tazeleyecek bir tarihi gerçeği saptırmadan, kişisel yorumlarla çarptırmadan anlatılır. «Dolaylı biçimde Yorgun Savaşçı'yı suçlayarak kendi filmine özgürlük istiyor BUĞRA. Bilemiyor ki, Kemal Tahir için var olmayacak tır. «Tarih gerçeğini saptırmak, kişisel yorumlarla çarptırmak» suçlamaları da garip benzerlikler taşımıyor mu?

«DÜŞÜNCELERİNE KARŞIYDIM, AMA...

Kemal Tahir, düşüncelerine nasıl karşı oldugumu kendisi de bilirdi, çevre de bilir. Söyledim de, yazdım da... Halit Refiğ'e eleştirilerim çoğu kez taslamaya kadar varmıştır. Kemal Tahir, romanımızın ulu tepelerinden biri, Halit de sinemamızın ustalarındandır. Bu gerçek değişmez. Nokta dergisinin yansıttığı kadarıyla, Yorgun Savaşçı için düzenlenen raporun içeriği, bir filme sağlıklı yaklaşımdan çok, kızgınlıkla yazılmış, kışkırtıcı jurnal izlenimi veriyor. Bütün saylar doğru da olsa, binlerce metrelik koca film gene de böyle suçlanamaz. Belirtilen terslikler, yanlışlıklar, olsa olsa, bazı sekanslardaki çekimlerden, diyaloglardan çıkarılıyordur. Yönetmenden; 1 — Yeni bir kurgu istenebilir, 2 — Ek çekimler önerilebilir. Olmadı, film korunmaya alınır, saklanır; ilerde yeniden tartışmaya getirilir. Yakmak uygar tepki değildir, Osmanlı cellâllenmesidir: «Urun, koman, tez boğun!..»

Rahmetli Kemal Tahir kıs kıs gülüyordur mezarında, «Ben size Osmanlı'dan kurtulamazsınız demedim mi?..» diye...

Şimdi buyrun hep birlikte, film yakmak şudur, budur diye, istediğimiz kadar bağırıp çağıralım. Tarihte kitap yakanlar ardından insan da yaktılar. İlk film yakan ülke biz olduk, deniyor. Alnımızdan bu lekeyi silmenin bir yolu var mı?.

Şehname olayının sonunu Evliya şöyle anlatıyor: Dellâl-i bimecal Melek Ahmet Paşa'ya gelip durumu ayrıntılarıyla bildirir «...Paşa Şehnameyi gördükte ah idüp erbab-ı divana gösterdi. Huzzar-ı meclis (meclistekiler) herife lânet okudular... Paşa, «Tiz o Tireli Hazı'yı getürsünler didikte. Harit-i sahiptelvisi (pisliklere bulanmış herifi) Paşa'nın huzuruna getirdiler. Paşa, «Bire âdem, niçün bu kitabı) böyle ittin?» deyince, herif dedi ki: «Ya o kitap mıdır? Papaz yazısıdır. İyi ettim. Nehyi münker iderek bozdum. «Paşa» ...Ben icra-yi hükümet iderek mezzadda iki bin guruşa çıkmış kitabı bozmağı sana göstereyim, Al şunu aşağı!..» dedi. Herif her ne kadar «Ben kapıkulu yeniçerisiyim» dedi ise de cellâtlar aman virmeyüp bin değnek urarak... mâl-i miri için bin altıyüz guruş da tahsil idüp... orda halkı biçareyi teşyi iderek maymuna döndürdüler...» (1)

Melek Ahmet Paşa yöntemine özlem duyacak çağda değiliz Bir sanat yapıtı yakılmış, milletin görsel hakları çiğnenmiş, milyonlarına kıyılmıştır. Yapanların yanına kalmamalı. Bir sinema emekçisi, bir yazar, hepsinden öte de bir yurttaş olarak dilekçe vermek istiyorum, nereye vermeliyim?

(1) Alıntılar: Evliya Çelebi Seyahatnamesi, ilk baskı, İstanbul 1314 Cilt IV S. 347—349.

2. KİTAP FUARI

TÜYAP TÜM FUARCILIK YAPIM ANONİM ŞİRKETİ tarafından geçen yıl yapılan 1. Istanbul Kitap Fuarı'nı, PİAR Araştırma Limited Şirketi'ne yaptırılan araştırmaların sonucuna göre, 62 bin kişi ziyaret etmiş ve ziyaretçilerin % 70 i kitap satın almıştır. Gene bu araştırmaya göre fuarı gezenlerin % 72'si otuz yaşın altında olup, % 80'i de lise ve yüksek okul mezunudur

Fuara katılan kuruluşların % 93'ü yayınlarını satışa sunmuş ve umulanın üstünde kitap satılmıştır. Kuruluşların % 35'i de toptan satış bağlantıları yapmıştır.

1982 yılında açılan I. Istanbul Kitap Fuarı'nın okurlardan gördüğü büyük ilgi üzerine geçen yıl 700 m^2 olan sergi alanı bir kat daha büyülmüş ve 26 Kasım 1983 günü açılacak olan 2. Istanbul Kitap Fuarı'nda sergi alanı 1300 m^2'ye ulaşmıştır.

26 Kasım — 4 Aralık 1983 tarihleri arasında Taksim'de TÜYAP TİCARET MERKEZİ'nde açılacak olan fuara aylar öncesinden ülkemizdeki hemen hemen bütün yayınevlerinin katılması sağlanmıştır.

Fuarda bu yıl alt ve üst salonlarda ayrı ayrı olmak üzere iki imza standı ayrılmış ve her standda iki yazarımızın kitaplarını okurlarına imzalamaları olanağı sağlanmıştır. Böylece 33 ünlü Türk yazarı TÜYAP'ın konuğu olarak kitaplarını okurlarına imzalayacaktır.

2. Istanbul Kitap Fuarı'na ünlü Fransız düşünürü ve yazarı Roger GARAUDY ile ünlü Yunanlı ozan Nikiforos VRETTAKOS da TÜYAP'ın konuğu olarak katılacak ve 26 Kasım günü sergi alanı içindeki salonda birer basın toplantısı yapacaklar, daha sonra da kitaplarını okurlarına imzalayacaklardır.

Istanbul Kitap Fuarı'n önümüzdeki yıllarda yabancı yayınevlerinin de katılmalarını amaçlayan TÜYAP bu yıl Yunanistan'dan iki ve Almanya'dan bir yayınevinin fuara katılmasını sağlamıştır. Batı Berlin Senatosu ile işbirliği yapılarak fuard «Almanya'daki Türk Edebiyatı» başlığı altında Almanca'ya çevrilmiş, Türk yazarlarının kitaplarından bir köşe açılcaktır. Ayrıca gene bu amaç için TÜYAP, Türk Edebiyatını tanıtıcı İngilizce ve Almanca bir kitapçık bastırmış, yabancı yayınevlerine dağıtım yanında bu yılki Berlin Kitap Fuarı'nda da dağıtılmasını sağlamıştır

OKUR, KİTAPLA BULUŞTU

İlk kez geçtiğimiz yıl, TÜYAP tarafından düzenlenen Kitap Fuarı, bu yıl beklenilenin hayli üstünde ilgi gördü. Geçen yıl fuar süresince toplam 62 bin kişi standları ziyaret etmişken, bu yıl ilgililerin belirttiğine göre fuarın ilk 5 gününde ücretli ziyaretçi sayısının 100 bini aştığı saptandı. Ücretsiz gezen öğretmen ve öğrenciler bu sayının dışında. Etap Marmara Oteli'nde düzenlenen 2. Kitap Fuarı bu yıl iki ayrı salonda kurulmasına rağmen, bütün yayınevlerinin başvurularını karşılayamadı.

Toplam 94 firmanın katıldığı fuarda 80'e yakın yayınevince yayımlanmış yaklaşık 20 bin kitap indirimli olarak satışa sunuldu. TÜYAP'ın düzenlediği imza günlerine 33 ünlü yazarımız katıldı. Yabancı konuklardan **Cengiz Aytmatov**

son anda telgrafla katılamayacağını bildirdi. Buna karşılık, **Garaudy**'nin ziyareti yankılar uyandırdı. Garaudy, gerek düzenlediği basın toplantısın gösterilen ilgi nedeniyle, gerek imza gününde oluşan uzun kuyruklar nedeniyle fuarın «yıldız»ı oldu.

Geçen yıldan farklı olarak, bu yıl öğrenci ve öğretmenlerin ücretsiz olarak girdiği fuarı 4 Aralık Pazar akşamı kapanıncaya kadar toplam 300 bin kişinin gezeceği tahmin ediliyor. Yayınevleri genel olarak satışlardan memnun göründüler. Son yıllarda, yayın piyasasında görülen çeşitlilik nedeniyle aradıkları kitapları çoğu kez bir arada görememekten yakınan okurlar ise, Fuarın en azından bu nedenle önemli bir işlevi yerine getirdiği görüşündeler.

Fuara etkin olarak katılan yazarlardan **Salah Birsel** «**Kitaplar yayımlanıyor ama okura ulştırılamıyor, sorun kitp ile okur arasında bu tür köprüler kurmaktır**» derken, **Rıfat Ilgaz**'ın görüşleri «**Girişin ücretsiz olması**» noktasında odaklandı. **Mehmed Kemal** ise bu görüşün tam tersini savunuyor gibiydi: «**Okurların sinemaya gitmek yerine aynı ücreti ödeyip Fuara gelmeyi tercih etmesi ilginin kanıtıdır.**»

2. Kitap Fuarının ilginç bir yanı da kurumsal nitelikli yayınların da devreye girmiş olmasıydı: Türk Tarih Kurumu'nun, Diyanet İşleri'nin, pek çok bankanın yayınlarının yanı sıra Kitab-ı Mukaddes şirketinin kitapları bir hayli ilgi topladı. Turing Kulübü'nün yayınları da geniş okur kitlesinin ilgisini çekti.

TÜYAP Fuarı'nın sunduğu önemli hizmetlerden biri de yabancı yayın ve ansiklopedi alanında gözlemlendi: Ülkemizde gerçekleştirilen ya da dağıtımı yapılan yabancı dilde yayınların, toplu olarak okura sunulması olumlu karşılandı. Ansiklopedik yayınların bir arada sergilenmesi ise, özellikle okurların karşılaştırma olanağı bulabilmeleri açısından önem tayıdı.

Kitap Fuarı basında büyük ilgi topladı. Bir yıl içinde okurlarla yazarları buluşturan bir kültürel etkinliğin başka türlü karşılanması da beklenemezdi.

(2 Aralık — Millîyet)

KİTAP FUARI'NA GÖSTERİLEN BÜYÜK İLGİ EN ÇOK YAYINCILARI ŞAŞIRTTI

— Türkiye'de kitap okunuyordu, okunmuyordu tartışması sürerken. TÜYAP'ın düzenlediği 2. Istanbul Kitap Fuarı'nı gezenlerin sayısının 250.000 kişiyi bulacağının tahmin edilmesi en çok yayıncıları şaşırttı ve sevindirdi

Fuara katılan yayınevlerinin birçoğu bu kadar büyük bir ilgi beklemediklerini belirtirken, kitap alanlar fiyatlardaki indirimin sevindirci olduğunu ve bütün kitapları bir arada bulabilmenin büyük rahatlık sağladığını vurguladılar.

Öte yandan, Fuar'ın çok kalabalık olması da yayıncıların kitap çalmak için fırsat kollayan açıkgözlere karşı önlem almalarını gerektiriyor. Bu yayıncı, «**Bunu göze aldık ve birkaç kitabın bu arada gideceğini biliyoruz. Ancak her şeye men bu kadar büyük bir ilgi bizleri çok mutlu etti**» şeklinde konuşuyor.

Geçen yıl yalnızca alt katta düzenlenen fuar, bu yıl yayınevlerinin de ilgisinin artmasıyla ikinci kata, otelin balo salonuna da kaydırıldı. Fuar'ın ilk iki günü üst kattaki standların varlığından haberleri olmadığı için gelenlerin alt katı gezip üst kata uğramadan çıktıklarını bildiren yayıncılar, artık bu sorunun da halledildiğini belirtiyorlar. Bir yayıncı, «**İlk iki gün bu yüzden bayağı canımız sıkıldı, ancak şimdi sık sık anonslarla üst katta standların bulunduğu duyuruluyor,**» diyor.

İmza standlarının yetersiz oluşundan yakınanlar da var. Bu yıl imza standları önünde uzun kuyruklar oluşuyor. Özellikle Fransız düşünür ve yazar **Garaudü**'nin kitapları satış rekoru kırdı. Ama asıl rekortmen, bir delikanlı coşkusuyla Fuar'ın başından sonuna kadar bıkıp usanmaksızın kitap imzalayacak olan **Rıfat Ilgaz.**

Kitap Fuarı'nı gezenlerden **Mualla Gürbüz** adlı ev hanımı, böyle bir Fuar'ın sürekli açık kalmasının çok yararlı olacağını söyleyerek, **«Bütün kitapları bir arada bulmak ve yeni yayınları takip etmek çok güzel. Ancak bazı yayınevleri yeterli indirim yapmamış, buna çok şaşırdım»** diyor.

Fuar'ı ikinci kez gezen İtalyan Lisesi öğrencilerinden **Esra Şahin** ise, Fuar konusunda şunları söylüyor:

«Böyle bir Fuar'ın, hem de ikinci kez açılması çok sevindirici. Geçen geldiğimde vaktim ve param kısıtlı olduğu için altı kitap alabilmiştim. Bugün ancak yine bu kadar kitap alabilirim. Haftalık aldığımız için, biz öğrenciler Fuar'ın biraz daha uzatılmasını istiyoruz.»

Ansiklopedi satışları ise kitap satışlarının yanında sönük kalıyor. Bunun nedenini bazı yayıncılar ay sonu olmasına bağlarken, bazıları, **«Ansiklopediler zaten pazarlamacılar tarafından çok fazla satılıyor. Fuarı gezenler ise kitap indiriminden yararlanmak istiyor.»** diyerek açıklıyorlar.

TÜYAP yetkilileri de ilginin beklenenin çok üstünde olduğunu söyleyerek, Fuar'ı önümüzdeki yıllarda uluslararası niteliğe kavuşturmak için çalıştıklarını belirtiyorlar

(3 Aralık — Cumhuriyet)

KİTAP FUARI BİR KÜLTÜR OLAYI OLDU

6 kasım seçimleri Türk halkının, ülkeyi yönetecekleri seçmesini ve gerektiğinde değiştirmesini sağlayan, parlamenter demokrasinin temli oy hakkına bağlılığını bir kez daha gösterdi. Ama Birleşmiş Milletler Bildirgesi'nde yer alan tüm insan haklarına dayalı çoğulcu bir demokrasinin kurulabilmesi için siyasal alanda başarmamız gereken daha birçok görevler olduğuna kuşku yok.

Ülkemizde demokrasinin yerleşmesini içtenlikle isteyenler, sağlıklı işleyen çoğulcu bir demokrasinin çoğulcu bir ekonomik düzenle, yani devlet tekellerinin ya da özel tekellerin egemenlik kurmalarının önlendiği; devlet, kooperatif, belediye ve özel sektörün daha verimli ve daha iyi mal ve hizmet üretmek için birbirleriyle rekabet ettikleri bir piyasa ekonomisi ile çok yakından ilişkili olduğunu, ancak yeni yeni görebiliyorlar.

Çoğulcu demokrasinin, çoğulcu bir ekonomi temeli üzerinde olduğu kadar çoğulcu bir kültür hayatı ile sağlamlaşabileceği de belki yeni yeni anlaşılıyor. Her gün değişen ve ilerleyen bilgilerimiz ve gerek kendi toplumumuzun, gerekse tüm dünya toplumlarının deneyimleri ışığında, amaçlarımızla bağdaşmadığı görülen politikaları terk edip, bunlara hizmet eden politikaları benimsememizi mümkün kılan demokratik rejimin ancak felsefede, bilimde, sanatta, edebiyatta vb... farklı çözümler üretebilen açık bir toplumda yaşayabileceğinin bilincine varıyoruz.

Toplumumuzun kültürel yapısında çok çeşitli alanlarda var olan çeşitliliğin bir zaaf unsuru olmadığını; bu çeşitliliği toplumumuz için büyük bir güç kaynağı yapabileceğimiz giderek anlıyoruz. Örneğin ülkemizin Doğu ve Batı uygarlıkla-

rının buluşma alanı olması; toplumumuzda hem Müslüman Doğu hem de laik Batı kültürünün etkilerini duyurması; toplum ve insan olarak gelişmemiz için bugüne kadar değerlendirmekte fazla başarılı olamadığımız bir hazinedir.

KÜLTÜREL ÇEŞİTLİLİĞİMİZ

Istanbul'da 26 Kasım 4 Aralık tarihleri arasında düzenlenen Kitap Fuarı bana her şeyden önce, kültürde çoğulculuğun büyük zenginliğini ve erdemini anlama yolunda olduğumuzun bir belirtisi ve bu yolda değerli bir deneyim olarak göründü. Din, felsefe, tarihten iktisata; doğa bilimleri, bilim-teknikten özel merak konularına kadar çok çeşitli dallarda yayın yapan '80 dolayında yayınevinin ürünlerini sergilediği fuar ile Istanbul büyük bir kültür olayı yaşadı. Çeşitli alanlarda uzmanlıkları olan, farklı siyasal ve felsefi görüşlerden onlarca yazar ve düşünür, biletli biletsiz iki yüz binden fazla kişinin gezdiği Kitap Fuarı'nda yan yana oturdular ve kitaplarını okurları için imzaladılar. Ziyaretçiler, bugün için kültürün temel taşıyıcısı olan kitaplarda yansıdığı şekliyle, kültürel çeşitliliğimizi (tümüyle değil, ama geniş bir yelpazesiyle) görmek ve tanımak olanağını buldular. Bundan büyük bir keyif duydular ve pek çok yarar sağladılar.

KİTAP SATILMIYOR MU?

Fuar'dan yarar sağlayanlar kuşkusuz yalnızca ziyaretçiler olmadı. Kimi daha az kimi daha çok, fakat fuara katılan yaymevlerinin tümü geniş bir okur ve alıcı kitlesi ile ilişki kurma olanağını buldular. Dokuz gün açık kalan fuarda kitap satışlarının toplam tutarı, en muhafazakar bir tahminle, 100 milyon lirayı aştı. «**Türkiye'de kitap satılmıyor**» diyen kimi yayıncılarımız, kusurun bir payının da kendilerinde olduğunu herhalde kabul etmeliler.

«**Kitaplar o kadar pahalı ki, ne basılabiliyor ne de satılabiliyor**» diyen kimi gözlemciler de gözlerini gerçeklere açmalı. Son on yılın kitaplarla ilgili istatistiklerine bir ilk bakışın bile gösterdiği gibi, 1970'lerin sonlarında yayın hayatının gerilemesinde, ekonomik koşullar kadar (ve belki ondan da fazla) siyasal koşulların etkisi olmuştur. Bu koşulların düzelmesine bağlı olarak yayın hayatımızın hem çeşitleneceği hem de zenginleşeceğine mutlak gözüyle bakılabilir. Ülkemizde kitap giderek daha çok basılacak ve daha çok okunacaktır. Bu eğilimi güçlendirme alanında yayıncıların yapabilecekleri çok şey olduğu açıkça görülüyor.

VE KATILMAYANLAR...

Otuz küsur bin kişinin futbol maçı izlediği bir pazar günü, bir başka otuz küsur bin kişiye kitaplarla haşır neşir olma olanağı veren fuarı düzenleyen TÜYAP yöneticilerini ve fuara katılan yayınevlerini kutlamak gerekiyor. Kutlanacaklar yanında kınanacaklar da var. Kitapları kapışılan Tarih Kurumu ile Diyanet İşleri Başkanlığı ve Dil Kurumu yayınlarını ne kadar kutlamak gerekiyorsa, Kültür Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı yayınları acaba neredeydiler diye sorulabilir. Onları, «**mevzuat hazretleri**» engellemiş olsa gerek. Peki, ya üniversitelerimiz (Istanbul Üniversitesi, İTÜ, Ankara Üniversitesi ODTÜ ve diğerleri) neden fuarda görünmediler? Onlar da; her zamanki gibi, yayınlarını halka göstermemeyi yeğlemiş olmalılar. Biz bu yayınların (hiç değilse büyük çoğunluğunun) şu veya bu ölçüde değer taşıdığına, üniversite dışında da «**müşterisi**» olduğuna inanıyoruz. Gizlenmekten vazgeçebilirler.

(8 Aralık — Cumhuriyet)

ASYA-AFRİKA YAZARLARI BİRLİĞİ'NİN 25. KURULUŞ YILDÖNÜMÜ TAŞKENT'TE KUTLANDI

Asya-Afrika Yazarlar Birliği'nin 25. Kuruluş Yıldönümü, Birliğin kuruluş yeri olan Taşkent, Özbekistan'da büyük izlence ve törenlerle kutlandı. 25. Yıldönümüne yalnız Asya ve Afrika'dan değil, ama dünyanın tüm anakaralarını kapsayan 60'a yakın ülkeden 180 yazar katıldı. Birliğin 7. Genel Kurultay'ının da yer aldığı toplantıya dünyanın birçok ülkelerinden devlet başkanları kutlama bildirimleri gönderirlerken, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Perez de Cuellar da gönderdiği bildirimde, «Evrensl bir çağrısı olan debiyatın, Birleşmiş Milletler Tüzüğü ruhuna uygun olarak, uluslararası işbirliğini ve insanların birbirlerini anlamalarını güçlendirmede korkunç büyük bir rol oynadığını» belirterek, «bu bakımdan, Asya ve Afrika halkları edebiyatının dünyada tanınması ve gelişmesinde Birliğin derin bir saygınlıkla karşılanacak soylu bir rolü olduğunu» bildirdi.

Bu arada, ünlü romancı Mikhail Şolohof da, Birliğin 25. Kuruluş Yıldönümü dolayısıyla bir bildiri göndererek, bütün dünyanın yazarlarına şu çağrıda bulundu: «Sizlere insanlık tarihinin en bunalımlı bir anında sesleniyorum... Barış düşmanları aklın sesini dinlemek istemiyorlar, gezegenimizdeki tüm yaşamı yokedecek evrensel bir savaşa dönüşmeye hazır nükleer alevlerin üzerine benzin dökmeye devam ediyorlar. Silah olarak elinde yalnızca kalemi ve kağıdı olan yazar bütün bunlara nasıl karşı koyabilir? Şunu anımsatayım ki, 1909'da Stockholm Barış Toplantısı'na katılan Lev Tolstoy, savaştan kazançlı çıkacaklarının milyonlarca lirası ve askeri olduğunu, ama savaşa karşı olan yazarınsa tek bir silahı, bu silahınsa gerçekler olduğunu söylemiştir. İşte, bu nedenle, dünyanın tüm yazarlarına, çağımızın yazarlarına sesleniyorum: Süregiden çılgınlığa, sürekli nükleer silahlanmaya karşı sesinizi yükseltin. Umarım, iş işten geçmeden, bu çağrım duyulsun!»

Nitekim, Asya-Afrika Yazarlar Birliği 7. Kurultay'ının ana konusunu, «günümüzün başlıca kaygısı olarak; barış ve detant; gerici, saldırgan ve emperyalist güçlere karşı nükleer bir yıkımın önlenmesinde insan aklının galip gelmesi için verilen mücadelede yazarın rolü» oluşturmaktaydı. Tüm dünyadan katılan yazarlar, bu konuda sundukları bildirilerde dünyada ivedilikle barışın sağlanması çağrısında bulundular. Bu arada, Cengiz Aytmatov da, «Asya ve Afrika halkları kültürlerinin gelişmesini tartışırken, dünyada gelişmekte olan olayları bir an için bile gözardı edemeyiz» diyerek, «hangi biçim altında olursa olsun, insanlığın gelişmesine ket vuran emperyalist saldırganlığa karşı çıkılmasını», bunun için de yazarla okuyucusunun aynı yaşantıyı derinden paylaşması gerektiğini, öte yandan, Sartre'ın da bir zamanlar demiş olduğu gibi, büyük temaların artık Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkeleri edebiyatınca işlenmekte olduğunu, insancıl idealleri yansıtan yeni edebiyat sürecinin bu ülkelerin eline geçmiş olduğunu sözlerine ekledi.

«Yazar ve Çağdaş Dünya» temasının işlendiği toplantıda ayrıca şu konular da ele alındı: 1) Asya-Afrika yazarlar hareketinin günümüzde ulusal kültürlerin karşılıklı zenginleşmesine katkısı; 2) Asya-Afrika yazarlarının çalışmalarında ye-

ni yazınsal yönelimler ve temalar; 3) Asya-Afrika yazınında çeviri ve yayımlama sorunları.

Asya-Afrika Yazarlar Birliği Büyük Edebiyat Ödülü olan «Lotus Ödülü»nü bugüne kadar almış 18 yazarın da hazır bulunduğu Genel Kurultay toplantısında 1981-82 yılı Lotus Edebiyat Ödülleri (toplantıya katılamayan ödül sahibi Ataol Behramoğlu ile onun yerine çağrılı olan eşi dışında) kazananlara verilirken, 1982-83 yılı Lotus Ödülü sahipleri de şu adlar olarak açıklandı: Nguyen Dinh Thi (Vietnam), Kaifi Azmi (Hindistan), Jose Craverinha (Mozambik), Server Azimov (SSCB), Mustafa Fersi (Tunus)

Öte yanda, Asya-Afrika Yazarlar Birliği'nin yeni tüzüğü de onaylanıp yürürlüğe konurken, yeni kurullar da belirlendi. Buna göre Asya-Afrika Yazarlar Birliği'nin yeni Yürütme Kurulu şu ülke yazar arından oluşuyor: Cezayir, Angola, Afganistan, Bengaldeş, Vietnam, Gana, Gine, Mısır, Zimbabve, Hindistan, Ürdün, Irak, Kamboçya, Kenya, Kongo, Kore Demokratik Cumhuriyeti Lübnan, Madagaskar, Mali, Fas, Mozambik, Moğolistan, Yemen, Nijerya, Pakistan, Filistin, Senegal, Suriye, SSCB, Sierre-Leone, Tunus, Türkiye Filipinler Sri Lanka, Etiyopya, Güney Afrika, Japonya.

Alex La Guma'nın yeniden Genel Sekreterliğe seçildiği toplantıda, sekreterlik üyeleri de şu ülkelerden saptandı. Hindistan, Suriye, Vietnam, Etiyopya, SSCB, Mozambik, Senegal, Japonya, Filistin, Sri Lanka, Madagaskar, Mısır, Pakistan.

Lotus Ödülü seçiciler kurulunda Mısır, Türkiye, SSCB, Hindistan, Gana, Kenya, Ürdün, Bengaldeş yer alırken, Lotus Dergisi Yazı Kurulu da şu ülkelerden belirlendi: Pakistan, Filistin, Tunus, Türkiye, Japonya, Kongo, Mısır, Lübnan, Mozambik.

26 Eylül 2 Ekim tarihleri arasında süren Asya-Afrika Yazarlar Birliği 25. Kuruluş Yıldönümü ve 7. Genel Kurultayı dünya yazarlarına şu çağrıyla son buldu:

«Asya-Afrika yazarlar eyleminin 25 yılık tarihi büyük ölçüde, bu iki anakara halklarının ulusal egemenlik, siyasal bağımsızlık, toplumsal kurtuluş ve kültürel yeniden-doğuş için verdikleri mücadelenin tarihidir... Bugün de dünyanın birçok yerinde milyonlarca insan, insan hakları ve onuru için mücadele vermektedir. Bu insanlar siz yazarlara onlardan yana sesinizi yükseltmeniz, aşağılanmış ve ezilmiş insanlara yardım etmeniz, özgürlük için savaşan halklara destek olmanız için çağrıda bulunmaktadırlar Bugün yazarın dünyanın geleceği karşısındaki sorumluluğu her zamankinden çok daha büyüktür. İnsanlar nükleer bir yıkım tehdidiyle yaşamanın çok daha fazlasını layıktırlar. Bizler, amansız silahlanma yarışına bir son verileceğine, verilmesi gerektiğine inanıyoruz... Yaşam ve yalnızca yaşam, saygın ve değerli bulduğumuz her şey, siz bu dünyanın yazarlarının seslerinizi yükseltmenizi, ölümcül tehdide karşı koymanız istiyor... Asya, Afrika ile öbür anakaralardan gelerek Taşkent'te Asya-Afrika Yazarlar Birliği'nin 25. Kuruluş Yıldönümü için birarada toplanmış bulunan sizin yazar arkadaşlarınız olarak bizler, tüm dünya yazarlarına sesleniyoruz, nükleer bir savaşa karşı mücadelede, emperyalizme ve ırkçılığa karşı mücadelede çabalarınızı birleştirin... Gezegenimize barış ve insan aklı egemen olsun!»

(Sanat Dergisi — 15 Ekim 83)

HASAN HÜSEYİN'İN HASTALIĞI

HABERLER ARASINDA...

Hasan Hüseyin iki haftayı aşkın bir süredir yaşama savaşı veriyor hastanede. Umutsuzluklar olduğu gibi, umutlar da var. Doçent Yücel Kanpolat:

— **Savaşmaya devam edeceğiz!** diyor.

Bir hafta öncesine göre, gözbebeklerinde, beyinsel bir kıpırdama mı görülüyor? Bilinçte, henüz bir kıpırdama yok; üresi yüksekmiş, düşürülmüş. Akciğerler çok kötüymüş. Yoğun bakımda sürdürüyor yaşama savaşını ozan.

Bilgi Kitapevi, son yayınlarını yolladı.' Yayınlar arasında Cüneyt Arcayürek'in «**Demokrasinin İlk Yılları**», Kishon'un «**Kahkahaya Vergi Yok**», Halikarnas Balıkçısı'nın «**Denize Bırakılmış Bir Çiçek**». Hasan Hüseyin'in «**Kızıl Kuğu**»su var. Hasan Hüseyin'in «**Kızıl Kuğu**»su var. Hasan Hüseyin'in. Kızıl Kuğu da çıkan «**Güzelleme**»si şöyle başlar:

«Dünyanın hiçbir yerinde böyle parlak böyle diri böyle canlı değildir bu yıldızlar / Yalnızken görseniz korkarsınız / Tutuşmuş tavan gibi sarkar da gökyüzü gözlerinize kamaşır gözleriniz / Ben işte orda emdim anamı

Dünyanın hiçbir yerinde böyle zeki böyle atik böyle yenenekli değildir bu çocuklar / Aristo'yu yanıltırlar, afallarsınız / Corcil'e kıç attırırlar İngilizlikte / Hoca'yı çatlatırlar / Şaşalarsınız / Get gör ki / Kavanozu dıştan yalar doyarlar / Açlığı kıtlıkla korkutur, çıplak gezerler / Ben işte orda düştüm bu çetin yola...

Diyarbakır'dan Turgut Akın, Hasan Hüseyin için şu dizeleri yazmış:

«Yalansız ozanı Halkımın / Öte acunlara mı acelen ne? Bitmedi ki Şiirlerin; / Halk için - yaşam için...

Ferman çıkmışsa eğer Yüce tanrı'dan / İtiraz ederim yasa uyarınca! / Bir taş atıldı mı damdan, / Düşer diyor Mevlana doğru. / Ama çıkmadın ki; daha sen dama! / Düşmene var - çok zaman...

Düşme n'olur! / Bırakma bizi ve de halkımızı. Bırakma, n'olur!»

(Mustafa Ekmekçi 9 Mart — Cumhuriyet)

Hasan Hüseyin, derin komada dün kırk günü doldurdu. Okurları, arkadaşları, sıraya girip kan veriyorlar. Gözleri açık, fakat görmüyor. Söylenenleri duymuyor henüz. Kırk gündür yaşama savaşı veriyor. Durumunda olumlu gelişmeler görülmeye de başlandı. Bilinci yarı yarıya açılmak üzere. Refleksleri yerine geliyor. Bilincin yerine geleceği konusunda belirtiler var.

Işığı gözleriyle izliyor; solunum problemi kalmadı. Ciğerleri temizlendi. Hasan Hüseyin'le ilgili, «**Ankara Notları**»na mektuplar geliyor Server Tanilli, Strasbourg'dan yolladığı mektubunda özetle şöyle diyor:

«Sevgili Ekmekçi,

Sana nicedir yazmıyorum. Unuttuğumdan değil. Nasıl unutabilirim ki?

Bugün birkaç satırla sessizliği bozayım, bozmak zorundayım. Senden okudum,

Hasan Hüseyin komadaymış. Günlerdir de sürüyor. Ben ve —rahmetli Bedrettin Cömert'in eşi— Augustina, buradan kaç kez, Ankara'ya elimizdeki numaraya telefon ederiz, yanıt yok. Ola ki evde kimse yoktur, numarada değişmiş olabilir.

Kan veriliyormuş sürekli. Nasıl olsa da versem?
Özetle çaresizim ve cidden perişanım.
O ses, o büyük ses, bu kadar uzun dalmamalı.
Uyansın artık Hasan Hüseyin
Uyansın ve kurtarsın bizi bu perişanlıktan»

Mustafa EKMEKÇİ
(4 Nisan — Cumhuriyet)

Dün, altı hafta oldu komaya gireli. İyileşecek Hasan Hüseyin. Bu kanı, doktorlarında daha yaygınlaşıyor, yerleşiyor. Sırtında yaralar açılıyor, hemen temizleniyor, iyileştiriliyor yaraları...

Hasan Hüseyin'in okurlarından gördüğü ilgi büyük. Bu, halkımızın sanatçısına gösterdiği ilgidir. İzmir'den Bostanlı'dan yazan Zeki Büyüktanır şöyle diyor:

«Sayın Ekmekçi,

O canım ozanımız, biricik ağabeyim, hemşerim komşum Hasan Hüseyin bir aydır yatıyor; ağız, dil vermeden. Ne acı ki, sizin satır araları da olmasa durumunu öğrenemeyeceğiz. Gece gündüz heyecanla, sağlığına kavuşacağı günü bekliyoruz. Gelemedim, görüştürmüyorlarmış da. Kendisinin deyimiyle: «Yol uzak, hane viran...» ilgisizlik bu kadar olur, bir büyük ozana.

Bu arada ekonomik yönünün ne olduğunu da bilmiyoruz. Gerçi, son günlerde birkaç baskıya geçen yapıtlarından bir şeyler kalmıştır ama, bilmem ki...

Almanya'dan Vural Suiçmez de, şunları yazıyor·

«Sevgili Ekmekçi,

23 Mart'taki yazını yeni okudum; Hasan Hüseyin'e kan arıyorsun. Bu, Orh + benim de kanım. Önce, belki az bulunan bir kan türüdür diye doktora koştum. Öyle değilmiş. Koca Ankara'da, koca bir ozana kan verecek, kim bilir nice kişi çıkmıştır, düşüncesi beni rahatlattı.

Şimdi ben sana bu konuda başka bir şey yazayım: Sanıyorum biliyorsundur; ben gazetecilikten kopalı, dışarılarda yaşıyorum. Yirmi yılı aşkın bu süre içinde yoksul ülkemizin varsıllarından çoğu kişinin dişleri ağrısa çektirmeye buralara geldiklerine çok tanık oldum. Hasan Hüseyin'i Akis Dergisi'nde düzeltmenlik yaptığı yıllarda tanımıştım. Varsıl biri olsa başka iş edinirdi. Bunca geçen yıl içinde Hasan Hüseyin iyi bir ozan olduysa da, yayınlanan onca kitabından onu varsıllaştıracak iyi bir gelir edindiğini hiç sanmam. Sanmadığım için de sana «başka bir şey yazmaya» yüreğim beni zorluyor.

Bak, Ekmekçi kardeşim, Hasan Hüseyin'in durumu, koma durumu sürdüğüne göre, adam ozanca dayanıyor. Sor tabiplerine, anla bir: Ozanı ülkenin varsılları gibi, buralara getirsek bir yararı olur mu? Kurtulur, yaşama döner mi? Bu konuda gereken bütün harcamaları ben üstlenirim. Ya da yapılabilecek başka bir şey var mı? Şimdiye kadar buralardan çok kişiye, Türkiye'de bulunmadığını yazdıkları çok ilaçlar gönderdim. Hasan Hüseyin'e de göndereyim. Bakarsın, güzel ozan yüreğinin sağlığa kavuşmasında yararlı olur

Sanatçı Yaşamalı

Mustafa EKMEKÇİ
(6 Nisan — Cumhuriyet)

Şair Hasan Hüseyin günlerdir komada. İyileşme haberi bir türlü gelmiyor. 'Kavel', 'Temmuz Bildirisi', 'Kızılırmak', Acıyı Bal Eyledik', 'Haziran'da Ölmek Zor', 'Acılara Tutunmak' gibi kitapların yazarı ölüm kalım savaşı veriyor. 1927'de Gürün'de başladığı yaşam savaşını ömür boyu sürdürmüş bir sanatçı... İşten uzaklaştırılmalar, duruşmalar; arfzuhalcilik, tabelacılık, öğretmenlik, gazetecilik, mizah yazarlığı... Değerli şair Hasan Hüseyin —Hüseyin Korkmazgil—'e bir an önce iyileşme, yazılarına, şiirlerne, daha doğrusu onu seven okurlarına dönme dileğinde bulunurken, adını yazmamış bir okurumun ona adadığı 'Koca Beyin' adlı şiiri de okurlarıma sunmak isterim:

«Çağından habersiz yaşıyormuşsun diyorlar — Olur mu hiç — Sen koca beyin — Nasıl olur da durursun? — Oysa senin — çağlayan gibi — insanı çılgına döndürten — sevda türkülerine — türkü katman gerekirdi. — Türkülerini — hatırlar mısın türkülerini — Bir temmuz sıcağının — türküsünü — ne diyordun? — «Bir oğlum olacak — adı Temmuz Uykusuz — Korkusuz» — Ben seni o türkünle tanıdım — ve o türkünü söyler dudaklarım — Ne olursun — İşte temmuza doğru gidiyoruz — Arkamızda koca bir kışı bırakıyoruz — Temmuz sıcağında — yüreklerimize ılık ılık — akan — türkülerini bekliyoruz.»

Oktay AKBAL
(7 Nisan — Cumhuriyet)

HASAN HÜSEYİN'İN HASTALIĞI SÜRÜYOR

Hasan Hüseyin'in tedavisi evde sürüyor

Bir süre önce hastaneden evine getirilen ve tedavisi evinde sürdürülen ozan Hasan Hüseyin Korkmazgil'in sağlık durumunda önemli bir değişiklik olmadı. Hasan Hüseyin'in refleksleri oldukça iyi durumda, ancak bilincinin yerine gelip gelmediği henüz bilinmiyor. **(22 Eylül)**

HASAN HÜSEYİN'İN SAĞLIK DURUMU UMUT VERİCİ

— Geçirdiği beyin kanaması nedeniyle yedi aydır tedavi gören ozan **Hasan Hüseyin**'in sağlık durumu iyiye gidiyor. Ozanın eşi **Azime Korkmazgil**, kocasının bakımıyla ilgilenmek için öğretmenlik görevini bıraktı. **Hasan Hüseyin**'in sağlığı konusunda da, **Azime Korkmazgil** şöyle konuştu:

«Her geçen gün biraz daha yol alıyoruz. Bakımı büyük özen gerektirdiğinden bir bakıcı aramıştık. İstediğimiz gibi birini bulamadığımız için ben öğretmenlik görevimden istifa ettim. Halen mideye bağlı bir hortumla beslenmesi gerekiyor. Önümüzdeki haftalarda belki ağızdan beslemeye gideceğiz. Dizleri, ayakları için protezler yaptırdık. Hergün birkaç dakika oturtuyoruz. Doktorlar iki ayağı üzerine kaldırdılar ama, ancak bir-iki dakika durabildi. Doktoru Yücel Kanpolat, gün aşırı gelip her türlü kontrolu yapıyor. Zaman zaman bilincinde canlanma oluyor, çevresinde olup bitenleri izliyor, bakışlara cevap veriyor. Ama çok uzun bir bakım, büyük sabır ve aylar süren bir tedavi gerekli.»

(15 Ekim — Cumhuriyet)

HASAN HÜSEYİN'DEN HABERLER.

Çok oluyor, Hasan Hüseyin'den haberler vermeyeli. Otobüste, yolda karşılaştıklarım, okurlar soruyorlardı:

— **Hasan Hüseyin nasıl? Haberleri sizden alıyorduk, yeni bir şey var mı?**

Yok, henüz yeni bir şey diye yanıtlıyordum. 8 ay önce geçirdiği beyin kanamasının yatağa çivilediği koca ozan o günden bugüne yaşama savaşı vermekte. 22 şubatı 23 şubata bağlayan gece kaldırılmıştı. Ankara Tıp Fakültesi Hastanesi'ne; orada uzunkaldırılmıştı. orada uzun süre yoğun bakım bölümünde kaldı, bakıldı. Burada, doktorların hemşirelerin, hastabakıcıların özellikle Doç. Dr. Yücel Kanpolat'ın yakın ilgisi, bakımı altındaydı. Sürekli sırtüstü yattığından, kalçalarında yaralar açılmıştı. Doktor Yücel Kanpolat pansumanlarını kendisi yaptı. Eşi Azime Korkmazgil, çocukları Temmuz, Ufuk, Barış, yeğenleri Pınar başucunda hemen hemen hiç eksik olmadılar; Azime hanım, gecelerini hastanede Hasan Hüseyin'in bakımına ayırdı...

Bu sırada, Hasan Hüseyin'e taze kan bulma sorunu çıktı. Hasan Hüseyin'e kan gerektiğini duyan okurları, dostları, fakültenin öğrencileri kuyruğa girdiler, kan yetiştirdiler.

Ağızdan beslenemediği için, burundan besleniyordu. Yutkunamıyordu. Doktorlara göre, yutkunma önemli bir olaydı; yutkunmayla, bilinç de gelecekti. Kimileyin, gözleriyle ışığı, ya da gelen kişiyi izliyordu. Ancak sonra, eski durumunu alıyordu. Çoğu kez, acıktığını, bir şeyden hoşnut olmadığını yüzünden okumak olanağı vardı.

Bilinç nasıl yerine gelecekti? Kafamı kurcalayan soru buydu? Bazı doktorlar, bir olağanüstü durum bekliyorlardı. Bir sürpriz...

Bir uzman arkadaşım, şunları söyledi:

— **Beyin hücreleri öldükten sonra, kendilerini onarım yeteneğini taşımazlar. Ölen bir hücre yitip gitmiştir.**

Okul kitaplarında okumuştuk; beyni çıkarılan bir kuş, sonsuza dek uçabiliyordu. Kanatlarının fizik gücünün bittiği yerde, düşüp ölüyordu. O, bir yere konmayı, yorulmayı bilmiyordu...

Hasan Hüseyin için girişilen çaba, insanı beyinsel sağlığına kavuşturma konusunda; bir umudu da taşıyordu. O da şuydu: Bugün insanların kullanmadığı öbür hücre gruplarının, kimileyin tedavi ile devreye sokulması olasılığı vardı. Koca ozanı yaşatmak, bilincine yeniden kavuşturmak için her deneyim zorunluydu.

Hastanedeki uzun bakımdan sonra, evine nakledildi. Eşi Azime Korkmazgil, görevinden ayrılarak, zamanını tümüyle Hasan Hüseyin'in bakımına ve yaşatılmasına ayırdı. Bedensel sağıltıncı (fizyoterapist) Dr. Cenan Çağlar, yaptığı fizik tedaviler sonucu Hasan Hüseyin'i yatağına oturtmayı başardı. Ancak kısa bir süre sonra da, Cenan hanım Istanbul'a gitti. Prof. Dr. Hidayet Erdem, Hasan Hüseyin'e ayağa kaldırma protezi yaptı. Bir grup uzman da, Hasan Hüseyin'i konuşturma çalışmalarına hazırlanıyorlardı.

Hasan Hüseyin sigorta emeklisiydi; ilaçların bedelleri, sigortadan ödeniyordu. Ancak, bazı ilaçlar bulunmuyor, yurt dışından getirilmesi zorunluğu doğuyordu. Hasan Hüseyin 8 ay boyunca, yaşam savaşı verirken, yakınları, dostları

bu dirence büyük katkıda bulundular Hasan Hüseyin'le ilgili bir şey gerekse, yine ona bakan, yakın arkadaşı Doç. Dr. Yücel Kanpolat'a soruluyordu.

Hasan Hüseyin'in yapıtlarını yayımlayan Bilgi Yayınevi'nin sahibi Ahmet Küflü'nün çabalarını, ilgisini unutmamak gerek...

Hasan Hüseyin'in okurları, o hastalanalı beri, çılgına dönmüşlerdi. «**Ankara Notları**»na gelen mektupların çoğunu saklıyordum. İyileşince kendisine verecektim. Aşık Minneti (Vehbi Polat), «**Hasta Döşeğinde Hasan Hüseyin**» şiirinde şöyle diyordu:

«Dünyaca bir ozan boğulmuş gibi/Derinden soluyan aslana benzer/Işıyan gözleri soğulmuş gibi/Ateşi tükenmiş volkana benzer!

Bir kutsal savaşta ömür çok dardır/Amaca varması oldukça zordur/Bu yorgun insanda bir tarih vardır/Defneler gömülü virana benzer

Selamsız geçmedi düşkün yanından,/Canlara can kattı çıvan canından/Düşmüştü bir yola umut hanından/Çıkmaza dayanmış kervana benzer!

Mihneti der, gardaş elden ne gelir,/Dost acısın ancak dost olan bilir/Eriyen bedende bir can yükselir/Gönülde taht kurmuş sultana benzer.»

Dergiler, gazeteler yayınlar yaptılar. Somut Dergisi, geçen haftaki sayısında, «**Ozanımıza Sahip Çıkalım**» başlıklı bir yazı ile, ozana sahip çıkanların, hastane masraflarına katkıda bulunmalarını istedi. Türkiye İş Bankası Cağaloğlu Şubesi'nde 2188 numaralı hesabı açtırdı.

Okurlarından, sanatçıya gelecek her katkı, onur vericidir.

Açılan kampanyalar yeterli olmazsa, Ankara'da, başka kentlerde de hesaplar açılarak sürdürülebilir. Bu katkılar sonunda, bir Vakıfta toplanarak, güç durumda bulunan sanatçılara da ulaşabilir.

Ozan Tahsin Saraç, yirmi gündür hastaymış. Geziden dönüşte öğrendim. Kalp krizi geçirmiş. Ankara Tıp Fakültesi Hastanesinde tedavisi sürmekte. Tahsin Saraç'a geçmiş olsun... **(22 Ekim — Cumhuriyet)**

OZAN HASAN HÜSEYİN İÇİN YARDIM KAMPANYASI AÇILDI

Yazar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi (Yazko)'nin haftalık yayın organı Somut dergisi, ozan Hasan Hüseyin için yardım kampanyası başlattı. Kampanyanın amacının Hasan Hüseyin'in hastane masraflarını karşılamak olduğu belirtildi.

Yazko Yönetim Kurulu Başkanı Erol Toy, ozan Hasan Hüseyin'in sağlık durumunun iyiye gidebilmesi için büyük paraya gereksinme olduğunu, yeterli miktarda para toplanıncaya değin kampanyanın sürdürüleceğini belirtti.

Ozan Hasan Hüseyin'e yardım kampanyası nedeniyle, Türkiye İş Bankası Cağaloğlu Şubesi'nde 2188 sayılı hesap açıldı. Ayrıca, Yazko Yayın Pazarı'nda kampanya süresince sanatçının kitapları satışa sunuluyor.

Bilindiği gibi ozan Hasan Hüseyin, geçen yıl rahatsızlanmış, bir süre hastanede kaldıktan sonra evinde tedavisine başlanmıştı. **(27 Ekim)**

HASAN HÜSEYİN İÇİN OYNUYOR

Hasan Hüseyin'le dayanışma kampanyası genişleyerek sürüyor **Yazko Somut** dergisinin, Hasan Hüseyin adına bir banka hesap numarası açmasıyla başlayan kampanya, geçirdiği beyin sarsıntısı sonucu, aylardır yaşamla ölüm arasındaki

köprüde varolma savaşı veren şairin hastane masraflarının karşılanmasını amaçlıyor. Dayanışmaya katılan Kenter Tiyatrosu da, 14 Kasım Pazartesi saat 19.00'da **Arzu Tramvayı** oyununu Hasan Hüseyin için oynayacak. Tennessee Williams'ın yazdığı, A. Houssman'ın sahneye koyduğu oyun, Amerikan toplumundaki değer yargılarının iki yüzlü içeriğini tartışıyor. Williams'ın diğer oyun ve romanlarında olduğu gibi, yoğun bir cinsel gerilim taşıyan **Arzu Tramvayı**, Elia Kazan tarafından sinemaya da uyarlanmıştı.

(14—20 Kasım — Nokta)

EKMEĞİ BOL EYLEDİK ACIYI BAL EYLEDİK

Hasan Hüseyin Türk şiirinin köklü geleneğinden beslenen güçlü bir soluktu. İnce bir mizahla halkın söyleyiş biçimlerini şiiri ile yoğuran Hasan Hüseyin, bitmek-tükenmek bilmeyen enerjisini artık yapıtları için değil, ölümle verdiği amansız mücadelede kullanıyor.

Ozanın yedi ayı aşkın süredir devam ediyor ölümle mücadelesi. Geçirdiği beyin kanamasının ardından bitkisel hayata girmişti Hasan Hüseyin.

Yoksul bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Hasan Hüseyin, ortaokul ve eliseyi parasız yatılı okuduktan sonra 1950 yılında Gazi Eğitim Enstitüsü Edebiyat Bölümü'nden mezun olur. Daha öğretmenliğinin ilk yılında Göksun'da öğretmenken tutuklanınca, öğretmenlikten ayrılmak zorunda kalır. Ama hayatla mücadeleye hep hazırlıklıdır, arzuhalcilik, tabela ressamlığı ve düzeltmenlik öğretmenliği izleyen meslekleri olur Hasan Hüseyin'in. Akis dergisinde çalışır. Karikatür. Taş, Akbaba ve Yön dergilerinde Hüseyin Korkmazgil imzasıyla gülmece hikayeleri yazar. İlk şiiri «**Ağustos Şiiri**» 1959 yılında Dost dergisinde yayınlanır. 1960 sonrası yılların ilgi ile izlenen ozanları arasmda artık özgün bir yeri vardır. Oğlu Temmuz'un doğumundan beş ay sonra «**Kızılırmak**» yayınlanır. Kitaba gösterilen ilgi yalnız sanatseverlerden gelmekle kalmaz. Savcılık, ozan hakkında dava çar. Mahkemeler, mahkemeler ve beraat...

Kızılırmak kitabının girişinde şu dizeler vardır
«Ve der ki kitabın orta yerinde
Bütün ırmakları dünyanın
Kızılırmak'tan geçer.»
Gürül gürül akan bir şiir güldestesidir Kızılırmak.

«Kızılırmak akıyordu. Köprü çürüktü. Bir çift angut olurdu bırakılmış akşamlar. Angüda silah sıkılmaz. Kızılırmak aka aka Dalga taşı oya oya... Türküler çoğala çoğala... Öfkeler kızar kızara... Ve bir gelin alayıydı, çekip giderdi allı, pulu. Göçtü köprü, kaptı suar gelini. Ve atlılar gitti, gider. Dediler: Kızılırmak n'ettin allı gelini? Demediler: Çürük köprü n'ettin allı gelini? Ve işte bezirganlar gördüler yıldızlarının düştüğünü. Çünkü öyle değil, böyle konulmuştu taş. Pencereler açıla açıla, kapılar kırıla kırıla. Kızılırmak aka aka... Söyleyiş halkın söyleyişidir Şiirini tüm araştırma ve deneme özelerinden yararlanarak oluştururken, halkın söyleyişini kullanarak ayrı bir çeşni katar anlatımına.

Yalnız yurt içinde değil, yurt dışında da ilgi topluyordu Kızılırmak. Giancario Vajuri kitabı tümüyle aslına bağlı kalarak İtalyanca'ya çevirir. Profesör Gianroberte Scarcia'nın Kızılırmak ve Hasan Hüseyin üzerine yazdığı önsözle

birlikte 1973 yılı başlarında Venedik Üniversitesi 1972 Yıllığı'nda yayınlanır. Profesör Gianroberto önsözünde, **«Kızılırmak'ı sevinçle kucaklıyoruz»** diyerek dile getiriyordu duygularını.

«Kızılkuğu»: **«Ağlasun Ayşafağı»** ve **«Oğlak»** Kızılırmak'ı izleyen başarılı yapıtları olduysa da, asıl çıkışını **«Acıyı Bal Eyledik»** ile yapar. Selda tarafından seslendirilen şarkısı dillerde dolaşır aylarca.

«Damda birlikte yatmışız
öküzü hoşça tutmuşuz
koyun değil şu dağlarda
san kendimizi gütmüşüz.
hor baktık mı karıncaya
kırdık mı kanadını serçenin
vurduk mu karacanın yavrulusunu
ya nasıl kıyarız insana?»

söyleyiş alabildiğine yalın, gür ve akıcıdır. İnsanlığın ve sevginin böylesine güzel, etkileyici betimlendiğine az rastlanır.

«Sen olmasan öldürmek ne
çürümek ne zindanlarda
özlem ne ayrılık ne
yokluk ne yoksulluk ne
ilenmek ne dilenmek ne
işsiz güçsüz dolanmak ne
gün gün ile barışmalı
kardeş kardeş duruşmalı
koklaşmalı söyleşmeli
korka korka yaşamak ne...»

Derin duyarlığı, gür sesi, geniş soluğu, renkli düşleri, işlek Türkçe'siyle diyalektik bir görüş ve insancıl bir bakışa yaslanan hayat ve doğa sevgisiyle topluma ve okuyucularına karşı sorumluluğunu, hep yanıbaşında duyan Hasan Hüseyin'e karşı, şimdi de okuyucuları sahip çıkarak, çabalarının boşuna olmadığını kanıtlamaya çalışıyorlar. Tedavisi için katkıda bulunmak üzere Somut dergisinin **İş Bankası Çağaloğlu Şubesi**'nde açtırdığı **2188 no.lu hesaba**, sanatseverler güçleri yettiğine katkıda bulunuyorlar.

Yazımızı Mehmet Güzel'in Hasan Hüseyin için yazdığı dizelerle noktalıyoruz:

«Pınarları kaynamakta
dereler oynaşlı güneş çağlayanlarına
türküler boy verip
şiirler fışkırıyor
sancılı damarlarda
kar altında bir ova
çiğdem sarıyı emiyor kar suyundan
lale kızılı
zemheriler uyanıyor kınında toprağın
yeşeriyor toprakta
tohumu yaşamın.»

(14-20 Kasım — Nokta)

Pazartesi gecesi, Kent Oyuncuları Arzu Tramvayı'nı, tüm gelirini **Hasan Hüseyin**'e bırakmak üzere oynadılar. Bu güzel dayanışma, ne yazık ki bazı «acı gerçekleri» de sergiliyordu. Şair için açtıkları hesap numarasıyla dayanışmayı başlatan ve Kent Oyuncuları'nın gerçekleştirdiği geceyi, Somut dergisinde verdikleri haberde «üstlenen» Yazko, altı günde yalnızca iki bilet satmayı «başararak», salonda gözle görülür gedikler açılmasına neden oluyordu. 150'yi aşkın yazar ve çevirmenin üye olduğu, Türkiye'nin ilk ve en büyük yayın kooperatifinin, «üstlendikleri» gece için bilet satamaması, salondaki boşluğun nedenlerini bilenler arasında karamsarlığa, bilmeyenler arasında da şaşkınlığa yol açıyordu. Oyunu izleyen Hasan Hüseyin'in yakın bir dostu ise, «yüreklerde dayanışmaktan ne zaman vazgeçeceğiz?» diye sormaktan kendini alamıyordu.

(21—27 Kasım -- Nokta)

TÜRKOLOJİ ÇALIŞMALARINDA ADIMLAR

Sovyetler Birligi'nde halen 24 ayrı Türk dilinde konuşan 30 milyonu aşkın Sovyet vatandaşının yaşadığı ve Türkoloji biliminin pek çok alanında geniş araştırmalar yapıldığı bildiriliyor. Ajans Press Novosti (APN) haber bülteninde yer alan bilgilere göre, ortaçağın ünlü bilim adamı ve dilbilimcilerinden biri olan Kaşgarlı Mahmut'un ilk Türkçe sözlüğü **Kuladgu Bilig** ilk kez Rusça'ya çevrilmiş bulunuyor. Bu arada, SSCB Bilimler Akademisi Sovyet Türkologları Komitesi tarafından eski Türk dilleri, yazıları ve yapıtları üzerinde sürdürülen derleme çalışmalarında önemli bulgu ve ürünler elde edildiği belirtiliyor. Komite tarafından sürdürülen «Türk Dilleri Dialektoloji Toplu Haritası» üzerindeki çalışmaların da son aşamaya geldiği haber veriliyor.

Sovyet Türkologları Komitesi Başkan Tardımcısı ve SSCB Bilimler Akademisi Dilbilim Enstitüsü Bölüm Müdürü Prof. Edgem Tenişev, SSCB'de «Türk Dilleri Dialektoloji Toplu Haritası» üzerindeki çalışmaların «tarihte ilk kez yapıldığını» belirterek şunları söylüyor:

«Şu anda Sovyet Türkologları çok sayıda güncel sorunlar incelemektedirler Toplumların tarım tarihleri ve toplumsal yapıları, sosyalist yapının deneyimleri, ülkenin Türk dilinde konuşan ve diğer halklarının kültürlerinin birbirlerini etkilemeleri inceleniyor. Örneğin, çalışmaları sonuçlanmak üzere olan 'Türk Dilleri Dialektoloji Toplu Haritası tarihte ilk kez yapılmaktadır Haritanın yayımlanması Türk dillerinin genel sınıflandırılmasını hazırlamaya, Türk dillerini konuşan halkların tarihini daha da derinlemesine öğrenmeye yardımcı olacaktır. Bu büyük çalışmaya SSCB'nin merkez ve cumhuriyetler bilim kurumlarından pek çok araştırma uzmanı katılmaktadır.»

TÜRKOLOJİ KURULUŞLARININ SİSTEMİ

APN bülteninde konuyla ilgili olarak şu bilgilere yer veriliyor:

«Halen Sovyetler Birliği'nin gerek geleneksel kültür merkezlerinde —Moskova, Leningrad, Kiev, Novosibirsk, vb. gerekse Türk dilinde konuşan halkların oluşturduğu birlik ve özerk cumhuriyetlerinde Türkolojiyle ilgili yoğun çalışmalar yapılıyor. Alman Ata, Baku, Kazan, Semerkant, Taşkent, Ufa, Yakutsk ve diğer kentler bu konudaki çalışmalarıyla, araştırma uzmanlarıyla ve bilimsel kurumlarıyla büyük ün yapmış durumdalar SSCB Bilimler Akademisi Sovyet Türkologları Komitesi ise on yıldan beri bu kurumların ve bilim adamlarının araştırmalarını organize ediyor ve aralarındaki eşgüdümü sağlıyor.

Sovyet Türkologları Komitesi Başkan Yardımcısı Urof. Dr. Edgem Tenişev, Sovyetler Birliği genelinde Sovyet Türkologlarınca yapılan ilginç bazı araştırmalar konusunda da şöyle konuşuyor:

«Ülkenin Türkologları son yıllarda dilbilimi, yazınbilimi, folklor, tarih alanında çok yönlü çalışmalar yapmışlardır. Çuvaş ve Başkır dillerinin tarihi grameri, Uzbek dilinin tarihsel morfolojisi, bir dizi Türk dilinde konuşan SSCB halk-

larının tarihleri konusundaki çalışmalar aydınlığa kavuştu. Yine Azerbaycan, Kazak, Başkır, Kumık, Özbek dillerinin lehçelerine ilişkin monografiler, 'Türk Dilleri Etimolojik Sözlüğü'nün yayımlanması ve SSCB Türk dillerinin monografyası, Sovyet bilim adamlarının başarılı çalışmaları arasında sayılıyor. Sovyet Türkologları, bütün Avrupa devletlerinden meslektaşlarıyla birlikte UNESCO'nun himayesi altındaki çalışmalara, uluslararası 'Avrupa Dilbilimi Atlası'nın hazırlanması çalışmalarına katılıyorlr. Bu çalışmalara Hollandalı ünlü bilim adamı Prof. Mario Aliney başkanlık ediyor. Araştırmaların Sovyetler Birliği ile ilgili kısmını ise SSCB Bilimler Akademisi Rus Dili Enstitüsü Başkan Yardımcısı Prof. Dr. Valeri İvanov yönetiyor Bu çalışmalara Sovyet Komitesi üyelerinin yanı sıra bende katılıyorum. SSCB'nin kuruluşunun 60. yılında (Aralık 1982) Türkologlar bir dizi çalışmalar sundular. Bunlar arasında çağdaş Yakut yazı dilinin grameri, Çuvaşça-Rusça sözlük, bölgesel-tarihsel bakımlardan Türk dillerinde çekimler vb. bulunuyor. Bir süreden beri Moskova 'Nakua' Yayınevince 'Uygur Yazıları ve Türk Dillerinin Zamanlarının Sistemi' yayınlanıyor. 'Türk Dillerinin Karşılaştırmalı Tarihi Grameri'nin ise yakında yayınlanması bekleniyor.»

TÜRKOLOJİ KOMİTESİ

SSCB Bilimler Akademisi Sovyet Türkologları Komitesi, ülkenin pek çok ünlü bilim adamları, Türkoloji araştırmalarıyla uğraşan dilbilimciler, tarihçiler, etnografyacılar ve arkeologlar tarafından 10 yıl önce oluşturuldu. Komite'nin en önemli uğraşları arasında Türkoloji konusundaki uluslararası ilişkiler yer alıyor. Komite, dört yılda bir Sovyetler Birliği'nde Türkoloji konferansları düzenliyor. Bu konferanslarda Türk dillerinde konuşan halkların dilbilimi, yazın bilimi, folklor, tarih ve etnografyasının güncel gelişme yönleri tartışılıyor. Bu konferanslara, başta Bulgaristan, Macaristan, D. Almanya, Polonya, F Almanya, İsveç olmak üzere pek çok ülkeden tanınmış Türkologlar katılıyor.

Komite'nin geleneksel hale getirilen bu etkinliğinin yanı sıra komite üyelerinin uluslararası Altay Konferansı'nın sürekli katılımcıları durumundalar. Komite üyeleri, daha önce de 1979'da Istanbul'da düzenlenen Uluslararası Türkoloji Konferansının çalışmalarına katılmışlardı. Bu yılın Mayıs ayında da Birleşik Amerika'da düzenlenen Türkoloji Araştırmaları Uluslararası Kongresinde Sovyetler Birliği'nin temsil ettiler **(Bilim ve Sanat — Kasım 1983)**

OKUMA YOKSULLUĞU

YILLARA GÖRE TÜRKİYE'DE BASILAN KİTAP SAYISI

Son 3 yıldır sürekli zam gören, etiket üstüne etiket yapıştırılan kitaplar, vitrinlerde ve raflarda kalmaya mahkum oldu. Kağıda gelen zamlardan, işçilik giderlerinden etkilenerek sürekli fiyatı artan kitabın yaprağı 2 liraya ulaştı. 200 sayfalık bir kitap günümüzde 400 lira oldu.

Dağıtım ve yayınevleri satışlardan şikayetçiler. Bu yüzden yeni satış yöntemleri geliştirmeye başladılar. Bazı dağıtım şirketleri yüzde 25'e varan indirimlerle kitap fiyatlarını cazip hale getirmeye çalışıyorlar.

Ekonomik zorluklar her geçen yıl okuyucuyu kitaptan uzaklaştırmaya devam ediyor. Kitap okuma alışkanlık haline gelmediğinden, kitaba gereksinim duyulmadığından şikayetçi olan yayıncılar, Türkiye'de okuyan kesimin genellikle öğrenciler olduğunu ve uzun süredir aydın kesiminin kitaba olan ilgisinin devam ettiğini söylüyorlar.

Son 15 yıl içinde Türkiye'de en çok kitap 1973 yılında 7497 basıldı. 1974'de bu sayı 6883'e düştü. 1979 yılında 5033 adet basılan kitap adedi, 1981'de 5610'a yükseldi. İlgililer 1983'de basılan kitap sayısının ve fiyatlarla orantılı olarak satışların tekrar düşeceğini tahmin ediyorlar

(3 Mayıs 83 — Güneş)

OKUMA YOKSULLUĞU

— Beden ve ruh sağlığımızı bozan, boşanmaları körükleyerek aile yapımızı sarsan, mutfağımızda kaynayan tencerenin içindekileri her geçen gün azaltan enflasyon, etkilerini fikir hayatımıza da yansıtarak, kültürümüzü tehdit etmeye başladı. Basılan kitap sayısındaki azalmanın yanısıra, kitap fiyatlarında bir yıl içinde gözlenen yüzde yüze varan artış, kitap okuma yı da «lüks ihtiyaç» sınıfına soktu.

Yayınevi yönetici ve sahipleri, sadece 1983 yılı içinde kağıda 4 defa zam yapıldığını hatırlatarak, bunun kitap fiyatlarındaki hızlı artışın başlıca nedeni olduğunu belirterek şunları söylediler:

«Eğer yeni hükümet de, kapıda bekleyen kağıt zammına «evet» derse, kitap fiyatlarındaki bir yıllık artış yüzde yüzelliye yaklaşır ve bu da, zaten azalan okuyucu sayısını büsbütün düşürür.»

KÜLTÜR YOKSULLARI

Yayınevleri, 1983 yılı başında 200-250 liraya satılan 160 sayfalık bir kitaba şimdi 400-450 liralık etiket konulduğuna dikkat çekerek, bunun bedelini kültürel yoksullaşma olarak ödeyeceğimizi belirttiler

Kitap fiyatlarının neredeyse günlük olarak belirlenme durumuna geldiğini belirten Say Kitap Dağıtım firmasının yöneticisi Uğur Uğurlu, «**Bu yüzden artık kitap kapaklarına fiyat basılmıyor. Hazır basılmış kitaplara maliyet artışlarına göre etiket yapıştırılıyor**» şeklinde konuştu. Uğurlu, bir yandan siyasal kısıtlamaların, diğer yandan hızlı fiyat artışının son 3 yılda basılan kitap sayısını düşürdüğünü kaydederek, birçok yayınevinin taksitli satışlarla krizi aşmaya çalıştığını ifade etti.

YAZAR VE ÇEVİRMEN

Kültürdeki enflasyon, yazar ve çevirmenlerin aldığı ücreti de düşürdü. Etiketlerdeki fiyatların artmasına rağmen, forma başına 2-3 bin lira olan çeviri ücretinin yerinde saydığını, yerli kitap basımının azalması nedeniyle de yazarların pazarlık yapamaz duruma düştüğü belirtildi. Bu konuda görüşlerini açıklayan yazar ve çevirmen **Vedat Günyol** şunları söyledi:

«**Ben, ne verirlerse onu alıyorum. Çünkü emekli maaşım var. Sadece çeviri ile geçinenler, açlığa, Nasrettin Hoca'nın eşeği gibi alışacaklar sanırım.**»

Şair **Ataol Behramoğlu** ise, Türkiye Yazarlar Sendikası faaliyette iken, yazar ve çevirmenlerin durumunun daha iyi olduğunu kaydetti.

(15 Kasım — Güneş)

KAĞIT OLMADIĞI İÇİN KİTAP BASIMI DURDU

— Istanbul'da basımevi ve yayınevi sahipleri son zamanlarda yoğun bir kağıt sıkıntısıyla karşı karşıya olduklarını belirtiyorlar. Yayıncılar, SEKA'nın özellikle kitap basımında kullanılan 54 ya da 60 gram üçüncü hamur boyut kağıdı yeterince sağlayamadığını ileri sürerek, kitapların dizgide durduğunu, zor durumda kaldıklarını söylüyorlar. Görüşlerine başvurduğumuz yayınevi ve basımevi sahipleri, kağıdın pahalılanacağı söylentilerinden dolayı stok edildiği noktasında birleşiyorlar.

Basımevi ve yayınevi sahibi **Ferit Erdini**, konuyla ilgili olarak ,54 ya da 60 gram üçüncü hamur ebad kağıdının yanı sıra birinci hamur kağıdın da piyasada bulunmadığını belirttikten sonra, «**Şu anda, fabrika çıkışı topu 1850 lira olan kağıt bulunmuyor, ama topu 2500 liradan ne kadar isterseniz buluyorsunuz.**» dedi.

Can Yayınları yönetmeni **Erdal Öz**, içinde bulundukları sıkıntıyı şöyle dile getirdi: «**İki buçuk aydır kağıt bulamıyoruz. SEKA boyut kağıt vermiyor. Bir dönem, okul kitapları için, sonra da seçimler nedeniyle partilere kağıt ayırıyoruz denildi. Bunların hepsi geçti, ama kağıt yine yok. Kurşunlar bağlandı, ama matbaalar çalışmıyor. Kısaca yayınlarımız bütünüyle durdu.**»

İletişim Yayıncılık Yönetmeni **Mürşit Balabanlılar** ise, yayın dönemi dolayısıyla SEKA'nın kağıt üretiminin yetersiz kaldığını, zam söylentisi dolayısıyla kağıt stok edildiğini söyledikten sonra, içinde bulundukları durumu şöyle açıkladı: «**Böylece yayınlarımız dizgide kaldı. Hem dizgiciler, hem matbaacılar, hem de biz yayıncılar zor durumda kaldık. Bence, yayınevlerine de gazeteler gibi kağıt tahsis edilmezse bu sıkıntılar sürecektir. Şu anda karaborsada 57x82 boyutlarındaki 54 gram kağıdın topu 2250 lira, 70x100 boyutlarındaki 54 gram kağıdın topu ise 3500 lira.**»

Mutlu Kağıtcılık Yönetim Kurulu Başkanı **Selami Onur** da, son üç aydır kâğıt sıkıntısı bulunduğunu, SEKA'nın piyasaya verdiği kağıdın yetersiz kaldığını doğruladı. **Onur**, bu konuda şunları söyledi: «**Yayıncılık hızla gelişiyor. Buna karşılık, SEKA'nın üretimi azalıyor. Örneğin, üçüncü hamur kağıt için iki buçuk ay sonraya sıra verdiler. Şu anda piyasada kalitesiz kağıt var. Bu kağıt da fahiş fiyatlarla piyasaya sürülüyor. Biz de yayıncılar kadar zor durumdayız.**»

(24 Aralık — Cumhuriyet)

1983'te ŞİİR

Mehmet H. DOĞAN

Sekiz yıldır — 1981 dışında — şiir yazısını yazıyorum Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığının. Bu yılın yazısını hazırlarken taradığım dergi ve gazetelerdeki yazı ve şiirlerden; hepsini tek tek okumaya, izlemeye çalıştığım şiir kitaplarından, 1983 yılının şiire neler getirdiğini, nasıl bir şiir yılı olduğunu çıkarmaya çalışırken, bir an, daha gerilere, eski yıllarda yazdıklarıma bakmak gereğini duydum: Hangi sorunlarla uğraşılmış şu son yedi yılda? Yazarlarımız, şairlerimiz neler düşünmüş bu sorunlar üzerinde? Geçen yedi yıl neleri değiştirmiş şiirmizde, kimleri ortaya çıkarmış? Dahası, bir şey değişmiş mi? Yarına kalacağı umudunu veren yeni değerler getirmiş mi? En azından, unutamadığımız, unutamıyacağımız, yıllar sonra bile anımsanacak, şiir seçkilerinde baş yeri alacak birkaç şiir...?

Kuşkusuz, edimler olsun, edimsizlikler olsun bu son yedi yıla bağımlı olarak düşünülemezdi. Daha gerilere uzanan nedenleri, kökleri vardı doğallıkla. Örneğin, şu son yıllarda belli bir düzeyi tutturmuş bir şairin şiir serüveni çok daha gerilere uzanıyordu; ya da sorunlar, yönsemeler, büyük devinimler göstermeyen bir şiir ortamında bir şiir akımına dönüşmemişse, bu durum, yalnızca şu son yedi sekiz yılın ürünü olamazdı. İşi daha geniş boyutlu, daha kapsamlı almak gerekirdi. Böyle düşünülürse umutsuzluğa düşmenin gereği yoktu. Ama bir yandan da, Metin Eloğlu'nun «**Bir şiir olsa da ezberlesek**» dizesiyle biten yeni bir şiir (**Yazko Edebiyat, Temmuz 1983**) dolanıp duruyordu kafamda:

«Gün mün çalınmaz gayrı felekten
Herkes kendi dizi dibinde
Rakılar cigaralar içerekten
Bir şiir olsa da ezberlesek»

Aslında Metin Eloğlu'nun bütün düşünsel, sanatsal yaşam alanlarında geçerli olan bu özlemi, özellikle **şiir** düşünüldüğünde daha bir geçerlilik kazanmıyor muydu şu son yıllarda? Kaç şiirseverden, şiir izleyicisinden kaç kez duymadım mı aynı soruyu? «Güzel bir şiir var mı şu son günlerde?» Sahi var mı?

Ya da, önce, günümüzde yazılan şiire haksızlık etmemek için «var mıydı?» diye soruyorum belleğimi gerilere, geçmiş on yıllara gitmeye zorlayarak. Bugün artık klasikleşmiş Nâzım bir yana, Dıranas'tan, Dağlarca'dan, Tarancı'dan, Kanık'tan, Anday'dan, Rifat'tan, Necatigil, Külebi, Eloğlu, Cansever, Uyar, Süreya'dan nice şiirler, en azından şiir adları vardır şiirseverlerin belleğinde, diyorum. Hem de daha ilk yayımlandıkları günlerde sevilmiş, dilden dile dolaşmış sevilmiş, ezberlenmiş nice şiir: bir **Olvido**, **Kar**; bir **Toprak Ana**, **Aç Yazı**; bir **Abbas**; bir **Galata Köprüsü**; bir **Tohum**; bir **Telefon**; bir **Evler**; bir **Cebeci Köprüsü**; bir **Aşk Mektubu**; bir **Yerçekimli Karanfil**; bir **Göğe Bakma Durağı**; bir **Üvercinka**, bir **Göçebe**... Hatta Karakoç'tan bir **Balkon** şiiri; okunması, ezberlenmesi o kadar zor bir **Fayton** şiiri Ece Ayhan'dan, bir **Meçhul Öğrenci Anıtı**.

Ölçüyü yalnızca «ezberlenecek şiir» olarak alırsak bu eski kuşak şairlerinin de son yıllarda şiir okurunun yüzünü güldürdüğü söylenemez, ama onların ayaklarını bastıkları şiir birikimleri, geçmişteki sağlam temelleri onları bir hayli zaman daha ayakta tutacaktır

Söz kendiliğinden geliyor genç şiire; genç dediğim, şu son 10 - 15 yıldır yazılan şiir. Zaten şu son yedi yıl hep onunla uğraşmışız. Ondan umutlarımız, beklentilerimiz çevresinde dönenmişiz. Hep yeni şiiri, böyle bir şeyin varlığını-yokluğunu, doğrusunu-yanlışını tartışmışız: slogan şiiri, siyasa ve şiir, toplumsal olanın karşısında şiir... Ama şu son bir iki yıla gelince, garip biçimde, sorunların törpülendiğini, donduğunu, şiir konusunda artık hemen herkesin hemen aynı şeyi düşünmeye başladığını farkediyoruz birdenbire. Kuramda bir ortalama bulmuş, bir ortak paydayla sadeleştirmişiz şiir sorunlarını; ama bir devinimsizliğe gidiş de başlamış kendiliğinden. Kendiliğinden de değil, kuramsalla kılgısal arasındaki kopma sonucu bence.

Nerdeyse kuşaklar arasındaki şiir kavgası bile yitmiş ortadan. Eski - Yeni herkes, şiir denince herşeyden önce ortada **şiir**'in olması gerektiğini; **şiir**'in kendine özgü bir dil olduğunu, bu dil'i her şairin kendisinin bulacağını söyler olmuş. Bunun dışında görünenler, şiire, kaldıramayacağı toplumsal br görev yükleyenler bile anladı artık bunu. Özeleştirilere, günah çıkartmalara bile rastlanıyor bu çevrelerde. Ama yine herkes bildiğini, bildiği gibi okumayı sürdürüyor. O zaman, söylediği ile yaptığı birbirini tutmayan bir şiir çıkıyor ortaya. Hem şiirde özgün olma gereğinden söz ediliyor, hem bir örnek şiirlerden yakınılıyor; hem toplumcu gerçekçi, giderek devrimci şiirden yana çıkılıyor, hem bir yılgının, bezmişliğin aşırı duygusal, gözü yaşlı şiirleri yazılıyor.

Günümüz genç şiirinin sorunlarının anahtarı burada yatıyor bence. Hatta bence de değil; çünkü yıl içinde çoğunlukla tartışılan konu bu.

Öyleyse bu uzun girişten sonra aktaralım bu tartışmaları belgeleriyle.

Önce Tomris Uyar'ın bir yazısından başlayalım: **«Ergenlikten Kaçış... mı?»** (Milliyet Sanat, 1 Ekim 1983)

Tomris Uyar son aylarda okuduğu şiir kitaplarından ve dergilerden izlediği genç şairlerden — ad vermeksizin-birtakım alıntılar yapıyor ve bunlardaki duygusallıktan 'özel bir ses — bir tür naiv ses' yaratma çabasına değinerek «Bu dizelerde, çocukluğunu ve gençliğini yaşayamamış bir kuşağın duygusal yapısı açığa çıkıyor sanırım» diyor. Verdiği örneklerden rasgele birkaçını alalım biz de buraya:

> **«Bilmem ki bu yaşımda ne oluyor bana/içimde ince bir çocuk ağlaması...»**
> **«Sonra hırçın / bir çocuğa benzeyen / doğayı anlat/kuşları, çiçekleri/uzak dağ doruklarını...**
> **«Büyüdükçe yaşamı da büyütüyor çocuklar/günün ilk rengi kadar duru, o kadar maviye dost...**

Tomris Uyar şöyle bitiriyor yazısını

«Ama her iki konumda da 'çocuk' temiz'in, el değmemişin, umut'un bir simgesi. Burada yeni bir sorunla karşılaşıyoruz. Şiirde hangi dünya görüşü savunulursa savunulsun, şair, dünyayı 'çocuk'un gözünden görme, birinci tekil kişi ağzından anlatmaya kalkıştı mı, bir anlamda 'çocuklaştı' mı, dili de, deyişi de, imgeleri de çocuklaşıyor, dümdüzleşiyor. Peki böylesine suluboya bir evrende kavga şiiri nasıl yapılabilir. Teslimiyetçi bir dille şiirde kavga verilebilir mi? Dahası: Dünün çocuğuyla, yarının çocuğu arasında bağlantı kurmaya çalışan şair 'bu-

gün' için gerekli ergenliği elden kaçırmıyor mu? Şiirin ergenleşmemekte direnmesinin sakıncaları neler olabilir?»

Yazarın önerisine uyarak biz de son ayların dergilerindeki şiirlerden, yine ad vermeksizin bazı alıntılar yapalım:

«Gagasında bir türkü, mahzun uçarken/Birden önüne dikiliveren/Duvara çarpan serçe»...

«sordu kadın/ay gökte dolarken ışıkla/iki can birbirimizle dolacak mıyız/ utandı yüzü düştü sulara/çekildi gözleri yüreğine/çocuk uyudu/kadın yalnızlığıyla doldu...»

«Tüm yalnızlıklar biricik/Bırakmıyor yakasını/sökülen umut nasıl dikilir»...

«ıslak bayramlıklarını kurutulmuş ömründen soyunarak/boynunu elinde gezdiren bir çıplağın gövdesi/soğumuş elleriyle yüzünü arar gibi ağlarken/ kendisinin dökmediği gözyaşından seçildi»...

«o çocuklar yetim/bu kadın dul/sokaklar yağmur yağmur gençliğim»... «imbikleyip her akşam üstü bekleyişini/çekilen güneşle içerim türkünü/ayrışır yalnızlığım ağlayan gözlerinde/engine giden gemilerde kalır yüreğim»...

«Belki benim sana böyle sığınan/yapayalnız ve öylesine yorgun/kimliği duvarlarda kalan bir kaçak»...

«Yorgundun. Esrik düşmüştün acıdan. Uzun yıllar/çalmıştı yüzündeki sonsuz aydınlığı»...

(Söz konusu olan, eleştirmek değil bir durum saptaması olduğundan ad vermedim. Ayrıca, alıntıların çoğunun sevdiğim, umut bağladığım gençlerden olduğunu da eklemeliyim.)

Yukardaki dizelerin, Tomris Uyar'ın saptadığı «çocuk», «çocukluk» simgesine ek olarak «yalnızlık, yorgunluk, mahzunluk, umutsuzluk, ağlayış... vb. izlekleri de içerdiğini ve bunların son yılların şiirlerinde oldukça ortak ve yaygın olduğunu da söylemeliyiz.

Kendi sesini bulma çabaları, hiç kuşkusuz toplumsal-siyasal koşulların zorlamasının da bir sonucu olarak, genç şairi ortak bir kişilikte böyle yitmeye mi götürmeliydi? Geçen yıl ortaya atılan savı yinelersek, hep birbirinin benzeri şiirler üretmeye mi götürmeliydi?

Cemal Süreya, Tomris Uyar'ın, Varlık dergisinin Mart 1983 sayısında Edip Cansever, Turgut Uyar, Cemal Süreya ile yaptığı «Yaş ve Şiir Üstüne Söyleşi'de genç şair üzerine şunları söylüyordu:

«Bugünlerde bir şiir kıpırtısı var. Daha doğrusu bir şair kıpırtısı var. Bu, bizim çıktığımız döneme bazı bakımlardan benziyor, bazı bakımlardan hiç benzemiyor. On sekiz — yirmi yaşlarında bir sürü genç çıkıyor her yıl, şiiri şiir olarak görmeye çalışarak şiire sarılıyor. Ama ne bütün bir geçmişin sentezini yaparak ortaya çıkan bir şair var henüz, ne de yeni bir yönseme. 'Bir kumaş ilk metresinden bellidir' derler; bir şair de öyledir, gelişinden, adımını atışından bellidir. 'Yeni bir şair işte!' dersin... Bunlar sanki gelecek yeni bir şairi müjdeliyorlar gibi geliyor bana.»

Turgut Uyar'a göre gençler yalnızca (geçmişteki) şiir mirasını kullanıyorlar, (fakat) o mirası yeni bir dünya görüşüyle, yeni bir duyarlıkla günümüze uygulamıyorlar... hatasız şiir yazıyorlar, ama mükemmeliyet ararken kişiliklerini yitiriyorlar.»

Cansever'se aynı söyleşide şöyle söylüyor: «Tabii iyi şiir yazan tek tek şairler var bugün. Tümel açıdan konuşmak olmaz. Ne var ki günümüz şairleri — istersen

gençler diyelim — şiirin huyunu ve suyunu pek iyi bilemiyorlar. Soyunu bilmiyorlar çünkü Cemal'in yazılarında değindiği gibi, hep en son istasyondan atlıyorlar trene. Daha önceki kuşakların, bir önceki kuşağın yaptığını değerlendirmeden, en son atılımın arkasından gidiyorlar. Bu bir hata. Bir de, kendi huylarını, mizaçlarını bilmiyorlar. Kişilik şiirde böyle kurulur oysa. Kişilik, ne şiirin temasında, ne konusunda, ne de diğer ögelerindedir; çok derinlerdedir; onu ancak bir huyda, mizaçta bulabiliriz. İşte kişiliğin peşine düşmüyorlar, başka mizaçların, başka huyların peşine düşüyorlar. Bu yüzden diyorum ya, genelde politik bir şiir çıkıyor ortaya.»

Cemal Süreya çok eski bir yazısında (1956) şöyle yazıyordu: «Şiirde azalan verimler kanunu var. Dil bir açıdan işlendikçe o alanda elde edilen verimler bir noktadan sonra azalmaya başlıyor. Bu bunalıma yol açıyor.» (Folklor Şiire Düşman, a dergisi, 1956).

Bugünkü benzeşmelerin doğruya en yakın açıklaması bu gibime geliyor. Hatta «dilin bir açıdan işlenmesi»ne geçmişten miras alınan tekniğin, kazanılan bir ustalığın bir açıdan ve ortaklaşa işlenişini de eklersek genç şiirdeki çıkmaza doğru gidişi daha kolay anlayabilirz sanıyorum.

Buna karşılık gençlerden gelen yanıtlar bir cephe görünümünden çok, değişik yönsemleri ortaya koyuyordu. Abdülkadir Budak, Varlık dergisinin Mayıs 1983 sayısında Turgut Uyar'a bir şiirle yanıt verirken «Mükemmel olmasın mı yazdıklarım/Bunca yanlışlıktan sonra» diyordu özetle.

Tuğrul Tanyol, Üç Çiçek'in Haziran-Temmuz-Ağustos 1983 sayısında yayımlanan «Hepsi Birbirine Benziyor Mu?» adlı yazısında, sorunu «her zaman, her yerde yaşlı sanatçılarla gençler arasında» varolagelen «bir çatışma ya da en azından bir uyumsuzluk» olarak alıyor, «yaşlıların kimi zaman gençleri önemsemediklerini, bazen de çok sert tepki gösterdiklerini» söyleyerek «Aslında birçok şair, gençlerin, kendi poetikaları doğrultusunda ürün vermelerini istiyorlar gibi geliyor bana. Gençleri bekleyen en büyük tehlike de budur aslında» diyordu.

Yazısının daha sonraki bölümlerinde, «daha eski kuşaklara oranla en fazla hatayı kendi kuşaklarının yaptığını; çünkü eleştirmeni, yol göstericisi olmayan tek kuşak olduklarını; tüm şiirlerinin bir ilgisizlik duvarına çarpıp döndüğünü; Divan şiirinden bu yana hep birbirini yadsıyarak, yok ederek gelişen Türk şiirinin tarihsel sürecini» özetledikten ve «Bugün bütün bu deneyimlerden geçmiş bir genç kuşak vardır» dedikten sonra şu toparlayıcı yargıya varıyordu: «Şu sıralar genç şiiri toparlayıcı bir hareketin çıkması da pek mümkün görünmüyor bana. Olsa olsa belki bir elenmenin başlaması söz konusu olabilir. Süregelen egemen bir şiir anlayışı da yok hanidir. İyi ki de yok. Bugün herkes farklı bir arayış içinde. Sanırım şiirde çok seslilik denebilecek asıl durum bu. Çoğulcu bir şiir dönemi yaşıyoruz.»

Yaşam İçin Şiir'in Ocak 1983 sayısında Behçet Aysan, genç şiirin «60'lardan çok önce başlayıp 60'lı yıllarda devam eden toplumcu şiirin bütün deneylerinden yararlanmaya çalışarak toplumcu şiir kalıtına sahip çıktığını» söyledikten sonra şöyle sürdürüyordu yazısını:

«Genç Türk şiiri, 60 şiirine 'reddiye' getirmemiştir ama bu, 70'li yıllardan sonra yazılan şiirin kopyacı olduğu, uzlaşmacı olduğu yanılgısına yol açmamalı. Kimi değerlendirmelerde bu yanlış yaklaşım bilerek kullanılıyor. Tam tersine, 60'lar şiiri hazcılıktan kötümserliğe varırken, 70'ler şiiri kötümserliğin hazcılığını yapmıştır. Şiiri besleyen toplumsal ortam düşünülürse bu karşıtlık anlaşılır. 70'lerden sonra gelişen bir şiir için böylesi bir eksiklikse olmuştur. Onu çevreleyen koşullarda her zaman acı sevinçten daha çok yer aldı. Fakat dikkat edilirse bu kötüm-

serlik, bazı uç örnekler dışında her zaman özdeksel dayanağı olan, toplumun yaşadığı o büyük depremden el izi alan bir kötümserliktir.»

Kayseri'de Hakimiyet gazetesinin ayda bir çıkan çok özenli Sanat Eki'nin 1 Eylül 1983 tarihli 2. sayısında «Muhalif Kimlikten Kimliksizliğe» adlı imzasız yazıda daha özgün bir görüş ileri sürülüyordu. Yazar, özetle:

«Onca özgünlük arayışlarına karşın, günümüz şiirinde ortak imgecilik eğilimi bütün etkili görünümüyle sürüyor. Şairlerin tek tek çabaları büyük ölçüde sonuçsuz kalıyor, 'kendine özgü'lüğün 'ortalamanın sözcülüğü' karşısında galip gelemediği gözlemleniyor. Bu konuda rahatsızlık duyanlar daha çok genç şairler oluyor sanki. Tanınmış, yaşlı şairlerin benzeşmeden daha az korktukları kanısındayız. İmzalarına, ünlerine fazla güvendiklerinden olacak, kuşakdaşlarıyla ortak duyarlıkları üstelik de benzer biçimlerde söylemekte sakınca görmüyorlar. Ama genç şairler bir kişilik araştırmasından geri kalmıyorlar doğrusu. Bunu zaman zaman öylesine ileri götürüyorlar ki, özgünlüğü yanlış noktalarda ısrarla aradıkları bile oluyor. Bile bile yapıyorlar bunu. Ötekilerden farklı olma kaygısı, çoğuldan tekle atlama kaygısı 'yanlışlıklar' yapmasını hızlandırıyor genç şairin.»

«Gide gide günün gözden deyimiyle «muhalif kimlik»e varıyor. Muhalifliğin toplumdan soyutlanmada, yabancılaşmada belirdiğini unutur gözüküyor. Kimliksiz bir kimliğin batağında kendi sesini bile duyamaz oluyor şair.»

Oysa şiirde kişilik elde etme yolunun özgür kimlik araştırmasında olmadığını, kişiliğin bir şairin hayata bakış tarzında olduğunu söyleyerek şöyle sürdürüyor yazar:

«Biçemi oluşturan da budur. Farklılık hayatı yorumlayıştadır, ötekilerden farklı şeyler yazmış olmakta değildir. Ortak duyarlıkları bir şair isterse kendine özgü biçimde yeniden üretebilir. Bu üretme aşamasında asloları şairin bakış açısı dır, algılayış biçimidir. Şiirin yapısal sorunları ancak bununla açıklığa kavuşabilmekte, bu tavır, biçem dediğimiz şeyi açıklayabilmektedir. İşte genç şair çok istemesine karşın hâlâ başkalarının ağzından konuşmaktadır. İşçiliği olan bir şiir oluşturabilmekte ama kişiliğinin damgasını vuramamaktadır. Bunun nedenini de dışlanma korkusunda arayabiliriz.»

Sanat Eki'nin 3. sayısında yine imzasız «Sunu» yazısında, genç şairin «kendi varlığını ancak niteliğine borçlu olan yeni bir şiir kuşağının karşısında son yazdıklarıyla yeterince etkin olamayan kimi yaşlı şairler, kendilerini yeniden gündeme getirme sarunsalını yanlış noktalarda arayınca» susmayıp onlara usulca «sandığın gibi değil üstad!» demeye başladığı söyleniyor, genç şairin bu karşı çıkışı «soğukkanlılığını yitirmesen yazınsal platformda kendine yer açma kaygısından uzak durarak şiirimizdeki yeni yönelişlerde kendini nereye koyacağını düşünerek, şiirin yazın için sorunlarını hayatla doğrulamayı ilke edinerek, kimlik denetimin en başta kendine uygulayarak» yapması, «popülerliğin esrikliğine kapılmaması» gerekliliği vurgulanıyordu.

Aynı sayıda Ahmet Ada da «Şiir Hangi Kulvarda Koşuyor?» adlı yazısında «günümüz şiirinin içinde yaşadığımız, etkileyip etkilendiğimiz toplumsal yaşam» karşısındaki durumunu irdelerken şöyle yazıyor:

«Bu niteliksiz nicelik niye? Açın dergi yapraklarını, açın binbir güçlükle yayınlanma olanağı bulan küçük oylumlu şiir kitaplarını! Masamdaki yapma çiçeklerden farksız. Oysa sahici şiirin, gerçekçi şiirin alanı önerilen yaşama düzeniyle çakışmamıştır hiç bir zaman. Uyuşmazlık içinde olmuştur hep, Kendi yaşama düzenini yaşantı-şiir birlikteliği içinde dayatmıştır pazara».

Yazar, şiirin pazara çıkarıldığı, pazar için üretilen yazınsal meta olarak meta-para değişiminin ivme kazandığı dönemlerde şaire tuzak kurulmuş olduğunu;

yazınsal iktidarın, şairleri kendi ideolojisi yönünde üretmeye zorladığını söylüyor, oysa aslolanın yaşam-şiir birlikteliği olduğunu, «**verili şiirin**» dilinin de, biçeminin de, yaşam-şiir birlikteliğini toplumsal dolaşıma sokarak dışlanabileceğini ekliyordu.

«**Gençler bugün birbirlerinden oldukça farklı şiirler yazıyorlar. Aralarında şiirin sorunları üzerinde düşünenler de var. Ve biliyoruz ki en büyük yenilikler ancak sorunların üzerinde düşünülerek yapılabilir. Ülkemizde uzun süredir şiirin ana sorunları tartışılmıyor. Şiir üzerinde düşünen en son önemli şair hâlâ Cemal Süreya.**

«**Genç ozanlara düşen görev, şiir yazmanın yanısıra, şiiri tüm alanlarıyla, tüm uzanımlarıyla yeniden en önemli tartışma konusu haline getirmektir.**

«**Gençlerden bir kısmının, benzer duyarlıklar nedeniyle birbirleriyle yakınlaşıp yeni bir şiir modası yaratıp yaratamıyacaklarını bilemem, ama Edip Cansever'in dediği gibi, daha şiiri yazılmadık o kadar çok şey var ki bizi bekleyen.**»

Bunlar genç şiirimiz üzerinde yıl içinde yazılanların, söylenenlerin bir bölümü yalnızca; ne var ki, yazılanların tümünü de özetlesek, çeşitli görüşlerin genç şiir karşısında takındığı tavrın görünümünde bir değişiklik olmayacaktır. Görülen o ki, yaşlısıyla genciyle şairlerin, yazarların, şiir okurlarının büyük bir çoğunluğu, genç şiirden, genç şairlerden hâlâ umutlu; şiirimizdeki bu durgunluğun, bu pus rengi tekdüzeliğin daha çok, yaşanan günlerin bir yansıması olduğunu — **herkes kendi dizi dibinde/rakılar cigaralar içerken** yani — düşünüyor ve Eloğlu'nun diliyle «ezberlenecek şiirler» bekliyor onlardan.

Gösteri dergisinin Şubat 1983 sayısında Süreyya Berfe kendisiyle yapılan bir konuşmada «bir polemiğe sokmak için« özellikle sorulan bir soruya şu yanıtı veriyordu: «**Gelelim İkinci Yeni meselesine: Doğrudur. İkinci Yeni'ye karşı haksızlık edildi. Bazı yeteneksizler bugün de aynı hatayı işliyor. Bu gidişle yarın pek farklı olmayacak sanıyorum. Çünkü, kolay olanı seçmek karakterimiz haline gelmeye başladı. Neredeyse haksızlık etmek hiç zorumuza gitmeyecek. Dogmatik ve önyargılı olmamayı, şartlanmamayı ne zaman öğreneceğiz bilemiyorum. Bak ne geldi aklıma: Fazıl Hüsnü Dağlarca, Melih Cevdet Anday, Behçet Necatigil neden İkinci Yeni şairi sayılmazlar? Soyutlamalara başvuran, anlamı iplemeyen halk ozanlarını, divan şairlerini neden kınamıyoruz? Bunlara benzer sorular üzerinde kafa yoracağımıza haksızlık ediyoruz veya saldırıyoruz. Gülünç ve acı.**»

Somut dergisinin 11 Mart 1983 tarihli sayısında Mehmet H. Doğan, **Geçmişi Kurcalamak** adlı yazısında, şiirimizde İkinci Yeni — olayı mı, akımı mı, hareketi mi, ne derseniz deyin — hakkında kötü örneklere, «**ayrık otları**»na dayanılarak verilen haksız yargının yıllar yılı değişmemesinden yakınıyor, «**Aynı kavgayı bugün yeniden vermek değil amacım... Hem, Hececilerin, Serbest şiirin, Garip şiirinin kavgası verilebilir mi ki yeniden İkinci Yeni'nin verilebilsin? İkinci Yeni günahıyla - sevabıyla, doğrusuyla-eğrisiyle, yaptıklarıyla-yapamadıklarıyla son çeyrek yüzyıllık şiirimizde yerini almış, onu etkilemiş, değiştirmiş, kalıcı ürünler vermiş bir akımdır, bir yönsemedir. Ama geride kalmıştır artık. Edebiyat tarihinin malıdır. Onun için yok sayılamaz. Ancak, verilerle, belgelerle inceleme konusu yapılabilir, yorumlanabilir.**

«**Benim amacım, genç kuşaklara bir dogma gibi hiç tartışmasız kabul ettirilmek, dayatılmak istenen böyle bir ön yargıyı kurcalamak; İkinci Yeni için yalan yanlış tutulmuş 'gizli dosya'yı bir ucundan açmaya incelemeye çağırmak genç**

kuşağı. Yineleyeyim: 'iade-i muhakeme' değil amacım, dava çoktan düştü çünkü.» diyordu.

Daha sonlarda ise: «Garip şiiri gibi İkinci Yeni de bütün kara çalmalara, yok saymalara, alaylara karşın etkili olduğu kısa zamanda; 1950'lerin sonlarından başlayarak şiirimizin rayını değiştirmesini bildi. 1960'a gelindiğinde, büyük öçlüde değişmiştir şiirin akış yatağı.» (...) «Bir tarihsel-toplumsal, olguyu, bir edebiyat hareketini inadım inat deyip yadsımakla kazanılacak bir şey yoktur. Olgular körü körüne kabul edilmeyi yadsınmayı değil, incelenmeyi, yerli yerine oturtulmayı gerektirir.» diye yazıyordu.

Aynı ayın başında, Mart 1983'te Varlık'ta yayımlanan açık oturumda (Yaş ve Şiir Üstüne Söyleşi) İkinci Yeni'nin nerdeyse resmi şairleri sayılan Edip Cansever, Cemal Süreya ve Turgut Uyar İkinci Yeni üzerine öyle şaşırtıcı şeyler söylüyorlardı ki, insan Türk şiirinin İkinci Yeni gibi bir uğraktan geçmediğine inanabilirdi.. belli olgular, belli kanıtlar ortada olmasaydı.

1969'da, dergisi Papirüs'ün 41. sayısını İkinci Yeni Antolojisi olarak hazırlatan ve anımsadığım kadarıyla ne kendinin, ne Uyar'ın, ne de Cansever'in antolojide görünmesine itiraz etmeyen Cemal Süreya bugün Tomris Uyar'ın, Yıllar önceye, sizin ilk şiirlerinizi yazmaya başladığınız yıllara baktığımızda, birtakım eleştirmenlerin sizi bir akım altında ya da çevresinde birleştirmelerini nasıl yorumluyorsunuz? Bir yanılgı olsa da, bence yaygın bir yanılgı bu» sorusuna şöyle yanıt verebiliyordu:

«Bana kalırsa şöyle: Biz hepimiz 'başka' bir şiir, o sırada mevcut olan şiire göre birdenbire başka bir şiir yaptığımız için bir akım altında birleştirildik. Birtakım genç adamlar, başka bir şiir yazıyorlardı. Şiirleri ayrı ayrıydı, elbet benzer yanları da olacaktı; çünkü gençtiler; birbirlerini etkiliyorlardı, ama yalnızca o başkalık onları bir arada görmeye yöneltti herkesi. Bu öyle bir noktaya geldi ki, artık yazılarda herkesin tek tek adından çok 'İkinci Yeni' diye bir ad geçiyor... Kimdir bu 'ikinci Yeni', kaç kişidir belli değil. Hiç değilse 'Garip' dendiğinde üç kişinin adı geçer, bellidir. Sartre'in bir sözü var: «Ben varoluşçu değildim' diyor, 'ama alnıma vurdular, vurdular; sonunda o yaftayı kabul ettim. Oysa neysem yine oyum? Biz de öyle.»

Soruyu, «Ben bir açıklama getirebilirim sanıyorum, doğru ya da yanlış. Sanıyorum, ulus olarak birtakım şeyleri kurallara bağlayıp toptan çözmeye alışmışız. Başlangıçta bizim ortak yanlarımız görülebilirdi gerçekten, özellikle dille uğraşma açısından. Ama 50'lerin sonlarına doğru herkesin kişiliği ayrıldı ve kendini belirledi» biçiminde yanıtlayan Turgut Uyar, bir an sonra, Cemal Süreya'nın yukardaki konuşmasından hemen sonra sözü alıyor ve şöyle diyor:

«Var mı ötesi, değil mi? Garip'çilerin adları biliniyor dedim Cemal özetlerken, Benim değinmek istediğim de bu. Karışıklık bu kadarla kalmıyor ki. Sözgelimi, Oktay Rifat, İkinci Yeni'yi kendisinin ihdas ettiğini ileri sürdü Perçemli Sokakla. Oysa bu şiir (yani İkinci Yeni M.D.) ondan çok önce başlamıştı, herkesin o olduğu zamanda. Demek ki İkinci Yeni denilen akımın ya da yönsemenin kendine özgü bir sesi ve özelliği vardı. Zorlamayla olmuyordu. O zaman yine — üçümüzü, beşimizi, neyse — biraraya getirerek bu işi toptan halletmeye çalıştılar. Teker teker çözümlemeye kimsenin eli varmadı, kimsenin gözü bunu tutmadı. Bir de, mutlaka söylenmesi gerekir: İkinci Yeni diye anılanlar o dönemdeki kötü örneklerdir hep. Hiç ilgisi yoktur onların bu eğilimle.»

Ötesi vardı, elbet. Turgut Uyar, bir yandan «kendine özgü bir sesi ve özelliği» olan İkinci Yeni denilen akımı ya da yönsemeyi «ihdas» etme şerefini Oktay

Rifat'a bırakmıyor, öte yandan o dönemdeki kötü örneklerin bu eğilimle — yani yönsemeyle — ilgileri olmadığını, yanlış yere İkinci Yeni diye adlandırıldıklarını söylüyordu. O halde kendileri bu yönsemenin — yani İkinci Yeni'nin — iyi örneklerini vermiş olmuyorlar mıydı? Bir akım ya da yönseme kötü örneklerle açıklanamıyacağına göre?

«İkinci Yeni'liği kabul etmiyoruz hiçbirimiz, ama tutalım ki bir an kabul ettik, biz belli bir durumdan yola çıkmıyoruz ki bu kurama uygun olanı daha önce Oktay Rifat bulmuş olsun. Mantığa uymuyor. Hepimizin şiiri başka bir şiir, ortak bir kurama bağlayamayız. Peki olmayan bir şey daha önce nasıl yapılabilir?» diyen Edip Cansever, İkinci Yeni samur kürkünü giymemeye çalışırken asıl kendisinin bir mantık hatasına düştüğünün farkına varmıyordu: «belli bir kuramdan yola çıkmayan» sizlerin şiiri İkinci Yeni sayılmamak gerekirse, Oktay Rifat neden sizinkinden başka bir şey bulmuş, 'ihdas' etmiş olmasın? Ya da hemen biraz önce C. Süreya'nın dediği gibi Oktay Rifat, **Perçemli Sokak**'taki şiirleri «önce dergilerde yayımlanan şiirlere, sizinkilere göre yazmış» ise İkinci Yeni'ci olmayı neden üstlenemiyorsunuz? Hem de hemen iki sayfa öncesinde, Edip Cansever'in 1957 Ocak'ında a dergisinde yayımlanan **Perçemli Sokak** yazısındaki şu cümle ortada durup dururken: **«O, Rifat'ın şiirde yapmak istediğini, çok daha bilinçli olarak sürdüren bir genç kuşak var»**. Bu kuşak Cansever'in, Uyar'ın, Süreya'nın kuşağı değilse hangi kuşaktı? Aynı kuşaksa, kuruculuğunu O. Rifat'a bırakmak istemedikleri akımın ya da yönsemenin adını niçin yüklenemiyorlardı?

Söyleşide soruları yönelten Tomris Uyar'ın tutumu ise daha ilginçti. Tartışmayı açarken, «birtakım eleştirmenlerin» (bu şairleri) bir akım altında birleştirmesini «yaygın bir yanılgı» olarak nitelerken, biraz sonra şu soruyu soruyordu:

«O döneme kadar Türk şiirinde 'trajik' boyutun olmadığı da söyleniyor. Gerçekten de şiirimizde ya mizah baskın, ya betimleme ya da tarihsel betimleme. İkinci Yeni ile (altını ben çiziyorum, M.D.) **ilk olarak insanın, o insan 'küçük' de olsa — ne demekse o — bir birey kimliğiyle trajedisi işlenmeye başlanıyor.»**

Ne demeli? Belki de o insanın «bir birey kimliğiyle trajedisini işlemeye» başlayanlar, İkinci Yeni diye adlandırılan o kötü örneklerdir, dememize kalmadan her üç şair de bu trajiği yakaladığını — dolayısıyla İkinci Yeni'ci olduğunu — kabul ediveriyor.

Metin Eloğlu'nun bir zamanlar söylediği gibi «bu samur hırkayı üstüne almaya» kimse yanaşmıyor kısacası. Bugün doğru olabilir bu davranış, çünkü böyle bir akım yok artık; edebiyat tarihinin bir konusu olabilir ancak. Başlangıçta aynı yönseme içinde olan şairler başka başka yerlerde bugün. **Garip** akımının üç kurucusunun şiir yolları daha 1950'de ayrılmıştı birbirinden. Bu şiirimizdeki **Garip** olayını yok saymaya bir neden olabilir mi? **Gerçeküstücü** akımın daha sonra dağılmış olması, Fransız şiirinde böyle bir akımın yok sayılmasını; ya da Aragon'un bir süre sonra **Gerçeküstücülük**'ten ayrılmış olması onun gerçeküstücü dönemini unutturabilir mi?

Memet Fuat, **Somut** dergisinin 15 Nisan 1983 tarihli sayısında bu konuya değinen bir yazı yayımladı. «İkinci Yeni'nin yanlış değerlendirilmiş olduğu söylenemez» diyen Memet Fuat şunları söylüyordu:

«Ayrıca, bu akım günümüzde sanıldığı kadar uzun da sürmedi. Örnekse, 1960 yılı başlarında şöyle diyebiliyorduk: 'İkinci Yeni bir saman alevi gibi parlayıp söndü, dayandığı güçsüz ilkeler şimdi çok geride kaldı; ama kapalılığın anlam alanında da önemli olabileceği kanısına onun yardımıyla vardık. Ece Ayhan, Cemal Süreya, Kemal Özer gibi genç şairleri o getirdi; Turgut Uyar'ın, Edip Can-

sever'in yenilenmesini, güçlenmesini o sağladı. Çözülüşü, değerini yitirişiyle de bize yeni umutlar verdi.

«Bugün ilkeleri açısından Garip Şiiri'ne de, İkinci Yeni'ye de yakınlık duyulamaz. Ama Orhan Veli, Oktay Rifat, Melih Cevdet, İlhan Berk, Turgut Uyar, Edip Cansever, Ece Ayhan, Cemal Süreya, Kemal Özer, beğenilen ya da beğenilmeyen yapıtlarıyla, Türk şiirinin başarıları tartışılmaz, büyük ustalarıdır.»

Yazısını şöyle bitiriyordu Memet Fuat:

«Şiir alanında, 'yaygın' bir coşkuyla, böylesine zorlu günler yaşanırken, tam yirmi beş yıl sonra, İkinci Yeni diye ortaya çıkılmasını ise, nasıl yorumlamak gerektiğini bilemiyorum.»

Oysa bugün İkinci Yeni diye ortaya çıkan kimse yoktu; yalnızca, kısa da olsa belli bir dönemde şiirimizde bazı şeylerin değişmesini, bazı şeylerin daha iyi anlaşılmasını sağlamış, şiirimize kimi yeni şairler getirmiş, kimi şairlerin de yenilenmelerine, güçlenmelerine yol açmış İkinci Yeni denilen şiir akımı, anlayışı ya da yönsemesinin 25 yıl sonra hâlâ kötü örneklerine, yanlış sunuluşuna — ya da sunulamayışına — dayanılarak tu kaka! edilmesine karşı çıkılıyor, edebiyat tarihimizde, ne eksik ne fazla, hak ettiği yerde değerlendirilmesi isteniyordu

Yukarda andığımız söyleşiye, bir başka yönden, söyleşiye katılan şairlerden Cemal Süreya'nın **Folklor Şiire Düşman** (1956), Edip Cansever'in **Tek Sesli Şiirden Çok Sesli Şiire** (1964) ve Turgut Uyar'ın **Çıkmazın Güzelliği** (1963) adlı eski yazılarının söyleşi sayfaları içinde yeniden yayımlanışı dolayısıyla Özdemir İnce'den bir yanıt geldi. Özdemir İnce, **Sözcük, Dize, Çıkmaz ve Saçlar** (Varlık, Mayıs 1983) adlı yazısının başında «**ilk yayımlandıkları zaman epeyce gürültü çıkaran ve etkili olan, aynı zamanda kıyasıya eleştirilen bu yazıları bugünün gözüyle değerlendirmek**» istediğini; çünkü söyleşide bu yazar-ozanların, yazılarının o zaman yanlış anlaşılıp değerlendirildiğini söyleseler bile «**konuşma boyunca sayısız fırsatlar çıkmış olmasına karşın, bu yazılardaki görüşlerini sürdürmediklerini söylemediklerine göre, aynı kanıda olduklarını kabul etmemizin gerçeklere aykırı düşmeyeceğini**» söylüyordu. Yazı, taşıdığı doğruluklar yanında, şiir tartışmalarının, şiir üzerine kuramsal yazıların 1956'dan 1983'e nasıl bir gelişme gösterdiğini ortaya koyuşu yönünden de ilgi çekiciydi. Ne var ki, yazıda ileri sürülen görüşlerin, yapılan eleştirilerin iyi anlaşılması için, yapılacak bir özetin — ne kadar geniş olursa olsun — yeterli olmayacağını, adı geçen yazıların da görülmesi gerektiğini, bununsa bir yıllık kapsamının dışına çıkma olacağını düşündüğümden, İnce'nin:

«**Ben bu yazımla, sadece, tutarsızlıklarını kanıtladığımı sandığım bu sloganlar'ın 1956—1965 arasında etkili ve zararlı olduklarını göstermek, ayrıca bu sloganlara dayalı poetikanın tekrar etkinlik kazanması olasılığına karşı, bu küçük bir olasılık bile olsa, şiir ortamını uyarmak istedim.**» sözleriyle bitirdiği yazısının dikkatle okunması gereken bir emek ürünü olduğunu söylemekle yetiniyorum.

Aynı konu üzerine yayımlanan bir başka yazı da Bedirhan Toprak'ın **Türk Şiirine Haksızlık Edildi** adlı yazısı idi (Varlık, Temmuz 1983). Bu yazıyı da burada özetlemek isterdim; ne var ki, yazının taşıdığı ağır polemik havası; 1956'dan 1983'e kadar sayısız yerde geçen birtakım cümlelere — yazılara değil — gönderme yapıp, düşünce üretmek değil suçlamak, kendince hesap sormak (!) amacına yönelik bir yazı olması, böyle bir özeti olanaksız kıldı. Bu suçlamalara ilgili kişilerin hiçbirinden herhangi bir yanıt da gelmedi zaten.

Yılın son aylarında Folklor ve Sanat üzerine bir tartışma filiz verdi. 1984'te de süreceğini sandığım bu tartışmaya katılan yazıların şiirle ilgili bölümlerinden özetler verelim.

Demirtaş Ceyhun, Yazko Edebiyat'ın Eylül 1983 tarihli sayısında yayımlanan **Folklor Sanata Düşman mı?** adlı yazısında, Ercüment Berker'in **Orkestra** dergisinin 18. sayısında yayımlanan bir konuşmasını konu edinerek sözü müzikten şiire getiriyor. Cemal Süreya'nın 1956'da a dergisinde yayımlanan **Folklor Şiire Düşman** adlı yazısındaki görüşlere katıldığını söyleyen yazar, çağdaş şiirimizi halk şiirine dayama çabalarının 1920'lerden günümüze üç dönemde de başarısızlığa uğradığını söylüyordu:

«**Gerçekten, şiirimiz de o yıllarda** (adı geçen yazının yazıldığı yıl, 1956, M.D.), **Cumhuriyetin başlarındaki, çağdaş şiirimizin ancak halk şiirinden doğabileceği resmi görüşüne karşı 1940'larda bir tepki olarak doğan 'Garip' şiirinin yalınlaşmayı iyice aşırılaştırarak şiirimizin bir basitliğe ve sığlığa sürüklenmiş olmasından dolayı, gene 'Garip' şiirinin kurucuları ozanlar tarafından, kurtuluşun yeniden halk şiirinde aranması gibi bir yanlışlığa sürüklenmişti. Oktay Rifat'lar, Melih Cevdet'ler, Orhan Veli şiirinin devamcısı genç ozanlar habire halk şiiri biçiminde ve özünde şiirler yazıyorlardı. Şiirlerinde bolca halk deyimlerini, folklorik temaları kullanıyorlardı. Yani, yeni şiirimiz gene bir çıkmaza girmişti. İyice sığlaşıyor, basitleşiyordu. İşte bu nedenlerle genç ozan Cemal Süreya, 'Folklor Şiire Düşaman' diyerek, folklora karşı ilk bilinçli kavgayı başlatıyordu. (...) 70'li yılların sonlarında birkaç genç ozan, yeniden halk şiirine öykünen şiirler yazdılarsa da, fazla bir etkinlikleri olmadı. Bence, Cemal Süreya'nın başlattığı bu kavga, edebiyatımızda belki teorik bir alanda verilmemiştir ama, şiirimiz kendi içinde gizli bir biçimde bu kavgayı sürdürmüş ve başarıya ulaşmıştır.»**

Yazar, bu yargısına destek olarak da şunları söylüyordu:

«**Folklor, en küçük toplumsal örgütlenme birimi diyebileceğimiz köy birimlerine özgü, kırsal yaşamdaki toplumsal olayları konu edinmektedir. Genellikle anonimdir. Gelenekçidir. Tekniği zayıftır. Bu nedenle de yenileşmeye kapalıdır. Daha çok kendini yineler durur. Duygu yanı ağır basar. Bu nitelikleri, basit estetiği ve tekniği yüzünden de, kültür düzeyi düşük kitleler arasında kolayca yaygınlaşır. (...) Kısacası, son beş yüzyıllık folklorumuz, bizce reaya kültürün olgularıdır. Reaya karakterlidir. Kırsal karakterlidir. Nitekim halk müziğimiz de reaya karakterlidir, kırsal karakterlidir. Halk şarkılarında hep gurbet, ayrılık, sıla hasreti, askere gidiş, kız kaçırma, köy düğünü, düğün adetleri gibi hep köy yaşamı konu edilmektedir. Genellikle anonimdir ve kişilikten yoksundur.»**

Çağdaş şiirimizin güçlü geçmişinin Divan şiiri olduğunu da söyleyen Ceyhun yazısını şu cümlelerle bitiriyordu:

«**Folklor, bir kez daha belirtelim ki kırsal karakterlidir ve çağdaş sanatların temelini oluşturacak bir estetik olgunluğa sahip değildir. Olsa olsa yararlanılabilir.**»

Varlık dergisinin Kasım 1983 tarihli sayısında Ataol Behramoğlu, Demirtaş Ceyhun'un bu konuda «fazla derine inme gereğini duymadığına ilişkin izlenimini» ve «folklora savaş açarken de fazla ileri gitmiş olacağı konusundaki kaygısını» belirttikten sonra şiirle ilgili olarak şunları söylüyordu:

«**Şiirimizin belkemiğini anadil oluşturduğuna göre, pek az istisna dışında, geniş yığınların ya da İstanbul halkının diliyle ilgisi olmayan bir dille (Osmanlıcayla) yazılmış Divan şiirinin, 'bugünkü çağdaş şiirimizin güçlü geçmişi' olduğu yargısı ise, tartışmaya çok açık görünüyor. (...) (sahip olduğu zenginlikler, biçim ve anlatım yetkinlikleri ne olursa olsun) büyük ölçüde anadilin sözcükleriyle yazılmamış bir şiiri, günümüz Türk şiirinin 'güçlü geçmişi' (ve yazıdaki savın doğal sonucu olarak, biricik güçlü geçmişi) saymak, ne ölçüde olasıdır? Öte yandan, anadilimizin belkemiğini oluşturan halk şiirimizin, türlü sözlerinin, destan-**

ların, masalların, deyimlerin, atasözlerinin, 'reaya kültürü' tanımıyla bir çırpıda çağdaş şiirimizin dışına çıkarılıp atılmak istenişini anlayabilmek kolay olmasa gerektir.»

Toplumca bir kültür karmaşası içinde olduğumuzu, her alanda yeni bireşimlere varılması zorunluğu bulunduğunu söyleyen Behramoğlu:

«Bu noktada, çağdaş şiirimizin bu bireşime öteki kültür alanlarından daha önce ve yetkin biçimde varmış olduğunu sanırım söyleyebiliriz. Günümüz Türk şiiri, Yahya Kemal'in, Nâzım Hikmet'in, hece şiirinin ve sonraki şairlerin oluşturduğu ulusal şiir dili temelinde, ulusal kimlik kazanmış bir sanat türü olarak varlığını sürdürmekte, evrensel alanda da bir değer olarak kendinden söz ettirmektedir. Çağdaş şiirimizde bu bireşime varılırken, yukarda sözü edilen ve başka şairlerce, Divan şiirinden de, halk şiiri ve folklordan da, Tanzimat ve Tanzimat sonraki şiirinin arayışlarından ve bulgularından da yararlanılmıştır, yararlanılmaktadır ve doğru olan da kanımca budur.»

Yazar, yazısının sonunda, asıl tehlikenin — ister halk şiiri olsun, ister Divan şiiri — öykünmecilik kopyacılıktan geldiğini söylüyor ve şöyle bağlıyordu konuyu:

«Bunun böyle olmasının nedenini, öykünülen şiir türünün niteliğinden, 'güçlü geçmiş' oluşundan ya da olmayışından çok, öykünme olgusunun kendisinde aramak doğru olur sanıyorum. Çünkü sanatsal yaratıcılığın özünde, özgünlük, kişisellik, yenilikçilik vardır. Bugün, bize gelenek oluşturduğunu düşündüğümüz şairlerin, sanatçıların hangisini incelersek inceleyelim, değerli kişiliklerse, kendi dönemlerinin yenilikçileri olduklarını, ürün verdikleri alana kendi kişiselliklerinin, özgünlüklerinin damgasını vurmuş olduklarını görürüz. Çünkü her dönemde ve her ülkede modern sanatın düşmanı folklor, ya da klasik gelenek vb. değil, (gelenekçi ya da avangard) yani hangi türde, yönde ve biçimde olursa olsun, kalıpçılık ve öykünmeciliktir...

Hakimiyet Gazetesinin Sanat Eki'nde bu konuda ilginç bir görüş ileri sürülüyordu:

«Folklor, bir ulusun kimliğini belirlemede bir katkıdır. Abartılması doğru olmayan bir katkıdır bu. Yani kimliğin toplamı değil, parçasıdır. Çağdaşlık sorunsalını önemsemek durumunda olan bir sanatçı da bunun ayrımındadır; yetersizliğini, bağlayıcılığını gözetmek durumundadır. (...) şiirimizin son dönemlerinde folkloru makam arabası gibi gören şairlerin vardığı durak ders vericidir. Şiirin folklordan yararlanması üstünde çok düşünüldü de, nedense folklorun şiirden edinecekleri konusunda fazla kafa yorulmadı. Şiir-folklor ilişkisine dürbünün tersiyle bakıldı hep. Bu konuya bir de yazımızın başlığıyla yaklaşılmasını öneriyoruz. Ancak böylelikle, ilişkiden üst düzeyde bir üretime geçilebileceğini düşünüyoruz. Şiirin estetik yetkinliği, Demirtaş Ceyhun'un vurguladığı gibi 'kırsal karakterli' olan folklorun yedeğinde sağlanamaz. Folklordan yararlanmayı değil, şiirin folklora katkısını düşündüğümüz sürece, kırsal karakterli olan bu birikimin 'çağdaş sanatların temelini oluşturacak estetik olgunluğa sahip olmadığı' gerçeğini kavrayabiliriz.» (Şiir: Folklorun Kazancı, imzasız, Sanat Eki, sayı 4, 1 Kasım 1983).

Yıl içinde yayımlanan, şiirle ilgili öteki yazılardan bazılarını da şöyle sıralayabiliriz:

Ahmet Ada, Şiirde Güncellik Sorunu, Sanat Eki, Sayı 4
Sabit Kemal Bayıldıran, Şiir ve Hazır Duyarlık, Yazko Edebiyat, Temmuz 1983
Mehmet Yaşar Bilen, Şiirimizde Kuşak Kavramı, Varlık, Eylül 1983
Ali Günvar, Felsefe ve Şiirin Bakışımı, Üç Çiçek, Haz/Tem/Ağu. 1983

Özdemir İnce, Dar Kapı, Varlık, Haziran 1983
Özdemir İnce, İmge ve Serüvenleri I—V, Varlık Temmuz-Kasım 1983
Özdemir İnce, Şiirsel Gerçek ve Boyutları, Yazko Edebiyat, Temmuz 1983
Seyyit Nezir, Şiirin Yenilmezliği, Varlık, Eylül 1983
Ahmet Oktay, Görünmekle Gizlenmek, Yazko Edebiyat, Temmuz 1983
Ahmet Oktay, Kahraman İmgesi ve İçeriği, Yazko Edebiyat, Kasım 1983
Kemal Sülker, Şiir, Gündemde... Yazko, Kasım 1983
Osman Türkay, İletişim Açısından Şiir Eleştirisinin Yetersizliği, Yazko Edebiyat, Ekim 1983.
Ünsal Özünlü, Deyişbilimde Şiir İncelemeleri ve Dönüşümsel-Üretici Dilbilgisi, FDE, Bahar 1983

Tek tek şairler üzerine yapılan incelemeleri ve şairlerin kendileriyle yapılan konuşmaları da — bir kaynakça olur umuduyla — analım

Oktay Akbal, «Om Mani Padme Hum», Cumhuriyet, 22.8.1983
Asım Bezirci, Niyazi Akıncıoğlu, Yazko Edebiyat, Temmuz 1983
Ramis Dara, Asaf Halet Çelebi'nin Şiirleri, Çağdaş Eleştiri, Ekim 1983
Ramis Dara, Asaf Halet Çelebi'nin Şiirler, Çağdaş Eleştiri, Ekim 1983
Ramis Dara, Ali Püsküllüoğlu'nun Şiiri, Türk Dili, Şubat 1983,
Konur Ertop, Bir Geçmiş Zaman Aydını (F.N. Çamlıbel), Gösteri, Kasım 83
Şükran Kurdakul, 80 Yaşında Ercüment Behzat'ın Şiir Yaşamı, Varlık Haziran 1983,
Şükran Kurdakul, Behçet Necatigil'in Şiiri, Çağdaş Eleştiri, Temmuz 1983,
Şükran Kurdakul, Ahmet Haşim'in Şiiri, Çağdaş Eleştiri, Ağustos 1983,
Şükran Kurdakul, Orhan Veli'nin Şiiri, Çağdaş Eleştiri, Eylül 1983,
Ahmet Oktay, Yabancılaşmış Bireyin Son Sözü:
«Sevgilim Ölüm» (Cansever'in Şiiri üzerine) Çağdaş Eleştiri, Eylül 1983,
Atilla Özkırımlı, Ölümünün Ellinci Yılında Ahmet Haşim, Cum. 4.6.1983
Ali Püsküllüoğlu, Ceyhun Atuf Kansu, Milliyet Sanat, sayı 68—1983,
Mehmet Sezgin, Külebinin Dili Üzerine, Türk Dili, Şubat 1983,
Kemal Sülker, Şairlikte Tutunmak Zor, Varlık, Kasım 1983,
Hilmi Yavuz, Büyük Dil Ustası Yahya Kemal'e Saygı, Cumhuriyet, 1.11.1983,

Dergilerde bu yıl yayımlanan şairlerle - konuşmalar:

Ahmet Erhan'la Konuşma	Gösteri, Ocak 1983
Süreyya Berfe ile Konuşma	Şubat 1983
A. Kadir'le Konuşma	Mart 1983
Ali Püsküllüoğlu'yla Konuşma	Nisan 1983
Ercüment Behzat ile Konuşma	Mayıs 1983
Müştak Erenus'la Konuşma	Haziran 1983
Güven Turan'la Konuşma	Temmuz 1983
İlhan Berk'le Söyleşi	Temmuz 1983
İsmail Uyaroğluy'la Konuşma	Ağustos 1983
Arif Damar'la Konuşma	Eylül 1983
Ozan Telli ile Söyleşi	» Ekim 1983
Abdülkadir Bulut'a Sorular	Üç Çiçek, Haz/Tem/Ağus. 1983
Akif Kurtuluş'la Konuşma	Üç Çiçek, Haz/Tem/Ağus. 1983
Akif Kurtuluş'la Konuşma	Cumhuriyet, 3.5.1983
İlhan Berk ile Söyleşi	Yazko Edebiyat, Temmuz 1983

Refik Durbaş ile Konuşma	Yazko Edebiyat, Temmuz 1983
Turgut Uyar'la Konuşma	Somut, 4.2.1983
Ataol Behramoğlu'yla Konuşma	Somut, 3.6.1983

● Ayrıca, **Türk Edebiyatı** dergisinin Temmuz 1983 tarihli sayısı, ölümü üzerine Necip Fazıl Kısakürek'in anısına özel sayı olarak yayımlandı. Dergide şair üzerine yazılarla, kendisiyle yapılmış konuşmalar ve şiirleri yer alıyordu.

● İzmir'de yayımlanan Ortaklaşa ve Dönemeç dergileri de Nisan 1983 ve Aralık 1982 tarihli sayılarını geçen yıl İzmir'de ölen Suat Taşer'in anısına özel sayı olarak çıkardılar.

Yılın Şiir Kitapları

1983'te yayımlanan şiir kitabı sayısı bu yıl da sevindirici bir düzeydeydi. Büyük-küçük bütün yayınevlerinin şiir kitabı yayınından çekinmediği, şiir kitapları satışlarının da eski yıllarda olduğu gibi ağır olmadığı gözlendi. Tüm yapıtları yayımlarının yanında ikinci, üçüncü baskılara ulaşan — kimi aynı yılda — şiir kitapları görüldü. Şiir kitabı satışlarında görülen bu canlılık, genç şairlerin yapıtlarının gün ışığına çıkmasını kolaylaştırırken, basımı tükenmiş kitapların da özellikle genç okurlara ulaşmasını, böylece genç okurların, genç şairlerin, şiirimizin 30—40 yıl öncesiyle bağ kurmasını kolaylaştırdı.

1982'nin son ayları ile 1983 Kasım ayı sonuna kadar yayımlanan şiir kitaplarını şairlerin soyadı abc'sine göre sırayla görelim:

Ada Ahmet, Acıyla Akran, Dayanışma Yayınları 1983

İlk kitabı **Gün Doğsun Gül Üstüne** ile 1981 Akademi Kitabevi Şiir Başarı Ödülünü alan Ahmet Ada, İkinci kitabı **Acıyla Akran**'da gitgide durulan, sadeleşen şiir diliyle geçmişe, çocukluk günlerine özlemi; yaşanılan günlerin ağırlığında acıyı, hüznü dile getiriyor:

«**Akıp gidiyor ağır kaygısız/Kahredici, güzelim hayat/Cebimize doldurduğumuz rüzgâr/Ve kahraman ve korkak ve yiğit/Gün yanığı yüzlerimizden/Kesik kesik sızan kan/** (s. 43)

Adalı Bilgin, Yaralı Kuşlar Tanığı, Erdem Kitabevi Yayınları 1983

Adalı, **Barışın Tarihçesi**'nden (1980) sonra bu ikinci kitabında duygulanımı, acıyı, sevinci, insan sıcaklığını biçimde yetkinlik ve şiir işçiliği uğruna biraz harcamış gibi geldi bana. Çoğu yerde imgeler, yaşananla yazılan arasına bir buzlu cam ya da uygun olmayan bir ışık süzgeci çekiyor sanki. Yalnızca bir iki şiirde bu ağırlıktan kurtarıyor yüreğini. **Nicedir Çekmediğim Fotoğrafım** bunlardan biri:

Yüreğim yaz geldi
eşsiz bulduğun bir ezgiyi dinlerken
olgun bir meyvaya dokunurken dişlerinle
okuduğun kitabı
başucunda bırakıp uzun bir yolda
kendine yeni izler arama
denizde yosun kokusunu
mercan tadını
ürettiğin günlerden kalma hevesle,
uzun yola
dermanın kalmamış.

Akarsu H., Güz Suları, Aday Kitaplar 1983

Kitabın iç kapağındaki tanıtma yazısında Akarsu'nun «şiirlerinde sözcük ekonomisine özen gösterdiği» yazılı. Ne var ki, bu özen şiirsel duyarlığı, kanatları kırpılmış bir kuşa döndürüyor; uçamaz oluyor sonra. Kuş diliyle konuşmaya dönüyor şiir. Geç Sorgu, Göçebe gibi başarılı son şiirlerindeyse Necatigil etkisi yitmemiş henüz

Büyür saçlarımız
Farkına varmayız keserler

Büyür çocuklarımız
Anlamayız kimi küserler

Büyürler acılı-sevinçli
Göçebeyiz anlamazlar ki
Ansızın göçeriz.

Alkan Erdoğan, Kıyı, Yazko 1983

Alkan'ı Ekuanil Çiçekleri'nden (1964) tanıyorum. Daha önce Güneş Tozları (1958) ve daha sonra Kerem Gibi (1971), Kuş Ormanı (1981) gibi şiir ktapları var. Bunca yıl şiirle uğraştıktan sonra artık kendi kıyısına varması beklenirdi Alkan'ın. Ama yerli-yabancı çeşitli yönsemeler arasında kavruk bir şiir gibi geldi bana Kıyı'dakiler. Hangisi kalın çizgisidir Akalın'ın, kestiremedim. Kar Şiiri güzel bir şiir yine de:

Düşlerimde açan çiçek mi deyim?
Şarap uyutmuyor uyandırıyor
Gözlerim kocaman pencerelerde
Sıkıntı sürekli kanat vuruyor
Onlar örtülürken kuytu bir yerde
Kar seni şiirime nasıl sokayım...

Alova Erdal, En Son Çıkan Şarkılar (2. Basım), Üç Çiçek Yay. 1982
Altınel Sabri, Şiirler, Adam Yayınları, 1983

Şiirler, Altınel'in daha önce ilk baskısı 1955'te yapılmış İnsanın Değeri adlı yapıtından kendi seçtiği şiirlerle, ilk baskısı 1959'da yapılan Kıraçlar adlı yapıtının bütününü içeriyor.

Arıburnu Orhon Murat, Bu Yürek Sizin, Şiirler 1940-1982, Auteron Express 1983

Necatigil, İsimler Sözlüğü'nde Arıburnu'nun şiirlerini şu özlü sözlerle niteler: «İlk şiiri 1936'da çıkmıştı... Şiirleri toplum aksaklıklarını iğneleyen, kuvvetini espri ve ironiden alan, çoğu kısa şiirler.» Bu Yürek Sizin de, 1940'lardan gelen şiirlere bir de son yılların yurt özlemi, Almanya'dan Türkiye'ye bakışın şiirleri eklenmiş, ama Arıburnu'nun şiir anlayışı hiç değişmemiş, hâlâ 40'larda duruyor. İlk yılların şiirleri, yazıldıkları günlerdeki özgünlüklerini koruyorsa da, 60'lı, 70'li yıllardan sonra çağcıl şiirin izini yitirmiş olmanın yalınkatlığı görülüyor son şiirlerde. Örnekse, SELAM

Bir selam gelsin Türkiye'den
Elbet, bin selam gider Almanya'dan

Çarpar yüreğime bir yangın
Büyür anılar, büyür acılar
Dağ olsam
Taş olsam

Bir selam gelsin Türkiye'den
Yeter ki bir selam!
Selam!

(Yıl 1981 — Berlin)

Atabaş Hüseyin, Bitmeyen, Dayanışma Yayınları 1983

Gelecek (1975) ve **Yanarca**'dan (1979(sonra üçüncü kitabı **Bitmeyen**, Atabaş'ın. Tökezlemeleri çok bir şiir yazıyor Hüseyin Atabaş. Kimi yerde uyak uğruna, kimi yerde bir deyimi, bir özlü sözü şiire koymak isterken şiiri yitiriyor. Bir de, düzyazı ile şiir arasındaki sınırı iyice belirleyememiş henüz.

Atasoy Mehmet Ali, Mavi Sel, Kendi Yayını, 1983

Ay Arif, Şiirin Kandilleri, Edebiyat Dergisi Yayınları 1983

Edebiyat Dergisi şairlerinden Arif Ay. Bu kitabında şiirin sorunlarını çözmüş bir şair kimliğiyle çıkıyor karşımıza. Dili, tüm Edebiyat Dergisi yazarlarınınki gibi arı bir Türkçe. Severek okudum kitaptaki şiirleri.

Baranus Osman Numan, Ağrılar Toprağı, Dayanışma Yayınları, 1983

Behramoğlu Ataol, Şiirler, 1959—1982, Adam Yayınları, 1983

Geçen yıl **Asya-Afrika Yazarlar Birliği**'nin **Lotus Edebiyat Büyük Ödülünü** kazanan Behramoğlu, bu kitabında ilk şiirlerinden, ilk kitaplarından son şiirlerine kadar geniş bir seçmeyi toplamış. Böylece şairin gelişim çizgisini izleyebiliyor ve 1959'dan bu yana bir hayli yol almış olduğunu görebiliyoruz. Kitabın son bölümündeki yeni şiirlerde, artık «dar anlamda düşünceyi her zaman aşan»; sanatı «salt ve dar anlamda (propagandaya yönelik, vb.) bir düşünce ürünü olarak görüp yargılamayan», yaşamı ve insanı kendi bütünlükleri içinde gören bir şair buluyoruz. **Her Şey Şiirdir** adlı şiir buna tanıklık ediyor:

Her şey şiirdir, çağrısı aşkın
Bahar toprağından yükselen tütsü
Umut ve acı, başlayan ve biten,
Yağmurun ve akıp giden hayatın türküsü
Her şey şiirdir ve bir gün belki
İlk aşkım, ilk göz ağrım şiir
Koynunda ona yazdığım mektuplar
Bir yerlerden çıkıp gelecektir...

Ataol Behramoğlu, İyi Bir Yurttaş Aranıyor, Yazko 1983

Tek kişilik bir kabare oyunu için yazılan şiirlerin toplandığı kitap Nezih Danyal'ın desenlerini de içeriyor.

Bektaş Cengiz, Güz Ey, Cem Yayınevi, 1983

Güz Ey, Cengiz Bektaş'ın sekizinci şiir kitabı. Bektaş bu kitabında Güz-Kış-İlkyaz ve Yaz üzerine yazdığı şiirleri toplamış; ne var ki, şiirleri, bu mevsimleri

de aşıp coşkulu bir dille insana, dünyaya ve Tanrı'ya uzanıyor. Yaz şiirinde (s. 48) ikili bir söylem sürdürüyor. Şair, «**Elinde sarı buğday başakları/Tanrı/Ekip biçen kendi gibi/İki ayağı iki dorukta/ve ayakta/Hiç sevdi mi insanı**» derken, Tanrı «**Seni ben yarattım/Hiç yoktan/Balçıktan**» diye sesleniyor üst perdeden.

Bekteş Habip, Erlangen Şiirleri, Derinlik Yayınları, 1983

Kitabın arka kapağında yazılanlardan, Bektaş'ın 1972'den beri Almanya'da bulunduğunu; Erlangen Şiirleri'nin şairin Türkiye'de yayımlanan ilk kitabı olduğunu; daha önce şiir ve öykülerinden bir seçmenin Türkçe ve Almanca olarak **Belagerung des Lebens** (Yaşamı Kuşatmak) adıyla çıktığını ve 1982 yılında Erlangen Kenti Kültür Özendirme Ödülünü aldığını öğreniyoruz.

Kitapta, henüz kimliğini iyice belirlememiş bir şairle karşılaşıyoruz. Uzaktan uzağa bir Necatigil izi bazan; bazan bir Yunus âşığı; bazan da şiire yeni başlamış biri. Fakat her şeyden önce Almanya'daki yaşamıyla barışık, yaşadığı kenti ve insanlarını seven bir şairin şiirleri ilginç geldi bana (s. 49-85). Bugüne kadar, yabancı ülkelerde yaşayan yurttaşlarımızınkinden değişik bir yaklaşımın izlerini gördüm bu şiirlerde.

Abdülkadir Bulut, Gözyaşları Da Çiçek Açar, Yazko, 1983

«Kendi şiir dilini, kendi şiir sözlüğünü iyi bilen bir şair, Bulut. O'nun şiirindeki gelişimi izlemeden yapılacak bir okumada, elbette bu kitabın da önemli şiirler taşıdığını söylemek olanaklı. Şiirinin yapısına ustalıkla yerleştirdiği 'inceden ince sözler' ve duyarlıklar, çoğu kez şaşırtıcı bir güzellikle şiirin yeniden okunmasına yol açıyor. Kimi yinelemelere karşın — belli başlı izleklerin hemen pek çok şiirde karşımıza çıkması, aynı dizenin çok az değiştirilerek söylenmesi, öznelerin eylem düzeyinde sınırlı davranış türleriyle tanımlanması, anlaşılır olma kaygısının ağır basmasıyla şiirin alanının yer yer daralması, ve bunun doğal sonucu olarak, şiirin genellikle «bir taraftan» okunabilirliği gibi sözünü dışardan eklemelere gereksinim duymadan ileten bir şiir. «**Gözyaşları da Çiçek Açar**»ı bu nitelikleriyle önemli bulduğumu söylerken, Abdülkadir'in şiir serüveninde bir durak, daha soluklu bir yolculuk için kalkış noktası olarak gördüğümü de belirtiyorum.» (Haydar Ergülen, Üç Çiçek, Haz/Tem/Ağus. 1983)

Eray Canberk, Yüreğin Burkulduğu Zaman, Yazko, 1983

Yüreğin Burkulduğu Zaman, Eray Canberk'in **Kuytu Sular**'dan sonra 1969-1982 yılları arasındaki şiirlerini bir araya getiriyor. 1969'da yazılmış, «**bana meraklanma yıpranır çünkü gizliliğim/bir suyun bir başka suya karışıp denize aktığı/gibi ve kadar açık**» ya da 1971'in ortak «mazmun»larının esinlettiği «**zalimce ve hunharca yok edilse de hayat/biz hiç ölmeyeceğiz büsbütün**» gibi başaşarısız söyleyişlerden sonra, Necatigil'in o savsız, alçak perdeden sesi duyuluyor, özellikle **Gündelik**, **Örtük Yorum** ve **Birikim** gibi şiirlerde. Bence kitabın tek özgün şiiri **Gecedir**'de birden bu etkiden kurtuluyor şair «**ay/her zaman her zaman/ evlerin arkasından/şavkır da gelir// ay/ her zaman her zaman/yükseldikçe yükselir/gittikçe irileşir//uyuyor şimdi şehir// yar/her zaman her zaman/bu sızı/ nerden gelir// yar/her zaman her zaman/ yüreği yanan bilir/«geceler kaç saattir»//uyuyor şimdi şehir**»

Çocukça bölümündeki şiirlerse, büyüklerin yazdığı bütün çocuk şiirleri gibi tümüyle başarısız.

Cengizhan Gökhan, Omuzumda Bir Puhu Kuşu, Yaşantı Sanat Kitapları, 1983

Bir ilk kitap. Yine de, günün ortak şiir izleklerine, çok kullanılmış imgelere,

artık ezbere bildiğimiz «dağ, koyak, sel, yürek... vb.» simge sözcüklere boşverip, «**el yordamı aşklar gider/uzaklıklar gözlerimde uzar gider/gagasında bir mektup bir güvercin uçar gider/kısa tanışlar kalır geriye**» gibi deyişleriyle gelecek için umut veriyor.

Cengizkan Ali, Yunan Dosyası, Yarın Dergisi Yayınları, 1983

Ali Cengizkan'ın **Abdi İpekçi Dostluk ve Barış Ödülünü** şiir dalında Yaşar Miraç'la paylaşan şiirleri. Cengizkan'ın, Constantine Manos'un «A Greek Portfolio» adlı albümünden şiirleştirdiği 14 resim, kitapla birlikte yayımlanmış. Bir örnek verelim: «**Senin o güneşten başını,/Senin o yakıcı, ağır ve mağrur/Onurlu yarınlar sözveren bakışını/Sadece ninen taşıyabilirdi sırtında**»

Cinozoğlu Hüseyin Avni, Murat Dağının Askerleri, Kendi Yayını, 1983

Şair bu kitabında Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın bir yorumu yapıyor.

Cumalı Necati, Bütün Şiirleri I, Yazko 1983

Bütün Şiirleri I'de, Cumalı'nın **Tufandan Önce Bozkırda Bir Atlı - Aç Güneş** adlı kitaplarındaki şiirleri bir araya getiriliyor.

Çelebi Âsaf Halet, Om Mani Padme Hum (Bütün Şiirleri) Adam Yay. 1983

Çınarlı Mehmet, Zaman Perdesi, Dergah Yayınları 1983

Çiçek İlhami, Satranç Dersleri, Edebiyat Dergisi Yayınları 1983

Sağ şiirin, hâlâ İkinci Yeni'nin ilk yıllarındaki «imgeleri yenileme, canlandırma» dönemini yaşayan bir örneği İlhami Çiçek'in şiirleri «**her şey eninde sonunda sessizdir/bir günün kırılganlığından/kalan ve tekrar tekrar kırılan/müteellim bir insan sesinin başlattığı/ağlamanın kırı/sessizdir**» (s. 60) **Satranç Dersleri** adlı uzun şiir, simgesel izleklerin karanlıklaştırdığı bir şiir, ama yine de umut verici bir düzeyde.

Dede Hüseyin Avni, Tek Şekerli Çınaraltı, Kendi Yayını 1983

Genç şair Dede'nin (1954) beşinci kitabı bu. Ama çeşitli dönemlerin ve akımların etkisini özümseyip aritamamış kendini.

Durbaş Refik, Nereye Uçar Gökyüzü, Yazko 1983

«Refik Durbaş'ın son şiir kitabı '**Nereye Uçar Gökyüzü**' gene acılı ama sevgi dolu ve umuda açık bir dünya seriyor önümüze. Kentin ara sokaklarında dolaşan, birbirinden kötü işyerlerinde, yaşamları en kötü koşullara itilmiş çalışan küçük insanlar anlattıkları. (...) Ozanın canlandırdığı çevre, dile getirdiği duyarlık bakımından, onlarsız edemediği sözcükler var: hüzün, yalnızlık, keder, dert, yalnız kalmak, özlemek... (...) Durbaş'ın anlattıkları, şiirin eski gereçlerinden kuruluyor: Eski kelimeler kullanıyor, harabat ozanlarının eski konusu içkiden kusevgi gibi sık sık söz ediyor. Ama örneğin '**Gökova'da Mavi Bir Kuş**' şiiri, günlük yaşamın basit çizgili bir kesitini doğaya taze bir duyarlıkla yaklaşarak yansıtmayı başarıyor; doğaya, şiirin gene eski bir temasına sevgiyle, geleceğe inanla yöneliyor.» (**Konur Ertop, Yaşam İçin Şiir, sayı 6, Haziran 1983**)

Fişekçi Turgay, Kuşkuluyum Yaşadığımdan, Yeni Türkü Yayınları 1983

Hiç ayıklamadan yazıyor Fişekçi, hiç yırtmıyor yazdıklarını, sanırım. O yüzden de çok basit dil hatalarına ve dize acemiliklerine rastlanıyor. Örneğin: «Bin yıl yaşayan zeytin ağacı/Anlat bana altında ne ahlar çekildi/Gündüzleri mey-

valarını toplayanlar/Geceleri nerde sevişirlerdi» (s. 32) gibi. Bir de yerini bulamamış, yerli yerinde kullanılmamış imgeler, iyi dile getirilmemiş duygular zedeliyor şiirleri.

Gönenç Turgay, Yüzün Senin, Dayanışma Yayınları, 1983

Bozgunda (1962) ve **Ben Severek Büyürüm** (1973)'den sonra üçüncü şiir kitabı bu Turgay Gönenç'in. Kapak ve İç desenler Aydın Ayan'dan. İlk kitabıyla, İkinci Yeni'nin hâlâ döğüşen son burçlarındaydı Gönenç. Ama anlamı, bir bakıma öyküyü hiçbir zaman şiirinden uzak tutmadı, benim bildiğimce. Anlam ya da kimi yerde öykü, kuyumcu dikkatiyle üzerinde uğraşılmış dizelerden bir bezek ardında belli belirsiz göründü hep. Bu kitabında da öyle; şiir, ister bir aşk şiiri, ister bir kavga şiiri olsun, ister bir dörtlük ister bir uzun şiir olsun değişmiyor bu. Eski Sokaklar adlı şiirinden iki kıtayı alalım buraya:

Dere boyunca zakkumlar
Yüzün düştü yüreğime
Yine solgun mahzun musun
Yüzün düştü yüreğime

Benim çocukluğum fesleğen kokar
Pervazlarda rüzgarlarda güvensiz
Çivit boyalı teneke saksılar
Benim çocukluğum fesleğen kokar

Günersel Tarık, Planlar Kalıntı Olduğu Zaman, Yaşantı Sanat Kitapları 1983

İroni, politik hiciv ile düşünme eyleminin anlamsızlığa varan sınırlarında dolaşıyor epeydir. Günersel'in şiiri. **Birikim**'de yayımlanan ilk şiirlerinden beri izliyorum; artık bu çizgiyi ya kalınlaştırması ya da yayması gerek şiirlerinde. Üstelik, **Seyahatname** şiirini (s. 27 - 29) okuyunca insan, bu yeteneğin olduğunu da görüyorsa onda...

«işsizlik firmasının hışmına uğrayınca kanı
kaynayan şair
enflasyon tanrısının laneti de üzerine olunca hele
kapıdan çıktığı yere bacadan dönebilmek emeliyle
hayallerini çoraplarıyla donunun içine sokuşturup
bindiği uçağı öfkesiyle sarsarak
ufkunun ötesine yola koyuldu

Hariri Nuran, Bin Can İle, Yeditepe Yayınları 1983

«Gerek kitaplarındaki şiirleri, gerek dergilerde kalmış ya da yayımlanmakta olanlarla, Nuran Hariri'nin kendine özgü bir imge aydınlığı yarattığı görülüyor. Dahası, bağlı olduğu 'arı-şiir' geleneğini şairce bir duyarlıkla zorlayıp şiirinin olanaklarını geliştirdiği görülüyor. Kendi üstüne dönük bir duyarlıktan çıkan bu şiir, giderek yaşamın bütün ayrıntılarını lirik bir dokuyla yeniden üretmeye hazır dışa dönük bir duyarlık yaratıyor.

«Bu, biraz da beklenmedik genişlemenin, onun şiirinde doğrudan doğruya ortaya çıkmayan ama kendi iç serüveninde önemli yeri olduğu sezilen gizli karşıtlıklardan geldiği söylenebilir.

«Görülebildiği kadarıyla, bu karşıtlıklardan en önemlisi, onun hem mistik hem

de karşı-mistik olanı sürekli bir arada yaşadığıdır. Galiba şair için bu, bir bilinç sorunudur; dünyaya, yaşama bakış biçiminin mantıksal kaynağıdır. Fakat bu, mantıksal olandan yaşama kaydığı zaman da şiirsel duyarlığın belirleyici kaynağıdır aynı zamanda.» (**Raif Özben, Yazko Edebiyat, Temmuz 1983**).

Hasan Hüseyin, Işıklarla Oynamayın, Bilgi Yayınevi, 1982.

Hasan Hüseyin'in Bütün Şiirleri dizisinin 11. kitabı olan **Işıklarla Oynamayın. Arı İnler Bal İçinde ve Şükrü Babanın Bahçesi** adlı iki bölümde toplanmış tipik Hasan Hüseyin şiirlerinden oluşuyor. **Güzel Olan** adlı ilk şiirde şöyle söylüyor şair:

«sayrılık da insan için
sağlık da
dilerim ki düşmesin
kimse yatağa

diyelim ki düştük birgün yatağa
kurtulup kalkmak ayağa
elbette ki güzel şey
elbette ki mutluluk
hangi balık hoşlanmaz ki
oltadan kurtulmaktan»

Haşim Ahmet, Bütün Şiirleri, haz. Asım Bezirci, Can Yayınları 1983

Haydar Hüseyin, Kara Şarkılar, Yazko Yayınları 1983

Kara Şarkılar, 1981 Akademi Kitabevi Şiir birincilik ödülünü kazanan **Acı Türkücü**'den sonra ikinci kitabı şairin. Acılar, sonu iyi bitmeyen sevdalar genç ölüler, hep umuda adanmış, umutla yeşerecek «ezinçler ezgisi» «acılar ve yok oluş türküleri»... gibi kuşağına özgü izlekleri işliyor olmasına karşın Hüseyin Haydar, sesini ve kendine özgü şiir dilini bulmuş genç bir şair. Bu ses ve bu şiir dili, genç şiirimizde Yaşar Miraç'tan sonra — ama ondan da ayrı tatla — Hüseyin Haydar'ın kendi yöresinin, Karadeniz'in yerli havasını getirişinden kaynaklanıyor. Özellikle **Sevda Uykuları** bölümündeki ve daha sonraki bölümdeki birçok şiiri, bir türkü, bir Karadeniz türküsü gibi dinliyorsunuz ama yepyeni bir şiir tadı kalıyor damağınızda. Folklordan yararlanma tartışmalarının sürdüğü günümüzde Hüseyin Haydar'ın şiirleri, folklorun bir şaire neler verebileceğinin en güzel örnekleri. **Küçük Yaş Sevdalısı, Sevda Sayıklamaları III, Kara Düğün** gibi şiirleri severek okudum. Türkçede Lorca'nın tadına bu şiirlerden sonra daha bir varacağız. Kitabın son bölümünden **Ozanın Kendi Kanından** şiiri, Hüseyin Haydar'ın genç kuşağın en umut verici şairleri arasında saydıracak güzellikte bir şiir.

Ilgaz Rıfat, Kulağımız Kirişte, Çınar Yayınları 1983

Rıfat Ilgaz'ın şiirine hiçbir şey katmayacak bir kitap. Bilinen izleklerini bilinen şiir diliyle yineliyor.

İnanç A. Remiz, Dilsu, Kendi Yayını 1983

A. Remiz'in dili 'su gibi akıtmak' çabasında olduğunu belirtmeliyim. Ayrıca şiirinin onun tüm hayatını doldurduğunu söylemeliyim. Kitaptaki iki şiiri daha önce Papirüs'te yayımlamıştım. Yer yer ilginç ve erotik bir kıvam taşıyan dilsu'larda A. Remiz'in işi bazan dağıttığı da görülüyor. Sevdiğim **Buluşma** adlı şiirin ilk bölüğünü alıyorum: «**Seviyoruz ya senle biz/alt katlarına iniyoruz birbiri-**

mizin/dizlerin yeşermiyor mu ansızın/birden çıkıyoruz/ beynin serseri tavanına/ buluşmanın telaşlı noktasından.»

«Kitaptaki siyasal temalı şiirlerden pek tat alamadım. Bence dilsu'lar onlarda tam bir akış göstermiyor...» **(Cemal Süreya, Somut, 22.4.1983)**

İnce Özdemir, Yedi Deryalar Geçsen, Yazko 1983

Yedi Deryalar Geçsen'de Özdemir İnce'nin, tıpkı bir «günlük» gibi, 8.4.1981 ile 18.3.1982 arasında yazdığı şiirleri buluyoruz. Üretken bir şair İnce. Baktım, bir günde dört şiir yazdığı olmuş. Buna karşın fazla yineleme görmüyoruz bu şiirlerde; tersine, izlek zenginliği dikkati çekiyor. Buna bir izlek arayışı da diyebiliriz, son yıllarda İnce'nin şiirindeki sadeleşmeye, yoğunlaşmaya koşut olarak. «Tansık» izleği bunlardan biri, çeşitli yorumlara rastlıyoruz şiirlerde. Bir örnek:

«Önemli olan tansıklara inanıp inanmamak değil
inanmak gerekip gerekmediğine bu kara yaşamımızda;
çok görülmüştür evlerin kendi aralarında konuştuğu,
intihar eden bir kemençe, ustanın ölümünden sonra,
ve her gün kocayıp ölmek bir ayna bedenlinin yanında.
Bunlar olağan sayılan şeylerdir bugün yaşamımızda.
Dayanabildiğin kadar dayan bu it dalaşına, inatla,
adının kazınmayacağını bile bile bir kentin almacına.»
Kayaoğlu Ömer, Şah Katı Düşleri, Kendi Yayını, 1982

Ömer Kayaoğlu (1916), bu kitabında çoğunluğu halk şiiri düzeninde yazılmış 1935—1979 yılları arasındaki şiirlerini toplamış. Şairin **Bir Avuç Köpük** (1936) ve **Kabuk** (1962) adlı iki şiir kitabı daha var.

Koç Turan, Fetret Zamanları, Edebiyat Dergisi Yayınları 1983

Turan Koç da **Edebiyat Dergisinde** yazıyordu N. Pakdil'in. **Fetret Zamanları**'nda anlatımcı bir şiir sergiliyor. Kişi olarak da, toplum olarak da geçmişe özlem tek izlek olarak sürüyor kitapta.

Konuk Osman, Seni Yalnız Ben Anlarım, Üç Çiçek Yayınları 1983

Kurtuluş Akif, Yalan Şiirler, Tan Yayınları 1983

«**Yalan Şiirler** ilk kitap olarak başarılı. Umarım, üzerindeki etkilere boğulmayacak, onları şiiri adına üretici planda eritecektir. 'Fazla yineleme var' diye düşündüm. Ama o da belirecek bir niteliğin itici gücü olamaz mı? Hiç değilse, bir kusur gibi gelmedi bana. Akif Kurtuluş'un ilerde daha güzel şiirler yazacağına inanıyorum. Bence yolu açık bir şair. Onun için yalnız yetinme duygusu tehlike yaratabilir.» **(Cemal Süreya, Somut, 8 Nisan 1983)**

Nezir Seyyit, İzleri Var, Yazko 1983

Seyyit Nezir, kitabının başına aldığı dizelerde şöyle söylüyor:

«Şiir, duyarlığın taşıllaşmış ırmağı
yaşanası hiç bir güzelliği boşlama
emdiğin çiçek tozlarını dölyatağımıza damlat
bağışlama sözcüklerin sana kalkan elini
her insanın ömrüne böyle sığdırılır dünya
bu işte üstünlüğün de; bağışlamaz oluşun, yaşatışın senin»

Oysa tüm kitapta yaşamdan, doğadan, insanlardan çok ince bir kesit buluyoruz: Acı, acılar, acılara dayanma, direnme gücünü yüreklendiren sözler; «neye el atsa darağacını» bulan insanlar... Dağ bile «çökük omuzlu ve yalnız» «Duyarlığın taşıllaşmış ,fosilleşmiş, M.D.) ırmağı» olmasından mı geliyor yoksa şiirin bu mazmunlaşması? Seyyit Nezir gitgide sınırlandırıyor kendini gibime geliyor.

Oğuzcan Ümit Yaşar, Tüm Şiirleri 1, 2, 3, Özgür Yayın Dağıtım 1982-1983.

Ümit Yaşar Oğuzcan, ilk şiirinden bu yana kitaplarından yaptığı seçmeleri 1 — **Acılar Denizi** (Duygusal Şiirler); 2 — **Yüz Yıl Yanarım Yanmayı Öğrendimse** (Rubailer, Dörtlükler); 3 — **İki Kişiye Bir Dünya** (Karanlığın Gözleri, Köpek Yalnızlığım ve Sahibini Arayan Mektuplar) adlı üç ciltte topluyor. Birinci ciltte şairin «Şiir ve Ben» başlıklı, kendi şiir serüvenini anlatan bir yazısı; 2. ciltte Talât S. Halman'ın «Oğuzcan'ın Dörtlükler Dünyası» başlıklı bir tanıtma yazısı yer alıyor.

Bu kitapta, Oğuzcan'ın 1971/1980 yılları arasında yazdığı yergi şiirleri toplanmış.

Oktay Ahmet, Kara Bir Zamana Alınlık, Ada Yayınları 1983

Kara Bir Zamana Alınlık'ta sanki gizlenmek istenen bir şiir var. Dizeleri kesmeden okuyunca sanki düzyazıymış gibi geliyor insana, ama biraz dikkatlice bakınca şairin — A. Oktay ozan demeyi yeğliyor, oysa ben bir türlü alıştıramadım dilimi 'ozan' sözcüğüne — bir iç ses peşinde olduğunu sezinliyor ve biraz sonra yakalıyor o sesi insan. Birinci Bölümde —Yenik Güne Ezgiler— doğa, insan, zaman izlekleri; İkinci Bölümde — İşler ve Günler — günlük yaşamın en ince ayrıntıları oluşturuyor şiirin omurgasını. Ahmet Oktay, bütün bunlardan çok yerel ve çağcıl duyarlığı süzmek, çağcıl insanı somutlamak istiyor şiirlerinde:

Yaşamın
sunuları bunlar. İnsan da insanın sunusu.
Kendi düşlerini anlat, ötekinin
düşlerini dinle. Başka nasıl kurulur
yeni bir dünya?
İmleri tanı, belirtileri anla:
erguvan yazı muştuluyor, çekiç sesi
işliğe yaklaştığını. Maden ocağında
görülen düşler, harman
yerinde görülen düşler:
onlar geleceği kuran...

Ozan Melih, Sevgi Çiçekleri, Kendi Yayını 1983

Özdemirci İlhan, Ellerin Sıcak Bir Ülke, Örnek Yayınlar 1983

İlhan Özdemirci (1956) bu ilk kitabına yazdığı «Gelecekçilik ve Şiir» adlı önsözde, «Bugünden geleceği hazırlayan, eylemli bir dünya görüşüdür toplumculuk. Ve bu işte payımızın, çabamızın bir yönü, bir parçası olarak şiir. Bugünü anlayıp anlatmak, yarının nsan tomurcuğunu kavrayıp gerçekleştirmek uğraşında şiir, bütünün bir parçası olarak gerekli ve görevlidir. Özgül bir görevli. Yaşam gelecekçidir. Sanat doğası gereği gelecekçidir. Şiir de öyle.» diyor. Kitabı okuyup bitirdikten sonra, şiiri, yukarda saydığı işleri yapamadığı için değil, henüz coşkulu sözlerden öteye gidemediği için, henüz şiir katına erişemediği için «ilk gençlik alıştırmaları» olarak niteliyorum. Ve şiire nerdeyse «vatan kurtar-

ma» görevi veren bir şairin — tartışılabilir bir görevdir bu — önce işini iyi yapması, yani «şiir yazmasını bilmesi» gerektiğini ekliyorum.

Özdemir Serhan, Hüzündür İlk Kelimesi, Örnek Yayınları, 1983

Özer Adnan, Çıngırağın Ölümü, Üç Çiçek Yayınları, 1982

Özer Kemal, Araya Giren Görüntüler, Varlık 1983

«Kitaptaki şiirlerin tümü, büyük ölçüde yaşamın günübirlik değerlerine, gerçeklerine, olay ve olgularına yaslanıyor. Kestirmeden söylemek gerekirse, şiirlerin artalanını sözcüğün gerçek anlamıyla yaşamın kendisi oluşturuyor. Ozanın, yaşamın akışı içinde seçtiği görüntüler oluşturuyor. (...) Kemal Özer, güncelden, gündelik yaşamın her günkü akışından yola çıkarken ayrımına varamadığımız ya da duyumsayamadığımız kimi ışıltılar, kimi ayrıntılar yakalıyor. Bunların şiirini yazıyor işte. İçimizi zaman zaman yoklayan, bir gelip bir giden ama adını koyamadığımız gelgitleri şiirselleştiriyor.» **(Emin Özdemir, Çağdaş Eleştiri, Eylül 1983)**

Özkan Hakkı, Güneşli, Yazko 1983

Hakkı Özkan, daha çok hikâyeleri, romanları, masallarıyla tanınan bir yazar. İlk hikâye kitabını 1957'de yayımlamış. Şiirleri de bugün bile yayımlanmış olsa 40'lı yılların şiirinin damgasını taşıyor. İmgesiz, esprilerle, ilginç buluşlarla gelişen, yaşama sevinci, dünya sevgisi, gündelik sıkıntılar, küçük adamın dertleri gibi izlekleri işleyen bir şiir Özkan'ın şiiri. Bıçaklar, Güneş, Silkelenmek, Kimi Bekliyor, Merhaba Bebem gibi şiirlerde apaçık bir Orhan Veli, Melih Cevdet ve Oktay Rifat havası: «Sen Bursa bıçağısın/oluklu/kemik saplı, /her zaman kınından sıyrılmaya hazır/dosta düşmana karşı./Ben ekmek bıçağı,/kan dökmekten hoşlanmam...» (Bıçak, s. 11)

40'lı, 50'li yıllarda yayımlanmış olsalardı belki bir ses çıkarırlardı, ama bugün...?

Öztaş Mahir, Unutulmak Tozları, Yaşantı Sanat Kitapları, 1983

Genç bir şairin ilk kitabı. 1971 ile 1983 yılları arasında yazılmış şiirleri içeriyor. Yalın, sade bir söyleyişi var: «Yalnızlık en büyük yoksulluktur böyle diyordu/tanıdığım bir serüven çılgını/bir de okyanus coşmamış mı/ayaklarımızın altında» gibi umut verici dizelere karşın Öztaş'ın şiirini bekleyen, ya da o şiirin içinde var olan bir tehlike: söyleyişte ve imgelemde tekdüzelik. 1971 ile 1983 arasındaki o iki yılın bir değişim getirmesi gerekmez miydi bu şiire?

Öztaşkent Aral, çıkan Kısmın Özeti, Oluşum Yayınları 1983

Aral Öztaşkent'in «mensur şiir»lerden oluşan ilk kitabı. Dile daha çok özen gerekirdi, özellikle düzyazı şiirde bütün yük dil üzerinedir. Bir de bireysel olan dan genel alana doğru bir açılma.

Özyürekli Timuçin, Merhaba Yaşamak, Dayanışma Yayınları, 1983

«Gözlerde kalleş kıvılcımlar», «karanlığın çıplaklığı», «acıyla kesilmiş gece», «sağır bir sessizlik», «hırçın kokulu hercai menekşeler» gibi fazla Attila İlhan kokan, rastgele kullanılan tamlamalar «nice buhurdanlıktan yayılan efsun/ge-

celerimi zamansız gazaplara salıyor» gibi ne anlattığı meçhul dizeler... Özyürekli, bu ikinci kitabında da büyük, süslü, çarpıcı sözlerle okurun dikkatini çekmek istiyor, ama tersi oluyor. Oysa **Sabahleyin Irmak Kıyısında** (s. 24) örneği, sade şiirler, basit sözcüklerle de şiir yazılabileceğini göstermiyor mu? İlle de «Koyaklardan dökülen hırçın sular» mı demek gerek?

Pazarkaya Yüksel, Sen Dolayları, Yazko, 1983

Sen Dolayları'nda Pazarkaya, «ben»i «sen»in tarihten günlük yaşama kadar çok çeşitli ve sınırsız dolaylarında dolaştırıyor. Ne var ki, şairin bu kitabında, nedense düştüğü uyak tuzağı hemen her şiirde göze batıyor: «Ceviz kadar kaldı **karpuz**/Yaramadı soğuğuma **yarpuz**» (s. 6); «doğmak için/boğmak için» «güçleriyle/gülüşleriyle»; «oruçlarıyla/huruçlarıyla» (s. 20) gibi uyaklar takur tukur bir hava vermiş şiirlere. Bu merakın aşıldığı yerde şiir pırıltıları seziliyor, **Adın Dağlıyor** (s. 13) şiirinin başlarında olduğu gibi.

Samanlı Ö. Ömer, Sevgide Birleştik, Aday Kitaplar 1983

1940 - 1950 duyarlığı ile yazılmış, bütün hikmeti sonundaki espride olan kısa şiirler: «Seni seviyorum/Ama bir bilsen/çektiklerimi/Ben anlayamadım ki/ Sen nasıl/anlayacaksın beni» (s. 39).

Samanoğlu Gültekin, Uzun Vuran Gölge, Kendi Yayını 1983

Savaşçı Fethi, Duyuyor musunuz? Yeditepe Yayınları 1983

Sıvacı Ahmet, Yağmurlar Güle Yağdı, Kültür ve Sanat Yayınları, 1983

Genç bir şairin (1954) ilk kitabı. Üzerindeki etkilerden kurtulma çabası seziliyor bazı şiirlerde.

Sümer Dinçer, Sandalım Kıyıya Bağlı, Yazko 1983

Oyuncu, oyun yazarı Dinçer Sümer'in bir iki güzel şiirine rastlamıştım bu yıl dergilerde. Sümer bu kitabında Türk-Yunan dostluğunu hedef alan uzun bir şiir sunuyor: Ayvuklalı Alekos ile Namazgahlı Şükrü Bey'in destanı. Öykü bir yana, «bir çocuğun babasıyla çay içmesi/bir şiire sığmayabilir./ Ya da yeterlidir şu kadarı; /Babamla çay içtik!/O günden beri hep yanarım,/ bir şipşakçı geçmedi Kordonboyu'ndan,/bir fotoğraf çektiremedik» gibi şiir tadı veren bölümler var kitapta.

Tanyol Tuğrul, Elinden Tutun Günü, Üç Çiçek Yayınları, 1983

Yıl içinde şiir üzerine yazılarıyla da dikkatli çeken Tuğrul Tanyol'un bu ilk kitabı için Ali Günvar şunları yazdı: «Tuğrul Tanyol, uzun zamandan beri yazdığı şiirleri bir kitapta topladı sonunda. Kitabı oluşturan otuz şiir verimli bir çaba ve dolu bir geçmişin izlerini taşıyor. Şairin yerinde bir sezgiyle yakalamış olduğu ve çekinmeden üzerine gittiği **«imge sınıflaması»** olgusu hemen göze çarpıyor bu şiirlerde. Bu sınıflamanın temel örüntüsü ise ister istemez geleneğin kurgusuyla akraba haline getiriyor Tanyol'un şiirini. Kitapta yer alan şiirlerin gerisindeki entelektüel örüntünün çoğunlukla şairin iç dünyasından kaynaklanarak kendini kabul ettirir düzeye çıkmış olması kişide, ilk bakışta, okuduğunun alışılmış ve çok görülen bir lirik olduğu izlenimini uyandırıyor. Ancak, dikkatli okurun gözünden böylesine bir girişimin üzerinde düşünülmüş ve titizlikle ele alınmış bir yöntem sorunu olduğu da kaçmıyor. Böylesine bir girişim değişik bir tad getiriyor Tanyol'un şiirlerine» **(Cumhuriyet, 8.9.1983)**

Tarancı Cahit Sıtkı, Bütün Şiirler, haz. Asım Bezirci, Can Yayınları, 1983

Telli Ahmet, Su Çürüdü, Dayanışma Yayınları, 1982, 1983

1982'nin sonunda yayımlanan ve 1983 içinde ikinci baskısı yapılan bu kitabında Telli, yine yangınlardan, öldürülmüş kentlerden, kavgadan, acılardan söz ediyor. «Umuda bağlanmak umutsuzluktur ancak» (s. 43); «aslolan tek şey yaşamak» derken de direnmeye çağırıyor. Yıl sonunda Ahmet Oktay'ın ilginç bir yazısı yayımlandı kitap üzerine. (bkz. Yazko Edebiyat ,Kasım 1983)

Toprak Ömer Faruk, Tüm Şiirleri, haz. Füruzan Toprak, Adam Yayınları 1983

Tüm Şiirleri'nde, Toprak'ın kitaplarındaki şiirlerle, kitaplarına girmeyen ilk şiirleri ve **Ateşte Bir Karanfil** ve **Sonnet**'ler bölümünde son şiirleri toplanmış. Kitaba ayrıca Notlar-Açıklamalar bölümü eklenmiş.

Turan Güven, Peş, Yazko 1983

Güven Turan bu ikinci şiir kitabında, daha öncesinde olduğu gibi herkesten ayrı, çoğunun ayrımsamadığı ya da yüz vermediği duyarlıklar, görüntüler üzerine kuruyor şiirini. Aydınlık gözlemlerin şiirlerini buldum **Peş**'te.

«Denizden alır
Yeniden denize veririz
Yaşamımızı
Bir döküntü olarak düşeriz
Fırtına ertesi bir kıyıya
Ateş olur tekne
Akşam aşının altına
Ölümcül bir suyla
Ölümcül kuraklığın arasında
Kurup bıraktığımız kentler de
Dağılıp gider bir gün
Güneşle yelin
Avuçlarında»

(Bakışım, s. 41)

Uçkan Gürhan, Sevdalar da Geçici, Kendi Yayını 1983

10 yıldır İsveç'te yaşayan şair, «İsveç izlenimlerini, gözlemlerini ve yabancılaşma notlarını şiirleştirmiş».

Uğurlu Sezai, Öpünce Güvercin Oluyor Sabahlar, Edebiyat Dergisi Yay. 1983

Sade, süssüz söyleyişiyle, çocukların, kuşların, inceliklerin şiirini yazıyor Sezai Uğurlu. İmgeleri bir kuş hafifliğinde geziniyor küçük küçük şiirlerde. Kitaba adını veren, şiir, edindiği ustalığın bir tanığı:

«sabah zorluyor kalbimi/sıkıştırıyor en içime/şimdi öpsem anılarımı/ düşer bu sevda mektubu// gönlüm/sen gel/geçme beni/ zor yıllara sakla/gel öp/ sabahlarımdan beni// denizi okşuyor ellerim/buğdayı/alınterini/öpünce güvercin oluyor sabahlar/.» (s. 60—61)

Ulufer, Bir Ceylan Soluk Soluğa, ,Özlem Yayınları, 1983

Yinelemelerin, çok kullanılmış benzetmelerin, sıradan imgelerin oluşturduğu; bilinenden fazla bir şey söylemeyen şiirler. Oysa şiir, bir yerde, şaşırtmak, yepyeni şeyler duyurmak, yeni kapılar açmak değil mi insana?

Uyaroğlu İsmail, Bir Demet Diken, Yazko 1983

Baştaki **Sunu** şiirinde: «Acıların kuruttuğu, kıraç/Bir bozkırım ben/ Üstelik kaç yangın/geçti üstümden// Bütün çiçeklerim kavruldu/Sunabilecek bu yüz-

den/Tek şeyim var/Bir demet diken» diyor Uyaroğlu. Acı, hüzün, çığlık, yalnızlık, ölüm değişmez izlekleri oluyor şairin. Sevince bile kan bulaşıyor, sözlük bile siyah.

Vafi Kıvılcım, Sevginin Ter Bastığı Eller, Nitelik Yayınları, 1983
Vafi Kıvılcım, Dizelere Göm Şair Beni, Nitelik Yayınları, 1983
Vardal Suat, Yorulur Ölümlü Gözleri, Yeni Türkü Yayınları 1983

Akademi Kitabevi'nin 1982 şiir ödülünü **Biz Gene Yanyana** adlı yapıtıyla Suat Vardal kazanmıştı. Vardal'ın bu ikinci kitabı oluyor Anlatımcı bir şiir. Buna uygun olarak upuzun dizeli uzun şiirleri yeğliyor şair. Öyküyü katıyor şiirlerine, betimlemeleri. Bu haliyle gelişime ve çeşitli yönsemelere açık bir şiir.

Yasar İzzet, Ölü Kitap, Tan Yayınları 1983

Genellikle az yazan İzzet Yasar bu kitabında da son durağı, geniş anlamda politika olan bir ironi şiiri, bir kara mizah şiiri sunuyor. Sözcük oyunlarına, sözcük bozmalarına daha çok rastlanıyor bu kitapta: «hukuk kuşum», «anadulları», «tefeciler tefe koymuşlar», «kaz'adamlar», «o kul şiiri»... gibi. Giderek Ece Ayhan şiirine mi yaklaşıyor Yasar?

Yavaş Mustafa, Sevgi Dilli Şairim, Nitelik Yayınları 1983
Yüce Ali, Ortadoğu Şiirleri, Yazko 1983

Nicedir, altında imzası da olmasa tanınacak kadar kötü şiirler yazıyor Ali Yüce. Kendini o kadar çok yineliyor ki — hem biçimde, hem içerikte — o kadar şiirin sırf alışkanlıkla yazıldığı kanısına varıyor insan. Yine de okuyanı ve zevk alanı olan bir şiir. Buna karşın Ali Yüce'yi bir daha yenileşmemek üzere taşıllaşmak tehlikesi beklemiyor mu?

Ödüller

● 1982 Behçet Necatigil Şiir Ödülünü **Kayayı Delen İncir** adlı yapıtıyla Turgut Uyar kazandı. Kendisiyle yapılan bir konuşmada Uyar, şiiri üzerine şunları söyledi

«Şiir hayattan bağımsız olarak düşünülemez. Çünkü, şiir hayatın bir bölümü, etkin bir biçimidir. (...) Her şairde olduğu gibi bende de çeşitli temalar var. Bunlar arasında aşk ve yaz önemli yer kapsıyor. Aşk bende hiç bir zaman önemini, değerini yitirmedi. Onun ayrı bir yeri var. Yaz ise bence bir dirim mevsimidir ve hüzün içerir. Birçoklarının tersine kış bana hüzün çağrıştırmaz. Ayrıca özel isimler kullanmayı severim. Çünkü özel isimlerin yazıya, şiire somutluk kazandırdığı kanısındayım. (...) Şiir yazmaya başladığım günden bu güne kadar birçok aşama ve değişiklik gösterdim. Ama bu aşamalar belli bir doğrultu düzeyindeydi. Sonra bireyi, bireyin iç dünyasını anlatan, bireyin özelinde toplumsal içerikli şiirler yazdım, yazıyorum. (Cumhuriyet, 23.12.1982)

● **1982 Abdi İpekçi Dostluk ve Barış Ödülü**'nde şiir dalında «Yunan Dosyası» ile Ali Cengizkan ve «Dilsiz Sevdalılar» ile Yaşar Miraç birincilik ödülüne değer görüldüler.

● **1983 Yeditepe Şiir Armağanı**'nı, **Deniz Eskisi** adlı yapıtıyla İlhan Berk kazandı. İlhan Berk'in TDK (1979) ve Necatigil (1980) olmak üzere üçüncü ödülü oluyor bu.

● 1983 yılında **Türk Dil Kurumu** şiir ödülü verilmedi. TDK Başkanı Şerafettin Turan, Dil Bayramı'nı açış konuşmasında «bu yıl ödül verme çalışmalarını durdurmak zorunda kaldıklarını» belirtti. **(Türk Dili, Ekim 1983)**

● **1983 Toprak Şiir Ödülü, «Gül, Sevgili Yurdum»** adlı yapıtıyla Ali Püsküllüoğlu'na verildi. Toprak Şiir Ödülü seçici kurulu, 1983 yılı içinde beyin kanaması geçiren ve halen yarı bilinçli durumda evinde yatmakta olan Hasan Hüseyin'e sevgi ve saygı belirtisi olmak üzere bu yıla özgü olarak koyduğu Hasan Hüseyin Jüri Özel Ödülünün de **«Çocuk Ömrümüz»** adlı yapıtıyla Ali Cengizkan'a verilmesini uygun gördü.

Ali Püsküllüoğlu, kendisiyle yapılan bir konuşmada ödül kazanan kitabı hakkında şunları söyledi:

«Toprak Şiir Ödülü'nü alan «Gül, Sevgili Yurdum» yayımlandığında görülebilecektir ki, şiirim bir bütündür, genelinde. Özeline gelince: Gül, Sevgili Yurdum'da ülkemizin güncel tarihine göndermeler vardır; ayrıca şiiri şiir yapan öğelere de yeni bir çeşni getirildiği gözlenebilecektir. Gül, Sevgili Yurdum'da güncelden yola çıkan, ama şiiri hiç bir zaman güncele indirgemeyen bir çalışmam olmuştur. Bunu söylemekle yanlış bir izlenim yaratmış olmayayım. Bu kitabımdaki şiirler, yaşamın çeşitliliğini de gözden uzak tutmamıştır. Bunlar, günümüz şiirine de kendine özgülükler taşımaktadır.» (Cumhuriyet, 24.10.1983)

● **Akademi Kitabevi Edebiyat Ödülleri** arasında, şiir dalında başarı ödülü, **Hüzündür İlk Kelimesi** adlı yapıtıyla Serhan Özdemir'e verildi.

● **Hürriyet Gösteri Dergisi**'nin genç şairler arasında düzenlediği şiir ödülünde, Edip Cansever, Doğan Hızlan, Kemal Özer, Turgut Uyar ve Hilmi Yavuz'dan oluşan seçici kurul, ödüle **Şah Kulu** şiiriyle katılan Ozan Telli'yi oy çokluğuyla birinci seçti. Aynı ödülde, Turgay Kantürk ikinci, Orhan Alkaya üçüncü olurken, Müslim Çelik'in **Peryavşan**, Asım Gönön'ün **Son Gece**, Mehmet Müfit'in **İstanbul'un Ağır Topları**, Adnan Satıcı'nın **Güz Kovgunu** ve Salih Bolat'ın **Yolcu** başlıklı şiirleri yayımlanmaya değer görüldü. (Gösteri, Ekim 1983)

● Geçen yıl ölen Suat Taşer adına Edebiyat 81 Dergisince bir şiir ödülü koyulduğu haber verildiği halde **(Cumhuriyet, 16.12.1982)** daha sonra bu ödülün, şairin eşi tarafından durdurulduğu öğrenildi. **(Milliyet Sanat, sayı 79)**

● **Yaşar Nabi Nayır Edebiyat Ödülü**'nun 1984 yılında şiir dalında verilmesi kararlaştırıldı. En son, 31 Aralık 1983 tarihine kadar teslim edilmesi gereken yapıtlar, Oktay Akbal, Aziz Çalışlar, Kemal Özer, Ülkü Tamer ve Ataol Behramoğlu'ndan oluşan bir seçici kurul tarafından değerlendirilecek ve sonuç Y.N. Nayır'ın ölüm yıldönümü olan Mart 1984'te açıklanacaktır. (Cumhuriyet, 12.9.1983).

1983'TE ROMAN VE ÖYKÜ

Konur ERTOP

15 roman, 35 öykü kitabı 1983'e anlatı türü açısından verimli bir yıl niteliği kazandırdı.

Doğumunun 100. yıldönümü dolayısıyla sanatı üzerine yeniden dikkatleri çeken Memduh Şevket Esendal'ın yayımına başlanan «Bütün Eserleri» dizisinde ilk kez basılan bir romanı da yer aldı: **Vassaf Bey**. Tamamlanmış bir yapıt değildi bu. 218 sayfalık metnin baş tarafı 44 sayfalık ikinci bir metin biçiminde yeniden kaleme alınmıştı. Sonrası ise yitmişti ya da hiç yazılmamıştı! Sayına sunulan bölümüyle romanın kişileri, sergilenen insan ilişkileri, yazınsal yapısı okuru hemen sarıyordu. Kadınların dünyasını, sorunlarını ustalıkla sergileyen bir yazardı Memduh Şevket. Onları ezen koşullar, baskılar karşısında umarsızlığı yenecek direnişler, atılımlar canlandırdığı kadın portrelerini güçlendirmekteydi. Vassaf Bey romanı da aile çevresinde, iş yaşamında kadınları kuşatan gerçekleri dile getiriyor. Perihan için nasıl olursa olsun bir evlilik, yamını değiştirebilecek tek olanak durumuna gelmiştir. Yaşlı Vassaf Beyle bile evlenmeyi tasarlamaktadır. Babacan kahramanın ise genç kıza şefkatli, iyilikçil yaklaşımı ödümünden sonra da sürer. Yetiştirip koruduğu Dr. Turgut'la evlenmesine gerekli koşulları hazırlar. Çiftin Ankara'dan gelip Istanbul'da yerleştikleri yalıda Vassaf Beyin annesinin evlatlığı yaşlı, kör Mesar kadını derinlemesine tanıtabilecek sayfaların başlangıcında metin sona ermektedir. Romancı belki onun serüveninin yanı sıra Vassaf Beyin kişiliğini işleyip ortaya serecekti... Yalın yazı işçiliği, özellikle karşılıklı konuşmalardan örülmüş ilk bölümün gösterişsiz sağlamlığı yazara yeniden saygınlık kazandırıyor.

Vedat Türkali, 12 Eylül'den önceki dönemin bir kesitini veriyor **Mavi Karanlık** romanında. Kahramanlarının yaşamı, serüvenleri, tatil kenti Bodrum'un görünümleri arasından sergileniyor. Ancak, doğa güzelliği, yaşama coşkusu, sevgi bu çerçevede bütün insancıl değerleri silen pis insan gerçekleriyle «mavi»den yani iyiden «karanlığa», kötüye itilmiş! Büyük kentlerde silahlar patlar, kıyım, yılgı arasında kan gövdyi götürürken Bodrum'da sözde aydınlar, sözümona sanatçılar kafayı çekip sevişiyor, çıkar çekişmelerinde birbirlerini yiyorlar. Ancak genişleyen yıldırı ağı onları da içine olmakta gecikmez... Vedat Türkali Bodrum'un hiç gizli olmayan yüzünü keskin çizgilerle canlandırmakta. Ama asıl, bu küçük dünyayı da elinde tutan, sömüren vurgun ve kaçakçılık tezgahını turizm maskesi altında genişleten örgütler ve onlarla işbirliği yapan siyasal çevrelere ait gerçeklerin deşilmesi romanı ilginç kılıyor. Siyasal eylemcilerin, çıkarcıların çatışmaları arasından sıyrılıp fabrikaya işçi olmaya giden Bodrumlu delikanlı, toplumsal gelişmenin sağlıklı doğrultusunu vurgulamakta. Bazar kahramanlarına ustalıkla can kazandırmış ve kişilikleri başarıyla çözümlemiş.

Orhan Pamuk dikkat çeken ilk romanı **Cevdet Bey ve Oğulları**'ndan sonra. Sessiz Ev romanında bir ailenin II. Meşrutiyet dönemine uzanan serü-

veni arasından tarihsel gelişimimizi etkileyen ideolojik görüşler gündeme getiriliyor. Serüvenleri birleşen roman kişileri aracılığıyla Osmanlı İmparatorluğundan 12 Eylül öncesine deyin toplumumuzun bir panoraması içinde sorunları deşiliyor. İttihatçılar'ın sürgüne gönderdiği Dr. Selahattin Darvınoğlu Gebze'ye yakın kıyı köyünde 48 ciltlik ansiklopedisini tamamlamaya çalışırken geçen yüzyılın bilim romantizminin temsilciliğini yapar. Torunu Tarih doçenti Faruk'un Gebze arşivinde bir veba salgının tarihsel belgelerini ararken derlediği malzeme arasından Osmanlı toplumuna ilişkin gerçekler yansır. Onun aracılığıyla Evliya Çelebi dikkate değer bir yorumu sürülür önümüze. Bir tatil köyü kimliğine kavuşmuş yörede toplumun tümünü yakan çekişmeler, kaba kuvvetin saldırılarıyla karşılaşır. Toplum sorunlarını kavrama, yapıcı eyleme girişme yahut çıkan sağlama, sömürme, yılgı salma davranışları ait oldukları toplum kesimlerinin temsilcileri olan roman kişileri aracılığıyla ortaya konur. Kahramanların taşıdığı patolojik bozukluklarla toplumun taşıdığı hastalıklar birbirine koşut görüntüler içindeki yerlerini alırlar. İçerikle uyum halinde bir anlatım yapıtın bütününe egemendir.

Yıl içinde iki romanı birden yayınlanan Ayla Kutlu yakın dönemin toplumsal çalkantılarını konu edinmektedir. Tutsaklar romanında ki genç roman kişileri ilerici görüşleri yüzünden kovuşturmalara uğrarlar. İçlerinde eyleme katılan, tutsak edilenler vardır. Onlar aracılığıyla toplumsal görüşlerin gelişimini, yakın tarih içindeki aşamalarını gündeme getirir yazar. İlerici güçlerin dışında kalan, onları kuşatan ve onlar üzerinde etkin olan güçleri tanıtıyor. Araştırıp çözümlerken kalıcı roman insanı portreleri canlandırmayı da başarıyor. Cadı Ağcı romanı aynı çerçeveye görev-ihanet temalarıyla yaklaşmaktı. Kadın kahramanının kişiliğini ruhsal ve toplumsal boyutlarıyla canlandırıp inandırıcı biçimde çözümlemeyi başarıyor.

Latife Tekin, Sevgili Arsız Ölüm'le ilk romanını veren bir yazar. Köy çevresini, köyden kente göçen, yaşam savaşımı içine gömülen, sağlıklı bir dengeyi kolay tutturamayan bir aile çevresini dile getiriyor. Kahramanı olan küçük kızın bakış açısına yatkın bir anlatımla, o çocuğun görüp algılayabildiklerini veriyor. Bunlar gelenekler, boş inançlar, folklor ögeleri, yaşama savaşımının hırçın belirtilerini biraz da karışık bir yumak biçiminde biraraya getirmekte. Ancak Keloğlan masallarında karşılaşılan zalim duyarlığın, neşe ve hüznün, grotesk öğelerin birleştiği, ham fakat dikkate değer bir yapıt.

Nazlı Eray başkentten bir deniz kıyısı tatil kasabasına gelen genç bir kadının serüvenini dile getirmekte. Canlandırmakta usta olduğu fantastik hava sevgi arayışı temasını kuşatıyor. Kentten «Tunalı Hilmi Caddesi»nin bir roman kahramanı olarak dükkanları, insanları, otobüsleriyle kalkıp tatil kasabasına gelmesi kıyıları kaplayan, yerli halkla bütünleşmeyi başaramayan çarpık kentleşmenin ustalıklı bir yergisi! Sevgi, ölüm temaları mitolojiden sinemaya uzanan elemanlara dayanılarak konu ediniliyor.

Selim İleri'nin Ölünceye Kadar Seninim romanında da aynı temalar karşımıza çıkıyor. Onun kahramanı piyasa romanlarıyla tanınan yaşlı bir kadın yazardır. Geride bıraktığı mutsuz bir sevginin anılarını taşır. Bunları biçim değiştirerek romanlarında tekrarlamıştır. O da bir tatil köyüne gider, tanıdığı bir delikanlıda geçmişin anılarını yakalayacak gibi olur. Bu boş bir umut, bir aldanıştır...

Böyle bir aldanış Erhan Bener'ın Ölü Bir Deniz romanının da vardığı nokta olur. Bener'in orta yaşı geçmiş kahramanları kendilerini kuşatan çevrelerden, sorumluluklardan kurtulup bir tatil köyünde kısa süreli bir bir beraberliği ya-

şarlar. Bu kaçak ilişki bütün benzerleri gibi hiç bir çözüm getirmeden sona erer.

Fakir Baykurt'un **Yüksek Fırınlar**'ında Almanya'da göçmen sanayi işçilerinin yaşam çevreleri söz konusu edilmektedir. Ağır iş koşulları, işçi çevrelerinde kaynaşan görüşler, bir grev hikayesi romanın direklerinden birini oluştururken asıl ağırlık doğum yapan karısının kendisine ihanet edip etmediğini araştıran işçi roman kahramanının üzerinde kalmaktadır. İbrahim'le Elif'in serüveni Baykurt'un yurt dışındaki yaşamının getirmesi beklenen gerçekçilik boyutunu, gözlem gücünü yansıtmaktan uzaktır.

Tarık Buğra, **Osmancık** romanıyla Osmanlı devletinin kurucusunun kişiliğini canlandırmak, bu tarih boyutunda Osmanlı toplumunun yönetim ve ahlak temellerini tanıtmak, ondan yola çıkrarak da günümüz insanına ders vermek istemektedir. Ancak yapıtı bunu gerçekleştirecek güçte değildir. Dinsel-destansal tarih metinlerinin kendilerine özgü safyüreklilikle sıraladığı söylenceler başka bir türe, romana geçerken elbette zaafa uğramaktadır. Kaynakta taşıdıkları tutarlılık bu kaba çizgili aktarma eylemiyle silinivermektedir. Buğra'nın kitabı o metinlerin dil ve anlatım renkliliğinden de yoksundur.

Afşar Timuçin'le Ayhan Hünalp'ın küçük boyutlu çalışmalarından ilkinde büyük kentte yalnız yaşayan genç bir öğretmen kızın yaşam serüveni arasından 'intihar' sorununa yaklaşılmaktadır. Varoluşçu felsefenin üzerinde geniş ölçüde durduğu temayı felsefeci yazar kimi yönleriyle irdelemektedir. Müteahhit ve ressam iki kahraman aracılığıyla toplumsal iki çevreye ilişkin gözlemler dile getirilmektedir. Ayhan Hünalp'ın **Şarkısız Dünyaların Orkinosları** romanı ise edebiyatsever bir gazetecinin gözlemleri arasından basın dünyasını, soıumsuz, savruk yaşantı içindeki kimi gençleri, toplumda ve yönetimde çarpıklıkları yansıtmaktadır.

Nusret Kemal Otyam'ın **Ölüm Çemberi** romanı türün gerektirdiği yapı ve anlatım düzeyine uzaktır. Ancak eczacı-yazarın dile getirdikleri insanlarımızın sağlık konusunda yaşadıkları gerçeklerdir. Başarılı yazınsal metinler sayılamasa da sorunun yakın tanığı olan yazarın kaleminden çarpıcı sayfalar çıkmıştır.

Ahmet Kurt Stara'nın **Koruyucu Melekleri** başlığını taşıyan kitabı ise yazınsallığa akıl almayacak kadar uzaktır. Bilgi temelinden yoksun bilim-kurguya, düşünce ve duyarlığa kapalı bir tür gizemciliğe dayanan bu sözde roman gelişigüzel televizyon dizelerinin oluşturduğu beğeni yozlaşmasının belirtilerinden biri olarak değerlendirilebilir ancak.

Öykülere gelince:

Türün büyük temsilcisi Memduh Şevket Esendal'ın toplu yapıtları dizisi içindeki **Sahan Külbastısı** adlı ciltte kitaplarına ilk kez giren ürünleri de yer aldı. Bütün yapıtları gibi sevgiyle, hoşgörüyle dolu, canlı gözlemleri kül yutmayan ama ukalalığa da kalkışmayan halk bilgesi tutumuyla birleştirmiş, konuşma dilinin rahatlık ve çekiciliklerinden alabildiğine yararlanan ürünler bunlar.

Haldun Taner'e Sedat Simavi Vakfı Edebiyat Ödülü'nü kazandıran **Yalıda Sabah** adlı kitabında bizim çağımızda bizim toplumumuzun yaşamını bıyık altından gülerek, inceden inceye alaya alarak sergiliyor. Bu, ödülden sonra kendisiyle yapılan bir konuşmada belirlediği gibi, «önemli sayılan çok şeyin önemsizliğini, ağırlık sayılan çok şeyin hafifliğini, zorbalığın, fanatizmin, megalomani'nin, bilgiçliğin budalalığını, ikiyüzlülüğün, kendini aldatışın, dalkavukluğun, batıl koşullanmaların pini pazara çıkarıcı, ama bunu bağırganlıkla değil, usul usul yapan ince bir alay...»

Pınar Kür **Akışı Osmayan Sular** yapıtıyla bir önceki öykü kitabındaki (Bir Deli Ağaç) başarısını sürdürüyor. Yaşamın insanı kuşatan çevreyle ilişkilerini

görkemli, eski bir apartmandaki kişilerin serüvenlerini derinleştirerek ele almıştı ilk öykü kitabında. Oradaki mekan yeni öykülerinin üçünde de söz konusu. Bu 32 daireli apartman bir öykü kişisi derinliği kazandı şimdiden. Sevgiyi, insan ilişkilerini, bir kültür ve uygarlık değişimi sürecinde dünle bugünün bağıntısını anlamada, yorumlamada yazar, derinliği olan öykü kişileriyle birlikte anlam boyutu zengin mekan öğesinden de ustaca yararlanıyor.

Nedim Gürsel'in **Kadınlar Kitabı** çözümleyici bir anlatımla öykü kahramanı delikanlının bakış açısı içindeki türlü kadınları sergiliyor. Bir ailenin yaşamdan ayrılmış yaşlı kadınları, delikanlının erkekliğe girerken uyanan cinselliğinin yöneldiği 'ilk kadın', yabancı ülkelerdeki sevgilerin kahramanı yabancı kadınlar... Çocukluğun yaşandığı taşra kenti, ilk gençlik dönemini kuşatan Istanbul'a ait görüntüler, Avrupa kentlerinden çizgiler kadınların dünyasını ve cinsellik temasını kuşatıyor.

Selim İleri'nin Son Yaz Akşamı kitabında kahramanları sanat adamları olan üç uzun öykü var. Dar bir çevreyi, sanatçıların, onlara yakın aydınların oluşturduğu sınırlı görünümünü veriyor, bu çevrenin sorunlarını konu ediniyor yazar her zaman yaptığı gibi. Ancak yansıttığı toplum kesiminin değer yargıları arasından son 15 yılın toplumsal-siyasal yaşamından belirleyici izler de kazınmış öykülerine.

Kıran Resimleri, İnci Aral'ın Akademi Kitabevi öykü ödülünü kazanan yapıtı. Kahramanmaraş'taki insan kırımını konu ediniyor bu öyküler. Toplumumuzun yaşadığı bu çağdışı yıldırı olayını canlı, inandırıcı öykü kahramanları çevresinde dile getiriyor. 'İnsan ilişkilerini ve onların arkasındaki kara gücü geniş boyutlarıyla ortaya koyuyor.

Tomris Uyar'ın **Gecegezen Kızlar**'ı masallardan yola çıkmış görünmekte. Vladimir Propp'un masal çözümleme yönteminden yola çıkmışa benziyor. Bilindiği üzere folklorcu Propp, türlü masallardaki kahramanların serüvenlerini belirli işlevlere indirgemişti. Uyar da masallardan kaynaklanmış işlevleri günümüz koşullarına aktarıyor. «Özgürlüğü arama tutkusu», bu öykülerin hareket noktası.

Ahmet Say'ın **İpek Halıya Ters Binen Kedi**'si de masal dünyasıyla ilişkili. Masal kahramanları, masal motifleri, masala yatkın bir anlatımla insnlığın ekonomik ilişkilerini dile getirmekte. Bizim ticaret dünyamızın yerel tipleri, hareketlerini belirleyen evrensel ekonomik yasalara uygun biçimde açıklanmakta. Masal ve ondan yola çıkan öykü uyarıcı, eğitici işlev kazanmakta.

Akademi Kitabevi'nin 1982 öykü birincilik ödülünü kazanan iki kitapla başarı ödülünü kazanan yapıt 1983 yılı içinde basıldı. Birincilik ödülünü alan yapıtlar Erendüz Atasü'nün **Kadınlar da Vardır**'ı ile Hüseyin Akyüz'ün **Beyaz Güvercin**'i. İlk yapıt bir kadın yazarın kaleminden kadınların dünyasını dile getiriyor. Kahramanları kadının bedensel, duygusal, toplumsal farklılık ve sorunlarını ayrıntılarla yaşamakta. Yazar bir ilk kitabın kaçınılmaz acemiliklerini geride bırakmış görünmekte. İkinci öykü kitabı işçilerin, gecekondu çevresinin yaşamından kesitler getirirken insan ilişkilerini, sert gerçekleri sevgiyle temellendirmekte. İyimser, umutlu bir bakış okuru sarıyor. Ödül sahiplerinin üçüncüsü Ahmet Çakır Dostun Ölümü yapıtında görev yaptığı TRT çevresinde, yakından tanık olduğu basın ve sanat dünyasındaki gözlemlerine dayanıyor. Düşünce ve sanat adamlarının çileli yaşamına, onlar üzerine uygulanan baskılara tanıklık getiriyor.

Düşünce suçu yüzünden tutuklu bulunan Osman Şahin, cezaevine girişinden hemen önce yayınlanan **Acı Duman** kitabında yoksunluklarla dolu köy çevresinin yaşam güçlüklerini yansıtan öykülere yer verdi. Bu öyküler katı toplumsal

gerçekler karşısında davranışları insancıl boyutlarıyla canlandırıyor.

Afet Muhteremoğlunun **Ölü Bir Kadın Yazar** kitabında 25 yılı aşan bir zaman dilimine ait öyküler var. Kadınların sorunlarını, kadın-yazar anlatıcının dile getirdiği görünümleriyle bizim edebiyat dünyamızı konu edinen ürünler bunlar. Kadınların aile içinde ve dışında toplumsal sorunları işleniyor. Sürüklendikleri açmazlara tanıklık ediliyor. Yazarın kişisel yaşamından ve mizacından kaynaklanan son dönem ürünleri biraz hırçın hatta kavgacı fakat canlı havasıyla oldukça başarılı görülüyor.

Oktay Akbal da **Lunapark**'da kendi öznesini konu ediniyor. Kısacık anlatım yapıları içinde geçmişe, çocukluk ve ilkgençlik dönemlerine uzanıyor, Yaşamın değişmelerini konu ediniyor. Geçmişteki güzel günler temasını değişik görüntülr arasından tekrarlıyor.

Tahsin Yücel'in **Ben ve Öteki** kitabı doğup yetiştiği Elbistan'a ait çizgileri biraraya getirmekte. Bunlar yardımıyla kasaba insanımızın günlük yaşamı ve iç dünyası yansıyor. Yerel niteliklerle evrensel insan nitelikleri birleştiriliyor. Çocukların gözüyle büyüklerin dünyasının dışardan farkedilmeyen yanları ortaya çıkarılıyor. Dış gerçeğin yanında sağduyunun, sezginin kavrayabileceği gerçekler çözümleniyor.

Salim Şengil'in **Güzel Bir Oyun** kitabında öykü türünün dolaysız anlatıma dayanan, olayları süratli oluşturulmuş çizgilerle yalın bir biçimde dile getiren örnekleri var. Geçmişte yaşadıklarından, ilgi çekici insan ilişkilerinden örnekleri yapmacıksız bir biçimde sergiliyor. Faik Baysal Nuri'de ise kahramanlarını ayrıntılarla tanıtmaya ağırlık vermiş. İlgi çekici insan yüzleri canlandırıyor. Onları kuşatan çevreye ait tanıklıklarda bulunuyor. Duyarlıklı, yer yer şiirli anlatımlardan yararlanıyor. Çarpıcı krşıtlıklardan, yararlandığı yerlerde daha başarılı görünüyor.

Necati Tosuner'in kitabı **Necati Tosuner Sokağı**, kahramanının bireysel serüvenini türlü yanlarından derinleştirerek vermekte gene. Sakatlığın getirdiği farklılığı ve acıyı yaşayan anlatıcı - öykü kahramanının kadınlarla ilişkisi, evlilik yaşamı, çocuk sahibi olamayışının sürüklediği ruhsal durum öykülerin çatısını oluşturuyor.

Güney Dal'ın **Buzul Döneminden Haberler**, Habib Bektaş'ın **Kapıkule Nerede** Hüdai Ülker'in **Gurbet İnsanları** yapıtları, Almanya'daki işçilerimizin yaşamından kesitler getirmekte. Üçü de yurtdışında yaşayan bu yazarlar verdikleri ürünlerle bir yurtdışı Türk yazını kavramı üzerinde okuru düşündürüyorlar. Somutlayıcı, yalın anlatımları ,dinamik yapılarıyla kitaplarının ortak noktaları var.

Yılın öteki öykü kitapları Durali Yılmaz'ın Toroslarda ormancı hayvancı Yörüklerin yaşamını folklordan kaynaklanan bir dille anlatan **Yörük Hikayeleri** Şükrü Bilgiç'in güneydaoğu'dan kaynaklanan ve geleneksel anlatıma dayanan **Bulutlar Sevilmez** mi adlı kitabı; Celal Özcan'ın Istanbul'a yakın bir köyde ve kentin yoksul mahallelerinde geçen bir çocukluğun tanıklıkları, aile ilişkileri, yaşlıların sorunları gibi konuları işleyen **Düğüncüler** kitabı; Mahmut Alptekin'in yaşamdan ve gözlemlerden kaynaklanan **Bir Denizin İki Kıyısı** yapıtı; Şevket Yücel'in **Bir Sevgi Adamı** adlı kitabı, Ekrem Güneş'in **Dobrucalı İsa**'sı, Hüseyin Su'nun **Tünelleri**...

Bunlara eklenebilecek dikkat çekici bir yapıt, Muzaffer Abayhan'ın **Biz Birbirimize Benzeriz**'i. Kitaba adını veren öyküsüyle 1983 Abdi İpekçi Barış ve Dostluk Ödülü'nü kazanan yapıt Amerika'da yaşayan Türkleri konu ediniyor. Bu ülkede iş ve insan ilişkilerinin, gelişmiş teknolojinin belirlediği çevrenin bizim insanlarımızla ilişkiler, yarattığı karşıtlıklar bir dizi gülmece öyküsüne temel ol-

muş. Abayhan karşıtlıklara dayanarak gülmeceyi kurarken insan gerçeğine hiç yan çizmemiş. Kalıcı portreler çiziyor. Bu yönüyle taşkın bir neşenin yer aldığı öyküleri düşündürüyor ve yaşamasını sürdürüyor. Mehmet Semih'in **Umutla Yaşıyoruz Efendim**, Kandemir Konduk'un **Sayenizde Efendim**, Erhan Tığlı'nın **İkramiyeli Dünya** kitapları da gülmece öykülerini derlemekte. Ancak bu yapıtlardaki öykülerin büyük bölümü güldürücü fakat gelgeç öğelerden ileriye geçemiyor kalıcı sanat ürünü niteliğini kazanamıyorlar.

Emekli bir yüksek derece bürokratı olan Cahit Kayra'nın **Bodrum Üzerine Çeşitlemeler**'ine gelince... Bunlar'a gülmece ürünü de öykü de demek kolay değil. Ama bu canlı, hareketli, zengin gözlemler kalabalık bir aydın, varlıklı kesim topluluğunun doldurduğu tatil kasabasının yaşamını gözler önüne seriyor. Serüvenlerin kahramanlarından pek çoğu adı sanı belirli kişiler. Yazar onları anlatırken gülünç durumları altlarını çizmeden, okurun gözüne sokmadan dile getirmeyi başarıyor. İpliklerini pazara çıkarıyor. Keyifle okutuyor.

1983 YILI KİMİ YAPITLARININ KIYICAĞINDA

Vedat GÜNYOL

1983 yılı, yayım bakımından küçümsenmiyecek ölçüde bereketli bir yıl sayılabilir. Özellikle, çocuk kitapları ve ansiklopedi yayını alanında, bir iki yıldır başlayıp git gide hızlanan, temelinde yarı yarıya, hatta yarıdan çok kazanç tutkusu yatan bir yarış sürüp gidiyor. Bunların yanı sıra, şiirde, öyküde, romanda olsun, denemede, tarihsel ve bilimsel alanda olsun, özgün yapıtlar yayınlandı.

Özgürlük adına, sorumsuz davranışların özgürlükleri ortadan kaldırmaya çalıştığı çalkantılı bir dönemden, söz ve yazı özgürlüğünün ister istemez kendi kendini sınırlamak zorunda olduğu bir durgunluk dönemine, geçilirken, bir yandan, ileride bir düşünce patlamasına yol açacak olan ansiklopedik bilgi birikimine kucak açılırken, öte yandan, yakın geçmişin anılarından ibret dolu dersler çıkarmakta, yapıtlarıyla ruh dünyamızı zenginleştiren sanatçıların öz yaşamlarından, kişiliklerinden, genç kuşaklara örnekler sunulmaktadır.

Anılardan başlayalım isterseniz. İşte size, Ahmet Rasim'den ANILAR VE SÖYLEŞİLER. Nuri Erten'in çabasıyla sadeleşmiş bir dille, yazarın ölümünün 51. yılında karşımıza çıkan bu yapıt, «istibdatın yüzü gibi kara günler»in, hafiyeli jurnalli, hapisli, sürgünlü çilelerini dile getiriyor usta bir yazarın kaleminden.

Hafiyelik olgusunu etinde kemiğinde yaşamış olan Ahmet Rasim'in yanı sıra, engin kültür birikiminden yararlanan Salah Birsel, **Amerikalı Tolstoy** adlı yapıtında, hafiyeliğin Roma'da, Birinci Yüzyıldan başlayıp Abdülhamit döneminden geçerek günümüze dek süre gelen serüvenini ustaca dile getiriyor. Romalı Konsül Agricola şöyle demiş: «Hafiyeler konuşmak ve duymak hakkını bile bizden aldılar.»

Salah Birsel, bu çıkış noktasından kalkarak, geçmiş, yakın geçmiş tarihimize ilişkin çok ilginç hafiyelik olaylarını anlatıyor tatlı tatlı. **Amerikalı Tolstoy** ilginç bir yapıt aslında. Bizi Istanbul sokaklarında, Yüksekkaldırım'da gezdirip, yabancı yerli, eski yeni insanlarlar ve yazarlarımızla ilgili nefis anlatılarla sürüklüyor. Ne var ki, kendine özgü bir biçem yaratma kaygısının hoppalığından züppeliğinden kendini alamıyor zaman zaman. «Zola'ya Voyvo» sözünü haydi bağışlayalım ama, **Çöl Çekirgeleri** başlıklı yazısında (s. 32-37), Katherine Mansfield'le ilgili şu sözlere ne diyelim?

«Ne ki, Çehov onun (yani, K. Mansfield'in) en babahindi yazarıdır.» Babahindi? Tuhaflığın buncasına ne denir? «Mansfield, Dostoyevski'ye de büyük değer gösterir». Neden değer verir değil de, gösterir? Bunun raconunu ve de zamazingosunu bilen varsa söylesin. Örnekler daha bitmedi. Şöyle diyor aynı yazıda S. Birsel: «Gide, **Köksüzler** yazarı Paul Pourget için de şunları ırgalar: (?)

— Ürünlerine karşı duyulan şapşup (?) zamanla geçecektir.»

Bilmiyorum, S. Birsel'in böylesi tuhaflıklara başvurması gerekir mi? Hele, şu tümceye bakın: «Hoş, bunun pek bidibidikako bir nedeni de vardır.» Diyeceğim şu: Değerli yazar S. Birsel, özellikle son yazılarında yeni bir anlatım kay-

gısı içinde biz okuyucuları şaşırtmayı yeğliyor. İnsan, onun nasıl dediğine kendini kaptırıp ne dediğini ıska geçebiliyor.

Neyse geçelim bunları, gelelim Kemal Sülker'in ANILARA YOLCULUK adlı o dili arı, anlatımı bir o kadar çekici yapıtına. Kemal Sülker, o çekirdekten yetişmiş gazeteci ve yazar Kemal Sülker, bu yapıtında «Babıâli denen yokuşun çilesini çeken, düzeltmen, muhabir, sekreter, yazı işleri müdürleriyle geçen acı tatlı günleri» dile getiriyor. 2 Eylül 1938'de Tan'da gazetecilik bölümünün İstanbul serüvenlerinde rasladığı, birlikte rakı içtiği, dost olduğu, basın tarihimizin ünlü kişilerinin özyaşamlarını sergiliyor bir anlamda. Gericiliğe, bağnazlığa, faşistliğe cephe almış bir gazete çevresinden, adına okul dediği Tan Gazetesi çevresinden acılı tatlılı, yer yer ibret alınası basın yaşamımızın bir panoramasını çiziyor. Bu panoramada kimler yok ki? Ömer Rıza Doğrul, Refik Halit, Ulunay, Sabiha ve Zekeriye Sertel'ler, Naci Sadullah, Kerim Sadi, A. Kadir, Dinamo, Nizamettin Nazif, Halikarnas Balıkçısı, Rıza Tevfik vb.

Yakın geçmişimizin basın tarihine ilişkin bu yapıt, Türkiyemizde yaşanan ileri —geri çatışmasının, özellikle Fikret-Akif çatışmasının kaynağına ışık tutuyor. 4 Aralık 1945 yılında patlak veren, sözde gençlik tepkisi diye adlandırılan Tan matbaası saldırısı, o dönemin ibretle okunup anılacak olaylarının belli başlılarındandır.

Kültür dünyamızın seçkin kişileriyle konuşmalar, 1983 yılının ilgi çeken yazın ve düşün konularında belirli bir ağırlıkla çıkıyor karşımıza. Bu türü Ruşen Eşref Ünaydın başlatmıştır. 1914-1918 arasında yaptığı «edebî ziyaret ve mülakatlar»dan oluşan **Diyorlar ki** adlı yapıtı, sanatçılarla konuşmalar türünün ilk ünlü yapıtıdır. 1918'de yayınlanan ve 1972'de ikinci baskısı yapılan bu yapıtta, Ruşen Eşref şu kişilerle konuşmuştu: O dönemin Şair-i azam'ı (Büyük şairi) diye belletilen, ama bugün için şairliği de azam'lığı da kalmamış olan Abdülhak Hamid, Nigâr Hanım, Samipaşazade Sezai, Halit Ziya, Cenap Şahabattin, Hüseyin Cahit, Süleyman Nazif, Rıza Tevfik, Mehmet Emin, Halide Edip, Hamdullah Suphi, Ziya Gökalp, Köprülüzade Mehmet Fuat, Ömer Seyfettin, Refik Halit ve Fazıl Ahmet.

Bu geleneği, 1932'de Hikmet Feridun Es, **Bugün de Diyorlar ki**, Mustafa Baydar, 1960'ta **Edebiyatçılarımız Ne Diyorlar**, Oktay Akbal, **Şair Dostlarım** (1984), son olarak da Mehmet Kemal **Şairler de Döğüşür** (1982) adlı yapıtlarla sürdürdü.

Bugün bu türde, sadece sanatçıları konuşturmakla yetinmeyip, kendi izlenim ve yorumlarını da katarak bu türe yeni bir çeşni kazandıranlrın başında Zeynep Oral, Şahap Balcıoğlu, Tuncer Uçarol'u anmak gerek.

Seçkin edebiyat ve tiyatro adamı Recep Bilginer, **İnsan Bir Düşüncedir** adlı yapıtında, günümüzün ünlü sanatçılarıyla yaptığı konuşmalar yanında, tiyatro dünyamızın sorunlarını da yansıtıyor. Oktay Akbal'm **İnsan Bir Ormandır**'ından esinlenerek yapıtına bu adı vermiş. Burada **bir** sözcüğü batıyor insana. Neden İnsan Ormandır değil de, Bir Ormandır. Neden, İnsan Düşünce değil de, **bir** düşüncedir? Yahya Kemal, Mehmet Emin Yurdakul'un «Ben bir Türküm, dinim cinsim uludur» dizesindeki **bir** sözcüğünün yersizliği üstünde duruyordu. Ben Türküm demek yetmiyor mu? Burada Fransızcanın, İngilizcenin etkisi apaçık, Fransız, ben Türküm demez, ben bir Türküm, der.

Neyse, bırakalım bunları. İnsan (bir) düşüncedir'e gelelim. Acaba insan salt düşünce midir, yoksa, düşünce ve duygu yumağı mıdır? Evet, insanı insan yapan şey elbette ki düşüncesidir, aklıdır, mantığıdır. Ama, insanı salt düşünceyle yorumlamak yeterli mi? Kaldı ki, Recep Bilginer'in konuştuğu sanatçılar, yalnız düşüncelerini değil, duygularını da açıklıyorlar.

Recep Bilginer'in onbeş yazar ve iki ressamla yaptığı konuşmalar, Türk sanat dünyasının belli bir dönemini, gelecek kuşaklar ve de edebiyat tarihimiz için yansıtan değerli bir belge toplamı niteliğindedir.

Konuştura konuşa yazın dünyamızı zenginleştirenlerin başında, on yedi yıllık yazarlık deneyimlerinden geçmiş Zeynep Oral gelmektedir, kuşkusuz. Belirli bir zaman süresi içinde, belirli olayları, durumları yaşarken, söylenmesi gerektiğine inandığı şeyleri, okurlarıyla paylaşmak amacıyla yazdığı, kısa kısa, ama özlü yazılar toplamı **Esintiler'83** yanında, Zeynep Oral, **Konuşa Konuşa** adlı yapıtında da, röportaj sanatının bütün inceliklerini yarata olgunlaştıra çıkıyor karşımıza. Konuşmak onun için, insanları yakından, özünden, ruh ve düşünce pınarlarından yakalamak yolunda atılan bir adımdır. Şöyle diyor **Konuşa Konuşa**'nın sunu yazısında: «Tanımak, anlaşmak, görmek, duymak, anlamak, paylaşmak, çoğalmak, yorumlamak, değerlendirmek, değiştirmek, sevmek yolunda atılan adımlardan biri. Belki de ilki.»

Evet, Zeynep Oral, sanatçıları konuştururken, kendi de konuşuyor ve konuşunca da, bir aydınlık getiriyor beraberinde. Hele, Azra Erhat'la yaptığı «Bir Başka Yolculuk» adlı o nefis konuşmanın etkisini nasıl unutabilir insan.

1983 yılı, edebiyat araştırması, kovuşturması, irdelemesi bakımından verimli bir yıl sayılabilir. Bu tür çalışmalara verilecek tek ad, Doğan Hızlan'ın deyimiyle şu olabilir: **Yazılı İlişkiler.** Doğan Hızlan, yılların birikimi, deneyimi, sanat ve edebiyat tutkusuyla, kişiler, kitaplar ve sorunlar üstüne eğiliyor, **Günlerdo Kalan** ve **Yazılı İlişkiler** adlı yapıtlarında. Ele aldığı kişiler, tek başına bir okul olan Dağlarca, söyleşide usta Oktay Rıfat, uygarlık eleştiricisi B. Necatigil, şiirimizin geleneksel duyarlığını yansıtan Cahit Külebi, toplumcu gerçekliğin bağrında tomurcuktan güle soyunan Enver Gökçe vb.

Doğan Hızlan, günümüz yazar, şair, romancı ve öykücülerinin hiçbirini gözardı etmeden, hepsine nesnel açıdan yaklaşıp yorumlar getirerek edebiyat yaşamımızın bir panoramasını veriyor bu yapıtlarında. **Çağdaş Edebiyatımıza dipnotlar**'la, edebiyatı yaşama geçirme yolundaki çabalarını saygıyla anmak gerek.

Atilla Özkırımlı, **Edebiyat İncelemeleri** ile, Türk edebiyatı tarihinin, Babalılar Ayaklanmasından başlıyarak, Osmanlı düzeni içinde toplum yapısı ve sanat arasındaki ilişkileri öne alarak, Türk edebiyatının genel görünümünü veriyor bu yapıtında, kaynaklara inerek.

Prof. İnci Enginün, **Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları** adlı yapıtında, Tanzimat Sonrası edebiyatçılarından, yazarlar üstünde derinlemesine bir inceleme sunuyor bize, Özellikle Abdülhak Hamid Tarhan, Halide Edip Adıvar ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu üstüne övünülesi bir araştırma sonucu olarak. Bu yapıt iki bölümden oluşuyor. Yapıtın ikinci bölümünde yer alan karşılaştırmalı edebiyat alanına giren konular, Türk edebiyatçılarının Batı ile ilişkilerini irdeliyor. Bu bakımdan ilginç bir yapıt.

Selim İleri'nin **Kamelyasız Kadınlar** adlı yapıtı, metin çözümlemesi bakımından üstünde durulması gereken bir başyapıt bence. Yazarlarla dönemleri arasındaki ilişkileri gün ışığına çıkarıp, sağlıklı yorumlara varma yolunda atılan başarılı bir adım bu.

Cevdet Kudret'in, **Benim Oğlum Binâ Okur** adlı o nefis yapıtı, eğitim sistemindeki tutarsızlıkları, çağdışı tutumları ve geriye dönüklüğü vurguluyor, yazarın o her zamanki ince, zarif nükteci biçemiyle. A. Mümtaz İdil'in **Gerçeklik ve Roman** adlı yapıtı, dilinin güzelliği ve roman sorunlarına getirdiği genel bakış açısından çok özgün bir yapıt. Roman sorunlarını tarihsel gelişimi içinde ele

alarak, roman kuramını tartışma konusu yapması, ilerideki tartışmalara bir ortam hazırlıyor denebilir.

Attila İlhan'ın **İkinci Yeni Savaşı**, başlı başına bir olay. Dilinin ve zekasının kıvraklığı, doğruları yanlış, eğrileri doğru gösterecek denli saf okuyucuları avucunun içine alabilecek olan bu yaman yazar ve düşünür, Türk aydınlarının, toplumsal sorunlara olan ilgilerinin sahteliğinden söz etmekte ve doğru bulduğu kendi düşüncesiyle, kendine ters düşen düşünceleri kıyasıya eleştirme yolunda eşine az rastlanır bir ustalıkla kalem oynatmaktadır.

Yılların şairi, özgün şairi Ahmet Oktay, nicedir, şiirleri yanında, kendini, edebiyat, dil sorunlarına adamış görünüyor. Çetin konuları, çetrefil bir dille, kendini harcama pahasına sürdürdüğü savaşımda bu kez başarı kazanmış **Yazılanla Okunan** adlı yapıtında. Ahmet Oktay, bu yapıtında, **okuma** sorununun ön plana alıyor ve siyasal/ideolojik kaygılardan öte bir edebiyat kaygısının öncelliğini savunuyor, haklı olarak.

Dilbilimi alanında, göstergebilim kuramları üstündeki çalışmaları ve çabalarıyla adını duyuran Mehmet Rifat'ın, çeviriler, alıntılarla zenginleştirdiği aydınlatıcı, uyarıcı bir yapıtından söz etmek isterim: **Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları. Yazko** yayınlarında çıkan bu yapıtta, Mehmet Rifat, bu konunun ünlülerinden yapılan çevirilerle değerlendirdiği yazıları sunuyor bize. Bir kaç aydır **Varlık** dergisinde salvo ateşine tutulan yapısalcılık ve benzeri olanlarla ilgilenenler, bu yapıttaki kaynak yazılara başvurarak bir kıyaslama yapabilirler.

Günlük, gezi notları, anı alanında anılmaya değer pek az yapıt var bu yıl elimizde. Altmış yedi yaşının kırk sekiz yılını inat ve dirençle, yıpranmaları da göze alarak şiire adamış olan yetkin şair İlhan Berk, **Elyazılarına Vuruyor Güneş** adlı günlüğünde son çeyrek yüzyılın sanat serüveninin «gizli tarihi»ni veriyor çok öznel yorumlamalar labirentinde dolaşarak. 1955—1977 yıllarını kapsayan bu ilginç günlük, bir bakıma yazarın «mitologya»sından bir bölüm niteliğinde, sadece. Şairi, yakından tanımak isteyenlerin okuması gerekli bir yapıt bu.

Bir ölçüde röportaj ya da yaşanan anılar denebilecek iki ilginç yapıttan söz etmek istiyorum: Fikret Otyam'ın **Mayınlar Çiçek Açmaz**'ı ve İdris Hamza'nın **Batı Topu**. Fikret Otyam, **Gide Gide** adı altında yıllardır sürdüre geldiği o güzelim yapıtlarına bir yenisini eklemiş buluyor. «Eğer Bizi Sual Eden Olursa» sözü doğrultusunda, doğu illerimizden, daha çok ağulu «insan manzaraları» sunuyor bize usta yazar Fikret Otyam.

Batı Topu'na gelince, yazarı İdris Hamza, son yılların, bizim için üzücü, bir ölçüde de onur kırıcı bir sorununu ele alıyor bu yapıtında: Almanyadaki Türk işçileri sorununu. İmrenilesi bir anlatımla dile getirdiği bu yarı röportaj-yarı anı yapıtında, üzerinde önemle durulması gereken noktalara değiniyor.

Türk işçilerinin Avrupa'daki durumlarını en iyi yansıtanlardan biri kuşkusuz Güney Dal'dır. **İş Sürgünleri, E—5** adlı romanları ardından yayınladığı **Buzul Döneminden Haberler** adlı öyküleri, bu soruna sanatsal açıdan aydınlık getiriyor. **Batı Topu**, bu sorunun canlı bir belgesi olarak bence önemli.

Bir anı, bir kendi kendiyle hesaplaşma (ki her anı, gelmiş geçmişiyle, insanın kendisiyle hesaplaşmasıdır) yapıtı olarak, bu yılın en ilginç kitaplarından biri, Selim İleri'nin **Annem İçin**'idir bence. Temelde, Simone de Beauvoir'ın **Sessiz Bir Ölüm** adlı, kanserden ölen annesinin acılarını adım adım izleyen o nefis yapıtı denli içe işleyici, kapıp kavrayıcı bir yapıt. Bir yerde «sessiz öldü» diyor annesi için. Sessiz, yumuşak, hepsi bir kapıya çıkar aslında. Selim ileri, bu yapıtında, annesiyle ve de uzaktan babasıyla geçen otuz yıllık yaşamının, sanatçı kişiliğinin kaynaklarına inerek, anne sevgisinin sıcaklığında özetliyor yaşam de-

nen, o herkesin yüreğinde yatan dramı. Anne sevgisini, Ahmet Rasim'den sonra, Oktay Akbal annesinin, Hilmi Yavuz da babasının ölümü üzerine yazdıkları mersiyemsi yazılarda, eşine az rastlanır içtenlikle dile getirmişlerdi. Selim İleri, bu alanda bir adım daha atarak, romanlaştırmış dünyanın en güzel sevgisini.

Kültür ve düşünce dünyamıza geniş bir açı getiren, özellikle iki yapıttan söz etmek gerekir. Bunlardan biri, Emre Kongar'ın **Kültür** ve **Demokrasi**'si, öbürü de Murat Belge'nin **Tarihten Güncelliğe**'si.

Emre Kongar, 1982'de, Çağdaş Yayınlarında çıkan **Kültür Üzerine** adlı yapıtında «toplumsal yapı ile, kültür, sanat, edebiyat, tiyatro ve düşün alanları arasındaki iletişimler» üzerinde yetkiyle durmuştu. **Demokrasi ve Kültür**, aynı düşünce çizgisinde, aynı görüşlerin bir uzantısı sayılabilir. «Yeniye doğuş»u yaşıyan ve bu yönde hızlı bir değişim içinde olan Türkiyemizde, kültür olgusunu, demokrasi açısından ele alarak, kültürümüze emeği geçmiş eski ve yeni yazarlar üzerinde duruyor, Türkiye'de gençlik eylemlerinin tarihsel gelişimini inceliyor E. Kongar bu yapıtında.

Murat Belge de, aşağı yukarı aynı konuları işliyor yukarıda adı geçen yapıtında. 1976 ile 1982 arasında, gazete ve dergilerde çıkmış olan yazılardan oluşan bu yapıtın da değşmeyen «perspektifi, demokrasidir.» Yazara göre, «Yirminci yüzyılın son yirmi yılı içine girmişken, **demokrat** olmayan bir kültürün geçerliği düşünülemez.» Yazma pratiği içinde, kişiselliğini bir «bakış» tutarlığında eritmeye çalışarak kaleme aldığını söyliyen yazar, deneme diye nitelendirdiği yazılarında, Ataç ve Eyüboğlu gibi «tek bir düşünceyi sanatsal bir retorikle sunma yöntemi «yerine», «gazetecilik profesyonelliğine erişmeyi yeğlemiş. Kültür Üstüne, Sanat ve Edebiyat Yazıları, Entelektüel Mekânlar, Çağdaş Mitler, Tarih ve Zaman, Müzik —Arabesk— Fotoroman, Gündelik Hayat, Magazin ve Söylemler adlı yedi başlık altında bir araya getirdiği yazılar, Murat Belge'nin, ele aldığı konuları işlemedeki yetkinliği göstermektedir.

Prof. Fehmi Yavuz'un **Ölüm Duyuruları** adlı yapıtı, akıl ile duygu arasındaki açmazı dile getiriyor. Şehircilik uzmanı olan F. Yavuz, Türkiye'de aklın üstünlüğünü savunan bir avuç aydın ve düşünürün en ödün vermezlerinden biridir. Yazar, bu yapıtında, dinsel inançlara bağlı toplumlarda ölüm korkusunun yol açtığı sömürüyü konu ediniyor, ölüm korkusundan doğan dinin, çağlar boyu, «yalan dünya edebiyatı»yla nasıl beslendiğini, geçmişten ve günümüzden canlı örneklerle gösteriyor. Ona göre, geri kalmışlıktan kurtulmanın tek yolu, aklı kullanma, bilimi «en hakiki mürşit» olarak benimsemektir. Atatürk dönemine kadar, yüzyıllar boyu, hep ahret masallarıyla beslenmiş olan ülkemizde bugün yapılacak tek şey, aklımızla ve tüm gücümüzle «bu dünyadaki yaşamımıza sarılmaktır.» Birbirinden güzel, aydınlatıcı on dört yazıdan oluşan **Ölüm Duyuruları**, başucu kitaplarımız arasında yer almalıdır bence.

1983'ün son aylarında çıkan iki önemli yapıttan söz etmek gerek: Bunlardan biri, Eczacıbaşı Vakfı Yayınları Araştırmalar dizisinin ilk kitabı olan **Çağdaş Düşüncenin Işığında ATATÜK**, öbürü de Burhan Oğuz'un **Yüzyıllar Boyunca Alman Gerçeği ve Türkler** adlı yapıtı.

Değerli aydın ve düşünür Ali Gevgilili'nin büyük özeni ile kotarıldığını sandığım birinci yapıt, yerli yabancı on beş bilim adamının Atatürk üstüne çok özgün görüşlerini sunuyor bize. İki bölümden oluşan yapıta katkıda bulunanlar arasında, özellikle Macit Gökberk, Tarık Zafer Tunaya, Şerif Mardin, Sina Akşin anılmaya değer.

Türkiye Halkının Kültür Kökenleri adlı (henüz tamamlanmamış olan) iki ciltlik dev yapıtından ne denli yaman bir araştırmacı ve düşünür olduğunu bil-

diğimiz Burhan Oğuz, bu kez, 650 sayfalık büyük boyutta bir yapıtla çıkıyor karşımıza. Yazar, Pan-Germen ülküsünün, ilk ağızda Osmanlı mülküne göz koyup el atmasının öyküsünü verirken, yüzyıllar boyu Türk bilincinde oluşmuş «Alman» simgesinin ve «geleneksel dostluk»un kökenindeki aldatmacayı gün ışığına getiriyor. İlgiyle okunacak önemli bir yapıt.

1983'te çıkan, ama elime geç vardıkları için okuyamadığım üç yapıtın sadece adlarını vermekle yetineceğim: 1. **Estetik Beğeni** (İsmail Tunalı), 2. **Uluslararası Haberleşme ve Azgelişmiş Ülkeler** (Zafer Özcan), 3. **Brecht Estetiği ve Sinema** (Mutlu Parkan).

1983 TÜRKİYE'SİNDE SANAT ve EDEBİYAT DERGİLERİ

Mehmet Yaşar BİLEN

DERGİLER NİÇİN ÇIKAR?

Tarihsel Açıdan Kısa Bir Bakış:

a) Toplumsal ve siyasal etkenler:

Türkiye'deki dergiciliğin temelinde imparatorluğun çöküşünün algılanması olayı yatar: İmparatorluğun çöküşünü algılayan aydınlar, onu kurtarmak için bir yandan siyasal biçimde örgütlenirken, öte yandan da gazetecilik ve dergicilik yolu ile düşüncelerini topluma yaymaya çalışmışlardır.

Koskoca bir imparatorluğun kurtarılması, çağdaş Avrupa'da ortaya çıkmış bulunan düşüncelerden de etkilendiğinden, farklı görüşlerin belirmesi doğal ve kaçınılmazdı. Hemen hemen her çözüm önerisine koşut olarak bir yayın organının bulunması da **Türkiye'deki dergicilik geleneğinin** temelini oluşturdu. Böylece başta ulusçuluk, tüm «kurtarıcı» düşünce akımları, dergiciliğin gelişmesinde rol oynadı.

(Kuşkusuz), konuyu yalnız siyasal çerçeve içinde düşünmek çok yanıltıcı olabilir. **Sanat** ve **edebiyat** ile **bilim** alanındaki akımlar da, kimi zaman tek başlarına, kimi zaman da siyasal çözüm önerileriyle dirsek teması halinde dergilere egemen oldular. **İçtihad** ve **Türk Yurdu** hemen akla gelenlerden.

Cumhuriyet dönemi, imparatorluğun kalıntıları üzerinde, yeni bir toplum, yeni bir devlet anlayışını simgeliyordu. Bu yeni anlayış içinde de **dergiler**, kültürel ve siyasal geleneğimize uygun olarak yerlerini aldılar. **Aydınlık, Küçük Mecmua** ve **Dergâh**, Cumhuriyet dönemine imzasını atan çeşitli düşüncelerin içinde varlığını bugüne dek sürdüren akımların temsilcileri sayılabilir.

Yeni toplumda (Cumhuriyet döneminde), yeni yazının kabulü ile de okuma-yazma yaygınlık gösterince, dergiler daha da bir serpilip gelişme olanağına kavuştular. Bu dönemde, gerek iktidar çevreleri, gerekse iktidar dışı (ve kimi zamanlarda muhalif) çevreler, yeni topluma «yol gösterme» işlevini büyük ölçüde, çıkardıkları, ya da destekledikleri, **siyaset, sanat, edebiyat** ve **bilim** dergileriyle yürüttüler.

Çok partili düzen, önce farklı düşüncelerin savunulması işlevini de dergicilik eylemine yüklediği için, daha sonra da göreli bir özgürlük ortamı yarattığından dolayı, Türkiye'deki dergiciliğin gelişmesine katkılarda bulundu.

Türkiye'nin kendine özgü niteliklerinden biri de, dergicilik anlayışının, sanat ve edebiyat ile siyaseti sürekli bir biçimde iç içe görmesinde yatar. Bir başka deyişle hemen hemen her zaman siyaset dergileri sanat ve edebiyata, sanat ve edebiyat dergileri ise siyasete önem ve sayfaları içinde yer vermişlerdir. (1)

---

(1) E. Kongar, Gösteri, Ekim 1983.

b) Toplumsal ve psikolojik etkenler:

Ünlü 'Servet-i Fünun' (1891), dergisinden bu yana (aşağı-yukarı), yüz yıla yakın bir süre içinde Türkiye'mizde; profesyonel ve amatör alanda, sayısız sanat ve edebiyat dergisi yayımlanmış ve batmıştır. Bunların içinde ekonomik açıdan destek bulan, kuruma bağlı (TDK), Türk Dili Dergisi ile Yayınevine bağlı Varlık, Cumhuriyet döneminde (bugüne dek gelen) en uzun ömürlü dergiler olmuştur.

Profesyonel alanda olsun, amatör alanda olsun; bir araya gelen ilkeli kişiler veya guruplar, kendi düşün ve sanat anlayışları doğrultusunda büyük savlarla çıkardıkları dergileri; belli bir süreden sonra (ekonomik durumları ve işlevleri tükenince), yine büyük yakınmalarla dergilerinin yayımlarına son verirler. Örneğin: «...**Üzülerek belirtmek isteriz ki, elinize ulaşan bu son Dönemeç'tir.**» Yedi yıldır İzmir'de yayımlanan, Türkiye geneline yayılıp, etkinliğini kabul ettiren bir Dönemeç dergisine, 'son' dedirten etkenler ne idi acaba? «...**Para yerine, paketlerini dahi açmayan, geri gönderen** dağıtımcılar... (...) Dağıtım sorunu yanında, gönderilen dergilere karşı —vurdumduymaz, paracanlısı— kitapçılar. Temsilcilik veya abone yapma işiyle gönüllü kişilerin (!) dergi paralarının üstüne yatması...

İşte, Dönemeç'in ilginç bir açıklaması: ...**Dönemeç'in İstanbul dağıtımı başlangıçtan beri başlı başına bir sorundu. Bir ara bu işi AYKUT TANKUTER arkadaşımız yürütmüştü. Bir yıl kadar süren dağıtımı sonucunda,** Tankuter'den ses **gelmez olmuştu. Bu arada bir kuruş bile alamamıştık. Aylarca** Tankuter'le **ilişki kurmaya çalıştık. Sonra bir gün İzmir'e çıkıp geldiğinde bize kendi planladığı biçimde senetler vermişti bu arkadaşımız. O senetler sonra birer birer protesto olup döndü. Bir şair adayının çıkışına yardımcı olmak isteğimizle başlayan bu ilişkiye gölge düşmesin istedik. Senetleri icraya bile vermeyip yine görüştük kendisiyle. Yine aylar geçti ve aldığımız sözlerle kalakaldık...**» (Dönemeç, Ocak 1983, Sayı: 66).

Amatör dergi yöneticilerin (çıkarıcıların, sahiplerin...) Dönemeç'in bu açıklamasından (kendi paylarına) birçok dersler çıkarabileceklerini sanıyorum... Ne var ki, sonuç (genelde ve özelde) bilinmesine karşın; yine de yeni dergiler çıkarılır. Hem de, daha bir çoğalarak sanat ve yazın dünyamızda boy verirler. Örneğin, İzmir'de bir Dönemeç mi sustu; ardından **Körfez** ve **Dönem** dergileri girer yazın dünyamıza.

Kuşkusuz, her yeni derginin doğuşu sevindirici bir olgu. Ama sonuç değişmez; bile bile bir 'lâdes' bu...

Bu ilginç olguyu, toplumbilimci Emre Kongar, psikolojik ve toplumsal açıdan şöyle açıklar: Türkiye çok hızlı değişen bir toplum olarak, bireylerde ciddi bir «kimlik bunalımı» yaratmaktadır. «Ben kimim», «ne için yaşıyorum», «toplumum, vatanım, milletim, ailem için neler yaptım, yapıyorum» gibi soruların sık sorulduğu ve yanıtlarının da çok doyurucu olmadığı zamanlarda ortaya çıkan bir bunalımdır «kimlik bunalımı».

Kimlik bunalımı genellikle iki yolla çözülür: Birey, ya birşeyler üretir, bir şeyler yapar ve bunları başkalarına da gösterir, ya da toplumda bilinen, kabul edilen bir grupla, bir akımla ya da bir işle özdeşleşir ve bunu ilan eder.

Birey, birinci durumda, «kim olduğu ve ne yaptığı sorusuna», somut bir yanıt üretir. «Yazardır», «şairdir», ya da, bu veya bu düşünce çizgisinde bir tutum ve davranış içindedir. İkinci durumda ise kendisi aktif olarak «birşeyler» yapmamakla birlikte, toplumda tanınan bir grubun ya da örgütün bir üyesi olarak, onların yapıp ettiklerinden kendi varlığı ile ilgili bir «yaşama nedeni» çıkarır. Siyasi parti üyeliği bu çözümün en klasik örneklerinden biridir.

İşte «**dergicilik**», kimlik bunalımını çözmek açısından her iki yolu da bireye açık tutar. Bir dergi çıkarmak, ya da bir dergide yazmak, kimlik bunalımını çözmenin en etkin ve geçerli yoludur. Bunu başarabilen kişi artık bir «kimliğe» kavuşmuştur. Üstelik, birkaç arkadaş bir araya geldiklerinde, başarılması çok zor bir iş de değildir bir dergi çıkarmak. Şiirlerini kimsenin basmadığından yakınan ve birlikte bir «ekol» oluşturduklarını düşünen yetenekli gençlerin çok sık başvurdukları bir yoldur bu **dergicilik**. Edebiyatımızda bu yol ile armağan edilmiş önemli akımlar ve dergiler vardır.

İkinci yol, yani bir dergiyle «okuyucu» olarak bütünleşmek de «**kimlik**» sorununu aynı derecede çözebilir. Bu durumda, birey kimliğini, «birşeyler yapmakta» değil, yapılan birşeylere «katılmakta» aramaktadır. Bu «katılma» olayının toplumsal etkileri çok önemlidir. Türkiye'de, bırakınız dergileri, zaman zaman belli gazetelerin okuyucusu olmak ve o gazeteyi görünür biçimde taşımak bile bir «kimlik kartı» oluşturmuştur. Bu nedenle **dergiler**, hemen hemen her zaman bireyler için «**kimlik bunalımının**» çözümünde çok etkili bir araç olmuşlardır.

Bir toplumbilimci olarak, Türkiye'deki dergicilik olayını, Türk insanının yaratıcılığının, toplumsal sorumluluğunun ve bireysel atılganlığının bir ürünü olarak görüyorum. Keşke daha çok dergi yayınlanabilse ve yayınlananlar yaşamlarını sürdürebilse. (Gösteri, Ekim 1983, Sayı: 35).

1983 yılında, E. Kongar'ın dileğine uygun olarak daha çok dergi çıktı ama, yayımlananlardan yaşamını sürdüremeyip, noktalayanlar da oldu. Örneğin, İzmir'de **Dönemeç** ve **Ortaklaşa**; Ankara'da **Türkiye Yazıları** gibi etkin dergiler yayımına son verdiler.

Diyalektiğin, boşluğu dolduran, deigeleyici işlevi, dergicilik alanında da işlerliğini gösterecekti. Yaşamını yitiren üç dergiye karşı: «Seçki», «kitap», «derleme» adı altında 1983 yılında yeni dergiler de doğuyordu. Örneğin, İstanbul'da **Yazko SOMUT, Yaşam İçin Şiir, Üç Çiçek**; İzmir'de **Körfez, Dönem**; Ankara'da **Nitelik**; Adana'da **Akdeniz**; Karabük'te **Ekin** gibi, sekiz dergi birden yazın dünyamıza giriyordu...

DERGİLER ÜZERİNE GÖRÜŞLER

Gösteri Dergisi (Ekim 1983 tarihli, 35. sayısında), dergilerimizle ilgili bir «soruşturma» düzenledi. Gerçi çok dar kapsamlı bir soruşturma idi ama, yine de kimi sanatçıların ilginç görüşlerine tanık olduk yanıtlarda. Bölümümüzle ilgili olduğu için, önemli görüşleri aktarmakta yarar görüyorum.

Soruşturmada: «**Sanat dergilerini yeterince izliyor musunuz? İç ve dış sanat ortamını size yeterli derecede yansıtıyorlar mı?**»

Sorusuna en ilginç yanıtı **İlhan Selçuk** veriyordu. Selçuk, özetle: «Türkiye'de sanat dergileri toplumsal ve ekonomik yapının değişimine koşut bir gelişme göstermiştir. (...) İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ülkemizde dışa bağımlı çarpık bir kapitalizm gelişti. Basın yayın yaşamında bu çarpıklığın etkileri görülüyor. Sanayi devrimini gerçekleştiremedik, ama ülke ekonomisi, sayısı az holdingin tekelci denetimine girdi. Babıali holdingler yokuşuna dönüştü. (...) holdingcilik (bir başka deyişle tekelci kapitalizm) sanat alanına da elini atmıştır. Bu etkinlik ideolojik planda ağırlığını elbette duyuracaktır.» Derken, **Hürriyet Gösteri** ve **Milliyet Sanat** gibi holding dergilerinin niteliklerini de vurgulamış oluyordu... «Buna karşın çağdaş ve devrimci sanatçıların güçlü kişilikleri de (sahibi kim olursa olsun) sanat dergilerini etkileyip dengeleyecektir. Nitekim bu dengelemeyi büyük holdinglere dayanan çoğu sanat dergilerinde az veya çok görebiliyoruz.» Yargısıyla da, öteden beri tartışılmakta olan! ilerici, toplumcu sanatçıların hol-

ding dergilerinde «yazmalı mı, yazmamalı mı» konusuna da bir açıklık getiriliyor.

Diğer sanatçılar, soruları, İ. Selçuk gibi belli bir dünya görüşü açısından değil de, sanat-edebiyat bağlamı içinde yanıtlıyorlardı. Örneğin, **Enis Batur**, «Bizde yayımlanan sanat-edebiyat dergilerinin 'dış dünya' ile ilgileri öteden beri kısıtlıdır. Konuya yaklaşanların da iki ayrı eğilime yenildikleri, bir 'orta nokta' bulamadıkları...» görüşünü ileri sürerken; **Atilla Özkırımlı**, «Günümüz sanat-edebiyat dergilerinin ortak bir özelliği var: İşlevsizlik. Belirli bir kimliği yok dergilerin. Herkes her yerde yazabiliyor ya da yazabilir. Dergilere bağlı olarak bir hareket oluşmuyor bu nedenle» diyerek, altı, yedi dergi izleyebildiğini belirtiyordu.

Gösteri'nin soruşturmasına yanıt veren yazarların görüşlerinden çıkardığımız sonuca göre; sanatçılarımızın, okurlarımız kadar dergi izleyemedikleri gerçeği ortaya çıkıyor. Bu nedenle, «**Yıllık**»ta, ele alıp (izlenemeyenler de olmak üzere) tanıttığımız dergilerin niceliksel ve niteliksel önemi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Dergilerle ilgili «giriş» bölümümüz, geçen yılki incelememize göre daha kapsamlı olduğu için, bilgi yinelemelerine düşmeden; doğrudan dergilerin tanıtılmasına ve değerlendirilmesine geçiyoruz. Bu yıl izleyeceğimiz yöntemde, dergi değerlendirmesi yapan sanatçıların (o dergi üzerinde) ilginç bulduğumuz görüşlerine de yer vereceğiz.

Dergilerle ilgili bölümlemeyi bu yıl şöyle yapıyoruz.

1) Sanat ve edebiyat dergileri,
2) Üniversite dergileri,
3) Seçki-Kitap-Derleme adı altında çıkan dergiler,
4) Gazetelerin «ek» olarak yayınladığı dergiler.

1 — SANAT ve EDEBİYAT DERGİLERİ

VARLIK

Varlık, 1983 yılında yarım yüzyılı doldurdu**ran** yaşıyla, iki önemli olayı birden yaşadı.

Birincisi, Konur Ertop'un, Ocak 1983 tarihli sayısında dile getirdiği olay: «1933'ten 1983'e... 50 yıl, yani yarım yüzyıl... Varlık'ın yaşı bu!

Yaşar Nabi Nayır dergisini ve yayınevini ödün vermez bir kişilikle, titizlikle, çalışkanlıkla yürütmeseydi bu güç karşılanır sonucu sağlayamayacaktı.»

Kuşkusuz, Varlık'ın yarım yüzyıllık yaşamında Yaşar Nabi'nin çok büyük, özverili katkıları olmuştur. Ama sadece dergiye mi? Belli bir döneme damgasını vuran, kültürümüze, sanatımıza ve yazınımıza da büyük katkıları olmuştur: Varlık'ıyla ve yayınevi**yle**...

Bu dönem içindeki Varlık'ın işlevini Cemal Süreya, şöyle vurguluyordu, aynı sayıda: «Varlık gerçek bir edebiyat, hatta bir kültür taşıyıcısı olmuş, toplumumuzun gelişme süreci içinde çok önemli bir yeri doldurmuştur. İleride edebiyat tarihçisi çalışmasının önemli bir kısmını Varlık üstünden yapacak, özellikle 1940-1956 yıllarındaki sanat gelişimini Varlık sayfaları arasında izleyecektir. Bu bakımdan diyebiliriz ki Varlık, Servet-i Fünundan da, öbür dergilerden de büyük bir önem taşımaktadır...»

Cemal Süreya'nın vurguladığı bu 'önem'e biz de katılıyoruz. Ne var ki Varlık, son yıllarda, hatta Ocak 1983'e dek; o eski öncülüğünü, etkinliğini yitiren bir dergi durumuna düşmüştü.

Kemal Özer'in, «Genel Yayın Danışmanlığı»na gelmesiyle (Şubat 1983), Varlık'ın ikinci bir olayı yaşadığına tanık oluyorduk, 83 yılında. O eski bekleyişin-

den, edilginliğinden sıyrılmış; Oktay Akbal'ın deyişiyle: «**Bir kişilik, bir nitelik kazanmış; daha doğrusu 'çağdaşlık' düzeyine gelmiş**»ti.

Kemal Özer'in en önemli yönü, bugün birçok dergide görmeyi özlediğimiz, kolektif bağlamda, toplu bir çalışma yöntemini benimsemesiydi dergide. Bu yöntemle hazırladığı «özel bölümleri» uygulamaya geçirince: Varlık, demokrat, ilerici, toplumcu bir özle, dinamik bir tavır kazandı, 83 yılında. Bu tavır, seçkin ilerici sanatçıların ürünleriyle, Varlık'a ilkeli, tutarlı bir nitelik de getirdi. Birçok yazınsal sorunlar, kapsamlı bir şekilde incelenirken; geçen yıl eksiklik olarak saptadığımız, inceleme, araştırma, eleştiri, deneme gibi türler, daha düzeyli ve nitelikli bir kapsamla yer aldı. Ne var ki kitap tanıtma yazıları, yine yetersizdi. Her sayıda, yeni genç bir ozanın gün yüzüne çıkarılışı da, Varlık adına güzel bir girişimdi. Ama genç ozanlardan, hep belirli adların şiirlerine yer vermesi de, gözden kaçmayan eleştirilecek bir tutumdu. Üstelik, yetkin şiirler de, değildi yayımlananlar...

Düzenlediği toplu çalışmalar ve özel bölümler: «Gerçekçiliğin Gurur Kaynağı, Aragon», «Bertolt Brecht», «Açık Oturum: Yaş ve Şiir Üstüne Söyleşi», «33. Berlin Filim Festivali Günlüğü»; Ekim ve Kasım sayılarında, toplu bir çalışmanın yetkin örneğini veren, nitelikli özel bölümler, «Yapısalcılığın Eleştirisine Doğru, 1—2»... Bunun dışında, Aziz Çalışlar'ın «Günümüzde Sanatsal Kültürün Temel Çelişkisi» ile «İslâmcı-Milli Sanat Anlayışı Üstüne Görüşler» adlı uzun incelemeleri, 83 yılında sözü edilebilecek en önemli çalışmalardan biriydi.

TÜRK DİLİ

Atatürk'ün isteği ve buyruğu üzerine, «Türk dilini yabancı dillerin boyunduruğundan kurtarmak» için, 1932'de kurulup, özerk olarak günümüze dek bilimsel işlevini sürdüren; dilimizi özleştiren, zenginleştiren Türk Dil Kurumu'nun ve onun 32 yıllık yayın organı olan Türk Dili Dergisi'nin, 83'ten sonraki işlevinin (ve çıkacaksa derginin) niteliğinin ne olacağını zaman gösterecek!..

1983'te Türk Dili Dergisi, daha çok dilbilim konusundaki sorunlara, çözüm ve öneriler getiren: araştırı, inceleme ve deneme gibi yazılarıyla etkin bir yıl yaşadı diyebiliriz. Nitekim Aydın Köksal'ın, «Ulusal Bilim Dilinin Gelişmesi...», «Bilimi Dili», «Dilbilim Çalışmalarında Bilgisayar», Elli Yıl Boyunca Türk Dil Kurumu Terim Kolu Çalışmaları» gibi özgün inceleme ve araştırma yazılar yanında: Şerafettin Turan'ın «Türkçenin Özleştirilmesi Konusunda»ki değerlendirmesi; Ahmet Kocaman'ın «Dilin Aydınlığı Bilimin Aydınlığıdır» denemesi, dilbilim konusunda örnek olarak verebileceğimiz özgün yazılardı...

Temmuz-Ağustos 1983 tarihli, 379—380 birleşik kapsamlı sayısını: «**DİL ÖĞRETİM ÖZEL SAYISI**» olarak yayınlayan Türk Dili'nde: Dil öğretimi'yle ilgili sorunlar, gözlemler, öneriler; kuramsal ve uygulamalı çalışmalar bulunmakta; konular, **dil öğretimi**, **Türkçe öğretimi** ve **yabancı dil öğretimi** alanlarını kuşatan bir çerçeve içinde verilmektedir. Ayrıca, dil öğretimi alanında çalışacaklara yol göstermek amacıyla ikinci ve üçüncü bölümlere zengin kaynakçalar da eklenmiş.

Yoğun bir çalışmanın ürünü olduğu gibi, **'Dil Öğretimi'** konusunda yetkin bir özel sayı bizce. Emeği geçenleri, hazırlayanları kutlarız.

YAZKO EDEBİYAT

Konumunun özelliğini bir 'edebiyat' dergisi olarak belirleyen Yazko Edebiyat: 1983 yılında, görüşlerde, göreli de olsa bir ortak birlikteliğe, giderek, ele aldığı konularda bütüne varma çabasıyla daha ilkeli ve daha tutarlı bir görünümde idi. Nitekim saptadığı ortak konularla edebiyatımızın güncel sorunlarıyla ilgili düzenlediği özel bölümleri, bu yarıgmızı doğrulamaktaydı. «**Tv-Edebiyat İliş-**

kileri», «**Edebiyatımızda Kentleşme ve Kentlileşme Olgusu**» gibi inceleme alanındaki toplu çalışmaları ve «**Romanda Tipin İşlevi Üzerine**» düzenlenen soruşturma, olumlu örnekler olarak gösterilebilir.

Ne var ki, Türkiye'nin en oylumlu dergilerinden biri olan Yazko Edebiyat'ta, yazınsal sorunlarımıza yeterli düzeyde çözüm ve öneriler getirecek yetkin incelemelerin, araştırmaların ve eleştiri yazılarının yer almadığını da vurgulamalıyız.

Arada çıkan derli toplu birkaç eleştiri yazısını da, «**Kitap Tanıtma Bölümü**»ne almalarını, çok yanlış bir düzenleme olarak görüyorum. Çünkü ciddi eleştiri yazıları, basit kitap tanıtma özetleri içinde yitip gidiyor. Daha doğrusu, eleştiri ile kitap tanıtma yazıları ayırdedilemiyor. Doğal ki, bu tutum eleştirimizin kısırlaşmasına, giderek, kitap tanıtma yazılarıyla karıştırılmasına yol açıyor. Bu olumsuz tutum, sadece Yazko Edebiyat'ta değil, tüm dergilerimizde gözleniyor.

Şiire en çok yer veren derglerimizden biri. Her sayı 20 şairin (hem de birkaç şiiriyle birlikte) ürünlerine rastlıyoruz. Çoğu kez de aynı adların şiirleri. Şiir yayımlamada ilkeli, tutarlı bir politikası yok. Bu tutum, zaman zaman düzyazıların yayımlanmasında da kendini gösteriyor. Örneğin, toplumcu gerçekçi şiirmizi ve ozanlarımızı karalayan, mistik görüşlü bir İsmet Özel'le; toplumcu gerçekçi şiirimizi savunan bir Asım Bezirci'nin yazıları yan yana yer alabiliyor. Oysa bir dergiyi ilkeli ve tutarlı kılan; yayın politikasındaki amacını belirleyen, «özde» taşıdığı belirli bir dünya görüşünün olduğunu, geçen yılki incelememizde vurgulamıştık.

Adnan Özyalçıner'in dergi yönetimini üstlenmesiyle, Yazko Edebiyat'ın ilkeli, tutarlı bir tavırla, daha ilerici bir çizgiye geleceğini umuyoruz. Nitekim Ekim sayısı, Burhan Günel'in, özgün ve ciddi tartışma yazısıyla, edebiyat ortamına bir hareket getireceğinin göstergesiydi.

YAZKO ÇEVİRİ

Yazko Çeviri, yüksek düzeyli içeriğiyle geniş bir okur kitlesine değil; ancak, seçkin bir (okur) azınlığına seslenebiliyor. Yazınımızın güncel sorunlarına ve okurların ilgi alanlarına yönelik bir yayın politikası yok.

Geçen yıl eksiklik olarak vurguladığımız 'başarılı şiir ve öykü çeviri'lerine bu yıl yer verdiğini gördük. Nitekim, Ocak-Şubat 1983 tarihli sayısında; bol oranda şiir, öykü ve oyun çevirilerine rastladık.

Temmuz-Ağustos, 1983 tarihli Yazko Çeviri, kapsamlı ve yoğun bir sayı olarak çıktı. Örneğin, Aziz Çalışlar'ın hazırladığı, «Vietnam Edebiyatı» Özel Bölümü; yine aynı sayıda, 'Dil Yazılarında: Paris Göstergebilim Okulu', bilgilendirici, ilgiyle okunan bölümlerdi. Eylül-Ekim sayısında, «Yazınsal Tür Olarak Bilim Kurgu» özel bölümü, tartışılması gereken düşüncelerin bir çalışması olarak anılabilir.

Yazko Çeviri'nin, Göstergebilim-yapısalcılık gibi konulara yer verip okurlarını bilgilendirmesi ne denli olumlu bir tavırsa; toplumcu gerçekçiliğin kuramsal yazılarına, inceleme ve eleştiirlerine (çeviri olarak), gereken önemi vermemesi d, o denli olumsuz bir tutum ve büyük bir eksiklik.

YAZKO SOMUT

1983 yılında, 'haftalık sanat ve kültür dergisi' olarak, 100 binlik bir tirajla yayın alanına giren **Yazko Somut**, okurlar tarafından ilgiyle karşılanmasına rağmen, zamanla böylesi yüksek bir tirajı tutturamadığı gibi «Yazko»ya da pahalıya mal oldu. Türkiye'de aydınlar var ama, bir aydınlar gazetesi olan **Cumhuriyet**'in tiraj raporunu da, kimi gazetelerden üzülerek öğreniyoruz.

Yeni Yönetim Kurulu, bu soruna el attığı gibi, Yazko Somut'un içeriğine de bir yön verdi. Nitekim, ikinci sayfada 'çerçeveli' köşeler içinde belli yazarlarca parsellenmiş, o gereksiz yazılar kaldırılarak; yerine, daha özgün ve ilgi çeken, sanatçılarla «konuşmalar, söyleşiler, röportajlar» bölümü getirildi. Birinci sayfa ise, haberlere ve siyasal içerikli güncel sorunlara ayrıldı. «Araştırma», «Bilim», «İnceleme» gibi kültür sorunlarımızı yansıtan bölümler yanında; sinema, müzik ve tiyatro gibi bölümlerde de, güncel olayların işlenişi yer aldı.

MİLLİYET SANAT

Milliyet Sanat'ın, değişmeyen klasik bir içeriği var; güncel olan iç ve dış sanat olaylarını, kısa yorum, deneme, konuşma, haber ve bol resimlerle yansıtmak...

Ne var ki, Hürriyet Gösteri ve haftalık olarak yayın dünyasına giren Yazko Somut; bu yansatma işlevini, inceleme, araştırma gibi yazılarla besleyerek, daha nitelikli bir düzeye getirince, Milliyet Sanat iyice edilgin bir dergi durumuna düştü. Tuğrul Tanyol'un da vurguladığı gibi, «Milliyet Sanat ilk yıllardaki parlak görünümünden ne yazık ki çok uzakta şimdi. Bazan bütün bir sayıyı tek bir ana yazıya dayandırıyor ve bu yazı çok zayıf olabiliyor. Niteliği gereği güncel olması gerekirken çok ilgisiz konuyu (Akdeniz Duyarlılığı gibi) da işleyebiliyor.» (Gösteri, Ekim 1983, S: 35).

Maddi olanakları bol, bir holding dergisi olan Milliyet Sanat'ın, bu eksiklikleri gidermesi zor değil elbet...

ÇAĞDAŞ ELEŞTİRİ

Çağdaş Eleştiri'nin en belirgin özelliği, başta eleştiri olmak üzere inceleme, deneme ve araştırma gibi, belli türlerdeki seçkin örnekleri yayımlayan bir dergi niteliği taşımasıdır. Bu açıdan Yazko Çeviri gibi, **Çağdaş Eleştiri**'de, ancak, eleştiri türüne ve sorunlarına ilgi duyabilen seçkin bir okura seslenebilme işlevine sahip.

Sanat ve yazınımızda, eleştiri türünün bu bağlamda eleştiri sorunların ve kuramların incelenmesindeki yetersizliği düşünürsek; böyle bir derginin gerekliliğini ve yararını önemle vurgulamamız gerekiyor. Nitekim, Emin Özdemir, Haziran 1983 tarihli sayısında: «Eleştiri türünün dünyaca ünlü kitaplarının dilimize çevrilmesinden eleştirimizin yararlı çıkacağını» belirtirken, önemli bir eksikliği gündeme getiriyordu ki; bu boşluğu, çeviri, eleştiri, inceleme ve kuramsal yazılarla, göreli de olsa **Çağdaş Eleştiri**'nin doldurmaya çalıştığını gözlüyoruz.

Çağdaş Eleştiri'de, bu türdeki çeviri yazılar yanında; yazınımızın geleneksel ve çağdaş yapıtlarıyla ilgili inceleme, araştırma ve eleştiri gibi çalışmalara yer vermesini de övgüye değer bir tutum olarak nitelendiriyoruz.

HÜRRİYET GÖSTERİ

Hürriyet Gösteri, 98 sayfalık oylumu içinde edebiyatla, diğer sanat türlerini (Örneğin: tiyatro, sinema, müzik, fotoğraf, plastik sanatlar gibi), bir bütünde dengeleyerek yansıtmaya çalışıyor. Bu konulardaki haber ve yorumlar dışında, kimi kez araştırma, inceleme yazılarına da yer verirken; her yıl, başta şiir olmak üzere değişik türlerde düzenlediği yarışmalarla ilgi çekiyor.

Ekim 1983 tarihli, 35. sayısında, «Dergilerle» ilgili düzenlediği soruşturmasında, Tuğrul Tanyol'un da belirttiği gibi, «Hürriyet Gösteri dış sanat olaylarını yansıtmakla birlikte daha çok iç olaylar üzerinde yoğunlaşıyor. Ama bu da yeterince yapılabiliyor mu?» Kuşkusunu dile getirerek genç kuşağın etkinliklerine yeterince eğilmediğini vurgularken, dış olaylara ancak dönemsel olarak yer ver-

diğini, bunun dışında «gündemde olan Latin Amerika, gelişen Afrika edebiyatıyla ilgilenmediğini» söylüyor.

Hürriyet Gösteri'nin her ay hazırladığı «**Ayın Dosyası**» başlığı altındaki bölümüyle ilgili, paylaştığımız görüşleri ise şöyle: Hazırladığı dosyalarla Hürriyet Gösteri'nin daha canlı göründüğü söylenebilir. Ama unutmamak gerekir ki, dergilerin görevi yalnızca olay yansıtmak değil sanat ve edebiyatın sorunlarını deşmek, tartışma yaratmak, sanatı gündemde tutmaktır da...

Vurgulanan bu eksikliklere karşın, Hürriyet Gösteri'nin geçmiş yıllara göre, 83'te daha etkin bir yıl yaşadığını söyleyebiliriz.

TÜRK EDEBİYATI

Milli kültür ve sanatın, sağdaki idealist bir savunucusu olarak yayımını sürdüren Türk Edebiyatı Dergisi, Ekim 1983'te 120. sayısına ulaştı. Deneme, inceleme, eleştiri, öykü, şiir gibi yazınsal türler yanında; tiyatro, müzik, sinema gibi diğer sanat türlerine de yer veren bir dergi.

Türk Edebiyatı, Temmuz 1983'te, «**Necip Fazıl'ın Aziz Hatırasına**» başlığı altında, 112 sayfalık kapsamlı bir özel sayı da düzenledi.

Geçen yıl eksiklik olarak gördüğümüz, «dış kaynaklı sanat ve yazın olaylarına», bu yıl (1983), göreli de olsa sayfalarını açtığını görüyoruz. Nitekim, Yugoslavyalı Türk edebiyatçısı Necati Zekeriya ile yapılan 'konuşma'; Azeri şairi Mehmed Araz'ın tanıtılması, bu konuda olumlu örneklerdi...

Ekim 1983'teki sayısında ise, «**Hisar**» dergisinin; röportaj, şiir ve fotoğraflarla 30 yıllık yayın yaşamının kapsamlı bir tanıtımı ve farklı bakış açıları getiren yazılarla, «**Cumhuriyetin 60. Yılında Değerlendirmeler**» adlı özel bölümleri yer alıyordu.

AYLIK DERGİ

Sahip ve sorumlu yönetmenliğini Yaşar Kaplan'ın yaptığı **Aylık Dergi**, beş yıldan bu yana Ankara'da yayımlanıyor.

Edebiyat, Mavera, Yönelişler gibi, **Aylık Dergi**'de; düşün, kültür, sanat ve yazınsal sorunları, islâmcı öğreti doğrultusunda incelemeye, tartışmaya çalışırken; bu öğretinin ilke ve amaçları çerçevesinde bir yayın politikası izliyor.

Diğer (sözkonusu) dergilerden ayrılan özelliği; ilk aşamada islâmcı öğreti doğrultusunda bir '**tavır eleştirisi**' oluşturma ilkesiyle dikkati çekiyor. Nitekim Yaşar Kaplan'ın, Yazarlar Birliği'nde yaptığı söyleşide vurguladığı gibi: «Biz, işe sanat eleştirisiyle değil de tavır eleştirisiyle girmiş bulunuyoruz. Tavır eleştirisini bitirip bir altyapı kurmadan sanat eleştirisine geçmenin, üstyapıya başlamanın yanlış olduğuna inanıyoruz.» Diyerek **Aylık Dergi**'nin çıkış ilkesini şöyle belirtir: «1) Diyalog zemini oluşturmak 2) Eleştiriyi kurumlaştırmak. 3) Genç kuşağa kulak vermek. 4) Sanat ve edebiyat alanındaki laik anlayışa karşı mücadele içinde olmak.» (**Aylık Dergi, Temmuz-Ağustos 1983, Sayı: 56-57**).

Yaşar Kaplan'ın, 4. maddedeki ilkeyle ilgili açıklamasına göre, «sözkonusu maddedeki yasalarla yasaklanmış olan laiklik anlayışı olmayıp, sanat ve edebiyat bağlamındaki bir 'düalite'yi vurgulayan anlayıştır.»

Aylık Dergi'de, deneme, inceleme, eleştiri, şiir, öykü, söyleşi ve değini gibi düzeyli bol yazınsal türler yanında; Yaşar Kaplan'ın, islâm öğretisine yaslı denemeleri, tavır eleştirisine değgin yazıları ve İngiliz edebiyatıyla ilgili kapsamlı incelemeleri dikkati çeken ürünlerdi. İzzet Merter'in duru bir dille yazdığı nesnel eleştiri ve değinileri de düzeyli yazılardı.

Aylık Drgi'nin, Temmuz-Ağustos 1983 tarihli, birleşik 56-57 sayısında, Cumhuriyet Gazetesi yazarlarından Cengiz Çandar'ın 'Ortadoğu' sorunuyla ilgili Ya-

zarlar Birliği'nd yaptığı ilginç kapsamlı söyleşisini ilgiyle okuduğumuzu belirtirken; derginin böylesi nitelikli bir konuşmaya yer vermesini de, özde demokrat bir tutumun olumlu bir tavrı olarak niteliyoruz.

Not: Aylık Dergi'ye, diğer dergilerden biraz daha çok yer vermemin nedeni şu: Geçen yıl «Aylık Dergi»ye mektup yazıp, yıllıkta tanıtılması için istekte bulunmuştum. 83 yılında ise, Aylık Dergi'ye iki kez üst üste mektup yazıp, isteğimi yineledim. Derginin yöneticisi sayın Yaşar Kaplan'dan gelen yanıta göre, «geçen yıl (1982) yazdığım mektubun ellerine geçmediğini, hatta bu yıl yazılan istek mektuplarından sadece birini alabildiklerini üzülerek yazıyor» ve dergisinin bütün sayılarını gönderme inceliğinde bulunuyordu. Kaplan'ın bu açıklamasına ve ilgisine teşekkür ediyoruz.

BİLİM ve SANAT

Toplumumuzun kültür üretiminin, belli bir tez ya da dünya görüşü çerçevesinde tartışılarak daha da zenginleşmesi amacına dönük olarak yayımını sürdüren Bilim ve Sanat; 83'te özdeki ilkeli ve tutarlı tavrıyla kimi sorunlarla, daha çok güncel olaylarla ilgili düzenlediği nitelikli bölümlerle dikkati çeken dergilerimizden biriydi.

Her sayıda önemli sorunlarla ilgili özgün inceleme ve araştırmalara yer veren derginin, 83 yılında düzenlediği ilginç özel bölümlerini önem sırasına göre şöyle sıralayabiliriz: **«Nükleer Cinayet Nazizmin Sanatı»**, **«Eğitim Sistemimiz ve Ders Kitapları»**, **«Anadolu'daki Uygarlık Ürünleri»**, **«Türk Aydın Geleneği»**, **«Dışa Açılan Sanatımız»**, **«Okuma Sorunu»** ve **«Müzik Tartışmaları»** gibi...

Dergi, bilim ve sanat gibi konularda ilginç sorunlara el atmasına karşın, nedense edebiyat türlerine yeterli bir ilgi göstermiyor. Örneğin, öykü, şiir, edebiyat eleştirisi ve kuramlarına ilişkin türlere yer verilmiyor. Bilim ve Sanat için, bir kadro dergisi diyebiliriz. Bu tutum, derginin özüne bir görüş birlikteliği ve olumlu özellikler kazandırıyor ama, genç yeteneklere ve onların etkinliklerine yer vermemesi, bir eksiklik kuşkusuz.

YABA

Yeni bir biçim ve düzenle yayımının beşinci yılını dolduran Yaba dergisi, 83 yılında, ele aldığı sanat ve edebiyat sorunlarını işleyişi bakımından, içerikçe daha nitelikli ve etkin bir görünümde idi. Amatör dergiler içinde, genç yeteneklere en çok önem veren dergilerden biri. Bu açıdan Yaba'ya **«Gençliğin Dergisi»** diyebiliriz. Kuşkusuz, ünlü, yetkin yazıncılarla, genç yetenekleri bir arada kaynaştırma özelliğine de sahip. Geçmiş yıllarda olduğu gibi, özel sayılar, özel bölümler düzenlemedi bu yıl. Yitirdiğimiz yazıncılara yer veren **«Kalıt»** ve **«Yanıtlarıyla»** bölümlerinin ilginçliğine değinelim. **«Kurgu Bilimin İki Dönemi»**, **«Anti Diyalektizm Üzerine»**, **«Sanatçının Ortamı»**, **«Sanatın Gerekliliği'de Gereksizlikler»** gibi inceleme, deneme, eleştiri yazıları yanında; **«Filistinli Ozan Mahmud Dervişle Konuşma»** çevirisi ve **CUMHURİYETİN 60. YILDÖNÜMÜYLE** ilgili **«Sina Akşin'le Röportaj»**, Yaba'da yer alan özgün ürünler olarak anılabilir.

EDEBİYAT

1983 yılında, 100. sayısını aşarak beşinci dönemini yaşayan **Edebiyat** dergisi, yazar ve ozan Nuri Pakdil'in yönetiminde; islamcı öğreti doğrultusunda belirlediği ilkeler içinde yayımını sürdürüyor. Belli bir kadro dergisi olması nedeniyle; düşün, sanat ve edebiyat gibi sorunlarla ilgili yazılarda, görüş ve konu birliği sağlaması zor olmuyor. Bu tutum, kendi görüşündeki diğer dergilere göre, Edebiyat'ı daha ilkeli ve tutarlı bir tavır içine sokuyor. Örneğin, dil (öz Türkçe)

konusunda ödünsüz tavrı, birlikteliği gibi...

Dış kaynaklı yazın olaylarına, türlerine değgin çevirileriyle de, diğer dergilerden ayrılan özelliği. Örneğin, G. Garcıa Marquez ile yapılan bir konuşmanın çevirisi: Çağdaş Filistin Şiiri, Zenci, Edebiyatı, Nijerya, Kenya, Senegal şiiri ve Çağdaş Afrika şiiri çevirileri ilgiyle okunuyordu. Bunun yanında Nuri Pakdil'in, denemeleri, günceleri, ayrıca Dostoyevski'den çevirdiği 'günlük'leri: Arif Ay, Turan Koç ve Ömer Erinç'in şiirleri, dikkati çeken ürünler olarak anılabilir. Edebiyat, bu yıl öykü türüne fazla yer vermedi. Yoğunluk, deneme, günlük, çeviri ve şiir türlerinde idi.

YARIN

Yarın dergisinin önde gelen amaçlarından biri, 'gençliğe seslenmek' giderek, toplumcu gerçekçi sanat ve edebiyatın genç soluğu olmak. Bu bağlamda, kimi sorunları özel bölüm veya özel sayı kapsamında ele alarak okurlarına sundu. Örneğin, 1983 yılı içinde hazırladığı, «Gençlik Sorunları», «Feminizm mi?» gibi özel bölümler yanısıra, Latn Amerika» (Eylül 1983), özel sayısı: Latin Amerika sanatı ve kültürü konusunda oldukça kapsamlı bir sayı olarak nitelikli bir içeriğe sahipti.

Yarın, edebiyat dışında, diğer tüm sanat dallarına yer verdiği için, kimi kez (oylumunu aşarak) konu bütünlüğünü elden kaçırıp, bir dağınıklığa da düşüyor, içerikçe. Bu niceliksel tutum, bazı edebiyat türlerinin az sayıda yer almasına da yol açıyor. Örneğin, öykü, eleştiri ,araştırma, inceleme türleri gibi... Gerçi Yarın'ın, 83 yılında öykü türündeki eksikliğini giderdiğini görüyoruz. Derginin en önemli özelliği, karikatür sanatına özel bir yer vermesi ve bu sanatın genç temsilcileriyle bol oranda söyleşiler yapmasıdır.

SANAT/EDEBİYAT'81

Dinamik bir okuru olan ve genç kuşakla iyi bir dirsek teması kuran Sanat/Edebiyat'81 dergisi, özdeki yayın politikasıyla ilkeli ve tutarlı bir işleve sahip; dolayısıyle nitelikli bir dergi. Ne var ki, aylık bir dergi olmasına karşın, zamanında çıkamayışı güncelliğini, giderek, etkinliğini de yitirmesine neden oluyor sanırım. Örneğin, 1983 yılında (Kasım ayına dek) sadece 'Ocak, Şubat, Mart' gibi üç sayısı yayımlanabildi. Kuşkusuz, bu gecikmenin birtakım nedenleri var elbet. Belki de önemli nedenler...

Sanat/Edebiyat'81'in, öncelikle değer bilir bir tutumunu vurgulamak istiyorum. Ozanımız Hasan Hüseyin Korkmazgil'e, ilk sıcak ilgiyi, Ocak 1983 tarihli, 20 sayısında, Adnan Yücel'in hazırladığı kapsamlı bir «Portre»siyle; Kemal Sülker'in «Merhaba Hasan Hüseyin, Merhaba» adlı tanıtıcı yazısıyla bu dergi gösterdi.

Birkaç sayısı içinde, kapsamlı inceleme ve denemeler yanında; tiyatro, sinema, müzik ve resim gibi diğer sanat dallarındaki özgün yazılara yer vermesiyle de, dikkati çekti. Doğal ki, genç yeteneklere verdiği önemli de, vurgulamalıyız.

OLUŞUM

Oluşum, bu yıl 100. sayısını da aşarak 10'uncu yılına girdi. Bilinen maddi ve manevi güçlükler içinde, amatör bir derginin; 113. sayısıyla onuncu yılını yaşaması dergiciliğimiz adına önemli bir olay, kuşkusuz. Bu açıdan, dergiyi tek başına omuzlayıp, yaşatan sahibi ve sorumlu yönetmeni Fahrünnisa Kadıbeşegil'i kutlamak gerektir.

Ocak 1983'te düzenlediği, «Çağdaş Roman Sayısı», Şubat 1983 tarihli, 106. sayısında, Prof. Gürsel Aytaç'ın «Yeni Baskısı Dolayısıyla 'BÖYLE GELMİŞ BÖYLE

GİTMEZ' Üzerine» özgün incelemesi; yabancı ve yerli sanatçıların tanıtımı, sinema, tiyatro, plâstik sanatlar konularındaki yazılarıyla, **Oluşum**, içerikçe daha yetkin bir görünümde idi, 1983'te. Örneğin, Nisan 1983 tarihli 108. sayısında, Bozkurt Güvenç'in, **G. Garcia Marouez** ile yapılan 30 sayfalık bir 'konuşma' çevirisi; yine Sakine İstanbullu'nun «**Roland Barthes'i Okurken**» çevirisi; Ağustos-Eylül 1983 tarihli sayısında, «**Doğumunun 100. Yılında Kafka**» ile özel bölüm, anılabilecek özgün çalışmalardı.

YEDİTEPE

1983 yılında, Ocak, Şubat, Mart ve Nisan sayılarını izleyebildiğim Yeditepe'nin: Nisan ayından sonra çıkıp çıkmadığını öğrenemedim. İki yapraklık Yeditepe'de, tanınmış yazarlar tarafından kaleme alınan kısa özlü denemeler günceler, kitap tanıtma yazıları ve şiirler yer alırken; ünlü ozanlarımızın «**El Yazılarıyla Kendi Şiirleri**» ve «**30 Yıl Önceki Yeditepe'den**» adlı düzenlediği özel bölümlerin ilginçliğine değinelim. Dergi aynı zamanda, genç yetenekli ozanların seçkin şiirlerne de yer veriyor.

YÖNELİŞLER

Mehmet Ocakden yönetiminde İstanbul'da aylık olarak yayımlanan **Yönelişler** dergisi; düşün, sanat ve felsefe gibi konularda ele aldığı sorunları, islâmi öğreti doğrultusunda incelerken, bu öğretinin özüne uygun çözüm ve öneriler arıyor, yazılarında. Nitekim yayımladığı tüm ürünlerin içeriğinde; inceleme, deneme, öykü, şiir, söyleşi, çeviri gibi türlerde, islami öğretinin çerçevelediği ilke ve amaçları egemen.

Bu öğretinin ilke amaçları doğrultusunda; bilim, felsefe, mantık gibi konular yanında, çeşitli sanatçılara ve yapıtlara değgin incelemeler, eleştirjler de yer alıyor. Sözgelimi, Şakir Kocabaş'ın,»... temel-dini ifadelerle teorik-hipotetik ifadeleri kategorik olarak birbirinden ayırabjlmek» amacmı taşıyan, «**Bilim Kimdir**», «**Lavoisier'nin Kanunları**», «**Bilimsel Devrimlerin Yapısı**» ve «**Anlamlılık Üzerine**» denemeleri, İsmail Kara'nın, «**Tasavvufun Boyutları**» incelemesi, Mustafa Kutlu'nun, «**Tanpınar'ın Yalan Dünyası**» gibi yazılar, mistik açıdan ele alınsa da, emek ürünü çalışmalar olarak anılabilir. Bu yıl (1983), çeviriye fazla yer vermediğini gördüğümüz Yönelişler: Temmuz 1983, 25. sayısını, «**Necip Fazıl Kısakürek Özel Sayısı**» olarak düzenledi.

TÖRE

1983'te 13. yayın yılına giren **Töre** dergisi, bir edebiyat dergisi olmaktan çok, bu yıl; kendi milliyetçilik anlayışı doğrultusunda, düşün, siyaset ve güncel konulardaki yazılara daha çok yer verdi. Bu tür yazıları da, «Ayın Yorumu» ve «Ayın Konusu» başlığı altında, kjmi kez özel bölümler halinde sundu. Örneğin, «**Yurt Dışında Çalışan Vatandaşlarımızın Meseleleri**,» «**Dış Türkler Meselesi**» gibi...

Kuşkusuz, edebiyat ve sanata'da yer veriyor Töre; inceleme, deneme, şiir öykü türleri gibi. Kimi kez edebiyat bölümünü daha kapsamlı tutuyor; hatta özel sayılar da düzenliyor. Örneğin, Kasım 1983 tarihli, 149. sayısında, «**Ölümünün 25. Yılında YAHYA KEMAL**» adlı oldukça kapsamlı bir özel sayı düzenledi. Töre, «Azerbaycan» edebiyatıyla ilgili verdiği ekten sonra, «Türk Dünyası Ansiklopedisi» eki veriyor, şimdi.

KÜLTÜR ve SANAT

Kültür ve Sanat, Kayseri'de yayımlanan bir Anadolu dergisi. Kayseri'de de-

değişik görüşlerden de olsa, yazınsal etkinlikleri ve bu alandaki birikimleri önceleri yayınlanan Hakimiyet Sanat ve Küçük Dergi'de izlemiştik. Mehmet Çağlıkasap'ın yönettiği H. Sanat'la, Muhsin İlyas Subaşı'nın yönettiği Küçük Dergi yayımına son verince; sağdaki boşluğu Mahmut Çağlıgöncü yönetimindeki Kültür ve Sanat doldurdu.

Kültür ve Sanat, düşün, kültür, sanat ve yazınla ilgili sorunları; kendi yöresindeki genç sanatçılarla islâmi öğreti doğrultusunda ele alıp yansıtmaya çalışıyor. Kendi belirlediği yayın politikasına göre, «İslâmi Türk edebiyatının meselelerini bize göre, bizim dilimizle veren» bir dergi. Ama dil konusunda, İslâmi öğreti doğrultusunda yayın yapan diğer dergilerle çelişen bir tutum içinde. Çünkü, diğer dergiler öz Türkçe'den yana bir tavır içindeler. Öykü, şiir, söyleşi ve bilhassa M. İlyas Subaşı'nın her sayıdaki inceleme ve denemeleri, Kültür ve Sanat'ın içeriğini zenginleştiren türler olarak gösterilebilir. Sağdaki diğer dergiler gibi, Kültür ve Sanat'ta, Temmuz-Ağustos 1983 tarihli birleşik sayısını, **Necip Fazıl Kısakürek Özel Sayısı**» olarak düzenledi.

KIYI

Kıyı'da, A. Selim Teymur'un yönetiminde Trabzon'da aylık olarak yayımlanan, ofset baskılı 16 sayfalık bir Anadolu dergisi. Yöresinin ve Anadolu'nun değişik köşelerinden birçok genç yeteneğe sayfalarını açan; özde, ilerici, toplumcu bir dergi. Deneme, inceleme, söyleşi, öykü ve şiirler yanında; yöresinin sanat ve yazın etkinliklerini, yorumlarla yansıtıyor. Kimi sayılarında özgün yazılara da rastlayabiliyoruz. Örneğin, ozan ve yazar Ahmet Özer'in, «**Söylev'in Giriş Bölümü**» üzerine tartışma getiren yazısıyla; M. Reşat Sümerkan'ın, «**Görsel Kirlenme**» denemesini ilginç ürünler olarak anabiliriz. Ali Mustafa, İlhan Karaman ve Nursema Aldoğan gibi genç ozanların şiirleri, Kıyı'dan geleceğe umut veren adlar olarak görünüyor.

DÖNEM

Yazın dünyamızda İzmir'in etkin bir temsilcisi durumunda olan Dönemeç'in, Ocak 1983'te 66. sayısıyla yayımına son vermesi; ülkemizin üçüncü büyük kentindeki sanat ve yazınsal etkinlikleri, birikimi, kısa bir süre de olsa boşlukta bıraktı. Ne ki çok sürmedi bu boşluk. Önce **Körfez** adlı aylık şiir dergisi, ardından da Dönemeç'in yerini doldurmaya çalışan daha oylumlu (48 sayfa), Asım Öztürk'ün yönetiminde, **Dönem** dergisi girdi yayın dünyasına.

İlk sayısı, Eylül 1983'te yayımlanan Dönem'in çıkış amacı, ön kapak yazısında şöyle vurgulanıyordu: ...Günümüz toplumunu, günümüzün insanını anlamayan, ona bu çıkmazlar içinde ışık göstermeyen, umut aralamayan sanatı dışlamak; umudu, sevinci, ışığı, yaşama direncini ve güzelliklerini artıran sanat ürünlerine yer vermek amacımız olacaktır.»

Her ayın 15'inde yayımlanacak olan Dönem'in ikinci sayısı da, Ekim 1983'te çıktı. Vurguladığı ilke ve amaç doğrultusunda, sanatımızın, yazınımızın çeşitli sorunlarını; deneme, inceleme, söyleşi yoluyla gündeme getiren, **Dönem**, öykü, şiir ve gülmece gibi türlere de yer veriyor.

KÖRFEZ

Aral Öztaşkent'in sahipliğinde, ilk sayısı 15 Mayıs 1983'te yayımlanan **Körfez**, iki yapraklık bir 'şiir dergisi'. Küçük oylumuna karşın, şiirle ilgili sorunları kısa ve özlü yazılarla yansıtan **Körfez**, İzmir'den ve diğer yörelerden birçok genç ozanın şiirlerini bol oranda yayınlayan bir dergi. Örneğin, Eylül 1983 tarihli, 5. sayısında, 15 şiir yer alıyordu.

2 — ÜNİVERSİTE DERGİLERİ

FDE YAZIN VE DİLBİLİM ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Üniversitelerimizde yapılan bilimsel çalışma ve yayınlar, genellikle bu kurumların dışına pek çıkmıyor. Bunun pek çok nedenleri var; parasal sıkıntılar, dağıtım güçlükleri yanında, kimi bürokratik engeller, baştan gelen nedenler arasında sayılabilir.

Türkiye'de üniversite kaynaklı olup da üniversite dışına taşabilen, büyük kentler dışında da okuyucu toplayabilen, belki de tek edebiyat ve dilbilimi dergisi, Hacettepe Üniversitesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyelerinin çıkardığı «**FDE Yazın ve Dilbilim Araştırmaları Dergisi**»dir. 1978'den bu yana özveriyle, bölüm öğretim üyelerinin parasal katkılarıyla (altı ayda bir) yayımlanan FDE'nin II. sayısı Mayıs 1983'te çıktı.

FDE'nin şimdiye kadar çıkan sayılarında, Türk ve Fransız yazarları üzerine yapılan inceleme yazılarıyla (**Racine, Flaubert, Baudelaire, Proust, Eluard, Camus, Sartre v.b. ile H. Rahmi, Y. Kadri, H. Ziya, Z. Osman Saba, O. Veli vb.**), karşılaştırmalı edebiyat, çeşitli eleştiri yöntemleri, dilbilimi ve çeviri konularında teorik ve uygulamalı araştırmalar yayımlanmıştır.

FDE'de yazıların küçük bir bölümünün Fransızca olarak yayımlanması, Fransızca bilmeyen okuyucu için bir engel oluşturmaktadır. Ancak, Fransızca yazıların sonuna kısa bir Türkçe özetin eklenmiş olması bu güçlüğü bir ölçüde hafifletmektedir. (Sargut Şölçün, Bilim ve Sanat, Haziran 1983).

Yeni BOYUT (Plastik Sanatlar Dergisi)

Yeni Boyut, üniversite içinde çıkan bir dergi olmamasına karşın; yönetmenliğini, yazı kurulunu, danışmanlığını (Dr. Jale N. Erzen, Prof. Özdemir Altan, Prof. Dr. Bozkurt Güvenç, Prof. Doğan Kuban... gibi), üniversite öğretim üyelerinin oluşturduğu bir dergi.

İki yıldan bu yana Ankara'da, Dr. Jale N. Erzen yönetiminde yayımlanan **Yeni BOYUT**, plâstik sanatlar alanında geniş oylumlu, ofset baskı tekniği ve nitelikli içeriğiyle tam bir profesyonel dergi.

1983 yılı içindeki sayılarında (bilhassa her sayısında, Jale N. Erzen'in, sanatın güncel sorunlarıyla ilgili başyazıları); plâstik sanatlarla ilgili çeviri yazılar, estetik, grafik sanatlar, mimarı süsleme gibi alanlardaki deneme ürünleri; Prof. Doğan Kuban'ın, «**Sanat Yaşamımızda Kuramsal Düşünce Gerekliliği**», «**Gözlemcide Biten Mesaj**», «**Kimin İçin Sanat?**», Esin Yarar Dal'ın, «**D Grubu ve Türk Resmindeki Yeri**» adlı, geniş kapsamlı incelemeleri, plastik sanatlara ilgi duyanlar için, içerikçe özgün, nitelikli yazılardı.

Sanatçılarla görüşmeler, ofset tekniğiyle renkli iç ve dış kaynaklı resimler, fotoğraflar; sergi haberleri, yorumları, dergide yer alan görünümü ilginç bölümlerdi.

3— SEÇKİ-KİTAP-DERLEME ADI ALTINDA ÇIKAN DERGİLER

YAŞAM İÇİN ŞİİR (Seçki)

Oktay Akıncı tarafından hazırlanan, «**Yaşam İçin Şiir**», aylık olarak İstanbul'da yayımlanan bir 'şiir' seçkisi.

Altı sayfa ve ofset baskı tekniğiyle ,biçim açısından oldukça güzel bir görünüme sahip olan **Yaşam İçin Şiir Seçki'si**; yayımladığı seçkin ürünlerle, içeri-

ğiyle de göz doldurdu. Konusunu salt şiirle ve şirimizin sorunlarıyla ilgili yazılarla sınırlayan **Seçki**; şiirin güncel sorunlarını kendi oylumu içinde, kısa fakat özgün denemelerle sunarken, her sayısında, 10—15 arasında değişik ozanlarımızın seçkin şiirlerini de yayımladı.

AKDENİZ (Yazın Seçkisi)

Adanalı genç amatör sanatçıların bir araya gelerek (iki ayda bir), çıkardıkları **AKDENİZ Yazın Seçkisi**, daha çok bölgesindeki birikimli ve çıkış alanı bulamamış genç yeteneklerin ürünlerine yer vermesiyle dikkati çkiyor. Mayıs 1983'ten bu yana üç sayıdır yayımlanan **Seçki**, baskı ve düzen tekniği açısından, henüz güzel bir görünüme ulaşamadı. Çetin Boğa, Mustafa Dertli ve Duran Aydın gibi genç ozanlar, Akdeniz'den geleceğe umut veren adlar olarak gösterilebilir.

ÜÇ ÇİÇEK (Kitap)

Kültür, sanat, edebziyat kitabı olarak, üç ayda bir yayımlanan «**Üç Çiçek**»in, ilk sayısı, Mayıs 1983'te İstanbul'da çıktı.

Tuğrul Tanyol, Haydar Ergüln, Adnan Özer, Taner Ay, Özcan Özbilge tarafından hazırlanan, Mayıs Kitabı; geniş boyutlu ve 80 sayfa olarak yayımlandı İlk kitabında, «**Üçüncü Dünya Sanatı, Yazını**» gibi özel bölümü yanında, müzik, inceleme, deneme, şiir ve konuşma gibi kapsamlı bölümlerle özgün bir içeriğe sahipti.

Aynı ekip tarafından hazırlanan, Haziran/Temmuz/Ağustos (1983) aylarını içeren, **Üç Çiçek**'in, 2. Kitabı, boyut değiştirip, sayfalarını çoğaltarak, klasik kitap biçimine dönüştürüldü. Üç Çiçek'in ikinci sayısında, yine «**Üçüncü Dünya Kültürü, Sanatı**» özel bölümü gündemde idi. Bu bölümde, Batı ve Orta Afrika sanatçıları tanıtılırken, ayrıca müzik bölümü de sunuluyordu. Yerli yazınla ilgili, şiir, öykü, deneme ve inceleme gibi ürünler de yer alıyordu.

NİTELİK (Derleme)

Yazın, düşün kitapçığı olarak, Ankara'da, Kıvılcım Vafi yönetiminde yayımlanan **Nitelik Derleme**, daha çok yazınsal türler üzerinde yoğunlaşan bir dergi. Şiir, öykü, inceleme, deneme ve değini gibi, ürünlerin yer aldığı derlemed; sanat ve yazınımızın sorunlarını, toplumcu gerçekçi açıdan gündemde canlı tutmaya çalışan, genç bir ekibin ilkeli, tutarlı bir çalışmasını izlemekteyiz.

ANTALYA'DAN ŞİİRLER (Seçki)

Akdeniz Kitabı tarafından Mayıs 1983'te çıkarılan, «**Antalya'dan Şiirler**» seçkisinde: Antalya duyarlığını birey, toplum, doğa üçleminde şiirleştiren, cumhuriyetten günümüze birçok ozanımızın şiirleri yer alıyor. Seçki'nin 'sunu' yazısında vurgulandığı gibi, «şiir sanatı ile Antalya temini bütünleyen ürünler taranırken, açtığımız yarışma sonucu genç emeklerin de katkılarıyla» oluşan bir **şiir** seçksi.

4 — GAZETELERİN «EK» OLARAK YAYIMLADIĞI DERGİLER
EKİN

Zonguldak, Karabük ilçesinde, Batı Karadeniz Ekspres Gazetesi'nin 15 günde bir sanat eki olarak yayımladığı **Ekin**; dört yapraklık küçük bir dergi Yöresindeki ve diğer bölgelerdeki amatör genç sanatçılara, adı ünlenmemiş yeteneklere yer vermesiyle dikkati çekiyor. Zaman zaman ünlü imzaların ürünlerine de rastlıyoruz. Baskı ve düzeniyle güzel bir görünüme sahip değil. Bu tutum, derginin

içeriğinde de bir dağınıklığa ve düzensizliğe yol açıyor. Ekim 1983 tarihli, 22 sayısında, «**Şiir Dalında**» (vereceği 25 bin liralık) bir ödül duyurusunda bulundu.

SANAT EKİ

Kayseri'de, Hakimiyet Sanat Gazetesi'nin ek olarak verdiği **Sanat Eki**, güzel bir baskı tekniğiyle, ayda bir çıkan iki yapraklık bir dergi.

Birkaç yıl önce daha oylumlu olarak yayımlanan Hakimiyet Sanat Dergisi'nin etkinliğini taşımıyorsa da, dar olanakları içinde yine de; özgün denemelere, değinilere, şiirlere yer vermesiyle dikkati çekiyor. Kasım 1983 tarihinde 4. sayısını yayımlayan **Sanat Eki**'nde: Ahmet Ada'nın «**Şiirde Güncellik Sorunu**» yazısıyla, Ayhan Gülsoy, Bedrettin Aykın ve H. Avni Cinozoğlu'nun şiirlerini özgün ürünlerin örnekleri olarak anabiliriz.

İçeriğiyle ve baskı tekniğiyle taşrada yayımlanan en güzel dergilerimizden biri

1983 YILINDA YAZIN TARTIŞMALARI

Folklor Sanata Düşman Mı?

FOLKLOR ŞİİRE DÜŞMAN

Cemal SÜREYA

Çağdaş şiir geldi kelimeye dayandı. François Villon'dan, André Breton'a, Henri Michaux'ya bir çizgi çekelim, bu işin nasıl bir evrim sonucu doğduğunu göreceğiz. Çağdaş şairler kelimeleri bile sarsıyorlar, yerlerinden, anlamlarından uğratıyorlar. Bu böyleyken bizde hâlâ folklora, halk deyimlerine şiirlerinde fazlasıyla yer veren şairlerin kısır bir yolda oldukları sanısındayım. Çünkü folklorda şiirin bugünkü entellektüel niteliğini taşıyacak yeri yoktur. Halk deyimlerinin havası şiirin kanat çırpmasına imkân vermeyecek kadar dar bir havadır.

Bir halk deyimi içindeki kelimeler o deyimdeki anlam dizisinde kaynaşmışlardır. O kelimelerden o deyimlerdekinden ayrı işlemler, ayrı güçler aramayın artık. Çünkü donmuşlardır. Tek yönlüdürler. İşlemleri, güçleri, bir bakıma uyandıracakları çağrışımlar bellidir. Ne olsa değişmeyecektir. Bu kelimelerin meydana getireceği, şiirlerle, mısraları hep şarkı mısralarından, hep türkü mısralarından meydana gelen şiiler arasında pek büyük bir ayrılık göremiyorum. Çünkü ikisinde de şairin işi kelimelerle değil, kelime bloklarıyla oluyor. Oysa Braque'ın resim üstüne söylediklerini şiire uygulamakta br sakınca görmeyerek diyorum ki: Şiirde asıl olan «hikaye etmek» değil, kelimeler arasında kurulacak «şiirsel yük»tür. Braque'ın lafıyla anakdotik değil, poetik. Çıkış noktamızı buradan alırsak, dosdoğru, folklorun şiir için kaçınılması gereken bir tehlike olduğu sonucuna varabiliriz. İşin nedeni şurada: halk deyimlerinde yerleşmiş, birbirine bağlanmış kelimeler arasında yeni bir yük, yeni bir bağıntı kurmak söz konusu olamaz. Nasıl olsun ki bu kelimeler zaten kıpırdamaz bir şekilde birbirlerine bağlanmışlar, alacakları yükleri zaten önceden almışlardır. Orhan Veli kuşağı şairleri yenilikten sonra daha çok dilin görünür imkanlarını denediler. Bu arada Oktay Rifat, Bedri Rahmi Eyüboğlu gibi bir kısım şairler de, geniş ölçüde, belki en görünür imkanlar olan halk deyimlerine, folklor temlerine yöneldiler. İyi olmadı bu onlar için. Köşelere takılıp kaldılar. Oktay Rıfat «sanat endüstrisi» pazarlarına bol sayıda çürük mal sürmek zorunda kaldı. Bedri Rahmi'ye gelince, o onu da yapamadı, iki üç kalın, iki üç sarı kırmızı çizgi çekti, durdu, Oysa bu şairler başka alanlara yönelmesini bilselerdi şiire daha faydalı, daha verimli olacak kişilerdi.

Folklordan kaçınmaya önemli bir sebep daha var: Kişilik. Bakın dikkat ederseniz şiirde kişiliğe bugün eskisinden daha çok önem veriyoruz. Dahası, biraz garip kaçacak ama günümüzde şaire şiirden daha çok önem veriyoruz. Sanırım gelecekte bu daha da çok olacak. Çok güzel de olsa iki şiirin yazanını şair kılmaya yetmemesi, şairi belli olmayan şiirlerin estetiğe konu olamaması bu fikrimi doğruluyor. Kişiliğin tadı şiir dünyasını bir tuttu ki bugün, bir şiiri bir şair yazarsa güzel oluyor da aynı şiiri bir başkası yazınca olmuyor. Mesela Fazıl Hüsnü Dağlarca kişilik sahibi bir şairdir, «Kızılırmak Kıyıları»nı kendi havasından, kendi kişiliğinden geçirerek yazmıştır. O şiirdeki açı kendi açısıdır, eşyayı ve yaşamayı kavrayış kendi kavrayışı. «Kızılırmak Kıyıları»nın bir soyutlanmış güzelliği

vardır, bir de asıl önemlisi salt Fazıl Hüsnü Dağlarca'ya ait olmasından dolayı kazandığı güzellik. (Hatta ben yalnız ikincisi var diyorum ya neyse.) İkisi birbirini tamamlıyor. İkincisini aynı zamanda Fazıl Hüsnü Dağlarca değil de bir başka şair yazsaydı ne olurdu? Şu olurdu herhal: Şiir güzel olmazdı, ya da hiç değilse o kadar güzel olmazdı. Kendinden, çok şiir yitirirdi. Diyeceğim, kişilik bugün şiirde bunca önemli bir yer tutuyor. Folklordaysa daha çok anonim kalıplar var. Bu kalıplar kişilik kazanmaya hiç uygun değil. Karacaoğlana, Emraha, şuna buna büyük şair diyenlerin kulakları çınlasın, kişiliksiz de büyük şair diyenlerin kulakları çınlasın, kişiliksiz de büyük şair olunacağına iman getirmişler demek. Folklor ve halk deyimleri ancak bir şairi taşıyabilir, fazlasına dayanacak gücü yoktur. O şair de bugün Oktay Rıfat. Ona bile halk deyimlerinin neler ettiğini biliyoruz. Bu böyleyken beş altı güçlü şarin hep birden folklora yanaştığını düşünün, bu derinliksiz, sığ alanda bizi allak bullak edecek derecede kişiliklerini birbirinden ayırdetmek imkanlarını bulabilecekler midir acaba? Hiç sanmıyorum. Hem Max Jacob'un kaprislerini, hem Jules Supervielle'in incelikli mısralarını bir arada barındıracak folklorun alnını karışlarım ben.

Şiirde de azalan verimler kanunu var. Dil bir açıdan işlendikçe o alanda elde edilen verimler bir noktadan sonra azalmaya başlıyor. Bu bir bunalıma yol açıyor. Bunalımlar da yeni şiir alanları, yeni açılar bulunmasıyla sona erer hep. Şiirimizde şimdi yeni bir eğilim başladı. Bir iki yıldır dilin daha iç, daha derin imkanlarıyla başbaşayız. Genç şairler yalnız folklor gibi klişelere değil, daha hafif kalıplara bile sırtlarını çevirdiler. İlhan Berk'de, Turgut Uyar'da, Edip Cansever'de bunun ilk güzel örneklerini gördük. Kelimeler bizde de yontuluyor artık. Kelimeler bizde de yerlerinden yarı yarıya koparılıyor, anlamlarından ufak tefek saptırılıyor, yeni yükler yükleniyor kelimelere. Böylece bir kavramın değişik görüntü ya da izlenimleri elde edilerek yeni imajlara, yeni mısralara varılmak isteniyor. Genç şairler hep bunu istiyoruz. Folklor ve klişelerin karşısında öbür kutbu meydana getiren bu durum şiirimizde bir evrimdi. Her evrim gibi haklı ve zorunlu.

(a dergisi — ekim 1956)

TÜRK MUSİKİSİ DEVLET KONSERVATUARI'NIN KONUMUN ÜZERİNE ERCÜMENT BERKER'LE YAPILAN KONUŞMADAN BİR BÖLÜM

Panayot ABACI

— Cumhuriyet döneminin musiki konusundaki görüşlerini ve uygulamalarını nasıl değerlendiriyorsunuz?

— Bildiğiniz gibi, Cumhuriyet döneminde, Türk Musikisi bir yasaklamaya tabi tutuldu. Bu yasaklama 1926 da zamanın Milli Eğitim Bakanlığının bütün okullara gönderdiği Türk Musikisi eğitimini yasaklanmasına ilişkin bir emir ve ayrıca Türk Musikisini tek eğitim öğretim kurumu olarak yürüten Darülelhan'da Türk Musikisi bölümünün kaldırılması suretiyle tecelli etti. Burdaki sebepler bana göre, bu yasaklamanın sebepleri şunlardır

Evvelâ, Cumhuriyetin kurucuları, zamanını büyük ölçüde etkileyen büyük Türk düşünürü Ziya Gökalp'in etkisinde kalmışlardır. Zira Gökalp, Türkçülüğün Esasları isimli eserinde, kitabında, Türkiye'de iki tür musikinin mevcut olduğunu savundu: Halk musikisinin ve sanat musikisi dediğimiz klasik müzik de denilen türün iki ayrı müzik türü halinde mevcut olduğunu, birincisinin, yani halk musikisinin bu toprağın malı olmasına mukabil, diğer sanat müziği türünün, Arap,

Bizans, Acem kökenli, yabancı kökenli olduğunu, dolayısıyla, çağdaş Türk musikisinin oluşması için halk musikisi ile evrensel müzik denilen Batı müziğinin sentezine ihtiyaç bulunduğunu ileri sürmüş idi. Ve 1826 dan itibaren İkinci Mahmut zamanındaki yenileşme hareketleri sonucunda Mehterhanenin de kaldırılarak Muzikai Humayun'a dönüşmesi ile başlıyan yenilik hareketlerine Ziya Gökalp'in bu görüşü de inzimam edince, ve Türkiye esasında Üçüncü Mustafa zamanından itibaren, ama aktif bir şekilde İkinci Mahmut döneminden itibaren bir Batılılaşma sürecine girmiş olduğu için, öyle zannediyoruz, Cumhuriyetin ilk kurucuları, bu atmosferin etkisinde kalarak, Türk musikisini yasakladılar. Ve doğrudan doğruya Halk musikisi ile Batı musikisi sentezinden yeni bir musikinin oluşacağı ümidine kapıldılar. Ziya Gökalp'in bu görüşünde bir örnekten esinlendiğini ben tahmin ediyorum, şahsen, Rusya örneğinden. Bildiğiniz gibi, On Dokuzuncu asrın ikinci yarısına kadar, 1852 lere kadar, Rusya'da basit kolhoz musikisi dediğimiz halk musikisi türünden bir musiki vardır. Çok dar bir zümreye hitap eden Alman kökenli kilise musikisi istisna edilirse, ve yine sadece saray muhitine hitap eden İtalyan kökenli opera musikisi istisna edilirse, Rusya'da milli musiki olarak sadece halk musikisi, kolhoz musikisi denilen musiki türü vardı. 1852 den sonra, malum Rus beşleri, meşhur Rus beşleri, Avrupa'nın çeşitli merkezlerinde Batı müziği tahsili yaparak çağdaş, evrensel müzik tahsili yaparak kendi halk musikilerinin, sentezini oluşturmaları ile, Rus musikisi dünya musiki ekollerinin başına geçti, hiç kuşkusuz, ve büyük değer kazandı. Bana öyle geliyor ki Ziya Gökalp de bu modelden esinlendi. Rusya bunu yaptı, o halde bizde de halk musikisi var, biz de halk musikisi ve batı musikisi sentezinden aynı sonuca varabiliriz. Aradan tam yarım asır geçti ve bugün bilanço artık önümüzde. Görüldü ki bu işte bir hata var. Rusya'daki gelişme bizde olmadı. Rusya, 1852 de bu iş başladı, yarım asrın tamamını daha tamamlamadan milli musiki ekollerinin başına geçti, Rus musikisi, çok kısa bir süre içinde. Bizde bu olmadı. Niçin olmadı? Kanaatimce bu sorunun cevabını vermek, Cumhuriyet döneminde uygulanan müzik politikasının yanlışlığını ortaya koymak için yeterlidir. Evvela bizde halk musikisi, sanat musikisinin, kökende ayrı olduğu fikri temelden yanlıştır. Bu toplumda, Türk toplumunda, musiki, tarihin karanlık çağlarına kadar uzunlamasına ve bütün toplum katlarına inmek suretiyle derinlemesine olmak üzere iki yönde etkisini göstermiştir. Bütün toplum katlarına inen musiki, her toplum katında değişik tezahür göstermiştir, değişik üsluplara bölünmüştür Aydın kesimde, Sarayda, Konakta, Kentte bu sanat musikisi dediğimiz bilinçli tür Türk musikisi yayılmış, uygulanmış. Kırsal bölgelerde daha az bilinçli, daha çok ilhama ve doğal seziye yer veren bir müzik türü gelişmiştir. Sınır boylarında serhat musikisi dediğimiz bir müzik türü gelişmiştir, askerde mehter musikisi dediğimiz bir müzik türü, dini musiki alanında, tasavvuf musikisi alanında, tekkelerde, camide kısmet, dini ve tasavvufi musiki türleri, gelişmiştir. Bütün bu musiki türlerinin hepsi tek bir ana temele dayanmaktadır. Türk musikisi ses sistemine dayanmaktadır. Binaenaleyh Türkiyede halk musikisi ayrı kökenli, sanat musikisi ayrı kökenli teşhisinde gerçek payı olmadığı için ve asıl bilinçli musiki türü, sanat musikisi dediğimiz, her toplulukta böyledir, folklor ile sanat müziği türü bilinçlilik bakımından birbirleriyle mukayese edilemez. Folklor, o halkın sağ duyusudur, temiz ama bilinçsiz olarak uğraştığı bir daldır, bir sanat dalıdır, bir folk dalıdır, bir halk bilimi dalıdır. Şimdi bizde çağdaş Türk müziğinin oluşması için gerekli olan Batı müziği ile Türk halk müziğinin sentezine gidilirken, halk müziğinin ele alınması yanlış olmuş, çünkü halk müziği, doğrudan doğruya yöresel ve bölgesel özelliklere haizdir Belli bir sistematiği yoktur. Halbuki sanat müziği

çok güçlü bir temele dayanmaktadır. Ve çok üstün değerde ürünleri vardır. O musikinin Batı müziği ile sentezine gidilmemesi, sadece halk müziğine yönelinmesi, başlanılan çalışmaların kısa sürede ümitsiz bir sonuca ulaşmasına ve gelişmemesine, kendi şahsi kanaatime göre, sebep olmuştur. Yapılması lazım olan şey, ulusal kültür ile evrensel kültürü birlikte vermektir. Yani Türk musikisi kültürü ile Batı müziği kültürünü ki bu gün evrensel müziği Batı müziği temsil ediyor, kültürünü tam, yansız, birlikte ve birini diğerine tercih etmeksizin vermektir. Bu iki ana arter tam işlemedikçe, çağdaş Türk musikisinin oluşmasını beklemek bana göre hayaldir. Bu yarım asırlık Cumhuriyet döneminde, tek yönlü empozisyonla Türk musikisi kültürü bir tarafa itilmiş, yalnız evrensel Batı müziği kültürü verilmiştir. Bu işin ne sonuç verdiği bugün önümüzdedir. Bilançosu önümüzdedir. Artık yarım asır geçmiştir. Denemenin sonuçlarını görmüş bulunuyoruz. Hiç şüphesiz, hepimizin övündüğü, gurur duyduğu birtakım yorumcular yetişmiştir. Suna Kan, İdil Biret, Ayla Erduran v.s. Bizi gerçekten gururlandıran topluluklarımız yetişmiştir. Devlet Operası, Senfoni Orkestraları, v.s. Ama sanmıyorum ki hiçbir aklıselim sahibi insan iddia edebilsin ki bir çağdaş Türk musikisi oluşmuş ve dünyada kendini kabul ettirmiştr. Bu mümkün değldr. Bir iki bestecimizin, Adnan Saygun gibi, Ulvi Cemal Erkin gibi, diğer emsali arkadaşlar gibi şahsi gayretleriyle yaptıkları, Yalçın Tura gibi, şahsi gayretleriyle yaptıkları eserlerini Rusya'da olduğu gibi bir çağdaş ulusal musiki ekolü halinde bütün dünyaya kabul ettirmek mümkün olamamıştır. Böyle bir musiki gelişmemiştir. Bunun için bu iki ana arterin işletilmesine özen gösterilmesi gerekmektedir. Cumhuriyet döneminde yarım asır tek yönlü empozisyonlu, yalnız diğer arter işlemiştir. Batı müziği arteri işlemiştir. İşte bizim Konservatuar da ikinci ana arteri işletmek amacını gerçekleştirmek için kurulmuş bulunmaktadır.

— **Daha önceki konuşmalarınızdan birinde, Devletin, Türk Musikisine üvey evlat muamelesi yaptığını ifade ettiniz, bunu açıklar mısınız?**

— Zannediyorum ki yukarda verdiğim izahat bunu yeterince açıklardı.

— **1936 da kurulan Ankara Devlet Konservatuarı'nı, temel felsefesi ve uygulaması açısından ve Türkiye'deki musiki hayatına katkısı açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?**

— Hiç şüphesiz, demincek de söylediğim gibi, zaman ilerliyor. Musiki dinamik bir müessesedir. Statik bir müessese değildir. Muzik bir müze meta olamaz hiç bir zaman. Toplum gelişmektedir. Yeni ihtiyaçlar, yeni duygular, yeni ufuklar istemektedir. Bu dinamik musikiyi, bu ihtiyacı, ancak çağdaş ulusal musiki ile karşılamak mümkündür. Yani Türkiye'de amaç, çağdaş Türk musikisinin oluşmasını sağlamak olmalıdır. Çağdaş Türk musikisini sağlamak için de demincek de belirttiğim gibi, iki ana arterin tam işletilmesi gerekmektedir. Ulusal kaynağa inen arter, yani milli Türk musikisi arteri, ikincisi, evrensel kaynağa inen arter, yani Batı musikisi kültürü veren arter. Bunun ikisi brlkte yürüdüğü takdrde, bence, amaca ulaşılabilir. Şimdi, 1936 da kurulan Ankara Devlet Konservatuarı, bu iki arterden birisini işletmeğe başladığı için ki şüphesiz, lüzumlu, yararlı, faydalı, zaruri bir müessesedir. Onun daha da güçlenerek ve daha da yurt sathına emsalleri dağılarak işletilmesi gerekmektedir. Ama bunun yanında aynı değerde, aynı yoğunlukta, aynı fonksiyonu ifa etmek üzere Türk Musikisi Devlet Konservatuarlarının, yani ulusal musiki kültürüne inen ana arterin de tam işlemesine imkan verecek konservatuarların da kurulması gerekmektedir.

— **Sizin, Türk Musikisi Konservatuarı'nın kuruluşu ile ilgili bir konuşmanızda, Ankara'daki Batı Musikisi Konservatuarı bir Türk Musikisi sentezi yapamadı,**

bu sentezi biz yapacağız, dediğiniz ifade ediliyor. Bu sözünüz doğru ise, sentezi kimler yapacak? Enstrümanistler, şarkıcılar, eleştiriciler, flozoflar, besteciler?

— Bu sorunun cevabının bir kısmını yukarıda verdim. Ankaradaki konservatuara, kuruluş kanunu çıkarken Meclis'teki bütün gürültülere rağmen, Türk musikisi eğitimi konmamıştır. O zaman Muhittin Baha Pars Meclis'te bu işin savunucusu durumunda idi. Ve Türk musikisi derslerinin konmasını Atatürk ilkelerine aykırı olacağı gerekçesi ile, ve tamamiyle politik polemik sonucunda reddedilmiştir bu öneriler. Ve Ankara Devlet Konservatuarı doğrudan doğruya Batı musikisi eğitimi esası üzerine kurulmuştur. Sonradan buraya kompozisyon sınıflarında okutulmak üzere bir Türk musikisi nazariyatı dersi ve folklor dersi de konulmuş, Muzaffer Sarısözen'le Mesut Cemil kısa bir süre ama yaygın bir eğitim niteliği almamak kaydı ile, birtakım dersler vermişlerdir. Hiç şüphesiz bunu, Türk musikisi eğitmek, öğretmek şeklinde yorumlamak mümkün değildir, olmamıştır. Bir Türk musikisi uygulama dersi konmamıştır. Böyle olunca, deminden beri belirttiğim iki ana arterden sadece bir tekine hizmet vermiştir. Bir tekine hizmet verdiği için çağdaş Türk musikinin oluşması, bu sentezin oluşması için yeterli olmamıştır Ankara Devlet Konservatuarı. Eğer kendi bünyesi içinde bir de Türk Musikisi bölümü kurulmuş olsaydı, ki bizim bugün burada yapmağa çalıştığımız gibi. Bugün bu konservatuarda Türk musikisi dersleri yanında. Batı müziği dersleri de vardır. Armonisi dahil olmak üzere Batı müziği dersleri vardır. Ve gayet tabii, Türk musikisi dersleri yoğunluktadır, çünkü boşluğu kapatmak mecburiyetindeyiz. Diğer Devlet konservatuarlarında Batı müziği eğitimi vardır. Ama Türk müziği eğitimi onlarda olmadığı için, biz ona ağırlık vermekle beraber, bu söylediğim sentezi gerçekleştirebilmek için Batı müziği eğitimine de bu konservatuarda yer vermekteyiz. Eğer Ankara Devlet Konservatuarı ve diğer kurulan Batı müziği esası üzerine çalışan, diğer Devlet konservatuarları da Türk musikisine bizim burda Batı musikisine verdiğimiz önemde yer vermiş olsalardı, hiç şüphesiz bu sentez daha önce de gerçekleşebilirdi.

Bu sentezi yapacak olanlar hiç şüphesiz, konuşmacılar değildir. Musiki, konuşma ile yazı ile yapılmaz. Musiki, uygulama ile yapılır. Uygulamanın başında da besteci bulunur. Besteci eserini meydana getirir, ondan sonra o bestecinin eserini bilinçli icracılar, yetenekli icracılar o eseri yorumlamak için ciddi şekilde eğitim görmüş icracılar, yorumlarlar, ve musiki öyle meydana gelir. O halde, bu sentezi yapacak olanlar, bestecilerdir, icracılardır, yani yorumculardır ama bunların yetişmesi için güçlü bir eğitim kadrosuna ihtiyaç vardır. Her yönde bunları yetiştirici güçlü bir eğitim kadrosuna ihtiyaç vardır. İşte sentezi fiilen meydana getirecek olanlar bunlardır. Öyle zannediyorum ki yalnız bizim konservatuarın mezunlarından, talebelerinden değil, konservatuarımızın dışında da memnunlukla görüyorum, Türk musikisine karşı bir ilgi, onun kökenine inme, onun sistemini kavrama ve Batı müziği ile Türk musikisini bu şekilde birleştirerek bir senteze doğru yönelme gayretleri vardır. Bizim konservatuarımızın içinde ciddiyetle vardır. Yalçın Tura, Mutlu Torun, Cüneyt Orhon, Necati Giray, bunlar çeşitli icra grupları, üçlemeler beste çalışmaları ile bu akıma öncülük etmektedirler. Ama bununla kalmamaktadır iş. Memnunlukla görüyorum, bizim konservatuarımız dışında da aynı gayeye müteveccih, aynı amaca yönelik bir takım çalışmalar yapılmaktadır.

— Türk Musikisi Konservatuarı'nın kuruluşu ile ilgili ilk TV. konuşmanızın metnini yayınlamamıza izin verir misiniz?

— Memnuniyetle. Bu görüşlerimiz, bizim spontane görüşler değildir, değiş-

miş görüşler değildir, 1940 lardan beri bu davanın içindeyiz, 1940 lardan beri savunduğumuz fikirler bunlardır. 1942 de Istanbul Üniversitesi'nde ilk Üniversite korosunu kurarken, ki bütün üniversitelere yayılmıştır, sonra bu teşekkül, biz, Batı Müziği ile Türk Müziğini birlikte kurduk. Bir oda orkestrası, bir Türk musikisi korosu, ve eşlik eden sazlar. Birlikte kurduk fakat maalesef bütün gayretimize rağmen, Batı müziği oda orkestrası grubu fazla revaç bulmadı, fazla gayret göstermedi ve o yaşayamadı. Yine ayrıca Teknik Üniversite'de, 1953 lerde teşebbüs ettiğim üniversitede ikinci bir musiki birimi kurulmasında da başarı sağlayamadık.

Bana kalırsa, Anayasamız, yeni Anayasamız, ve bundan evvelki Anayasamız da meseleye büyük açıklık getiriyor. Anayasa'da, bilim ve sanatı öğrenme ve öğretme özgürlüğü vardır. Bu, anayasal bir haktır. Türk toplumunda yaşayan herkesin, her türde bilim ve sanatı öğrenme, öğretme ve yayma özgürlüğü. Yarım asırlık uygulamanın sonuçları önümüzdedir, ve hiç şüphesiz, Rusya'daki gelişme bizde olmadığı için, övünemiyoruz. Fazla övünemiyoruz. Demincek değindim, bir münferit icracının yetişmesi, bir Suna Kan'ın bir İdil Biret'in, bir Ayla Erduran'ın yetişmesi övünç verici bir şeydir. Ama bir başka açıdan soruna baktığımız zaman, acaba tam amaca yönelik bir netice midir? Biz bir Türk çocuğunu Çin'de halı endüstrisine göndersek, Çin halısı yapmaya öğrense orda, mükemmel bir Çin halı ustası olsa, acaba bu Türk halıcılığına bir hizmet olur mu? Biz, bir başka kültürün yorumlanmasında büyük başarı gösteren sanatçılarımızla her zaman övünüyoruz, övünmekte devam edeceğiz. Ama bana öyle geliyor ki, çağdaş Türk musikisine hizmet vermek, ayrı bir şeydir. Çağdaş Türk musikisine hizmet vermek için evvela Türk musikisinin bir olgu olduğunu, bir vakıa olduğunu, ve Türk toplumuna büyük etki yapan bir kültür ürünü olduğunu bütün çevrelerin kabul etmesi gerekir. En azından, yönetimde bulunanların kabul etmesi gerekir, şün her sahada hakim olması gerekir. Bizim konservatuarısa, bu konservatuar musikiler arasında sürtüşmeyi, tartışmayı ortadan kaldıracak tarafsız bir görü kuruluncaya kadar siz de pek âlâ biliyorsunuz, br alaturkacılar alafrangacılar ayırımı vardı. Bir de sanat musikiciler ve halk musikiciler ayırımı vardı. Bütün bu kesimler, adeta birbirinin yolunu kesmiy marifet sayan bağnazlıklar önermişlerdir. Bunu hep biliyoruz. Yaşadık çünkü. Ben Belediye Konservatuarı'nda İcra Heyeti şefi iken, üzüntüler içerisindeydim, çünkü, orkestra üyeleriyle, Batı müziği üyeleriyle bizim icra heyeti üyeleri birbirine selam vermezlerdi. Tasavvur edebiliyor musunuz? Aynı müessesede çalışıyorlar ve aynı amaç için Türk kültürüne hizmet için çalışıyorlar, birbirlerine yan bakıyorlar. O anları kâfir, bizim yobazlar onları kâfir, öteki yobazlar da bizimkilere bunlar geri kalmış şeyler diye küçümseyerek karşılıklı istihfaf ederlerdi. Halbuki birbirlerine el ve gönül vermeleri lazım gelen güçlerdi bunlar. O ikisi birleşecek ki işte yarım asır sonunda meydana Türk musikisi ses sistemi içinde çokseslilik, orkestrasyon vö.s. çalışmaları vücude gelebilsin. Bir defa, sanatta bana göre bağnazlık olmaz. Bağnaz bir kişinin sanatçılığından ben şüphe derim. Sanatta amaç, daima daha iyiye, daha güzele varmaktır. Bizim bu amacı gerçekleştirmek için çok güçlü iki potansiyelimiz vardır. Hem ulusal potansiyelimiz vardır, Türk toplumunun her katına tarih boyunca sinmiş olan bir güçtür bu, onu değerlendirmek mecburiyetindeyiz, hem bir hayli kıymetlenmiş, oluşmuş bir Batı müziği potansiyeli vardır, bunu kıymetlendirmeliyiz. Ve bu her ikisi de, aynı hizmete yönelik, aynı amaca yönelik hizmet vermek durumunda olmalıdır. Çağdaş Türk musikisini oluşturmak amacına yönelmelidirler. Bir kehanet saymazsanız, yakın bir gelecekte, bu işbirliği devam ettiği takirde, ulusal Türk musikisinin, evrensel musikiye birçok un-

surlarıyla çok değerli katkılar sağlayacağına inanıyorum.

Teşekkür ederim.

ERCÜMENT BERKER'İN TV. KONUŞMASI

Yaşayan musikiler genellikle türlerine, sistemlerine ve özelliklerine göre sınıflara ayrılarak incelenir ve değerlendirilir.

Bu arada Türk Musikisinin sistem üstünlüğü, ezgi zenginliği ve kaynak değeri konusunda çok şeyler yazılmış ve söylenmiş, ancak bütün bu yazılanlar ve söylenenler, tutarsız ve anlamsız bir kültür politikası ile yörüngesinden çıkarılmış olan Türk Musikisini zamanında gerçek yörüngesine oturtmaya elvermeimş, yöneticilerin tümünü yeterince bilinçlendirememiş ve XXI. yüzyıla yaklaşmakta olduğumuz şu sıralarda bile bu konuda süregelen çağ dışı kavram kargaşasını ortadan kaldıramamıştır.

Türklerin Orta Asya'dan getirip Orta Doğu'da geliştirdikleri Türk Musikisi yalnız kendi toplumunu değil yabancı toplumları da büyük ölçüde etkilemiştir.

Azınlıkları en fazla etkileyen kültür değerimiz Türk Musikisi olmuştur.

İslam âleminde, Arap dünyasında, İran'da, Irak'da (Kerkük)de, Hindistan'da, Doğu Avrupa'da, Macaristan'da Türk Musikisi'nin yaygın ve belirgin etkisi bilinmekteydi.

Son yıllarda bu etkinin daha yaygınlaştığı Avrupanın çeşitli merkezlerinde, Amerika'da, Kanada'da Türk Musikisi'ne ilginin arttığı görülmektedir.

Geçen yıl Belçika'da Kraliyet Konservatuar Müzesi'nde Türk Musikisi sazları bölümünün açılışı münasebetiyle davet edilen Türk Musikisi Devlet Konservatuarı Sanatçı Öğretim Üyeleri'ne Konservatuarın eski Başkanı Andre DUMORTIER, Konservatuarlarında Türk Musikisi bilen 30 öğretim üyesi bulunduğunu ve mezun olacak öğrencilerin Türk Musikisi alanında çalışma yapmaya mecbur tutulduklarını ifade etmiştir.

Amerika'da Washington Üniversitesi Etnomüzikoloji Bölümü'nde iki ayrı dönem tanbur öğretim üyeliği yapan Necdet YAŞAR bu Üniversitede Türk Musikisi Tanbur öğretiminin daimi programa alınmak istendiğini haber vermiştir.

1976'dan bu yana Türk Musikisi Devlet Konservatuarında eğitim gören ve eğitim görmek üzere başvuran yabancıların sayısı onikiye ulaşmıştır.

Ayrıca çeşitli yabancı kuruluşlardan Türk Musikisile ilgili bilgi ve belge istekleri süregelmektedir.

XIII. yüzyıldan itibaren elimize ulaşan eserlerden anladığımıza göre Türkler'in uzun süre evvel oluşmuş, gelişmiş, sistemi ve kuralları belirlenmiş bir musikileri vardır.

Başlangıcından Meragalı Abdülkadir'e (1360-1435) kadar uzanan Hazırlayıcı dönemde, Abdülkadir'den Itri'ye (1640-1712) kadar uzanan Klâsik Öncesi dönemde, Itri'den Dede Efendi'ye (1778-1846) kadar uzanan Klâsik dönemde ve Dede Efendi'den Hacı Arif Bey'e (18311-1885) kadar uzanan Neoklâsik dönemde Türk Musikisi devletin ilgi ve desteği ile büyük gelişme göstermiş, ancak bu ilgi ve desteğin çekilmesi sonucu Hacı Arif Bey'den Hüseyin Sadettin Arel'e (1880-1955) kadar uzanan Romantik dönemden itibaren bir duraklama dönemine girmiştir.

Ziya Gökalp, hiçbir bilimsel dayanak göstermeksizin Türk Halk Musikisinin ulusal kökenli olmasına mukabil Türk Sanat Musikisinin yabancı kökenli olduğunu, çağdaş Türk Musikisinin Halk Musikisile Batı Musikisi sentezinden oluşacağını ileri sürmekte idi.

Ziya Gökalp'in bu görüşünde Sovyet Rusya modelinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

1852'den sonra ünlü Rus beşleri; Balakirev, Borodin, Sezar Cui, Rimski Korsakov ve Moussorski çeşitli Avrupa kültür merkezlerinde Batı Musikisi eğitimi gördükten sonra ulusal Halk Musikilerinden esinlenerek besteledikleri eserlerle başlattıkları akım dünyanın ilgisini çekmiş, Rus Musikisini Çağdaş ulusal musiki ekollerinin başına geçirmiştir.

O halde bizde de Halk ezgileri esas alınmalı ve Batı Musikisile özümleştirilmelidir. Model budur.

Oysa bu modelin Türk Musikisine uyar tarafı yoktur. Çünkü:

a) Rus musikisinin, kendine özgü bir sistemi olmadığı halde Türk Musikisinin sanat musikisini, Halk Musikisini, asker (mehter) muskisini, dini ve ladini musiki türlerinin tümünü içeren kendine özgü üstün değerde bir sistemi vardır.

b) Yine geleneksel musikimizde, Halk Musikisine dayalı Rus Musikisinde olmayan çok zengin bir başka kaynak, yanlış bir tanımlama ile sanat musikisi dediğimiz, aydın musikisi diyebileceğimiz, bilgili ellerde ve dillerde bilinçli olarak işlenmiş, gelişmiş zengin bir kaynak bulunmaktadır.

Çağdaş Türk Musikisinin oluşması ve gelişmesi için kesinlikle gerekli olan (Türk Musikisi + Batı Musikisi) sentezinde Türk Musikisi olarak daha çok yöresel ve bölgesel özellikler taşıyan Halk Musikisini alıp, sanat musikisini ve onun kaynaklandığı geniş gelenekel musiki kültürünü bir tarafa itmekle böylesine önemli bir kaynaktan yoksun kalınmıştır.

c) Türk Sanat Musikisinin yabancı kökenli olduğu teşhisinde de gerçek payı yoktur. Türk Musikisi Türklerin orta Asya'dan getirdikleri ve Orta Doğu'da geliştirdikleri bir sistemdir. Kökte, kökende ne eski Yunan, ne Bizans, ne Arap,. ne de İran Musikisiyle bir ilişkisi yoktur.

Cumhuriyetin kurucuları ve yöneticileri de dönemini ve çevresini, önemli ölçüde etkileyen Ziya Gökalp'in Türk Musikisi konusunda düştüğü yanılgının etkisinde kalmışlar, Türk Musikisine karşı bir tutum ve davranış içine girmişler ve hatta onu yasaklama yoluna gitmişlerdir.

Bu yasaklama ana hatlariyle şu sırayı izlemiştir.

a) Türk Musikisi eğitimi ve öğretimi yapan tek resmi kuruluş olan ve daha sonra İstanbul Konservatuarına dönüşen Darülelhan'da Türk Musikisi şubesi 1926 yılında tamamen kaldırılmıştır.

b) Daha sonra Maarif Vekaletinden İst. Şehremanetine gönderilen 22.1.1927 tarihli yazıda (...kat'iyen tâlim ve tedris mahiyeti olmamak şartile...) Türk Musikisi tasnif hey'etine bağlı bir icrai kısmın (...öğretim olmadığı günlerde...) Konservatuarda çalışabilmesine müsaade edilmiştir.

Ayrıca Maarif Vekâleti Türk Musikisini resmi tedrisattan tamamen çıkarmıştır.

c) Mesele umumi efkara bir alaturka-alafranga meselesi halinde intikal ettirilmiş, alaturkanın gericilik, alafranganın ilericilik olduğu telkin edilmiştir.

Zamanın gazetelerinde karşılıklı suçlamalar ve inkarlar meseleye çözüm getirecek sağ duyulu bir ortamın oluşmasını engellemiştir.

Musa Süreyya ile Ali Rıfat Çağatay'ın münakaşaları, Rauf Yekta'nın müdahalesi, Cumhuriyet gazetesinde Peyami Safa'nın yürüttüğü ankete Mesut Cemil, Yusuf Ziya, Nimet Vakit, Necip Aşkın, Rauf Yekta, Ferdi Statzer, Nezih Albayrak, Ferit Alnar, Ruşen Kam, Nadir Nadi, Ekrem Besim, ve Falih Rıfkı Atay'ın verdiği cevaplar konuyu duygusal açıdan incelemeye ağırlık vermişlerdir

d) Bu arada Istanbul Belediyesi tarafından 1932 yılı sonuna doğru Ist. Konservatuarının islahı maksadile davet edilen Viyana Müzik Yüksek Okulu rektörü Prof. Joseph Marx'ın yaptığı inceleme sonucu verdiği rapor, bu toz duman arasında gereği gibi değerlendirilememiştir. Profesör Marx bu raporunda:

d1/Türk Sanat ve Halk Musikisinin hem ezgi hem düzüm itibarile pek ziyade ilgi çeken bir özelliğe sahip olduğunu;

d2/Türk Musikisinin asırlar boyunca yabancı sanatın tesirinden azade olarak geliştiğini;

d3/Türk Musikisinin, Avrupai manasile, mühim bir kültür değeri olarak kesin gelişme gücü taşıdığını;

d4/Milliyetsiz büyük sanat olamıyacağını, vatan toprağına ve vatan sesine bağlılığın şart olduğunu, aksi halde sanatın kansız bir özentile değersizleşeceğini ve yozlaşacağını açıkça belirtmiştir.

e) Atatürk'ün 1 Kasım 1934 günü Türkiye Büyük Millet Meclisinin IV. dönem 4. toplanma yılını açarken yaptığı konuşmada Türk Musikisi için ortaya koyduğu ilkeler tüm olarak doğru ve yerinde olduğu halde, başka deyimle Atatürk bu konuşmasında Çağdaş Türk Musikisine ulaşmak için ulusal musikinin evrensel musikide yerini almasını öngördüğü halde bu ilkenin yanlış yorumu sonucu Türk Musikisi; sistemi, repertuarı ve aletleriyle tüm olarak bir yana atılmış ve bir başka kültürü musikisi sistemi, repertuarı, aletleri ve icra yöntemiyle ulusal musikinin yerine konmak istenmiştir.

f) Ata'nın yukardaki ilkeyi açıkladığı günü izleyen 3 Kasım 1924 günü Dahiliye Vekaleti (...B.M.M. sinde Gazi Hazretlerinin alaturka musiki (?) hakkındaki irşatlarından ilham alarak radyo programlarından alaturka musikinin tamamen kaldırılmasını ve yalnız garp tekniğiyle bestelenmiş, motifleri milli musiki parçalarımızın garp tekniğine vakıf sanatkarlar tarafından çalınmasını) ilgilere bildirmiştir.

g) Ankara'da 5441 sayılı kanunla değişik 3829 sayılı kanunla kurulan Devlet Konservatuarına Türk Musikisi Eğitimi ve icrası sokulmamıştır. Bu kanun Mecliste görüşülürken eğitim programına Türk Musikisi Nazariyatı ile Tarihinin de konmasını öneren tekliflere karşı parti ve hükümet sözcüleri bunun devrimciliğe aykırı olacağını gürültülü bir şekilde savunmuşlar ve teklifi reddettirmişlerdir.

Türk Musikisi eğitiminin yasaklanması ulusal kültüre bekleneni getirmemiş, aksine ondan çok şey götürmüştür.

a) Ulusal kültürü çağdaş düzeyde değerlendirmek, çağdaş Türk Musikisini oluşturmak, geliştirmek, bu musikiye ruh, kan ve can verebilmek için, ulusal ve evrensel müzik kaynaklarına inen iki ana arterin işlemesi gerekir.

Bunlardan yalnız birinin işletilmesi, diğerinin, ulusal kaynağa bağlı olanın işletilmemesi yeterli olmamıştır.

Josef Marx gibi, Eugene Boreli gibi, Baron d'Erlanger gibi ünlü yabancı müzikologların görüşlerine de ters düşen bu uygulamanın yarım yüzyıllık bilançosu bekleneni vermemiştir.

b) Toplumumuzu tarihin karanlık çağlarına kadar uzunlamasına ve bütün katlarına inmek suretiyle derinlemesine etkileyen ve böylece ulusal kültürümüzle dokulaşmış olan geleneksel musikinin yasaklanması bu musikiyi ortadan kaldırmaya yetmemiş, ancak eğitimsiz, denetimsiz, gözetimsiz ve üretimsiz kaldığı için yozlaşmaya yüz tutmuştur. Bu yozlaşma ulusal musiki zevkimizi tehdid eden boyutlara ulaşmıştır.

c) Bu yasaklama, Türk Sanat Musikisi, Halk Musikisi ve Batı Musikisi kesimleri arasında anlamsız, tutarsız, yararsız zıdlaşmalara yol açmış, bu yüzden

Çağdaş Türk Musikisine ulaşmak için el ve gönül birliği içinde çalışmaları gereken bu kesimler, birbirinin yolunu kesmeği marifet sayan bağnazlıklara yönelmişlerdir.

d) Türk Musikisi eğitiminin yasaklanması, kamu oyunda Batı Musikisine karşı tepki doğurmuş ve bu tepki, toplumumuzun, kısa sayılamayacak bir süre içinde Batı Musikisine gerektiği ölçüde yaklaşmasını önlemiş, engellemiştir.

1. Türk Musikisi'nde uyulması gereken ana ilke Atatürk'ün 1 Kasım 1934 günü T.B.M.M.'ni açış konuşmasında ortaya koyduğu ilkedir.

Bu ilke doğrultusunda «Türk ulusal musikisinin yükselebilmesi, evrensel musikide yerini alabilmesi» için hem ulusal hem evrensel müzik eğitimine önem verilmeli, ulusal müziğe sırt çevirmek ve onu engellemekle onun evrensel musikide yerine almasının sağlanmayacağı bilinmelidir.

2. Bu ilkedeki amaca (evrensel musikide yerini alacak çağdaş Türk Musikisine) ancak bilinçli besteci, yapımcı ve yorumcularla ulaşılabileceği, bunların yetişmeleri içinde ulusal ve evrensel kültürün tam fakat yansız olarak verilmesi ve ayrıca her türlü baskı ve şartlandırmadan kaçınılarak eksiksiz bir özgürlük ortamı yaratılması gerektiği unutulmamalıdır.

3. Türk Musikisi, ulusal kültürümüzün soylu ve güçlü bir değeri olduğu kadar taşıdığı sistem zenginliği ve büyük gelişme gücü ile de önemsenmeli, eğitimine, öğretimine, yayılmasına özen gösterilmeli, özellikle toplumsal değeri gözden uzak tutulmamalıdır.

4. Türk Musikisi çalışmaları; biri mevcudu en iyi ve doğru biçimde tesbit edip değerlendirmek ve aslına uygun biçimde uygulamak, diğeri Çağdaş Türk Musikisine ulaşmak için Türk ses sistemi içinde ilerici —özellikle çok sesli— çalışmalara ağırlık vermek suretile iki yönde yoğunlaştırılmalıdır.

5. Her halde biz istesek de istemesek de Türk Musikisinin er geç evrensel musikid yerini alacağı, biz yapumadığımız takdirde bu işin başkaları tarafından yapılacağı ve bize ithal malı olarak geleceği kehanet sayılmamlıdır.

(Orkestra Dergisi Sayı 118)

FOLKLOR, SANATA DÜŞMAN MI?

Demirtaş CEYHUN

Sanatçılarımızın kendi dalları dışındaki sanat etkinlikleriyle pek de yakından ilgilenmemeleri, öteki sanat dallarındaki dergileri, yayınları izlemeleri de, toplumsal karakterimizin bir başka görüntüsü müdür, nedir? Bilirsiniz, müzikçimiz edebiyatımızla ayıp olmasın diye ilgilenir. Edebiyatçılarımızın, resim sergilerine gidişleri, biraz da ahbap çavuş ilişkilerine bağlıdır. Birbirlerinin adlarını bilirler de, ne yaptıklarıyla ilgilenmezler.

İşte, Panayot Abacı dostun (gerçekten önemli ve güzel) sevimli dergisi «ORKESTRA»nın 118. sayısında çıkan Ercüment Berker'in o çok önemli konuşmasını ben de bir raslantı sonucu okudum. Okuyunca da, günlerce her önüme gelen dosta bu konuda tartışmaktan, kendi kendime hesaplaşmaktan ve giderek bu konuda yazma küstahlığına kalkışmaktan kendimi alamadım.

Kuşkusuz, bugünkü müziğimiz üzerine bir teknik tartışmaya girecek değilim. Bir dinleyici olmaktan öte hiçbir bilgim yok, biliyorum. Ama ne ki, Sayın Ercüment Berker'in öne sürdüğü tez, sanki yalnızca bugünkü Batı teknikli müziğimiz

üzerindeymiş gibi gözüküyorsa da, acaba gerçekten öyle mi? Cumhuriyet sonrasında bir resmi ideoloji haline getirilen, çağdaş ulusal müziğimizin ancak Batı tekniği ile halk müziğimizin sentezinden doğacağı tezi, acaba öteki sanatlarımız için de geçerli bir genel-geçer politika olarak kabul edilmemiş mi?

Anımsayacaksınızdır. Cumhuriyetin kuruluşundan sonra uzun yıllar çağdaş şiirimizin de halk şiirinden doğacağı görüşü, resmi görüş haline getirilmişti. Faruk Nafiz, Behçet Kemal, Kemalettin Kamu, Enis Behiç, Ömer Bedrettin vb. gibi genç ozanlar, «Hececiler», «Yedi Meşaleciler» filan, Divan şiirinin (yani Osmanlı şiirinin) aruz veznine karşı, çağdaş Cumhuriyet şiirinin ancak halk şiirimizin hece vezni tekniğini kullanarak kurulabileceği tezini savunmuşlardı. Ahmet Kutsi'ler Anadolu'yu karış karış dolaşarak yeni halk şairleri avına çıkmışlardı. Aşık Veysel baştacı edilmişti. (Daha sonraları da, bu kez devrimcilerimiz Aşık İhsani'yi baştacı etmişlerdi.) Behçet Kemal, Ankaralı Aşık Ömer imzasıyla şiirler yazıyordu.

Çağdaş ulusal tiyatromuzun, geleneksel gösteri sanatımızdan, orta oyunundan, meddah geleneğinden, Hacıvat Karagöz'den ancak yaratılabileceği tezi, sanki bugün de hâlâ bazı çevrelerce geçerliliğini korumuyor mu?

Ressamlarımız, ulusallaşmayı soyut dönemlerinde «hat sanatından», figüratif resme döndüklerinde de minyatürden kaynaklanmakta aramadılar mı?

Karikütürümüzde bile, rahmetli Yalçın Çetin ulusal çizgiyi, Hacivat Karagöz'ün deve derisinden kesilmiş (yani eski ve ilkel bir tekniğin biçimlendirdiği) şekillerinden çıkarabileceği sanısına kapılmış, olsa olsa sadece bir kişilik kazanmakla yetinmişti.

Bu nedenle, Sayın Ercüment Berker'in söz konusu konuşmada öne sürdüğü görüşleri ve tezi sadece müzikle ilgili saymak bence olanaksızdır.

Sayın Berker, konuşmasında: **«Cumhuriyetin kurucuları (Üçüncü Mustafa döneminde başlayıp İkinci Mahmut döneminde iyice etkinleşen Batılılaşma politikasının) etkisinde kalarak, Türk musikisini yasakladılar. Ve doğrudan doğruya Halk musikisi ile Batı musikisi sentezinden yeni bir musikinin oluşacağı ümidine kapıldılar. (...) Aradan tam yarım asır geçti ve bugün bilanço artık önümüzde. Görüldü ki bu işte bir hata var.»** diyor. Yani Sayın Berker'e göre, **«hepimizin övündüğü, gurur duyduğu Suna Kan, İdil Biret, Ayla Erdurun vs.»** gibi yorumcuların, **«bizi gerçekten gururlandıran Devlet Operası, Senfoni Orkestraları vs.»** gibi toplulukların yetişmesi, oluşmasına karşın, **«Adnan Saygun gibi, Ulvi Cemal Erkin gibi, Yalçın Tura gibi, diğer emsali arkadaşlar gibi bestecilerimizin şahsi gayretleriyle yaptıkları eserleri (...) bir çağdaş ulusal musiki ekolü halinde bütün dünyaya kabul ettirmek mümkün olamamıştır.»**

Doğrusu Sayın Berker'in söylediklerine katılmamak olanaksızdır. Söz konusu bestecilerimizin yapıtları halkımızca da benimsenmiş, yaygınlaşmamıştır. Bunun nedeni de, Sayın Berker'e göre, Halk müziğimizin Batılı teknikle yeniden yorumlanıp bir senteze varılabileceği, yani bir çağdaş ulusal müzik yaratılabileceği sanısının yanlışlığındadır. Çözüm ise, tam karşıtı, Halk müziğimiz ile değil, (alaturka dediğimiz, klasik Türk müziği dediğimiz) sanat müziğimiz ile Batı tekniğinin sentezinden ancak böyle bir yeni çağdaş müziğe varılabileceği şeklindedir.

Kısacası, Sayın Berker de, folklor çağdaşlaşmaya düşmandır, çağdaş ulusal bir müziğin oluşumuna düşmandır diyor.

Ne garip... Tam 27 yıl önce de Cemal Süreya, daha genç bir ozanken, şiirimizin o günkü çıkmazına bakarak **«Folklor şiire düşmandır»** diye yazmıştı «a» dergisinin Ekim 1956 tarihli sayısında. (Söz konusu yazı «Varlık» dergisinin Mart 1983 tarihli sayısında bir kez daha yayınlandı, nerdeyse Ercüment Berker'in söz konusu konuşmasının çıktığı «Orkestra» dergisiyle aynı günlerde. İlginç.)

Gerçekten, şiirimiz de o yıllarda, Cumhuriyetin başlarındaki, çağdaş şiirimizin ancak halk şiirinden doğabileceği resmi görüşüne karşı 1940'larda bir tepki olarak doğan «Garip» şiirinin yalınlaşmayı iyice aşırılaştırarak şiirimizin bir basitliğe ve sığlığa sürüklemiş olmasından dolayı, gene «Garip» şiirinin kurucuları ozanlar tarafından, kurtuluşun yeniden halk şiirinde aranması gibi bir yanlışlığa sürüklenmişti. Oktay Rifat'lar, Melih Cevdet'ler, Orhan Veli şiirinin devamcısı genç ozan' lar habire halk şiiri biçiminde ve özünde şiirler yazıyorlardı. Şiirlerinde bolca halk deyimlerini, folklorik temleri kullanıyorlardı. Yani, yeni şiirimiz gene bir çıkmaza girmişti. İyice sığlaşıyor, basitleşiyordu. İşte bu nedenlerle genç ozan Cemal Süreya, «Folklor Şiire Düşman» diyerek, folklora karşı ilk bilinçli kavgayı başlatıyordu.

Anımsadığım kadarıyla, «a» dergisinin çevresinde bu yazı bayağı yankı uyandırmıştı. Ama edebiyat tarihçilerimiz bu kavga üzerine herhangi bir inceleme, araşrihlerden sonra hızla bir yapısal değişiklik geçirdi. İkinci Yeni Şiir diye adlandıtırma yapmışlar mıdır? Sanmıyorum. Ne var ki, şiirimiz de, hemen hemen o tarılan yeni bir kanala kaydı. 70'li yılların sonlarında birkaç genç ozan, yeniden halk şiirini öykünen şiirler yazdılarsa da, fazla bir etkinlikleri olmadı. Bence, Cemal Süreya'nın başlattığı bu kavga edebiyatımızda belki teorik bir alanda verilmemiştir ama, şiirimiz kendi içinde gizli br biçimde bu kavgayı sürdürmüş ve başarıya ulaşmıştır.

Tam 27 yıl sonra şimdi görüyoruz ki, bir müzikçimiz de «Folklor müziğe düşman» diyerek aynı anlamda bir kavgayı başlatıyor.

Fakat ne var ki, Sayın Ercüment Berker, Cemal Süreya gibi, folklora toptan düşman değil. Bizim folklorumuzle (Halk musikimizle) Batı tekniğinin sentezinden çağdaş ulusal bir müziğe varılamıyacağı görüşünde. Ve, Cumhuriyet'in kurucularının böylesi bir müzik politikasını savunmalarını da, Ziya Gökalp'in «Türkçülüğün Esasları» adlı kitabında açıkladığı görüşlerine bağlıyor.

Aslında, bu politikanın Ziya Gökalp'ten kaynaklandığı görüşü doğrudur. Nitekim, Prof. Dr. Mehmet Kaplan da, 1972 yılında Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yayınları arasında çıkan, Ziya Gökalp'in «Türkçülüğün Esasları» adlı kitabına yazdığı önsözde **«Gökalp'in en heyecanlı okuyucularından birisi, daha sonra Türkiye'de en büyük sosyal reformları yapacak olan Mustafa Kemal'dir»** demektedir. Özellikle sanat konularında Mustafa Kemal'in, Ziya Gökalp'ten etkinlendiği ve esinlendiği açıktır.

Ziya Gökalp, «Türkçülüğün Esasları» adlı kitabında çağdaş ulusal edebiyatın kurulabilmesi için de aynı şeyleri söylemektedir: **«Türkçü şairler ve yazarlar bir taraftan halkın güzel eserlerini, öte yandan Batı'nın şaheserlerini model olarak almalıdırlar. Türk edebiyatı, bu iki çıraklık devresini geçirmeden, ne milli olabilir, ne de tekamül edebilir.»**

Müzik için de söyledikleri ve gösterdiği yol aynıdır: **«Avrupa musikisi girmeden evvel, memleketimizde iki musiki vardı: Bunlardan biri Fârâbi tarafından Bizans'tan alınan Doğu musikisi, diğeri eski Türk musikisinin devamı olan Halk melodileri'nden ibaretti. (...) Doğu musikisinin hem hasta, hem de gayri milli olduğunu gördük. Halk musikisi milli kültürümüzün, Batı musikisi de yeni medeniyetimizin musikileri olduğu için her ikisi de bize yabancı değildir. O halde, milli musikimiz, memleketimizdeki Halk musikisiyle Batı musikisinin kaynaşmasından doğacaktır.»**

Görüldüğü gibi, Ziya Gökalp, folklora Batı tekniğinin kaynaşmasından yeni bir ulusal senteze varılacağı tezini yalnızca müziğimiz için önermiyor.

Oysa, Sayın Berker söz konusu konuşmasında, Ziya Gökalp'in böyle bir kanıya varmasını, XIX. yüzyılın ikinci yarısındaki o ünlü Rus beşleri örneğinden esinlenmesine bağlıyor. **«Bildiğiniz gibi, ondokuzuncu asrın ikinci yarısına kadar, 1852'-**

lere kadar, Rusya'da basit kolhoz (mujik demek istiyor galiba. D.C.) musikisi dediğimiz halk musikisi türünden bir musiki vardı. Çok dar bir zümreye hitap eden Alman kökenli kilise musikisi istisna edilirse, ve yine sadece saray muhitine hitap eden İtalyan kökenli opera musikisi istisna edilirse, Rusya'da milli musiki olarak sadece halk muskisi vardı. 1852'den sonra, malum Rus beşleri (Balakirev, Borodin, Cezar Cui, Rimski Korsakov ve Moussorski) Avrupa'nın çeşitli merkezlerinle Batı müziği tahsili yaparak çağdaş, evrensel müzik tahsili yaparak kendi halk musikilerinin sentezini oluşturmaları ile, Rus musikisi dünya musikisi ekollerinin başına geçti. (...) Bana öyle geliyor ki, Ziya Gökalp de bu modelden esinlendi.» diyor.

«Türkçülüğün Esasları» adlı kitapta, insanı böylesi bir sanıya sürükleyecek bir ipucu yok. Ne 33. ve 58. sayfalardaki değinmelerde, ne de 145. sayfada başlayan «Milli Musiki» başlıklı bölümde Rus Beşleriyle ilgili bir gönderme veya değinme var. Bizce, Ziya Gökalp böylesi bir sonuca müzikte Rus Beşleri başarısından, edebiyatta da başka bir örnekten esinlenerek değil, tamamiyle Osmanlı kültürünü yadsıma önyargısından hareket ederek varmıştır. Örneğin, «sanat musikisi» Sayın Gökalp'e göre «Fârâbi tarafından Bizans'tan tercüme ve iktibas olunan Osmanlı musikisidir.»

Oysa, söz konusu kitabı basına hazırlayan Sayın Prof. Dr. Mehmet Kaplan da, kitabın sonuna eklediği notlarda, Gökalp'in bu yargısına karşı çıkmaktadır. «Gökalp'in Fârâbi'yi sadece Bizans musikisini tercüme ve iktibas eder gibi göstermesi hakikate uygun değildir.» demektedir.

Öte yandan, müzik ve edebiyat konusunda halk müziğini ve halk edebiyatını çağdaş ulusal edebiyatın ve müziğin kurulmasında tek ve kaçınılmaz kaynak olarak gösteren Sayın Gökalp de, mimari konusunda aynı görüşü savunmamakta, «milli» deyimi yerine «dini» deyimini kullanmayı yeğlemektedir.

Ziya Gökalp'in bu konudaki görüşlerinde doğrusu bilimsel bir bütünlük bulmak zordur. Örneğin, Türk orijinali olduğu kuşkusuz, 500 yıllık Osmanlı müziği, temelinde Yunan-Bizans var diye Sayın Gökalp'e yöre «bize yabancı»dır. Ama öte yandan Tanzimat hareketinden sonra, Batılılaşma tutkusunun zorlamasıyla ülkemize biren Batı müziği bize yabancı değildir Doğrusu bu iki görüş arasında bir mantık bütünlüğü bulmak olanaksızdır.

Ziya Gökalp'in önerdiği bu yöntemin, Cumhuriyet döneminde, klasik Türk müziği (sanat müziği) eğitimi yapan okulları kapatmak, yalnızca Batı müziği eğitimi yapan konservatuvarlar açmak, «sanat müziği» denilen müziğin radyolarda, hatta gazinolarda bile çalınıp söylenilmesini yasaklamak gibi oldukç sert önlemlere karşın, yarım yüzyıllık bir uygulamadan sonra başarısızlıkla sonuçlanmasını ise, Sayın Berker bizim halk müziğimizin kısırlığına vermektedir. Çünkü, Sayın Berker'e göre; «Halk müziğimiz, doğrudan doğruya yöresel ve bölgesel özelliklere haizdir. Belli bir sistematiği yoktur.»

Görüldüğü gibi, ünlü Rus beşlerinin kendi halk müzikleriyle Batı müziği tekniği tekniklerinin sentezinden yeni bir evrensel müziğe vardıkları tezi ve Gökalp'ın Rus beşlerinden esinlenerek bu görüşleri savunduğu sanısı tamamen Sayın Berker'e aittir. Yani, Sayın Berker, folklorla Batı tekniğinin kaynaşmasından yeni bir senteze varılabileceğine inanmakta ve buna örnek olarak Rus Beşleri'ni göstermektedir. Ancak bizdeki uygulamaya bakarak da, bizim folklorun cılızlığına karar verip, folklore karşı savaş açmaktadır. Bizim folklore karşı savaş açmaktadır.

Öyleyse, karşımızdaki soru şudur: Acaba genel olarak folklor mu çağdaşlaşmaya ve çağdaş ulusal kültür sentezlerine varabilmeye karşıdır? Yoksa, bizim halk müziğimiz mi özel olarak çağdaş ulusal bir yeni müzik yaratabilmemize engeldir?

Cemal Süreya, folklora genel olarak karşı çıkarken, onun şu niteliklerini (şiir

açısından) sakıncalı bulup sıralamaktadır: a) Folklorda «hikâye anlatmak» önemlidir. b) Folklorda kişilik yoktur. Kişiliği öldürmektedir. c) Folklorda kalıplar egemendir, sözcükler donmuştur.

Ziya Gökalp de, folklora sahip çıkıp, onu genel olarak överken, onun yabancı kültürlerden etkilenmeden saf kaldığını savlamakta ve altını çizmektedir.

Bizce, Ziya Gökalp'in folklora bunca önem verişi, Sayın Berker'in sandığı gibi Rus Beşlerinin başarısından esinlenme değildir. Bilindiği gibi, folklor sözcüğü ilk kez 1846 yılında İngiltere'de kullanılmıştır. İngilizcedir. Bizde ise ilk kez 1913 yılında Rıza Tevfik'in «Peyam» gazetesinde çıkan bir yazısında kullanılmıştır. Bu sözcüğü dilimizde ikinci kez kullanan da Ziya Gökalp'tir.

Türkçe «halkbilimi» anlamına gelen «folklor» sözcüğü, Prof.. Pertev Naili Boratav'ın «100 Soruda Türk Halk Edebiyatı» adlı kitabında belirttiği gibi, Fransızcadaki değişime benzer bir biçimde bizde de kendiliğinden bir değişime uğramış, artık «halkbilimi» anlamından çok, halkbilimin konusu olan olguları belirtir bir biçim almıştır. Yani, dilimizde de, Folklor denildiğinde, bir bilim türü değil, bu bilimin konusu olan «belli bir ülkede yaşayan halka özgü kültür yaratmaları, gelenekleri» akla gelmektedir. Folklor, en küçük toplumsal örgütlenme birimi diyebileceğimiz köy birimlerine özgü, kırsal yaşamdaki toplumsal olayları konu edinmektedir. Genellikle anonimdir. Gelenekçidir. Tekniği zayıftır. Bu nedenle de yenileşmeye kapalıdır. Daha çok kendini yineler durur. Duygu yanı ağır basar. Bu nitelikleri, basit estetiği ve tekniği yüzünden de, kültür düzeyi düşük kitleler arasında kolayca yaygınlaşır

İşte, bu nedenlerledir ki, Sayın Berker tarafından öne sürülen, Rus Beşlerinin başarılarının açıklanmasıyla ilgili savlara katılmak bizce olanaksızdır. Müzikolog olmadığımız için, kuşkusuz, Rus Beşlerinin başarılarının nedenleri hakkında bir görüş açıklamamız da olanaksız. Ancak, bize, Rus folkloruyla bizim folklorumuzun farklı olduğu şeklindeki bir sav da bilimsel gözükmemektedir.

Ne var ki, Sayın Berker'in, çağdaş yeni ulusal müziğimizin, ancak «çok güçlü bir temele dayanan» ve çok eski bir geçmişe sahip olan «sanat müziğimiz» ile Batı müziği tekniğinin sentezinden oluşabileceği görüşüne de yürekten katılıyoruz.

Ziya Gökalp'in, bu müziğin Bizans-Yunan kökenli oluşuna karşılık folklorün (Halk müziğinin) saflığı ve yabancı kültürlerden etkilenmemesi tezi ise, bizce de hiç bir bilimsel veriye dayanmamaktadır.

Çünkü, özellikle İstanbul'un fethinden sonra oluşan, yerleşik Türk kültürü diye adlandırabileceğimiz, Türk kökenli yeni Osmanlı (İstanbul) kültür sentezinin Bizans-Yunan kültüründen etkilenmesi gerçeğine karşılık, gene Anadolu'da Yunan asıllılarla, öteki etnik gruplarla birarada yaşayan Türk boylarının Anadoludaki öteki kültürlerden etkilenmeden kendi kültürlerini saf olarak koruyacaklarını söyleyebilmek gerçekten olanaksızdır. Üstelik, saf olduğu savlanan bu kültürün, Orta Asya'dan gelirken geçtiği ülkelerdeki öteki kültürlerden de etkilendiği bir gerçekken... Nitekim, Prof. Pertev Naili Boratav da «100 Soruda Türk Folkloru» adlı yapıtında; **«Orta-Asya'dan, Sir-Derya ötesinden getirilen göçebe-çoğan, bir dereceye kadar da çiftçi-köylü kültürü, daha Anadolu'ya gelmeden önce Çinli ve daha büyük ölçüde İranlı öğelerle zenginleşmişti; budizm, maniheizm, mazdeizm dinlerinden pek çok inanış ve töreler de, eski dönemde Türklerin eski dinlerine, daha sonra da, kendilerine göre uygulanmış biçimlerde, yeni dinlerine. müslüman-Türk öğretisine girmişti.»** diyerek bu gerçeği vurgulamaktadır.

Ziya Gökalp'in böylesi bir yargıya (halk müziğinin yabancı kültürlerden etkilenmeden saf kaldığı yargısına) kolayca varmasının temel nedeni, de, sanırız, Tanzimattan sonra hemen hemen bütün aydınlarımızın bir konut (postulat), bir belit (aksiyom) olarak kabul ettikleri ülkemizdeki kültür ikiliğinin, Batılı kültür ile Doğu-İslamcı kültür ikiliği şeklinde olduğu varsayımıdır. Özellikle Cumhuriyetin ilk yıllarında, bu ikiliğin her iki tarafı da, Osmanlı kültürünün beğendikleri yanlarını kendilerinin kılıp benimsemişler ve Osmanlı kültürünü yok saymışlardır. Gene her iki yanın benimsendiği bir başka konut (postulat) da, Anadolu Türk halkının Doğu-İslamcı kültürü özümsediği, kendinin kıldığı hususudur. Ziya Gökalp'e göre de, Cumhuriyetin kurucularınca da Osmanlı kültürü, «tu kaka»dır. Bu nedenle Gökalp, «Osmanlı kültürü» kavramını kesinlikle kullanmaz, «Osmanlı medeniyeti» der. Ve, çaresiz bir biçimde önerisi, Cumhuriyet için, ulusal saydığı bu Doğu-İslamcı kültürle Batı kültürünün sentezidir.

Ülkemizdeki kültür ikiliğini, Batıcı kültür, Doğu-İslamcı kültür şeklinde nitelemek gerçekten doğru mudur? Kültür ikiliği, Tanzimat hareketinden sonra mı ortaya çıkmıştır?

Aslında bizce, bu kültür ikiliğinin başlangıcını Osmanlı padişahı I. Orhan dönemine kadar uzatmak gerekir. Bilindiği gibi bir aşiret devleti olarak kurulan Osmanlı Beyliği I. Orhan döneminde artık bir imparatorluk biçimini almaktadır. Kuruluş aşamasında Osmanlı ordusu aşiret reislerinin yönetiminde göçebe Türkmen atlılarından oluşmaktadır. İşte ilk kez, I. Orhan döneminde, artık Avrupa'da da büyümeye başlayan imparatorluk ordusunun göçebe askerlerle kurulamıyacağı gerçeği anlaşılır. I. Orhan hıristiyanları da orduya alır. I. Murt döneminde, artık hıristiyanlar ordunun çoğunluğunu oluşturmaktadırlar. Ve I. Murat'ın ölümünden sonra Şehzade Bayezid ile Şehzade Yakup arasındaki taht kavgasında, saraydaki hıristiyanlarla Türkmenler arasındaki sürtüşme su yüzüne çıkar ve Bayezid'in iktidarı ele almasıyla, Yakup'un yanında yer almış Türkmenler ordudan atılırlar. Bizce, Osmanlı İmparatorluğundaki kültür ikiliği de bu tarihten itibaren kemikleşmeğe başlamıştır. Kendisi de sürü sahibi olan Osmanbeyin kurduğu aşiret devleti, bir imparatorluk haline dönüştükçe, geleneksel kültürünü de değiştirir. Türk kökenli, ama bu topraklardaki hıristiyan toplulukların kültürlerinden de yararlanan yeni bir kültür oluşturur. Göçebe Türk boylarıysa, Osmanlı yönetimince yerleştirildiği Balkanlardaki hudut boyalarında veya Anadolu'da geleneksel yaşamını sürdürmektedir. Ne var ki, onlar da hıristiyan azınlıklarla birlikte yaşamaktadırlar.

İşte bu nedenle biz, Osmanlı İmparatorluğundaki kültür ikiliğini, Saray kültürü ve Anadolu'da (veya Trakya'da, Balkanlarda) müslüman, hıristiyan birarada yaşayan asker-toprak adamı halkın «reaya kültürü» biçiminde gruplandırmayı daha doğru bulmaktayız. Kuşkusuz, reaya kültürü dediğimiz bu halk kültürü de, temelde Türk kökenli bir kültürdür. Boratav hocanın da belirttiği gibi, içinde Çin'den, İran'dan, Hint'ten, Arap'tan da motifler taşıyan, Anadolu'daki hıristiyan kültürü de özümlemiş bir kültürdür. Tıpkı Saray kültürü gibi. Reaya kültürü diye adlandırdığımız bu yeni Anadolu kültürü, bizce kesinlikle yalın bir Doğu-İslam kültürü değildir.

Günümüzdeki kültürel yozlaşmayı da ancak böyle açıklayabilirmişiz gibi gelmektedir bize. Bugünkü müziğimizin hemen hemen bütün müzik adamlarınca eleştirilen bu yoz durumuna acaba yalnızca «arabesk müzik» demek yeterli midir? Bizce söz konusu bu yoz müzik, arabesk değil, tipik reaya müziğidir. İçinde yalnızca arabest öğeler değil, Hint müziğinden de, İran müziğinden de, Rum müziğinden de, kilise müziğinden de öğeler taşıyan reaya müziğidir. Yani Halk müziği dediğimiz müzik, aslında reaya kültürünün bir ürünüdür. (Kuşkusuz, reaya sözcüğü

burada küçümseyici veya küçültücü bir anlamda kullanılmamaktadır. Bir kültürel kategorinin adı olarak kullanılmaktadır.)

Anadolu reaya kültürünün, son yıllarda ülkemizde egemen kültür haline gelişinin işaretleri, öteki kültürel olgularda da artık açık açık görülmektedir. Örneğin, klasik mutfağımız hızla yerini reaya mutfağına terketmiş, kentler köyler kebaptan, lahmacundan geçilmez olmuştur. Klasik Osmanlı sivil mimarisi, başlangıçta Batılılaşıyormuş gibi kısa bir geçiş aşamasından sonra yok edilmiş reaya zevki mimarimize de egemen olmuştur. Yeşilçam sineması, sözcüğün tam anlamıyla bir reaya sinemasıdır. İlginçtir, toplumsal yaşamımıza pek de girmemiş olan opera, bale gibi sanatlar da bile, bu reaya kültürünün etkisiyle kimilerince yozlaştırılmağa çalışılmaktadır. Örneğin, 3 Temmuz 1983 günlü Cumhuriyet gazetesinde çıkan bir konuşmasında, Devlet Tiyatrosunun başoyuncularından Ayten Gökçer, sorumsuzcasına Bale ile «Göbek dansı»nı bir tutmaktadır. **«Göbek dansı ile bale farklı değildir. Şimdi folklorun içine Devlet Balesi girdi. Mesela balerinler göbek atıyor.»** diyebilmektedir.

Bizce, Tanzimat'tan sonra ortaya çıkan, genel olarak kültürümüzde bir ikiliğin doğması değil, zaten var olan bu ikilikten ülkede egemen kültür olan Osmanlı kültürünün (İstanbul kültürünün), Batılılaşma girişimlerinin zorlamasıyla ikiye bölünmesi olmuştur. Yani, bizce, yerleşik tek Türk kültürü olan bu kültür, Tanzimat'tan sonra **«Batıcı Osmanlı kültürü»** ve **«Doğu-İslamcı Osmanlı kültürü»** şeklinde ikiye ayrılmıştır.

Batıcı Osmanlı kültüründen yana olan Cumhuriyetin kurucuları ise, Ziya Gökalp'ın bilimsel olmaktan yoksun bu önerilerinin etkisiyle «Batıcı Osmanlı kültürü»nün yalnızca Batıcı yanını alıp, folklorla yeni bir senteze varabileceklerini sanmışlardır. Folklor, bilinçsizcesine abartılmış ve sonuç, yarım yüzyıl içinde «reaya kültürünün» ülkede egemen, kültür haline gelmesi olmuştur.

Kısacası, son beş yüzyıllık folklorumuz, bizce reaya kültürün olgularıdır. Reaya karakterlidir. Kırsal karakterlidir.

Nitekim halk müziğimiz de reaya karakterlidir, kırsal karakterlidir. Halk şarkılarında hep gurbet, ayrılık, sıla hasreti, askere gidiş, kız kaçırma, köy düğünü, düğün adetleri gibi hep köy yaşamı konu edinilmektedir. Genellikle anonimdir ve kişilikten yoksundur. Gene, folklorun önemli özelliklerinden biri de sözlü oluşudur. Bizde de, halk müziğinde yazıya geçiş, XIX. yüzyılın sonları ve XX. yüzyılda olmuştur. Bugün halk müziğimizin ustaları diye bildiğimiz ozanların, aşıkların türküleri de, yazılı gelenek bulunmadığından, kulaktan kulağa aktarılarak günümüze gelmiştir. Dolayısıyla özgünlüklerini korudukları kuşkuludur.

Oysa, klasik Osmanlı müziğinde yazılı müziğe geçiş, yazılı edebiyatın tarihi kadar eskidir. Bilindiği gibi, yazılı edebiyat bizde Divan Şiiri ile başlamıştır. Tarihi XIII. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Nitekim, bilinen en eski musiki eserimiz de Safiyüddün Abdülmümin Urmevi'ye aittir ve XIII. yüzyılın sonlarına doğru kaleme alınmış sonlarına doğru kaleme alınmıştır.

XVII. yüzyılda Ali Ufki eski Batı notasıyla, Kantemiroğlu da ebced notasıyla yüzlerce yapıtı yazıya geçirmişler ve günümüze ulaşmasını sağlamışlardır.

Sayın Berker'in de belirttiği gibi, bizce de gerçekten mükemmel bir Osmanlı müziği vardır. Bu müziğin Bizans'tan da etkilenmiş olması bizim olmasına kesinlikle engel değildir.

Nasıl bugünkü çağdaş şiirimizin güçlü geçmişi Divan şiiri ise, mimarimizin güçlü geçmişi Mimar Sinan'lar ise, dilimizin temeli İstanbul Türkçesi ise, hiç kuşku yok ki çağdaş ulusal müziğimizin de temeli bu klasik Osmanlı müziğidir. Bizim olan klasik müziktir.

Folklor, bir kez daha belirtelim ki kırsal karakterlidir ve çağdaş sanatların temelini oluşturacak bir estetik olgunluğa sahip değildir. Olsa olsa yararlanılabilir.

Galiba, 50 yıldır hemen hemen bütün sanatlarımız için temel alınması bir hükümet politikası haline getirilen «folklor» ile savaşın zamanı geldi de geçiyor bile.

Bizce de, folklor çağdaş sanata düşmandır

(Yazko Edebiyat Eylül 1983

SANATIN DÜŞMANI FOLKLOR MU?

Ataol BEHRAMOĞLU

Demirtaş Ceyhun, **Yazko Edebiyat**'ın Eylül 1983 tarihli sayısında yayınlanan «Folklor Sanata Düşman mı?» başlıklı yazısını, E. Berker'in **Orkestra** dergisinde yayınlanan bir yazısındaki ve C. Süreya'nın ünlü «Folklor Şiire Düşman» yazısındaki yargılara katıldığını belirterek, «Bizce de, folklor çağdaş sanata düşmandır» yargısıyla noktalıyor.

Yargısının temelini, yazısının sonlarındaki şu özetlemenin oluşturduğu söylenebilir: «Kısacası, son beş yüzyıllık folklorumuz, bizce reaya kültürün olgularıdır. Reaya karakterlidir. Kırsal karakterlidir. Nitekim halk müziğimiz de reaya karakterlidir, kırsal karakterlidir. Halk şarkılarında hep gurbet, ayrılık, sıla hasreti, askere gidiş, kız kaçırma, köy düğünü, düğün adetleri gibi hep köy yaşamı konu edinilmektedir. Genellikle anonimdir ve kişilikten yoksundur.» Yazının bir başka yerinde de, folklorla ilgili olarak şu genel yargılar yer alıyor: «Folklor, en küçük toplumsal örgütlenme birimi diyebileceğimiz köy birimlerine özgü, kırsal yaşamdaki toplumsal olayları konu edinmektedir. Genellikle anonimdir. Gelenekçidir. Tekniği zayıftır. Bu nedenle de yenileşmeye kapalıdır. Daha çok kendini yineler durur. Duygu yanı ağır basar. Bu nitelikleri, basit estetiği ve tekniği yüzünden de, kültür düzeyi düşük kitleler arasında kolayca yaygınlaşır.»

Demirtaş Ceyhun, yazısında, «bugünkü çağdaş şiirimizin güçlü geçmişi»nin Divan şiiri, «Çağdaş ulusal müziğimizin temeli»nin klasik Osmanlı müziği olduğu görüşlerini ileri sürüyor. Berker'in görüşüne katılarak, A. Saygun, U.C. Erkin vb. bestecilerin yapıtlarının «halkımızca benimsenip yaygınlaşmamasını», Halk müziğimizin Batılı teknikle yeniden yorumlanıp bir senteze varılabileceği, yeni bir çağdaş ulusal müzik yaratılabileceği sanısının yanlışlığında» görüyor.

Ben de Demirtaş Ceyhun gibi, müzik konusunda bir dinleyici olma ötesinde, teknik alanda fazla bir bilgi sahibi olmadığım için, teknik tartışmaya girebilecek durumda değilim. Fakat, sözü edilen müzikçilerimizin «halkımızca benimsenip yaygınlaşmaması»nın biricik nedeni, acaba yukarda ileri sürülen saptama mıdır sorusunu sormaktan da kendimi alamıyorum. D. Ceyhun'un yazısındaki tanımı kullanarak söylersek, «kültür düzeyi düşük kitleler» gerçeği, sözkonusu müzikçilerimizin «benimsenip yaygınlaşmaması»nın önemli etkenlerinden biri değil midir? Yoksa Demirtaş Ceyhun'a göre, «halkımız» ile «kültür düzeyi düşük kitleler» aynı ayrı toplumsal kesimler midir? Görüldüğü gibi, D. Ceyhun'un yazısında, «halkımız», «kültür düzeyi düşük kitleler» tanımlarının yeterince açıklanmamış oluşu, bu türden sorulara yol açmaktadır.

Gösteri dergisinin geçen yıl yayınlanan sayılarından birinde yeralan müzik sorunları bölümü, oldukça ilginç yazılar toplamından oluşuyordu. (Yanılmıyorsam, sayın E. Berker'in de, **Orkestra** da yayınlandığını öğrendiğim yazısındakine benzer görüşleri içeren bir başka yazısı da yer almaktaydı bu bölümde.) Yine yanılmıyorsam sayın Adnan Saygun, bu bölümde yayınlanan yazısında - ya da kendisiyle yapılan söyleşide çok sesli müziğe geçişte Klasik Osmanlı Müziğinden yararlanılamayışını, klasik Batı Müziğindeki çok seslilik dizgesiyle, bizim klasik müziğimizdeki makam dizgesinin bağdaşmazlığıyla açıklamaktaydı. Başkaca ilginç, önemli yazılar da vardı sözünü ettiğim derginin bu özel bölümünde.

Bizim klasik müziğimizdeki makam dizgesi çok sesli bir müziğe geçmeye olanaklı mıdır, değil midir, sorusunun yanıtının, konunun uzmanlarınca tartışıldığı ve farklı görüşlerin bulunduğu anlaşılıyor. Fakat, bu yanıt ne olursa olsun, sanırım, çağdaş çok sesli müzik yapıtlarında, halk müziği ezgilerinden yararlanıldığı gibi, klasik Osmanlı müziği ezgilerinden yararlanılmaya bir engel bulunmasa gerektir. Bu noktada (klasik Osmanlı müziğinin bir dönemde tümüyle dışlanmasının yanlışlığı konusunda) E. Berker ve D. Ceyhun'la aynı görüşü paylaşıyorum. Fakat, çağdaş çok sesli müziğimizin hangi müzik kaynaklarından nasıl ve ne ölçüde yararlanılarak «yaygınlaştırılıp halkımıza benimsetilebileceği» konusunda bir görüş ileri sürme yetkisini kendimde bulmuyorum.

Demirtaş Ceyhun'la, folklor konusunda bir tartışmaya girmek de istemiyorum. Sadece, bu konuda, bir bölümünü yukarıya aldığım görüşlerini sıralarken, fazla derine inme gereğini duymadığına ilişkin izlenimimi, folklora «savaş» açarken de fazla ileri gitmiş olabileceği konusundaki kaygımı belirtmekle yetineceğim. Nitekim Demirtaş Ceyhun da bu kaygıyı duymuş olmalı ki, «folklor... çağdaş sanatların temelini oluşturacak bir estetik olgunluğa sahip değildir» yargısının hemen arkasından «Olsa olsa yararlanılabilir» tümcesini ekleme gereğini duymuş. Aynı anda hem savaşmanın hem de yararlanmanın nasıl olacağı ise açıklanmıyor.

Şiirin belkemiğini anadil oluşturduğuna göre, pek az istisna dışında, geniş yığınların ya da Istanbul halkının diliyle ilgisi olmayan bir dille (Osmanlıcayla) yazılmış Divan şiirinin, «bugünkü çağdaş şiirimizin güçlü geçmişi» olduğu yargısı ise, tartışmaya çok açık görünüyor. Puşkin, Lermontov gibi şairler, bugünkü Rus şiirinin güçlü geçmişidirler gerçekten de. Çünkü herkesin anladığı bir dille yazmakla kalmamışlar, Rus şiiri dilini klasisizmin tumturaklılığından, romantizmin yapaylığından arındırmışlardır. Shakespeare, İngilizce dilli çağdaş şiirin güçlü geçmişi olsa gerektir. (Dilinin yer yer eskimiş oluşuyla bizim Divan şiiri dilinin eskiliği, konuşma dilinden uzaklığı, karşılaştırılamaz bile.)

Bu örneklerle bir arada düşündüğümüzde (sahip olduğu zenginlikler, biçim ve anlatım yetkinlikleri ne olursa olsun) büyük ölçüde anadilin sözcükleriyle yazılmamış bir şiiri, günümüz Türk şiirinin «güçlü geçmişi», (ve yazıdaki savın doğal sonucu olarak, biricik güçlü geçmişi) saymak, ne ölçüde olasıdır? Öte yandan, anadilimizin belkemiğini oluşturan halk şiirimizin, türkü sözlerinin, destanların, masalların, deyimlerin, atasözlerinin, «reaya kültürü» tanımıyla bir çırpıda çağdaş şiirimizin dışına çıkarılıp atılmak istenişini anlayabilmek kolay olmasa gerektir.

Toplumca bir kültür karmaşası içinde olduğumuz çok açık. Her alanda yeni bireşimlere varılması zorunluluğu da. Bu noktada, çağdaş şiirimizin bu bireşime öteki kültür alanlarından daha önce ve yetkin biçimde varmış olduğunu sanırım söyleyebiliriz. Günümüz Türk şiiri, Yahya Kemal'in, Nazım Hikmet'in, hece şiirinin ve sonraki şairlerin oluşturduğu ulusal şiir dili temelnde, ulusal kimlik kazanmış bir sanat türü olarak varlığını sürdürmekte, evrensel alanda da bir değer olarak kendinden söz ettirmektedir Çağdaş şiirimizde bu bireşime varılırken, yukarda sö-

zü edilen ve başka şairlerce, Divan şiirinden de, halk şiiri ve folklordan da, Tanzimat ve Tanziman sonrası şiirinin arayışlarından ve bulgularından da yararlanılmıştır, yararlanılmaktadır ve doğru olan da kanımca budur.

Osmanlı kültürü de, halk kültürü ve folklor da ulusal kültürümüzün yadsınmaları olanaksız olgularıdır. Fakat sözkonusu kültür alanı şiir olunca, bizde burjuva sınıfının ve dolayısıyla burjuva kültürünün oluşumunda Batı ülkelerine oranla birkaç yüzyıllık gecikmeye (bir başka deyişle, ulusal dille yazılmış, ulusal-burjuva şiiri diye nitelenebilecek bir şiirin yazılmasındaki gecikmeye) bağlı olarak, halk şiiri ve kültürünün gelişme süreci ve etkinliği, Batı ülkelerindekine oranla çok daha uzun sürmüştür. Bu ülkelerde halk şiiri ve folklor, modern şiirce birkaç yüzyıl öncelerde özümsenmeye başlamışken, bizde halk şiiri ve Divan şiiri uzun bir süre iki ayrı olgu olarak varlıklarını sürdürmüştür. Bu bakımdan, Batı ülkelerinde birkaç yüzyıl önce gerçekleşen bir sürecin (halk kültürünün modern edebiyatlarca özümsenmesi sürecinin) bizde en çok yüzyıllık bir geçmişi olması ve günümüze kadar uzamasında yadırganacak bir şey yoktur.

Demirtaş Ceyhun, 70'li yılların sonlarında «halk şiirini öykünen» genç ozanların «fazla bir etkinlikleri olmadığı» görüşünde, kuramsal olarak haklıdır. («Kuramsal olarak» diyorum, çünkü eğer sözü edilmek istenen genç ozanlar, Y. Miraç, O. Telli vb. ise, bu arkadaşları «halk şiirini öykünme» sınırları içinde tanımlamak haksızlık olur.) Gerçekten de, günümüzde halk şiiri kopyacılığı, dilimizin her alanda ve bu arada şiir alanında ulaştığı aşamalar, kazandığı zenginlikler düşünülürse, hiç kuşkusuz, kısır bir çaba olarak kalır. Ama Demirtaş Ceyhun, «divan şiirine öykünen» her yaşta ve başta ozanları nda «fazla bir etkinlikleri olmadığını» görmüyor mu?

Bunun böyle olmasının nedenini, öykünülen şiir türünün niteliğinden, «güçlü geçmiş» oluşundan ya da olmayışından çok, öykünme olgusunun kedisinde aramak doğru olur sanıyorum. Çünkü sanatsal yaratıcılığın özünde, özgünlük, kişisellik, yenilikçilik vardır. Bugün, bize gelenek oluşturduğunu düşündüğümüz şairlerin, sanatçıların hangisini incelersek inceleyelim, değerli kişiliklerse, kendi dönemlerinin yenilikçileri olduklarını, ürün verdikleri alana kendi kişiselliklerinin, özgünlüklerinin damgasını vurmuş olduklarını görürüz. Çünkü her dönemde ve her ülkede modern sanatın düşmanı folklor, ya da klasik gelenek vb. değil, (gelenekçi ya da avangard) yani hangi türde, yönde ve biçimde olursa olsun, kalıpçılık ve öykünmeciliktir...

(Varlık Kasım 83)

FOLKLOR, NEDEN «SANATA DÜŞMAN» OLSUN?

Mehmet BAYRAK

Demirtaş Ceyhun, Yazko Edebiyat'ın Eylül-1983 sayısında tartışma gündemine yeni bir konu getiriyor: «Folklor, sanata düşman mı?»

Aslında yeni de sayılmaz. Kendisi de söylüyor. İlk kez Cemal Süreya tarafından 1956 yılında, yani 2. Yeni şiir akımının başladığı yıllarda gündeme getiriliyor. Ceyhun, müzikçi Ercüment Berker'le yapılmış bir konuşmayı da kimi görüşlerine dayanak yapıyor.

Demirtaş Ceyhun, bana göre, kimi doğru kimi yanlış birçok tezle ortaya çıkı-

yor. Ayrı ayrı inceleme konusu olabilecek birçok değişik tezi biraraya getirdiği için, aslında konu dağılıyor, fakat sonuçta yeniden sorun folklor üzerinde yoğunlaşıyor ve «folklora savaş açılması gereği» vurgulanıyor.

Öncelikle, savaş açılması öngörülen folklor (halkbilim) nedir, hangi alanları inceler, bunu vurgulamak gerekiyor.

Bilindiği gibi kaynaklarda şöyle tanımlanıyor folklor: «Bir ülkede yaşayan halkın gelenek ve göreneklerini, inanmalarını, töre ve törenlerini, müziğini, oyun ve danslarını, el sanatlarını, türkü, masal gibi edebiyat ürünlerini, araç-gereçlerini, kısaca **kültür ve edebiyat yaratmalarını** inceleyen bir bilim»dir. (Bkz. P.N. Boratav, S.V Örnek, A: Özkırımlı...)

Özetle, Türkçedeki tam karşılığı olan «halkbilim» sözünden de anlaşılacağı gibi, folklorun konusu ve ilgi alanı, tüm yönleriyle halktır. Başka bir deyişle bir ülkenin, bir yöre halkının, bir etnik grubun yaşamının bütününü kapsayan bir bilim... Bütün kollarıyla halk edebiyatından başlayarak, halk oyunlarına (danslarına), halk müziğine, halk tiyatrosuna ve halkın maddi yaşamının tüm yönlerine kadar yayılan bir bilim dalı...

Gördüğümüz kadarıyla Ceyhun, «folklorla,» daha çok «halk edebiyatı» ve «halk müziği»ni amaçlıyor; eleştirilerini de bu alanlara yöneltiyor.

Bilindiği gibi Türkiye'de ilk bilimsel halkbilim (folklor) çalışmaları 19'uncu yüzyılda başlıyor ve yabancılar tarafından yapılıyor. Bu konuda akla gelen ilk isimlerden biri Macar İgnaz Kunoş. Bunu, bir bölümü Türkiye'de, bir bölümü Türkiye dışındaki Türkler arasında yapılmış çalışmalar izliyor.

Türkiye'de bilimsel yöntemlerle ilk halkbilim (folklor) araştırma ve derlemelerini yapan Kunoş, 1886'dan başlayarak bunları yayımlıyor. Daha sonra başka yabancı uzmanlar bunu izliyorlar.

Genelde folklor, özelde halk edebiyatı araştırmalarının sistemli biçimde yapılmasının, —yoksa daha XI. yüzyılın Divanü Lügati't-Türk'ü de temelde bir folklor çalışmasıdır— burjuva devrimleri, milliyetçilik akımları ve ulusal kurtuluş hareketleriyle paralellik gösterdiği bir gerçektir. Geri kalmış öteki toplum dillerinde olduğu gibi Türkoloji çalışmalarının da aynı dönemde yabancı uzmanlarca yapıldığı da biliniyor.

Türkiye'de, 20'nci yüzyıl başlarında bu işin yerli edebiyatçılarca «milli edebiyat» akımı çerçevesinde ele alındığını gözlüyoruz. Cumhuriyetten sonra bu çalışmalar sistemleştirilmeye, kurumlaştırılmaya çalışıyor. Nitekim 1927 yılında «Türk Halk Bilgisi Derneği» kuruluyor ve bu dernek 1928 yılında başlayarak» «Halk Bilgisi Mecmuasını çıkarıyor. (Bunu daha sonra Halk Bilgisi Haberleri, Folklor Postası ve Halkevleri dergileriyle, değişik yörelerden başka folklor dergileri izleyecektir.)

1926 yılında İstanbul Konservatuvarı'nın işbirliğiyle başlatılan türlü derlemeleri, bu alanda atılmış ilk önemli adımdır. 1930'lu yıllarda bu çalışmalara Ankara Konservatuvarı da katılır. (193d'den başlayarak.)

1932'de kurulmaya başlanan Halkevleri aracılığıyla çalışmalar daha da yaygınlaştırılır. 1936'da Ankara Halkevi'nin çağrısıyla Türkiye'ye gelip derlemeler yapan Bela Bartok'un çalışmaları, bu alandaki önemli ve ciddi çalışmalar arasında sayılır. Bunlara, Muzaffer Sarısözen gibi bazı sanatçıların Ankara Radyosu-Ankara Konservatuvarı işbirliğiyle sürdürdükleri çalışmaları da eklemeliyiz.

İgnaz Kunoş ve öteki yabancı «şarkıyyatçı»ların 19. yüzyılda başlattıkları çalışmaları bir yana bırakırsak, Rıza Tevfik, Ziya Gökalp ve Fuat Köprülü'nün folklorla ilgisi daha çok teorik plandadır. Konservatuvar, Radyo ve Halkevi çevreleri ise uygulayıcı ve yürütücü (icracı)dır. Kuşkusuz bunların konuya eğilmeleri ve

özellikle —başlangıçta— Gökalp'ın önermeleri, oluşturan yeni «resmi ideoloji» ile doğrudan ilgilidir.

Bu noktada, genelde şöyle bir politika izlenmiştir: Yeni yönetime kitle tabanı hazırlamak ve yeni ideolojiyi benimsetmek için Osmanlı'yı tümden mahkum etme. (Belki yönetim kendi açısından haklıydı da...)

Bu politika bazı yönleriyle olumlu, bazı yönleriyle de olumsuz sonuçlar vermiştir.

Sözgelimi Halkevi dergileri tarandığında; Mühimme Defterleri ve Şer'iyye Sicilleri'nden gidilerek, Osmanlı toplum düzeninin çarpıklıkları, çelişkileri ve haksızlıkları sergilenmeye çalışılmıştır. (Osmanlı dönemindeki halk hareketleri, mezhep sürtüşmeleri, toplum olayları, vergiler, köle ticareti ve gelir dağılımındaki eşitsizlikler en çok işlenen konular arasındadır.)

Toplumsal olaylar yansıtılırken, olaylara sınıfsal açıdan değil, Türk-gayrı Türk ikilemiyle bakılmıştır. Bu bakış açısına göre, Osmanlı döneminde ezilenler yalnızca Türkler, ezenlerse Türk olmayanlardır. Padişah ve yandaşlarına gelince, onların kanlarında bozulma olmuştur... Hüseyin Hüsmettin'den (Bkz. Amasya Tarihi) başlayarak, aynı bakış açısı hemen tüm Cumhuriyet tarihçilerine egemen olmuştur. (F. Köprülü, bu konuda bazı yönleriyle ötekilerden ayrılır. Yakın dönemde daha sağlıklı çalışmaların yapıldığına tanık oluyoruz.)

Yeni yönetimin yönlendirdiği bu politika, romantik ve popülist düzeyde köycülük akımlarına da yolaçıyor. «Milliyetçi» ve «popülist» olan bu politika, giderek yeni yönetimi «Güneş-Dil Teorisi» gibi gülünç noktalara kadar götürmüştür.

Özetle belirlemeye çalıştığımız bu çerçevede oluşturulan resmi ideolojinin birçok yönünü rahatlıkla eleştirebilir ve mahkum edebiliriz.

Yalnız, bu noktada Demirtaş Ceyhun'un tezine gelip, tartışmak istiyorum.

Cumhuriyet yönetiminin, o güne kadar ihmal edilmiş, horlanmış halk sanat ürünlerini gün ışığına çıkarması, —kendisi neyi amaçlarsa amaçlasın— önemli bir adımdır.

Konuya folklor ya da daha dar anlamda halk sanat ürünleri açısından bakarsak, açıktır ki tavrımız, «halk n'eylerse güzel eyler» tavrı değildir. Bu popülistçe bir tavır olur ve elbette ki yanlıştır. Fakat «resmi ideoloji»ye karşı çıkıyoruz diye, atılan olumlu adımlara da karşı çıkılamaz.

Öncelikle unutulmaması gereken nokta şudur: Bu ürünler, yüzlerce yıllık geçmişi olan halk kültür ve sanat ürünleridir. Sınıflı toplumlarda kültürün, kaçınılmaz olarak hem tutucu, hem ilerici ögeleri içerdiği bilinen bir gerçektir. Böyle toplumlarda ağır basan, kültüre damgasını vuran elbette hakim sınıfların kültürüdür. Ama öte yandan **ezilen sınıfların yaşama şartlarından doğan, sınıf mücadelesinden kaynaklanan, ezilenlerin özlemlerini, çıkarlarını, dünya görüşlerini dile getiren bir kültür de içten içe oluşur ve ürünlerini verir. Tarih boyunca insanlığın sömürüye, zulme başkaldırısını dile getiren, insanca dayanışmayı, yardımlaşmayı, sevgiyi içeren bir kültür de daima görülmüştür ve görülecektir.**

«İnsanoğlunun yüzyıllar boyu kültür ve sanat alanında verdiği ürünler ve getirdiği yenilikler arasında, çağımızda da değerini, ilerici niteliğini koruyan çok şey vardır. Yeni toplumun kuruluşunda, yeni kültürün yaratılışında elbette bu ileri unsurlara sahip çıkılacak ve gereği gibi değerlendirilecektir.» (Bkz. TÖB-DER; Emperyalizm, Ulusal Bağımsızlık ve Kültür, 1977)

Demek ki sorun, ister «avam»ın ister «havas»ın olsun, kültür birikimini tümden kabullenmek ya da hiçlemek değil; ciddi bir ayıklama yaparak bu kültür birikimlerinden yararlanmaktır.

Sözgelimi bir Köroğlu, bir Bedreddin, bir Pir Sultan Abdal, demokratik ve top-

lumcu kültür açısından günümüzde de değer taşırlar. Ama bu değer «Köroğlu'nun yolkesici, Bedreddin'le Pir Sultan'ın mistik yanları» değil, onların zulme, sömürüye başkaldırışlarıdır.

Halk, «erdemli başkaldırı geleneği»ne dayanarak, 16'ncı yüzyılın «eşkiya-şair» Köroğlu'sundan koskoca bir «destan» yaratmıştır. Halk Pir Sultan'a da sahip çıkmış ve bir «Pir Sultan geleneği» oluşturmuştur. Bugün bizi ilgilendiren tümüyle Pir Sultan değil, onun haksızlıklara, zulme başkaldıran eylemci yönüdür.

Sorunu böyle algılamayıp, «savaş açmak» ise kanımızca temelden yanlıştır.

Bu konular şimdi değil, 1957 yılında da değil, 1930'lu yıllarda tartışma gündemine gelmiş. Sözgelimi Abdülbaki Gölpınarlı (Divan Edebiyatı Beyanındadır) ve Hasan Ali Yücel (Türk Edebiyatına Toplu Bir Bakış) —D. Ceyhun'un tersine— Divan Edebiyatını çeşitli yönlerden mahkum edip, Halk Edebiyatının önemini abartırken; toplumcu sanatçı Sabahattin Ali daha nesnel bir yaklaşımda bulunuyordu. 1936 ve 1938 yıllarında kendisiyle yapılan ilk konuşmada, iki edebiyatı şöyle değerlendiriyordu:

«İslamiyetten evvelki Türk edebiyatı, Divan edebiyatı, Tekke ve Halk edebiyatları, Tanzimat edebiyatı, Edebiyat-ı Cedide, Fecr-i Ati, Genç Kalemler vs., bugün başlaması icabeden yarının edebiyatına bilâ vasıta bağlanabilecek birer edebi devir olmak vasıflarından mahrumdurlar.

Bu devirler daha ziyade edebiyat tarihçilerini, mütebahhirleri (bu konuda uzmanlaşanları) meşgul edecek ve **istikbalin sanatçılarına asıl bu ellerden geçtikten sonra işe yarar bir şekilde vasıl olacaktır.**

Her biri, zaman zaman, muayyen bir sınıfın, bir zümrenin, bir sitenin, yeni beliren bir hayat ve dünyayı görüş şeklinin, basit bir hayranlığın, derin bir iç dünyasının, hülâsa maddi ve manevi birçok hadise ve tesirlerin birer muhassalası, birer ifadesi olan bu edebi devirler ve kollar, teker teker, bir milletin edebiyatı vasfına hak kazanacak şartlardan mahrumdurlar. Sanatkârlık tarafı kuvvetli olanların iç cevherleri basit ve mahdut; iç dünyası bütün bir kitleyi kavrayacak kadar geniş olanlarının ise sanat tarafı iptidai ve bozuktur. **Bunlardan bir veya birkaç tanesinin doğrudan doğruya bir edebiyata analık etmesi şöyle dursun, yukarıda zikrettiğim mutavassıt ellerden geçmedikten sonra bir sanatkâra kaba materyal olarak hizmet etmesi bile imkansızdır.»**

«Halk ve Divan edebiyatlarımızdan bugün yararlanma olanağı var mı?» yolundaki bir soruya da şu karşılığı veriyor:

«Sanat olmuş ve olacak her şeyden faydalanılır. Divan edebiyatı gibi kitle ile arasındaki köprüleri yıkmış zümre edebiyatları ancak içtimai tetkik mevzuu olurlar ve şair bunları ibretle gözden geçirir. Halk edebiyatı ise halka varabilmek yollarını işaret edeceği için daha istifadelidir. Fakat bunu da olduğu gibi almak yanlıştır. Halk edebiyatının geri tarafları çoktur. Mahsullerinin ekserisi din ve tasavvuf karanlığının, derebeylik zihniyetinin tesirleri ile dopdoludur. Bu materyali kullanacak olanlar, ayıklamasını bilen insanlar olmahdır.» (Bkz. Mehmet Bayrak: Sabahattin Ali'nin Edebiyat Üstüne Düşünceleri ve Sanat Anlayışı; Militan, Şubat 1976)

Şunu belirtmeliyim ki, günümüzde çok daha bilimsel düzlemde sürdürülmesi gereken bu tartışma, kanımca daha sağlıksız bir çizgide sürdürülüyor.

Hepsinden önce, sorunun ele alınış biçiminin yanlış olduğunu sanıyorum. Sorun, «geçmişi değerlendirme ve gelenekten yararlanma» biçiminde getirilse ve hangi sınıfların hangi ürünlerinden ne ölçüde ve nasıl yararlanılır, biçiminde getirilseydi, daha olumlu bir sonuç alınabilirdi sanırım.

Demirtaş Ceyhun'un yazısında takıldığım, yanlış anlamalara yol açan kimi noktalara da değinmek istiyorum:

1 — Cumhuriyetin ilk yıllarında «Beş Hececiler» ve «Yedi Meşaleciler» gibi şairlerin, halk şiirinin biçim ve anlatım özelliklerini esas alarak şiirler yazdıkları doğrudur. Fakat bu, güçlü bir akım halini alamamıştır. Aynı dönemde aruz tekniğiyle yazanlar olduğu gibi (Yahya Kemal) Nazım Hikmet'in öncülük ettiği toplumcu şairler serbest vezni yeğlemişlerdir.

Ayrıca, hece ölçüsüyle yazıp oldukça güzel ürünler verenler de olmuştur. (M. Akif, N. Fazıl, K. Kamu, F Nafiz ve daha sonra Sabahattin Ali sayılabilir). Demek ki bu, sanatçının sanatsal yetkinliğine bağlı bir olaydır

II — Aşık Veysel ve Aşık İhsani halk şiiri geleneğinin doğa' temsilcileri, Behçet Kemal ise yapay bir «devamcı»dır.

Bunlar arasındaki fark ise, değişik dünya görüşlerindeki sanatçıların tümü arasındaki fark gibidir. Ayrıca kimi kollanmış, kimi ezilmiştir.

Toplumcu halk şiiri geleneği günümüzde de yaşadığına göre, bunun günümüzdeki temsilcilerinden biri olan Aşık İhsani'nin de öteki toplumcu ozanlar yanında benimsenmesinde yadırganacak bir şey göremiyorum.

III — 1955'te boy veren 2. Yeni Şiirinin ne amaçla ve hangi biçim özellikleriyle ortaya çıktığı bilinen bir şey. (Bkz. Asım Bezirci; 2. Yeni Olayı)

2. Yeni, önceki şiirin biçiminden çok içeriğine bir tepkiydi, özellikle toplumcu şiirin...

Toplumcu şiire belirli ölçüde söyleyiş özellikleri kazandıran 2. Yeni Şiirinin, 1970'den sonraki toplumcu şiire içerik yönünden kazandırdığı bir şey yoktur ve olamazdı. İçeriği etkileyen, geçmiş toplumcu şiir geleneği ve ideolojik gelişmedir. Çağdaş toplumcu şiirin damarları 2. Yeni'ye değil; demokratik-toplumcu içerikli halk şiirine, Nazım'lara, Ahmed Arif'lere, Enver Gökçe'lere vb. dayanır. 70.li yılların sonlarında birkaç genç ozanın (Ozan Telli, Yaşar Miraç vb. nin amaçlandığını sanıyorum) şiirlerinde folklorik ögelere yer vermeleri bir öykünme değil, bence bir doğal akıştır. Tıpkı A. Arif ve E. Gökçe'de olduğu gibi.

IV — D. Ceyhun'un müzikçi Ercüment Berker'den yola çıkarak müzik konusunda getirdiği yaklaşımlara fazla girmek istemiyorum. Aslında bilgi alanımın da dışına çıkıyor bu konu. Yalnız önemli bulduğum müzikle ilgili başka bir sorun üzerinde durmak istiyorum.

Cumhuriyet döneminde, Radyolarda ve Halkevleri gibi yerlerde icra edildiği için müziğin kurumlaştırılması ve yönlendirilmesi daha kolay olmuştur. Fakat sanatın öteki dalları bu ölçüde yönlendirilememiştir. Toplumcu sanatçıların başına gelenler de bu yüzdendir.

Demokrat Parti döneminde halk türkülerine bile el atıldığı ve Köroğlu, Dadaloğlu vb. türkülerinin «eşkiya türküleri» oldukları gerekçesiyle Radyolarda okunmalarının yasaklandığı unutulmamalıdır.

Muzaffer Sarısözen'in öncülük ettiği halk müziği alanındaki yanlış bir tutuma da burada değinmek istiyorum. Sözünü ettiğim asıl önemli sorun da bu.

Sarısözen ekibi, Türklerin gerçek çalgısının «kopuz» olmasından yola çıkarak, halk müziğinde yalnız bunun türlerine (divan sazı, bağlama, cura vs.) yer vermiştir. Oysa halk müziği gerçekte yalnız bunlarla mı icra ediliyordu? Sözgelimi tek başına sanat icra eden bir Malatyalı Fahri Kayahan, bir Diyarbakırlı Celâl Güzelses sanatlarını neyle icra ediyorlardı; öteki halk kesimleri sadece sazla mı yetiniyorlardı? Kuşkusuz değil. Bugün sazın türlerinden başka, cümbüş, keman, kabak kemane, tar, davul, zurna, tef, zil, kaşık, klarnet, sipsi, mey gibi çalgılar halk müziğine eşlik ediyorsa, bu boşuna değildir Bence halk müziği gerçek yata-

ğına yeni akıyor. Bu noktaya da, otantik müziğin doğal gerekleri zorladı.

Yoksa birbirinden pek farklı olmayan on dolayında sazın yanyana gelmesiyle yapılan müzik değildi herhalde, halk müziği. İşte bu uygulama, geçmiş dönemde halk müziğinde büyük bir kısırlık, bir tıkızlık, bir sığlık yarattı.

Folklorun bir başka kolu olan halk oyunlarında da yanlış bir politika gözlüyoruz. Bölücülük yaratacağı gerekçesiyle halk oyunları ekiplerinin giyim-kuşamlarına müdahale edildiği gibi, bir aralar TV'da gösterileri bile sakıncalı bulunmuştu. Çeşitli toplumsal ilişkileri ve iş yaşamını yansıtan, sergileyen halk oyunlarına yer verilmemesi de sansürün bir başka çeşidi...

V — Son olarak D. Ceyhun'un, Cemal Süreya'dan alıntıladığı şu görüşe değineceğim. Şöyle diyor C. Süreya:

a — Folklorda 'hikaye anlatmak' önemlidir

b — Folklorda kişilik yoktur. Kişiliği öldürmektedir.

c — Folklorda kalıplar egemendir, sözcükler donmuştur

Şunlar da D. Ceyhun'dan:

d — Halk şarkılarında hep (...) köy yaşamı konu edinilmektedir. Genellikle anonimdir ve kişilikten yoksundur.

e — Folklorun önemli özelliklerinden biri de sözlü oluşudur. Bizde de halk müziğinde yazıya geçiş, XIX. yüzyılın sonları ve XX. yüzyılda olmuştur. Bugün halk müziğimizin ustaları diye bildiğimiz ozanların, aşıkların türküleri de, yazılı gelenek bulunmadığından, kulaktan kulağa aktarılarak günümüze gelmiştir. Dolayısıyla özgünlüklerini korudukları kuşkuludur.»

D. Ceyhun, «bugünkü çağdaş şiirmizin güçlü geçmişini Divan şiirinde» bulduğu ve Divan şiirini Halk şiirine yeğlediği için, açıklamalarımı bu perspetkifte yapmak istiyorum.

C. Süreya'nın nitelendirmeleri, —özellikle (b) ve (c) şıkları— folklordan çok (şiir açısından), D. Ceyhun'un bugünkü şiirin kaynağı olarak gördüğü Divan şiiri için geçerlidir.

Çünkü:

a) Çok önemli toplum ve doğa olaylarını bile Divan şiirinde bulmak olanaksızdır. Ortalık kasılıp kavrulurken bile olup-bitenler hiç ama hiç Divan şairini ırgalamamıştı. Sadece bir köprü, bir cami ya da bir çeşme mi yapıldı, Divan şairi ona övgüler düzmüş, tarihler düşürmüştür. Halk kesimlerinde olup-bitenleri bırakın, Sarayın yanıbaşında olup-bitenler bile ilgilendirmemiştir onu. Oysa halkın tarihini yazacak olanlar, halk şiirinden ve destanından çokça yararlanabilirler. Toplum olaylarına ilişkin destnlarla «eşkiya türkü ve ağıtları» bu açıdan önemli kaynaklardır.

b) Divan şiirinde insan ve sanatçı kişiliği yakalamak —mahlas beyti dışında— oldukça zordur. İnce hayallerle bezenmiş kimi beyitler hoşumuza gitse de, Divan şairlerinin tasvir ettiği «güzel» tipi gerçek hayatta yoktur. (Nedim'in ilk kez sarı saçlı bir güzelden söz etmesi, Divan şiirinde olay sayılmaktadır) Oysa halk şiirinde çizilen insan tipleri daha canlıdır, gerçeğe daha uygundur.

c) Kalıp ve biçimin Divan şiirinde daha da egemen olduğunu sanırım söylemeye bile gerek yok. Sözgelimi ağız, hep açılmış bir gül; dudaklar yakut; çene, Yusuf'un düştüğü derin kuyu; boy, servi; saçlar, kara ve gece; alın, ay; göğüs, İskender'in aynası vs.dir. (Divan şiirinde kalıplar, mazmunlar, semboller için Agâh Sırrı Levend'in aynı adlı kitabına bakılabilir.)

C. Süreya'nın görüşleri yeterince açık olmadığı için, daha fazla irdeleyemiyoruz. Bunlar, D. Ceyhun'un nitelendirmeleriyle birlikte alınarak, daha boyutlu biçimde eleştirilebilir.

Yalnız şimdilik şu kadarını söylemekle yetineceğim: Halk müziğinin yazıya geçişi, sanıldığı gibi XIX. yüzyılın sonları ile XX. yüzyıl değil; Ali Ufki'nin klasik müziği notaya geçirdiği 17'nci yüzyıldır. «**Mecmua-ı Saz u Söz**» bir 17'nci yüzyıl yazmasıdır ve 400 türkü ve şarkı notasıyla verilmiştir.

Halk ozanlarının ve aşıklarının türküleri, şiirleri de, sanıldığı gibi kulaktan kulağa aktarılarak günümüze gelmemiş, 17'nci yüzyıldan bu yana tutulduğunu bildiğimiz yüzlerce hatta binlerce şiir defteri (CÖNK) aracılığıyla gelmiştir. (Sadece Cahit Öztelli'de 300'ün üstünde Cönk bulunduğu biliniyor)

SONUÇ

Tüm bunlardan sonra söyleyeceklerimi şöylece özetlemek ve bağlamak istiyorum:

Herhangi bir halkın ya da sınıfın sanat ve kültür birikimine tümden karşı çıkmak ya da bu kültür birikimini olduğu gibi kabullenmek açıktır ki yanlış bir tutumdur. İster Halk şiiri, ister Divan şiiri olsun; gerektiğinde içeriğinden, gerektiğinde estetik dokusundan yararlanmak durumundayız.

Halk şiirinin daha çok demokratik-toplumcu ögelerinden, Divan şiirinin ise daha çok estetik dokusundan yararlanılabileceğini düşünüyorum.

Önemli olan tüm bu ürünleri tarihi maddecilik süzgecinden geçirip, günümüz sanat değerleriyle emiştirerek, ortaya çıkacak yeni ürünleri daha güzel bir gelecek için topluma sunmaktır.

ŞİİR: FORKLORUN KAZANCI

Tartışılmış, sonuçlandırılmış sanılan kimi yazınsal sorunların yeniden ele alınması yeni bir bakış açısını getirmeyi gerektirir. Eğer böyle bir kaygı gözetilmiyorsa pilavı ısıtıp sofraya sürmenin bir anlamı yok. Genelde sanatın, özelde şiirin folklorla olan ilişkisi konusunda peşisıra yayımlanan yazıları okudukça bunları düşünüyor; eski tartışmaları silkeleyen, öncekileri doğrulayan, değil boyutlandıran bir bakış yöntemi arıyoruz ilk elde. Öncesiz görüşlerin sonrasızlığından söz edilebilir kaygısıyla üretiliyor folklor konusundaki yazılar. Herkes yazısına, Cemal Süreya'nın kendisinden de ünlü olan nitelemesiyle başlıyor: «Folklor şiire düşman». Kimileri son sözcüğe ayraç içinde «mı» soru ekini de ekleyerek kesinlemeden kaçınmayı savsaklamıyor. Şöyle ya da böyle, şu ya da bu açıdan, folklorun yazınsal yapıtlara etkisi, katkısı, yararı, zararı üstüne pek de yeni olmayan, ama daha açımlayıcı yaklaşımlarda bulunuluyor. Bu tür yazıların, sonuçlandırılmış kimi tartışmaların yeniden gündeme getirilmesi genç yazarlar açısından daha yararlı oluyor kuşkusuz. Geçmişte yolaçıcı olmuş ama dergi sayfalarında kalmış olan bu tür yazıları keşfetmekte zorluklarla karşılaşan genç yazar için bu kan tazeleme işlemleri özellikle yararlıdır. Her yeni yazı bir öncekine gönderme işlevini de yerine getireceğinden, sözgelişi Demirtaş Ceyhun'un «folklor şiir düşman mı?» başlıklı denemesi, genç yazarı, Cemal Süreya'nın saptamasına yöneltecektir. Böylece soruna yeni eğilen genç yazarın «öncesizliği» bu tür yetkin yinelemelerle ortadan kalkabilecektir.

Folklor, bir ulusun kimliğini belirlemede bir katkıdır. Abartılması doğru olmayan bir katkıdır bu. Yani kimliğin toplamı değil, parçasıdır. Çağdaşlık sorunsalını önemsemek durumunda olan bir sanatçı da bunun ayrımındadır; yetersizliğini, bağlayıcılığını gözetmek durumundadır. Sabit Kemal Bayıldıran'ın açımlayıcı deyişiyle «folklor şairin (sanatçının) **kira arabasıdır**». Şiirimizin son dönemlerinde folkloru makam arabası gibi gören şairlerin vardığı durak ders vericidir. Şiirin folklordan yararlanması üstünde çok düşünüldü de, nedense folklorun şiirden edinecekleri konusunda fazla kafa yorulmadı. Şiir-folklor ilişkisine dürbünün tersiyle

bakıldı hep. Bu konuya bir de yazımızın başlığıyla yaklaşılmasını öneriyoruz. Ancak böylelikle, ilişkiden üst düzeyde bir üretime geçilebileceğini düşünüyoruz. Şiirin estetik yetkinliği, Demirtaş Ceyhun'un vurguladığı gibi «kırsal karakterli» olan folklorun yedeğinde sağlanamaz. Folklordan yararlanmayı değil, şiirin folklora katkısını düşündüğümüz sürece, kırsal karekterli olan bu birikimin «çağdaş sanatların temelini oluşturacak estetik olgunluğa sahip olmadığı» gerçeğini kavrayabiliriz.

(Hakimiyet Gazetesi Sanat Eki Kasım 83)

FOLKLOR SANATA DÜŞMAN DEĞİLDİR

Hüseyin KILIÇ

İngiliz yazarı Edward Morgan Forster, Roman Sanatı adlı yapıtında, «ister yaşamdan kitaplara olsun, ister kitaplardan konuşmalar, gerçeği bir alandan başka bir alana aktarmaya çalıştık mı, bir şeyler oluyor ve gerçekliği bozuluyor» der.

Ozan yüreğini haksızlıklara açmayan Sayın Cemal Süreya da «tam 27 yıl önce», gerçeği bir alandan başka bir alana aktararak, «Folklor, şiire düşmandır» demiş!

Eh, şiire düşman olan acılı ve acımasız folklor, niçin müziğe de düşman olmasın? Sözlerin sözü için kötü olan bir şey, seslerin sesi için de kötüdür kuşkusuz. Bunu iyi bilen koro şefi ve bestecimiz Sayın Ercüment Berker, Hüzzam Saz Semâisi'nin evrensel coşkusu içinde, «Adnan Saygun gibi, Ulvi Cemal Erkin gibi, Yalçın Tura gibi, diğer emsali arkadaşlar gibi bestecilerimizin şahsi gayretleriyle yaptıkları eserleri (...) bir çağdaş ulusal musiki ekolü halinde bütün dünyaya kabul ettirmek mümkün olamamıştır» dedikten sonra, elinde baguette'si, Orkestra dergisinin 118'inci sayısında, şöyle haykırmış:

«Folklor, müziğe düşmandır»!

Al gömlek gizlenmez; yanlışın tohumu, doğrununkinden daha çabuk yeşerir. Yararsız, gelişme ortamını yararlıdan daha kolay bulur. Hele folklorunu dizgesel bir biçimde derleyip sınıflandıramayan, inceleyip değerlendiremeyen, belgeliklerine yerleştirip hizmete hazır duruma gtiremeyen, üniversitelerinde folklor bölümleri bile bulunmayan; tarihsel ve etimolojik sözlüklerden yoksun, ulusal bir bilgiliğin gereğini dahi duymayan bir ülkede, folklorla ilgili doğruların giremediği bir yere, yanlış, kuşkusuz, elini kolunu sallayarak girer.

Nitekim, böyle olmuştur. **Yağma Edilen Türkiye**'nin usta yazarı Sayın Demirtaş Ceyhun, Devr-i hindi'ye Bulgarların, Karagöz'e Yunanlıların, Nasrettin Hoca'ya bilmem kimlerin sahip çıkmalarının da kendimizi bilmemekten ileri gelen bir «Yağma» olduğunu unutarak, Yazko Edebiyat'ın Eylül 1983 tarihli 35'inci sayısında şöyle diyor:

«Ercüment Berker'in o çok önemli konuşmasını ben de bir rastlantı sonucu okudum. Okuyunca da, günlerce her önüme gelen dostla bu konuda tartışmaktan, bu konuda kitabı karıştırmaktan, kendi kendime hesaplaşmaktan ve giderek bu konuda yazma küstahlığına kalkışmaktan kendimi alamadım».

Yetkin öykü yazarımızın, alıntıdaki ikinci tümcesinin Türkçeye pek uygunluğu ve söyleyişteki şaşırtıcı güzelliği bir yana; böylesine önemli bir konuya, üstelik kendi öykülerinde de başvurduğu değerlere eğilmesi için Ercüment Berker'in «önem-

li konuşmasını» beklemesi çok geç; konuşmayı okuduktan sonra ise, «folklor, çağdaş sanatın düşmanıdır» sonucuna varıvermesi için, dostlarıyla tartışıp üç beş kitap karıştırdıktan kelli, kendisiyle hesaplaşmasını yeterli bulması da çok erken bir ivecenlik değil mi?

Sayın Ceyhun'un yazısını okuduktan sonra, biz de pek merak ettik doğrusu: Acaba neymiş bu «şiire, müziğe, çağdaş sanata düşman» olan folklor, o kendi yavrularını yutan acımasız Kronos? Soruya bilimsel bir yanıt bulma umuduyla, ders notlarımızı bir daha gözden geçirdik, belleğimizi yokladık ve başka yazılı kaynaklarla bilgilerimizi tazelemeye çalıştık.

Bilindiği gibi, folklor, bileşik bir sözcük. «Folk» sözcüğü, İngilizce'de, «halk» anlamına geliyor. «Lore» ise, «bilim, bilgi» demek. Böylece, folklor, «halkbilimi, halkbilgisi» kavramlarını içeriyor. Folklor, yeni bir bilim dalı, yeni bir disiplin. Gerçi, eski çağlarda, Yunan ve Latin yazarları, halk töre ve gelenekleriyle ilgilenmişlerdi. Nitekim, Herodotos, Plinius ve Pausanias'ın yapıtlarında, sürezlerinin halk inançlarıyla ilgili önemli bilgiler bulunmaktadır. Fakat, folklorun dizgesel bir araştırma dalı olarak kurulmasını, Thomas Brawne ile Jean-Babtiste Thiers'e borçluyuz.

Bugüne değin, folklorun, pek çok tanımı yapılmıştır: 1879'ların İngilteresinde folklorun sözcülüğünü yapan Folklore Record dergisine göre, «folklor bilimi, insanlara ilişkin kurumlarda en eski, en yaygın ve en sürekli özellikleri inceler» Folklore Journal dergisi, bu tanıma, «halk işleyimi ve sanatını» da eklemektedir.

Andrew Lang'a göre, «folklor, yalnızca halkın söylence, töre ve inançlarıyla ilgilenir», Leon Maes, «folklor, hiçbir aydının öğretmediği görenek, masal ve büyü gibi halkın kendi kendine öğrendiği bilgilerdir. Yani, bir toplumda üst tabaka dediğimiz aydın katmanın dışında kalan büyük kitlenin yarattığı tinsel değerlerdir» diyor. A. Von Gennep'e göreyse; «folklor, bir halkın özü, kalıbı, geleneklerinin bilimsel araştırmasıdır. Toplumbilim, folklorun bir bölümüdür. Folklor, siyasal bilimlerin ve siyasal politikanın kaynak kitabıdır».

Halkın özüne ve özlemlerine yabancı, insan öğesine yaslanmayan sanat olabilirmiş gibi, folkloru bilinmeyen br toplumun Toplumbilimi yazılabilirmiş gibi, Toplumbilim karanlıklardaki bir toplumun sanatçısının ise, sanatı kalıcı sanat yapan özellikleri bir araya getirmesi olasıymış gibi; böyle bir toplumun siyasasından eğitim düzenine, kalkınma planlarından düşüngü, gengüdüm, politika ve yönlemlerini sağlıklı saptayabilirmişiz gibi, hem de haklı olarak Türkiyenin yağmalanmasına ve Amerika gönüllülerine karşı çıkanlar tarafından, tıpkı dünyanın öküz kafasında durduğunu savlarcasına, «şiirin, müziğin, çağdaş sanatın düşmanı» ilan ediliveren folklor konuları, ülkemizde, ancak 1890'lı yıllarda, yabancılar tarafından ele alınabilmiştir.

Divanü Lügat-it-Türk'teki folklor verilerini, Evliya Çelebi'nin abartmalı saptamalarını, Ahmet Mithat Efendi'nin Kıssadan Hisse dizisini ve Çaylak Tevfik'in Nasrettin Hoca Hikayelerini bir yana bırakırsak, Macar bilgini İgnasz Kunos'un çalışmalarını, bu alanın öncüleri olarak gösterebiliriz.

Daha sonra Rıza Tevfik, Ziya Gökalp, Dr. Hamit Zübeyr Koşay da konu üstünde durmuşlar ve 1927 yılında Türk Halk Bilgisi Derneği kurulmuştur. Fakat, folklor çalışmalarının asıl hızlanış nedenini, Cumhuriyetin kendi düşüngüsünü halkla bütünleştirmek özlemlerinde aramak, sanırız yanlış olmaz.

Dr. Hamit Zübeyr Koşay, «bu bilgi, bazan kolay, bazan da bireyin uzun bir öğrenim görmesiyle elde edilebilir. Hayvanların yönetimi, dokumacılık gibi, bu da bir bilgi; evrensel deyişiyle folklordur» diyerek yaklaşır konuya. Kemal Akçal, «bir ulusu oluşturan halk tabakalarının, kültür, sanat, giyim, geçim, dil, yazın ve bunlarla ilgili öbür özellikler folklorun diyemlediği anlamda toplanır» der. Pertev

Naili Boratav, «folklor, özdeksel kültür alanında olsun, timsel kültür alanında olsun, toplumun ortak ürünü olma özelliğini taşır» biçiminde yazar. Dr. Orhan Acıpayamlı, «bir ulusun, bir budunun ya da bir topluluğun halk tabakalarına ilişkin gelenek, görenek, inanış, töre, söylence, masal v.b. gibi o topluluğun buyrunç ve belleğinde yaşayan, tinsel kültür belgelerini araştırıp bulan ve bunlar üzerine hiç bir düşünce dizgesi kurmadan oldukları gibi saptayan bir bilimdir» diye tanımlar folkloru.

Görüldüğü gibi folklor, hiç bir şeye ve kimseye düşman olmayan bir bilimdir. Onu, «şiire, müziğe, çağdaş sanata düşman» bellemekle; toplumbilimi, tarihi ya da coğrafyayı sanata «düşman» bellemek arasında hiç bir ayrım yoktur.

Gerçi, Fransız bilgesi ve eleştirmeni Hippolyte Taine'in, «sanat yapıtı, çevrenin bulucukları ile görenek ve törelerinin genel durumundan ibaret bir bütün tarafından tayin dilir» görüşü, kuşkusuz paylaşılamaz. Bu bizi, ilkel düşünceye, mythoslar yoluyla düşünmeye götürebilir. Böyle bir düşünce ise, algısal, öznel ve her kalıba sokulabilen, içgüdülerin ağır bastığı, insanı, kör gerekliliğin ve bilinçsiz gücemliliğin kölesi durumuna getiren bir düşüncedir; toplumsal gerçeği deyimlemekten ve soyutlamalardan uzaktır.

Çoğunluğun paylaştığı bir şeyi dile getiren halk sanatı karşısındaki eleştirisiz ve duygusal hayranlığı da kuşkusuz paylaşamayız. Ernst Fischer'in dediği gibi, «halk sanatını da ancak herhangi başka bir sanat biçimine uyguladığımız ölçülerle, toplumsal öz ve niteliğiyle değerlendirebiliriz». Olaya bu açıdan bakıldıkta, Türk folklorunda, çağdaş sanat kişiliği kazandırılabilecek pek çok değer bulunacağı kuşkusuzdur. Sanatı doğanın çocuğu olmaktan çıkaracak, modern anlamda yeni biçem ve anlatım yolları bulabilecek güçte olan özgür ve bilinçli ustalar, küçücük bir ceviz tanesinden dev bir ağacın nasıl çıktığını gözönünde tutarak, folkloru «şiirin, müziğin, çağdaş sanatın düşmanı» ilan etme mantıksızlığında bulunmazlar; bulunmamışlardır. İşleyimin gelişmesiyle birlikte halk sanatı, ister istemez cılızlaşır ve giderek ortadan kalkar. Toplumun belirli bir üretim eşiğine ulaşması karşısında, artık kimse çekiçle ibrik dövmez. Radyonun, televizyonun, teypin ve videoların egemenliği altındaki böyle bir ülkede, ne Karacaoğlan çıkar, ne Pir Sultan Abdal yetişir. Onların görevlerini, çağdaş sanatçılar, çağdaş ozanlar yüklenir. Artık yeni besteleri, Nâzım Hikmet'ler, Hasan Hüseyin'ler yapar, yeni türküleri onlar çağırır. Ve bu yiğit sesler, ne folkloru kendilerine düşman bilir ve ne de ona düşman kesilir. Çünkü, köksüz ve görüngesiz sanat olmaz. Çünkü sanat, ulusal olmadan, uluslararası düzeye ulaşamaz. Sanatın kökünün ve ulusallığının oluşmasında ise, folklorun; görünge ve uluslararası niteliğinin yaratılmasında da toplumsalr kurumlaşma ile kişisel yeteneğin payı çok büyüktür.

Folklorsuz bir toplum, yalnızca yok değil; hiç de var olmamış demektir. Var olan bir şeyi sanatçının öcü gibi görmesiyse, mantık yasalarıyla bağdaşmaz. Marx'ın, «Bilindiği gibi, Yunan söylencebilimi Yunan sanatının yalnızca bir gereç deposu değil, aynı zamanda temelidir. Bütün söylence, doğa güçlerini düşgücünün içinde ve düşgücü yoluyla bağımlı kılar, denetler ve biçimlendirir. İşte bu yüzden de insanoğlu, doğa güçlerini gerçekten egemenliği altına aldığında söylncebilim ortadan kalkar. Yunan söylencebilimi Yunan sanatının önkoşuludur; başka bir deyişle, doğa ve toplum olayları halkın düşgücü tarafından bilinçsizce sanatsal bir biçimde özümlenmiştir» demesi, boşuna değildir.

Anadolulu ozan Homeros'un yarattığı İlyada ve Odyssia adlı ölümsüz destanlar, sözlü geleneğin birer ürünüdürler. Roma'nın kuruluş dönemlerine dalıp, gerçeği masala çevirerek aslında Augustus sürecini anlatan Publius Vergilius Maro'nun Aenais destanı da öyle.

Silin Alman yazınından Dietrich Von Rother, Nibelungen, Kral Rother, Ortnit - Wolfdietrich ve Walter söylencelerini; neler yitirir ve nereye dayanır bugörkemli yazın?

1480'de, Knittlingen'de bir çocuk dünyaya gelir. Bu çocuğun, 60 yıl sonra, Staufen-Brisgau'da öldüğü kabul edilir. Faust adlı söylence, işte bu kişinin serüvenlerini anlatır. Masal, 1587'de, Frankfurt'ta yayımlanır. Yazarı bilinmeyen bu Volksburch. (Halkın Kitabı), pek çok sanatçının esin kaynağı olur. Goethe'nin başyapıtı Faust da, bu söylenceden kaynaklanır.

En ünlüsü Chanson de Roland adını taşıyan 70 destanın Fransız yazınındaki yeri, yadsınamayacak kertede büyüktür. XVI ıncı yüzyılda bu ülkede şiirinin en önemli olayı sayılan Le Pléade okulu, söylenceye dayanarak 7 kişi tarafından kurulur.

Danimarka, İsveç ve Norveç yazınlarındaki Skalda'ların önemini herkes bilir. Fin şiirinin ilk ateşini Halk Şarkıları yakar. Ulusal bilinci uyandıran Kalevala destanını köy bucak dolaşarak toplayan Elias Lönnrot, düşmana değil, dosta el uzatır.

Yok ederseniz İspanyol yazınındaki Romanz'ları; kapatırsanız II. Fredrik'in görkemli sarayını Halk Şiirlerine, Cervantes ile Dante'ye biraz güç ulaşırsınız.

Ve bunlara benzer şeyleri, sözgelişi bir İngiliz, Rus, Hint ve İran yazınları için de söylemek olasıdır. Nitekim İngiliz yazınındaki Sapan Süreya Patronun Düşü, Kadınlar Söylencesi; Rus yazınındaki Bylina'lar; Hint yazınındaki Rigveda, Mahabaratha; İran yazınındaki Şehname, en başta bu yazınlar için çok önemlidir.

İran'ın Arap egemenliğine girene kadar ki tarihi ile söylencelerini bir araya getiren Firdevsi'nin 60.000 beyitlik Şehname'sinin bu ülke ve dünya yazınındaki yerini bilmeyen var mı?

Aslında, büyük din kitapları da birer folklor ürünüdürler. Bu kitapların; resimden yontuya, yazından mimariye, müzikten şiire; acaba kaç kalıcı büyük yapıta kaynaklık ettiğini bilebilir miyiz?

Bütün bunları, en az bizim kadar iyi bilen Sayın Ercüment Berker; tıpkı Cemal Süreya'nın folkloru şiire, Demirtaş Ceyhun'un çağdaş sanata düşman ilan etmeleri gibi, folklorun müziğe düşman olduğunu duyumsattıktan sonra; «Cumhuriyetin kurucuları (...) Türk musikisini yasakladılar. Ve doğrudan doğruya Halk musikisi ile Batı musikisi sentezinden yeni bir musikinin oluşacağı ümidine kapıldılar. (...) Aradan tam yarım asır geçt ve bugün bilanço artık önümüzde. Görüldü ki bu işte bir hata var» diyor.

Daha öncesi bir yana, 50 yıldır sağlıklı bir kültür politikası oluşturamadığımız bir olgudur. Bu arada, «Türk musikisinin» ne kadar süre ve ölçüde yasaklandığı, bunun etkinlerinin ne olduğu kuşkusuz araştırılabilir. Hatta, bu tür yasaklamaların etkili ve yeterli olmadığı için istenen sonucun alınamadığı söylenebilir ve özellikle 1950'den sonra, sözgelişi Boratav'ların başına gelenler, Köy Enstitüleri olayı, halk tarafından tutan ve tutmayan devrimler safsatası, Halk Evleri'nde girişilen acımasız yayın kırımları anımsatılarak, Sayın Berker'in savları, tam tersine de çevrilebilir.

Fakat, tüm bunlardan öte, öyle sanırız ki, tıpkı bilim gibi, sanat da toplumsal bir durumlaşma olayıdır ve de üretim ilişkileri ve düzeyi ile doğrudan doğruya bağlamlıdır. Yoksa insan, kanadını erinçsiz kılan hava olmasa, daha iyi uçacağını düşünen Kant'ın güvercinine benzeyebilir. Bach'ın, füg'ü aşırı kertede sevmesi; Beethowen'in özellikle son yapıtlarında füg'ün baskısına duyduğu dayanılmaz gereksinme, acaba hangi toplumsal yasalardan ileri gelmekteydi? Kuşkusuz, gerçeği insanların bilinci değil, tam tersine, insanların bilincini toplumsal gerçek tayin etmektedir. Köleci toplumda roman türünün ortaya çıkamayışı, senfoni orkestrasının

bulunmayışı, üretim ilişkileriyle ilgili değil midir? Feodal Ortaçağın sonu ile çağdaş kapitalist dönemin başının kendine özgü diyemini Dante'de bulması, bir düşgelim midir?

Kuşku yok; sanatın her kolunda, kişisel yeteneklerin de payı vardır. Büyük sanatçı, engelleri ancak yetenekleriyle kendisine sıçrama tahtası yapabilir. Bir araya toplanan elverişsiz koşullar, bir sanat akımını dile getirebilecek yetenekteki insanları alıp götürse, o sanat akımı, belki de hiç değerli ürün bırakamayabilir. Sözgelişi bir Şair Ali, bir Ahmet Fakih, bir Hoca Dehhani, bir Edip Ahmet, bir Sultan Velet durmadan Türkçe'nin kaba ve yetersizliğinden yakınıp, pek de başarılı olamazlarken; Yunus Emre'nin, İslam gizemciliğinin en çapraşık kavramlarını, hem de hiç sıkıntıya düşmeden Türkçe söyleyivermesi, kişisel yetenek konusunda sanırız iyi bir örnektir. Ve Cristopher Caudwell'in dediği gibi, «Shakespeare, kentsoylu gelişiminin şafağında, o büyük başarısından ilk düşüş noktasına değin tüm kapitalist çelişkiyi ortaya koymuş olmasaydı, bugünkü Shakespeare olamazdı».

Ama bütün bunlar, «modern» sözcüğünün Avrupa'da ortaya çıkan ve XI. yüzyıldan günümüze değin Avrupa dışına da yayılmış olan kültür karışımını tanımlamak için kullanılan bir sözcük olduğunu ortadan kaldırmaz. Modern şiirin, ancak o üretim yapısında kurumlaşan bir kapitalist şiir olduğunu yalanlamaz. Roman'ın müzikteki karşılığıdır diyebileceğimiz senfoni ve senfoni orkestrasının, modern burjuvazinin bir ürünü olduğunu gölgelemez.

Kısaca dendikte, «tam yarım asır» sonra bilançonun açıklarını folklorun «şiire, müziğe, çağdaş sanata düşman» oluşuna yükleyivermek; yazınımızdaki eksikliklerin abecedeki yazaçların sınırlılığına müziğimizdeki yetersizliklerin nota sayısının azlığına, yontu alanındaki bodurlukların mermerin sertliğine, resmimizdeki dizgesizliğin boyaların niteliksizliğine, mimarimizdek kopyacılığın yerçekiminin yenilmezliğine bağlanıvermesi olur. Böyle bir yaklaşım, uçurtmanın daha yükseklere çıkamayışını, yalnızca ipin kısalığıyla açıklamaya kalkışmaktır. Oysa, uçurtmanın daha yükseklere çıkamayışı, ipin kısa ya da uzunluğundan öte, çok daha genel yasalarla ilgilidir.

Ve öyle sanırız ki, bizim sanatçımız, sözgelişi müziğimizi temellendirirken, on beşten çok ayrı kültür ve nice özgün uygarlıkların kurulduğu topraklar üstünde yaşadığını, istese de unutamaz. Bir yanda Hitit, Frigya, Lidya, Pers, Hellenistik, Roma, Arap, Selçuklu, Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti... Öte yanda, koskoca bir Orta Asya... Biz oradan Anadolu'ya, sanırım yalnızca kılıç ve kalkan getirmedik. Nitekim, Şaman törelerinin davulu, hâlâ boynumuzda değil mi? En az 2500 yıl öncesine dayanan Tuğ Takımları ile açık hava konserleri veren askeri müzik geleneğinden alacağımız bir şey olmadığını kim söyleyebilir? Anadolu kültür ocakları arasındaki ilişkileri sağlayan, bozkırın postası, gazetesi, radyo ve televizyonu Halk Ozanları'nı unutmak olası mı?

İslam sanatı içinde Arap ve İran sanatlarının yanı sıra, bütünüyle özgün bir sanat ve müzik geliştiren dedelerimizin, bu varsıl kültür değerlerini «düşman» bilip, onlardan yararlanmadıkları savunulabilir mi?

Avrupa'da gelişen çok sesli müziğin yaratıcıları, Türk müziğinin melodi varsıllığını ve ezgi inceliklerini görmüşler ve de «Alaturca» adını verdikleri yeni bir biçemin sahibi olmuşlardır. Haydn, Gluck, Beethowen, Mozart yapıtlarında bu biçeme yer vermişlerdir. Ancak, durum XIX. yüzyılda tersine dönmüştür.

Batılı sanatçıların bile yararlandıkları bu değer ve kaynakların, «Cumhuriyetin kurucuları» tarafından, Türk bestecileri için «yasaklandığını» sanmıyoruz. Ve

de Ulvi Cemal Erkin, A. Adnan Saygun, Necil Kâzım Akses, Ferit Tüzün gibi, folkloru müziğe düşman bilmeyen nice bestecimizin, pekâlâ çağdaş ürünler verdiklerinden kuşku duymuyoruz.

Kaldı ki, yalnızca bizim müzisyenler değil, sözgelişi bir Ludwig Van Beethowen de, bütün çağdaşları gibi, halk müziğinin kesin etkisinde kalmıştır. Nitekim onun yapıtlarında, örneğin koro parçalarında, Liedlerinde ve Waldstein Balesi'nde, Ren kıyılarına özgü dans' ritimleri, İtalyan, Fransız, İslav, hatta Kelt halk havalarının izleri, açık seçik görülebilir.

Bu, Alman ve pek çok başka ulusun müziğinde böyle olduğu gibi, sözgelişi bir Rus müziğinde de böyledir Nitekim, Rus müziğinin en güçlü temsilcilerinden biri olan Mili Alekseyeviç Balakirev, Rus halk müziğini, tüm çalışmalarının temeli yapmıştır. Batı Rusya ile Doğu Rusyanın bir bileşimini veren ve ilk müzikli Rus destanı olan Prens İgor'u yaratan Aleksandr Borodin'in tuttuğu yol da, Balakirev'inkinin aynı olmuştur. Kafkaslı Tutsak, Mandar'en'in Oğlu, Angelo, Kaptanın Kızı gibi yapıtların sahibi César Cui de aynı yolun yolcusu olmuş; «insanlara, doğrunun diliyle seslenmek istiyorum. Geçmişi bugüne katmak, işte benim görevim» diye haykıran Modest Petroviç Musorgskiy ise, günlük konuşma diliyle yazılmış bir metni bile müziğe aktarabileceğini, Gogol'ün «Düğün» adlı yapıtıyla kanıtlamıştır. Tüm benliğiyle halk müziğinden ve halk gerçeğinden yana olan Nikolay Andreyeviç Rimskiy-Korsakov, Rus halk şarkılarıyla batı malı çok sesli beste tarzını, yani füg'ü bağdaştırmanın üstesinden başarı ile gelebilmiştir.

Özetle söylersek, özellikle Rus halk türküleriyle Batı'nın füg'ünü birleştiren büyük müzik okulunun kurucusu Mihail İvanoviç Glinka'dan sonra, hemen bütün Rus bestecileri, halk temalarından çokça yararlanmışlar ve halk havalarının makamlarıyla belirlenen Rus armonisini bol bol kullanmışlardır.

Peki, bütün bunları, folkloru «şiire, müziğe, çağdaş sanata düşman» ilan ediverenler bilmezler mi? Bilirler kuşkusuz. Nitekim, şöyle diyor Sayın Berker: «1852'den sonra, malum Rus Beşler'i (Balakirev, Borodin, César Cui, Musorgskiy, Rimskyi-Korsakov) Avrupa'nın çeşitli merkezlerinde Batı müziği tahsili yaparak çağdaş, evrensel müzik tahsili yaparak kendi halk musikilerinin sentezini oluşturmaları ile, Rus musikisi dünya musikisi ekollerinin başına geçti.»

Gerçi biz, Rus Beşleri'nden hangisinin Avrupa'nın hangi merkezinde «çağdaş, evrensel müzik tahsili» yaptığını, hiç bir kaynakta bulamadık. Çünkü, bunlardan Balakirev, kendi kendini yetiştiren bir müzisyen, öyle uzun boylu müzik öğrenimi filan yok. Borodin, kimya öğrenmiş ve Askeri Tıp Akademisi'nin kimya kürsüsünde görev almıştır. İrmete Kralı soyundan Prens Gedeonov'un evlilik dışı oğlu Borodin; piyano, viyolonsel, flüt ve obua çalmayı, tümüyle kendi çabasıyla öğrenmiştir. César Cui, zaten öbürleri kadar etkili de olamamıştır. Musorgskiy, Askeri Hazırlık Okulu, Rimskiy-Korsakov ise, Deniz Harp Okulu çıkışlıdırlar. Yalnız, Rimskiy-Korsakov, Çaykovski'nin yönetiminde füg ve kontrapunto çalışmaları yapmıştır.

Ancak, Rus Beşleri'nin öğrenim durumları bir yana, onların yaptıklarını, acaba bizim müzisyenler niçin yapamıyorlar? Bu sorunun yanıtını da veriyormuş Sayın Berker: Halk müziğimizin, belli bir dizgeselliği yokmuş. O, doğrudan doğruya yöresel ve bölgesel özelliklere sahipmiş. Kısacı, folklorumuz, çağdaş yapıtları besleyebilecek denli varsıl değil; tam tersine, cılız ve kısırmış...

Bu savların ne mantıksal temeli, ne de gerçekle ilişkisi vardır. Yani Knittlingen'de doğup; 60 yıl sonra Staufen-Brisgau'da ölen bir adamın yaşamı, Goethe gibi yetenekli bir ozanın eline geçtikçe, dünya çapında bir sanat yapıtı çıkıyor da ortaya, Türk sanatçısı böyle bir olay mı bulamıyor? Modest Petroviç Musorgskiy,

günlük dille yazılmış bir metni müziğe aktarabiliyor da, Türk bestecisi metin mi bulamıyor? Eğer böyle bir sav varsa ortada, folklor bir yana, onlara, Hasan Hüseyin'in erişilmez şiiri Kızılkuğu'yu görmelerini salık verebiliriz. Onu konu alan müziğin, Kızılkuğu'nun şiir düzeyine çıkacağından, kimsenin kuşkusu bulunmamalıdır.

Öte yandan, Anadolu gibi tarih yaratan ve söylence üreten bir Koca Yurt'ta yaşayan bir sanatçının, folklor cılızlığından ve kısırlığından yakınması, olsa olsa oyun bilmeyen gelinin mazeretine benzetilebilir. Kaldı ki Türk folkloru, yalnız Anadolu yarımadasıyla da sınırlı değildir. Ama biz, nerede neyimizin bulunduğunu, nedense pek bilmeyiz. Sözgelişi, Kırgız Türkleri'nin 16.000 beyitlik Manas destanını, Anadolu Türkçesiyle okuyabilmemiz, hâlâ olası değildir. Oysa bu Destan, folklor bakımından da çok önemlidir. 657 sayılı Devlet Memurları Yasası'nı çıkaranlar, memurlara sınıf bulamazlarken, eğer bu Destanı okumuş olsalardı, sıkıntı çektikleri konuların pek çoğunda, daha az güçlükle yüzyüze gelirlerdi. Şamanizmin derin izlerini taşıyan Destanı, Kırgız halk ozanlarının belirli makamlarla okudukları da bilinmektedir. Manas da dahil, benzer ürünlerin bütünleştirilerek, Firdevsi'nin Şehnamesi gibi bir Türk destanının henüz yazılamamış olması, ozanlarımız için belki de bir eksikliktir. Folklorun «şiire, müziğe, çağdaş sanata düşman» sanılması, belki de bu eziklikten kaynaklanmaktadır.

Bir sanatçı için en büyük çekince, kendi öz kaynaklarına ,kendi halkının gerçek kaynaklarına yabancılaşmasıdır. Çünkü, sanatçı için asıl gerçek, kendi öz kaynaklarındadır. Onu gözden kaçırdıkta, gerçeği savsaklamış olur. Ve insanlar, gerçeği savsaklamakla, hiç de onun etkisinden kurtulamazlar; olsa olsa, onun yasalarının eylemini önceden görme ve bunu kendi amaçları için kullanma olanağını yitirirler.

Böyle bir açmaza düşen Sayın Demirtaş Ceyhun diyor ki:

«Nasıl bugünkü çağdaş şiirimizin güçlü geçmişi Divan şiiri ise, mimarimizin güçlü geçmişi Mimar Sinan'lar ise, dilimizin temeli İstanbul Türkçesi ise, hiç kuşku yok ki çağdaş ulusal müziğimizin de temeli (...) klasik Osmanlı müziğidir. Bizim olan klasik müziktir».

Sayın Ceyhun'un «müzikolog» olmama alçakgönüllülüğünü iyice bir yana bırakması bir yana; ne demeli, neresini düzeltmeli bilmem ki... Bir kez, yazısının daha üç sayfa öncesinde, «müzikolog olmadığımız için, kuşkusuz, Rus Beşleri'nin başarılarının nedenleri hakkında bir görüş açıklamamız da olanaksız» diyordu. Ama üç sayfa sonra, bu alçakgönüllülüğü bir yana bırakıp, birdenbire «çağdaş ulusal» müziğimize «temel» gösterecek kertede «müzikolog» kesiliveriyor. Belki bu konuyu da dostlarıyla tartışmış, kendisiyle hesaplaşmıştır. Belki de sıra Türk müziğine gelende, «görüş» bildirmek için, «müzikolog» filan olmak gerekmiyordur. Kim bilir...

Ama, belirli bir azınlığa seslenen Divan şiiri, özellikle kuruluş ve yıkılış dönemlerinde, kimi kahramanlık söylenceleriyle atasözlerine yer vermekle birlikte, gene de tümüyle halksız, okuyucusuz bir şiirdir. Ne söylediyse fildişi kuleden söylemiştir. Vezni Türkçeye uymaz, dili yapay, hatta dilsizdir. Ozanlarının dünya görüşleri, duyuş tarzları, diyem gereçleri, hepsi topluma yabancı, toplumun dışındadır. Yani Divan şiiri, tarihin derinliklerindeki yerini çoktan almış olan bir İmparatorluğun şiiridir. Bizimdir; fakat, «çağdaş şiirimizin güçlü geçmişi» filan değildir. Nasıl zurnayla Beethowen söylenmezse, padişahın uyruğu olmaktan kurtulup, çok yönlü ilişkilere geçmiş toplumun sanat gereksinmeleri de Divan şiiriyle söylenemez. Nitekim, bir Orhan Veli'nin, bir Cahit Sıtkı'nın, bir Nâzım Hikmet'in, bir Hasan Hüseyin'in, Divan şiiriyle ne ilişkisi vardır?!

Kısaca dendikte, Ahmet Haşim ve Yahya Kemal gibi Divan şiiriyle bağlamlı

kimi ozanlarımızı da unutmamakla birlikte, Divan-ı Hümayun bugünkü Bakanlar Kurulu ya da Parlamentonun ne ölçüde «güçlü geçmişi» ise, Divan şiiri de çağdaş şiirimizin işte o ölçüde «güçlü geçmişidir». Belki daha az, ama daha çok değil...

«Mimarimizin güçlü geçmişini» Sayın Mimarımıza bırakarak, gelelim «dilimizin temeli İstanbul Türkçesi» diyemine, bilindiği gibi bu yaklaşım, Ziya Gökalp'ten kaynaklanmaktadır. Gökalp, Türkçülüğün Esasları adlı kitabında da yer alan «Lisanî Türkçülük» başlıklı yazısında, «Türkiye'nin milli lisanı İstanbul Türkçesidir. (...) Fakat, İstanbul'da iki Türkçe var: Biri konuşulup da yazılmayan İstanbul lehçesi, diğeri yazılıp da konuşulmayan Osmanlı lisanıdır» demektedir.

Sayın Demirtaş Ceyhun'un, «dilimizin temeli» olarak bu «iki Türkçe'den» hangisini esas aldığı anlaşılmamaktadır. Ama hangisini alırsa alsın, durumun yanlışlığında değişiklik olmayacaktır. Çünkü, Osmanlıca; halktan bütünüyle kopmuş olması, yaratıcılıktan öte devşiriciliği, kendine özgü ve tümünü içeren bir dilbilgisine, bir kurallar dizgesine sahip bulunmaması; kısaca dendikte, dili dil yapan niteliklerden yoksun olması nedenleriyle dil değil; bir sınıf söylemi (lehçesi), belirli bir azınlığın elinde yolundan çıkarılmış, öz benliği yitirilmiş, gülünçleştirilmiş, kaba, bozuk ve anlaşılmaz bir karmaşa, yani Jargon'dur.

Açınız Nâbi'nin Hayrabad'ını; 8'inci mısradan 22'nci mısraya değin, bir tek Türkçe sözcük bulamazsınız. Ama iş burda da bitmez. Türkün anlamadığı bu ve benzeri dizeleri, bir Arap, bir Acem de anlayamaz. Açınız Baki'nin Türkçe Divan'ını, orada, şu düzelerle karşılaşırsınız:

«Bâlâ-nişân-i mesned-i şâhân-i tâc-dâr
«Vâlâ-nişân-i ma'reke-i arsa-i keyan
«Cemşîd-i ayş ü işret ü dârâ-i dâr ü gir
«Kisrî-i adl ü re'fet ü İskender-i zemân»

Osmanlı karmaşası, kafasına vura vura öğretilmiş bir kişi olarak ben bu dizelerden hiç bir şey anlamadım. Siz anladınız mı? Sanmıyorum. Peki, bu karmaşa, «dilimizin temeli» olabilir mi? Bu dizeler, «bugünkü çağdaş şiirimizin güçlü geçmişi» sayılabilir mi?

Kendi temeli yok ki bu uydurukçanın, bir başka dile temel olabilsin. Kendi gücü yok ki bu yapay saksı çiçeğinin, bir başka şiirin güçlü geçmişi olabilsin.

Öyleyse, «konuşulup da yazılmayan İstanbul lehçesine» bakalım bir de: Bir kez, Ziya Gökalp, «lehçe» sözcüğünü yanlış kullanmaktadır. Çünkü, söylem, bir dilin belli bir bölgede aldığı özel biçime verilen addır. Göktürkçe, Uygurca, Kırgızca, Yakupça ve Çuvaşça, Türkçe'nin birer söylemidirler. Gökalp'in kastı, olsa olsa «ağız» olabilir. Yani, görüldüğü gibi, Gökalp, dilden değil, ağızdan sözetmektedir. Dildeki ağızlar ise, o dilin temeli olmaz. Çünkü, İstanbul ağzından sözedilebileceği gibi, Kastamonu ağzından, Adana ağzından, Gaziantep ağzından da sözedilebilir. Ve İstanbul ağzı Türkçe'nin temeli olma savında bulunursa, bu ağızlar da temel olma savında, en az İstanbul ağzı kadar hak sahibi olurlar.

(Yazko Edebiyat — Aralık 1983)

NOT: «Folklor Sanata Düşman mı?» konulu tartışma 1984 yılında da sürmüştür.

FOLKLOR SANATA DÜŞMAN MI?

Kadir EROZAN

Halkbilimi (FOLKLOR), ülkemizde henüz yeni ilgi duyulan bir alan haline gelmiştir. Fakat yeterli değildir. Amatör halkbilimciler ve kurumlar, özbe öz bizim olan bu kültür değerlerimizi yaymak, yaşatmak; onları her türlü yozlaşmadan ko-

rumak; daha önemlisi yetişen kuşağın ilgisini bu alana çekmek gibi ivedi önem taşıyan görevleri üstlenmişlerdir. Bilinçli halkbilimciler, bu görevi yerine getirirken «popülerizm» batağına düşmemeye gayret ederler. Kültürün ikircikli yapısı bilirler, onu titizlikle ayıklarlar, olumlu yanlarını korur ve yaşatırlar. Olumsuz yanlarını eleştirir ve törpülerler.

«Folkloru düşman ilan etmek» de bütün bu çabaları olumsuz yönde etkileyecektir. Bu nedenledir ki acımasızca saldırıya uğrayan halkbilimimizi kendi yeterliliğim ölçüsünde savunmayı —bir amatör halkbilimci olarak— göre kabul ediyorum.

Bilindiği gibi sanat ilk çağlarda yalnız halk için yapılırdı. Yani o dönemler varolan sadece halk sanatçısıydı ve halk sanatıydı. Fakat, halk sanatı içerisinde varolan çelişkiler toplumsal çelişkilerin de etkisiyle giderek «profesyonel sanat» adını verdiğimiz bir sanatın doğmasına neden oldu. Profesyonel sanat giderek aristokratlaştı. Halk sanatını 'Rasit' görmeye başladı. Sanatta halka bağlılığı reddetti. Sanatın halk için değil de sanat için yapılması gerektiğini savundu. Tarihte bu süreç, iniş ve çıkışlarıyla; biçim ve öz değişiklikleriyle günümüze kadar ulaştı.

Halk sanatındaki anonimlik ise bu tür halk yaratımlarına profesyonel sanatta olmayan güçlü bir estetiksel değer kazandırmaktaydı öyleki; «kollektivist sanat yaratımı», herhangi bir yaratımın yıllar boyunca sürekli olumlu yönde değişmesini sağlamaktaydı. Yaratımı eline alan her halk sanatçısı onu tekrar düzenleyen, göze hoş görünmeyen yerlerini atıyor ve kendisinden de bir şeyler katarak gelecek kuşaklara devrediyordu. Bugün bile hayranlıkla dinlediğimiz türküler, seyrettiğideğerler nasıl diğer halkın değerleriyle yarıştırılabilir? Her halkın kültürü kendine özgü değer ve güzelliklere sahiptir, hiç kimse bir halkın kültürüne (veya folkloruna) «Kaka» diğer halkın kültürüne «Cici» demek süretini gösteremez. Bu düşüncenin sonu iki uç noktaya varır; ya kendi özüne yabancılaşma ya da şövenizm.

Halkbilimini sanata düşman ilan edenlere, başlarını bir an olsun kaldırıp folkloru dost edinmiş yerli ve yabancı sanat adamlarının başarılarını görmelerini öneririm. Bunlar ulusal çağdaş sanatlar yaratmakla kalmamışlar evrenselliğe de ulaşmışlardır. Fazla uzağa gitmemize gerek yok, işte bir Yaşar Kemal'imiz, uluslararası alanda bizi tanıtan efsanelerimiz, Nasreddin Hoca'mız ve Karagöz'ümüz. Bakın hepsi de usta aşıcılarımızın elinde nasıl da değerlendirilebiliyorlar. Yabancı ülkelerin usta aşıcıları da oldukça fazla Örneğin Molière, ünlü komedyalarında halk tiyatrosu motiflerini kullanmadı mı? Peki ya caz müziğine ne demeli? Evrensel boyutlara ulaşmış bu müzik türü aslında bir zenci folk müziği değil mi? Adlarını sayamayacağım birçok klasik besteci (Çaykovski, Mozart gibi) halk ezgilerinden yararlanmamış mı? Bizim yazın ustalarımız neden Cengiz Aytmatov'un yapabildiğini yapamasın?

Halkbilimimiz reaya (?) da olsa, özgünlükten yoksun (?) da olsa, basit (?) de olsa bizimdir. Çağdaş sanatçı halkbilimimize saygı ve sevgiyle eğilmeli, onu dikkatle ayıklamalıdır. Olumlu yanlarını da kendi sanatına «Kök» yapmalıdır.

Bu ülke taşıyla toprağıyla, insanıyla bizimdir. Bizi biz yapanı koruyup geliştirirsek uluslararası sahneye çıkmaya hak kazanırız.

Sözlerimi evrensel boyutlara ulaşmış bir müzikçinin: Glinka'nın şu ünlü tümcesiyle noktalamak istiyorum: «Müziği yaratan halktır; biz müzikçiler onu sadece düzenliyoruz.»

DEMİRTAŞ CEYHUN'UN SAVLARI ÜZERİNE BİRKAÇ SÖZ

Gülay AYDIN

Sayın Demirtaş Ceyhun, Yazko-Edebiyat'ın Eylül'83 sayısındaki yazısıyla folk-

lorun sanata düşman olduğunu kanıtladı (!); böyle olunca da, onunla aynı düşüncede olmayanlara, «folklor sanata düşman değildir»i savunmak düşüyor. Ancak ben kendi adıma, böyle bir ikilemi kabullenmediğimi özellikle belirtmek isterim. İster salt bizdeki aydınların, ister tüm küçük burjuva aydınların ortak özelliği olarak kabul edilsin; burjuva ideolojisinin sunduğu alternatifler içinde sıkışıp kalmak ve sorunsalı sorgulamadan olguları sorgulamak çok eski ve çok yaygın bir anlayış, çok yaygın bir yanılgı...

Bilindiği gibi şiirimizde folklor ve dolayısıyla halk şiirinin yerinin ne olduğu ve ne olması gerektiği tartışmaları esas olarak, «İkinci Yeni» olgusuyla başlıyor. Bundan önce, Cumhuriyet'in ilk yıllarında, «Birinci Yeni»cilerin «hümanist» çıkışlarında folkloru sanatla karşı karşıya getiren bir anlayışın varolmadığını biliyoruz. Halkın anlayacağı türden ürünler vermeyi amaçlayan Birinci Yeni şairlerinin halktan olanı yadsıyamayacağı ortada. 1950-60 dönemi şiirline az-çok damgasını vurmayı başarabilmiş İkinci Yeni şairleri ise, «elitist» yaklaşımlarıyla, şiirin herkes için değil, ozanlar için yazılması gerektiğine dek götürmüşlerdi işi. Soyutlamanın gizemli gücünü alabildiğine abartarak, bu yolda anlamı, bu yolda özü yadsımışlardı. Folklorun sanata düşman olduğu kanısı ise, yine İkinci Yeni hareketi sırasında ortaya çıkmıştı. Özündeki anlam zenginlikleriyle, değme şairin ulaşmakta zorluk çekeceği yalınlığıyla halk şiiri, bu yeni şiir anlayışının dışında kalmak zorundaydı doğallıkla.

Sayın Demirtaş Ceyhun bugünkü tartışmanın Cemal Süreya tarafından 27 yıl önce başlatılmış olmasına dikkatimizi çekiyor ve bizi bu şaşırtıcı özdeşliği sorgulamaya çağırıyor. Adı geçen yazısında Demirtaş Ceyhun, «Zamanın genç şairi Cemal Süreya, 'Folklor Şiire Düşman' diyerek, folklora karşı ilk bilinçli çabayı başlatıyordu.» diyor ve «bu kavganın şiirimiz içinde gizli bir biçimde sürdüğünü, başarıya ulaştığını» da ekliyor. Bana kalırsa şöyle demek istiyor: «Folklora karşı yöremiz oyunlar böylesi bir süreçten geçerek günümüze ulaşmışlardır. Bu böyledir diyerek halkbiliminin 'Özgün' olmadığını (Aslını korumadığını) savunmak halkbilimindeki özgünlük kavramını bilmemekten kaynaklanmaktadır. Halkbiliminde anonimliği yenmek ise daha kötü bir yanılgıdır. Halk kültüründe kişiselli yoktur. Ona değer kazandıran da bu özelliğidir.

Gorki'nin şu ünlü sözlerini hatırlayalım: «Sanatı tarihte yaratan halktır.» O halde halk bütün sanatların anasıdır. Oysa biz kalkıyor çocuğu anasına, anasının değer yargılarına düşman etmeye çalışıyoruz. Üstelik de bunu 'Çağdaşlık' adına yapıyoruz.

Ulusallık kavramına gelince: Ulusal olan, o ülke içinde yaşayan halkın özelliklerini taşıyan demektir Kavrayamadığım bir şey de halka ait olmadığı apaçık görülebilen bir olgunun ulusal sanat oluşturmak için kaynak yapılmaya çalışılması. Şurası yadsınmaz bir gerçektir ki halkın karakterini, yapısını, düşünce ve yaşam biçimini taşımayan hiç bir şey ulusal nitelemesini taşımaya hak kazanamaz Hele küçük bir zümrenin genelleşmemiş değerleri hiç bir zaman ulusal olamaz. Ulusal olmak için halkla bağlantının mutlak varolması gerekir.

İşte bu nedenledir ki; Sanat müziğimiz de —ne kadar çaba gösterilirse gösterilsin— özelliği ve yapısı gereği ulusal müziğimize kaynak olamaz. Sanat müziğinin ortaya çıkışı ve gelişimiyle bir zümre müziği (Saray müziği) olduğu bir gerçektir. Gerek biçimiyle (Müziksel seslerin kullanımı) gerek öz olarak halka ters gelmektedir. Dikkat edilirse bu müzikte genellikle işlenen konular. Mistizm, içki, kadın, melankolidir. Müzik olarak da doğru-dinsel motifler hakimdir.

Halk müziğimizde ise bu konular oldukça sınırlı tutulmuştur. Müzik olarak da kendine has bir özgünlük taşır. Şimdi elimizi vicdanımıza koyup yanıt verelim.

Mistizm, içki ve kadından bahseden doğu-dinsel kökenli müzik ulusal müziğimize nasıl kaynak olabilir?

Halk müziğimizin yarım asır boyunca çağdaş ulusal müzik yaratımında kaynak olarak kullanıldığı ve bir sonuç alınamadığı ileri sürülerek sanat müziğinden yararlanma yoluna gitmek de oldukça mantıksız bir yaklaşımdır. Başarısızlığın nedenini araştırmadan, kullanılan yöntemleri değerlendirmeden halk müziğimizi afarozlamak sağduyudan uzak bir düşünce olmuyor mu?

Konuyu basit bir örnekle değerlendirmek istiyorum· Aşılama olayını hepimiz biliriz. Aşı için öncelikle sağlam bir 'Kök' bulunur. Aşıcı bu kökten bazı dalları keser ve yerine eğitilmiş dalları döller. Aşılamanın başarılı olabilmesi için önce usta bir aşıcıya gereksinim vardır. Aşıcı, Ana kök'e hangi dalların aşılanacağını; aşının nasıl yapılacağını ve aşı zamanını bilmek zorundadır. Ayrıc tecrübe de gerekir. Bilindiği gibi herkes aşı yapmasını azçok bilir; ama herkes de aşı yapamaz. Biz ise aşı yaparken ya usta olmayan aşıcılarla ya da eğitilmemiş dallarla iş görüyoruz, sonra da başarısızlığın suçunu «Kök»e atıyoruz. Kalkıyor başka bahçeden «Kök» getirmeye çalışıyoruz. Korkarım aşıcılarımız değişmedikçe, eğitilmiş dallarımız olmadıkça sonuç yine hep aynı olacaktır.

Sayın Ceyhun, Adnan Saygun gibi bestecilerimizin bu alandaki denemelerinin başarısızlıkla sonuçlandığını, hatta bu çalışmalarını halkımıza dahi benimsetemediklerini söylüyor. Bu konular hemen oldu bittiye getirilecek konular olmamalıdır. Biraz gerçekçi olalım. Halkımız bugün Cello'nun sesinde gözelliğe değer ne olduğunu hâlâ kavrayamamışken, kaldı ki bu aletle çalınan türküyü hemencecik benimser. Bu durumda ne halkı suçlayabiliriz ne de bestecilerimizi. Ama şurası bir gerçektir ki bu saygın düzenlemelerde halk kendisinden bir şeylerin varlığını algılayabilmektedir. Korkarım bu türden düzenlemeleri sanat müziğine yaptığımızda bunu bile başaramayacağız.

Bir diğer yanılgı da «Folklorumuzun basitliği» tezidir. Bir aydın nasıl böyle korkunç bir yanılgıya düşebilir? Bir halkın kültürü nasıl diğer bir halkın kültüründen üstün tutulabilir? Bir halkın yüzyıllar boyunca yarattığı maddi veya manevi neltilen bu bilinçli kavga hiç değilse şiir özelinde haklılığını kanıtlamıştır. Çünkü bu şiir başarılı olmuştur.»

Bu değerlendirmenin öznelliğini ve dolayısıyla inandırıcılıktan uzak oluşunu bir kenara bırakıp, 27 yıl öncesiyle bugün arasındaki benzerliklere bir de biz dikkat çekelim:

1950-60 Demokrat Parti döneminde, beklentilerinin yüzde yüztersiyle karşılaşan aydınlarımız, ekonomik ve siyasal geleceklerinin belirsizliği karşısında güçsüzlüklerini örtecek arayışlar içine girmişlerdi. Nitekim, İkinci Yeni hareket bu türden arayışlar sonunda ortaya çıkmıştır. Bu hareketin içinde yer alan şairler de anlayış olarak gerçeküstücülüğü seçmişti. Günlük konuşma dilinden olabildiğince farklı bir dilin şiir dilini oluşturması gerektiği anlayışı, biçimle ilgili gibi gözükse de, bütün bir anlayış yansıtıyordu. Bunun sonucunda İkinci Yeni şairi toplumdan ve toplum sorunlarından, halktan ve halkın ürettiği her türlü değerden uzaklaşıyordu.

Bugün ise, aynı konuların aynı adlar etrafından tartışılması oldukça ilginç. Demirtaş Ceyhun'un yazısında adı geçen Cemal Süreya, bilindiği gibi İkinci Yeni felsefesini benimsemiş şairlerden birisidir.

Özetle, altını çizmeye çalıştığım konu, dönemsel benzerlikler de dikkate alınırsa, dünün tartışma konusunun allanıp pullanarak bugüne getirdildiğidir. Ancak bu gecikmiş bir tartışma olmaktan öteye gidemeyecektir.

«Folklor sanata düşman mı?» konusuna dönecek olursak, benim önerim başta da belirttiğim gibi, bu bağlamdan sıyrılmak olacak. Hakim ideolojinin düşünme

yöntemleriyle olguları doğrulamaya ya da çürütmeye çalışmak ampirik düzeyde kalmanın ötesine geçiremez kişiyi. Bu konuda da Demirtaş Ceyhun'un öne sürdüğü sorunsalı değiştirmemiz ve «Sanat kimin için yapılır? Sanat yaparken geleneksel olandan nasıl yararlanılır?» sorunsalına sahip çıkmamız gerektiğini savunuyorum. Ancak böyle olursa, göreceğiz ki:

Sanat, ideolojik yapılanmaları çözmede ve dönüştürmede en etkin araçtır. Dönüşümü sağlayacak olan kesimin beklentileri doğrultusunda sanat yapamak ise, buna inanmayı gerektirir. Halkın ürettiğini barındırmayan bir sanat ise pekâlâ sanat olabilir, ama halkın sanatı olamaz. Kaldı ki, kültür birikimi denen olgunun önemini nasıl yadsıyabiliriz? Kültür mirası insanlığın belleğidir; yarattığı her yeni şeyde bu büyük birikimin izlerine rastlanır. Böyle olunca da, ille de bir alternatifin diğerine bastığını(!) göstermenin zorunlu olduğunu sanmak ve de «sunulmuş» yapay ikilemleri çözmeye çalışmak zaman kaybından başka bir şey değildir.

Geleneğimizde var olanı —ister geçmişin «hakim» kültürüne, ister «tali» kültürüne ait olsun!— dilediğimizce kullanma olanağına sahibiz. Yeter ki, günümüz sanatını oluştururken, kültür birikimimizin yeniden üremeye ve ilerlemeye yatkın ögelerini ön plana çıkartacak dünya görüşümüze sahip çıkalım. Folklor, yalınlığıyla, dolaysızlığıyla, saflığıyla caziptir, ama bu yalınlık tekdüzeliğe dönüştüğünde çekilmez olur. O halde, «Ne yapılmalı?» sorusunun cevabı, «Bu yalınlığı işleyip, **yetkin** bir biçimde yeniden üretmek» olmalıdır. Ham bir gereçtir çünkü folklor, olduğu gibi bugünün sanatına aktarılması elbette kimseye bir şey kazandırmaz. Önemli olan ondaki özsel zenginliği kavrayıp, yöresel olanı evrensel olana ulamaktır. Sanat işte o zaman amacına ulaşmış olur, çünkü sanat evrensel insan gerçeğine varmayı hedefler.

Yapılması gereken tüm yalınlığıyla önümüzde dururken, «O kültür», «Hayır, bu kültür» şeklinde sürüp giden (ve ne yazık ki, hiç de akademik olmayan) tartışmaların zaman kaybı olduğunu söylemekte yanılmıyorum sanırım. Çünkü bu kısır döngü, bu yapay ikilem kişiyi kendi içinde de çelişmeye götürebilir. Bunu gösterir bir örnek, daha fazla söz söylenemeyeceğini duyuruyor bana:

(Aşağıdaki satırlar, **Bilim ve Sanat Dergisi**'nin **Ekim**'81' 10.**sayısında** Demirtaş Ceyhun'un «Ulusal Kültürden Lümpen Kültüre» adlı makalesinden alınmıştır)

«(...) Sorunumuz, kapitalizmin bu yeni ideolojik saldırısına, kültürümüzün lümpenleşmesine karşı kendi ulusal kültürümüze sahip çıkmaktır.

Nitekim, günümüz Güney Amerika romanının, hemen hemen dünyadaki bütün ilerici kesimlerce derhal hak ettiği biçimde değerlendirilmesini de bu anlamda yorumluyorum. Kültürlerinin lümpenleştirilmesine karşı, gene kendi ulusal kültürlerine dayanarak direnmelerine.

«Deniz Kıyısında Koşan Ala Köpek» de, aynı kaynaktan fışkırmış bir başka nefis öykünün adı. Cengiz Aytmatov'un son öyküsünün. (...)

Aytmatov, «Deniz Kıyısında Koşan Ala Köpek»te, «Gecelerin geceleri, gündüzlerin gündüzleri doğurduğu çağlardan başlayıp varolacak bütün geceler ve gündüzler boyunca sürmüş ve sürecek olan, yaratılıştan birbirine düşman iki kör doğa gücünün. DENİZ ile KARA'nın kavgasını» ve insan bilincinin bu kavgayla olan trajik ilişkisini, **halkının söylencelerinden (efsanelerinden, menkıbelerinden, meselelerinden)*** kaynaklanan destansı bir hava içinde, gerçekten trajik bir güzellikte anlatıyor.

Bir yanda hâlâ kapitalizmin açmazlarından kurtulamamış, kapitalist yöntemlerle gene kapitalizmin yarattığı azgelişmişlik çemberini kıracağını sanan ve bu

---

* Vurgulama bana aittir.

batakta bocalayıp duran Güney Amerikalı genç yazarlar, öte yanda ise sosyalist devrimle az gelişmişlik çemberini yarım yüzyıl gibi oldukça kısa bir sürede kırıp parçalayabilmiş dünün göçebe toplumu bir Uzak Doğu Asya halkından bir genç yazar... Her ikisi de çağımızın yeni sorununu aynı kaynaktan çözebileceklerinin farkına varmış. Gabriel Garcia Marquez, Vasconcelos, Borges hangi kaynaktan besleniyorsa, Cengiz Aytmatov da aynı kaynaktan beslenmiş. Bizim Yaşar Kemal'in beslendiği kaynaktan beslenmiş. Halklarının öz kültürlerinden, kendi ulusal kültürlerinden:

(...) Lümpenleşmeye karşı, «Deniz Kıyısında Koşan Ala Köpek» dağı, ulusal kültür... Başka çare yok...

SAYIN DEMİRTAŞ CEYHU'NUN TÜRK MUSİKİSİNE İLİŞKİN YAZISINA CEVAP

Mete GÖRÜN

40 yıla yaklaşan musiki hayatımda bilmediklerimi öğrenmeyi bir türlü tamamlayamadığım için mesleğim dışı yayınları sadece adlarını öğrenmekle takip edebiliyorum. Hatta tek gazeteyi bile gereğince okuyamıyorum. Bu sebepten diğer yayınlardaki musiki yazıları kaçmış oluyor. Eskiden kupür ajansları vardı. Ne kadar iyi idi. Böylece konumuzdaki yazıları tümü ile bilebilirdik. Şimdi bu küpür ajansları yokluğunu, eksik olmasınlar bazı vefalı dostlar yapıyorlar. İşte bu dostlardan biri geçenlerde bana «**yazko edebiyat**» dergisini içindeki musiki yazısından dolayı verdi. «Folklor Sanata Düşman mı?» başlığını taşıyan bu yazı, bazen görüldüğü gibi bir musiki yazarı veya müntesibi değil de bir edebiyatçı yazar tarafından kaleme alınıyordu. Tıpkı, yıllar öncesinin Peyami Safa'sı gibi... Aradaki fark, merhum Peyami Safa'nın Türk musikisi sever, diğerinin yani yazı sahibi sayın Demirtaş Ceyhun'un sevmez görünüşü idi. Aslında bir şeyi bilmeden, iyice vakıf olmadan **sevmek** ile, yine bilmeden ve iyice vakıf olmadan **sevmemek** pek farklı sonuç vermiyor.

Pek kısa denemiyecek bu 7,5 sayfalık yazı, **Orkestra** dergisinde yayınlanmış bir yazıya cevap idi. Yani şimdi benim bu yazım da «cevaba cevap» oluyordu ama, bakalım asıl yazının sahibi dururken cevap yazmak bana düşer miydi? Bu «hariçten gazel okumak» gibi bir şey olacaktı. Benim çocukluk yıllarımda (1928-1930), çalgılı bahçe gazinolarında ağaçlara «Hariçten Gazel Okumak Yasaktır» levhaları asmak âdet olmuştu. Zira o zamanlar gazel modası vardı. Her şarkıcı, şarkının arasında gazel okurdu. Kafayı tütsülemiş olanlardan gazel meraklıları, bazen, gazel anı geldiğinde okuyucudan önce atik davranarak gazele başlayıp okuyucuyu zor durumda bırakırlardı. Hele içkili müşterinin sesi tiz ve dik ise solist sahnede kala kalırdı. İşte bu sebepten yasaklayıcı levhalar asılır olmuştu. Şimdi ben de kendimi hariçten gazel okuyanlara benzeterek yazıma başlayacağım. Ama önceden asıl yazının sahibinin affına sığınarak cevabımı pek kısa, sadece bazı önemli noktalara temas ederek tamamlayacağım.

Önce şu hususu belirtmeliyim ki, her yazar konusundan dışarı çıkmamayı prensip edilmelidir. Aksi halde başı derde girmeye mahkumdur. Koskoca Ziya Gökalp da başını derde bulaştıranlar arasındadır. Biraz sonra bundan bahsedeceğim.

Sayın Demirtaş Ceyhun önce, «ben musiki bilmem» diyerek hemen arkasından musikide iddialı kişileri gölgede bırakacak iddialar sıralayıveriyor ve Türk musikisini kastederek, içinde «Hint, İran ve Rum ögeler var» buyuruyor Acaba

bunu söylerken düşünmüş müdür? Ya bana: «Göster bakalım bu ögeleri» derlerse diye... Bundan da anlaşılıyor ki sayın D. Ceyhun çarıksız yola düzülmüş, yani yalın ayak... Hem de Milli Eğitim Bakanlığı tarafından basılmış olan «Türk Musikisi Kimindir?» kitabını okumadan.

Gelelim Ziya Gökalp'ın musiki için yazdıklarına. İşte musiki bilmeden bir aydın kişinin düştüğü durum. Sayın Ceyhun musiki bilmediğini kendisi itiraf ediyor. Bu kâfi değil, buna musiki bibliyografyası bilmediğini de eklemeli ki tam temize çıkabilsin. Şayet musiki bibliyografyası bilseyd bu konunun bundan 15 yıl önce teşrih masasına yatırılıp hastalığın bütün yönleri ile ortaya çıkarıldığını bilecektir (1). Ve orada görülür ki Ziya Gökalp'ın musiki üzerine ileri sürdükleri tümden isabetsiz ve yanlıştır. Zaten yanlış olmaya da mahkumdur Gökalp, zira musikişinas değildir. Musikişinas olmayan pek çok kişinin musiki fikirlerinin isabetsz olduğu gibi.

Sayın D. Ceyhun'un «en eski musiki eserimiz Safiyüddin'e aittir» buyuruşu da isabetsizdir. Önce şunu iyi açıklamak gerek, burada eserden maksat «beste» mi, yoksa «yazı/kitap» mı? İnşallah beste kastedilmemiştir. Zira bugün elimizdeki en eski besteler Sultan Veled (Veled Çelebi) (1223-1312)'in Acem Peşrevi, Irak Sazsemaisi, Segâh İlâhi (2), Bestei Kadimler adı ile anılan ve bestekârı meçhul Pençgâh, Dügâh, Hüseyni âyinler, Abdülkadir Meragi (1360-1435)'nin 24 bestesi (3), ile Hacı Bayramı Veli (Ö. 1429)'nin Neva ve Acem ilâhileridir. Şayet «yazı/kitap», kastediliyorsa o da isabetli değildir. Zira onda en eski yazmalar Fârâbi (4) ve İbni Sina (5)'ya ait olan musiki yazmalarıdır.

Sayın D. Ceyhun yazısının sonuna doğru şöyle diyor: «Ali Ufki eski batı notasıyla, Kantemiroğlu da ebced notasıyla yüzlerce eseri yazıya geçirmişlerdir.» Ne yazık ki ikisi de doğru değil. Ali Ufki'nin kullandığı nota, eski batı notası değildir. Eski batı notası başka şeydir. O sadece batı notasını, bizim eski yazımızın sağdan sola gidişine uygulayarak ters istikamete çevirmiş, gerek portede gerek diğer işaretlerde tamamen değişiklik yaparak kendine has bir nota ortaya koymuştur ki buna musiki âleminde «Ali Ufki notası» denilmektedir. Kantemiroğlu da «ebced notası» ile değil «alfabe notası» ile yazmıştır ve özelliği dolayısıyla buna da «Kantemiroğlu notası» denilmektedir.

Son olarak bir de şu hususa temas etmek istiyorum. Şöyle buyuruluyor: «Ulusal müziğimizin temeli klasik Osmanlı müziğidir.» Bunun cevabı: «Hayır»dan başkası olamaz. Zira yazara sormak gerek: «Abdülkadir Meragi Osmanlı mıdır? Sultan Veled Osmanlı mıdır? Bestei Kadimler (Pençgâh, Dügâh, Hüseyni âyinler) Osmanlı eseri midir?.. Sayın Demirtaş Ceyhun'un bunlara cevap veremeyeceği gün gibi âşikârdır. Demek ki milli musikimizin temeli klasik Osmanlı müziği değildir O halde şimdi biz ona soralım: «Milli musikimizin temelini Orta Asya'ya dayandırabilir miyiz?»...

(Yazko Edebiyat, Ocak, Şubat 1984)

---

(1) Musik Mecmuası Nu. 234, Mayıs 1968.
Etem Ruhi Üngör, «Ziya Gökalp'ın Musiki Görüşleri ve Arel»

(2) Musiki Mecmuası Nu. 31, Eylül 1950.
Nu. 82, Aralık 1954 notası.

(3) Türk Musikisi Güfteler Antolojisi 1931 İstanbul, Etem Ruhi Üngör, A. Meraginin bütün güfteleri

(4) Musiki Mecmuası Nu. 317, Mart 1976
Etem Ruhi Üngör, «Fârâbî Bibliyografyası Üzerine Bir İnceleme» Nu. 318, Nisan 1976. Etem Ruhi Üngör, «Fârâbî İncelemesine Ek»

(5) Musiki Mecmuası Nu. 369, Temmuz 1980 «İbni Sina Özel Sayısı»

HALBİLİM SANATIN ANA KAYNAĞIDIR

Türker ACAROĞLU

Halkbilim, sanata düşman olmak şöyle dursun, bizce onun ana kaynağıdır. Aslında hiçbir bilim, sanata düşman değildir, olamaz da. Hele söz konusu olan toplumsal bir bilimse, sanat ondan ancak yarar sağlayabilir.

Bakınız, Amerikalı kitaplık uzmanı Melvil Dewey (1851-1931), daha 1874 yılında bütün bilimleri ve sanatları içeren bir onlu sınıflandırma (classification décimale) düzenlemişti. Bu sınıflandırmada Halkbilim, toplumsal bilimler arasında —39 rakamıyla— gösterilir; tıpkı istatistik, toplumbilim, politika, ekonomi, hukuk, üamu yönetimi, sigortacılık, eğitim-öğretim, ticaret-iletişim-ulaştırma gibi...

Töre ve alışkıları (örf ve âdetleri), gelenek ve görenekleri, genel düşünüş biçimlerini, özel yaşamdan genel yaşama değin halk yaşamını inceleyen, saptayan, araştıran budunbilim (etnoloji) halkbilimn bir yan kolu olarak düşünülebilir. Budunbetim (etnografya) ile insanbilimi (Antropoloji) için de aynı şey söylenebilir. Hatta kutsal inançların incelenmesi, dinler ve söylencebilim (mitoloji) ile ilgili araştırmalar bile halkbilimn birer yan konusu olarak ele alınabilir.

Örneğin, çağdaş Türk ya da Japon alışkılarını, XV yüzyılda Türk ya da Fransız alışkılarını inceleyip bize iletecek olan halkbilimdir. Giysiler (kadın-erkek-çocuk), Rus giysileri, XVI. yüzyıl Türk giysileri, Kanuni Sultan Süleyman'ın giysileri vb. üzerine bize bilgi verecek olan gene halkbilimdir. Dinsel giysiler, tiyatro kostümleri, askeri moda ve üniformalarla ilgili bilgileri yalnız halkbilimde bulunabiliriz. Hatta şu saç-sakal düzeni bile halkbilimden öğrenilebilir.

Süs, ziynet, mücevher takıp takıştırma sanatı, tuvalet, parfüm, lavanta vb. fizik güzellik kültürü, maske, maskeli eğlence, karnaval vb. gibi maskaralıklar, ten üstüne döğmeler, burun ve kulaklarda halkalar, hayvanları, bitikleri, nesneleri, konutları süslemeler, bütün bunlar hep kalbilimin konulardır.

Özel yaşama ilişki törelerin tümü: doğum, vaftiz, sünnet, loğusalık, çocuğa ad verme, erginlik, delikanlılık törenleri halkbilim konuları arasındadır.

Çocuk, yaşlı ve tutsakların törenle kurban edilmesi, kafa kesmeler, kaptan adam - pars adam söylenceleri, kurt suretinde gezdiği söylenen gülyabaniler, canavarlar, devler vb. halkbilimin incelediği konulardır.

Aile yaşamı, ev içi yaşamı, akrabalık ilişkileri vb. halkbilimin araştırma konularıdır. Flört, sözlü olma hali, nişan gibi evliliğe hazırlıklar, evlenme türleri, karşıt cinsler arasındaki ilişkiler, konukseverlik, dostluk, düşmanlık, yeme-içme, yamyamlık, kişi, soy, klan adları, sanları, takma adları vb. halkbilimin ilgilendiği konuları oluşturur.

Ölülerle ilgili işlemler, cenaze törenleri, genel yaşama ilişkin töreler, halk temsilleri, genel oyunlar, danslar, balolar, ulusal bayramlar, resmi törenler, jübileler, fuarlar, etiket, protokol, hatta kadının yaşam koşullarını inceleyen feminizm, özel halk tipleri (göçerler, çingeneler vb.) hep halkbilimden öğrenilen konulardır.

Asıl halkbilime gelince, ilke olarak, yaşamın bütün olayları karakteristik alışkanlık ve törelere yer verdiği gibi, bilimsel ve mantıklı bilginin bütün konuları da halkçı kavramlara yer verebilir En geniş anlamda halkbilim, törelere ve inançlara ilişkin verilerin toplamını kapsar. Demek oluyor ki, her şey bu başlığa, bu konuya bağlanmaya elverişlidir. Sonuçta, tam anlamıyla belirtilmemiş olaylar, nesneler ya da eylemlere ilişkin töre ve inançlar halkbilime bağlanabilir. Adil halkbilim, asker halkbilim vb. gibi.

İlkel gelenekler, söylenceler (efsaneler), masallar, geleneksel öyküler (mitolojik öyküler, tarihsel söylence ve öyküler, yiğitlik söylenceleri, fıkralar, halk gülmecesi, Kral Arthur, Charlemagne, Roland, Faust, Reynaert de Vos vb. söylenceleri) halkbilimin bir başka bölümünü oluşturmaktadır.

Boş inançlar, inanmalar, çeşitli halk gelenek ve görenekleri (ateş, doğaüstü yerler, yerel töreler), doğaüstü dünya (cinsler, periler, ruhlar vb.), halk oyunları, halk kitapları (Volksbucher), köylü farsları, halk tiyatro temsilleri, dinsel ve dindışı konulu halk temsilleri kukla oyunları, bilmece ve bulmacalar, düş yorma kitapları (rüya tabirnameleri), halk şiirleri ve türküleri, çocuk şarkıları, ninniler. aşk türküleri, bayram türküleri, dans ve rond şarkıları, spocu şarkıları, işçi türküleri, balad'lar, yergisel türküler, ilahiler, atasözleri, deyimler, eski sözler, büyük sözler, acı, dokunaklı, iğneli, ince sözler, insanlara, yerlere, sokaklara, hayvanlara, bitkilere vb. verilen ad ve sanlar, yer adları, coğrafya adları vb., vb., vb. Tüm bu konuları inceleyip araştıran, saptadığı bilgileri bize ileten, bu verilerle bizi donatan Halkbilimin Sanata (şiire, yazına, müziğe, dansa, tiyatroya vb.) düşman olması düşünülebilir mi? Hayır. Halkbilim, sanatın ana kaynağıdır; çünkü yaşamın bütününü içerir.

FOLKLOR SANATA DÜŞMAN MI!

Hikmet ALTINKAYNAK

Sanatın folklorla olan ilişkisini, sanatın doğayla olan ilişkisinden farklı görmüyoruz. Çünkü her ikisi de sanatçıya, yararlanmasından kaçınamayacağı kaynakları sunar. Sanatçı buradan kendi kişiliğine uygun olanları seçer; kültürü, yaratma gücü, yeteneğiyle bir eser ortaya koyar. Bu eser, gerçeğin kopyasıdır ya da değildir. O, ayrı bir konu. Ama kesinlikle bir yanıyla doğaya açıktır, bir yanıyla folklora dönüktür. Ortaya koyduğu ürün de bir yönüyle doğaya eklediği parçadır. Sanatın folklorla olan bu ilişkisinde aslolan, sanatçının sanatçı kişiliğidir, sanat anlayışıdır. Daha XVII. yüzyılda bu gerçek saptanmış olacak ki, İngiliz filozofu **Francis Bacon** (1561-1627), **«Sanat, doğaya eklenmiş olan insandır»** sözünü söylemiştir.

Folklor rezervlerimiz ne olursa olsun, sanatçının sanat anlayışıyla, doğaya, gerçekliğe bakışıyla folklor-sanat ilişkisinin yeri belli olur. Bu yer, sanata katkı sağladığı oranda dost, karşı olduğu oranda da düşman tanımıyla karşılanabilir. Sanat gerçekliğini arayış ve bunu eserinde ortaya koyma kişiliği olan sanatçının, folkloru yadsıyacağını onaylamak, bize ters geliyor. Evet, kabul ediyoruz, toplumdaki birçok kurum gibi, folklor da sanatçıyı baskı altında tutarak, onun özgür yaratımına kimi engeller koymaktadır. Ama bu yalnızca folklor için mi söz konusudur? Yaratma özgürlüğünün sınırları nerede başlar, nereye gider? Bu da tıpkı bir folklor kültürüne benzeyen, kültür mozayiğini beraberinde getirmez mi?

O halde şu gerçek ortaya çıkıyor: Sanatı bir **«yansıtma»** olarak ele alanlar, folklora sanat düşmanı demekte haklıdır. Ama sanatı bir **«yaratma»** olgusu görenler için folklor, asla sanata düşman olamaz, demekten kaçınamzlr.

Bizce, şiirden resme, heykelden romana ya da mimariyle, kısacası sanatın her dalındaki sanatçı için **«yaratıcılık»** söz konusudur. Yaratıcı olan her sanatçının da folklora «düşman» demesi, folkloru yaşam biçimi haline dönüştürdüğümüz

zaman haklılık kazanır. Bireyci sanat için de, gerçekçi ve toplumcu sanat için de, uygarlığın hızla ilerlediği bir dünyada, folkloru yaşam biçimine dönüştüren sanatçılar olduğunu varsaysak da, altkültürlükten yükselebileceğine iyimser gözle bakıp tartışmaya girmek, akıntıya kürek çekmek değil de nedir?

FOLKLORU SANATA DÜŞMAN GÖRMÜYORUM

Recep BİLGİNER

Folklor ve sanat birbirinden ayrılır mı diye düşünüyorum. Yani ayrı mı? Folklor da bir sanat değil mi? Üstelik, çok gerilere doğru uzanan yüz yıllardan süzülüp gelen bir sanat. Halk dediğimiz, içinde okur yazarların olmadığı gibi; okur yazarların da bulunduğu bir topluluk! Güzel bir halk dansının, iyi yakılmış, uygun söylenen bir türkünün, içimizde titreşimler yaptığını yadsıyabilir miyiz? Bizi duygulandırdığını, içimizi ısıttığını. İşte bu sanattır. Ama, entellektüel planda bir sanat değil, halk sanatıdır. Folklorun bir başka adı da halk sanatı değil mi?

Halk edebiyatı ile folklor, hep birlikte bunun için anılmıştır.

Folklor-sanat ilişkisinde, folkloru, sanatın kaynaklarından biri gibi görürüm. Folklor toprak ana gibidir. Besler emzirir.

Yalnız bu ilişkide, çok duyarlı bir durum vardır.

Folklor, çoğunlukla bölgesel bir karakter taşır.

Sanatın alanı ise daha geniştir. Evrensele açılan yolda yürür. Daha geniş, daha kavrayıcı ve kapsayıcıdır.

Bu nedenle, folkloru, sanatın kaynaklarından biri olarak ele alınca, dengeyi iyi korumak gerekir. Folklorda içgüdüler, alışılagelmeler egemendir. Değişmeye açık değildir. Sanatsa, bitmeyen bir değişim ve gelişme sürecini yaşar. Daha entellektüel bir uğraştır, daha kapsamlı olduğu gibi.

Folklorun içinde, gelenek, o toplumun yaşama biçimi, türküleri, masalları, kahramanlık hikayeleri, halk edebiyatı olduğu gibi, halkın estetiği ve estetik anlayışı da vardır. Edebiyatçı, kendi geniş kültürü —içinde, folklorun bu çeşitlilik hazinesinden de yararlanan insandır. Bu onun, sağlam bir toprağa basmasını sağlar.

Edebiyatçı için tehlike şurdadır: Folklorun bu çeşitli konulardaki malzemesini aynen kullanırsa, eskiyi tekrardan öteye geçemez. Oysa sanat.

Ben folkloru, sanata düşman görmüyorum. Kötülük, folklorun besleyici niteliğini iyi kullanmamak, sanatı bir taklitçilik biçimine sokmaktadır. Daha taklitçilik biçimine sokmaktadır. Daha açarsak bu konuyu: Folklor sanata düşman değildir ama, follkoru esas alıp, sanatın bulutlarını hiçimseyenler yaratmış olurlar bu düşmanlığı.

Çoğunlukla, milli bir edebiyat yaratmak çabasında olanlar, yanlış bir saplantıyla, folklora dönülmesini, o noktadan hareket edilmesini savunurlar. Milli de kavrulmasına neden oluruz. Sanat, alabildiğine düşünce ve kaynak özgürlüğü. Edebiyat kavramını dar kalıplar içinde ele aldığımızda, gerçek sanatın kendi içinde kavrulmasına neden oluruz. Sanat, alabildiğine düşünce ve kaynak özgürlüğü isteyen bir uğraştır. Yararlanma alanına sınır çizilemez.

Halk sanatı dediğimiz folklor, olaylar dizisi içinde, halkın yaşadığı olaylar-

dan kaynaklanarak kendiliğinden oluşur. O, daha önce de belirtmeye çalıştığım gibi, geleneği, göreneği, zevki ve acılarıyla halkın kendisidir. Eski bir deyimle hüda-i nabit bir bitki gibidir. Uğraşı olan her dal, Halk Edebiyatı, Halk Türküleri, Halk Oyunları vb. kaynağından çıktığı gibi süregelen bir sanattır, ama, Halk sanatıdır. Sizin sorunuzda yer alan sanat ise, entellektüel uğraş olan, çok bulutlu, çok geniş, evrensele yönelmiş bir sanattır. İkisini kendi konumları içinde değerlendirmekten yanayım.

SANATA DÜŞMAN OLAN FOLKLOR MU?

Eray CANBERK

Bence folklorun sanata düşman olduğu yargısı öznel bir yargı. Daha doğrusu sanatçının karşı karşıya bulunduğu yaratma sorunlarından biri. Buna yaratma olayında sanatçının karşısına çıkan engellerden biri de diyebiliriz. Ama bunun tersini düşünmek de olası. Yaratma olayında yardımcılardan biri de folklor olabilir. Anladığım kadarıyla, sanata düşman olan bir yığın olgu içinden birinin, folkloru, seçip bunun üstüne giden sanatçı için «folklor sanata düşman» olabilir. Geniş anlamıyla folklor yaşamımızın bir parçası değil midir? Sanatçının yaşamında da folklorun yeri vardır. Günlük yaşamda herkes için geçerli olan etkiler sanatçı için de az ya da çok geçerlidir. Folklorun sanata karşı müdahaleci bir etkinlik göstermesi karşısında sanatçının kendine özgü savunma ya da saldırı durumuna geçmesi gerekir. Bu da genel bir durum değil, her sanatçının kendisi için özel olarak söz konusu edilebilecek bir durumdur

Folkloru dar anlamda halk sanatı olarak düşünürsek belli bir süre sonunda oluşan ortak bir sanatın varlığını kabullenmemiz gerekir. Böylesi bir sanat bir anlamda «hazır» bir sanattır. Ayrıca ilkel diyemiyeceğimiz, ancak «yalın» olarak nitelendireceğimiz bir sanat söz konusudur. Üstelik bu sanat, özellikle sanatçı karşısında, hiç de saldırgan ve etkin değildir. Ama belki bir tuzaktır. Sanatçının bu tuzak karşısında uyanık olması da kendi sorunu... Evet, folklor çoğu zaman sanatı alt edebiliyor. Ama bu folklorun sanata düşman olduğu anlamına alınmamalı. Folklorun etkinliğinden çok yaygın olabilme niteliğidir bunu yapan.

Uzun sözün kısası, folkloru hasım olarak düşünmenin bir genelleme olamayacağı kanısındayım. Yeryüzünde sanata düşman bunca şey varken, sanatla düşmanca da olsa alış veriş içinde bulunan follkoru ana sorun yapmanın ne anlamı var? Galiba biraz hısımla hasımı birbirine karıştırıyoruz.

KİTLELEŞME, ULUSALLAŞMAK VE FOLKLOR

Hüseyin HAYDAR

Folklor ve sanat ilişkisi konusuna, bugüne dek hep yüzeyden yaklaşıldı. Olay, folklor verilerinin sanatın içine taşınması ve kaba anlamda onlardan yararlanılması olarak düşünüldüğünden, sonuçta, bir halkın kültür ve deney birikimi olan ve onun belleğini oluşturmada değer kazanan bu çok önemli olgu, hafife alındı.

Folklorun, çağdaş sanatlar bakımından yaşamsal önem taşıdığına inanıyorum. Bugün benim, buna inanmam önemli değil. Çağımızda bunun yeri ve önemi çok önceden kavranmış durumda.

Gerçekte, yalnız sanatlarda değil, aynı zamanda hayatın diğer alanlarında da, daha güzele ve daha kişilikli alana gitmede, folklorun sağlayacağı olanaklar sınırsızdır.

Burada, bu ilişki bakımından önemli gördüğüm iki nokta üzerinde durmak istiyorum:

Sanatın ulusal kişilik kazanması ve kitleleşmesi.

Özellikle yazın söz konusu olduğunda, öncelikle onun içinde oluşacağı dilin, ulusal planda belli bir espri yaratması gerekir. Bunun yaratılmasında sanatçılar ve dilbilimcilere en önemli verileri folklor sağlar. En küçük birimlere kadar inebilen bu bilim dalı, bünyesinde taşıdığı dil deneyimlerini akademik ve yazınsal çalışmaların, süzgecine ve sistemleştirmesine sunar.

Bu sunuş, içinde, aynı zamanda o halkın yaşamsal deneyimlerini, buna bağlı olarak tavrını ve karakterini taşır.

Çağdaş sanatın, evrensel planda ürünler ortaya koyabilmesi, önce ulusal olmasını ve ulusal özellikler taşımasını gerektirdiğinden, sanatçısının da, bu kaynaklara bilinçle yaklaşması ve bu kaynaklardan beslenmesini bilmesi gerekir. Bence folklor, bu kaynakların başında gelmektedir.

Burada önemli olan, halkın bu birikimine sağlıklı yönelmek, yeni ve çağdaş zengin sanat yanında çeşitsizliğe de yol açmıştır. Hatta folklor ürünleri, halkın bir yaratımın ortaya konulması gerektiğini unutmamak.

Sanatın, özellikle sınıflı toplumlarda, kitleleşmek gibi bir sorunla karşı karşıya olduğu bir gerçektir. Bir toplumda sağlıklı kültürün ezildiği, yozlaştırılmaya çalışıldığı ve buna bağlı olarak kitlelerin sanat ve estetik eğitiminden uzak tutulduğu sürece, bu toplumda olası kitleleşmeyi sağlamak ancak, yaratıcının, içinde var olduğu halkının kültürel değerlerini, kültürel birikimini bilmesi ve bunun bilincinde olmasıyla olasıdır. Bu değer ve birikimler ise, büyük ölçüde folklor verileri içinde saklıdır.

Burada daha işin başında olduğumuzu söylemek istiyorum. Sanatçılarımız ancak, kendi deneyleriyle yol almaktadır.

Folklor araştırma ve yorumlamalarının yoğunlaştırılıp, bu alanda bir bellek oluşturulduğunda, böylesi bir ortamda yetişecek olan sanatçı da, kitle bağları kurmada olanaklar edinmiş olacak.

Görüldüğü gibi, sanatın ulusallaşması ve olası kitleleşmeyi sağlaması bakımından folklor, yaşamsal önem kazanmaktadır.

Şimdi, neler düşünerek folklorun sanata düşman olduğunu söyleyenler çıkıyor. Ülke sanatlarında çağdaş bir bireşime yönelinme çabalarının yoğunlaştığı bir dönemde, bu tür yargıların ne yarar sağlayacağını anlamak güç.

FOLKLOR VE SANAT

Necati MERT

Sanat, içinde yaşadığımız çağın, ulusun ve sınıfın bilgilerini değerlendirirken kullandığı imge, eğretileme, ima gibi işaret dilini kurgusal yapı ile uyumlayarak özgün biçemi yakalayan bir yaratmadır.

Bu tanım, sanatın genel karakterli bilgiselliğini içerdiği gibi değerlendirmeden dile, dilden yapıya ve biçeme uzanan emek sürecinde yoğun bir kişiselliği hatta ulustan ulusa, sınıftan sınıfa olduğu gibi kişiden kişiye yaratmanın değişkenliğini de içerir.

Folklor da bu sanat tanımı içinde yer alır. Ancak folklor yaratıları kişisel olmayıp halkın kollektif ürünleri olduğundan çağdaş sanat anlayışına aykırı görülebilir. Oysa sanatın ayırıcı özelliği sanatçı-birey değil imgedir ve folklor da en az çağdaş sanat kadar imgeye dayanır. Hatta folklorun kollektif karakteri folklor yaratılarına kuşaklar içinden gelen bir süzülmüşlük, dolayısıyla bireysel beceriye dayalı sanata göre estetiksel yetkinlik de kazandırmıştır.

Aynı ürüne, ortaklaşa ve birbirini düzelte düzelte verilen emek folklorda bir söyleyiş kusursuzluğu geliştirmişse de sanatçı bireylerin tekil emeklerine dayalı çıkarına olan içerik yanında feodal resmi ideolojiye koşut yönlendirmeler, sinik, ürkek ve bağımlı güdüler ve karşıt içeriğin her ikisini de hep genelgeçer.

İşte bu nedenle bireysel emek, eğitim ve bilimlerin katkısı ile gelişen nüanslı entellektüel sanat, folkloru, yalnız bugün değil, hep sanat dışı görme eğiliminde olmuştur.

Oysa ne günümüz sanatının bugünkü düzeyi onun bir sütünlüğü ne de folklorun sığlığı onun bir kusurudur. Çünkü toplumsal yapılar yenileri ile yer değiştirdikçe sanat da başkalaşarak gelişir; buna bağlı olarak yeni sanat da, estetik uyumsuzluğa düşmemek koşuluyla, eski sanat biçemlerinden yararlanabilir.

Ancak zaman zaman ilericiliği ve demokratlığı folklorik öğelere indirgeyen yeteneksizler, halka inmek uğruna toplumca sanata aykırı düşen popülistler ve halkçı coşkuları ticari metaları için kullanan bezirgânlar sanatsal içerik, çağdaşlık ve özgünlük için uğrşan entellektüel sanatçılara, hak etmedikleri ölçüde acımasız olabilmektedirler. Ama ne onların düşmanca tavrı bizi öfkelendirmeli ne de folklorun eğitimsizliğinden kendimize ayrıcalık tanımalıyız. Bu, bizi, folkloru sanat dışı görme yanlışına götürmekle kalmayacağı gibi aynı toplumun resmi ama entellektüel sanatını, örneğin Divan edebiyatını da dost görmeye sürükleyebilir.

Oysa her ikisi de artık tarihin malıdır ve ancak uzmanlara ve sanatıyla ortaklık kurabildiği ölçüde sanatçılara açıktır. Ortaklık yalnız ideolojik düzeyde değil sanatın her düzeyinde ve her öğesiyle kurulabileceğinden günümüzün şöyle veya böyle düşünen her sanatçısı için hem folklor, özel olarak Halk edebiyatı ve hem de Divan edebiyatı verimli kaynaklardır. Öyleki, Divan edebiyatı, güzel yararlanan çağdaş sanatçılarımızla ululanmadığı gibi Halk edebiyatı ve genel olarak folklor da yeterince yararlanılmadığı için sanat dışı değildir

FOLKLOR İLE SANATIN DOĞAL BİR BAĞLAMI VARDIR

Celal ÖZCAN

'İnsan-bilim', kişiliğin ve toplumun oluşup belirlenmesinde çevrel değerlerin gücünü birincil etken sayar. Çevrel değerlerin en yaygın ve etkinlerinden biri de folklorik yapıdır.

Folklor bir üretim değil, bir doğal oluştur, eytişimsel gerçekliktir. 'Anonim' (ortaklaşa)dır. Bu onun toplumsallığının belirleyici karakteridir.

Folklor değerlerinin niteliğinde halkın acıları ve sevinçlerinin (psiko-sosyal gerçekliğinin) 'motifleri' nakışlanmıştır.

Davranışlar dizgesi olarak bireyi 'kendisi' gösteren edimsel yansıyış, —insan gerçeğini dokumada esin ve besin kaynaklarının— önemini her an duyumsatır bize.

Folklor salt bir yansıma ve belirleme gerçekliği değil, duyumsatıcı, esinlendirici, coşturucu ve yönlendirici özelliğiyle üretken bir olgudur. İnsan ve insanla anlamlanan yaşamı yaratan ve besleyendir.

Folklor, yoğun rezerviyle kişiyi ve toplumu beslerken başka esinlenme ve beslenme kaynakları da kendi işlevini sürdürür elbet (hatta folklordan daha baskın etkilerle). 'Öykünme' kaynakları da dahil, tüm dış-evren ve bir toplumla ilgili öz-evren, iletişim ve bileşim bağlarıyla yeni ve özgün yaratılara döllenir, doğal özümlemeyi oluşturur. Ne denli kaçınılırsa kaçınılsın, hatta ne denli uygarlaşılırsa uygarlaşılsın, şekil ve renk değişikliğiyle bu söz konusu bileşim ve üretim sürer gider.

Dil ve anlatım, seslendiriş, çiziş ve renklendiriş; yaşayış, yansıtış güzelduyusal beceri ve teknik kurgu gücünün soylu bir bileşimi olan sanat, insanla başlamış, onunla sürüyorsa, doğanın eytişimsel gerçekliğinin yansıması olan bir öz değer kabulleneceğimiz folklordan soyutlanıp fildişi kule yapaylığına tutsaklanamaz. Folkloru durağan, önleyici, dizginleyici bir dar boyutta algılamak, halkı da hiçlemek gibi bir şeydir. Öyleyse bir tür kaçıştır böylesi değerlendirişler. Pek çok görülmüş olduğu gibi, seçkinler sınıfının geleneksel dışlama gerçekliği, kentsoyluluğun horlayıcı, bayağılayıcı, üstten bakışıyla koşutlu bir durum.

Oysa insanlığın nicedir tartışa tartışa anlamsızlaştırdığı bir gerçek vardı: 'Sanat amaç mıydı, yoksa araç mı?'

Sanatı ne 'amaç' olma niteliğinden, ne de 'araç' olma işlevselliğinden soyutlayabiliriz. Ama daha çok ona insansa değerlerin savunucusu, yücelticisi, kurtarıcısı bir soylu araç olarak sarılıyoruz. Sanatsal üreti hem yaratıcısını, hem de izleyicisini kurtaran soylu bir değer oluyor. Bu gerçekliği salt duyanlar, hem duyup hem bilinçle algılayanlar sanatı da, sanatın ilgi ve etki alanlarını da boşlamayanlardır. Yunuslar'dan Fikretler'e, Nâzımlar'a; Beethovenler'den Saygunlar'a, Korsakovlar'dan Tüzünler'e; Van Goghlar'dan Balabanlar'a; Pir Sultanlar'dan Veyseller'e... değin.

İnsan gerçeğini —uygarlığın da belirleyici gücüyle— yabanilikten, ilkellikten arındırıp ona güzel duyusal bir aşama kazandıran soyluluktur folklor. Bir ilkel yansıma değil. Bir kaçış olmaktan çok, bir bütünleyiş, kaynaştırış, dölleyiş ve üretiş olan sanat, folklorun ne dışında, ne üstünde, ne de onun güdümündedir. Sanatsal gerçeklik, folklor gerçekliğinin üzerine sevdalısına varlığını adamış âşık gibi titreme durumundadır. Öyle doğal bir bağlamdır ki bu, sanatı ne tutsak eder folklora, ne de büsbütün soyutlar ondan.

Folklorik yapı, özde pek değişmeden elbet uygarlaşma sürecinde yarıntısal değişmelere uğrayacaktır. Bunda sanatla yaşayışın ilgi ve iletişimi pay sahibidir. Bu durum folkloru 'antika'lıktan kurtarıp 'yabancılaşmadan' daha renklendirir. Örneğin halk şiirimizin geleneksel temaları, ulusallaşma, halklaşma sürecinde yeni esin kaynaklarıyla zenginleşmiştir. Halk ozanının şiirine, ezgisine yeni yeni motifler eklenmiştir. Cumhuriyet ve sonrasının konuları bu kaynaşmadra yansımasını bularak tüm Veyseller'e etkimiştir. Bu yenilikleri ne ozanlar, ne de onların içinden çıktığı halk yapay birer ekleme gibi görmüştür. Aynı durum, yüksek sanat'ı da renklendirip onun özgün yüceliğine katkı sağlamıştır. Sonat, senfoni, opera ve balede halk ezgi ve ritminin motifleri, bir bileşim ögesi olarak sürekli işlev gösteriyor. Bir doğal bütünleniş, taptaze bir aşılanış olarak bu yeni üretileri, gerek aydınlar, gerekse geniş halk kitleleri tadına doyulmaz meyveler gibi sindirebiliyorlar. İşte böylesi soylu bir gerçekliğin dirileşip coşkunlaşmasında aydın sınıfın ve onun sanatının halkla iletişime adanıp bir yeni, daha yeni bileşimler arama çabasının da payı yadsınamaz.

Bu bakımlardan folklor ile sanatın doğal bir bağlamı vardır diyebiliyoruz. (Dışlama ve güdümleme etkilerinden kesinlikle söz etmeden). Ne folkloru sanata düşman, ne de sanatı folklordan ayrı ve ayrıcalı görüyoruz.

AYDIN SANATLARININ ANASI HALK SANATI

Tuncer UÇAROL

Folklor sanata düşman mıdır?.. Demirtaş Ceyhun'un **Yazko Edebiyat**'taki (Eylül 1983) «Folklor Sanata Düşman mı?» yazısı ile, bu yazının ilk kaynağını oluşturan Cemal Süreya'nın Ekim 1956'da **Yeni A**'da yayımlanmış «Folklor Şiire Düşman» adlı yazısını okumayanlar için, soru, bilmece sorudur. İlk bakışta yanlış düşüncelere de hızla iten bu gösterişli bilmecenin yanıtının bulunmasıyla, çok daha değişik olan buradaki ana soru «Folklor ve sanat ilişkisi» de ortaya çıkacaktır.

Şöyle: **«Folklor»u sözlükler, «halkbilim» ya da «halkbilgisi» anlamında açıklıyorlar.** Halkbilim ya da halkbilgisi de, neden sanata düşman olsun? Sanat; halktan, bilgiden, bilimden kopuk olamayacağına göre, soyut ya da anlamsız gibi olsa bile dönüp dolaşacağı yer gene halk olacağına göre, folklor sanata düşman değil, dosttur. Bir zorunluluktur. Birer toplumsal kurum işçisi olan sanatçıların; toplumbilim, ruhbilim, çeşitli tarihler bilmesi gibi, bunlardan ayrılması olanaksız halkbilime de ilgi duymaları, halkbilimi (halkiyat, folklor, reaya'yı) kavramları, hiç olmazsa sezmeleri gerekir.

Yok «folklor» sözcüğü, «halk sanatı» anlamına gelen «folk sanatı» diye kullanılıyorsa, bilmece daha güçleşiyor! Yön de değiştiriyor!

Çünkü soru, bu anlamıyla, «Halk sanatı sanata düşman mıdır?» çevirisine gelip dayanmaktadır... Bu durumda ise; sanatın bir bölümünü oluşturan «halk sanatı»na, hem «sanat» deyip, hem de bu sanat bölümünün «sanat»a düşman olduğunu ileri sürmek, çelişik ve saçmadır.

Bilmece soru bu noktada şöyle çözülebilir: Soruyla amaçlanan, «halk sanat»nın, öteki bölümlerine düşman olup olmadığıdır!.. Yani **soru, gerçekten, «Halk sanatı aydın sanatına düşman mıdır?» biçimindedir.** Cemal Süreya ile Demirtaş Ceyhun'un yazılarından da bu soru çıkmakta, bunların birleştirilip birleştirilemeyeceği sorun yapılmaktadır.

Bu konuda, sanatı, halka (çoğunluğa) seslenmeyi amaçlayan ürünler diye düşünürsek, halk sanatı (folklor) aydınlar sanatına gene düşman değildir... Tersine, bu tür toplumcu aydın sanatçıya; halkın içinden fışkırmış ve böylece mini mini düzeltilip yinelenen yüzyılların halk sanatları, halka (çoğunluğa) seslenebilmenin ve ona ses olabilmenin biçim ve özlerini duyurup gösterecektir. Aydın toplumcu sanatçı da yeni bileşimini böylece kurmayı başarabilecektir. Örneğin; halk edebiyatını bilmeyen, halk sanatlarını sezip sevemeyen, gerçek bir edebiyatçı olamayacaktır. Bu tartışmayı başlatan Cemal Süreya'da bu sevgi fazlasıyla vardır. Demirtaş Ceyhunda vardır. İkisi de halk edebiyatından açıkça ve gizlice yararlanmışlardır. Cemal Süreya, Mart 1983'te bu konuda ,zaten yanlış anlaşıldığını, **Varlık** dergisinde açıklamıştır.

Ama gene de (toplumsal bir kurum olan) sanatı salt bireysel oyun diye düşünüyorsak, halka seslenmeyi hedef almayıp azınlığa (sanat aydını azınlığa, oyunsever rahat azınlığa vb.) seslenmeyi amaç diye bellemişsek, elbet bu tür sanat anlayışına folklor biraz düşman görünecektir. Ona da varsın oncacık düşman olsun! Düşman olan da, burada folklor değil, azınlık sanatının çoğunluk sanatına düşman olmasıdır.

Bir dalı da ayırmak gerek! **Azınlığa gibi yönelmiş görünen «sanatçılara seslenen sanat çalışmaları»na, sanatın mutfağı olarak bakmak gerek**... Deneme tiyatro-

ları, çok yeni resim ve müzik, arayışları gibi, belki İkinci Yeni Şiir, sonra kare şiir, boncuk şiir gibi... Bunlar bilinçli arayışlar olduğunda, öğretmenler için yazılmış meslek kitapları ya da güneş enerjisiyle çalışan araçları gerçekleştirmek için tartışan bir bilim ve örnekler kitabı düşünüldüklerinde, bunların son amaçları halk olmasma göre, bunlar açısından da folklor sanata düşmandır denemeyecektir. Tersine, aralarında ilişki ve işbölümü vardır.

Sözün kısası, her zaman bu anlamda bir halk sanatı, bir aydın sanatı olacaktır. İkisi tek bir ulusal bileşimde tümüyle eriyemeyecektir Ama ikisi de birbirlerinin gözünün içine bakacak, etkilenecektir. Sanatlarına az ilgiden yüzyıllardır yakınıp duran aydın sanatçıların bunu bilinç ve sevgiyle de yapması gerekir. Çağımızdaki akış da bu yöndedir. Çünkü, halk sanatı, her zaman aydın sanatlarının anasıdır. Aydın sanatları da, halk sanatının her zaman yaramaz ya da uçarı çocuklarıdır.

FOLKLOR VE SANAT

Muzaffer UYGUNER

Folklor ve sanat ilişkileri konusunda ne düşündüğümü söylemek için, önce, şu folklor sözcüğü üzerinde durmamız gerekiyor. Türkçe Sözlük'de, bu sözcüğün halkbilimi olduğu belirtilmektedir. Prof. Dr. Sedat Veyis Örnek'in **Budunbilim Terimleri Sözlüğü** (TDK Yayını, Ankara 1973) de bunun böyle olduğunu göstermekte ve halkbilim maddesinde ise şunları yazmaktadır: «Belli bir ülkede yaşayan halkın kültür ürünlerini; geleneklerini, törelerini, türkülerini, geleneksel tiyatrosunu, halk hekimliğini, konut yapımını, araç-gereçlerini vb. inceleyen bilim» (s. 32). Burada, oldukça geniş bir alanı kapsayan bir sözcük, bir kavram sözkonusudur. Sanatın, bu geniş alanı kapsayan gereçlerden yararlanması düşünülemez. Çünkü, o takdirde ortaya çıkan sanat temelsiz, dayanaksız olur; kendi ulusunun «folkloru»na dayanmayan bir sanat da ulusal sanat olamaz. Evrensele giden yol ulusaldan geçer deyip duruyoruz. Bu durumda evrensel bir sanattan da sözedilemez. Melih Cevdet Anday, **Mikadonun Çöpleri** adlı oyunu vesilesiyle yapılan konuşmada (Cumhuriyet Gazetesi, 29.11.1983) şöyle diyor: «Sizin sözleriniz, bizde eskiden beri yerleşmiş olan '**evrenselliğe ulusaldan varılır**' görüşünü tartışma ortamına getiriyor. Bunun tersi olan '**evrensellikten ulusallığa**' görüşü genellikle yanlış anlaşılmaktadır. Burada '**evrensellik**'in anlamı, dünyaca ünlenmek yahut dünya ölçülerine göre yapıt vermek değildir, **humain** olmak demektir. Biz kendi insanımıza **humain** bakış dışında nasıl yaklaşabiliriz ki? Biz insanımızı bu ölçütle ele aldığımızda yazınızın ulusallığını sağlamış oluruz». İnsanımızın yaratılarına uzak kaldığımız sürece ne ulusallıktan sözedebiliriz ne de evrensellikten.

Cumhuriyetin ilk yıllarında yazılan şiirler ve öbür yazın yapıtları, halktan derlenen ürünlerin benzerlerini ortaya koymaktan ileri gidememişti. Böylece, onlara bir sanat ürünü olarak değer biçemiyoruz bugün. O halde yapılacak iş, onlardan yararlanmak ama onlar gibi resmetmemek, onlar gibi oynamamak ve onlar gibi oyunlaştırmamaktır. Bugün, o ürünlerden yola çıkılarak bambaşka baleler düzenlenmemiş midir? Halk şiirinden yola çıkılarak hiç mi başarılı şiirler yazılmamıştır? Hiç mi güzel oyunlar yazılmamıştır, roman ya da öykülerimizde bu ürünlerden hiç mi bir şey bulunmamaktadır. Başarının yolu, bunları özümseyerek özgün yapıtlar verebilmektedir. Olduğu gibi aktardığımızda, aynı biçimi,

aynı sesi, aynı figürü aldığımızda bir arpa boyu bile ilerlemiş olmayız. Bugün saz eşliğinde şiirlerini türküleştirerek, belirli ezgileri olduğu gibi kullanarak söyleyen birçok halk ozanımız (âşığımız) yaşamaktadır. Bunların ayrıca düşünülmesi gerekir. Onlarınki gibi hiçbir şeyi değiştirmeden sürdürmek elbette sanatın folklordan yararlanması sayılamaz ve böyle bir ilişki sanat için olumlu kabul edilemez.

Anonim halk ürünlerinde bile sanatsızlıktan söz edemeyiz. «Gözünde göz izi var/Sana kim baktı yârim» diyen bir maninin dizeleri, «Ben de binem kara kara atlara/Derdimi söyleyem yeşil otlara» dizeleri ve daha bir çok örnek sanatsızlıkla suçlanamaz sanırım. Bugün, genç ozanlarımızdan bazıları halk kaynağından başarılı biçimde yararlanmaktadır. Sözgelişi, Hüseyin Haydar, gerek **Acı Türkücü**'de ve gerekse **Kara Şarkılar**'da hem doğup büyüdüğü Doğu Karadeniz bölgemizin anonim ürünlerindeki ritmi özümsediğini ortaya koymakta, hem benzetmelerinde yararlanmaktadır. Fakat, onun şiiri ne Karadeniz anonim ürünlerine benziyor ne de benzetmeleri olduğu gibi halk benzetmelerinden alınıyor. Ama, halkımızın kendine özgü havasını, ulusallığını seziyoruz bu şiirlerde. Demek oluyor ki, folklor, burada sanata düşman değil dayanak olmaktadır. Halk şiirini olduğu gibi sürdürmek isteyenler de yok değil elbette. Onlar içinse, folklor, düşman olarak nitelenebilir.

Biliyorsunuz, Çanakkale Boğazı'ndaki bir sevi öyküsü olan **Hero ve Leandr** söylencesi vardır. Ülkemizde yaygın olan bu söylenceyi Kızkulesi ile ilgili olarak da dinleyebileceğiniz gibi, Hazar Gölü ile, Çıldır Gölü ile ilgili olarak da dinleyebilirsiniz. **Hero ve Leandr** söylencesi, Batı ülkelerinde şiir olarak destanlaştırıldığı gibi oyunlaştırılmış ve opera yapıtı olarak da değerlendirilmiştir. Sözgelişi, Fransa'da Marquis de Brassac 1750, İngiltere'de Reeve 1788, Almanya'da Weber 1801 yıllarında opera; Fransa'da Selve 1653, Almanya'da Busset 1812 ve Avusturya'da Franz Grillparzer sahne yapıtı olarak yazmışlar ve Grillparzer'in oyunu ayrıca Paul Caro tarafından 1912 yılında opera olark da sahneye konulmuştur. Ama, bizde, bu söylenceyi bilmeyenlerin bile bulunduğunu sanıyorum. Yabancıların önemsediği ve sanata düşman olarak görmediği bu söylenceden bizim sanatçılarımız acaba ne zaman yararlanacak ve andığımız türlerde yeniden yazacaktır. Bu söylencenin Müze adlı bir ozanca yazılan metnini çevirip Türk Dili dergisinde yayımlamıştık. Bunun gibi yüzlerce söylence metni birçok kaynakta bulunabilir. Yeter ki bunlardan yararlanmak istensin.

Kanım odur ki, özümsenerek ve iyi kullanılarak bir yararlanmada folklor sanata düşman değildir; aksine, böylece özgün yapıtlar ortaya konulabilir.

(Yazko Ed. Ocak / Şubat 84)

1983 YILINDA HALK EDEBİYATI VE KÜLTÜR ŞENLİKLERİ

İrfan Ünver NASRATTINOĞLU

«Folklor» kavramı, ülkemizde de, bir önceki yıla oranla daha iyi anlaşılmakta, giderek daha çok taraftar toplamaktadır. Oysa, birkaç yıl öncesine değin halkın öz kültürüne karşı olumsuz davranışlarda bulunuluyor, örneğin bu özgün ve değerli kültür, «çağdışı» bulunuyordu.

Günümüz dünyasında ekonomik politikalar nasıl halkın mutluluğu için planlanıyor ise, kültür ve sanat çalışmaları da halkın beğeneceği, benimseyeceği biçimde örgütlenmelidir. Kendi beğenilerimizi, değer yargılarımızı halka empoze etmeye kalkar ve hele halkın değer verdiği kavramlara ters düşersek, tez zamanda halktan kopar ve «halk... halk...» diye halkın kilometrelerce uzağına düşeriz!

Bugün, dünyanın neresine giderseniz gidiniz «folklor» çalışmaları bir devlet politikası olarak yönlendirilmekte, desteklenmektedir. Balkanlar'ın en büyük ülkesi olduğumuz halde, «Uluslararası Balkan Folklor Festivali» ile «Uluslararası Balkan Folklor Sempozyumu»nu Yugoslavya üstlenmiştir ve dünyaca ünlü «Balkan Festivali» 21 yıldan bu yana, aralıksız olarak Makedonya'nın Ohri kentinde sürdürülmektedir.

Macaristan'ın Kesckémet kentinde, üç yılda bir «Tuna Ülkeleri Folklor Festivali» ve bu münasebetle bilimsel içerikli ve uluslararası nitelikli «Folklor Konferansı» düzenlenmektedir. Bulgarlar'ın Varna ve Burgaz'da düzenledikleri folklor festivalleri dünyaca ünlüdür. S.S.C.B.'nin Azerbaycan Sovyet Cumhuriyeti'nin Başkenti Bakü'de geçtiğimiz eylül ayında, dünyanın pekçok ülkesinden 150 dolayındaki folklorist-bilgin-uzmanın iştirakiyle muhteşem bir sempozyum düzenlenmiş ve bu sempozyum UNESCO tarafından da desteklenmiştir. Çin Halk Cumhuriyeti'nde, 1978 yılında gerçekleştirilen yapısal değişiklikten sonra, folklor çalışmaları bir devlet politikası haline getirilmiş ve ülke çapında yapılacak folklor araştırmalarını yönlendirmek amacıyla, merkezi Pekin'de bulunan bir «Folklor Kurumu» oluşturulmuştur. Folkloru olmayan Amerikan Birleşik Devletleri, folklor çalışmalarına, büyük ödenekler tahsis etmektedir. Bu ülkenin Teksas eyaletinin «Teksas Teks» Üniversitesi bünyesinde bir «Türk Halk Edebiyatı Arşivi» kurulmuş ve binlerce halk edebiyatı ürünümüz bantlar, kasetler, filmler, fotoğraflar, slaytlar halinde bu arşivde yer almıştır. İngiltere, Fransa, İtalya, İspanya (vb) gibi ülkelerde de geniş ve etkin folklor çalışmalarının bulunduğunu çok iyi biliyoruz...

Türk Halk Kültürü, yani folklorumuz öylesine zengindir ki, yıllar yılı, dünyanın pek çok ülkelerinden gelen uzmanlar, ülkemizdeki bu zengin kültürün bir bölüğünü derleyip gitmişler ve bu uzmanların kimileri, Türk halk kültüründen esinlenerek ortaya koydukları yapıtlarla ün yapmışlardır. Nitekim, zaman zaman Türkiye'de ve Türkiye dışında düzenlenen uluslararası nitelikli bilimsel toplantılarda,

yabancı bilginlerin ortaya koymuş oldukları bildiriler, savımızı kanıtlar niteliktedir.

Macarlar'ın dünyaca ünlü etno-müzikologları Béla Bartok'un Türk halk müziğinden yararlanarak yaptığı bestelerle ününe ün kattığı, bütün müzik adamlarınca bilinmektedir. Birkaç yıl önce Ankara-Alman Kültür Merkezi'nde düzenlenen bilimsel seminerde konuşan bir Alman bilim adamının, Türk halk musikisi ile ilgili sözleri, anılan Merkez'in yayımlamış olduğu, o seminerin bildiriler kitabında da yer almıştır.

Bu girişe neden gerek gördüğümüzün yanıtını da hemen vereceğiz... Yaygın bir yayım organı olarak yaşamını başarıyla sürdüren YAZKO Edebiyat Dergisi'nin 35/9-83, sayısında Sayın Demirtaş Ceyhun'un **«Folklor, Sanat Düşman mı?»** başlıklı yazısı, tüm halkbilimcilerin tepkisini çekmiştir! Ve hele Sayın Ceyhun'un yazısının sonunda vardığı yargı, halkbilimcileri sadece üzmemiş, acı düşüncelere yöneltmiştir! Zira Sayın Ceyhun diyor ki: **«Galiba, 50 yıldır hemen hemen bütün sanatlarımız için temel alınması bir hükümet politikası haline getirilen 'folklor' ile savaşın zamanı geldi de geçiyor bile. Bizce de, folklor çağdaş sanata düşmandır.»**

Saym Ceyhun gibi, ünlü bir yazarın ülkemizdeki folklor çalışmalarına karşı, böylesine ilgisiz kalması gerçekten üzücüdür. Sayın Ceyhun, birazcık merak edip te folklor çalışmaları hakkında bilgi sahibi olsaydı, devletin geçen yıla kadar «folklor» çalışmalarına ya hiç önem vermediğini veya çok az ilgi göstermiş olduğunu rahatlıkla saptıyabilirdi. Sayın Ceyhun, birazcık merak edip te, devlet bütçesinden Flarmoni Orkestrası'na ayrılan ödeneğin tutarının, folklor araştırmaları için ayrılan ödenekten birkaç kat fazla olduğunu hemen öğrenebilirdi! Sayın Ceyhun, merak edip te Kültür ve Turizm Bakanlığı yetkililerine sorsaydı, örneğin, batı müziği enstrümanlarıyla, batılıların müziğini icra eden (Hikmet Şimşek, Suna Kan, İdil Biret, Gürer Aykal vd) sanatçıların yurt dışına yaptıkları seyahatin onda biri kadar bile, halkbilimcilerin, devlet tarafından yurt dışına gönderilmediğini bilirdi! Demek ki, devlet, Sayın Ceyhun'un savladığı gibi, 50 yıldır folklor'u hükümet politikası yapmamıştır. Keşke yapsaydı... Eğer, devletimiz, bütün kültür-sanat faaliyetlerinden folklorun temel alınmasını önerseydi ve eğer, sanat ve kültür adamlarımız, yapıtlarını, folklordan, yani halk kültüründen esinlenerek yaratmayı deneselerdi, hem kendileri daha çok yücelir, hem de devletimizin ve ulusumuzun dünyadaki yeri çok daha önlerde olurdu...

Unutulmamalıdır ki, bir ulusun kültürel düzeyi yükseltilmedikçe ekonomik durumunun daha iyi olması mümkün değildir. Kültürel düzeyin arttırılması, ulusun kendi öz kültürünün geliştirilerek, çağdaş düzeye yükseltilmesiyle gerçekleştirilebilir. Yani, halk kültürünün araştırılıp, derlenmesinden sonra, elde edilen ürünün, çağdaş anlayışla yorumlanması gerekir. Çağdaş anlamda yorum yapılırken de, o ulusun tarihsel yapısını, duygu ve düşüncelerini, inançlarını, tümüyle yaşantısını çok iyi bilmek ve değerlendirmek lazımdır. Aksi halde, «çağdaşlaşıyoruz» derken, ulusun benimsemeyeceği bir yaratı ortaya koyarsanız, yaptığınız iş hiçbir şey olmayacaktır ve kısa sürede unutulup gidecektir. Örneğin, aradan geçen yediyüz yıla rağmen Yunus Emre'nin halâ en büyük ozan olarak kalmasının nedeni, halkın duygu ve düşüncelerini yansıtmış olmasıdır. Karacaoğlan, Veysel, Fazıl Hüsnü, Cahit Külebi, Bekir Sıtkı Erdoğan (vd) gibi ozanlarımızın şiirleri halkımızın büyük çoğunluğunun belleğinde olduğu halde, «çağdaşlaşma» adına yazılan, ama bırakınız sade vatandaşlarımızı, okur-yazar kesimin bile anlıyamadığı şiirler yazan ozanlardan kaçının şiiri, hatta adları, halkın kaçı tarafından bilinir?...

Ama bugün Erzurum, Kars, Artvin gibi yörelerimize giderseniz, örneğin günü-

müz ozanlarından Murat Çobanoğlu'nu, Şeref Taşlıova'yı, Reyhani'yi (vd) herkes tanır... Çukurova yöremizde Halil Karabulut'u, Âşık Feymani'yi, Merhum Ferrahi'yi bilmeyen yoktur... Âşık İhsani, Âşık Mahsuni, Şah Turna İstanbul veya Ankara'da bir konser verseler, salonlarda yer kalmaz...

Acaba, halkımız neden bu tür sanat olaylarına büyük ilgi göstermektedir?... Çünkü halk ozanları, halkın sesi, nefesi, gözü, kulağıdır... Halk, halk ozanının deyişlerinde kendi duygu ve düşüncelerini bulmakta; büyük ölçüde mutlu olmaktadır. Bu durumu, halkımızın çağdışı olduğu biçiminde yorumlamak, aydınlarımıza, hele hele yazarlarımıza, ozanlarımıza yakışmaz. Çünkü, halka rağmen sanat yapılamaz, yapılırsa yapay olur!.

Sosyalist olsun, kapitalist olsun gelişmiş bütün ülkelerle, gelişmekte olan ülkelerde «Folklor» bir devlet politikası olarak ele alınmaktadır. Türkiye'de ise, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi'nin dışında, bilinçli folklor çalışmaları yapan herhangi bir kamu kuruluşu yoktur. Bu Daire'nin ise, ne ödeneği ve ne de personel kadrosu, başka ülkelerin folklor çalışmalarına ayırdığı ödenek ve kadrolara oranla sembolik durumdadır. Ama, halkımızın büyük sevgisi, isteği ve çabasıyla ülkemizde kişisel ve kurumsal folklor faaliyetlerinde bulunulmaktadır. Ama, hemen belirtelim ki; Türkiye'de yapılan folklor faaliyetleri kadar, Türkiye dışında da Türk folkloruyla ilgili çalışmalar yapılmaktadır. A.B.D. ve S.S.C.B.'ndeki Türkoloji çalışmaları ve bu çalışmalara paralel yürütülen Türkoloji Kongreleri iki büyük örnektir. Geçtiğimiz yıl Polonya'nın başkenti Varşova'da toplanan Uluslararası «Türk Sanatı Kongresi» ise, geleneksel Türk kültürü ve sanatının ne denli zengin olduğunun bir başka kanıtı olmaktadır. 1984 yılında Londra'da toplanacak olan «Osmanlı Araştırmaları Kongresi» de, dünyanın, yok olmasına kıyamadığı, çok zengin kültürümüzün yaşatılmasına yöneliktir. Esasen, bir-iki yılda bir toplanan Yugoslavya ve Macaristan'daki bölgesel toplantılarda sunulan bildirilerin büyük çoğunluğunda, ya kültürümüzün zenginliği ortaya konulmaktadır veya, kültürel damgamızın salt Balkanlar'a değil, birçok dünya uluslarının kültürlerine vurulmuş olduğu görülmektedir 1977 yılında Ohri'de düzenlenen «Uluslararası Balkan Folklor Sempozyumu»nda, bir İngiliz Profesörünün Türkler aleyhindeki bildirisi tarafımızdan tepkiyle karşılanıp, gerekli yanıtlar verilirken, meydana gelen tartışma sırasında söz alan Yugoslavya'nın Zagreb Üniversitesi Öğretim Üyelerinden Prof. Drö. Tvtro Cubelic, konuşmasının bir yerinde aynen şunları söylemiştir:

«... **Türkler Balkanlar'a, İslâm kültürü ile birlikte insanlığı da getirmişlerdir!**»

Uluslararası bilimsel toplantılara giden bilginlerimiz, böylesi konuşmalarla sıkça karşılaşırlar. Zira, o büyük kültürün kaynağı halktır; Türk halkı... O halde, o asil halktan ve hele onun kültüründen korkulmamalıdır. O değerli halkın kültürünü, özünü bozmadan çağdaşlaştırabilirsiniz; ama bütünüyle yok etmeye kalkarsanız, tepki gösterir, kabul etmez...

ÖZLÜ DEĞERLENDİRME

1983 yılı, halkbilimsel yayın bakımından oldukça yoğun ve ölçüde yararlı bir yıl oldu. Örneğin, Prof. Dr. Pertev Naili Boratav ve Tahir Alangu gibi iki büyük otoritenin, halkbilim çalışmalarını yönlendirecek değerli kitapları yayımlandı. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Başkanlığı'nca 1981 yılında Bursa'da düzenlenen II. Uluslararası Türk Folklor Kongresi'nin Bildirilerini içeren kitapların son ikisi daha yayımlandı ve böylelikle Kongre'nin beş seksiyonunda yapılan çalışmalar, beş ayrı ciltte toplanmış oldu. Diğer yayınların listesi yazımızın sonunda yer alacağı için burada yinelemek istemiyoruz.

Halk Edebiyatı çalışmaları, Üniversitelerimizin bünyesinde oluşturulan kürsüler ile genişletildi, ama bu kürsüler henüz, kalıcı ve yararlı faaliyetler yapamadılar ve hele, yayın konusunda geçen yılları aşacak bir varlık gösteremediler. Bu sahada gerçekleştirilen en önemli olay, Folklor Araştırmaları Kurumu'nun, Eskişehir Valiliği ile işbirliği yaparak düzenlemiş olduğu **«I. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri»** olmuştur.

Kültür Şenlikleri'nde de geçen yıllara oranla önemli bir gelişme görülmemiş, ama hemen hemen bütün il merkezlerinde, kimi ilçe ve kasabalarda şenlik, festival, şölen, panayır adı altında düzenlemeler yapılmış ve bu düzenlemelerin kimileri ekonomik kalkınmayı amaçlamıştır.

Şimdi, yapılan bütün faaliyetler üzerinde kısa kısa durarak bilgiler sunacağız.

ÇILDIRLI ÂŞIK ŞENLİK ANILDI

Geçen yıl duyuramadığımız önemli bir olay, Kars'ın Çıldır ilçesi'nde cereyan etmiş ve geçen yüzyılın sonu ile, yüzyılımızın başlarında yaşamış olan Âşık Şenlik, törenlerle anılmıştır.

Şenlik, halen Kars ve yöresinde yaşayan halk ozanlarının çoğuna ilham kaynağı olmuş, kendine özgü ve kıymetli deyişleri bulunan bir ozandır. O'nun, doğum yerinde, görkemli törenlerle anılması sevindirici olmuştur. 1983 yılı içerisinde de O'nun; Çıldır'a bir heykelinin dikileceği yolunda haberlerin yayılması, ayrı bir sevinç vesilesidir...

22 Aralık 1982 tarihinde gerçekleştirilen anma töreninde il ve ilçe yöneticileriyle birlikte Erzurum Üniversitesi Edebiyat Fakültesi öğretim üyeleri de konuşmuşlar ve bu konuşmalarla Şenlik'in kişiliğine ve sanat yönüne açıklık getirilmiştir. Anma töreni programında yer alan «Âşıklar Gecesi»ne tam 32 halk ozanının katılması ise, âşıklık geleneğinin ne ölçüde yaşamakta olduğunun somut bir göstergesidir. Çoğu genç olan bu aşıklar şunlardır: Murat Çobanoğlu, Şeref Taşlıova, Mevlüt İhsanî, Murat Yıldız, İslam Erdener, İlyas Kaya, Üzeyir Pünhanî, İsmail Cengiz Azerî, Muhittin Mihmanî, Dursun Burhanî, Ali Dadaşoğlu, Erzane Kapan, Metin Bektaş, Şevki Halıcı, Sabri Şimşekoğlu, Hakkı Virani, Fikret Şenlik, Bayram Denizoğlu, Muhlis Denizer, Coşkun Kırdudu, Mustafa Aslan, Kemal Deruni, Aziz Topçu, Coşkun Pünhanî, Yalçın Aslan, Mehmet Topkaya, Yılmaz Hallaç, Mehmet Oktay, Şeref Kaya, İmdat Kapağan, Murathan Kaya ve Durmuş Altıntaş.

«Gece»ye katılan âşıkların hemen hemen hepsi Şenlik için yazdıkları deyişleri sazlarıyla seslendirmişlerdir. Bunlardan Sarıkamışlı Âşık Mevlüt İhsanî, Şenlik'le ilgili duygularını şöyle dile getirmiştir:

Çıldır'ın âşığı yurdun ışığı
Tarihte en büyük ozan Şenlik'tir
Asırlar boyunca bitmez yemeği
Tükenmez kaynayan kazan Şenlik'tir
Güneşi herkesin hissetmez gözü
Aşkın ocağının alevdir közü
Altından ipliğe cevherden sözü
İnceden inciyi dizen Şenlik'tir
Âşıklar sözünü söyler yürekten
Daha tesirlidir toptan tüfekten
En nazik aletten ince elekten
İnceden inceye süzen Şenlik'tir
Dünyaya duyurdu aşkın sesini
O zaman üç tane hikayesini

Güçlü sanat ile yazan Şenlik'tir
Kalmış yadigârı âşık olana
Biraz da pay olmuş Mevlüt İhsan'a
«Can sağiken yurt vermeyiz düşmana»
En büyük düğümü çözen Şenlik'tir

FOLKLOR ARAŞTIRMALARI KURUMU'NUN KONFERANSLAR DİZİSİ

1955 yılında Prof. Fuat Köprülü ve bir kısım bilginlerin kurmuş oldukları Folklor Araştırmaları Kurumu, yıllık konferanslar dizisini 1983 yılı içerisinde de sürdürmüştür. Bu dizi içerisinde yer alan konferanslar şunlardır:

1. Kutlu Özen:
   «Sivas yöresinde çarık ve çarıkçılık»
2. Hayrettin İvgin:
   ««Vezirköprü Demirci Esnafı'nda Ahi gelenekleri ve folklorik unsurlar»
3. Salih Zeki Kutucuoğlu:
   «Köroğlu olayını Bolu'da oluşturan sebepler ve Köroğlu'nun tarihi-coğrafyası»
4. Akın Konak
   «Halk hekimliği ve modern tıp ilişkisi üzerine»
5. Dr. H. Örcün Barışta:
   «Türk işleme sanatı üzerine»
6. İrfan Ünver Nasrattınoğlu:
   «Uygur ve Han folkloru üzerine izlenimler»
7. Ali Esat Bozyiğit
   «Nasrettin Hoca»
8. Ali Rıza Önder
   «Halk hukukunun kaynakları»
9. Yaşar Doruk:
   «Türk halk müziği, sorunları ve çözüm yolları»
10. Yıldırım Erkal:
    «Kırşehir folkloruna genel bir bakış»
11. Kamil Toygar:
    «Türkiye posta pullarında halk kültürü unsurları»
12. Nail Tan:
    «Bolu'lu halk filozofu Düldül Mevlüt»
13. İ. Gündağ Kayaoğlu:
    «Bakır yapım teknikleri»
14. Nizamettin Özbek:
    «60 yıl önceki Istanbul'un yaşayışından folklorik anılar»
15. Doç. Dr. Mahmut Tezcan:
    «Giyim olgusuna sosyal antropolojik bakış»

Folklor Araştırmaları Kurumu, Cumhuriyetimizin kuruluşunun 60. yıldönümü münasebetiyle bir başka program hazırlayıp, Devlet Bakanlığı'na sunmuş ve bu program, «Cumhuriyetin 60. Yıldönümünü Kutlama Koordinasyon Kurulu»nun Türkiye çapındaki programında yer almıştır. Bu program çerçevesinde sunulan konferanslar da şunlardır:

1. Prof. Dr. Metin And:
   «Cumhuriyet dönemi seyirlik oyunlarımız»

2. Prof. Dr. Orhan Acıpayamlı:
«Cumhuriyet dönemi Türk folkloru»
3. Yard. Doç. Dr. Nevzat Gözaydın:
«Cumhuriyet dönemi Türk halk edebiyatı»
4. Nail Tan:
«Cumhuriyet dönemi Türk halk oyunları»
6. Yaşar Doruk:
«Cumhuriyet dönemi Türk halk müziği»
7 Mahmut Bahadır:
«Cumhuriyet dönemi Türk el sanatları»
8. Ali Rıza Önder:
«Türk hukukunda töre»

ŞARKIŞLALI ÂŞIK VEYSEL TÖRENLERLE ANILDI

Gelmiş geçmiş halk ozanlarını nen şanslısı kuşkusuz Veysel Şatıroğlu'nun Çünkü O, yaşadığı dönemde olduğu gibi, ölümünden sonra da adından en çok söz edilen ozan olmuştur. Nitekim ölümünün 10. yıldönümü'nde Türkiye Radyoları ve televizyonu ile basın onunla ilgili pek çok yayın yapmıştır. Keza, Istanbul ve Ankara'dan başka, Sivas'ta, Şarkışla'da ve Sivrialan köyü'nde geniş kapsamlı törenler yapılmıştır.

19 Mart'ta Türk Dil Kurumu'nda düzenlenen törende Cahit Külebi «Günümüzün Halk Şiiri ve Âşık Veysel» konulu bir konferans vermiştir. «Veysel'in yozlaşmış halk geleneğinden sıyrılabilmiş özgün yönleri olduğunu» söyleyen Külebi Âşık Veysel'in dünya görüşlerini ve şiir anlayışını öteki bazı şairlerle karşılaştırmış ve «Veysel, özellikle yaşantısının ikinci kırk yılında daha da gelişerek, adeta bir eğitimden geçti ve halk şiiri dünyamızdaki seçkin yerini aldı» demiştir.

21 Mart'ta yapılan törenlerin Istanbul programı Müzik-San Vakfı tarafından düzenlenmiştir. Veysel'in Gülhane Parkı'ndaki heykelinin önündeki törende Veysel'in oğlu Ahmet Şatıroğlu, torunları ve Istanbul'da yaşayan halk ozanlarından Aslı Bacı, Hikmet Can, Adil Ali Atalay, İsmail Cengiz Azeri, Şakir Okul, Ali Metin, Sefil Rıza, Âşık Hüseyni ve Ali Fuat da hazır bulunmuşlar ve Veysel için çalıp-çığırmışlardır.

Ankara Körler Okulu'nda yapılan törende de Veysel'in kimi yönleriyle ilgili konuşmalar yapılmış ve kör öğrenciler, Veysel'in şiirlerini okumuşlar ve O'nun yapıtlarından oluşan bir konser sunmuşlardır.

Sivas ve Şarkışla'da yapılan törenlere de çok sayıda dinleyici katılmış ve buralarda yapılan konuşmalarda da Veysel'in kişiliği anlatılmıştır. Şarkışla'daki törene katılanlar, oradan Sivrialan'a da giderek, Veysel'i mezarı başında anmışlardır.

Ölümünün Onuncu Yıldönümü münasebetiyle Veysel ile ilgili üç te kitap yayımlanmıştır. Bunlardan ilki, Kültür ve Turizm Bakanlığı MİFAD Başkanlığınca yayımlanan «Veysel Bibliyografyası»dır. İkincisi Istanbul'da İnanç Yayınları tarafından yayımlanan «Veysel'in Dünyası», öteki Folklor Araştırmaları Kurumu'nun yayımlamış olduğu, Veysel için yazılmış olan şiirlerden oluşan «Âşık Veysel'e Deyişler» adlı güldestedir. Bu kitapların künyeleri de, sondaki listede kaydedilmiştir.

V. ULUSLARARASI ÇOCUK ŞENLİĞİ

T.R.T. Genel Müdürlüğü'nün düzenlediği ve geleneksel hale gelen V Uluslararası Çocuk Şenliği 17—24 Nisan 1983 tarihlerinde yapılmıştır. 17 Nisan'da Ankara'da, Çankaya-Ulus arasında gerçekleştirilen yürüyüşle başlayan şenliğe Türk

topluluklarından başka, Federal Almanya, Bangladeş, Macaristan, Sovyetler Birliği, Mısır, Polonya, Finlandiya, Bulgaristan, Yugoslavya, Çin Halk Cumhuriyeti, Libya, Kıbrıs Türk Federe Devleti'nden gelen çocuk toplulukları da katılmışlardır. Dünyanın çeşitli ülkelerinden gelmiş olan 300'ü aşkın çocuğun «her türlü kaygulardan azade» Ankara caddelerinde kolkola yürümelerini Başkent'teki yabancı misyon temsilcileri de izlemişlerdir.

Çocuklar, Başbakan Bülent Ulusu tarafından da kabul edilmiştir. «Bugün çocuklar arasında kurulacak dostlukların, yarın uluslararası sorunların çözümüne yardımcı olacağını söyleyen Ulusu konuşmasında şu sözlere de yer vermiştir.

«Sevgili çocuklar, burada siz sadece kendi ülkenizin çocuklarını değil, aynı zamanda dünyanın geleceğini, temsil ediyorsunuz. Aranızda bugünden kuracağınız dostluklar, belki yarın, uluslararası sorunların çözümünde dahi kullanacağınız bir değer bütünü oluşturacaktır. Ben, uluslararası konulara sevgi, dostluk ve anlaşıyla yaklaşılması halinde, bugün sizlerin arasında kurulacak bu kardeşliğin, birliğin, tüm dünyayı saracak büyük bir güç olduğuna inanıyorum.

Uluslararası Çocuk, Şenliği'nin büyük yararı olduğuna kuşku yoktur. Ulusu'nun belirttiği gibi, yarının büyükleri olan bugünün çocuklarının, gelecekte dünya barışını sağlamaları ise herkesin arzusu olduğu gibi, söz konusu şenliği düzenleyenlerin de dileğidir.

ULUSLARARASI EFES FESTİVALİ

Dünya festivaller literatüründe yer alan festivallerimizden birisi olan Uluslararası Efes Festivali'nin yirmincisi 1—7 Mayıs 1983 tarihleri arasında İzmir'in Selçuk ilçesinde yapılmıştır. Salt iç turizmi değil, dış turizmi de olumlu yönde etkileyen Efes Festivali, gerçekten çok sayıda yabancı tarafından izlenmektedir.

Müzik ve Halk Oyunları ağırlıklı Efes Festivali'nde, ülkemizin çeşitli yörelerinden gelmiş olan halk oyunları ekipleriyle birlikte, İspanya, Yugoslavya ve Polonya halk oyunları toplulukları da gösteriler yapmışlardır.

KARŞIYAKA KÜLTÜR VE SANAT ŞENLİĞİ

İzmir'in Karşıyaka ilçesinde de bu yıl ilk kez geniş kapsamlı bir «Kültür ve Sanat Şenliği» yapılmıştır.

5—8 Mayıs tarihleri arasındaki şenliklerde çeşitli etkinliklerle birlikte «Hıdrellez» kutlaması da yapılmış ve halk 6 mayıs sabahı topluca deniz kıyısına giderek dilek atmış, niyet tutmuş ve dua etmiştir. Şenlik korteji, Atatürk'ün annesi Zübeyde Hanım'ın mezarını da ziyaret ederek çiçek koymuş, bu arada halk oyunları yarışması yapılmış, kitap, resim, fotoğraf sergileri açılmış, tiyatro ve giysi gösterileriyle, spor karşılaşmaları gerçekleştirilmiştir.

YUNUS EMRE İLE İLGİLİ TOPLANTILAR

Geleneksel Yunus Emre Kültür ve Sanat Haftası 6—9 Mayıs 1983 tarihleri arasında Eskişehir'de düzenlenmiştir. Eskişehir Valiliği'nin Turizm ve Tanıtma Müdürü eliyle düzenlemiş olduğu törenler Yunus Emre'nin Sarıköy (Yunus Emre Köyü)'deki makamının başında yapılan toplantı ile başlamış ve burada Yunus'un çeşitli yönleriyle ilgili konuşmalar yapılmıştır.

Eskişehir'deki düzenlemenin programı içersinde halk oyunları gösterileriyle birlikte Ankara Radyosu Itri Müzik topluluğunun konserleri, «Anadolu'nun İç Aydınlığı» adlı, Yunus'u konu alan tiyatro oyunu, çeşitli el sanatları sergileri, Lise ve dengi okullararası Yunus Emre'den şiir okuma yarışması, Yunus Emre Camii'nin ibadete açılışı, mevlüt okunması ve konferanslar yer almıştır.

Bütün devirlerin en büyük ozanı olan Yunus Emre ile ilgili olarak zaman zaman çeşitli yerlerde toplantılar yapılmaktadır. Örneğin, 23 Ocak'ta Ankara'da Nimet Arzık «Yunus Emre» hakkında bir konferans vermiştir Dışişleri Kadınları

Dayanışma Derneği'nin düzenlediği konferansı müteakip, Perihan Arıburun da «Mevlana ve Türk Oyaları» konusunu işlemiştir.

Yine Ankara'da Yükseliş Koleji ilk kısım öğrencileri «Yunus Emre'yi Tanıtma Günü» düzenlemişler ve bu düzenlemede, Yunus'un hayatını konu alan bir de oyun temsil edilmiştir.

4—5 Haziran günlerinde de Karaman'da «Yunus Emre ve Dil Bayramı» yapılmıştır. Daha çok Yunus ile ilgili konuşmaların yapıldığı bu geleneksel düzenlemenin ağırlık noktası da halk oyunları gösterileri ve konserler olmuştur.

I. ULUSLARARASI TÜRK HALK EDEBİYATI SEMİNERİ

Folklor Araştırmaları Kurumu'nun, Eskişehir Valiliği ile işbirliği yaparak düzenlemiş olduğu I. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri, 1983 yılının en önemli halk edebiyatı olayıdır.

7—9 Mayıs 1983 tarihleri arasında Eskişehir'de gerçekleştirilen seminer çalışmaları dışında kalan zaman içerisinde, bilim adamları ve uzmanlar çevrede gezdirilmiş, ayrıca her akşam bir başka sanat olayı ile meşgul edilerek zamanlarının değerlendirilmesi sağlanmıştır. Belediye salonunda düzenlenen ve büyük ilgi gören «Şairler Şöleni» bunlardan biridir. Bu şölende şiir okuyan yabancı ve Türk şairler şunlardır: Tayipcan Eliyop (Çin Halk Cumhuriyeti), Abdüllatif Benderoğlu (Irak), Ahmet Hurşit Muhammed (Irak), Doç. Dr. Nimetullah Hafız (Yugoslavya, Nusret Dişo Ülkü (Yugoslavya), Suat Engüllü (Yugoslavya), Edit Tasnadi (Macaristan), Şadi Cındık (F. Almanya), Mehmet Çınarlı, Prof. Dr. İbrahim Agah Çubukçu, Ahmet Tufan Şentürk, Abdullah Satoğlu, Şemsi Belli, Ömer Kayaoğlu, Necmettin Esin, Halil Soyuer, Güzide Taranoğlu, Ayhan İnal, Coşkun Ertepınar, Doç. Dr. Bedri Noyan, Tahir Kutsi Makal, Cevdet Savgar, İsmail Ali Sarar, Yücel Saraçoğlu ve Muharrem Kubat. Çok kalabalık bir seyircinin izlemiş olduğu uluslararası şairler şöleni bu satırların yazarı tarafından yönetilmiştir.

BİLDİRİLER

Seminere sunulan bildiriler şunlardır:

1. Tayipcan Eliyop (Çin Halk Cumhuriyeti):
   «Toy Koşukları, düğünde söylenen maniler»
2. Mehmet Ali Ekrem (Romanya):
   «Kırım Türklerinde göç destanları ve türküleri»
3. Edit Taşnadi (Macaristan):
   Eski Macar Edebiyatı'nda Nasreddin Hoca motifleri»
4. Trajko Ognenovski (Yugoslavya)
   «Makedonya'da, Makedonların ve Türklerin halk hikayelerinde Nasreddin Hoca»
5. Mahmut İslamoğlu (Kıbrıs Türk Federe Devleti):
   «Türk Dili ve Türk Edebiyatı'nın Rum halk edebiyatı ürünlerindeki etkisi»
6. İsmail Ali SARAR
   «Yunus Emre ile Mevlana'nın birleştiği noktalar»
7. Mehmet Önder
   «Mevlana'nın eserlerinde halk edebiyatı unsurları»
8. Prof. Dr. Şükrü Kurgan:
   «Nasreddin Hoca'da kara mizah»
9. Doç. Dr. Fikret Türkmen:
   «Nasreddin Hoca fıkralarının yayılma sahası»
10. Prof. Dr. Mihail Guboğlu (Romanya):
    «Romen halk edebiyatında Bekri Mustafa»

11. Doç. Dr. Nimetullah Hafız (Yugoslavya):
«Yugoslavya Türk Halk Edebiyatı»
12. A. Şekür Turan
«Uygun destanlarından: Çing Timur Batur»
13. Yahya Aksoy
«Yozgat yöresi düğünlerinde elma taşlama, tilki yollama ve yüzyastığı kaçırma gelenekleri ile ilgili deyişler»
14. Doç. Dr. Abdurrahman Güzel:
«Karatay türküsünün menşei»
15. Şemsi Belli:
«Türk halk edebiyatında halk türkülerinin yeri»
16. Dr. Müjgan Cunbur:
«Halk edebiyatımızda gelenek üzerine»
17. Ali Rıza Önder
«Halk şiirinde dört durak kavramı»
18. Prof. Dr. M. Fahrettin Kırzıoğlu:
«Türkiye'nin en eski serhaddi Kars-Eli'ndeki tarihi koçaklamalardan bir kaçı»
19. Abdüllatif Benderoğlu (Irak)
«Irak-Türk atasözlerinde benzerlikler»
20. M. Sabri Koz:
«Âşık edebiyatımızda mahlaslar sorunu»
21. Müjgân Üçer
«Halk Edebiyatımızda Lokman Hekim Üzerine»
21. Erdoğan Saraçoğlu (Kıbrıs Türk Federe Devleti):
«Çeşitli özellikleriyle Kıbrıs mânileri»
23. Kâmil Toygar:
«Çağdaş Türk Saz Şiiri'nin bazı problemleri»
24. Dr. Gürbüz Erginer:
«Halk ve edebiyat»
25. Prof. Dr. İbrahim Agâh Çubukçu:
«Nesimî ve Felsefesi»
26. İbrahim Aslanoğlu:
«Pir Sultan Abdal mı? Pir Sultan mı?»
27. Doç. Dr. Bedri Noyan
«Zeycani'nin şiirleri»
28. Tahir Kutsi Makal:
«Gazi Âşık Hasan Dede gerçeği»
29. Doç. Dr. Saim Sakaoğlu
«Atasözleri ve deyimlerimizdeki yabancı asıllı kelimeleri Türkçeleştirebilir miyiz?»
30. Dr. Alemdar M. Yalçın:
«19. Asır Türk Edebiyatı'nda Destan»
31. Musa Seyirci:
«Afyonkarahisar Ağıtları»
32. Dr. Ali Berat Alptekin
«Türk masallarında yeri tespit edilen tipler»
33. Doç. Dr. Ahmet Uğur:
«Akkışla ve çevresinde derlenen bazı ağıtlar»
34. Özcan Seyhan
«Ninnilerimiz ve bir tasnif denemesi»

35. Kutlu Özen
«Âşık Feryâdi'nin şiirlerinde taşlama ve yergiler»
36. Doç. Dr. Abdüşşükûr Iurdi (Çin Halk Cumhuriyeti):
«Divan-ı Lügat-it Türk'de atalarsözü ve şimdiki atalarsözü ile mukayesesi»
37. Prof. Dr. Mihail Guboğlu (Romanya)
«Gagauz halk edebiyatına ait kaynakça katkıları ve bazı örnekler»
38. Doç. Dr. Tuncer Gülensoy:
«Özel bir Anadolu ağızları ve folkloru arşivi»
39. Prof. Dr. Orhan Acıpayamlı:
«Klasik folklorun temel özellikleri üzerine»
40. Abdullah Satoğlu
«Türk halk edebiyatı ve Kayseri şairlerine genel bir bakış»
41. Ahmet Tufan Şentürk:
«Türk halk edebiyatında sevgi ve aşk»
42. Hayrettin İvgin
«Türk erkeğinde kılıbıklık ve folklorik unsur ile ortaya çıkardığı destanlar»
43. İrfan Ünver Nasrettınoğlu
«Saz Şiirinde Atatürk»

DİĞER BİLDİRİLER

Öte yandan, programda yer aldığı halde seminere katılamayan ve fakat bildirisini gönderen bilim adamları ve uzmanlar ile, zamanı içerisinde bildirisinin özetini göndermeyen, ama seminere iştirak eden (fakat bildirisini yazılı olarak takdim eden) bilim adamlarıyla uzmanların adlarıyla bildiri başlıkları da şöyledir:

44. Şevket Beysanoğlu:
«Bilinmeyen iki saz şairi: Fatma Bacı-Âşık Melûl»
45. Suat Engüllü (Yugoslavya)
«Üsküplü Bir Halk Şairi»
46. Cemil Cahit Güzelbey
«Halk ozanlarının tarih açısından hizmetleri»
47. Mustafa Ali Mehmet (Romanya):
«Romen halk edebiyatında Türklere dair unsurlardan bazı örnekler»
48. Prof. Aleksandar Steryovski (Yugoslavya):
«Makedonya alanlarında Türk folklor mirası olarak dervişler»
49. Kerim Yund:
«Manilerimizde Cumhuriyet çağlarındaki yeniilklere ve devrimlere karşı övgüler»
50. Muhsine Yavuz
«Yunus Emre»

GELEMEYENLER

Seminere katılacağını bildiren, bildirisinin başlığını, katılma formuna yazarak gönderdikten başka, bildiri özetini de göndermiş olan bilim adamı ve uzmanlar da vardı. Bilinen veya bilinmeyen sebeplerle Eskişehir'e gelemeyenler ise şunlardı:

51. Prof. Dr. Anna Masala (İtalya):
«İtalyan Alplerinde bir Türk efsanesi»
52. Dr. Milah Odran (Çekoslovakya)
«Slovak Türkülerinde Türk motifleri»
53. Dr. Andràs Kelemen (Macaristan)
«Macar gözüyle Dede Korkud»
54. Dr. Rıza Mollov (Bulgaristan)

«Oğuz Kağan Rumeli varyantlarının bazı mitolojik motifleri»

55. Prof. Arif Ago (Yugoslavya)
«Makedonya'da Türk hicivyeliği»

56. Tacide Hafız (Yugoslavya)
«Âşık Ferki'nin eserlerinde deyimler ve atasözleri»

57 Y Doç. Dr. Nevzat Gözaydın
«Ölü ve ölümle ilgili efsaneler»

58. Dr. Gèza Fehèr (Macaristan)
«Türk folkloru ve etnografyası üzerine Macaristan'da yayımlanmış araştırmalar bibliyografyası'nın çalışmaları»

BİLDİRİSİZ KATILANLAR

Seminere bildirisiz olarak katılan bilim adamlarıyla uzmanların sayısı da 30'dan fazlaydı. Bunlar arasında, çeşitli Üniversitelerde öğretim üyesi ve öğretim görevlisi olarak vazife yapmakta olan bilim adamları da bulunuyordu. Seminere bildirisiz olarak katılanlar, her oturumun sonundaki tartışma, soru-cevap bölümünde görüşlerini beyan etmişler ve konuşmacılara sorular yöneltmişlerdi.

OTURUM BAŞKANLARI

I. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri'nin oturum başkanlıklarında bulunmuş olan bilim adamlarıyla uzmanlar ise şunlardı:

I. Oturum Prof. Dr. Orhan Acıpayamlı Doç. Dr. Nimetullah Hafız
II. Oturum Nail Tan — Edit Tasnadi
III. Oturum Doç. Dr. Saim Sakaoğlu — Doç. Dr. Tuncer Gülensoy
IV Oturum Mehmet Önder — Prof. Dr. Mihail Guboğlu
V Oturum : Prof. Dr. İbrahim Agâh Çubukçu — Mehmet Ali Ekrem

SANAT KURUMU'NDAKİ AÇIKOTURUM

Ankara Sanat Kurumu, 14 Mayıs'ta bir açıkoturum düzenlemiş ve bu oturumda «Halk Sanatı ve Folklor» konusu ele alınmıştır. Kurumun Ulusal Kültür Dizisi panel programı içinde yer alan açık oturumu Dr. Anıl Çeçen yönetmiş, Prof. Dr. Orhan Acıpayamlı, Şerif Baykurt, İsmail Karaahmedoğlu, Yrd. Prof. Seyfi Karabaş ve İrfan Ünver Nasrattınoğlu konuşmacı olarak katılmışlardır.

Açıkoturumda devletin folklor çalışmalarına yeterince destekte bulunulmadığı üzerinde görüş birliğine varılmış ve ülkemizdeki folklor çalışmaları çeşitli yönlerden ele alınmış, eleştirilmiştir.

ÂŞIK SEYRANİ SEMİNERİ VE ŞENLİKLERİ

Kayseri'nin Develi ilçesinde her yıl düzenlenmekte olan seminer ile şenlikler 15 mayısta yapılmıştır.

Bir güne sığıştırılan programda yer alan seminerde Ali Rıza Önder, Prof. Dr. Ahmet Edip Uysal, Doç. Dr. Abdurrahman Güzel, Hayrettin İvgin, Abdullah Satoğlu, Mehmet Ali Erdin ve Ali Çatak Seyrani'nin çeşitli yönleriyle ilgili konuşmuşlardır.

Âşıklık geleneğinin çeşitli yönlerinin sunulduğu şenlikte ise, çeşitli yörelerden gelen şu aşıklar yer almışlardır: Ali Çatak, Âşık Hasretî, Gürünlü Âşık Gülhanî, Âşık Feymanî, Sefil Selimi, Âşık Meydanî, Kemal Bülbül, Âşık Gözübenli, Molla Seyit, Ali İlhamî, Haşimi Aslıhak, Zavallı Sükûtî, Âşık Embiyaoğlu, Âşık Gurbetî, Âşık Zamanoğlu, Âşık Nurşah Bacı, Avşar Ozan, Âşık Şefkâtî, Âşık Gülhanî, Âşık Eyyûbi ve Karslı Âşık Şeref Taşlıova.

I. KAYSERİ ÂŞIKLAR GECESİ

Develi'deki Seyrani şenliğine katılan halk ozanları 16 Mayıs 1983 gecesi de Kayseri'de biraraya gelerek, bir kez daha çalıpçığırmak, atışmak olanağını bulmuşlardır.

I. Kayseri Âşıklar Gecesi adıyla, Kayseri Kültür Müdürlüğü tarafından düzenlenen bir şölenin, geleneksel hale getirilerek, daha geniş kapsamlı sürdürüleceği açıklanmıştır.

X. ULUSLARARASI SİLİFKE FOLKLOR VE MÜZİK FESTİVALİ

Ülkemizin hemen hemen bütün il ve ilçelerinde, hatta kasabalarda çeşitli adlar altında festivaller düzenlenmekte olduğu bilinmektedir. Biz burada bu festivallerin hepsinden söz etmeyeceğiz. Çünkü bu, hem bu yazı dizisinin konusu dışındadır, hem de gereksizdir. Bu nedenle biz, ünü yaygın, çok yönlü düzenlenen ve uluslararası nitelikli festivaller hakkında bilgiler vermekle yeniyoruz.

Silifke Folklor ve Müzik Festivali, on yıldır aralıksız olarak ve her yıl 20-26 Mayıs tarihleri arasında düzenlenen, istikrarlı ve başarılı festivallerimizden biridir. Bu nedenledir ki Silifke Festivali dünya festivaller literatürüne girmiş olup, festivalleri parasal yönden destekleyen Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın da, başka festivalleri düzenleyenlere örnek olarak gösterdiği festivaldir.

Onuncu Silifke Folklor ve Müzik Festivali, festival alanında yapılan defile yürüyüşüyle başlamış, bu yürüyüş esnasında yerli ve yabancı topluluklar gösteriler yapmışlar ve bir de «Yörük Göçü» temsil edilmiştir.

Türk Halk, Türk Sanat ve Türk Hafif Müzik sanatçılarının konserleriyle birlikte, amatör ses yarışması ve bu yarışmada derece alanların, profesyonel sanatçılar ile birlikte konserler vermesi, Silifke festivalinin müzik yönünü oluşturmuştur. Eskişehir, Kütahya, Adıyaman ve Silifke mahalli halk oyunları topluluklarının, otantik gösterileriyle birlikte Belçika ve Polonya'dan gelen yabancı halk oyunları topluluklarının yaptıkları gösteriler ilgiyle izlenmiştir. Çeşitli el sanatları sergileri açılmış, geziler düzenlenmiş, Silifke kenti bir hafta süreyle müstesna günler yaşamıştır.

KONYA'DAKİ DÜZENLEMELER

Konya'daki kültürel etkinlikler 1983 yılına değin, Konya Turizm Derneği ve bu dernek yöneticilerinin kurmuş oldukları Konya Kültür ve Sanat Vakfı tarafından yapılıyordu. Bu dernekle vakfın, başta Kültür ve Turizm Bakanlığı olmak üzere, devletten büyük ölçüde maddi destek sağladığı da bilinen gerçekti: Bu büyük parasal desteğe rağmen, yapılan faaliyetlerin halka maledilemeyip, çok az sayıdaki insanın kendi kendini eğlendirmesi biçiminde yapılan işler arasında, «Gül Yarışması», «Güvercin uçurma yarışması», «At Yarışları», «Âşıklar Bayramı», «Mevlâna İhtifali», «Yemek Yarışması» (vb) gibi düzenlemeler gözlenmekteydi. Ama, yapılan bütün faaliyetlerin, ulusal kültüre katkısı tartışılabilirdi.

1983 yılında Konya'daki kültürel etkinlik Valilik tarafından ele alınmış ve «I. Konya Kültür, Sanat ve Turizm Haftası» adıyla geniş kapsamlı bir düzenleme yapılmıştır.

26 Mayıs — 1 Haziran 1983 tarihleri arasında gerçekleştirilen «Hafta» boyunca, devlet tiyatrosu ve operası sanatçıları çeşitli oyunlar sahnelemişler, Kültür ve Turizm Bakanlığı Devlet Halk Dansları Topluluğu gösteriler yapmış, T.R.T. Halk Müziği korosu konserler vermiş, ayrıca çeşitli spor karşılaşmaları yapılmıştır. Bu arada yerel halk oyunları ekipleri de gösteriler yapmış, çeşitli sergiler açılmıştır.

«Hafta» vesilesiyle, Mehmet Önder de «Konya'nın Tarihi, Sanatı ve Kültürel Değerleri» konulu bir konferans vermiştir.

ULUSLARARASI BERGAMA KERMESİ

«Uluslararası 46. Bergama Kermesi» 3—5 Haziran'da yapılmıştır. Ülkemizin, yurt dışında da bilinen festivallerinden birisi olan Bergama Kermesi'ne çok sayıda Türk halk oyunları toplulukları ile birlikte Mısır, Polonya ve İspanya'dan da halk oyunları ekipleri katılmışlardır. Kermes nedeni ile Bergama'da çok sayıda el sanatları sergileri açılmış, tiyatro oyunları temsil edilmiş ve spor karşılaşmaları yapılmıştır.

II. IHLARA FESTİVALİ

Ülkemizde gerçekleştirilen sanat ve kültür olayları, daha çok kişilerin bireysel çabaları ile olmaktadır. Örneğin, bir il veya ilçede görülen çok başarılı etkinlikler, bir gün birdenbire duruveriyor ve anlaşılıyor ki, o il veya ilçeden, o etkinlikleri gerçekleştirilen kişi ayrılmıştır!

Ihlara'da da iki yıldan bu yana gerçekleştirilen başarılı festival, bir Turizm ve Tanıtma Müdürü ile, bir Tarım Kredi Kooperatifi'nin Müdürü'nün eseridir.

3—5 Haziran tarihlerinde yapılan II. Aksaray - Ihlara Turizm ve Kültür Festivali'nin yoğun programı içerisinde, el sanatları sergileri, halk oyunları gösterileri, profesyonel ses sanatçılarının konserleri, paraşütle atlama, spor karşılaşmaları ve geziler yer almıştır.

VI. ULUSLARARASI MARMARA FOLKLOR FESTİVALİ

Ülkemizde, çok yönlü festivaller ile birlikte, salt halk oyunları gösterilerinin yer aldığı festivaller de yapılmaktadır. İstanbul'da yapılan Marmara Festivali ve Bursa Festivali böyle festivallerden ikisidir.

VI. Uluslararası Marmara Folklor festivali 3—5 Haziran'da yapılmış ve bu festivale, ülkemizin çeşitli topluluklarının yanında Macaristan, Finlandiya, Yugoslavya ve İtalya halk dansları toplulukları katılmışlar ve gösteriler sunmuşlardır.

ALANYA'DA ŞENLİK VE İKİ KONFERANS

Alanya'da düzenlenen Turizm Haftası içerisinde halk oyunları gösterileri yapılır, konserler verilirken, iki de konferans düzenlenmiştir. Konferanslar ilkini Doç. Dr. Abdurrahman Güzel vermiş ve «Alâiye Sancak Beyi'nin oğlu Kaygusuz Abdal» üzerinde durarak, asıl adı Alâeddin Gaybi olan ozanı tanıtmıştır. İkinci konuşmada ise Naci Eren, «Yörük çadırlarının dünü ve bugünü»nü anlatmış, görüş ve düşüncelerini slaytlarla takviye etmiştir.

ANKARA I. HALK OZANLARI YARIŞMASI

Ülkemizdeki halk ozanları, sürekli olarak desteksiz kaldıklarından ve ellerinden tutulmadığından yakınırlar. Gerçi, içlerinde maddi durumu iyi olanlar vardır ama, bu halk sanatçılarının çoğu sıkıntı içindedir ve sosyal güvenceleri de yoktur. Ayrıca, halk ozanları esaslı bir örgüt içerisinde de biraraya gelememişlerdir. Yıllar önce Ankara'da bir «Halk Ozanları Kültür Derneği» kurulmuş, çok geçmeden ,aralarındaki fikir ayrılığı yüzünden, «Halk Ozanlarını Tanıtma ve Eserlerini Yaşatma Derneği» adıyla ikinci bir dernek doğmuştur. Öte yandan, Kars'ta, Erzurum'da ve Adana'da, birkaç ozanın bir araya gelmeleriyle dernekler kurulmuş, ama bunların herhangi bir etkinliği görülmemiştir.

Ankara'daki Halk Ozanları Kültür Derneği, geçtiğimiz yıl derlenip toparlanmış ve Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın parasal desteğiyle, Ankara'da bir yarışma düzenlemiştir. Ankara Kültür Müdürlüğü'nün de desteklediği bu düzenlemede «Destan» ve «Koşma» türü şiir yarışması ile «Atışma» yarışması yer almıştır.

Yarışmaya «Destan» veya «Koşma» ile katılan ozanlar, şiirlerini belirli süre

içinde düzenleme komitesine göndermişler ve bunlar bir ön elemeden geçirildikten sonra, ilk sıralarda yer alan ozanlar Ankara'ya çağırılmışlardır. «Atışma» yarışmasına katılmak isteyen ozanların tümü de 4—5 Haziran 1983 tarihlerinde Ankara'da yapılan finallere katılmışlardır.

Hayrettin İvgin, İrfan Ünver Nasrattınoğlu, M. Ali Erdin, Ahmet Mortaş, Doç. Dr. Ahmet Uğur, Tevfik Yılmaz, Müslim Dalkılıç ve Mansur Kaymak'tan oluşan seçiciler kurulu, iki günlük değerlendirmelerden sonra şu ozanları ödül almaya layık görmüştür:

Koşma: Âşık Kara, 2. Gürünlü Âşık Gülhani, 3. Âşık Kul Gazi. (Ayrıca İsmail Nar, Muharrem Yazıcıoğlu ve Haşimi Aslıhak'a mansiyon verilmesi kararlaştırılmıştır.)

Destan: 1. Âşık Beyani, 2. Âli Gürbüz, 3. Âşık Eyyûbi. (Ayrıca, Niyazi Ersoy, Fikret Ünal ve Âşık Meydani'ye mansiyon verilmesi uygun görülmüştür.)

Atışma: 1. Arabi Demir, 2. Âşık Eyyûbi, 3. Mahmut Coşkuner. (Ayrıca, Emini Düştü, Zamanoğlu ve Mevlüt İhsani'nin mansiyon ile ödüllendirilmeleri kararlaştırılmıştır.)

MUT KARACAOĞLAN KÜLTÜR VE SANAT FESTİVALİ

İçel'in Mut ilçesi Karacaoğlan'a en çok sahip çıkan kenttir. Bu kentte 12 yıl süreyle aralıksız olarak Karacaoğlan adına şenlikler yapılmış iken, 1977 yılından itibaren bu güzel ve yararlı düzenlemeye ara verilmiştir.

Oysa, 1975 yılında Istanbul ve Ankara'da, hem de uluslararası düzeyde seminerler yapılmış; aynı yıl Mut'tan başka Feke'de ve Adana'nın merkezinde ayrı ayrı düzenlemelerle, o yıl, adeta bir Karacaoğlan Yılı olmuştu.

7 yıl aradan sonra Mut'ta 13. Karacaoğlan Kültür ve Sanat Festivali yapılmış, şenliklerin yanında bir de bilimsel seminer düzenlenmiştir. Tanınmış ses sanatçılarının konserleri, Mut yöresinden derlenen el sanatları sergileri, sportif müsabakalar gibi gösterilerin yanında «Deve Bodlaması» adlı seyirlik oyun da yer almış ve Mut'taki festival, şenli kağırlıklı olduğu kadar, kültürel değer de taşımıştır.

Karacaoğlan konulu seminerde şu bildiriler okunmuştur:

1. Doç. Dr. Abdurrahman Güzel:
   «Alman literatüründe Karacaoğlan»
2. İran Ünver Nasrattınoğlu:
   «Günümüz halkozanlarının gönlündeki Karacaoğlan»
3. Dr. Müjgan Cunbur:
   «Milli edebiyatımızda Karacaoğlan'ın yeri»
4. Hayrettin İvgin:
   «Karacaoğlan'ın yeni bulunan şiirleri»

Seminere katılmaları beklenen Prof. Dr. Ahmet Edip Uysal, Prof. Dr. Faruk Sümer ve Orhan Şaik Gökyay, bilinmeyen nedenlerle Mut'a gelememişler ve sırasıyla; «Karacaoğlan'da insan ve tabiat», «Karacaoğlan'm yaşadığı çağda Türkmenler ve Yörükler» ve «Karacaoğlan'ın Dili» konulu bildirilerini okuyamamışlardır.

Semineri yöneten Sıtkı Soylu da, Karacaoğlan'la ilgili çalışmalarını ve bugüne değin düzenlenen Karacaoğlan şölenleri hakkında bilgiler vermiştir.

ULUSLARARASI ISTANBUL FESTİVALİ

Geleneksel, Uluslararası Istanbul Festivali 20 Haziran — 15 Temmuz 1983 tarihlerinde yapılmıştır. Müzik ağırlıklı festivalde çok az da olsa folklara yer verilmiş; örneğin Ankara Üniversitesi DTCF Tiyatro kürsüsü öğrencilerinden oluşan topluluk «Yaren» ve «Semah» gösterileri yapmışlar; Devlet Halk Dansları Topluluğu gösteriler yapmış ve bir de «Âşıklar Şöleni» yapılmıştır. Mevlevi sema gösterilerinin de yer aldığı Istanbul Festivali'nde, Türk halk kültürüne yönelik dü-

zenlemelerin geniş bir biçimde yer alması hem bizi, hem de yabancıları memnun edecektir, kanısındayız.

NASRETTİN HOCA ŞENLİKLERİ

Büyük Türk halk filozofu Nasrettin Hoca için, her yıl, hem Eskişehir ,hem de Akşehir kentlerimizde geniş kapsamlı şenlikler düzenlenmektedir.

Eskişehir valiliğinin geleneksel, V Nasrettin Hoca Doğum Şenlikleri 24—26 Haziran'da düzenlenmiştir. Şenlikler Eskişehir'in Köprübaşı semtindeki törenle başlamış, burada Hoca'yla ilgili konuşmalar yapılmış, merkep yarışları düzenlenmiştir. Halk oyunları gösterileri, afiş ve grafik sergisi gibi çeşitli düzenlemeler ile birlikte Hoca'nın doğum yeri olan Hortu köyü'nde de bir dizi program uygulanmıştır. Burada da Hoca'nın kişiliği ile ilgili konuşmalar yapılmış, sergiler açılmış, gösteriler sunulmuştur.

Konya'nın Akşehir ilçesindeki Uluslararası Nasrettin Hoca Festivali 5—10 Temmuz tarihlerinde yapılmıştır. Buradaki festival süresince çeşitli müzik gösterileri ve spor müsabakaları düzenlenmiş, bir kına gecesi gösterisi yapılmıştır. Festivale, yerli halk oyunları toplulukları ile birlikte Romanya ve Yugoslavya'dan gelen halk oyunları ekipleri de katılmışlardır.

Temsili Nasrettin Hoca'nın, Akşehir Gölü'ne maya çalması ile başlayan festival süresince Hoca'nın kişiliği hakkında konferanslar verilmiş, karagöz ve kukla sanatçıları gösteriler yapmışlardır. Ayrıca, gülmece öykü, çizgi film ve fotoğraf dallarında düzenlenen yarışmalarda derece alanlara ödülleri verilmiştir.

AŞK İMİŞ HER NE VAR ALEMDE

Gazi Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi'nce kültür çalışmaları içinde yer alan «Aşk imiş her ne var alemde» adıyla bir şiir toplantısı düzenlenmiştir.

Üniversitenin 100. Yıl Kültür Merkezi'ndeki toplantıda divan ve halk şiirleri ile Cumhuriyet dönemi şiirlerinden örnekler verilmiştir. 30 şiirin okunduğu toplantıda şiirler, Ankara Radyosu spikeri Harun Yöndem, şair Yağmur Tunalı, Devlet Tiyatrosu Sanatçısı Olcay Poyraz, Şair Yavuz Bülent Bakiler, Yazar Rıdvan Çongur ve Devlet Tiyatrosu Sanatçısı Adsız Karaduman tarafından sunulmuştur. Toplantıda klasik şiirimizden 6, halk şiirimizden 5 yapıt sunulmuş; son devir şiirimizden de 19 şiir okunmuştur. Toplantıda şiiri okunan şairler şunlardır: Nesimi, Avni, Baki, Nedim, Fuzuli, Şeyh Galip, Yunus Emre, Karacaoğlan, Emrah, Âşık Ömer, Âşık Veysel, Yahya Kemal, Ahmet Haşim, Ahmet Hamdi Tanpınar, Necip Fazıl Ahmet Muhip Dıranas, Faruk Nafiz Çamlıbel, Orhan Seyfi Orhon, Arif Nihat Asya, Kemalettin Kamu, Cahit Sıtkı Tarancı, Ziya Osman Saba, Halide Nusret Zorlutuna, Cahit Külebi, Orhan Veli Kanık, Attila İlhan, Sezai Karakoç, Mehmet Çınarlı, İlhan Geçer ve Gültekin Samanoğlu.

ULUSLARARASI BURSA FESTİVALİ

Uluslararası Bursa Festivali, «22. Uluslararası Kültür ve Sanat Festivali» adı ile 7—31 Temmuz 1983 tarihleri arasında yapılmıştır. Aynı tarihlerde ulusal Bursa Fuarı'nın da açık olması nedeniyle çok hareketli günler yaşayan Bursalılar, çok yönlü müzik gösterileriyle birlikte, Türkiye'nin çeşitli yörelerinden gelen halk oyunları topluluklarının ve İtalya, Polonya, Yugoslavya, Bulgaristan, Cezayir ve Arnavutluk halk dansları ekiplerinin gösterileri izlemişlerdir.

SAMSUN FESTİVALİ

Ulusal Samsun Fuarı ile birlikte, birkaç yıldan bu yana bu ilimizde de uluslararası düzeyde folklor festivali düzenlenmektedir. 1—13 Ağustos tarihleri arasın-

da fuarla birlikte sürdürülen festivale çok sayıda yerli halk oyunları toplulukları ile birlikte, Çin Halk Cumhuriyeti, Bulgaristan, Polonya, Arnavutluk, Macaristan, Yugoslavya ve Kıbrıs Türk Federe Devleti halk dansları ekipleri katılmışlardır.

HACI BEKTAŞ VELİ

Büyük Türk düşünürü Hacı Bektaş Veli, 16—18 Ağustos 1983 tarihlerinde Hacıbektaş'da düzenlenen törenlerle anılmıştır.

Üç gün süren 20. Hacı Bektaş Anma Törenlerinin ilk günü, yerel sanatçı Veli Kangal'dan nefesler, Hacıbektaş semah ekibinin gösterisi, Feyzullah Çınar, Gönül Keskin, Ali Metin gibi halk sanatçılarından nefesler, Şiran semah ekibinin gösterileri, A. Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Semah ekibinin gösterisi, Yıldız Yurtseven, Ahmet Günday, Hüseyin Engin, Arif Sağ'dan deyişler sunulmuştur.

Törenlerin ikinci gününde Doç. Dr. Bedri Noyan, Nejat Birdoğan, Aziz Yalçın ve Mehmet Aydın, Hacı Bektaş Veli ile ilgili konferanslar vermişlerdir. İkinci ve üçüncü günün akşam programlarında, ilk günün müzik ve oyun gösterileri tekrarlanmıştır.

I. ULUSLARARASI İBNİ SİNA SEMPOZYUMU

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca düzenlenen I. Uluslararası İbni Sina Sempozyumu 17—19 Ağustos 1983 tarihlerinde Ankara'da toplanmıştır.

41 bildirinin sunulduğu sempozyumda, konumuzla ilgili olan şu bildiriler okunmuştur:

1. Ord. Prof. Dr. Fahrettin Kerim Gökay:
   «İbni Sina'nın Türk ve dünya edebiyatındaki yeri»
2. Doç. Dr. Fikret Türkmen:
   «Halk geleneğinde İbni Sina»
3. Saime İnal Savi:
   «İbni Sina ve farsça rübaileri»
4. Doç. Dr. Saim Sakaoğlu:
   «Türk halk masalları üzerine Ebu Ali Sina hikayelerinin tesiri»
5. Emel Esin:
   «İbni Sina'nın çevresinde Türk kültürü»
6. Ali Haydar Bayat
   «İbni Sina'nın hikaye ve fıkraları»
7. Bilal Dindar:
   «İbni Sina»

VII. TÜRK SANATI KONGRESİ

İlki 1959 yılında Ankara'da düzenlenen ve daha sonra dört yıllık aralıklarla Venedik, Cambdridge, Aix-En Provence, Budapeşte ve Münih'te toplanan «Uluslararası Türk Sanat Kongresi»nin yedincisi 20—27 Eylül 1983 tarihleri arasında Varşova'da toplanmıştır.

Kongre'nin açış konuşmasını yapan Kültür ve Turizm Bakanı İlhan Evliyaoğlu özetle şunları söylemiştir:

«Bilindiği üzere, Türkiye ile Polonya arasındaki siyasi-ticari ve kültürel ilişkilerin tarihi, Avrupa'nın öteki ülkelerinden çok önce, 15 yüzyılın başlarına kadar uzanır. Yaklaşık 570 yıldan beri Türkiye-Polonya ilişkileri, iki dost ülkenin tarihinde önemli bir yer alır. Zaman zaman çok sıkı dostluk bağları ile biribirine yaklaşan, aralarındaki siyasal ve kültürel ilişkileri daima canlı tutan bu iki ülkenin arşivlerinde, bu ilişkilerle ilgili sayısız tarh belgeleri bulunmakta, bu belgeler yıllardan beri bilim adamlarınca inceleme konusu yapılmakta ve yayınlanmaktadır.

Bugün Varşova ve Krakow üniversitelerindeki Türkoloji bölümlerinin geçmişi, Avrupa'nın birçok üniversitelerindeki Türkoloji bölümlerinden daha eski, daha köklüdür. Bu bölümlerde, ayrıca Polonya Bilimler Akademisi'nde Türk Dili, Türk Tarihi ve Türk Sanatına ilişkin, çok ciddi, bilimsel araştırmalar yapılmış, hâlâ da yapılmaktadır. Burada, Türkiye incelemeleri ile tanınan ve halen bu incelemeleri dikkatle sürdüren Polonya'lı Türkologları, değerli bilim adamlarını takdirle, saygı ile anmak isterim.

Türkiye ile Polonya'nın, bu iki büyük ülkenin karşılıklı saygı ve sevgiye dayanan geleneksel dostluğu, VII. Uluslararası Türk Sanatı Kongresi ile yeni bir canlılık, Türk ulusunun samimi duyguları içinde daha sıcak bir yakınlık kazanmaktadır. Bu duyguları sizlere ilettiğim için ayrıca bahtiyarım.

Bilineceği gibi bu tür uluslararası kongreler, her şeyden önce ülkelerarası sevgi ve dostluk bağlarının güçlenmesine, birbirleriyle yakınlaşmalarına ve daha iyi tanımalarına vesile olmakta, ayrıca, uzmanlık dallarında fikir teatisine de imkan vermektedir.

Bugün çeşitli ülkelerin bilim adamlarının katıldığı ve çok sayıda bildirinin sunulacağı VII. Uluslararası Türk Sanatı Kongresi'nin de, yukarıda da değindiğim hususların yanısıra, Türk sanat ve medeniyetine olan ilginin artmasına, bu alanda yapılmış araştırmaların yoğunluk kazanmasına doğal olarak da böyle bir platformda Türkiye'nin tanıtılmasına katkıları olacağı inancındayım.

...Türkiye bugün, Türk sanatının toptan inkar edildiği yılları çoktan geride bırakarak görsel sanatları, fonetik ve sahne sanatları, mimari ve karagöz, ortaoyunu gibi geleneksel sanatıyla köklü geçmişinden yararlanarak çağdaş bir çizgide evrensel bir ses çıkararak sanatını kabul ettirmiş olup şimdi bu yolda daha da büyük gayretler içerisindedir. Modern ve dinamik sanat arayışlarının olduğu yüzyılımızda, her alanda yetişmiş değerli sanatçılara ve çağdaş Türkiye Cumhuriyeti'nin kendine has sanatına sahip olmanın kıvancını duyuyoruz. Şimdi birarayа geldiğimiz bu VII. Uluslararası Türk Sanatı Kongresi'nde de anılan çabalarımıza güç ve yön verecek çalışmaların yapılacağı, dünya sanatına çok şey katkığına inandığımız Türk sanatının tarih boyunca taşıdığı değeri yansıtan kıymetli tebliğlerin sunulacağından emin bulunmaktayım.»

Öte yandan Polonya'nın Krakow kentinde de «**17. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Türk Sanatı**» konulu bir sergi açılmıştır. Polonya Kültür ve Sanat Bakanlığı ile Türkiye'nin Polonya Büyükelçiliği'nin müştereken düzenledikleri serginin amacı, «Türkiye'nin sanat evrimini Polonya halkına tanıtmak»tır. Sergi, Osmanlı imparatorluğu dönemi ile çağdaş Türk sanatını içermekte olup, serginin bir bölümünde eski giysiler, yazmalar, feraceler, deri giysiler, bakır işleri ve seramikler yer almakta, diğer bölümde ise, Türkiye Cumhuriyeti ressamları tarafından yapılan resimler bulunmaktadır.

I. ULUSLARARASI DOĞU HALÇA SANATI SEMPOZYUMU

5—9 Eylül 1983 tarihlerinde, S.S.C.B. — Azerbaycan Sovyet Cumhuriyeti'nin başkenti Bakü'de I. Uluslararası Doğu Halça Sanatı Sempozyumu düzenlenmiştir.

«Halça» sözcüğü, Türkiye Türkçesi'nde bulunmayan, öztürkçe bir sözcük. Halı, kilim, cicim, sumak, heybe, çorap ve tüm el işlemelerine verilen bir ad, «Halça». Bilindiği gibi, başta Türkiye olmak üzere, doğu ülkelerinin birçoğunda, örneğin İran, Afganistan, Azerbaycan gibi ülkelerin, özellikle halı ve kilim sanatı dünyaca ünlüdür.

Azerbaycan Sovyet Cumhuriyeti Hükümeti, UNESCO'nun da desteğiyle Halça Sempozyumu'nu düzenlerken, kuşkusuz Azerbaycan Halça Sanatını ve bütünüyle

Azerbaycan sanatını ve kültürünü tanıtmayı amaçlamıştır. Nitekim sempozyum çalışmaları ile birlikte bu yönde de düzenlemeler yapılmış, hatta geziler düzenlenmiştir.

Sempozyuma dünyanın hemen hemen bütün ülkelerinden 150'den fazla bilim adamı ve uzman katılmışlar ve bunların hepsinin gidiş-dönüş uçak biletleri ve Azerbaycan'daki konaklama giderleri, Düzenleme Komitesi tarafından karşılanmıştır.

Anılan sempozyuma Türkiye'den de 8 kişi katılmış, bunlardan Dr. Ekmelettin İhsanoğlu ile Hülya Tezcan bildiri sunmamışlar; öteki 6 kişi ise şu konudaki bildirilerini okumuşlardır:

1. Prof. Oktay Aslanapa:
«Müslüman halklarda dokumacılık tekniği ve halıların kaynağı»
2. Prof. Nejat Diyarbekirli:
«Anadolu'da Kafkas halıları»
3. Prof. Dr. Faruk Sümer:
«Halı dokumacılık alanında bilinmeyen baz ıtarihi belgeler»
4. Ayla Salman:
«Halı dokumacılığı için yünün doğal boyayla boyanması»
5. Belkıs Balpınar:
«Azerbaycan'dan Türkiye'ye: Hovlu halılar»
6. İrfan Ünver Nasrattınoğlu:
«Bugünkü Türk halı sanatı»

Hemen belirtelim ki, sempozyuma sunulan 100'den fazla bildirinin tamamı bizi ilgilendirmektedir. Ayrıca, İngiltere, Federal Almanya, İtalya gibi ülkelerden gelen kimi bilginlerin bildirilerinin konularının bütünüyle Türk Halça sanatı ile ilgili olması ise, hayli ilginç olsa gerek...

Anılan düzenlemeyle brlikte, Bakü'de gerçekleştirilen bir başka olay ise «Halça Bayramı»dır. Sempozyumun bir gününde bu bayrama biz de iştirak ettik ve gördük ki, bütün Bakü'lüler evlerinde ne kadar hah ve kilim varsa, evlerinin balkonlarından, pencerelerinden sarkıtmak suretiyle kenti bir renk ve desen cümbüşü haline getirmişlerdi.

Sempozyumun sona erip, herkesin ülkelerine dönmelerinin vakti gelince bir Alman hah uzmanı, bu satırların yazarına, «ömrü boyunca unutamıyacağı» günler geçirdiğini söylemiştir. Sempozyumun ötesinde düzenlenen Halça Bayramı ve Niyazi Takizade'nin yönetiminde, Bakü Kültür Sarayı'nda sunulan muhteşem konseri unutmaya, gerçekten imkan yoktur.

Nitekim, Bakü günlerinin etkisiyle, Istanbul'a döner dönmez, Türkoloji Kongresi'ne katılan Prof. Dr. Faruk Sümer de, Azerbaycan'daki kültürel gelişmeleri, Kongre üyelerine anlatmıştır.

GELENEKSEL TİYATRO FESTİVALİ

Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Başkanlığı, Istanbul Kürtür ve Sanat Vakfı ile işbirliği yaparak 24—30 Eylül tarihlerinde Istanbul, Ankara ve Bursa'da «Geleneksel Tiyatro Festivali» düzenlemiştir. Bu festivale ülkemizin bütün karagöz, kukla, ortaoyunu sanatçılarıyla meddahlar katılmışlar ve gösterilerde bulunmuşlardır.

V. MİLLİ TÜRKOLOJİ KONGRESİ

İki yıl ulusal, üçüncü yıl uluslararası düzeyde toplanan Türkoloji Kongresi 26—30 Eylül tarihleri arasında Istanbul'da ulusal düzeyde toplanmıştır.

Istanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkiyat Araştırma Merkezi tarafın-

dan düzenlenen Kongre, «Türk Dili», «Türk Edebiyatı», «Türk Tarihi», «Türk Sanatı» ve «Türk Musikisi» konularının ele alındığı beş ayrı seksiyon halinde çalışmalar yapmıştır.

Kongreye sunulan, konumuzla ilgili bildirilerle, uzmanlar şunlardır:

1. Ayten Altıntaş
   «Türk efsanesinde ve tıbbında sıgun otu»
2. Doç. Dr. Saim Sakaoğlu:
   «Atasözleri eş anlamlı olabilir mi?»
3. Doç. Dr. Nuri Yüce:
   «Türkçe'de ırk ve kavimlerle ilgili atasözleri»
4. Enver Yakuboğlu:
   «Irak Türkleri'nde atalarsözü»
5. Doç. Dr. Turgut Karacan:
   «Sabit'in şiirlerinde atasözleri ve deyimler»
6. M. Türkler Acaroğlu:
   «Kantemir'in tarih kitaplarında Türk ve dünya atasözleri ve deyimler»
7. Doç. Dr. Süleyman Hayri Bolay
   «Türk atasözlerinde felsefe meselesi»
8. Dr. Timur Kocaoğlu:
   «Çeşitli Türk lehçelerinde parmak adlarına ait tekerlemeler»
9. Doç. Dr. Umay Günay:
   «Âşık edebiyatında rüya motifinin tipleri ve tahlili»
10. Doç. Dr. Bilge Seyidoğlu:
    «Türk masallarında grotesk»
11. Dr. Ali Osman Özcan:
    «Analitik psikoloji açısından Türk masalları»
12. M. Sabri Koz:
    «Âşık edebiyatımızda şairnameler»
13. Fuat Bayramoğlu:
    «17. Yüzyıl başına ait bir tasavvufi şiirler antolojisi»
14. Feyzi Halıcı
    «Bir olay, iki destan, bir türkü (Kadı Abdurrahman Paşa üzerine)»
15. Doç. Dr. Ömer Okumuş:
    «Nizamettin Ahmet Süheyli'nin Leyla ve Mecnun'u ile Ali Şir Nevai'nin Leyla vü Mecnun'nununun mukayesesi»
16. Şevket Beysanoğlu:
17. Prof. Dr. Amil Çelebioğlu:
    «Karacaoğlan'da divan şiiri hususiyetleri»
18. Doç. Dr. Muhan Bali
    «Hoca halk şairleri»
19. Doç. Dr. Sevim Kantarcıoğlu:
    «Destan türü üzerinde bir mukayese»
20. Doç. Dr. Fikret Türkmen
    «Nasreddin Hoca fıkralarında milli unsurlar»
21. Yrd. Doç. Dr. Nevzat Gözaydın:
    «Ölü ve ölüm efsanelerinde yeniden dünyaya dönüş motifi üzerine»
22. Dr. Hasan Köksal:
    «Battal Gazi destanının komşu ülke destanları ile ilişkileri»
23. Hayrettin İvgin:
    «Türk halk şiirinde âşıkların diliyle âşıklık geleneği»

24. İrfan Ünver Nasrattınoğlu
«Saz şiirimizde Cumhuriyet»
«Kuzey Azerbaycan'ın eski yerlileri Aran/Albanlar (Ağuvan'k) ve Dede Korkut Oğuznameleri»
26. Fikret Değerli
«Folklorda otantiklik meselesi»

ANTALYA SANAT ŞENLİĞİ

Uluslararası Antalya Sanat Şenliği 1—9 Ekim tarihlerinde yapılmıştır. Film yarışmasının yapıldığı ve film sanatıyla ilgili ödüllerin dağıtıldığı Sanat Şenliği'nde halk oyunları ve müzik gösterileri de yer almıştır.

ULUSLARARASI MERSİN FESTİVALİ

9. Uluslararası Mersin Festivali ekim ayının ilk yarısında gerçekleştirilmiştir. Festivalde çok yönlü sanat etkinlikleri yer almıştır

TÜRK FOLKLORUNA HİZMET ÖDÜLLERİ

Çeyrek yüzyılı aşkın bir süre yayımlamış olduğu «Türk Folklor Araştırmaları» Dergisiyle, Türk folklor çalışmalarını olumlu yönde etkileyen İhsan Hınçer (Merhum) adına, üç yıldır verilmekte olan Türk Folkloruna Hizmet Ödülleri—83, 19 Kasım 1983 günü Ankara'da düzenlenen bir törenle sahiplerine verilmiştir. Bu yılın ödülleri, Kültür ve Turizm Bakanlığı Müstevarı Kemal Gökçe, Prof. Dr. Şükrü Elçin, Prof. Dr. Metin And, Haşim Nezihi Okay ve Cemil Cahit Güzelbey'e verilmiştir.

Ödüllerin, anılan kişilere veriliş gerekçeleri, törenin açış konuşmasını yapan Folklor Araştırmaları Kurumu Genel Başkanı İrfan Ünver Nasrattınoğlu tarafından kamuoyuna açıklanmıştır.

ÖTEKİ ÖDÜLLER

Müzik-San Vakfı'nca 5 Haziran'da Istanbul'da düzenlenen bir törenle «Yılın Sanatçıları»na ödülleri verilmiştir. Ödül verilen sanatçılar arasında Âşık Şeref Taşlıova ile, Âşık Sarıcakız da bulunmaktadır.

Kayseri Sanatçılar Derneği 16 Nisan'da Kayseri'de düzenlenen törenle, edebiyat armağanları vermiştir. Derneğin «Folklor» ödülünü Doç. Dr. Saim Sakaoğlu almıştır.

HALK EDEBİYATI İLE İLGİLİ YAYINLAR

A. KİTAPLAR:

1. İlkin Manya, **Halk Şiirinde Ana Sesi**, İnanç Yayınları, Istanbul 1983, 120 Sayfa.

2. Faik Akçay, **Gülmeceler**, Akçay Yayınları: 8, Istanbul 1983, 64 Sayfa.

3. Kemal Paşazade (Hazırlayan: Dr. Mustafa Demirel), **Yusuf u Züleyha**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 513, 1000 Temel Eser Dizisi: 92, Ankara 1983, 248 Sayfa.

4. Tahir Alangu, **Türkiye Folkloru El Kitabı**, Adam Yayıncılık, Istanbul 1983, 243 Sayfa.

5. Tahir Kutsi (Makal), **Âşık Veysel'in Dünyası** (2. Baskı), İnanç Yayınları, Istanbul 1983, 96 Sayfa.

6. Ahmet Şükrü Esen, (Hazırlayanlar: Prof. Dr. Pertev Naili Boratav-Rémy Dor), **Anadolu Ağıtları**, Türkiye İş Bankası Yayınları: 239, Edebiyat Dizisi: 59, Ankara 1983, 265 Sayfa.

7 Âşık Feryâdi (Hazırlayan: Kutlu Özen), **Güldane**, Sivas 1983, 80 Sayfa.

8. Dr. Mehmet Saadettin Aygen-Süleyman Bozok-Hüseyin Genç, **Afyonkarahisar Masalları**, Türkeli Yayınları: 11, Afyon 1983.

9. Doç. Dr. Saim Sakaoğlu, **Kıbrıs Türk Masalları**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 544, Çocuk Kitapları Dizisi: 48, Ankara 1983, 167 Sayfa.

10. Güvahi (Hazırlayan: Mehmet Hengirmen), **Pend-Nâme (Öğütler ve Atasözleri)**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 549, 1000 Temel Eser Dizisi 99, 283 Sayfa.

12. Nejat Sefercioğlu-Aydın Kuran, **Âşık Veysel Bibliyografyası** (Ölümünün Onuncu Yıldönümü Dolayısıyla), Kürtür ve Turizm Bakanlığı MİFAD Yayınları: 43, Biyografiler-Bibliyografyalar Dizisi 10, Türk Halk Şairleri Bibliyografyaları: 3, Ankara 1983, 52 Sayfa.

13. Hayrettin İvgin — İrfan Ünver Nasrattınoğlu, **Âşık Veysel'e Deyişler**, Folklor Araştırmaları Kurumu Yayınları: 10, Ankara 1983, 96 Sayfa.

14. Ahmed-i Yesevi (Hazırlayan: Prof. Dr. Kemal Eraslan), **Divân-ı Hikmet'den Seçmeler**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 546, 1000 Temel Eser Dizisi: 98, Ankara 1983, 504 Sayfa.

15. Mehmet Çavuşoğlu (Hazırlayan), **Yahya Bey ve Divanından Örnekler**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 556, 1000 Temel Eser Dizisi: 100, Ankara 1983, 291 Sayfa.

16. Kul Ahmet (Hazırlayan: Hayrettin İvgin), **Gelin Atatürk'ün Yoluna Dostlar**, Ulusoğlu Matbaası, Ankara 1983, 190 + 64 Sayfa.

17. Erman Artun, **Tekirdağ Folklorundan Örnekler**, Tekirdağ Folklor Araştırması: 2, Taner Matbaası, Tekirdağ 1983, 233 Sayfa.

18. Numan Kartal, **Üvey Kız** (Ocakbaşı Masalları), Nurdoğan Matbaası, Istanbul 1983, 88 Sayfa.

19. Numan Kartal, **Garip İle Hancı** (Ocakbaşı Masalları), Nurdoğan Matbaası, Istanbul 1983, 104 Sayfa.

20. Mehmet Yardımcı, **Yıllarboyu Sileli Halk Ozanları**, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1983, 160 Sayfa.

21. Doç. Dr. Fikret Türkmen, **Tahir İle Zühre**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 477, Kültür Eserleri Dizisi: 12, Ankara 1983, 288 Say

22. Gürünlü Âşık Gülhani (Mehmet Kargı), **Allah İçin** (Şiirler), Diyanet İşleri Yayınları: 234, Ankara 1983, 56 Sayfa.

23. Muhittin Nalbantoğlu, **Doğruluk Armağanı** (Masallar), Veli Yayınları, Istanbul 1983, 64 Sayfa.

24. M. Sabri Koz, **En Güzel Bekri Mustafa-İncil Çavuş Fıkraları**, Deniz Kitaplar Yayınevi, Mizah Dizisi: 9, Istanbul 1983, 112 Sayfa.

B. **DERGİLER/BÜLTENLER/YILLIKLAR**:

1. Türk Folkloru Araştırmaları — 1982, Kültür ve Turizm Bakanlığı MİFAD Yayınları: 44, Ankara 1983.

Yıllık'ta yer alan Halk Edebiyatı ile ilgili makaleler şunlardır:

— Ali Berat Alptekin: «Elif ile Yaralı Mahmut Hikayesi»

— Kumru Canku; «Savanda'da derlenen türküler»

— Doç. Dr Abdurrahman Güzel; «Kaygusuz Abdal'ın eserlerinde yiyecek adları»

— İsa Özkan: «Nasreddin Hoca'nın Tarihi şahsiyeti ve fıkraları üzerine bir inceleme»

— Suresh Chandra Sen Gupta (Çeviren: Yrd. Doç. Dr: Çiğdem Yıldırım); «Bir Ortaasya Özbek Türk Destanı: Alpamış menşei ve versiyonları

— Dr. Hamit Zübeyr Koşay: «Özbek Masalları»

2. Alanya Folkloru, Sayı: 1.

«Alanya Folkloru» adı ile yayımlanan derginin birinci sayısı baştan sona değin «Alanya ağzında kullanılan sözcükler»den oluşmaktadır.

3. Âşık Veysel Kültür — Sanat Festivali II. Yıl Özel Bülteni:

Şarkışla Halk Eğitimi Merkezi Müdürlüğü tarafından yayımlanan 47 sayfalık bu özel yayın içerisinde Veysel'le ilgili yazılar ve ozanın şiirleri yer almaktadır.

4. Türk Dili ve Yunus Emre

Karaman'da düzenlenen 23. Türk Dil Bayramı nedeniyle yayımlanmış olan özel dergide Yunus Emre, Türk Dili ve Karaman ile ilgili makaleler yer almaktadır.

5. Yaygın Eğitim Mut Haber Bülteni:

İçel'in Mut ilçesinin Halk Eğitimi Merkezi Müdürlüğü tarafından, yıl içerisinde dört kez yayımlanan bu bültenin 2. sayfası 13. Mut Karacaoğlan Kültür ve Sanat Festivali'ne tahsis edilmiş olup, bu sayıdaki yazıların tümü Karacaoğlan ile ilgilidir.

6. Türk Folkloru Dergisi:

Istanbul'da yayımlanmakta olan aylık derginin bütün sayılarındaki yazıların ağırlığı halk edebiyatı ile ilgilidir.

7. Halay Dergisi:

Ankara'da üç yıldır yayımlanan bu dergi, 1983 yılının Nisan başında çıkan sayısından itibaren tamamiyle halk kültürü içerikli olup, halk edebiyatı ile ilgili yazıların çoğunlukta bulunmaktadır.

8. Türk Halk Müziği ve Oyunları

Ankara'da üç ayda bir yayımlanan dergi, daha çok oyun ve müzik konulu yazılarla çıkmaktadır ama, âşıklık geleneği ve âşık şiiri konulu yazılar da görülmektedir.

9. Kardaş Edebiyatlar:

Erzurum'da iki ayda bir yayımlanan dergi, Türkiye dışında yaşayan Türklerin edebiyatına geniş biçimde yer vermektedir.

10. Erciyes Dergisi:

Kayseri'de yayımını sürdüren Erciyes Dergisi, geçen yıldan bu yana folklor ağırlıklı çıkmaktadır. Dergide, halk edebiyatı araştırmalarına geniş biçimde yer verilmektedir.

11. Harran Dergisi

Urfa'da yayımlanan Harran, Urfa ve yöresi halk edebiyatı ürünlerine de yer vermektedir.

12. Size Dergisi

Istanbul'da 15 günde bir yayımlanan bu dergide de folklor ve halk edebiyatı ile ilgili yazılar ağırlık taşımaktadır.

İRFAN ÜNVER NASRATTINOĞLU/TÜRKİYE

BUGÜNKÜ TÜRK HALICILIK SANATI(*)

GİRİŞ

Hemen itiraf edelim ki, bu yazının ne bilimsel ve ne de teknik bakımdan herhangi bir iddiası yoktur. Bu yazı, Bugünkü Türk Halıcılık Sanatı ve Türkiye'de

(*) 5—9 Eylül 1983 tarihlerinde Bakü'de yapılan I. Uluslararası Doğu Halça Sanatı Sempozyumunda okunan bildiridir.

halıcılık ile ilgili olarak yapılan çalışmaları içerecek, yüzeysel bilgiler verecektir. Zira, Türk Halıcı Sanatı kısa ve kısıtlı bir zaman süreci içerisinde bütün boyutlarıyla anlatılamıyacağı gibi; sadece Osmanlı veya Selçuklu İmparatorlukları ya da Türkiye Cumhuriyeti dönemlerinin ele alınması bile, ayrı ayrı birer çalışma konusu olabilecek denli geniş boyutludur. Bu nedenle biz, sadece, Bugünkü Türk Halıcılığı'nın durumunu ele almakla yetineceğiz.

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE:

İlk halı, nerede ve ne zaman dokunmuştur? Bunu kesinlikle saptayabilmek mümkün değildir. Halıcılık ile ilgili en eski bilgiler, Yunan kaynaklarmda yer almaktadır. Bu kaynaklardan Babil ve İran'da yumuşak halıların bulunduğundan söz edilmektedir ama; sözü edilen halıların düğümlü halı olup olmadıklarına dair herhangi bir kayıt yoktur.

Bilinen en eski düğümlü halı, 1947—1949 yıllarında Sibirya'da, Altay Dağları'nın Biisk şehri yakınlarındaki Pazırık mevkiinde Rus Arkeoloğu Rudenko tarafından bulunan halıdır. Milattan Önce 5—3. yüzyıllara ait olduğu sanılan 183x200 Cm. eb'adındaki bu halının Gördes-Türk Halısı düğümüne benzeyen bir teknikle dokunmuş olduğu konusunda olan Türk ve yabancı uzmanların sayısı çoktur. Alman Profesör Dr. K. Erdman da eserinde, bu kanıda olduğunu yazmıştır: (1)

Halen Leningrad Müzesi'nde teşhir edilen Pazırık halısının Türk düğümü ile dokunmuş olması, Türk Halı Sanatı ve Türk Halıcılık Tarihi bakımından son derece önemlidir. Aslında bu halı bulununcaya değin, eldeki halıcılık hakkındaki veriler ve bilgiler de bizi Doğu Türkistan'a, yani Türklerin Anayurdu'na götürmektedir. Milattan Önce 3—4. yüzyıllara tarihlendirilen kimi halılar Sir Marc Aurel Stein tarafından, Doğu Türkistan'da Lou-Lan ve Lop-Nor'da 1906-1908 yıllarında yapılan kazılarda bulunmuştur. (2)

Bütün bu bilgilere rağmen, halıyı Türklerin icad etmiş olduğunu iddia edecek değiliz; ama gerçek odur ki, halıcılık tarihinde Türklerin önemli bir yeri vardır ve bugün, dünya halıcılık sanatında bir «Türk halısı» gerçeği bulunmaktadır.

Halen, Türkiye'deki kimi müzelerle, kimi özel kolleksiyonlar içerisinde Selçuklu halıları da vardır. Osmanlı dönemi halılarının sayısını ise binlerle ifade edebilmek mümkündür. Gerek Selçuklu, gerekse Osmanlı İmparatorlukları dönemi Türk Halıcılık Sanatı hakkında ciltler dolusu kitap yazılabilir. Ama bizim bu çalışmamızın konusu, «Türk Halıcılık Tarihi» değildir ve biz, «Bugünkü Türk Halıcılık Sanatı»ne değinmekle yetineceğiz. Ancak hemen belirtelim ki; Bugünkü Türk Halıcılık Sanatı da, geleneksel halı sanatımızdan kaynaklanmaktadır ve hem biçim, hem de içerik bakımından yüzlerce yıllık geleneğin devamı durumundadır.

BUGÜNKÜ DURUM:

Bugün, Türkiye'nin hemen hemen bütün bölgelerinde ,hatta illerinde halı üretimi yapılmaktadır. Zira, halıcılık Türk Ulusu için, sadece ekonomik bakımdan değil, sanatsal ve sosyal açıdan da önemli bir uğraş alanıdır. Türk iç ve dış ticaretini olumlu yönde etkileyen halıcılık, «Türk El Sanatı» olarak da önemini sürdürmektedir. Ancak, bir de konunun sosyal yanı vardır ki, folklorik açıdan incelenmeye değer...

(1) K. Erdman, **Der Orientalische Knüpfteppich**, (Tübingen-Federal Almanya), 1955, s. 11—12.

(2) A. Stein, **Ancient Khotan**, Oxford, 1907, s. 337, 398; Ruins of Desert Cathay, London, 1912, s. 380-1, 385, fig: 16.

Kırsal kesimde yaşayan Türk kızlarının en önemli çeyizi halıdır. Bir kızın çeyizinde ne kadar çok halı varsa, o kızın gururu o denli büyüktür. Bu nedenledir ki, kız çocuğunun doğumu ile birlikte çeyizinin ve bu çeyiz arasındaki halılarının hazırlanması işi de başlamaktadır.

Türkiye'nin her yerinde, gerek el dokumacılığı, gerekse fabrikasyon üretim yolu ile halıcılık yapılmaktadır. Ancak, belli başlı halıcılık merkezleri; Hereke, Isparta, Ladik, Bünyan, Bergama, Milas, Gördes, Uşak, Demirci, Kula, Sivas, Yağcıbedir, Yahyalı, Taşpınar (vb)'dır. Bu merkezlerde üretilen halılar, üretildikleri kentin adıyla anılır ve bilinirler Örneğin, Burdur İli'nde dokunan bir halı «Isparta Halısı» olarak adlandırılır. Kuşkusuz, desimetre kare (10 x 10 Cm.)'deki ilmek (düğüm) sayısı, kullanılan ipliğin cinsi ve kalitesi, renk ve desen, hav yüksekliği (halının kalınlığı) gibi hususlar, halının genel kalitesini belirleyici unsurlardır. Ama Türkiye'de, örneğin «Isparta Halısı» ya da «Bünyan Halısı» dediniz mi, her bakımdan mükemmel bir halı akla gelmektedir

TÜRK HALISINDA BİÇİM VE İÇERİK:

Türk halısında biçim ve içerik, genel çizgileriyle şöyle belirlenebilir:

1. Geometrik Desenli Halılar:

Üçgen, dörtgen, altıgen, sekizgen, madalyon, yıldız motifleri (vb) gibi geometrik şekiller, halı üzerine serpiştirildiği gibi, halının göbeğine işlenen geometrik şekiller de görülmektedir.

2. Halı Seccade:

Bir ucunda «Mihrap» şekli bulunan ve namaz kılmak amacıyla dokunup, kullanılan ve «Seccade» adı verilen halı biçimidir.

3. Bitkisel Desenli Halılar:

Üzerinde herhangi bir bitkinin bulunduğu bu halı türü bir hayli yaygındır. Çeşitli çiçekler (daha çok lâle, karanfil, gül, sümbül, zambak, yıldız çiçeği), elma, nar, üzüm gibi meyvalar, selvi, salkım söğüt gibi ağaçlar ve meşe yaprağı gibi motifler bitkisel desenli halı biçimini oluşturmaktadır.

4. Hayvan Resimli Halılar:

Türk halıları üzerinde daha çok güvercin, serçe, bülbül gibi kuşlarla, yılan, horoz ibiği ve ördek ayağı gibi hayvansal motifler görülmektedir.

5. Manzaralı Halılar:

Orman, göl, nehir, köy, cami, Kâbe (vb) gibi manzaralı halılar üzerinde insan şekilleri de vardır. Ne var ki, İslamiyetin, insan resminin yapılmasını yasaklamış olması, üzerinde insan şeklinin bulunduğu halı yapımını engellemiştir. Buna rağmen, milli ve dini özelliği olan kişilerle, özellikle Devlet Başkanlarının portrelerinin işlendiği halılar da vardır.

TÜRK HALISINDA BOYUT:

Bugünkü Türk halılarında belli başlı boyutlar şöyle saptanmaktadır:

1. Yastık ve Minder Halıları:

Ortalama olarak 0,45 metrekare eb'adında olan bu halılar, yastık ve minder yüzü olarak dokunduğu gibi, bugün, koltuk ve sandal yeüzerine de konulmaktadır.

2. Halı Seccade:

Namaz kılmak amacıyla dokunan Halı Seccade'nin eb'adı ortalama, 1 metrekaredir

3. Duvar ve Karyola Halısı:

Karyola üzerine, yatak örtüsü gibi örtülen ve tablo gibi duvara asılan bu tür halıların eb'adı, ortalama 2,90 metre karedir.

4. Sedir ve Yer-Taban Halısı

4. Sedir ve Yer-Taban Halısı:

Bu tür halıların belirli bir eb'adı yoktur. Sedirin boyutlarına, serilecek tabanın (alanın) genişliğine göre özel olarak dokunulabileceği gibi; birkaç halının yan-yana serilmesi suretiyle de amaca ulaşılmış olacaktır

HALI ÜRETİMİ YAPANLAR:

Türkiye'de halı üretimi, Devlet kuruluşları eliyle yapıldığı gibi, özel kuruluşlar ve şahıslar tarafından da gerçekleştirilmektedir. Ayrıca, çeşitli kamu kuruluşları, bu konuda çalışma yapan kişi ve kuruluşları madden ve maddeten desteklemektedirler.

Örneğin; Kültür ve Turizm Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Köyişleri ve Kooperatifler Bakanlığı gibi Bakanlıklar kendi bünyelerindeki ilgili Daireler eliyle halı üreticilerine eğitim ve finansman yardımı yaptıkları gibi, üreticilerin pazarlama sorunlarının çözümüne de katkıda bulunmaktadır.

Ayrıca; Devlet Bankası olan T.C: Ziraat Bankası, Türkiye Halk Bankası, Sümerbank gibi Bankalar da üreticilere kredi vermek suretiyle, üretim artışına katkıda bulunmaktadır. Bu bankalardan Sümerbank, birçok hah fabrikaları kurmuş olup, çok miktarda halı üretip, iç ve dış piyasaya satmaktadır.

Hah üretiminin yoğun olduğu yörelerdeki evlerde, elle halı dokuyan kişiler kurulan kooperatiflerde birleşmişler, böylece kredi-finansman ve pazarlama gibi önmli sorunlarının büyük ölçüde çözümlenmesini sağlamışlardır.

Halı üretiminin bilinçli yapılmasını sağlamak amacıyla, Devlet Planlama Teşkilatı ve Türk Standartları Enstitüsü'nde ayrı birimler oluşturulmuştur. Bir yandan Köyişleri ve Kooperatifler Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Halk Eğitimi Merkezleri, ilçe, kasaba ve köylerde halıcılık kursalrı açmaktadır. Eğitim ç;lışmalarına Yapı ve Kredi Bankası gibi kimi ulusal bankalar da fiilen katılmakla, halıcılığın Türk ve dünya standartlarına ve kalitesine uygun bir biçimde yapılmasına katkıda bulunmuşlardır

MALZEME TEMİNİ:

Halı üretimi için gerekli yün, pamuk ve ipek ipliği sıkıntısı yoktur. İpliğin boyanması işi fabrikasyon hale getirilmiş ise de, kırsal kesimde bu görevi halen, köylü kızları yapmaktadır. Zira, köylü kızı, halının desenine olduğu gibi, renklere de kendi iç dünyasını; zevkini, sevincini ve acılarını yansıtmaktadır. Halının bu yönüyle incelenmesi de folklor araştırmacılarının görevi olsa gerek?...

Gerek tezgah temini, gerekse iplik (vb) gibi gereksinim duyulan malzemeler için yukarıda adlarından söz edilen resmi kuruluşlar kredi vermektedir. Ayrıca, örneğin Sümerbank, üretilecek halıya mahsuben, üreticiye kredi vermekte, sonra da üretilen halıyı satın almak suretiyle, halı üreticilerine iki yönlü yardımda bulunmaktadır.

SORUN VE SONUÇ:

Türk halıcılık sanatı, dünya sanat tarihindeki yerini uzun yıllar önce almıştır... Bugünkü hah dünyasında da Türk halılarının yeri bellidir. Türk halıcılığının en önemli sorunu, dünya piyasasındaki yerini layıkiyle alabilmesini sağlayacak ihracatı yapamamakta oluşudur. Bugün bu sorunun çözümü üzerinde çaba sarfedilmektedir ve yavaş yavaş Amerika ve Avrupa ülkelerine satış yapma olanakları doğmaktadır. Böylece sanatsal değeri inkar edilemeyen Türk Halısı, ekonomik alanda da yerini bulacaktır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR :

1. Şerare Yetkin, **Türk Hah Sanatı**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: 150, Istanbul 1974.
2. Oktay Aslanapa-Yusuf Durul, **Selçuklu Halıları**, Ak Yayınları Türk Süsleme Sanatları Serisi: 2, Istanbul 1973.
3. Neriman Görgünay, **Doğu Yöresi Halıları**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: 163, Ankara.
4. Hermann Haack, **Doğu Halıları**, Atatürk Üniversitesi Yayınları: 404, Ankara 1975.
5. **Sümerbank Halı Semineri Bildirileri**, Sümerbank Dergisi Özel Sayı, Cilt: 5, Sayı : 49—52, Temmuz - Ekim 1965.
6. Vedat Durusel, **Türkish Carpets**, Istanbul 1979.
7. Besim Atalay, **Türk Halıcılığı ve Uşak Halıları**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1967.
8. Mahmut Bahadır, «Türkiye'de El Halıcılığı ve Karşılaşılan Sorunlar», 1981 yılında Ege Üniversitesi'nde düzenlenen I. Ulusal El Sanatları Semineri'ne sunulan, yayımlanmamış bildiri.
9. Mahmut Bahadır, «Türk Halı Sanatı», Yayımlanmamış Makale.

1983'TE TÜRK DİLİ

Emin ÖZDEMİR

TANZİMAT'TAN BU YANA

Türk dilinin 1983'teki durumunu topluca yansıtmayı amaçlayan bu yazıyı hazırlayabilmek için değişik gazete ve dergileri taradım. Türkçe üzerine yazılan, Türkçenin sorunlarını tartışmaya yönelik yazılardan kesikler biriktirdim. Konu ve yazar adlarına, yayımlandıkları yerlere göre bunları kümelendirirken bir gerçeğin ayrımına vardım: 1983'te Türk dili daha doğrusu Türkçe hep tartışma gündeminde kalmış. Dahası tartışmaların yoğunlaştığı, konu üzerinde sözü olanın da, olmayanın da çalakalem yazılar döktürdüğü bir yıl olmuş. Adlı adsız nice kalem sahipleri Türkçeyi kurtaram savaşına soyunmuş. Tekyazıların yanı sıra dizi yazılar yazılmış. Özleştirmeciler, Türkçeseverler yaylım ateşine tutulmuş. TDK, kuruluşundan günümüze değin sürdürdüğü etkinlikler yönünden aşırı bir biçimde karalanıp suçlanmış.

Bu görünüme bakarak 1983'ü Tanzimat'tan bu yana dil tartışmalarının doruk noktasına ulaştığı bir yıl olarak nitelendirirsem hiç de abartılı bir yargıya varmış sayılmam. Yinelemek bile gereksiz, Türk dili tarihi, Türkçenin özleşmesi, gelişmesi yolunda süregelen tartışmalarla doludur. Bu tartışmalar aşağı yukarı sözcükler, dilin kullanımıyla ilgili kurallara uymazlıklar yöresinde dönenip durmuştur hep. Bununla birlikte Türkçenin kendi öz sesine, değerlerine kavuşmasını amaçlayan çalışmalar zamanla benimsenmiştir. Tartışmayı sürdürenlerin, daha doğrusu Türkçedeki gelişme ve değişmelere ayak uyduramayanların sayısıysa sınırlı kalmıştır. Oysa son yıllarda Türkçe üzerine yapılan tartışmaların boyutları alabildiğine genişlemiş, zaman zaman bu tartışmalar yörüngesinden çıkarak bir karalama savaşı niteliğini kazanmıştır. «Türkçeyi yakıp yıktılar!», «Dilimizi yolunmuş tavuğa çevirdiler», «Bu zararlı ve yıkıcı kelimeleri dışardan (komünist ülkelerden) ithal ediyorlar»... türünden suçlamaların yoğunlaştığı bir yıl oldu 1983. Geçen yılı (1982'yi) «tedirgin bir yıl» diye adlandırmıştım. Bunu 1983 için de kullanarak «tedirgin ve acılı bir yıl» diyeceğim Türkçe için.

TÜRKÇEYİ SEVME SUÇU

Anadilini sevme insanoğlunun en doğal duygularından biridir. Kişiliğinin kumaşı anadilin tezgahında dokunur çünkü. Onun iç ve dış dünyasının sınırlarını anadili çizer. Bunun için de bu duygunun, anadilini sevme ve geliştirme duygusunun terimsel adı anadili bilincidir. Anadili bilinci diri olan bir birey ister istemez yabancı söz değerlerinden tedirginlik duyar; onların yerine, varsa, kendi dilinin öz değerlerini yeğler. Yabancı söz değerlerinin anadilde karşılığı yoksa karşılıklar yaratmayı dener. Anadili bilincinin buyruğudur bu deneyim.

Belirttiğim gibi, anadilini sevme, yüceltip geliştirme duygusunun terimsel adıdır anadili bilinci. Bu bilincin uyanışı kolay olmamıştır bizim toplumumuzda.

A. Özkırımlı bu bilincin doğuşuna, «Türk Dilini Özleştirme Çabaları»na **Cumhuriyet**'te yayımlanan bir yazısında özetleyici bir tutumla şöyle belirtiyor:

«Türk dilini yalınlaştırma girişimleri Batılılaşma hareketleriyle birlikte başladı. Batı'yla, özellikle Fransa'yla kurulan ilişkiler yeni düşüncelerle tanışmaya bunları benimsemeye yol açıyor; Bu düşüncelerin Türk toplumuna aktarılması ise yeni bir yazı dilini gerekli kılıyordu. Bu yolda ilk girişim, Tanzimat Fermanı'nın babası **Reşit Paşa**'dan geldi. Paşa «**Fenne ve sanat ilişkin eserlerin de herkesin anlayıp yararlanabileceği**» biçimde yazılmasını istiyordu.

Yazı dilinin herkesin anlayabileceği yalınlıkta olması ilkesi, asıl 1860'larda **Şinasi** tarafından savunuldu. Önce Tercüman-ı Ahval, sonra Tasvir'i Efkar gazetelerinde **Şinasi**, şiirle düzyazı arasındaki bağı koparıp yalın fikir cümlesini geliştirdi. **Ali Suavi, Ahmet Mithat, Recaizade Ekrem, Namık Kemal, Ziya Paşa, Ahmet Vefik Paşa**, kısacası Tanzimatçıların hemen hepsi, başka konularda değişik düşünceleri savunsalar da, dilin yalınlaşması konusunda benzeri düşünceleri benimsediler. Kullanılan dilin, Osmanlı lisanı değil, Türk dili olduğunu vurgulayan **Şemsettin Sami** ise Türkçenin yalınlaştırılması yolunda bilinçli, sistemli çalışmalarıyla sivrildi. İmla, alfabe, sözlük, gramer sorunları da bu dönemde gündeme getirildi.»

Servetifünun ve **Milli Edebiyat** dönemlerindeki yalınlaştırma açısından görünüm ve yönelimi belirttikten sonra Cumhuriyet dönemindeki ekinsel atılımları sözü getiriyor A. Özkırımlı. Türkçeyi yalınlaştırıp özleştirme girişiminin devlet eliyle başlatıldığını vurgulayarak şöyle sürdürüyor yazısını:

«Bu gelişmede ilginç olan nokta, 26 Eylül 1932'de Dolmabahçe sarayında I. Türk Dil Kurultayı'nı toplayan, çalışmaları yakından izleyen, 1 Kasım 1934'te Büyük Millet Meclisi'ni açış konuşmasında, türetilen yeni sözcükleri kullanan **Atatürk**'ün dil devrimini gerçekleştirmede dolaylı bir yolu seçmiş olmasıdır. Bu girişimde dayandığı kişilerse yazarlardır. Cemiyetin kurucuları olarak seçtiği **Samih Rifat, Rüşen Eşref, Celal Sahir, Yakup Kadri** adları bunun ilk somut kanıtıdır.

Türk dilini özleştirme çabalarının bu çok kısa özeti şu gerçeği doğrulamaktadır: Her ulusta o ulusun dilini geliştirenler, bir anlamda oluşturanlar ,yine o ulusun yazarlarıdır. Üstelik bu gelişim, tarihin hiçbir döneminde geriye dönük olmamıştır. Kurumlar bu gelişimde birer araçtır yalnızca. Bir iletişim aracı olarak dil, hayatla birlikte değişmiş; düşüncenin, bilim ve kültürün, edebiyatın gelişimiyle yenilenip zenginleşmiştir.»

Bu gerçeği göremeyenler ya da görmezlenenler, yazarların, ozanların varlığını, onların dile katkısını bir yana bırakıp TDK'yla uğraşmaya başlamışlardır. Oysa alıntıladığımız yazısında A. Özkırımlı'nın da vurguladığı gibi TDK bir araçtır yalnızca. Yazarların, ozanların anadile katkılarının derleyip sözlükleştiren, birleştirip yaymaya çalışan bir araç. Aslında yeni bir olgu da değildir bu. Şinasi'nin başlattığı, bilinçli girişime dönüştürerek sürdürülmesini istediği yalınlaştırma, özleştirme çabalarının yaygınlaşıp ortak bir bilince dönüşmesidir.

Türkçenin kendi öz değerleriyle düşünüp yazma, düşünceyi Türkçenin toprağında üretme ortak bir davranışa dönüşmüştür bugün. Yazı evrenine yeni giren, şiirde, öyküde, romanda, düşüncel dallarda ilk ürünlerini veren nice genç yazarlar, ozanlar ayrımına varmadan böyle bir çabayı sürdürüyorlar. Gelgelelim bu çabaya, anadilini sevme, varsıllaştırıp yüceltme çabalarına kötü gözle bakanlar, bir suç gibi gösteriyorlar bunu. Türk;enin söz değerlerini kullananları, yabancı sözcüklerden anadillerini arıtmak için ter dökenleri karalamaya çalışıyorlar. Her yola başvuruyorlar bunun için de.

AYKIRILAR KOROSU

Belirttiğim gibi 1983 suçlamaların yoğunlaştığı, gelişip özleşen Türkçenin birtakım ilkel yaklaşımlarla saldırıya uğradığı bir yıl olmuştur. Bir gazete, diyelim ki **Tercüman**, Türkçeseverlere saldırıp onların dil tutumuna yıkıcı birtakım anlamlar mı yükledi, bir de bakıyorsunuz aynı yazı ya değişik adlar, başlıklar altında; ya da olduğu gibi öteki yandaş gazete ve dergilerde de sıcağı sıcağına yayımlanıyor. Dahası yıllarca önce tartışılmış dilsel sorunlar yeniden tartışma gündemine getiriliyor. Eski yazılara yeni başlıklar konarak adlı ya da adsız yeniden yayımlanıyor. Bu yolla gelişen, özleşen Türkçeye karşı çıkışlarla dil sorununun ülkenin en temel sorunuymuş gibi yönetici çevreleri etkileme, kafalarda birtakım sorular yaratma amaçlanıyor.

Kimler sürdürüyor bu karşısavaşımı? Kimler anadilini sevmeyi ve yolda alın teri dökmeyi yıkıcılıkla; ülkenin birlik ve bütünlüğünü bozmakla eşanlamlı sayıyor? Hemen söyleyeyim ki bunların arasında varlığını yapıt ve yaratılarıyla kanıtlanmış, anadiline saygıyı sözden işe dönüştürmüş kişiler yok gibidir. Güzel, doğru Türkçe de kullanamazlar. Bu açıdan yazar da denemez bunlara. Anadili bilinci, anadili sevgisiyle donanmamış hiçbir kalem gerçekte yazarlık onuru kazanamaz. Yazılarındaki çakıl çukulluk, kabalık ve yontulmamışlık da buradan kaynaklanıyor genellikle.

Küçük bir sapma yaparak şunu söyleyeyim ki özleştirmeciliğin düşünsel yapısına, izlenilen yol ve yönteme karşı olabilir insan. Dilin doğal akışına bırakılmasını, ona el atılmamasını da savunabilir insan. Nitekim Hacı İbrahim Efendi'den Cenap Şahabettin'e, Cenap Şehabettin'den Peyami Sefa'ya (bir zamanlar özleştirmeciliğin önde gelen savaşçılarındanken sonradan yön ve tutum değiştirmiştir) değin, niceleri gelişen ve özleşen Türkçeye karşı çıkmışlardır. Yaşamın akışına, dilin doğasına ters düşen savlar da ileri sürseler, bile belli bir düzeyleri olmuştur yine de. Sözünü ettiğim aykırılar korosunda yer alan kişiler içinse böyle bir şey söylenemez.

Aykırılar korosunda kimler yer alıyor? Ad sayıp dökmeyi gereksiz buluyorum. Dedim ya adlarını yapıt ve yaratılarıyla kanıtlamış kişiler değildir bunlar. Yazdıkları yerler, göründükleri dergi ve gazeteler de öyle **Tercüman, Son Havadis...** gibi bir ikisi bir yana ötekilerin adlarını salt bu yazıyı hazırlamak için tarama yaparken öğrendim: **Flaş, Hamle, Yeni Düşünce, Yenidevir, Adalet, Anadolu, Olay, Milli Gazete, Tasvir, Türkiye...**

DİLİ DEVLET DENETİMİNE ALMAK

Aykırılar korosu, Türkçedeki gelişme ve değişmeleri hep bir yıkım gibi göstermiştir. Yıllarca söylene söylene aşınmış, gerçekdışılığı kanıtlanmış birtakım savları bıkmadan usanmadan yeni şeylermiş gibi söyleyip durmuştur hep: **Babalarla çocuklar birbirini anlamaz oldu — Geçmişle bağlarımız koparılıyor — Ecdat yadigarı kelimeler unutturuluyor — Türkçe budanıyor — Atatürk'ün parası çar çur ediliyor...**

Neden böyle olmuştur bu? Niye bu aşınmış, gerçekdışı suçlamaları her yıl yeniden ortaya atmışlardır? Niyesi şu: Düşünceleri bulandırmak, gelişen ve özleşen dilimizin, gelişme ve özleşme hızını yavaşlatmak, yönetici çevreleri etkilemek. Şu da söylenebilir: Kimi kavramlara, kurumlara kara çalarak kendi edimlerini gizlemek, daha doğrusu kendilerini Türkçenin gerçek dostları, koruyucuları gibi göstermek.

Bir ölçüde Tanzimat'tan bu yana süregelen kemikleşmiş bu tutumu değerlendirirken bunun çok yönlü bir olgu olduğu kanısına da varıyorum. Bir kez koyu bir bilisizlik ve bilgisizlik yatıyor bu olgunun altında. Dil nedir? Dilin hangi yönü değişiyor, hangi yönü değiş miyor? Dil değiştirsek, bireylerin ya da kurumların işi olabilir mi? Sözcük dizgelerinin değişmesi dilin değişmesi sayılır mı? Sözcüklerle onların karşıladığı anlamlar arasında bir ilinti var mıdır? Bunlar ya da bunlara benzer sorularla düşünemiyor bu kişiler. Bunun için de Türkçenin gelişmesini, özleşmesini bilimsel ölçüler içinde anlıyamıyorlar. Bu gelişme ve değişmenin nedenlerini dilbilimsel, tarihsel, toplumbilimsel, ekinbilimsel verilerle açıklayanların karşısına düşünceyle çıkamıyorlar. Bu yüzden olacak «iftira» ve «kara çalma» yolunu seçiyorlar.

Kara çalmak, iftira yolunu seçmek dediğim gibi bunların düşünsel boşluklarından kaynaklanıyor. Buna bir başka umularını da ekleyebiliriz: Gerçekleri bu yolla, iftira ve kara çalma yoluyla aşındırmak ya da görülmesini ,algılanmasını önlemek. Hani Fransız yazarı P. A. C. de Beaumarcahis'in (1732—1799) **Figaro'nun Düğünü** (1784) adlı bir oyunu vardır. Oyundakilerden birinin, Basile'in şu ilkesini, «Çal karayı, çal karayı mutlaka iz kalır'»ı bu kişiler de benimsemiş gibidirler. Aynı savları, aynı suçlamaları bıkmadan, usanmadan yineleyişleri başka nasıl açıklanabilir?

Zaman zaman umularının gerçekleşir gibi olduğu da söylenebilir. Gerçekte dil devrimine, bu devrimin getirdiği söz değerlerine karşı olmayan kişilerin kafalarında devrime karşı sorular uyandığı olmuştur. Duraksamalar içinde kaldıkları görülmüştür. Bu yüzden «dili devlet denetimi altına alma» düşüncesi zaman zaman gündeme getirilmiştir. Dilde devletçilik olur mu? Dilin gelişim ve özleşim bizi denetlenebilir mi? Dilbilimin evetlemediği sorulardır bunlar. Dizge olarak toplumun yapısına bağlı olan dil, söz ve sözcük düzeyinde bireye bağlıdır. Bireylerin dil dizgesiyle ilişkisi söz ve sözcük düzeyinde kalır. Daha sonra da değineceğim gibi bu ilişki bireyseldir. Bir birey dilediği sözcüğü seçer, dilediği sözcüğü kullanır. Dilin kendisine sunduğu olanaklarla yetinemeyebilir. Yeni sözcükler yaratır yeni kavramlar için. Bu yaratım etkinliğine dil dizgesi dışında hiçbir güç sınır koyamaz. Bunlar, dilbilimin belirleyip vurguladığı gerçeklerdir.

Gelgelelim dilbilimin vurguladığı, daha doğrusu belirlediği bu gerçekler görmezden gelinerek sürekli bir biçimde değindiğimiz nokta üzerinde yoğunlaşmıştır karşıcıların istemleri: «Devlet denetimine alınmalıdır dil.» Andığımız gazete ve dergilerde çıkan tek yazıların, dizi yazıların dışında seminerler, toplantılar, kurultaylar düzenlenmiştir. Bu toplantı, seminer ve kurultaylarda bu istem dile getirilmiştir hep. Bir küçük sapma daha yaparak belirteyim ki bu toplantılarda, kurultay ve seminerlerde «dil devlet denetimine alınmalıdır. Bu işe devlet elkoymalı. TDK kapatılmalıdır.» diye bangır bangır bağıranlar, ortalığı toza dumana katanlar, birkaç yıl öncesine değin «devlet dile müdahale etmemelidir. Dil canlı bir varlıktır, **tabii** gelişimine bırakılmalıdır.» düşüncesini savunuyorlardı.

Dile, **devletin müdahalesi** doğrudan, geriye dönük biçimde olamaz. Yukarıda kimi bölümlerini alıntıladığımız A. Özkırımlı'nın yazısında da değinildiği gibi Atatürk döneminde dilin özeleştirilip geliştirilmesi dolaylı biçimde devletin destekleyip arkalamasıyla olmuştur. Halka gitme, yazarların öncülüğü ve işçiliğiyle dil devrimini gerçekleştirme temel ilke olarak benimsenmiştir. Nitekim **Cumhuriyet** gazetesinin **50 Yıl Önce** köşesinde yer alan, 9 Mart 1933 günlü şu habere bakalım bir:

«**Ankara** 8 (A.A.) — T.D.T.C. Umumi Katipliğinden: Türk Dili Tetkik Cemiyeti Umumi merkez heyeti 7.8/3/1983 gecesi Hami Reisimiz Gazi Mustafa Kemal Hz.'-

nin yüksek riyasetleri altında CHP. Umumi Katibi Recep ve Maarif Vekili Dr. Reşit Galip ve Riyaseticumhur Umumi Katibi Hikmet Beylerin de huzurları ile fevkalede bir toplanma yapmıştır. Bu toplanmada cemiyetin çalışma kollarının şimdiye kadar yaptıkları işlerden Hami Reis Hazretlerine malumat arzedilmiş ve Osmanlıcadan Türkçeye karşılıklar araştırma programı ve esasları da kararlaştırılmıştır.

Türk Dili Tetkik Cemiyeti Umumi merkez heyeti bugünkü yazı ve konuşma dilinde kullanılan Arapça ve Farisice kelimelerin Türkçe karşılıklarını en kısa yoldan ve az zamanda bulmak işini yurttaşların yardimile başarmak üzere geniş bir anket açmağa karar vermiştir. Bu anket için şimdiden Sami Bey'in Kamusu Türk'i adlı lugati temel tutulmuştur. Bu lugatta bulunan sözlerden bugünkü konuşmamızda ve yazmamızda kullanılmakta olan Arapça ve Farisice kelimeler taranarak bunlardan karşılıkları aranacak olanlar birbiri ardınca listeler halinde her gün ajans, radyo ve gazetelere bildirilecektir.

Bu anketin üç ayda sonu alınmağa çalışılacaktır. T.D.T. Cemiyeti bu ankete gelecek cevaplar üzerinde çalışarak kısa bir zamanda yazı yazanların ve halkın kolaylıkla aradığını bulabileceği bir Osmanlıcadan Türkçeye karşılık kılavuzu ortaya koyacaktır. En sıkı ve en yakın dil ihtiyacımızı karşılamak için açılan bu ankete ajans, radyo, gazete ve mecmua gibi bütün yayma vasıtalarının seve seve ortak olacaklarına inanımız vardır.»

Bu haberden bir gün sonra, 10 Mart 1933te «Dil Anketi Başlıyor» adıyla bir haber daha yer almıştır' Cumhuriyette. Dil devriminin düşünsel yapısını yansıtma, bu devrimin halk içinde halkla birlikte gerçekleştirildiğini gösterme yönünden onun da bir bölümünü alıntılıyorum buraya:

«Ulu önder öncüsü olduğu dil temizleme çalışısı bütün milletçe ele alınacak bir olgunluğa erişti. Bir taraftan söz derleme işi okurlar arasında kol kanat salarak yazı diline girmemiş kelimeler toplanırken, öteki yandan da yazıda kullanılan arapça ve farsça kelimelerin türkçe karşılıkları aranmağa başlanıyor.

Yakın vakitte Dil Cemiyeti bu kelimelerin türkçesini merhum Şemsettin Sami Beyin «Kamusu Türki» adlı söz kitabına uygun olarak bulacak ve kelimeler gazetelerimizde yazılıp basılacaktır. Okuyucular bunları eskilerile tartarak ne düşündüklerini bildireceklerdir. Böylece halkın benimsediği kelimeler derleme toplanma türkçe sözlük ortaya çıkacak, konuşma ve yazı dilimiz, öteki dillerle bulaşıklıktan kurtularak katkısız ve tertemiz bir hale gelecektir.

Cumhuriyet, yakında her gün 15-20 Osmanlıca kelime yazacak, okurlardan bunlara öz türkçe karşılık bulanların bildirmelerini dileyecektir.»

Dil ve yazımlarını olduğu gibi koruyarak alıntıladığımız bu haberlerde dil devriminin yöntemini bütün boyutlarıyla bulabiliriz. Ayrıca Türkçeyi özleştirme, onu **öteki dillerle bulaşıklıktan kurtararak katkısız** ve **tertemiz bir hale** getirme çaba ve coşkusunun tüm ülkeyi nasıl sardığını, yurttaşların bu çabaya nasıl katıldıklarını da öğreniyoruz. 50 yıl önceki dil savaşımızın başlayışından bir kesittir bu haberler. 50 yıl sonrasına bakınca bu çabaların büyük ölçüde amacına ulaştığını söyleyebiliriz. Türkçemiz «yabancı dillerin boyunduruğundan» kurtulmuştur elbette. Kendi öz sesine, soluğuna kavuşmuştur; tarihsel akışı içinde yatağını dolduran yabancı öğelerden arındırılmıştır. Yadsınamaz bir olgudur bu.

Türkçe kendi öz sesine, kendi öz değerlerine kavuşmuştur ama, bundan tedirgin olanların sesleri de hiçbir zaman kesilmemiştir. Kimi dönemlerde bu karşı tonlu sesler yükselmiş, güçlenmiş; kimi dönemlerde de kısılmış ya da susar gibi olmuşlardır. Etki alanları daralmıştır. 1983te bu alanın genişlediğini, dil devrimi'ne karşı çevrelerin bu devrimin getirdiği söz değerlerini kullanarak onu yargı-

ladıklarına tanık oluyoruz. Aşağıda değineceğimiz yeni yasal düzenlemelerden kendi adlarına bir pay çıkararak büyük bir mutluluk duyduklarına da tanık oluyoruz.

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU

Kurumun, halk oylamasından geçen Anayasada yer alışını bu kurumla ilgili yasa taslağının Danışma Meclisine sunuluşunu, taslağa yönelik kimi düşünceleri geçen yılki yazımda ele almıştım (Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı 1983, s. 240-266). Taslağı, Danışma Meclisine sunulduğu günlerde tüzebilimciler (hukukçular) nasıl karşıladılar? Ne dediler bu konuda? Bugün yasalaşan ve bir devlet kuruluşu niteliğini kazanan Kurumun doğuş günlerini anlama yönünden bunların kimilerini anımsamakta yarar var. İleride kurum ve kuruluşlarıyla Türk kültür tarihini yazacak olanlara da gereç olabilecektir bu yazılar. Onun için geçen yılki yazımın o bölümünden bir kesimi aktarıyorum buraya:

«...Yazıyı hazırladığımız günlerde (Ocak ayının ikinci yarısı) Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu'nun kuruluşuyla ilgili yasa taslağı Danışma Meclisine verilmiştir. Gazetelere yansıyan biçimiyle Türk Dil Kurumuyla, Türk Tarih Kurumuna yeni bir düzenleyim getirmektedir bu yasa. Her iki kuruluşun da işleyiş düzeni, organları köklü bir değişime uğramaktadır. Bu köklü değişimi tüzebilimciler (hukukçular) Anayasa'nın 134. maddesine ve Atatürk'ün vasiyetine aykırı düşen yanları olduğunu öne sürmektedirler. Tartışmalar bu yönler üzerinde yapılmaktadır. Sözgelimi, Türkiye Barolar Birliği Başkanı Atila Sav, «Atatürk'ün Vasiyeti» adlı yazısında (**Cumhuriyet** 15 Ocak 1983) şu sözlerle giriyor konuya:

'Basında yer alan haberlerden öğrendiğimize göre Türk Dil Kurumu ile Türk Tarih Kurumu, 1982 Anayasası'nın 134. maddesinde kurulması öngörülen Başbakanlığa bağlı «Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu»na bağlanacaktır. Bu haberin doğru olmaması dileğiyle, böyle bir düzenlemenin yanlış olacağına değinmeyi Hukukun Üstünlüğüne ve Atatürk ilkelerine bağlılığın bir gereği sayıyorum.

Öğrendiğimize göre Türk Dil ve Tarih Kuruları bir kamu tüzel kişiliği oluşturacak bu Yüksek Kurum'a bağlı birer birime dönüştürülecektir. Bu birimlerin adı «Türk Tarih Kurumu» ile «Türk Dil Kurumu» olacak: Ancak tüzel kişilikleri bulunmayacaktır. Bunların üyeleri de çeşitli kurum ve kişilerce atanacaktır. Büyük Atatürk'ün 5 Eylül 1938 günkü vasiyetnamesinde iki kuruma bağışladığı (bağlattığı) gelirler de Yüksek Kuruma bağlı bir iki kuruma aktarılacağı gibi, kurumların mal varlıkları da bu birimlere verilecektir.

Böyle bir düzenleme öncelikle Atatürk'ün iradesine ve son isteklerine aykırıdır; sonra da 1982 Anayasasına ve hukukun ilkelerine'.

Yazısının daha sonraki kesimlerinde de bu aykırılıkları nedenleriyle gösteriyor Atila Sav. Şu tümcelerle de bağlıyor:

«...Hukuk düzeni bir bütündür. Bir hukuk devletinde bütün güçler kendilerini hukukla bağlı ve çevrili sayma durumundadır. Gerçi bir süre için yasaların Anayasaya aykırılığının yargısal denetimi askıya alınmıştır. Ama bu yasama organının kendini Anayasayla bağlı saymaması sonucunu doğurmamalıdır. Böyle bir tutum ve davranışın son derece sakıncalı gelişmeler yaratacağı gözden kaçırılmamalıdır.»

Söz konusu yasa tasarısı üzerine Hıfzı Veldet Velidedeoğlu da bir yazı yazdı. (**Cumhuriyet** 16 Ocak 1983). «Atatürk'ün Vasiyeti Bozulamaz» adlı yazı «Sayın Cumhurbaşkanı, Genelkurmay Başkanı ve Fahri Hukuk Doktoru Orgeneral Kenan Evren'e arz olunur» sunumuyla başlıyor. eğer tasarı basına yansıdığı gibiyse Türk Dil ve Tarih Kurumlarının varlığını ortadan kaldıracak bir nitelikte

olduğunu belirtiyor. Bu yeni biçim ya da düzenleyimin daha çok Atatürk düşmanlarını sevindireceğine değinerek şöyle diyor:

«!Öneri yasalaşırsa Gazi Mustafa Kemal'e Atatürk adını çok görenlerin ve Türk vatanını kurtarıp Cumhuriyeti kuran bu büyük insana bir zamanlar doğrudan ve sonraları dolaylı olarak dil uzatanların özlemleri gerçekleşecek ve onun ikiz evlat gibi üstlerine titrediği Dil ve Tarih Kurumları Atatürk'ün kurmuş olduğu biçimleriyle ortadan kalkıp politikanın emrine girecektir. O zaman da bunların hangi doğrultuya yönelecekleri gelecek iktidara göre değişecektir.»

Bu genel değerlendirmeden sonra konuyu tüzel (hukuki) açıdan ele Hıfzı Veldet Velidedeoğlu. Bir dernek ya da vakfı bunları düzenleyen yasalardaki (Medeni Kanun'la Dernekler Kanunu) kapatma nedenleri olmadan ayrı bir yasa ile kamu kesimine aktarılıp özel statüsünün değiştirilmesinin, hukukun temel ilkelerine aykırı olacağını gösteriyor... «Vasiyetnameler ancak yasaya ve ahlaka aykırı hükümler içerirse o zaman geçersiz olur ve uygulanmazlar. Atatürk'ün vasiyetnamesinde böyle bir durum yoktur ve olamaz...

(.....) Mümtaz Soysal da «Hukukla Oynamak» adlı yazısında (**Milliyet** 18 Ocak 1983) hazırlanan yasa önerisinin Anayasa'nın hükmünü yerine getirmekten çok Anayasa'yla çelişir bir özellik taşıdığına değiniyor:

«Anayasa'nın yarattığı durum bir veri olarak alındığı zaman da yasayla yapılacak düzenlemenin hem Anayasa'ya, hem de daha geniş anlamda hukukun genel ilkelerine uygun olması gerekir. Oysa şimdi Danışma Meclisine sunulmuş olan tasarı, hem Anayasa'yla, hem de hukukun genel ilkeleriyle çatışmaktadır.

«Anayasa'nın yarattığı durum bir veri olarak alındığı zaman da yasayla yapılacak düzenlemenin hem Anayasa'ya, hem de daha geniş anlamda hukukun genel ilkelerine uygun olması gerekir. Oysa şimdi Danışma Meclisine sunulmuş olan tasarı, hem Anayasa'yla, hem de hukukun genel ilkeleriyle çatışmaktadır.

Anayasa, bir yandan bunu kurumların üstünde bir 'yüksek kurum' oluştururken bir yandan da 'Türk Dil Kurumu ile Türk Tarih Kurumu için Atatürk'ün vasiyetnamesinde belirtilen maddi menfaatler saklı olup kendilerine tahsis edilir' diyor. Ama yasa tasarısına göre, 'Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu'na bağlanan bu kurumların tüzel kişiliği yok. Siz hiç 'kendisi' için bir şey 'saklı tutularak tahsis' edilip de kişiliği olmayan varlık gördünüz mü? Anayasa **kendileri** dediğine göre, bu kurumların tüzel kişiliklerini de sürdürmek istememiş midir?»

Anımsatma hem de tasarının gelişimini **bütünlüğü içinde yansıtma** amacıyla geçen yılki yazımdan yaptığım alıntıyı, o bölümün şu tümceleriyle bağlayayım: «Yasa tasarısı nasıl kesinleşecek? Hukukçuların gördükleri, dile getirdikleri eksiklikler nasıl giderilecek? Şimdiden bir şey söylenemez?»

Bir bölümüne değindiğimiz bu eksikliklere başta Faruk Erem olmak üzere birçok hukukçu, bilim adamı da parmak bastı. Onlar da tasarının Atatürk'ün Vasiyetnamesiyle, Anayasa'nın 134. maddesinin özüyle çeliştiğini vurguladılar.

Tasarıyı Kutsal Bir Atılım Sayanlar

Hukukçular Danışma Meclisine sunulan yasa önerisinin hukuk açısından eksikliklerini, Atatürk'ün Vasiyetnamesi ve Anayasa'nın 134. maddesiyle çelişkisini vurgulayadursunlar, öteden beri TDK'nın ve özleştirmeciliğin karşısında olanlar bu girişimi **kutsal bir atılım** olarak nitelendirdiler. Konuyu saptırmacalar içinde ele alarak Türkçeseverlere, Atatürk'ün ikiz evladı olan Türk Dil ve Tarih Kurumlarının yaptıkları, gerçekleştirdikleri işleri sayıp dökenlere birtakım ilkel, sulu öykücüklerin ardına sığınarak saldırılar yönelttiler. Sözgelimi bunlardan biri, Ahmet Kabaklı 24 Ocak 1983 günlü yazısında birtakım dolantılara başvurarak şöyle diyor:

«Adam yine: **'Atatürk**... Dil ve **tarih'** diye sayıklamaya başlayınca komiser: Bre... demiş! Atatürk'ün kazara bir oğlu olsa idi, bu oğlan aldatılarak esrar kaçakçılığı yapsa veya örgütler kurup devletin üzerine silahla yürüse idi... veya milletin diline, ahlakına, mukaddeslerine, tarihine söğen, onları yıkan serserilik-lere, tahrip ve imhalara girişse idi... Atatürk'ün kendisi dahi onu cezalandırmak, islah etmek yoluna gitmez miydi? Giderse hata mı ederdi? Nedir senin Atatürk'e ve milletine düşmanlığın? Hangi milletten yanasın?»

Bu kısa alıntı düşünceye düşünceyle karşı çıkamayışın, bu yüzden de sözde birtakım anıştırmalarla yergiye, kara çalmaya yönelişin somut bir örneğidir.

Aynı kişinin 26 Ocak 1983 günlü yazısı ise şöyle başlıyor:

«Kurucuları Atatürk'ün istek ve iradesine aykırı gidişleri dolayısıyla çok tartışılan Dil ve Tarih Kurumları, Ocak 1984'te yerlerini Anayasa'nın 134. Maddesince hükme bağlanan Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu'na bırakacaklar.

Yeni kuruluşun mensupları eğer iyi seçilirse... Kanunda belirtilen gerekçelerle amaçlardan da sapılmaması şartıyla 12 Eylül Yönetimi'nin en başarılı ve yüzakı kültür hamlesi bu kuruluş olacaktır.

Türk milletinin ve Atatürk adının politika ve çıkarcılığa kaptırılmış handikaplardan kurtarılması dahi, başlıbaşına bir fazilet ve milliyetçilik hamlesidir.

Düşününüz ki Atatürk'ün kurduğu ve mirasını dahi bıraktığı bu teşekküllerden kimisi zamanla;

a) Türk dil, kültür ve devletine savaş açanların geçim ve ödül yatağı olmuştur.

b) Devrimcilik adı altında Türk dilini yoksullaştırma, kısırlaştırma milli kültür, edebiyat ve tarih ile Türk gençliğinin bütün bağlarını koparma aracı yapılmıştır.

c) Sözcük üretme ve Türkçe'yi bozma fabrikası gibi çalıştırılmıştır.

d) Türk dilini zenginleştirmek için büyük sözlük, Türk şiveleri sözlüğü, sinonimler, deyimler sözlüğü, dilbilgisi, mukayeseli dilbilgisi, imla kılavuzu vs. amanlarında hiçbir ciddi eser meydana getirmemiştir.

Tercüman gazetesi yıllar süren yazıları, «**Yaşayan Türkçemiz**» sayfa ve kitapları, **açık** oturumları ile bütün bu gerçekleri Türk ve dünya kamuoyu önünde ispatlamıştır.

Atatürk'ün Türk tarihini incelemek için kurduğu teşekküller de bir **Bizans, Grek, Roma Tarihleri Enstitüsü** gibi çalıştırılmıştır.»

Kabaklı, Türk Dil ve Tarih Kurumlarının nasıl yıkıcı (!) kuruluşlar olduğunu belirtmek için de en yırtıcı sözcükleri seçerek şöyle diyor:

«Bu kuruluşlar M. Kemal'in milliyetçi fikirlerinin; Orta Asya, Türk dili, Türk soyu, dış Türkler vs. hakkındaki görüşlerini bilhassa gizlemişlerdir:

Çocuklarımızı dilinden, kültüründen, sanatından, vatan, devlet ve tarihinden soğuyacak hatta nefret duyacak tarzda yetiştirmeyi başarmışlardır. Okul programlarını ona göre ayarlayan **kültür kalpazanları**, bu cürümlerinin adını da «Atatürkçülük» koymaya kalkmışlardır. Çünkü bu sıfatla göz boyamak, çıkarlarına uygun düşmüş ve onları güçlü yapmıştır.

İşte bütün bu cürüm ve sahtelikler, Sayın Konsey'in kararı ve Anayasa'nın 134. Maddesi'yle inşallah son bulmaktadır.»

Görüldüğü gibi Hıfzı Veldet Velidedeoğlu'nun da vurguladığı biçimde tasarı, yıllar yılı Atatürk'ün dil ülküsüne karşı çıkmış kişilerin düşlerini, özlemlerini gerçekleştirecek bir belge gibi algılanıp yorumlanmıştır bu çevrelerce. Öyle ki kimileri tasarının kapsamını daha da genişletici ve kuşatıcı önerilerde bulunup Danışma Meclisinin üyelerine akıl hocalığı yapmaya kalkmıştır. Bunlardan biri Güngür Yerdeş, 17 Mart 1983 günlü Bulvar'da şunları söylemektedir:

«...Bu teklif yazılı basını da yaşayan Türkçeye uymaya mecbur edecekse millet ve devletimize en büyük desteği vermiş olacaktır. Bu teklifin okullarımızda (yanıt, yapıt, koşul, örneğin) demeye hâlâ ısrarla devam eden öğretmenleri de yola getirmek üzere müeyyideleri bulunmalıdır.

Bu teklif dil bakımından bütün kitap, mecmua ve broşürleri de düzenleyici hükümlerle dolu çıkmalıdır. Yine yetmedi: Danışmanlar da bu davaya gönül ve başkoymalıdırlar. Şimdi Istanbul'da yayımlanan bir eski gazetenin (eski ve yeni hilafetçiler) başlıklı makalesinden Atatürk'ün uydurulmuş Türkçeye çevrilen şu sözlerini içimiz yanarak birlikte okuyalı.

«Türk ulusu egemenliğine bağsız, koşulsuz sahip olmuştur. Egemenlik hiçbir renkte, hiçbir biçimde, hiçbir anlam ve belirtide ortaklık kabul etmez. Sanı ister halife olsun, ister başka bir şey olsun, hiç kimse bu ulusun yazgısına ortak çıkamaz.»

Türk milleti ile devletinin ebediyete kadar var olmasını isteyenler, dilimizi bu şekilde bozup-yıkmak isteyenlere artık (dur) demelidirler. Sayın Şahinkaya'nın teklifini milletimiz heyecanla bekliyor mutlaka.»

Danışma Meclisine sunulan Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu yasa tasarısı kimi, çevreleri böylesine coşkulandırmıştır işte. Türkçeseverlerden, anadillerini özleştirip geliştirme çabasına gönül vermişlerden bir tür öç alma yasası gibi görüp yorumlayanlar çıkmıştır. Kendilerini öylesine öfkeye kaptırmışlardır ki neyi savunduklarının da ayrımına varamaz olmuşlardır. Sözgelimi kimi tümcelerini alıntıladığımız **Bulvar** yazarı, şöyle diyor yazısının bir yerinde:

«TRT kurumunun kadrolu yayın personeli, Türk dilinin bozulması yolundaki faaliyetini ekran ve mikrofonlara getirdiği bazı kişi ve reklamlarla da takviye etmektedir. Emlâk vergisi beyannamelerinin ne şekilde doldurulacağını, vatandaşlarımıza izah etsin diye kamera önüne çıkartılan Maliye Bakanlığı yetkilisinin hemen her cümlede kullandığı (mali ve irat) kelimelerini (mali) deki (a)'yı şapkasız şekilde okuyup kullanarak yani uzatmadan söyleyişi, (irat)taki (a)'yı da yine aynı şekilde bozup ezmesi yürekler acısıydı. Bir millet eğer dili bozulursa yıkılıp gider. Bir devlet, kullanılan resmi dili anlaşılmaz olduğu günden itibaren çürümeye başlar.»

Türk ulusunun resmi dili Türkçedir Atatürk, yüce sezgisiyle şu gerçeği görmüştür: Türk hançeresi ancak Türkçenin kendi öz değerlerini ezmeden, çarpıtmadan çıkarabilir. Yazıp ve söyleyiş doğruluğuna Türkçenin kendi söz değerleriyle varılabilir. Açık, aydınlık biçimde düşünmesi de buna bağlıdır. Nitekim dil devriminin yaslandığı ana gerekçelerden biri de budur işte. **Bulvar** yazarının ve kendisi gibi düşünenlerinin anlamadıkları ya da anlayamadıkları bir gerçektir bu. Sözgelimi dil yanlışlarından yakındığı yetkili, **mali** yerine **akçal** ya da **parasal; irat** yerine de **gelir** dese doğru söyleyecekti. Ne ki asıl önemli olan bu yanlışlığı gösterirken yazarın beklentisidir. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu kurulursa örnek verdiği yabancı kökenli sözcüklerin öğretimine öncelik verileceğidir. Böyle bir beklenti içinde olduğu anlaşılıyor söylediklerinden.

Töre dergisinde de (Mart 1983) «Bir Tasarı ve Bir Zihniyet» adlı başlıklı yazıda konu alıntıladığımız ve örneklendirdiğimiz söylem biçiminde ele alınıyor. Bu tasarı yasalaşırsa kurumların dernek niteliğini yitireceğini, üyelerin üyeliklerinin kendiliğinden düşeceği belirtilerek şöyle deniyor:

..Bu kurumlar bir kamu kuruluşu niteliği kazanacak, yönetimleri de bu kanuna göre olacak. Bu kurumların gayelerinde ve mali yapılarında herhangi bir değişiklik olmayacak. Atatürk'ün vasiyeti gereğince tahsis edilen mali imkanlar gene bu iki kuruma aktarılacak. Peki değişen nedir diyeceksiniz, değişen şu:

Bir kısım zevat maddeten ve manen yağma Hasan'ın böreğinden mahrum kalacaklar. Çünkü kurumlar dernek olmaktan çıkıp, kamu kuruluşları haline gelecekler ve yönetimlerini de Cumhurbaşkanı, hükümet ve diğer bazı devlet kuruluşları etkili olacaklar. İşte karşı çıkılan hukukun üstün kurallarına ve Atatürk'ün iradesine aykırı bulunan nokta burası.»

Tasarıyı Türkçenin kurtuluşu yolunda atılmış kutsal bir adım olarak niteleyenler üç aşağı beş yukarı alıntıladığımız örnekler doğrultusunda sürekli yazıp çizdiler. Danışma Meclisi hiçbir etkinlik göstermese, bir bu öneriyi yasalaştırmakla çok önemli işler başarmış olacağını vurgulayıp durdular. Söylenenler aynı düşünce düzleminde kaldığı için örnekleri çoğaltmak istemiyoruz.

Kumaşın Öteki Yüzü

Danışma Meclisine sunulan Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumuyla ilgili tasarı bir yandan hukukçularca Atatürk'ün vasiyetnamesine ters düşeceği belirtilirken kimi çevrelerce de «kutsal bir atılım» olarak nitelendirilmiştir. Oktay Akbal bir yazısında (**Cumhuriyet**, 13 Ocak 1983) bu çevrelerin tutumuna değinirken şunları söylüyor:

«Evet birtakım kişiler var, birtakım çevreler var, Atatürk Kurumları'nı ortadan kaldırmak için birtakım dergilerde, gazetelerde yıllardır yırtınıyorlar. Böyleleri Atatürkçü kamuoyunca bilinmektedir, tanınmaktadır. Zaman zaman bu çevrelerin ve kişilerin etkin duruma geldikleri de farkedilmektedir. Bizler yıllardır Atatürkçülük savaşı vermekteyiz. Atatürk devriminin en kalıcı, en etkili iki kuruluşu olan Türk Dil ve Türk Tarih Kurumlarının ortadan kaldırılmaması için dilimizin döndüğünce gerçekleri anlatmaya, içindeki işleri belirtmeye çalışıyoruz. Tarih, büyük tanıktır. Bugün geçer, yarın gelir, daha, daha sonrası da vardır. Atatürk'ün anısına bağlıysak, Atatürk'ü gerçekten benimsiyorsak, seviyorsak, sayıyorsak Atatürk'ün eliyle kurduğu yapıları yıkmaktan kaçınmalıyız. Tarih karşısında Atatürkçü kuşaklar önünde bir kez daha sesleniyorum: Böyle bir eylemin tarih karşısında taşıdığı sorumluluk yükü büyüktür, ağırdır, ezicidir. Bunu hiç unutmayalım.»

Oktay Akbal, bu uyarılarını başka yazılarıyla da sürdürdü yıl boyunca. «AKDTYK» Üstüne adlı yazısında (**Cumhuriyet**, 22 Ocak 1983) söz konusu kurumun oluşumunu ele alıyor. Bu kurumun özerk bir yapısı bulunmadığını belirterek «bir devlet dairesi» niteliği taşıyacağını söylüyor. Tasarının amaçlarıyla sözcük örgüsü arasında bir karşılaştırma yaparak özlenilen dilin karma bir dli olacağına dikkatleri çekiyor:

«Kuşaklar arası anlayış ve söyleyişte birleştirici olmanın yolunun ne olduğunu yasa tasarısını okurken görebiliyoruz: Arapça, Türkçe, Fransızca dillerinden sözcüklerle oluşan bir karmayı, bir çorbayı sürdürmek, korumak, benimsetmek... Tam 'yaşayan Türkçeciler'in yani 'Tercüman'da toplaşıp bir iki yıldır «Akademi Akademi» diye tutturan kişi ve çevrelerin özledikleri yolda, yöntemde yürümek... İşte yasa tasarısında geçen yabancı ve bugün Türkçemizde karşılığı bulunan sözcüklerden örnekler: Milli, kültür, etnik, faaliyet, esas, maddi, manevi, ahlak, mücadele, inkılap, ilelebet, himaye, tahsil, tecrübe, usul, kültürel, müşterek, teklif, direktif, personel, teşkil, diğer, temsil... daha nice Osmanlıca, Frenkçe sözcük... Bunların yanı sıra Türkçe sözcükler: Nitelik, görev, tüzük, yönetmelik, Bilim Kurulu, oluşmak, üye, görev, kişilik, aday, amaç, yetki, sorumluluk vb vb...

Daha yasa taslağını yazılışından ortaya çıkan gerçek, Türk dilinin bir 'çorba' durumuna getirileceğidir. AKDTYK, kültür, dil tarih işlerini çözümlemek, yüceltmek, daha ileri bir düzeye çıkartmak yerine, bugüne kadar başarılmış, ka-

zanılmış işleri de büsbütün karıştıracak, taslaktaki dil karmaşası, daha doğrusu dil çorbasını daha da yaygınlaştıracak.»

Yazısının sonlarına doğru Atatürk'ün, Dil ve Tarih Kurumlarını kurarken bunlara yüklediği öncülük, bilimsel araştırma görevlerine de değiniyor Oktay Akbal. Bu kurumları neden Atatürk'ün bir devlet dairesi biçiminde oluşturmadığını sorusu üzerinde de düşünüyor.

Oktay Akbal'ın bu yaklaşımını başka yazarlarımız da paylaştılar. Mustafa Ekmekçi, İlhan Selçuk, V Belgil kimi yazılarında dili gerçekte yazarların ve ozanların işleyip geliştirdiğini dile getirdiler. Yapısında gerçek yazar ve ozanların barınmadığı kurum ve kuruluşların etkin bir yeri olamıyacağını sezdirdiler.

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurulu Başbakanlığa bağlı bir kuruluş olarak oluşturulmaktadır. İster istemez **dille politika** arasında bir bağlantının kurulmasına yol açacaktır bu durum. Tasarıya yöneltilen eleştirilerin bir bölümü de bu nokta üzerinde yoğunlaşmıştır.

Ferit Edgü, **Politika ve Dil** (**Milliyet Sanat**, Haziran 1983) başlıklı yazısında dil ile politika arasındaki ilişkiler üzerinde duruyor. Tasarıyla bağlantı kurmadan konuyu ülkemizdeki durumu ve görünümüyle ele alıyor. Dilin politikayla, dahası ideolojiyle doğrudan bir etkileşim içinde olmadığını belirtiyor. Ne ki bizdeki görünümün bir kendindenliği olduğunu vurguluyarak şunları söylüyor:

«Kuşkusuz Türkiye'de dil sorunun kendine özgü bir durumu var. Atatürk devrimlerinden birini oluşturuyor ve Atatürk'ün mirasından (maddi ve manevi) varlığını bugüne değin koruyan Türk Dil Kurumu ile özdeşleştiriliyor. Dolayısıyla başka konularda açık seçik Atatürk ilkelerine karşı çıkma yürekliliğini gösteremeyenler, dil alanında özellikle 1950'den sonra bu karşı çıkışı sürdüregeldiler. Hemen hemen 1970'lere değin dil bir ideoloji göstergesi olmuştur Türkiye'de: Öztürkçeciler Atatürkçü, Batıcı, laik, ilerici diye nitelenirken Osmanlıca yanlıları sağcı, gerici, padişahçı ve antikemalist olarak nitelenmişlerdir.

(...) 1970'lerden sonra, yavaş yavaş dil sorunun bir politika ve ideoloji sorunu değil, bir kültür sorunu olduğu anlaşılır gibi olmuştur. Bu dönemde ilerici aydınlardan öztürkçeciliğe karşı tepkiler geldiği gibi, sağcı yazarlardan, şairlerden öztürkçeyi benimseyenler çıkmıştır. Doğrusu da buydu. Çünkü **mektep** diyenin sağcı, **okul** diyenin solcu, **akım** diyenin ilerici, **cereyan** diyenin gerici diye nitelendirilmeleri «kuramsal olarak» doğru değildi. Ne yazık ki yalnız kuramsal olarak. Çünkü dil devrimine karşı olanlar «seçim» yerine «intihab», «gensoru» yerine «istihzah»ı, «sorgu» yerine «istintakı» kullanırlarken, genelde Atatürk devrimlerini bir gensoru önergesiyle sorguya çekmek istiyorlardı. Dil onlar için Atatürk devrimlerinin, ortadan kaldırmayı amaçladığı ideolojik bir yapının simgesiydi. Bu simgeye karşı çıktıklarında, genelde Atatürk devrimlerine karşı karşı çıkmış sayıyorlardı kendilerini. Öztürkçeye karşı soldan gelen tepki daha geç oldu. Ama sağdaki tepki gibi, bu da kendi içinde tutarlı bir tepkiydi. Çünkü solun bu kesimi de Atatürk devrimlerine karşı eleştirel bir tavır almak gereğini duymuştu. Arap alfabesinden Latin abecesine geçiş tüm bir geçmiş kültürün yadsınması olarak görme eğilim başlamıştı. Bunlar sol kesimin bazı aydınlarında ağırlık kazanmaya ve yarını kurmak için geçmişin birikimine gereksineme olduğuna ve öztürkçenin bu göbek bağını kopardığına inanıyorlardı.»

Ferit Edgü'nün bu saptayımı doğrudur büyük ölçüde. Dil toplumun yapısına bağlı bir kurumdur. Dilin sözvarlığı toplumsal yapıdaki gelişme ve değişmelerden etkilendiği gibi ,toplumun yapısını değiştirmede de dilin başlıbaşına bir değişken olduğu yadsınamaz. Kaldı ki ulusallığa, uluslaşmaya giden yol dilin toprağından geçer. Doğrudur bu yönden söyledikleri. Yazısının bir yerinde sözü TDK'-

ya da getirerek şöyle diyor: «Onun çalışmalarının olumlu ve olumsuz yönleri üzerinde bu kısa yazıda durmak olanağımız yok. Yalnız şu kadarını söyleyeyim ki, öneriyleriyle artçı olması gereken TDK işlevinin kanıtını öncülükte bulmuştur. Büyük bir yanlışlık: Çünkü dili kurumlar değil, o dilin emekçileri, yazarlar şairler yaratır.»

Bu sözlerin doğru yanı da var, yanlış yanı da. Bir dilin yaratılmasında, geliştirilip yetkinleştirilmesinde, daha doğrusu sözvarlığının varsıllaştırılmasında yazarların, ozanların yeri kurumlardan önce gelir elbette. Doğrudur. Kurumun öncülüğüne gelince terimler bir yana bırakılırsa çok tartışma götürür. Çünkü Kurum belli bir dönemde dilin önünde gitmiştir. Ne zaman ki toplumun değişik kesimlerinde, özellikle yazarlarda, ozanlarda Türkçe düşünme, Türkçe yazma bilinci ortak bir tutuma dönüşünce yazın dilinde öneri işlevini büyük ölçüde yavaşlatmıştır. Öyle ki son yıllarda TDK birçok ozan ve yazarın eriştiği dil düzeyinin gerisinde bile kalmıştır.

Ferit Edgü'nün yazısında ilginç bulduğumuz yön özleştirmeciliğin «ulusallaşma sürecinin doğal bir sonucu» olduğu gerçeğinin hem sağ, hem de sol kesimce anlaşılmamasıdır. Bu yüzden sürüpgiden dil tartışmalarına son verme yönsemesi bir bakıma Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumunun doğuşunu hazırlamıştır.

Dil ve politika ilişkisini başka türlü anlayıp yorumlayanlar da olmuştur. Nitekim Prof. Dr. Talât Tekin, Ferit Edgü'nün yazısından yola çıkıp onu onaylar gibi gözüken ama yer yer yanlış çıkarımlarla yüklü bir yazı yazmıştır (**Somut** 26 Ağustos 1983). Yazısının girişinde Ferit Edgü'nün söylediklerini paylaştığını belirten Prof. Dr. Talât Tekin, özleştirmeciliğin, bir başka deyişle dil devriminin ulusallaşma sürecine bağlı bir olgu olduğu gerçeğini anlamadığı görülüyor. Edgü'ye hak verirken onun söylediklerivle çelişen saptamalarda bulunuyor:

«Bizde dil sorunun yıllardır tartışılması, politika ile karıştırılması, siyasi ve ideolojik kutuplaşmalara yol açması, Türkçenin söz haznesinde gerçekten «devrim»e kalkışılması, pek çok kelimenin, halk diline ve deyimlere girmiş olmasına bakılmaksızın değiştirilmek istenmesi yüzündendir. Yazıda «devrim» olur; nitekim olmuştur. Bir hafta gibi çok kısa bir süre içinde Arap harflerinden Latin harflerine geçilmiştir. Ama yazı başka, dil başkadır. Türkler tarih boyunca birkaç kez alfabe değiştirmiş fakat dil değiştirmemiştir. Bütün bir millete, aynı dili konuşan bütün bireylere, her gün kullanmakta oldukları kelimeleri çok kısa bir süre içinde bıraktırıp onların yerine yeni kelimeler kullandırmak mümkün değildir. Bu konuda zora başvurmanın, yasaklar getirmenin de bir yararı olmaz.»

İlk ağızda doğru gibi gözüken bu saptayımlar yanlış gözlemler üzerine temellenmiştir gerçekte. Bir kez dille sözcük kavramı karşılaştırılıyor birbirine. Dil bir dizgedir, toplumsaldır, bireyler üstüdür. Söz ve sözcüğe gelince bireyseldir. Bu yönden sözcük değişimi ya dillerin sözvarlığındaki yenileşme ve değişmeler dili değiştirmek anlamına gelmez. Yeni bir sözcüğü topluma da, bireylere de benimsetme işinde son söz dil dizgesinindir. Yeni bir öneri bu dizgeye yerleşir, onun çevrimine girerse zamanla toplum ve bireylerce benimsenir. Türk Dili Profesörümüz eski bir TDK.cı olmasına karşın bu gerçekleri bilmez gözüküyor. Türk Dil Kurumunun hiçbir zorlayıcı yaptırım gücünün bulunmadığını da. Deyimlerle sözcükleri de karşıştırıyor birbirine. Kaç sözcükten oluşursa oluşsun her deyim kalıplaşıp kaynaşmıştır. Deyimlerin Türkçeleşmesi diye bir olgu yoktur. Bu dil profesörümüz TDK'nın yayımladığı deyim sözlüklerine bakmamış mıdır hiç?

Türk Dil Kurumunun toplum içindeki yerini sarsma, saygınlığın gölge düşürme hep bu türden aslı astarı olmaya nedimleri birer gerçekmiş gibi göstermek

isteyenlerin amacı olmuştur nedense. Zaman zaman amaçlarına yaklaştıkları da söylenebilir. Kurumun yayımladığı yapıtları izleme olanağını bulamayanlara doğallıkla inanacaklardır bu yanıtmacalara, bu gerçekdışı savlara.

Kısacası Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumuyla ilgili yasa tasarısının Danışma Meclisine sunulması hem Danışma Meclisinde hem de Meclis dışında dil tartışmalarını koyulaştırmıştır.

Bir Yargılanma ve Aklanma

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu yasa tasarısına karşı Nadir Nadi 1961 yılında yayımladığı «Tuhaf Bir Tasarı» adlı yazısına yeniden yer verdi 23 Ocak 1983 günlü **Cumhuriyette**. Yazının başına da şöyle bir not düşmüştü:

«Bir süredir gazetede yazılarım çıkmıyor. Bunun ruhsal ve bedensel çeşitli nedenleri var. Bir başka neden daha var ki, onu da bir sözcüğünü değiştirmeksizin aşağıya koyduğum eski bir yazımı gören okurlarım kendiliklerinden anlayacaklar ve belki de' bu adam dünyaya boşuna gelmiş!' diyeceklerdir.

Evet hazin bir yazgı. Ne yaparsınız ki hazinliği ölçüsünde bir gerçek!»

Bu yazıyla «bir suçun işlenmesini aleni olarak tahrik ettikleri» için Nadir Nadi ve Cumhuriyet gazetesi Yazı İşleri İşleri Müdürü Okay Gönensin hakkında İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı (1) Numaralı Askeri Mahkemesince dava açıldı. Şöyle deniliyordu iddianamede:

«12 Eylül 1980 tarihinden sonra Atatürk ilke ve devrimlerinin ışığında Türk milletinin bağımsızlığı, bütünlüğü, ülkenin bölünmezliği, vatandaşın güven, huzur ve barış ortamının sağlandığı, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ile çeşitli konularda yasal ve idari tedbirlerin hazırlanıp yürürlüğe konulduğu gözönüne alındığında hükümet tarafından Anayasa hükmü gereğince hazırlanan ve Danışma Meclisinde bulunan yasa tasarısı nedeniyle **Cumhuriyet** gazetesi başyazarı Nadir Nadi'nin gençliği silaha sarılmaya ve rejimi kurtarmaya davet edip suç işlemesini aleni olarak tahrik eden yazısının **Cumhuriyet** gazetesinde yayımlanması nedeniyle sanıklar hakkında kamu davası açılmıştır.» (**Cumhuriyet**, 8 Mart 1983)

Dava sonuçlanmış Nadir Nadi iki ay yirmi gün hapis cezasına çarptırılmıştır. Nadir Nadi'nin avukatı Uğur Alacakaptan, Milli Savunma Bakanlığına başvurarak konunun Askeri Yargıtay götürülmesini sağlamıştır. Askeri Yargıtay da oybirliğiyle Nadir Nadi'nin mahkumiyet kararını bozmuştur. Bozma kararı «makalenin tümü nazara alındığında suç kastının mevcut olmadığı» gerekçesiyle alınmıştır. «Hükmolunan cezanın çektirilmemesine ve durdurulmasına» da karar verilmiştir.

Bu aklanma ve yargılama konusuna yer verişimin nedeni tasarıya yönelik tartışma ve eleştirilerinin hangi boyutlara ulaştığını göstermek içindir. Dilsel bir olgu olarak değil elbette...

Yankı'nın Sorular ve Konuşmaları

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu yasa önerisi üzerinde değişik görüşlerin yansıtılmasına olanak sağlayan dergilerden biri de **Yankı** oldu. 31 Ocak 1983 günlü sayısının büyük bir bölümünü bu konuya ayırmıştı. İlk yazıda yasa önerisinin nirengi noktalarıyla özetlenmesi yapılıyor; yasanın tüzeye aykırı gelen noktaları üzerinde belirtilen görüş ve düşüncelerden alıntılara yer veriliyor. **Atatürk ve İki Kurum** başlıklı yazıda da Türk Dil ve Tarih Kurumlarının gelişimlerindeki kimi evrelere değiniliyor. Yazının bir yerinde Türk Dil Kurumuna karşı olanlar şöyle sıralanıyor:

«Türk Dil Kurumuna daha kurulduğu günlerden bu yana hep karşı çıkanlar olmuştu. Bunlar dört gruptan oluşuyordu. Birinci grupta, çeşitli nedenlerle kuruma üye olamayanlar vardı. İkinci grupta, kurumda çeşitli görevler aldıktan sonra

seçimleri ve dolayısıyla görevlerini kaybedince kuruma düşman olanlar bulunuyordu. Kurumun 27 Mayıs'tan sonraki başkanı Tahsin Banguoğlu bu durumdakilere örnek olarak gösterilmekteydi. Dil devriminden yana olmayan, Osmanlıcadan yana olanlar üçüncü grubu oluşturmaktaydılar. Dördüncü grup içindeyse açıktan açığa Atatürk düşmanı olanlar yer alıyordur.»

Gerçekten de baştan beri Türk Dil Kurumunun etkinliklerine karşı çıkanların söyledikleri bir tartımdan geçirildiğinde bu kümelendirmenin doğruluğu açıkça ortaya çıkar.

Ord. Prof. Sedat Alp, kendisine yöneltilen soruları yanıtlarken «Atatürk'ün vasiyeti dikkate alınmalı» dedikten sonra konuşmasının bir yerinde şunları vurguluyor özellikle: «'Hayatta en hakiki mürşit ilimdir.» vecizesiyle dünya görüşlerini özetleyen Atatürk'e göre, bilim, politikanın etkisi altında kalırsa gereği gibi gelişemiyecek ve zamanla yozlaşacaktır. Bu nedenle İş Bankası'ndaki varlığının gelirini birer bilim derneği olan Türk Tarih Kurumu ile Türk Dil Kurumu'na bırakmıştır.»

Nazlı Ilıcak ise şöyle değerlendiriyor tasarıyı:

«Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu kanun teklifini genel olarak olumlu karşılıyorum. Yalnız Dil Akademisi tek başına kurulsaydı daha iyi olurdu kanaatindeyim. Çünkü Türkiye'nin esas ihtiyacı Dil Akademisiydi. Eğer kanun tasarısında, akademi bünyesindeki dil enstitüsüne tam bir özerklik tanınıyorsa mahsuz ortadan kalkar. Dil meselesiyle bu konuda ihtisaslaşmış bilim adamları ilgilenmeli.»

Öteki soruları, «tasarının Atatürk'ün vasiyeti ile bağdaşıp bağdaşmadığı», «Sizin de içinde bulunduğunuz bir aydın ve yazar grubunun TDK'na karşı açtığı mücadele, böyle bir kurumlaşma ile amacına ulaşmış mıdır?» «Yeni kurumlaşma ile dil konusundaki eski-yeni tartışması sona erer mi?» gibisinden soruları **Tercüman**'ın «Yaşayan Türkçe» sayfasında yinelenip durmuş beylik, orta malı laflarla yanıtlıyor. Yanıtları da sözcük örgüsü yönünden tam bir karışım. Nitekim 11 Mart 1983 günlü **Somut**'ta Cafer Uyanıksoy adlı bir okur mektubu var Nazlı Ilıcak'a yazılmış. Söylemiyle söyledikleri arasındaki çelişkileri dökümlüyor.

Prof. Dr. Şerafettin Turan da kendisine yöneltilen soruları yanıtlarken TDK'nın neden bir dernek düzeni içinde kurulduğunu, Atatürk'ün verdiği görevleri hangi ölçüde gerçekleştirebildiğini, TDK'ya yöneltilen saldırılar, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu tasarısı üzerine görüşlerini soğukkanlı bir düşünüşle ortaya koyuyor. Yasa çıkarsa «ileride ne gibi sonuçlar doğurabilir?» sorusunu yanıtlarken şöyle diyor bir yerde:

«Şayet, teklif bu biçimde yasalaşırsa, Türkçenin özleşmesi ve gelişmesi akımı kuşkusuz tümüyle durmaz, durdurulmaz. Çünkü yeni kuşaklara malolan bu devrimi resmi bir örgüt ya da yasayla durdurmanın olanağı olmadığına inanıyorum. Ne var ki, devrim hızından kaybedilecektir. Resmi dil kurumu siyasal çalkantıların er veya geç etkisi altında kalacak ve bekleneni vermeyecektir.

Salt hukuk ve Atatürkçülük açısından ise onarılması hayli güç olacak durumlar meydana gelecektir.

Yankı dergisi, aynı sayısında kimi bilim adamlarının, yazarların «Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu ile ilgili düşüncelerini» de derlemiş. Bunların bir bölümünü alıntılıyorum buraya:

Ord. Prof. Ekrem Akurgal (DTCF öğretim üyesi): Öngörülen yüksek kurulla ortaya çıkacak olan organizma bir akademi olamaz. Ancak bürokratik, statik bir devlet kuruluşu olabilir. İlim bakımından böyle bir şey mevcut değildir. Sözkonusu kurumun başına bürokratik ve politik kişilerden oluşan bir yüksek kurulun

getirilmesi de yanlıştır. Sakıncalı gördüğüm diğer bir konu da yeni kurumlara parayla çalışacak kimselerin getirilmek istenmesidir.

Prof. Dr. Afet İnan (DTCF öğretim üyesi): TTK ve TDK Atatürk'ün düşünceleri doğrultusunda kurulmuş kurumlardır. Kuruluşlarında hazır bulunduğum bu kurumlar Türk dil ve tarihinin geliştirilmesinde ve öğretilmesinde büyük katkılarda bulunmuştur, bulunmaktadır. Bunların kurum olarak çalışmasını istemiş ve bu nedenle de vasiyetine alınmıştır. Yayınları ve çalışmaları yurt dışında da bilinen ruluşların çalışmalarına engel olunmaması ve hatta destek olunması gerekir.

Hamza Eroğlu (DM üyesi): Anayasaya aykırı hiçbir niteliğini görmüyorum. Teklif çok güzel hazırlanmış.

Oktay Akbal (Yazar): Atatürk'ün anısına bağlıysak, Atatürk'ün eliyle kurduğu yapıları yıkmaktan kaçınmalıyız. Böyle bir eylemin tarih karşısında taşıdığı sorumluluk yükü büyüktür.

Doç. Hasan Bıyıklı (Ceza Hukuku Öğretim Üyesi: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yasa Tasarısı, kanımca ulu önder Atatürk'ün vasiyetinin ihlali niteliğindedir. Bir kimsenin, hele Atatürk'ün herkesçe bilinen amaçlarla ku-r duğu ve mallarını bağışladığı kurumları yasa ile ortadan kaldırmak ve mallarını kurulacak yeni kuruma devretmek, hukuk mantığı ve çağdaş hukuk anlayışıyla bağdaşmaz.

Prof. Dr. Neşet Çağatay (Yök Yönetim Kurulu Üyesi) Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu Atatürk'ün kurmuş olduğu müesseselerdir. Bir vakıf olarak çalışırlar. Üyeleri hiçbir maddi kazanç beklemeden canla başla çalışırlar. İlmi yayınları dünyaca bilinir, aranır. Böyle değerli müesseseleri kurmak kolay olmamaktadır. Bu nedenle bunları korumak gerekir. Yeni düzenlemeleri tasvip etmiyorum. Hiç değilse eski haklara dokunulmamasını ümit ediyorum.

Ahmet Kabaklı (Tercüman Gazetesi Yazarı): Devrimcilik adı altında Türk dilini yoksullaştırma, kısırlaştırma, milli kültür, edebiyat ve tarih ile Türk gençliğinin bütün bağlarını koparma aracı yapılmıştır. Sözcük üretme ve Türkçeyi bozma fabrikası gibi çalıştırılmıştır. Atatürk'ün Türk tarihini incelemek için kurduğu teşekkül de, bir Bizans, Eti, Urartu, Grek Roma tarihleri Enstitüsü gibi çalıştırılmıştır.

Ord. Prof. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu: Vasiyetnameler ancak yasaya ve ahlaka aykırı hükümler içerirse o zaman geçersiz olur ve uygulanmazlar. Atatürk'ün vasiyetnamesinde böyle bir durum yoktur ve olamaz. Bir yasa çıkarıp özel hukuk kurallarına uygun olarak hazırlanmış olan Türk Dil ve Tarih Kurumlarını birer resmi daire durumuna koyduktan sonra, bunu gerçekleştiren yasada 'Atatürk'ün vasiyetnamesi ile bu kurumlara özgülenen mali kaynaklar yine bu kurumlara harcanacaktır' denmekle, bu uygulamadaki hukuka aykırılık kamufle edilemez.

Prof. Akif Erginay (DM Üyesi): Atatürk'ün vasiyetine aykırı bir yasa elbetteki hazırlanmaz. Bu yüzden de kurulacak akademide Dil ve tarih Kurumlarına ilişkin olarak Atatürk'ün vasiyetine mutlaka uyulacaktır. Yani tarih için ayrıldığı pay tarih bölümünde, dil için ayırdığı pay dil bölümünde kullanılacaktır.

Prog. Mümtaz Soysal (SBF Anayasa Hukuk Öğretim Üyesi) : Son yılların Türkiye'sinde miras hukukunu kökünden zedeleyecek düzenlemelerin, sol çevrelerce değil de, Türk Dil Kurumu ile Türk Tarih Kurumu'na solculuk yakıştıran karşı çevrelere savunulur olması çok şaşırtıcıdır. Bu kurumları sevmemek, istememek başka şeydir,' onların ellerindeki olanakları ortadan kaldıracağız diye, bugünkü toplum düzenin temel taşlarını yeniden oynatmak başka şey.

Sami N. Özerdim (BYYO Öğretim Görevlisi): TTK ve TDK'nın durumlarında yapılacak en küçük değişiklik bile, Atatürkçülüğe, O'nun vasiyetine, mirasına ay-

kırı olur. DP 1950'de iktidara geldiğinde, Anayasa'nın dilini eskiye dönüştürmüş, TDK'nın aldığı devlet yardımını kesmiş, on yıl boyunca Kurum'a karşı olmuştu. AP de özdeş bir politika izledi. Ne var ki hiçbiri bu iki kuruma dokunmadı. Rahmetli Azra Erhat' Türk Dil Kurumunun kapatılmasını görmektense ölmeyi yeğlerim' demişti. Ben de bu özlemi duyuyorum içimde.

Bu konuşmalar, sormacasal derlemelerin yanı sıra konuyu salt TDK açısından da ele aldı **Yankı**. 7 Mart 1983 günlü **Yankı**'da «TDK Nedir, Ne Değildir?» adlı toplu değerlendirmede TDK'nın 50 yıllık serüveni üzerinde duruluyor. Kuruma üye oluş koşulları ve yöntemi açıklanıyor. Yönetim Kurulunun oluşturulmuş biçimine değinliyor. Son yirmi yılda TDK'nın Yönetim Kurullarında görev almış olanların adları veriliyor. Bunlardan aramızdan ayrılmış olanlar kümelendiriliyor. Yarım yüzyılda Kurumun gerçekleştirdiği yayınlara değiniliyor. Yazıda TDK'nın karşısında olan kimi adlara da yer veriliyor:

«Prof. Muharrem Ergin, Prof. Faruk Timurtaş, Doç. Ali Karamanlıoğlu, Doç. Necmettin Hacıeminoğlu TDK'dan ihraç edilmişler. Prof. Zeynep Korkmaz ile Prof. Hasan Eren de TDK'dan kendi istekleriyle ayrılmıştır.

Halen TDK'ya karşı olan tanınan kişiler arasında şu isimlere rastlanıyor: Tahsin Banguoğlu, Mukbil Özyörük, Memduh Yaşa, Prof. Mehmet Kaplan, Prof. Talat Tekin, Prof. Şükrü Elçin, Ahmet Kabaklı, Ergun Göze, Nazlı Ilıcak, Reha Poray.»

Bu adlar ilk elde akla gelenlerdir. Yoksa TDK'ya düşmanlık aslında TDK'nın kendisine değildir. Bir simgedir o. Atatürk devrimlerinin bir simgesi. Ne ki Atatürk'e ve onun öteki atılımlarına dil uzatamıyorlar. Yasalarla korunurluk altına alınmıştır çünkü. Dil devrimi için doğal olarak yasal bir koruma düşünülemezdi. Atatürk de böyle yapmıştır. Şunu demek istiyorum: **Yankı**'nın sıraladığı adların izinde giden, onlar ne söylemişse gözü kapalı olarak söylenenleri yineleyen başka adlar da vardır.

Yankı'nın aynı sayısında TDK Genel Yazmanı Cahit Külebi ile, TDK'nın karşısındaki adlardan biri olan Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Başkanı Doç. Dr. Ahmet B. Ercilasun'a yönetilmiş sorular var. Bunları da alıntılıyorum Külebi'ye yöneltilen sorular ve yanıtlar şöyle:

Yankı - TDK'nın kuruluş gerekçesi nedir?

Külebi M.Ö. 3. yüzyılda Hunlar tarih alanında görüldüğüne göre yaklaşık olarak en az 2.300 yıldan beri Türkçe devlet dili olarak konuşulup yazılıyor. Hunlardan sonra sırasıyla Göktürkler, Uygurlar, Avarlar, Hazar Türkleri, İdil Bulgar Türkleri Türkçemizi yaşatıp geliştirdiler. Türk Dili M.S. 9. yüzyıldan başlayarak Arapça ve Farsçanın etkisi altında kalmaya başladı. Anadolu Selçuklu devleti kurulunca, saray Farsçaya karşı aşırı düşkünlük göstererek onu devlet dili yaptı. Ama saray çevresi hor gördüğü halde, Anadolu Türk halkı yine kendi öz dilini konuşmayı sürdürdü. Daha sonra Karamanoğlulları'nın önderi Mehmet Bey, 1277'de devlet dilinin Türkçe olması yolunda ferman çıkardı. Ama ne yazık ki Osmanoğulları döneminde de Arapça ve Farsça sözcükler dilimize doldurulduu. Atatürk, «Ülkesini yüksek istikbalini korumasını bilen Türk milleti, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır.» derken, aynı zamanda TDK'yı kurmasının nedenini de açıklamış oluyordu. Üstelik, çağdaş uygarlığın getirdiği bilim ve uygulayım kavramları için yeni sözcük ve terimlere gereksinim vardı.

Y — TDK'nın uydurma sözcüklerle Türkçeyi bozduğu iddialarına ne dersiniz?

K — Osmanlılar döneminde yalnız sözcüklerle de kalmayarak Arap-Fars dilbilgisi kuralları Türkçede uygulandı. Osmanlıca adını alan bu karma dilde Arapça - Farsça sözcüklerle ve çoğu kez karmaşık biçimde, o dillerin dilbilgisi kural-

larına de uyularak asıl 'uydurukça' sözcükler ve deyimler o zaman türetildi. Bu deyimlerin kurallara aykırı ve yanlış anlamlı olanlarına 'galat-ı meşhur' adı verilerek hoş görüldü. İşte bugün Türkçemizin geliştirilip zenginleşmesine karşı çıkan tutucular o 'galat-ı meşhur' değil de Türkçe kurallarına göre türetilen öz dilimizin sözcük kavramlarına karşı çıkmakta ve birçoğunu kendilerinin de kullandıkları sözcükler halk önünde, yönetim katında gözden düşürmeye çalışmaktadırlar.

Y — Türk Dilinin son elli yıldaki özleşme oranı hangi seviyeye ulaştı?

K — Şinasi'nin kullandığı her yüz sözcükten ancak 33 tanesi, Namık Kemal'de de her yüz sözcükten anacak 38 tanesi Türkçe idi. Bu oran Falih Rıfkı Atay'da 66'ya, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nda 69'a, Reşat Nuri Güntekin de 74'e çıktı. Bugün ise Orhan Hançerlioğlu'nun kullandığı sözcüklerin yüzde 94'ü, örneğin Macit Gökberk'in kullandıklarının yüzde 95'i Türkçe.

Y — TDK'nın bilimdışı olduğu, dil bilginlerini bünyesine almadığı, üyelerinin çoğunun çeşitli meslek gruplarından ve sanatçılardan oluştuğu iddiasına ne diyorsunuz?

K — Dili yaratan her meslekten, her bilim dalından olan kimselerle sanatçılardır. Bilginler ise bu çalışmaların kurallarını saptarlar. Örneğin bugün Fransa'da her meslekten bilim adamlarının ve sanatçıların çalıştığı kurumumuza benzeyen 2 kuruluş vardır. Kurumumuzun yayınlarından da anlaşılacağı gibi biz dil bilginlerini çalıştırmaktayız.

Yönetim kurulumuzun yarısı dilbilimcilerden ve dil bilginlerinden oluşmakta ancak geri kalan yarısı öbür bilim dalları ile sanatçılardan oluşmaktadır. Atatürk dönemindeki birinci, Genel Yazman Rüşen Eşref Ünaydın İkinci Genel yazman ise Celal Sahir Erozan idi.

Y — Özellikle 1950'den sonra TDK'nın yayımladığı eserler arasında 'ilmi neşriyatın' çok az olduğu iddiası var. Ne dersiniz?

K — TDK'nın ne kadar bilimsel olup olmadığı bugünlerde iki büyük gazetenizde yayımladığımız ilanlardaki kitap adlarından anlaşılır. Ayrıca, 1950'den sonra birçok bilimsel yapıt yayımladığımız yayın kataloğunun incelemesinden anlaşılır.

Y — Dildeki Özleştirme çabalarının kuşakları birbirinden ve tarihsel kültüründen kopardığı yolundaki iddialara ne dersiniz? Siyasette «beynelmilelci», dilde ise aşırı milliyetçi olduğunuz öne sürülüyor.

K — Doğal olarak kuşaklar arasında gerek dil gerek dünya görüşü, gerekse zevk bakımından farklılıklar olacaktır. Kaldı ki genç kuşaklar geliştikçe onların dili de gelişecetir. Bu durumu kuşaklar arasında bir kopukluk olarak görmek yanlıştır. Dilin özleşmesi, korkuluk değil bütünlük yaratacaktır.

Biz siyasette «beynelmilel»ci değiliz. Kurumumuza üye almak için aradığımız birinci koşul Atatürkçülüktür. Atatürkçülüğün en başta gelen iki öğesi vardır. Biri ulusal dil, diğeri ulusal tarih bilincidir. Bu nedenle bizim davranışlarımızda hiçbir çelişki bulunmamaktadır.

Cahit Külebi'ye yöneltilen sorular ve Kulebi'nin bunlara verdiği yanıtlara baktığımızda TDK'nın toplu bir değerlendirmesini görüyoruz. Sorular şimdiye değin belki binlerce kez yinelenmiş suçlamaları da içeriyor. Nitekim Doç. Dr. Ahmet B. Ercilasun'un yanıtlarını okurken bu suçlamaları bütün yönleriyle buluyoruz. Sözgelimi Türk Dil Kurumunu şöyle değerlendiriyor.

«Bugünkü TDK' ilim dışı bir kuruluştur. Adı Türk Dil Kurumu olmasına rağmen Türk Dili bilginlerini bünyesine almamıştır. Bunun yanında çeşitli mesleklerden insanları, sözgelişi öğretmenler, avukatlar, mühendisler, doktorlar, yazarlar, şairler TDK'ya rahatça üye olarak alınabilmişlerdir. TDK başkanları ara-

sında bile Prof. Tahsin Banguoğlu'ndan başk dil alimi bulamazsınız. Nitekim şimdiki başkanı da bir tarihçidir. 35 kişilik yönetim kuruluna ise her kurultayda ancak 3—5 dilci girebilmektedir. Vaktiyle kuruma girmiş dil bilginlerinin bir kısmı ihraç edilmiş, bir kısmı da istifa etmek zorunda kalmıştır. Bunlar Dil Kurumunun ilim dışı müdahalelerini kabul etmedikleri için ya ihraç edilmişler ya da istifa etmişlerdir. Türk dili üzerinde çalışan ilim adamlarına karşı tutumu böyle olan bir kuruluş, elbette ilmin dışında sayılmak gerekir.»

«TDK'nın ilim dışı bir kuruluş» olduğu kanısına nereden varıyorsunuz? Bugüne kadar yayımladığı kitaplar bu söylediklerinizi yalanlamıyor mu? sorusunu yanıtlarken de birtakım genellemelere gidiyor, saptırmacalara başvuruyor:

«Kurum 1950'den sonra ilmi neşriyat bakımından çok zayıftır. 1950'lere kadar kurumun neşriyatı gerçekten övülmeye değer. Eski Türk Yazıtları, Divanü Lügati-t Türk, Kutatgu Bilig gibi kitaplar hep 1950'den önce neşredilmiştir. Ama 1950'den sonra kurum neşriyatı arasında ilmi eserleri ancak tesadüfen bululabilirsiniz. Bu tarihten sonraki yayınlar ya dil üzerindeki polemiklerden ya da ilim bakımından son derece zayıf kitaplardan meydana gelmiştir.

Kurumun asıl ilim dışı tutumu kelime türetmelerinde görülmektedir. «ilginç», kuram, aşama» gibi kelimelerin doğru türetildiğini, Türk dili üzerinde çalışan hiçbir ilim adamına kabul ettiremezsiniz.

Dil üzerindeki bu ilim dışı müdahaleler, hem dili yoksullaştırmakta, hem milli bağları zayıflatmakta, hem de yanlış kullanımlara yol açmaktadır».

Değindiğim gibi bu tür suçlamaların yeni bir yanı yoktur. Ama dil devrimine karşı güçler sürekli olarak bunları yinelemekte yarar görüyorlar. Amaçları da birtakım sorular, kuşkular yaratmak... TDK'nın zararlı bir kuruluş olduğu imgesini, dil olaylarının dışında yaşayan kişilerde oluşturmak. Nitekim Doç. Dr. Ahmet Ercilasun'un yanıtlarında açıkça beliriyor bu. «Kelimelere öztürkçe karşılık bulmak dilin gelişmesi bakımından sizce yerinde bir çaba değil mi?» sorusuna verdiği karşılık güzel bir örneğidir bu tutumun:

«Kelimelere öztürkçe bulmak ,ilk bakışta milli bir tutum gibi görülüyor. Ancak iyi düşünülürse bu hareketin, milli bağları zayıflattığı ortaya çıkar. Bir kere Anadolu'nun hiçbir köyünde, hiçbir kasabasında halk 'olanak, koşul, ulus, kent, yanıt' demez, 'imkan, şart, millet, şehir, cevap'der. Halkımız şart derken birkısım insanların çıkıp koşul demesi bir ikilik yaratmaz mı? İkilik olan yerde milli birlik olur mu?»

Yeni sözcükleri kimler yaratır? Bunlar hangi kaynaklardan yararlanılarak oluşturulur? Dilin sözvarlığı içinde değişik sözcük katmanları nasıl oluşur? Önce bu soruları öğrenmesi gerekir bu tür düşünenlerin. Bu da bilimsel bir yaklaşım ve yöntem gerektirir. Dilvarlığı içindeki değişik sözcük katmanlarını, bireyler arasındaki sözdağarcığı ayrılığını «bir ikilik» gibi görüp gösterenlerin yanılgısı da, saplantıları da bu soruların üzerinde durup düşünmeyişlerinden, çağdaş dilbilimin verilerini tanımayışlarından gelmektedir.

Tasarı Yasalaşıyor

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu yasa tasarısı yaslaşma süreci içinde salt Danışma Meclisi dışında değil, Danışma meclisi içinde de değişik açılardan eleştirildi. Yasanın neler getireceğinden, neler gerçekleştireceğinden çok TDK'nın tkinlikleri üzerinde duruldu. Daha doğrusu Danışmanların büyük bir bölümü gelişen ve özleşen Türkçeyi yargıladılar. Öteden beri Türk Dil Kurumuna karşı çevrelerin geliştirip yaydığı suçlamaları yineleyip durdular. İleride Türk Kültür ve Dil Tarihi üzerinde çalışacaklar Danışma Meclisi tutanaklarında Türkçenin nasıl yargılandığını, TDK'nın nasıl suçlandığını göreceklerdir. Sözgelimi

«Kurumun, Türk dilini yolunmuş tavuğa» çevirdiğini söyleyen danışmanlar çıktı. Kurumun «İstiklal Marşı» yerine «Ulusal düttürü», «otomobil» yerine «özittirimli götürgeç»i önerdiğini söyleyenler çıktı. Öte yandan sayıları az da bu suçlamaların asılsızlığını, gerçekdışılığını belirten üyeler de oldu. Böylece yasa tasarısı üzerinde birbirine karşıt görüşler ortaya atıldı. Kimi danışmanlar bu yasayı «Türkçenin tahribine son vermek için gerçekleştireceğimiz en büyük iş» diye nitelendirirken sayıları 12 aşmayan bir bölük üye de yasaya karşı çıktı. Bu 12 üyeden birinin, Remzi Banaz'ın karşı çıkış gerekçesi, şu sözleriyle tutanaklara geçmiştir:

«Türk Milleti Atatürk'ün önderliğinde bağımsızlığına kavuşmuştur. Atatürk Türkiyesi'nin temel taşı tam bağımsızlıktır ve bu tam bağımsızlık dil alanını da kapsamaktadır. Atatürk, «Ülkesini ve yüksek istiklalini korumasını bilen Türk Milleti dilini de, yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır» sözleriyle bu gerçeği açıkça ortaya koymuştur.

Atatürk, Türk Dil ve Türk Tarih kurumlarını kurdurmuştur. Türk Dil Kurumunun amacı; dilimizin özleşmesini, bütün bilim, teknik ve sanat kavramlarını karşılayacak yolda gelişmesini devrimci bir anlayışla ve bilim metotlarına uygun olarak sağ amaya çalışmaktır. Türk Tarih Kurumu da, Türk Tarihi ile Türkiye Tarihini ve bunlarla ilgili konuları incelemek ve elde edilen sonuçları her türlü yolla yaymak amacıyla kurulmuştur. Türk Dil ve Türk Tarih Kurumu kamu yararına çalışan birer dernektir. Yüce Atatürk bu iki kurumu Devlet Dairesi olarak düşünmemiştir. Çünkü dil resmi bir çerçeve ile sınırlandırılamaz; ona yasa ile buyrukla yön verilemezdi. Atatürk, amaçları tüzüklerinde yazılı tüzel kişilikleri olan bu derneklere vasiyetiyle kendi öz mal ve parasından gelir tahsis etmiştir. Onlara vasiyetiyle hayat kaynağı sağlamıştır.

Danışma Meclisine sunulan Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu kanun teklifinde, Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumunun derneklik vasfı kalkmakta, tüzelkişilikleri sona ermekte ve bu iki kurum Başbakanlık bünyesinde kurulacak olan bir yüksek kurum başkanına bağlı resmi kuruluş haline dönüşmektedir. Bu durum Anayasamızın 17'nci ve 19'ncu maddelerine aykırıdır. Özerk, bağımsız, özel hukuk tüzelkişisi olan Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumunun maddi ve manevi varlığı kalmamakta, kişi güvenliğine sahip olmaları Anayasa güvencesinde olmasına rağmen Tüzelkişilikleri sona erdirilerek Devlet Dairesi haline getirilmektedir.

«Bu durum Atatürk'ün vasiyetiyle de bağdaşmaz. Atatürk vasiyetinde amacını bizzat belirlediği bu iki kuruma gelir tahsis etmiştir. Bu kurumlar Devlet dairesi haline getirilirse, çalışmaları iktidardaki siyasi partilerin tüzük ve programlarına göre şekil alacağından buralara Atatürk'ün vasiyetiyle bağlanan geliri tahsis etmek mümkün olmayacaktır. Atatürk'ün vasiyetinde amaçladığı, bir Devlet dairesine, yani Devletin bütçesiyle yaştılacak bir daireye gelir tahsis etmek değildir...

Danışma Meclisinin 7 Temmuz 1983 günlü oturumunda Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumunun kurulmasını öngören tasarı yasalaştı. Milli Güvenlik Konseyi'nin de onayından geçtikten sonra 17 Ağustos 1983 günlü **Resmi Gazete**'de yayımlandı.

Yasanın 2. maddesinde amaç şöyle belirtiliyor: «Atatürkçü düşünceyi Atatürk ilke ve inkılaplarını, Türk kültürünü, Türk tarihini ve Türk dilini bilimsel yoldan araştırmak, tanıtmak, yaymak ve yayınlar yapmak amacıyla Ankara'da, Atatürk'ün

manevi himayelerinde, Cumhurbaşkanının gözetim ve desteğinde, Başbakanlığa bağlı; Atatürk Araştırma Merkezi, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu ve Atatürk Kültür Merkezinden oluşan, kamu tüzel kişiliğine sahip, «Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu» kurulmuştur.

Yasanın ikinci bölümü Türk Dil Kurumu ve onun yeniden düzenlenmesine ayrılmıştır. Üyelikler, Türk Dil Kurumunun Organları ve bunların görevleriyle ilgili maddeleri bir yana bırakarak Kurumun yeniden düzenlenmesi, amacı ve görevleriyle ilgili maddeleri buraya aktarmak istiyorum. Türk dil ve kültür yaşamında 51 yıllık bir geçmişi bulunan TDK'nın, bu yasayla kazandığı yeni kimlik ve işleyiş düzeni içinde neleri gerçekleştirmekle yükümlü olduğunu belirtmek için.

Madde 35. — «Ulu Önder Atatürk'ün kutlu eliyle ve O'nun yüce kurucu ve koruyucu Genel Başkanlığı altında kurulmuş olan «Türk Dil Kurumu: Tüzelkişiliğe sahip, bilimsel hizmet ve faaliyetlerde bulunacak bir kurum olarak Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumunun kuruluşuna dahil edilmiş ve yeniden düzenlenmiştir.

Türk Dil Kurumunun amacı.

Madde 36. — Türk Dil Kurumunun amacı; Türk dilinin öz güzelliğini ve zenginliğini meydana çıkarmak, O'nu yeryüzü dilleri arasında değerine yaraşır yüksekliğe eriştirmektir.

Türk Dil Kurumunun görevleri

Madde 37. — Bu kanunun ilkeleri doğrultusunda Türk Dil Kurumunun görevleri şunlardır:

a) Yazılı ve sözlü kaynaklardan Türk dili ile ilgili derleme ve taramalar yapmak,

b) Türk kültüründeki gelişmeye paralel olarak, Türk dilinin özleşmesine, zenginleşmesine ve etimolojisine yarayacak inceleme ve araştırmalar yaparak yazım ve imla kılavuzları ve sözlükler hazırlamak, bunları yazmak ve yayımlamak,

c) Türkçe dilbilgisi üzerinde araştırma ve incelemelerde bulunmak buna dayalı olarak Türk dilinin yapısına uygun dilbilgileri ile Türkçenin tarihi ve karşılaştırmalı dilbilgisini hazırlamak, bunları yazmak ve yayımlamak,

d) Bütün bilim, sanat ve teknik terim ve kavramlarını karşılayacak Türkçe terim ve kavramların bulunmasına yönelik araştırma ve incelemelerde bulunmak.

e) Milli varlığımızın temel unsurlarından biri olan Türk dilinin kuşaklar arasında birleştirici ve bütünleştirici özelliklerini gözönünde tutarak, yeni nesillerde Türk dili sevgisini ve bilincin kökleştirecek, geliştirecek ve yaygın bir hale getirecek her türlü tedbirleri almak, araçları hazırlamak, bunları kamu kurum ve kuruluşları ile resmi özel eğitim - öğretim kurumları ve kuruluşlarının, basın ve yayın organlarının hizmet ve yararına sunmak, bu konuda gerekli her türlü işbirliğinde bulunmak,

f) Türk dili ve Türkçe dilbilgisi konularında kongreler, sempozyumlar, konferanslar, toplantılar, sergiler, geziler düzenlemek; yurt içi ve yurt dışında yapılacak aynı konu ve mahiyetteki toplantılara katılmak,

g) Araştırma ve inceleme sonuçlarını yayımlamak; süreli ve süresiz yayınlar yapmak,

h) Amaç ve görevleri ile ilgili olarak yurt içinde ve yurt dışında yerli veya yabancı, gerçek ve tüzelkişilerle, eğitim, bilim, kültür, sanat kurum ve kuruluşları, araştırma merkezleri, araştırmacı, yazar ve sanatkârlarla işbirliğinde bulunmak.

ı) Amaç ve görevleri ile ilgili konularda yurt içi ve yurt dışındaki yayımları izlemek, incelemek, değerlendirmek ve varacağı sonuçları Yüksek Kurum Başkanlığına sunmak.

j) Yabancıların Türkçeyi öğretmesini kolaylaştırıcı bilimsel çalışmalar yapmak,

k) Yüksek Kurulun Yüksek Kurumun ve bu Kanunun verdiği diğer görevleri yerine getirmek.

Yeni düzenleyimin Türk Dil Kurumuna yüklediği görevler, eskisinden çok büyük ayrılıklar göstermiyor. Doğal karşılamak gerekir bunu. Çünkü bir dili varsılaştırma, özleştirip geliştirme belli konuların üzerinde çalışmayı gerektirir. Nitekim TDK'nın 51 yıllık çalışması yukarıda sayıp dökülen konuların büyük bir bölümü üzerine temellenmiştir.

Yorumlar ve Beklentiler

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yasasının çıkışından hemen sonra kimileri bu kurumdan neler beklediklerini dile getiren yazılar yazmışlardır. Sözgelimi, Prof. Dr. Mehmet Kaplan «Atatürk, Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurulu'nun İlk Toplantısına Doğru» adlı yazısında (**Tercüman**, 12 Eylül 1983) bu toplantının gündemini ve bağlı kalınacak ilkeleri saptıyor kendince. Şöyle diyor:

«Yüksek Kurul'un kabul edeceği birinci ilke, Atatürk'ün bütün yazılarının ve sözlerinin ilmi olarak tesbiti, neşri ve korunması olmalıdır. Dile dayalı ilimlerde esas, metinlerin doğruluğudur. (...) Türkiye'de Atatürk'ten bahsedenler veya onun üzerinde araştırma yapanlar bu ilmi esaslara riayet etmemişlerdir. Atatürk'ün söylediğini değiştirmişler, ona söylemediği sözleri söyletmişler ve bunlara istinaden Atatürk'ün düşüncelerine uymayan nazariyeler, ilkeler icat etmişlerdir.»

İkinci ilke olarak da Atatürk'ün düşünce davranışlarını, edimlerini tarihsel koşullar içinde alınmasıdır M. Kaplan'a göre. Kendisinin bu yolda çalışmaları olduğunu belirterek Atatürk'ü anlamada Kültür Bakanlığı yayınları arasında çıkan seçkilerinin yararını vurguluyor. Şu ilginç öneride bulunuyor:

«Milli Eğitim Bakanlığı, yetişen nesiller tarafından Atatürk'ün eserlerinin, inkılaplarının ve devrinin anlaşılmasını istiyorsa, onlara bu eserlerin dilini öğretmek zorundadır. Atatürk devrinin dili daha önceki devirlere nazaran sadedir. Bu nesil, 1900'den sonra başlayan Milli Edebiyat akımı içinde yetişmiştir. Onların dili, kültür dilimizin kaynağı olarak kabul edilmeli ve yetişen nesillere öğretilmelidir. Başka türlü ne Atatürk'ün eserlerini, ne de o devrin yazarlarını anlamaya imkan vardır.

Bu teşkilata dahil yeni dil heyetinin ilk işi Atatürk'ün eserlerini başta olmak üzere, o devrin yazarlarının eserlerinde kullanılan dili tesbit etmek ve onun, metinlere dayalı, ilmi bir lugatını hazırlamak olmalıdır.

Bu, asla Atatürk'ü ve o devrin dil ve düşüncesini «dondurmak» manasına gelmez. Tarih durmadan değişir. Fakat tarih aynı zamanda, gelenek, birikim ve süreklilik demektir. Tarih unutularak değil, bilinerek, incelenerek aşılır ve değiştirilir. Kültür de hemen hemen bu demektir.»

TDK olsun, TTK olsun Atatürk'ün söylevlerini, demeçlerini bugünün diliyle herkesin yararlanmasına sunmuştur. Oysa Mehmet Kaplan Yüksek Kurula bunun yeni bir yaklaşımla yapılmasını öneriyor. Sadeleştirme ya da özleştirerek vermenin doğru olmadığını söylüyor. Atatürk döneminin sade, anlaşılır bir dil olduğunu da vurguluyor. Bu arada Milli Eğitim Bakanlığına da bu dili öğretme görevini yüklüyor. Bir düşünce bu. Ne ki kendi edimleri bu düşüncesini yalanlıyor. 1000 Temel Eser dizisinde sadeleştirme işini yüklenenlerin başında kendisi

geliyordu. Sadeleştirme ve Türkçeleştirme bu yapıtların özüne gölge düşürüceğine gerçekten inanıyor, bunun yanlış bir tutum olduğuna inanıyorduysa nasıl açıklayacaktır sadeleştirme çalışmalarını yöneten ve yönlendiren biri olarak o günkü tutumunu?

Prof. Mehmet Kaplan'ın beklentilerini dile getiren bu yazısını 9 Ekim 1983 günlü yazısında İsmail Ulçugür de değerlendiriyor. «Dil'de Gerileyenler» adlı yazı önce Kaplan'ın 26 Eylül 1941'de **Vatan** gazetesinde yayımlanan «Dil Bayramının Manası» başlıklı yazısından yapılan şu alıntıyla başlıyor:

«Dil bayramı bir kurtuluşun, bir ideale doğru gidişin ifadesidir; çünkü yeni dil; yeni fikir ve yeni ruhun vasıtası olmuştur. Bugün bizi aynı düşünce ve hisle kaynaştıran odur. Halkın anlamadığı bir dil, bugün gördüğümüz birliği asla yaratamazdı. İdeale doğru gidişe gelince, biz şimdiki dilimizi henüz istediğimiz kemale ermiş bulmuyoruz. Onu, fikir ve hislerimizi daha aydın, daha güzel gösterir bir hale getirmek arzusundayız. Bu suretle milletimizin ruhuna en sağlam bir şekil vereceğiz. Dil bayramı bunun ifadesidir.»

İsmail Ulçugür, bu alıntının içerdiği düşüncelerden kalkarak Mehmet Kaplan'ın dile bakış ve yaklaşımındaki gerileyişini karşılaştırmalı nesnel, ve soğukkanlı bir tutumla ortaya koyuyor. Kaplan'ın yazında geçen «halkın anlamadığı bir dil, bugün gördüğümüz birliği asla yaratmazdı.» tümcesindeki halkın anlamadığı dilin Osmanlıca olduğunu, o yıllarda Osmanlıcaya karşı bir tutum içinde bulunduğunu belirtiyor. Aynı kişinin 42 yıl sonra, Osmanlıcaya dönüşünü, onun öğretimini savunuşunu vurguluyor. Ancak çelişkili, inandırıcılıktan yoksun bir savunuştur bu. Ulçugür de bunları belirterek kimi sorular üzerinde düşünmeye çağırıyor Kaplanı:

«Burada yeri gelmişken şunları sorayım: Fakültelerdeki Osmanlıca öğretiminde ne denli başarı sağlanmaktadır? Ayrıca Osmanlıca öğretmiminde Arapça, Farsça desteğini boşlayabilir miyiz ki ortaöğretimde böyle bir uygulamaya giretilmelidir.»

Prof. Kaplan'm andığımız yazısında geçen şu tümcelerin üzerinde de durup düşünüyor İ. Ulçugür: «Atatürk devrinin dili daha önceki devirlere nazaran sadedir. Bu nesil 1900'den sonra başlayan Milli Edebiyat akımı içinde yetişmiştir. Onların dili, kültür dilimizin kaynağı olarak kabul edilmeli ve yetişen nesillere öğretilmelidir.»

Bu gözlem ve saptayımın yaşam gerçekleriyle bağdaşmadığını söylüyor İ. Ulçugür. Şöyle dile getiriyor bunu:

«Prof. Dr. Mehmet Kaplan Hocamızdan şunu öğrenmek isterim: Büyük Nutuk'taki dil Milli Edebiyat akımı içinde değerlendirilebilir mi? Sayın Cumhurbaşkanımızın, geçenlerde bir konuşmasında anlattıkları, Atatürk'le ilgili bir öykücük bu bakımdan çok ilginçtir. Atatürk'ün bulunduğu bir toplulukta bir genç, konuşmalara katılmıyormuş. Atatürk, bunun nedenini sorar. Genç, konuşulanlardan hiçbir şey anlamadığını söyler. O dönemde yaşayan bir genç, o aydınlar topluluğunda konuşulanları anlayamamışsa bugünün genci o dönemde yazılanları nasıl anlayacak? «O dili öğreterek» diye direnirsek, aracın amaç olmasından başka bir sonuca varamayız. Biz 1924 doğumlular, ortaokul ikinci ve üçüncü sınıflarda «Medeni Bilgiler» adlı kitapları okurken, dil bakımından ne büyük güçlüklere uğramıştık. (Hele halkımız hiç mi hiç anlamıyordu). Bize o dili-dökme suyla değirmen döndürürcesine öğretiyorlardı ama kitaplarda anlatılanlar — asıl öğrenmemiz gerekenler — bir yanda kalıyordu.

Konuya nereden bakarsak söz konusu örüleri, yeni kuşaklara - dil bakımından uzmanlarınca yapılan aktarmalarla vermekten başka umarımız (çaremiz)

yoktur sanırım. TDK'nın yayınları arasında Söylev'in çok satılmasının nedeni üzerinde biraz düşünsek iyi olur.»

Yeni yasa Türk Dil Kurumunu yeni bir düzenleyim içinde ele alırken Özleştirmeciliği bir yana bırakmış değildir. Yukarıda alıntıladığımız amaçlar ve görevleriyle ilgili saptama ve belirlemeler açıkça gösteriyor bunu. Bunlardan açıkça anlaşıldığı gibi TDK'nın 51 yıllık etkinliklerine yüz çevirmiyor yasa. Tersine bu etkinlikleri içeriyor. Bunun için de dilseverlerin, Türkçenin özleştirilmesine gönül vermişlerin bu yönde bir kaygısı yok. Yeter ki bu görevleri sürdürecek kişiler uygulamada yasanın özüne bağlı kalsınlar. Hüseyin Kılıç da 14 Ekim 1983 günlü **Cumhuriyette** «Yasanın Amacı» adlı yazısında bu gerçeği vurguluyor. Bunun için de yasanın sözcük örgüsü üzerinde yaptığı çalışmanın sonuçlarını sayılamalarla ortaya koyuyor:

«Yaklaşık on bin sözcükten oluşan yasadaki Türkçe sözcük oranı % 76 dolaylarındadır. Yazarlarımızdan Ali Gevgilili'nin %85, Oktay Akbal'ın % 82, Hasan Pulur'un % 81, İlhan Selçuk'un % 78, İsmail Cem'in % 75, Uğur Mumcu'nun % 72, Güneri Civaoğlu'nun % 71, Burhan Felek'in % 65, Ergün Göze'nin % 57, Ahmet Kabaklı'nın % 54 Türkçe sözcük kullandıkları gözönünde tutulursa, yasa dilinin, Türkçenin özleşmesine karşı çıkanların değil, dil konusunda daha ılımlı davranan yazarlarımızın dillerine yakın olduğu gözlemlenebilir.»

Yasanın sözcük ve anlatım örüştüsüne bakanlar, açıkça görebilir bu yönünü. Ne ki yasa dilinin bizde öteden beri süre gelen bir yanı, eski sözcüklerle yenilerin iç içeliği, anlamdaşların birlikte kullanımı bunda da görülüyor. Yasanın bu yanına da parmak basıyor Hüseyin Kılıç:

«Ancak bir yandan 'amaç, atamak, ayrım, bilim, bilimsel, bilinç, belge, çağrı, düşünce, etkin, egemen, genel, görev, ilke, ilişki, kanıtlamak, kutlu, konu, nitelik, oluşturmak, olur, onay, ortak, ödül, öneri, özgün, sunmak, süresiz, taslak, toplum, terim, uyruk, uzman, yöntem, yönerge, yazım» gibi kimileri pek yeni fakat gerçekten güzel Türkçe sözcüklere yer veren yasanın; «defa (kez), daimi (süresiz), ebat (boyut), fikri (düşünsel), fark (ayrım), himaye (koruma), ihdas etmek (kurmak), koordinasyon (eşgüdüm), medeniyet (uygarlık» ...gibi. Yazıda bu tür örneklerin dökümü de yapılıyor. Ayrıca süresiz/daimi, bilimsel/ilmi, oluşturmak / teşkil etmek, ortak / müşterek, bilinç / şuur, yazım / imla, ödül / mükafat, ayrım/fark... türünden ikili kullanımlar da gösteriliyor.

Şöyle bir yorum ve beklentiyle bitiriyor Hüseyin Kılıç yazısını:

«Türk Dil Kurumu'nun, kırk 'asli' üyesi olacaktır. Bunların 'kanunda belirlenen amaç ve ilkeleri benimsediğini, tutum ve davranışları, bilimsel eserleri, çalışma ve faaliyetleri veya eğitim ve öğretim hizmetleri ile kanıtlamış' olmaları gerekmektedir. Yasanın amacı 'Türk dilinin öz güzelliğini ve zenginliğini meydana çıkarmak, onu yeryüzü dilleri arasında değerine yaraşır yüksekliğe eriştirmek' olduğuna göre, Türkçenin özleştirilmesine karşı olanlar, öyle sanırız ki, kendiliklerinden yasa amacına düşmektedirler

Yasanın amacından, sözcük ve anlatım örgüsünden özleştirmeciliğe karşı bir tutum çıkarılamaz. Ne ki bu yazıyı hazırladığım günlerde (Ekimin 2. yarısı) Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu Yüksek Kurulu üyeliklerine atanan üyeler belli oldu Bunlardan biri Mehmet Kaplan. Yukarıda kimi yerlerini alıntılandığımız yazısında geçen «gaye, faaliyet, ilmi, neşri, ilim, usul, metod, konteks, mana, riayet etmek, nazariye, ameliye, formasyon, ideolog, aksiyon, şuur, veciz, neşretmek, lugat...» türünden sözcükler, özleştirme konusunda yazdığı yazılar, yasanın özleştirmeye yönelik dilinin çok gerisindedir.

Türkçenin öz güzelliğini ortaya çıkarma inceleme, araştırma, karşılaştırmayı

gerektirir. Neler yapılmış, neler yapılabilir? Bu sorular üzerinde düşünmeyi gerektirir. Yüksek Kurul üyeliğine atanan Prof. Dr. Hamza Eroğlu bu göreve atanışının hemen ardından Tercüman'a görüşlerini açıklamış (18 Ekim 1983). Yeni kurumun eskisinden farklı çalışmalar yapacağını söyledikten sonra şöyle diyor:

«Tıpkı anarşi ve terörün ülke içindeki çalkantıları ve bunalımları teşvik ederek, tahrik ederek ve uygulayarak Türk milli varlığını yok etme gayretlerine benzer gayretler, Türk dilini dejenere ederek, Türk dilinin öz güzelliğini bozarak dış mihraklarla içerideki karşı güçlerin birleşmesi ile dilimiz karşı suikastlar düzenlenmiştir. Türk dili öz güzelliğinden, yapıcı ve birleştirici, gücünden mahrum edilmek istenmiştir.

Gayri ciddi ve ilmi araştırmalardan mahrum çalışmalar Türkçeyi sevilen bir dil olmaktan uzaklaştırmaya, uydurma kelimelere doğru gitmeye yöneltmiştir.»

Türkçenin özleştirilmesi yolunda yapılan çalışmaların tümünü yadsımaktan da öte, **suikast** olarak adlandırıyor. Bu edimi **dış mihraklarla** içerdeki **karşı güçlerin** işbirliğine bağlıyor Yüksek Kurul Üyesi bu profesörümüz. Besbelli öfkeye kapılarak söylenmiş sözler bunlar. Ağır bir suçlama. Ne ki yeni TDK'ya başkan olarak atanan Prof. Dr. Hasan Eren, yıllar yılı eski TDK'nın etkinlikleri içinde yer almıştır. Türkçe Sözlük'ün denetiminden Yazım Kılavuzunun hazırlanışına değin. Batı kökenli sözcüklere bulunan Türkçe karşılıkların çoğunun altında imzası vardır. Yarkurullarda, yazı kurullarında çalışmıştır. Diyeceğim uzun süre TDK çalışmalarına katılmış saygın bir dilcimizdir yeni TDK'nın Başkanı. Özleştirme gerçeğini Yüksek Kurul Üyesi Profesörümüze anlatır zamanla.

TÜRK DİL KURUMUNUN ARDINDAN

Türk Dil Kurumunun yeni bir düzenleyimle Atatürk Kültür, Dil ve Yüksek Kurumuna bağlanışı, yazarlar, ozanlar, düşün ve bilim adamları arasında özleştirme gerçeği yeni değerlendirmelere gidildi. Özleştirmeciliğin, uluslaşma süreci içindeki yeri üzerine tartışmalar başlatıldı. Bu tartışmaların bir bölümü TDK'nın yeniden düzenleniş nedenleri üzerinde yoğunlaştı.

Ödüller Üzerine

Baştan beri kimi çevreler, TDK'nın, Türkçenin geliştirilmesi, özleştirilmesi yolunda gösterilen çabaları ödüllendirmek amacıyla dağıttığı ödülleri suçlama yoluna gitmiştir. Ödül kazanan yapıtlar kimilerince sözcük sözcük incelenmiş, bu yapıtlarda kendilerinin beğenilerine, dünya görüşlerine ters düşen dizeleri, konuşma ve konuşturmaları suçluyarak yetkililere suç duyurusu yapıldı. Yetkili makamlar bu suç duyurularını değerlendirip «soruşturmalar» açtılar. «Takipsizlik kararı» verdiler. Kısaca TDK'nın ödüllendirdiği kitaplardan yargılanıp cezalandırılan yapıtlar, yazarlar olmadı ama, başta **Tercüman** ve yandaşı gazetelerde hep suçlandı bu kitaplar. Böylece bu konuda tartışma gündeminden inmedi. Sayın Cumhurbaşkanımız bir konuşmasında Türk Dil ve Türk Tarih Kurumunun yeni düzenleyimi üzerinde dururken ödüller konusuna değindi.

Oktay Akbal 20 Temmuz 1983 günlü **Cumhuriyet**'te Cumhurbaşkanımızın bu konuşmasına değinen, «Böyle Bir Şiir Ödül Almadı» başlıklı bir yazı yazdı. Tümüyle aktarıyorum buraya:

«Türk Dil ve Türk Tarih Kurumu evvelce özerkti, kimse karışamazdı. Şimdi bu kurumların özerk kalmasını isteyenler Türk Dil Kurumu'nun bugüne kadar yaptığı uygunsuz bazı şeyleri hatırlamak istemiyorlar. Dağlarda jandarmamızı vuran eşkiyayı öven şiirlerin yer aldığı kitaplara bu kurum ödüller vermişti. İşte bunları önlemek için bu kurumların başına Atatürk Dil ve Tarih Yüksek Kurulunu getiriyoruz.»

Sayın Cumhunrbaşkanın cuma günü Soma'da söylediği bu sözler üstünde

durmak gereğini duyuyorum. Her ne kadar MDP Genel Başkan yardımcısı Musa Öğün «Cumhurbaşkanının görüşlerinin aksine görüş serdetmek kimsenin haddi değildir» buyurmuşsa da biz bu kanıda değiliz. Cumhurbaşkanlarına gereken saygı her zaman gösterildi. Eğer ileri sürdüğü görüşler ve düşünceler yanlışsa —hiç değilse bize göre yanlış yerleri varsa— bunlar demokrasinin gereği olarak da her zaman belirtildi. Atatürk kuşağıyız biz... Düşüncelerimizi açık açık belirtmeye alışmışız. Yanlış gördüğümüz bir düşünceyi körükörüne benimsemenin yurda ve ulusa yarar sağlamayacağı inancındayız.

Türk Dil Kurumu Yazın Ödülleri Seçici Kurullarında birkaç kez görev yaptım. Son olarak 1979'dan 1982'ye dek bu kurul toplantılarına katıldım. Sayın Cumhurbaşkanının konuşmasında hangi şiir kitabını kastettiğini anlayamadım. 1979'da İlhan Berk'in Kül; 1980'de Yaşar Miraç'ın 'Trabzonlu Delikanlı'; 1981'de Mehmet Taner'in 'Bir Denizin Çekildiği Bütün Kıyılar'; 1982'de Ali Yüce'nin 'Halk Çağı' adlı şiir kitapları TDK Şiir Ödülünü kazandı. Bu kitaplara oy verenler arasında ben de vardım. Bu dört kitapta da 'dağlarda jandarmamızı vuran eşkiyayı öven tek bir şiir yoktur. İsteyen alır bu kitapları okur, böyle bir dize varsa, gösterir 'işte der'!

Okurlarım anımsayacaklardır, 'Tercüman'daki bazı yazarlar, başta Bayan Ilıcak, Bay Kabaklı; Bay Göze 'curnal' curnal niteliği taşıyan yazılarla bu tür suçlamaları birkaç kez yaptılar. Hatta bu 'curnal'ler üzerine Adalet Bakanlığı soruşturmalar açtırdı. Tam üç kez Basın Savcılığına çağrılıp bu konuda ifade verdik. Hepsinde de 'Takipsizlik' kararı aldık. Bay Kabaklı 17 Ocak 1981'de bu 'curnal'ı yazıyor, Bakanlık 18 Ocak 1981'de soruşturmayı açıyor; Bu denli hızlı bir kovuşturma Adalet tarihinde az görülmüştür

Tercüman gazetesi 17 Temmuz 1983 tarihli sayısında da daha önceki yıllarda ileri sürdüğü yanlışı bir kez daha yinelemekten çekinmemiştir. TDK ödülünü alan 'şiir' olarak gösterdiği şiir, 1980 ödülünü verdiğimiz 'Trabzonlu Delikanlı' adlı kitapta yoktur. Bu şiir, başka bir kitaptan, halkı ve yönetim başındakileri yanıltmak için, 'TDK jandarmayı vuran eşkiyayı öven şiirlere ödül veriyor' havası yaratılmak istenmiştir. Bu kez daha yineliyorum; 'Trabzonlu Delikanlı' adlı kitaptır TDK ödülünü kazanan; bu şiir de o kitapta yoktur.

Bunu ben daha önce de yazdım. Ama bu 'ihbarcı'lar yanlış olduğunu bile bile bir karaçalma eylemini sürdürdüler. Doğrusunu söylemek gerekirse 'başarı'ya da ulaştılar! Ama şunu da bilmelerini isterim: Sonunda gerçek alabildiğine egemen olur.»

Yazarlarımız Ne diyor?

Bilinen ve sık sık yinelenen bir gerçektir ki dillerin yazgısını yazarlar, ozanlar çizer. Dil bilginleri, dilbilimciler, kurumlar ve kuruluşlar bir bakıma onların izinden gider. Başta da vurguladığımız gibi, TDK özleştirme utkusunu bir başına kazanmamıştır. Anadili bilinci, anadili duyarlığı içinde olan yazarların, ozanların gücüne yaslanarak, onlardan aldığı güçle kazanmıştır.

TDK'nın resmi bir devlet kuruluşu kimliğini alması, dernek düzeninden çıkartılıp bir devlet dairesi durumuna getirilmesi Türk dilinin yazgısını etkileyecek midir acaba? Yazarlarımız, ozanlarımız nasıl bir tutum takınacaklardır? Bu sorular üzerine temellenen soruşturmalar, sormacalar düzenlendi. Bunlardan ilki Cumhuriyet'te yayımlandı. Ne diyor yazarlarımız? Söylenenlerden kimi alıntılar yapayım:

Melih Cevdet Anday: ...Kurumun kapatılması ya da nitelik değiştirmesi özleştirme çabalarını durdurmaz. Çünkü bilim, sanat, genel olarak kültür konularında nerdeyse her gün sayısız diyebileceğim yeni kavramlarla karşılaşıyoruz. Do-

layısıyla bu kavramalara Türkçe karşılıklar bulma gereksemesi aydınların sürekli ilgisini çekiyor. Bu kurumun nitelik değiştirmesi bu gereksemeyi ortadan kaldıracak değildir. Dönüş ise söz konusu olamaz, çünkü Osmanlıca'da bu kavramları karşılayacak sözcük yoktur.»

Oktay Akbal: (...) TDK'nın ortadan kalkmasıyla Türkçe'nin gelişmesi, gerçek kişiilğini bulması, '**yabancı diller boyunduruğundan**' kurtarılması çalışmaları yine eskisi gibi sürecektir. Ama bu yeni **kurum** dışında gerçekleştirilecektir. Bir dili yaratanlar, işleyenler, yazarlardır, şairlerdir. Gerçek dilbilimcilerle sanatçılardır etkin olan. Yazarlar, şairler, gerçek bilim adamları Devlet'in ya da herhangi bir kurumun buyruğu ile davranamazlar. Çünkü sanat ve bilimde **buyruk**'la iş yapılmaz...

Tahsin Yücel: (...) Dilimizin bugünkü düzeye erişmesinde Atatürkçü doğrultuyu benimsemiş aydınlarımızın katkısı TDK'nınkinden daha az değildir. Üstelik TDK'nın bu yoldaki çabaları onların katılımıyla anlam ve geçerlik kazanmıştır. (...) Dil devrimi yüzde 99 başarılmış, Türkçe adına yaraşır bir bilim ve ekin dili durumuna gelmiştir. O kadar ki, özleşme akımına karşı çıkanlar bile hep onun getirdiği sözcük ve terimlerle konuşup yazıyorlar. Çok uzağa gitmeyelim, şu son beş altı yıl içinde üretilen Türkçe sözcüklerin hiçbirini kullanmadan doğru dürüst konuşmak bile olanaksız...

Vedat Günyol: (...) Kurum varsın kapatılsın, ona egemen olan kafa, ilke ve yöntem ortadan kaldırılabilir mi? (...) Dili şairler, yazarlar geliştirir. Fransızca, Akademi dışında gelişmiştir, gelişecektir. TDK dil bilginleri yanında, şairler ve yazarlarca ortaklaşa bir çaba içindeydi. Bu çaba artık kurum dışında sürüp gidecektir. Dilin arınması bir **idrak** işidir, kimse onu **ademiyetten** kaldıramaz: Ne demiş Atatürk? **Fikirler, top ve tüfekle asla öldürülemez.** Dildevrimi'nin çırağını kim alabilir, şairlerin, yazarların elinden?

Tomris Uyar: (...) Dil bir ulusun yaşamı, yaşama ortamı olduğuna göre dili geriye götürmeye çalışmak zaten olanak dışıdır. Bu konuda gösterilecek bütün çabaların sonuçsuz kalacağı ortadadır şimdiden. Yazarlara gelince yazarlar hangi dille yazıyorlarsa yine o dille yazmayı sürdüreceklerdir elbet. Şimdiye kadar hiçbir özgün yazar, başkalarınca önerilen bir dil kullanmamıştır

Kemal Sülker: TDK'ya verilen yeni düzen, dil arınmasını büyük ölçüde etkilemez sanırım. TDK'nın öz kaynaklarımızdan alıp yazın ve dil dünyasına sunduğu sözcükler geniş bir beğeni kazanmıştır, kullanılmıştır, yerleşmiştir, kökleşmiştir. (...)

İlhan Selçuk: Dil devrimi nasıl yürüdü? Sağlam bir gerekçesi, bilimsel bir temeli vardı, aydınlar, sanatçılar, yazarlar, bilim adamları devrimi benimsediler, halk tuttu, aşama aşama gerçekleşti dilde devrim. TDK'nın yaptırım gücü yoktu. Tepeden inme emirlerle Dil devrimi yürüyemeyeceği gibi, **Dil Devrimine karşı devrim** de yürümez. Bir şaire, romancıya, yazara **şu sözü kullanma, bu terimi yasaklıyorum** denilebilir mi? Okunan yazarların diline ambargo mu konulacak? Tüm yayınlar sansürden mi geçirilecek? Dil devrimini kimse durdurumaz. Çünkü yaşamın gereklerinden doğmaktadır bu devinim. Sürecektir

Çetin Altan: Dil, politika sorunu dışında kalmalıdır. Bizde dil çatlaması var. Bir yanda yapay Osmanlıca, öte yanda Türkçe. Saray çevresi sanatçıları bu yapay Osmanlıcayı geliştirdiler. Türkçe zenginleşmedi. Çünkü dil, yazı sanatçılarıyla gelişir. TDK, Türkçeyi zenginleştirmeye, özleştirmeye çalışıyordu. Bu politik bir konu oldu. Oysa dil, bilimcilerin, yazı sanatçılarının işidir, politikacıların değil. TDK'nın olumlu çabaları sürecektir

Prof. Akşit Göktürk: Türkçenin yenileşmesi, çağdaşlaşmanın, uygarlığın, ta-

rihin akışının bir gereğidir. Tarihin akışı geriye çevrilemiyeceğine göre, dilde yenileşme de durmayacaktır. Türkçeye gönül vermiş yazarlar, çağdaş bilimin verilerini ulusal düşüncemize taşımaya çalışan bilim adamları, yeni Türkçe'yle, sürekli gelişen, değişen Türkçe'yle yazacaklardır Türk düşüncesiyle yaratıcılığının bağımsızlık ilkesidir bu....

Ayla Kutlu: (...) Atatürk'ün mirasını, parasal değil, kültür ,mirasını sahiplenmek, ülkenin aydınına ve ek bir aracı-dil-bulunan yazarına düşüyor. Yasalara uymak yurttaşlık görevidir. Bizler de yasaya uyarız. Bunun yanında Türk olarak kültür mirasımızı ve en büyüğün vasiyetini savunmak, Türkçenin gelişmesini sağlamak da görevimizdir. Ben yazarlar, aydınlarca kurulacak bir vakıf çağrısı yapıyorum. Kopmaları, dağılmaları önlemek, en azından yapılmış çalışmaların yaşarlığını sürdürmek için.»

Yaşar Kemal: (...) Türk Dil Kurumu'nun kapatılmasıyla, bundan sonra hiçbir şey olmaz. Büyük Türk yazını dilini güzelleştirmeyi, arındırmayı, zenginleştirmeyi sürdürecektir. Dili halkla birlikte onun yazını yapar. 'Atatürk'ün amaçladığı arı ve zengin Türk dili düşü gerçekleşmiştir. Bunun da önüne Türk Dil Kurumlarını kapatmakla, sert, uygulanması sakıncalı yasalar koymakla geçilemez. Bir dili vardığı aşamadan döndürmek, bir halkı kökünden koparmak kadar zordur. Doğanın yasaları olduğu gibi dillerin de gelişim yasaları vardır. Bu yasaları ortadan kaldırmaya çalışmak havaya çivi çakmak gibi birşey olur. Yaşam deneyleri, dünya deneyler olanlar böyle bir işe kalkışmazlar.

Türk Dil Kurumu Atatürk'ün büyüklüğünü gösteren başlıca yapıtları arasındadır. Ve bir çağa onur kazandıran büyük bir kültür kurumudur. Şimdiye kadar ülkemiz kültürüne yaptıkları da, tarama sözlüğünden derleme sözlüğüne kadar, daha yüzlerce yapıt, kültürümüzün temel taşlarıdır. Türk Dil Kurumu'nu kapatmak yanlış bir ulusal uygulama olduğu gibi, insanlık için de bir kültür suçudur. Ulusal kültürü yaratmaya çabalayan bir büyük adamın anısına, yapıtlarına karşı olan tutumları da, ne derlerse desinler, tarih kılı kılına değerlendirecektir.

Cumhuriyet'in bu soruşturmasını başkaları da izledi. **Hürriyet Gösteri**'de (Sayı 34, Eylül 1983) Selma Tükel, TDK ve TTK'nın yeni yasal düzenlemeyle kazandığı niteliği değerlendirmeyi amaçlayan sorular sordu. Mehmet Deligönül, Atilla Dorsay, Hikmet İlaydın, Kamile İmer, Pınar Kür, Ahmet Oktay, Erol Toy, kendilerine yöneltilen soruları yanıtlarken bu kurumların Türk kültür yaşamı içerisindeki yerini ve önemini vurguladılar. Özellikle TDK'nın ortaya koyduğu ürünlerin yeterince değerlendirilmediğini, dil sorununa politik bir içerik kazandırıldığını, bu yüzden de gerçeklerin çarpıtıldığını belirtiyorlar. Ne ki TDK'nın uğradığı yapısal ve işleyişsel değişikliğin hiçbir zaman dili geriye götüremiyeceğini de belirttiler.

Selma Tükel'in sorularını yanıtlayanlardan Bozkurt Güvenç bu yapısal değişmenin TDK ve TTK'yı güvence altına aldığını belirterek olumlu karşılıyor bu girişimi. Talat Tekin de «bu olayı, Türkiye'de bir bilimsel akademinin kurulması için atılmış bir adım sayıyorum.» diye yanıtlıyor. Yanıtını TDK'yı suçlayarak bitiriyor. Berke Vardar ise yasanın çıkışından önce söylenecek her şeyin söylendiğini, yazıldığını belirterek herhangi bir değerlendirmede bulunmanın gereksizliğine değiniyor.

Hürriyet Gösteri gibi **Yazko Edebiyat** da kimi yazarlara (ilgi ve uğraş alanına göre) bir soru yöneltti. Ahmet Cemal, «Bir çevirmen olarak TDK çalışmalarını nasıl değerlendiriyorsunuz? Akademiye dönüştürülmesinin dilimizin özleştirilmesi açısından bir yararı var mı sizce» sorusunu yanıtlarken Kurumun çeviri

konusuna ilgi gösterdiğini ancak bu ilginin sınırlı bir düzeyde kaldığını belirtiyor. Akademiye dönüştürülmesini ise özleştirme yönünden zararın büyük olacağını vurguluyor.

Necati Güngör de «Bir yazar olarak Türk Dil Kurumunun özleştirmedeki işlevi için ne düşünüyorsunuz? Türk Dil Kurumunun Akademileştirilmesi bu işlevi sizce nasıl etkiler?» sorusu üzerinde düşünüyor. TDK'nın, dilimizi özleştirmedeki önderlik görevini yerine getirerek özleştirme bilincini toplumun her kesiminde uyandırdığını belirtiyor. Bu nedenle kurumun akademiye dönüştürülmesinin bu bilinci zayıflatamayacağını, özleştirmeciliğin durmayacağını dile getiriyor yanıtında.

«Şiirin temeli dildir, Türk Dil Kurumunun dilimize katkıları neler olmuştur sizce? Bir zamanlar üyesi olup sonradan çıkarıldığınız kurumun akademiye dönüştürülmesi ozan olarak sizi nasıl etkiledi?» sorusunu çok yönlü ve kuşatıcı bir yanıt veriyor Kemal Özer. Dilin salt şiirin değil, ulusal benliğinde temeli olduğu gerçeğinden yola çıkarak özleştirmeciliğin kaynaklandığı etkenleri açıklıyor. Kurumun çalışmalarının dilimiz açısından taşıdığı önemi belirtiyor. Şöyle bağlıyor yanıtını:

«Geriye dönüşün gerçekleşmesi olası değil. Ayrıca bir kuruma duyulacak gereksinim olgunlaştığında, Türk Dil Kurumundan kalan boşluğu dolduracak bir örgütlenmeyi sağlayacak bilinç ve olanak gizilgücü var kanısındayım.

Ali Püsküllüoğlu'na da şu soru sorulmuş; «Eski bir Türk Dil Kurumu çalışanı bir yazar ve ozan olarak Kurumun özerkliğinin ortadan kaldırılması konusundaki düşünceleriniz nelerdir?»

TDK'nın Türk kültür yaşamı içindeki yerini ve işlevini belirttikten sonra onun siyasal erk karşısındaki özerkliğinin amacına ulaşmasındaki yerini vurguluyor Ali Püsküllüoğlu. Kuruma verilecek yeni yasal düzenleyimin kurumun geleceği, kurumda çalışmalar açısından yaratacağı olumsuz sonuçları belirtiyor. Yanıtını şöyle bağlıyor:

«Türk Dil Kurumu gitse bile, onda çalışanlar olarak, üyeler olarak, ülküsü hep gönlümüzde yaşayacaktır. Türk ozanı, Türk yazarı, Türkçeye gönül vermiş Türk bilimcisi, Türkçeyi seven herkes, bu ülküyü hep sıcak tutacaktır. Dilimiz, özleşmesini sürdürecektir.»

Bekir Yıldız'a yöneltilen soru da şöyle: «Türk Dil kurumu üyesi değilsiniz, ama özleşmeden yana bir yazarsınız. Türk Dil Kurumunun Akademileşmesi konusunda ne düşünüyorsunuz?»

Soruyu yanıtlarken kurum üzerine düşüncelerini belirtiyor Bekir Yıldız. Bir zamanlar kurumu eleştiren yazılar yazdığını, ancak bu tür eleştirilerin onu yadsımak, yok saymak anlamına gelmediğini vurguluyor. Gerçekte kurumu yok saymanın, ya da onu değişik bir düzenleyim içinde Akademileştirmenin öncelikle Türk dilini, Türk yazınını ilgilendiren bir sorun olacağını açıklıyor. Şu gerçeğin altını çiziyor:

'Dil, bir petrol rafinerisine benzer. Yazarlardır bu rafinerinin ustaları, emekçileri. Rafinesiz petrol kara bir sıvıdır. Dilimiz, yıllardan beri, bu rafineride damıtılmaktadır. Anlaşılan, kimleri, bu damıtılmışlığı rafineride tersinden işlemeyi amaçlıyor. Bu şahıslar, fikirlerinde muvaffak olurlarsa, maateessüf müesseselerinden kara mayi akar...»

Kurumun özerkliğinin ortadan kaldırılması, bağımlı bir duruma düşürülmesi konusunda düşünen yazarlardan biri de Can Yücel. Kurumun öteden beri özerk bir yapısı olmadığını söyledikten sonra dilin ideolojik bir sorun biçimine dönüştürülmesinin de karşısında olduğunu söylüyor. Ancak TDK'nın son zamanlarda yerini ve yönünü bulduğunu, bilimsel çalışmalara yöneldiğini de ekliyor

ve şöyle diyor:

«Yeni bir devlet müdahalesi Türkçeyi yeniden anaforlayarak acaip bir urdu lisanına çevirme eğilimini artırabilir. (...) Yazar ve ozan olarak Türkçeyi sade meramımı, derdimi anlatmak değil, yaratma düzeyinde kullanma görevimi sürdüreceğim.»

Töre dergisi de kendi yandaşları ve yazarları arasında bir sormaca düzenledi konuyla ilgili olarak. Sormacanın girişinde şöyle deniyor:

«Yeni kurumun sağlam temeller üzerine oturtulması için nelerin yapılması gerektiği hususunda bir dergi olarak vazifemizi yerine getirmek amacıyla, konuyla ilgili olarak ilim adamlarımızın ve edebiyatçılarımızın görüşlerini aldık. Yazarlarımızın anket suallerine verdiği cevaplarda da görüleceği gibi, meselenin devlet tarafından ciddiyetle ele alınması sevindiricidir.»

TDK'nın ve TTK'nın yeni düzenleyimini «sevinçle» karşılayalardan kimilerinin söylediklerine kısaca değineyim. Prof. Dr. M. Altay Köymen, kurumların amacından saptırıldığını belirterek şöyle diyor: «Türk Dil Kurumu Anadolu Türkçesini Dünya Türklüğünün ortak kültür dili olmasını sağlayacak yerde, adeta Sovyet Rusya'nın Orta Asya'da takip ettiği dil siyasetine paralel olarak, Türkiye'de bile her nesil için bir dil yaratma yolunu tutmuştur. Dil Kurumu'nun tutum ve davranışı artık bütün Türk Milleti tarafından bilinmektedir. Tarih Kurumu'na gelince, burasını ellerine geçirenler çok daha kurnaz davranmışlar (...) Türk tarihinin araştırılmasını bir yana bırakarak, Atatürk'ün bıraktığı paraları yerin altından bizimle ilgisi olmayan kültür kalıntılarını yeryüzüne çıkarmak için harcadılar.»

Her iki kurumu da, ülkenin 12 Eylül 1980 öncesi ortamına düşmesinde payı yönünden suçluyor, bu kurumların kapatılmasının yerinde olduğunu, dahası bu konuda geç bile kalındığını söylüyor Profesör Dr M. A. Köymen.

Prof. Dr M. Altay Köymen'i, Dr. Refik Turan, Ayhan Pala, Doç. Dr. Mustafa E. Erkal, Yağmur Tunalı, Beşir Ayvazoğlu, Alemdar Yalçın, Hüseyin Özbay, Coşkun Ertepınar, M. İlyas Subaşı, Doç. Dr. Abdulkerim Abdulkadiroğlu, Leyla Harahan, M. Nejat Sefercioğlu, Tayyar Aksoy, İbrahim Çakır izliyor. Hemen hepsi Türk Dil ve Tarih Kurumlarının kapatılmasından büyük bir mutluluk duyduklarını dile getiriyorlar: «Normal ve Yapılması gereken bir icraat yapılmıştır.», «Böyle hayırlı bir işi tebrik etmek, elbette zevkli bir vazifedir ve gönül borcumuzdur.», «Türk Dil ve Tarih Kurumlarının kapatılması, bu müesseselerin asıl vazifelerini yapmadığının resmen kabul edilmesi manasına gelmektedir. Bunun sevindirici bir gelişme olduğunu söyleyebiliriz.», «Dil ve Tarih Kurumlarının kapatılıp Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu'na bağlanması bir tarihi zaruretten doğmuştur.» ...bu isabetli bir harekettir.», «Türk Dil ve Tarih Kurumlarının geçmişteki uygulamalarını düşünerek yeni teşebbüse sevinmemek mümkün değil.» ...gibi.

Duyduklarını sevincin nedenlerini de açıklıyorlar yanıtlarda bu kişiler. Dili bozma, geçmişimizle bağımızı koparma, kuşaklar arasında uçurum yaratma, yabancı ideolojilerin buyruğunda olma, bilim adamlarına kapılarını kapama gibi bir tutum içinde olmuştur bu kurumlar. Bunun için de kapatılmaları yerinde olmuştur. Ağız birliği etmişçesine aynı sözcük, aynı tümce kalıplarıyla biçimlendiriyorlar söylediklerini.

Araf'taki Biri

TDK'nın ardından konuşan, yazanlardan biri de Attila İlhan. Ne ki onun yerini belirlemek oldukça güç. Ne törecilerin arasına yerleştirilebiliyor; ne gerçek dil severlerin, anadili bilinciyle TDK'nın yanında yer alanların arasına. A. Ka-

baklı, Ergun Göze ile aynı türküyü çağırıyor, öte yandan onların suçlayıp kara çaldığı sözcükleri, gelişen ve özleşen Türkçenin söz değerlerini kullanmada da önde gidenlerden biri. Bu yönüyle de **kendinliğini** korumaya, «herkesin ayağına basan biri» olmaya çalışıyor.

2 Ağustos 1983 günlü **Milliyet**'teki köşesinde «İtiraz Neye?» adlı yazısında gelişen, varsıllaşıp özleşen Türkçeyi yeriyor alabildiğine. Özleştirmecilere, özleştirme bilincini diri tutan, yayıp geliştiren TDK'ya verip veriştiriyor.

Mahir Ünlü, Yazko Somut'un 23 Eylül 1983 günlü sayısında bu yazısını ele alıyor A. İlhan'ın. Yazarın bilinen tutumuna, benbilirimci tavrına değinerek şunları söytlüyor:

...Osmanlı/Selçuklu kültür sentezinin dili» diye garip bir savla ortaya atılarak öz Türkçe sözcük ve bilimsel terimlerle gelişen anadilimizi **kuşdili** biçiminde niteliyor; ardından TDK'nın yaydığı birçok sözcüğü kullanmasına karşın, 'Millet TDK Türkçesiyle yapılan edebiyatı reddediyor' diye çelişkili, asılsız ve anlamsız bir yargıya varıyor. Bununla da yetinmeyen üstadımız, itirazının Türkçenin ulusallaşmasına değil de, yozlaştırılmasına olduğunu söylüyor. Hiçbir bilimsel kanıt ya da belge olmadan, herhalde birkaç ipe sapa gelmez yazıya dayanarak, (kendi kendisiyle) 'İnönü Cumhuriyeti'nden sonrasını karalayan üstadımız çok iyi belirler ki her çağ ve dönem yazının, ılımlısı da, aşırısı da, yozu da vardır.

Aynı yazıda Sayın İlhan'ın salt gençlerin okuyup anlamaları için Türkçeyi geriye götürmek istemesi de başka bir gariplik.»

Verdiği somut örneklerle A. İlhan'ın söylediklerindeki tutarsızlığı inandırıcı biçimde ortaya koyuyor Mahir Ünlü.

Yazko Edebiyat'ın yukarıda andığım sayısında A. İlhan'a da şöyle bir soru sorulmuş: «Türk Dil Kurumunun özerkliğinin alınmasını, gelip geçecek çeşitli iktidarlar açısından nasıl yorumluyorsunuz? Bir yazar ve ozan olarak bundan sonraki dil çalışmalarında yeni durumun getireceği yararlar ya da zararlar konusundaki görüşleriniz?»

Ünlü yazarımızı fena halde coşkulandırmış ya da öfkelendirmiş bu soru. Yanıtında mangalda kül bırakmıyor, kendincenliğini kanıtlayabilecek kimi savlar öne sürüyor. Bu arada hiçbir duraksama göstermeden, TDK'nın, daha doğrusu onun doğrultusunda alınteri dökerek Türkçenin varsılaşmasına, özleşmesine katkıda bulunmuşların tüm çabalarını yadsıyor

Çağdaş Eleştiri dergisinde (Ekim 1983) bu tutumunu ve söylediklerini değerlendirdim. Yazımın adı, halk dilinde bulunan ama, yazıya geçmemiş bir deyim üzerine, **palavracı** yerine kullanılan **avurdu yelli** deyimine yaslanıyor: **Avurdu Yelliliktir Bunun Adı.** Yüksekten atan, inanılması güç şeyleri doğruymuşcasına sağa sola yutturmaya çalışan, benbenci, kesinlemeci, kimileyin de genellemeci bir tutumu adlandırıyor bu deyim. A. İlhan'ın özleştirme gerçeği üzerindeki söylem biçimi de aynı, söyledikleri de...

Her Dönemciler

Aydınlarımızın bir bölümü her dönemcidir. Benzetili bir söyleyişle rüzgargülüne benzerler. Yel hangi yönden eserse o yöne dönerler. Dil konusu güzl bir örneğidir bunun. Nitekim yönetici çevrelerin dil devrimini arkaladığı, ondan yana olduğu dönemlere yazılarında öz Türkçe söz değerlerine bol bol yer verirler. Ortam değişir yönetici çevrelerde dil devrimine karşı soğuk davrandı mı ağızları, söz dağarcıkları, söylem biçimleri değişir bizimkilerin. Nitekim üniversite çevrelerinde kitaplarının dilin çağdaşlaştırmaya, ilk baskılarında kullandıkları öz Türkçe sözcükleri silip bunların yerine ya Batı kökenlisini ya da Osmanlıcasını koyanlar var. «Tekabül»lü, «müktesesat»lı, «nosyon»lu, «kompleks»li söz

değerleriyle örülmüş anlatıların varlığını görüyoruz. Bir bakıma ortaya, bir askerlik terimiyle söyleyelim «araziye uyuyor»lar.

Doç. Dr. Sırrı Akıncı 21 Eylül 1983 günlü **Cumhuriyet**'te «Kimi Aydınların Yersiz «Özentisi» adlı yazısında bu tutuma da değiniyor.

«Evet, harf değişikliği yapıldı. Üzerinden yarım yüzyıldan fazla süre geçti. Şaşılacak şey: Kimi aydınlar hâlâ eski abeceden bir şeyler umuyorlar. Eski kültürümüzü inceleyeceklermiş! Buna olanak yoktur. Bunu sökünceye kadar çağdaş ekinden, bilimsel gelişmelerden uzaklaşırlar. Eğer eski kültürümüzün değer taşıyan yapıtları varsa (ki var olanlar bugünkü dile ve yeni harflere aktarıldı, aktarılmakta) bu alandaki uzmanlara düşen görevler vardır. Onlar günümüz diline yetkiyle aktarırlar, biz de yararlanırız. Eski harflere ve Osmanlıca'ya özenmek bilsinler ki çıkmaz yoldur.»

(...) Bugün gelişerek bilim ve düşün dili niteliğini kazanmış Türkçemizi, onun dil alanındaki devrimine borçluyuz. Bu alanda kurduğu Türk Dil Kurumu büyük başarılar sağlamıştır. 20 yaşındayken en ağdalı en ağdalı Osmanlıca sözcüklerle yazı yazmayı başarı sayan ben, şimdi 70'e merediven dayağımın bu yaşta özleşen Türkçemizle göğsüm kabararak yazmaktayım.

Eskiye özenen aydınlar, Osmanlıca yüzünden Anadolu halkının nasıl okuma yazmasız ve ekinsiz kaldığını iyice düşünmelidirler.»

YÜKSEK ÖĞRETİMDE TÜRKÇE DERSLERİ

1983'te dilimiz açısından önemli bir olay da Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) tarafından üniversitelerimize, yüksek okullarımıza zorunlu ders olarak Türkçenin konulmasıdır. Türkçe dersleri için bir de **çerçeve program** düzenlenerek üniversite ve yüksekokullara gönderilmiştir. Çerçeve programın girişinde şöyle denilmektedir:

«İlk ve ortaöğretimde dilbilgisi ve Türkçe dersleri yeterli ölçü ve nitelikte ele alınmadığı için Üniversiteye gelen öğrenciler, dillerini doğru ve güzel kullanma yeteneğini kazanamamış bulunmaktadırlar. Bu sonuçta Türk dilinin elli yıldan beri çeşitli yönlere çekilmesinden doğan istikrarsızlığın da etkisi vardır Bu durum üniversite öğretimi için bir yetersizlik olarak kendini göstermiş ve yükseköğretime Türk Dili derslerinin konmasını zaruri kılmıştır.»

Bu saptayımın doğruluğu yadsınamaz. Gerçekten de ortaöğretimden geçen gençlerimizin büyük bir dilimi temel Türkçe bilgi ve ve becerilerini kazandığı söylenemez. Ancak bunun nedeni son elli yıl içinde dilimizin geçirdiği değişme ve gelişme aşamalarına bağlanamaz. Çünkü bilinen bir gerçektir ki Türkçemizdeki gelişme ve değişmelerin temel amaçlarından biri, dahası kökeninde yatan ana neden onun öğrenimini, öğretimini kolaylaştırmaktır. Sözgelimi **muvaffakiyet** ya da **müddeiumumi** sözcüğünün doğru yazımını ilköğretimde de, ortaöğretimde de, öğretmek oldukça zordur. Oysa **başarı** ve **savcı** sözcükleri için böyle bir şey denemez. Diyeceğim, Türkçedeki gelişme ve değişmeleri, anadilimizi iyi öğrenemeyişin, güzel ve doğru kullanamayışın nedeni olarak göstermek doğru değildir. Asıl neden anadili öğretiminde izlenilen yöntemdir. Bunu da tüm yönleriyle burada tartışma bu toplu değerlendirme yazısının amaçları dışında kalır

Amaçlar ve Araçlar

Üniversitelerde okutulacak Türk Dili derslerinin amaçları neler olacaktır? Çerçeve programında şöyle belirtiliyor:

«...Yüksek öğrenimini tamamlamış olan her gence, anadilinin yapı ve işleyiş özelliklerini gereğince kavratabilmek; dil-düşünce bağlantısı açısından, yazılı ve sözlü ifade vasıtası olarak, Türkçeyi doğru ve güzel kullanabilme yeteneği ka-

zandırabilmek; öğretimde birleştirici ve bütünleştirici bir dili hakim kılmak ve anadili şuuruna sahip gençler yetiştirmektir.

Fikirlerin maksada göre en mükemmel şekilde ifade edilebilmesi için gerekli kuralları kapsayan retorik bilgisi, her meslekte yetişmiş gençler için çok önemli bir konu teşkil etmektedir. Bu bakımdan Yüksek öğretim Kurumlarında verilecek Türkçe derslerin, liselerde verilen Türkçe ve edebiyat derslerinin bir devamı olarak özellikle retorik alanında yoğunlaştırılması yararlı olacaktır

Bu amaçlar doğrultusunda çrçeve program konular ve her konuya bir yıl içerisinde saat üzerinden ayrılacak süreyi saptayıp göstermiştir. Ayrıca «Uygulamada Kullanılacak Metinlerle İlgili Kitaplar ve Öğrenciye Tavsiye Edilecek Eserler» de dizelgelenerek gösterilmiştir.

Seçilen adlar ve yapıtlar arasında Sait Faik Abasıyanık, Halide Edip Adıvar, Falih Rıfkı Atay, Yahya Kemal Beyatlı, Mehmet Akif Ersoy, Memduh Şevket Esendal, Reşat Nuri Güntekin, Ahmet Haşim, A. Şinasi Hisar, Orhan Veli Kanık, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Refik Halit Karay, Mithat Cemal Kuntay, Peyami Safa, Ahmet Hamdi Tanpınar, Halit Ziya Uşaklıgil, Suut Kemal Yetkin... gibi adlar vardır. Ancak bunlardan hangi yapıt ya da yapıtların okutulacağı belirtilmiştir. Bu adların yanı sıra Türk okurunun pek az adını duyduğu ya da hiç duymadığı yazar, ozan adları geçmektedir: Mehmet Çınarlı, Sevinç Çokum, Emine Işınsu, Mustafa Sepetçioğlu, Bülent Yavuz Bakiler, Sadık K. Tural... gibi.

Dilbilgisi ve dil sorunları üzerine seçilen adlar ve yapıtlar da var Dil devrimine, gelişen, özleşen Türkçeye karşı olanlar arasından seçilmiş bu adlar da: Nihat Sami Banarlı, Tahsin Banguoğlu, Muharrem Ergin, Mehmet Kaplan, Ali Karamanlıoğlu, F. A. Tansel, Mümtaz Turhan... gibi.

Dil sorunu da, yazınsal sorunlar da kumaşı her iki yüzüyle görmeyi gerektirir. Sabun kalıbı gibi, aynı tornadan çıkmış kafalar yerine bir sorunu değişik boyutlarıyla gören, çoğulcu düşünüşü kazanmış, hoşgörülü, düşünceye saygı duyan bireyler yetiştirme çağdaş eğitimin temel ilkeleri arasındadır. Hem de eğitimin her aşamasında. Bu yazarlar da okutulabilir. Ne ki bunlar gibi düşünmeyenlerin yapıtlarıyla birlikte okutulur ya da öğrencilere tanıtılırsa. Çoğulcu düşünüşe giden yol açılmış olur. Nitekim Atatürk'ün **Nutuk, Söylev ve Demeçleri** adlı yapıtlarını okutma ve inceltme bu yönden yerinde bir seçimdir.

Tepkiler ve Eleştiriler:

Yüksek Öğretim Kurulunca saptanıp belirlenen çerçeve program değişik yönelerden eleştirilere uğradı, tepkiler yol açtı. Seçilen adların çağdaş Türk yazınına kapalı bir tutumla seçildiği üzerinde duruldu. Bu tür bir yaklaşımla amaca varılamayacağı belirtildi. Nitekim **Milliyet Sanat** dergisinde (Sayı: 68, 15 Mart 1983) Emre Kongar, «Üniversitelerimizde Türkçe Eğitim» adlı yazısında konuyu değişik yönleriyle irdeliyor. Dilin, birey ve toplum yaşamındaki yeri, Türkçenin tarihin akışı içindeki gelişim serüveni, Atatürk'ün öz Türkçeye ya da özleştirmeciliğe yönelimi, dil ve siyasa ilişkisi... gibi noktalar üzerinde durup düşündükten sonra sözü üniversitelere konan Türk dili derslerine getiriyor. Bunun bir gereksinim olduğunu söylüyor Ancak tutulan yolun yanlışlığını vurgulayarak şunları söylüyor:

«...YÖK'ün bu konuya eğiliş biçimi yukarıda kısaca açıklayarak eleştirdiğimiz, siyasal ve kısırlaştırıcı bir yaklaşımı yansıtmaktadır. Çünkü YÖK, bu derslerde kullanılan kitapları seçerken tek yönlü davranmış ve böylece dil konusundaki tek bir görüşün temsilciliği görevini yüklenerek bir yandan dilimize siyasal açıdan yaklaşmanın bütün ayırıcı sakıncalarını ortaya koyarken, öte yandan da

kültürümüzü zenginleştirmek ve geliştirmek yerine, yoksullaştırmak yoluna girmiştir.»

Okutulacak yazarlar dizelgesini de değerlendiriyor Emre Kongar. Gerçekte bunların okutulmasına karşı çıkmıyor. Yalnız bu yazarların okutulmasına karşı:

«Kültür de bilim gibidir: Her görüş saygıdeğerdir, öğrenilmesi ve öğretilmesi gerekir. Fakat farklı ve hatta karşıt görüşleri bir yana bırakarak tek bir görüşü okutursanız onun adı ne bilim olur, ne de kültür.»

Milliyet Sanat'ın andığımız sayısında üniversitelerdeki Türk dili dersleriyle ilgili bir yazısı var. Adı: **Dedim: Adın nedir? Söyledi: Yök Yök** Şöyle giriyor yazısına: **Dedim: Osmanlıca?,**

dedi: dilimdir
Dedim: bu yazarlar?,
dedi: kulumdur
Dedim: tutuculuk?,
dedi: yolumdur
Dedim: ya devrimler?,
söyledi: yok yok (Bodrumlu Emrah)

Üniversitelere zorunlu ders olarak konan Türkçe derslerinin amaçları üzerinde durup düşünüyor C. Kudret. Özellikle de şu tümcenin asıl amacı belirleyen anahtar tümce olduğuna dikkatleri çekiyor: «...Türk dilinin elli yıldan beri çeşitli yönlere çekilmesinden doğan istikrarsızlık...»

Şöyle açımlıyor bu tümceyi: «Burada sözü edilen '**elli yıl**'ın başlangıcı, dil devriminin başlangıç tarihi olan Birinci Dil Kurultayı'nın toplandığı **26 Eylül 1932**'dir. Yukarıdaki cümlede üstü örtülü biçimde anlatılmak istenen şey, Atatürk'ün buyruğu ile toplanan Birinci Dil Kurultayının kararları doğrultusunda başlatılan dil devrimi yüzünden 'çeşitli yönlere çekildiği' için bir 'istikrarsızlık' doğmuştur. Üniversitelere Türkçe dersinin konmasındaki amaç, işte bu 'istikrarsızlık'ı gidermek için, 'öğretimde birleştirici ve bütünleştirici bir dili hakim kılmak' yani dil devriminin bütün verimlerini ortadan kaldırmaktır.»

Çerçeve programı dil ve sözcük örgüsü yönünden değerlendiriyor C. Kudret. Söylenilenlerle seçilen sözcüklerin çeliştiğini gösteriyor. Seçilen yazarlara sözü getirerek bunlardan kimilerinin adlarını anıyor. Bunlardan birinin Yavuz Bülent Bakiler'in **Yalnızlık** adlı şiir kitabından alıntılar yapıyor. Yaptığı alıntılarla bu ozanın kimi ozanların izine basarak yürüdüğünü, şiirini, onların, söyleyişine uygun biçimlere döktüğünü somutluyor. Daha doğrusu bunların yazınsallıktan uzak, dil tadı taşımayan birtakım yığışımlar olduğunu belirtiyor. Bu alıntılardan birini aktaralım buraya:

Beyaz yakalığın her gün kolalı.
Kurdelan, çorapların, çantan Türk malı. (s. 33)

Arif Nihat Asya'dan (hem şiir hem de düzyazı) da örneklemeler veren C. Kudret kimi karşılaştırmalar yaptıktan sonra «işte üniversite gençleri dört yıl boyunca ...Türk edebiyatından seçilmiş bu örnek metinlere dayanarak doğru ve güzel yazma yeteneğini geliştirecek.' diyor. Ardından da «Cumhuriyet devri edebiyatında, ozan ve yazar deyince kimler gelir akla?» sorusunu özel adlara bağlayarak yanıtlıyor. Bu adlara neden yer verilmediğini soruyor.

Yazınsal seçmeler üzerindekine benzer bir değerlendirmeyi 'Türk düşünce tarihindn seçilmiş örnek metinlerle ilgili kitaplar'ın yazarlarından birkaçını adını alarak bunlar üzerinde de yapıyor. Dilsel ve düşünsel düzeylerini örneklere yaslandırarak gösteriyor. Şöyle bağlıyor yazısını C. Kudret:

«... YÖK, kendi yarattığı o 'bilinmedik ünlüler'i korumayı üstlenmiştir. Bugüne değin okunmayan, satılmayan o kitaplar, listeye girdikleri için yüzbinlerce basılacak ve zorla okutturulacaktır. Ne var ki ölü doğmuş bir sanatı yapay solunum ile yaşatma olanağı yoktur. Yayımlanan o yazarlar listesi, bu ölü sanatın mezar taşı yazıtıdır...

Atilla Özkırımlı da «Yüksek Öğretimde Türkçe Dersleri» adlı yazısını bu konuya ayırmış (**Cumhuriyet**, 3 Mart 1983). Yazısının girişinde zorunlu Türkçe dersinin konuluş gerekçesinin yanlışlığına değiniyor. Üniversitenin bu dersle daha doğrusu anadili eğitiminde ortaöğretimin veremediğini, bırakılan boşluğu tamamlanmaya yöneldiğini söylüyor. Yanlışlığın da buradan kaynaklandığını belirtiyor. Yoksa yükseköğretimde böyle bir dersin okutulmasının yararı tartışılmayacağını, önemli olan ilk, orta ve liselerde okutulanların bir karma program biçiminde yeniden ortaya koyma değil, bu düzeyde «okuduğunu anlayıp doğruyu ve yanlışı değerlendirebilme, çeşitli düşünceleri tartışabilme ve yeni düşünceler oluşturabilme yeteneğini, becerisini kazandırmak olmalıdır» diyor A. Özkırımlı. Ayrıca bu amaca ulaşabilmek için de derslerin seminerler biçiminde yapılması, dersin adının Türkçe olmaması gerektiğine de değiniyor. Çünkü belirlenen amacın 'niteliksel olarak Türkçe adının çağrıştırdıklarını aştığını» vurguluyor. Ayrıca yükseköğretimin değişik dallarına göre dersin amaç ve içeriğinin de çeşitlendirilebileceğini söylüyor.

YABANCI DİLLE ÖĞRETİM SORUNU

1983'te ikide bir gündeme gelen temel konulardan biri de yabancı dille öğretim yapma sorunu oldu. Yabancı dille öğretim yapan okullara gösterilen büyük ilgi, kimi üniversitelerin öğretim dilini bir yabancı dile yaslandırması, ilk ve ortaokullarda kimi derslerin yabancı bir dille okutma yönsemesi konuya güncelliğini yitirtmedi.

Yabancı dil öğrenmek ayrı bir konu, yabancı dille öğretim ayrı bir konudur. Önce bunu ayırmak gerekir. Nitekim Tanzimat'tan bu yana yabancı dil eğitimine okullarımızda yer verme gereksinimi üzerinde durulmuştur hep. Yabancı dille öğretimse anadilin yazgısı, gelişmesi, bir bilim ve sanat dili katına erişmesi açısından kimi sorunları içinde barındırır.

Öğretmen Dünyası dergisi bu sorunu, yabancı dille öğretim konusunu tartışan kimi yazılara yer vermiş (Sayı: 46, Ekim 1983). Anadilin önemi, anadille öğretimin zorunluluğu vurgulanıyor bu yazılarda. Örneğin H. Hüsnü Cırıltlı «Öğretim Dilimiz Anadilimizdir» adlı uzunca incelemesine şöyle giriyor:

«Yabancı dille öğretim deyimi içinize bir irkilti veryorsa bu, onun T.C. Devletnin temelindeki **ulusal egemenlik** ilkesi ile ilişkili oluşundan ileri geliyordu. Kendi anadili yabancı dillerin öldürücü son vuruşundan kılpayı kurtulmuş bir Türk aydını olmanız ve çocuklarını Türk kültürünün arı ve özgür dünyasında bilim/sanat/teknik adamı olarak yetiştirme düşü içinde bir ana-baba sorumluluğu taşımanız, bu irkiltiyi zamanla dayanılmaz bir duruma getirebilir.»

Bu girişten sonra Osmanlıca'nın bir zamanlar öğretim dili olduğuna ama bu dilin anadilimiz olmamasına karşın, devlet dilimiz olduğunu belirtiyor H. Hüsnü Cırıtlı. Bu dilin öğretimine yüzyıllarımızı vermemize karşın geriye neyin kaldığını soruyor. İnsanı insan yapan öğrenim, önce anadili olduğunu belirtiyor. Hasan A. Yücel'in Birinci Milli Eğitim Şurası'nın (17-29 Temmuz 1939) açış konuşmasından şu alıntıyı yapıyor:

«Nerede ilim varda orada mutlaka ilmin dili de vardır. Dilsiz ilim olamaz ve olmamıştır. Biz bir Türk kültürü kurmak, milli vasfı olan ve bütün medeniyet alemi içinde varlığı duyulan bir ilim hayatı vücuda getirmek yolundayız. İlim müşa-

hadelerin uyandırdığı mefhumlarla kurulmuş bir sistem olduğuna ve mefhumlar ise kelimelerle şekillendiğine göre Türk ilmi Türkçe bir bilim dili ile var olacaktır. İleri memleketlerde ilmin her şubesinde yetişmek isteyenlerin yazılarına ve sözlerine bu bakımdan ne kadar ehemmiyet verildiğini hepiniz benden daha iyi bilirsiniz. Anadili kültür davamızın bel kemiğidir. Onu kuvvetli ve düzgün tutmak ve inkişaf ettirmek hususunda sarf edilecek bütün emeklerin ne kadar yerinde oldu ğunu arzetmeme ihtiyaç bile yoktur kanaatindeyim.»

Bilim dilini ve düşüncesini oluşturmada anadilin önemini belirten başka tanıklara da başvuruyor yazar. Bu konudaki gözlem ve saptayımlarını sergiliyor. Hindistan'ı «kendini yabancı bir dilde yitiren ulus»lara örnek olarak gösteriyor. Bunun gibi Japonyayı da kendini anadilinde bulan uluslara örnek olarak veriyor. Sözü kendimize getirerek anadilin dışında bir yabancı dille öğretimi, öğretim dilimizi bir yabancı dile yaslandırmayı Atatürk yolundan bir ayrılış sayıyor yazar. Bu konu da ulusça uyanık ve duyarlı olmamızın gerekliliğine değiniyor.

Derginin aynı sayısında Doç. Dr. Ahmet Kocaman da üniversite düzeyinde ele ahyor konuyu. «Üniversitelerimizde Yabancı Dille Öğretim Üzerine» adlı yazısında öğretim dilinin Türkçe olmayışının yaratacağı sakıncaları irdeliyor. Dilin hem düşünme, hem de düşünmeyi biçimlendirip anlatma aracı olduğunu belirttikten sonra Türkçede bilim üretiminin ancak kendi söz değerlerimizle gerçekleşebileceğini vurguluyor. Yabancı dille düşünmenin güçlüğünü belirtiyor. Türkçenin bilim dili olarak işleyip gelişmesinin büyük ölçüde onun öğretim dili olmasına bağlı olduğunu vurgunluyor.

Rüştü Ergun da «Yabancı Dille Eğitim» adlı yazısında konuya ulusal dil ve düşünce açısından eğiliyor. İnsanın kendi öz dilinde, anadilinde açık seçik düşünebileceği gerçeğinden kalkarak bilim dilinin oluşumunda yabancı dille eğitimin yaratacağı zararları düşünüyor. Bilimsel bilgiyi oluşturmada terimlerin yerini belirtiyor. Anadilin söz değerlerine dayanmayan terimlerle başta hekimlik olmak üzere öteki bilim ve bilgi dallarında bilimsel ürünler yaratılamayacağı gerçeğini vurguluyor. Bu gerçekle ilgili kimi sorulara bağlayarak geliştiriyor yazısını.

Aynı gerçekleri Vehbi Belgil de 30 Eylül 1983 günlü **Yazko Somut**'ta değişik açılardan ele alıp irdeliyor.

YARGI DİLİMİZ

Özleştirmeciliğin en az etkili olduğu alan tüze (hukuk) dilimizdir. Yasaların bilinmesi, anlaşılması herkesten beklenir zorunlu olarak. Oysa bilme ve anlama yasa dilinin Türkçenin söz değerlerine dayandırılmasıyla gerçekleşir büyük ölçüde. Ne ki bizde Tüze terimlerini Türkçeleştirmenin güçlüğü üzerinde yaygın bir kanı oluşmuştur. Oysa son yıllarda bu kanıyı yıkan çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların öncülüğünü R. Tüzün, Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, İsmet Sungurbey, Ahmet Erdoğdu, Ömer Asım Aksoy, A. Rıza Önder... gibi adlar başlatmıştır. Nitekim bugün genç tüzelbilimcilerimizde tüze terimlerini Türkçeleştirme yönsemesi güçlenmiştir.

Yargıtay Başkanı Derviş Turhan 1983-1984 adalet yılını açış konuşmasında bu konuya da özel bir yer ayırmıştır. Bu alandaki terimleri Türkçeleştirmenin, yargı dilini özleştirmenin zorunluluğuna değinmiştir:

«Adalet işlerinde kullanılan terimlerin aynı zamanda kanunlarda kullanılan terimler oluşu, öte yandan mahkemelerin belli bir alışkanlığa göre yazılan evrak ve kararlarda hiç değişmeyen şekillere bağlı bulunuşu, adalet ilişkin terimlerin Türkçeleştirilmesini güçleştirmektedir. Ancak kanunlarda öz Türkçe olmayan te-

rimler yer almış diye, bizim hiçbir çaba göstermeden elimizi kolumuzu bağlayıp beklememiz de doğru olmaz. Elbette yargı dilinin özleştirilmesi konusunda, adalet işleriyle uğraşanlarımıza düşen bazı ödevler vardır.»

Bu ödevi yerine getirmenin «kanun önünde eşitlik»i sağlama açısından önemini belirten Yargıtay Başkanı, Atatürk döneminde bu yönde çalışmaların başlatıldığını, bugün de sürüp gittiğini belirtiyor. Şöyle diyor:

«Mahkemeler ve özellikle Yargıtay, arı Türkçe açısından övünce değer bir çaba içindedir. Bugün mahkemelerde ve Yargıtay'da; C. savcısı, görev, yetki, tutanak, zamanaşımı, kazanılmamış hak, savunma, suçüstü, erteleme, bilirkişi, tutuklama, eski eser, sıkı yönetim, yargılama giderleri, görevi savsama, görevi kötüye kullanma terimleri kullanılmakta ve bunların karşılığı olan eski terimlerden vazgeçilmiş bulunmaktadır. Bunlar gibi daha birçok örnekler verilebilir.»

Bu alandaki çalışmaların sürdürülmesini istiyor Yargıtay Başkanı.

HAFTA SONU KONUŞMALARI

Yazı boyunca sık sık vurguladığım gibi, 1983 yılında TDK'ya yönelik eleştiriler, amaç ve etkinliklerini konu alan karalamalar sürdü gitti hep. Buna karşın TDK yıllık çalışma izlencesindeki işleri gerçekleştirmeye çalıştı. Bunlardan biri de dil, ekin ve yazın alanına yönelik konuşmalar dizisi oldu.

Konuşmalardan ilkini 5 Mart 1983 günü Dr Füsun Akatlı yaptı. Bir yöntem biçimi olarak **yapısalcılık** üzerinde durdu. Onu izleyen hafta sonunda da Cahit Külebi «Günümüz Halk Şiiri ve Ölümünün 10. Yılında Aşık Veysel» konusunda konuştu. 14 Mayıs 1983'e değin süren konuşma dizisinde sırasıyla şu adlar ve konular yer aldı:

Yar. Doç. Dr. Kamile İmer: **Dil Türleri,** Doç. Dr. Tuğrul İnal: **Fransız Akademisinin İşlevleri,** Prof. Dr. Doğan Aksan: **Dilde Yeniye Tepki,** Emin Özdemir: **Anadili Öğretimi,** Doç. Dr. Aydın Köksal: **Dilbilim Çalışmalarında Bilgisayar,** Doç. Dr Ahmet Kocaman: **Dilin Temel İşlevleri,** Fürüzan: **Söyleşi**...

DİL BAYRAMI

Her yıl olduğu gibi Türk Dil Kurumunun I. Kurultayının toplanışının 51. yıldönümü ve Dil Bayramı 26 Eylülde Kurum salonunda yapılan bir törenle kutlandı. Bu bayram TDK'nın dernek düzeni içinde düzenlediği son dil bayramı olacaktı belki de. Eski yıllara oranla törene katılanların sayısında olağanüstü bir artış vardı. Üyelerin yüzlerinde de acı bir burukluk.

TDK Başkanı Prof. Dr. Şerafettin Turan, Dil Bayramının açış konuşmasında bayramın toplum yaşamımızda nasıl yer aldığına değindikten sonra şunları söyledi:

«...Her Türk vatandaşının duraksamadan kabul etmesi gerekir ki, Türk Dil Kurumu, ulusal temeller üzerine kurulan Cumhuriyet Türkiyesi'nin, Atatürk'ün önderliğinde giriştiği çağdaşlaşmaya ve her alanda bağımsızlığı sağlamaya yönelik büyük devrimin bir halkası ve bir aracı olarak kurulmuştu. Dilin ulusu oluşturan ve ulusallığı sağlayan ana öğelerden biri olduğu gerçeğini çok iyi kavrayan Atatürk, siyasal bağımsızlığa kavuştuktan sonra, ekonomik ve kültürel bağımsızlığın da gerçekleştirilmesi zorunluluğunu her vesileyle vurgulamamış, dilin kültür alanındaki etkinliği nedeniyle de, Türkçenin yabancı dillerin boyunduruğundan kurtarılması gerektiğine dikkati çekmişti.»

TDK'nın böyle bir özlemin, Türkçeyi yabancı dillerin boyunduruğundan kurtarıp kendi öz güzelliğine kavuşturma özleminin ürünü olduğunu belirten Prof. Dr. Şerafettin Turan, TDK'nın kuruluşundan bu yana gerçekleştirdiği işlerin toplu bir dökümünü, değerlendirmesini yaptı konuşmasında. Özel adlara ve tarihsel belgelere yaslandırarak yaptığı bu dökümleme Türkçenin nereden kalkıp nereye geldiğini, dil devriminin hangi aşamlardan geçtiğini belgeleyen bir nitelik taşıyor.

Dahası dil devriminin düşünsel yapısını belirleyic ve betimleyici bir yöntemle ortaya koyuyor. Konuşmasının sonuna doğru TDK'nın, etkinliklerini siyasal etkilerin dışında yürüttüğünü vurgulayarak şöyle bağladı konuşmasını:

«...Dilde devrimin ve Türk Dil Kurumu çalışmalarının vurgulanması gereken bir başka özelliği de, kuşkusuz ki Türkçenin özleşmesi ve çağımız kültür ve teknolojisinin önümüze serdiği kavramlara, terimlere Türkçe karşılıklar bulma çabalarının yaygınlığı, bir başka deyimle Atatürk devriminin dil alanında tamamlanması sorununun uzmanlarımızın, sanatçılarımızın, yazarlarımızın, gençlerimizin kısacası halkımızın katkılarıyla çözülmeye çalışılmasıdır. Bu yoldaki çalışmaları desteklemek ve özleşen, zenginleşen, güzelleşen Türkçemizin yaygınlık kazanmasını sağlamak amacıyla Kurumumuz 1955 yılında Dil Ödüllleri vermeye başlamıştı. Değişik alanları içeren ödülleri kazanan yapıtların sayısı geçen yıl 151'i bulmuştu. Bu yıl ödül verme çalışmalarını durdurmak durumunda kaldığımız için bu sayıya yenilerini ekliyemiyoruz. Ancak, dil dervriminin ulusumuza mal olduğuna ve gelecekte de ödüle değer, güzel Türkçemizle yazılmış nice nice yapıtların verileceğine yürekten inanıyoruz.»

TDK Başkanı Prof. Dr. Şerafettin Turan'ın da belirttiği gibi 1955'ten bu yıla verilegelen Dil Ödülleri 1983'ten verilemedi. TDK'nın yeni düzenlemesini gösteren Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yasasının özleştirmeye katkısı olan sanatçıların ödüllendirilmesine yönelik bir madde içermeyişi nedeniyle verilemedi ödüller. Ödüller verilmedi ama, bu yasa nedeniyle emekli olarak ya da kendi isteğiyle ayrılan Kurum görevlilerine (Sevinç Çoçak, Sevgi Özel, Leyla Giray, Ayla Beyaz, Güneş Müftüoğlu, Osman Demir, Ahmet Beyaz, Halit Sarp, Ergun Rendan, Ali Püsküllüoğlu, Ömer Yiğit) plaket verildi.

Dil Bayramında TDK'nın en eski üyelerinden Prof. Dr. Afet İnan, Atatürk'ün dil çalışmalarıyla ilgili anılarını anlattı. Prof. A. İnan, Atatürk'ün dil konusuna nasıl yöneldiğini anlatırken şunları söyledi:

«...23 Nisan 1930 Türk Ocaklarının 6. Kurultayına Aksaray delegesi olarak katıldığım vakit Atatürk'ün direktifi ile Türk Tarih Heyeti kurulmuştur. 15 Nisan 1931'de ise Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti adını alarak çalışmalarını sürdürmüştür. İşte bu cemiyetin 2 Temmuz 1932'de ilk kongresi Ankara Halkevinde yapılacaktı. Bu kongre için tebliğ hazırlayanların yazıları Atatürk'ün başkanlığında Çankaya köşkünde okunuyor ve eleştiriler yapılıyordu. Ben bu yazılarda anlayamadığım kelime ve terkipler için yanımda bulunan Samih Rifat Beye soruyordum. Atatürk'ün bu dikkatini çekmişti. Arada çay içilmek için salona geçilince bana sordu: «Niçin bazı kelimeleri anlamıyorsun?» diye. Ben de bu kelimelerin manasını anlamadığımı bildirdim. «Demek ki nesil farkı olarak dil anlaşmazlığı var» dedi. Bunun üzerine bu konu hakkında konuşmalara başladı. Atatürk o halde terimlerde öz Türkçemize yer vermemiz gerekecek ve dil üzerinde de bilimsel açıklamalar yapılmalıdır. Bu arada kullanılması ter edilmiş çeşitli eski yazılar ve diller üzerinde de sorular ortaya çıkmıştı. Özellikle eski Türk yazıları ve Türkiye'de kullanılmış yazı ve dillerin tarihi kaynak belgelerin bilimsel metotlarda incelenmesini gerelki olduğu öne sürülmüştü. Bir de halk edebiyatındaki ve çeşitli yörelerde kullanılan sözcüklerin derlenmesinin Türk dilinin tarihçesindeki gelişmesi bakımından lüzumlu olduğu üzerinde durulmuştu. Yeni terimlerin ilmi metotlarda derlenen köklerden Türk gramerinin kurallarına uygun, telafuzu kolay ve ahenkli kelimeler olması öngörülüyordu. Bu konuşmalardan sonra Türk Tarih Kurumu gibi bir kurumun dil üzerinde çalışmalarını sağlamak gerektiği kabul edilmişti.»

Atatürk'ün dil konusuna nasıl coşkuyla eğildiğini, TDK'nın nasıl kurulduğunu, dilseverler ve bu alanın uzmanlarıyla Atatürk'ün nasıl çalıştığını anlattı Prof. Dr.

Afet İnan. Kendisine Atatürk'ün yazdığı mektuplarda dil konusunu nasıl ana bir sorun olarak belirttiğini örneklerle açıkladı.

YAPIT VE YAZILARDAN SEÇMELER

1983'te yayımlanan, Türk dilinin değişik sorunlarını ele alıp irdeleyen tüm yapıt ve yazıları okuduğumu söyleyemem. Bunlar arasında okuyabilmelerinden, ilgimi çekenlerden kimilerin nirengi noktalarıyla anacağım burada:

Ömer Asım Aksoy'un Anıları: TDK'da 42 Yıl (Cumhuriyet Gazetesi).

Gazetede 9 Mayıs 1983'te yayımlanmaya başlayan, 6 Haziran 1983'te sona eren anılarından Ömer Asım Aksoy, TDK'ya nasıl katıldığını, dil çalışmalarının hangi koşullar içinde geliştirildiğini zamansırasal bir akış içinde anlatıyor. Belli ki oylumlu bir yapıtın özeti gazetede yayımlananlar. Konular kısaltılarak verilmiş. Buna karşın TDK'nın toplumsal yapımızdaki gelişmelere koşut olarak etkinliklerini nasıl sürdürdüğünü gösteriyor. Öte yanda Nelerin gerçekleştirildiğini de adlara bağlayarak sergiliyor. Ortalama bir yaşam demektir 42 yıl. Ömer Asım Aksoy da yaşamını TDK'la özdeşleştirmiştir. Bu yönden bu anılar hem dil tarihimizi hem ekinsel örüntümüzdeki gelişmeleri inceleyecek olanlara sağlam veriler verecektir.

Macit Gökberk Armağanı (TDK yayınlarından): Bedia Akarsu ve Tahsin Yücel'in yazı kurulunu oluşturduğu armağan üç bölümden oluşuyor: I. bölümde Ömer Aksoy'un «Dilci ve Yönetici Macit Gökberk», Niyazi Berkes'in «Türk Dili Savaşında Macit Gökberk», Adnan Binyazar'ın «Çağdaş İnsan Macit Gökberk», Arslan Kaynardağ'ın «Değişen Türkiye, Değişen Felsefe Dili ve Mavit Gökberk» başlıklı yazıları var. Ayrıca Macit Gökberk'le yapılmış bir de söyleşi var bu bölümde. Söyleşinin sonuna «Macit Gökberk'in Yayınları İçin Kaynakça» da konmuş.

Armağan'ın II. bölümünde de şu yazılar yer alıyor: Bedia Akarsu: «Felsefe Dili Olarak Türkçe», Ahmet İnan: «Ölçüt Sorununu Bir İrdeleme Hazırlığı», Nazan ve M. İpşiroğlu: «İslam Düşüncesinde Nakil Geleneği», Takiyettin Mengüşoğlu: «İnsanın Kendisini Saklaması Fenomeni Üzerine Antoplojik Bir Araştırma», Uluğ Nutku:» Doğada Evrim, Tarihte İlerleme Üzerine Birkaç Düşünce», Şara Sayın: «Yorumbilimsel Söyleşi», «Önay Sözer» Hegel'de «Dünya Tarihi'nin gidişi ve Özgürlük İdesi», İsmail Tunalı: «Sanat Felsefesi Açısından Tarihsel Değişme ve Süreklilik», Cemal Yıldırım: «Bilimsel Düşünme: Niteliği ve Yöntemi», Tahsin Yücel: «Claude Lévi-Strauss ve Felsefe»...

Armağanın III. bölümünde de şu adlara ve yazı başlıklarına rastlıyoruz: Özcan Başkan: «Türkçede Diliçi Dünya Görüşü», Fahir İz: «Cumhuriyet Devrinde Türk Yazı Dilinin Gelişmesi», Mehmet Salihoğlu: «Atatürk'ün Dil Ülküsü ve Dilde Atatürkçülük», Berke Vardar: «Sözlüksel Yapılar ve Yöntem Sorunları», Müzehher Erim: «Yunan ve Latin Şiirleri»...

Niyazi Berkes, Macit Gökberk'in Türk dili savaşındaki yerini çizmeye, belirlemeye çalışırken dil sorunumuzun değişik boyutlarını da açmaya yöneliyor. Şöyle diyor yazısının bir yerinde:

«... Dil sorunumuzun uzun bir ön-tarihi vardır. Kesin bir açıklığa çıkarıldığından beri de geçen bir yarım yüzyıllık tarihi vardır. Bu tarih bir masal, bir hayal, bir heves değil, bir modern ulus olma zorunluluklarının tarihidir. Modern uygarlık aşamasını yaşamış bugünün ulusları da bu tarihsel dönemi anlatmak zorunda kalmışlardır. Onlar arasında bile bu atlayışı henüz bitirmemiş olanlar vardır. Kim ne derse desin, coğrafyamızla, belki tarihimizle de bağlılığımız olan batı uygarlığı da, ortaçağ Hıristiyanlığının zorunladığı ulusal dil karşıtlığı dönemini yaşamıştır. Onlarda da o dönemler de ulusal dillerle din savunucuları arasında uçurumlar vardır. O dönemlerin düşününde bu, istenmeyen bir koşul değil, tersine istenen bir olaydı. Din (özellikle Hıristiyanlık) ancak halk dillerinde konuşmama yolu ile

anlam gizini yürütebiliyordu. Bugün bile, bu gizlilikten kurtulmuş bildiğimiz ülkelerde, ulusal dile uygulanmış bir makamla bir dinsel söyleşi okunduktan sonra, din adamı metinden ayrılarak konuşmaya başlayınca anlamlı sözler ettiğini ancak o anda görmeye başlarsınız.»

Niyazi Berkes'in Macit Gökberk'le ilgili saptayımlarını Ömer Asım Aksoy, Adnan Binyazar, Aslan Kaynardağ da ayrı ayrı noktalardan yola çıkarak paylaşıyorlar. Örneğin her tümcesinin Macit Gökberk'e duyduğu sevginin, saygının ipliğiyle dokuyan Adnan Binyazar şöyle bitiriyor yazısını:

«Gökberk'in gözettiği temel amaç, bir Türk yeniden doğuşunun gerçekleştirilmesidir. İşte Gökberk, ilerici olmanın, toplumumuzu çağdaşlık yolunda bilinçlendirmenin, tutarlılığın onurunu taşıyor. Genç kuşaklar, Gökberk'in kişiliğinde, yollarını aydınlatacak bir kılavuz bulacaklardır.»

Macit Gökberk Armağanı, dil ve düşün sorunlarına değişik yaklaşımlar içinde eğilen seçkin yazıları içinde barındıran ilginç bir yapıt.

Türkçe Sözlük (TDK yayınlarından): İlk baskısından bu yana **Türkçe Sözlük** sürekli bir biçimde geliştirilmiştir. Kimi maddeler sözlüğe girerken kimileri dışarıda bırakılmıştır. Doğal bir olgudur bu. Sözlükbilimin saptadığı bir gerçek vardır: Sözlükçü dilin önünde değil, dilin ardından gider. **Türkçe Sözlük**'ün oluşumunda da açıkça görebiliriz bunu. Nitekim sözlüğün genişletilmiş bu yedinci baskısına da 1974'te başlanmıştır. Çalışmalar 1983'te bitmiş, sözlük iki cilt olarak yayımlanmıştır. Yeni baskı için şöyle denilmektedir önsözde:

...Büyük bir metin tarama çalışmasına girişilmiş, yüzlerce kitap dergi, gazete taranmış, böylece hem elde edilen yeni veriler değerlendirilmiş hem de eski baskılarda gözden kaçan aksaklıklar bu verilerin tanıklığı ile düzeltilmiştir.

Birçok maddede Türk yazarlarından örnek tümceler verilmiştir. Bunların sözcük ve deyimlerin açıklanmasında açık seçik bir biçimde anlaşılır kullanılışlar olmasına özen gösterilmiştir. Terim sözlüklerimizde birer öneri niteliğinde iken yaygınlaşan ve dilin çevrimine giren yüzlerce sözcük eklenmiştir.»

Tam, yetkin, her yönüyle eksiksiz bir sözlük olduğu söylenemez **Türkçe Sözlük**'ün. Ancak sözlüklerin kapağı hiçbir zaman kapanmaz. Eksiklerini, zamanın akışı içinde dilin çevrimi doldurur.

Özkaynakça — Bir Deneme (Prof. Dr. Cemal Mıhçıoğlu, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları): Türkçe Sözlük'te bulunmayan bir sözcük. Prof. Dr. Cemal Mıhçıoğlu işlevsel ve örneksemeli bir yaklaşımla yaratmış bu sözcüğü. Şöyle diyor önsözde: «Amaçladığım, yazarın yayın yaşantısının kendi ağzından sunulan bir öyküsüdür.»

Mıhçıoğlu'nun yayın yaşantısının, bir kesimi de dilimizin değişik sorunlarına yönelik yazılarını kuşatır. Türkçenin arınması, özleşip kendi öz değerlerine kavuşması yolunda çaba harcayan bir dil işçisidir Mıhçıoğlu. Nitekim yapıtının dördüncü bölümünü bu yazıların öyküsüne ayırmış. Dil üzerine yazdığı yazıların oluşumunu, doğrudan ve dolaylı etkilerini, okur çevrelerindeki yankılarını inceden inceye saptamış. Açıklayıcı bir öyküleme örüntüsü içinde anlatmış bu saptayımlarını. Özellikle de «Batı Kaynaklı Sözcüklere Karşılıklar» çalışmalarına büyük bir yer ayırmış. Her karşılığın nasıl bulunduğunu, hangi kaynaklara başvurulduğunu, neyin söylenip neyin söylenemeyeceği yolundaki tartışmaları gösteriyor. Bir tür sözcükler tutanağı.

Türkçenin «Standarizasyonu»! (**Cumhuriyet**, 16.4.1983) Meriç Karacaovalı bu yazısında dilimizin karşılaşmak üzere olduğu çok önemli bir soruna parmak basıyor. Bilimsel buluşların hızla geliştiği bu çağda yepyeni terimler çıkıyor ortaya. Bu terimler üretildiği dilin dışındaki başka dillerde nasıl ve hangi yoldan kar-

şılanacaktır? Büyük bir soru ve sorundur bu. ABD'deki NASA yetkilileri 'Bir tek uzay mekiği Columbia'nın gerçekleştirilmesi için 15.000 dolayında yeni terim üretildiğini' açıklamışlardır. Bu soru üzerinde düşünürken şöyle diyor Meriç Karacaovalı:

«Doludizgin yol alan bilimsel buluşların getirdiği yepyeni terimler. Bilimde öncülük yapan uluslar, araştırma ve buluşlarını kendi dilleriyle bilim dünyasına ulaştırmakta ve bilimsel çalışmaları henüz emekleme sürecinde olan ülkeler de, bilimin her gün birbiri üzerine eklenen yeni buluşlarını, onları üreten ülkelerin dilleriyle, kendi dillerine aktarma zorunda kalmaktadırlar. Hele bilimsel çalışmaları henüz emekleme sürecinde olan yeni buluşlarını, onları üreten ülkelerin dilleriyle... günlük yaşama oluk oluk akmağa başlayınca, bunların getirdikleri terimler, sözcükler de ulusal dillerin dokusu üzerinde değişikliğe neden olmaktadırlar...»

Bu saptayımdan sonra **yaşayan Türkçecilerle, milliyetçilerin** bu duruma hiç ses çıkarmayıp özleşmeye karşı çıkışlarını, **Türkçeyi standartlaştırma** çabalarının yaşamın akışına nasıl ters düştüğünü belirtiyor.

Fizik Terimleri Sözlüğü (Rauf Nasuhoğlu, Gökçe Bingöl, Hanaslı Gür, Demir İnan, Nuri Ünal, TDK yayını): Terimler bilim sözleridir. Bu yönden Türkçenin yetkin bir dil katına erişmesinde değişik bilim ve bilgi dallarının terimlerini Türkçenin söz değerleriyle karşılanmasının büyük bir payı vardır. Bu gerçek anlaşılmıştır bugün. Nitekim bu gerçeği sözlüğe yazdığı önsözde Rauf Nasuhoğlu şöyle belirtiyor:

...Yaygın olarak kullanılan terimlerin çoğu, Türkçe ile hiçbir yapısal ilişkisi bulunmayan dillerden alınmıştır. Fiziği ya da öteki doğa bilimlerini ve uygulayım dallarını meslek edinmiş kişiler için bu durum büyük bir sorun yaratmayabilir. Özellikle yabancı terimlerin kaynaklandığı dillerde öğrenim görmüş olanlar ya da o dillerde öğretim yapanlar terimleri Türkçeleştirmeye kalkışmanın fizik için yararsız, dahası zararlı olabileceğini savunabilirler. Ama öğrenci olsun, meslek adamı olsun Türkçe dışında bir fen dilinde böyle bir alışkanlığı olmayan büyük çoğunluk momentum, potansiyel, vektör, tansör ve daha niceleri gibi yabancı terimler dolayısıyla bunlarla ilgili kavramları anlamadan basmakalıp ezberlemek zorunda kalır. Bu durum yerleşik ezberleme geleneğimizi daha da pekiştirerek, fennin ve uygulamalarının ekinimize yabancı, dışalım ürünleri halinde kalmasına yol açar. Böyle bir tutum fen öğretimini yokuşa sürmekten de öte dilimizin sanat dili, bilim dili, ekin dili olarak içinde bulunduğumuz hızlı gelişm çizgisine ters düşer.»

Bu gerekçeden yola çıkarak Nasuhoğlu ve arkadaşları Türkçeyi inceden ince yoklayarak, kök ve eklerin sunduğu olanakları yoklayarak seçkin bir sözlük hazırlamışlar. Terimlerin varsa Osmanlıca, Almanca, Fransızca ve İngilizceleriyle birlikte Türkçelerini de veriyorlar her madde de. Tanımlarını da. Şu kadarını söyleyeyim: Orta ve yükseköğretim de fizik dilini bu terimlere yaslandırma bu alanın öğretimini kolaylaştıracaktır büyük ölçüde.

Kimi Eski Sözcüklerimizin Kaynakları ve Yayılış Alanları (Türker Acaroğlu, **Yazko Somut**, 23 — 30 Eylül 1983): Ünlü Türkbilimci Gerhard Doefer'in «En eski çağlardan beri Avrasya uygarlık ve dil akımlarının elçileri Türkler» adlı bir incelemesinde geçen 105 kadar sözcüğün yayılma alanını bize tanıtıyor T. Acaroğlu. Gerçekte bu yazıda geçen, kökenbilimsel yönden kimi sözcüklerimizin serüvenini gösteren açıklamaları abcesel bir düzenleyimle sıralıyor. Bu yazıyı okuyunca kökenbilim sözlüğüne duyulan gereksinimi daha iyi anlıyor insan. **Acun, altın, arpa, defter, dut, erdem, kağan, kahve, karakol, kavun, kent, kişmiş, koç, tamu, tavus, tovar, yatak, yayla, yurt**... gibi yazı ve konuşma dilinde geçen sözcükler de yer alıyor. Şöyle deniliyor **karakol** için: «Moğolca bir sözcüktür: **karaul** (ön, saf, nöbet

yeri) demektir. Türkçe, Farsça, Rusçaya bu biçimde karışarak, 1356 yılında Mancurya'ya dek yayıldı. Daha sonra Osmanlılar, sözcüğü kendi ağızlarına uyabilecek biçimde değişerek **karakol** durumuna getirdiler. Balkan ülkelerine de yaydılar. Arapçaya da geçen bu sözcüğe, Arap öncülerinin seferleri sırasında yayıldığı Doğu Afrika'daki Suaheli'de bile rastlanabildi. **Karakoli** biçiminde, Türk-Moğol İmparatorluğunun izlerini, kara insanlar anakarasında da buluyoruz.»

Dil Öğretimi (Türk Dili Dergisi, sayı: 379-380 / Temmuz — Ağustos 1983): **Türk Dili**'nin geleneksel özel sayılardan biri bu kez de bu konuya ayrılmış. Bu özel sayı üzerine şöyle diyor yazı kurulu:

«Dil Öğretimi Özel Sayısında, konuyla ilgili sorunlar, gözlemler, öneriler; kuramsal ve uygulamalı çalışmalar bulunmakta; konular **dil öğretimi, Türkçe öğretimi,** ve **yabancı dil öğretimi** anlamlarını kuşatan bir çerçeve içinde verilmektedir. İlk bölüm, bildirişim işlevi, alan kavramı ve terim öğretimiyle dilbilimin dil öğreti mindeki yerini konu alan genel nitelikli yazılardan oluşuyor. Bunu Türkçe Öğretimi ve Yabancı Dil Öğretimi başlıklı bölümler izlemektedir.»

İlk bölümde Berke Vardar'ın «Bildirişim İşlevi, Alan Kavramı ve Terim Öğretimi», Sebahat Sansa Tura'nın «Dilbilimin Dil Öğretimindeki yeri»; İkinci bölümde Emin Özdemir'in «Anadili Öğretimi», Oya Adalı'nın «Anadili Olarak Türkçe Öğretimi Üstüne», Rasim Şimşek'in «Çağdaş Eğitimde Anadilin Yeri», Beşir Göğüş'ün «Anadili Eğitim Programlarının Niteliği», Satı Erişen'in «Türkçe Eğitiminde Yeni Boyutlar», Adnan Binyazar'ın «Anadil Öğretiminde Yazınsal Alanlara Açılım», Nuran Tezcan'ın «Yükseköğretimde Anadili Öğretimi» adlı yazılar var. İkinci bölümün B) kesiminde de Yusuf Çotuk Söken'in «Yabancıların Türkçe Öğrenirken Karşılaştıkları Güçlükler ve Yaptıkları Yanlışlıklar» ve Atilla Yalkut'un «Batı Almanya'da Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğrenilmesi ve Öğretilmesi» başlıklı yazılarını buluyoruz.

Derginin üçüncü bölümü, yabancı dil öğretimine yönelik yazılarsa ilk iki bölüme göre daha ağırlıklı. Bu bölümde de şu adlar ve başlıklarla karşılaşıyoruz: Akşit Göktürk: «Çağdaş Bilginin Edinilmesinde Yabancı Dil», F. Özden Ekmekçi: «Yabancı Dil Eğitimi Kavram ve Kapsamı», Ahmet Kocaman: «Yabancı Dil Öğretiminde Yeni Yönelimler», Müşerref Dede: «Yabancı Dil Öğretiminde Karşılaştırmalı Dilbilim ve Yanlış Cüzümlemenin yeri» Özcan Başkan: «Sözcük Öğretimi ve Türkçe-İngilizce Sözcük Yapım Türleri Üzerine Bir Karşılaştırma», Mehmet Demirezen: «Yabancı Dil Öğretiminde Yabancı Sözcüklerin Ruhdilbilimsel Sorunları», Osman Senemoğlu: «Yabancı Dil Öğretiminde Yapısal Alıştırmalar», Ünsal Özünlü; «Yabancı Dil Öğretiminde Yazınsal Metinlerin Yeri ve Kullanılması», Ahmet Kocaman: «Üniversitelerde Yabancı Dil Öğretimi Üzerine Saptamalar», İclal Ergenç: «Yabancı Dil Öğretimi ve Olumsuz Aktarım», Emel Doğuman: «Yabancı Dil Öğretiminde Yazılı Anlatım», Sabri Koç: «Baydö'de Okuma İzlencesi ve Okuma Kitabı Yazımı Temel İlkeler», «Cengiz Tosun: «Anadiliyle Amaç Dilin İlişkileri ve Etkileşim Alanları Üzerine», Recep Songün: «Doğu Anadoludaki Orta Dereceli Okul İngilizce Öğretmen ve Öğrencilerinin Öğretim, Öğrenim, Davranış İlişkileri», «Jörg Kuglin: «Almanya'daki Türk Gençlerinin Dil Sorunları Üzerine Birkaç Not», Ömer Demircan:» Türkiye'de Yabancı Dil Öğretimi Üzerine Bir Kaynakça Denemsi»...

Kuşkusuz bu döküm de söylediğimizi doğruluyor. Özel sayıda ağırlık yabancı dil öğretimine verilmiş. Anadili öğretimi, Türkçe öğretimi geçiştirilmiş. Anadili öğretimiyle ilgili yazılar arasında Adnan Binyazar'ın söyledikleri oldukça ilginç. Yazısına aktardığı örnek metinler de söylediklerini somutluyor.

Matematik Terimleri Sözlüğü (Doğan Çoker Tımur karaçay, TDK yayını)

İnsan düşüncesinin yarattığı en eski ve en evrensel yapıtlardan biridir matematik. Bu yapıtı bütün boyutlarıyla tanıma, onu örgütlendiren temel terimlerle düşünceyi biçimlendirmeyi gerektirir. Bundan olacak özleştirmeciliğin üzerinde yoğunlaştığı alanlardan biri matematik olmuştur bizde. Atatürk'ün hazırladığı **geometri** kitabı bunun somut örneğirir. Ancak Atatürk'ün öncülüğünü yaptığı bu alana özgü özleştirme çalışmaları onun ölümünden sonra hızını yitirmiştir. **Matematik Terimleri Sözlüğünü** hazırlayanlar da önsöz de Atatürk'ün bu yönelimi ve dil devriminin düşünsel yapısı üzerinde duruyorlar. Şöyle bitiriyorlar önsözlerini:

«...Atatürk'ün ölümünden sonra birçok alanda olduğu gibi, Matematik terimlerinin Türkçeleştirilmesi çabaları da resmi kurumların desteklerinden yoksun kalmıştır. Üstelik, özleşen terimlerin ders kitaplarına girmemesi için kimi dönemlerde özel dirençler gösterilmiştir. Bütün bunlara karşın, geriye dönüp baktığımızda gördüğümüz şudur: Dil devrimi utkuya ermek üzeredir. Geçen 45 yıl içerisinde, matematik terimleri Ulu Önderin bıraktığı yerden başlayarak arılaşmayı sürdürmüştür. On binlerce öğretmen, öğrenci, sanatçı, yazar ve diğerleri bilinçle çalışmışlar ve Türkçe matematik terimlerini üretmişlerdir. Bu olgu yalnızca matematikte değil, tejel bilimlerin her dalında gözlenebilir. **Yaşayan Dil** gerçeği budur. Türkçemiz artık kendi kendisini yabancı dillerin boyunduruğundan kurtarıyor.

Bu büyük bir utkudur. Bu utku, Ulu Önder Atatürk'ün başlattığı dil devriminin doğruluğunun ve durdurulamayacağının kanıtıdır. Bu utku Türkçenin gücünün kanıtıdır.

Elinizdeki sözlük, 45 yıl içinde kendi kendine arılaşan ve yaygın biçimde kullanılmaya başlayan matematik terimlerini derlemektedir Onların yanında az sayıda yeni terim önerileri verilmiştir; bunların yeni öneriler yaratacağını ummaktayız.

Bu yapıtı Türkçenin güzelliğine ve gücüne inananlara adarız.»

Yüreklerinde bu inancı duyanların övünçle karşılayacağı bir çalışma **Matematik Terimleri Sözlüğü.** Terimlere bulunan karışılıkları onların yabancılarıyla karşılaştırınca Türkçeye olan inançlarını bir kez daha güçlendirecek bir yapıt.

Yeni Tarama Sözlüğü (Cem Dilçin, TDK yayını): **Tarama Sözlüğü** dilimizin anıtyapıtlarından biridir. XIII. yüzyıldan XIX. yüzyıla değin Türkiye Türkçesiyle yazılmış yapıtların taranmasıyla oluşturulmuştur. Sözlükte, dilin çevrimli dışında kalıp kullanımdan düşmüş ya da anlamı ve yapısı değişime uğrayarak kullanımda kalmış Türkçe sözler tanıklarıyla birlikte gösterilmiştir. Bu yönüyle bir tür tarihsel sözlük niteliğini taşır. Ekler ve dizin ciltleri dışında, altı ciltten oluşan bu sözlüğün «kullanım alanını genişletmek ve eski metinlerle ilgilenen herkesin kolayca yararlanabilmelerini sağlamak amacıyla, tanıksız bir tek cilt halinde yeniden düzenlenmesi gereği ortaya çıkmıştır.» İşte Yeni Tarama Sözlüğü bu gereği karşılamak ereğiyle hazırlanmıştır.

Gösterim Terimleri Sözlüğü (Prof. Dr. Özdemir Nutku, TDK yayını): **Temaşa** sözcüğünün öz Türkçe karşılığı olarak kullanılmaktadır gösterim. Bütün sahne sanatlarını içeren bir bağlamda kullanılmaktadır. Özdemir Nutku da bu doğrultuda hazırlamıştır sözlüğünü. Önsözde şöyle diyor:

«**Gösterim Sanatları Terimleri Sözlüğünde** 2700'ün üzerinde madde yer almaktadır. Ayrıca, özellikle sahne tekniği terimlerinin Almanca, Fransızca İngilizce karşılıkları yanı sıra İtalyanca karşılıkları da verilmiştir. Eski terimler dizininde ise bugünün gençlerinin anlamadıkları Osmanlıca sözcüklerin Türkçeleri gösterilmiştir. Dizinlerde yabancı terimin karşısına doğrudan doğruya Türkçesi konmuş, böylece özellikle yabancı dillerden Türkçe'ye çeviri yapacaklar için, bu dizinleri, bir gösterim sanatları sözlüğü olarak kullanmak olanağı sağlanmıştır.»

Oylum ve kapsam yönünden büyük emek isteyen bir işi üstlenmiş Özdemir Nutku. Gerçekte bir takım çalışması ister böylesine geniş alanların sözlüğünü hazırlama. İşin büyüklüğü, oylumu düşünülürse sözlükteki kimi eksiklikler hoşgörüyle karşılabilir. Bu eksikliklerin başında da terimler arasında kavramsal ilgi alanının kurulmayışı, aynı kavram alanı içerisine giren terimlerin birlikte ele alınmayışı gelmektedir. Sözgelimi **tragedya** tür bağlamında korunurken, **trajik** sözcüğü, **acıklı** diye karşılanmıştır. Dediğim gibi bunlar doğal karşılanması gereken eksikliklerdir.

Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten (TDK yayını): Hasibe Mazıoğlu, Doğan Aksan, Mustafa Canpolat'ın, Yazı Kurulunu oluşturduğu yıllıkta şu yazı ve incelemeleri görüyoruz: Gerhard Doerfer: «Temel Sözcükler ve Altay Dilleri Sorunu», Doğan Aksan: «Köktürkçenin Sözvarlığı Üzerine», Cem Dilçin: «Türkiye Türkçesinin Sözvarlığı ve Tarihsel Sözlüğü», Kaya Türkay: «Kâşgarlı'dan Günümüze Gelen Atasözleri», György Kara: «Moğolca Dersün-Türkçe Yez», Nuran Tezcan: lâi'nin Gûy u Çevgân'ından İki Münazara», Ömer Demircan: «Türkçe Ezgilemeye Giriş», Ahmet Kocaman: «Türkçede Kip Olgusu Üzerine Görüşler», Gerhard Doerfer: «Türkolojide Eleştiri Sorunları», Mehmet Demirezen: Dil Tarihlemesi (GLOTTOCHRONOLOGY) ve Dilbilimdeki Yeri», Gyula Németh: «Bulgaristan Türk Ağızlarının Sınıflandırılması Üzerine»...

İstatistik Terimleri Sözlüğü (Ceyhan İnal — Ömer Esensoy — M. Tekin Sözer — M. Aydın Erar — Bahadır Çetinel — Hacer Kutluk, TDK yayını): Bir takım çalışması olarak hazırlanmışbu sözlük. Önce alanla ilgili yayınlar sıkı bir taramadan geçirmişler sözlüğün hazırlayıcıları. Bunlarda kullanılan ve doğru olduğunda birleşilenler terimler benimsenmiş, karşılıkları bulunmamış ya da karşılığı bulunmuş ama doğru ve yeterli görülmemiş terimlere de yeni karşılıklar yaratılma yoluna gidilmiştir. Ortaya konan yapıtın, önerilen yeni terimlerin bu alanda büyük bir boşluğu dolduracağını sanıyorum. Elbette bu alanın yetkililerince sözlük kullanım alanına konur, tartışma gündemine getirilirse...

On Sekizinci Türk Dil Kurultayı 1982 (TDK yayını): TDK'nın XVIII. Kurultayı ile ilgili tutanakları içeren bu yapıtta Kurultayın birinci, ikinci ve üçüncü birleşimlerindeki oturumların toplu dökümü yapılıyor. Kurultaya katılan üyelerin Kurumun etkinlikleri üzerindeki görüşleri, eleştiri ve dilekleriyle kolların yazanaklarını okuyoruz bu yapıtta.

Türkçenin Özleştirilmesi Konusunda Bir Değerlendirme (Şerafettin Turan, **Türk Dili**: Haziran 1983, sayı: 378): Öz Türkçe sözcüklerin dil içerisindeki serüvenini nesnel ölçüler içerisinde yansıtıyor bu yazı. Daha doğrusu özleştirme olgusunun değişik boyutlarını aydınlatmada bir örneklem de denilebilir bu yazıya. Şerafettin Turan, Cumhuriyet Halk Partisi programı üzerinde 13 Mayıs 1935'te yapılan özleştirme çalışmasının, sözcük örgüsü yönünden 1983'teki görünümünü değerlendiriyor topluca:

«...Parti programının Türkçeleştirilmesinde, türevleriyle birlikte 245 sözcüğün kullanıldığını saptıyoruz. Sözcüklerin kökenleri yönünden incelendiğinde, bunlardan 11'nin batı dillerinden, 5'nin de Arapça ve Farsçadan alındığını görüyoruz. Bunlar Osmanlıca karşılıklarıyla birlikte şöyle sıralanabilir:

A — Batı kökenli olanlar: **Ekonomi**: İktisat, **endüstriel**: sanayi, **endüstriel**: sanayi erbabı, **finans**: Maliye, **finansal**: **mali**, **kapasite**: Kabiliyet, **kapital**: sermaye, **kılas**: sınıf, zümre, **kültür**: hars, maarif, **normal**: tabii, örgen:: uzuv

B — Arapça-Farsça kökenli olanlar: **Ferdiğ**: Ferdî, **hapsevi**: hapishane, **hasta yurdu**: hastane, **kanığ**: Kanı, **kitapsaray**: kütüphane...

Bu 16 sözcük bir yana bırakılacak olursa programın Türkçeleştirilmesinde kul-

lanılan 245 sözcüğün 229'u, başka bir deyimle %93,5'i Türkçenin öz kaynaklarına dayanmaktadır.»

245 sözcüköten 60'nın aradan geçen 48 yıl içinde unutulup gittiğini belirtiyor Ş. Turan. Şu türden sözcüklerdir bunlar: **Aktı** (ücret), **ar** (güzel sanatlar), **arsı-ulusal** (beynelminel), **asığ** (menfaat), **atağlık** (vesayet, **ayra** (istisna) gibi. Bunların oranı: %24,50'dir.

Sonradan değişikliğe uğrayanların sayısı ise 39'dur. Sözgelimi, **bağınsız** (müstakil, kayıtsız): bağımsız, **bildirik** (tebliğ): bildiri, **erge** (maksat: Erek, içtem (samimi): içten... gibi. Bu türden değişikliğe uğrayanların oranı %16,00'dır.

Yaşayanların, tutunanların sayısı ise 146'dır. **8kım, alan, almaç, amaç, araç, araştırma, bölge, çağdaş, arıtma, başarı, il, bakanlık**... türünden sözcüklerdir bunlar. Oranı da %59, 50'dir. Yazısını şöyle bağlıyor Şerafettin Turan:

«Aradan yarım yüzyıla yakın bir süre geçtikten sonra 1935'te yazı dilimize ve hukuksal metinlere giren bir bölük sözcükten %59,5'inin olduğu gibi varlıklarını sürdürdükleri, %16'yı bir kısmının ise ufak değişikliklerle yaşadıkları göz önüne alınacak olursa, Türkçenin özleştirmesi yolunda bulunan türetilen karşılıkların yaşama şanslarının %75,5 gibi çok büyük bir oranı bulduğunu kabul etmek gerekir.»

SONUÇ

1983 gelişen, özleşen Türkçemizin yargılandığı bir yıl olmuştur. Türkçenin gelişip özleşmesinde, anadili bilincinin diri tutulmasında etkin bir görev üstlenmiş olan TDK sürekli karalanmış, suçlanmıştır. Yasal bir düzenlemeyle yapısal bir değişikliğe uğramış, dernek düzeninden, «devlet dairesi» düzenine dönüştürülmüştür. Bütün bunlara bakarak kimi sorular sorabiliriz bu yazının bitiminde: Tutucu çevrelere boy hedefi olan TDK, yapısal bir değişime uğradığına, bu çevreler amaçlarına ulaştığına göre bundan sonra nasıl bir tavır takınacaklardır? Yorgan gittiğine göre kavga bitmiş mi olacaktır?

Özleştirmeciliğin gerçek işçileri yazarlar, ozanlar, bilim adamları olduğuna göre yasal düzenleme ya da önlemlerle bu akım durdurulabilecek midir? Özleştirmenin durdurulamayacağını, tutucu çevreler ne denli karşı dursalar da sürüp gideceğini Cumhurbaşkanımızın, Cumhuriyetin 60. yılında yaptığı konuşmada geçen şu sözcükler açıkça göstermektedir: **İzlemek, aydın, durum, bilinç, tarihsel yaşam, çağdaş, savaş, beceri, kavram, bilgi, toplum, düşünce özgürlüğü, güvence, yönetim, sınır, barış, yüzyıl, süreç, ülke, dönem, oran, yön, yarı sömürge, tutucu, eğitim, önder, güç, nitelik, yönelme, saldırı, özvarlık, ülkü, inanç, boyut, bağımsızlık, eşitlik, sapık, sağduyu, başarısızlık, özlem, çağdaş uygarlık doğrultusu, ulusal bütünlük, ozen, kişisel çıkarlar, engel, ilke, saygınlık, güven, simge, süre, sorun, özellik, çaba, kurum. uyum, bağnazlık, soydaş, anlam, kişi**...

Türk dilinin sorunları üzerinde TDK'nın başlattığı çalışmalar, TDK'nın yeni düzenleyimi içinde sürüp gidecek midir? Önümüzdeki yıl bu yıllıkta yine böyle bir toplu değerlendirme yapılsa, bakalım, yeni TDK'nın hangi çalışmaları üzerinde durulacaktır? Zaman gösterecektir bunu da.

1983 özleştirmeciliğin akışında yeni bir dönemin başlangıcı sayılabilir Bu yeni başlayan dönemle Türkçe neler kazanacak, neler yitirecektir? Bu sorunun yanıtını da kestiremeyiz şimdiden. Bekleyelim öyleyse.

Ankara, 13 Kasım 1983

TRT'DE YAZIN VE İZLENCELER

Muzaffer BAKİOĞLU

I — GİRİŞ

«Her şey değişir...» Çok bilinen bir yasa bu.

İçinde yaşadığımız toplum ve çevre, gerek insanların karşılıklı etkileşimi, gerekse doğadan kaynaklanan nedenlerle sürekli bir «değişim» içinde. Toplumların başlıca isteği; değişim: hızlı ya da yavaş. Ekonomi, toplumsal, kültürel alanlarda değişim sonucu gelişmek başlıca istek. (1) Nerdeyse «değişim ulusal değer olmuş» toplumlarda. (2) Ancak « değişme süreci toplumun bütün kesimlerinde aynı hız ve ahenkle hiçbir zaman meydana gelmez... Her toplum her an değişmeye konu olur. (3) Değişimlerin farklılığı «ülkeden ülkeye değişen farklı ülke tipleri ortaya çıkarmaktadır.» (4) Bu tipleri «gelişmiş», «gelişmekte olan» ve «gelişmemiş» olarak gruplandırıyor toplumbilimciler. Her ülkenin toplumsal farklılıkları ortadan kaldırmak için değişik yolları, yöntemleri var. (5)

Gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkelerin değişim isteği, «tarihte alışılagelmiş doğal süreç içindeki değişimden de, yabancı bir 'istilacı' toplumun zorunlu olarak yol açacağı değişimden de farklı bir değişimdir.» (6) İstenen, «tarihsel değişimin ölçülü ritminden hızlı, zora dayanan değişimdense daha az şiddet özelliği olan» bir değişim, bugün. (7) Böyle bir değişimin «güçlüğü»ne dikkati çekiyor bilim adamları. «Toplumsal organizasyonun, parçaları arasında karşılıklı - ilinti olan bir bütün olması» ve bu yüzden de, toplumsal değişimin «bütün toplumlarda ve bütün insanlarda» oluşması gereken bir değişim niteliğini taşıması da bu «güç» oluşa neden olarak gösteriliyor. (8)

Çağımızda teknoloji hızla gelişiyor. Bu teknolojiyi üretenler gelişmiş ülkeler. Ortaya çıkan teknik araç ve gereçler, gelişmemiş ülkelerce «birer sihirli değnek» (9) olarak görülüyor; gelişmiş ülkeler, toplumlar düzeyine varmak için. Bu sihirli değneklerin başında da kitle iletişim araçları geliyor: Bunlar toplumsal değişmeyi, ekonomik gelişmeyi hızlandırıcı araçlar olarak kabul ediliyor ve bunlardan yoğun biçimde yararlanma yoluna gidiyor. Her gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülke bu araçların toplumsal gelişmelere nasıl yardımcı olabileceğini, bu araçlardan nasıl yararlanabileceğini araştırıyor. (10)

Oysa gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkelerin «gerçekleştirmek istedikleri toplumsal gelişme; toplumun ekonomik yapısını, toplum içindeki birey ve gruplar arasındaki ilişkileri ve fonksiyonel bağlantıları yeniden düzenlemeyi gerektirmektedir.» (11) Toplumsal, ekonomik, kültürel her değişim ötekilerle sıkı sıkıya bir bağlantı içinde; birinde bir yenileşme tek başına başarılamaz, ötekilerle birlikte, bir bütün olarak düşünmek gerekiyor değişimi.

Artık bugün biliniyor ki, hangi toplumda olursa olsun, iletişim, dar anlamında kitle iletişim araçları aynı gereksinmelere yanıt verirler. Bunlar Harold Lasswell'e göre: Çevreyi gözlemek, araştırmak, önemli kararlarda birliğe ulaşmak,

yeni üyeleri topluma alıştırmak, toplumsallaştırmaktır. Bu görevleri yerine getirmede gelişmiş toplumlarda «değişme» bkIntisi, gelişmekte olan toplumlardaysa «ulusal değerlerle dolu, planlanmış ve 'gelişme' amacı olan haberleşme, kitle haberleşmesi söz konusudur.» (12)

Gerçekte, insan «tarihin akışı içinde, fiziksel ve ruhsal ihtiyaçlarıyla, değerleri ve arzularıyla, kendisinin de bir parçası olduğu toplumuyla birlikte» değişebilmekte; «toplumun yapısındaki değişim insanı da değiştirmektedir.» (13)

Acaba, toplumların değişim sürecinde çok umut bağlanan kitle iletişim araçlarının —bu arada en etkinleri olan radyo ve televizyonun— bu değişmeye katkısı ülkemizde, yeterli düzeyde midir? Bugün nüfusumuzun hemen hemen tamamına (radyolarımız % 90'ına, televizyonumuz % 86'sına) seslendiğimiz radyo ve televizyon toplumsal gelişmeyi, değişmeyi mi amaçlamaktadır, yoksa toplumdaki «statükoyu» korumayı mı? Toplumsal değişmemiz için radyo ve televizyon uygun «iklim» yaratabilmekte midir? Toplumsal, kültürel, ekonomik sorunların çözümünde bu kitle iletişim araçları üzerlerine düşen görevleri yapabilmekte midir? Eğer bu kitle iletişim araçları işlevlerini yerine getiremiyorsa, «değişmeye, gelişmeye yararlı» olamıyorsa, «ülkenin toplumsal gelişmesine daha uygun ve daha hız katıcı etkilerde bulunabilmeleri için nelerin yapılması gerektiğini» (14) ortaya çıkarmak gerekmiyor mu?

Kuşkusuz bu sorulara verilecek yanıt sırasında göz önüne alınacak göstergelerden biri de, radyo ve televizyonun, kültüre verdiği değerdir, yerdir: «İnsan faaliyetinin, —üretim, teknik, bilim, **sanat**, ahlak, politika vb. — faaliyet alanlarında ve bu alanların maddi ve manevi ürünlerinde olduğu kadar, **'insanın varlık güçlerinin'** ortaya çıkışının birer ölçüsü durumundaki toplumsal yaşam biçimlerinde de ifadesini bulan önemli bir yanı... (15) olan **kültüre** verdiği değer, yer. Daha dar bir kuçaklamayla radyo ve televizyonun **sanata**, sanatın kollarından birine; **yazın**'a verdiği yer ve değer, az önce sorduğumuz soruların yanıtı sırasında göz önüne alınacak göstergelerden başlıcası olabilir. Bir konudaki tutum, bütün karşısındaki tavrı olanca açıklığıyla sergileyebilir.

Şimdi, bu girişteki görüşü, soru-savı yanıtlayacak-doğrulayacak sergilememize geçebilir, 1983 yılı içinde radyolarımızda ve televizyonumuzda yayımlanan yazınla ilgili ya da içeriğinde yazın ögesi bulunan izlencelere geçebiliriz.

II — ÖRNEKLEME

A) RADYO'DA YAZIN İZLENCELERİ

Yayımlandıkları zaman dilimlerini şölene dönüştüren iki özgün yapımı görüyoruz ilk ağızda: Pazartesi günleri saat 18.30'da TRT-II'de yayımlanan **Edebiyatımızdan Seçmeler** ve perşembe günleri saat 10.30'da mikrofona gelen **Yolun Yarısından Sonra**. Türk yazarlarını tanıtmayı, ürünlerine değinmeyi amaçlayan **Edebiyatımızdan Seçmeler** ve yazarlarımızın yarattığı yaşlı tipleri ele alarak onların psikolojilerini çözümlemeyi amaçlayan **Yolun Yarısından Sonra** izlenceleri dışında dünya yazınına ilişkin iki yapımı dinleme olanağı buluyoruz mikrofonlarımızdan: **Dünya Hikâyeciliğinden Örnekler** ve **Örnekleriyle Dünya Şiiri.** Bu iki izlence dönüşümlü olarak perşembe günleri saat 18.30'da yayımlanıyor TRT-II'de. Bunların dışında Türk ve dünya yazarlarından seçilen roman ve öykülerin baştan sona okunmasına dayanan bir izlence yer alıyor TRT-II'de: **Bir Roman/Bir Yazardan Hikâyeler**.

Şimdi bu yapımları daha yakından tanıyalım.

EDEBİYATIMIZDAN SEÇMELER On dokuzuncu yüzyılın sonlarında ve yirminci yüzyılda ürün veren şair ve yazarlarımızı sanatları ve yapıtlarıyla tanıt-

mayı amaçlayan **Edebiyatımızdan Seçmeler**'i şimdi TRT'de yöneticilik yapan eski yapımcılardan **Haluk Kılçık** hazırlıyor. Yaşamayan 51 sanatçımızın yapıtları, sanat görüşleri, haklarında yazılanlar... getiriliyor mikrofona. İzlence kapsamına alınan sanatçılar: Y. Kadri Karaosmanoğlu, F. Rıfkı Atay, Y. Kemal Beyatlı, Tevfik Fikret, M. Akif Ersoy, H. Ziya Uşaklıgil, Ahmet Haşim, O. Seyfi Orhon, Sait Faik Ömer Seyfettin, H. Rahmi Gürpınar, Orhan Veli, H. Edip Adıvar, R. Nuri Güntekin, Peyami Safa, Abdülhak Hamit, Cenap Şahabettin, A. Muhip Dranas, Ahmet Rasim, A. Kudsi Tecer, R. Halit Karay, C. Sıtkı Tarancı, Z. Osman Saba, M. Şevket Esendal, Mehmet Rauf, M. Emin Yurdakul, B. Kemal Çağlar, Recaizade Ekrem, Musahipzade Celal, Y. Nabi Nayır, M. Faik Ozansoy, Kemalettin Kamu, Y. Ziya Ortaç, E. Behiç Koryürek, Sadri Ertem, Âşık Veysel, Aka Gündüz, A. Hamdi Tanpınar, Ö. Bedrettin Uşaklı, Behçet Necatigil, Kemal Tahir, A. Şinasi Hisar, H. Fahri Ozansoy, B. Rahmi Eyuboğlu, F. Nafiz Çamlıbel, S. Kemal Yetkin, F. Ahmet Aykaç, Samet Ağaoğlu, A. Mithat Efendi, Rıza Tevfik ve Ziya Gökalp.

Önce 26 hafta yayımlanması planlanan izlence, sonradan 52 haftaya çıkarıldı; yerinde bir kararla. Sanatçı sıralamasında doğum ve ölüm yıldönümleri de göz önüne alınarak TRT'nin belli ilkelere bağlanamayan anma izlencelerinden yakınmalarda böylece bir parça giderilmiş oldu.

Edebiyatımızdan Seçmeler, pazartesi günleri saat 18.30'da yayımlanıyor TRT-II'de. Yarım saat süreli izlencenin metin yazarlığını üstlenen **Haluk Kılçık**'ın özenli bir araştırma yaptığı, ele aldığı sanatçı hakkında yazılanların tümünden yararlanmaya çalıştığı anlaşılıyor. Aynı özeni izlence kapsamına alınan 51 sanatçının seçilmesi sırasında gösterebildiğini söyleyemiyoruz oysa: Yaşamayan 51 sanatçımız arasında bir Sabahattin Ali, bir Orhan Kemal, bir Halikarnas Balıkçısı, bir Ceyhun Atuf Kansu, bir Esat Mahmut Karakurt, bir... bir... yer alabilirdi: Hiç... hiç... hiç değilse bu sanatçılarımız... Kimi sanatçıların bir «edebiyat seçmesine» giremeyişinin haklı gösterici nedenini merak ediyor insan. Öyle ya, Sayın Kılçık yönetici görev dolayısıyla hem «önermek» hem de «kabul etmek» durumunda; bir yapımcıdan daha fazla şansa sahip eksiksiz liste oluşturmakta.

Şimdi, pazartesi günleri saat 18.30'da yayınlanan **Edebiyatımızdan Seçmeler** izlencelerinden birinden bir bölümü buraya alalım:

Yüzyıllarca yazsam, hep seni anlatacağım.

Yüzyıllarca değil ama yaşamı boyunca Atatürk'ü dilinden ve kaleminden hiç eksik etmemiş olan bir şair, bir ünlü söz ustası bugünkü program konumuz: Behçet Kemal Çağlar.

Sanatçımızın hayatından, eserlerinden söz edeceğimiz bu programımızda, ayrıca onu anlatanların anılarına ve sanatı üstüne görüşlere yer vereceğiz.

Behçet Kemal Çağlar adı, Atatürk düşüncesiyle özdeş gibidir. 23 Temmuz 1908'de dünyaya gelen şairimiz, ilk ve orta öğrenimini babasının görevi nedeniyle Anadolu'nun çeşitli yerlerinde tamamladıktan sonra, Zonguldak Yüksek Maden Mühendis Okulu'nu bitirir. Okul yıllarında ebediyat öğretmenleri Faruk Nafiz Çamlıbel ve Eflatun Cem Güney'den etkilendiğini belirtir. Ayrıca Y. Kemal Beyatlı'yla A. Hamdi Tanpınar'ın söyleşilerine katılmıştır. Halkevleri Müfettişliği, Doğu sınırlarında geçen askerliği süresince Anadolu'yu köşe bucak dolaşmak şansına kavuşacaktır. Mehmet Salihoğlu, Atatürk çağını bir «bahçeye» benzeterek B. Kemal Çağlar'ı o bahçenin hiç susmayan, hiç yorulmayan bülbülü kabul eder, düşüncelerini şöyle sürdürür:

«Tertemiz Anadolu yaylasının bağrından 1908'lerde fışkıran bu özgürlük ço-

cuğu adına önce Mustafa Kemal, sonra Atatürk denilen o ulusal güneşte boy verenlerden, onun şarkısını söylemek için dünyaya gelenlerdendi.»

.....» (24 Ekim 1983)

Edebiyatımızdan Seçmeler dizisinin içeriği ve biçimi hakkında bir yargıya varmamıza bu alıntı aracılık edebilir.

Yazınseverleri pazartesi akşamüstü radyo başına bağlayan bu nitelikli izlenceyi hazırlamakta emeği geçen, başta yapımcı **Haluk Kılçık** ve yapım görevlisi **Zeliha Büyükdenizci** olmak üzere tüm TRT çalışanlarına teşekkürler...

Edebiyatımızdan Seçmeler, 1984 yılında tümüyle anma izlencelerinin işlevini yerine getirecek: Yazınımızın beş ünlü sanatçısı, Yahya Kemal Beyatlı, Ömer Seyfettin, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Musahipzade Celal ve Behçet Necatigil'i anma dizisi olacak... Bilindiği gibi 1984, Beyatlı'nın ve Ömer Seyfettin'in doğumlarının 100. Musahipzade Celal'in ölümünün 25., Karaosmanoğlu'nun ölümünün 10. ve Necatigil'in ölümünün 5. yıldönümü... Bu nedenle **Edebiyatımızdan Seçmeler** dizisinde bu sanatçıların yapıtlarını, yazın ve kültür dünyamızdaki yerlerini ele alan, sanatlarını etkileyen kaynaklar, sanatlarıyla etkiledikleri alanlar hakkında bilgi veren izlenceler yayımlanacak. Dizide Y. K. Beyatlı için 8, Ö. Seyfettin için 6, Y.K. Karaosmanoğlu için 6, M. Celal için 4 ve B. Necatigli için 2 izlencenin yer alması planlanmış... On beş günde bir pazartesi günleri saat 18.30'da TRT-II'de yayımlanacak izlenceler yarım saat süreli olacak ve büyük bir olasılıkla Haluk Kılçık tarafından yazılacak.

Doğum ve ölüm yıldönümlerinde hiçbir sanatçımız bu kapsamda bir diziyle anılmamıştı bugüne değin. Bu bakımdan beş sanatçımızı bu yoğunlukta anmaya karar vermek ve gerekli hazırlıklara girişmek, yazınseverleri sevindirecek bir gelişmedir. Şimdi yazınseverler TRT'den, ayrım gözetmeden bütün yazarlarımızın doğum ve ölüm yıldönümlerinde (hiç değilse yuvarlak yıldönümlerinde) böylesine kapsamlı bir biçimde, yansız olarak anılmasını beklemektedir... Atılan ilk adımın arkası gelmeli, girilen iyi yolda ilerlenmelidir...

YOLUN YARISINDAN SONRA Alışılmadık türde bir yazın izlencesi: **Yolun Yarısından Sonra.** Yaşlıların sorunlarına ilginç bir yaklaşım: **Yolun Yarısından Sonra.**

C. Sıtkı Tarancı'nın ünlü şiirinden esinlenerek adı konulmuş bir radyo izlencesi. Perşembe günleri saat 10.30'da yayımlanan izlence yarım saat süreli. TRT-II'nin özgün yapımlarından biri olan bu diziyi İstanbul Radyosu'nun beğeniyle dinlenen yapımlarından imzasını tanıdığımız **Alâettin Bahçekapılı** hazırlıyor.

Yazın dünyasında ilgiyle karşılanan, (16) dinleyenlerce de beğenilen (17) **Yolun Yarısından Sonra** dizisi Temmuz 1983'ten beri geliyor mikrofonlara.

Dizinin adından da anlaşılacağı gibi, **Yolun Yarısından Sonra,** Türk yazın ürünlerinden yola çıkarak, belli bir yaşı geçmiş, yaşlanmış kişilerin sorunlarına, durumlarına dikkati çekmeye ve çözüm yolları aramaya yönelik bir amacın emekler toplamı. Özellikle Cumhuriyet döneminde ortaya konan roman, öykü ve oyunlardaki yaşlı tipleri ele alan, bu tipleri yazarın yarattığı biçimde mikrofona getirdikten sonra, yazarın tip aracılığıyla vurgulamak istediği sorun hakkında bilim adamlarının görüşlerine başvuran bir yapım: **Yolun Yarısından Sonra.** Yazarlarımızın yarattığı yaşlı tiplerin yaşama bakışlarını, çevrelerindeki olaylara, olgulara, sorunlara katkılarını, etkilerini sergileyerek benzer durumları yaşayan yaşlıların ne yapması gerektiği üzerinde duruluyor dizide. Doğal olarak böylece, yaşlıların çevrelerindeki kişilerin de onların psikolojilerini anlamalarına katkıda bulunuyor izlence.

Dizinin danışmanlığını başından beri **Doç. Dr. Engin Eker** yapıyor.

Temmuzun ilk haftasında yayımlanan birinci izlencede dizinin amacı vurgulandı. Sonra eleştirmen Konur Ertop, Cumhuriyet dönemine gelinceye dek yazın ürünlerimizde yaşlıların hangi açıdan ele alındığını anlattı. Ertop'tan sonra dizinin danışmanı **Doç. Dr. Engin Eker**, yaşlıların içinde bulunduğu sorunların neler olduğunu özetledi. Böylece **Yolun Yarısından Sonra**'da **Alâettin Bahçekapılı**'nın hangi sorunlar, hangi olgular üzerinde duracağı belirlenmiş oldu. Bu genel girişten sonra, her hafta bir ürün olmak üzere Osmanlı İmparatorluğu'nun sonuyla Cumhuriyet Türkiyesi'nin başını yaşamış yaşlı tipler ele alınmaya başlandı: Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Kiralık Konak'ındaki Naim Efendi, Melih Cevdet Anday'ın Aylaklar'ındaki Leman Hanım, Reşat Nuri Güntekin'in Yaprak Dökümündeki Ali Rıza Bey tiplerinin durumu, sorunları dramatize biçimde getirildi mikrofona, sonra da Doç. Dr. Engin Eker bu tiplerin psikolojik çözümlemesini yaptı. M. Şevket Esendal'ın Ayaşlı ve Kiracıları'ndaki Hasan Bey ve Şefik Bey ve İhtiyarlık adlı öyküsündeki Baba ve Anne tipleri, Abdülhak Şinasi Hisar'ın Fahim Bey ve Biz romanındaki Fahim Bey ve Çamlıca'daki Eniştemiz romanındaki Vamık Bey de incelenen tipler arasında. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Saatleri Ayarlama Enstitüsünün kahramanı Hayri İrdal, Oktay Rifat'ın Kadınlar Arasında oyunundaki yaşlı kadınlar, Refik Halit Karay'ın Bu Bizim Hyatımız romanındaki Mazlum Sami Bey, R. Nupri Güntekin'in Acımak romanındaki Mürşit Efendi tipleri de irdelendiğinde dizi 13. izlenceye gelmişti: Geriye dönüp bakmanın sırasıydı. O güne değin neler yapıldı, neler söylendi?... Bu özet izlenceden sonra Ahmet Muhip Dranas'ın Gölgeler adlı oyunundaki Baba, Memduh Şevket Esendal'ın Vassaf Bey adlı romanındaki Vassaf Bey, Nahit Sırrı Örik'in Ahnyazısı adlı oyunundaki Mualla Hanım ve Orhan Kemal'in Evlerden Biri adlı romanındaki Sadi Bey tiplerinin çözümlemesine yer verildi. Dizide 1983 sonuna doğru S. Kudret Aksal'ın Şakacı adlı oyunundaki Baba, Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın iki öyküsündeki (Tosun ve Yaşlı Yazar) ve Halit Ziya Uşaklıgil'in bir öyküsündeki (Ferhunde Kalfa), Adalet Ağaoğlu'nun Tombala adlı oyunundaki yaşlı tipler de psikolojik açıdan incelendi, bu tiplerin içinde bulunduğu yaşlılık sorunları üzerinde durulduğu, çözüm yolları araştırıldı:

Her izlencede ele alınan yazar ve ürün hakkında eleştirmenlerin neler yazdığına da yer verildiğini hemen eklemek gerekiyor.

Son olarak denebilir ki, **Yolun Yarısından Sonra** alışılmadık türde bir yazın izlencesidir. Yaşlı kişilere Türk yazınının seçkin ürünlerini dramatize biçimde ve dinleyenlerin de kendilerini bulacakları bir yaklaşımla sunmak, yazınımızın sevilmesine, bilinmesine katkıda bulunmaktadır. Ayrıca **Yolun Yarısından Sonra**, sanatçılarımızın yaşamın nabzını ne derecede ellerinde tuttuklarını, ne ölçüde gerçek tipler yaratabildiklerini göstermesi bakımından da ilginç... Sanatçılarımızın toplumumuzun sesini, sorunlarını dile getirdiğini, onların sözcüleri olduğunu ortaya koyuyor dizi.

Yolun Yarısından Sonra, yaşlıların sorunlarına ilginç bir yaklaşımı getiriyor: Ele alınacak sorunu yaşayanların Türk yazın ürünlerinden seçilmesi ve sonra sorunun nasıl çözülebileceğini ortaya koyması, bilim adamıyla sanatçının görüşlerinin ne denli uyuşma (ya da uyuşmama) içinde olduğunu göstermesi bakımından da dizi ilginç...

26 hafta sürmek üzere planlanan dizi, konunun önemli ve ele alınabilecek yapıtların çokluğu yüzünden 26 hafta daha uzatıldı. Bu yerinde kararı alkışlıyoruz. Ayrıca, düşünülüşünden yapımına, müziğinden seslendirilişine dek özgün, nitelikli, emek verildiği belli olan bu izlence dizisi, TRT-II'nin biraz şanssız olan yayım günü, saati ve alanından alınarak TRT'nin öteki postalarında da yayım-

lanmalıdır. Böylece **Alâettin Bahçekapılı**'nın ve izlenceye emeği geçen seslendirme sanatçılarıyla danışman **Doç. Dr. Engin Eker**'in emekleri, çabaları daha iyi değerlendirilebilir kanısındayız.

Daha yakın zamanlarda ürün veren yazarları ve günümüzün sorunlarını dile getiren yapıtları irdelerken bir güçlükle, herhangi bir engelle karşılaşmamasını diliyoruz **Alâettin Bahçekapılı**'nın. **Yolun Yarısından Sonra**'nın yolu açık olsun.

DÜNYA HİKÂYECİLİĞİNDEN ÖRNEKLER: «Çeşitli ülkelerin hikâyeciliğini tanıtmak, hikâyelerinden seçilmiş örnekler vermek, böylece kültürel gelişmemize ve okuma alışkanlığının yaygınlaşmasına katkıda bulunmak» amacıyla hazırlanan dizinin yapımcısı: **Nursel Duruel.**

Perşembe günleri saat 18.30'da TRT-II'de (15 günde bir) yayımlanan dizide Almanya, Avusturya, Danimarka, İngiltere, İtalya, Macaristan, Romanya, Amerika, Güney Amerika, Arap ülkeleri, Hindistan, Japonya, Arnavutluk, Bulgaristan, Fransa, İsveç, İzlanda, Norveç, Yugoslavya öykücülüğü ve öykücüleri tanıtılıyor. İzlencelerde öykücülüğü konu alınan ülkeyle ilgili genel bilgilere de yer veriliyor. Ayrıca o ülkeden seçilen yazar hakkında kısa bilgiler ekleniyor ve bir öykü mikrofona getiriliyor. 1983 başından beri süren dizi 1984 yılında da aynı gün ve saatte (aynı dönüşümle) yayımlanacak.

ÖRNEKLERİYLE DÜNYA ŞİİRİ: **Prof. Dr. Cevat Çapan**'ın metinlerini yazdığı bu dizide: «Başlangıcından günümüze dünya şiirinin gelişimini anlatmak, ünlü şairleri ekolleri ve yaşadıkları dönemin özellikleriyle birlikte tanıtmak, şiirlernden örnekler vermek, böylece kültürel gelişmemize katkıda bulunmak» amacı güdülüyor.

Perşembe günleri saat 18.30'da (15 günde bir) TRT-II'de yayımlanan bu dizinin yapımcılığını **Güneş Buharalı** üstlenmiş.

Cevap Çapan'ın yetkin, usta kaleminden çıkan izlence metinlerinde Mezopotamya'nın, Mısır'ın eski uygarlıklarına uzanan şiirlerden başlayarak, Eski Yunan, Roma, dönemi şiirlerinin taşıdığı özelliklere değiniliyor. Ortaçağın destanlarına ve şövalyelik şiirlerine, Rönesans ve hümanizma şairlerinin verimlerine ilişkin olarak yapılan izlencelerden sonra 17. ve 18. yüzyılın şiir özellikleri irdeleniyor. İzlence daha sonraki dönemlerde yazılan şiirlerden örnkler verdikten ve Ortadoğu ülkelerinin şairlerini de mikrofona getirdikten sonra sona erdi.

İtalyan şiirinin ilk ustalarının tanıtıldığı bir izlenceden alıntı

«Yaşam yolculuğumuzun yarısına varınca,
Doğru yolun kaybolduğu
Karanlık bir ormanda buldum kendimi.
Ah, nasıl anlatayım bu ormanın
Ne vahşi, ne karışık, ne aşılmaz bir yer olduğunu!
Düşünmek yeniden ürpertiyor içimi.

Bu ünlü dizelerin büyük İtalyan şairi Dante'nin Tanrısal Komedya ya da Kutsal Komedya diye çevirebileceğimiz Divina Commedia'sının başlangıcı olduğunu birçok dinleyicimiz belki de biliyordur. İşte bu akşamki programımızda İtalya'da Rönesans'ın ilk adımları konusunu ele alırken şiir sanatında hem önemli bir dönemin ilk aşamasını, hem de Dante ve Petrarka gibi iki önemli şairi tanımaya çalışacağız.»

Örnekleriyle Dünya Şiiri dizisinde Cevat Çapan'ın konuya egemenliğini yansıtan metinlerini seslendirecek sanatçıların seçiminde yapımcı **Güneş Buharalı**'nın özenli tutumu belirgin...

BİR ROMAN / BİR YAZARDAN HİKÂYELER: Cumartesi ve pazar günleri dışında her gün saat 13.45'te TRT-II'de dinlenebilen bu dizide Türk ve dünya yazınından seçilen romanlar ya da öyküler on beşer dakikaya sığacak biçimde parça parça okunuyor. Gayretli bir sunucunun çabasından başka hiçbir yapım özelliği taşımayan bu dizide Ömer Seyfettin'den, Refik Halit Karay'dan, Memduh Şevket Esendal'dan, O. Henry'den, Sait Faik'ten öyküler, Ernest Hemingwayden, C. Bronte'dan, Charles Dickens'tan, Goethe'den, Balzac'dan, A. H. Tanpınar'dan, Peyami Safa'dan, Halide Edip'ten, A. Ş. Hisar'dan, R. Nuri Güntekin'den ve daha başka yazarlardan seçilen birer roman «arkası yarın» anlayışıyla okunuyor. Ne ki, **Arkası Yarın** izlencelerinde olduğu gibi, önceki bölümlerin bir özetini yapmak zahmetine bile girilmiyor **Bir Roman/Bir Yazardan Hikâyeler** dizisinde. 15 dakikalık süreye bir romanın 5—6 sayfasının sığacağı düşünülürse bir romanın bitirilmesinin haftalar alacağı kolayca anlaşılır. Bu durumda okunması planlanan yapıtların bir yıl içinde bitirilemeyeceği de ortaya çıkar. Bu nedenle dizi 1984 yılında da sürdürülecek. Dizinin okuma yazması olmayan ya da kitap alacak olanakları bulunmayan dinleyenler için yararlı olabildiğini sanıyoruz. (Not: Dizi 1984 yılında haftanın ilk beş günü saat 22.30da TRT-II'de yayımlanacak.)

ARKASI YARIN «Özellikle edebi değeri olan ve ilgi toplayan çeşitli roman ve hikâyeleri rahat, anlaşılır bir anlatımla bölümler halinde radyoya uygulayarak dinleyicinin düşünce yapısını ve duygu dünyasını geliştirmek» amacında olan bu dizi haftanın ilk altı günü yayımlanıyor. TRT-I'de saat 10.02'de, TRT-II'de saat 16.20'de yayımlanan 20 dakika süreli bu izlenceleri Ankara, İstanbul ve İzmir Radyolarının ilgili birimleri hazırlıyor.

Bu dizide bu yıl yayımlanan yazarları ve yapıtları gözden geçirelim şimdi (ayraç içinde «uygulayan»lar belirtilmiştir).

Restif de la Bretone-Babamın Hayatı, 12 bölüm. (Fikret Tartan)
Robert Thomas-Kandırılan Kadın, 6 bölüm. (Tayfun Türkili)
Sidney Sheldon-Gazap Rüzgârı, 12 bölüm. (Nuran Devres)
Bernard Victor Dreyer-Afrika'da Bir Cinayet, 6 bölüm. (Güray Tekçe)
F. W. Kenyon—İhtiras Enginleri, 12 bölüm. (Şaika Günsel)
Mehmet Seyda—Kim Kimdir, 12 bölüm. (Mehmet Seyda)
Joseph Kessel—Medicis Çeşmesi, 12 bölüm. (Rukiye Tümen)
Jennifer Ames—Büyülü Düğün, 12 bölüm. (Nevin Oktar)
Lucy M. Montgomery—Yeşil Pencereli Köşk, 6 bölüm. (Vedat Yazıcı)
John Van Drutun—Hoş Geldin Bahar, 5 bölüm. (Muazzez Menemencioğlu)
Thomas Hardy—Orman Kızı, 12 bölüm. (Sıtkı Tekmen)
A. Hamdi Tanpınar—Saatleri Ayarlama Enstitüsü, 12 bölüm. (A. Çakır — İ. Gülşen)
Harold Robins—79. Park Caddesi, 12 bölüm. (Yıldıray Şentürk)
Evin İlyasoğlu—Amerikalı Gelin, 6 bölüm. (Evin İlyasoğlu)
Helen Van Slyke—Marry, 12 bölüm. (Sema Okay)
Erskine Caldwell—Alınyazısı, 6 bölüm. (Metin Şener)
Jack London—Yanan Gün, 12 bölüm. (Ahmet Çakır)
Hidayet Karakuş—Yağmurlar Nereye Yağar, 12 bölüm. (H. Karakuş)
Burhan Günel—Kalanlar ve Gidenler, 12 bölüm. (Özel Arabul)
William Irish—Turuncu Şapkalı Kadın, 6 bölüm. (Zahide Muratoğlu)
Katherine Wigmore Eyre—Maziden Gelen Sevgili, 6 bölüm. (İrfan Erkan)
Rosamand Marshall — Gönül Fırtınası, 6 bölüm. (Suzan Bolat)
Rıfat Ilgaz — Karadeniz'in Kıyıcığında, 6 bölüm. (Tülay Bahçekapılı)

J. Susam — Aşk Kapıyı Çalınca, 6 bölüm. (Sema Cığızoğlu)
Anne Marcel — Yeşil Taşlı Hançer, 6 bölüm. (Can Kapyalı)
Knut Hamsun — Son Bölüm, 6 bölüm. (Nursel İnal)
Zsolt Von Harsanvi — Franz List, 18 bölüm. (Asuman Korad)
Talip Apaydın — Toz Duman İçinde, 6 bölüm. (Dinçer Sümer)
Talip Apaydın — Vatan Dediler, 6 bölüm. (Dinçer Sümer)
V C. Andrews — Rüzgârda Gül Yaprakları, 12 bölüm. (Nuran Devres)
R. Bolonzi — Kader Ağlarını Örünce, 6 bölüm. (E. Yazıcıoğlu)
James Drawbell — Son Perde, 12 bölüm. (Metin Şener)
E. Ekrem Talu — Gün Batarken, 6 bölüm. (Nurettin Erdoğu)
A. J. Cronin — Dönüş, 6 bölüm. (Şaika Günsel)
Alan Paton — Ağla Sevgili Yurdum, 12 bölüm. (M. Menemencioğlu)
H. de Balzac — Cesar Birotteau, 12 bölüm. (Gülşen Girginkoç)

RADYO TİYATROSU «Radyo için yazılmış oyunlar aracılığıyla dinleyicinin duygu ve düşünce yapısını geliştirmek, kişiler arası ilişkilere, kişi ve toplum hayatına olumlu katkılarda bulunmak, çeşitli yazılı edebiyat türlerinin ve çağımızda ilgi gören eserlerin tanıtılmasına yardımcı olmak» amacıyla TRT-I'de Çarşamba ve cumartesi günleri **Radyo Tiyatrosu** izlencesi yayımlanıyor. **Arkası Yarın**'larda olduğu gibi **Radyo Tiyatrosu** izlencelerinde de yer alan oyunlar TRT-I'de yayımlandıktan bir süre sonra TRT-II'de yeniden mikrofona geliyor. TRT-I'de çarşamba günleri saat 12.02'de, Cumartesi günleri 11.05—12.00 arasında, TRT-II'deyse pazar günleri saat 11.00'de yayımlanıyor. **Radyo Tiyatrosu.**

Şimdi, 1983 yayım döneminde bu saatte yayımlanan yeni oyunların hangileri olduğunu görelim.

Ümit Kaftancıoğlu — Dönemeç. (Gülseren Ordu)
Conrad Aiken — Sevgisiz Adam. (Sevgi Özyurt)
Mehmet Dinçer — Beklenen Gece.
Marguerita Duras — Temposu Orta Karar Bir Ezgi. (Vesile Özdem)
F. H. Çorbacıoğlu — İkinci Balayı.
Roberta Leigh — Aşk Dolabı. (Füsun Cinkılıç)
Kavabata — Mutluluk Yanıbaşımızda. (Aysun Oğuzutku)
Erdoğan Aytekin — Birimiz Olsun Direnebilseydik.
J. D. Salinger — Zor Yaşlar. (Eren Arcan)
Margarite Duras — Parkta. (Necla Algan)
Jacguiline Binet — Hayat Budur. (Sema Okay)
Rockman Holt — Kapkara Bir Aydınlık. (Erol Erdoğmuş)
Rachel Maddux — Bahar Yağmuru. (Nuran Devresi)
Lapjos Zlahy — Nehirden Gelen Kadın. (Bilgi Gökçeer)
Füruzan — Kış Gelmeden. (Ümran Düşünsel)
Elison Carrol — Oğlumuz Freddie. (Melih Ölçer)
Arlene Hale — Düğün Çözüldü. (İnci Adalı)
Ülkü Ayvaz — Bağlanma.
İnci Günyaz — Mutluluk Zamanı.
Mahmut Tunaboylu — Düşlerle Dolu Bir Gece.
Henry Bordeaux — Yünlü Entari. (Sıtkı Tekmen)
Agatha Cristie — Filler de Hatırlar. (Bilgi Gökçeer)
Barry Bermange — Kiracı. (Duygu Uğur)
Maria Venturi — Tuzak. (Özel Arabul)
Çhekhov — Tzybukin'lerin Evi. (Asuman Avar)

Can Kapyalı — Amcamın Vasiyeti.
Eudora Welty — Geç Gelen Pişmanlık. (Sevgi Özyurt)
Jack London — Hırsızlar. (İkbal Gülşen)
İnci Günyaz — Ertelemek.
A. Aylan Aksel — Eylülün İlk Perşembesi.
F Hayati Çorbacıoğlu — İkinci Viyana Olayı.
Guillia Villari — Vizon Kürk. (Bilgi Gökçeer)
Sönmez Atasoy — Ömür Biter Yol Bitmez.
Wilhelm Hauf — Kesik Elin Öyküsü. (Kemalettin Yeşilay)
Kamala Markandaya — Elekteki Öz. (Yeşim Bayer)
Fikret Tartan — Gecikmenin Bedeli.
Burhan Günel — Eski Sevgiler.
Neil Simon — Mutlu Başlangıç. (Melih Ölçer)
Somerset Maugham — İnci Kolye. (Melih Ölçer)
İnci Günyaz — Ne Günlere Kaldık.
Hidayet Sayın — Düşler ve Gerçekler.
1983 yayım döneminde TRT-II'de yeni olarak şu oyunlar yayıma girdi.
Alfred Bremmer — Yaşam Savaşı. (Güray Tekçe)
F. H. Çorbacıoğlu — Sorumluluk.
Süleyman Bulut — Kamil Usta.

ÇOCUK BAHÇESİ Çocuklara yönelik yerli ve yabancı yapıtlardan 15'er dakikalık bölümler halinde mikrofona haftanın beş günü gelen bu dizinin amacı şöyle belirlenmiş: «Çocuklar için yazılmış, edebi değeri olan ya da öğretici özellikleri bulunan yerli ve yabancı çocuk romanlarını, radyoya uygun bir tiyatro anlatımıyla bölümler halinde sunarak, çocukların bilgi ve görgülerini, duygu ve düşünce dünyalarını geliştirmek, okuma ve araştırma tutkusu yaratmak, çocukların oyunlaşan örneklerle iyilik, doğruluk, dürüstlük kavramlarını öğrenmelerini, olumlu davranışlara yönelmelerini sağlamak.»

TRT-I'de saat 18.05'te yayımlanan bu dizide Ankara ve İstanbul Radyolarının ilgili birimlerinin hazırladığı şu oyunlar yer aldı.

F. H. Çorbacıoğlu — Güneşli Yağmur, 16 bölüm.
Rıfat Ilgaz — Halime Kaptan, 6 bölüm. (Zahide Muratoğlu)
F. H. Çorbacıoğlu — Küçük Ressam, 10 bölüm.
Jose Mauro de Vasconcelos — Güneşi Uyandıralım, 10 bölüm. (G. Karakadıoğlu)
Sülhi Dölek — Üçüncü Kattaki At, 5 bölüm.
Selahattin Küçük — Karabulut, 5 bölüm.
Lucie Rauzier Fontayne — Küçük Gitarlı Kız, 8 bölüm. (Vedat Yazıcı)
M. L. Ficher — Roz Değişmek İstiyor, 5 bölüm. (Günseli Dağaşan)
Selahattin Küçük — Parmak Çocuk, 5 bölüm.
Ülker Köksal — Yarınları Yapanlar, 12 bölüm.
Gülten Dayıoğlu — Fadiş, 10 bölüm. (Mehmet Seyda)
Mahmut Tunaboylu — Karadeniz Kaptanı, 15 bölüm.
Hadi Besleyici — Korkulu Tatil, 7 bölüm. (Tayfun Türkili)
Hector Malot — Umut Ören Çocuk, 6 bölüm. (Selma Fındıklı)
Jack London — Sirk Köpeği, 8 bölüm. (Yıldıray Şentürk)
Mehmet Seyda — Melek Yenge, 9 bölüm. (NOT: Melek Yenge'yi M. Seyda yazmış görünüyor. Oysa Mustafa Balel'in Cumartesiye Çok Var mı? adlı kitabını okuyanlar Mehmet Seyda'nın «uygulayan» olduğunun ayrımına vardılar.)

B) TELEVİZYON VE YAZIN

Bu bölüme sinema eleştirmeni Atilla Dorsay'ın bir yazısıyla (18) başlamak istiyorum.

«Kasım... Ölümler ayı, hüzünler ayı... 10 Kasım'ın ardından çeşitli ölüm yıldönümleri, düşen yapraklarla birlikte aramızdan ayrılmış onca dostun kederli anısı... Soğuk, zalim, acımasız kasım...

Türk sineması için özel bir önemi var kasım ayının... İlk Türk filmi 1914 yılının kasım ayında çekilmiş. İlk kez eline kamerayı alan gencecik bir subayın, **Fuat Uzkınay**'ın, Yeşilköy'deki Rus anıtının halk tarafından yıkılması olayını filme almasıyla... Her yıl kasım ayında sinemamızın kuruluşunun anılması, geçmiş yıllara nostaljik veya bilimsel bir bakış atılması bu yüzden... Bir de 5 Kasım'da sinemacıların ilk kez birlikte yaptıkları ünlü «sansürü protesto» yürüyüşü var... Ama bundan böyle kasım ayının Türk sineması için başka bir anlamı olacak. 14 Kasım anılacak hemen... 17 Kasım, gazetelere yansıyanlardan öğrendiğimize göre, bir Türk filminin yakıldığı tarih olacak. TRT Genel Müdürü **Macit Akman, Yorgun Savaşçı** filminin, gazetelere yaptığı açıklamalarda bu tarihte kendisi tarafından yakıldığını söylüyor. Türk sinemasının 70 yıllık tarihinde ilk kez bir film, bir devlet kuruluşu eliyle yakılıyor. Hem de o kuruluşun kendi yaptırdığı, kendi bünyesinde oluşan, sayısız sanatçının yıllar süren çabasıyla, emeğiyle ve bu milletten toplanan vergilerle yapılan, devletin tam 40 milyon lirasına malolan bir film yakılıyor. Ve bunu o kuruluşun sorumlusu açıklıyor. «Yorgun Savaşçı'yı yaktırdım» diyor. Bir gün sonra da, bu kez «Küçük Ağa» dizisini yasaklattığını öne sürüyor ve şöyle diyor: «Tam 98 milyon lira para harcandı, ancak bu kadar para harcandı diye filmi göstermek zorunda değiliz» (!)

(...) Film yakılır mı? Hangi uygarlık, hangi çağdaşlık anlayışına sığar? Her türlü ön denetimden geçerek, milyonlar harcanarak yapılan filmler nasıl yayınlanmaz? Bırakın yayınlansın... O konuya başka türlü bakan bir yapıtı da filme ahr, onu da gösterirsiniz. Fikirler, görüşler, çeşitlilikleri içinde değer kazanırlar, karşıtlıklar içinde doğrulanırlar. 3 tane parti liderini ekrana çıkardı diye basından bol keseden övgüler alan **Macit Akman**'ın ismi, ne yazık ki TV tarihimizde film yakan müdür diye anılacak. Bu olaylar **Macit Akman**'ın boyunu aşıyorsa, istifa etmek ve milyonluk filmleri yakmak sorumluluğundan kurtulmak da mı aklına gelmiyor?»

Kemal Tahir'in ünlü yapıtı **Yorgun Savaşçı**'dan televizyona uyarlanan Halit Refiğ'in yönettiği 8 bölümlük dizinin yakılması olayı 1983'ün sonlarının en büyük, en acı, en tüyler ürpertici olayıydı. Tartışmaları süren olayın değerlendirmesini tarihin yapacağına inanarak filmde emeği geçenleri burada saygıyla selamlıyorum.

Şimdi, 1983'te televizyonumuzda yayımlanan, yazarlarımızın ürünlerinden yola çıkılarak hazırlanmış, yapımlara geçmeden önce bir iki not:

- Bir önceki Yıllık'ta dile getirdiğim bir kaygım (19) şuydu: Aralık 1982'de yayımlanmak üzere hazırlanan **Ahmet Mithat**'ın **Henüz On Yedi Yaşında** adlı yapıtının «konuları benzer olan üç romanın üst üste yayımlanması izleyiciyi bıktırabilir» gerekçesiyle 1983'e ertelendiğini bildirerek bu tür «bir süre için ertelemelerin bilinmeze, sonsuza atılmak anlamına geleceğini» vurgulamıştım. Gerçekten de **Henüz On Yedi Yaşında** bilinmeze atıldı, 1983'te de yayımlanmadı.
- 1981'den beri pazar akşamları (arada bir) beyazcama gelen ve izleyicileri çileden çıkaran **Şiir Dünyası** izlencesi, tek seçici, tek konuşucusu, şiir seçmekten ve okumaktan nasipsiz **Necdet Evliyagil**'in siyasete atılmak kararı vermesinden sonra beyazcamdan kalktı. Siyaset rüzgârları **Evliyagil**'e pek bir yarar sağlamadıysa da, izleyicileri kurtardı. Yaşasın siyaset. (!)

● Bu yılın sonuna doğru yayımlanacağı açıklanan bir uyarlama da **Mithat Cemal Kuntay**'in **Üç İstanbul**'uydu. Üç bölüm olarak hazırlanan **Üç İstanbul**'un senaryosunu **Bülent Oran** yazdı, yapımcılığını **Oktay Alptürk** üstlendi. Yöneten: **Feyzi Tuna.** Burçin Oraloğlu, Nilgün Akçaoğlu, Ayda Aksel, Sadrettin Kılıç, Erol Keskin, Yalçın Boratap, Savaş Dinçel, Hadi Çaman, Ulvi Alacakaptan, İsmet Ay, Orçun Sonat, Neriman Köksal, Celile Toyon, Nüvit Özdoğru ve Gülsen Tuncer'in rol aldığı **Üç İstanbul**'da Mithat Cemal, İstanbul'un üç dönemindeki siyasal ve toplumsal olayları anlatmaktadır. Yayımı 84'e kaldı.

● **Kartallar Yüksek Uçar:** Televizyonun gediklilerinden **Atilla İlhan'm** senaryosunu yazdığı bu dizi de yayım sırası bekliyor. Ellişer dakikalı on iki bölüm olarak hazırlanan **Kartallar Yüksek Uçar**'ın yönetmenliğini **Hüseyin Karakaş** yaptı. Yapımcısı: **İbrahim Başar.** Dizide, 1950'lerin başlarından 1970'lere kadar gelişen modernleşme akımının halk üzerindeki etkisi konu ediliyor. Dizide rol alan sanatçılar: Sadri Alışık, Can Gürzap, Selda Alkor, Yurdanur Gerçeker, Meral Gökçe, Serap Aksoy, Özlem Onursal, Hamit Yıldırım, Selçuk Özer ,Bülent Bilgiç, Hüseyin Peyda, Füsun Demirer, Nuri Tığ ,Zeynel Karaca, Necmettin Çobanoğlu. Daha önce televizyonumuzda yayımlanan **8 Sütuna Manşet** adlı dizisinden, romanlarından, incelemelerinden, şiirlerinden ve gazete yazılarından geniş kitlelerin tanıdığı **Atilla İlhan**'ın **Kartallar Yüksek Uçar**'da olaylara nasıl bir bakış getireceği, gelişmeleri nasıl yorumlayacağı ve ne gibi tipler yaratacağı merakla bekleniyor.

● TRT yönetiminin yazına ve yazarlarımıza bakış açısını ortaya koyacak ilginç bir örnek, Tarık Buğra adı çevresinde oluşmaktadır. Bu yazarımızdan kısa bir sürede üç uyarlama yapıldı. Önce, **İbiş'in Rüyası**'yla geldi **Tarık Buğra** beyazcama. Bu yıl, yazarın yaşamından yola çıkarak yazdığı, **Yalnızlar** dizisini izledik. Şimdi de, aynı yazarın **Küçük Ağa** adlı yapıtı televizyona uyarlandı. Sekiz bölüm olarak hazırlanan **Küçük Ağa**'nın yönetmenliğini **Yücel Çakmaklı** yaptı. **İlksen Bektaş**'ın yapımcılığını üstendiği dizide Kurtuluş Savaşı yıllarında Kuvayi Milliye için çalışan bir din adamının yaşamı anlatılıyor. Altmışar dakikalık sekiz bölümde izleyeceğimiz dizide şu sanatçılar rol aldı: Çetin Tekindor, Fikret Hakan, Ahmet Mekin, Erol Taş, Kadir Savun, Haluk Kurtoğlu, Sevinç Niş, Süheyl Eğriboz, Eşref Kolçak, Yusuf Sezgin, Atilla Ergün, Turgut Savaş ve Cemal Konca. 1983 sonunda yayımlanması düşünülen dizi, M. Akman tarafından 1984'e ertelendi.

● **Ünlü Türk Romanları ve Hikâyeleri** dizisinde yer almak üzere **Ahmet Hamdi Tanpınar**'ın **Saatleri Ayarlama Enstitüsü** üstünde çalışmalar başladı. **Naci Çelik Berksoy** ve **Cumhur Atalay**'ın hazırladığı dizide daha önce iki Türk yazarının yapıtlarından uyarlanan oyunlar izlemiştik. (20) Bu yıl da üç yazarımızdan dört oyun izleme olanağı bulduk. (Bunlardan aşağıda söz edeceğiz). Dizide yer alması düşünülen **Halide Edip Adıvar**'ın **Himmet Çocuk** adlı yapıtının çekimi bütçe konusundaki anlaşmazlık yüzünden **Berksoy** ve **Atalay**'dan alınarak Ankara TV'sine verildi.

●İki yıl önce izlediğimiz — ve beğenemediğimiz — **Parkta Bir Sonbahar Günü**'nün devamına karar verildi. **Recep Bilginer**'in yazdığı dizi on bölüm olacak. Yönetmen: **Hüsamettin Ünlüoğlu.**

● **Halikarnas Balıkçısı**'nın «Aganta Burina Burinata» adlı yapıtı da **Açık Denizlere... Aganta** adıyla televizyon dizisi olarak çekilmeye başlandı. Senaryoyu yazan Ziya Öztan, diziyi de yönetiyor. Yapımcı: Tanju Turunç. Dizide İhsan Yüce, Meral Niron, Levent Özdilek, Nurperi Gökhan, Ahmet Kostarika, Neslihan Bilican, Umut Akbay, Latif Özcan ve Cihan Eser oynuyorlar.

Şimdi, 1983'te televizyonda yayımlanan roman, öykü ve oyun uyarlamalarını görelim

ÜNLÜ TÜRK ROMANLARI VE HİKÂYELERİ Yönetmenliğini **Naci Çelik Berksoy**'un, yapımcılığını **Cumhur Atalay**'ın, senaryo yazarlığını **Engin Noyan**'ın üstlendiği dizide 5 Ocak akşamı iki öykü uyarlaması geldi beyazcama: Önce Memduh Şevket Esendal'ın **Komiser**, sonra Reşat Nuri Güntekin'in **Avukat** adıyla uyarlanan yapıtları.

Komiser'de Aydemir Akbaş, Metin Çeliker, Nilüfer (Alagöz) — Eray Kurşuncu oynadılar.

Avukat'ta da İsmail Hakkı Şen, Serpil Güneri ve Şener Gezen rol aldılar.

2 Şubat'ta aynı dizide **Samipaşazade Sezai**'nin **Pandomima** adlı öyküsünden yapılan oyun yayınlandı. Renkli olarak yayınlanan oyun 35 dakik sürdü. Oyunda Recep Filiz, Özlem Onursal, Mazhar Alanson, Ayten Erman ve Belkıs Dilligil rol aldılar.

21 Nisan'da yine **Samipaşazade Sezai**'nin bir yapıtının uyarlaması yer aldı beyazcamda: **Sergüzeşt.**

Oyunda Süheyl Eğriboz, Niyazi Er, Benek Aksoy, Hale Akınlı, Sevgi Özerkin, Nurhan Nur, Ahmet Evintan, Tevfik Tunga ve Şule Önder rol aldılar. Oyun iki bölüm halinde renkli olarak yayımlandı.

Dizi hakkında genel olarak şunlar söylenebilir: Üç yıllık bir çabayla biri yayımlanmayan yedi yapım ortaya koyan **Berksoy - Atalay -Noyan** üçlüsü, bugünün izleyicisine çok bir şey kazandırmayan eski yapıtlardan hızla sıyrılarak, kendimize yakın bulacağımız, yaşadığımız sorunları, değişimi yansıtan ürünlere yönelmelidirler. Konularıyla, içerikleriyle, getirdiği dünya görüşüyle aşılmış olan bu tür yapıtlar, ancak eğitim amacıyla hazırlanan izlencelerde, belli bir yerden kalkıp belli bir yere varmayı amaçlayan bir bütün içinde örnek olarak yer almalıdır. Oysa dizinin yayımlanma periyotuna bakıldığında eğitim amacına yöneldiği ya da bir dönemin aynası olmaya çalıştığı söylenemez. Ancak şunu da belirtmeliyiz: Yapımcı eskinin dehlizlerinde dolaşmak istemeyip çağdaş sorunları, toplumu iyiye, güzele götürecek, toplumsal değişimi amaçlayacak izlenceler önerse, TRT yönetimi bu öneriyi nasıl karşılar? Bu sorunun yanıtı birçoklarımızca bilinmektedir.

EMEKLİ **Behçet Necatigil**'in radyo için yazdığı bu oyunu 31 Mart akşamı renkli bir televizyon filmi olarak izledik. Elli dakika süren oyunda: emekli olduktan sonra büyük bir boşluğa düşen, sonra bunalıma sürüklenen bir adamın öyküsü anlatılıyordu. Emeklilerin psikolojilerinin kimi yönlerine değinmekle birlikte abartılı yönleri olan bir oyundu **Emekli.**

İZİNLİ Ayla Kutlu'nun aynı adlı öyküsünden TV'ye uyarlanan **İzinli**'de, cezaevinde hükümlü annesiyle yaşamak zorunda kalan bir çocuğun 24 saatlik bayram izni anlatılıyordu. 7 Nisan'da yayımlanması planlanan yapım, «karamsarlık aşılıyor» gerekçesiyle son anda yayımdan kaldırıldı. **İzinli**'nin yönetmeni Okan Uysaler'di. Yapımcı Adil Daldal.

FAZİLET ECZANESİ Öykü ve oyun yazarımız **Haldun Taner**'in **Fazilet Eczanesi** adlı oyunu 16 Haziran'dan başlayarak üç bölüm halinde beyazcama geldi. Yönetmenliğini **Semih Sergen**'in yaptığı oyunu **Ekrem Çatay** ve **Tülay Eratalay** TV'ye uyarladı. TRT İzmir Televizyonu'yla İzmir Devlet Tiyatrosu'nun ortaklaşa gerçekleştirdiği yapımda Ege Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi öğrencilerinin katkısı da vardı. **Fazilet Eczanesi**'nde şu sanatçılar rol aldı: Türker Tekin, Selmin Barutçuoğlu, Cevdet Arıcılar, Erhan Gökgücü, Yıldız Kültür, Mehmet Çerezcioğlu, Zuhal Olcay, Şener Ünal, Elif Türkan Çölok, Sedat Demir, Zeki Yorulmaz, Mustafa Yavuz, Serap Büyükağaoğlu, Serap Toktay, Yaşar Ürük, Ekrem Kocalı, İbrahim Öksüz.

Fazilet Eczanesi'nde Haldun Taner, 1950'lerin Boğaziçi'ne götürüyor bizi: Çevresine uzun yıllar şifa dağıtan bir eczacının ekonomik ve toplumsal değişmeler karşısında ayakta duramamasını anlatıyor, sevgi ve dayanışmanın erdemini vurguluyor. 1960'ta ilk kez İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda, 1982'de de İzmir Devlet Tiyatrosu'nda sahnelenen oyuun, TV'ye de tamamen bir sahne düzeni içinde uygulandığı, amatörce yönetildiği ve çekildiği, hareketsiz, temposuz oynandığı için **Haldun Taner**'in yaygın ününe gölge düşürücü nitelikteydi.

YALNIZLA 1982 yılında **İbiş'in Rüyası** adlı romanı TV'ye uyarlanan **Tarık Buğra**'nın **Yalnızlar** adlı romanı da dizi yapıldı, hem de dört bölümlük dizi. Bu kadarla da kalmadı TV'nin Tarık Buğra'dan yaptığı uyarlamalar :**Küçük Ağa**'nın da çekimine tamamlandı bu yıl içinde, ancak yayımı 1984'e ertelendi.

TV'nin bir yazardan iki yıl içinde üç uyarlama yapması, izleyicinin de tepkisini çeken, yazarlar arasında »ilkel bir mantıkla 'benden yana olanlar, bana karşı olanlar' ayrımı yapıldığı» yolunda eleştirilere yol açan bir uygulama oldu. (21) TV, bu tutumu sürdürecekse, **Tarık Buğra**'nın **Küçük Ağa Ankara**'da adlı romanıyla öykülerinden seçmelerin önümüzdeki günlerde çekilip beyazcama getirileceğini söylemek kehanet olmayacak.

Yalnızlar'ın ilk bölümü 21 Temmuz'da yayımlandı. Dört bölümlük dizinin yönetmenliğini **Hüsamettin Ünlüoğlu** yaptı. Yapımcılığını **İsmail Gonca ve Tanju Kurtarel**'in üstlendiği **Yalnızlar, Tarık Buğra**'nın yaşam öyküsü. Varlıklı bir taşra ailesinin oğlunun öğrenim için geldiği büyük kentte bocalamalarını, bohemleşmesini, geride bıraktığı çocukluk aşkının bu yaşantıya duyduğu tepki yüzünden başka bir erkekle evlenmesini vb. anlatıyor Yalnızlar.

Müziklerini Yıldırım Gürses'in hazırladığı dizide başlıca rolleri Mediha Gökçer, Deniz Gökçer, Haluk Kurdoğlu, Altan Ikışık, Yaşar Güner, Engin Şenkan, Numan Pakner, Diler Saraç ve Ayşin Atav üstlendiler. Yönetmen yardımcılığını **Ertuğrul Solakoğlu**, görüntü yönetmenliğini de **Ali Uğur** yaptı **Yalnızlar**'ın.

TV'nin görsel bir araç olduğunu gözardı eden yazar, görüntünün vurguladığı herhangi bir olayı sözle de anlatmaya kalkınca radyo oyunu nitelikleri taşıyan bir yapım ortaya çıktı **Yalnızlar**'da. Yönetmen de Yıldırım Gürses'in dizi için bestelediği 'yalnızlar' adlı şarkıyı tıkandığı her yerde can simidi gibi kullanınca yerli filmler düzeyine bile ulaşamayan bir yapım oldu **Yalnızlar.**

YALANCI DÜNYA : Ünlü roman ve öykü yazarımız **Orhan Kemal**'in aynı adlı romanından **Ünal Küpeli**'nin TV'ye uyarladığı **Yalancı Dünya** 9 Ekim tarihinde başlayarak (yer sarsıntısı nedeniyle bir hafta ara verilerek) 6 Kasım akşamı bitti. Dört bölümlük **Yalancı Dünya**'nın yönetmenliğini de senaryo yazarı **Ünal Küpeli** yaptı. Görüntü yönetmenliğini Kenan Davutoğlu'nun yaptığı oyunda Alev Sayın, Eray Özbal, Yalçın Gülhan, Hamit Yıldırım, İhsan Yüce, Uğur Kıvılcım, Erhan Dilligil, Diler Saraç, Yasemin Cenkel, Funda Fırat, Zeynel Karaca, Esra Bora, Baykal Kent ve Dilaver Uyanık rol aldı.

Yılkı Atı, Kiralık Konak, Bir Kadının Penceresinden, Alçaktan Uçan Güvercin gibi önemli, yetkin yapıtları ve çok sayıda belgeseli TV'ye uyarlayan **Ünal Küpeli**'nin özenli bir çalışması **Yalancı Dünya.**

Yalancı Dünya'da **Orhan Kemal**, çok iyi bildiği Yeşilçam kaldırımlarına düşen taşralı bir genç kızın öyküsünü anlatıyor: Sıcak, akıcı, işlevi olan bir öykü bu. Tipleri renkli, canlı, yaşayan tipler. TV'ye uyarlamada da bu özelliklere özen gösterildi, tiplerin inandırıcı olması sağlandı. Ne ki, senarist olayların gelişmesinde,

örgüsünde romana (yazara) bağlı kalmadı: Birçok eklemeler, çıkarmalar yaptı. **Orhan Kemal**'in vermek istediğiyle bağdaşmayan sonuçlara vardı. Romanı okuyanlar bilirler, **Yalancı Dünya**'nın Neriman'ı intihara kalkışmaz; bir teknisyenle evlenir, mutludur, annesini de yanına almıştır. Oysa **Ünal Küpeli**, — Yeşilçam kaldırımlarına düşmüş bir kadına mutluluğu çok görmüş olacak ki — romana bağlı kalmayarak, olayların akışını kendine göre değiştirerek, uyarlamasını yaptı. Belki de bu yüzden, kimi bölümlerde **Orhan Kemal**'in adını hiç anmadı, ancak kendi adını hem başa, hem sona büyük büyük yazılarla koymayı unutmadı.

Şu söylenebilir: **Yalancı Dünya**, **Orhan Kemal**'in aynı adlı romanından esinlenerek yeniden yazıldı. **Orhan Kemal**, bugünün televizyonunda yer alabilecek ölçülere uygun bir roman yazamadı (!), yazmadı. Öyleyse, ya bu büyük yazarımız mezarında rahat bırakılmalıydı, — yazarların masajlarının çarpıtılmadan topluma yansıtılabileceği günler gelinceye dek — ya da yapıt vurguladığı yalanlarla beyazcama getirilmeli, yeni yalanlar eklenmemeliydi.

BEYAZ GÖLGE (KAÇAKLAR) 22 ve 25 Aralık akşamları beyazcama **Kemal Bekir**'in aynı adlı romanından uyarlanan iki bölümlük **Kaçaklar** geldi. Renkli olarak yayımlanan **Kaçaklar**'ın senaryo yazımını ve yönetmenliğini **Ünal Küpeli** yaptı. Yapımcılığı **Vedat Tayyar Erdamar** üstlendi. Oynayanlar: Oğuz Karaoğlu, Esra Akpınarlı, Feridun Çakarel, Suna Keskin, Ahmet Üstünel, Sami Hazinses, Birsen Akbulut, Barbaros Mutlucan, Tanju Şarman, Zeynel Karaca, Ender Us, Zeyno Çilem ve Bülent Karpat.

Kaçaklar'da, toplumun iki ayrı katından gelen iki gencin aşk öyküsü anlatıldı.

TV'DE ANMA İZLENCELERİ

10. ölüm yıldönümünde 21 Nisan günü yirmi beş dakikalık bir izlenceyle **Kemal Tahir** anıldı. İzlencede **Kemal Tahir**'in roman ve özellikle tarih anlayışı üzerinde duruldu. İzlencede şöyle denildi: «Kemal Tahir romanına toplumsal, tarihi ve geleneksel özellikleriyle Türk insanını, Türk toplumunu koymuş, bu temellere dayalı, güçlü, sağlıklı, yerli bir muhtevayla başarılı romanlar yazmıştır. (Burada K. Tahir'in şu sözlerine yer verildi: Romancı, bence, belli bir tarihi devrenin ürünüdür; romancı olarak yaşamaya başladığı zamandan itibaren. Romancı romancı olarak yaşamaya başlamadan önce ne olacağı bilinmeyen bir adamdır. Romancı ancak gerçek romancı olarak yaşamaya başladıktan sonra yaşar, yazmaya devam eder, gücü de tükenmezse romancı olarak da ölür. Bana öyle geliyor ki, bir romancı kendisini gündelik olayların, dünyada olup bitenlerin dışında tutma gücüne sahip olmalıdır. Eğer bu gücü elde edemezse, gündelik olaylar, beklenmedik olaylar, bilhassa sert olaylar, onun bütün çalışmalarını altüst edebilir. Demek ki, romancıdan istenen şey, günlüğün dışında, günlük olayların çok dışında, çok daha köklü, kendi toplumuyla son derecede derin münasebetler kurmasıdır. Büyük romancı dediklerimizin de gerçekten böyle derin, köklü ilişkiler kurmuş insanlar olduklarını görüyoruz.) Romancı konusunda bu görüşleri dile getiren Kemal Tahir, kendi sesiyle tarih konusunda da şöyle der:«Aslında ben tarihi, Anadolu-Türk insanının özelliklerini araştırırken büyük bir dayanak sayıyorum. Önceleri biz bunu, günümüzün insanına bakarak, tarihe hiç dönmeksizin kolayca başarabileceğimizi sanıyorduk. Sonra araştırıp dururken, meselelerimizi derinleştirdikçe anladık ki, tarihimizi iyice bilmeden, nerden geldiğimiz bilmeden, bugün ne olduğumuzu ve yarın nereye doğru yöneleceğmizi bilmek mümkün olmayacak.»

TV'de yayımlanan bu izlence üzerine İlhan Selçuk, Pencere adlı köşesinde bir eleştiri yazar. (22) Şöyle der bir yerinde:

«Kemal Tahir, romanlarında önyargılı bir tarih görüşünü işlemiştir. (Roman sanatı açısından yazarın değerini tartışmak bir başka iştir.) Bana sorarsanız Kemal Tahir'in tarihsel yaklaşımı özgün de değildir; Osmanlıya (ve Abdülhamitçiliğe) dönük akımların başka biçimde tezgâhlanmasıdır.

Ne var ki Kemal Tahir'in bu dönüşümü sağ kanadın pek hoşuna gitmiştir. Yazarı alıp baştacı yapmışlar; tarihsel gerçekleri saptıran yapıtlarını da göklere çıkarmışlardır. Kemal Tahir, sağ kanadın gözünde öylesine 'meşrulaşmış' ve benimsenmiştir ki, birkaç gün önce televizyonda anılmıştır.

Yanlış anlaşılmasın; «Kemal Tahir ölümünün 10. yılında anılmasın, televizyon programlarında yer almasın» demiyorum. Devletin TRT'sinin hangi ölçüler içinde çalıştığını vurguluyorum. Gerçekte bütün sanatçılarımızı anmak TRT'nin görevi olmalıdır.»

TRT'nin hazırladığı **Kemal Tahir**'i anma izlencesinde, yazarın kişiliği, özyaşamı, yapıtları yoktu. Ne vardı? Belirli bir amaca yönelik sözlerinin tutkalla birbirine yapıştırılmasından oluşan bir kurdele. İlhan Selçuk, haklı olarak buna tepki gösteriyordu.

Yahya Kemal Beyatlı'nın ölümünün 25. yıldönümünde yaşamı, yapıtları ve şiirleriyle tanıtıldığı izlence 1 Kasım'da yayınlamdı. İzlence, Beyatlı'nın: «Bir atlı akınlarda çocuklar gibi şendik/Bir atlı o gün dev gibi bir orduyu yendik.» dizeleriyle başladı. Ve bu anlayışta sürdü.

İzlencenin bir bölümünde şöyle dendi

«Yahya Kemal, sonsuz bir azimle okuyarak, Türk medeniyetini, tarihini bütün incelikleriyle tanımak için çalışmıştır. Medeniyetimizi Doğu ve Batı kaynaklarından inceleyen şairimiz, devletin her sahada güçlü olabilmesi için milli sanatın gerçekleştirilmesi gerektiği sonucuna varmıştır.»

İzlenceye konuşmacı olarak katılan Prof. Dr. Mehmet Kaplan, konuşmasına şu sözlerle başladı

«Yahya Kemal, sadece Cumhuriyet devrinde değil, bütün Türk edebiyatında yetişmiş olan en büyük Türk şairidir. Bu hükmü verirken yalnız kendi kanaatıma dayanmıyorum: Şiirden anlayan bütün Türk tenkitçileri aynı kanaattadırlar. Bunun başka bir delili, Yahya Kemal'in hemen hemen bütün şiirlerinin çok geniş bir okuyucu tarafından sevilmesi, benimsenmesi, hatta ezberlenmesidir.

Yahya Kemal, Fransa'ya gittikten sonra tarihin, kültürün, dinin ve geleneğin ehemmiyetini anlamıştır. Uzun tetkiklerden sonra şiirin muhtevasını tıpkı Shakespeare gibi uzun uzun işlemiş, düşünmüş ve kendisine göre bir senteze varmıştır. Yahya Kemal, bir 'ben' şairi değildir, Yahya Kemal «biz» şairidir.»

7 Kasım Aka Gündüz'ün 25. ölüm yıldönümüydü. TV'de ses yok. 12 Kasım Sadri Ertem'in 40. ölüm yıldönümü. TV'de ses yok gene. Neyse ki, 8 Kasım'da **Faruk Nafiz Çamlıbel**'in 10. ölüm yıldönümü unutulmadı. Ne iyi.

«Bir devrin gönüllerde, hafızalarda rüzgâr gibi sen şairi. Çağının romantik yaşantısı içinde aşkı en iyi o anlattı.»

Bu sözlerle başlayan izlencede **Çamlıbel**'in yaşam öyküsüne yer verildi. Şairin kendi sesinden şiirlerine de yer veren izlence, yirmi dakika sürdü. Bu yirmi daki-

kalık sürde, şairin kimin etkisiyle ne tür şiirler yazdığı, dil anlayışı, yapıtlarını oluşturduğu koşullar anlatıldı.

Kemal Tahir ve Yahya Kemal Beyatlı için yapılan ve sanatçılardan çok belli bir görüşe ağırlık veren anma izlenceleriyle karşılaştırılırsa, Faruk Nafiz Çamlıbel için hazırlananın daha yansız, tutarlı ve sanata, sanatçıya yakışır olduğu söylenebilir.

10 Kasım'da Mustafa Kemal Atatürk'ü anma izlenceleri içinde yer alan **Şiirlerle Atatürk**, izleyebildiğimiz yazın izlencelerinin sonuncusu oldu. **Semih Sergen**'in sunduğu yirmi beş dakikalık yapımda şu şairlerin şiirlerine yer verildi: Ümit Yaşar Oğuzcan, Cahit Sıtkı Tarancı,. Halide Nusret Zorlutuna, Orhan Seyfi Orhon, Nahit Ulvi Akgün, Behçet Necatigil, İlhan Demiraslan, Abdullah Akay, İlhan Geçer, Ayhan İnal, Mustafa Necati Karaer, Ahmet Tufan Şentürk.

İZ BIRAKANLAR **Dr. Şadan Gökovalı**'nın metinlerini yazdığı ve **Semih Sergen**'in sunduğu dizi, salı akşamları geldi beyazcama. Ne ki, hiçbir yazarımızın toplumumuzda, tarihimizde hiçbir iz bırakmadığını savlar gibi ne bir romancımızı, ne bir öykücümüzü, ne bir ozanımızı gündemine almadan sürüp gitti **İz Bırakanlar**: Yalnızca 11 Ekim günü yayınlanan bölümde Aşık Veysel'in bu toplumda iz bıraktığını unutamadan. Ancak, iyi ve akılcı bir planlamayla — örnek olarak — ekim ayı içinde — ve yine örnek olarak — Sabri Esat Siyavuşgil'in 15., Halikarnas Balıkçısı'nın 10., Asaf Halet Çelebi'nin 25., Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu'nun 5., Agâh Sırrı Levend'in 5. vd. ölüm yıldönümlerini yaşadığımız anımsanarak onların da bu toplumda bıraktığı izlerden söz edilebileceğini unutarak sürüp gitti **İz Bırakanlar.**

TARİHTE BU AY İstanbul TV'sinden **M. Turgut Masatçı**'nın hazırladığı ve ayda bir yayımlanan izlencede, tarihsel konular yanında o ay içinde doğan ya da ölen kimi sanatçılar anıldı. Örneğin: 22 Ekim Cumartesi günü saat 20'de yayımlanan **Tarihte Bu Ay** izlencesinde on yıl önce ekim ayında ölen Halikarnas Balıkçısı'na iki dakikalık bir süre ayrıldı. 17 Aralık'ta yayımlanan izlencede de Namık Kemal'e ölümünün 95. yıldönümünde beş dakika yer verildi.

İzlenceleri **Nedim Erağan** ve **Yusuf Ziya Özkan** birlikte sundu.

III — SONUÇ

«**İnsanlık, gerçek kültürünü ancak 'yazılı kültür' döneminde 'biriktirme' aşamasına gelmiş**»tir diyor Emre Kongar. (23) Şöyle sürdürüyor: «Edebiyat'ın güzellikleri, oranların dizeleri ya da yazarların satırları 'okunduğu' zaman, daha bir bilincine varılır nitelik kazanmışlardır. Görsel-işitsel araçlar, izleyiciyi daha çok etkileme gücüne sahiptir. Çünkü hem gözüne, hem kulağına hitap ederler. Fakat buradaki incelik, edebi güzelliklerin 'okuyarak' algılanmasındadır.»

Oysa, ülkemizde «yazılı kültür» araçları toplumun gelişmesini, değişmesini sağlayacak nitelik ve nicelikte değildir. Kalan boşluğu «yazılı kültür» araçlarından «daha etkin, daha kolay erişilebilen ve çok daha düşük kültür düzeylerine kolaylıkla hitap edebilen araçlar, yani radyo ve televizyon» (24) doldurmaktadır. Böylece toplumumuz, «yazılı kültür» dönemini yaşamadan, feodal «sözlü kültür»den, endüstri sonrası «sözlü kültür» dönemine atlamaktadır Kongar'a göre, ve: Bu arada, «yazılı kültür» döneminin tüm birikiminden de yoksun kalmaktadır.

Görsel-işitsel araçların ne denli düşük düzeyli «kitle kültürü» ürettiği, tek

kanala bağlı kalmanın seçme özgürlüğü tanımadığı, izlenenlerin bir mantık süzgecinden geçirilmesine olanak bırakmadığı da göz önüne alınırsa toplumun karşı karşıya bulunduğu tehlike daha iyi anlaşılır. Bu durumda, toplumun sözcüsü olan, bir anlamda yol göstericisi, öncüsü olan sanatçıların ürünlerinin mikrofonlara ya da beyazcama yansıması çok büyük bir olumluluk getirmeyecektir. Kaldı ki, bu alanda da başka tehlikeler söz konusudur, topluma başka tuzaklar kurulabilmektedir: «Türk görüntü sanatlarına egemen olan dehşet bir silah var: sansür denen şey. Sinemada olduğu gibi televizyonda da var. Bir romanı doğru yapmaya çalıştığın zaman denetim izin vermez. O yapılmış biçimiyle de ilginç değil. Neyi yapsan böyle bakmak zorundasın. Bundan kurtuluşun tek çaresi günümüzü değil geçmişi anlatarak bazı şeyleri vermektir. Günümüzü anlatan ve doğru ipuçları taşıyan bir edebiyat eserini, olduğu gibi resmetmek mümkün olmadığına göre, bu temsil edici örnek de olmaz. Doğru yaptığın zaman, o edebiyat eserinin yansımasına dönüşebilir. (...) Sade suya tirit şeyler anlatılabilir yalnızca.» (25)

Bunları, televizyonumuz için film çeken bir yönetmen, Feyzi Tuna, söylüyor. Şimdi başa dönüyoruz.

Bu incelemeye, sav-sorularla girdim. «Acaba, toplumların değişim sürecinde çok umut bağlanan kitle iletişim araçlarının — bu arada en etkinleri olan radyo ve televizyonun — bu değişmeye katkısı, ülkemizde, yeterli düzeyde midir?» «Bugün nüfusumuzun hemen hemen tamamına seslendiğimiz radyo ve telvizyon, toplumsal glişmeyi, değişmeyi mi amaçlamaktadır, yoksa toplumdaki 'statükoyu' korumayı mı?» vb.

Kitle iletişim araçlarının toplumun değişmesine katkısının olup olmadığına, bu katkının bizim ülkemiz için yeterli bulunup bulunmadığına yanıt vermek oldukça zordur «Eğer toplumun değişmesinden, 'bireylerin düşünce ve duygularını **belirli bir yönde** değiştirme' anlaşılıyorsa» (26) kitle iletişiminin toplumun değişmesine katkısı var mıdır sorusuna hem «evet» hem de «hayır» denilebilir. «Söz konusu toplumda iletişim kaynaklarını **denetleyen kişiler ve kurumlar**, o belirli yöndeki **değişime taraftarlarsa** ve bu amaçla yayınlarını sürdürürlerse, zaman içinde toplumda istenilen yönde bir değişme ortaya çıkabilir. Ortaya çıkabilir diyoruz, çünkü toplumun, belirli yönde değişmesini sadece kitle iletişimi belirleyemez; siyasal, askeri, ekonomik birçok ögenin oluşturduğu oldukça karmaşık etkenler bir ulusun siyasal ideolojisini, ekonomik yaklaşımını, eğitim anlayışını biçimler:

Eğer toplum değişmesini belirli bir yön aramadan, sadece 'değişim süreci' çerçevesinde anlıyorsak, o zaman, yukarda sorulan (kitle iletişiminin toplumun değişmesine katkısı var mıdır?) soruya daha rahat bir biçimde 'evet' diyebiliriz. Çünkü kitle iletişiminin getirdiği yaygın etkileşim şu ya da bu yönde br 'değişim' getirecektir.

Kitle iletişimi, içinde yer aldığı toplumun sosyal, ekonomik ve siyasal yapısından soyutlanarak incelenemez.»

Böyle yazar Doç. Doğan Cüceloğlu, İnsan İnsana adlı yapıtında.

Kitle iletişiminin, toplumun sosyal, ekonomik ve siyasal yapısıyla bu ayrılmazlığı göz önüne getirildiğinde, sihirli bir değnek gibi, bu araçlardan çok şey beklemenin boşunalığı kendiliğinden ortaya çıkar. Ayrıca radyolarımızda, televizyonlarımızda olup bitenlerin kimi nedenleri de... Neyi niçin yaptıkları/yapmadıkları, kime niçin/ne kadar yer verdikleri/yer vermedikleri de çıkar ortaya. Yapı-

lanların, edilenlerin belli bir bilinçle, belli bir dünya görüşüyle ortaya konulduğu da...

Bir radyo-televizyon kurumunda, belli yazarlar gözlerden/kulaklardan uzak tutuluyorsa, görmezden geliniyorsa, bunun bir nedeni var!

Bir radyo-televizyon kurumunda, belli yazarlar önemlerinin/değerlerinin üstünde kabul görüyor ve topluma şişirilerek sunuluyorsa, bunun bir nedeni var!

Bir radyo-televizyon kurumunda, yazarların yapıtlarından yararlanırken, özdeki mesajdan sapılıyorsa, bunun bir nedeni var!

Bir nedeni var, kimi yazarları ölüm yıldönümlerinde hiç anmamanın, kimilerini her fırsatta anmanın, kimilerini çarpıtılmış izlencelerle, bir yöndeki düşünceleriyle anmanın...

Bir nedeni var, denetimi «suyuna tirit şeyler» hazırlanması yönünde ağırlaştırmanın ve bu denetimden bile geçmiş yapımları «yakmanın»...

Bir nedeni var, «tüketim toplumu yapısına uygun yayınlarla televizyonun toplumsal kültür üzerinde geliştirici değil yozlaştırıcı etkilerinin» (27) ortaya çıkmasını amaçlayan yapımlar üretip yayımlamanın...

Bir radyo-televizyon kurumunda, mikrofonlar, kameralar toplumun sesine, yüzüne, yaşayışına ,düşünüşüne, eleştirisine ,beğenisine, sanatçıların öncü, geliştirici, ilerletici işlevine, yön göstericiliğine kapalıysa bir nedeni var, bir nedeni var, bir nedeni var!

NOTLAR

1) İbrahim YASA, Türkiye'nin **Toplumsal Yapısı ve Temel Sorunları**, TODAİE 1970 s: 22

2) Wilbur SCHRAAM, **Dommunication and Change**, 1967 s: 7

3) Emre KONGAR, **Toplumsal Değişme**, Bilgi Yay. 1972 s: 222.

4) Aysel AZİZ, **Televizyonun Yetişkin Eğitimindeki Yeri ve Önemi**, TODAİE 1975 s: 1.

5) Cavit Orhan TÜTENGİL, **Az Gelişmişliğin Sosyolojisi**, İÜ. İkt. Fak. Yay. s: 2.

6) Ünsar OSKAY, **Toplumsal Gelişmede Radyo ve Televizyon**, AÜ. SEF. Yay. s: 1.

7) Wilbur SCHRAAM, **Maas Media and National Development.**

8) Ünsal OSKAY, agy ve Wilbur SCHRAAM, ibid.

9) Aysel AZİZ, agy s. 1-2.

10) İbid.

11) Ünsal OSKAY agy s: 2.

12) İbid.

13) Paul A. BARAN, **The Political Economy of Growth**, 1960.

14) Ünsal OSKAY, agy s: 11.

15) M. BUHR, A. KOSİNG, **Felsefe Sözlüğü**, Konuk Yay s: 177.

16) Yazko SOMUT, 12 Ağustos 1983
Nokta, 4 Eylül 1983.

17) Hakan DERMAN, **Durup Düşünmek Gerek**, Cumhuriyet gazetesi, 1 Eylül 1983.

18) Atilla DORSAY, **Üzücü Bir Kasım Ayı**, Cumhuriyet gazetesi, 25 Kasım 1983.

19) Muzaffer BAKİOĞLU, **TRT'de Yazın ve İzlenceler**, Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı 1983 s: 277.

20) İbid. s: 276-277.

21) Hakan ÖNEN, agy

22) İlhan SELÇUK, **TV'de Kemal Tahir**, Cumhuriyet gazetesi, 24 Nisan 1983.

23) Emre KONGAR, **Köle mi Olacak, Emrine mi Alacak?** Gösteri, Nisan 83 s: 79.

24) İbid.

25) Feyzi TUNA, **Edebiyat Uyarlamaları Edebiyatın Aleyhine Çalışır**, Gösteri, Nisan 83 s: 86.

26) Doç. Dr. Doğan CÜCELOĞLU, **İnsan İnsana**, Altın Kit. Yay 1982 s: 312.

27) Bilgin ADALI, **Tüketim Kültürü**, Gösteri, Nisan 83 s: 85.

1983 YILINDA RADYOLARIMIZDA YAYINLANAN ÖTEKİ İZLENCELERDE YAZIN

İzlencenin Adı	Yayın Günü	Yayımlayan Radyo	Süre (Dak.)	Yapımcı	Düşünceler
1) Çocuklarla Başbaşa	Cuma	TRT—I	30	Ank.	Çocuklar için yazılmış yazın ürünlerinden örnekler de yer aldı.
2) Çocuk Saati	Cumartesi	TRT—I	55	İzmir	İzlencede çocuk öyküleri de yer aldı.
3) Okul Radyosu	P. tesi—Cuma	TRT—I ve Trb.	55	Ank., MEB	Perşembe günleri Örneklerle Edebiyatımız adlı güzel bir bölüm de vardı.
4) Günün İçinden	P. tesi—Cuma	TRT—I	135	Ank., İst.	Günün Konuğu bölümünde ünlü yazarlarımızla söyleşiler yapılabileceği düşünüldü, ancak gerçekleştirildiğine tanık olamadık.
5) Öğle Üzeri	P. tesi—Cuma	TRT—I	45	Tüm radyolar	Perşembe günleri **M. Ruhi Şirin**'in hazırladığı Bir Şairin Dünyası'ndan adlı bölümde 20. yy. şairlerimiz tanıtıldı ve şiirlerinden örnekler sunuldu. Ayrıca Antalya Radyosu Edebiyatımızda Akdeniz, Çukurova Radyosu Edebiyatımızda Çukurova adlı ilginç köşeler hazırladılar.
6) Gecenin İçinden	P. tesi—Cuma	TRT—, TRT—II	95	Ank., İst.	Gecenin Konuğu bölümünde ünlü sanatçılarımızla söyleşiler yapılması düşünüldü. Çok az gerçekleştirildi. Kimi izlencelerde de şiire yer verildi.
7) Öğleden Sonra	P. tesi—Cuma	TRT—I	70	Ank., İst., İzm. Ç. ova.	Salı günleri **Sezen Ünal**'ın ve Perşembe günleri **Alâettin Bahçekapılı**'nın hazırladığı izlencelerde sık sık şiirler yer aldı.
8) Hafta Sonu	C. tesi	TRT—I	80—85	Ank.	Dünden Bugüne Gülmece Dünyası adlı bölümde yazın ürünlerine de yer verildi.
9) Cuma Sabahı	Cuma	TRT—I	50	Ank.	Dini şiirlere de yer verildi.
10) Din ve Ahlâk	Perş.	TRT—I	30	Ank.	Dini şiirlere de yer verildi.

11)	Türk Büyükleri	Çarş.	TRT—II	15	Ank.	Kimi yazarlarımız da izlencenin kapsamına alındı.
12)	Kadın ve Çevresi	Çarş. (II., III. dönem)	TRT—II	20	Müveddet Çetinok	İzlencenin konuları arasında yazında kadın da vardı.
13)	Masallar	Cuma (1. dönem)	TRT—II	15	Derman Bayladı	Masallarımızı «yazın sosyolojisi» açısından değerlendiren ilginç bir dizlydi.
14)	Gençlik Saati	Pazar	TRT—II	45	Sema Özkural	Kültür, yazın ve sanat etkinliklerine de yer verildi zaman zaman. Gençlere okuma sevgisi aşılamak için yazarlarımızdan örnek metinler seçilip sunuldu.
15)	ANMA İZLENCELERİ					
	Sabahattin Eyuboğlu	13/1/1983	TRT—II	15	İst.	Ölümünün 10. yıldönümünde anıldı.
	Neyzen Tevfik	28/1	TRT—II	15	İst.	Ölümünün 30. yıldönümünde anıldı.
	Kemalettin Kamu	6/3	TRT—II	15	İst.	Ölümünün 35. yıldönümünde anıldı.
	Muallm Naci	13/4	TRT—II	15	İst.	Ölümünün 90. yıldönümünde anıldı.
	Kema Tahir I	21/4	TRT—II	20	Ank.	Ölümünün 90. yıldönümünde anıldı.
	Yunus Emre	2—8/5	TRT—I			Yunus Emre Kültür ve Sanat Haftası etkinlikleri kuşak izlencelerde değerlendirildi.
	Abdülhak Şinasi Hisar	3/5	TRT—II	15	İst.	Ölümünün 20. yıldönümünde anıldı.
	Ahmet Haşim	4/6	TRT—II	15	Ank.	Ölümünün 50. yıldönümünde anıldı.
	Nasreddin Hoca	5/7	TRT—I			Akşehir N. Hoca Bilimsel Semlner ve Şenlikleri kuşak izlencelerde değerlendirildi.
	Hacı Bektaş-ı Veli	16/8	TRT—I	15	İst.	Anma günü kuşak izlencelerde değerlendirildi.
	Sabri Esat Siyavuşgil	6/10	TRT—II	15	İst.	Ölümünün 15. yıldönümünde anıldı.
	Yahya Kemal Beyatlı	1/11	TRT—II ve Günün İçinden (Ank.)	20	İst.	Ölümünün 25. yıldönümünde anıldı.
	Aka Gündüz	7/11	TRT—II			Ölümünün 25. yıldönümünde anıldı.
	F. Nafiz Çamlıbel	8/11	TRT—II	15	İst.	Ölümünün 10. yıldönümünde anıldı.
	Namık Kemal	2/12	TRT—II, TRT—I	20	İst.	Ölümünün 95. yıldönümünde anıldı.
	Mevlana	14—17/12	TRT—I			Mevlana Haftası etkinlikleri kuşak izlencelerde değerlendirildi.

1983'TE ÖDÜLLER, ARMAĞANLAR, YARIŞMALAR

Yazan ve derleyen

Kemal Özer

DEĞERLENDİRME

Kemal ÖZER

1982'nin değerlendirmesini yaparken verilmeyen ödüller üzerinde durmuştum. 1983'te de dikkati çeken bir özellik oluyor kimi ödüllerin verilmemesi. Bunların içinde hiç kuşkusuz ilk sırayı Türk Dil Kurumu'nun yazın ödülleri alıyor. Kurumun özerkliğini yitirmesi ve başka bir kuruma bağlanması sonucu, Türkiye'nin en eski ve yerleşik değerlendirme odaklarından biri, belki de bir daha işlemeyecek biçimde, ortadan kalkmış oldu.

Bir süredir verilmekte olan, ama hem sonuçları, hem sürekliliği bakımından kurumlaşamayan May Roman Ödülü de 1983 içinde işlemez hale geldi. Nasrettin Hoca Gülmece Öyküsü Yarışması'ndan da yıl içinde bir sonuç alınamadı. Kurulduğundan bu yana iki yıldır roman dalında sonuç getiremeyen Yaşar Nabi Nayır Edebiyat Ödülü'nü, bir başka açıdan bu toplama katmak gerek. Hatta duyurulup işlemeye başlamadan durdurulan Suat Taşer Ödülü'nü de anmalıyız.

Buna karşılık yeni ödül duyuruları da dikkat çekiyor. Özellikle maddi karşılık açısından Enka'nın kurduğu ödül... Onursal değerlendirmelerin gerileme gösterdiği bir ortamda, banka ve büyük kuruluşların ödülleri, kazanana ün değil ama kazanç sağlama yolunda. Büyük kazançlı ödüllerin bir de yankılı hale gelirlerse ne gibi sonuçlar vereceği ilgiye değer.

Tartışma bölümüne baktığımızda cılız bir toplam çıkıyor karşımıza. Demirtaş Ceyhun'un olsun, Kemal Bekir'in olsun başlattığı tartışmalar yankı bulmadı. Ödüller üzerine genelinden söz söyleme eğilimi, Körfez dergisinin özel sayısı da olmasa tek kalacaktı. Buna karşılık, daha önce bir türlü sağlıklı bir işleyişe kavuşturulamayan çeviri değerlendirmeleri alanında Yazko Somut dergisinin kurup uyguladığı Azra Erhat Çeviri Ödülü, bir boşluğu başarıyla doldurma konusunda umut verici bir başlangıç yaptı.

İşlev bakımından her geçen yıl tutarlı sonuçlar ve yankılar doğuran Akademi Kitabevi Edebiyat Ödülleri, 1983'te de ilk yapıtlarıyla yeni adlara ilgi sağladı. Aynı biçimde Hürriyet Gösteri dergisinin sürdürdüğü şiir yarışması ve Nevzat Üstün Öykü Ödülü da yeni adlara ışık düşürmüş oldu. Sulhi Dölek'le Orhan Asena ise ikişer ödül alarak yılın başarılıları nitelemesine hak kazandılar.

20 Aralık 1983

TARTIŞMA VE DEĞİNMELER

SANAT KURUMU'NDA ÖDÜLLER VE İŞLEVLERİ TARTIŞILDI

— Ankara Sanat Kurumu'nda **Jülide Gülizar**'ın yönettiği, Doçent Dr. **Emre Kongar**, Sanat Eleştirmeni **Kaya Özsezgin** ve Türkiye İş Bankası Kültür ve Sanat Müşaviri **İbrahim Cüceoğlu**'nun konuşmacı olarak katıldığı **«Ödüller ve İşlevleri»** konulu açık oturum yapıldı. Açık oturumda konuşan Doç. Dr. Emre Kongar, **«Türkiye'de sanat, edebiyat ve bilimle uğraşanlar bu mesleği seçtikleri için zaten cezalandırılmış oluyorlar»** dedi.

Sanat eleştirmeni Kaya Özsezgin de ödül enflasyonundan sözedenlere katılmadığını belirterek, **«Bu ülkede ödüllendirilecek insan var»** diye konuştu. **Özsezgin**, ödül çokluğundan yakınılamayacağını, ancak ödüllerin birtakım aksaklıklarından sözedilebileceğini söyledi.

Açık oturumda konuşan Türkiye İş Bankası Kültür ve Sanat Müşaviri **İbrahim Cüceoğlu** da **«Ödüllere başvurusuz aday olunabilmeli»** diyerek, **«Beğenilmek insanın doğasından gelir. Ödüllerden yakınmak mümkün değil. Üreten insan beğeni kazanmaya çalışır.»** dedi.

(Cumhuriyet — 18 Şubat)

ÖDÜL VE YAZARI

OKURKEN YAZARKEN

Ahmet OKTAY

Müzikten yazına, sinemadan afişe; hemen tüm sanat dallarında verilen ödüllerin üretici için de tüketici için de gereksinim olduğu açık. Bu sayede sanatçı ününü ve müşterisini artırıyor, tüketici ise sunulan ürünleri tek tek incelemek yükümlülüğünden kurtuluyor: **Kazanan**, başka bir söyleyişle **seçilen**, en iyidir. Bu yargının bir olumsuzlama içerdiği belli, bu yüzden; her zaman olmasa bile, en iyinin ödüllendirildiği de görülmüyor değil diye eklemem gerekiyor. Burada, ödüller konusunda, yalnızca yazını göz önünde bulundurarak ve besbelli **eleştirel** olmayı amaçlayan, kimi düşüncelerimi açıklamak istiyorum.

Kitap okunmuyor, yayıncı zarar ediyor yolundaki sav, peş peşe yayınevleri kurulduğundan, vitrinler de her türden kitapla dolup taştığından, bana hiç de inandırıcı ve geçerli görünmüyor. Bu olgu, egemen tek bir yazın ideolojisinden değil yazın ideolojilerinden (en genel anlamda kullanıla geldiği üzre, burjuva ve toplumcu yazın anlayışlarından) söz etmek gerektiğini ve bunların da kendi içlerinde **tabakalaşmış** olduğunu hemen belirtmeyi gerektiriyor elbet. Dolayısıyla, yayınevleri hem hazır bir izlerçevrenin **talebini** karşılıyor hem de kendi ilkeleri çevresinde örgütlenecek bir izlerçevre yaratmayı öngörüyor. Doğrusunu söylemek gerekirse, başarıyor da. Reklâm sektörünün böylesine geliştiği, özel bir eleştirmeciler bölüğü yetiştirdiği bir ortamda, istenilen her kitap gittikçe genişleyen bir okur kitlesine **tükettirilebilir**. Türkiye'de yazın ödüllerinin mantar gibi fışkırma-

sının başlıca nedenlerinden birinin, bu «tüketilme» olanağı olduğunu sanıyorum. Satmayan kimi kitaplar bulunması ya da bir iki yayınevinin batması, kitap piyasasının gelişme eğilimini geçersizleştirmez. Her kitabın yüz binler basmasını istememek, kısa sürede tüketilmesini dilememek de olanaksız elbet. Bu uğurda tanıtım aygıtının işletilmesini hoş görmemek de. Gelgelelim, ödüllerin hızla yozlaş (tırıl)dığı kesin.

İlkin, tehlikeli bir yol açıldığına değinmeliyim: Ölen yazarların eşleri ya da yakınları, bugünkü dampingin baş sorumlularıdır. İyi niyetli olduklarından kuşkum yok, ama böyle bu. Her ölen romancının, öykücünün, şairin ardından bir ödül kurulursa, Türkiye nüfusunun «Seçici Kurul Üyeleri» ve «Ödül Adayları» diye ikiye bölünmesinden korkulur. Gerçekçi olalım: Yazarın adını yaşatmaya ve yetenekli yazarların değerlendirilmesine yaramıyor genellikle bu ödüller. Tam tersine: **Klikler** oluşturuyor, daha doğrusu, **iktidar odakları. Fraksiyonculuk** yazın yaşamında da işlemeye başladı. Ödül seçici kurullarına ve katılan adaylara (ya da seçilen yapıtlara) bakmak yeter bunu anlamk için. A ödülüne katılan B ödülüne katılmamaktadır, şu basit nedenle: Oradaki seçici kurul, başka türden bir ürün aramaktadır. Kimi seçici kurulların ise, ödüllendirilecek yapıtta **yazınsal** nitelikleri değil kendi kemikleşmiş ilkelerini aradığı gözlenmektedir. Yazar değildir seçtiği, **kendisidir.** İster kısa vadeli olsun ister uzun, bu işleyiş biçimi, yazın alanında da **iktidarlar** olduğunun yeterli kanıtlarından biridir. Yazınsal aygıtın iç yapısını kavrayan genç yazarın iktidar odaklarının ilkelerini **önceleyerek** üretmeye başlayacağını söylemek hiç de yanlış olmaz. Bu işte seçici kurul üyelerinin çoğunluğunu yanıltacak ve ödülü kazanacak kadar başarı gösterenler bulunabileceği, geçmiş yılların deneylerinde görülmüştür de.

Kitaplarının sayısı 20'yi aşmış, dahası çağdaş yazınımızın önde gelen adları arasına girmiş kişilerin her ödüle aday olması ya da seçici kurullarca aday gösterilmesi de anlaşılır gibi değildir. Yazınsal açıdan elbet. Yoksa bu olgu, yazın'ın da **tecimselleştiğinin** en yetkin kanıtını oluşturmaktadır. Dolayısıyla yazarın tecimenleştiğini. Sözcüklerimin hiç bir küçük düşürücü amacı yok. Kendisine uygun görülen bir yazgıya katlanıyor yazar olsa olsa. Dilediği an, kendisine verilen rolü oynamayı reddedebilir kuşkusuz. Ama bu, bir **aygıt** ve bir **gelenek** içinde yetişen yazar için sanıldığı kadar kolaylıkla yerine getirilebilecek bir edim değildir. Baksanıza bir kaç ödül kazanmış yazarlar bile hâlâ bir ödül reddetme yürekliliğini gösteremiyorlar. Adı az duyulmuşlara ya da hiç duyulmamışlara kimsenin yer vermeye niyeti yok. **Yarışmanın** farkındalar elbet, ama tutamıyorlar kendilerini. Çünkü, bilerek ya da bilmeyerek dizgenin güdüleyici ilkesini benimsemiş durumdalar: **Kazanmak.** Bankaların, sanayi kuruluşlarının, vergi bağışıklığı olan vakıfların birdenbire sanatsever kesilmelerinin **ideolojik** nedenleri üzerinde düşünülmüyor yeterince. Öteki dar bütçeli ödüllerin de elbet. Ödüller, yazarla kitleleri yakınlaştırmanın çok daha dışında işlevler üstlenmiş durumda.

Hayır: Yazar ödüllendirilmiyor, **bir** ödüle yazar aranıyor.

(Yazko Sanat — 29 Nisan)

«Orhan Kemal Roman Armağanı» nedeniyle sorularımızı yanıtlayan Demirtaş Ceyhun:

«EDEBİYAT DÜNYAMIZDA SAĞLIKLI BİR BÖLÜNME VAR»

Soru — 1 Ödül üzerinde bazı dedikodular dolaştığı söyleniyor. Nedir bu dedikodular?

Demirtaş Ceyhun: Ödül üzerinde bazı dedikoduların dolaştığı lafını da nerden çıkardınız? Ben, «Cadı Fırtınası»nı ödülden çekerken böyle bir gerekçe göstermedim. Demek, yanlış anlaşılmış.

Efendim, Orhan Kemal Armağanı Yargıcılar Kurulu Başkanlığına gönderdiğim yazıda, tam karşıtı, benimle ve romanımla ilgili kulağıma gelen bazı dedikoduların Armağanı da gölgeleyebileceği kuşkusunu duyduğum için romanımı yarışmadan çekiyorum dedim. Yani, bazı dedikoduların dolaştığı doğru, ama bu dedikodular armağanla ilgili değil. Benimle ve romanımla ilgili. Sanıma göre de YAZKO'nun son genel kurullarından kaynaklanıyor. YAZKO'nun son genel kurullarını da, sadece kooperatife özgü sorunların tartışıldığı, hesaplaşmaların yapıldığı bir toplantı şeklinde değerlendirmemek gerek galiba.

Dedikoduları soruyorsunuz... Örneğin, beni en çok üzen dedikodulardan biri, nerdeyse otuz yıllık dostum, canciğer dostum Fethi Naci'ye ait.

Naci'yle 1955'lerden beri tanışırım. Aynı oranda onun dostu olabilmiş miyim, bilemem ama, o benim gerçekten çok yakın dostum olmuştur. Meyhane köşelerinde, pastane köşelerinde birbirimize içimizi çok dökmüşüzdür. Ondan çok maddi yardım görmüşümdür. Gerçekten iyi bir insandır. Sohbetine doyum olmaz. Son günlerde mahkeme kararlarına da geçmiş moda deyimle, gerçekten «şeytana pabucunu ters giydirecek zekâdadır.»

Hemen şunu da belirteyim; edebiyatımızın yetiştirdiği büyük yazarlardan biridir. Çok kültürlüdür. Yaratıcı bir sezgi gücü vardır.

Kısacası, ben de, bizim kuşak da Fethi Naci'den çok şey öğrenmişizdir, yadsıyamam.

Ama yakından tanıdığım Fethi Naci, yaratıcılığı ölçüsünde de duygusaldır, alıngandır ve dolayısıyla hırçındır. Her soylu yazar gibi de korkunç bir edebiyat bencilidir. Özgüveni de kolay kolay tanımlanabilemez. Alıngan gururu ve ölçüsüz özgüveninin ataklığıyla da (bence) kolayca çok insan harcamıştır. Tanığıyım. Örneğin, uzun yıllar göklere çıkardığı, dizelerini dilinden düşürmediği bir ozanı, böyle bir öfkeyle «Sen de kendini şair mi sanıyorsun ulan?» diye terslemiştir gözlerimin önünde. Şöyle daha yüz sayfasını okuduğu bir romanını beğenmediği için boykot ettiği bir yazarın yarışmaya katılan bir başka romanını, kendisi de jüri üyesi olduğu halde, kimse okutamamıştır. Yani birisi için «o bir bok yazamaz» diye karar verdi mi bir kez, artık kellesini kessen o yazardan bir şey okutamazsın Naci'ye. Böylesine de katıdır.

İşte beni üzen dedikodu da böyle. Değişik çevrelerden öyle çok duydum ki... Naci dost, son romanım Cadı Fırtınası için «Okumam onun romanını» diyesiymiş. Bilirim, Naci, öykülerimi (hatta öteki incelemelerimi filan) pek de okumamıştır. Bildiğim kadarıyla Çamasan'ı okumuş, sadece «Gebe» adlı öyküyü biraz sevdiğini söylemişti. Apartman'dan da sadece birinci öyküyü okumuş ve 1974 Ekim tarihli SOYUT dergisinde beni gönendiren bir övgü de yazmıştı. Ama son duyduğum, Yağmur Sıcağı adlı romanımı sevmediği şeklindeydi. Demek, Yağmur Sıcağı'ndan dolayı beni de boykot etmiş, doğrusu pek de fazla yazarlık yönümü tanımadan. Neyse... Otuz yıllık dostuma mı bozulacağım... Beğenmez beğenmez... Okumaz okumaz...

Hani, üzerinde durmuyor gözüküyordum ama, itiraf edeyim ki, benim de alıngan yanım ağır basmıştı. Naci'ye darılmıştım, kırılmıştım. Ne ki, bu dargınlığımı, bu kırgınlığımı da yüreğimde hapsediyordum otuz yılı bulan dostluğun sevecenliğiyle. Ve Naci'yi değil, kendimi cezalandırıyordum bu duygusallıkla da... Naci'nin yazılarını okumaktan kendimi mahrum ediyordum.

İşte, bütün bu dedikodulardan sonra, bir de Naci'nin SOMUT'ta «veda» dipnotuyla yayımlamış olduğu yazıyı, bir dostun uyarısıyla (geçen gün) daha yeni okuyunca, doğrusu romanımı Orhan Kemal Roman Armağanı'ndan derhal çekmem gerektiğine yürekten inandım. Bence, uyarıcı bir anlamı vardı o yazının. Cadı Fırtınası ile birlikte yarışmaya katılan bir başka romanı inanılmaz ölçülerde övüyordu. «Bir başyapıt» diyordu onun için. On Türk romanının içine alabileceğini söylüyordu.

Şimdi diyeceksiniz ki; «Fethi Naci'nin Orhan Kemal Armağanı ile ne ilgisi var? Yargıcılar Kurulunda üye filan değil ki?» Doğru. Haklısınız.

Ama, beni tedirgin eden iki nokta var: Birincisi, demin de dedim ya, YAZKO'nun son kongrelerini sadece olağan toplantılar şeklinde galiba yorumlamamak gerek. Çünkü o toplantılar, bence bir anlamda da gizli bir hesaplaşmaydı edebiyatçılarımız arasında. Bileceksiniz, bizde uzun yıllar, yazarlar sadece kullandıkları sözcüklere bakılarak nitelendirilmişlerdir. Yani öztürkçe kullanan yazarlar, başka bir değerlendirmeye gerek görülmeden ilerici sayılmışlardır. İlericilik kavramının çerçevesi de çizilmemiştir. Ama şimdi nihayet durum berraklaşıyor galiba. Gördüğüm kadarıyla sağlıklı bir bölünme var edebiyat dünyamızda. Sağlık bir yeniden kamplaşma var. Örneğin, 1950'lerden sonra uzun yıllar ilerici sayılan «avangarde» edebiyatın, Batıda bireyci yenilikçi edebiyat olarak ele alındığı bizde de artık yeni yeni kabul ediyor. Ve gerçekçilikle «avangarde» edebiyatın özdeş olduğu gibisinden budalalıklara son veriliyor. Birincisi bu.

İkincisi, son günlerde çokça kafa yorduğum, reaya kültürünün bugün ülkemizde egemen kültür haline dönüştüğü, yani toplumumuzun hâlâ göçebe karakterli bir toplum olduğu şeklindeki tezimle ilgili. Vedat Dalokay'ın deyimiyle, bizler, kolayca vatan değiştirebilen, kolayca başkent değiştirebilen bir toplumun bireyleriyiz. Yani, kökleşmiş hiç bir değer yargımız yoktur. Bir dönem için egemen olabilen değer yargılarımızı da kolayca yıkabiliriz. Kolayca değiştirebiliriz. Nitekim son yarım yüzyıllık edebiyat geçmişimize baksak, bolca örneklerini görebiliriz bunun. Örneğin, genç Nazım'la, genç Attila İlhan'ın başlattıkları «putları yıkma» kavgaları dahi, gerçekten başlatanlarınca savlandıkları gibi toplumcu gerçekçi kavgalar mıdır? Edebiyatımıza ilkeler mi egemen olmuştur, yoksa o dönemdeki en kavgacı, en hırçın, ya da, en velut eleştirmen mi?

İşte, hem otuz yıllık dostum Naci'nin, son yıllarda ısrarla savunduğu, temsilcileri Faulkner, Fuentes, Marquez, Borges vb. gibi yazarlar olan çağdaş roman anlayışını kolayca boşlayıverip, 19. yüzyıl klasik roman estetiğiyle yazılmış bir statik romanı birden övgülere boğmasını gördüğüm için, hem de göçebe yazarlarımızdan korktuğum için, Orhan Kemal'in adına da bir gölge düşmesine gönlüm elvermedi. Romanımı çektim. Naci'nin uyarısı doğrultusunda ve gönüllerince oylarını kullansınlar sayın jüri üyeleri.

Soru — 2 Bu dedikodular güvensizlik ortamı doğurmaya yeterli miydi?

Demirtaş Ceyhun: Doğrusu, sorunuz biraz hafif kalıyor. Çünkü ,romanımı çekmemin nedeni, armağana duyduğum güvensizlik değil ki...

Dedim ya... Yeni yeni su yüzüne çıkmaya, görünüm kazanmaya başlayan bir yeni olgu var edebiyat dünyamızda. Onu iyi saptamamız gerek.

Dedim ya Edebiyatımız, yazarların kullandıkları sözcüklere bakılarak «ilericiler gericiler» diye bölümlenmiş uzun yıllar. Örneğin, Tarık Buğra, öykülerinde yeni sözcükleri kullandığı sürece ilerici edebiyatçı olarak kabul edilmiş. Ama şimdi ise, Tarık Buğra gericiler safında sayılıyor, yeni sözcüklere fazla yüz vermediği için. Sorarım size, Allah aşkına Tarık Buğra'nın «Yarın Diye Bir Şey Yok» adlı öykü kitabının daha adından belli olan içeriğiyle, ilerici sayılan De-

mir Özlü'nün «Bunaltı»sının, ilerici sayılan Ferit Edgü'nün «O»sunun, «Bozgun»unun, «Av»ının içeriği arasında ne fark vardır?

Gerçekten zordur bu soruyu yanıtlayabilmek...

Anımsarsınız... Salt çevirmenleri öztürkçe sözcükleri kullandığı için ilerici sayılan Beckett'lerin, İonesco'ların, Kafka'ların oyunları Gorki'nin oyunları ile birlikte sahnelendi ilerici olduğu savındaki tiyatrocularımızca. Salt bu nedenlerle T.S: Eliot, Ezra Pound, Saint-Jean Perse'in şiirleri Aragon'un ,Prevert'in, Neruda'nın şiirleriyle birlikte yayımlandı ilerici (!) dergilerimizde.

Ama şimdi, dediğim gibi, durum değişmiş gözüküyor. Eskiden «İlericiler» diye nitelenenler, şimdilerde yeni bölünmeler içindeler. Her ne kadar hâlâ Tarık Buğra'yı, kendileri gibi bir avangarde edebiyatçı olduğu halde kendilerinden saymayı içlerine sindiremiyorlarsa da, bireyci yenilikçi görüşün estetik anlayışından yana olanlar yeni kamplar oluşturup, gerçekçilerle yoğun savaşa giriyorlar. Yayınevlerine nitelik değiştirtiyorlar, dergilere bu görüşleri egemen kılmaya çalışıyorlar.

Özellikle bunalımlı dönemlerde yeni yeni kampanyaların açılması, öyle pek de rastlantısal şeyler olmasa gerek. 70'li yıllarda Ahmet Hamdi Tanpınar'ın romancılığı üzerine yeri yerinden oynatmalar... Özellikle 19. yüzyıl sonlarındaki Tanzimatçı Batıcılığının biçimlendirdiği İstanbul'a özlem duymalar... Köşk edebiyatı... Evlatlık edebiyatı... Abdülhak Şinasi Hisar'ın, yeniden keşfedilmesi... vs. vs.

Ama öte yandan üzülerek belirteyim ki, toplumcu gerçekçi estetikten yana olanlar, kendilerine karşı bu bireyci yenilikçi grubun açtığı savaşın farkında bile değil. Hâlâ Mevlana pozlarındalar. Gel diyorlar, ne olursan ol, gel...

İşte, endişem, mevcut armağanlar açısından bu. Armağanlar da kaşla göz arasında bu yenilikçilerin, bireycilerin eline geçiyor. Örneğin, Sait Faik armağanı sanmam ki daha önce olduğu gibi (daha önce üstelik iki kez verilmişti) rahmetli Orhan Kemal'e dahi, sağ olsa, verilsin... Yani, hem Orhan Kemal estetik anlayışına cephe alınıyor, hem de ilginçtir Tarık Buğra anlayışına. (Ama yakın bir gelecekte bu saçmalık da giderilir sanırım.)

Soru — 3 Eğer çekilmemiş olsaydınız, nasıl bir sonuç beklerdiniz?

Demirtaş Ceyhun: Sorunuz çok güzel... Çok güzel... Tabii öyle diyecekler şimdi; kazanamayacağını anlayınca kaçtı, diyecekler.

Allah aşkına, bir yazar yapıtının kazanacağına yürekten inanmasa, onu bir yarışmaya sokar mı?

Lakin şunu da belirtmeliyim, ben şimdiye dek hemen her öykü kitabımla, her romanımla bir yarışmaya katılmışımdır. Onlardan da sadece üçü ödül aldı. Ötekiler, yarışmayı yitirdi. Yani, şunu demek istiyorum; her kitabımın da kazanacağına yürekten inanarak girdim yarışmalara. Yitirdiğimde de, kuşkusuz üzüldüm. Ama hiç birini sorun yapmaya niyetlenmedim, haddimi bildiğim ve şimdiye dek yarışmalara böylesi gizli bir savaşın gölgesinin düşmediğine inandığım için.

Şimdi Cadı Fırtınası'nı yarıştan çekerek, Orhan Kemal Armağanının üstüne böylesi bir gölge düştüğünü savlamıyorum. Böylesi bir endişeye kapılmamak için, romanımı çektim.

Şunu da söylemek isterim, gerek bir ilk yapıt oluşun kaçınılmaz tazelik burukluğuna karşın, gerekse baştan sona 19. yüzyıl klasik roman estetiğiyle kaleme alınmış olmasına karşın, Orhan Kemal Armağanına yaraşır bir romandır «Cevdet Bey ve Oğulları».

Ama «Cadı Fırtınası»nın da ergeç hakettiği yere oturtulacağından hiç küşkum yok. Gerek getirdiği yeni tezler açısından, gerekse romanımız için oldukça yeni estetik yapısı açısından... Okuyan okusun, okumayan okumasın, önemli mi?.. Hıh...

Derdim, çok sevdiğim, çok saygı duyduğum, büyük öykücü, ustam Orhan Kemal adına bir gölge düşmesin ve Orhan Kemal Roman Armağanı, Orhan Kemal'in adına yaraşır bir biçimde sürdürülsün...

Teşekkür ederim. Konuşmak istemiyordum bu konularda doğrusu, ama gene de konuştum... **(Yazko Somut — 17 Haziran)**

YAŞAR KEMAL VE BİR ÖDÜL

Kemal BEKİR

Biliyoruz, zaman zaman, ödüller, armağanlar konusunda tartışmalar açılır dergilerde, gazetelerde. Yararlı mı, yararsız mı? Seçim yerinde mi, yoksa hatır, gönül işi mi? Öyle ki, kimi zaman tartışma dallanır, budaklanır, dedikodu düzeyinde sürdürülür. Ödül, armağan öncesi ne tür ilişkilere girişilmiş, seçici kurul üyelerinden şu ya da bu, falan yapıtın tek satırını bile okumamış, hele hele bir seçici kurul üyesi, üç yıl önce aldığı filan ödülden dolayı kazanan yazara borçluymuş, kısacası 'al gülüm, ver gülüm'müş. Sonunda iyimser sesler yükselir, genel kanıya dönüşür. Ödüller, armağanlar yine de iyidir, yararlıdır. Seçici kurullar da insandan oluşmuyor mu? Hepimiz insanız, yanılabiliriz. Öyleyse küçük yanlışlar üstünde değil, büyük yararlar üstünde durmalı, edebiyat-sanat etkinliklerinde ödüllerin yararını, zararını ona göre değerlendirmeli.

Amacım böylesi bir tartışma açmak değil. Konuya Sayın Konur Ertop kısaca değindi. «Ödül Yağmuru» başlıklı yazısında, (Gösteri, Ocak 1983/26) diyor ki: «... İnsanlığa yaptığı hizmet ve katkılardan dolayı sözkonusu ödülü (Uluslararası Del Duca Ödülü) alan Yaşar Kemal'in kendi ülkesinde bu yıl kimi ödüllerin hiç kimseye verilmediği açıklandı. Bu ödüllerden kiminde 'gerekli oy sağlanamadığı için' ödülün verilmediği açıklandı.»

Öyle anlaşılıyor ki, kimi seçici kurullar, bir yapıt ya da yazar üzerinde birleşememişler. Seçiciler bakımından oldukça zor bir durum. Sözgelimi, Sayın Ertop'un dokundurmasından da anlaşıldığı gibi bu zor durumu, Sedat Simavi Vakfı Edebiyat Ödülü Seçici Kurulu yaşamış olmalı. Doğrusu ya, şaşmamak elde değil. Kendi payıma, sözkonusu Seçimi Kurul'un işi, her zamankinden daha kolay bu yıl. Ödül koşullarını kesinlikle bilmiyorum, ama Yaşar Kemal'den daha kolay bir aday bulunamazdı, sanırım. Öyle ya, yıl içinde kitap çıkarmaksa, çıkardı, birikimse o da var. Adaylığa mı başvurmadı? Her halde onu sağlamak da kolaydı. Başvurmasa bile değerlendirilmesi gereken bir özelliği vardı. Fransa'da uluslararası nitelikte bir ödülü kazanmış, ülke edebiyatının sesini dış dünyaya duyurmuştu. Seçici Kurul, yalnız bu özelliğini gözönünde tutarak Yaşar Kemal'i ödüllendirebilir, rahata kavuşurdu. Ama hayır, bizim Seçici Kurullarımız zor durumlardan hoşlanıyor olmalı. Örneğin, Nobel Edebiyat Ödülü Seçici Kurul üyelerinden birinin yolu ülkemize düşse, bizimkilerden biriyle tanışıp sorsa: «Sizde bir Yaşar Kemal var, arasıra bizde adının geçtiği olur. Geçende Fransa'da ödül aldı. Tabii, sizde de hatırı sayılır ödüller vardır, Yaşar Kemal bunlardan birini aldı mı?» diye. Herhalde şöyle yanıt veremeyecek: «Hatırı sayılır bir ödül almadıysa

nedenini Yaşar Kemal'e sorun.» Kimbilir, belki de böyle yanıtlayacak. O da zor durumu sevmez mi? Öyleyse Yaşar Kemal de zor durumda kalsın.

Yine biliyoruz. Bizde, Seçici Kurullarda bulunan üyelerin çoğu eleştirmeci, denemeci, yazın, sanat tarihçisidir. Hangisine, ülkemiz sanat-yazın sorunları konusunda sorulsa belli bir yakınmada ortaklaştıklarını söyleyebiliriz: Devletimiz, sanata, sanatçıya sahip çıkmıyor, onları desteksiz bırakıyor, koruyucu elini üstlerinden çekiyor, yardımını esirgiyor, oysa dış dünyada istenilen yeri elde edebilmemiz, önce devletimizin sanatçılarımıza önem vermesine bağlıdır.

Peki, biz ne yapıyoruz? **(Yazko Somut — 17 Haziran)**

EVET / HAYIR

BÖYLE BİR ŞİİR ÖDÜL ALMADI

Oktay AKBAL

«Türk Dil ve Türk Tarih Kurumu evvelce özerkti, kimse karışamazdı. Şimdi bu kurumların özerk kalmasını isteyenler Türk Dil Kurumu'nun bugüne kadar yaptığı uygunsuz bazı şeyleri hatırlamak istemiyorlar. Dağlarda jandarmamızı vuran eşkiyayı öven şiirlerin yer aldığı kitaplara bu kurum ödüller vermişti. İşte bunları önlemek için bu kurumların başına Atatürk Dil ve Tarih Yüksek Kurulunu getiriyoruz».

Sayın Cumhurbaşkanının cuma günü Soma'da söylediği bu sözler üstünde durmak gereğini duyuyorum. Her ne kadar, MDP Genel Başkanı yardımcısı Musa Öğün «Cumhurbaşkanının görüşlerinin aksine görüş serdetmek kimsenin haddi değildir» buyurmuşsa da biz bu kanıda değiliz. Cumhurbaşkanlarına gereken saygı her zaman gösterildi. Ama ileri sürdükleri görüşler ve düşünceler yanlışsa, —hiç değilse bize göre yanlış yerleri varsa— bunlar demokrasinin gereği olarak da her zaman belirtildi. Atatürk kuşağıyız biz... Düşüncelerimizi açık açık belirtmeye alışmışız. Yanlış gördüğümüz bir düşünceyi körükörüne benimsemenin yurda ve ulusa yarar sağlamayacağı inancındayız.

Türk Dil Kurumu Yazın Ödülleri Seçici Kurullarında bir kaç kez görev yaptım. Son olarak 1979'dan 1982'ye dek bu kurul toplantılarına katıldım. Sayın Cumhurbaşkanının konuşmasında hangi şiir kitabını kastettiğini anlayamadım. 1979'da İlhan Berk'in 'Kül'; 1980'de Yaşar Miraç'ın 'Trabzonlu Delikanlı'; 1981'de Mehmet Taner'in 'Bir Denizin Çekildiği Bütün Kıyılar; 1982'de de Ali Yüce'nin 'Halk çağı' adlı şiir kitapları TDK Şiir Ödülünü kazandı. Bu kitaplara oy verenler arasında ben de vardım. Bu dört kitapta da 'dağlarda jandarmamızı vuran eşkiyayı öven tek bir şiir yoktur. İsteyen, alır bu kitapları okur, böyle bir dize varsa, gösterir 'işte' der!

Okurlarım anımsayacaklardır, 'Tercüman'daki bazı yazarlar, başta Bayan Ilıcak, Bay Kabaklı, Bay Göze 'curnal' niteliği taşıyan yazılarla bu tür suçlamaları bir kaç kez yaptılar. Hatta bu 'curnal'ler üzerine Adalet Bakanlığı soruşturmalar açtırdı. Tam üç kez Basın Savcılığına çağrılıp, bu konuda ifade verdik. Hepsinde de 'Takipsizlik' kararı aldık. Bay Kabaklı 17 Ocak 1981'de bu 'curnal'i yazıyor, Bakanlık 18 Ocak 1981'de soruşturmayı açıyor! Bu denli hızlı bir kovuşturma Adalet tarihinde az görülmüştür!

«Tercüman» gazetesi 17 Temmuz 1983 tarihli sayısında da daha önceki yıllar-

da ileri sürdüğü yanlışı bir kez daha yinelemekten çekinmemiştir. TDK ödülünü alan 'şiir' olarak gösterdiği şiir, 1980 Ödülünü verdiğimiz 'Trabzonlu Delikanlı' adlı kitapta yoktur. Bu şiir, başka bir kitaptan alınmış, halkı ve yönetim başındakileri yanıltmak için, «TDK jandarmayı vuran eşkiyayı öven şiirlere ödül veriyor» havası yaratılmak istenmiştir. Bir kez daha yineliyorum; 'Trabzonlu Delikanlı' adlı kitaptır TDK ödülünü kazanan; bu şiir de, o kitapta yoktur.

Bunu ben daha önce de yazdım. Ama bu 'ihbarcı'lar yanlış olduğunu bile bile karaçalma eylemini sürdürdüler. Doğrusunu söylemek gerekirse, 'başarı'ya da ulaştılar! Ama şunu da bilmelerini isterim. Sonunda gerçek alabildiğine egemen olur. **(Cumhuriyet — 20 Temmuz)**

Azra Erhat Ödülleri nedeniyle Yazko Çeviri Dergisi Yönetmeni Ahmet Cemal'le söyleşi:

«BİLDİĞİ YABANCI DİLDE DÜŞÜNEMEYEN O DİLDEN ÇEVİRİ YAPAMAZ»

Ülkü DEMİRTEPE

Geçen yıl yitirdiğimiz Azra Erhat adına, Yazko Çeviri Dergisi'nin koyduğu ödüller 5 Eylül'de sahiplerine verildi. Bu konuda bilgi almak için dergi yönetmeni Ahmet Cemal'le konuştuk.

— Ödül jürisi kimlerden oluştu?

— Ataol Behramoğlu, Mehmet Rifat, Bertan Onaran, Tomris Uyar, Özcan Özbilge ve ben vardım seçici kurulda.

— Değerlendirme nasıl yapıldı?

— Çeviri Hizmet Ödülü için hepimizin ilk aklına gelen isim A. Kadir'di ve rakipsizdi. Azra Erhat'la Homeros'un çevirisini ortak bir çalışmayla gerçekleştirmesi, Cumhuriyet sonra Türk çeviri yazını için sürekli çaba göstermesi nedeniyle ilk Azra Erhat ödülünün ona verilmesi doğal sayıldı.

«Çeviri Ürünü» ödülüne gelince, öneriler dört kitap üstünde yoğunlaşmıştı. Bunların arasında Celal Üster'in çevirisi, gerek aslına bağlılık, gerek kullandığı güzel Türkçe açısından tek aday olarak kaldı. Ayrıca bu kitabın seçiminde, konusu da rol oynadı. Kitapta Azra Erhat'ın düşünce dünyasına çok yakın düşen bir uygarlık ortamı anlatılıyordu. Kanımca bu kitap 'yaratıcı çeviri' türüne çok iyi bir örnek olarak geleceğe kalacak. Çevirmen burada Türkçede yerleşmemiş, ya da hiç olmayan terimleri bulmak ve kullanmak bakımından büyük başarı göstermiş.

— Kitap seçiminde dayandığınız kriterler nelerdi?

— Öncelikle hümanist bir dünya görüşünü içermesi, bilimsel bir yapıtsa bilimin nesnellik ölçülerine uyması, bir yazın yapıtıysa hümanist görüşe ek olarak belli bir yazın düzeyini tutturmuş olması ölçütlerine dayanıldı.

— Sizce Türk çeviri yazınındaki noksanlıklar nelerdir?

— Benim gördüğüm başta gelen eksiklik, Türkçe bilgisinin hâlâ çok az olması. Gözlemime göre, ortaokul kompozisyon sınavına sokulsalar, geçer not alamayacak kadar Türkçe bilgileri zayıf olan çevirmenlerin sayısı hâlâ kabarık. Yabancı dil bilgisine gelince, çeviri yapabilme açısından çevirmenlerin kendi kendilerini aldattıklarına tanık olmaktayım. Bir dili çok iyi konuşmak ve yazmak, çoğu zaman o dilden iyi çeviri yapabilme becerisiyle özdeş değil. Bir de o «dilin

ruhunu» kavramış olmak diye bir öge var. Çeviri açısından asıl önemli olan bu. Başka deyişle bildiği yabancı dilde düşünemeyen, o dilden çeviri yapamaz. Çünkü o dilde ne düşünülmüş olduğunu kolay kolay anlayamaz.

— Birkaç iyi çeviri örneği sayabilir misiniz?

— Son zamanlarda okuduğum çeviriler arasında Pavese'den Egemen Berköz'ün çevirdiği «Senin Köylerin», Naciye Akseki Öncül'ün Emily Bronte'den yaptığı «Rüzgârlı Bayır» çevirisi. Çevirmen bu yeni baskıda eski çevirisini baştan sona yeniden gözden geçirmiş. Bir de Behçet Necatiğil'in yıllar sonra yeniden okuduğum «Venedik'te Ölüm» çevirisi. Bunlar aklıma gelen en son örnekler. Bu kalitede çevirilere rastlanmasının çok güç olduğunu bir kez daha belirtmek zorundayım.

— Erich Maria Remanque'dan yapılan çevirileri nasıl buluyorsunuz?

— Remarque, benim en çok sevdiğim birkaç savaş yazarından biridir, bu nedenle yapıtlarının çoğunu hem Almanca asıllarından, hem de çevirmen merakıyla Türkçelerinden okudum. Bu çevirilerin arasında bize Remarque'ı yansıtabilenlerin az, bu yazarı çok sıradan gösterenlerinse çok olduğunu belirtmeliyim.

— Sanırım Türkiye'de bilinçli olarak çevirmen adına göre kitap alınmıyor?

— Bundan beş yıl öncesine kadar, sözünü ettiğiniz gerçek, büyük bir tehlikeydi. Ama günümüzde bilinçli bir okur kitlesi eskiye oranla çok daha ileri ölçüde çeviri ve çevirmen seçer olduğu için biraz daha iyimser düşünülebilir. Ne var ki şu noktayı da vurgulamak gerek. Gerçekten düzeyli çevirileri, hâlâ gülünç denebilecek fiyatlara satın almak çabasında olan yayınevlerinin bu tutumları hem utanç verici hem de bir okur kitlesi yetiştirme açısından ihanettir. Ama umutlandırıcı noktalardan biri de bu tür yayınevlerinin sayısı gittikçe azalmakta, öbürleri de iyi çevirmenleri ellerinden yavaş yavaş kaçırmaktadırlar.

— Bence çevirmen adı kitabın satış ögesi olmadığından, çevirici ücretlerinin düşüklüğü açısından yayınevlerine hak verilebilir.

— Hasan Âli Yücel döneminden sonra kapanan bu dönem yeniden açılıyor. Çevirmen adı artık kitabın satış ögesi olmaya başladı. Ben buna tanık oldum.

— Yapıtın orijinalinden çevrilmesi önemli mi?

— Çok önemli. Çünkü çeviri yalnız bir aktarma çalışması değil, özellikle yazın yapıtlarında bir yorum çalışmasıdır. Çevirinin çevirisi bu durumda yorumun yorumu olur, bunun da yazarı bize ne ölçüde ulaştıracağı düşünülebilir. Ama hemen eklemek gerekir ki, çok az bilinen dillerde bu yola gitmek kaçınılmaz olur. Önemli olan bunun her zaman çok kural dışı bir durum olduğunu ya da olması gerektiğini gözönünde tutmaktır.

— Türkiye'de yazın dalında bir armağan enflasyonu vardı. Bunların bir bölümü ya kaldırıldı ya da önemini zamanla yitirdi. Armağanların dağıtımında temel ilkelerin bile gözönüne alınmadığı, hatta 'al gülüm, ver gülüm' biçiminde dağıtıldığı savları zaman zaman duyuluyor. Bir seçici kurul üyesi olarak bu konuda siz ne düşünüyorsunuz?

— Kanımca Türkiye'de hiçbir ödül bu ölçütlere göre verilmiyor. Her ödülden önce ve sonra sonuçlara ilişkin tartışmalar, söylentiler birbirini izler. Bence bu, biraz da ilgimizin yapıttan çok kişiler üzerinde yoğunlaşma eğiliminden doğuyor. Kişisel gözlemime göre, Türkiye'de en ciddi olması amaçlanan eleştirilerde bile, yapıt üstünde durmanın süresi çoğu kez bir iki paragrafla sınırlı. Ondan sonra gelsin kişiler...

— Ödülün kitap satışında olumlu etkisi var mı?

— Evet bir süre satışı hızlandırıyor. Nedenlerden biri ödül almış kitabın ilgi uyandırması, öbürü de ödüllü kitabı kitaplıklarda bulundurma merakından.

Ama bence bu konuda hiçbir zaman ödül dizileri kuracak kadar ileri gitmemek gerek. Çünkü yazın dünyasının bütün hazineleri ödüllerle sınırlı değil.

— Ahmet Cemal, ben, bir de şu son yıllarda türeyen kitap imzalama konusunu merak ediyorum. Sanırım bu, yayınevlerinin kitabın satışını artırmak için buldukları bir yöntem. Bence kitap imzalamanın hem okur hem de yazar açısından çok özel bir anlamı var. Yazar, yakınlık duyduğu birine kitabını imzalayarak armağan edebilir. Oysa bu iş son derece mekanik bir biçimde yapılıyor. Doğrusu okurun da hangi psikolojiyle bunu istediği ayrıca ilgi çekici. Bu konuda siz ne düşünüyorsunuz?

— Çok kişisel görüşüme göre bunun hiçbir anlamı yok. Hele son bir iki yılda Türkiye'deki uygulamalar açısından iyice yozluğa itilmiş durumda. Tanıdığım bazı yazarların imza günlerine gittiğimde okurla diyaloglara sık sık tanık oldum. Eğer imza günleri okurla yazar arasında bir diyalog kurmayı özellikle bu tür bir diyalog kurmayı amaçlıyorsa, bu uygulamaya en kısa zamanda son verilmeli. Yazarın kitapları önceden imzalayıp kitapçılara göndermesi kanımca bu uygulamada arzulanan sonucu sağlamaya yetecektir.

— Adına ödül koyduğunuz kişi neden Azra Erhat?

— Azra Erhat, Türkiyede her yönden çeviri yaşamının kurucularındandır. 1940'larda Çeviri Bürosu kurulur kurulmaz Azra Erhat'ı ilk gönüllüler arasında görürüz. Tercüme Mecmuası'nın sürekli çalışanlarından birisidir. «Resmi» çalışmaları dışında da çeviri uğraşı her zaman yaşamının ağırlık noktalarından birini oluşturmuştur. Çok önemli olan, belirtilmesi gerekli bir nokta da Azra Erhat, Sabahattin Eyüboğlu ve Halikarnas Balıkçısı'nın izinden giderek genç Türkiye Cumhuriyeti'nin kültür yaşamına nelerin öncelikle kazandırılması gerektiğini çok iyi saptamıştır. Bu gerçekler karşısında Yazko Çeviri Dergisi'nin yönetmenliğini üstlendiğim günden beri konulmasını istediğim bir ödüle, Azra Erhat'ın adını vermekten daha doğal birşey olamazdı. Ayrıca Azra Erhat, Çeviri Dergisi'nin ilk yazı kurulu üyelerindendi ve ölünceye kadar da bu dergide çalışanları bütün gücüyle yüreklendirdi.

(Yazko Somut — 23 Eylül)

TDK GENEL YAZMANI DEMİRAY GEÇİŞ DÖNEMİNDE ÖDÜL VERMEDİK

— Türk Dil Kurumu Genel Yazmanı **Kemal Demiray**, **«Bir geçiş döneminde ödül vermeyi uygun görmedik»** dedi. Atatürk Dil Tarih ve Kültür Yüksek Kurulu'nun kurulduğunu belirten **Demiray**, bu nedenle görevinin bir aya kadar biteceğini belirtti. Bazı kişilerin kurumdan istifa ettikleri söylentilerine de değinen **Demiray**, şöyle konuştu:

«Yasanın verdiği hakkı kulanan kişiler var. Yasanın geçici 4. maddesi, kurumda kalmak isteyenlerin memur statüsüne geçeceklerini, ayrılmak isteyenlerin de 17 eylül gününe kadar bildirmek koşuluyla tazminatlarının verilerek ilişkilerinin kesileceğini öngörüyor. Birkaç arkadaşımızın bu haklarını kullanmaları dışında bir olay yok.»

TDK ödüllerinin verilmeyişine de değinen **Demiray**, bu konuda şunları söyledi:

«Bir geçiş döneminde olduğumuz için ödül vermemeyi uygun bulduk. Benim görevim de, yasada belirtilen tarihte sona erecektir. Ancak bu biraz erken ya da biraz daha geç olabilir.»

Demiray, TDK yayınlarında çıkan kitapların «yayın hakkı»nın yeni yönetime devredileceğini ve bu kitapların yeni baskılarının yapılıp yapılmayacağına bu yönetimin karar vereceğini belirterek sözlerini şöyle tamamladı:

«Sayın Cumhurbaşkanımız, kapatmıyoruz, devlet güvencesi altına alıyoruz dedi. Zaten sanırım aynı şekilde sürecek.»

(Cumhuriyet — 30 Eylül)

BİR ÖDÜL NASIL DOĞDU?

Ahmet CEMAL

Nerden aklına geldi? Çok güzel bir şey!

Çok sık duyduğum bir soruydu bu son zamanlarda. Soru, **Yazko Çeviri** Dergisi'nin Azra Erhat adına bir çeviri ödülü koyduğu açıklanır açıklanmaz ortaya çıkmıştı.

Böyle bir şey nereden aklıma geldi, onu tam kestiremiyorum ama, örneğin saat kaçta ve nerede gelmiş olduğunu çok iyi anımsıyorum. Bir sabah, saat sekizbuçuk sularındaydı ve ben, Kadıköy-Nişantaş dolmuşunda, Avusturya Kültür Ofisi'nin yolunu tutmuştum her zamanki gibi (O dolmuşa her sabah aynı saatlerde bindiğime göre, o gün de saat sekizbuçuk sularında olmalı). Ve dolmuş, Boğaz Köprüsü'nün Anadolu yakasmdaki girişine varmıştı.

İşte orada aklıma geldi.

Yerin ve saatin hiçbir özelliği yok. Üstelik o sırada —bildiğim kadarıyla— Yazko Çeviri'yi ya da Azra Erhat'ı da düşünüyor değildim, yani o anda. Gelgelelim bu dergi ve Azra Arhat, bilinçaltımın sürekli konuklarıdır. İşte o bilinçaltımda ne olmuşsa olmuş, bu ikisi arasında benim bilmediğim bir şeyler oluvermiş. İki sevgili, en güzel Boğaziçi sabahlarından birinde, parmaklarında bir ödül halkasıyla çıkıverdiler karşıma.

İşte öyle doğdu bu ödül.

Hem, başka bir sözcük olmadığı için, adı «ödül». Adına «şükran borcu» denilebilirdi; yetiştirdiği az sayıdaki düşünen kafaları hoyratça harcayan bir toplumda duyulan «tedirginlik» de denebilirdi, başka çok şeyler denebilirdi. Ne der Zeynep Oral, o nefis «Teşekkür Ederiz Azra'nım» başlıklı yazısının sonunda: «...Artık sizi hiçbir yerden kovamayız ya da hiçbir yere kapatamayız Azra'nım. Artık mavi yolculuklardaki kuşlar gibi, uçurtmalar gibi, fırıldaklar gibi özgürsünüz... Özür dilemek için geç kaldık. Teşekkür ediyoruz Azra'nım...»

Bizim ödül de, işte böyle bir şey...

Düşüncemi aynı gün öğleden sonra, Yazko'dan içeri girer girmez Erol Toy'a açtım; önerimi daha son kelimem ağzımdan çıktı çıkacak iken kabul ediverdi. O haftanın çarşamba günü Azra Erhat Ödülü, Yönetim Kurulu kararına dönüşmüştü bile. Bir hafta sonraki toplantıda da hazırladığım ödül yönetmeliği onaylandı.

Aslında bu ödül, yalnızca bir başlangıçtı. Çünkü Azra Erhat'ın yakınlarından, son istekleri konusunda bazı şeyler öğrenmiştim. Örneğin, «beni ilerde Balıkçı'dan ve Sabahattin Eyuboğlu'ndan ayırmasınlar...» demişti Azra Erhat; hele «Mavi Yolculuk» olgusundan kopmayı hiç istemiyordu. Bilindiği gibi —ya da diyelim, giderek «bilinmediği» gibi— onların mavi yolculuklardan anladıkları, sekiz gün

sekiz gece içki bulutlarının ardında yitip gitmek, karada yapılan incir çekirdeğini doldurmaz konuşmaları ve çoğunlukla batağa saplanmaya yargılı ilişkileri bir teknede sürdürmek, sonra da buna —ne biçim bir mavi ise!— «Mavi Yolculuk» demek değildi. Ege'nin mavi sularına her yelken açışta uygarlık miraslarını yeniden değerlendirme, uzun kışlarda yazı masalarının başında, nice imecelerin bağrında gövertilmiş en has dostlukları biraz da denizin güçlü soluklarıyla tazelendirme yolculuğuydu onlarınki. Ve Azra Erhat, işte bundan kopmamak istemişti ölümünden sonra da —bu son isteğin ardındaki amacı sezmek güç değildir— bir yozlaşmanın yerine, yeniden gerçek ve soylu anlamı geçirmek.

Bizim de amacımız bu. İşe, bir ödül aracılığıyla Azra Erhat'ın çevirmen yanı önünde saygıyla eğilmekle, onu geleceğin çevirmen kuşaklarına bir örnek diye iletebilecek bir şeyler yapmakla başladık. Dileğimiz, önümüzdeki yıldan başlayarak bu ödülleri, Akdeniz uygarlığını değerlendirme çalışmalarının yapılacağı bir «Mavi Yolculuk Haftası»nın çerçevesine yerleştirmek. Böyle bir izlencede doğal olarak Balıkçı da bulunacak, Eyuboğlu da.

Bu yılın ödülleri, A. Kadir ile Celal Üster'indi.

A. Kadir'e, «1983 Azra Erhat Üstün Hizmet Ödülü» ile teşekkür ettik. Azra Erhat ile birlikte gerçekleştirdiği «İliada» ve «Odysseia»sı için, günümüzün Türkçesiyle söylettiği Hayyam'ı, Mevlâna'sı, Tevfik Fikret'i için, yıllar boyunca yorulmak nedir bilmeksizin sürdürdüğü tüm ak çabaları için teşekkür ettik.

Günümüze değin yirmi dolayında kitabı dilimize kazandırmış olan Celal Üster'e ise «1983 Azra Erhat Çeviri Ürün Ödülü», George Thomson'dan çevirdiği «Eski Yunan Toplumu Üstüne İncelemeler - Tarihöncesi Ege» başlıklı kitap için verildi. Böyle bir yapıtı çevirmenin ne demek olduğunu, ancak çeviren bilir; bu nedenle, Celal Üster'e sunulan plaket de gerçekte bir teşekkür borcunun yerine getirilişiydi. **(Hürriyet Gösteri — Ekim)**

ÖDÜLLER, YARIŞMA VE YARIŞTIRMA ÜZERİNE

Dünyada ve ülkemizde, ödüller hep vardı. Kimi zaman, insanlar arasındaki yapısal ve düşünsel ayrılıkları sezdirdi ödüller .Arada bir, eş dost tanıdık arasında pay edildi. Sanat alanlarında satışın canlandırılması için araç olarak kullanıldığı d oldu. Ne ki, hakkın yerini bulduğu — çok sık olmasa da — söylendi bazen.

Fakat, ödüllü yarışmaya katılan ürünü, bir «meta» gibi değerlendiren yarıştırma anlayışı nasılsa, nedense varolabildi. Peki kim kimle yarışmaktaydı?.. Nasıl yarışmaktaydı?.. Hep soruldu bunlar. Üstelik çoğu sanatçı, yarışan yapıtlar içinde en iyi, en değerli yapıtın kendisininki olduğunu düşündü, vurguladı.

Oysa, bir yarışma, güzelliklerin, duyarlıkların karşılıklı etkileşerek yücelmesi, daha etkili kılınması ve toplumsal ereklere yararlı katılımlar çoğaltması amacıyla yapıldığında; olumlu olabilir, genel geçer yarıştırma tanımının dışına çıkabilir. Sevgiden, barıştan, emekten ve özgürlükten yana birliktelikte yeri olur, sevinçler paylaşılır.

Aslında, bir sanatçı için en büyük ve en anlamlı ödül; yığınsallaşmak ve daha çok üreterek, insanı ve doğayı en olumluya ulaştırmak uğraşında varolmak ve bu harca emeğini, düşüncesini katmadaki coşkuyu duymaktır, duyabilmektir

Bunlar birlikte sorulmalı ve yanıtlanmalı artık diyoruz.

VEYSEL ÇOLAK

Türkiye'de ödül mekanizmasının sağlıklı işlediğine inanmıyorum. Ne denir? Sonucu, jüri üyelerinin köşe başı — masa başı toplantılarında öğrendikleri ödüllerin işleyişine, sanıyorum merhaba denilemez. Bırakalım, el ovuşturanlar ödül alsın. Bırakalım, Kayseri'li eşeğini boyayıp yeniden satsın. Pazar ola derken, iyi niyetli insanlara, kıyısına bakıp bezini almamalarını öneririm.

GÜLTEN AKIN

Ödül, sanatın bir ana sorunu gibiymiş sunuluyor özellikle son yıllarda.

Ancak, içinde bulunduğumuz toplum bize ödül kurumunu getirip dayatmıştır. Bundan vazgeçemiyoruz.

Ben ilgili olduğum ödül dolayısıyla biliyorum, geçen yıllarda ne kadar çok ayıklarsak ayıklıyalım ödül alacak değerdeki eser sayısı 5—6 kitabın altına düşmedi. Ancak bunlardan bir tanesi seçilmek zorunluluğu da kaçınılmazdı bugünkü ödül yönetmeliğinin karşısında. Gözlemlediğim olgu, ödüle başvuran eserler içinde çok kişinin bu ödülü almaya hak kazanacak değerde olmasıdır. Aslında, birkaç kişiye ödül verilmesi ödülün doğası gereğidir.

Sonuçta eserlerden biri ödülü aldığında doğaldır ki diğerlerine haksızlık yapılmış olacaktır.

Gerçekte ödüller, bugünkü koşullar altında yarar sağlayıcı olmaktan çok zarar oluşturmaktadır. Gereksiz yere bazı insanların çalışma azminin kırılmasına neden oluyor. Bu konuda da haklılar.

Öyleyse ödül yönetmeliğini değiştirmekde ben yarar görüyorum. Bu arada elbette ki bu işe para yatıranların ticari amaçlarını gözardı etmememiz gerekiyor. Onlar ki sanatın ana sorunu olarak ödülü öne sürüyorlar, yapıları gereği.

Şüphesiz ki ödüllendirme ve cezalandırma anamalcı toplumun temel gereklerinden biridir.

Birşeyleri ortadan kaldıramazsak onu düzenlemeye gitmemiz gerekecektir.

Ödül, aslında ne yazarın ne de sanatın asıl sorunudur.

Ödüllerin gençlere verilmesi taraftarıyım.

ERDAL SEVİNÇLİ

Nalıncının keseri kesercinin nalını

Kesercinin nalını nalıncının keseri: ÖDÜL

Beğenilme, insanla varolan bir duygudur. Bu duyguyu anlamlı kılan, sanırım aynanın bulunuşu olmuştur. Aynayla bütünlenen göz ve beyin arasındaki bağıntı, beslenme—beğenilme duygularını sürekli arttırmıştır.

Ancak, beğenilme duygusu, Narkissos'un «saplantısı» olunca, başımıza dertler, açılmış; beğenenler, beğenilenler bir yarışmada bir araya getirilmiş, çoğaltılmış... Ve beğenilme duygusu, beğenenleıden ödül beklerken, güzelliğini de bütünüyle ortaya koyan olmuş... Fakat ödüller az, güzeller çok bütün güzeller de güzel olunca, yarışmada sıralama «avuntusu» doğmuş; güzeller beğenilme duygularını, beğenenleri «yakinen» tanıma yoluyla ölçer olmuşlar... Ödülleri almışlar... Nalıncının keseri hep kendini, kesercinin keseri de hep kendini beğenince, ödül, satın alan olmuş, satılan unutulmuş... Olan hep nalına olmuş...

Bugün dünyada ve ülkemizde, sanatsal ürünlerin değerlendirilmesi amacıyla bir çok ödül, güzeli seçmek için bir araya gelen beğenme duygusu gelişmiş insanlara bağlı olarak bize sesleniyor. Kimi kişiye bağlı olarak dar bir alana seslenirken, kimisi bir devletin politikasını belirleyenlerin adını taşıyor, kimisi de ülkeler arası güzelliği bulmayı amaçlıyor. İlginçtir, bu ödülleri veren ve seçen kişiler, önceden, kendilerini koşulları belirlenmiş «ölçütlere» uydurarak davranıyorlar ve her seferinde de «aynı güzeli» seçiyorlar... Fakat güzeller, nedense sonradan kendileri-

ne de güzel gelmiyor ve seçicilerin adları kalıyor da güzeller unutuluyor... Bu arada sadece adı unutulmayan ödüller de sürekli madalyalarla süslenerek yaşatılıyor. Ne hikmetse adı Nobel olan dinamit ödülü her seferinde patlıyor, fakat her seferinde de güzeller «gece» seçiliyor...

Gelelim seçilemeyen güzellere; hangi ülkede, hangi yarışmada, hangi ödül adı altında olursa olsun, seçilemeyenler «muhalefeti» oluştururlar. Ve seçilenin kusurlarını bulmada «birinci»dirler. Ancak ödülün bir yarışma ve bu yarışmanın koşullarının, beğenenlerin «duyguları olduğunu» bilerek, kendi istekleriyle katılan ve beğenilmeyi bekleyenler, dükalıkların surları içinde yaşayanların birbirlerinin sırtlarını kaşıdıklarını unuttuklarından hırçınlaşırlar... Ödül yönetmeliğini, ödül veren kişilerin «kıllarını» sayarak kendilerini ödüllendirirler... Ancak beğenilme duygularının coşkunluğundan olsa gerek aynaya bakmayı unuturlar... Çünkü, arada da olsa, seçilen güzellerden, beğenilen de mutlu, beğenen de mutlu «atasözü» gibi herkes memnun olur... Ve resmi, özel ideolojileri dinlemeyen sanat ürünleri ölümsüzleşir... Ya da «binek taşı büyüklüğünde» elmasları paylaşmak için ödüller özellikle «elmaslara» verilir. Bu seçimin de pek gürültü çıkardığını duymayız.

Muhalefet oluşturan «ödül yarışmacıları» yanında, ödül almadıkları halde, nice «ödüllü ölümlüyü» topraklarında rahatsız eden «ödülsüz ölümsüzler» çoğalmakta, beğenilme duygularını «sırt kaşıyıcılarından» beklemeksizin yarına ulaşmaktadırlar.

Amacımız salt ödüle karşı çıkıp ödülün varlığını yadsımak değil. Her ödül alanın «mükemmel» olduğunu ya da «beş para etmediğini» yargılamak da değil. Ancak ödülü veren ile ödüle aday olanların beğenme—beğenilme duygularını gözönüne getirdiğimizde, ödülü veren ile ödüle aday olandan beklenen ne? Sanırım ölçütleri iyi belirlenmiş bir ödül yönetmeliğinin yanında ödüllendirmeye «hak kazanan» yapıtın seçimi gerekçesini içeren ortak açıklamaların gelenekselleşmesi ile ödüllendirilmek amacıyla yarışmaya giren, kendi yapıtına —doğal olarak beğenilme duygusuyla— hayranlık duyan sanatçıların, kendi yapıtlarının değerini her zaman ödüllerin belirlemediğini öğrenmeleri...

Çünkü, otuzu geçkin şiir yaptı ile ödül alıp da yarına kalmayan, kalamayan bir ozan yerine tek şiiri ile yarına kalan ozan olmak arasında... fark vardır... Çünkü kesercinin nalını mı, nalıncının nalını mı, ödülün etkinliğini belirler diye bir yargıyı seçiciler ile yarışmacılar daha öğrenemediler.

MUZAFFER İLHAN ERDOST

Ödüllerin, kuşkusuz, bazı yararları vardır. Yayınlanan kitapların sağlıklı bir biçimde izleme olanağı bulamayan ya da yayınlanan kitapları bir bütün olarak irdeleme öseninden yoksun okur açısından, ödüllerin duyurucu ve ilgi uyandıran etkisi oluyor. Buna karşılık, kusurları olduğu da bir gerçek. Bizim gençliğimizde, ödül konusu, zaman zaman yoğun biçimde tartışılırdı. O günden kalma izlemim şu: Ödüller, iyi. Ödül almak daha iyi. Ama bu konuyu büyütmek, konuya olduğundan fazla bir önem vermek doğru değil. Ödülleri tartışmak ise, bugün için bana anlamsız geliyor.

Hiç değilse, daha gerekli konular bulunduğu bir ortamda, ödül üzerine böylesine eğilmek pek doğru değil sanıyorum.

YARIN DERGİSİ

Ödüller sanat ve edebiyatımızın yoksulluğuna çekilmiş birer cila olmaktan öte bir işlev taşımıyor artık. Danışıklı dövüşlerin ilkesizliğinde olumlu bir yan aramak da boşuna. Hep aynı seçici kurulların, hep aynı kişilere, hiçbir gerekçe göstermeksizin dağıttığı «ulufe»nin adı ödül olmuş; toplumcu gerçekci sanat ve edebiyatımı-

zın neyine! Olumsuzlukların sıralanmasında hiç kimse başkasından geri kalmıyor ama, olumlu yanlarına değinilmeden de geçilmiyor. Basın tekellerinin, kârdan öte amaç taşımayan yayınevlerinin kurduğu, el altından desteklendiği ödüllerin olumlu bir yanı kalmamıştır. Hele bir gerekçeli raporların yayınlanması yürekliliğini gösterelim, ondan sonra tartışması kolay

(Körfez, Ekim 1983)

ADLARINA ÖDÜL KONAN EDEBİYATÇILARIMIZIN EŞLERİ İLE KONUŞMALAR

Ödüllerin arttığı konusunda zaman zaman eleştiriler yapılıyor, bunlar da özellikle aile ödüllerine yöneltiliyor. Oysa dikkatli seçimler sonucu dağıtılan ödüllerin edebiyatımıza katkısı ortada: Yenilere okunma ve yayın olanağı sağlanabiliyor. Yeni ve eskiler daha özenli çalışmalara itilebiliyor. Ödüllendirmeler, eksikliğinden yakınılan eleştirinin bir başka türü. Okuyucunun dikkati çok ya da az yeni yapıtlara çekiliyor. Adına ödül konan edebiyatçımızın anısı ve yapıtları yaşatılıyor...

Adlarına ödül konan edebiyatçılarımızın eşlerine de açıklama olanağı sağlamak için, aşağıdaki soruları yazılı olarak yönelttik. İlişki kurabildiklerimizden, aldığımız yanıtlarda onlar da görüşlerini belirttiler. Bu ara, ödüllerinin kuruluş amaçları ve bugüne değinki sonuçları yeniden toparlanmış oldu. Edebiyatçılarımızı da yeniden anmış olduk.

Sorular şunlardı:

(1) Ödülünüz, ne zaman, nasıl kuruldu? Kimlere verildi bugüne değin?

(2) Eşinizin yapıtları hakkında ne düşünüyorsunuz? Hangi yapıtını daha çok seversiniz?

(3) Eşinizin gerçekleşmemiş edebiyat tasarıları var mıydı?

(4) Son yıllarda ödül sayısının çok arttığı ileri sürülüyor. Ne diyorsunuz bu görüşe?

Tuncer UÇAROL

«TÜM YAPITLARI BENİM İÇİN BÜYÜK BİR GURUR KAYNAĞI» Nuriye Öğütçü (ORHAN KEMAL ROMAN ARMAĞANI)

1) Orhan Kemal Roman Armağanı 1971 yılında oluşturuldu. O zamanın ilk seçiciler kurulu şöyleydi: Vedat Günyol, Hüsamettin Bozok, Fahir Onger, Rauf Mutluay, Fethi Naci, Fikret Otyam, Nurer Uğurlu'dan oluşmuştu. Armağana katılan romanlar, dil, teknik, sanat ve O. Kemal'ın dünya görüşüne göre değerlendirilir. Değerlendirme sonunda kazanan yazara ödülü, Orhan Kemal'in ölüm tarihi olan 2 Haziranda yapılan anma töreninde verilir. Ödül altın-gümüş karışımı plakettir. 1971 yılında bugüne kadar görev üstlenmiş ve halen üstlenmekte olan seçici kurul üyelerine bu satırlarda teşekkür etmeyi bir borç bilirim. Halen seçi-

ci kurul üyeleri şöyledir: Rauf Mutluay, Çetin Altan, Mehmet H. Doğan, Erdal Öz, Konur Ertop, Hilmi Yavuz, Nurer Uğurlu'dur. Ödül kazanan yazarlar şunlardır: 1971 Ödül verilmemiştir. 1972: Yılmaz Güney. 1973: Çetin Altan. 1974: Sevgi Soysal. 1975: Erdal Öz. 1976: Vedat Türkali. 1977: H. İzzettin Dinamo. 1978: Fakir Baykurt. 1979: Mehmet Başaran. 1980: Adalet Ağaoğlu. 1981: Ödül verilmemiştir. 1982: Rıfat Ilgaz.

3) Bu soruya yanıt verirken, isterseniz kendisiyle Bulgaristan'da yapılan röportajdan alıntı yapalım: «Buyükannemin memleketi olan Orhaniye'den bahsetmek isterim: 93 Harbinde sekiz yaşındayken kendisinden iki yaş büyük ablasıyla birlikte göçmen kafilelerine karışmış ve Türkiye'ye doğru yol almışlar. Ondan zaman zaman dinlemiştim. Dağlar arasında yollar yollar vs. diye. Büyükannemin babası telgraf memuruymuş. Adım başında sekiz yaşındaki o öksüz kızı görür gibi oldum. Bayağı hislendim. Bu büyükannemin oradan göçmen olarak kaçışı, bu belki bir harp sonunda, bir felaket sonunda kimsesiz kalarak göçmen kafilelerine karışarak kaçması bende 20 sene evvelinden beri kafamda bir birikim yapmıştır. Buradan başlayan bir roman yazmak, öyle bir roman olsun ki bu kısmen Orhaniye'den başlasın. Türkiye'de, Türkiye'nin sosyal, ekonomik, politik değişmelerine paralel olarak bir ailenin gelişen hayatını yansıtsın. Bu roman üstünde on yıldır çalışıyorum.» Gördüğünüz gibi bu düşüncesini gerçekleştirmeye ömrü yetmemiştir. Bir bölümünü yazmıştı, biz bunu **Sokakların Çocuğu** adlı romanının arkasına tamamlanmamış yapıtı olarak ekledik.

4) Ödüller her zaman yazar için onur kaynağı olduğundan, ister maddi, ister manevi açıdan olsun, sanatçıyı teşvik ettiği kanısındayım. Bu teşvik sanatçıyı olumlu yönden etkiliyeceğinden, ortaya birbirinden güzel yapıtlar çıkacaktır. Zaten bugün için önemli olan sanatçıya destek olmak değil midir? Bu vesile ile bundan böyle tüm ödüllere aday gösterilecek sanatçılar ile onları değerlendirecek değerli seçici kurul üyelerine başarılar dilerim.

Derginize de ayrıca teşekkür ederim.

«AMAÇ, ADINA ÖDÜL KONULANI DİRİ TUTMAK»
Füruzan TOPRAK (ÖMER FARUK TOPRAK ŞİİR ÖDÜLÜ)

1) Sayın Tuncer Uçarol, sorularınızla bu konuda konuşma, açıklama fırsatı yarattığınız için size teşekkür ederim.

Değerli varlığım, eşim Ömer Faruk Toprak'ı 20 Ağustos 1979'da yitirdim. Sağlığında yapmak istediği şeylerin başında, «Toprak Şiir Ödülü» kurmak geliyordu. Bu nedenle bir de ödül yönetmeliği taslağı hazırlamıştı. Ben onun bu isteğini yerine getirmeye çalıştım. «Toprak Şiir Ödülü» yönetmeliğini o günkü koşullara göre son biçimine sokup, onun İstanbul ve Ankara basınında yer almasını sağladım. Ödüle katılan kitaplar, Türkiye Yazarlar Sendikası adresine gönderilecekti. (Ocak - Nisan 1980)

Bu ödüle katılacak olan kitaplarda şu özellikler aranmaktadır (Madde 2): İnsanın insanla, doğayla, toplumla ilişkilerini ve insan, doğa, toplum gerçeklerini insancıl bir yaklaşımla, sömürüye karşı çıkarak işleyen, dil özeni ve söyleyiş becerileri taşıyan, tüm bunlarda belirli bir başarı çizgisine erişmiş olan yapıta ödül verilir.

Füruzan Toprak'ın girişimiyle kurulan seçiciler kurulunda şu asil üyeler bulunmaktadır (Madde 3): Füruzan Toprak, Berna Moran, Mehmet Başaran, Tekin Sönmez, Alpay Kabacalı. Yedek üye: Azra Erhat.

1980 Ödülü, Ö. F. Toprak'ın ölüm yıldönümü 20 Ağustos 1980'de basına açıklandı. Sonuç şöyleydi: Yapılan puanlamaya göre en yüksek ortalamayı, Ahmet

Telli'nin **Hüznün İsyan Olur** (1979) kitabı ile Metin Altıok'un **Kendinin Avcısı** (1979) kitabı eşit aldığından, ödül tutarı ikisi arasında bölüştürüldü.

Bir yıl sonra (1981) ödül yönetmeliğinde bazı değişiklikler yapıldı: Ödül iki katına çıkarıldı. Madde 4'e yeni bir bölüm eklendi. Şöyle ki: Daha önce en az iki şiir kitabı yayımlanmış şairler, bir kitap boyutunda (700 dizelik) basılmamış yapıtlarıyla ödüle aday olabilirler.

1981 Ödülü'nü, Hasan Hüseyin Kormazgil'in **Filizkıran Fırtınası** adlı yapıtı kazandı. Sait Maden'in çizdiği güvercin desenli «Ö. Faruk Toprak Şiir Ödülü Amblemi», Cağaloğlu Tabip Odası'nda yapılan bir törenle H. Hüseyin'e verildi. O törende Füruzan Toprak, Şükran Kurdakul, Adnan Özyalçıner, Ö. F. Toprak'ın kişiliği, şiir üzerine birer konuşma yaptılar.

1982 Ödülü'nü Kemal Özer'in **Kimlikleriniz Lütfen** adlı kitabı kazandı. Ayrıca, Hüseyin Yurttaş'ın **Gecede Kanat Sesleri**, Ahmet Özer'in **Ayrı Beraberlikler**, Abdülkadir Budak'ın **Gömleğim Leyla Desenli** yapıtlarına da mansiyon verildi.

«Toprak Şiir Ödülü» Seçiciler Kurulu'nun son oluşumu şöyle:

«Asil üyeler: Füruzan Toprak, Mehmet Başaran, Tekin Sönmez, Alpay Kabacalı, Hasan Hüseyin Korkmazgil. Yedek üye Sennur Sezer.

2) Bu sorunuzu yanıtlamak bana güç gelecek ama, gene de bir şeyler söylemeye çalışacağım. Ö. Faruk Toprak, edebiyatımızda **40 Kuşağı** diye adlandırılan bir topluluğun şair ve yazarı. 1940'tan sonra çeşitli edebiyat dergilerinde çıkan şiir ve yazılarıyla toplumcu-gerçekçi edebiyatın savaşımını vermiştir. Resmi çevrelerden ve edebiyat çevrelerinden gelen tüm baskılara, engellere karşın düşüncelerinden sapmamış, bu konuda hiç ödün vermemiş, doğru bildiği yolda ilerlemek için büyük çaba göstermiştir. Ö. Faruk Toprak şiirinin antenleri, sadece kendi iç dünyasına değil, Anadolumuza ve tüm evrene dönüktür. Onun şiirleri kişiselin, ulusalın ve evrenselin bileşiminden oluşur. Şiirlerinde öz ve biçim kaynaşmıştır birbiriyle. Kişisel kaygılarını, yurt insanının çekilerini, dünyanın sorunlarını kendine özgü bir lirizm içinde şiirlerine yansıtmasını bilmiş bir şairdir o.
de şiirlerine yansıtmasını bilmiş bir şairdir o.

Edebiyat üzerine görüşlerini, çeşitli dergilerde yazdığı birçok düzyazıda dile getirmiştir.

Şiir kitaplarının içinde galiba en çok **Susan Anadolu'yu** severim. Evliliğimizden sonra yayımlanan bir ürünü olmasının, bana armağan edilmiş olmasının yanı sıra, bundan önceki şiir kitaplarına (**İnsanlar, Hürriyet, Dağda Ateş Yakanlar**) göre içerik bakımından daha bir zengin, ulusal ve evrensel sorunları, dizeler aracılığıyla, ele alışı daha bir bilinçli, sanatsal yönü daha ağır basan bir yapıt olarak görünüyor bana. Bu kitap yayımlandığı zaman basında, «Promete Aşaması» olarak nitelendirilmişti.

Karşı Pencere, Gönen Öyküleri adlı öykü kitaplarında yazar, çeşitli konuları insancıl bir yaklaşımla, yalın bir dille öyküleştirmiş. Öykülerinden beni en çok etkileyeni, kendi hastalığını dile getirdiği **Karşı Pencere**'dir. Çocuk öykülerinden ise, en çok beğendiğim «**Yusuf Yaşayacak**» öyküsüdür.

Duman ve Alev, Ö. Faruk Toprak'ın toplumsal-gerçekçilik savaşımını sürdüren 1940'tan sonraki edebiyat kuşağının anılarını ve kendi çekilerini dile getirdiği kitabıdır.

Tuz ve Ekmek romanı, İkinci Dünya Savaşı'nın ağır koşulları altında kıvranan Türkiye'nin tek parti yönetiminin en bunalımlı döneminde, ilerici Türk aydınlarının dramını şiirli bir dille veren, sürükleyici bir kitap. Polislerin boyuna izledikleri romanın baş kahramanı öğretmen Sebahattin, o dönemde aydınlara uygulanan terörü yansıtan bir simge gibidir.

3) Hazırlayıp da bastıramadığı yapıtları şunlar: 1. Sait Faik Monografisi, 2. Gezi Notları, 3. Çeşitli dergi ve gazetelerde çıkmış düzyazılarının bir bölümü, 4. Âşık Garip, 5. Köroğlu (Çocuk öyküsü), 6. Burun (Çocuk öyküsü).

Bir roman tasarlıyordu. Söylediğine göre, romanın baş kahramanı 1946 ile 1950 arasında üniversitede okuyan bir genç kız. Olaylar onun kişiliğine yansıyor ve onun çevresinde oluşuyor. Bu kız, hem ailesinin hem de çevresinin baskısına karşı koymaya çalışıyor. Geçiş halindeki bir toplum ve ona uyum sağlayamayan bir genç kızın serüveni...

Gerçekleşemedi ne yazık ki...

4) Bu sorunuzu yanıtlarken genel bir değerlendirme yapacağım. İçimi dökeceğim izninizle... Her bir ödül kurucusunun amacı başkadır. Bu başkalıklar ödüllerin çoğalmasına neden olmuştur.

Edebiyat alanında yapıtlar vermiş yitirdiğimiz değerlerin zamanla unutulması doğaldır. Bunu önlemenin, yani o kişileri canlı tutmanın çeşitli yolları vardır. Bunlardan biri o kişinin adına ödül kurmaktır. Bunu ya bir kurum (Darüşşafaka-Sait Faik Ödülü gibi), ya bir kişi üstlenir: Şu noktayı belirtmeden edemeyeceğim: Türkiye'de ilk kişisel şiir ödülünü, yanılmıyorsam, kuran benim. N. Üstün, B. Necatigil ödülleri, «Toprak Şiir Ödülü»nden sonradır.

Benim bu ödülü kurmaktaki amacım şu noktalarda toplanıyor: 1. Ö. Faruk Toprak'ın vasiyetini yerine getirmek, 2. Ö. Faruk Toprak'ın anısını yaşatmak, 3. Onu genç kuşaklara tanıtmak, 4. «Toprak Şiir Ödülü»nü kazananı gönendirmek.

Genelde ödül amaçlarını gerçekleştirmek için izlenecek yol; adına ödül konulan kişinin yaşamını, yapıtlarını, özelliklerini, edebiyatımıza katkısını basın, radyo, televizyon aracılığıyla genç kuşaklara tanıtmak, bilmeyenlere onu öğretmek, unutanlara onu anımsatmaktır. Ama ne yazık ki, bugün bu yapılmıyor. Basının büyük bir bölümü bu konuya karşı ilgisiz. İlgilenen bir iki gazete ve dergi var ki, onlar da kazananla bir röportaj yapıyor, «ödül üzerine ne düşünüyorsunuz?» diye soruyorlar. Çoğu, her nedense, «ödüllere karşıyım» diye başlıyor. Böylece olay, amacından sapmış oluyor, ödül tartışması haline dönüşüyor. Bir de kazanan kitaba, «filan ödülü kazanmıştır» diye bir bandaj yapıştırıldı mı, her şey yolunda sanılıyor. Oysa amaç, onu diri tutmak. Bunu yapabilmek için tüm çabalar ona yönelik olmalı. O, yeni yetişenlere tanıtılmalı, tükenen yapıtları yeniden basılmalı. Bu ise çok yönlü bir çaba istiyor. Ödül kurucusunu aşan bir durumla karşı karşıyayız. Ben derim ki, tüm yazarlar, sanat sayfası düzenleyenler, yazar toplulukları (varsa doğallıkla) el ele verip bu konuya yukarda değindiğim yönlerden eğilmelidirler. Ölüm, hepimiz içindir. Elimizden uçup giden tüm değerlerimize ilgi gösterilmelidir. Bunun zamanı gelmiştir, hatta geçmektedir.

Geri kalmış bir toplumun yalnız sanatçıları, edebiyatçıları, sizlere sevgi ve saygı duyuyorum!...

«YARINLARA KALMAK HER SANATÇININ ÖZLEMİDİR»

Huriye NECATİGİL (NECATİGİL ŞİİR ÖDÜLÜ)

1) «Necatigil Şiir Ödülü», 13 Aralık 1979'da yitirdiğim eşim Behçet Necatigil adına ve onun anısını yaşatmak amacıyla 1980'de kuruldu. Eşimin yaşamı boyunca en çok önem verdiği konu şiir olmuştur. İstedim ki şiir tutkusu böylesine güçlü olan bir insan, her yıl ödülü kazanan şairle birlikte anılsın. O şairin toplumda daha çok ilgi uyandırmasına, yapıtlarının yeni baskılar yapmasına bir katkısı olsun.

Necatigil'in ailesi tarafından kurulan ödül, yılda bir kez seçiciler kurulunun çoğunluk oyuyla seçtiği kişiye, Necatigil'in ölüm yıldönümü olan 13 Aralık'ta törenle verilir. Seçiciler kurulu; Doğan Hızlan, Rauf Mutluay, Fethi Naci, Edip Cansever, Hilmi Yavuz, Oktay Akbal ve Kâmuran Şipal'den oluşmaktadır. 1980 yılında İlhan Berk **İstanbul Kitabı**, 1981 yılında Ahmet Erhan **Alacakaranlıktaki Ülke**, adlı kitaplarıyla ödülü kazandılar. 1982 yılı ödülü de **Kayayı Delen İncir** adlı kitabıyla Turgut Uyar'a verildi.

2) Bu çok yönlü sorunuzu burada yanıtlamak olanaksız, ama eşimin şiirleri konusundaki bir düşüncemi kısaca belirtmek isterim. Yarınlara kalmak, zamanı yenmek kuşkusuz her sanatçının özlemidir. Ben de eşimin bu özleminin gerçekleşmesini diliyor, birkaç şiirle de olsa zamana karşı koyacağına inanıyorum. Bir eleştirmen «O bir bilge derviştir» demişti onun için. Eşimi çok iyi anlatan bir söz bu bence. Çünkü onun yaşamı boyunca tek tutkusu şiir olmuştu. Bir dervişin çile doldurması gibi o da kendi şiirinin çilesini yaşadı; sessiz, sabırlı ve özverili. Kendisi de sık sık tekrarlardı bunu; sanatın çilesini yaşamadan şiir yazılmaz, derdi. Bu özverili çalışmanın elbette bir ödülü olmalı, eşimin bu ödülü hakettiğine, kalıcı şiirler bıraktığına inanıyorum.

Eşimin şiirlerinden hangisini daha çok sevdiğim konusunda bir ayırım yapmak benim için zor olacak. Bence insan kendinden birşeyler bulduğu şiirleri daha çok seviyor ve benimsiyor. Konuya bu yönden bakarsam, eşimin şiirlerinde de çoğunlukla ortak yaşantımızdan, çevremizden, onun tanıdığımı sandığım dünyasından kesitler bulurum, onları sevecenlik ve coşkuyla okurum. Bu yüzden ayırım yapmam zor olacak dedim. Şu anda aklıma gelenler: Evler, Keyif, Saklı Su, Sevgilerde, Yalan Ses, Panik, Çocuklar, Eski Sokak, Teyel, Çağın Tanığı Olmak, Temmuz Tikleri.

3) Eşimin büyük bir birikimi vardı, yaşasaydı daha pek çok yapıt verebilecekti sanırım. Başlanmış beş oyun, yüzlerce şiir, fişleri hazırlanmış birkaç antoloji, başta Ziya Osman Saba olmak üzere, sevdiği bazı şairlerle ilgili çalışmalar, gün ışığına çıkmasını istediği eski yapıtlar. Bunların ya dilini sadeleştirecek, ya da radyo oyunu yapacaktı.

4) Son yıllarda ödül sayısının arttığı bir gerçek, ama bunun sanat için zararlı olacağına inanmıyorum. Eğer jüri üyeleri saygın kişilerden oluşuyorsa, bu işin öneminin bilincindelerse, artan ödüllerin hem sanatçıya, hem de topluma yararlı olacağı kanısındayım. Özellikle genç yazarları desteklemek, özendirmek açısından ödüllerin önemi büyük. Eşim de bazı jürilerde üye olduğuna göre ödüllerin yararına inanıyordu, aksi halde bu görevleri kabul etmezdi.

(Yazko Somut — 16 Aralık)

SONUÇLAR TUTANAĞI

YEDİTEPE ŞİİR ARMAĞANI
SABAHATTİN ALİ ÖYKÜ ÖDÜLÜ
MADARALI ROMAN ÖDÜLÜ
TOBAV 1. ÇOCUK OYUNLARI YARIŞMASI
SAİT FAİK HİKAYE ÖDÜLÜ
ORHAN KEMAL HİKAYE ÖDÜLÜ
ZONGULDAK KONULU ŞİİR VE ÖYKÜ YARIŞMASI
İSMET KÜNTAY TİYATRO ÖDÜLÜ
AVNİ DİLLİGİL TİYATRO ÖDÜLLERİ
YAŞAR NABİ NAYIR EDEBİYAT ÖDÜLÜ
TÜRKİYE MİLLİ KÜLTÜR VAKFI ARMAĞANLARI
HÜRRİYET GÖSTERİ DERGİSİ ŞİİR ÖDÜLÜ
TOPRAK ŞİİR ÖDÜLÜ
ANKARA SANAT KURUMU TİYATRO ÖDÜLLERİ
AZRA ERHAT ÇEVİRİ ÖDÜLÜ
NEVZAT ÜSTÜN ÖYKÜ ÖDÜLÜ
AKADEMİ KİTABEVİ EDEBİYAT ÖDÜLLERİ
TÜRKİYE İŞ BANKASI ÖDÜLÜ
NECATİGİL ŞİİR ÖDÜLÜ
SİMAVİ VAKFI EDEBİYAT ÖDÜLÜ
YAZKO ÖDÜLLERİ
TOBAV 2. ÇOCUK OYUNLARI YARIŞMASI

KAZANANLAR VE YANKILARI

YEDİTEPE ŞİİR ARMAĞANI

Yeditepe Şiir Armağanı «Deniz Eskisi» adlı kitabından ötürü İlhan Berk'e verildi. Seçiciler Kurulu'nda Oktay Akbal, Recep Bilginer, Hüsamettin Bozok, Konur Ertop, Sami Karaören, Atilla Özkırımlı, Adnan Özyalçıner bulunuyordu.

İlhan Berk'le şiir üzerine:

BU DÜNYA HAFİFTİR, ŞAİRİ ÖYLE KOLAY KOLAY BARINDIRMAZ

— İlhan Berk, «Deniz Eskisi»yle Yeditepe Şiir Armağanı'nı kazandı. Türk şiirinin değişik tadı ve rengi İlhan Berk'le şiir burçlarının birkaçında dolaştık.

— «Deniz Eskisi», «İstanbul Kitabı» ve «Şifalı Otlar» kitabıyla bir konuyu yeniden gündeme getirdiniz: Şiir dili tartışmasını. Gerçekten İkinci Yeni'den bu

yana dil üzerine çok soru soruldu size, kapalılık üzerine, zor anlaşılırlık üzerine, Ne dersiniz?»

— Ben daha düne kadar «**kendi kendimin sürgünü**»ydüm. Anlamsızlık, kapalılıkla suçlanıyordum. Dili de bozuyordum. Sonra da İkinci Yeni'ciydim. En atak, en vurucu diye biliniyordum. Sık sık da yeni öz, biçim değiştiren biri olarak gündeme getiriliyordum. Bunlar İkinci Yeni'nin illetleri bilindiğinden (**Ece Ayhan** bir yana bırakılırsa) bu damgayı yemiş öbür ozanlar bundan kaçıyorlar (hâlâ da öyle), böylece de üstlerine bu yalnızlığı bulaştırmıyorlardı. Hele «**Galile Denizi**», «**Otağ**», «**Çivi Yazısı**», «**Mısırkalyoniğne**»yi art arda yayımlayınca (ki bunlar İkinci Yeni'nin en uç noktalarıydı, şiirin gidebileceği en aşırı örnekler olarak gösterildi) benim sürgünlüğüm tescil edilmiş oldu. Bu yüzden ben bu yalnızlığı uzun yıllar bir başıma kuşandım, Sürgünlük bana «vacip» olmuştu bir kere. Bundan elbet gönenmiyordum ama yakınmıyordum da. Değil mi ki «**uçlar**»ın bir adamıydım, bunu kabullenmeliydim.

— «**Ödül almanız sizi sevindirdi mi? Ödüllerin işlevi nedir sizce? İnsan sürgün bile olsa böylesi değerlendirilmek onu sevindirmez mi?**»

— Bugün 1970 TRT Şiir Ödülü'nü de katarsak dört ödül almış olmam benim için daha şaşırtıcıdır. Çünkü ben şiirim değiştirmiş değilim, aynı şiiri belki daha bir değişik yazıyorum, o kadar. Bu ödüllerin beni gönendirip gönendirmediğine gelince, seviniyorum elbet; ama bu sevincim köksüz bir sevinç; köksüz çünkü benim gibi bu ödülleri alanları düşünüyorum da, onlarla aramda hiçbir yakınlık bulamıyorum. Bir ödül bunu daha önce alanlarla değerlidir benim için, bir kaçı dışında da beni bugün sevindirecek bir şey görmüyorum bütün bu ödüllerde. Daha benim gibi uzun sürgünlükler yaşamış bir şairin, **Ece Ayhan**'ın hiç ödül almaması sürgünlüğünün hâlâ sürdüğünü doğruluyor diyorum.

— «**Yukarıda söylediklerinize bir başka soruyu doğruluyor. Şairin konumunu? Şiirin niteliğini... Şairin bu dünyadaki vatandaşlığını...**

— Şairlik bir çeşit dervişlik, keşişliktir. Bundan 30—40 yıl önce, «**50 yaşından önce kolay kolay şair olunmaz**», diye yazmıştım. Yıllarca küçük bir yeraltı suyunun yalnızlığını, unutulmuşluğunu, ezikliğini yaşayacaksın, bunu hiç yaşamamış gibi de alçakgönüllülüğü elden bırakmayacaksın; yeryüzüne çıkma özlemini yitirmeden, dayanacaksın, dayanacaksın, sonra gün ışığım gördüğünde, kıyıya çekilip bakmasını bileceksin. Bileceksin ki bu dünya çok hafiftir, öyle kolay kolay bir şairi barındırmaz,. Şairin toprağı, erozyonu en bol olan bir topraktır. Bir çilehane adamıdır şair. Niçin anlatıyorum bunları? «**Nesnellik**» dediğimiz üç heceli sözcüğün üstüne daha bir basmak için. Şairin dilinin bu nesnelliğe erişmesi tam bir keşiş yaşamının sonucudur. Bunda en başta sıradanlık, ermişlik vardır. Bir «**geri hizmet**» adamlığı, bir evliyalık.

Şairin bir hayatı yoktur sanki, yazdığıdır hayat diye baktığı odur.

— «**Bir kenti, denizi, caddeleri, sokakları dizeye getirirken hergün sanki «taze» bir filtre kullanıyorsunuz. «Deniz Eskisi»ni de göz önünde tutarak bu soruyu yanıtlasanız...**»

— Benim kentlerimi, caddelerimi, sokaklarımı, alanlarımı daha ellerine gönye, cetvel, şakûl almamış çocuklar kurmuştur. Çoğun, çocukların kendilerinin bile kayboldukları bu sokaklarda gidip geldim. Bu yüzden de her şiir, yeni bir sabah, yeni bir alanmış gibi yeni bir yolculuktur benim için. **Yahya Kemal** acaba neden çoğunlukla aynı kalıpları kullanmıştır diye çok sormuşumdur kendime. Dünyasına karışmıyorum elbet, neden o dünyaya aynı yerden aynı biçimde bakmıştır.

Yahya Kemal'in yanında **Nâzım Hikmet**'i düşünürüm. Yazış biçiminde tekdüzeliğin belinin kırılışı ilk onunla olur. Hem bir metnin çağdaşlığını, yeniliğini, içerikten çok hep anlatış biçeminde bulmuşumdur.

(Cumhuriyet — 24 Mart)

«Yeditepe Ödülü» sahibi İlhan Berk:

«ŞİİRİN KALDIRACIDIR İMGE»

Sayın İlhan Berk, **Deniz Eskisi/Şiirin Gizli Tarihi** adlı şiir kitabınızla aldınız Yeditepe ödülünü. Bu kitabın başlıca özellikleri bizce şunlardı:

1. Biçimsel olarak değişken arayışları bir arada yansıtmaktadır.

2. İçerik olarak; bireysel ve toplumsal bağlamda gerçekliğin bütün kıyılarına uzanmaktadır.

3. Şiirin Gizli Tarihi bölümü şiirsel yoğunluğun üst düzeyde bir bireşimi olarak metinleşmektedir.

4. Duyguların bir dalgakıran karşısında parçalanışı gibi 'aşk'ı imgeci bir kavrayışla Deniz Eskisi'nde yeniden imbikten süzen şair İlhan Berk'tir...

5. Günümüz genç şairleri üstüne ilginç değerlendirmeleri olan şair yine İlhan Berk'tir...

Sizi dinliyoruz sayın İlhan Berk

Öner CİRAVOĞLU

1 — Önce 'biçimsel olarak değişken arayışlar' sözü üstünde durmak isterim. Deniz Eskisi'nin değişik biçimler koyduğunu söylüyorsunuz. İkinci soruda da içerik sözkonusu edildiğine göre, biçim/içerik ikilemiyle baktığınızı görüyorum Deniz Eskisi'ne. Ben de sizin gözünüzle bakmak için kitabı yanıma aldım, öyle bakıyorum. **Littera Amor** görsel olarak düzyazı şeklinde, **Arşipel** bölümündeki şiirler bildiğimiz dize düzeninde, **Ölüler Kitabı**'yla **Gül Tansığı** da öyle, **Kıyı**, benim öteden beri kullandığım uzun dizelerle kurulmuş. Görsel olarak benim için 'değişken' birimler değil bunlar. Böyle diyorum, çünkü bütün şairlerce kullanılagelen kalıplar bunlar. Demek istediğinizin bu olmadığını sanıyorum. Ya da ben bunu böyle anlamak istemem. **Kalıp/biçim** bizde, baştanberi karıştırılagelmiştir. Kalıbın görsel konumu, çoğun ona biçim gözüyle bakmamıza yolaçmıştır. Bir şairin gazel, sonnet, beyit, vb. kalıplar kullanması, onun değişik **biçimler** kullandığını göstermez. Göstermez, **biçim** çok başka şeydir çünkü. Kısaca, Deniz Eskisi 'yeni biçimler' koyuyorsa **görsel** anlamıyla değildir bu. Bunu daha iyi anlatacağını sandığım **Ulysse** örneğini vermek isterim. Joyce bu romanında on, on beş biçimde sürdürür anlatısını. Görsel olarak düzyazı biçimindedir oysa. Ya da romanlarda kullanılagelen kalıpların dışında değildir. Ben **biçim**'den bunu anlıyorum. Deniz Eskisi'nde benim kullandığım biçimler değişikse, bu anlatışta (üslup), anlatışa bakıştadır. Her şiir ayrı **anlatış** yöntemleri koyar. Bir şiiri de başka bir şiirden (bu ayni ozanın yaratısı da olsa) ayıran bu anlatış biçimidir. Şair, eğer bir şiirinde koyduğu anlatışı (biçimi), bir başka şiirde de sürdürüyorsa, o başka bir şiir değildir, olsa olsa bir **çoğalmadır o!**

2 — **İçerik olarak**... Aslında bu soruya da biçim sorusuyla yanaşmalıydım. Doğrusu, ben biçim/içerik diye, böyle bir ayrım koyarak bakamam şiire. Bir ağaca bakar gibi bakarım ben bir şiire. Biçim içerik olarak, içiçe kaynaşmış olarak görürüm onu. Bir gün şiire böyle baktığımız zaman iyi şiirle kötü şiiri birbirinden

ayırmak kolaylaşacaktır derim. İyi bir şiir böyle ayrımlara götürmez kişiyi. Kötü şiirin koyduğu bir yöntemdir bu: Biçim/içerik denklemi.

Bu soruda 'bireysel/toplumsal' sözüne de değinmek isterim. Bu da kötü şiirin koyduğu bir ayrımdır. İyi bir şiir, bu soruyu sordurmaz. Sordurursa, sorulageliyorsa bu bir şiire nasıl bakılacağını bilmeyenlerin bir sorusu olarak kalır. Yinelemekte yarar var: **Bir şiir iyiyse, bu her şey demektir.**

Deniz Eskisi, dediğiniz gibi 'gerçekliğin bütün kıvrımlarına uzanıyor'sa biçim/içerik, Bireysel/toplumsal gibi kavramlara ayrı ayrı bakmamasındandır. Şiiri, bir onu, önealmasından, buyruğunu/yalnız onun sürdürmesindendir.

3 — Şiirin Gizli Tarihi'nde, kuramlar önesürmek istemedim. Her şiirin bir hayatı vardır, o hayat bir başka şiirde yinelenmez; şiir buna kendisi karşı durur, denetimini kendi yapar ve böylece de bir 'örnek' getirir. Teklik örneğidir bu. Böyle bir hayat koyan şiir, kuramını da yine teklik sürdürür. O kuram başka bir şiire uygulanamaz. İşte bu yüzden kaçtım kuramdan; hem yalnız kuramdan mı? Doğruları bile önesürmeye yanaşmadım. Doğrular da çünkü her şiire göre, her şiirin koyduğu hayata göre bir anlam kazanır. Ancak o şiir için geçerlidir. Genel anlamlarsa, onları sıralamaksa elbette beni ilgilendirmediği için onların üstüne varmadım. Hem yalnız ozanların öğretmeni yoktur.

'Metinleşmiş'ler ise bu yüzdendir bu. Hem bir şairin elindeki sözcükler sözlüklerdeki anlamların karşılığı değildir her zaman. Çoğun da sözlüklerin görüngesinde kurarlar otağlarını, bize oralardan seslenirler.

4 — **Aşkı imgesel olarak koymak, öyle imbikten geçirmek**... Şiirin kaldıracıdır imge. Belkemiği, atar damarı. Niçin böyle diyorum? Çünkü ancak imgelem yoluyla şahlanır, varolur. Sanki anlatmaktan kaçar iyi şiir; duyurmak ister; belirginlik amacına sanki ters düşer; bilinmeyene atar kementini, orda kurar tahtını. Aşka gelince, hayatın bu yüce otağı, insanın bu büyük tarihine (ki ondan öte tarih yoktur) imge, bir o, tanıklık edermiş gibi gelir bana. Gelecek'tir aşk, imgelem de bu yüzden onda doğrular kendini, kendisi olur. İmgenin varlığı belki bundandır. Aşk doğurmuştur onu. Deniz Eskisi'nde imge bunun için ağır basar.

5 — Şiirde en büyük tehlike, ihtiyar şiirde yatar. Şiire en ters düşen budur çünkü. Hayata adım uyduramamaktır bu da. Hayatın olmadığını söylemektir. Doğal olarak ihtiyar doğmuştur böyle bir şiir. Benim bir hastalığım var, **genç şiiri görürüm.** Nedir genç şiir? Herşeyden önce vurucudur, isyanla büyümüştür. Atak, korkusuzdur. Göze almayacağı hiçbir şey yoktur. Yaban, partal, açgözlü, ilkel dilli, gösterişsiz, lümpen, acımasızdır. Bir gözükara! İnsanımız, hayatımız gibidir. Ben şiirden başka bir şey görmem. Bugünkü şiirimize baktığımda zaman zaman onu imgelerini eskitmiş, söyleyeceğini söylemiş, ihtiyar görmüşümdür. Bu zaman en yenilere eğilip, genç şiiri aramışımdır. Bugün gözümdeki manzara şudur: Genç şairler yazılan şiirin dışına atamıyorlar şiirlerini. Dahası orada rahatlamış bile buluyorlar kendilerini. 'Terbiyeli' şiir yazmak istiyorlar. Partal giyinmekten korkuyorlar, hiç bir yeri aksamayan şir yazmak istiyorlar. Yanlışa dayanma güçleri yok. Acemiliklere elkaldırmak şöyle dursun, utanıyorlar ondan. Yetkin şiirler yazmak istiyorlar. Seslerini koroya göre ayarlıyorlar. Hemen kitaplaşıyorlar.

Öte yandan, genç şiiri yine Oktay Rifat'ın yazdığını söylemeye bilmem gerek var mı? Ya Anday? **Duvarcının oğlu, Çiftlikte Gece, Gelinlik Kızın Ölümü** gibi şiirle yalnız bizim yazınımızda değil, başka ülkelerde de örnekleri pek az olan şiirlerdir.

Öte yandan, bugünkü kitaplı kitapsız genç şairleri yadsımıyorum: yanlışlardan korkmayan bir Haydar Ergülen'i, aksayan aşktan korkmadan sözeden bir Akif Kurtuluş'u, portreler şairi bir Şavkar Altınel'i, bir sığınak adamı gibi alttan alan,

şiirini sessizce büyüten bir Ahmet Güntan'ı, daha ilk şiirleriyle yazılan şiiri çize çize gelen bir Reşit İmrahor'u, buruk bir Gülseli İnal'ı, suskun bir Sami Bayolar'ı, Kaan Özbayrak'ı, Semih Kaplanoğlu'nu unutmuyorum.

(Yazko Somut — 29 Nisan)

NESNE — KİTAP

İlhan BERK

1983 Yeditepe Şiir Armağanını «Deniz Eskisi» adlı kitabıyla kazanan İlhan Berk, İstanbul Gazeteciler Cemiyeti'nde yapılan ödül töreninde bir konuşma yapmıştır. 4 Nisan 1983'te yapılan bu konuşmayı aşağıda sunuyoruz.

Bana, burada Deniz Eskisi üstünde konuşmam, onu anlatmam öneriliyor, bunu yapacağım.

Benim nesne sevgim, kimi zaman bir kitabın içeriğini, konumunu bir yana atıp onu salt bir nesne olarak ele almayı, bundan bir deneme konusu çıkarmayı, böylece konuşmayı bir denemeye çevirmeyi öğretmiştir bana. Halit Ziya'nın **Mai ve Siyah** kitabını bu nesne gözüyle bakıp sonra da şiire dönüştürmedim mi? Böylece de bir deneme - **nesne - şiir** çıkmadı mı ortaya:

Mait ve Siyah. V'siz. 57 x 82 1/16. 3. hamur. Bir kağıt olarak kimya sanayiinin konusu. Bir nesne olarak da Husserl'in.

Dostoyevski, **Yeraltı Notları**'nda: 'İnsan keyifle en çok neden söz edebilir? Kendinden. Öyleyse kendimden söz edeceğim!' der. Ben de öyle yapacağım, kendi kitabımdan, **Deniz Eskisi**'nden açacağım sözü. Değil mi ki bu benden isteniyor.

Mallarmé'nin kitap üstüne ünlü bir denemesi vardır; kitaba yeni bir gözle bakarak, ona yeni anlamlar katar; sonra da, bütün bir hayatı tek bir kitaba sığdırır, dünyayı o kitap olarak görür. Mallarmé'nin kitba bu bakışı, sonradan yeni yazının, yeni romanın, yeni şiirin baş konularından biri olup çıkmıştır.

Deniz Eskisi'ni bir deneme konusu, bir nesne-kitap yapmaya dönersek, bugün ona nasıl bakıyorum, onu söyleyeyim. İlkin, **Deniz Eskisi**'nin öbür kitaplarımın yanındaki yeri nedir diye düşününce, (tek sözcükle söylemek gerekirse) **nesnellik** diyorum. **Kül**'de kimi kımıltıları olan bu arılık, sadelik, kısaca nesnellik, **Deniz Eskisi**'nde daha bir ortaya çıkıyor demek isterim. Sonra da, kimi şiirlerde kullandığım dili, ilk bu kitapta kullanıyormuşum, bu dil ilk giriyormuş yaşamıma duygusuna kapılıyorum. Bunlar elbet benden **menkul değerler**, kimseyi ilgilendirmeyebilir. Ama ben bunu böyle gördüğümü de (değil mi ki bir kitabı konu ediniyoruz) söyleyeceğim. Bundan başka, yine öbür kitaplarımı düşündükçe, bu kitap seviye, acılara parmak kaldırırken, sessizliğin dilini kullanıyor, onunla tarih düşüyor. Dünyaya, insanlara bakışta 'düğümler' daha sık atılıyor. **Deniz Eskisi**'ni dıştan ben böyle görüyorum. Biraz yakından bakıldığında, (yine derine inmeden, yine **nesne-konu** açısından) **ben**'in merkezgücü kendini eleverirken, bir kendi dışına çıkışı, bir ezikliği, bir **kıyıbeni** de olduğunu vurgulayarak yaklaşıyor.

Deniz Eskisi'ni hangi yaşamlar, hangi duygular oluşturmuştur? diye düşündüğümde de, uzunca bir yaşam kesiti gelip vuruyor usuma. Yaşam dediğim de, elbet salt 'yaşadıklarım' değil. Bir 'düşünce yaşamı', yani düşleyerek yaşadığım kesitler de var. **Littera Amor**, 1980 kışı, bir yıl boyunca kendini erteleye erteleye, bir akşamüstü indi. Buna, **Aşklar İçinde Bir Kentin Herhangi Bir Kentin** şiirini de katarsak,

ilk ayracı böyle açıp kapamış oluruz. **Gül Tansığı** bölümüne giren şiirlerse, iki yıl aralıklı başka yaşamları kapsıyor. Daha çok içine girmediğim, ya da yarı yarıya içinde olduğum, sonra da o yaşamdan çıkardığım başka duyarlıkların, duyguların tanıklığı onlar. Bana öyle geliyor ki, bu bölümdeki şiirlerdeki duyguları ben ilk kez yaşıyordum. Kişinin, kimbilir nerde, ne zaman birilerinin koyduğu bir 'ses'i birdenbire yanıbaşında bulması, onu yaşaması diyebileceğim, bir duyarlıklar yumağı; kaynağı da elbet acı (başka ne olabilir?) olan ve öyle yıkıntılar üstüne kurulmuş bir öte-yaşam gizi; belki de ölümün gölgesinin gezdiği ve yalnız şiddeti vurguladığı yaşamların su yüzüne çıkıvermesi, onunla yüzyüze gelinmesi! Yazıya da vurulamaz olanı, benimse onu vurmuş gibi görmem, öyle düşünmem (böyle olmasa nasıl yayımlardım onları?). **Arşipel**'deki şiirlere gelince onlara gözlemlerimin, gözlem yaşamlarımın şiirleri diyorum. Yıllardır yaşadığım Halikarnassos'da, küçük, sıradan insanların, yeniden benim yakama yapışması; onları ilk görüyormuşum gibi de arkalarına düşüp, onları izlemek, onları kağıda dökmek için - kağıt denen o canavar — üstlerine çullanmak. **Ölüler Kitabı** bölümündekilere de, kimi insanların yaşamları üstüne okuduğum kitaplardan etkilenip yazdığım şiirler diyorum. **Herakleitos Suları** ise, benim düşünce dünyamın gidip geldiği yerlerdir; oralara düşen izdüşümlerdir diye düşünüyorum onları. Buna, tarihe çıkmalar da diyebilirim. Ya **Şiirin Gizli Tarihi** mi? Tarihin yinelenmezliğidir o! Benim gizli tarihimin.

Deniz Eskisi, beş yıllık çetelesini böyle kimi dörtyolağızlarına, kimi nehirlere, deltalara gire çıka çizdi. Hep dil denen atlasın iniş çıkışlarının altını çizerek, onunla yıkana yıkana, her seferinde de yeni yataklar açarak, durulana kurulana, kendini yarata yarata, su yüzüne çıktı, diyorum. Deniz Eskisi'nin yaşam haritasını böyle çizdikten sonra, adının kazıbilimini de deşmeliyim. Değil mi ki bir nesne-kitap'tan sözediyoruz.

Bilmem kitap adları okuru ilgilendirir mi? Ama beni çok düşündürür. Bir deniz gereçleri eskicisinin adını verdim kitaba. Öte yandan, adı üstüne en çok düşündüğüm kitabımın **Deniz Eskisi** olduğunu söylemeliyim. Sokak adlarının güzelliğini bilmeyen yoktur. Halikarnasos'ta dört beş yaşındaki çocukların bulduğu bir bakkal dükkânının adı: **Yakın Bakkal.** Ana-babaların 'Nereye?' sorusuna çocukların verdiği yanıtı bakkal (yeni açtığı, ad aradığı dükkâna) bu adı vermiş. **Deniz Eskisi** kitabımın adını ben Halikarnasos'daki bir dükkândan aldım: Dünya denizlerinin eski gereçlerinin satıldığı bir yer burası. Çıkacak kitabıma ad aradığım bir sırada, bu dükkân adını görünce, hiç düşünmeden bu adı veriverdim. Şimdi düşünüyorum da **Deniz Eskicisi** demeliymiş, çağrışımı daha zengin çünkü. Böylece 'eskici' sözcüğünün alçakgönüllülüğü daha bir vururdu. Hem de benim gibi eski diller eğiren birine daha bir giderdi bu. Yazık!

(Varlık — Haziran)

SABAHATTİN ALİ ÖYKÜ ÖDÜLÜ

Sabahattin Ali Öykü Ödülü'nü «Vidalar» adlı öyküler toplamıyla Sulhi Dölek kazandı. Katılan 39 yazarın yapıtlarından seçici kurulun başarılı bulduğu öykülerin yayınlanmasına ayrıca karar verildi. Kurul Füsun Akatlı, Onat Kutlar, Filiz Ali Laslo, Berna Moran, Atilla Özkırımlı ve Cemal Süreya'dan oluşuyordu.

Sabahattin Ali Ödülü'nü alan Sulhi Dölek:

ÇAĞIN ŞAŞKIN BİR TANIĞIYIM, BUNU YANSITMAK İSTİYORUM

Atilla ÖZKIRIMLI

35 yıl önce yitirdiğimiz Sabahattin Ali'nin anısına konan «**Sabahatin Ali Öykü Ödülü**»nü «**Vidalar**» adlı yapıtıyla bu yıl **Sulhi Dölek** aldı. Daha önce 1974 Milliyet Roman Yarışması'nda üçüncülük, Kültür Bakanlığı Çocuk Kitapları Yarışması'nda da birincilik alan **Dölek Sabahattin Ali Öykü Ödülü**'nün sahibi olmaktan duyduğu kıvanç ve mutluluğu saklamıyor.

— 1983 Sabahattin Ali Öykü Ödülü'nü kazandınız. Sabahattin Ali'nin öykücülüğü ve Türk öyküsündeki yeri konusunda ne düşünüyorsunuz?

— Sabahattin Ali'nin ölüm yılı benim doğduğum yıla rastlıyor. Yaşasaydı yetmiş altı yaş dolaylarında olacaktı. Öykülerine —ve romanlarına— baktığımızda bundan çok daha genç, yıpranmamış olduğunu görüyorsunuz. Sabahattin Ali'yi yalnızca öykü ve romanlarıyla değil, mizahçı yanıyla da kendime yakın buluyorum. Yapıtlarındaki doğallığın ve neredeyse toplumbilimci ve ruhçözümcülere yakışan nesnelliğin altı da çizilmeli kanısındayım.

— Değişik bir öykü anlayışınız var. Mizah, öykülerinizin en belirgin özelliği. Ama güldürmeyi amaçlayan bir mizah değil bu. Daha çok bir bakış açısı, ya da konuya yaklaşım biçimi olarak karşımıza çıkıyor. Buradan çıkarak öykü anlayışınızı açıklar mısınız?

— Günümüz insanının en belirgin özelliği şaşkınlığı. Uygarlık hızlı bir devinim içinde. Ayrıca iletişimin çabukluğu, insanın insana ettiklerinin görülmesini kolaylaştırıyor. Bir de bireyler olan biten karşısında güçsüz olduklarına inandırılıyorlar. Bizimki gibi yarı gelişmiş toplumların açmazı iki kat: Üretimine katılmadan, nasıl çalıştığını bile anlamadan bilgisayarların ve video aygıtlarının günlük yaşantımıza girdiğini görüyoruz. Bunun gibi binlerce örnek var. Ben çağımın şaşkın bir tanığıyım, o kadar. Bu son tümcenın altını çizebilirsiniz. Öykülerimde olsun, romanlarımda olsun, bu şaşkınlığı yansıtmaya çalışıyorum. «**Bunlar sizi de şaşırtmıyor mu?**» demek istiyorum. Nedenleri de sergilemek istiyorum kuşkusuz. Ama çözüm önermiyorum. Kurtarıcı değil, yazar olmaya çalışıyorum. Her zaman bir «**evrensel sorun**» ya da «**toplumsal yara**» peşinde de koşmuyorum. Öte yandan öykü ile roman arasındaki bütün farkın teknik düzeyde olduğuna inanıyorum. Bence önemli olan kurgusal gerçeklik atmosferinin oluşturulabilmesi. Kendimi çok fazla yönden sınırlamıyorum. Yazdıklarım okuru sarsacaksa bile, bunun zevkli bir sarsıntı olmasına özen gösteriyorum. Yazmak benim için büyük tatlar aldığım bir uğraş. Okurumun da aynı tadı paylaşması için elimden geleni yapıyorum.

— Türkiye'de son yıllarda sayısı artan ödüllerin, ödül kazanmanın bir işlevi var mı sizce?

— Her ödülün kendince bir işlevi var elbette. Belki en önemlisi, okurun kendine güvenini güçlendirmesi. «**Bak**» demesi, «**Beğendiğim yazar ödül aldı.**» Buna ne eklenebilir? «**Bana dokunan ödül bin yaşasın**» mı? **(Cumhuriyet — 8 Nisan)**

SULHİ DÖLEK:
«SABAHATTİN ALİ GİBİ ÇOK ÖNEMLİ BİR YAZARIMIZLA SULHİ DÖLEK ADININ BİR ARADA ANILMASINDAN BÜYÜK ONUR DUYUYORUM»

Atilla ÖZKIRIMLI

Kitap haline gelmemiş öyküleriyle otuzdokuz yazarın katıldığı 1983 Sabahattin

Ali Öykü Ödülü, Sulhi Dölek'in «Vidalar» adlı yapıtına verildi. Füsun Akatlı, Onat Kutlar, Filiz Ali Laslo, Berna Moran, Atilla Özkırımlı ve Cemal Süreya'dan oluşan seçici kurul, ödüle katılan yapıtlardan seçilmiş başarılı öykülerin ayrıca toplu olarak bir kitap halinde basılmasını da kararlaştırdı. Ödülün düzenleyicilerinden Cem Yayınevi, Sulhi Dölek'in yapıtıyla bu antolojiyi ayrı ayrı yayımlayacak. Aşağıda, Sulhi Dölek'le yapılan konuşmayı sunuyoruz:

Sayın Dölek, 1983 Sabahattin Ali Öykü Ödülü, kazandığınız dördüncü ödül. Şöyle de söylenebilir: Dört ayrı dalda, dört ayrı ödül aldınız. Yazarlığınızdaki bu çok yönlülüğü nasıl açıklarsınız? Çalışmalarınızın birbirini bütünlediği de söylenebilir mi?

İlkin, bunu gerçek anlamda çok yönlülük olarak görmediğimi belirtmeliyim. Kendine özgü bir niteliği olan şiir dışındaki yazın türlerinin arasında büyük benzerlikler olduğu kanısındayım. Bütün türlerin başarısı da, bir bakıma, yazarın öznel gerçekliğini yansıtmak için oluşturduğu kurgusal ortamın okuru ne ölçüde sarıp sarmaladığına bağlı. Çalışmalarımın birbirini bütünleyip bütünlemediği sorunuza gelince, buna şu anlamda evet yanıtını verebilirim: Tasarladığım herhangi bir konu, zaten daha baştan kendi ortamını kendisi belirler. Yani, sözgelimi, sırf roman yazacağım diye inat edersem, öykü ya da oyun olmaya elverişli malzemelerimi ne yapabilirim? Söylemek istedikleriniz çoksa, ister istemez değişik türleri denemek zorundasınız.

Sanatın bir işlevi var kuşkusuz. Her sanatçının da bir ya da birçok amacı. Şöyle soralım: Sizce sanatın işlevi ne? Yazdıklarınızla, yapıtlarınızla neyi amaçlıyorsunuz?

Neyi amaçlamadığımı söyleyerek başlamak daha kolay geliyor. Kimseye akıl öğretmek, ders vermek amacında değilim. Bir de, yazarlarımız arasında zaman zaman ortaya çıkan bir eğilime, yani yazınsal bir yapıtı çok güç okunan bir metne çevirmek eğilimine karşıyım. Okurun alacağı tadın biraz daha ön planda tutulmasından yanayım. Kuşkusuz çağdaş yazının en önemli özelliklerinden biri toplumsal bilinçtir. Toplumumuzun ve dünyanın gerçeklerinin bütün sanat yapıtlarına yansıması zaten kaçınılmazdır. Ama unutulmamalı ki, ortaya konan şey bilimsel bir bildiri ya da tarihsel bir belge değildir. Kimi zaman yüreği, ama bundan daha çok beyni uyararak, elimden geldiği ölçüde de olaylara bir gülümsemeyle bakarak, okurumun alacağı tadı zenginleştirmeyi bütün öteki kaygıların daha önünde tuttuğumu söyleyebilirim. Temelde dile getirmeye çalıştığım şey ise, çoğumuzda ortak olduğunu sandığım şaşkınlık duygusudur. Bu şaşkınlığın kaynağında güzellikler de bulunabilir, düş kırıklıkları da.

Değişik bir mizah anlayışınız var. Sizce mizah nedir? Genel bir değerlendirmenin yanı sıra Türk mizahının durumu üzerine neler söylenebilir?

Bence, mizah, ayrı bir yazın türünün adı değil, her yazın türünde işlev görebilecek olan değişik bir bakış açısıdır. Çevremizde gördüğümüz — ve hep insana özgü olan tutarsızlıkların, özellikle de öz ile göstermelik biçim arasındaki tutarsızlıkların, çelişkilerin dile getirilmesinin en etkin yöntemlerinden biridir. Çağdaş Türk mizahçılarının çok değerli ve üstün düzeyli yapıtları vardır. Ne var ki çoğu zaman bunları arayıp bulmak, keçi boynuzu yemeyi andırır bir çaba gerektirmektedir. Bir de; yoz, yüzeysel ve cıvık yazı-çizi örneklerine hiç sıkılmadan «mizah» denmesi yüzünden ne yazık ki son yıllarda bu sözcük bayağılığı çağrıştırır olmuştur toplumumuzda.

Romanlarınızda da, öykülerinizde de, kurgulamanın önemli bir yer tuttuğu görülüyor. Bunu sanat anlayışınızın ya da yazarlığınızın belirgin bir özelliği sayabilir miyiz?

Çalışma yöntemimi genel çizgileriyle size anlatayım, bunun belirgin bir özellik sayılıp sayılmayacağına siz karar verin: Yazdıklarımın büyük çoğunluğunu kişisel gözlemlerime dayandırırım. Gözlemlerim sırasında yaptığım, en ince ayrıntılara varana dek her şeyi saptamak değildir. Benim için önemli olan, izlenimlerdir. İzlenimler ışığında kendi ayrıntılarımı kendim oluştururum. Kimi zamansa bu kurgusal ayrıntılar, beni bir kez daha şaşırtarak, izlenimlerin pek de sınırlayıcı olmayan çizgilerinin bile dışına taşar.

Son olarak, ödül almanın, özellikle de Sabahattin Ali Öykü Ödülü'nü kazanmanın sizde uyandırdığı duyguları açıklayabilir misiniz?

Her şeyden önce, ince ironisi ve buruk gülmecesiyle kendime yakın bulduğum Sabahattin Ali gibi çok önemli bir yazarımızla Sulhi Dölek adının bir arada anılmasından büyük onur duyuyorum. Ödülü kazanmı şolmam, söyleyeceklerimi dinlemeye istekli kulakların sayısını artıracak. Bu bakımdan da sevinçliyim. Çünkü önemli ya da önemsiz, söylemek istediğim çok şey var gerçekten.

(Milliyet Sanat — 15 Nisan)

MADARALI ROMAN ÖDÜLÜ

Madaralı Roman Ödülü «Kiracı» romanıyla Sulhi Dölek'e verildi. Seçici kurulda Füsun Akatlı, Talip Apaydın, Mehmet Bayrak, Mehmet Başaran, Adnan Binyazar, Mustafa Şerif Onaran, Emin Özdemir, İlhami Soysal, Mustafa Ekmekçi bulunuyordu.

İki ödülü birden kazanan S. Dölek:

«S. ALİ'NİN HAYATA KARŞI KENDİNE ÖZGÜ TUTKUSU ONU ÖNEMLİ BİR ÖYKÜCÜ YAPIYOR»

Hayati ASILYAZICI

— Bu yıl, çok kısa aralıkla iki önemli ödül birden kazandınız. 1983 Sabahattin Ali Öykü Ödülü ve 1983 Madaralı Roman Ödülü. Ayrı dallardaki bu iki ödülün aynı zamana denk düşmesi bir rastlantı mı sizce?

«— Ödüller konusunda şanslı olduğumu itiraf etmeliyim. Ancak, bunun bir rastlantıdan çok bir birikimin sonucu olduğuna inanmak istiyorum. Duygularıma gelince, önce sevinç var kuşkusuz. Sonra da şaşkınlık. Yaklaşık olarak on beş yıldır yazıyorum. Önceden aldığım ödüller de var. Ama böylesine yoğun bir ilgiyi ilk kez görüyorum. Buna henüz alışamadım.»

— Kitap biçimine dönüştürülmemiş öyküleriyle 39 yazarın katıldığı 1983 Sabahattin Ali Öykü Ödülü'nü Vidalar adlı yapıtınızla kazandınız. Türk öykücülüğünde önemli bir yeri olan Sabahattin Ali Öykü Ödülü'nü aldığınız için kutlarız sizi. «Vidalar» başlığıyla yayımlanacak olan kitabınızdan daha doğrusu bu yapıtta yer alacak öykülerinizden sözeder misiniz?

«— Bu öykülerde, başka öykü ve romanlarımda yaptığım gibi, biraz alaycı bir bakış açısı yakalamaya çalıştım. Çağımızın, dünyamızın ve toplumumuzun görüntülerinin bende yarattığı şaşkınlık duygusunu yansıtmaya çaba gösterdim. En

önemlisi, bunları yazarken aldığım tadı okurla paylaşabilmek için elimden geleni yaptım. **Vidalar**'da yer alan öykülerin yürekten çok beyine yönelik olduğunu söyleyebilirim. Yine de, umuyorum ki, her şeyi kupkuru bir şematizme dönüştürmek pahasına olmadı bu. Yazın uğraşının belki her şeyden önce hem okur ve hem de yazar için zevkli bir uğraş olması gerektiği görüşündeyim. Korkarım genelde edebiyatçılarımız, tartışılması çok uzun sürebilecek nedenlerle, bunu ikinci plana atmak eğilimindeler.»

— **Füsun Akatlı, Onat Kutlar, Filiz Ali Laslo, Berna Moran, Atilla Özkırımlı ve Cemal Süreya'dan oluşan seçici kurul, «Vidalar»ı ödüle değer buldu. Sabahattin Ali öykücülüğünü günümüz Türk öykücülüğünde nasıl bir yere oturtuyorsunuz?**

«— Sabahattin Ali öykülerinin kanımca en baştan belirtilmesi gereken bir özelliği, yazılışlarının üstünden kırk elli yıl geçmiş olmasına karşın, «yaşamsallık»larını korumalarıdır. Aziz Nesin, Sabahattin Ali için «Hikaye yazmak için yaşayan bir adamdı» yorumunu yapıyor. Ben buna katılmıyorum. Sabahattin Ali'nin hayata karşı kendine özgü tutkusu onu çok önemli bir öykücü yapıyor bence. Doğallık, kişilerin canlılığı, «yapaylık» havasının bulunmayışıyla, günümüz öykücüleri için bile ders kitabı yerine geçebilir Sabahattin Ali'nin yapıtları. Eğer sırf öyküleriyle sınırlı değilsek, bir de «**Kuyucaklı Yusuf**» romanına değinmek isterim. Kişi olarak Yusuf, bir «kahraman» değildir. Kendi güçsüzlükleri, tutkuları, tutarsızlıklarıyla hepimiz gibi kanlı canlı bir insandır. Yazınımızda bunu bulabildiğimiz yapıtların sayısı pek de öyle çok değildir. Sabahattin Ali'nin bir eleştirilen yanının çoğunlukla «acı» gerçekleri dile getirmesi olduğunu biliyorum. Bence bu «acı» gerçeklerin nasıl dile getirildiği önemli. Bakış açısının karamsar değil, umut dolu olması önemli. Sabahattin Ali'ye mizahçı yönüyle de bir yakınlık duyduğumu hemen eklemeliyim.»

— **Siz hangi tür öykücülüğü yeğliyorsunuz? (Bir tartışma yaratmak için sormuyorum). Geleneksel Türk öykücülüğünden günümüze dek yani çağdaş öykücülüğümüz üstüne düşüncelerinizi açıklar mısınız?**

«— Önce, kendine özgü yeri nedeniyle şiiri bir kenara koyarsak, yazımsal türler arasında pek büyük farklılıklar görmediğimi belirtmek zorundayım. Örneğin öykü ile roman arasındaki ayrılıkların sırf teknik düzeyde kaldığına inanıyorum. Öte yandan yazın akımlarının da yapay bölünmeler olduğu ve bunların yazarlardan çok yazınbilimcileri ilgilendirdiği görüşündeyim. «Gerçekçilik» başlığı altında bir temel akım düşünülmeli ve her yazarın «gerçeklik» kavramının başka başka olduğu buna eklenmeli. Ben kendi gerçekliğimi sergilerken «İşte böyle görüyorum,» diyorum. «Siz de, kısa bir süre için de olsa benim gibi görmeyi deneyin.»

Geleneksel ve çağdaş öykücülüğümüz konusundaki sorunuzu, son yıllarımızın çoğulcu modasına uyarak «Bizde öykü var,» diye yanıtlamak istiyorum. Hem de çok iyileri var. Çok okuyan bir yazar olarak, fırsat bulmuşken, iyi romanlar da olduğunu söylemek istiyorum. Bizde olmayan, ya da az olan bir şey varsa, o da sevgi korkarım. Başkalarının yapıtlarına sevgisiz yaklaşmamız, kendi yapıtlarımızda sevginin ölümüne yol açıyor.

Öykü için ne bizden, ne dış ülkelerden beğendiğim isimleri saymayacağım. (Hiç beğenmediklerimi de saymayacağım.) Ama öykücülüğümüzün —belki biraz da romancılığımızın— genel görünümü üzerinde yapabileceğim yorumun herhangi bir önemi varsa, şunu söyleyip rahatlayabilirim: Vıcık vıcık duygusallığı da, kaskatı bir mekanikliği de eşit ölçüde itici buluyorum. Nasıl biçerdöverlerin bir yüreğe gereksinimi yoksa, kelebeklerin kanatlarını teneke kaplamak da saçma. Duygu ve düşünce dengesinin iyi kurulduğu yapıtları seviyorum en çok.»

— **Ilk ödülünüz «Dünya Dönüyor» adlı bir oyunla ilgiliydi (1969). Yusuf Ziya**

Ortaç Armağanı'nı kazanmıştınız. Akbaba dergisinde mizah yazıları yazdınız. Mart ve nisan sayılarında Varlık dergisinde «Dünyada ve Türkiye'de Gülmecenin Tartışılabilir Etkinliği»ni yazıyorsunuz. Oyun yazdınız, Dünya Dönüyor'la ilgili ve biraz da Türk Mizahı ile ilgili fikirlerinizi söyler misiniz?» «Gülmece» sözcüğü «mizah»ı karşılayabiliyor mu?

«Dünya Dönüyor» çok kişili, oynanmaktan çok okunmak için yazılmış, kıyamet günü dekorunda altmışlar sonu Türk toplumunun tutarsız yanlarını yermek için yazılmış bir oyundu. Gülmecenin ince düşünceye dayanması kişiler ve kurumların gerçek kimlikleriyle büründükleri kimlik arasındaki tutarsızlıkları sergilemesi gerektiğini, bu konuda yazdığım bütün yazılarda dile getirmeye çalışıyorum. Korkarım ülkemizde gülmece ve mizah sözcükleri kimi yoz örnekler nedeniyle bayağılığı çağrıştırır olmuştur. Mizahın şakaya gelmeyecek bir sanat olduğuna inanıyorum. İçinde «gülme»den başka şeyler de bulunduğu akıldan çıkarılmazsa, gülmece sözcüğü «mizah» için yeterli.»

— Yayımlanmış yapıtlarınızı anlatmayı sürdürelim: 1974'de Milliyet Yayınları Roman Yarışması'nda ödül alan «Korugan»dan sözedelim. Yeşil Bayır bir çocuk romanı. Kültür Bakanlığı 1979 Çocuk Yapıtları Yarışması'nda birincilik ödülü aldınız. Bu romanın konusunu bize anlatır mısınız? «Geç Başlayan Yargılama» (1980) dan da konuşalım biraz.

«— Korugan'da, bir çocuğun şaşkın bakışlarıyla yetişkinlerin dünyasını anlatmaya çalıştım. Kendi çocukluğumdan izler taşısa bile, bir anılar romanı değil. «Yeşil Bayır»da, büyük kentte bir yoksul mahallenin çocukları ile hemen yakında bulunan «apartman çocukları»nın el ele vererek yoksul bir kadının hastane masraflarını çıkarmak için çalışmaları anlatılır. «Geç Başlayan Yargılma» üstünde büyük çabalar verdiğim bir roman. Konusunu bir iki tümceyle anlatabileceğimi sanmıyorum.

— Şimdi son romanınıza, 1983 Madaralı Roman Ödülü'nü kazanan Kiracı adlı yapıtınıza gelelim. Bu konuda neler söylemek istersiniz?

Gülmece konusunda —ne yazık ki— oluşmuş yanlış izlenimler nedeniyle Kiracının bir gülmece romanı olduğunu söylemekten korkuyorum açıkçası. Zaten ben böyle desem bile, çoğu kişi bana inanmıyor. Ne olursa olsun, özenerek, tat alarak, yer yer eğlenerek yazdım Kiracı'yı. Konut sorunu motifi ardında ister istemez toplumumuzun değişik yön ve kesitleri de girdi işin içine. Gülmece öğeleri gibi, yergi öğelerinin de «kör kör parmağım gözüne» türünden olmamasına dikkat ettim. Benim aldığım tadı okur da paylaştığında seviniyorum. Kiracı'nın Madaralı Roman Ödülü gibi saygın bir ödüle değer görülmüş olmasından çok kıvançlıyım.

— Yeni çalışmalarınız var mı? Neler yapmayı düşünüyorsunuz? Oyun yazmayı düşünüyor musunuz?

«Bugünlerde bitkilerle (evet, şu yaprakları ve çiçekleri olan, pek fazla önemsemediğimiz bitkilerle) ilgili önemli bir kitabın çevirisini yapıyorum. Tartışmalar yaratacak ve birçoklarının kesin yargılara kapıldığı konularda bile yeniden düşünmesini sağlayacak bir kitap olduğunu sanıyorum bunun. Bu arada yıllardır tuttuğum notlara ve indeks kartlarıma çeki düzen veriyorum. Çeviriyi bitirince, uzun süredir tasarladığım bir romana başlayacağım.

Oyun yazarlığının bir ekip çalışması gerektirdiğini, amatör tiyatro deneyimlerimden biliyorum. Çok sevdiğim bu uğraşı şimdilik yalnızca radyo oyunlarıyla sürdürüyorum.»

(Yazko Somut — 29 Nisan)

Sabahattin Ali ve Madaralı Ödüllerini Kazanan

SULHİ DÖLEK İLE BİR KONUŞMA

Ergin KOPARAN

— Sayın Sulhi Dölek, «Vidalar» yapıtınızla Sabahattin Ali, «Kiracı» romanınızla da Madaralı ödüllerini kazandınız. Yanılmıyorsam bunlar dördüncü ve beşinci ödülleriniz. Genç yaşta beş ödül kazanan bir yazara, zaman zaman gündeme gelen «yazın ödülleri» konusunda soru yöneltmek yerinde olur sanırım. Belki kimi ödül sonuçlarından yola çıkılarak, özellikle son yıllarda yazın ödülleri çok tartışılır, ödül enflasyonundan söz edilir oldu. Oysa (komşularımız da içinde) birçok ülkede her yıl bizde olduğundan birkaç kat daha fazla yazın ödülü dağıtılıyor. Üstelik, çok ödül dağıtılıyor diye «kötü» yapıtların ödüllenerek yaygınlaşmaları, böylece yazınlarının gittikçe nitelik yitirmesi tehlikesinden habersiz görünüyor bu ülkeler. (Biz de uyarmak fırsatını bulamadık henüz.) Sizce Türkiye'de ödül enflasyonu var mı? Yoksa tartışmalar ödül sayısından çok, ödül seçici kurullarının henüz kurumlaşmamasının yol açtığı esonuçlardan mı doğuyor?

— Oturup tek tek saymış değilim ama, yaklaşık bir hesapla, yaşayan edebiyatçılarımızın ancak otuz kadarına bir ödül düşmektedir. Durum bunun tersi olsaydı, yani bir edebiyatçıya otuz ödül düşseydi bile, kaygılanmamızı gerektirecek bir şey olmazdı. Sizin deyiminizle «kötü» yapıtları değerlendiren bir ödülün kısa zamanda saygınlığını yitirmesi kaçınılmazdır zaten. Kurumlaşma konusuna gelince; bence seçici kurullardan çok, her ödülün ilkelerinin açık seçik belli olması önemlidir. Seçici kurulların aşırı kurumlaşmaları da sakıncalar doğurabilir. Yayınlanmış yapıtlara verilecek ödüllerde de, «katılma» koşulu aranmaksızın, Madaralı Roman Ödülü'nde olduğu gibi, bütün kitaplar arasında genel bir değerlendirmeye gidilmelidir.

— Ödül konusunda izin verirseniz bir de kişiye özel sorum var: İlk ödülünüzü «Yusuf Ziya Ortaç Armağanı» ile çok genç bir yaşta ve yazarlığınızın hemen ilk yıllarında kazanmıştınız. Daha sonra başarılı yapıtlar vermenizde bu ödülün etkisi oldu mu? Bu ödülü ve diğer ödülleri kazanmasaydınız yine aynı verimlilikte çalışmalarınızı sürdürür müydünüz? Demek istediğim, ödüller Spor Bakanlığı'nın atletlere verdiği öğlen yemeği gibi bir «itici güç» etkisi yapıyor mu?

— Kazandığım her ödülün belli bir ölçüde kendime güvenimi artırdığını, ayrıca beni daha sorumlu kıldığını söyleyebilirim. Sözgelimi Madaralı Roman Ödülü'nü benden önce kazanan romancılarımızın listesine bir göz atmam, bundan sonra çok daha özenli olmam gerektiğini anımsatmaya yetiyor. Genelde, tadını beğensek de beğenmesek de içmek zorunda olduğumuz ilaçlar gibi ödüller. En azından, kazandıktan sonra ayağı suya erip daha iyi çalışan yazarlarımız var. Ama ödüllerin sırf okur üzerindeki etkileri de önemli. Herkes kendi beğenisine daha çok güvenmeyi, sırf başkalarının seçimlerini kılavuz almamayı öğrendikçe, ödüller daha değişik —ve daha sağlıklı— bir işlev kazanacaktır.

— Çok yönlü bir yazarsınız. Ama sizi özellikle gülmece yazarı olarak tanıyoruz. Gülmece üzerine incelemelerinizi okuyoruz. Ne zamandır sormak istediğim bir soruyu bu fırsatla sormak istiyorum: Sizce öykü ve romandan ayrı olarak «gülmece öyküsü» ve «gülmece romanı» sınıflamasını yapmak doğru mu? Gülmece ayrı bir tür mü, yoksa yazara özgü bir biçim mi?

— Gülmeceyi ayrı bir yazın türü, giderek düpedüz yazın dışı sayma eğilimi öteden beri var toplumumuzda. Bunu çok yanlış bulduğumu her fırsatta dile getirmeye çalışıyorum. Bu yanlış kanının nedenlerini de sırf okurda değil, bu konuya fazla ilgi göstermeyen edebiyat incelemecilerimizde ve —en önemlisi— bir kahkaha uğruna kırk takla atıp öteki kaygıları kenara iten kimi yazar-çizerle-

rimizde aramak gerek. «Gülmece» tanımının bir aklanma sürecinden geçmesi gerekmektedir. Bence gülmece amaç değil, araçtır Her yazın türünde kullanılabilecek olan bir teknik, değişik bir bakış açısıdır. İnsan toplumuna özgü çelişki ve tutarsızlıkların dile getirilmesinde etkin bir yöntem olduğunu söyleyebiliriz. Benim bu yöndeki çabalarımın amacı ise, yazınsal tadı feda etmeksizin «gülen düşünce»nin ve kimi zaman doğrudan doğruya gülmenin tadını da okura sunmaktır.

— Gülmeceyle içli dışlı olmanızın «güldürmeyen» yapıtlar vermenizi engellemediğini görüyorum. Örneğin «Geç Başlayan Yargılama» romanınızı okurken hiç gülmemiş, üstelik de burukluk duymuştum. Gülmece yazarı olarak tanınmak okura «ömür boyu gülücük» sağlamak anlamına gelmiyor kuşkusuz. Ama gülmece ile acıyı bir arada bulabilmek çelişki mi, yoksa gülmecenin doğasında mı var?

— Gülmece ile acının bir arada bulunması çelişki değildir. Üstelik yalnızca gülmecenin doğasında değil, hayatın kendisinde vardır bu özellik. «Mizahın kaynağı acılardır,» diyor Mark Twain. «Cennette gülmece yoktur.» Gülmece doğada da yoktur. Ama eğer ön planda insanı konu ediniyorsak, duygularımızın çoğu zaman karmaşık olduğunu, örneğin katkısız sevinç ya da katkısız üzüncün yaşantımızda ancak tek bir yürek vuruşundan daha bile kısa süreli parçacıklar olarak yer aldığını da bilmek zorundayız. Eğer ötekilere egemen bir duygu arıyorsak, buna şaşkınlık aday gösterilebilir. Güzelliklerden de kaynaklansa, düş kırıklıkları ve olumsuzluklardan da kaynaklansa, bu şaşkınlık duygusu çağımızda bireyler arası ve toplumlar arası köprülerin kurulmasına yardımcı olabilir belki. Gülmece öğeleri ise, uygun biçimde kullanılırsa, köprülerin ayaklarını oluşturabilir.

— Madaralı Ödülü'nü kazanan «Kiracı» romanınıza değinelim. Çevresinde hızla gelişen olayları şaşkınlıkla izleyen Kerim Kocaman'ı, onunkinden aşağı kalmayan bir şaşkınlıkla izliyoruz bir roman boyu. Aslında aynaya bakar gibi olmuyor da değiliz zaman zaman. Kerim Kocaman'ın belirleyici özelliği edilgenliği bence. Minik omuzlarına çöken yaşam sorumluluğuyla sürekli izliyor çevresini, kararsızlıkla sürükleniyor. Bir kez etken olmaya çabalıyor, beceremediği (belki de başka türlüsünü aklına getiremediği) için yaşamıyla girişiyor bu işe. Yazarı, Kerim Kocaman üzerine ne der acaba?

— «Kiracı»nın Kerim Kocaman'ını daha önceki romanım «Geç Başlayan Yargılama»nın Serhan'ından daha çok sevdiğimi söyleyebilirim. (Bir parantez açıp burada iki romanın karşılaştırmasını yapmadığımı anımsatayım. Roman olarak «Geç Başlayan Yargılama» bence «Kiracı» dan daha önemli. Yapı olarak daha sağlam. Daha uzun bir çalışmanın ürünü. Kısacası daha iyi bir roman, bana kalırsa.) Kerim de, Serhan da kusursuz insanlar değil, ikisinin de güçsüz ve tutarsız yanları var ama, olaylara bakış açıları değişik. Kerim Kocaman, soyadıyla çelişen küçültülmüşlüğün karşın umutlarını toptan yitirmiş değil. En azından kendi kendisiyle savaşmıyor. Çılgınca çıkışını yaparken bile içinde aydınlık bir köşe saklamayı başarıyor. Belki Kerim'i daha sevimli yapan da budur. Ayrıca, korkularının ve tutkularının bilincinde oluşu ve bunları alaya alabilmesi gibi özellikleri, Kerim'i tanıdığım birçok insandan daha saygın kılıyor gözümde. Kendilerini aşırı ciddiye alan kişilere —ister gerçek, ister kurgusal olsunlar— pek yakınlık duyamıyorum.

— «Kiracı» romanı hızlı bir değişimi ve bu değişimin getirdiği çelişkileri sergiliyor. Hızlı sanayileşme, birlikte getirdiği hızlı kentleşme, ayrılmaz parçası kül-

tür erozyonu ve tahir beyle Hacı Hacı bey arasına sıkışan nice Kerimler... Yine bu hızlı değişim, belki de Haçlı Seferleri dışında karşı karşıya gelmeleri olasılığı bulunmayan iki kişiyi akraba yapıyor. Kerim karşısında kurt kesilen Hacı Hacı bey, damadı Covanni bey karşısında eziliyor. İki çağı karşı karşıya getiren bu çelişkinin taraflarından Hacı Hacı bey için söylenecek çok şey olsa gerek?

— Yukarda sözünü ettiğim kendini aşırı ciddiye alan kişilerden biri de Hacı Hacı bey işte. Dünyanın ekseni olduğunu sanmıyorsa bile, büyük olasılıkla dünyayı boynuzlarında taşıyan öküzle özdeşleşiyor. Evin sahibi olması, Kerim'in de sahibi olduğu kuruntusunu veriyor ona. Belki anlaşılması çok zor bir insan da değil. Bir şeylerin «sahibi» olmak dışında bir değer, bir zenginlik kavramı tanıyamamış ki. Bu yüzden «mülk»üne sımsıkı tutunmak zorunda. Elinden almaya kalkan yokken bile.

— «Kiracı» romanının, günümüz toplumundan çıkan iki tipinden söz edince, birden şu ünlü «Romanda tip» konusu aklıma geliverdi. Yukarda adı geçen tipler, sosyal konumlarıyla, karakterleriyle, davranışlarıyla tam anlamıyla birer «tip» bence. Öyleyse Türk romanında tip yok denirken haksızlık mı ediliyor? Yoksa Oblomov'u, Copperfield'i ararken Hacı bey'i, Kerim'i, Sühandan'ı görünce birden tanıyamıyor muyuz?

— Bir ölçüde yanıtları da içeriyor bu sorularınız. Gözleminiz doğru. Edebiyat dünyamızda bu dertten muzdarip bir iki «tip» bulmak olası. Hacı Hacı bey ağzıyla «Allah şifalarını versin» diyelim. Gerçekçi olmak gerekirse yalnızca Oblomov ya da Copperfield değil aradığımız. Eleştiri ya da inceleme niyetine yazılmış kimi yazıları okudukça eleştirmen aradığımız da oluyor. Yazınımızın, yazını daha çok seven —kendilerini değil— kişilere gereksinimi var.

— Yapıtlarınızı okurken, öykünün ya da romanın beni çepeçevre sardığını hissediyorum. Kimi yapıtları okurken insanın aklından çıkmayan «yapıntı okuduğu» duygusu uğramıyor yanıma. Roman ve öyküde bence çok önemli olan bu niteliğin güçlü gözlemler ve sağlam bir kurguyla başarılabileceğini düşünüyorum. Yapıtlarınızı oluştururken gözlem üzerine özellikle eğiliyor musunuz? Bize yazma tekniğiniz üzerine bilgi verebilir misiniz?

— Aslında ben daha yolun başında sayılırım. Kafamda bir şey billurlaşmış değil ve arayışlar içindeyim. Şu günkü görüşümle gözlemin önemli olduğunu söyleyebilirim. Ancak bu konuda dikkatli olmak gerekiyor. Gözlemler bağlayıcı olmamalı. Gerçek bir olayı gerçekte olduğu biçimde (ne bileyim, sözgelimi her şeyi filme çekip sesleri de aldıktan sonra) kağıda aktardığınızda, olay ne denli çarpıcı olursa olsun, yazınsal açıdan düş kırıklığına uğrayabilirsiniz. Bu yöntemle iyi belgeseller, gazete yazıları çıkarılabilir ortaya. Bilimsel çalışmalar da yapılabilir. Ama edebiyat bambaşka bir konu. Sanatçı olayı onun gözüyle, onun anlattığı biçimde görmemizi istiyor, öyle değil mi? Yani bize aktarmaya çalıştığı doğrudan doğruya gerçekler değil, kendi öznel gerçekliği. Ayrıca yazınsal tat konusu, ya da anlatmada seçilen yöntem, başka bir deyimle dilin kullanılışı gibi birtakım özgün nitelikler de aranacaktır elbette. Bütün bunların varolabilmesi, bir ölçüde gözlemlerin sınırlamalarını kırabilmekle sağlanabilir. Bu açıdan benim bulduğum kolaylık, ayrıntıları hiç görmemek oluyor çoğu zaman. Genel çizgiler, izlenimler edinmeye çalışıyorum. Daha sonra da bunlar doğrultusunda kendi ayrıntılarımı kendim oluşturuyorum. Başka bir yerde de dile getirmiştim: Kimi zaman bu ayrıntılar izlenimlerin fazla kısıtlayıcı olmayan sınırlarının bile dışına taşıyor. Üzerinde çalıştığım bir metin kimi zaman başlangıçta düşündü-

gümden değişik bir yönde gelişebiliyor. Yapıtın okuru sarması konusuna değindiniz. Buna ben de çok önem veriyorum. Genellikle, yazarken kendim rahatlık duyuyorsam, zorlamalarla karşılaşmıyorsam olumlu yolda olduğumu seziyorum. Tanımını yapmak zor ama, bu doğallıktan uzaklaştığım zamanlarda bir tedirginlik duygusu uyarıyor beni.

— **Bu konuda (kullandığınız yöntemlerin ötesinde) genel olarak düşüncelerinizi öğrenebilir miyiz?**

— Uzun uzun anlatmak yerine, William Faulkner'ın bir yorumunu aktaracağım size. Bu konuda yazılmış ve söylenmiş sözlerin içinde en özlü ve sağlıklılarından biri olarak görüyorum. Şöyle diyor Faulkner: «Yazarın üç şeye gereksinimi vardır. Deneyim, gözlem, ve bir de imgelem gücü. Bunlardan herhangi ikisinin herhangi bir zamandaki varlığı, üçüncüsünün eksikliğini kapatabilir.»

(Varlık — Haziran)

TOBAV 1. ÇOCUK OYUNLARI YARIŞMASI

TOBAV (Devlet Tiyatroları, Opera ve Balesi Çalışanları Yardımlaşma Vakfı)ın «çocuk oyunları yazımın özendirilmesi ve geliştirilmesi» amacıyla açtığı 1. Çocuk Oyunları Yarışması'na 57 oyun katıldı. Bunlar arasında yapılan değerlendirmede, Turgut Özakman, Prof. Atalay Yörükoğlu, Rutkay Aziz, Yücel Erten, Firuzan Özgen ve Tamer Levent'ten oluşan seçici kurul, Mahmut Tunaboylu'nun «Keloğlan Yanlışlıklar Güldürüsü», Ülkü Ayvaz'ın «Şahane Lunapark», Muharrem Buhara'nın «Ayının Fendi Avcıyı Yendi» oyunlarını ödüle değer buldu. Kurul ayrıca Adem Atar'ın «Ormanların Barış Ateşi», Ayla Günenç'in «Ben Bir Kral Olsaydım», Ali Meriç - Metin Balay'ın «Gozort» adlı oyunlarını övgüye değer bulduğunu açıkladı.

SAİT FAİK HİKAYE ÖDÜLÜ

İki yıldır verilmeyen Sait Faik Hikâye Ödülü 1983'te «Geyikler, Annem ve Almanya» kitabından dolayı Nursel Duruel'e verildi. Seçici kurul Oktay Akbal, Sabahattin Kudret Aksal, Prof. Akşit Göktürk, Rauf Mutluay, Haldun Taner, Hilmi Yavuz ve Prof. Tahsin Yücel'den oluşuyordu.

Sait Faik Armağanı'nı alan Nursel Duruel:

GELİŞEN, İLERLEYEN İNSAN DÜŞÜNCESİNDEN YANAYIM

Sezi NUHRAT

Bu yıl Sait Faik Hikâye Armağanı'nı **«Geyikler, Annem ve Almanya»** adlı kitabıyla **Nursel Duruel** aldı. En son 1980'de **Tomris Uyar**'a verilen bu ödül, iki yıldır **«ödüle değer eser bulunamadığı»** gerekçesiyle verilmemişti. **«Geyikler, Annem ve Almanya»**nın ilk ödülü değil bu. 1981'de Akademi Kitabevi'nin öykü dalı birincisi olmuştu bu kitap. **«Seninle röportaj yapacağım»** dedim ve ilk soruyu benim yerime **Nursel** sordu.

— Yıllardır aynı işyerinde çalışıyoruz. Ayrıca sen yazarlık serüvenimin yakın tanıklarından birisin. Hâlâ merak ettiğin bir şeyler var mı? Ne sormak istersin?

Bu kez ben düşünmeye başladım. Sahi ne sorabilirdim? Tabii en kolayı, en genelinden başlamaktı.

SAİT FAİK YÜREKTEN BİR YAZAR

— Ödülü almak seni sevindirdi mi? Özel olarak Sait Faik Armağanı'nı almış olmanın sence ayrı bir anlamı var mı?

Sait Faik dolaysız iletişim kurabildiğim bir yazar. Oyunsuz, yürekten. Onun adına konan armağanı alan yazarlar zincirine katılmak çok sevindirdi beni.

BİR SENARYO TASARIM VAR

— Yeni çalışmalarından söz eder misin?

— Yarım kalmış bazı öyküler var Onları bitirmek istiyorum. Bir de senaryo var. Henüz tasarı halinde. Öykülerden sonra onun üzerinde çalışmayı düşünüyorum.

— Çalışma koşulların nasıl?

— İyi olduğu söylenemez. Zamanım çok parçalanmış durumda. Bu konuda herkesin yakınacak nedenleri var.

İSTEDİĞİM GİBİ ÇALIŞABİLSEM...

— Tek işinin yazarlık olmasını ister miydin?

— Çocukluğumda, bazı kitapları okuyup edebiyata ilgi duymaya başladığımda, hep bir yazarın yakınında onun tanığı olarak yaşama hayalleri kurardım. O çalışacak, ben çevresinde dönenecek yazdıklarını temize çekecektim. Bir yazar nasıl çalışır, gününü nasıl geçirir, çok merak ediyordum. O da benim bu koşuşturmamı, beyninin gözlenebileceği bir pencereyi bana açık tutarak karşılayacaktı. Sonraları bu hayal de diğer çocukluk hayalleri gibi ömrünü tamamladı. Bu yazar tipinin bugün bile bir ölçüde hayal olduğunu görüyoruz. Yazdıklarıyla yaşayabilen edebiyatçılarımızın sayısı ne yazık ki, çok değil.

Beş — Altı yıl öncesine dek tek işimin yazarlık olmasını, bana böyle bir olanak verilse bile istemezdim. Yaşamak, görmek, biriktirmek istediğim şeyler vardır. Şimdi de var elbette. Bunun sonu yok. Ama şimdi zamanım bana bırakılsa ve istediğim gibi çalışabilsem, yazabilsem diye düşünüyorum.

— Seni en çok ilgilendiren ne? Neyi yakalamaya çalışıyorsun, ne söylemek istiyorsun?

— Hayat üzerine, olup bitenler üzerine, düşündüklerimden bana önemli görünenleri başkalarına da duyurmak istiyorum.

GELECEK İÇİN UMUTLU OLUNABİLİR Mİ?

— Kitabında iyi örgütlenmiş, insan ilişkilerinin sağlam olduğu, değerleri henüz yerinden oynamamış bir dünyadan izler taşıyan hikayeler var. «03 Nöbeti», «Fırıncı Şükriye», «Geyikler, Annem ve Almanya» ve «Nereye»nin ilk bölümü gibi. Bunun yanı sıra «Nereye» adlı öykü açık bir yozlaşmayı ortaya seriyor. «Minareden At Beni İn Aşağı Tut Beni» adlı öykü yeni değerlere, yeni davranış biçimlerine bir çeşit onaylamayla bakıyor. Gelecek için umutlu musun?

— Durağan bir geçmişin, kalıcı olması beklenemez bir dünyanın değerli yanlarını biliyorum, ama değişmesi gerektiğini de biliyorum. Yeni insanı yaratma yolunda toplumumuzda umutlu örnekler var. Gelişen, ilerleyen, yeni değerler yaratan insan düşüncesinden yanayım. Yakın gelecek için çok umutlu olunabilir mi, bilmiyorum. **(Cumhuriyet — 11 Mayıs)**

NURSEL DURUEL:

«ETKİLENDİĞİM HER ŞEY YAŞAMIMIN PARÇASI OLDU»

Zeynep ORAL

Nursel Duruel'in kimlik belgelerinde şunlara benzer bir şeyler yazılı olmalı. 1941'de Isparta, Şarkikaraağaç'ta doğdu. Orta öğrenimini Kütahya Kız Lisesi'nde bitirdi. 1966'da İstanbul Üniversitesi Arkeoloji Bölümünden mezun oldu. 1965'den beri TRT İstanbul Radyosunda prodüktörlük yapmaktadır. 1981'de Akademi Kitabevi'nin öykü yarışmasında birinci oldu. Bu öyküler 1982'de «Geyikler, Annem ve Almanya» adlı kitapta (Adam Yayıncılık) toplandı. Bu eserle 1983 Sait Faik Ödülünü kazandı. Evli ve bir çocukludur.

Şimdi şu bir paragraf var ya, bu paragrafın gerisinde (uzayıp giden demeyeceğim) için için işleyen, süren, değişen, gelişen, birike birike çoğalan varlığı, Nursel Duruel'in öykülerini okuduğumda mı, yoksa onu dinlerken mi daha iyi tanıdım, doğrusu ayırt etmek çok güç. Öyküleri ve o, öylesine bir bütün ki... Önce öykülerini tanıdım, sonra kendisini... Her soruya önceden ölçülmüş biçilmiş bir yanıtı yok Nursel Duruel'in. Kimi soruya, belki hiçbir yanıtı yok ama yanıt yerine sorulacak sorusu var. Onunla karşılıklı konuşurken, sorular nerde biter, yanıtlar nerde başlar pek bilemedim. (Yoksa o da yıllardır İstanbul Radyosunda aynı işi yapıyor, insanları deşiyor ondan mı?)

Öykülerini okurken Nursel Duruel'in, hani derler ya, sanki Türkiye'nin bütün sularında yüzmüş, bütün dağlarına tırmanmış, bütün kent, kasaba ve köylerinin yollarında yürümüş, bütün yaylalarında rüzgâra karşı durmuş gibi geldi bana. Bunu söyleyecek oldum, sonrası kendiliğinden geldi:

Babası nahiye müdürüydü, görev gereği köyler, kasabalardı yeri. Önce Afyon'un, sonra Konya'nın, sonra Kütahya'nın, sonra Diyarbakır'ın köyleri, kasabaları... Sonuncusu erkek, üçü kız, dört kardeştiler. İlkokullara hep köylerde başlanırdı. Öğrenim derecesi yükseldikçe, baba köyde bile kalsa, anne ve çocuklar köyde bulunmayan okulu bulmak için kasabaya, kasabada bulunmayan okulu bulmak için kente giderlerdi. Çocukları yönlendiren anneydi. Sanatçı duyarlığı olduğu söylenebilir miydi? Belki. Annenin çok güçlü bir anlatma yeteneği vardı ve Nursel çok iyi bir dinleyiciydi. Dördüncü sınıfa geldiğinde hâlâ okuması yazması yoktu ama köyü, kasabayı ve kenti bir arada yaşamanın tadını çıkarıyordu... Ankara Kız Lisesine geldiğinde, hiç sevmedi burayı. («Kalabalıktı. Kimse insan muamelesi görmüyordu. Oysa Kütahya'daki karma ortaokulda ilişkiler insancaydı.») Öylesine sevmedi ki, sınıfta kaldı.

«Yazı, şiirle başladı. Orta ve lisede. Şiir yazıyordum. Arkadaşlar arasında elden ele dolaşıyordu. Çok gizli kapaklı bir işti şiir yazmak. Ama yine de elden ele dolaşırdı. Aşık olmak gibi bir şey. Hem gizli, hem değil... O dönemde iki şey daha vardı: Varlık Dergisi. Sabırsızlıkla bekler okurduk. Bir de sinema: Önde askerler, arkada öğrenciler otururdu.»

Lise İstanbul'da bitti. Bir seçim yapması gerekiyordu: Ya felsefeye ya arkeolojiye girecekti. Ancak çevresindekilere göre «pek rayında değildi, tuhaf bir tipti. Hayal gücü fazlaydı. Kolay ilişki kuramıyordu. Hep odasına saklanıp fazla kitap okurdu. Neme lazım, felsefe tehlikeli olabilirdi. Yalnızlığı daha çok benimseyebilirdi.»

«Tüm çocukluğumda ve gençliğimde yalnızlığımın çok bilincindeydim. Köy çocuklarıyla da eş düzeyde değildim, kent çocuklarıyla da... Yalnızlığın yararı oldu... Düşünmeyi gerektirdi, kendini tartmayı getirdi... Farkındasınız değil mi,

şimdi, kent çocuklarının başlıca sorunu, kendi kendilerine kalamama, öyle çok şeye dağılıyorlar ki...»

Felsefe sakıncalı olabileceğine göre arkeolojiye girdi. Neden arkeoloji? «İnsanlığın serüvenini bütünüyle görebilmek, zamanı, toplumun değişimini izleyebilmek için... Üstelik Anadolu toprakları gibi çok zengin topraklarda...»

Üniversiteye, kalabalık, genç insanlar arasına katılmak çok güzel bir şeydi. Ama yine de «insanı harcamayan dostluk ilişkilerini» özledi. Olumlu ve olumsuz yanlarıyla İstanbul'u yaşadı. Geldiği yörelerin kültürünü İstanbul'a kattı. Okuduklarını, gördüklerini, yaşadıklarını, düşündüklerini kendine kattı. «Etkilendiğim her şey hayatımın bir parçasıdır, bana katılmıştır» demek için kendisiyle röportaj yapılmasını beklemediği ortada.

«İçinde yaşadığım yerel kültürlerin hep farkındaydım. Ancak beslenmek için çok da verimli bir ortam değildi. Yerel kültürleri yalnızca bir malzeme olarak değerlendirmeliydim. Oralarda kalmamak gerekliydi. O malzemeye tutunmak, yalnız onu yaşatmaya çalışmak yanlış bir tutumdu. Yalnız yerel kültürlerle yoğrulsaydım, insan olarak gelişme şansım olmayacaktı.»

Üniversiteyi bitirdi ama arkeolog olamadı Nursel Duruel. Çünkü, dünyada öyle çok şey, hızla olup bitiyordu ki. Ve onun, dünyada olup bitenleri hızla öğrenebileceği, kavrayabileceği bir ortama öyle büyük bir gereksinimi vardı ki, İstanbul Radyosu'nda açılan sınavlar. Sınavlar sonucu edinilen yeni bir iş, (program yapımcılığı) bir yandan bu gereksinimi karşılarken, öte yandan da yazarlıkta yararlanılacak bir birikimi oluşturacaktı.

Günün birinde lise ve üniversite yıllarında ne yazdıysa, tümünü yırttı, attı:

«Şiir yazmayı çok uzun bir süre sürdürmedim. Şiirin, orta hallisi çekilmiyor. Yazmak kesin bir dürtüydü. Çok karşı koydum. Kaçtım. Ancak yazmak aynı zamanda kâğıt üzerinde bir hesaplaşmaydı. Dünyayı, yaşamı nasıl algıladığımı kağıda dökmekti. Çocukluğumdan beri hep iyi bir okurdum. Okuduğum şeyle gerçekten ilgi kurabildiğimi erken yaşta fark ettim. Güzeli çirkinden ayırabilmek sezgisi, giderek üzerine bir şeyler eklendikçe bilinçlendi, bilinçlndikçe sezgilerimde yanılmadığını gördüm. Okuduğum şey, hayatımın parçası olmuş, etkilendiğim her şey bana katılmıştır.»

«Evet, üniversite ve lisede ne yazdımsa yırttım. Onlarla ilgim çok gizliydi, ama ciddi değildi. Eğitimlerin ve kurumların yok ettiği bir şey var: Kişisellik. Her şeyi kurum adına yapmaya alışıyor insan. Kendi adına, özel bir sözden yoksun kalmak zorunluluğunu yaşıyor. Bu baskıdan kurtulmam vakit aldı.»

Bu baskıdan kurtulunca başka baskılar da olmadı değil: Yazdıklarında, hani kendi tam «oldu» demese de, «olur gibi oldu» dediği öykülerinden sonra, «bunu söylemeye değer miydi» diye sorduğu çok oldu. Ya da «Bu, benden önce çok daha iyi biçimde söylenmişti» dediği de. Ama ne var ki, önünde geceyarıları vardı. Nursel Duruel'in «kendime ikram ettiğim geceyarıları» dediği zaman parçası. Kendini, kendi önüne koyduğu, bir zaman parçası. «Yaşanmışlığın bir anından yola çıkıp, türlü biçimlerde söylüyorsun, söylüyorsun, o kadar çok söylüyorsun ki, sonunda yazıyorsun.»

«Yazar olarak öykü bana doğal ortamım gibi geliyor. Yani öykü yazmak için, bu türü seçtiğim için yazmadım. Yazmaya yöneldiğimde, yazdıklarımın öykü olduğunu gördüm. Daha sonra bu türün köşesini bucağını yoklamaya, üzerinde düşünmeye, çalışmaya giriştim.»

Hazırladığı radyo programları arasında, dünya öykücülüğü, Türk öykücülüğü, dil üzerine programlar, Türkçenin serüveni, Türkçenin en iyi kullanımı vb Bunların Nursel Duruel'in birikimine katkısı olduğu ortada. Ancak, hani o «söy-

lüyorsun, söylüyorsun, söylüyorsun, o kadar çok söylüyorsun ki, sonunda yazıyorsun» var ya, işte o yazılanı kısıtlı bir zamana sığdırmak, onca söylenenin yoğunlaştırılması, radyodaki işinden gelen pratikle çözümlendi. Bir de yazıların üzerinde yeniden yeniden çalışmak vardı. «Çoook nakış işledim ben. Kendime değilse de ablalarıma çeyizler işledim.» Nakış işler gibi işliyor öykülerini Nursel Duruel, yeniden, yeniden geriye dönerek, seçerek, eleyerek, biriktirerek; sıkılmadan, büyük bir zevkle. (Kitabında toplanan öyküler 15 yıllık bir zaman parçasına yayılmış öyküler.)

«Çok verimli bir yazar olmayacağımı biliyorum. Bütün bu söylediklerim, bütün bu yazdıklarım nedeniyle.»

«Sait Faik Armağanını kazanmak, o zincir içinde yerini almak, çok sevindirici bir şey. Ancak Sait Faik için o denli çok şey söylendi ki, yeni, yorumlayıcı bir şey söyleyebileceğimi sanmıyorum. Durmadan ondan söz etmek, ondan pay almak gibi geliyor bana. Okur olarak hepimiz o payı alıyoruz Yazar olarak o payı almak kalkmak haksızlıktır.»

Bana öyle geliyor ki, Nursel Duruel'in Sait Faik Ödülünü kazanması, sanatında ya da kişiliğinde önemli bir etken olmayacak. O, hayatı algılayışına denk düştüğü için, denk düştüğü sürece, öykü yazmayı sürdürecek.

Ne diyorsunuz, bütün bu konuşma sırasında Nursel Duruel'in öykülerinden hiç söz etmedik mi? Gerçekten öyle mi diyorsunuz!

(Milliyet Sanat — 15 Mayıs)

Sait Faik ödülü sahibi Duruel:

«TANIKLIĞIM, ÖMRÜM GÖRGÜM VE BİLGİMLE SINIRLI»

Özgül ERTEN

12 Mayıs 1983 Perşembe günü Darüşşafaka Cemiyeti'nin düzenlediği bir törenle Sait Faik Hikâye Armağanı Nursel Duruel'e verildi. 1981'de Akademi Kitap Evi'nin düzenlediği edebiyat ödülleri öykü dalı birinciliği alan «Geyikler Annem ve Almanya» 1982'de Adam yayıncılık tarafından basılmıştı. Aynı kitapla ikinci ödülünü alan Nursel Duruel'e Somut adına sorular yöneltme görevi bana verildi. Yıllar süren bir dostluğun yanısıra Nursel Duruel'in edebiyatla ilişkisini ve öykülerin yazılış serüvenini yakından izleyen bir kişi olarak, ayrıntıya kaçmadan özü yakalamayı ne ölçüde başarabileceğimin telaşına kapıldım. Kitaplarını okuduğum, kendisiyle tanışmadığım bir yazarla konuşmaktan çok farklıydı bu konuşma. Uzun bir günün sonunda çok uzun olan sohbetimizi aşağıdaki sorularla toparlamaya çalıştım:

ÖZGÜL ERTEN — Öykülerde yaşadığımız dönemden belgeler var. Yazarken belgelediğin olayı ortaya koymayı mı amaçladın, yoksa öykünün gelişimiyle birlikte yaşadıklarının izleri kendiliğinden mi yer aldı?

NURSEL DURUEL — Her sanat ürünü çok geniş bir yelpaze içinde bir çeşit belgedir, ama belgelemek sözcüğünü dar anlamıyla alıyorsak amacım bu olmadı. Olamazdı da... Yirminci yüzyılda, Türkiye'de, hızla değişen toplumsal ilişkiler içinde yaşayan ve ne olup bittiğini anlamaya gayret eden insanlardan biri olarak, kendi ömrüm, görgüm ve bilgimle sınırlı küçük ölçekli bir tanıklıktan sözedebilirim ancak. Bir başka konuşmada da belirttiğim gibi iyi bilmediğim olaylara ve

durumlara yaklaşmadım Öyküyü oluşturan malzemeyi sindirmeden, yaşanmışçasına kendime aktarmadan kullanmak istemedim.

ÖZGÜL ERTEN — Şimdi bazı öykülerden alıntılar yapacağım. İlk kitaba adını veren «Geyikler Annem Ve Almanya»dan:

«Dere kilimlerimizin üstünden akıyor. Sular aktıkça geyikler hep aynı yöne doğru koşuşuyorlar. Suların altında, kilimin çizgileri boyunca dizi dizi koşuyorlar, koşuyorlar, hep aynı yerde kalıyorlar. Üstlerine eğilip suyu gölgelediğim zaman bedenleri dalgalanmaya başlıyor, boynuzları dalgalanmaya başlıyor. Onların altındaki çizgi boyunca dizilen çiçekler, yuvarlaklar, çaprazlar hep birlikte halka halka dalgalanıyor. İncecik kum tanecikleri savrula yuvarlana üstlerinden geçiyor...

İkinci alıntı «Minareden At Beni İn Aşağı Tut Beni« adlı öyküden:

«Dağıldı boncuklar. Sarı tanecikler beton döşeme üstünde zıplaya zıplaya kaçışmaya başladılar karyolanın komodinin altına.

Boncuk sıçramalarındaki salınımlar uzayıp giden bezek şeritlerini çağrıştırırdı Aslı'ya. Eski bohça kenarları, dantel karyola etekleri, iğne oyaları... Nakışlı bezekler ses bezekleriyle yer değiştirir ya da iç içe akardı. Yalnız ve yalnız curayla çalınabilen Teke Zotlatması, çoban çocuklar, Güney Ege'nin sayısız girinti çıkıntısı, adacıklar, karayla denizin bitmeyen oynaşı... Boncuk sıçrayışları ve Pan Pan... Pan... kırlar çılgını Pan...»

Son olarak Gösteri Dergisinde yayımlanan «Yazılı Kaya»dan küçük bir bölüm aktarıyorum:

«Kervansaraylı mahallenin yollarında öğleden ikindiye kadın aktı. Erguvan çarşaflı, kara çarşaflı, mor çarşaflı kadınlar öne uzanmış kollarında mor floşlu, sarı floşlu atlas bohçalar ve tepsiler, tek tek ve bir dizi, çok uzun bir yılan olup dolandılar bütün dar sokakları, bütün çıkmazları.»

Yukarıya aldığım satırlarda da görüldüğü gibi öykülerinde kimi kez görsellik ağır basıyor. Sanki anlatmıyorsun da, kamerayla olayı izletiyormuşsun gibi canlı ve gerçek. Bu izlenimi vermeyi nasıl sağladın?

NURSEL DURUEL — Kısaca, sanatlar arası etkileşim, diyebiliriz belki. Her sanat dalı zaman zaman başka bir sanat dalından ödünç alarak, onun olanaklarından yararlanarak anlatmak istediğini daha iyi ve etkileyici ifade etmenin yollarını arayabiliyor. Ben öykülere girmesi zorunlu olan kimi görüntüleri, eski söyleyişle, tasvir etmekten kaçındım. Bunun yerine görselliklerini de devingenliklerini yitirmeden dil yoluyla yeniden kurmaya çalıştım.

ÖZGÜL ERTEN — «Bana ZAMAN dan söz etme. Onu dilim dilim bölüp, her bir parçayı ayrı ayrı ezberleyen düzenli, işbilir, akıllı insanlardan değilim» diye başlayan öyküde ve bir ölçüde «Yazılı Kaya»da şimdiki zamanla yüzyıllar öncesine uzananı kaynaştıran bir bakış var. Zaman açısından varolan bu genişlik nerden kaynaklanıyor.

NURSEL DURUEL — Genel olarak yaşamı ve yaşam içinde insanoğlunun serüvenini tarihlerle, yapay kesintilere uğratılmış olarak değil sürekliliği içinde algılamak isteyişimden kaynaklanmış olabilir. Bunda arkeoloji öğreniminin de payı olsa gerek. Zamanın, yan yana dizili noktalardan oluşmuş sonsuz bir çizgi olduğunu varsayarsak, şimdiki zamanın yerini bilmek hiç de kolay değil. Kaldı ki, böyle bir çizgi varsayımı zamanı kavramak için hiç yeterli olamaz. Sözünü ettiğin ilk öyküde asıl var olan geniş zamandan daha çok, zaman içinde arayışlarla dolanan insan. Bazı temel sorularına yüzyıllardır kandırıcı yanıtlar bulmaya çalışan insan.

ÖZGÜL ERTEN — Öykü kurgusundaki başarına radyo programcılığının etkisi var mı?

NURSEL DURUEL — Sen de spiker ve programcı olarak çalıştığın için yakından biliyorsun, kurgu, programcılıkta, özellikle söz programlarının hazırlanışında her zaman yüzyüze kalınan sorunlardan biridir. Program kurgusuyla öykü kurgusu elbette çok farklı şeyler ama kurgu üzerinde düşünmeye, deneyimler yapmaya programcılık nedeniyle zorlandım ve oradaki deneyimler bir ölçüde öyküler için yararlı oldu.

ÖZGÜL ERTEN — Sözcük kullanımındaki zenginlik, cümle yapısındaki sağlamlık, kısaca dili böylesine iyi kullanabilmede nelerin payı var?

NURSEL DURUEL — Dilimize, Türkçe'ye sevgiyle bağlıyım. Ana dilini kim sevmez ki... Onun konuşma dili olarak dünden bugüne, bölgeden bölgeye, farklı sosyal kültürel katmanlara göre gösterdiği renklilik ve devingenlik çok ilgi çekici. Bunun yanısıra günümüzde hem çeşitli bilim dallarında, hem de yazın alanında kullanılırken, yeni arayışlara, yeni gereksinimlere göre zorlandıkça açılabilmesi, esneyip genişleyebilmesi ayrı bir ilgi kaynağı. Ben de, çok derinlemesine olmamakla birlikte, bu ilgiyi olanaklarım ölçüsünde doyurmaya çalışan biriyim.

ÖZGÜL ERTEN — Başka türleri denedin mi? Neleri gerçekleştirmek isterdin?

NURSEL DURUEL — Şiiri denedim. Yazın türleri içinde insanın en yalın en çıplak olarak göründüğü alan şiir. Bu da bana göre, insanın kendinin dışına çıkmayı büyük ölçüde başarabildiği, ancak o sağlamlığa erişebildiği zaman katlanabileceği bir durum. Bu yüzden yazdıklarımı yayımlamayı düşünmedim.

Sorunun ikinci bölümüne gelince... Neleri gerçekleştirmek istemezdim ki... İstersen buna hiç girmeyelim Ne ölçüde nesnel olmaya çabalarsak çabalayalım uzun bir dertleşme konuşması çıkabilir ortaya.

(Yazko Somut — 27 Mayıs)

Sait Faik Öykü Ödülünü Kazanan

NURSEL DURUEL'LE BİR KONUŞMA

Zehra GÜNGÖR

1981 yılında Akademi Kitabevi Ödülü'nü «Geyikler, Annem ve Almanya» adlı öykü kitabıyla alan Nursel Duruel, ödüller zincirine bu yıl Sait Faik öykü ödülüyle bir halka daha ekledi. Son derece yalın ve içten bir ortamda Nursel Duruel'le söyleştik...

Ödül almak nasıl bir şey sayın Duruel? Hem de iki ödülü aynı kitapta bir araya getirmek...

Bu soruyu önce okuyucu olarak yanıtlamak isterim. Kitap seçerken ödül almış ya da almamış olması ilgilendirmez beni. Ama sevdiğim, beğendiğim bir kitabın ödül alması sevindirir doğrusu. Bu olay birkaç kez oldu. Hepsinde de aynı sevinci duydum ve sordum kendime: Neden? Yanıtım da şöyle oldu: Ödül dolayısıyla daha çok insan bu kitabı okuyacak. Bence ödüllerin en somut işlevi bu. Okuyucuyu çoğaltmak. Ama ne ölçüde? Sanırım tartışılabilir. Kendi kitabım ödül aldığında özellikle Sait Faik adından dolayı mutlu oldum, onur duydum. Ama şunu eklemeden yapamayacağım. Her ödülde biraz da yaralayıcı bir yan var.

«Geyikler, Annem ve Almanya» adlı kitabınızda «Ölüm Aralarında Kaldı» —«Zaman Aralığında»— «Yineleme» üçgeni «Fırıncı Şükriye» —«03 Nöbeti» —«Geyikler, Annem ve Almanya» adlı öykülerinizin oluşturduğu üçgenden ayrı bir anlatı üçgeni oluşturuyor «Nereye» ve «Minareden At Beni İn Aşağı Tut beni» adlı öykülerinizin ise ayrı ayrı iki anlamsal değeri var. Kendi öykülerinizin eleştirmeni olup kısa bir değerlendirmesini yapar mısınız?

Bu saptamanız doğru. Dikkatiniz için teşekkür ederim. İzin verirseniz eleştirmenliği üstlenmiyeyim. Yazdığımdan daha çok konuşma durumunda olmak beni tedirgin ediyor. Ayrıca doğru bulmuyorum. Sınırları zorlamak isteyen biri olarak ilk sınırları kendim çekmek istemem.

«Geyikler, Annem ve Almanya» gerçeği söylüyor. Gerçeği yazmak, bir anlamda gizdökümsel bir anlatı ne dereceye kadar kaçınılmaz oluyor öykülerinizde? Gerçeklikten uzak olmamak şartıyla ne kadar yapay malzeme kullanılabilir öyküde?

Öykü türünde de diğer türlerde olduğu gibi kurgu var. Hayatta, bizim dışımızda, bize özgü olarak hazır bulunmayan kurgu. Yapay sözcüğünden siz de ben de aynı anlamı çıkarıyorsak şöyle diyebilirim: Tanıdığımız, bulduğumuz, anlatmak istediğimiz gerçekliği aktarabilmek için gerektiği ölçüde ve gerektiği biçimde yararlanmak zorundayız ondan.

Sayın Duruel, yazmanın temeli okumaktır. Bunu biliyoruz. Öyleyse, «öykülerinizin temel taşları kimler?» sorusuna nasıl yanıt verirsiniz?

Özellikle çocukluk ve ilk gençlik yıllarındaki okumaları çok önemli buluyorum. O yıllardaki okumalarımda kitapla «ben» arasında hiç mesafe yoktu. Kendimi yazara (buna kitaba demek daha doğru) kuşkusuz ve bütün olarak teslim ediyordum. Okuduğum süre içinde ben yoktum. Yalnızca okuduğum şey vardı. Birçoklarınca yadsınacak, belki de akıldan uzak, eleştirisel bakıştan yoksun görünecek bu tavır, şimdi uzaktan baktığımda bana hiç de kötü gözükmüyor. Çünkü bana gerekli olanları daha o yıllarda bilincine varmadan elemiş olduğumu görüyorum.

Öykülerimin temel taşları olarak sayabileceğim bir iki isim yok. Okuduğum bütün iyi kitapların dibe çökelmiş hali var. O çökeltiyi ayrıştırmaya kalkıştığımda birçok isim çıkar karşımıza.

Öyküleriniz okunup son sayfaya gelindiğinde okuyucuya «daha yok mu?» sorusunu sordurtuyor. Şimdi sizinle karşı karşıyayız ve soruyoruz: «Geyikler, Annem ve Almanya»nın arkası nasıl gelecek, neler gelecek?

Öykü, daha önce bir başka konuşmamda da belirttiğim gibi bana en uygun düşen tür. Yani yazmayı öykü yoluyla sürdüreceğimi söyleyebilirim, arada bir başka türlere geçiş de olsa.

(Varlık — Temmuz)

ORHAN KEMAL ROMAN ÖDÜLÜ

Orhan Kemal Roman Ödülü'nü «Cevdet Bey ve Oğulları» romanıyla Orhan Pamuk kazandı. Seçici kurul Rauf Mutluay, Çetin Altan, Mehmet H. Doğan, Erdal Öz, Konur Ertop, Hilmi Yavuz ve Nurer Uğurlu'dan oluşuyordu.

Orhan Kemal roman ödülü sahibi Orhan Pamuk:

«CEVDET BEY VE OĞULLARI'NI TAM BİR TARİHSEL ROMAN OLARAK GÖRMÜYORUM»

Ülkü DEMİRTEPE

— Cevdet Bey ve Oğulları romanınızı yazarken romana yaklaşımınız neydi? Ençok etkilendiğiniz ya da sevdiğiniz yazarlar hangileriydi?

«— Romanı yazarken, çok geniş ölçüde Lukacs'ın etkisi altındaydım. Bu, roman denen biçime belirli bir bakış açısıyla bakmak demek. Aslında, Lukacs'ın bütün kitaplarında üstü örtülü ya da açık övdüğü hem, **«eleştirel gerçekçilik»**, hem **'toplumcu gerçekçilik'** dediği şeyin çıkış noktası, 19. yüzyılın klasik roman anlayışındadır. 19. yüzyıl romanı kaynağını, insan ile eşya arasındaki ilişkinin doğrudan olduğu ya da, dünyanın özü denilen şeyin 20. yüzyılda olduğundan çok daha kolay sezilebildiği bir ortamdan alır. Bu bakımdan derin bir iyimserliğin izleri görülen bu roman anlayışı, anlamının en sonunda kavranılabileceğine inanılan bir dünyanın ürünüdür.

Lukacs'ın bütünsellik kavramına verdiği değer bu anlam ve iyimserlikle ilişkilidir. Ben de Cevdet Bey ve Oğulları'na başlarken, ya da kurarken bu bütünselliğin mümkün olabileceğini düşünüyordum. Başka bir deyişle «1974'de Türkiye'de kurulan, ya da tasarlanan bir roman, Lukacs'ın öngördüğü anlamlı bütünü olduğu gibi tasvir etmelidir!» diyordum. Romanı, böyle bir bütünlüğün kurulmasına elverişli bir biçim olarak görüyordum. Hemen, tabii, akla Stendhal, Tolstoy, Dostoyevski gelecektir. Bu romanı yazarken, sözünü ettiğim yazarların etkisi altındaydım, modern romanın değil. Doğrusu bu yüzden de Lukacs'ın üzerimdeki etkisinden ötürü, hayıflanmıyor değilim şimdi. Onun teorik araçlarıyla modern romanı anlamak olanaksızdır. Çağımızı anlatmaya elverişli roman biçimi ise klasik (geleneksel) roman biçimleri değil, modern roman biçimleridir. Faulkner'in, Butor'un, Marquez'in roman dünyasına ilgisiz, ya da anlayışsız kalan bir yaklaşım, modern dünyayı ve romanı kavramakta yetersiz kalacaktır. Belki bu noktada, tasvir edilen çevrenin, kültürün ya da kabaca Türkiye'nin hiç de modern roman biçimlerini gerektirmediği düşünülebilir, Türkiye'deki okuyucunun beklentileri bu düşünceyi bir ölçüde doğruladığı da söylenebilir; ama öyle sanıyorum ki, bir anlatım biçiminin, tekniğinin keşfinden, kullanılışından sonra, bu keşif hiç yapılmamış gibi davranmak yeterli değildir. Romana başladığım zamanki yaklaşımımı, bugün böyle değerlendiriyorum kısaca, geleneksel romanın izlerini taşıyan geniş bir roman yazmak istedim.»

— 22 gibi genç bir yaşta, küçük denemeler olmaksızın bu ölçüde bir romana nasıl girdiğinizi anlatır mısınız?

«— Bizde roman, sanki bir 'ihtiyarlar sanatı'dır. Çünkü genellikle bir edebiyat biçimi değil, yaşanmış kimi hikayeleri çağrıştıran bir araç olarak görülür. Bunda kabaca **'hayatım roman'** yanılsamasının izlerini görmek kolay. Okuyucunun da bu tür beklentileri olması, birçok yazarın okuyucuyu aslında **'hayatım roman'** anlayışına koşullandırması yüzündendir. Bazıları romana, dünyanın anlamlandırılacağı bir biçim olarak bakıyor. Bu yüzden de gençlikle, roman yazmak sanki birbirini dıştalayan şeylermiş gibi görünüyor. Hemingway, en iyi romanı **'Güneş de Doğar'**ı yirmiyedi yaşında bitirmişti. Bundan, roman için yaşam deneyi gerekmediğini düşündüğüm hiç çıkarılmasın. Çağımızı yansıtmak için katıksız öznelliğe dayanmak yolundaki düşünceyi de doğrusu kolay kolay yabana atamıyorum. Neredeyse yalnızca yaşadıklarını anlatan Genet, Celine, Henry Miller gibi yazarlar yüzyılımızın büyük kitaplarını yazdılar.»

— Romanda Cevdet Bey'in entellektüel sorunları yok. İstekleri çok yalın ve bunlara ulaşmak için çizdiği yolda kararlı bir biçimde yürüyor. Oysa Cevdet Bey'den sonraki kuşak, oğlu Refik ve onun iki arkadaşı roman süresince hep arayış içindeler ve romanın sonunda bir ölçüde de olsa çözüme götürülmüyorlar. Bu üç roman kişisini çözümsüz bırakırken belli bir düşünceniz var mıydı?

«— Kahramanlarının başından geçen olayları birtakım kıssalar çıkarılacak bir biçim olarak görmüyorum, romanı. Bence roman umut ya da umutsuzluk aranılacak ahlaki bir araç da değil. Belki Cevdet Bey ve Oğulları'nı 19. yüzyıl romanından ayıran temel özelliklerden biri bu. Tartışılması gereken kahramanların hareketleri, ya da ahlakları değil, romanın dünyasıdır. Roman yazarken belirli tipler, durumlar, güncel ya da tarihsel olaylar üzerine ne düşündüğümüzü değil dünya ve roman üzerine ne düşündüğümüzü ortaya koymamız gerekir. Bu bakımdan, bazı roman kişilerinin çözümlü ya da çözümsüz bırakılmasıyla ilgili bir amacım olmadığını, bunlara romanın bütünlüğü içinde özel bir anlam vermek istemediğimi belirtmeliyim.»

— Roman, 1905, 1934-38 ve 1970 gibi üç zaman kesiti içinde geçiyor. Bu dönemleri seçerken özel bir amacınız var mıydı?

«— Hayır. Yalnızca o dönemlerin, onları izleyen öteki dönemlerden daha çalkantısız olmasına belki dikkat ettim. Böylelikle, önem verdiğim birşeyi, roman kahramanlarının gündelik hayatlarını, daha kolaylıkla ön plana çıkarabiliyordum. Bu noktada gündelik hayatın romanda çok önemli bir yer tuttuğunu işaret etmek isterim. Belki romanın uzunluğu ve hattâ ağırlığı da buradan geliyor. Ama, hikayeye dayanan, insan merkezli 'serüven roman'dan kaçınmak, Cevdet Bey'i yazarken benim için önemli bir sorundu. 'Zaman'a bu tür bir yaklaşım, romanla yapmak istediğim şeyler arasındaydı.»

— Olay örgüsüne egemen belirli bir roman kahramanı yok. Ne dersiniz?

«—Dramatik bir olay örgüsü kurmak değil, geniş bir zamana yayılmış bir bütün çizmek amacıma uygun düşüyordu da ondan.»

— Neden tarihsel bir roman yazdığınızı açıklamış olmuyorsunuz.

«— Cevdet Bey ve Oğulları'nı tam bir tarihsel roman olarak görmüyorum. Bir, ya da birkaç dönemi olduğu gibi, diyelim Flaubert'in Salambo'da yaptığı biçimde, bütün ayrıntılarıyla canlandırmak amacında değildim. Çevre gözlemleri, kabaca **'tasvir etmek'** ya da **'dramlaştırmak'** da değildi amacım. Yalnızca, roman aracılığıyla dünyayı biçimlendirmeye çalıştım. Romanın, zamanın ve olguların düzenlenip anlamlandırılması için yapılan birşey olduğunu galiba demin de söylemiştim. Bu bakımdan bambaşka araçları kullansalar da romanla felsefe arasında bir koşutluk gördüğümü söylemeliyim. Bizdeki çok sözü edilen şu **'felsefe yokluğu'**nun bu noktada yapabileceği çağrışımlardan artık söz etmiyorum.»

— Türk romanı hakkında birşeyler söyleyebilir misiniz?

«— Belki bu bağlamda kısaca birşeyler söyleyebilirim. Türk romanı somut olana, ampirik dünyaya çok düşkün olduğu için, soyut olanı gözden kaçırıyor sanki. Bu eksikliği de genellikle dar ve güncel olan bir teoriyle gidermek istiyor. Bu ikinci eğilim, **'felsefesizlik'**, ya da **'yüzeysel felsefe'** birçok romanı düpedüz sıkıcı yapıyor. Sanki bazı romanlarımız eğlendirici olmaktan bilinçle kaçıyorlar. Ben, Cevdet Bey ve Oğulları'nın haz veren eğlendirici bir kitap olarak okunmasını isterdim. Bu, doğal olarak, kitabın başka amaçları olmadığı anlamına gelmez.»

— Yeni çalışmalarınızdan söz eder misiniz?

«— Bambaşka şeyler denediğim yeni bir roman bitirdim!

(Yazko Somut — 3 Haziran)

Bu yılki Orhan Kemal Roman Armağanı'nın sahibi Orhan Pamuk:

DÜZYAZI, DÜŞÜNCEYLE YAZILIR

Nursel DURUEL

Orhan Pamuk, çok genç yaşta yazmaya başladığı ve geçtiğimiz yıl yayımlanan «Cevdet Bey ve Oğulları» adlı romanıyla Orhan Kemal Roman Armağanı'nı aldı. «Cevdet Bey ve Oğulları» 1905 yılında Abdülhamit'e karşı düzenlenen başarısız suikast girişiminden 1970 yılına kadar uzanan geniş bir zaman diliminde Türkiye'de olup bitenlere bir tüccar ailesini eksen alarak yaklaşıyor.

— Romanı 22 yaşında yazmaya başlamışsınız. Daha önce yazmış mıydınız?

— Çok az yazmıştım. Yayımlanan bir tarihi hikâyem vardı. Ama bugün bana önemli gelmiyor.

— Neden?

— Bu hikâye Celâli isyanlarıyla ilgiliydi. O zaman bana bir dönemi sorunlarıyla yansıtmak düşüncesi bir hikaye yazmak için yeterli geliyordu. Oysa şimdi tarihten yalnızca bugünü anlatmak için sözedebileceğimi düşünüyorum.

— Size önemli gelmeyen bu hikaye ve sonra «Cevdet Bey ve Oğulları» geçmişe, büyük zaman parçalarına ilişkin. Bu ilginin kaynakları neler?

— Büyük çoğunluk gibi hem topluma hem sanata ilgi duyuyordum. Ama aslında toplum hakkında düşündüklerimi öyle önemsemiyordum pek! Siz de bilirsiniz ki Türkiye'de kendilerini en büyük sorunları çözmeye aday olarak görenlerin gizli çekmecelerinde dosyalar dolusu şiirleri vardır. Utandıkları için ortaya çıkarmazlar bunları. Faulkner, her romancının yenik bir şair olduğunu söyler.

— Şiirle büyük sorunlar yan yana duramaz mı sizce?

— Durur ama, bana gülünç geliyor bu. Açıkçası bugün Türkiye'de şair olmanın traji komik bir yanı olduğunu sık sık düşünüyorum.

— Biraz açıklar mısınız?

— İnsanın güzel sözler söyleyeceğini, bu sözleri ilgiyle dinletebileceğini varsayarak kimsenin kendisinden beklemediği bir işe girişmesi gülünç değil mi?

— Eğer bu gülünçse sanat adı altında girişilen bütün eylemlere aynı şekilde bakılamaz mı?

— Hayır. Çünkü, sözgelimi, romanın nesnel dünya ile doğrudan bir ilişkisi olduğunu düşünüyorum. Biliyorum, roman da en sonunda kelimelerle yazılıyor. ama nesnel dünyanın katılığı daha kolay seziliyor onda. Bu da romancıyı «güzel söz» peşinde koşan bir kendini beğenmiş durumuna düşmekten biraz olsun kurtarıyor

— Bunları söylerken ne ölçüde kuşku duyuyorsunuz?

— Aklımda hep düzyazının duyguyla değil düşünceyle yazıldığı var. Varoluş nedenini duygularda bulan bütün edebiyat eserleri tüylerimi ürpertiyor.

— Bir sanat eserinin oluşumunda bu kesinlikte bir parçalanmışlık mümkün mü sizce?

—Mümkün tabii. Üstelik burada olanaklar değil zorunluluklar söz konusu. Baştan sona duygulardan söz açan bir edebiyat eseri de düşünceyle yazılmak zorundadır çünkü. Bütün sorun bir yapı kurmak.

— «Cevdet Bey ve Oğulları»nın yalnızca bir yapı olduğunu söyleyebileceğinizi sanmıyorum ama.

— Haklısınız, ama bir roman yapısı kurmak gerektiğini hiç bir zaman gözden kaçırmadım. Bir roman, nelerden söz ederse etsin aslında kurduğu bütünlük ve yapı ile söyler asıl söyleyeceğini. Bu romandaki kimi aydın kahramanların sorunlarını, ya da romandaki sorunları önemsemiyorum anlamına gelmez elbette. On-

ların ilişkileri aracılığıyla Türkiye ve Türk burjuvazisi üzerine de bir şeyler söylemeye çalıştım. Ama bu söylediklerim roman yapısıyla dünya üzerine söylemek istediklerimin yanında ikinci planda kalır.

— **Romanınızda çok yönlü, ayrıntılı bir malzeme var. Bu malzemeye egemen olmayı nasıl başardınız?**

—Önce elimde «romanın malzemesi» dediğiniz şey değil, yapısı vardı. Bu yapının gerektirdiği ayrıntıları eski gazetelerde, kitaplarda, şurada burada aradım, ama yapı her zaman gözümün önünde olduğu için gerekli bir imgeyi bulmak fazla bir sorun yaratmadı. Burada şu önemli sorundan sözedeyim: Bütün romancılar daha önceden kurulmuş yapılardan, bulunmuş kullanılmış tekniklerden yola çıkarak işe başlarlar. Pek az romancı sonradan kendi yapısını ve özgün tekniğini bulabilir. Bu sanıldığı gibi yalnızca önemsiz bir biçimsel sorun da değil bence. Sanırım bir çok Türk romanının şaşılacak kadar birbirine benzemesinin nedeni de bu. Romancılarımızın çoğu biçim üzerine fazla düşünmedikleri için, farkında bile olmadan hep aynı biçimi, sulandırılmış bir 19. yüzyıl romanını çıkış noktası olarak alıyorlar. Oysa bu biçimin geçerliliğini sorguya çekmek Türk romanına derinlik kazandıracaktır. Bunu yapan romancılarımız hiç yok demiyorum; ama modern roman tekniklerinden yararlanmayı akıl eden romancılarımız da bu tekniklere kendiliklerinden bir şey katamıyorlar. Şu acıklı gerçeği çekinmeden söyliyelim: Kendi tekniğini keşfedebilmiş tek Türk romancısı yoktur! Biliyorum, zor şey bu, ama bir edebiyatı özgün kılan şey de bu keşiflerdir bence. Ataç bir yerde, Türk edebiyatı diye bir şey var mı, diye sorarken sanırım aklında bu sorunlar vardı.

— **Başka çalışmalarınız var mı?**

— Basıma hazır bir romanım var.

— **Orhan Kemal üzerine düşünceleriniz...**

— Öncelikle onu devletin ve kurulu düzenin dışında kalmış ilk aydın yazarlardan biri olarak görüyorum. Bu tür bir «dışarda kalmış» aydın hayatının iyi edebiyatın ön koşulu olduğunu da sanıyorum.

(Cumhuriyet — 4 Haziran)

ORHAN PAMUK

«HER ŞEYİN, GÜNLÜK HAYAT DENİLEN SIKICI ŞEYİN KAHREDİCİ BAYAĞILLIĞINA BATTIĞINI GÖSTERMEK İSTENDİĞİMİ SÖYLEYEBİLİRİM ŞİMDİ»

Konur ERTOP

1983 Orhan Kemal Roman Ödülü'nü «Cevdet Bey ve Oğulları» adlı kitabıyla Orhan Pamuk kazandı. Pamuk, aynı yapıtıyla daha önce de Milliyet Yayınları Roman Ödülü'nü almıştı. Aşağıda yazarla yapılan bir söyleşiyi sunuyoruz.

Romanınınızın ilk dikkati çeken yanı zengin ayrıntılar taşıması ve tarihsel doğruluğu. Bunlar elbette bir romanı bütünüyle kurmaya yetmez. Ama siz bu yönüyle de önem taşıyan bir ürün verdiniz. Nasıl çalıştığınızı, romanınızı hangi gerçeklere dayanarak kurduğunuzu anlatır mısınız?

Aklımda bir yapı vardı, buna uygun ayrıntılar araştırmam gerekiyordu. Anı kitapları okudum, eski gazete koleksiyonlarını taradım, bir yığın ıvır zıvır karıştırdım. Romanını tarihsel diyebileceğim ayrıntılarını böyle buldum. Kimi zaman

uydurdum da! Önemli olan bu ayrıntıların amacıma uygun birer imge görevini görebilmesiydi. Yoksa, bu çeşit okumalardan herhangi bir geçmiş olayın gizini çözebilecek bir ilgi beklemiyordum. Tolstoy bana tarih denilen şeyin saçma, anlamsız, gülünç ayrıntılarla örüldüğünü öğretmişti. «**Cevdet Bey ve Oğulları**» için ayrıntı toplarken, her şeyin önünde sonunda günlük hayat denilen sıkıcı şeyin kahredici bayağılığına battığını göstermek istediğimi belki söyleyebilirim şimdi. Ama yalnızca bu da değildi amacım. Sıkıcı dediğimiz şeyler, belirli bir düzenle dizilirse hem kahramanlara ışık düşürürler, hem düpedüz eğlenceli de olurlar. Kitabın eğlenceli bir kitap olmasına çok dikkat ettim. Birisi bana «Cevdet Bey ve Oğulları»nı okurken şurada veya burada bir kahkaha attığını söylerse doğrusu çok seviniyorum.

Cevdet Beyi ya da yakınlarını tanıyor muydunuz?

Cevdet Beyi önce hiç tanımıyordum! Otobiyografik yanı güçlü olan romanları küçümsediğim için söylemiyorum bunu —yalnızca otobiyografik olan ve çok sevdiğim büyük romanlar var çünkü— Cevdet Bey'in bende bir imge olarak doğmasını, kuramsal olmasını önemsediğim için söylüyorum. Kitabın orta kısımlarını yazmıştım ama içimde bir eksiklik duygusu vardı. O zaman daha geriye gitmem, her şeyin başlangıcını bulmam, uydurmam gerektiğini anladım. Demin sözünü ettiğim ayrıntıları da o zaman buldum. Sirkeci'de Müslüman olmayan tüccarlar arasında gezinen bir Müslüman tüccar imgesini görebildiğim zaman tanıdım Cevdet Beyi! Roman yazmak, büyük ölçüde bu tür imgeler bulmak işidir, yakından tanıdığınız kişileri bile birer imgeye dönüştürmeniz gerekir önce. Öte yandan, kitabın orta ve son kuşak kahramanlarını biraz daha yakından tanıdığım söylenebilir belki! Doğrusu, bende kitabımın otobiyografik olduğunu söyleyenlere karşı, etkilendiğim kitapları sayma, etkilendiğim kitapları sayanlara otobiyografik olduğumu söyleme eğilimi var! Kafka'ya Bay Samsa'yı tanıyıp tanımadığı sorulsaydı ne cevap verirdi acaba? Hem Yeraltından Notlar'ı, hem de sıkıcı aile ve memurluk hayatını hatırlar mıydı, bilmiyorum.

Özyaşamınızı, yetiştiğiniz çevreyi biraz ayrıntılarını da vererek anlatır mısınız?

Anlatmak diyorsunuz... Bir kısa konuşmada buna cesaret edemem. Ama sorduğunuz ayrıntıları hatırlamak zor değil: Apartmanlar, karanlık merdivenler, tozlu, gürültülü radyatörler, anneler, babalar, babaanneler, anlamsız büfeler, futbolcular, halalar, amcalar, son tramvaylar, güvercinlerin uyukladığı apartman aralıkları, çirkin ve ahmak avizeler, kitaplar, hamam böcekleri, trafik!..

Cevdet Bey ve Oğulları, okurlarınca doğru değerlendirildi mi sizce? Yapıtınızın ana temasını bir de siz belirtir misiniz?

Kitabın okurlarınca nasıl değerlendirildiği konusunda pek az fikrim var. Üstelik kitap hakkında benim düşüncem de sık sık değişiyor. Doğrusu yazıp bitirdiğim zaman bıkmıştım kitaptan; bir on dokuzuncu yüzyıl romanı yazmayı denediğimi, bunda da biraz geç kalmış olduğumu düşünüyor, sıkılıyordum. Öte yandan hâlâ on dokuzuncu yüzyıl romanını, hayatı doğrudan verebildiği için, nesnelliğe daha yatkın olduğunu düşündüğüm için önemsiyorum. Kitabının ana temasının ne olduğunu ise, sanırım pek az romancı söyleyebilir. Yazarken pek çok şey vardı aklımda: Zaman, gündelik hayat, tarih, Türkiye, Doğu-Batı vb. Bu düşünceleri bir bütün içinde toplamaya çalışıyordum, belki bu bütün dediğim şey hakkında okuyucu bir imge edinsin istiyordum. Okuyucuyu eğlendirdiğini ve kitap hakkında başkalarıyla konuşma dürtüsünü uyandırdığını öğrendiğim zaman romanımın amacına ulaştığını düşünüyorum.

Romanınızın serüvenini anlatır mısınız? (Aldığı ilk ödül, basılışının nasıl gerçekleştiği...)

1974 ile 78 arasında yazdım romanı. 1979'da Mehmet Eroğlu'nun hâlâ yayımlanmayan bir romanı ile birlikte Milliyet Yayınları Roman Ödülü'nü aldı. 24 Ocak kararlarından sonra da yayımlanabilmesi için üç öfkeli yıl geçirmem gerekti. O zamanlar karımla ciddi ciddi oturmuş, belki bir yayımlayan çıkar diye sanat dergilerine «Ödül Almış Roman satılıktır» diye bir ilân vermeyi tasarlamıştık. Babıâli'de kapı kapı dolaşmak düşüncesi çok sıkıcı geliyordu.

Yeni çalışmalarınız neler?

İki buçuk yıldır üzerinde çalıştığım bir romanı bitirdim. Kasım'da yayımlanacak. **(Milliyet Sanat — 15 Haziran)**

ZONGULDAK KONULU ŞİİR VE ÖYKÜ YARIŞMASI

Zonguldak 100. Yıl Vakfı'nca I. Zonguldak Kültür ve Sanat Festivali çerçevesinde düzenlenen «Zonguldak» konulu şiir ve öykü yarışması aşağıdaki sonuçlara ulaştı.

Şiirde birinci, ikinci, üçüncü yok. «Zonguldak Üstüne» (Şevket Yücel), «Zonguldak Kömürü Gözlerin» (Yücel Barut), «Zonguldak» (Hamit Kalyoncu) mansiyon.

Öyküde birinci yok. «Kıyıda» (İnci Aral) ikinci, «Bir Yürek Üşümesi» (Mehmet Güler) üçüncü, «Çukurdaki Adam» (Şevket Yücel) ve «Deniz Eri Mehmet» (Bülent Şentay) mansiyon.

Seçici kurulda bulunanlar şunlardı: Hikmet İlaydın, Sabahattin Teoman, Emin Özdemir, Mustafa Şerif Onaran, Muhtar Körükçü.

İSMET KÜNTAY TİYATRO ÖDÜLÜ

Her yıl en iyi tiyatro yapıtının yazarına verilmekte olan İsmet Küntay Tiyatro Ödülü bu yıl «Resimli Osmanlı Tarihi» oyunuyla Turgut Özakman'a verildi. Seçici kurul Nadide Küntay, Seçkin Cılızoğlu, Melisa Gürpınar, Doğan Kologlu ve Hayati Asılyazıcı'dan oluşmuştu.

AVNİ DİLLİĞİL TİYATRO ÖDÜLLERİ

Nedret Güvenç, Prof. Dr. Oya Başak, Nüshet Birsel, Yaşar İlksavaş, Rıfat Ababay, Kâmi Suveren, Jak Deleon, Muhittin Sirer'den oluşan seçici kurul en iyi yerli yazar ödülünü «Ölümü Yaşamak» oyunundan ötürü Orhan Asena'ya, en iyi çeviri ödülünü «İki Efendinin Uşağı» çevirisinden ötürü Rekin Teksoy'a verdi.

YAŞAR NABİ NAYIR EDEBİYAT ÖDÜLÜ

Roman ve çeviri roman dallarında verilmesi kararlaştırılan Yaşar Nabi Nayır Edebiyat Ödülü'ne 11 özgün, 4 çeviri olmak üzere 15 roman katıldı. Filiz Nayır, Prof. Tahsin Yücel, Prof. Akşit Göktürk, Doğan Hızlan ve Konur Ertop'tan oluşan seçici kurul yaptığı değerlendirme sonucu özgün dalda ödüle değer yapıt bulama-

dı. Çeviri dalında ise ödülü Pio Baroja'dan «Bilgi Ağacı» çevirisinden ötürü Yıldız Canpolat'a verdi.

TÜRKİYE MİLLİ KÜLTÜR VAKFI ARMAĞANLARI

Türkiye Milli Kültür Vakfı Armağanları'nı fikir dalında Prof. Nihat Keklik'in «Felsefenin İlkeleri», din dalında Hayrettin Karaman'ın «İslam'ın Işığında Günün Meseleleri —2—», tarih dalında Süleyman Uludağ'ın hazırladığı İbni Haldun'dan «Mukaddime», edebiyat dalında da Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun «Ebemkuşağı» adlı yapıtları kazandı.

HÜRRİYET GÖSTERİ DERGİSİ ŞİİR ÖDÜLÜ

Hürriyet Gösteri dergisinin açtığı genç ozanlar arasındaki şiir ödülüne dört bini aşkın katılım oldu. Birinciliği «Şah Kulu Destanı» adlı şiiriyle Ozan Telli kazandı. «Düş Müydü» Şiiriyle Turgay Kantürk ikinci, «Biten Nedir?» şiiriyle Orhan Alkaya üçüncü oldu. Edip Cansever, Turgut Uyar, Doğan Hızlan, Kemal Özer ve Hilmi Yavuz'dan oluşan seçici kurul, ayrıca Müslim Çelik'in «Peryavşan», Asım Gönen'in «Son Gece», Mehmet Müfit'in «İstanbul'un Ağır Sultanları», Adnan Satıcı'nın «Güz Kovgunu», Salih Bolat'ın «Yolcu» şiirlerini yayınlanmaya değer gördü.

OZAN TELLİ

«1940 KUŞAĞI TOPLUMCU GERÇEKÇİ OZANLARINA SELAM OLSUN»

Kürşat BAŞAR

Hürriyet Gösteri Dergisi'nin genç şairler arasında gerçekleştirdiği ödül, umulanın üzerinde bir ilgiyle karşılandı. Yurdun çeşitli ve hemen her yöresinden 4 bini aşkın şiir geldi; Edip Cansever, Doğan Hızlan, Kemal Özer, Turgut Uyar ile Hilmi Yavuz'dan oluşan Seçici Kurul ödüle **«Şah Kulu»** şiiriyle katılan Ozan Telli'yi (Gaziantep) oy çokluğuyla birinci seçti. Aynı ödülde, Turgay Kantürk ikinci, Orhan Alkaya (İstanbul) üçüncü olurken, Müslim Çelik'in (İstanbul) **«Peryavşan»**, Asım Gönen'in (Kırşehir) **«Son Gece»**, Mehmet Müfit'in (Istanbul) **«Istanbul'un Ağır Sultanları»**, Adnan Satıcı'nın (Ankara) **«Güz Kovgunu»** ve Salih Bolat'ın (Ankara) **«Yolcu»** başlıklı şiirleri yayımlanmaya değer görüldü.

Ozan Telli 1950 yılında Gaziantep iline bağlı İslahiye ilçesinde Telli Köyü'nde doğdu. Tarım, sanayi işçiliği ve memurluk yaptı. Şiirleri 1975 yılından başlayarak çeşitli dergilerde görülmeye başladı. Kazanılmış iki şiir ödülü ve yayımlanmış iki şiir kitabı var.

HÜRRİYET GÖSTERİ: Ödül alan bir kişi olarak ödüller üzerine düşünceleriniz?

OZAN TELLİ Ödüller üzerine düşüncem genel olarak olumludur. Ülkemizde sanatçıların, özellikle de şairlerin içinde bulundukları kısıtlı koşullar ve olanak-

sızlıklar ortadadır. Bu koşullar ve olanaksızlıklar gözetildiğinde itici, yüreklendirici ve şiirmizde devindirici bir işlevi olan bu ödüllere yararlı gözüyle bakmamak olası değildir.

— Şiir yazmaya başladığınızda usta bellediğiniz kişiler var mıydı?

— İlk şiir yazmaya başladığımda usta bellediğim kişiler, Dadaloğlu, Köroğlu, Karacaoğlan, Pir Sultan Abdal ve benzeri halk ozanlarıydı. Bunlarla birlikte yine yöremizde, bağlarda bahçelerde mani çığrışan ablalar, düğünlerde uzun hava çeken ağabeyler, beşik başlarında ninni söyleyen, acılı günlerde ağıt yakan analar benim adsız ustalarım olmuşlardır.

Daha sonraları Türkiye şiirinin çağdaş doruğu «Şair Baba»yı ve kırk kuşağı ozanlarını tanımam, şiir çalışmalarımda toplumcu gerçekçi doğrultuda atılım yapmamı sağlamıştır.

— Bir genç kuşak şairinin sanatsal, yaşamsal en acil sorunu nedir?

— Genç kuşak şairinin sanatsal ve yaşamsal en acil sorunu, içinde yaşadığımız insan kardeşlerimizin ekmek ve özgürlük sorunundan soyutlanamaz. Bunun bilincinde olan genç kuşak ozanı, karşısına çıkan kişisel engelleri terleyerek, zorlayarak aşmasını bilir. Eğer genç kuşak ozanı, gerçek anlamda ozan olmak için gereken yeteneğe, içtenliğe ve bilince sahipse, halkın sorunları onun kendi sorunlarıdır. Ve o bu sorunları, ozan duyarlığının bam teline dokunarak dile getirmek, dünyaya duyurmak durumundadır.

— Siz kendinize belli bir şiir geleneğini, akımını örnek aldınız mı? Sözgelimi halk şiiri gibi?

— Genel olarak Türkiye ve dünya şiirinin, şiire çok elverişli bir dil olan Türkçenin şaire sağladığı bütün olanaklardan yararlanarak yaratmak benim ilkemdir. Ancak, köklü ve zengin bir kaynağa sahip olan halk şiiri geleneğinden özellikle yararlanarak yerli bir sesle evrensel türküler söylemek çabasında olduğumu da belirtmek isterim.

— Şimdiye kadar yayınladığınız kitaplarda yer alan şiirlerinizle son çalışmalarınız arasında karşılaştırma yaptığınızda ne gibi sonuçlar çıkarabilirsiniz?

— Şimdiye kadar yayınladığım kitaplarda yer alan şiirlerimle son çalışmalarım arasında bir karşılaştırma yaptığımda ortaya çıkarabildiğim sonuçlar özetle şunlardır:

Çok sevmekle birlikte, önceki şiirlerimin bir kısmı, çıraklığın ilk döneminin getirdiği eksiklikleri ve aksaklıkları taşımaktadır.

Yakında Yeni Türkü Şiir Yayınları arasında çıkacak olan Baba İshak'ın savaşımını konu alan «İshakça» adlı destan şiirim ve birincilik ödülünü kazanan Şah Kulu Destanı, önceki şiirlerime oranla, öz ve biçim yönünden daha yetkin dir. Bu iki destandaki şiirler konu bütünlüğü, imge yoğunluğu, sözcüklerin seçimi, dizimi, ritm ve ses öğesi, anlatımda akıcılık ve açıklık açısından daha boyutlu şiirlerimdir benim. Ben bu son iki destan şiirle kendimi bir kerte daha aştığım kanısındayım.

— Toplumcu gerçekçi şiirimizin özellikle 1940 kuşağı kesiminin şiirimize ve şiirinize etkisi?

— İnsanın, insanlık uğruna çektiği acılar boşuna değildir. Bu acıları çekmekle kalmayıp acının ve umudun destanını yazmış bulunan N.H. Ran ve özellikle 1940 kuşağı kesiminin şiirimizdeki önemli yeri ve etkisi asla yadsınamaz.

Onların katı ve kötü zından koşulları altında, demokrasi davasında düşmandan yılmadan, tutsak düşüp lakin teslim olmadan söyledikleri özgürlük türküleri

hâlâ kulaklarımızda çınlamakta şiirimizi çok sesli kılmaktadır.

Şimdilerde genç kuşak ozanları dünü bugüne, bugünü yarına bağlama doğrultusunda yoğun şekilde ürünler verme yolundaysa bu, toplumcu gerçekçi şiir geleneğinin varlığından, gürlüğünden ve güzelliğindendir. Kimi, «Kendi yüreğinin kabuğunda yaşayanlar»ın toplumun can alıcı sorunlarını, gözardı ederek içlerinin karanlığını ve karmaşasını sergilemeleri şiir adına ne halkımıza ne de genç kuşağa bir şey kazandırmıştır. Ama 40 kuşağının «fedailer mangası» yaraya neşter vurmasını bilmiş, emeğin kutsal saflarında yer almış, antidemokratik güçlere karşı durmuş ve gönlümüze taht kurmuştur.

Biz genç kuşak şairleri onların bizlere bıraktığı onurlu şiir geleneğinin ışığında şiirimizi ve geleceğimizi daha aydınlık kılma yolundayız.

Bu yolun başlangıcı olan çığırı açan «Şair Baba»ya ve 1940 kuşağı toplumcu gerçekçi ozanlarına selam olsun. **(Hürriyet Gösteri — Ekim)**

BİR ŞİİR, BİR ÖDÜL VE GENÇ BİR SANATÇI

TURGAY KANTÜRK

Semih GÜNER

Yazınımızda ödül kavramına karşı olanlar vardır. Böyle düşünenlere katılmıyorum. Bence, ödülün sanatçılara verdiği ekonomik ve duygusal kazancın yanı sıra, sesini daha etkin olarak duyurabilme, bundan da önemlisi kitap yayınlayabilme olanağından yoksun olan genç sanatçılara bu olanakları sağladığı yadsınamaz.

İşte, bu tür olanaksızlıklar içinde genç bir sanatçı; ozan ve oyun yazarı Turgay Kantürk. İstanbul Devlet Konservatuarı, Tiyatro Bölümü öğrencisi olan Kantürk, çeşitli dergilerde şiirleri yayınlandıktan, «Pencereler» adlı oyunu «Genç Oyuncular»ca geçtiğimiz yıl içinde sergilendikten sonra, bu yıl Gösteri dergisinin açtığı şiir yarışmasında ikinci oldu.

Uzun uzun konuşup söyleştik Turgay Kantürk'le. Öğrenmek istediğimiz herşeyi sorduk. Nereden geldiğini, nereye varmak istediğini, kazandığı ödülün sanat yaşamında ne gibi etkileri olduğunu, ozanlığını, oyun yazarlığını, her şeyi...

— Sayın Turgay Kantürk, bize kendinizi tanıtır mısınız?

«1961'de İstanbul'da doğmuşum. Çocukluğum Fatih'te geçti. İlkokula orada başladım. Daha sonra, kentin çeşitli semtlerinde yaşadım. Lise sıralarında şiire başladım. Derken tiyatroyla tanıştım. Bu tanışma, giderek tutkuya dönüştü ve birdenbire kendimi İstanbul Belediyesi Konservatuarı'nda buldum. 1981 yılında ilk şiirlerimi yayınlamaya başladım. Türk Dili, Sanat Olayı, Yeditepe, Oluşum gibi dergilerde az da olsa şiirler yayınladım. 1982'de İstanbul Devlet Konservatuarı'na geçtim. Yine aynı yıl, «Pencereler» adlı oyunum «Genç Oyuncular»ca sahnelendi. 1983'ten bu yana da Yazko Edebiyat'ta şiir kitapları üzerine yazılar yazıp, şiirler yayınlıyorum.

Tüm bunlar, birkaç yıl içinde bir düş gibi gelip geçti. Dönüp geriye doğru baktığımda, bu parmakla sayılacak denli az yıllar sanki daha çokmuş gibi geliyor bana. Sanki daha uzun yaşamışım... Dünyadaki konukluğumun daha eskilere dayandığı sanısı, kimi ilk kez girdiğim bir sokağı yürürken, kimi bir dostla söyleşirken, çoğunlukla da bugün aramızda olmayan ozanların şiirlerini okurken

gelip yakalıyor beni. O sokağı daha önce yürüdüğümü sanıyorum, bu anı yaşamıştım ben diyorum, sanki o şiirleri ben yazmıştım... Tarihler birden anlamını yitiriyor, özgeçmişim sanki onlarmış gibi geliyor bana...

— Sanat yaşamınızda nereye varmak istiyorsunuz? Amaçladığınız yere varmak için verdiğiniz uğraş yeterli mi?

«Şiir de her şey gibi, geçmişle, geçmişin değerleriyle karşılaştırıldığında bir anlam taşır. Okurken, yazarken bu yargıyı hiç elden bırakmadım. Bende, şiir kavramını var eden şiirlere ulaşmayı denedim her zaman. İstedim ki, yazdıklarım onlara benzesin, onları anımsatsın. Bugün geçmişle değerlensin. Bu çabamı, kişisel yeteneklerimle, duyarlığımla dünyaya bakışımla tümleştirmeye çalıştım hep. Yazının bir dil sorunu olduğunu ayrımsadığımdan bu yana, yazdıklarımda uyuma, dengeye, yoğunluğa, aydınlığa, giderek kesinliğe varmayı amaçladım. İmgelemimi karşıt imgelemde —okurda— yansılamaya, yazarken tanımaya, tanışmaya önem verdim. Şiirsel olana yaslanmadım hiç. Sözcükleri yalın anlamlarıyla kullanarak, tümde şiire ulaşmaya çalıştım. Kısacası sanatsal yapıyı kurmaya çabaladım. Zamanımıza değin gelebilmiş yaptıların ortak dilinin de bu ölçütlere dayandığı, bu ölçütlerden güç aldığı kanısındayım.

İlk şiirlerimi oluştururken ben de tüm yeni ozanlar gibi, dünyayı kendimce yorumladığımı, yaşamın benimle başladığını sanıyordum. Oysa şiir uygarlıkların bugüne taşıdığı değerlerle vardı. Şiir zamanla oluşan, zamanla yarışan, çelişkilerle çoğalan bir yapıydı. Bu gerçeğe ulaşmamı engelleyen kimi etkilerden söz edebilirim. Ne ki, bu engelleri aşmadan da şiire varılacağını sanmıyorum. Güncellik, sanıldığından daha büyük bir engeldir yeni ozan için. Bu engeli aşmak da yetkinliğe doğru atılan ilk adımdır kanımca.

Tüm bunları gözönüne aldığımda, çabamın sürekli olduğunu söylemem gerek. Gerçek ve düşle beslenen şiirde, gerçekliğe ulaşmanın yolu yetkinliktir diyorum. Çabamın yeterliliği ya da yetersizliği, yazdıklarım gün ışığına çıktıkça okurca belirlenecektir.»

— Yazınımızda verilmekte olan ödüller hakkında neler düşünüyorsunuz? Ödül kavramına karşı mısınız?

«Sanatın doğasında yarışmanın, bir tür çekişmenin var olduğu kesindir. Bu amansız yarışta, sanatçı kendisiyle, doğayla, toplumla, şiirle, kısacası herşeyle yarışmakta. Bu yarışma sürüp giderken, kimi yarışmacıların çabalarının değerlendirilmesini yadırgamıyorum. Yani bu bağlamda 'ödül'e karşı değilim. Ne ki, bu sonsuz, varış noktası belirsiz yarışta, ödülün bir ölçüt olduğu sanılmamalı. Nice ödülsüz sanatçı vardır ki, sanatın büyücüleridir onlar. Bu bağlamda da ödül pek bir anlam taşımamaktadır.

Yazınımızda verilen ödüllere gelince; ödül, yarışın kuralı durumuna getirilmeye çalışılmaktadır. Üstelik bu yönseme, kendi içinde de tutarsızlıklar göstererek, ölçütleri oldukça belirsiz seçicilerle, kimi yazarları, kimi de yapıtları değerlendirirken 'ince' dünya işleriyle uğraşmayı da unutmamaktadırlar. Değer duygusunun günden güne hiçe sayıldığı yazınımızda, ödüllerin doğru değerlendirmeler sonucunda verildiğini düşünmek, oldukça iyimser bir düşünce olacaktır. Ödülü verenle, ödüllendirilen arasındaki tümlük kurulamadıkça, iki uç birbirine bir şeyler katmadıkça, birbiriyle değerlenmedikçe, ödülün hiçbir işlevi olacağını sanmıyorum.

Sonuçta; ödül yetkinliğe giden yolda amaç değil, okura giden yolda bir araçtır, yeni ozan için. Kaldı ki; sanatın ödüllendirilmesi, hep azınlıkta kalan soyut bir okuyucu topluluğunca gerçekleştirilmektedir, yüzyıllardır...»

— Aldığınız ödülün, sanat yaşamınıza ne gibi etkileri oldu?

«Şiire başladığımda, şiirle tanıştığımda, şiirin bendeki imgesi çok değişikti kuşkusuz, bugüne oranla. Bu değişimin şiirin doğasıyla ilgili bir sorun olduğunu düşündüğümden, daha doğrusu inandığımdan, ödül ya da başka bir kurumun, şiirim üzerinde etkisi olmayacağını, olamayacağını biliyorum. Geçen iki yılda çok az şiir yayınladım ve bu şiirlere bakıldığında görülebileceği gibi, bugün dergileri dolduran şiirlerin oldukça dışında bir şiire çalıştığım, daha çok şiirin iç sorunlarıyla didiştiğim açıktır. Yapı sorununu çözememiş şiirin etkili olamayacağına inanıyorum. Daha yolun başındayım ve ödülün bu sonsuz yolculukta bir konak olmadığını biliyorum. Olsa olsa okurla karşılaşmamı kolaylaştıracak, zamanın biraz da bana çalışmasını sağlayacaktır.»

— Tiyatroyla ilişkinizi anlatır mısınız?

«İzleyici olarak tiyatroya duyduğum ilgi, zamanla oyunculuğa, giderek oyun yazarlığına vardı. Tiyatro tutkumu, bu üç ayrı etkinlikle hep taze tutmaya çalıştım. Bu üç etkinliğin de ortak noktası olan oyun yazarlığı üzerinde durarak bu sorunuzu yanıtlamak isterim. Kaldı ki, oyun yazarı, hem oyuncu, hem izleyici gözüyle bakarak kurmaktadır oyununu.

Tiyatro, tüm sanat dallarından yararlanarak kurduğu evrende, yaşamı başka biçimlerle, başka gereçlerle yansıtır. Yazınsal bir etkinlik olarak oyun yazarlığı da dilden yola çıkar. Tüm yazınsal etkinliklerdeki gibi söz, oyunun başat öğesidir. Geçmişe baktığımızda kalıcı olmayı başarabilmiş tüm oyunlarda, sözün etkinliği görülecektir. Her iyi oyun bir dildir. Oyun yazarının sorunu da bu dili bulmak, daha doğrusu yakalamaktır. Tiyatrodaki söz ve devinim ilişkisi, kimi yanılgılara yol açarken, bir gerçeği de beraberinde getirmektedir. Söz ve devinim de, öz ve biçim gibi, ayrı ayrı düşünülemez. Yazınsal bir etkinlik olduğu gibi, görsel bir etkinlik de olan tiyatroda devinim, sözün aktarılış biçimidir. Bu görüşler doğrultusunda ben de, 'uyumsuz' —Absurd— tiyatronun savunucuları gibi, dile karşı bir tutum geliştirsem de, dilin vazgeçilmez bir iletişim aracı olduğunu gözönünde bulundurarak yazıyorum oyunlarımı. Şimdiye değin hep kısa oyunlar yazdım. Dilin çelişkilerinden, boyutluluğundan yararlanarak yazdığım «Pencereler»den sonra, «Bayan Bayan» adlı yeni oyunumda da dil sorunuyla, anlatım sorununu tümleştirmeye çalıştım. Üzerinde çalışmakta olduğum, «Sonsuza Dek» ve «Köpekliler Köpeksizler» adlı oyunlarımda da bu yönsemenin sürdüğünü söyleyebilirim!»

— Şiir ve tiyatro, hiç kuşkusuz içiçe olgular. Sizin ozan ve oyun yazarlığınız birbirlerini ne ölçüde etkiledi?

«Şiir ve tiyatro dediğiniz gibi içiçe olgular. Şiiri ve tiyatroyu birbirinden ayrı düşünemediğim için, her iki dalda da ürün vermeye çalışıyorum. Özellikle tiyatronun şiirden güç aldığı kanısındayım. Böyle olduğunu düşünmesem, hiç kuşku duymaksızın oyun yazarlığını bırakabilirim. Tiyatro da şiir gibi, günlük dilin dışında bir dil oluşturur. Tüm büyük oyunların kişileri gerçek üstüdür, abartılmıştır, bambaşka bir dille konuşurlar. Bunu özellikle Shakespeare'in oyunlarında en yetkin biçimiyle görebiliriz. Ozanlığımın getirdiği sözcüklere olan tutkuyla yazıyorum oyunlarımı da. Şiirin dilini oyuna yedirmeye, oyunun dilini şiirde somutlamaya çalışıyorum. Soyutlamanın uç noktalarını içinde barındıran şiir oyunla somutlanıyor. Sanatın gerçekten başka bir şey olduğunu, daha doğrusu gerçeğin başka başka yüzleri olduğunu kanıtlama yolunda, yeri geldiğinde şiiri, yeri geldiğinde de oyunu yeğliyorum. Sonuçta bu oldukça karmaşık ilişkiyi açımlamak için şunu söylemeliyim; şiir yazmasam, oyun da yazmazdım.»

(Yazko Somut — 9 Aralık)

TOPRAK ŞİİR ÖDÜLÜ

Ömer Faruk Toprak'ın anısına verilmekte olan Toprak Şiir Ödülü'nü «Gül, Sevgili Yurdum» yapıtıyla Ali Püsküllüoğlu aldı. Füruzan Toprak, Mehmet Başaran, Sennur Sezer, Tekin Sönmez, ve Alpay Kabacalı'dan oluşan seçici kurul, Hasan Hüseyin'e sevgi ve saygı belirtisi olarak bu yıla özgü olmak üzere koyduğu Hasan Hüseyin Jüri Özel Ödülü'nü «Çocuk Ömrümüz» kitabıyla Ali Cengizkan'a verdi.

TOPRAK ŞİİR ÖDÜLÜ'NÜ ALAN ALİ PÜSKÜLLÜOĞLU TÜRKÇEMİZİN GELECEĞİNDEN KAYGILANMAYA GEREK YOKTUR

— İlk kez 1980 yılında şair **Ömer Faruk Toprak**'ın eşi **Füruzan Toprak** tarafından kurulan Toprak Şiir Ödülü, bu yıl **«Gül, Sevgili Yurdum»** adlı yapıtıyla **Ali Püsküllüoğlu**'na verildi. Daha önce 1980 yılında **«Kendinin Avcısı»** adlı kitabıyla **Metin Altıok** ve **«Hüznün İsyan Olur»** adlı kitabıyla **Ahmet Telli** arasında paylaştırılan, 1981 yılında **«Filizkıran Fırtınası»** adlı şiir kitabıyla **Hasan Hüseyin**'e, geçen yıl da **«Kimlikleriniz Lütfen»** adlı yapıtıyla **Kemal Özer**'e verilen Toprak Şiir Ödülü'nün bu yılki seçimi kurulunda **Füruzan Toprak, Mehmet Başaran, Sennur Sezer** ve **Alpay Kabacalı** bulunuyordu. Seçici kurul, toplantıya katılamayan üyesi **Tekin Sönmez**'in de raporunu değerlendirdikten sonra, 1983 Toprak Şiir Ödülü'nün **«Gül, Sevgili Yurdum»** adlı şiir kitabından dolayı **Ali Püsküllüoğlu**'na verilmesini kararlaştırdı. Toprak Şiir Ödülü seçici kurulu, **Hasan Hüseyin**'e sevgi ve saygı belirtisi olmak üzere bu yıla özgü olarak koyduğu Hasan Hüseyin Jüri Özel Ödülü'nün de **«Çocuk Ömrümüz»** adlı kitabıyla **Ali Cengizkan**'a verilmesini uygun gördü.

«ÖNCE YAPIT VARDIR»

Ali Püsküllüoğlu, Toprak Şiir Ödülü'yle ilgili olarak kendisine yönelttiğimiz soruları şöyle yanıtladı

— Daha önce de **«Nasrettin Hoca»** adlı kitabınızla 1981 Türk Dil Kurumu Çocuk Yazını Ödülü'nü aldınız. 1983 Toprak Şiir Ödülü, kazandığınız ikinci ödül. Ödülün, bir yazarın, sanatçının uğraşında bir etkisi olduğunu düşünüyor musunuz?

«Hiçbir yazarın ödül almak gibi bir amaçla yola çıktığını, yapıtını böyle bir erek ışığında ortaya koyduğunu sanmıyorum. Önce yapıt vardır, ödül daha sonraki bir olaydır. Onun için yazarın uğraşında bir etkisinin olabileceğini düşünemiyorum. Şu var yalnız: Ödül bir reklam olayı olarak yazarın uğraşına az buçuk bir katkıda bulunabilir. Bunu bile bir 'belki' ile söyleyeceğim. Belki bir katkısı oluyordur.»

«ŞİİRİM GENELİNDE BİR BÜTÜNDÜR»

— Toprak Şiir Ödülü'nü **«Gül, Sevgili Yurdum»** adlı yapıtınızla aldınız. 1976'da **«Unutma Onları»** adlı şiir kitabınız, şiirinizde yeni bir aşama olarak nitelendirilmişti. **«Gül, Sevgili Yurdum»u** önceki yapıtlarınızdan ayıran özellikleri anlatır mısınız?

«Şimdiye değin yedi şiir kitabım yayımlandı. İlk üçünü, Necatigil ustanın dedoğmuş çocuklarına olan sevgisiyle anmak isterim. Ötekilere gelince, hem birbirlerine oldukça uzak, hem de oldukça yakındırlar. Kimileri gibi farfaracılık yapmadığım için, onlar gözlerden ve gönüllerden uzak kalmış olabilir. Ancak, şiirime güveniyorum. Ötesi de beni pek ilgilendirmiyor. Toprak Şiir Ödülü'nü alan 'Gül, Sevgili Yurdum' da yayımlandığında görülebilecektir ki, şiirim bir bütündür, genelinde. Özeline gelince: 'Gül, Sevgili Yurdum'da ülkemizin güncel tarihine göndermeler vardır; ayrıca şiiri 'şiir' yapan öğelere de yeni bir çeşni getirildiği gözlenebilecektir. 'Gül, Sevgili Yurdum'da güncelden yola çıkan, ama şiiri hiçbir zaman

güncele indirgemeyen bir çalışmam olmuştur. Bunu söylemek yanlış bir izlenim yaratmış olmayayım. Bu kitabımdaki şiirler, yaşamın çeşitliliğini de gözden uzak tutmamıştır. Bunlar, günümüz şiirine de kendine özgülükler taşımaktadır.»

«TÜRKÇEMİZİN GELECEĞİNDEN KAYGILANMAYA GEREK YOK»

— Sayın Püsküllüoğlu, «Öz Dilimiz», «Konuşmalar» gibi dille ilgili kitaplarınız, yedinci baskıya ulaşmış «Öz Türkçe Sözlük» ve öteki sözlüklerinizle aynı zamanda bir dilcisiniz. Uzun bir süre Türk Dil Kurumu'nda çalıştınız. Türk Dil Kurumu'nun yokluğunda ve bugün ortaya çıkan yeni durumda Türk dilinin geleceği konusunda ne düşünüyorsunuz?

«Bir kez daha söylemek gerekli: Dilimiz, çağlar boyu gelişmesini düşünerek, denilebilir ki, en olgun, en yetkin durumundadır. Öteki lehçeler içinde Türkiye Türkçesi gelişmiştir. Çağdaş düşünceyi anlatmada, geçmişten çok daha iyidir. Bundan daha geriye gidebileceği düşünülemez. Zorlansa da. Onun için, Türkçemizin geleceğinden kaygılanmaya gerek yoktur. Yazarlarımız var oldukça, dilimizin daha da yetkinleşeceğini biliyorum.» (Cumhuriyet — 24 Ekim)

ALİ PÜSKÜLLÜOĞLU

«ŞİİRİMDE DEĞİŞME 1960'DAN SONRA OLDU. OZANIN ÇİZGİSİNİ DEĞİŞTİRMEDE, BİLİNÇ VARDIR, SAĞLIKLI DÜNYA GÖRÜŞÜ VARDIR».

Bu yılki Toprak Şiir Ödülü «Gül, Sevgili Yurdum» adlı kitabı için Ali Püsküllüoğlu'na verildi. Bu sayımızda, Ali Püsküllüoğlu ile yapılan bir söyleşiyi sunuyoruz.

1965'ten sonra şiirinizin çizgisinde, özellikle de içeriğinde önemli bir değişme oldu. Bunun nedeni ne idi?

Doğrusunu isterseniz ve bir değişmeden söz etmek gerekirse, şiirimdeki bu değişme 1960'dan sonra olmuştur. Önce söyleyişte, biçimde; sonra da içerikte. Ama bunlar, bir ozan için olağandır. Kimi ozan daha başlarda bulur sesini ya da bulduğunu sanır, hep o sesle söyler türküsünü. Kırk yıldır sesi hiç değişmeyen ozanlar vardır. Kimi ozan da arar hep, bulduğu sesi beğenmediğinden değil, arayışçı olduğundan. Kendini tekrarlamak! Bundan korkar kimi ozan. Onun için, yalnız bende değil, denilebilir ki her ozanda az çok kaygı vardır. Düz bir çizgi öldürür şiiri. Ozanın çizgisini değiştirmede bilinç vardır. Sağlıklı dünya görüşü vardır. Dil vardır. Deneyim vardır. Yıllar çok şey getirir şiirine ozanın. Öte yandan ozan, duyumsayan, sezen kişidir. Toplumun değişmekte olduğunu duyumsar, sezer; ona katılır ondan aldığını ona verir, dahası, onun sanatsal gereksinimine şiirinde karşılık yaratır. Şiirimin, özellikle içeriğinde olduğunu söylediğiniz bu değişimde, bütün bunlar söz konusudur.

Sözü geçen dönemden önceki «Uzun Atlar Denizi», «Sırtımızda Kızgın Güneş» gibi kitaplarınızı şimdiki anlayışınız çerçevesinde nasıl değerlendiriyorsunuz?

Her iki şiir kitabımda da özgün şiirler yer alır. Behçet Necatigil usta, «Uzun Atlar Deniz»ndeki şiirler için, «Püsküllüoğlu, aradığı şiiri şimdi kesin olarak bulmuştur» diyordu bir yazısında. «Sırtımızda Kızgın Güneş» de iyi karşılanmıştı. Her ikisi de, aradan geçen yirmi, yirmi beş yıldan sonra yeniden yayımlandı, yine iyi karşılandı. Zamana dayanan şiirler olarak görüldü. İlerde ne olacağı bilinmez el-

bette. Anlayışım çok mu değişti? Bilemiyorum. Değişmiştir. «Uzun Atlar Denizi»ndeki «Albatros» adlı şiirimden bir dörtlük size: «Albatros, kime göstersek yaralarımızı, korkunç ve irinli/yumuk gözlerle al kısraklara doğru koşan atlarımız gemsiz./ Hani gecenin hangi saati bilinmez, kapılarımız vurulur ya,/bir ürperişle, kısık aydınlıkta dururken tenha evimiz.» Şimdi de, 1983 «Toprak Şiir Ödülü»nü kazanan ve Varlık Yayınları arasında yakında çıkacak olan «Gül, Sevgili Yurdum»dan birkaç dize: «Sokağa çıkıyorum/Yürüyorum işime her sabah aynı yoldan,/Selâmlaşıyorum tanıdıklarla/Ki hiçbirinin yüzü gülmüyor,/Geçitlerde duruyorum, arabalar geçiyor hızla,/Karşıya geçiyorum dikkatle ve irkiliyorum/Üstüme çevrilmiş silahlardan.» Aynı rahatlık, aynı eda. Aralarında biraz açıklık, kapalılık ayrımı var belki. «Uzun Atlar Denizi» ile «Sırtımızda Kızgın Güneş»te biraz kapalılık vardır, okurdan daha bir çaba ister bunlar. Sonraki kitaplarımda, «Unutma Onları» ile «Yaz ve Yağmur»da ve «Gül, Sevgili Yurdum» da ise şiirim daha bir açık, daha bir yalındır. İçerikten de gelen birşey belki bu. Bağırmayan, olağan bir ses. Şiiri gözden kaçırmayan bir yalınlık. Zor iş. Tehlikelerle dolu. Bu yolda yürüyorum şimdilik. Ödül, bu tehlikeli yolda yakalamış oluyor beni.

Şiirinizin bugünkü evresi ve ödül kazanan «Gül, Sevgili Yurdum» adlı yapıtınız üzerine neler diyeceksiniz?

Ne diyebilirim ki? Anlattıklarım yeterlidir sanırım. Yine de, «Gül, Sevgili Yurdum» için bir iki şey söylemek isterim. Çok ayrı, çok değişik bir kitap mı bu? Değil. Şiirimin süreği. Son iki kitabıma daha bir bağlı. Doğasıyla, insanıyla, çelişkileriyle yurdumu koydum içine. Şiir olarak. Sevdiğim şiirler bunlar. İlhami Soysal'a selâm olsun!

Sözlük çalışmalarınız da var. Bu alanda sizce neler yapılabildi, neler yapılamadı? Ne gibi güçlüklerle karşılaşılıyor?

Sözlük çalışmaları çetin bir alandır. Güçlükleri çoktur. Yine de birşeyler yapılmıştır. Eski sözlüklerimizi düşünüyorum, eski yazıyla olanları. Bunlar bugün de başvurulan kaynaklardır. Onlardan sonra nice sözlükler hazırlanmıştır. Bence, her yeni sözlük daha ileriye atılmış bir adım olmuştur. Biliyorsunuz, «sözlükçülük» bir öğrenim, öğretim işi olamamıştır, üniversitelerimizde böylesi bir ders yoktur. Bu alanda hep «gönüllü»ler birşeyler yapmaya çalışmıştır. Türk Dil Kurumu ise, bu alanın yöntemini geliştirmiştir, bilimsel öncü olmuştur. Nice de sözlükler ortaya koymuştur. Toplumumuz sürekli değişirken dilimiz de sürekli bir değişim içindedir. Türk Dil Kurumu bile dilimizdeki bu değişimi yeterince izleyebilmiş değildir. Onun amacı kamuya mal olmuştur çünkü, topluma mal olmuştur; dil, toplumsal bir olgudur, bunun böyle olduğu Türk Dil Kurumu'nun son durumuyla bir kez daha ortaya çıkmıştır. Dil toplumsal bir olguysa, toplum sürekli değişim içindeyse, sözlüklerimiz de bu değişimi izlemek zorundadır. Benim hazırladığım «Öz Türkçe Sözlük» bunu yapmaya çalışmaktadır. Öte yandan, Türkçe'nin çok geniş bir sözlüğü hâlâ yapılmış değildir. Bilgisayar çağında böyle bir sözlüğün yapılması daha da kolaylaşmıştır oysa, Türk Dil Kurumu bunu yapabilecekti.

Uzun yıllar Türk Dil Kurumu'na emek verdiniz ve oradan emekli olduğunuz. Kurum'daki son değişiklikleri nasıl görüyorsunuz?

Evet, TDK'de 23 yıl çalıştım. Kurum bu yıl 51 yaşındaydı. Demek ki ben bunun 23 yılında o çatı altında yaşadım, bir işçi olarak TDK'nin yaşadığı yarım yüzyılda kültürümüze, dilimize katkısı büyük olmuştur. Bunun izleri ne yapılsa silinemez, kolayca silinemez. Bundan sonra Kurum'da söz sahibi olacak bilgin olmayan dil bilginleriyle ozan olmayan ozanların, yazar olmayan yazarların neler yapacakları belli. Türk Dil Kurumu'nun geleceği için değil ama dilimizin geleceği

için iyimserim: Ne yapsalar, Türkçemiz gelişmesini sürdürecektir. Bu bir gelişme yasasıdır. **(Milliyet Sanat — 15 Kasım)**

1983 «Ömer Faruk Toprak Şiir Ödülü»nü kazanan Ali Püsküllüoğlu ile söyleşi

«GÜL, SEVGİLİ YURDUM»

Ali Alkan İNAL

Sokağın başındaydım, yağmur bastırdı. İki apartman öteye koşup, kapıyı bulana dek iyice ıslandım. Birinin kapıyı açmasını bekleyen boz benekli bir kedi de bacaklarımın arasından içeriye girdi. Ali Püsküllüoğlu'nun zilini çalmak üzere merdivenleri çıkarken, aklıma geliverdi işte...

—en önemsiz dalgınlığım benim— kediler vurur pencereye
pencerenin camları vurur gökyüzüne
gökyüzünün camları dökülür şangır şungur»

«Sorularımı hazırlamak için bütün gece şiirlerini okumuştum, Ali Püsküllüoğlu da şu yanıtları verdi bana:

— **«Gül, Sevgili Yurdum» adlı yapıtınızla 1983 yılı «Ömer Faruk Toprak Şiir Ödülü»nü kazandınız. Henüz yayımlanmadı bu kitabınız. Onun için, onu okurlara kısaca tanıtmak ister miydiniz?**

— «Gül, Sevgili Yurdum» yayımlanırsa sekizinci şiir kitabım olacak. 1950'lerde şiir yayımlamaya başlayan bir ozan için çok değil bu sayı belki. Ama ben, çok yazan bir ozan değilim. Yılda beş, on şiir. Bu kitabımda örneğin, 1978'den bu yana yazdıklarım yer alıyor. Öteki kitaplarıma girmemiş bir iki şiir var gerçi, ama onlar yeniden yazılmıştır bu kitap için. «Gül, Sevgili Yurdum» beş bölümden oluşuyor: «Sözler ve Acılar», «Dostlar», «Anılar», «Söylenceler» ve «Küçük Şiirler» Biçimi bağnazlıktan uzak, yalın, kendimce söyleşilerdir bunlar. Yazılan bunca şiir içinde böylesi şiirler de var, günümüz okuru tekdüze şiirden bıkmıştır, bunları iyi karşılayacaktır. Günün tanıklığıdırlar.

— **«Günümüz okuru tekdüze şiirden bıkmıştır dediniz. Türk şiirinin bugünü için bir durum değerlendirmesi yapıp, yarınına değgin düşüncelerinizi açıklar mısınız?**

— Her on yılı bir ölçü olarak alırsak, bugün aşağı yukarı altı kuşak şiir yazıyor. 1930'lu yıllarda yazmaya başlayanlarla 80'li yıllarda başlayanlar aynı dergide yan yana görünebiliyor. Ama şiir, yine de, bir roman, bir öykü gibi, olay» haline gelemiyor. On öykü yazanın adı «öykücü»ye çıkabilirken onlarca şiir yazan bir türlü «ozan» olamıyor. Buna karşın, yine de, yazınımızın her sorunu şiirde ele alınıyor, «yazın»ın nerede olduğunun saptanabilmesi için şiirin nerede olduğuna bakılıyor. Şiir alanında tozdan dumandan ferman okunmuyor. Örneğin Yahya Kemal'e göre, Fuzuli'den sonra Yahya Kemal vardır; Dağlarca'ya göreyse Dağlarca. Karadeniz kıyılarının türkücüsü Yaşar Miraç bile, böyle havalarda. Ozan olmak için «ozanım» demek yetmiyor, bir de «büyük ozanım» demek düşüyor bunlara. Bir gün Özdemir İnce şöyle demişti: «Büyük ozanım, diyeceksin. Elli kişide kırkı inanmaz belki ama, onu inanır.» Çoğu ozan böyle «kendinden menkul» büyüklüğe soyunmuştur. Oysa, önce şiir vardır. Günümüz ozanlarının şiiri bir «olay» haline getirmeye çabalamaları gerekir Büyük ozan öyle

çıkar ortaya. Üstelik de ne demektir büyük ozan? «Şair-i a'zam» Abdülhak Hâmid var mı bugün? Büyük ozanlar yazın tarihinin tozlu yapraklarında yatar. Kimse okumaz artık onları. Benim dediğim büyük ozanlık, iyi ozanlıktır. Günümüzde iyi ozan vardır. Onların şiiri tekdüzelikten uzaktır. Yaşamın her alanına uzanır. Sessiz ve derinden.

— Şiirimizin bugünüyle ilgili bir durum değerlendirmesinden kaçınıyorsunuz. Yarınıyla ilgili diyecekleriniz yok mu?

— Eleştirmenler yapsın durum değerlendirmesini. Ben bir saptamada bulundum. Altı kuşak bir arada şiir yazıyor, dedim. Bugünkü şiirimiz altı kuşağın çeşitliliğini taşıyor mu? Yoksa, tekdüze mi? Bunu ortaya koysun eleştirmen dostlarımız. Arif Nihat Asya ile Nâzım'ı aynı seçkiye alarak İlhami Soysal gibi «aynı kefeye» koymak, çeşitliliği saptamaya yetmez.

— Şiirimizin yarınıyla ilgili diyecekleriniz?

— Şiir özgürlük ister. Ozanın üzerinden baskılar kalkmalıdır. Ozan, Hilmi Yavuz gibi Osmanlıca sözcüklerle oynayabilmeli, İlhan Berk gibi şifalı otlara vurulabilmelidir. Yusufcuk'u yayımlarken bunu amaçlıyordum. Yüz çiçek açsın! Bin çiçek açsın! Şiirimiz, yazınımız çeşitlensin. Her anlayış kendini ortaya koysun. Kendi dergisini bulsun. Yazın böyle büyür. Şiirimizin yarını, bence, bu anlayışa bağlıdır. Yazınımızda Orhan Veli şiiri de, İkinci Yeni de, öteki anlayışlar da bu yolda ortaya çıkmışlardır. Bugünkü yayın ortamımız bunu sağlamaktan çok uzaktır. Onun için de, şiirimiz yarın, belki yarından da yakın, içinde bulunduğu çemberi kırmak zorundadır. Biliyorsunuz, yirmi yılı aşkın bir süredir bir «akım» ortaya çıkmamıştır. Oysa, örneğin eskiden Nâzım başlı başına bir hareketti.

— Sizin şiirinize gelelim biraz da. Şiirlerinizde doğanın çok önemli bir yer ramız» der. Ama benim şiirimde ölüm, ne Yahya Kemal'deki gibi «rindane», ne de **yapıtlarınızda ölüme, korku içermese de, karamsarlıkla yoğrulmuş bir kavram, kimi kez bir tema olarak sık rastlandığı gözlemi üzerine neler söylersiniz?**

— Olabilir. «Ölüm», insanoğlunun bir serüvenidir. Yahya Kemal «ölüm maceramız» der. Ama benim şiirimde ölüm, ne Yahya Kemal'deki gibi «rindane», ne de Necip Fazıl'daki gibi gizemsel, ne de Cahit Sıtkı'daki gibi bir yok oluştur. Eh, ölüm düşüncesi insana biraz karamsarlık verir elbette. Yeniden diriliş düşleri görecek değiliz. Soluk alıp vermenin güzelliği, doğaya ve insana insanca bakış, ölümden sonra bir daha olacak şey değil. Bir sevgi sözü, sıcak bir merhaba; gökyüzünden geçip gitmekte olan bir bulut... Yaşamak serüveni yani. Bunlarsız kalmaktır ölüm. Nice acılarına karşın yaşamak güzel şeydir. Bütün ozanlar böyle söylemiştir. Kimileri ölümü bir sevgili gibi bağrına basmak istese de... Aslolan yaşamaktır. Bunu söyler ozanlar.

— Damdan düşer gibi de olsa, şunu sormak istiyorum burada: Şiirde imgenin oluşumu ve işlevi?

— İmge, biliyorsunuz, anlıkta bir görüntü oluşturan söz ya da sözler topluluğudur. Şiirin kaçınılmaz bir öğesi değildir ama, şiirde her zaman yeri vardır. Kimi şiir daha çok imgeye yaslanır, kimi şiirde gerektiğinde vardır, kimi şiir de hiç gereksemez ona. İmge, çarpıcı, yeni olduğu ölçüde bir işlev görür şiirde: Şiirin okurca algılanmasında, okurun güzel duyusal (estetik) beklentisine bir karşılık oluşturur. «İmge» ile «simge»yi ve «benzetme»yi karıştırmazsak, onu şiirde yakalamamız daha kolay olur. «İmge» yerine «görüntü» demeyi yeğlerim ben, daha açıktır bu sözcük bence. «İmge», yani «görüntü» şiirin anlamını okura daha bir açar.

— Şiirinizde imge bulutlarıyla örtülü bireysel duyarlılıklardan, «Yaz ve Yağmur»da giderek daha yalın bir söylemle toplumsal duyarlıklara yöneldiğiniz görülüyor. Bu değişim nasıl bir süreçte oluştu?

— «Şiiriniz bireyseldi, sonra toplumsallaştı, bu nasıl oldu?» demek istiyorsunuz sanırım. «Toplumcu» demeye diliniz varmıyor. Şunda anlaşalım: Ozan şiirinde «ben» demişse, bu her zaman «birey olarak ozanın kendisi» demek değildir. «Biz»in ozancasıdır. Örneğin ozan, «Gemiler yakacak çağda değilim» demişse, burdaki kişi «ozanın kendisi, birey olarak ozan» mıdır? Toplumcu şiir de bir yerde bireysellikten izler taşır, çünkü birey olarak ozanın kendisi toplumun bir üyesidir. Yeter ki, «bireyci» olmasın. Sanat bireysel bir yapımdır. «Bireyci»likse eninde sonunda siyasal bir tavır sayılmalıdır. Buradan kendi şiirime gelmek istiyorum: «Bireyci» değil «bireysel», evet. «Toplumsal», «toplumcu», evet. Bunu, Vecihi Timuroğlu çok iyi ortaya koymuştu «Unutma Onları» adlı şiir kitabım için yazdığı bir yazıda.

— Şiirleri kadar dil çalışmalarıyla da tanınan bir ozan olarak, şiir dili ve Türkçenin olanakları üzerine neler söylersiniz?

— Şiirde dil, olağan kullanılışıyla yer almaz çoğunca. Dilin yoğun, değişik kullanımı vardır şiirde. Ona «şiir dili» demek de yerinde olur mu, bilmem. «Şiir dil içinde bir dildir» denmiştir, ama yoğun, çarpıcı bir biçimde onu düzyazıda da kullanmak olanak içindedir. O zaman da olağandışı bir kullanım çıkar karşımıza. Öyleyse şöyle diyebiliriz: «Şiir dili, bir dilin şiirde kullanılan biçimdir, özel bir kullanımdır bu, kendine özgü bir sözdizim ve anlam yüküyle. Br dilin en güzel kullanılan biçimi de diyebiliriz. Onun için de, bir dilin şiirdeki kullanılışına yaklaşmadıkça, o dilin bütünüyle öğrenildiğinden, bilindiğinden söz edilemez. Okullarımızda Türkçenin öğretilememesinin nedenini, şiirin öğretilmemesine bağlayabiliriz. Yirminci yüzyılın son çeyreğini koşuyoruz. Türkiye Türkçesinin bugün ulaştığı yetkinlik düzeyi, geçmiştekinden elbet de çok ilerdedir. Çok geçmişlere gitmeye de gerek yok, Dil Devrimiyle dilimizin kazandığı olanakları düşünmek yetr. Bırakalım şiiri, öyküyü, romanı; her gün bir yenisi yayımlanmakta olan ansiklopedilerin diline bakalım bir, dilimizin olanaklarını onlarda gerçeğe çok yakın bir biçimde görürüz.

— Türk Dil Kurumu'nun yeni yapılanmasını nasıl değerlendiriyorsunuz? Kurum'dan ayrıldıktan sonra yürüttüğünüz çalışmalar konusunda bilgi verir misiniz?

— Türk Dil Kurumu bir yasayla devletleştirildi, bunun tartışılması ilerde çok yapılacaktır. Türk Dil Kurumu'nun yazçizciliğin (bürokrasinin) ve siyasal erkin eline verilmesiyle, Atatürk'ün Dil Devriminin gerileyeceğini sanmak yanılmaktır: Bir iki örnek vermek isterim: Yahya Kemal bile, Türk Dil Kurumup'nun dilimize kazandırdığı sözcükleri kullanmıştır. O Yahya Kemal ki, Dil Devrimi düşmanlarının, örneğin Nihat Sami Banarlı gibilerin Türkçeyi en güzel kullanan ozanıdır. İşte ondan birkaç dize, içinde geçen «yapı», «özlemek», «duygu», «sürekli», hele hele, çok saldırıya uğrayan «mutlu» gibi sözcüklere dikkatinizi çekerim: «Giriyor, birbiri ardınca, ilâhı yapıya.»/ 'Senelerden biri rü'yâda görüp **özlediğim**» / «**Ne** kadar **duygulu**, engin ve mübârek seher!» («Süleymaniye'de Bayram Sabahı» şiirinden) «Çıktım **sürekli** gurbete, gezdim diyar diyar;» / «**Sezdim** bir âşinâ gibi, heybetli hüznünü!» («Açık Deniz» şiirinden) «Geçtikçe her dakika **belirmekte**dir seher»/«Eksilmesin şu **mutlu** şafaklar bu ülkeden!» («Üsküdar'ın Dost Işıkları» şiirinden). Bir başka ozanı, Necip Fazıl'ı alalım: Atatürk'e de, Dil Devrimine de olan tavrı bilinir bu ozanın. 1977'de altıncı kez basılmış «Çile» adlı şiir kitabının 344. sayfasından iki dize: «Ruhsal, parasal, soyut, boyut, yaşam, eğilim/Ya bunlar Türkçe değil, yahut ben Türk değilim!» Böyle diyor. Böyle diyor ya, aynı şiirde Dil Devrimiyle dilimize kazandırılmış şu sözcükleri de doğallıkla kullanıyor: «Davranış», «gelir», «gider», «çağdışı». Aynı kitapta ve «Şiirlerim» adlı kitabında pek çok yeni sözcüğü kullanmaktan kaçınamıyor: «Sorumlu», «gökdelen», «soru», «sorgu», «durum», «dilekçe», «toplum», «uzman», «kutsal», «devrim», «duygu», «üretim» vb. Dil

Devrimi karşıcılarının hepsinin durumu böyledir. Ne yaparlarsa yapsınlar, Dil Devrimiyle dilimize kazandırılmış söz değerlerini onlar da kullanacaktır, kullanmaktadırlar.

Kurum'dan ayrıldıktan sonra yaptığım işlere gelince: Şimdilik okuyorum, okumam gereken çok kitap var. Başladığım bir iki işe de ara sıra şöyle bir yaklaşıyorum, ama okumak daha çekici geliyor.

— **Son bir soru: «Gül, Sevgili Yurdum» yayımlanmayacak mı?**

— Yayımlanacak. Varlık Yayınevi yayımlayacak, bu yakınlarda.

(Yazko Somut — 16 Aralık)

SANAT KURUMU TİYATRO ÖDÜLLERİ

Eski adıyla Ankara Sanatsevenler Derneği, yeni adıyla Ankara Sanat Kurumu 1982—83 tiyatro mevsiminin «en iyi»lerini şöyle saptadı:

Dr. Anıl Geçen, Ünsal Piroğlu, Dr. Nurhan Karadağ, Atila Sav, Dr. Ayşegül Yüksel, Selma Tükel ve Doç. Dr. Emre Kongar'dan oluşan seçici kurul, «En iyi yerli oyun yazarı» dalında ödül düzeyinde oyun yazarı bulamadı. Bu dalda Yeşim Müderrisoğlu ve Yıldırım Türker'in birlikte yazdıkları «Gölge Ustası»nı övgüye değer bir yazarlık aşaması olarak değerlendirdi. «En iyi çeviri» ödülünü «Kadife Çiçekleri»nin çevirmeni Nüvit Özdoğru ve «Şampiyonlar»ın çevirmeni Aygen Törüner arasında paylaştırdı.

AZRA ERHAT ÇEVİRİ ÖDÜLLERİ

Yazar-çevirmen Azra Erhat'ın anısına Yazko Çeviri dergisince oluşturulan Azra Erhat Çeviri Ödülleri üç dalda düzenlendi. Ataol Behramoğlu, Mehmet Rifat, Bertan Onaran, Tomris Uyar, Özcan Özbilge ve Ahmet Cemal'in oluşturduğu seçici kurul, **Üstün Hizmet** ödülünü A. Kadir'e, **Ürün** ödülünü George Thomson'dan yaptığı «Eski Yunan Toplumu Üstüne İncelemeler: Tarih Öncesi Ege» çevirisiyle Celâl Üster'e vermeyi kararlaştırdı. **Çeviri Üstüne İnceleme** dalında ise ödüle değer çalışma bulunamadı.

YAZKO Çeviri Dergisi'nin «Azra Erhat Ödülleri» dağıtıldı. ÇEVİRİ ALANINDA A. KADİR «ÜSTÜN HİZMET», CELAL ÜSTER «ÜRÜN» ÖDÜLÜ ALDI

YAZKO Çeviri Dergisi'nin düzenlediği «**Azra Erhat Çeviri Ödülleri**» dün düzenlenen bir törenle verildi. Çeviri alanında Üstün Hizmet Ödülü **A. Kadir**'e Çeviri Ürün Ödülü George Thomson'dan yaptığı «**Eski Yunan Toplumu Üstüne İncelemeler: Tarih Öncesi Ege**» çevirisiyle **Celal Üster**'e verilirken, çeviri üstüne inceleme dalında ödül verilmedi.

Azra Erhat'ın 1. ölüm yıldönümü nedeniyle düzenlenen ödül dağıtım töreninde YAZKO Yönetim kurulu Başkanı **Erol Toy** ve YAZKO Çeviri Dergisi Yayın Kurulu Başkanı **Ahmet Cemal** birer konuşma yaptılar. **«Azra Erhat'ı yaşatmak için böyle bir ödülün düzenlenmesine gerek yok, çünkü o zaten eserleriyle yaşayacak. Ama bu ödül ilerki yıllarda ölüm yıldönümünde bir hafta boyunca mavi yolculuk ya da Akdeniz Kültür Haftası düzenleyerek anacağımız Arza Erhat'a şükran borcumuzu ödeyebilmek için attığımız ilk adım»** diye konuşan **Ahmet Cemal** her iki ödülün de Azra Erhat'ın çeviri anlayışına uygun olarak verildiğini söyledi.

Ataol Behramoğlu, Mehmet Rıfat, Bertan Onaran, Tomris Uyar, Özcan Özbilge ve **Ahmet Cemal'den** oluşan seçici kurulun vermeyi kararlaştırdığı ödüller **Cengiz Bektaş** tarafından **A. Kadir** ve **Celal Üster'e verildi. Gazetemizin Kültür Servisi'nde çalışan Celal Üster**, Ödül olarak verilen plaket ve belgeyi alırken şunları söyledi.:

«Bu ödülü almaktan dolayı üç ayrı mutluluk duyuyorum. Birincisi Azra Erhat gibi büyük saygı duyduğum bir sanatçının adına düzenlenen ödülü almak, ikincisi A. Kadir gibi büyük bir ustayla birlikte, ödül alıyor olmak ve üçüncüsü ilk kez bir çeviri ödülünün, doğrudan çeviriyle uğraşan bir kurum tarafından veriliyor olması.»

Ödül töreninden sonra YAZKO Çeviri Dergisi'nde birinci dereceden emeği geçen yazarlar, çevirmenler ve öteki çalışanlara derginin ciltlenmiş birinci sayısı **Ahmet Cemal** tarafından verildi.

(Cumhuriyet — 6 Eylül)

«TARİH ÖNCESİ EGE» ADLI KİTABI HAKKINDA CELAL ÜSTER'LE SÖYLEŞİ

Ülkü DEMİRTEPE

Yazko Çeviri Dergisi'nin Azra Erhat adına koyduğu «Çeviri Ürünü» ödülü, 5 Eylül, Pazartesi günü «Tarih Öncesi Ege» adlı kitabıyla Celal Üster'e verildi. Okurlarımıza Celal Üster'i tanıtacak olursak, onun için şunlar söylenebilir:

1947 yılında İstanbul'da doğdu. Robert Lisesi'ni bitirdikten sonra İstanbul Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde okudu. 1978'de Aydınlık Gazetesi'nin sanat sayfasını yönetti. Askerlik dönüşü bir süre Adam Yayıncılık'ta redaktörlük yaptı. Bir yıldan beri Cumhuriyet Gazetesi Kültür Sayfasında çalışmaktadır. Bugüne dek yirmi kadar kitap çevirmiş, ve çeşitli dergilere yaptığı çevirileriyle, Türk Çeviri yazınına katkıda bulunmuştur. Yapıtlarını şöylece sıralayabiliriz:

Kızgın Ova - Juan Rulfo, Çin Deyince-Macciocchi, Kalbimi Vatanıma Gömün-Dee Brown, Homeros'tan İlyada ve Odisseya'nın çocuklar için uyarlamaları, İnsanın Özü-Thomson v.b.

Eleştiri, inceleme, öykü ve şiir çevirilerinin yayınlandığı dergiler, Yeni Dergi, Militan, Doğrultu, Folklora Doğru, Gerçek Sinema'dır.

Celal Üster toplumcu bir dünya görüşüne sahip. Onun çeviri ustalığı ve duru Türkçesi yanında sakin, sabırlı oluşu ve kişiliğindeki inceliğin bu güzel kitabı Türk Çeviri Yazınına kazandırmasına, yardımcı olduğuna inanıyorum. Onu Cumhuriyet Gazetesi'ne görmek içi ngittiğimizde her zamanki sevimli, içten tavrıyla karşıladı ve başladık söyleşmeye...

— Celal, önce seni kutlamak istiyorum. Ben de kendimce bundan sevinç duydum. Sana duygularını sorsam, bu çok beylik bir soru mu olurdu?

— Genellikle ödüllerle ilgili çok söz edilir ve spekülasyon yapılır. Hiç sanmıyorum ki ödül alıp da sevinmeyen birisi olsun. Bu çok insanca bir duygu. Sartre bile Nobel ödülünü reddetmişti, ama yine de ödüllendirildiğine sevinmiştir.

Bu ödülle ilgili olarak özel olarak şunu söyleyebilirim. Bir kere ödülün Azra Erhat'ın adını taşıması çok onurlandırıcı. Böyle ilk kez verilen bir ödülü A. Kadir gibi bir ustayla almak ayrıca çok sevindirici. Bu ödülün çok önemli bir özelliği de olduğunu düşünüyorum. Anımsadığım kadarıyla çeviri dalında ödül, ilk kez, özel uğraş alanı çeviri olan bir kuruluş tarafından veriliyor. Şimdiye dek verilen çeviri ödüllerinden ayrılan bir yanı da var.

— Bu tür çok kitap var. Bunu seçmenin özel bir nedeni var mı?

— Bu kitabın çevrilmesinin öyküsü on yıl önceye dayanıyor. Daha o zamanlar bunu yapmayı düşünmüştüm. Cevat Çapan 1970'lerde George Thomson'u bize tanıtmıştı. Bu yazarı ilk Marksizm ve Şiir'le tanıdık. George Thomson'un en önemli özelliği, tarih öncesi toplumlarının geçmişlerine ve özellikle de Türk toplumunu yakından ilgilendiren Ege'nin en eski çağlarına tarihsel maddeci bir açıdan bakmasıdır. Bu konuda çok zengin ve değerli kitaplar var. Ama sistemli bir dünya görüşüyle insanlığın geçmişine yaklaşan bu kitap bana çok çekici geldi. Hatta bölüm bölüm çevirmem o yıllardan başlar. Tam olarak çeviriyi bitirebilmem bazı olanaksızlıklar sonucu ancak şimdi gerçekleşebildi.

— Çeviride hangi güçlüklerle karşılaştın? Özellikle terminoloji açısından sorunların oldu mu?

— Aslında bu kitabın önemli bir özelliği, arkeoloji kitabı gibi görünmesine karşın —bu, Thomson'un kitabında savunduğu önemli savlardan biri— birçok bilim dalının verilerinden yararlanarak ortaya çıkan bir kitap olması. Dolayısıyla tarih öncesi Ege'yi çevirirken birçok bilim dalının terimleriyle boğuşmak zorunda kaldım. Özellikle Etnoloji ve Arkeoloji bilimlerinin terimleri Türkçede insana epey güçlük çıkarabiliyor. Örneğin Thomson bu kitapta ilkel toplumların gelişmesini incelerken Batı'daki modelleri alıyor ve Batı'daki terminolojiyi kullanıyor. Somut bir örnek verirsek klan, fratri, tribü sözcüklerini Türkçeleştirmek olanaksız. Çünkü Türk ilkel toplumlarına baktığımızda oymak, boy gibi terimler görülebiliyor, ama bunlar tam anlamıyla Batı'dakileri karşılamıyordu. Bu önemli sorunlardan biriydi.

— Bu sorunu nasıl çözümledin?

— Batı'da kullanılanları aynen bıraktım. Çünkü Türkçeleştirmek olanaksızdı, yanlış yapılabilirdi. Bunun dışında şunu mutlaka belirtmek gerekir ki eğer daha önce Azra Erhat, Halikarnas Balıkçısı ve Eyüboğlu'nun Ege toplumuyla ilgili çalışmaları, çevirileri ve Müntekim Ökmen'in Heredot Tarihi çevirisi olmasaydı bu kitabın çevirilmesi de mümkün olmazdı. Özellikle terminoloji açısından TDK'nun yayımladığı Sedat Veyis Örnek'in «Budunbilim Terimleri Sözlüğü» ve öteki terimler sözlüklerinin büyük yararı oldu.

— Adnan Cemgil, senden, kitabı çeviren değil, yazan diye sözetmiş. Bu görüşe katılıyor musun?

— Bence Adnan Cemgil, kitabın rahat okunabilirliği ve çeviri kokmamasını belirlemek açısından böyle söylüyor. Bir yanlış anlama olmasını istemem. Ama çevirmenin çevirdiği yazarın üslubunu elinden geldiğince aktarması gerekir. Tabii bu anlatı türündeki kitaplar için daha da geçerli.

Çevirmen bir yazarı ele aldığı zaman onun üslubunun yanısıra kişiliğini içinde

yaşadığı toplumsal koşulları, tarihsel dönemi bir an bile gözden kaçırmadan çeviriyi yapmak zorundadır. Eğer bir değişiklik olacaksa, o değişikliği olabildiğince yabancı dilden Türkçeye aktarmanın zorunlu kıldığı değişikliklerle sınırlı tutmak gerekir. Yani çevirmen bir yerde bukalemun gibi olmalı. Bukalemunla insanın yaşadığı çevrenin değişkenliğini bir tutarsak, çevirmen her çevirdiği yazarla birlikte değişmek onun ortamını ve üslubunu yansıtmak zorundadır. Ama belki de burada bukalemun yerine «Proteus» da denebilir çevirmene. Bence çevirmen kişiliksiz olduğu ölçüde, kişiliklidir ve başarılıdır. Örneğin D.H. Lawrence; Türkçeye çeviriyorsunuz. Bir İngilizce deyimin yerine 'Dimyat'a pirince giderken evdeki bulgurdan oldum' gibi tümüyle yerel bir deyim kullanılırsa gerçekten 'Dimyat'a pirince giderken evdeki bulgurdan olunur.' Kanımca çevirmen böyle çok yerel deyimler yerine, hiç olmazsa yerel olmayan deyimlerle yetinmek ve duyarlı olmak zorunda.

Benim, çeviride öğretmenim diyebileceğim özellikle iki kişi var. Cevat Çapan ve Memet Fuat. Çeviriyi Memet Fuat'ın yönettiği Yeni Dergi'de öğrendim. Çünkü Yeni Dergi bir anlamda okuldu. Memet Fuat'ın bu dergide benimsediği ve bize de benimsettiği çeviri anlayışı, bir yazarı kendi kimliğinden ve kendi ulusallığından koparmadan Türkçeleştirme anlayışıydı; çevrildiği dilin ulusallığına büründüren çeviri anlayışına karşıydı. Bu anlayışı hâlâ benimsiyorum ve elimden geldiğince uygulamaya çalışıyorum.

— Kitabı çevirmeden önce nasıl bir hazırlık çalışması yaptın?

— Hemen hemen o dönemle ilgili Türkçede yazılmış ve çevrilmiş kitapları okudum ve terimler açısından gerekli sözlükleri topladım. Çeviri sırasında bu doğal olarak bir kolaylık sağladı.

— Tarihe karşı özel bir ilgin var mıdır?

— Bu konuda Ege'nin geçmiş uygarlıklarının birikimine, o uygarlıkların kültürel temeli üzerinde yükselen insan duyarlığına kendimi çok yakın hissediyorum. Bunda belki de baba tarafından Midilli'li olmamın payı vardır.

— Teşekkür ederim Celal. Başarılarının sürmesini dilerim.

(Yazko Somut — 16 Eylül)

NEVZAT ÜSTÜN ÖYKÜ ÖDÜLÜ

Bu yıl öykü dalına ayrılan Nevzat Üstün ödülüne 36 yapıt katıldı. Yapılan değerlendirmede «Kıran Resimleri» kitabıyla İnci Aral'a ödülün verilmesi kararlaştırıldı. Rıfat Ilgaz, Seher Karabol, Adnan Özyalçıner, Alpay Kabacalı, Çetin Altan, Talip Apaydın, Muzaffer Hacıhasanoğlu'dan oluşan seçici kurul, «Yine Bir Gülnihal» adlı yayınlanmamış öyküler toplamıyla Feryal Zeynep Balcılar'a ve «Düğüncüler» kitabıyla Celâl Özcan'a başarı ödülü verdi.

Bu yıl ödüle katılan yapıtların genel bir değerlendirmesi de şöyle yapıldı:

«Seçiciler Kurulu, katılan öykü kitaplarında hem nitelik, hem nicelik bakımından yüksek bir düzeyle karşılaşılmasını, Türk öyküsünün bu dönemde küçümsenemeyecek bir çizgide olmasını, yaşlı genç çok sayıda yazarımızın bu yazın türüne ilgi duymakta ve katkılar getirmekte olmalarını, toplumsal bireysel sorunları öyküleştirmekte bulunmalarını vurgulamıştır.»

İNCİ ARAL'IN «KIRAN RESİMLERİ»

Adnan ÖZYALÇINER

— Kıran Resimleri kitabınızla 1983 Nevzat Üstün Öykü Ödülü'nü kazandınız. İlk kitabınız Ağda Zamanı ile de Akademi Kitabevi'nin ilk yapıt ödülü öykü alanında başarı ödülü almıştınız. İki kitabı da ödüllü bir yazarsınız. Önce ödül yazar ilişkisi üzerinde duralım isterseniz. Ödülün yazara ne gibi katkıları oluyor? Etkisi, tepkisi nedir? Ödüller yeterli midir, yetersiz midir, neden?

— Türkiye'de yazar olmak hem çok kolay hem de zor. Pek de kötü olmayan bir şeyler yazıyor ve belli bir grup ya da çevre ile sıkı ilişkiler geliştirebiliyorsanız, o çevreden etkili dostlar bulabiliyorsanız, oldukça kolay. Ama oturup da yazdıklarınızın değerlendirilmesini bekliyorsanız zor. Çünkü bizde kendisine 'eleştirmen' denilen hiç kimse, hemen hemen genelleyebilirim bunu, tanımadığı, yüzünü bile görmediği bir yazar için zaman ayırma özverisine girmiyor. Doğal olarak daha önemli işlerle uğraşmayı yeğliyor. Sonunda yapıtınız iyi niyetli birkaç yazarın tanıtma yazılarıyla geçiştirilip gidiyor. Okur çoğunluğuna ulaşma şansı azalıyor. Bizdeki okur çoğunluğu önerilmemiş kitabı elde etme konusunda oldukça çekingen hakh olarak. Türkiye'de yazarlık henüz başlı başına bir meslek sayılmadığından yazar ajansları yok, kendi geçimini sağlayamayan yazarın menacer tutması olanaksız. Bir kitaba en azından yayıncı açısından ticari bir özellik yüklersek, her mal gibi onun da reklama gereksinmesi olduğu kesindir. Büyük yayınevleri ünlü yazarları için reklâm yapıyorlar, eleştirmenler onlar için oynatıyorlar kalemlerini ama ya yeniler?

Ben bu noktada ödüllerin işlevine inanıyorum. Daha yeniyken şöyle düşünürdüm: Bu ödüle katılırsam hiç değilse seçiciler kurulundaki ünlü yazar ve eleştirmenler okur kitabımı. Okumak zorunda kalırlar da ilgi duyarlar. Sonunda anladım ki bunda da yanılmışım. En ünlü ve gedikli seçici kurul üyeleri buna da zaman bulamıyorlar. Bir jüriden öbürüne yetişmekten bunu da yapamıyorlar. Katıldığım ve ödül aldığım yukarıda andığımız ödüllerin seçici kurullarını bu görüşümün dışında tuttuğumu belirteyim hemen. Kitaplarımı ödüllendirmiş oldukları için değil, genelde bu ödüllerin dedikodular dışında kalabilmiş, etkinlikleri yıldan yıla artan kurumlaşma yolunda ödüller olmaları yüzünden. Bu etkinliği sağlamada bu ödüllerin seçiciler kurulunda yer alan üyeler doğrudan etkili olmaktadırlar kanımca.

Elbette bir yazarın konulan tüm ödüllere katılması söz konusu olamaz. Ben yazarın kendi dünya görüşü sınırları içinde davranma dürüstlüğünden yanayım.

Ülkemizde bugün, ödüllerin kesinlikle işlevleri vardır. Sanatçısına sahip çıkmayan yönetimlerin, yazarına sahip çıkma olanakları bulunmayan az sayıda okuyucunun, sayıları az işleri çok eleştirmenlerin varlığı bir gerçekten yazar için ödül alabilmek seçeneği kalıyor geriye. Kendine güvenen, tanınma ve okura ulaşabilme yolu olarak bu yolu deniyor.

Ödüllerin sayıca çok olduğu kanısında değilim. Çeşitli kişi ve kuruluşlarca konulmuş ödüller arasında benim öykü dalında katılabileceğim ödül sayısı üçü, dördü geçmiyor. Çok verimli bir yazar olmadığıma göre de birkaç yılda birkaç ödüle başvurma olanağım var ancak. Ayrıca ödüller nicelik değil, nitelik olarak önem taşımalıdırlar bence.

Nevzat Üstün Ödülleri başlangıcından bu yana, Nevzat Üstün'ün yaşam, dünya görüşü ve kişiliğine yaraşır bir saygınlık çizgisini korumaktadır. Bunun nede-

ni seçiciler kurulunun geçen zaman içindeki, ödülün verilme amacına ters düşmeyen nitelikleri ve nesnel, tutarlı tavırlarıdır. Bu ödülü almış olmanın kendi yazarlık tavrım içinde çalışma isteğimi pekiştirdiğini söylemeliyim.

— Ağda Zamanı'ndaki öyküler daha çok bireyin kendisini doğrudan doğruya ilgilendirecek konular yer alıyordu. Kıran Resimleri'ndeyse toplumsal bir olayın, bir toplu kırımın öyküleri var. Bu iki ayrı konum anlatımınızı etkiledi mi dersiniz? Şuna değinmek istiyorum: Öyküde anlatımı konular belirleyebilir mi, yoksa anlatım konulara egemen midir? Sizce hangisi öykücülüğümüzün gelişmesi açısından yararlıdır ya da siz hangisinden yanasınız?

— **Ağda Zamanı**'ndaki öyküler bireysel sorunlardan kaynaklanmış görünmelerine karşın genelleşebilen yaşantılar, acılar, sorularla kadın sorunlarına yöneliyorlardı. Öykü kahramanları genel olarak gündelik yaşam içindeki, yarı bilinçli, az çok eğitim görmüş, çalışan, büyük kent kadınlarıydı. Bunalımları, toplumsal uyumsuzlukları, karşı cinsle ilişkilerindeki çelişkileri ile, **Kıran Resimleri**'nde ise ülkemizin feodal ilişkilerin ağırlıkta olduğu bir bölgesinde yaşayan eğitim görmemiş, yaşam deneyleri ve bakışları farklı kadınları ele aldım. Gündelik yaşamın sıradanlığı içinde değil bu kez, olağanüstü birkaç günün içinde. Öyküleri yazmadan önce incelemelerim sırasında, olaylara, yaşananlara eğildikçe, bir toplu kıyım sırasında insan cinsini aşağılamak için kadının, cinselliğin, insanın bu en insanca yanının nasıl acımasız, nasıl vahşete dönüşmüş biçimde kullanıldığını gördüm. Olayın bu yönü üzerine yazabildiklerim gerçeklerin küçük bir bölümüdür belki de. Ağırlığı bu yana aktarmaktan özellikle kaçındım, çünkü Kadın bize benzer toplumlarda ve bizde her zaman aşağılanmaya yazgılıdır sanki! Öc almak için bile kadınlarına, namuslarına el uzatılır insanların. İşte bu yüzden bir kıyımın görüntüleri arasında, insanlığın gündeminde daha çok uzun zaman kalacak olan bir sorun, kadın sorunu vardır. Çünkü Kıran Resimleri Asya, Afrika, ve Latin Amerika resimleridir aynı zamanda. Oralarda da saçlarından sürüklenen Zeycanlar, çocuklarının tümü öldürülmüş Selverler var.

İki kitabım bu açıdan aynı konumda yorumlanabilir. Ancak belki **Kıran Resimleri** daha çarpıcı, daha olgun, daha gerçekçidir. **Ağda Zamanı** ile **Kıran Resimleri** arasında dil, biçim ve anlatım teknikleri açılarından farklar olduğunu sanmıyorum.

Öyküde konular anlatımı bir ölçüde belirler elbette ama yazar için kötü tuzaklar olma ağırlığı da taşırlar. Genelde konu ile anlatım karşılıklı etkileşim içindedirler denebilir. Benim için ise son ayrımda anlatım önem taşımaktadır, çünkü konu ne olursa olsun öykünün sanatsal ve estetik yönünü anlatım belirleyecektir.

— Buradan şu soruya geçebiliriz sanırım: Toplumsal gerçekçi öykü sizce nedir? Biçim ve içerik açısından toplumsal gerçekçi öykünün tanımını yapabilir misiniz?

— Toplumsal gerçekçi öykünün açık bir tanımını yapmaktan yana değilim. Bu konu yüz yıldır tartışılagelen bir konudur. Ben sanat yapıtının önceden belirlenmiş kuramlara ve kalıplara uygun bir biçimde üretilebileceği görüşüne karşıyım. Hele bu kalıpları, politikacılar, toplum bilimciler, kuramcılar öneriyorsa. Genel olarak sanatçı, özelde öykücü kendi dünya görüşü doğrultusunda kendi biçimini kendisi yaratmalıdır. Bunu yaparken kendisine özgü bir biçem, özgün bir tavır ve yepyeni bir bakış açısı ortaya koyabiliyorsa, başarılı olacaktır. Anlatıda kullanılan teknk ve biçem öykünün biçimini oluşturur. Bu özünde, yaratma eylemidir. İlk yazılı metnin var olduğu günden bu yana her türlü anlatım tekniği kullanılmış ve bundan sonra da kullanılacaktır. Ancak öykücünün genel olarak ele aldığı konular onun özel biçemini de belirleyecektir. Toplumsal gerçekçi öykü anlayışım acılar çeken insandan yana tavır alarak yaşamın özüne eğilmek ve bunu yaparken insandan umudu kesmemektir. Doğa toplum ve insan ilişkilerini yazınsal

gerçeklikten ödün vermeden anlatabilmektir. İnsan tek başına da büyük bir varlıktır ama ancak karşılıklı toplumsal ilişkiler bütünü içinde ele aldığında anlam kazanabilir, gelişebilir, değişebilir.

— Öykücülüğümüz toplumsal gerçekçi açıdan sizce nereye gelmiştir, ulaştığı yer konusunda düşünceniz nedir?

— Toplumsal gerçekçi öykü konusunda kesin bir tavır benimseyemediğime göre bu tür öykünün ulaştığı yer konusunda da açık bir yargıya varamam. Ancak ilk toplumsal gerçekçiler sayılan öykücülerimizle bu gün bu çizgiyi sürdürenler arasında öykücülüğümüz adına çok olumlu gelişmeler kaydedildiğini düşünüyorum. Öykücülüğümüz geçen son yüz yıllık süre içinde nitelik ve nicelik olarak zenginleşmiş, olgunlaşmış ve hem toplumsal hem yazınsal gerçeklik açılarından boyutları genişlemiştir. Bu durumuyla dünya edebiyatında gururla ve yüz akıyla yer alacak düzeydedir. Bu gelişme kuşkusuz ilerisi için de son derece umut verici bir gelişmedir.

— Bence öykücünün olayın baskısından kurtulup olayın üstüne çıkması gerekir. Olayı özümleyerek öyküleyebilmişsek daha başarılı olabiliriz. Siz bunu yapıyorsunuz. Bu açıdan Kıran Resimleri'nde anlattıklarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz?

— Tarihsel bir olaya ilişkin belgeler her zaman bulunup incelenebilir. Olay tüm yönleriyle açıklanıp ortaya konabilir. **Kıran Resimleri**'ni yazarken benim yapmak istediğim bu değildi. Bu yüzden roportaj ya da belgeselliğe düşmemek için özellikle çaba harcadım. Benim için yer, zaman, olayın nedenleri ve oluş biçimi değil, insan önde geliyordu. İnsanı elbette içinde yer aldığı olaydan soyutlayamayız. O, zaman ve mekan içinde belli bir durum yansıtır. Çevremizdeki her şey maddi gerçekliği ve zamanı belirler. Bunlar birbirlerine bağlı olgular olarak anlatıda bir bütünlük oluştururlar. Olay bir çıkış noktasıdır. Asıl anlatmak istediğim ise olay içindeki insanın ölüme ve yokluğa en yakın yerde ne duyduğu, ne yaşadığıydı. Onun yaşama ve ölüme başkaldırmadaki şaşkınlık uyandıran direnciydi. Bu yüzden olaya herhangi bir zamanda her hangi bir yerde geçebilecekmişcesine geniş bir perspektiften bakmayı denedim. Acının, vahşetin, acımasızlığın ve ölümün dramatiğini yakalamaya çalıştım. Bunu yaparken insanı ve insanın insanca yaşama hakkını savunmak istedim. İnsanı tüm boyutlarıyla yansıtarak onun tükenmezliğine olan inancımı pekiştirdim.

— Elif öyküsünü ele alarak bir soru yöneltmek istiyorum: Elif'teki kocasıyla birleşemeyen yeni gelinin kocası kıran yüzünden öldürülmeseydi, kıran olayını ortadan kaldırsak, yani doğal bir ölüm, diyelim herhangi bir kaza falan koysak yerine Elif'in dramında bir değişme olur muydu? Bu durumda o öykü bir şey kazanıp yitirir miydi, ne diyorsunuz?

— Hayır, Elif'in dramında bir değişme olmazdı. Çünkü bu öykü aslında bir aşk öyküsüdür. Olaym geenli içinde kitabı oluşturan mozayiğin bir parçası olmasına karşın tek başına bağımsız kıhnabilir. Bu durumda öykünün değerinden bir şey yitirmeyeceği inancındayım. Ökkeş ya da Özdemir adlı öyküler için de aynı değerlendirme yapılabilir sanırım. Bir yargıç önemli bir davaya baktığı dönemde aynı sıkıntı ve kaygıları yaşayabilir. Herhangi bir katil Ökkeş'in duyduklarını ve iç hesaplaşmasını yapabilir. Herhangi bir cinayet olayından sonra bir kadın kocasının bulunamamış katilini tanıyıp yakalatabilir. **Kıran Resmleri**'ndeki öykülerin çoğu kendi başlarına yaşayabilecek öykülerdir. Ancak birbirlerine attıkları ilmiklerle toplumsal bir olayın değişik yönlerini aktarma işlevini görmekteler, böylece bir bütün oluşturmaktalar.

— Bir toplu kırımın başını ve sonunu kısa öykülerle bir bütün olarak anlatıyorsunuz. Bunca korkunç, acı, insanlık dışı bir kırımın öyküleri simgesel anlatımlarla da olsa, umutlu sonlarla bitiyor. Özellikle öyle bitirmeye dikkat etmişsiniz. Bu umudu neye bağlayabiliriz? Karamsarlığa saplanmamanızın nedeni insana olan güveninizden, öykü anlayışınızdan mı kaynaklanıyor? Umut özde mi, biçimde mi?

— Yaşadığımız dünyanın yazınsal amaçlarla da olsa idealize edilmesinden yana değilim. Umudum insanın özüne duyduğum güvenden, insanın özünden doğuyor. İnsanlık yaşadığı her türlü kırım, yokluk ve acıdan yaşama isteğinin üstün gelmesi ile kurtulmuştur. Yaşama umudu, var olma savaşı insanın en temel güdülerindendir. İnsan sonsuz yaratıcılığı ve sabrı ile doğaya egemen olabilmiş tek yaratıktır. İnsan sınırsız onarma ve direnme gücü ile dünya var olduğundan bu yana yaşamaktan ve sevmekten caymamıştır. Bu yüzden karamsar olmama olanak yok. Ayrıca insanı yılgınlığa, boyun eğmeye ve tükenmeye götürebilecek bir öyku anlayışından yana olmam elbette söz konusu değil. Umutsuzluk tükenmenin başlangıcıdır. Yokluk, anlamsızlık ve boşluğun ta kendisidir.

(Yazko Somut — 25 Kasım)

Nevzat Üstün Ödülü'nün sahibi İnci Aral:

HER ÖDÜL ONAYLANMADIR

Bir trafik kazasında yitirdiğimiz yazar ve ozan **Nevzat Üstün**'ün anısına, bir yıl şiir bir yıl da öykü dalında verilen Nevzat Üstün Ödülü'nü bu yıl **İnci Aral**, **«Kıran Resimleri»** adlı kitabıyla aldı. 1944 yılında doğan **Aral**, Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-İş Bölümünü bitirdi. Eğitim enstitülerinde öğretmenlik yaptı. Çeşitli dergilerde yayımlanan öykülerini **«Ağda Zamanı»** (1979) adlı ilk kitabında topladı ve bu kitabıyla Akademi Kitabevi Öykü Başarı Ödülü'nü aldı. Bu ikinci kitabının kendisine getirdiği ikinci ödül karşısındaki duygularını anlamak için soruyoruz **İnci Aral'a**:

A.K. — Ödül kazanmakla duyulan sevincin ötesi de var. Kazandığınız ödül size yazarlığınız açısından ne gibi sorunlar ya da sorumluluklar getiriyor?

İ.A. — İnsan her durumda yaptığının onaylanmasından sevinç duyar. Alınan her ödül, temelde bir onaylanmadır. Bir yazarın, bir yapıtın ödüllendirilmiş olması ise, bu açıdan sorumluluğu da birlikte getirir. Ödül almak bir sonuç değil başlangıçtır benim için. Adımı ilk kez basılı gördüğümde, sürdürememe, başaramama kaygısı ile paniğe kapılmış, sevineceğime ağlamıştım. Ben bu sorumluluğu salt ödül aldığım için değil, yazdığım sürece duyacağımı biliyorum. Bir yazar yazdığı her satır için aynı kaygıyı duymuyorsa, yazmaktan caymalıdır bence.

KAYITSIZ KALAMAZDIM

A.K. — 'Kıran Resimleri' mekan, zaman ve olay yönünden bütünlük gösteren bir kitap. Çok çarpıcı öykülerden oluşuyor ve okuyucuyu sarsıyor. Bu trajik dalgayı öyküleştirmek düşüncesi sizde ne zaman ve nasıl doğdu?

İ.A. — Kitabıma konu olan olaylardan çok etkilendim. Ancak öyküleştirmek düşüncesi hemen oluşmadı bende. Bir dostumun önerisi ile olayın yaşandığı ilimizi görmeye gittiğimde düşündüm bunu. 1979 kasım ayında. Giderken umutsuzdum, benim öyküm olay öyküsü değildi temelde. Ancak orada görüp dinlediklerimle şoka girdim sanki. Yaşananlara kayıtsız kalamaz, kulaklarımı tıkayamazdım artık. Bu toplumda yaşıyordum, az ötemde insanlar satırlarla parçalanıyordu, benim payıma hiçbir şey düşmeyecek miydi? Payıma düşeni nasıl ödeyebilirdim? Tek olanağım

vardı: Yazmak. Gene de bu öyküleri yazarken yazmaktan büsbütün cayacak kadar zorlandım. Ruh ve beden sağlığım bozuldu. Yüreğimi ve gözlerimi tüm acılara kapamak, kaçmak istedim. Ama içindeydim, girmiştim bir kez, çıkamadım, yazıp bitirmeden kurtulamadım.

OLAYLARA BAKIŞIMI İNSANLARIN DEĞERİ BELİRLİYOR

A.K. — Değerlerini sonuna kadar savunan ve inandırıcı kişilikleri olan insanların öykülerini yazıyorsunuz. Anadolu insanına, Anadolu değerlerine tanıklık ediyorsunuz diyebilir miyiz?

İ.A. — Ben böyle bir kaygıyla yola çıkmadım. Ama yazdıklarımdan bu sonuç çıkıyorsa sevinirim. Öykümüzde, romanımızda Anadolu insanı, özellikle kadını azımsanmayacak ölçüde ele alınmıştır. Benim tiplerim kitaptaki özellikleriyle var olan niteliklerini bir kez daha olumlarlar belki. Ancak asıl kaygım o insana değişik bir toplumsal ilişkiler çerçevesinden, tarih boyunca bitmemiş acılarının en sivri örneği içinde, yeni bir duyarlıkla bakma isteğiydi. Ama elbette yazdıklarımın, her tümcenin, her imgenin, her davranışın o insanların yaşamında somut karşılığı var. Benim olaylara ve içindeki insana bakışımın kaynağını o insanların değerleri belirliyor. Sanırım inandırıcılıkları da buradan geliyor.

A.K. — Yarışma sayısının çokluğunun bir yozlaşmaya neden olduğu kuşkusu zaman zaman gündeme geliyor. Katılma konusunda bir ayrım yaptınız mı?

İ.A. — Konulmuş her yarışmaya katılmak ilkelerime aykırı. Bu konuda kendi dünya görüşüm çerçevesinde davrandığımı söyleyebilirim. Ancak kimi ödüllerin yönetmeliklerinde belirlenmiş amaçlara ters düşen uygulamalarına da tanık olmaktayız. Nevzat Üstün Ödülleri, başlangıcından bu güne, Nevzat Üstün'ün yaşam ve kişiliğine uygun bir saygınlık çizgisini sürdürmektedir. Seçici kurulların nesnel, tutarlı ve güvenilir tutumları ödülün önemini de giderek artırıyor. Bence ödül yozlaşması nicelik değil, nitelik açısından üzerinde durulması gereken bir konudur.

(Cumhuriyet — 29 Kasım)

İNCİ ARAL:

«YAZAR OLARAK BENİM GERECİM İNSANLARDIR. İNSANA İLİŞKİN HER DURUMU, HER KONUMU, HER OLAYI ANLATABİLMEK, TÜM BOYUTLARIYLA YANSITMAK İSTİYORUM»

«Kıran Resimleri» adlı kitabıyla bu yılki Nevzat Üstün Öykü Ödülü'nü alan İnci Aral'la yapılan bir söyleşiyi sunuyoruz.

«Kıran Resimleri» adlı kitabınızda yakın geçmişte yer alan acı bir olaydan, Kahramanmaraş kırımından kesitler veriyorsunuz. Sizi bu konuyu işlemeye yönelten etmenler nelerdi; öyküleri yazmadan önce konuyla ilgili araştırmalar yaptınız mı?

Ardında hangi düşünce olursa olsun insanın insana karşı kışkırtılması, komşunun komşuya kırdırılması benim kesinlikle kayıtsız kalamayacağım kadar korkunç ve büyük bir olaydı. O dönemde bu tür olaylar yalnız Kahramanmaraş değil, başka kentlerimizde de yaşandı. O koşullar içinde çoğalma, yaygınlaşma belirtileri de gösteriyordu. Aslında hepimiz için kapı çalındığında ürktüğümüz, yanı-

mızda bir araba yavaşladığında sırtımıza bir kurşun beklediğimiz, patlamalarda uykularımızın bölündüğü, gazetelere bakmaya çekindiğimiz günlerdi o günler. Böyle bir ortamda insanın yaşama hakkını savunmaktan daha önemli ne olabilir? Ülkenin her yanında kan gövdeyi götürürken oturup aşk öyküleri ya da gerçeküstücü öyküler yazamadım.

Kahramanmaraş olaylarının yaşandığı birkaç gün boyunca basın ve TV'ye yansıyan görüntülerden dehşete kapıldım, hasta oldum. Gebe bir kadının karnından çıkarılmış bebek cesedi herhalde hâlâ pek çoğumuzun belleğindedir. Olay üzerinde çok düşündüm. İnsanlar birtakım kutsal sayılan sloganlarla harekete geçirildiklerinde yarı bilinçsiz bir biçimde toplulukla yuvarlanıp çılgınlaşabiliyorlar. İnsanlık tarihinde bunun örnekleri çok. Ben sağır, çağdışı düşüncelerle cahil insanların, arkalarındaki güçlerce nasıl insanlıktan çıkartılarak kullanıldıklarını ve boyutlrını kendilerinin bile önceden saptayamayacakları vahşet tabloları yaratbileceklerini olaya eğildiğimde daha iyi gördüm.

Yazar olarak benim gerecim insandır. İnsana ilişkin her durumu, her konumu, her olayı anlatabilmek, bunu yaparken insanı iç zenginliği, yalnızlığı, direnci, yenilgisi, tüm boyutlarıyla yansıtabilmek istiyorum. Ele aldığım olay bir çıkış noktasıdır. Evi bombalanırken ne duyar, ne yaşar, ne düşünebilir insan? Yaşantımızda, bilincimizde yaşanan an ile geçmiş ve gelecekle ilgili düşler son derece karmaşık bir biçimde bir arada bulunuyorlar. İnsan kuru, katı gerçeğin çok dışında bir yaratık. Ben olağanüstü bir olayın, tarihsel bir olayın içinde, kendi yazarlık çizgimden, öykü anlayışımdan ve estetik ölçülerimden ödün vermeden insan gerçeğini yakalamak için çaba gösterdim.

Kıran Resimleri'ni yazmadan önce, olayların yaşandığı yerlere gittim. Acılı insanlarla konuştum, onların konukları oldum. Yaşadıklarını kendi ağızlarından dinledim. Daha sonra ise duruşma tutanaklarının bir bölümünü okuyup inceledim. Gene de öyküleri yazmak için uzunca bir süre bekledim. Heyecanımı yatıştırmaya, konuyu özümlemeye, olaya daha nesnel bir gözle bakmaya çalıştım. Kafamda bir bütün film oluşturdum, sonra bu filmin önemli bulduğum karelerini ayrı ayrı durdurarak betimlemeye uğraştım. Ayrıntıları ve kişilerin iç yaşantılarını özellikle önemsedim. Çünkü asıl anlatmak istediğim doğrudan yaşanan olaylar değil, onun içindeki insanın duygu ve tepkileri, o en ulaşılmaz en ince yeri, alt bilinci, duyarlığı idi.

Öykücülüğümüzün bugünkü düzeyi üzerine görüşlerinizi alabilir miyiz?

Öykücülüğümüz, değişik bakış açıları, anlatım yolları, konu özgünlükleriyle giderek zenginleşen, olgunlaşan, boyutları genişleyen bir gelişim çizgisi içindedir. Türk öykücülüğünün nitelik ve nicelik açılarından bugün dünya edebiyatında önemli bir yeri olabileceği kanısındayım. Ancak bizim edebiyatımız genel olarak dışa açılmada pek şanslı değil. Bu durumda dil ya da çeviri güçlükleri en büyük etken sanıyorum.

Türk okuru son bir iki yıldır öyküye daha az ilgi gösteriyor gibi görünüyor bana. Roman daha bir önem kazanmış durumda. Bunda eleştirmenlerin de payı var sanırım. Öykü kitaplarından daha az söz ediliyor, romanlara göre. Gene de umutsuz değilim, öykü her zaman önemini koruyacaktır bence. Yazarlık uğraşının kalem yontma dönemi olarak değil, başlı başına bir ustalık, yoğunluk ve diretme olduğu için.

Ödüllerin edebiyata ve yazara katkıda bulunup bulunmadığı konusu epeydir tartışılıyor. Siz ne dersiniz?

Kitap piyasasının, basım ve dağıtım olanaklarının güç koşullar içinde bulunduğu, gerçek okur sayısının sınırlı olduğu ülkemizde ödüllerin özellikle yeni ya-

zarlara katkıları olduğu görüşündeyim. Tanıtma ve tanıtabilme olanakları açısından ödül alan yazar ve yapıtı ilgi topluyor. Her yazarın her ödüle katılmayacağı düşüncesinden hareketle ödüllerin sayısal olarak çok olmadığını söyleyebilirim. Gene de isterdim ki tüm yazın alanımız içinde, her yıl, her dalda ancak tek bir ödül olsun. Ama bu ödül protokole göre değil, hak edene verilsin. Gerçekten özellikle yeni bir yazarın aldığı ödül ona büyük onur kazandırsın, sözünün edilmesine değsin, okuyucuda kuşku uyandırmasın, düş kırıklığı yaratmasın. Elbette bunun için seçici kurulların güvenilir ve tutarlı, ölçülerin nesnel olması gerek. Bugünkü koşullrımız içinde bütün bunları düşünmek bir düş ne yazık ki. Her koşul kendi doğrularını geçerli kıldığına göre ben ödüller konusunun bu denli tartışılmasından yana değilim. Bu koşullar içinde ödüllerin işlevleri vardır, yanlışlarıyla bile bir boşluğu doldurmaktadırlar

(Milliyet Sanat — 1 Aralık)

CELAL ÖZCAN

«YAZINIMIZDA 'ÖYKÜ' EVRENSEL DEĞERE ULAŞMIŞTIR»

Adnan ÖZYALÇINER

— Düğüncüler'le 1983 Nevzat Üstün Öykü Başarı Ödülü'nü aldın. Önce şunu sormak istiyorum: Öykücülüğümüz ve Nevzat Üstün öyküsü konusunda bize bir saptama yapabilir misin?

— Sözü uzatmadan belirtivereyim: Bugün oldukça düzeyli bir öykü gerçeğimiz var. Bunu, görebilen, anlayabilen hiç kimsenin yadsıyacağını sanmıyorum. Bizim yazınımızda şiir kendi doruktalığıyla nasıl kıvancımız oluyorsa, oldukça eski bir geçmişi olan öykümüz de o denli övüncümüzdür. 'Öykü', Türk insanının geleneksel 'tahkiyeciliği'nin geliştirdiği bir tür olarak evrensel bir değere ulaşmıştır yazınımızda. İnsanımızın nesnel gerçekliğini onu biçimleyen koşullardan soyutlamadan belirleyen öykümüz bu yönüyle —belki de— romandan da ileri bir düzeydedir.

Nevzat Üstün'ü bu yapıdan soyutlamamıza elbette olanak yok. Hatta sözkonusu yapının oluşmasında önemli yapı taşlarından biridir o. Gerçekçi öykümüzün çağdaş ustalarındandır.

— Seni bu ödüle katılmaya iten ne oldu? Genel olarak ödüller konusundaki düşüncelerin nedir?

— Her yarışmacı, 'bencil' bir duyarlığın etkisindedir ilk adımda. Kendi 'beni'nin tanınmasını, kanıtlanmasını istemenin güdümüyle atılır ortaya. Azıcık daha tanınmak, azıcık daha kanıtlanmak, 'var' olduğunu göstermek, —eğer varsa— iddiasını belirlemek, katkısını tazelemek amacındadır.

Böyle bir gerçekten hareket etmeye kendini aday gören sanatçı —yalın bir deyişle belirtmeliyim—, adına ödül konmuş sanatçının önemine de saygı duyma durumundadır Önemli bir etkendir bu yarışmaya katılmayı özendirmede. Nevzat Üstün, yaşadığı ve yazdığı sürece gerek özel yaşamında, gerekse yazın serüveninde kendisini izleyip tanıyanlar üzerinde büyük bir güven, oldukça olumlu etki ve izler bırakmıştır. Onun şiirlerini, öykülerini, özgün bulduğum gezi yazılarını (ki, bunları da bir çok yönüyle öyküden ayırd edemiyorum) severek, büyük tat alarak okumuşumdur. Adına konmuş ödülde derece tuttumak özlemi ve isteğinin yanında, salt bu katılma eyleminde bulunmak bile, —çok içtenlikle söylüyorum— bir onur verici olaydır benim için.

Ödüllerin belirlenişinde emek harcayan, değerli zamanlarını bu iş için tüketmeyi üstlenmiş 'seçiciler kurulu' üyeleri de ayrı bir anlam ve önem taşır benim için. Nevzat Üstün'ün soylu anısını gölgelemeyeceklerine inandığım bir 'seçici kurul' görmenin de bu işe adım atmamda payı yoktur diyemem.

Ödüllerin olumlu, olumsuz yönleri üzerinde öteden beri çok tartışılmıştır. Bu tartışmalarda belirlenen gerçeğe yeni bir şeyler katacağını sanmıyorum görüşlerimin. Benim için, Nevzat Üstün Öykü Ödülü seçiciler kurulunda olduğu gibi saygın yazın ustalarının gözüyle, onların içtenlikli değerlendirmeleriyle ele alınmış bulunmak öncelikle önem taşır. Onun ötesinde maddi bir çıkar beklentisi, satış hızlandırması, reklamlanma... gibi basite de indirgenmiş özlemleri yansıtan duygulara kesinlikle yer vermiyorum duygu ve düşünce dünyamda.

Bir ekleme daha yapmak isterim; hem de altını çizerek: Yalnız bizde görüldüğünü iddia edemeyeceğim; kaldırın özel dostlukları, klikleşmeleri ve bunların öznel yaklaşımlara fırsat yaratan zorlayıcılığını; kaldırın tüm ödülleri, yarışmaları... ne olur o zaman? Bir sanatçı, 'var' mı, 'yok' mu kimse ayırdına varamaz. Bu gerçeği yadsımaya kalkacak bir iki kişilik azınlığın arasına —şimdiki durumlarıyla— eleştirmenlerimizi katamıyorum ben. Aslında son derecede usta ve sorumluluklarının bilincinde olduğu bilinen değerlendiricilerimiz, eleştirmenlerimiz var. Ancak, kimi zorunlu yan iş ve ilişkilerden sanatsal üretimlerin değerlendrlişine zaman ayıramıyorlar; yeni olsun, eski olsun, üretici değerleri inceleyip yansıtmaktan uzak duruyorlar. İşte ödüller ve yarışmalar bu boşvermişlikte kendini duyuramıyan bu fırsatı pek bulamayan sanatçılar için (sayısı bir, iki, en çok üç de olsa) yansıtıcı, uyarıcı bir destek oluyor.

— **Düğüncüler'le ilk öykü kitabın Gökova'nın Yalazları arasında anlatım açısından bir gelişme var bence. Ne diyorsun? Öyküde anlatımın yeri ve değeri nedir sence?**

— İlk öykü kitabım **Gökova'nın Yalazları**, bir ilk göz ağrısı olarak her zaman sevdiğim öyküler derlemesidir. 1970'lerde, önce dergilerde yayımlanan, yankısı pek olmamakla birlikte bir iki ödül de alan, sonra kitaplaşma fırsatı bulan bu öykülerimdeki dil ve anlatımla, 1980'leri yaşadığımız günümüzdeki anlatımım arasında elbette gelişmeden yana bir değişimi gösteren farklılıklar görülecektir. O günlerdeki öykülerde, salt ben değil, pek çok ustanın dahi estetik kaygıları ikinci plana atan, salt soylemeyi, seslenmeyi, duyurmayı amaçlar görünen öyküleme yanlışlığı vardı. Yazın evreni önemli bir laboratuvardır. Her yazın eri bu laboratuvardaki harcanan emeklerin, tartışmaların, kavgaların, dayanışmaların deneyimleriyle gün günden daha sağlıklı ürünler damıtma durumundadır. Eğer bende böyle bir gelişim görülüyorsa belirlemeye çalıştığım gerçekliğin ışığında değerlendirilmelidir durum.

'Anlatım', öykücüyü kendi tınısıyla yansıtmayı gerçekler. Şöyle bir sözüm vardır benim: Aynı notayı ve aynı ezgiyi seslendirdikleri durumlarda bile kendi tınılarıyla ayırdedilebilen 'enstrümanlar'dır sanatçılar.

Bir sanatçı için, 'kendi tınısı'nı yakalamaktır en önemli sorun.

— **Düğüncüler'deki öykülerde benim gözlemlediğim şu oldu: Genellikle geriye dönüşlerle öyküleri bütünlemeye çalışıyorsun. Çağrışımlara bağlanarak yapılıyor bu geriye dönüşler. Bundaki amacın insanı ve olayı derinlemesine, yani dünü ve bugünüyle mi işlemek? Öykülerindeki olay-insan ilişkisi konusunda söyleyeceğin şeyler var mı?**

— 'Çağrışım', insanın gerçeğinde her an vardır. Hemen her anımızda hem Çağrışımlar ve imgeler bugünkü biz'i asıl gerçeğimizle belirlemede, yanılsamaya düşülmeden algılamada önemli yardımcılardır. Titiz ve ustalıklı okuyucu yanınla senin de saptadığın gibi, **Düğüncüler**'de her öyküde 'insan' ögesi, bu çağrışım zin-

cirinin halkalarıyla sarmalanarak ilgili öykü konusunun belirlenen konumunda bugünkü 'ben' olarak değerleniyor. Bu 'ben'i —çok yinelenen deyişle belirtirsem— sosyal ve ekonomik gerçekliğin çelişki ve çatışmalarından soyutlamadan, üretmiş görünmede inandırıcılığa özen gösterdim. İnsanı 'kendi' yapan koşulları şematik sivriliklerle sevimsizleştirmemeye de ayrıca dikkat ettiğimi söyleyebilirim. 'Anlatım' işte bu noktada benim kendi tınım olarak (böyle olmasını ne denli isterdim) öykünün vazgeçilmez ögesi işleviyle devreye girmiştir.

Ne güzel söylemişsin: «**Amacın insanı ve olayı derinlemesine, yani dünü ve bugünüyle (mi) işlemek...**» (mi sorulamasını izninle kaldırıyorum, yanıtı billurlaştırmak için.) Elbette öyle. Örneğin ilk ve ortaokul yıllarının çocukluklarını birlikte yaşadığımız arkadaşım Okay Temiz'in anısına sunduğum '**Gülnihal**' öyküsü başta olmak üzere, bu kitaptaki hemen tüm öykülerimde konular, o konuların odağı insanlar bu yola sürükledi beni. Sanatsal kaygılarla, 'öz'ü zedelemeden, asıl gerçeğe pek gölge düşürmeden, 'Togay' ve 'Gülnihal' çelişmesinden üreyen gerçekliği belirleyebilmek 'çağrışım' kanallarına adım atmakla kolaylaşıveriyor. Onları üreten sosyo-ekonomik ve kültürel gerçekliği de su yüzüne çıkarabilmek için, öykücülüğün kuralları (eğer bir özgün yol bulabilmişsem) şekilsel değişikliklere zorladı beni.

— **Düğüncüler'deki öykülerin bir başka özelliği de, çoğunluğunun belli bir şok'la, bir espri'ye bağlı olarak bitirilmesi: Bu bitirişlerle neyi amaçlıyorsun?**

—Bu da bir 'tınılama' sayılır diyebilirim. 'Şok' ve 'espri' darbesiyle kendi 'çarpıcılığı'nı kazanan öykü, gerek —varsa— 'bildiri'si, gerekse olay ve olayın ürettiği karakterleriyle —belli bir süre için de olsa— etkililik, kalıcılık özelliğine bürünür kanımca.

Ancak her öykünün böyle bir bitirişe gereksemesi bulunmadığını da eklemeliyim. Konunun gerçekliğinin gerektirdiği, karakterlerle uyuştuğu doğallıkta ve dozda olması kaydıyla uyguladım bu yöntemi.

— **Anlatımında, olayların gelişiminden de kaynaklanan gülmece ögeleri baskın. Gülmeceyi toplumsal çelişkileri belirleyici bir öge olarak mı kullanıyorsun?**

— Yoğun olarak değilse de, 'öz'ün gerektirdiği öykülerde yerinde ve yeterince kullanılmasına gerekli özeni göstererek 'gülmece' ögesini de harcetmişimdir.

Elbette konunun ürettiği bir yol bu. Yalın bir şekilde belirttiğin gibi, «**toplumsal çelişkilerin belirleyicisi**» olmasının yanında, anlatım coşkusunu ayarlamaya, sürükleyici, kalıcı etkinliği kazandırmaya, —eğer varsa— bildiri'yi billurlaştırmaya büyük katkısı oluyor gülmecenin. Bu tür gerçeklemelerde onun somutlama gücündeki büyüye tutkunum.

— **Toplumsal çelişkilerden söz açmışken, toplumsal gerçekçi öykü üstüne düşüncelerini sorabilir miyim: Toplumsal gerçekçi öykü nedir, nasıl tanımlayabiliriz? Seni çelişkilere dikkat eden bir yazar olarak toplumsal gerçekçi öykücü sayabilir miyiz?**

— Gerçekliği bilerek, onu saptırmadan ele alıp işlemeyi ilke edinip uygulayan bir uygulamalıdır toplumsal gerçekçi öykücülük.

Salt anlatım kaygısının tuzağına düşüp de, 'biçimciliği' ön planda tutmadan, 'nesnel gerçekliği', inandırıcı ögeleriyle, bu ögelerin mantıksal bağlarıyla yansıtma söz konusudur bu tarz öykücülükte.

Saptayışınla belirttiğin, 'çağrışımlar'a başvurup geçmiş-bugün bağlamında 'gerçek'i yakalayabilme yöntemin, gördüğünü anladığım şekliyle güzelduyusal (estetik) kaygıların yer yer yoğunluk taşıdığını da yansıtıyor sanırım.

Eğer ben bu tanım ve uygulamanın, içinde görünüyorsam, ve bu, gören için

bir yanılsama değilse, öykücülüğümün çizgisi bu gerçeğin ışığında kendiliğinden belirlenmiş demektir. Ona ad koyma yetkisini kendimde göremiyorum. Görevlerini yeterince yapmalarını bir çok sanatçı gibi benim de özlediğim eleştirmenlerimizin işi olsa gerek bu.

— **Düğüncüler'de anlatıma önem veren bir öykücü görünümündesin. Anlatımın öyküde yeri nedir, ne olmalıdır? Toplumsal gerçekçi öykülerde anlatım-konu ilişkisi ya da biçim-içerik ilişkisi nasıldır, nasıl olmalıdır?**

— «Anlatım», anlatı türünün temel ögesidir. Ancak salt anlatım'cı kesilmeye kalkarsanız 'gerçekçi' öykücü havalarıyla pozlanmanız tam bir 'hava' olur çıkar! Nesnel gerçeklikten soyutlanmadan, anlatımı onun harcı ve mozayiği yapmakla yola ize girebilir düzeyli bir öykü.

Ben, **Düğüncüler**'de anlatım'a elbette önem verdim. Ama onu bir 'soyutlama ögesi' yapmamaya da olasıya dikkat ettim. Kitaptaki on öykünün her birinde özdeş bir anlatım yolu izlendiği iddia edilemez. Elbet 'içerik', kendi gerçekçiliğiyle kendi 'biçim'ini oluşturdu. (Böylesi doğaldı çünkü.) Genelde bir benzeşme, bir ortak anlatım niteliği yansıyorsa (bu doğal kabul edilmelidir), bu durum benim sanatsal tınımın belirlenişidir.

Nevzat Üstün, «**Öykü: Anlatmaktır.**» diyor. Bu denli yalın ve çarpıcı bir tanımlama işte. «**Bir öykü yazmanın, yazabilmenin bütün özelliği anlatabilmektir.**» Bu söz de ona ait. «**Gerçeği yansıtmaktır öykü. Ama nedir gerçek?**» sorusunun yanıtını da yine kendisi veriyor Nevzat Üstün: «**Olayın kendisi kadar 'olay'ın yorumlanması da bir gerçektir**» / Bu tutarlı tanılamayı da, adına konmuş ödülden —şöyle ya da böyle— nasiplenmişlikte Nevzat Üstün gerçekliğini bir kez daha tadımsamanın onur verici anısına saygıyla alıntıladım.

(Yazko Somut — 25 Kasım)

AKADEMİ KİTABEVİ EDEBİYAT ÖDÜLLERİ

Beş dalda verilen Akademi Kitabevi Edebiyat Ödülleri bu yıl romanda «Dört Mevsim Sonbahar» yapıtıyla Ahmet Altan'a verildi. Şiirde ödüle değer yapıt bulunamadı. «Hüzündür İlk Kelimesi» yapıtıyla Serhan Özdemir başarı ödülüyle değerlendirildi. Öykü dalında ödüle değer yapıt bulunamazken, «İşlerin Yolunda Gitmesine Engel Olan Kim?» yapıtıyla Ülkü Ayvaz başarıya, «Karşı Öyküler» yapıtıyla Özcan Karabulut ve «Kardelen'e Merhaba» yapıtıyla Engin Çetinbağ mansiyona değer görüldü.

Seçici kurul üyeleri A. Kadir, Vedat Türkali, Emil Galip Sandalcı, Adnan Özyalçıner, Kemal Özer, Afşar Timuçin, Alpay Kabacalı'ydı.

Akademi Kitabevi Ödülü'nün sahibi Ahmet Altan:

YAZI BİR MACERA VE BENİ ÇEKİYOR

Şenay KALKAN

Akademi Kitabevi'nin roman ödülünü bu yıl «**Dört Mevsim Sonbahar**» adlı kitabıyla **Ahmet Altan** aldı. Bütün kahramanlarının gözleri lacivert olan kitap, bir romanın yazılışını anlatıyor. Kitapta yer ve zaman belli olmadığı gibi romanı yazan adamın da — roman kahramanı — adı belli değil. İşte roman bu adsız yazarın, «**Dört Mevsim Sonbahar**» adlı bir romanı yazmasını işliyor

10 yıldır gazetecilik yapan ve halen **Hürriyet** Gazetesi Dış Haberler Servisi'nde çalışan **Ahmet Altan**'la bir buçuk yıldır piyasada olan, birinci baskısı tükenen ve Akademi Kitabevi Roman Ödülü'nü alan kitabı üzerine konuşuyoruz.

— «Kapı çalınıyor. Kim geldi acaba? Kimi istersem, kimi ismini yazarsam o gelir. Yazmanın bu yararı var işte, küçük bir işaretle canımın istediğini getiririm. İstersem fikrimi değiştiririm. Kim ne yapabilir? Hadi bakalım, kapının zili çalmadı, gelen giden yok. Tamam mı?

Yoo, tamam değil, çünkü fikrimi yeniden değiştiriyorum zil çalıyor ve Ali, yani kardeşim geliyor.

— Ne yapıyorsun?

Haksız yere azarlanmış bir çocuk gibi, bir an irkilerek anlamadan bakıyor yüzüme.

— Niye?

— Çünkü tanrı olmak istiyorum.. (Sayfa 14—15)

BABANIN YAZARLIK ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

«**Dört Mevsim Sonbahar**»ın kahramanına, romanda yöneltilen bu soruyu biz de romanın yazarına yöneltiyoruz.

«Ta çocukluğumdan beri yazar olmayı istiyorum. Belki de babamın yazar olmasından kaynaklanıyor bu. Ama yazıyı öğrendiğim beş yaşından beri tek isteğim yazar olmak... Çünkü yazı bir macera ve bu macera beni çekiyor. Roman daha uzun bir macera. Yazmaya başladığımda bilmediğim, bilmeyeceğim yerlere götürüyor beni roman... Okumanın olduğu gibi yazmanın da bir keyfi var. Ben bu keyfi var. Ben bu keyfi seviyorum ve sonuna kadar kullanacağım.»

— Salt bir keyif için mi yazıyorsunuz? Bir yazar, bir aydın olarak sorumluluklarınız ya da romanınızla anlatmak, iletmek istediğiniz şey, şeyler yok mu?

A.A — Cevap değil soruların peşindeyim. Yıllardır anamızdan, babamızdan, çevremizden yani, toplumdan bize verilenlerle, öğretilenlerle yaşıyor ve hiç soru sormadan onları kabulleniyoruz. Bizden öncekilerin düşüncelerini alıyor ve yine hiç; soru sormadan, düşünmeden kullanıyor, benimsiyoruz. İşte benim yapmak istediğim bütün bunlar, yaşama-düşünme biçimleri için sorular oluşturmak. Çünkü insanların cevaplardan çok sorulara ihtiyacı olduğunu düşünüyorum. Toplumda var olan, ama çoğumuzun görmezden geldiği şeyleri yazıp, yanlış ya da doğru diye bir yargıya da varmadan insanların —okurun— düşünmesini ve soru sormasını istiyorum»

Kitapta «**Dört Mevsim Sonbahar**» adlı bir roman yazan bir adamın ailesiyle ilişkileri, o ailedeki kişilerin — kardeşi **Ali**, babası **Halit**, babasının birlikte yaşadığı **İnci Hanım**, romanı yazan adamın sevgilisi **Zeynep**, **Ali**'nin arkadaşı **Hüseyin**, **Ali**'nin ve **Hüseyin**'in sevgilileri, birbirleriyle ilişkileri ve her birinin yaşama nereden, nasıl baktıkları işleniyor. Her bir ilişki, her bir kahramanın hayata bakışı üzerine konuşmak istiyoruz. Ama Beethoven'in «**Ayışığı Sonatı**» çaldıktan sonra dinleyenlerden birinin '**Burada ne anlatmak istiyorsunuz üstad**' deyince oturup bir daha çaldığı geliyor aklımıza. Tabii biz **Ahmet Altan**'ın oturup bir daha aynı romanı yazmasını istemiyoruz ve soruyoruz:

— Neden böyle dar çevre ve insana 'olur mu?' dedirten ilişkiler ve neden ölüm? Hem de romanı yazan adam bile ölüyor. Daha doğrusu intihar ediyor.

A.A. — Dar çevre, ama ilişkiler çok geniş çevrelerde yaşanıyor. Bu ilişkileri özellikle seçtim ve bu sorunuz da amacıma ulaştığımı gösteriyor. Çünkü daha önce de söylediğim gibi alışılagelmiş, kalıplaşmış ilişkileri biraz olsun genişletmek, dar çevrelerde yaşanan ilişkileri yaymak istedim. Romanda Zeynep hem Halit'le hem de Halit'in oğluyla yatıyor. Olmaz değil, oluyor. Bu katı, kalıplaşmış ahlâk, namus kurallarına göre olmaz. Bence olur ve zaten yaşamda oluyor da. Eğer insanın kendi vücudunu istediği gibi kullanma hakkı yoksa, başka ne hakkı var? Herkes istediğiyle sevişebilir, yani vücudunu, kendi vücudunu istediği gibi kullanabilir. İşte ben insanların bu en doğal haklarını kullanmalarını engelleyen toplumun ahlâk kurallarını, kalıplarını hiç olmazsa çizmek istedim. Romanda herkes ölüyor. Çünkü ölüm en basit gerçeklik. İnsanların en güç anladıkları da en basit gerçeklikler. Herkesin bir gün öleceği gerçeğini vermeyi amaçladım.

BİZİMKİ GİBİ ÜLKELERDE ÖDÜLÜN İŞLEVİ BÜYÜK

— Aslında, daha çok soru sorulabilir, ama, bu yazının sınırlarını daha fazla zorlamadan ödül hakkındaki düşüncelerinizi öğrenebilir miyiz?

A.A. — Ödül iyi bir şey. Edebi değeri büyük değil, ama sanata duyarlılığı az olan bizimki gibi ülkelerde ödülün büyük işlevi var. Her ödül alanın en iyi olduğu söylenemez. Çünkü sonuçta beş-on kişilik bir kurul seçiyor. Bir seçici kurul benim romanımı, bir başka seçici kurul bir başka romanı seçer. Ödül sanat organlarının, okurun tam anlamıyla gerçekleştiremediği seçmeyi yerine getiriyor. Ama herkese yetecek kadar ödül yok. Ödül almayanlar ne olacak. Ben inanıyorum ki, bugün nasıl her gazetenin bir ekonomi, bir dış haberler sayfası varsa 10 yıl sonra sanat sayfası da olacak. O zaman en büyük sorun olan okurla ürünün buluşamaması, yazarın sesinin kitleye duyurulamaması ortadan kalkacak. Örneğin benim kitabım bir buçuk yıldır piyasada, birinci baskısı bitti, ama sesi duyulmadı. Ödül alınca duyuldu. En azından siz geldiniz ve Cumhuriyet'te bir yazı yayımlanacak.

(Cumhuriyet — 11 Kasım)

AHMET ALTAN

«ÖLÜM KAHRAMANLARDAN BİRİ BENCE»

Cemile ÖZDEMİR

Akademi Kitabevi'nin 83 roman ödülünü «Dört Mevsim Sonbahar» adlı kitabıyla kazanan Ahmet Altan'la konuşmak için, Hürriyet gazetesinin yemekhanesine çıktığımda, «ödül kazanmış» ve artık «yazar olmuş», bu konuma özgü bazı tavırlarla bezenen birini bulacağımı sanıyordum. Canlılığı, çocuksuluğu, içtenliği ve yalınlığıyla yaşama sıkı sıkı tutunmuş bir yazarla karşılaştım. Yazar olmaya geçişin ve ödül almanın getirebileceği yeni tiplenmenin insanları neden etkilediğini düşünürken, içimden geçenleri anlatmışcasına.

Kendimi hemencecik yazar kabul etmiyorum. Ve ben yazar olarak...

Şu konuda ne düşündüğümü mü soruyorsunuz... gibi girişler için erken ve bu girişler benden gelsin istemiyorum. Öyleyse ne zaman yazar olacağım? Yazar olduğumu nasıl anlayacağım?

Tüm yaşamınızı bu işe verirsiniz, yazarsınız ve sonunda söylerler sizin yazar olup olmadığınızı. Kitabınızdan gelen ses söyler ,bakışlar söyler, siz kendi kendinize söylersiniz. Ben ise henüz bunları hak ettiğimi sanmıyorum.

Kafamın hem karıştığını, hem de aydınlandığını hisseder gibi oluyorum. Şu «yazmak olayı» nasıl bir şey acaba? Kişinin yaşamında yeri ne?

Kendi dalga geçme özgürlüğümü ve çocuksuluğumu korumak için yazıyorum. Sanat, insanla insanlık arasında öyle bir köprü ki tek kişilik ölüm gerçeğini, ölümsüzlüğün içine akıtmanızı sağlıyor. Sanat insanların ölüm karşısındaki çaresizliğini, güçsüzlüğünü yenebilmesinde önemli bir yol.

Ölüm dediniz: Romanda da büyük bir öğeydi ölüm. Sanki roman, «ölüm, seninle dalga geçiyorum, bilesin» diyordu.

Yaşamımda bir hüzün var. Çünkü yaşam ölümle bitiyor. İnsanın kendi iradesi dışında gerçekleşen herşey hüzünlüdür. Yaşamı anlamak için ölümü anlamak gerek, bu çok zor, ama yaşamı da anlamak zor değil mi? İnsanların en zor anladıkları, en basit gerçekler... Bu basit gerçeklerin başında da insanın öleceği gerçeği geliyor... Romanda da ölüm; kahramanlardan biri bence, yazmakla ölüm korkumu azaltıyorum. İlk kez ölümle oynayabiliyor, dalga geçebiliyorum.

— Yalnız ölüm mü? Ya kadın...

Kadını anlatmak çok zor, hele bir erkek için. Ben de özellikle kadını yakalamak istiyorum. Zeynep yaşamayı, sevişmeyi seven bir kadındı romanda. Bundan sonra yazacağım herşeyde, kadın olacak sanırım. Yaşamımda da kadın çok önemli..

Neden mi? İnsan olarak, Ahmet Altan olarak, yazar olarak. Kadının varoluşumuzdaki temel etkenlerden biri olduğunu düşünüyorum.

Kadını irdelemeye çalışan bir erkek yazarla, kadın yazar sayısını karşılaştırmadan edemiyorum, bu konuşmanın ardından. Romandan ve yazardan beklenebilecekleri bir okuyucu olarak aktarmaya çalışıyorum Ahmet Altan'a.

Kitabı okurken ve bitirirken bir doyum, bir sonuç arıyor okuyucu. Gerçekte önemli olan kişilerin doymaması, romanı, doyuma ulaşmadan bırakması. Kitabın iki tür serüveni var. İlki yazarken, diğeri okurken. Ben yazarken kendi serüvenimi yaşadım, okuyucu da yaşayabiliyorsa...

Kişilerin cepleri, önceden konulan, doldurulan yanıtlarla dolu. Kişinin kendi düşünceleri değil, öğretilmiş düşünce ve yanıtlar bunlar. Bu düşüncelere inandıkları için de soru sormak akıllarına bile gelmiyor. Kendilerine soru sorsunlar yeter.

Kendime sorduğum bir soruyu size yöneltebilir miyim? Ünlü yazar çocuğu olmak nasıl bir şey.

Ünlü yazar çocuğu olan çok az kişi var. Yazar çocuğu olamayanlar, onların duygularını anlayamaz. Nedense bana, küçüklüğümden beri acıyarak bakarlardı, yazar olmayanların çocukları. Oysa dünyaya bin kez de gelsem yine Çetin Altan'ın oğlu olmak isterim.

Bana bundan sonra da başka bir gazeteyle randevunuz olduğunu söylemiştiniz. Yazarlık yaşamında, «ün» kazanmada, okuyucuya ulaşmada ödüller önemli galiba...

Hiçbir ödül, onu kazanan yazarın diğerlerinden daha iyi olduğunun bir göstergesi değildir. Ödülden önce kitabın birinci baskısı sessiz sedasız bitti. Sessiz sedasız diyorum, çünkü kitap çıkalı bir yıl oldu, ne bir yergi, ne bir övgü, ne de bir eleştiri çıktı basında.

Ödül, ödülü kazanan için, çok şeyi değiştirebiliyor. Birinci geldiğimden bu yana kitabımla ilgilenilmeye başlandı. Ödül sessizliği kırdı.

Ödül yayınevlerinin ve basının yüklenmesi gerekli bir görevi yükleniyor: Okuyucu ile bağı. Ne okuyucunun kendi seçimi var, ne de sanat alanında yayın yapanlar böyle bir seçim için gerekli sorumluluğu yükleniyorlar.

İnsanlar, sanatın yaşamlarındaki işlevini kavradıkları zaman, basın da ister istemez sanatçıyla okuyucu arasındaki köprü işlevini yüklenecek.

Ödülün üzerindeki yükün, yayınevleri, basın ve okuyucu arasında bölüşülmesi isteğiyle son sorumu yöneltiyorum. Yeni bir roman hazırlığı.

Evet, evet şu anda bir kitabım hemen hemen hazır, ocak sonu çıkacak sanırım. Bakalım «Kör Doktor»u neler bekliyor?

«İkinci bir sessizlik değil, herhalde» diyerek söyleşimizi bitiriyoruz.

(Yazko Somut — 25 Kasım)

SERHAN ÖZDEMİR:

«ŞAİR OLMAK İÇİN ÖDÜLLER YETMİYOR»

Akademi Kitabevinin 83 başarı şiir ödülünü «Hüzündür İlk Kelimesi» ile alan Serhan Özdemir'le SOMUT'ta yapıyoruz söyleşiyi. Haber, yazı akışının hareketliliği, sigara dumanı, çeşitli frekanstaki seslerin karışımı yardımcı oluyor (!) söyleşimize.

Gazetecliğin hızlılık anlayışıyla çelişmemek üzere ilk sorumu hemen yöneltiyorum.

Yazmak, birşeyler yazmak ama neden?

Çok dar bir alanın içinde, belli heyecanları yaşadığımız bir dönem geçirdik. Bir sürü güzelliği özlüyor, ona ulaşmak istiyorsun, ama koşulları sen belirleyemiyorum. Sahilden yüzerek 1-2 metre uzaklaştığında anlıyorsun ki, küreklere hatta motora gereksinmen var. İşte böyle bir dönemin içinde, şiir ve benzeri etkinliklerin değeri yeterince bilinemedi. Birçok kişi gibi, ben de bu dönemi yaşadım. Birçok şeyi atmak, çıkartmak istedim yaşamımdan, ama bazıları çıkmadı, atılamadı. Bunlardan biriydi şiir.

Bir tercih sorunu gündemdeydi galiba.

Bir değil birçok tercih. Ve bu tercihlerin hepsi de, doğrudan yaşamınızla ilgili tercihlerdi. Bu seçicilik döneminde üniversiteyi bıraktım. Süreç içinde, şiirin iletişim aracı olduğu bir çevre oluşıuyakınımda. Şiir yazmak, konuşmak ve şiirin tadına varabilmek...

İlk kez kitabı çıkan bir yazar ya da şair nasıl bir duygulanım içindedir diye hep düşünmüşümdür. Ne dersiniz?

Sanırım ilk kez kitabı basılan ya da bir çalışmasını yayınlama, duyurma olanağını bulan bir kişi coşku içindedir, konuşmak, anlatmak, anlaşılmak ister. Oysa ben bu coşkuyu duyamadım nedense. Utandım, sıkıldım. Yeni yeni alışıyorum bu konuma. İlk kez de kitabım üzerine sizinle konuşuyorum. Gerçek isteğim de benden çok şiirlerimin konuşabilmesi.

Yazın dünyamızda ödüle, ödül alan yapıta bakış açısı değişik. Yazar için de ödül almak, yazarlık yaşamında etkili. Bu üçgenin içine bir de okuyucu giriyor. **Ödülün yazar ve okuyucu açısından işlevi ve yazınımızdaki etkileri nelerdir sizce?**

Sesinizin duyulmasını istiyorsunuz, sesleniyorsunuz birileri size megafon uzatıyor. Megafonu elinize aldıktan sonra, sesinizi duyanların sayısını arttırmak sizin elinizde. Ödül böyle bir işlev yükleniyor bence. Benim konumumu düşünerek; ödül beni şair yapmadı. Şair olmak için, ödüller yetmiyor. Ama ödülü almasaydım sizinle bu söyleşiyi yapabilir miydim? Bundan da pek emin değilim. Neden diyeceksiniz? Basın, yayın tanıtımı konusunda işlevini yeterince yerine getiremiyor. Tanıtım için kitabın başından bazı olayların geçmesi gerekiyor — ödül gibi, toplatılması gibi. Bazen bu olaylar bile yetmiyor. Buna en iyi örnek İlhan Özdemirci'nin kitabının toplatılması olayı. Bu haberi SOMUT'un dışında hiçbir gazete ve dergi vermedi. Basın yayın tanıtımı konusuna nasıl bakıyor? Bu açığa kavuşmalı derim.

Kitabınız üzerine söylenenler / Söyleyecekleriniz...

Şiirlerimde çok fazla kişisel gibi görünen yanlar var, dıştan özel şiir defteri gibi görünüyor. Gerçekte içine girildiğinde öyle olduğunu sanmıyorum. Nesnel gerçeklik içindeki birey olarak, kendimi ortaya koymaya çalıştım. «Anamın Şiirleri» bölümünü okuyan benim gibi birçok gencin, kendi anasından bir parça bulacağını sanıyorum.

Bundan sonraki çalışmalarınız için neler söyleyebilirsiniz?

Şair kendine şu soruyu sürekli yöneltebilmeli bence. «Sen yazdığın şiirden memnun musun?» Birçok şair var, ünleri de var, üretken de görünüyorlar ama tad aldığım şiir sayısı pek fazla değil. Çevreye bi rsürü şiirler yollayıp, insanları çok fazla sıkmak istemiyorum. Ancak yaptığım çalışma bana doyurucu geldiğinde insanların önüne koymayı düşünüyorum. Yok eğer söyleyecek bir şeyiniz yoksa susmak daha iyi.

Teşekkürler **(Yazko Somut — 25 Kasım)**

ÜLKÜ AYVAZ:

«ÖYKÜ YENİ BAKIŞ AÇILARI ARIYOR»

Nergis TEKİN

1983 Akademi Kitapevi Edebiyat Ödülleri Öykü başarı ödülü alan Ülkü Ayvaz, 1955 yılında Bayburt'da doğdu. Ankara Üniversitesi Tiyatro Kürsüsünü bitirdi. **1974 yılında Tiyatro dergisinde yayınlanan 'Leylim Leylim'** adlı sahne oyunu, Ankara Sosyal Hizmetler Akademisi'nde sahneye kondu. Radyo oyunları yazdı. 1982 yılında TABOV (Devlet Tiyatrosu Opera Balesi Çalışanları Vakfı) ödülünü **'Şahane Lunapark'** adlı çocuk oyunuyla aldı. Çeşitli gazete ve dergilerde tiyatro ve radyo oyunu incelemeleri yayınladı.

Ülkü'yü kağıt üzerinde tanıtmak kolay olmuyor. Son olarak aldığı ödülle yine bir araya gelip, dost kutlamalarını kabul etmenin mutluluğunu yaşadığı bir anda kısa bir söyleşi yaptık.

Akademi Kitapevinin öykü dalında başarı ödülü 'İşlerin Yolunda Gitmesine Engel Olan Kim' adlı yapıtına verildi. Nasıl karşıladın?

Bu sonuç tabii ki, beni çok mutlu etti. Üç yıl öykü üzerinde çalışmama karşın, şimdiye kadar hiçbir yerde yayınlamamıştım. Öykülerin toplu olarak değerlendirilmesi beni çekiyordu. Çünkü, bir iki öykünün olumlu karşılanmasından öte bütüncül olarak değerlendirilmesi öykü yazarı olarak tutumu ortaya çıkarabilirdi. Amacım buydu zaten. Akademi Kitapevi Edebiyat ödülü de bana bu fırsatı verdi sanıyorum.

Öykülerini gözönünde tutarak, öykülerde yoğunlaşan tutumun hakkında neler söyleyebilirsin? Örneğin, öykülerini okurken tanık olduğum, özellik saydığım bir olay var. Öykülerde kişiler özel bir isim vermek yerine: Delikanlı, baba, oğul, bekçi, bay, usta... gibi genel sıfatlar altında toplanmış.

Bu, özellikle öykülerin yoğunlaştırdığı dünyaya, evrensellik kazandırıyor. Kuşkusuz öykülerdeki tutumun bir parçasıdır bu. Öykülerdeki olaylar dünyanın her yerinde geçebilir. Başlangıçta son derece yöresel bir olay izlenimi doğursa da, giderek söz konusu yöreselliği aşmaya çalışıyor. Kişiler de özel bir isimden arındırılmış oluyor. Kişiler, tek tek özel niteliklere bürünmüş kahramanlar değil, bir **durumun** içinde bulunan ve duruma ya da bu durum içinde kendi hayatına karşı tavır alıyorlar. Bir bakıma **toplumsal jest** böylece açığa çıkıyor.

Bir başka durumu da söylemek gerek, yine öykü kişileri, genelde huzursuz ve tedirgin bir görünümde.

Evet. Sanıyorum, kendilerini arıyorlar. Bu arama çabası onları gerilim içine sokuyor. Aslında, kişi kendini tanıyor fakat, kendi adına verdiği yanıtlardan farklı davranışlar içinde. Bu da kişinin arayışını güçlendiriyor.

Öykülerde ele alınan olaylar ya da durum, bir gerçek planda akıp giderken, aynı zamanda bir arka plan işlemeye çalıştım. Burada bir üslüp sözkonusu. Allegorik, simgesel bir anlatım. İroni öne çıkıyor. Ancak, gerçeklikten bağını hiç koparmamaya çalışıyor. Böylece gerçeklik yeniden üretiliyor. Sonuçta, anlatım okuyucudan üç kez uzaklaştırılmış oluyor. Bunu şöyle açıklamak isterim. Okuyucu aynı duruma üç ayrı mercekten bakma olanağı elde ediyor. Gerçek bir olay, gelişen arka plan ve bu ikisinin bütünleşerek ortaya çıkardığı bir üçüncü plan. Böylece okuyucu, eleştiri yapmaya ve sorular üretmeye davet ediliyor.

Tabii bütün bunlar benim yazar olarak görüşlerim. Fakat, benim için önemli olan, kitap okura ulaştığı zaman, okurun nasıl algılayıp değerlendireceğidir.

Peki; öykü, radyo oyunu, tiyatro yazarlığı, inceleme yazıları gibi çalışmaları bir arada yürütüyorsun. Bütün bunların birlikteliğini nasıl sağlıyorsun?

İlkokul ve ortaokul sıralarında polisiye öyküler yazardım. Tabii bir çocukluk hevesiyle. Öykü kahramanlarımı bir türlü Türkiye'de yaşatamadım. Olaylar hep yabancı bir ülkede geçiyordu sanki. Ben de durumu kurtarmak için, kahramanların isimlerini Peter, George, John... koydum. Yine olmadı. Çünkü, yabancı bir ülkede geçen, böyle öyküleri kimsenin beğenmeyeceğini düşündüm. Hatta, bunların yasak olabileceği bile geldi aklıma. Hangi ülkede yaşıyorsam, öykü orada geçmeli sanıyordum. Sorduklarım da bana böyle anlattı. Ben de yazmaktan vazgeçtim. Lise yıllarında tiyatroya başladım. 1972 ve 74 yıllarında 'En İyi Erkek Oyuncu' ödülünü aldım. Tiyatro—74 dergisi de ayın oyuncusu seçti beni. Bu sıralar tek perdelik oyunlar yazıp yönettim. Radyo oyunu ise, sürekli ilgimi çeken özgün bir tür. Mecaza, simgesel anlatıma yaslanıyor. Mekan, zaman tanımıyor. Ama ne yazık ki, bizde önemsenmeyen bir tür, radyo oyunu. Bu yüzden, dikkati bu konu üzerine çekmek gerekiyor. İncelemeler yayınladım. Yeni bir takım denemeler yapmak istedim.

Çocuk oyununun durumu da farklı değil. Onun da üzerinde durulmuyor. Belli bir düzeyin üzerine çıkan, oldukça az oyun var. Şimdi Devlet Tiyatrosu'nda TOBAV Ödülü alan çocuk oyunumla birlikte iki oyunum daha var. Sanırım, bu oyunlar için bir yanıt verilecektir bana.

Radyo oyunları ve çocuk oyunları, bana yeni anlatım olanakları kazandırmıştır sanıyorum. Her biri çok farklı türler. Olayları, kişileri farklı biçimde işlemek gerekiyor. Alışılmışı zorlayan denemeler yapma olanağını da veriyor, öte yandan. Öykülerimde bunların izi olmalı. Özellikle allegorik anlatımda bir rahatlık içindeyim. Kendimi daha özgü buluyorum.

Bütün bu farklı alanlar, anlaşılabileceği gibi gerçekte bir odakta toplanabiliyor.

Sanırım, ülkemiz öykücülüğünün bugünkü durumu ile ulaştığı yer konusunda da küçük bir mesajın olacaktır.

Öykünün, bizde bereketli bir toprağı var. Ama öyle sanıyorum ki, öykü yeni bakış açıları arıyor. Bu da kuşkusuz, sadece biçimde elde edilecek bir şey değil. Ama bakış açısı, aynı zamanda neyin ele alınıp işlenebileceğini de içeriyor.

Dileyelim 'İşlerin Yolunda Gitmesine Engel Olan Kim' kısa zamanda ortaya çıksın... **(Yazko Somut — 25 Kasım)**

TÜRKİYE İŞ BANKASI BÜYÜK ÖDÜLÜ

Her yıl edebiyatın bir dalına verilen Türkiye İş Bankası Büyük Ödülünü, 1983'te tiyatro dalında Orhan Asena kazandı.

Seçiciler kurulunda Salâh Birsel, Tarık Buğra, Yıldız Kenter, Cafer Tayyar Sadıklar, Prof. Dr. İrfan Şahinbaş, Prof. Dr. Sevda Şener, Haldun Taner bulunuyordu.

NECATİGİL ŞİİR ÖDÜLÜ

Necatigil Şiir Ödülü, «Nereye Uçar Gökyüzü» adlı kitabından dolayı Refik Durbaş'a verildi. Rauf Mutluay, Oktay Akbal, Fethi Naci, Edip Cansever, Hilmi Yavuz ve Doğan Hızlan'dan oluşan seçici kurul bu kararı oy çokluğuyla aldı. Seçici kuruldan ayrılan Kamuran Şipal'in yerine oybirliğiyle Adalet Ağaoğlu seçildi.

Behçet Necatigil Şiir Ödülü'nü kazanan Refik Durbaş:

SON ŞİİRLERİM KENDİMLE HESAPLAŞMA

Yurdagül ERKOCA

Bugüne dek hiçbir şiir yarışmasına katılmamasına karşın, ilki «Yeditepe» ikincisi de geçtiğimiz günlerde **«Behçet Necatigil Şiir Ödülü»** olmak üzere, iki ödüle değer görülen bir şair **Refik Durbaş.** Şair her ne kadar **«Bir dağ yamacında durmuşsun»** diyorsa da bugün şiirinin doruğunda. İçindeki sessizlikte yaşamını tüketmemiş, kişisel dramlarla toplumsal dramları örtüştürebilmiş bir şair.

Durbaş'a Necatigil Şiir Ödülü, 13 aralık salı günü Behçet Necatigil'in evinde eşi **Huriye Necatigil** tarafından verildi. **Refik Durbaş,** ödül dolayısıyla kendisiyle yaptığımız konuşmada, sanat ödülleriyle ilgili görüşlerini, şiir anlayışını, son kitabı «Nereye Uçar Gökyüzü»yle farklılaşan şiirini anlattı.

— Sayın Durbaş, bugüne dek hiçbir yarışmaya kendiniz katılmadınız, başkalarınca aday gösterildiniz. Katılmamanızın nedenini sorsak?

«Ödüle karşı değilim. Ancak bugün Türkiye'de ödülün işlevi yok. Belki çok fazla ödül olduğundan. Bence, ödülün niteliği kadar ödül veren kişilerin niteliği de önemli. Ancak yanlış anlaşılmasın, karşı olduğum birtakım isimler değil. Ödülü kim veriyor? Daha önce kimlere verilmiş? Bütün bunları gözden geçirmek gerek. Son yıllarda çok ödül çıktı ortaya: Şiir ödülleri... hikâye ödülleri... Düşündüğünüz zaman, üç yıl önce bu ödülü kim aldı, bilemiyorsunuz.»

— Bugüne kadar kaç kitabınız yayınlandı?

«60 kuşağı içinde en son benim kitabım çıktı. İlk kitabım **«Kuş Tufanı»** 1971'de, ikincisi 1974 yılında **«Hücremde Ayışığı»** adıyla yayımlandı. Ondan sonraki kitabım **«Çıkar Aranıyor»**la 1979 Yeditepe Şiir Ödülü'nü aldım. **«Denizler Sincabı»** adlı çocuk şiirleri kitabımı yine çocuk şiirlerinden oluşan **«İkinci Baskı»** ve **«Kırmızı Kanatlı Kartal»** izledi. Sonra, **«Çaylar Şirketten».** Bu arada, iki yıl askerlik yaptım ve o döneme ait şiirlerm, ödül kazanan **«Nereye Uçar Gökyüzü»** adlı kitapta toplandı.»

— Sayın Durbaş, şiirinizi oluştururken nasıl bir ön çalışma yapıyorsunuz?

«Şiiri kafamda önce kurarım. Kağıda yazmam. Aşağı yukarı iki, üç ayda o kafamda biçimlenir. Bazen bir mısra, bazen bir sözcük gelir aklıma. Sonra bir akşam oturup yazarım. **«Çırak Aranıyor»**u yazarken, Erzurum'a gittim. Oltu taşını nasıl işliyorlar, nasıl çıkarıyorlar, onları gördüm. Sonra İzmir'de bir fırında çalışmıştım. Ama illa şiir yazacaksın diye de yazdıklarını yaşamak zorunda değilsin. **«Kampana»** şiirini, bir gazetede okuduğum haber üzerine yazdım. Yani haberden esinlendim»

— «Çaylar Şirketten» ve «Çırak Aranıyor» adlı iki kitabınızda ortak bir üslup var. Son şiirleriniz ise, daha farklı. Bunu açıklar mısınız?

«Çaylar Şirketten» ve «Çırak Aranıyor» birbirine yakın konular. Hikâyeye dayanıyor buradaki şiirler. Alırsın bir adamı ele, işte Urfa'dan gelir, otobüs muavini olur. Sirkeci'de iş bulur bulmaz Almanya'ya gitmek ister. Bunları çoğaltmak mümkün benim için. Son şiirlerimle daha çok şiirin iç sorunlarına eğiliyorum. Diğerlerine benzemesin istedim. Bu yüzden farklı oldular herhalde. Hem biçim olarak, hem öz olarak diğer ikisinden farklı olsun istedim. Bu aynı zamanda kendimle de bir hesaplaşma oldu.»

— **Günümüzdeki şiir anlayışı konusunda ne düşünüyorsunuz?**

«Bazı dönemlerde şiir içine kapanır. Sanatçı açık seçik söyleyemediğini simgelerle söyler. Ama eğer sanatçı anlatamıyorsa yaptığı sanat değildir. Ben buna karşıyım. Sanatçıysan çağından, insanından sorumlusun. Simgelerle de olsa mesajını iletmek zorundasın. Ama bunu yaparken, slogancılığa da düşmemek gerek. 'Ben biçim araştırması yapıyorum, ben yeni bir şiir yazıyorum' diye anlamsız, kendi içine kapalı, insana hiç bir ipucu vermeyen şiirler yazanlara karşıyım.» **(Cumhuriyet — 15 Aralık)**

Behçet Necatigil Şiir Ödülü Refik Durbaş'a verildi

DURBAŞ: «NECATİGİL, TÜRK ŞİİRİNDE KENDİ BAŞINA AKAN AKARSULARDAN BİRİ»

Behçet Necatigil Şiir Ödülü «Nereye Uçar Gökyüzü» adlı kitabı için Refik Durbaş'a verildi.

Rauf Mutluay, Oktay Akbal, Fethi Naci, Edip Cansever, Hilmi Yavuz ve Doğan Hızlan'dan oluşan seçiciler kurulu, 50 bin lira tutarındaki ödülün Refik Durbaş'ın yapıtına verilmesini oy çokluğuyla kararlaştırdı. Ödül, Durbaş'a Behçet Necatigil'in ölüm yıldönümü olan 13 Aralık günü verildi.

1944 yılında Erzurum'da doğan Refik Durbaş, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde okudu. İlk şiiri İzmir'de yayınlanan Evrim dergisinde çıkan Durbaş, 1967 yılında «Alan 67» adlı bir edebiyat dergisi çıkardı.

İlk kitabını 1971 yılında yayınladı: «Kuş Tufanı». Bunu «Hücremde Ayışığı» (1974), «Çırak Aranıyor» (1978), «Denizler Sincabı» (1979), «İkinci Baskı» (çocuk şiirleri, 1979), «Çaylar Şirketten» (1980) izledi. Refik Durbaş «Çırak Aranıyor» adlı kitabıyla da 1979 Yeditepe Şiir Ödülü'nü kazandı.

Refik Durbaş, Behçet Necatigil ve adına konulan ödül üzerine şunları söyledi:

Behçet Necatigil, Türk şiirinde kendi başına akan akarsulardan biri. Hiçbir akıma bağlı kalmamış, kuşaklar tabyasında kendisine bir mevzi edinmemiş. Sigarasının külü gibi her zaman tetiği düşürmüş şiire. Kendine özgü bir sözcük dağarcığı ve titiz bir işçiliğe yaslanan söyleyişle büyük kentte çabalayan bunalımlar sarmalındaki orta tabaka insanının «tedirgin» şiirini yazma çabasına adamış şiirini. «Kapalı Çarşı»lardan «Çevre» «Evler»ine, «Eski Toprak»tan «Arada» «Dar Çağ»lardan geçerek «Yaz Dönem»lerine ulaşan bu akarsu boylarında hep «tedirginlik» çiçekleri açmış dizelerinde sanki. Gerçi sonraları «Divançe»yle başlayıp «En/Cam»la doruğuna varan, «Zebra» ve «Kareler Aklar»la varlığını sürdüren geleneğe yönelik biçim araştırmaları şiirinin negatifinde ilgi alanlarının dışında kalır gibi görünse de, genelde yaşadığı 40 yılı aşkın şiir serüveni Türk şiir tarihçesinin dip sularında onun şiirine kayıtsız kalınamayacağının bir göstergesi sayılabilmelidir yalnızca.

Behçet Necatigil Şiir Ödülü'ne katılmadım. Yalnız ona değil şimdiye dek hiçbir ödüle katılmadım. Necatigil Ödülü Seçiciler Kurulu'ndan bir saygın üyenin önerisi... Şunu vurgulamak istiyorum: Adına ödül konan sanatçının onuru, seçiciler kurulunun beğenisi, ödüle değer bulunan şairin ya da yazarın sanatında gösterdiği aşama düzeyinin bileşkesi sağlamıyor mu o ödülün saygınlığını? Önemli olan da bu bütünleşmenin ulaşabileceği akarsulara karışmak değil mi? Öyleyse, «Acebdir hâl-i âlem bilmeyen söyler bilen söyler». Yoksa «her iyi şiir bir eflâk kesimi» nasıl olabilir?

Nice şiirlerin dip sularından düşerek nefti dipnotunu zamanın...

(Milliyet Sanat — 15 Aralık)

SİMAVİ VAKFI EDEBİYAT ÖDÜLÜ

Simavi Vakfı Edebiyat Ödülü Haldun Taner ile Prof. Dr. Pertev Naili Boratav arasında bölüştürüldü. Seçici kurul, «kendine özgü anlatım ve ince mizah özelliklerini başarıyla sürdüren Haldun Taner'i «Yalıda Sabah» adlı eseriyle ödüle layık» görürken, «Türk Folkloru, Geleneksel ve Çağdaş Türk Edebiyatı» konusunda kapsamlı araştırma ve yorumlarının bir toplamı niteliğindeki iki ciltlik eseri nedeniyle» Boratav'ı ödüllendirdi.

11. Ödülünü Sedat Simavi Vakfı'ndan aldı.

HALDUN TANER: İLK HİKAYEM İÇİN ALDIĞIM 5 LİRA, BENİM İÇİN EN BÜYÜK ÖDÜL OLDU

Yurdagül ERKOCA

«Hem bu kadar ince eler, sık dokur ayrıntı inceliği, hem bu kadar akıcı ve aydınlık bir anlatı, hem böylesine entelektüel, hem bu kadar halkçı ve popüler olmanın sırrını yakalamış bir yazar.»

Sedat Simavi Vakfı Edebiyat Ödülü'ne değer görülen **Haldun Taner**'in **«Yalıda Sabah»** adlı kitabının arka sayfasında yer alan bu paragraf Alman dergisi **Wahrheit**'in Taner'e ilişkin görüşlerini aktarıyor.

Haldun Taner Türk hikayesini ulusal sınırların dışına taşıran, Türk hikayesine ince mizahı ve ironiyi getiren bir hikayeci, bir oyun yazarı, bir köşe yazarı... **Taner**'in bugüne dek aldığı ödüllerin sayısı **«New York Herald Tribune Hikaye Ödülü»**, **«Bordighera Mizah Festivali Hikaye Ödülü»** ile birlikte onu bulmuş. Bir bölümü basılmış, bir bölümü ise henüz basılmamış 65 eserin sahibi **Haldun Taner** ödül töreninden sonra yaptığımız görüşmede sorularımızı şöyle yanıtladı:

Sayın Taner, çok ödüllü bir yazar olarak ödülün sanata ve sanatçıya olan katkılarını anlatır mısınız?

«Her ödül gençlere bir yüreklendirme, tanınmış yazarlara da bir onay etkisi yapar. Saygıdeğer bir jüri tarafından yeteneğinizin onaylanması moralinizi yükseltir. Çabanızın boşa gitmediğini, farkınıza varıldığını anlarsınız. Yazar takımı şu fani dünyada bundan başka ne bekler ki? Çoğu kimseye ödül bir doping etkisi yapar. Hiç unutmam, Türk Dil Kurumu'nun Tiyatro ödülünü kazandığım gün hocam **Muhsin Ertuğrul «Hemen şimdi masa başına geç, bu hızla yeni piyesine başla. Bak kalemin nasıl kayacak»** demişti. Ödüllerin bir yararı da kazanan eser üzerinde okuyucu kitlesinin dikkatini çekmesinde görülür. Tabii bu yarar yayıncıların da yüzünü güldürür.»

Sedat Simavi Ödülü'nün önemi nedir sizce?

«**Sedat Simavi** Beyi genç kuşaklar sade **Hürriyet**'in yaratıcısı olarak bilirler, Oysa üstat bizzat sanatçı idi. Tiyatro piyesleri ve senaryolar, romanlar yazmıştı. Birçok dergiler çıkartmıştı. **Yedigün** bunların içinde adeta bir akademi gibi idi. Orada **Hüseyin Cahit, İbrahim Alaattin, Nurullah Ataç, Aka Gündüz, Reşat Nuri, Peyami Safa, Nizamettin Nazif, Vâlâ Nurettin, Muhsin Ertuğrul**, devrin daha nice ünlü kimseleri yazarlardı. Bundan 40 yıl kadar önce «**Töhmet**» adlı ilk hikayemi çekine çekine, reddedilir diye de takma ad ile bu dergiye gönderme cesaretini göstermiştim. Bir ay sonra hikayem çok güzel bir desenle çıkmıştı. Sevincimi tahmin edersiniz. **Sedat Simavi** Bey bir gün beni çağırttı ve «**Hikayenizi beğendim**» dedi. Yüzü gülmüyor ve bana bakmadan konuşuyordu. «**Başka hikayeler de yazarsanız basarım. Muhasebeye uğrayın, telif ücretinizi alın**» **dedi**. Basıldığı yeteri kadar büyük bir nimet değilmiş gibi, bir de telif ücreti alacağımı hiç düşünmemiştim. O gün aldığım o beş lira beni en çok sevindiren ödül oldu. Öyle ki geçen yıl «**Die Zeit**» dergisinin «Şeytan Tüyü» adlı hikâyem için bana ödediği 1100 marklık rekor ücret bunun yanında solda sıfır kaldı. Şimdi de mesleğimin ilerlemiş döneminde edebiyat jürisinin bana layık gördüğü bu saygın ödül beni yazarlıkta ilk yüreklendiren **Sedat Simavi**'nin adını taşıyor. Bu mutlu bir rastlantı».

Sayın Taner, niye roman değil de hikaye?

«Hikaye romandan çok başka bir yaklaşım ve turnür gerektirir. Ben hikayeyi romandan çok daha zor ve zor olduğu kadar da mükemmel bir tür olarak kabul ediyorum. Romanda insan yayılabilir, ama hikayede anlatılmak isteneni derli toplu bir yoğunlukta anlatmak gerekir. Aynı zamanda hikaye de roman kadar derin olabilir. Kısalığı, az kişi ve az olayla yetinişi hayatı yoğun olarak yansıtmadığını göstermez. Bilakis aynı yoğunluk hikayede de vardır.»

Hikayeciliğiniz yanı sıra oyun yazarlığınız da var. Bir seçim yapmak zorunda kalsaydınız hangisini yeğlerdiniz?

«Piyes kolektif bir çalışmadır. Siz metni yazarsınız. Buna rejisör, aktör, dekoratör, ışıkçı, müzikçi kendi katkılarını da getirirler. Bu, adamına göre bazen çok iyi, bazen de kötü sonuçlar verebilir. Oysa hikayede tek sorumlu sizsiniz. Senarist, rejisör, kameraman hep sizsiniz. Hikaye sizin kişiliğinizin rengin daha çok taşır. Üstelik tiyatroyu çok kişi seyreder. Piyes yazarken büyük kitlelerin algılamasını da hesaba katmak zorundasınız. Öyküde böyle bir kaygı yoktur. Öykü sizin dalga uzunluğunuzdaki insanlara, dostlara yazdığınız mahrem bir mektuba benzer. Büyük kalabalıklardan çok küçük fakat anlayışlı bir okur grubuna seslenir.»

«**Şişhaneye Yağmur Yağıyor**», «**İznikli Leylek**», «**Memeli Hayvanlar**», «**Yalıda Sabah**» **gibi birçok öykünüzde hayvanlar ya ön planda ya da hikayenin baş kişisini oluşturuyor. Bunun nedeni var mı?**

«Olmaz olur mu? Bir değil, iki sebebi var. Hayvanlar ve bitkiler, dünyamızın kaçınılmaz parçaları. Çevremizin değişmez dekorları. Bu sebeple yaşam onlarsız yansıtılamaz. İkinci nedeni de şu: Hayvanlar ve bitkiler insanlardan daha sahih ve sağlam. Neyseler o'lar. Gıllıgışları, dalavereleri, ikiyüzlülükleri yok. İkide bir hayvanlara, ağaçlara, doğaya yer vermek insanların bu saydığım niteliklerini vurgulamaya da yarıyor.»

Türk hikayeciliğinin bugünkü durumunu değerlendirir misiniz?

«Öykücülüğümüz 1945-1950'lerde altın yıllarını yaşadı. Başta **Sabahattin Ali, Sait Faik, Orhan Kemal** olmak üzere öykücüler o tarihte baş tacı edilirlerdi. Daha sonra «**Küçük Dergi**»nin başlattığı edebiyat matineleri, şiirin yanında öykünün de tadını büyük okur kitlelerine tattırdı. Hikaye kitapları da iyi satılır oldu. Sonra bir durgunluk geldi. Daha sonraki dönemde yetişenler içinde değerli, yetenekli

öykücüler yetişmesine yetişti ama, okuyucuda o eski heves ve istek azaldı. Bunun nedenlerini edebiyat dışı etkenlerde aramak gerek. Biz öykü yazdığımız zamanlar talep bakımından çok daha şanslı olmuştuk. Bugün genç öykücülerimiz okur kitlesinin duvarlaşmış pasifliğini de yıkmak zorundalar. Bereket versin son yıllarda Tüyap Kitap Fuarı, tüm türlere olduğu gibi öyküye de rağbeti arttıran bir sihirli değnek oldu.»

Uzun yıllar bu işle uğraşmış, birçok ödüle değer görülmüş bir hikayeci olarak» «iyi bir hikayenin nasıl olması gerektiğini» söyler misiniz?.

«Hikayede önce bir atmosfer olmalı, bu en önemli öğedir. İyi bir hikaye yapaylıktan uzak olur. Hikayede soyuta kaçmayı da ben onaylamıyorum. Açık seçik olmalı hikaye. Açık seçiklik ve sadelik yazarın okura nezaket borcudur bence. Kısacası iyi bir hikaye soyutla somutun, gerçekle şiirin mutlu bir bileşimi olmalı. Yazarın yüreğinin sıcaklığını taşımalıdır. Hikaye yoğun bir yaşam tecrübesinin kağıda yansımasıdır çünkü.»

(Cumhuriyet — 12 Aralık)

Sedat Simavi Sanat Ödülleri

SİMAVİ EDEBİYAT ÖDÜLÜ, BORATAV'LA HALDUN TANER ARASINDA PAYLAŞTIRILDI

Füsun AKATLI

Simavi Vakfı edebiyat ödüllerinin bir özelliği, değerlendirmede, o yıl yayımlanmış yapıtların yanı sıra, yazarlarının yazınsal birikiminin, yapıtlarının bütünlüğünün de gözönünde bulundurulması. Gerçi olağanüstü başarısıyla dikkati çeken bir yapıt söz konusu olursa, yazınsal geçmiş ölçütü gözetilmeyebilir; ama bu yıla kadar, ödüle değer görülen yazarların hepsi için, ödüle katılan yapıtlarının yanında, retrospektif bir değerlendirme de söz konusu oldu. Gelenekleşmeye yüz tutan bu yaklaşım, bu yılki ödüllendirmede de benimsenmiştir. Nitekim; gerek Haldun Taner'in gerek Pertev Boratav'ın, ödüle değer görülen yapıtlarıyla birlikte, yazarlık kişilikleri de ödüllendirilmiş oluyor.

Peter Naili Boratav'ın iki ciltlik «Folklor ve Edebiyat» adlı incelemesi; zaten kendi içinde, yazarının 1929'dan 1982'ye uzanan 53 yıllık emeğinin bir dökümü ve ürünüdür.

«Yalıda Sabah»ı ödüllendirirken de seçiciler, Haldun Taner'in özellikle öykücülükteki çizgisini değerlendirmiş oldular.

Ödül Yönetmeliğine bu yıl eklenmiş olan bir madde ile, edebiyat incelemelerinin de ödül kapsamına alınmış olması, Boratav'ın değerli yapıtının ödüllendirilebilmesi gibi mutlu bir olanak yarattı. «Folklor ve Edebiyat» adlı oylumlu yapıt; yazarının gazete ve dergilerde çıkmış, belirli amaçlarla hazırlanmış Armağan ve Yıllık'larda yer almış tüm yazılarını kapsıyor. Bunların 1945'e kadar tarihlenenleri, 1939 ve 1945 yıllarında iki kitap olarak yayımlanmış. Elimizdeki yapıt hem bu iki kitabı, hem Boratav'ın 1945'den sonraki çalışmalarını içine alıyor.

Yazar Önsöz'de; eski yazılarını, dillerinde bir değişiklik yapmadan, aynen yayımladığını belirtiyor. «Her yazı içeriğiyle, diliyle, üslubuyla bir bütün olarak yazıldığı çağın damgasını taşır ve ilk yazıldığı gibi kalmalıdır.» diyerek gerekçelendiriyor bu tutumunu. Yine Önsöz'de, Boratav'ın şu açıklaması da yer alıyor: «Okuyucu, yazılarımı bir elemeden geçirip ayıklamadığımın farkına varacaktır. Sonradan düzeltilmiş yanlış görüşleri, tamamlanmış ya da tamamlanmadan kal-

mış eksikleri, dilde ve üslupta bugün beni de tedirgin eden beceriksizlikleri içeren yazıları kitaptan çıkarmaya gönlüm razı olmadı. Bu yazıların tümü yazıldıkları yılların türlü sorunlarını yansıtan ve o sorunlara yazarın bakışlarını aktaran düşün ürünleridir ve bu nitelikleriyle en azından birer belge değeri taşırlar. Yarım yüzyılı aşan bir sürenin türlü kültür konuları üzerine eğilecek olanlara yararları dokunabilir düşüncesiyle, bilim, dil, üslup değerleri ne olursa olsun, ne yazmışsam bu kitaba hepsi girsin istedim.»

Gerçekten de; yapıtın, folklor ve halk edebiyatı konularında pek zengin olmayan kitaplığımız için değerli bir bilgisel kaynak sağlamasının yanında, özellikle yöntembilimsel açıdan, tarihsel bir belge olarak da aydınlatıcı niteliği var.

1. cilt üç bölümden oluşuyor. İlk bölümde folklor, halk edebiyatı, halk edebiyatı ile edebiyatın ilişkileri, folklor ve halk edebiyatı öğretiminin sorunları gibi genel konular üzerine yazılmış yazılar yer alıyor. İkinci bölümde, derlemeler ve arşivlerle ilgili 1942-47 yıllarında yapılmış incelemeler var. Üçüncü bölümde, daha çok, monografik yaklaşımla kaleme alınmış yazılar bir araya getirilmiş. Evliya Çelebi, Hüseyin Rahmi, Ömer Seyfettin, Namık Kemal, Sabahattin Ali, Halikarnas Balıkçısı, Boratav'ın üzerine eğildiği yazarlardan birkaçı.

«Folklor ve Edebiyat»ın 2. cildindeki bölümlerde, yazarın ilgilendiği ana konular öbeklendirilmiş. Her bölümde, o konuya ilişkin genel ya da kuramsal yazıların yanında, örnekler üzerinde duran incelemeler de bulunuyor.

1. bölüm Halk Şairleri'ne ayrılmış. Karacaoğlan, Dadaloğlu, Erzurumlu Emrah ve Yunus ele alınıyor bu bölümde. «Roman, Destan, Hikaye» başlıklı 2. bölümde özellikle Dede Korkut hikayeleri üzerine yazılmış incelemeler ilgi çekici. Çağcıl yazında da, masal türünün olanaklarından yararlanma girişimlerinin zaman zaman gündeme geldiği günümüzde, «Masal, Fıkra, Efsane» başlıklı bölümde de ilgi ile okunacak yazılar var. «Türkü, Ağıt, Ninni» bölümünü «Halk Tiyatrosu» bölümü izliyor ki, Boratav'ın kitabının, halkbilimi halk sanatı yönünden bir boşluğu dolduran diğer bölümlerinin yanında en cılızı bu. Gerçekten de, halk tiyatrosu dışındaki konular için elimizdeki kitap, neredeyse üvey evlat muamelesi görmüş bir inceleme alanına, hafif, popülist ya da turistik yaklaşımlara itibar etmeyen, ciddi, bir bilim adamının ağırbaşlılığını ve nesnelliğini örneklendiren önemli bir katkı getiriyor.

Pertev Naili Boratav'ın «Folklor ve Edebiyat»ı gerek kuramsal temelleri, gerek uygulama örnekleri yönünden, ciddi bir emeğin ürünü ve bakir sayılabilecek bir alana ışık tutan yararlı bir yapıt olması bakımından 1984 yılı Simavi Edebiyat Ödülünü, Haldun Taner'in «Yalıda Sabah» adlı öykü kitabıyla paylaşmaya layık görülmüştür.

İlk verildiği yıldan sonra ilk kez bu yıl iki yapıta paylaştırılan ödülün diğer sahibi de Haldun Taner. «Yalıda Sabah», Taner'in bütün öykülerini bir araya getiren dizinin dördüncü kitabı. Böyle bakılarak, ödülün, aslında yazarın tüm öykülerini, bir bütün olarak öykücü kişiliğini değerlendirmek amacına yöneldiği söylenebilir.

Haldun Taner gerçekten de öykücülüğümüzde özgün ve önemli bir yeri olan ve çizgisini hep koruyan bir yazar. Mizahı yazınsal kılmayı başarmış çok az kişiden biri edebiyatımızda. Öykülerindeki ironi öğesi hep, yazınsallığın dışına taşmayın bir ölçüyü tutturmuş, onun edebiyatçı kişiliğinin belirleyici bileşenlerinden biri olmuştur.

«Toplumsal»la «bireysel»in dengesini; herbirini, öyküsünün gerektirdiği ve taşıyabileceği ağırlıktan fazlasıyla zorlamayarak kurmaya özen gösteren bir yazardır Haldun Taner. Böyle olduğu içindir ki, toplumsal çözümlemeleri de, kişilerini

tiplemekte başvurduğu çarpıcı ayrıntılar da hiçbir zaman sıritmaz öyküsünde.

Derinlik, incelik ve kurgu işçiliği kadar gözlem ve ayrıntı çeşitliliği yönünden de zengindir Taner öyküsü. Dili ve biçemi klasik sayılabilir, dünyaya bakışı ve yorumları hep çağcıldır. Bu nitelikleriyle hem kolay ve tad alınarak okunan, akıcı, okuru saran öyküler yazmış, hem de bunları dikkate değer saptama ve derinlikli çözümlemeleriyle boyutlandırmıştır. Tiplerden, durumlardan, ruh hallerinden, aykırılıklardan, hatta durağan bir nesneden öykü çıkartmanın ustasıdır Taner.

«Ayışığında Çalışkur»a, Taner öykücülüğünün, hemen bütün özelliklerini, yine onun o kendine özgü çelebi mizahıyla yoğurulmuş olarak barındıran tipik bir örnek gözüyle bakılabilir. «Şişhane'ye Yağmur Yağıyordu» da, Taner'in öykünün kurgusuna ve yapı özelliklerine verdiği önemin hiç de içeriğe verdiği önemden geri kalmadığını kanıtlayan bir başka örnek olarak anılabilir.

«Yaşasın Demokrasi»den «Sancho'nun Sabah Yürüyüşü»ne kadar yayımladığı öykü kitaplarıyla kişiliğini belirlemiş, öykü yazınımızda kendine özel bir yer edinmiş olan Taner'in, «Yalıda Sabah» son öykü kitabı oluyor. Bu kitapta yedi öykü var. «Küçük Harfli Mutluluklar», «Şeytan Tüyü» ve «Yaprak Ne Güzel Yeşil» adlı öyküler, Taner çizgisinin belli başlı özelliklerini taşıyan en iyi öyküleri bu kitabın. «Yalıda Sabah» adlı öyküde Hadun Taner, betimlemeye dayalı bir anlatıyı, olay kullanmaksızın, salt ayrıntı vurgulamaları ile öyküleştirmiş.

Simavi Edebiyat Ödülü, «Yalıda Sabah» vesilesiyle, Haldun Taner'in bir öykücü olarak sergilediği başarı toplamına ve yazınsal kişiliğine verilmiştir.

(Milliyet Sanat — 15 Aralık)

YAZKO ŞİİR ODÜLÜ'NÜ PAMUKÇU ALDI

YAZKO'nun düzenlediği 1933 Ödülleri'nin sonuçları belirlendi. Şiir dalında yarışmaya Barış rümuzuyla katılan **Celal Pamukçu**'nun yapıtı birinciliği kazandı.

Hüsamettin Bozok, Abdülkadir Bulut, Sabahattin Kudret Aksal, Mustafa Öneş ve **Kemal Sülker**'den oluşan seçici kurul, şiir dalında yarışmaya katılan yapıtları inceledikten sonra **Celal Pamukçu**'nun yapıtını birinciliğe değer buldu.

Konur Ertop, Ahmet Oktay, Salim Şengil, Recep Bilginer ve **Atilla Özkırımlı**'dan oluşan seçici kurul ise roman ve öykü dalında yarışmaya katılanlar arasında birinciliğe değer yapıt bulunmadığına karar verdi.

TOBAV'IN OYUN YARIŞMASINI KAZANANLAR BELLİ OLDU

Devlet Tiyatroları Opera ve Balesi Çalışanları Yardımlaşma Vakfı'nın (TOBAV) açtığı oyun yazma yarışmasında, **Erkan Gökgücü**'nün yazdığı «**Ramazan'la Cülide**» ve **Tuncer Cücenoğlu**'nun yazdığı «**Kadıncıklar**» adlı oyunlar ödül aldı.

Ergin Orbey'in başkanlığını yaptığı, **Ayşegül Yüksel, Yücel Erten, Selçuk Uluergüven, Sıtkı Tetekmen** ve TOBAV Başkanı **İzzet Polat Ararat**'tan oluşan seçici kurul ayrıca, **Adem Atar**'ın «**İçimizdeki Göçük ve Denizden Kovulmak**», **Mustafa Balel**'in «**Gün Vurgunu**» ve **Rümuz Enlem**'in «**Gidenin Götürdüğü**» adlı oyunlarını övgüye değer buldu.

«GÖREBİLDİKLERİMİ YAZIYORUM»

Emine IŞINSU

«Küçük Dünya» adlı romanıyla Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Sanat Armağanı ve «Bir Yürek Satıldı» adlı eseri ile TRT Radyo Oyunları Yarışması dram bölümü

birinciliğini kazanan, geleneklere bağlı, sağın en çok okunan yazarlarından EMİNE IŞINSU. Yankı'nın sorularını cevaplandırdı·

YANKI — Edebiyata nasıl başladınız? Şiir ve oyun yazarlığını bırakıp romana yönelmeniz nasıl oldu?

IŞINSU — Kendimi farketmeye başladığım ilk çocukluk yıllarımdan beri, aile içinde yaşadığım kesif edebi havadan olsa gerek, yazmak hayatımın akışı içinde çok tabii bir olay oldu. Bir manada içgüdü, bir manada ihtiyaç; yemek yemek, su içmek gibi... Giderek yazı, hayatımın çok önemli bir parçası haline geldi: içgüdü, yerini şuurlu bir çalışmaya bıraktı, kendimi aşma gayretine bıraktı.

Şiirde başarılı olmadığım için, yazmayı bıraktım. Oyunu bırakışım ise tamamiyle bencil bir duygudan kaynaklanıyor. Eserlerimi, yönetmen oyuncular, dekoratörler gibi diğer sanatçıların yorumlarıyla paylaşmak istemiyorum.

YANKI — Konuları ve tipleri nasıl seçiyorsunuz?

IŞINSU — Konum tektir: İnsan!.. Realitelerle içiçe, realitelerin dışında, yanında, yahut karşısında insan. Hikaye edilen olaylar, insanımı çeşitli zaviyelerde ve durumlarda ortaya koyabilmek için, birer vasıtadır.

Bir kişinin hayatında, yaşantısını tesir altına alan, birbirine paralel, ancak etki-tepki durumunda yürüyen: zaman zaman çelişen, zaman zaman uyuşan ve devamlı oluşum halinde iki dünya vardır. İç ve dış dünyalar. İşte bunların çatışmasından, o insan içi uyum, açıklık, terakki de doğabilir; uyumsuzluk, dar görüş, hattâ tükeniş de... Mamafih tükeniş, yalnız iki romanımda «Canbaz»ın Ali'sinde, «Çiçekler Büyür»ün Rıza'sında işlenmiştir. Aslında ümidin bir yerlerde ışıdığını hep hissederim. O «bir yerler» her ne kadar dış dünyada mekan tutmuş gibi görünürse de, bana göre, kişinin iç dünyası ile ilgilidir.

Romanlarımda hikaye ettiğim olayların tümü benim başımdan geçmemiştir, fakat yaşayabildiğim, özdeşleşebildiğim insanları «tip» olarak seçiyorum, diyebilirim. Hareket noktaları bildik bir olay, olaylar dizisi, hatıralar, aşırı duygular yahut fikirlerdir, pek mühim değil. Romanım, özdeşleşebildiğim kişilerin yaşama çabalarıyla devam eder.

YANKI — Bu çabalar tükendiği zaman?

IŞINSU — O zaman, işte o zaman benim öz yaşama gayretim de durmuş gibi olur. Her romanın bitişinde bir garibimdir. Renksiz bir boşluk içinde, sersemlemiş, ne yapacağını bilmez bir hal!

YANKI — Romanınızda çocuk yetiştirme ile toplumumuzdaki kültürel değişmenin sergilendiği görülüyor. «Küçük Dünya» da ana baskısından kaçan Nur, çocuğunu yine ana olarak kendi istediği gibi yetiştirmek istiyor. «Canbaz» da ise Gülnaz, annesinin terbiye biçimini beğenmeyip kendi kızını ters bir doğrultuda yetiştirmeye çalışıyor. Bu yaklaşımlarınız, toplumun çocuk eğitimine yönelmiş bir tenkid midir? Gülnaz'ın geldiği son nokta, mesajınız mıdır?

IŞINSU: Tenkitten ziyade, gerçekleri tesbit demek daha yerinde olur. Gülnaz'ın geldiği son nokta, kısaca analığın mesuliyetlerini idrak ederek, kızının meselelerine kesin bir otorite gibi değil, fakat samimi, yumuşak, tartışmaya açık bir şekilde sahip çıkması, Selen'in yürüdüğü yolda ona destek olması, ebeveyn - çocuk münasebetleri için bir teklif kabul edilebilir.

YANKI — Son romanınız Canbaz'da «olumsuz» tip Ali'yi okuyucunun nefret etmeyeceği bir biçimde, hattâ biraz sempatik olarak sunuyorsunuz. İlhan'ı da idealize etmemişsiniz. Renklerin keskinleştiği bir dönemin çatışmalarını konu edinen romanınızda neden böyle bir yaklaşımınız var? «Kötü adam», «İyi adam», çelişkisini niye sergilemediniz?

IŞINSU — Tam anlamıyla kötü yahut iyi insan var mıdır?.. Yoktur, kişinin doğuştan getirdiklerini, mizacı reddediyor değilim, buna rağmen iyi ve kötü diye tam bir ayırım yapmak mümkün değildir. Çünkü insan karakterini yoğuran, şekillendiren, onu müsbete yahut menfiye iten pek çok faktör vardır. Bunlar, hayatın realiteleridir. Masal yazmıyorum, roman yazıyorum, o halde önce kendime sonra okuyucuma karşı dürüst olmam, görebildiğim, hissedebildiğim gerçekleri anlatmam lazım. İlhan ve Ali aynı yörede doğmuş fakat cemiyetin farklı kesimlerinde, farklı hayat şartları içinde yaşamış, farklı terbiye ve eğitim almış, fakat mizaç itibariyle birbirlerine pek benzeyen iki gençtir. Onlar, bir kağıdın iki yüzü gibidirler ve ne tam anlamıyla olumlu, ne tam anlamıyla olumsuz... Birini, idealize etmek, niçin?.. Evet, renklerin keskinleştiği bir dönemin insanları, ben şahsen hangi keskin rengin bir noktasında bulunursam bulunayım, romanlarımda gerçekleri saptırmak, yahut abartmak hakkını bulmam kendimde.

YANKI — «Canbaz» da Mehmet, dolayısıyla bir hayli incelediğiniz Zen Budizm, modern psikoloji ve tasavvufla bir ilgi kuruyorsunuz, nedenini açıklar mısınız?

IŞINSU — İlgiyi ben kurmuyorum, böyle bir ilgi zaten mevcut. Ben, Mehmet'in ruhi gelişmesinde, şu üçünün münasebetine kadar işaret etmiş oldum. Canbaz'da, canbazlar arasında bir tek Mehmet, denge sopasını şuurla seçip, onu şuurlu bir şekilde kullanmak isteyen biridir. İdeolojik akımların, fikir çatışmalarının ötesinde; önce kendisine, insana ulaşmak, sevgi ve bilgiden alabildiğince nasibini almak, kafa ve gönül bütünleşmesni sağlamak, belki özetle «hür insan» olmak isteyen biridir. Kamil insana yönelmek, sonra **mükemmel olanla** özdeşleşmek ister. Onun bu seçtiği yolda, piskoloji bilgisi ilk adımdır. Batı kültürü ile yetiştiği için, bir sonraki adımda Zen Budizm ona cazip görünür, ancak daha sonra tasavvuf'u, bize ait olanı, kendine ait olanı bulacaktır. Zen Budizm ve tasavvuf malum olduğu üzere, iki manevi kurtuluş yoludur Tasavvuf Budizm'den etkilenmiştir, mamafih İslam'a aykırı değil, bilakis kitap ve sünnetten hareketle belli bir gönül tecrübesi ve hayat tarzı teklif eder. Amaç kişiyi her dem uyanık kılmak, kendine döndürmek, varoluşunun sorumluluğunu öğreterek onu bu dünyada manevi planda geliştirmek, bu dünyada ve öte dünyada huzura kavuşturmaktır. Modern psikoloji, psikiyatri diyelim; ruhi dengesizliklerin sebep olduğu davranış bozukluklarını, insanın kendisi ve çevresi ile olan uyumsuzluğunu tedavi eden bir ilmi metod, kişiye öte dünya huzuru vadetmiyor. İnsana kendisini görmesini, insan olmanın mesuliyetlerini idrak ettirerek, özü ve diğer insanlarla uyumlu münasebetini mümkün kılıyor, dolayısıyla anlayış, sabır, hoşgörü ve sevgiyi öğretiyor, o insanın çabası ile orantılı olarak, davranış bozukluklarını ortadan kaldırıyor... Böylece Mehmet'e göre de, bu üçü arasında sıkı bir ilgi vardır, psikoloji bilgisi, hatta psikiyatri tedavisi, mükemmele doğru ilk adım sayılmalıdır.

YANKI — Son zamanlarımızda edebiyatımızda bir psikanaliz yönelişi var. Bayan romancılar bunu «kadın özgürlüğü» açısından ele alıyorlar. Sizin romanlarınızdaki kadın tiplerinin böyle «psikanalitik» bir yaklaşıma konu olmadığı görülüyor. Nur'lar, Ceren'ler, İlay'lar. Selen'ler. Tülin'ler Hiçbir romanınızda kadını cinsel problemleri ile ön plana çıkarmamış olmanızın sebebi, Zen Budizm. Erich Fromm, tasavvuf gibi etkenler midir?

IŞINSU — Hanım romancılarımızın «kadın özgürlüğü» meselesine eğilmelerini son derece olumlu karşılıyorum. Ancak bu hürriyeti sadece cinsel problemler açısından görmek, meseleyi çok dar bir sınır içinde ele almak olur ki, bu da bence bir başka çeşit bağımlılıktır ve kişiyi hürriyet kavramından uzaklaştırır. Bence kadın hürriyeti; kadının «insan» olarak kendi şuuruna varması: evde, işde, sosyal

yaşantısında münasebette bulunduğu diğer kadın ve erkek insanlarla, hak ve vazifeleri eşit olarak paylaşması demektir. Mesele bir bütündür. Ne erkeklere bir yarış, ne de kadının kendisini iştah açıcı bir sergi metaı sayması... Yahut, ne ekonomik özgürlük diye ev içinde ve dışında çalışıp kendini aşırı yıpratması, ne de cinsel özgürlük uğruna, yerleşmiş, dünyaca umumileşmiş ahlaki kuralları hiçe sayarak, peközel belirli grupların cinsi arayışlarını benimsemesidir...

Cinsel problemler kadın-insan hürriyetinin bir parçasıdır. Doğru, ben kadınlarımda bu problemleri öne çıkarmadım, ama reddettiğim veya önemsemediğim için değil. Erkeklerde de ön plana çıkardığım söylenemez; çünkü parçalarla değil, bütünle alakalıyım.

YANKI — Fazla tasvire girmiyorsunuz?

IŞINSU — Dış dünyanın fotoğraflarını çekmektense, bu dünyanın, kişinin iç dünyası üzerindeki çeşitli görünüşlerinin tahlilini yapmayı tercih ediyorum. Yine de tam şuurla yaptığımı iddia edemem, görebildiklerimi yazıyorum demek daha doğru olur.

YANKI — Şimdi ne yapıyorsunuz? Bir hazırlığınız var mı?

IŞINSU — Şimdi Mehmet'le meşgulüm. Canbaz'da Mehmet, romanın en önemli kişisi olmasına rağmen gerilerde kaldı., bulanıktı, pek iyi anlaşılamadı. Onun hayatını takip etmek istiyorum, fakat daha yazmaya başlamadım.

(5—11 Aralık 1983 Yankı)

TÜRK EDEBİYATI VE EDEBİYATÇILARI YURT DIŞINDA

TÜRK YAZINI «EUROPE» DERGİSİNDE

Fransa'nın başkenti Paris'te yayınlanmakta olan «Europe» dergisinin son sayısı Türk Yazını'na ayrıldı. Aylık derginin, birleşik olarak çıkan Kasım-Aralık 1983 sayısında Türk ozan ve yazarlarının yapıtlarına yer verildi.

Dergide; Nedim Gürsel'in «Türk Yazınının Gelişimi» ve Nazım Hikmet'in «'İnsan Manzaraları'ndan Köylü Portreleri» başlıklı incelemeleri, Sabahattin Eyüboğlu'nun «Bizim Anadolu» adlı anlatısı, Abidin Dino'nun «İstanbul ve Ozanlar», Güzin Dino'nun «Romancı Yaşar Kemal'in Yapıtları Üstüne» ve Altan Günalp'ın «Epik Düşünce ve Çağdaş Yazın» adlı araştırma-inceleme yazıları; Yahya Kemal, Ahmet Haşim, Nazım Hikmet, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Orhan Veli, Oktay Rifat, Melih Cevdet Anday, Behçet Necatigil, Ahmet Arif, Can Yücel, Turgut Uyar, Edip Cansever, Ece Ayhan, Özdemir İnce ve Ataol Behramoğlu'nun şiirleri ve Sabahattin Ali, Sait Faik, Orhan Kemal, Yaşar Kemal, Sevgi Soysal, Erdal Öz, Ferit Edgü ve Nedim Gürsel'in öyküleri yer aldılar

(6 Ocak 84 Somut)

«BOYNU BÜKÜK ÖLDÜLER» FRANSIZCAYA ÇEVRİLDİ

Yılmaz Güney'in **«Boynu Bükük Öldüler»** adlı romanı, Fransa'da J.C. Lattès Yayınevi tarafından **«Les Champs de Yüreghir»** adıyla yayınlandı. Kitapla ilgili bir kısa tanıtma yazısı yazan **«Le Matin»** gazetesi sanat edebiyat sayfaları sorumlusu **Françoise Xenakis** şöyle diyor: **«Sinemacı Yılmaz Güney, aynı zamanda bir yontucu. Sözcüklerin yontucusu. Bu durumda da her imgesi kendi başına bir yapıt oluyor. Yeteneği, bir Kazancakis ya da bir Yaşar Kemal'in kullandığı malzemeyle kendini gösteriyor. Anadolu'nun çorak toprağından o renklerin, ritmlerin patlayışından, Yılmaz Güney, kil - sözcükler aracılığıyla özgürce yaşamak için toprağın karanlığından fışkıran kişiler yaratıyor.»**

(10 Mart Cumhuriyet)

YAŞAR KEMAL SORBON ÜNİVERSİTESİ'NDE KONGREYE KATILDI

Fransız Hükümeti ekonomik krize çareyi bu kez maliyeci ve iktisatçılar yerine sanatçılarda aradı. Bu amaçla 300 ünlü yazar, yönetmen, tiyatro ve sinema oyuncusu gibi sanatçılar Sorbon Üniversitesi'nde düzenlenen bir seminerde biraraya geldi. Ünlü yazarımız **Yaşar Kemal**'in de katıldığı seminer iki gün boyunca sürdü. Çeşitli görüşlerin ortaya atıldığı seminerde **«Yaratma ve Ekonomi Masası»**nı yöneten **Kenneth Galbraith, «iktisatçılar ellerine verilen makinayı kırdılar. Onu yalnızca sanatçılar yine işler hale getirebilir»** dedi.

Çok sayıda ülkeden 300'e yakın ünlünün biraraya gelmesiyle Sorbon Üniversitesi Cumartesi ve Pazar günleri tarihinin en renkli seminerine tanık oldu. Sinema Sanatçısı **Sophia Loren**'den, Senegal Devlet Başkanı **Senghor**'a, **«kıyamet»** filmini

yöneten **Francis Coppalla**'ya kadar çok sayıda ünlü bir araya geldi. Fransız Kültür Bakanı'nın çağrısına uyanlar arasında, Nobel ödüllü iktisatçı **Leontief**, feminist **Kate Millet**, İtalyan tiyatro adamı **Streğler** ve **Peter Ustinov** da bulunuyordu. Seminere katılan ünlüler yuvarlak masalar etrafında bir araya gelerek, uluslararası gelişmeler hakkında tartıştılar.

Seminere katılan ünlü yazarımız **Yaşar Kemal** yaptığı konuşmada şunları söyledi: **«Gelişmiş ülkelerin kendi aşılarını dünyanın en ücra köşelerine, kadar götürebildiklerini görüyoruz. Bu kaçınılmaz bir olaydır. Ama ben inanıyorum ki, kendi insanı ve kültürel değerleri üzerine kurulan yapıtlar ,tüm ideolojik yapıtlardan daha üstün ve etkilidir»**. İtalyan yazar **Umberto Eco** ise şu sözleriyle ilgi çekti: **«Ben kültür adamı olarak krizleri çözmem, kriz yaratırım. Ama bizim anladığımız kriz dünyayı yeniden tartışma konusu yapmak, onu yeniden yaratmaktır»**.

Seminerin kapanış konuşmasını ise Fransız Cumhurbaşkanı **François Mitterrand** yaptı. Mitterand, **«Kültür endüstrileri geleceğin endüstrileridir. Kültüre yatırım yapmak ekonomiye yatırım yapmaktır»** dedi.

(15 Şubat Güneş)

AZİZ NESİN'İN «TOROS CANAVARI» KIBRIS RUM TV. SİNDE

— Kıbrıs Rum Radyo Televizyon Kurumu, önceki günkü Tiyatro Saati'nde, **Aziz Nesin**'in **«Toros Canavarı»** adlı yapıtını yayınladı. Böylece, Kıbrıs Türk toplumu, **Aziz Nesin**'in ilk kez yabancı bir dile çevrilip oynanan yapıtını Rum televizyonundan izleme olanağı buldu.

Yunanistan Radyo Televizyon Kurumu'nun pazartesi Tiyatro Saati için renkli çevrilen ve Yunan televizyonlarında gösterilen **«Toros Canavarı»**nın Rum kesiminde de ilgiyle izlendiği ve beğenildiği öğrenildi.

Ermos Aryeos'un Yunancaya çevirdiği yapıtın oynanışı sırasında İstanbul'dan görüntülerle Türk müziğinden ünlü parçaların kullanıldığı dikkati çekti. **Mihali Papanikolau** ile **Kosta Katsarobulo**'nun yönettiği filmde **Athinodoros Brusali, Aliki Aleksandraki** ve **Yannis Kalanjobulos** oynadılar

(7 Mart Cumhuriyet)

ÖZDEMİR İNCE ULUSLARARASI «BÜYÜK ŞİİR ÖDÜLÜ SEÇİCİ KURULU»NA DAVET EDİLDİ

— Şair Özdemir İnce, Belçika Krallığınca desteklenen ve dünyanın önde gelen şiir ödüllerinden biri olan Uluslararası Büyük Şiir Ödülü Seçici Kurul üyeliğine davet edildi. Ödül iki yılda bir, dünya şiirine yapıtlarıyla katkıda bulunan ve etkileyen şairlere veriliyor

Bu yıl eylül ayında Liège'de yapılacak olan Uluslararası Biyenal **«2000 Yılında Şiir»** adını taşıyor ve konusu **«Şiir ve Bilimlerin İlişkisi»** olarak belirlenmiş. Seçici kurul başkanlığına da, **İlya Prigogin**'in getirilmesi bekleniyor.

Uluslararası Büyük Şiir Ödülü, bundan önce **Saint John Perse, Octavio Paz, Yannis Ritsos, Leopold Sedar Senghor, Vladimir Holan** gibi adlara verilmişti. Bu yılki ödülün eylül ayının ilk haftasında düzenlenecek bir törenle verileceği bildirildi.

(22 Mart Cumhuriyet)

MUZAFFER İZGÜ «APRODOS» DERGİSİNDE

Bulgaristan'da yakında yayımlanacak olan **«Apropos»** adlı gülmece dergisinde, **Muzaffer İzgü**'nün de öyküleri çıkacak. **İzgü**'nün öykülerini Bulgarcaya **Rumen**

Kovaçev çevirecek. Öte yandan, **Muzaffer İzgü**'nün Bulgaristan'da Altın Kirpi Ödülü'nü kazanmış olan «**Dayak Birincisi**» adlı kitabı **Rady Fish** tarafından Rusçaya çevrildi ve Sovyetler Birliği'nde yayımlandı. (2 Nisan)

M. CEVDET ANDAY VE ÖZDEMİR İNCE «POESİE SANS FRONTIERE» DERGİSİNDE

— Fransa'da iki ayda bir yayımlanan «**Poésie Sans Frontière**» adlı şiir dergisi, kasım - aralık sayısında iki Türk ozanına, **Melih Cevdet Anday**'a ve **Özdemir İnce**'ye geniş yer ayırdı. Derginin giriş yazısında şöyle deniliyor:

«**İşte bugün, Poésie Sans Frontière, ziyaretimizi bekleyen birkaç yabancı dilin en güzel örnekleriyle karşınızda: Yedi ulusu temsil eden en üst düzeydeki on iki ozanla. Yapıtları 1910'la günümüz arasmda yazıldı. Aralarında üç büyük var: Hui dobro, Seferis ve Anday. Türk ozanı Melih Cevdet Anday, Nazım Hikmet'le birlikte Türk kültürünü, 19 yüzyıl sonuna kadar elini kolunu bağlayan, Arapçayla Farsçanın etkisindeki mistik Müslüman kültürün etkisinden kurtarmış kişi. Yapay bir dille bağlarını koparırken, hem doğal kaynakları yeniden buldu, hem de dili arıttı. Fantezi ve kendiliğindenlik, yapıtının popüler bölümünde yalınlığı 'artistik olana' yeğlemeye kadar götürür Anday'ı. Yapıtının öbür bölümündeyse, en katı disiplini uygulayabilmekte ve Homeros'un anlattıklarını bile canlandırarak üst düzeyde felsefi ve ontolojik uzantıları bulunan sayfalar yaratabilmektedir... Türk ozanı Özdemir İnce, geniş soluklu, kaynağını savaşın ve küçülmelerin karşısındaki öfkelerinden ya da doğum imgelerinin gücünden alan, göğüs kafesinin en derin köşelerinden solunmuş uzun dizeler yazıyor. İnce Yunanlı ozan Yannis Ritsos'un dostu... Anday, aynı zamanda bir klasikler çevirmeni de. Brüksel'de yaşadı ve bu Avrupa'daki tüm akımları sindirmesini sağladı... İnce, Ritsos'u, Panait İstrati'yi ve Guillen'i çevirdi. Şu sırada Rene Shar'ı çevirmekte. Bu ozanların hepsi, komşu ve uzak şiirlerin imgeleri, ritmleri, saplantıları, görenekleri ve tarihi üzerine düşündüler...**

Kitapta ilk yer alan ozan **Melih Cevdet Anday**. Önce Anday'ın yaşam öyküsüne, ardından da **Sabahattin Eyuboğlu**'nün «**Kolları Bağlı Odysseus**» için yazdığı önsözden bir bölüme yer verilmiş. Sonra, yine **Eyuboğlu**'nun çevirisiyle «**Kolları Bağlı Odysseus**»tan bir bölüme, dördü **Eyuboğlu**'nun ve ikisi **Hıfzı Topuz**'un çevirisiyle ozanın altı şiirine yer verilmiş.

Özdemir İnce de, yaşam öyküsünün ardından **Alain Bosquet**'den bir alıntıyla tanıtılıyor. Dergide **İnce**'nin de, kendisi ve **İsmet Birkan** tarafından çevrilmiş altı şiiri ve bir fotoğrafı yer alıyor.

«**Poésie Sans Frontière**»in söz konusu sayısında, iki Türk ozanı dışında İspanyol **Petro Gimferrer**, Şilili **Vicente Huidobro**, Yugoslav **İvan Laliç**, ABD'li **Tom O'Grady**, Yunanlı **Seferis**, **Tsatsos** ve **Varvitsiotis**, Yugoslav **Aco Sopov**, Romen **Marin Sorescu** ve Yugoslav **Vlada Uroseviç** tanıtılıyor ve çeviri şiirlerine yer veriliyor. Derginin son bölümündeyse, ozan **Ernest Hemingway** anlatılıyor ve ünlü yazarın hiç yayımlanmamış birkaç şiiri bulunuyor. (5 Nisan Cumhuriyet)

YAŞAR KEMAL ALMAN T.V.'SİNDE

— Alman 2. TV'si ZDF'nin «**Aspekte**» adlı kültür programında ünlü Türk romancı **Yaşar Kemal**'le yapılan bir röportaj ekrana geldi ve sanatçının eserleri hakkında bilgi verildi. Yugoslavya'da İnce Memed'i filme alan tanınmış aktör ve rejisör Peter Ustinov da sanatçı hakkında görüşlerini belirtti.

Yaşar Kemal'in köy hayatından aldığı gözlemlerine sosyal ve siyasal tecrübelerini katarak eserlerine yansıtan bir halk yazarı olduğu vurgulandı.

Yaşar Kemal'in romanlarının 29 dile tercüme edildiği, Türkiye'de de en fazla okunan yazar olduğu belirtildi. Köylü çocuğu olan Yaşar Kemal'in ayakkabıya karşı büyük sevgisi olduğu, on yaşına kadar ayağına bir çift pabuç giyemeyen romancının bugün yüzlerce çift ayakkabısı bulunduğu anlatıldı. Nobel Edebiyat Ödülü bekleyen tek Türk yazarı olarak nitelendirilen Yaşar Kemal'in Almanya'da dört romanının neşredildiği, Peter Ustinov tarafından hazırlanan İnce Memed filminin bu yıl Cannes Festivali'nde gösterileceği belirtildi.

(10 Nisan Hürriyet)

TAHSİN SARAÇ'IN ŞİİRİ YABANCI DERGİLERDE

İtalya'nın Lecce kentinde yayınlanan Pensionante de Saraceni yazın ve sanat dergisinin kasım 983 tarihli 40. sayısında Saraç'ın Utanç ve Buruk Sevi adlı iki şiirine yer verildi. Şiirlerin İtalyanca çevirisini ozan, denemeci ve Lecce üniversitesi dilbilim profesörü Pino Mariano yaptı.

Romanya'nın başkent Bükreşte çıkan CRONİCA dergisinin ekim 1983 tarihli 43. sayısında da Saraç üzerine bir tanıtma yazısıyla birlikte Umutsuzluğun Umudu, Bir Ölümsüz Yalnızlık ve Kesit adlı üç şiiri yer aldı. Şiirlerin romenceye çevirisi ozan Emile Suciu ile Bükreş Üniversitesi Türkbilim profesörü İon Penişoara tarafından yapıldı.

Tahsin Saraç'ın poetikası bir dizgeler zinciri üzerine kurulmuştur; bu dizgeler içinde ozan, kafasına sürekli takılan düşünceler cevherinin damarını sonuna dek işler. Basit gerçeklerdeki belirgin karşıtlığın bilincinde olduğundan, çeşitli olduğu halde yine de birbirini tamamlayan ne kadar ilkesel gerçek varsa hepsine başvurarak, sonuçta, tüm gerçeklerin (felsefe kavramı olarak gerçek) duyum ve devinim yönünden öz niteliklerine kavuşturulmasıyla programlanmış dizgede bir bütünlüğe varır. Duyular ve devinimler dizgelerinden sözederken Bergson'un duyum - devinim (sensori - moteur) diye adlandırdığı şeyi, ozan, bilinçle bir şiir diline dönüştürür. Avrupa şiirinde tek girişimdir bu; ozanın bağlı bulunduğu türk şiirinin tarihsel gelişimi bilinmezse, bu şiirin boyutları gereğince kavranamaz.

Öteki lirik yazınların ve Avrupa yazınlarının tersine, türk şiirinin gelişimi, sözlü anlatım biçimlerinin, yazılı yazındaki esin motifleri ve görüntüleme düzeniyle karşılaşmadığı Euclide koşutçuluğu çerçevesinde olmuştur. Doruk noktasına varmış bir düşçülüğün avuntularıyla «keyf içinde» yıkılıp gitmiş bir Doğu'nun düşlerinin kalıtçısı olan sözlü yazın, bıktırıcı alegorilerle dolu çağrışımcı bir şiir üreten, eskiye dönük ve usa ters gelecek kadar buyurucu bir coğrafyanın ortak bilinçaltını temsil etmektedir; buna karşılık, Yakındoğu yoluyla «Şark» düşüncesinin sözdizimi yapılarına yavaş yavaş ama sağlam bir şekilde gelip eklenen yenileşme düşüncesine kendini kaptırmış bir Avrupadaki değişim coşkusu içinde doğmuş olan yazılı yazın, dilini, yaratıcının sezgilerinin mantıksal bir sonucu olarak, birkaç yüzyıl sonra Mustafa Kemal'in titreştirdiği kurtuluş ve özgürleşme diyapazonuna göre akord etmektedir.

Tahsin Saraç'la, bugün tartışmasız en modern Türk ozanı karşısında bulunmaktayız; çünkü onun şiiri iki eğilim (Doğu ile Batı) arasında bir sentez, bir bağlantı çizgisidir. Doğduğu Anadolu'dan, hiçbir dogmanın örtemeyeceği şiirini tutku ve gizemlerle beslemekte, yaşadığı Batı'dan (ozan bir süre Paris'te kalmıştır) yapıtına mantık ve tutarlılık kazandırmaktadır. Bu öylesine mutlu bir kaynaşmadır ki, burada yaratıcı ozan, filozofun düşüncesindeki ölçüsüzlüğün canlı

örneği olmaktadır; filozofa göre, Doğulu ile Batılı arasındaki ayrım, doğulunun evrenini yaşaması, batılının ise evrenine egemen olmasıdır.

Tahsin Saraç kendi şiir evrenini hem yaşamakta, hem de ona egemen olmaktadır. Özünden yaratıcı bir güce sahip olduğu için, ozan, anlatıma yeni bir yaşam ve canlılık kazandırmakta, duyguları ve sözü yüceltmektedir:

«Tüm üveyikleri bir ayrılığın kondu üstüne
Öpücüklerim kondu üstüne
Bir ki» (Buruk Sevi).

Ama bir şiir dizgesinden ötekine geçiş, yalnız yeni bir esin kaynağına doğru bir yöneliş değil, sonsuz bir «kopuşlar» dizisidir de aynı zamanda; ve her kopuş da, ozan için, arındırıcı bir boşluk oluşturmaktadır. Saraç'ın şiir çizgisi çok yönlü bir yayılma gösterir; bu çizgi, kimileyin, kitle haberleşme araçlarının bireyi doğrudan iletişimden yoksun bıraktığı bir dönemde, bunalım ve yabancılaşma adına ortaya çıkardığı herşeyle varoluşçu (Bir Ölümsüz Yalnızlık), kimileyin, tüketim dünyası olarak adlandırılan bir dünyada değişim ve yoksunluk adına yarattığı herşeyle toplumcu (Güneş Kavgası), kimileyin de, insanın kendi nicel zenginleşmesinin özlemini çektiği bir anda kaynaşma ve özekleşme adına, içerdiği herşeyle siyasal (Direnmeler) bir nitelik taşır.

Saraç'ın şiiri, yaygaracılığa kaçmayan bir haykırıştır. Bu şiir, özünü, erkeğin tüm eylemlerinde açığa vurulmadan yatan en eski ve en gizemli dürtüde bulmaktadır: Kadın... Erkeğin giriştiği ve gerçekleştirdiği herşey (politika bile) Kadın'ın imgesini yansıtır, kadın kokar. Ayhan Özden'in gerçekçi bir önsözle pek güzel olarak fransızcaya aktardığı «Seçme Şiirler Poèmes Choisis», kadınla erkeğin, «O»nun, «Ben»in yerini aldığı bu görkemli destanını eşsiz bir biçimde dile getirmektedir.

Fransız dili ve yazınını incelikleriyle bilen «Seçme Şiirler: Poèmes Choisis» ozanı, ülkesinin yazınına, fransız yazın varlığından etkileyici bir çeviri demeti kazandırmıştır. Fransız yazınının tanıtılmasında yaptığı büyük katkılar dolayısıyla Fransız Hükümeti 1968 yılında kendisine «Ulusal Liyakat Nişanı» vermiştir; ozan ayrıca 1964 yılında Günümüz Fransız Şiiri adlı antolojisiyle Türk Dil Kurumu Çeviri ödülünü kazanmıştır. «Direnmeler» adlı şiir kitabı TRT Şiir Kitabı Büyük Ödülü'nü almıştır. 1982 temmuzunda katıldığı Madrid Dünya Ozanları Kongresi'nde, varlığıyla birçok bakımlardan dikkatleri üzerinde toplamıştır; Tahsin Saraç, kendi kuşağının en büyük Avrupa ozanları arasında yer almaktadır.

(Nouvelle Europe 1983, Sayı: 40)

A.B.D.'DE TÜRKOLOJİ KONGRESİ

— Amerika Birleşik Devletleri'nin İndiana eyaletinin Bloomington kentinde düzenlenen Türkoloji Kongresi yarın başlıyor.

İndiana Üniversitesi Türkiye Araştırmaları Bölümünce düzenlenen kongrenin, bugüne kadar düzenlenen Türkoloji kongrelerinin en geniş kapsamlısı olacağı ve 8 ülkeden 200 bilim adamının katılacağı bildirildi. Üçgün sürecek kongreye Türkiye adına, Prof. Nermin Abadan Unat, Semih Tezcan ve İlhan Tekeli katılacak.

(18 Mayıs Hürriyet)

ADALET AĞAOĞLU «AACHEN OKUMA GÜNÜ»NDE

Aachen, bizim lise tarih kitaplarından Aix-la-Chapele diye bildiğimiz, Kutsal Roma-Cermen İmparatorluğu'nun, Şarlman'ın başkenti. Bugünse şirin bir sınır kenti. Aachen'lılar, Belçika, Hollanda ve Federal Almanya sınırlarının kapıları-

nın önünde kesişmesine bakarak ve Şarlman'ın neredeyse tüm Avrupa'yı yıllarca buradan yönettiğini anımsayarak, Stasburg ve Bürüksel'in yanında, kendi kentlerini de Avrupa'nın başkentliğine aday görüyorlar.

Aachen ve «Yabancı Yurttaşlar»ı

Federal Almanya'nın bu kentinde de yabancılar arasında çoğunluk yurttaşlarımızda. Ayrıca Aachen Üniversitesi'ndeki yabancı öğrenci oranı yüksek. Bunlara bağlı olarak yabancı haklarını savunan dernekler, onların sorunlarını dile getirmeye çalışan yayınlar yanında bir de Alman kitabevi, Almanca yabancı sorunları ve edebiyatı ile Türkçe kitaplar da satmaya başladı bir süreden beri. Bir sahibi de Türk olan Backhaus Kitabevi, geniş ve özenle seçilmiş Türkçe kitaplar bölümüne yurttaşlarının ilgisini çekmek, Aachen'da Almanlar'a, Türkiye'den tanıtılacak davul, zurna ve döner kebabından başka şeyler de olduğunu göstermek üzere, önemli yazarlarımızı, yapıtlarından parçalar okumak üzere, Aachen'a çağırmaya başladı. Ancak, **Adalet Ağaoğlu**'nun Aachen'da «**okuma**» yapması, Aachen Yabancı Yurttaşlar Derneği ile Yabancı Sözü Dergisi'nin katkıları olmadan düşünülemezdi.

«**Okuma**»

«**Okuma**» Almanya'da çok yaygın bir ekinsel gelenek. Yazarlar, kitabevlerinin düzenlediği ve önceden bildirdiği günlerde, uygun bir salonda yapıtlarından parçalar okuyor, sonra da okurlarının sorularını yanıtlıyor. Tartışmaya doyamayan okurların, akşamın sonunda yazarı da alıp gittikleri bir lokanta ya da lokalde söyleşiyi koyulttukları az görülmüş şeylerden değil.

İnsanın kendi taşrası

Adalet Ağaoğlu'nun Aachen'da yaptığı «**okuma**»lardan birini Almanlar için iki dilde (tabii bu toplantı da Türkler'e kapalı değildi ve çok sayıda Türk de izledi), ötekini yalnız Türkçe düzenlemesinin nedeni Türklerle, Almanların ilgilerinin ve sorularının köklü farklılık göstermesiydi. Bu deneyim **Aysel Özakın** için 10 mart 1983'te düzenlenen edebiyat akşamında edinilmişti. Almanlar, genellikle: «**Siz, bir Türk kadını olarak nasıl oldu da bütün bunları başardınız?!**» merakı ve yazarlarımızı, Türkler için kafalarında zaman içinde oluşmuş genel kalıpların hiç bir yerine sığdıramamanın şaşkınlığı içinde sorular sorar ve akşamın yazınsal ağırlığını «**genel bilgi edinme**» düzeyine indirgerken; Türk'lerin belirli bir kesimi de yazarlarından kendi görüşlerini doğrulayan «**fetva**»lar ve «**kurtuluş**» formülleri koparmaya çalışıyor, «**Bir sorum var!**» diye başlayıp sonu gelmeyen söylevler verme eğiliminde görülüyor. Ne var ki, bu kesim; her iki akşam da, çoğunluğun beklentilerine saygılı, taşmaktan cayıp kendi yatağına zamanında çekilmesini bildi. **Adalet Ağaoğlu**, Türkçe sorulan, «**Sizce sanat sanat için midir, yoksa sanat toplum için midir?**» sorusuna karşı, «**Bu sorunun yanıtının çoktan verildiğini, artık bu konunun Türkiye'de tartışılmadığını ve sanatın hem sanattan hem toplumdan soyutlanamayacağını**» söylerken, ben içimden insanın kendi ekin merkezlerinden bu kadar uzakta kaldıkça, hangi başak ekinsel merkezlerin ortasında yaşarsa yaşasın, kendi taşrasından kurtulamayacağını düşünüyordum. Belli dönemlerde «**çoğu yazarın sustuğu**» sitemini **Adalet Ağaoğlu**; Türkiye'de «**yazarının önünde giden okuyucu**» da bulunduğunu, ama etkinliğini «**edebiyat tüketmekle**» sınırlandıran okuyucunun çoğunlukta olduğunu, «**okurun da yazarını yalnız bırakmaması gerektiği**»ni söyleyerek karşılıyordu.

Övgüler

Adalet Ağaoğlu gittiği gün, «**Aachener Nachrichten**» adlı günlük gazetenin edebiyat eleştirmeni de bu iki önemli «**okuma**»ya değindi, uzun bir yazıyla. Yazıda, bu akşam için Almancaya çevrilen ve Almanya'da ilk kez okunan «**Sen Ey**

Kutsal Işık» öyküsü özetlendikten sonra, bu öyküde, «Ağaoğlu'nun gücünün özellikle belirdiği» vurgulanıyor ve yazarın, ülkesinin masal geleneğiyle Batılı deneyimini başarıyla birleştirdiği belirtiliyordu. **«Bir inancın nasıl tüketim malı durumuna indirgendiğini imgeleyen giriş bölümü, kısa tümcelerle, özlü ve etkleyici bir dille sanki bir sonsuz dua şeklinde kurulmuş, dilsel bir havai fişek şenliği.»**

Bu övgülerin içtenliği Alman dinleyicilerin tepkileri de doğruluyordu; öykünün uzunluğunun dinleyicileri sıkacağını düşünen **Adalet Ağaoğlu**, bir yerde okumayı kesmek isteyince, dinleyicilerin nasıl tepki gösterdiklerini anımsıyorum. Mutlaka sonuna kadar dinlenmek istiyorlardı, bu okunması otuz beş dakikadan fazla süren öyküyü. **(26 Mayıs Cumhuriyet)**

KIBRISLI OZAN OSMAN
KIBRISLI OZAN OSMAN TÜRKAY «BİOGRAPHICAL CENTRE» KONFERANSINDA

— Avrupa ve ABD'nin en büyük başvuru kitapları yayıncısı International Biographical Centre'ın bu yaz New York'un Waldrof — Astoria Oteli'nin konferans salonunda düzenleyeceği **«Sanat ve İletişim»** Kongresine Kıbrıslı ozan **Osman Türkay** da çağrıldı. **Osman Türkay**, kongrede, **«Uzay Çağında Şiir ve İletişim»** konulu bir konuşma yapacak.

Avrupa merkezi Cambridge'de, ABD merkezi Şikago'da bulunan International Biographical Centre'ın düzenlediği dünya çapındaki kongre 10 temmuzda açılacak ve 17 temmuzda sona erecek. **(28 Mayıs Cumhuriyet)**

ÜMİT YAŞAR VE GÜLTEKİN SAMANCI «STRUGA ŞİİR AKŞAMLARI»NDA

Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, bu yılki Struga Şiir Akşamları'nda şair olarak Türkiyeyi Ümit Yaşar OĞUZCAN ile Gültekin SAMANCI'nın temsil etmelerini kararlaştırmış ve bu iki şairin isimlerini Struga '83 düzenleme Komitesine bildirmiştir.

Bilindiği gibi, birkaç yıldır Struga Şiir Akşamları'nda Türkiye'yi temsil edecek sanatçıların saptanması işini Kültür ve Turizm Bakanlığı yapmakta olup, bugüne kadar bu yoldan Struga'ya gelmiş olan şairler arasında Feyzi Halıcı, Mehmet Çınarlı, Vecdi Yarman, Nurettin Özdemir, Kerim Aydın Erdem, Necdet Evliyagil gibi şairler bulunmaktadır.

Ümit Yaşar Oğuzcan

Struga '83 de Türkiye'yi temsil edecek olan Şair Ümit Yaşar Oğuzcan 22 Ağustos 1926 tarihinde İçel'in Tarsus ilçesinde doğmuştur. Eski şehir İnkılap İlkokulu'nu bitirdikten sonra Konya — Askeri'nde tamamladıktan sonra memuriyete girmiş ve çeşitli dairelerde çalışmıştır.

1961 yılında Ümit Yaşar Yayınevini kuran sanatçı, daha sonra bir süre bankacılık yapmış, sonra da Cumhuriyet gazetesinde gazeteciliğe başlamıştır. Yeni İstanbul ve Hürriyet gazetelerinde de çalışan OĞUZCAN'ın şairlik hayatı 1940 yılında Yedigün Dergisi'ndeki şiirleriyle başlamış, o tarihten sonra da sürekli yazmış ve yayımlamıştır. İstanbul, Büyük Doğu Doğru Çığır Hisar (vb) gibi tanınmış dergilerde şiirleri yayılanmış olan şairin 50 dolayında kitabı basılmıştır. Ayrıca Tarık Dursun Kakınç ile birlikte hazırlayıp yayımladıkları «Yirminci Yüzyıl Yürk Şiiri Antolojisi» ve Aşık Veysel'in hayatı ile eserlerini içeren derleme çalışması, Edebiyat Tarihi açısından kayda değer çalışmalarıdır

Ümit Yaşar Oğuzcan, Türkiye'de en çok tanınan şairdir. Zira çok tirajlı bazı gazetelerde şiir köşeleri yönetmiş olduğu gibi aşk ve duygu şiirleriyle pek çok gencin şiir defterlerinde yer almıştır.

Gültekin Samancı

Struga '83 Şiir Akşamları'nda Türkiye'yi temsil edecek olan Şair Gültekin Samanoğlu'nun soyadı Samancı'dır ama o, yıllardır Samanoğlu adıyla yazdığı için, daha çok bu adla tanınmaktadır.

Gültekin Samanoğlu 2 Kasım 1927 tarihinde Konya'da doğmuştur. Konya Askeri Ortaokulu'nu, Kuleli Askeri Lisesini (1947) bitirdikten sonra girdiği Harp Okulu'ndan 1949 yılında Subay olarak mezun olmuştur. Ordudonatım Subayı olarak çeşitli görevlerde bulunduktan sonra 1959 yılında kendi isteğiyle emekliye ayrılmış ve Turizm ve Tanıtma Başkanlığı'na geçmiştir.

1970 yılında Basın İlan Kurumu Genel Müdür Yardımcılığı görevine atanan Samanoğlu, halen bu Kurumun Genel Müdürlüğü görevini sürdürmektedir.

Samanoğlu 1940 yılında Çınaraltı Dergisi'nde yayımlanan «A Kadın» şiiriyle dikati çektikten sonra tanınmış, 1950 yılında Mehmet Çınarlı, İlhan Geçer (vb) gibi şairlerle birlikte Hisar Dergisi'ni kurmuşlardır.

Şairin 1970 yılında yayımlanan ALACAKARANLIK adlı kitabından sonra içinde bulunduğumuz yıl UZUN VURAN GÖLGE adlı yeni bir kitabı çıkmıştır.

(16 Temmuz Yazın)

«ZMAY ÇOCUK OYUNLARI» YARIŞMASINI NECATİ ZEKERİYA KAZANDI

Bu yıl, Yugoslavya 26. Zmay Çocuk Oyunları yarışması haziranın son günlerinde düzenlendi. Büyük Sırp çocuk ozanı **Yovan Yovanoviç Zmay**'ın doğumunun 150. yıldönümü onuruna yapılan yarışma sonunda ödüller sahiplerini buldu. Hazırlanan program TV aracılığıyla naklen Yugoslav seyircilerine gösterildi. Çocuk yazınının gelişmesinde, tanıtılmasında, yeni boyutlar kazanmasında hizmeti geçen yazarlara ödüller verildi. Verilen dört büyük ödülden birini de yazar **Necati Zekeriya** kazandı.

Necati Zekeriya, özgün yapıtlarıyla, çeviri kitaplarıyla, hazırladığı antolojilerle Yugoslavya'da olduğu kadar Türkiye'de de tanınmış bir yazar. Kazandığı ödül dolayısıyla gazetelerde kendisiyle yapılmış konuşmalarda bazı kısa bölümleri okurlarımıza aktarmayı uygun bulduk:

— **Kazandığınız «Zmay» ödülüyle ilgili duygularınızı öğrenmek isteriz.**

— Artık ödül almak için yaşlı sayılırım. Üstelik bu ödül bana Yugoslav Çocuk Yazını'nı tanıtmaktaki katkılarım için verilmiştir. Ama bu tanıtmayı yalnız ben değil kimi daha az, kimi daha çok, tüm Yugoslav Türk yazarları yaptı. Bunun için de ödül benim değil, yazınımızın daha doğrusu Türkçemizindir.

— Zmay, belki en az tanınmışıdır. Oysa tanıtılmalıdır, çünkü eski Türk çocuk ozanlarıyla, örneğin bir **Tevfik Fikret**'le benzer yanları var. Vezinli, uyaklı çocuk şiirleri yazmıştır. Türkiye'de tüm değerli Yugoslav ozanları gerektiği kadar tanıtılmıştır. Tüm ulus ve halkların şiirlerinden örnekler dergilerde sergilenmiştir. Kitapları yayınlanan ozanlar da var. Örneğin; **Koco Raçin, Vasko Popa, Koneski, İzzet Sarayliç, Pavlovski, Matevski** vb. Sonra Yugoslavya'da konuşulan bazı dillerin antolojileri de yayınlandı.

— **Türk yazını Yugoslavya'da tanımıyor mu? Sizin hazırladığınız Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi yeterli midir?**

— **Elbette değildir. Ama Türk yazını hele şiiri bizde çok eskiden beri tanınmaktadır. Benim hazırladığım «Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi»** Yunan şiiriyle ay-

nı kitapta yayınlandı. İçinde 42 ozan var. Şimdi bir başka yayınevi daha genişini yayınlayacak. Nedir ki Yugoslavya'da yalnız Sırp-Hırvatça değil, Türk Şiiri'ni Makedonca, Slovence, hatta öbür halkların dillerinde de, örneğin Arnavutçada, Macarcada tanıtmak gerekir. Şimdiye dek Türk yazınından otuz kadar roman, şiir, öykü kitabı yayınlanmıştır. Bu yılın sonuna dek, dört kitap daha yayınlanacak.

— **Yugoslav Çocuk Yazını, dolayısıyla da Yugoslav - Türk Çocuk Yazını Türkiye'de tanıtıldı mı?**

— Yugoslav Çocuk Yazını bugün, bildiğim kadarıyla çok yüksek bir sanatsal düzeydedir. Nedir ki, Türkiye'de pek bilinmiyor. Ancak **Ahmet Hromacic** ile **Mitar Maksimoviç** ve **Video Podgoreç**'in birer romanı yayınlandı. Oysa daha niceleri var.

— **Türk Yazını'nı tanıtmak için harcadığınız çaba karşılığında Türkiye'den aldığınız herhangi bir ödül var mı?**

— Hayır, yok. Sanırım Türkiye'de, Fransa'da, Macaristan'da olduğu gibi, dışta kendi yazınını tanıtanlara ödül verilmiyor. Verilse, tabii yalnız ben değil, daha birçok kişi bu ödüle lâyık görülürdü.

(8 Ağustos Cumhuriyet)

KRUPP FİRMASI VAKFI «TÜRK EDEBİYATI KATALOĞU HAZIRLIYOR».

Krupp Firması Vakfı, Almanya'da yaşayan bir kesimden Türk'ün günümüz Türk edebiyatını izleyebilmesi için Duisburg'taki kent kitaplığına bir «**Türk Edebiyatı Kataloğu**» hazırlatmak üzere bir fon ayırdı.

Ayrıca aynı proje kapsamında iki dilde «**Türk Edebiyatı Bülteni**»nin de, çalışmaları sürdülüyor. Katalog için hazırlanacak özetler, tanıtmalar, Türkiye'deki yeni yayınlar bu bültende yer alacak.

Katalog ve dergi Duisburg kenti Volkhochschule Türkçe bölümü öğretim üyelerinden Tayfun Demir yönetimindeki bir kurul tarafından yayınlanacak.

İlgilenenlerin, ayrıntılı bilgi edinmek isteyenlerin, «**Stadbibliothek Duisburg Zentralbibliothek Düseldorfer Str. 5-7/14 Duisburg 1**» adresine başvurmaları gerekiyor.

15 Ağustos

ARAS ÖREN'İN SON KİTABI ALMANYA'DA YAYINLANDI

Türk edebiyat çevrelerinde pek tanınmayan, buna karşılık genç kuşak Alman edebiyatında bir yeri olan şair ve yazar **Aras Ören**, Almanya'da Türk ve yabancı düşmanlığının bir noktadan sonra «dayanılmaz» duruma geldiğini belirtti. «**1980'e kadar Berlin Sanat muhitinin ayrılmaz bir parçası idim. Türk düşmanlığı çıktıktan sonra hava değişti. Artık sen sadece Türkler üzerinde yaz, başka şeylere karışma demeye başladılar**» diye konuştu.

«**Bunlar görünmez şeyler ama insan hissediyor ve yaşıyor**» ilgili durumu şöyle açıkladı:

«**Yabancı düşmanlığı bana dokunmadan geçmedi. Bütün ayrıcalı durumuma rağmen 1980'den itibaren belirli bir Alman iç politikasının sonucu, bende de iz bıraktı. Ani olarak buraya gelişimin nedeni bu. Ben Türkiye'den özgür olarak ayrıldım, özgür olarak geldim. Gösterişli bir biçimde buraya gelişimin nedeni bu Türk düşmanlığı oldu.**»

1969 yılında Berlin'e yerleşen ve bugüne dek çoğu şiir olmak üzere 13 kitap yayınlayan **Aras Ören**, genç kuşak Alman edebiyatında adını duyuran, kitapları üzerinde Alman dergilerinde uzun boylu ve olumlu eleştiriler çıkan bir yazar.

Ören, iş gücü göçü nedeniyle Almanya ile Türkiye'nin tarihlerini etkileyecek çok önemli bir olayın 20 yıldır sürdüğü kanısında. Bu olayın edebiyat çevrelerince ve devletlerce pek anlaşılmadığını öne sürüyor. Şunları söylüyor:

«Bizim var olma kavgamızın, bir yerden sonra işten atılma değil, kültürümüzle, sanatımızla orada kendimizi kabul ettirme kavgası olduğunu birdenbire anladık. Zor bir şey. Buna hazırlıklı değildik. Ayakta kalmak için belirli bir senteze varmak gerekli.»

Ören, Almanya'da kendinin de dahil olduğu edebiyat kuşağı için **«Bizim kuşak büyümeden ihtiyarladı. Hepimiz 40'ı geçtik ama kaybolmuş birtakım şeylerin peşindeyiz»** diyor.

Son yayınladığı kitap ise **«Manej»** adını taşıyor ve sirkte çalışan bir Türkün gözüyle yirmi yılın Berlin'ini sembolik biçimde dile getiriyor.

(31 Ağustos Milliyet)

«TURCICA» DERGİSİ'NİN ANADOLU İNCELEMELERİ YAYINLANDI

Fransa'nın Anadolu İncelemeleri Enstitüsü bir kitap yayınladı: **Travaux et Recherches en Turquie, 1982** (Türkiye'deki Çalışmalar ve Araştırmalar, 1982)

Kitap, Fransız Türkologlarının 15 yıldan beri yayınladığı **Turcica** dergisinin yılda bir çıkarılması kararlaştırılan eki olarak hazırlanmış, Bu eklerde ele alınan konuların Türkoloji ile sınırlı olmayacağı, Anadolu'daki eski uygarlıklarla ilgili yazılara da yer verileceği anlaşılıyor. Türkiye'ye geli pde sosyal bilim araştırması yapan herkes, milliyeti ne olursa olsun, çalışma ve incelemelerini bu kitaplarda yayınlayabilecek. Fransız Enstitüsü bütün bilim adamlarıyla işbirliği yapmaya ve onların görüşlerinden yararlanmaya hazır olduğunu bildiriyor

Fransız Enstitüsü

Kitaptan öğrendiğimize göre, Fransız Enstitüsü 193 yılında İstanbul'da kurulmuş ve ilk müdürlüğünü tanınmış sanat tarihçisi Albert Gabriel yapmış. Enstitü'nün zengin bir kitaplığı var. Çoğunluğunu Fransa'da yayınlanan Türkiye ile ilgili kitapların oluşturduğu bu kitaplıktan herkes yararlanabiliyor. Bundan sonra, Türkiye'de yayınlanmış Fransızca gazete ve süreli yayın koleksiyonlarını tamamlamaya gayret edecekleri belirtiliyor.

Tarihçi Türkolog **Robert Mantran** kitaptaki yazısında, Fransa'daki Türkoloji çalışmalarının tarihini özetlemiş. Saray tercümanları **Antoine Galland** ile **Pétis de la Croix**'in 17. yüzyıl sonlarında İstanbul'dan sağladıkları çok sayıdaki kitap ve belgelerle başlayan Fransız Türkolojisi, **Jean Deny** gibi dünya çapında değerli bir Türkolog yetiştirmiş.

Yakındoğu Araştırmaları

1950'den sonra yeni bir atılım yapan Fransız Türkolojisi şimdi üç üniversitede birden çalışmalarını sürdürüyor. Paris'te eski Türk dili araştırmalarına ağırlık veriliyor. Strasbourg'da çağdaş Türk dili, Ortaçağ Anadolusu'nun efsane, destan ve dinsel edebiyatıyla, Anadolu tarikatlerinin dünü ve bugünü konusunda araştırmalar, **Aix en Provence**'da çağdaş Türk dili araştırmaları yapılmakta, ders verilmekte, tezler hazırlanmakta...

Aix en Provence, Yakındoğu Araştırmaları ve İncelemeleri Grubu şu anda, Osmanlı İmparatorluğu'nun Arap ülkeleri'ndeki eski vilayetlerinde geniş ölçüde tarih çalışmaları yapıyor. İstanbul, Kahire, Şam, Halep, Tunus, Cezayir'de sürdürülen bu çalışmalar vilayetlerin eski toplumsal hayatını şaşılacak bir zenginlikle

ortaya çıkarıyor. Ortadoğu ile Afrika arasındaki tarihsel ilişkiler konusunda birçok nokta aydınlığa kavuşuyor.

Kitapta bulunan, arkeoloji konusundaki 4 araştırma raporuyla bir yazı yine bu konudaki yıllık bir makale bibliyografyası, İstanbul müze ve kütüphaneleriyle ilgili ayrıntılı yazılar yararlanılarak okunacak şeyler.

Zafer Toprak'ın «Cumhuriyet'in İlk Yıllarında İstanbul Nüfusu» konusundaki belgesel yazısı nüfus tarihimizle ilgili güzel bir çalışma olarak dikkatimizi çekiyor.

Tasarlanan Araştırmalar

İçeriği hakkında kısaca bilgi vermeye çalıştığım bu kitapla ilgili olarak birkaç noktaya değinmek istiyorum:

Yazıların hepsi Fransızca, buna denilecek birşey yok. Ne var ki, yazıların Türkçe özetleri verilseydi birçok bakımdan daha iyi olurdu. Kitapta yer alan Almanca tek yazının Fransızca özeti verilmeliydi.

Bu kitaplar bundan sonra Türkiye'de bastırılamaz mı? Bastırılabilse herhalde daha ucuza satılabilecek ve daha çok kimse tarafından okunacaktır.

Travaux et Recherches en Turquie güzel bir işbirliğinin olumlu sonucunu ortaya koymuş. Bu yararlı çalışmanın geliştirilerek sürdürülmesini diliyoruz.

(1 Eylül Cumhuriyet)

HÜDAİ ÜLKER ALMANYA'DA ÖYKÜ ÖDÜLÜ ALDI

Hüdai Ülker, «Gurbet İnsanları» adlı kitabıyla, Federal Almanya'da Kreuzberg ve Tiergarten Halk Yüksek Okulları Öykü Ödülü'nü kazandı. 1951 doğumlu olan Hüdai Ülker, 1974 yılında Federal Almanya'da çalışmaya başladı. Edebiyat yaşamına, Almanya'da yayımlanan Anadil Dergisi'nde çıkan öykü ve yazılarıyla atıldı.

(1 Ekim)

BEHRAMOĞLU, FİNLANDİYA PEN KULÜBÜ ONUR ÜYESİ

Ataol Behramoğlu, Finlandiya Pen Kulübü onur üyeliğine seçildi. Finlandiya Pen Kulübü Dış İlişkiler Sekreteri Ben Helmann, konuyla ilgili olarak yaptığı açıklamada, önümüzdeki kasım ayı içinde Finlandiya'da düzenlenecek bir toplantıda Ataol Behramoğlu'nun şiirlerinin Fince çevirilerinin okunacağını belirtti.

(1 Ekim)

ATAOL BEHRAMOĞLU ÖDÜLÜNÜ ALMAYA GİDEMEDİ

Asya-Afrika Yazarlar Birliği'nin 25. kuruluş yıldönümü, birliğin kuruluş yeri olan Taşkent, Özbekistan'da düzenlenen törenlerle kutlandı. Toplantıya Asya ve Afrika'nın yanı sıra, tümkıtalardan 60'a yakın ülkeden 180 yazar katıldı. Birliğin 7. Genel Kurultayı'nın da yer aldığı toplantıya dünyanın birçok ülkelerinden devlet başkanları kutlama bildirimleri gönderirlerken, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Perez de Cuellar da göndrdiği bildirimde, «Evrensel bir çağrısı olan edebiyatın, Birleşmiş Milletler Tüzüğü ruhuna uygun olarak, uluslararası işbirliğini ve insanların birbirlerini anlamalarını güçlendirmede korkunç büyük bir rol oynadığını «belirterek», bu bakımdan, Asya ve Afrika halkları edebiyatının dünyada tanınması ve gelişmesinde birliğin derin bir saygınlıkla karşılanacak soylu bir rolü olduğu» bildirdi.

«Yazar ve Çağdaş Dünya» temasının işlendiği toplantıda şu konular ele alındı: 1) Asya-Afrika yazarlar hareketinin günümüzde ulusal kültürlerin karşılıklı zenginleşmesine katkısı; 2) Asya-Afrika yazarlarının çalışmalarında yeni yazınsal yönelimler ve temalar; 3) Asya-Afrika yazınında çeviri ve yayınlama sorunları.

Asya-Afrika Yazarlar Birliği Büyük Ödülü olan «Lotus Ödülü»nü bugüne kadar almış, 18 yazarın da hazır bulunduğu Genel Kurultay toplantısına 1981-82 yılı Lotüs Edebiyat Ödülü'nü kazananlardan Ataol Behramoğlu ve onun yerine çağrılı olan eşi katılamadı. Toplantıda geçen yılın ödülleri verilirken, 1982-83 yılı Lotus Ödülü sahipleri de açıklandı. Buna göre, ödül bu yıl Nguyen Dinh Thi (Vietnam), Kaifi Azmi (Hindistan), Jose Craverinha (Mozambik), Server Azimov (SSCB) ve Mustafa Fersi'ye (Tunus) verildi. **(13 Ekim Milliyet)**

DUISBURG KENT KİTAPLIĞINDA TÜRKİYE KÜLTÜR PROGRAMI

— Duisburg, Kent Kitaplığı, ekim ayında Türkiye'ye yönelik kültür programlarına geniş yer veriyor. 6 ekim günü 19.30'da düzenlenen **«Ramazandan Sonra 70 Gün ve Öteki Şiirler»** adlı programa, genç ozan **Hüseyin Akpınar** sazıyla eşlik etti. 26 ekim 29 ekim tarihleri arasında da ,kentteki Kaynar Türk Kitabevi'nin 10. kuruluş yıldönümü kutlanacak. Türk yazar ve ozanları, **Fakir Baykurt, Gülten Dayıoğlu, Yaşar Miraç** ve **Levent Aktoprak** da bu kutlamaya katılacaklar.

29-30 ekim günleriyse, Duisburg Kent Kitaplığı, Halk Yüksek Okulu ve Federal Almanya'daki Türk işçilerinin sosyal danışmanlık hizmetlerini üstlenen Arbeiterwohlfahrt Örgütü'nün ortaklaşa düzenledikleri, **«Alman Türkologların Gözüyle Türk Edebiyatı»** adlı bir seminer var. Halk Yüksek Okulu adına **Wolfgang Esch** ve Kent Kitaplığı adma **Tayfun Demir**'in yönetecekleri seminere, Hamburg'dan Profesör **Petra Kappert**, Berlin'den **Gisela Kraft**, Frankfurt'tan **Wolfgang Rieman** ve Hamburg'dan **Carl Koss** adlı Alman Türkologlar konuşmacı olarak katılacaklar.

Seminerde, dünü ve bugünüyle Türk Edebiyatı, Türk Edebiyatı'nda köy, yeni eğilimler, Federal Almanya'da Türk Edebiyatı ve göç edebiyatı gibi konuların yanı sıra, edebiyatımızın hak ettiği boyutlarda tanınması için harcanması gereken çabalar, çeviri ve pazar olanakları, yayın kurumlarıyla ilişkilerin geliştirilmesi gibi sorunlar ele alınacak.

Önümüzdeki yılbaşına doğru satışa çıkarılacak olan **«1984 Duisburg Şiir Takvimi»**nde de **Niğar İdik-Gemici** adlı 19 yaşındaki bir Türk kızının şiirine de yer verildi. **(18 Ekim Cumhuriyet)**

«KÜLTÜR CHRONİK» EYLÜL-EKİM SAYISINDA «BİR TÜRK MASALI» BAŞLIKLI İNCELEMEYE YER AYIRDI

— Federal Almanya'da iki ayda bir yayımlanan **«Kültür Chronik»**in eylül-ekim 1983 tarihli 5. sayısında **«Konuk-İşçi Edebiyatı: Bir Türk Masalı»** başlıklı bir inceleme yer aldı. Yazıda, **Frankfurter Alggemeine Zeitung**'dan **Harald Weinrich**, Alman edebiyatının artık yalnızca Almanlar tarafından yaratılmadığını ve bu nun mutluluk verici bir durum olduğunu belirtiyor. **Weinrich**, son yıllarda Federal Almanya'da yaşayan dört buçuk milyon kadar yabancı işçi arasından çıkan yazarların, Almanları ve kendilerini nasıl gördüklerini dile getiren bir **«Konuk-İşçi Edebiyatı»** oluşturduklarını söylüyor. **Harald Weinrich**'in yazısından bazı ilginç bölümleri aşağıda sunuyoruz:

«Günümüz Alman edebiyatının artık yalnızca Almanlarca yaratılmaması mutluluk verici bir durum. Federal Almanya Cumhuriyeti'nde ya geçici bir süre için,

ya da kalıcı olarak oturan dört buçuk milyon yabancı işçi arasında son yıllarda bizleri ve kendilerini nasıl gördüklerini anlatan bir Konuk-İşçi Edebiyatı doğmuş bulunuyor. Bu edebiyatın yazarları kitaplarını aynı zamanda Almanca yazıyorlar ve böylece Alman edebiyatına dikkat çekici bir katkıda bulunuyorlar. Çünkü bu edebiyat, kendimizi yabancılar olarak, Almanya'yı da yabancı bir ülke olarak görme olanağı sağlıyor bize.

ARAS ÖREN TÜRKÇE YAZIYOR

«Sözünü ettiğimiz konuk-işçi yazarların en tanınmışı, Batı Berlin'de yaşayan bir Türk ozanı olan **Aras Ören**... **Ören**'in yapıtları, yalnızca Türkler'in Berlin'ine değil, aynı zamanda Almanlar'ın Berlin'ine de kentin edebiyatı tarihinde hiç kuşkusuz seçkin bir yer alacak bir ozan kazandırıyor. **Ören**'in şiir ve öykülerinin yüksek bir edebiyat niteliği taşıdığı kanısındayım... Ancak **Aras Ören**, Türkçe yazıyor ve Almanlar üstündeki etkisi çevirilere dayanıyor. Ama **Ören**'in durumu, bu edebiyatın belirleyici bir özelliğini yansıtmıyor. Yazarlık uğraşına giren yabancı işçilerin çoğu Almanca yazıyor ve Alman edebiyatına çevirmenlerin aracılığı olmaksızın katkıda bulunuyor... Almancanın ortak bir edebiyat dili olarak kullanımı, burada tüm yabancı işçiler arasında bir sınıf dayanışması anlatımı niteliğine bürünüyor ve bu dayanışma anadili Almanca olan Alman milliyetinden işçileri de kapsıyor.

«...**Akif Pirinçci**, on yıl kadar önce ailesiyle birlikte Köln'e yerleşmiş genç bir Türk, **Pirinçci**, yirmi bir yaşında «**Sonu Hep Gözyaşıdır**» **adlı** romanını Almanca olarak kaleme aldı. Alman yayınevlerine başvurularından bir sonuç alamayınca romanını kendisi yayımladı. Şimdi ise kitabın Goldmann Yayınevi'nce başarılı bir basımı yapılmış bulunuyor.

«**Pirinçci**'nin romanında, insan yazarın Alman olmadığını çok güç fark ediyor. Romanda, bir tiyatroda çalışan ve polisiye oyunlar yazan **Akig** adlı bir Türk'le bir Alman hukuk öğrencisi olan **Christa Born** arasında Köln'de geçen bir aşk öyküsü anlatıyor... Peki, bu romanda Türk olan nedir? Anlatıcı şöyle dile getiriyor bunu: **'Temelde, kendimi ne Türk, ne de Alman olarak görüyorum. Dahası, bu ikisinin arasında bir yerde bile değilim. Ben gerçekte hiçbir şey değilim.'**.. 'Türkler her zaman pistir' gibi basmakalıp görüşleri bir yana bırakmış olan, orta sınıftan gelme Alman hukuk öğrencisi, genç Türkle olan aşk ilişkisini erotik ve egzotik bir deneyim, ama daha önemlisi bir tür özgürleşme olarak görüyor.

İki Kültür Arasında Köprü

«Daha önce sözünü ettiğimiz iki yazarın arasında bir noktada, **Yüksel Pazarkaya** yer alıyor. Bu Türk yazar, Alman ve Türk kültürleri arasında en büyük köprü olarak nitelenebilir. **Pazarkaya**, şiir ve öykülerini Almanca yazıyor. Aynı zamanda, aralarında **Aras Ören**'in de bulunduğu öteki Türk yazarlarının yapıtlarını da Almanca'ya çevirdi. Burada, **Pazarkaya**'nın yalnızca düzyazı yapıtlarından birine, **'Çöp'** adlı öyküsüne değinmek istiyorum.

«Öykü, Federal Almanya'da yabancılara ayrılmış bir yurtta geçiyor. Alman polisi, kaçak göçmenleri aramak üzere yurda baskın yapıyor. Aslında, Türk grubunun içinde iki kaçak göçmen var. Bunlardan birini alıp götürüyorlar. Ötekini, **Hamza**'yı ise bulamıyorlar. **Hamza**, bir çöp tenekesine saklanıyor ve kendisi çöpe dönüşerek o an için kendini kurtarıyor. Bu öyküde beni etkileyen, insanların aşırı ölçüde aşağılandığı bir durumun yazarın edebi yeteneğiyle bir kültürel onur simgesine dönüştürülmesi oldu...»

«En çok ürün veren yetenekli İtalyan yazar **Franco Biondi** ise öykülerini yalın ve gerçekçi bir dille kaleme alıyor Sicilyalı bir işçiyi anlattığı **'Passavanti'nin**

Dönüşü' adlı öyküsünde, Federal Almanya'da uzun yıllar konuk-işçi olarak çalışan **Passavanti**, yurduna, Sicilya'ya dönüyor. Ama kendi yurdunda hemen giysileri ve davranışları göze batıyor, sevilmeyen bir kişi durumuna düşüyor. Almanya'da bir **'İtalyan'** olarak görülen **Passavanti**, aynı şekilde İtalya'da da bir **'Alman'** olarak görülüyor... **(25 Ekim Cumhuriyet)**

YAYINEVLERİMİZ FRANKFURT KİTAP FUARINDA

35. Frankfurt Kitap Fuarı, 12-17 Ekim tarihleri arasında Federal Almanya'da açıldı. Fuara bu yıl 79 ülkeden 5700'den fazla yayınevi katıldı. Fuarda; kitap, dergi, gazete, takvim, sanat resimleri, okul kitapları sergilerinin yanında örnek olarak düzenlenmiş kitapçı dükkanları, kitapçılar için özel mobilyalar, kompüterler yer aldı.

Fuara ülkemizden; Adam Yayıncılık, Altın Kitaplar, Barın Cilt ve Yazı Atölyesi, E Yayınları, Fono, Gelişim, Kelebek, Hürriyet Yayınları ve Ulun Yayınevi, F. Almanya'dan Anadolu Verlag, Ararat Verlag ve Kaynar Kitapevi katıldı.

Bu yıl Türk Pavyonu'nu Kaynar Kitapevi ve Altın Kitaplar Yayınevi ortaklaşa hazırladılar. **(28 Ekim Somut)**

BÜLENT ECEVİT'İN KİTABI DANİMARKACA'YA ÇEVRİLDİ

— **Bülent Ecevit**'in 1976 yılında yayımlanan **«Şiirler»** kitabındaki şiirler ve denemeleri Danimarka diline çevrildi. **Bülent Ecevit**'in kitabı Danimarka'nın başkenti Kopenhag'daki yeni bir yayınevi tarafından yayımlanacak. 216 sayfa olacak kitabı **Lütfü Özkök** Danimarka diline çevirdi.

Türkçe ve Danimarka dilinde paralel metin olarak yayımlanacak kitapta ayrıca yine **Lütfü Özkök**'ün fotoğrafları yer alacak. Kitap yayımlandığında **Bülent Ecevit** kitabını imzalamak üzere Kopenhag'a davet edilecek.

(3 Kasım Cumhuriyet)

«HALKALI KÖLE» RUSÇA'YA ÇEVRİLDİ

— **Bekir Yıldız**'ın geçtiğimiz yıllarda Sovyetler Birliği'nde yayınlanan **«Kara Vagon»**, **«Kaçakçı Şahan»** ve **«Sahipsizler» adlı** kitaplarından sonra, bu yıl da **«Halkalı Köle»** romanı yayınlandı. YAZKO Yayınları arasında 5. basımı yapılan **«Halkalı Köle»**yi Rusçaya tanınmış Türkologlardan **Kalina Belova** çevirdi. Yazar, **«Halkalı Köle»**de, aile kurumunun sevgiden çok sevgisizliği içerdiğini, bireysel özgürlüğün kısıtlanmışlığını, ayrılmak özgürlüğü ile ayrılmamak özgürlüğünü eş anlamda yorumlayan Yurttaşlık Yasası'nı eleştirel bir yaklaşımla yorumlamıştı.

Ayrıca, gene bu yıl içinde, **Bekir Yıldız**'ın Hollanda'da War-Boek Yayınevi'nce **«Ölümsüz Kavak»** adlı masal kitabı Türkçe - Flamanca dillerinde bir arada yayınlandı. Çevirileri **Esma Yiğitoğlu** ve **Robert de Hartogh** tarafından yapılan Ölümsüz Kavak kitabını **Yıldız Aydemir** resimledi.

(3 Kasım Cumhuriyet)

YAŞAR KEMAL'İN «KUŞLAR DA GİTTİ» ROMANI FRANSA'DA YAYINLANDI

Yaşar Kemal'in «Kuşlar da Gitti» adlı romanı Fransa'nın ünlü «Gallimard» yayınevi tarafından yayınlandı. Münevver Andaç'ın Fransızca'ya çevirdiği «Kuşlar da Gitti,» Ekim ayından itibaren Paris'in büyük kitapçılarının vitrinlerini süslemeye başladı «Kuşlar da Gitti» Yaşar Kemal'in Fransızca'ya çevrilen onbirinci yapıtı oldu. Yaşar Kemal'in daha önce Fransızca'ya çevrilen romanı «Yılanı Öldürseler», Marianik Revillon tarafından tiyatroya uyarlandı. Uluslararası Üniver-

site Sitesi Büyük Salonu'nda sergilenecek oyunun müziğini Zülfü Livaneli, dekorunu Michel Launey hazırladı. **(15 Kasım Yankı)**

ALMAN TÜRKOLOG «RIEMANN» ÇAĞDAŞ TÜRK EDEBİYATINDA ALMANYA» KONULU KİTAP YAYINLADI

Alman Türkolog Wolfgang Riemann, «Çağdaş Türk Edebiyatında Almanya» konulu bir kitap yayınladı.

1891 yılında Ahmet İhsan Tokgöz'ün yazdığı «Avrupa'da Ne Gördüm?» ile başlayıp 1980'lerdeki Almanya'daki Türk işçilerinin sorunlarını irdeleyen yapıtlara değin uzanan geniş araştırmada, Türk yazarlarının Almanya'ya yaklaşımları ele alınıyor.

Eski yazı ve Türkçe alıntılar, bunların Almanca çevirileriyle örneklenen kitap, 8 bölümden oluşuyor. Bu bölümler, Almanya Seyahatnameleri, Edebiyat Mekânı Olarak Almanya, Türk Edebiyatında Militarizm ve Nasyonal Sosyalizm, Almanya Edebiyatı, Yüksel Pazarkaya, Nevzat Üstün, Bekir Yıldız ve Yeni Türk Edebiyatı... **(15 Kasım Milliyet)**

ORHAN VELİ KANIK «REZGLEDİ» DERGİSİNDE

Üsküp «Rezgledi» aylık yazın-sanat dergisinde, Fahri Kaya'nın Makedonca çevirisiyle Orhan Veli Kanık'ın sekiz şiiri yayınlandı. Yayınlanan şiirler şunlardır: «Zavas» (Sizin için), «Son» (Rüya), «Drvo» (Ağaç), «Prozorec» (İçerde), «Ubavi Vreminja» (Güzel Havalar), «Mojata Senka» (Gölgem), «Pesna so opoşka» (Kuyruklu Şiir). Şiirlerle birlikte Makedon okurlarına Kanık'ın Kısaca yaşam öyküsü de verildi.

Öte yandan, Sarayova'nın (Saraybosna'nın) «Odyek» (Yankı) dergisinin ekim sayısında Cengiz Bektaş'ın «Zeytinli Fırın Sokağı» adlı şiir betiğinden, Dr. Lamia Hacıosmanoviç'in çevirisiyle dört şiiri Sırp Hırvatça sergilendi.

(15 Kasım Milliyet Sanat)

FAKİR BAYKURT «ULUSLARARASI ÇOCUK VE GENÇLİK KİTAPLARI SERGİSİ»NDE

— İki yılda bir düzenlenmekte olan **«Uluslararası Çocuk ve Gençlik Kitapları Sergisi»** İkibu 83, 21 kasım günü Federal Almanya'nın Duisburg kentinde açıldı. 27 kasımda sona erecek olan İkibu 83, kentin tüm kitaplıklarında, çeşitli mahalle okullarında, Kültür Dairesi'nin sinema salonunda açılan kitap, kitap resimleri sergileri, çocuklar için kitap ciltleme, çeşitli yazınsal etkinliklere doğrudan katılma, çizgi film gösterileri ve tartışmalarla sürecek.

İkibu 83, her keresinde bir ülkenin çocuk kitaplarına ağırlık veriyor. Bu ülkenin çocuk kitabı yazar ve ressamları çağırılıyor. Bu yılın ağırlıklı konusu da Demokratik Almanya çocuk ve gençlik kitapları.

İkibu 83, Duisburg'da yaşayan yaklaşık 20.000 Türk çocuğuna bu yıl da doyurucu bir programda sunmaktan uzak. Ancak Duisburg'da yabancı çocukların eğitsel sorunlarına yönelik bir projede çalışan yazar **Fakir Baykurt**, çocuklar için yazdığı masal ve öyküleri Türkçe okuyacak, çocuklar ve gençler söyleşiler yapacak. Bu arada **Karagöz**'ün yapım ve oynatımına ilişkin kurslar düzenlenecek, bu kurslara katılanlar kendi yaptıkları figürlerle **Karagöz** oynatacaklardır.

(26 Kasım Cumhuriyet)

SOFYA ULUSAL KÜTÜPHANE SALONLARINDA «TÜRK KİTAPLARI SERGİSİ» AÇILDI

— Bulgaristan'ın başkenti Sofya'da, Ulusal Kütüphane salonlarında bir «**Türk Kitapları Sergisi**» açıldı. Bulgaristan Kültür Komitesi'nin yardımıyla Türkiye Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından düzenlenen sergide 300'den fazla kitap yer alıyor.

Serginin açılışında bir konuşma yapan Bulgaristan Kültür Komitesi üyesi Ulusal Kütüphane Müdürü **Petır Karaangov**, iki ülke arasındaki kültürel ilişkilerin gelişmesine bu serginin büyük etkisi olacağını vurguladı. Türkiye'nin Sofya Büyükelçisi **Ömer Etem** de, konuşmasında, sergiyi iki ülke arasındaki dengeli kültürel işbirliğinin bir örneği olarak gösterdi.

24 kasım akşamı ziyarete açılan sergide, «**Türk Gölge Tiyatrosu**», «**Türk Tiyatro Bibliyografyası**», «**Türk Cumhuriyeti Yayınları Bibliyografyası**», «**Atatürk'ün Kişisel Kütüphanesi Kataloğu**», «**İslam Sanatları**» gibi yapıtlar ziyaretçilerin büyük ilgisini çekti. **(26 Kasım Cumhuriyet)**

ÖZDEMİR İNCE MALLÂRME AKADEMİSİNE ÜYE SEÇİLDİ

— Ozan **Özdemir İnce**, merkezi Paris'te bulunan **Mallarmé Akademisi**'nin Fransızca konuşmayan ülkelerden seçilen «**Akademi Muhabir Üyeliği**»ne seçildi. Akademi'nin öteki muhabir üyeleri arasında, **Vicente Aleixandre, Lawrence Durrell, Artur Lundkvist, Eugenio Montale, Octavio Paz, Vasco Popa, Yannis Ritsos, Andrei Voznessenski** gibi ünlüler var.

1937 şubatında **Saint-Pol-Roux, Maurice Maeterlinck, André Fontaine, Paul Valéry, Paul Fort** gibi ünlü ozanlar tarafından kurulan **Mallarmé Akademisi**'nde, daha sonra **Léon-Pal Fargue, Jean Cocteau, Jacques Audiberti** gibi ozanlar da yer aldı. Başkanlığını **Eugéne Guillevic**'in, Başkan Yardımcılığını ise **Alain Bosquet**'nin yaptığı **Mallarmé Akademisi**, Fransızca konuşan ülkelerden seçilen 30 üye ve öteki ülkelerden seçilen 30 üye ve öteki ülkelerden seçilen 30 üye ve öteki ülkelerden seçilen «**muhabir üyeler**»den oluşuyor. **(3 Aralık Cumhuriyet)**

BÜLENT ECEVİT «BUGÜN, YARIN» İSİMLİ KİTABI DANİMARKADA SATIŞA ÇIKTI

Yurt dışındaki gezisini sürdüren **Bülent Ecevit**'in, önceki gün Danimarka Sosyal Demokrat Partisi lideri **Anker Jöngensen** ile birlikte Kopenhag'da bir basın toplantısı düzenleyerek basına tanıttığı «**Bugün, Yarın**» adlı şiir - deneme kitabı satışa çıktı. **(7 Aralık Milliyet)**

«BÜYÜK GÖZALTI» YUNANİSTAN'DA

Daha önce Fransa, İsveç, Romanya ve Venezuella'da yayınlanan Çetin Altan'ın «**Büyük Gözaltı**» adlı kitabı bu kez de Yunanistan'da yayınlandı. Kitabı **Athına Kallıannessi** adlı yayınevi yayınladı. **(8 Aralık Cumhuriyet)**

«YILANI ÖLDÜRSELER PARİS'TE SERGİLENİYOR

Kültür Servisi — Yaşar Kemal'in, «**Yılanı Öldürseler**» adlı yapıtı Fransa'nın başkenti Paris'te Cité İnternationale'de sahneleniyor. «**Yılanı Öldürseler**»le ilgili bir yazı da geçtiğimiz günlerde «Le Monde» gazetesinde **Michel Cournot** imzasıyla yayımlandı. Yazıda şöyle deniyor:

«Babanın öldürülmesi annenin izniyle gerçekleşiyor. Oğlunun gözüne uyku girmez oluyor, babanın hayali kentin üzerinden ayrılmıyor, böyle dolaşan söylentiler annesinin katille düşüp kalktığına değiniyor.

Olayın geçtiği yer Danimarka değil, Türkiye ve Yaşar Kemal'in bu romanında Hamlet, annesi Gertrude'yi tabancayla öldürecektir ya da o, İocaste'yi ortadan kaldıracak olan bir Anadolu Oidipus'udur. Yaşar Kemal'de mit, pençelerini, köy görüntüleri ve davranışları çerçevesinde Türkiye topraklarına saplıyor. Burada Hasan adını taşıyan Hamlet-Oidipus önce bize bir cezaevi avlusunda göründüğünden, bu mit Tarih'in yenilenmiş çerçevesine de giriyor.

Marianik Revillon'un 1979 yılından bu yana yönettiği Atelier-Theatre, amatör oyuncuların işçiler ve başka işlerde çalışanlar meslekten tiyatrocularla kaynaştığı önemli bir topluluk ve Yaşar Kemal'in «Yılanı Öldürseler»ini güzel bir sahnelemeyle bize sunuyorlar... Oğul Hasan rolünü varlığı, yeteneği ve tazeliği az görülür bir genç oyuncu, Jean-Charles Modet oynuyor. Çevresinde, Mado Maurin, Marianik Revillon, Marc Darnault, Patrick Baty gibi çok iyi oyuncular var.

(8 Aralık Cumhuriyet)

ADALET AĞAOĞLU'NUN «SEN EY KUTSAL IŞIK» ÖYKÜSÜ ALMANCAYA ÇEVRİLİP YAYINLANDI

— Adalet Ağaoğlu'nun 1978 martında ilk basımı yapılan «Sessizliğin İlk Sesi» adlı kitabından seçilen «Sen Ey Kutsal Işık» adlı öyküsü Almancaya çevrilerek yayımlandı. Essen'in Klartext Verlag Yayınevi tarafından Almanca ve Türkçe olarak yayımlanan kitabın çevirisini Nurhan Karacak ve Michael Pfeiffer yaptılar. 96 sayfalık kitapta Elmar Heimbach'ın çizdiği 36 tane desen de var.

«Sen Ey Kutsal Işık», Adalet Ağaoğlu'nun Almanca olarak yayımlanan ikinci kitabı oluyor. Ayrıca Essen'in «Fremdworte» adlı ve yabancı sorunlarıyla ilgilenen dergisinin son sayısında da, yazarın Türkiye'de roman okuma geleneğiyle ilgili bir yazısı çıktı.

(13 Aralık Cumhuriyet)

STOCKHOLM'DE TÜRK EDEBİYATI AKŞAMI

Stockholm Konser Sarayı'nda Göçmenlerin Kültür Merkezi tarafından bir Türk Edebiyat Akşamı düzenlendi. Türk Edebiyat Akşamı, Göçmenler Kültür Merkezi'nce 9-30 Kasım günleri arasında düzenlenen Edebiyat Şenliği'nde yer alan etkinliklerden biriydi.

İki bölümden oluşan Edebiyat Akşamı'nda İsveç'te yaşayan ve Türkiye'deki sanatçılarımızdan bazılarının yapıtları okundu. Ozan Özkan Mert'in yaptığı «Türkiye'de Sanatçıların İçinde Yaşadığı Koşullar» konulu açış konuşmasından sonra yazar Demir Özlü, Özkan Mert, ozan Gürhan Uçkan ve Refil Şener öykü ve şiirlerinden örnekler sundular.

Daha sonra, İsveç'te yaşayan sanatçılarımızdan Lütfi Özkök'ün şiirleri, Melih Cevdet Anday, Oktay Rifat ve Orhan Veli'den İsviçre'ye yaptığı çeviriler tiyatrocu Mazlum Kiper ve İsveçli tiyatro sanatçısı Torsten Wahlund tarafından açıklandı.

(15 Arahk)

NEW YORK'TA TÜRK ŞİİRİ PROGRAMI

18 Kasım gecesi, New York'un önemli kültür merkezlerinden YMCAdaki «Writer's Voice» (Yazarın Sesi) adlı edebiyat bölümü, iki saatlik bir «Türk Şiiri» programı sundu.

Programı düzenleyen şair ve çevirmen Murat Memet-Nejat, açış konuşmasında, Türk şiirinin genel gelişimini anlattı ve Pir Sultan Abdal'dan başlayarak Ece Ayhan'a kadar çeşitli şairlerden örnekler okudu.

Çeşitli bölümlerde, Pulitzer Armağanı'nı kazanmış olan ünlü şair ve çevirmen W. S. Merwin, Talât Halman'la birlikte hazırlamakta olduğu «Mevlânâ'dan Şiirler»

kitabından birkaç gazel ile yine Halman'la birlikte Yunus Emre'den çevirmeni Brian Swann ise, Halman'la birlikte yayınladığı Melih Cevdet Anday'dan seçme şiirler kitabından birçok şiir sundu.

Talât Halman, İslâmiyet öncesi Türk şiirinden, Divan ve Halk şiirinden, Orhan Veli Kanık ve Fazıl Hüsnü Dağlarca'dan çevirilerini sunarak bilgi verdi. Fatih Çokar, Karacaoğlan'ın «Elif»i ile Orhan Veli'nin «Istanbul Türküsü»nü yaylı tamburla seslendirdi.

«Türk Şiiri» programı, «Yazarın Sesi»nin sunacağı uluslararası dizinin ilki oldu. Programın tümü banda alındı.

(15 Aralık)

PROF. İLHAN BAŞGÖZ A.B.D. de TÜRK MASALLARI İLE İLGİLİ BİLDİRİ SUNDU

Uzun yıllardır ABD'de ders vermekte olan Halkbilimi (folklor) Profesörü **İlhan Başgöz** Amerikan Folklor Cemiyeti'nin bu yılki kongresinde Türk masalları ile ilgili bir bildiri sundu. Prof. Başgöz 1908 yılında kurulan ve 3000 üyesi bulunan dünyanın bu en büyük halkbilimi kuruluşunun onur üyeliğine bu yıl kimlerin seçildiğini merak ediyordu. Toplantıda ilkin, bu yıl iki değil tek 'onur üyesi' seçildiği bildirildi. Daha sonra bu üyenin adı açıklandı: Indiana Üniversitesi Halkbilimi Profesörü İlhan Başgöz!.. Türkiye'de her türlü cefayı çekmiş olan ak saçlı bilim adamı alkışlar arasında kürsüye ilerlerken gözleri dolmuştu. Türk halkbilimini dünyaya tanıtmak için yıllardır harcadığı çaba, kendi ülkesinden çok uzaklarda da olsa ödüllendirilmiş olmaktaydı. **(5—11 Aralık Nokta)**

YUGOSLAVYA'DA TÜRKÇE KİTAPLAR

Yugoslavya'da en çok Türkçe kitap, Üsküp'ün **«Birlik»** ve Priştine'nin **«Tan»** yayınevleri tarafından yayımlanıyor. Çeviri kitapların yanı sıra, 1983 yılında Yugoslavya'nın Türk kökenli yazarlarından Türkçe olarak çıkan yapıtlar şunlar: **Suat Engüllü**'den **«Sevi Yorgunu»**, **Nimetullah Hafız**'dan **«Ana Yüreği»**, **İskender Muzbeg**'den **«Devrim»** (şiirler), **Süreyya Yusuf**'dan **«Hikayeler»**, **Reşit Hanadan**'dan **«Yazgı»**, **Ahmet İğciler**'den **«Erdoğan'ın Yaşantıları»** (öykü), **Lütfi Seyfulah**'dan **«Küçük Nasreddin»** (çocuk oyunları), **Avni Engüllü**'den **«Mete»** ve **Altay Sorey**'dan **«Köprü»** (çocuk şiirleri).

Üsküp Halklar Tiyatrosu'nun Türk sanatçıları, 18 kasım günü ünlü Mısırlı yazar **Yusuf İdris**'in **«Farfuri»** (Uşaklar) adlı oyununu büyük bir başarıyla sergilediler. Yazarın da hazır bulunduğu ilk gösterilişin ardından, oyun tüm eleştirmenlerden olumlu yankı aldı. Türkiye'de bazı TV dizilerinde oynadığı karakter rolleriyle bilinen **Lütfi Seyfullah**, özellikle başarılıydı. Şimdi aynı tiyatro **Tahir Alangu**'nun **«Çingene Hikayeleri Antolojisi»**'nde yer alan **İshak Samokovliya**'nın **«Hanka»** adlı öyküsünün uyarlamasını yeniden sahneliyor. Çingenelerin yaşamını canlandıran bu oyunda başrol Seydo'yu oynayan **Salahaddin Bilal**'e bu yıl **«11 Ekim Makedonya Cumhuriyeti Sanat Ödülü»** verildi.

Su sıralar Sarajevo'da da ünlü yazar **İvo Andriç**'in yaşamını, yaratıcılığını dile getiren bir film çekiliyor. Filmin senaryosunu hazırlayanlardan biri **«İvo Andric'le Konuşmalar»** adlı kitabın da yazarı olan **Lubo Yandiriç**, filmin yönetmeniyse **Mirza İdrisoviç**. Alınan bilgilere göre, filmin bazı bölümleri İstanbul'un Beyazıt Alanı'nda ve Bursa'da çekilecek.

İki Türk kökenli Yugoslav ressamın iki ayrı kentte açtıkları resim sergileri büyük ilgi gördü. 1952 doğumlu genç sanatçı **Mustafa Asım** Üsküp'te, **Ethem Baymak** ise Prizren'de açtıkları sergilerle beğeni kazandılar.

(20 Aralık Cumhuriyet)

FEDERAL ALMANYA'DA OLUŞAN TÜRK YAZINI

Yüksel PAZARKAYA

Olgunun Doğuşu

Türkiye - Federal Almanya ikili sosyal sözleşmesi 1963 yılında imzalanarak yürürlüğe girdi. Bu sözleşmenin önemli içeriği, Türkiye'den Federal Almanya'ya işçi gönderiminin koşul ve ilkelerini saptamasıydı. Federal Almanya'da Türk işçisinin çalıştırılmasından doğacak çeşitli sosyal sorunlar da bu sözleşmeyle düzenlenmektedir. Kısa sürede bu düzenlemenin işçilerimiz açısından yetersizliği, diğer ülkelerle yapılan benzeri ikili sözleşmelerden geri kaldığı, özellikle işsizlik, işgöremezlik ve Türkiye'ye temelli dönüş durumlarında işçilerimizin haklarının yeterince gözetilmemiş olduğu, anlaşıldı. Sözleşme, Federal Almanya tarafının genellikle kullandığı «işgücü» kavramından yola çıkıyor, o «işgücü»nü taşıyan işçi, emekçi, kısacası insan gözardı ediliyordu.

«İşgücü»nün bireysel ve toplumsal gereksinimleri olamaz. «İşgücü» mekanik bir üretim aracı, mekanik bir işgören niteliğiyle ele alınmıştır Böyle olunca, toplumsal, kültürel ve siyasal gereksinimleri yoktur «işgücü»nün. Ailesi, çoluk çocuğu, onların gereksinimleri yoktur, öngörülmemiştir. Yirmi yılı aşkın «işçi göçü» olgusunun sonunda bugün çığ gibi büyüyen, gittikçe açmazlaşan sorunlar, bu yaklaşımın bir sonucudur Bu yaklaşımın bir sonucu olarak, kendilerine gereksinme kalmayan «işgüçleri»nin en kısa yoldan, en ucuz biçimde baştan savılması, geri gönderilmesi, fazlalıkların temizlenmesi, Federal Almanya'nın geçerli yabancılar siyasetidir. Özellikle Türklere uygulanmaktadır.

Oysa Anadolu insanı, Federal Almanya'da kendisine iş verildiği için, çalışmaya çağrıldığı için gelmiştir, ama kesinlikle salt bir «işgücü» olarak gelmemiştir. Erkeklerin karılarından, çoluk çocuklarından ayrılarak tek başlarına geldikleri, yüzlercesinin erkek işçi yurtlarında yığıldıkları ilk yıllarda bile, torba, çıkın ve bavullarında bulgur, tarhana ve rakılarını, koyun ceplerinde çocuklarının, karılarının, yavuklularının resimlerini getirmişler ve daha yolda her çıkarıp bakışlarında ayalarıyla düzelterek yeniden ceplerine yerleştirmişlerdir. Ve Sirkeci'den yola çıkan ilk trenler Münih istasyonuna vardığı zaman, ilk inenlerin bazıları, bir bez kılıfa yerleştirilmiş uzun saplı, kalın başlı bir eşyayı ellerinde taşıyorlardı. Bu, Anadolu insanının bin yıllık özbenliğini oluşturan öğelerden sazdı. Kimilerinin bavulunda bir çoban kavalı vardı. Geçmişlerinde ve geleneklerinde kökleşmiş özbenliklerini de birlikte getiriyorlardı. Yirmi yıl sonra, iş yaşamlarının ve bir toplum üyesinin (yurttaş değiller, ama bir yurttaşın) bütün yükümlülük, sorumluluk ve görevlerini yerine getirmelerine karşın, «bunların uyum sağlaması olanaksız» diyerek yalnız eleştirilmek değil, aynı zamanda horlanmak ve kovulmak istenen bu insanların yazgıları, işte bu özbenliklerinin varsayılmaması, ayırdına varılınca, sökülüp atılmak istenmesiyle açmazlaşıp günümüze gelmiştir. Yunanlı karikatürcü Vangelis Pavlidis'in karikatürü de bu açmazı ve bu yazgıyı anlatıyor. Yabancı işçi elinde bavulu tek başına, ucu bucağı görünmeyen, hiçbir biçimi olmayan, bir insan çölünü anıştıran yola koyulmuş. Kocaman eli, üzerinde «Germany» yazalı ve ortasından bir kuşakla açılmasın diye sıkıca bağlanmış bavulunu tutuyor. Kafası, yüzü yerine, kocaman kasketi arkadan, öne doğru uzayan burun ucu, iğreti ceketi ve pantolonu görülüyor. Pabuçları kocaman. Adım atıyor. Sağ topuğu önde yere değerken, sol ayağının ucuna basmış, pabucunun altı olduğu gibi gözüküyor. Pabucunun altı ağaç kökleri, yerden ayağını kaldırırken kökler topraktan sökülüyor.

Bu köklere basa basa yürüyerek, toplumsal ve kültürel (kendi özbenlikleri ve gelenekleri açısından) bir çöle varıyorlar. Çiğnenmiş, ezilmiş, kırılmış köklerin bu çöl toprağına girip tutunması olanağı yoktur artık. Tek olanak kendi serasını oluşturup yaşamını sürdürmeye çabalamaktır. Onun da yaşaması gerektiği varsayımından yola çıkmamışlardır ama, onu çalıştırmak için çağıranlar ve çalışsın diye gönderenler. Kendi serasını oluşturmak ise, en berbat çöl koşullarında gerçekleşmek zorundadır.

Bekar işçi yurtlarının ortaklaşa kullanılan mutfaklarında tencereye kuru fasulye vurulurken ,tavaya yumurta kırılırken, demine memine aldırılmadan kaynatılan çaydan yudumlanırken, ortaya bir saz çıkmış, bir yandan dağarcıkta getirilen türküler okunmuş, bir yandan kendiliğinden yeni türküler oluşuvermiştir, Alamanya gurbetinin türküleri...

İş türkülerle kalmamış, mektuplara dörtlükler döktürülmüş, gazetelerin şiir sayfalarına şiirler gönderilmiş, dernekler kurularak kendi yayın organları çıkarılmış, yeni yaşam, yeni gözlem ve deneyimler öykülere, romanlara, oyunlara yansımaya başlamıştır.

Gidişler umulan dönüşleri içermemiş, gidenler gittikçe çoğalmış, Almanya gurbetinde doğumları ve ölümleriyle bir yaşam süreci oluşmuştur. Bir buçuk milyonluk bir Türk toplumu, her şeyiyle yapı kazanmaya başlamıştır.

Olgunun Adı

Başta Federal Almanya olmak üzere, Anadolu insanı yirmi beş yıldır bir çok yabancı ülkeye giderek yerleşti. Yerleşmek amacıyla gitmedi, ama yabandaki iş süreci uzadıkça yerleşim sürecine dönüşmeye başladı. Buna karşın, birinci kuşağın insanları, aradan on yıl, yirmi yıl geçtikten sonra da, bir gün dönmek düşünü terketmediler. Bir git-gel aslında, başından beri sürekli olarak var. Ancak «git» olayı kocaman bir ırmak gibi aktı, «gel» ise, kaynağı kurumakta olan bir çeşmenin incecik suyu gibi. Sonuçta yalnızca Federal Almanya'daki Anadolu nüfusu bir buçuk milyonu çoktan aştı. Batıyı da saran işsizlik sorunu karşısında, ama asıl işsizlikle birlikte yerlilerin büyüttükleri «Türk düşmanlığı» ve siyasetin güttüğü müslüman Anadolu insanını horlama karşısında umarsız kalanların son yıllarda artan biçimde «geri dönüşe» geçmelerine karşın, Almanya'daki Anadolu nüfus pek düşeceğe benzemiyor.

Nüfusun yarısını yuvarlak hesap birinci kuşak insanları oluşturuyorsa, öbür yarısını da ikinci ve üçüncü kuşak insanları oluşturuyor bugün. Kırsal yaşam doğurganlığını da birlikte getiren Anadolu insanı, Almanya'da d anüfusunu yeniliyor Gerçi, sanayi ve tüketim toplumunun «doğurganlığı boğan, kısırlaştıran» etkileri artık yavaş yavaş bu insanlarda da görülmeye başladı, ama bu koşullarda da, doğurganlıkta başı çekiyor hâlâ, Anadolu topluluğu Almanya'da.

«Geri dönüş» kavramı da böylece, ancak bu nüfusun yarısı için sözcük anlamını koruyor. Oysa, bu yarı bile, ortalama on yılı aşkın bir yerleşikliğe sahip Almanya'da. Öbür yarı için «geriye dönüş» yersiz bir kavram. Federal Almanya'da doğup büyümüş, ya da küçük çocuk yaşında gelerek burada yetişmiş insanlar için «Türkiye'ye dönüş» diye bir kavram mantık açısından olamaz. Böyle bir durumda onlar için ancak «Türkiye yabanına göç» söz konusu olabilir. Tıpkı anababalarının Almanya yabanına göçü gibi.

Durumun toplumsal eğrisi, ya da topoğrafyası buyken, Almanya'daki bir buçuk milyon Anadolu'lunun ve başka ülkelerdeki yüzbinlerin oluşturmaya başladıkları yazını nasıl adlandıracağız? Yanılmıyorsam, ilk kez ben, yıllar önce «Milliyet Sanat»ta çıkan bir konuşmada «sürgün edebiyatı»ndan söz etmiştim. Sürgün kav-

ramı günümüzde olgunun bütün açılarını içeriyor, yalnızca siyasal sürgün değil söz konusu. Tam tersine, bizim konumuz açısından, en başta ekmeğin ardına takılarak oluşan sürgün, Güney Dal'ın romanının adıyla «İş Sürgünü» (romanın adı «İş Sürgünleri» ya!). Ne ki, sürgünün sürgünlüğü kaldı mı, kalır mı sürgünün süreci sonsuza doğru uzayınca?

Sürgün uzayıp yerleşim sürecine geçince, yeni kuşaklar yetişince, ister istemez bu kuşaklar iş için güçülen ülkelerin toplumsallaştırma kurumlarından geçerek eğitilirler. Anadoluluların da çocukları Alman çocuk yuvalarından, okullarından, daha başka kurumlarından geçerler. Genç kuşakların toplumsallaşmaları, —birincil toplumsallaştırma kurumu olan ailenin etkisi, Almanya'daki Anadolu ailelerinde de azımsanmayacak ölçüde sürmekle birlikte—, çocuk yuvası, okul gibi ikincil toplumsallaştırma kurumları ve aile çerçevesini aşınca çocukların karıştıkları Alman toplumu, aile içindeki toplumsallaştırmayı, anababanın etkisini bütünlemiyor, bu toplumsallaştırmayı zayıflatan karşıetkilerle çocukların, gençlerin karşısına çıkıyor.

Almanya'da yetişen çocuklar ve gençler, Anadolu toplumuyla Alman toplumunun değer ölçüleri arasında geriliyorlar, bu iki değişik değerler ağından süzülüyorlar, bir yandan özbenlik çıkmazlarına düşerken, bunun sonsuz sancılarını çekerken, bir yandan da, bilinçli ya da bilinçsiz, kafa ve gönüllerinde bu birbirine aykırı, ikili etkilenim içinde bilinmedik, özgün bileşimleri mayalandırıyorlar.

Elbette birinci kuşak da içine düştüğü yeni toplumdan etkileniyor. Ancak Anadolu toplumuna, o toplumunun geleneği, göreneği, geçmişi ve şimdisiyle yaşam biçimlerine ve değerler düzününe kök salmış olarak geldikleri için, belki bir «kültür sarsıntısı» geçirdiler (on yılı aşkın bir süre önce Almanca yayımladığım yazılarda «kültür şoku» kavramını kullanarak bugüne değin süren bir tartışmayı başlatmış ve olgunun tanımında bu kavramı yerleştirmiştim), ama bu sarsıntı onlarda özbenlik sorunlarına yol açmadı, Anadolulu özbenliklerini korudular.

Birinci kuşağı ve onun ürünlerini düşünürsek, «sürgün yazını» kavramı bugün de geçerlidir. Ancak yetişen genç kuşaklar da ürün vermeye başladılar bugün, hem Türkçe, hem Almanca ürünler. Onların yazını ama «sürgün yazını» değil. Onların yazını oysa «Almanya yazını», «Türkiye yazını» da değil. Burada bir adlandırma ve tanımlama sorunu çıkıyor karşımıza. Özbenlik konumlarında ortaya çıkan ayrımlaşmaya karşın, iş göçünden toplumun bütününün yarattığı yazının da adlandırılma sorunu var. Anadolulların çocuk ve torunlarının Almanca yazıları konunun bir açısı, ama asıl konumuz değil. Türkçe oluşan yazına ise, şimdilik «Almanya'daki Türk Yazını» demekle yetinelim. Belki ilerde daha uygun bir tanım kendiliğinden oluşur. Öbür ülkelerde oluşan Türkçe yazını da buna koşut adlandırabiliriz.

Olgunun Özneleri

İş sürgünü ve iş sürgünleri üzerine, onların yetişen çocukları ve geride bıraktıkları üzerine iş sürgününe çıkanlar ve zamanla orada yetişen kuşaklar yazmadı, yazmıyor yalnızca. Aynı zamanda Türkiye'de yerleşik bir çok yazarımız da bu evrensel olguya el attı. Giderek Türkiye'de ad san sahibi bir çok yazarımız çeşitli nedenlerden kısa ya da uzun süreli olarak göç ülkelerine gittiler. Kısa süreliler ya bir süreliğine çağrılıydılar, ya da bir süreliğine kendileri olguyu yerinde görmek, insanlarla yeni durumları içinde konuşmak, gözlemlerde bulunmak üzere gelip gittiler, bazıları birkaç kez. Uzun süreli olarak gidenlerin nedenleri çeşitli. Türkiye'deyken yazdıkları toplum kesimlerini, insanlarını yeni durumları içinde yaşayıp yazmak; Türkiye'de düştükleri konu ve üretim kısırlığını bu yolla aşmak;

kendilerini yazar olarak yenilemek; para kazanmak; bunca yıllık çabalarıyla Türkiye'de sağlayamadıkları yeri ve ünü örneğin Almanya'da Almancaya çevrilerek sağlayacaklarını sanmak gibi nedenler yanında, Türkiye'nin son on yıldaki genel siyasal konumundan zorlanan sürgüne çıkmak da önemli bir neden oldu.

Konusu iş sürgünü ve sonuçları, süreçleri olan Türkçe yazın demek ki, «Almanya'daki Türk Yazını» çerçevesini çok aşıyor. Zaten bu konu üzerine Türkiye'de yazılanlar orada sürekli eleştiriliyor, değerlendiriliyor Türkiye yazınında iş göçü olgusu, süreçleri ve sonuçları çeşitli konulardan biri. Biz bu yazının çerçevesini, Federal Almanya'da oluşan Türk yazını ile sınırlandırıyoruz.

Federal Almanya'da oluşmakta olan Türkçe yazının yazarlarını üç kümeye bölümlemek yaklaşımımızı kolaylaştıracak. Birinci kümede yazarlığa Federal Almanya'da başlayan, ya da Federal Almanya'ya geldikten sonra verdikleri yapıtlarla isim yapan birinci kuşaktan iş sürgünleri. İkinci kümede, anababası iş sürgünü olup Federal Almanya'da yetişen genç kuşak yazarları. Üçüncü kümede ise, Türkiye'de geçirdikleri uzun bir yazarlık döneminden sonra yukarda belirttiğimiz çeşitli nedenlerden Federal Almanya'ya gelerek yerleşen ve yazarlıklarını sürdürenler.

Federal Almanya'da oluşan Türkçe yazın sürecinin başında birinci kuşak iş sürgünleri var. Sazıyla sözüyle, sılaya gönderdiği mektubuyla, okuduğu gazete ve dergilere yazdıklarıyla bu yazının kaynağında da halk var. Bu halk kaynağından doğup beslenen meslek yazarları da iş göçüyle birlikte çıkmaya başladılar

Öncüler

Frankfurt'lu Türkolog Wolfgang Riemann'ın bu yıl yayımlanan «Das Deutschlandbild in der modernen türkischen Literatur» (Modern Türk Edebiyatında Almanya) çalışmasında «Almanya Edebiyatı»nın öncüleri olarak özellikle bu satırların yazarı (Yüksel Pazarkaya) ile Bekir Yıldız gösteriliyor. «Yüksel Pazarkaya — Almanya Edebiyatının Bir Öncüsü» başlıklı özel bölümde Riemann, sırasıyla «Koca Sapmalarda Biz Vardık», 1968, «Aydınlık Kanayan Çiçek», 1974, «Oturma İzni», 1977, ve «İncindiğin Yerdir Gurbet», 1979, adlı kitaplarımı Almanya, Almanya'daki Türk işçileri konulu metinlere yönelik olarak yalnızca içerikleri açısından inceliyor. «İlk yapıtlarında önce duyguların belirlediği olan-durum ön plandayken, daha sonraları eleştirinin oku, denebilir ki, toplu olarak «Almanlara» karşı yöneltilmişken, Pazarkaya şimdilik son yapıtı olan «İncindiğin Yerdir Gurbet» kitabında özelden genel duruma geçiyor. Artık kendi açısından işçilere yapılan baskıyı ve işçilerin sömürülmesini betimliyor ve bunu mümkün kılan çarkları sayıyor. Bunu yaparken, çözüm yolları da gösteriyor, dayanışmaya ve edebiyat dünyasındaki öncülere dikkatleri çekiyor. Böylece Almanya'daki yabancıların durumlarını yerel bir görünüm olarak, kendi yeni geliştirdiği evrensel bakışına yerleştiriyor.» S. 60

Türk Edebiyatında Almanya konusunu incelerken salt içeriğe eğilen, dil, biçim ve biçem sorunlarına dokunmayan yazındaki Almanya eleştirisi karşısında kişisel öznel bir alınganlığa kapılan Wolfgang Riemann, çocuk kitabı gerekçesiyle «Aya Uçan Minare»yi de, 1980, incelemesinin dışında tutuyor. Bu incelemenin yapılmasından sonra yayımlanan «Saat Ankara», 1981, ve «Sen Dolayları», 1983, kitaplarındaki Almanya olgusunu da doğal olarak ele alamıyor.

İncelemeci ayrı bir bölümde, «Bekir Yıldız — Bir «Mutazarrır» Almanya'daki Yaşantısını, Anlatıyor» başlığıyla Bekir Yıldız'ın yapıtlarındaki Almanya'ya eğiliyor. Daha başta yargılıyor: «Bekir Yıldız'ın yapıtları gözden geçirilirken saptanacağı gibi, yazar metinlerinde önyargıları, yanlış canlandırmaları ve çarpıtılmış anlatımları öylesine ardrd diziyor ki, okur bir iddialar karmaşasıyla karşı karşıya

bırakılıyor, bu iddialar yığını, tek tek noktaları ele alıp üzerlerine eleştirinin ışığını tutmayı olanaksızlaştırıyor.» S. 72.

Daha sonra Bekir Yıldız'ın 1966 yılında yayımlanan «Türkler Almanyada» romanı, «Reşo Ağa» kitabındaki «Düdüklü Tencere» öyküsü, «Kaçakçı Şahan»daki «Gaffar İle Zara» öyküsü ele alınıyor.

1962 yılında ilk Türk işçilerinden biri olarak Federal Almanya'ya gelen, Heidelberg yakınındaki Leimen kasabasında bir dizgi ve baskı makinaları fabrikasında dört yıl çalışan, sonra satın aldığı dizgi makinasıyl yurda dönen Bekir Yıldız, Almanya üzerine yazdıklarını bu dönüşten sonra yayımladı. Bu arada birkaç kez daha kısa süreli gezilerle Almanya'ya geldi gitti. Almanya'daki dört yıllık çalışma deneyimine karşın, onu Almanya'da yerleşen birinci kuşak yazarları arasında sayamayız. Türkiye'de yaşayan öbür yazarlara göre,. Almanya deneyimi biraz daha fazla olmakla birlikte, Federal Almanya'da yeni oluşan, bugün dört buçuk milyon yabancıyı kapsayan yeni toplumun konumunda ve bağlamında yaşamıyor, dolayısıyla olguya bakış açısı, daha çok Türkiye'de yaşayan yazarlarınkine yaklaşıyor. Onların birçoğundan ayrı olarak, Almanya olgusuna salt katı ideolojik bir gözlükle bakıyor. Bu gözlük, bir çok durum, ya içinde bir süre bulunduğu toplumu, dil ve sosyo-kültürel bilgi yetersizliğinden yanlış anlama ve yorumlamalara yol açıyor, ya da ideolojik kör gözlüğüyle olmayan şeyleri görüyor. Bunda yer yer «yazı yoluyla soy kırımına» değin vardırtyor işi. Yıldız'ı okuyanlar bütün Almanların Nazi ve kapitalist «Werwolf» (kanlı, vahşi kurtadam) olarak yansıtıldığını saptıyorlar. Körükörüne ideoloji, sistem eleştirisini genel bir insan düşmanlığına dönüştürüveriyor. Öykülerinde her ne kadar «mazlum» görünümündeyseler bile, bu sevgisizlik sonunda yazarın kendi insanlarına değin uzanıyor. Çünkü insan sevgisizliği, bilerek ya da bilmeyerek, bir kez yazıya girdi mi, yazarın denetiminden çıkar, ideolojik ve ulusal sınırları kaşla göz arasında aşar. Bu nedenle yazar, eleştiri dergisinde çıkan bir yazısında, Almanya'daki Türk emekçilerini de, «kurtlanmış elma»ya benzetiyordu. Teşbihte hata olmasa da, Almanların değişiyle, her benzetme biraz topallar.

Bekir Yıldız daha sonraki yıllarda da hemen hemen çıkardığı bütün kitaplarda Almanya ve göç olgusuna dönüyor. Çoğun, ilk ve acemilik romanı olan «Türkler Almanya'da» gördüğümüz konuları, yeniden ve yeni açılardan ele alıyor, ama çoğun yine aynı sonuçlara varıyor.

«Sahipsizler»deki üç öykü Almanya konulu: «Hatice 1962», «Üç Yoldaş», «Motorize Köleler». 1973 yılında çıkan «Beyaz Türkü» kitabında dört öykü var: «Celb», «Maria Otuz İki Yaşında», «Hayl Hitler (Heil Hitler)» ve «Kefene Sarılı Mavzer». 1974 yılında çıkan «Alman Ekmeği» ise, salt Almanya konusunu işliyor. 1975 yılında yayımlanan «Dünyadan Bir Atlı Geçti» kitabında «Duvardaki Güneş» öyküsü bu konuya dönüyor. 1976 yılında çıkan «Hikaye/Röportaj» kitabı «İnsan Posası», Almanya'da posaları çıkarılan ve hasta, sakat yurda dönen insanları anlatıyor. 1977 yılında çıkan «Demir Bebek» kitabındaki öykülerin hemen yarısı da yine Almanya konusu etrafında dönenip duruyor: «Demir Bebek», «Kör», «Tank Ve Tanklar», «Sabahın Kurtları Var.» «Harran», «Halkalı Köle» ve «Soluğu Cam Olanlar» gibi yapıtlarında da, her ne kadar konu Almanya değilse bile, yer yer Almanya olgusuna değiniyor. Son kitabı «Yaman Göç»ü henüz görmedim.

Olguya yazınımızda ilk değinenlerden, öncülerden biri olduğu için ve dört yıl Almanya'da çalıştığı, yaşadığı için, Bekir Yıldız'ın özel durumuna kısaca değindikten sonra, şimdi «Almanya Edebiyatı» olgusunun birinci kuşağına geliyoruz.

Olgunun İlk Kuşağı

Riemann'ın «öncüler» olarak nitelendirdiklerinden sonra, «Almanya Edebiyatı»nda kuşaktan söz edebilmek için yetmişli yılları beklemek zorundaydık. Hiç değilse, on yıllık bir birikimden sonra Almanya ve Almanya'daki Türk işçileri olgusu üzerine ilk yazarlar, ilk yapıtlar ortaya çıkacaktı. Bu adların başında Aras Ören, Güney Dal ve Fethi Savaşçı vardır. Üçü de Almanya'ya yerleştikten sonra yayımladıkları yapıtlarla adlarını duyurdular.

1939 İstanbul doğumlu Aras Ören, daha önce birkaç kez Almanya'ya gelmiş ve kısa süreler kalmışsa da, 1969 yılından itibaren Batı Berlin'deki yerleşik yaşamına geçmiştir. Başından itibaren yapıtlarında Almanya'ya yönelik kesin bir tavrı ortaya koymuştur. Bu tavrı yalnız konularında değil, yapıtlarının öncelikle Alman okuruna yönelik olmasında, Almancaya çevrilerek yayımlanmasında da görüyoruz.

Daha önceki bir iki denemesini saymazsak, ancak 1980 yılında İstanbul'da Türkçeleri bir kitap olarak yayımlanan «Berlin Üçlemesi»nin ilk kitabı «Was will Niyazi in der Naunynstrasse?» (Niyazi'nin Naunyn Sokağında İşi Ne?) 1973 yılında Almanca olarak çıkınca, adı Almanya'da birden benimsenmiştir. Üçlemenin öbür iki kitabı olan «Der kurze Traum aus Kağıthane» (Kağıthane Rüyası) 1974 ve «Die Fremde ist auch ein Haus» (Gurbet Değil Artık) 1980 yılında önce Almanca olarak yayımlandı. Bu iki kitap arasında yazar yine Almanca çevirileriyle iki şiir kitabı çıkardı: «Privatexil» (Sefilname) 1977 ve «Deutschland, ein türkisches Maerchen» (Almanya, Bir Türk Masalı) 1978 yılında çıktı.

«Berlin Üçlemesi» şiirsel deyişin ve öyküsel anlatımın çok düzeyli bir kompozisyonu, modern bir epos, çağdaş bir destan. Almanya ve oraya çalışmaya giden insanlar olgusuna ilk kez bu yapıt, olgunun diyalektik ve kompleks yapısına uygun biçimde yaklaşıyor. İnsanı yaşamıyla ön plana çıkarırken, onu içine girdiği toplumdan yalıtmıyor. Apayrı bir sosyo-kültürel yapının, bu yabancı toplumu, içindeki bğlamları, bu konumdan doğan itki-tepkileri, gerilimleri şiir ve anlatım düzeyine getiriyor. Olgunun dinamosu olarak, insanların ve toplumların ekonomik durumlarını ortaya koyuyor. Üçüncü kitap, «Gurbet Değil Artık»da kendi istemleri dışında olgunun içine düşen çocukların, gençlerin, kısacası ikinci kuşağın açmazlarını, iki toplum arasındaki gergin durumlarını getiriyor. Ne bu iki toplumdan biri onları kendi insanı olarak salt kabul ediyor, ne onlar kesin olarak bu iki toplumdan birinde karar kılabiliyorlar. İstemlerne bakılmaksızın, içine düştükleri bu sınırlararası «Niemandsland»da, istençleri köreltilerek boy atıyorlar.

Aras Ören, her iki toplumu, toplumlararası ilişkileri ve kendilerine sorulmaksızın birbirlerinin içine salıverilmiş insanların kuşku, korku ve tepkilerini, umut, düşlem ve beklentlerini, pusulasızlık, yarınsızlık ve kararsızlıklarını bu yapıtlarında okura rahatlıkla iletiyor.

Bu şiir kitaplarından sonra yazar, son yıllarda düzyazı yapıtlarını yine önce Almanca çevirileriyle çıkardı. 1981 yılında «Bitte nix Polizei», 1982 yılında Türkçe ve Almanca olarak iki dilde «Der Gastkonsument / Konuk Tüketici» ve son olarak 1983 yılında da «Manege» (Manej) adlı kitapları çıkıyor. 1983 yılının kitaplarına bu yazının son bölümünde bir toplu bakış sunacağım için, burada ilk iki kitaba kısaca değineceğim.

«Bitte nix Polizei» (Ben bu adı, Aman Polis Duymasın, diye Türkçeye çevirebilirim) altbaşlığında «polisiye anlatı» olarak nitelendiriliyor. Ali Itır, Berlin'de izinsiz ya da kaçak, bir açıkgözün elinde ordan oraya kiralanan işçi. 18 aralık 1973 günü kar küremek için kiralandığı işe sabahın kör karanlığında giderken, kaldırımda karlar üzerinde kaskatı uzanmış bir adam görüyor. Tutup kaldırmak, yardım etmek istiyor adama. Ancak uzaktan bir takım insanların belirdiğini görün-

ce, kavradığı bu kaskatı adamı bırakıp kaçıyor. Olur ya, adama gerçekten bir şey olmuştur ve sonunda kendinden bilirler. Oysa, ne olursa olsun, kaçak işçi olarak polisin eline düşmemelidir. Berlin'de çalışan memleketlisi bir ailenin yanına sığınmıştır.

Ali bir meyhanenin önünde dinlenirken, Almanya'nın hoşnutsuz gençlerinden Brigitte Gramke yaklaşır ve bir sigara ister. Ali verir. Kız, Ali'ye yirmi Mark karşılığı onunla yatacağını söyler. Ali'nin yanlarında kaldığı hemşehrileri bugün gece vardiyasındalar. Nefsini köreltmek için bir fırsattır bu. Tüketim toplumunun hoşnutsuz dışladığı kız, Berlin'in nemli soğuk havasında küflenmiş Anadolu kokan odayı, odadaki alçakgönüllü, basit eşyayı iğrentiyle yadırgadı, yabancıladı. Bir an önce işini bitirip, parasını alıp kaçmak istedi buradan. Ali, çıplak Brigitte karşısındaki ilk utangaçlığından, kızın üzerine zincirden boşanmışçasına saldırarak ve kendinden geçerek kurtulur. Kız ise, neye uğradığını şaşırarak, kaskatı kapanır. Korkudan, «imdat, polis!» diye seslenir. Ali'yi en çocuk, en korkulu damarından vurur bilmeden. Ali yalvarır, polis çağırmaması için. Kız, üstünü başını merdivenlerden paldır kültür kaçarken giyinir. Polise giderek bir Türk tarafından saldırıya uğradığını tutanağa geçirttirir.

Zaten kafasının içinde durmadan polisten kaçan kaçak işçi Ali, sabahki karlar üzerinde yatan adam olayında sonra, iyice paniğe kapılmıştır. Hemşehrileri Sultan ile İbrahim'in evlerini terkeder. Kafasının içindeki sürekli kaçış, Berlin'in içinde sürekli bir kaçışa dönüşür.

Yılbaşı öğleden sonrası, Kreuzberg'te bir polis arabasının hoparlörü işitilmektedir. Arabanın radyotörüne resimli bir afiş iliştirilmiş, arabanın üzerine de cansız bir model yerleştirilmiştir. Afişteki resim Ali Itır'ın resmi, cansız modele giydirilenler de Ali Itır'ın giysileridir. Polis, bu kişinn kanalda ölü olarak bulunduğunu, kimliğinin belli olmadığını, kim bu kişiyi tanıyorsa, polise bildirmesini, hoparlörden duyuruyor. Brgitte yanında erkek arkadaşıyla resmi görür, bu adamın kendisine saldırdığını söylerse de, arkadaşı şakaya vurup inanmaz. Söylediğine kendisi de tam inanmaz ya...

Aras Ören, bu yapıtında yabancı ülkelere işgöçüyle düşen Anadolu insanının özbenlik sorununu çeşitli yönleriyle işliyor. Bunun için, Ali Itır gibi bir kişiyi seçmesi yapıtın kurgusunu kolaylaştırıyor. Kılı kırk yaran, uçan sineği elinden kaçırmayan bilgisiyarlarla donatılmış Alman polisi için Ali Itır diye bir kişi yok. Çünkü kaçak ve kayıtlara, bilgisayarlara geçmemiş. Sokakta bir Alman ölü olarak bulunmuş, bir takım tanıklar ölünün yanında Türk'e benzer bir adamı gördüklerini, adamın kaçtığını söylemişler, bu bilinmeyen Türk'ün katil olduğuna herkes inanmış, ama ortada böyle bir kişi yok. Brigitte, kendisine tecavüz eden bir Türk'ü polise ihbar etmiş, ama böyle bir Türk yok ortalıkta. Ne adı, ne sanı, ne kimliği, ne kaydı, ne eşkali var. Ali Itır oysa yaşıyor. Ama Ali Itır varken, yok.

Bu sürek avının kurbanı olarak ölünce ve kanalda bulununca bile, hem var, hem yok. Ölüsü var, kendisi ve kimliği yok. Onu gören Brigitte bile Ali'nin varlığından şüpheli.

Yalnız kaçak işçi Ali Itır değil oysa hem olup hem olmayan. İşgöçüyle yabancı bir toplumun içine düşmüş bütün Anadolulular hem var, hem yoklar, biraz var, biraz yoklar. Yabanda büyüyen genç kuşak insanlarımız için bu daha da belirgin. Yabanda herkes biraz Ali Itır, elinde yılların oturma ve çalışma izini bulunsa bile.

Aras Ören bu yapıtında yalnız belirtmeye çalıştığımız özbenlik sorununu işlemekle yetinmiyor. Kreuzberg'in aşağı tabaka Alman ailelerinden Gramke'lerin,

kızları Brigitte'nin —günümüz Alman gençliğinin bir temsilcisi olarak—, Ali Itır'ın Berlin'de izinli çalışıp yaşayan hemşehrileri Sultan ile İbrahim'in öykülerini de olaylar ve yaşantılar örgüsü içinde aktarıyor. Sıradan bir çalışma izninin kendisi için dünyanın en büyük nimeti ve mutluluğu olabilecek Ali Itır'a, devrimcilikten söz eden Halil'in ve daha başka birçok Alman ve Türk Kreuzberg'li sakinin öyküsünü, yaşadığımız devirde Türk ve Alman karışımını ve bunun sancılarını yaşayan Kreuzberg kesitinin öyküsünü alışılmadık bir olay ve özgün bir kurguyla anlatıyor.

Cornelius Bischoff'un Almancaya çevirisi, Türkçe aslını henüz bilmediğimiz bu kitabı zevkle okutuyor.

Bunun ardından 1982 yılında Aras Ören'in Berlin'de kısa öyküleri «Der Gastkonsumet/Konuk Tüketici» adı ve «iki dilde anlatılar» altbaşlığıyla çıktı. Kitap sekiz öyküyü içeriyor. Kitabın adıyla ve bu adı taşıyan öyküyle Aras Ören, «konuk işçi» kavramını düzeltiyor. Olgunun odak noktalarından biri olmakla brlikte, kırsal alanlardan, yani Anadolu'nun tüketim olanaksızlıklarından, ileri tüketici bir toplumun içine gelmiş insanların, «konuk tüketici» olarak aldıkları aşı yazında pek işlenmemiştir bugüne dek. Aras Ören bunu yapıyor

«Konuk Tüketici», «Kasiyer», «İlginç Bir Evlilik» konularını Almanya'dan alan öyküler. Ama yabancıların, bu arada Türklerin günlük, ya da güncel sorunlarını aşmış, insanı belli bir düzen, belli ilişkiler içinde çizen öyküler. Olgunun ve olgu içinde filizlenen sorunların evrenselliğini vurgulamak istercesine kişilerini Türklerin dışına da kaydıran yazar, «Vujic'lerin Evden Kovuluşları», ya da «Guiseppe Morcato» adlı öykülerde yaşadığı toplumun insanlarına ayrımsızca, ama ayrıntılyarak yaklşıyor. Bu yüzden, Almn insanı da Ören'in bütün yapıtlarına girmiştir. Ama özenti, yapma, yakıştırma değil, «İlginç Bir Evlilikte» olduğu gibi, kendi özgünlüğü ve özgeliği içinde.

Berlin'de yaşayan bir Türk yazarı olarak Aras Ören'in bu öykülerinde dikkati çeken bir özelliği de, Almanya'ya saplanıp kalmaması, öykülerinde anlattığı insanların bir kişisel ve tarihsel geçmişleri, anıları, kökleri olduğunu belirtmek istercesine, Türkiye'ye, İtalya'ya uzanıp, insanları oradaki ortamla ilişkileri, duyuş, düşünüş ve davranışlarıyla da vermesidir. Örneğin, «Bekçi», «Buluşma», «Teftiş» ve «Giuseppe Morcato» öykülerinde olduğu gibi. Öyküleri, çeviri alanında yeni, ama onca başarılı olan Helga Değyeli-Bohne ve Yıldırım Dağyeli çifti bir kelimeyle mükemmel bir Almancaya dökmüşler. Dağyeli'ler, birkaç yıldır Yaşar Kemal'in romanlarını da asıllarına eşdeş bir ustalıkla Almancaya çeviriyorlar.

1930 yılında Ödemiş'in Taşpazar köyünde doğan Fethi Savaşçı, birinci kuşak Türk işçilerinden. 1965 yılından beri Münih'te yaşıyor ve Almanya'nın büyük işletmelerinden birinde çalışıyor. Birinci kuşaktan Almanya'da yazanlar arasında kanımca sanayide çalışan ve böylece kendisiyle birlikte ve kendisinden sonra gelen yüzbinlerce Anadolu insanının yazgısını paylaşan bir odur. Ancak çok sonraları glen daha gençler arasında da emekçilikle yazarlığı bağdaştırmaya çalışanlar çıkcaktır, örneğin Habib Bektaş ya da Hüdai Ülker gibi.

Yeni çevreyi yaşamak ve özümsemek, birikimini tamamlamak için geçen beş yıllık bir süreden sonra, 1970 yılında çıkan şiir kitabı «Duvarcı Hasan Usta» ile başlayarak, güç koşullar altında büyük bir verimlilikle günümüze değin hemen her yıl bir kitap sunmuştur. «Duvarcı Hasan Usta»da Türkiye'deki geçmişinin şiirsel bir toplamını çıkaran ozan, henüz Almanya konusuna girmiş görünmüyor bu kitabında. Yalnızca bir iki şiirinde Almanya'ya şöyle bir gözü ilişiyor, sanki bakmaktan ve görmekten çekiniyor Çünkü, algıladığı her görüntüyü daha Türkiye'-

den kafasında getirdiği görüntülerle karşılaştırma ve hayıflanma eğilimi ağır basıyor: «Bugün ekin bayramı Almanların / Biz neden gülemiyoruz Türkiyelim / Bizde de kış geldi kapıya dayandı / Çaresiz titreşecek yoksul çocuklarım, annelerim». Ve Almanya'nın şiirine giren ilk imgelerinden biri «süslü köpek». Daha sonraki yapıtlarında ozan zorunlu olarak sık sık bu imgeye dönecek, örneğin 1971 yılında çıkan şiir kitabı «Bu Sarı Biraları İçince»de «Çocuk mu önemli köpek mi diye diye dellenirsin» diyerek yeni toplumundaki insan ilişkilerini yargılayacaktır. Ve bu kitabından başlayarak Almanya artık yoğun biçimde yapıtlarındadır Fethi Savaşçı'nın.

Bu iki şiir kitabını 1972, 1973 ve 1975 yıllarında üç öykü kitabı izleyecektir. Sırasıyla: «İş Dönüşü», «Özel Ulak» ve «Taş Ocağında». Almanya'ya işgöçüyle göreneklerin çiğnenmesi, geleneklerin altüst olması, ailelerin parçalanmasından, yeni yaşam ve iş koşulları, Almanlarla ve başka ülkelerden gelmiş yabancılarla ilişkilir bu öykülerin belli başlı konularını oluşturuyor.

Fethi Savaşçı, yıllarca kendisi çalışarak, insanlarıyla sıkı fıkı ilişkiler içinde çok iyi bildiği fabrika yaşamını, Almanya'da büyük bir sanayi işletmesndeki çalışma koşullarını, emekçilerin içte ve dışta duygu ve davranışlarını, düşünce ve değer yargılarını ayrıntılarıyla yansıtıyor, yapıtlarına böylece özellikle Türkiye'deki okurları açısından yoğun bir belgesel nitelik kazandırıyor.

Karşılaştığı bir çok duruma, Almanların davranış, alışkanlık ve değer yargılarına zaman zaman bilgiden çok duygusal bir yorumlamayla yaklaşıyor, ama emekçi sınıfı bilincine dayalı yargısı, düzenle insanı birbirinden ayırmasını biliyor, insana bakış açısı hep sevgi ve dayanışma ilkelerinden geçiyor.

1976 yılında çıkan «Çöpçü Türküsü» adlı şiir kitabında ozan, Anadolu insanının aynı yolun yolcusu bir düzenden öbürüne peşkeş çekildiğini haykırırken, sesine bir bakıyorsunuz «Şuna Buna Mektup Almanya'dan» şiirinde olduğu gibi acılı, öfkeli özlemler katılıveriyor: «Hey benim coşkulu başım / Alıp başını gidemezsin artık dağlara yollara / Bağımlısı istesen de istemesen de / Bu güzelim çalışmalara.»

Her türlü süsten olduğu gibi, «edebiyat sanatı» diyebileceğimiz deyiş öğelerinden de uzak, açık, çifht ve çok anlamlılıkları fazla olmayan şiirsel söyleyeşi ve doğrudan doğruya, apaçık anlatımı ile Fethi Savaşçı, «Almanya Edebiyatı» diye adlandırılan içeriksel akımda özel bir yere sahip. Onun açıklığı ve doğrudanlığı, yer yer ideolojik ders, insanlık dersi verme çizgisine ve edasına yaklaşsa bile, elbette kendi emekçi kişiliğine de sıkı sıkıya bağımlı.

Bu tür deyiş ve anlatım, mektup türüne yatkın düşebilir. İşte Savaşçı da 1977 yılında «Almanya Gurbeti» adlı kitabında «Sabri'ye Mektuplar»la okurun karşısına çıkıyor. Burada yazar, Almanya'yı, Almanları, kendi yaşamını, çalışma koşullarını mektubun doğrudanlığı içinde anlatmakla yetinmiyor, edebiyat ve sanat konularına, dostluk ve arkadaşlık ilişkilerine, insan ilişkilerine değiniyor ve geçmişin silinmeye yüz tutmuş yıllarından anılar çekip çıkarıyor gün ışığına.

Bunu 1980 ve 1982 yıllarında yeni bir şiir kitabı, «İş Arkadaşları» ile yeni bir öykü kitabı izliyor, «Fırın Patlayınca».

Özellikle yine öykülerinde Almanya'daki fabrika koşullarını, yerli yabancı emekçilerin arasındaki, işçilerle Alman ustabaşılar arasındaki ilişkileri, kendi alışılmış deyiş olanakları içinde, ama bir kitaptan diğerine daha rahat bir biçimde sürdürüyor. En son kitplarına ise, bu yazının son bölümünde 1983 yayımlarına bakarken değineceğim.

1944 Çanakkale doğumlu Güney Dal, 1972 yılından beri ailesiyle birlikte Batı Berlin'de yaşıyor. Asıl uğraşı yazarlık olan Güney Dal'ın şimdiye değin iki romanı

ile bir öykü kitabı yayımlandı. 1976 yılında Milliyet Roman Yarışmasında «Memeleri Büyüyen İşçi» romanıyla mansiyon aldı. Bu romanı, «İş Sürgünleri» adıyla kitaplaştı. 1979 yılında Brigitte Schreiber-Grabitz'in çevirisiyle Berlin'de Almanca olarak da çıkan bu romanında Güney Dal, işgöçü olgusunu, Almanya'daki Türk işçilerinin yaşam ve çalışma koşullarını, çevreyle ilişkilerini, «Almanya Edebiyatı» türü içinde ilk kez ironik bir mercekle ve yer yer karaalaycı bir mesafeden rahat bir Türkçeyle anlatıyor. Dal'ın bu romanı Berlin ve Köln kentlerinde işçiler arasında geçiyor. Kadir Derya'nın mide ağrılarına karşı Alman iş arkadaşlarının kendisine verdiği hormon haplarından yalnız memeleri büyümekle kalmıyor, bu romanında Güney Dal yine ilk kez, Türk işçilerinin gereğinde en ön safta işçi haklarını savunmada yer aldıklarını anlatıyor. Ford grevi olarak Almanya'nın kamuoyunda büyük yankılar uyandıran, Spiegel» gibi Almnya'nın en önemli haftalık siyaset dergilerine kapak olan olaylarda Türk işçileri gerçekten Alman işçilerin de önünde savaşıma katılmışlardı. Romanda bu grevin kahramanının adı Ali. Bir yandan yürüyen şeritlerin aşırı hızının normale indirilmesi, ücret artışı gibi istekler öne sürülürken, bir yandan da Türk işçilerinin özel bir sorunu dile getiriliyor grev nedeni olarak. Bütün yıl Almanya'da çalışan Türk işçileri yazın yıllık izne çıkınca ülkelerine, çoluk çocuklarının, ailelerinin yanına giderler. Kimisi ta Doğu Anadolu'ya gider. Arabalarıyla nerdeyse bir hafta gidiş ve bir hafta geliş tutar. Zaten topu topu dört haftalık yıllık izinden kalır iki haftacık, bazıları bunu birkaç gün geçirtirler. İşte bu işe geç dönenlere işten çıkış verilmiştir. Grevdeki isteklerden biri de, bu çıkışların iptal edilmesi, geri alınmasıdır.

Romanın Almanca adı, Wenn Ali die Glocken läuten hört» (Ali Çanları İşitince), Akif'in «Olur mu nakus inlesin beyninde Osmanın?» dizesinden telmik. Akif, Osman için karşı çıkmış, bununla Osman kurtulamamış, Almanın yanında Birinci Dünya Savaşıyla kendi 620 yıllık tarihine son verilmiş. Türkiye Cumhuriyeti yurttaşı Ali'nin beyninde inliyor yirmi küsur yıldır nakus, Osman'ın sonu açısından bakılınca, böylesi daha iyi mi demeli? Güney Dal da bu romanında işlediği gibi, Ali yalnız iş koşulları için greve gitmiyor, işgöcüyle geldiği Almanya'da geleceği için çağdaş bir savaşım veriyor. aynı zamanda.

Güney Dal'ın ikinci romanı «E—5», 1980 yılında Türkçe olarak çıktıktan sonra 1981 yılında Hamburg'ta «Europastrasse 5» adıyla ve Carl Koss'un çevirisiyle yayımlandı. Bu romanında Güney Dal da Adalet Ağaoğlu gibi (Fikrimin İnce Gülü), Almanya ile Türkiye'yi birbirine bağlayan Avrupa yolu E—5'i anlatımına eksen seçiyor. Ancak, Türkiye'de yaşayan Ağaoğlu'nun bu eksen üzerindeki odağı Bayram'ın köyü Ballıhisar, ama Berlin'de yaşayan Güney Dal'ın romanında bu olaylar ekseni üzerindeki odak noktası yine Berlin. Ayrılık bu kadar değil iki roman arasında. Apayrı dil özellikleri yanında, roman kuruluşları da birbirinden değişik, ama konuya yaklaşımda da tavırlar salt birbirinden ayrı. Ağaoğlu, Almanya'da çalışan işçi (eski köylü) Bayram üzerinde, odağı Türkiye'de, ama maddi kaynağı ve olnakları Almanya'da olan tüketim ideolojisinin yaptığı kişilik ve ruh tahriplerini anlatırken, Güney Dal, gezi amacıyla Berlin'e getirdiği yaşlı insanlar ayracıyla toplumlar ve toplumsal düzenler, giderek insan tavırları arasındaki açmazları ve uyumsuzlukları işliyor.

E—5 karayolu, milyonların içine düştüğü işgöçünün, anayurt ile gittikçe yerleşim sürecine doğru kaymakta olan ekmek yabanının, iki kültür dünyası arasında kalmışlığın bir simgesidir. E—5 geldiğimiz ve şimdi yaşadığımız dünyaları hem birbirine bağlıyor, hem de binlerce kilometrelik uzunluğuyla birbirinden ayırıyor.

Berlin'de çalışıp yaşayan Salim ve karısı Sünbül'ün başlarından geçen öyküle, Güney Dal bir yerde ekmek yabanındaki bütün insanların öyküsünü anlatıyor.

Salim ile Sünbül, hasta ve yaşlı babalarını tedavi amacıyla ve turist vizesiyle Berlin'e getirtiyorlar. Hasta baba Berlin'de ölüverince, yabanın ortamında Türk işçisinin durumu, bu ortamdan ayrışıp su yüzüne çıkıveriyor. Ölen babanın Türkiye'ye götürülüp orada defnedilmesi gerekiyor. Turist vizesi de zaten bu arada dolmuş. Babanın naşını Türkiye'ye göndermek için resmi yollara başvurulsa, vizenin dolmuş olmasından, dolayısıyle babanın «kaçak» olarak Berlin'de bulunmasının ortaya çıkmasından büyük bir kırtasiye savaşı, resmi dairelerle boğuşum başlayacak, sonsuz bir gitgel sürecek. Salim'le Sünbül'ün Almanya yabanında bundan gözleri korkuyor. Zaten kendi yaban yaşamlarında daha önemsiz konulardaki resmi gitgellerden gözleri iyice yılmış. Çözüm, Anadolu insanının bu gibi durumlardaki davranışını simgeler kolaylıkta. Yeni alınan renkli televizyonun boş kutusuna babanın ölüsü yerleştirilir, bu da arabanın üst bagajına. Böylece Çanakkale'ye doğru yola çıkılır. Bu olay kurgusu bile, Güney Dal'a özgü ironik, rindi ve hoşbakışlı yaklaşımı ve anlatımı gösteriyor. E—5 üzerindeki, yani iki dünyayı hem birleştiren, hem ayıran bu eksen üzerindeki dış ve iç dünyanın olaylar dizisi de böylece başlar.

Güney Dal'ın 1983 yılında çıkan öykü kitabına ayrıca değineceğim. Bu arada Almanya'ya önce işçi olarak gelmiş, daha sonra yazarlık sevdasına kapılıp işi gücü bırakmış Giessen kentinde yaşayan Mehmet Yıldız'ın «Süpürgeli Bakan» adlı öyküler kitabı ile «Konsolos Kapısına Bırakılan Ölü» adlı uzun öykü kitabını da, bu yazının bütünlüğü kaygısıyla, belirteyim. Ellisinden sonra bu iki kitabıyla yazın yaşamına atılan Mehmet Yıldız'ın öykülerinde ameliyat salonu gibi dezenfekte edilmiş bir olaylar kurgusu ve dil var. İronik olmaya çalıştığı yerlerde Güney Dal'ın tersine «nasihatçı» oluyor. Mehmet Yıldız, bu arada temelli dönüş yaparak İzmire yerleşti.

Olgunun Doğurdukları

Yetmişli yıllarda Federal Almanya'ya çalışmaya gelen genç insanlar arasından Almanya gurbeti yeni yeni genç yazarlar ortaya çıkrdı. Bir ölçüde onlara Almanya gurbetinin doğurduğu yazarlar da diyebiliriz. Türkiye'de doğup büyümelerine karşın, ancak askerlik ertesi ve genç yaşta geldikleri Almanya'da zamanla yazar olarak ortaya çıkmaya başladılar. Bunların başında kanımca, 1951 Salihli doğumlu Habib Bektaş gelir. Şiir ve öykülerden oluşan ilk kitabı «Yaşamı Kuşatmak» Türkçe ve Almanca olarak iki dilde Almanya'da çıktı. Bu arkadaşm ortaya çıkabilmesi için de, bu ilk kitabının Almancaya çevirisini ve yayımını ben üstlendim. 1973 yılında Almanya'ya gelen Habib Bektaş birkaç yıllık fabrika işçiliğinden sonra Erlangen kentinde lokantacılığa atıldı, ailesiyle birlikte orada yaşıyor. Şiirini düzyazısından daha ümit verici gördüğüm Habib Bektaş'ın her nekadar ilk şiirlerinde Nâzım'dan Necatigil'e pek çeşitli etkiler bir arada görülebiliyorsa da, bu onun yoğun br yetişme, kendi kendini yetiştirme süreci içinde olduğunu gösterir. Bu arada geçtiğimiz yıl Türkiye'de de bir şiir ve br öykü kitabı çıktı, değineceğm.

i Yine 1951 doğumlu, yaşamını 1974 yılından beri Batı Berlin'de gurbet emekçiliğiyle kazanan Hüdai Ülker de «Gurbet İnsanları» adlı uzunöyküsüyle geçen yıl bu kümeye katıldı. Ancak 1982 yılı Erlangen kenti «Özendirme Ödülü»nü kazanan Habib Bektaş'a göre, Ülker'in yolu daha uzun.

1980 yılında benim çıkarmaya başladığım ve iki yılı aşkın bir süre yaşatabildiğim «Anadil» dergisi, bir çok genç yazar ve yazar heveslisinin adını ortaya çıkardı. Ancak, bir çoğu heves aşamasında kalacak, belki bir kitaplık hevesleri aşamayacak. Zira böylesine bir kitaplık heveslere de epey örnek gördük «Almanya Edebiyatı» çerçevesinde de. Önemsenebilecek kitaplar olsa, bir kitaptan da

söz etmek gerekir, ancak bunlar kendilerini hiçbir biçimde kanıtlayamamış heveslerdir.

Gençler arasında yetenekler var, ancak şimdilik dergi sayfgalarında, ya da gençlere yönelik seçkilerde bu yetenekler. İlk «vaadlerin» aldatıcılığına kanmamak için ad ortaya sürmmek daha temkinlilik olur. Özellikle Federal Almanya'da çocukluk ve gnçliklrini yaşayarak yetişenler arasından Türkçe yazanları özendirmek ve desteklemek, onların arasından yeteneklerin ortaya çıkmasını sağlamak bir «kültür borcu» olacaktır.

Olgunun Yuttukları

Bir de olgunun yuttukları, «asimile» ettikleri var ki, özellikle Federal Almanya'da büyüyen ikinci kuşak içinden yetişen yazarlar bunlar. Türkçeyi ancak gündelik anlaşabilecek kadar bilen, değil Türkçe yazmak, Türkçe okumak ve bir dilden bir dile çevrilmekte de büyük güçlükleri bulunan bu yazarlar yapıtlarını Almanca olarak veriyorlar. Şimdilik hiçbirinin Türkçeye çevrilmiş örnekleri yok. Yine özellikle dergilerde ve seçkilerde karşımıza çıkan bu genç yazarlar arasından birer kitapla ortaya çıkmış ikisine kısaca değinmek istiyorum. Acı olan elbette Almanca yazmaları değil, ama Türkçe yazamamaları, Türkç;eye böylesine uzaklıkları. Ama suç onların olamaz, olsa olsa Almanya'daki gurbetçilere, özellikle onlrın çocuklarına, torunlarına yönelik «kültür politikamız»ındır, adı, esanesi bulunmayan «kültür politikası».

1961 doğumlu Akif Pirinçci henüz 19 yaşında «Sonu Hep Gözyaşı» adıyla Almanca bir roman yazıyor, önce kendi olanaklarıyla, 1981 yılında da Almanya'nın tanınmış bir cep kitapları yayınevinde yayımlıyor bu romanını, büyük yankılar uyandırıyor. Radyolara, televizyonlara çıkıyor, gazetelerde dergilerde sayısız eleştiri ve övgü topluyor. Üniversite çevresindeki gençler arasında, romandaki adı da Akif olan bir Türk genci ile bir Alman kızı arasındaki aşkı konu alan roman, Pirinçci'deki anlatım coşkusunu, özellikle gençler arasında, diskolarda vb. kullanılan bıçkınca Almancanın dil zenginliğini kanıtlıyor. Dokuz yaşında anababasıyla Almanya'ya gelen ve nerdeyse televizyon karşısında kendi kendine yetişen bu genç yazar, ne Türkiye'yi, ne Türk yazın ve kültürünü, ne de Federal Almanya'daki bir buçuk milyonu Türk, dört buçuk milyon yabancıyı ve onların sorunlarını biliyor. Ama şimdi çıkmış göründüğü Kaf dağlarından yerin düzüne iner de, yazarlık işçiliğini sürdürürse, ilk yapıtıyla verdiği «büyük vaadi» yerine getirebilir. Kesinlikle büyük bir yetenek.

1959 Ankara doğumlu ve beş yaşından beri Ruhr Hazzasında Bergkamen kasabasında yaşayan Levent Aktoprak, maden işçisi babasına, Türk kökenine bağlarını şiirlerinde de ortaya koymaktan çekinmiyor. Konularını Alman toplumundan aldığı gibi, Almanya'daki Türk toplumundan da alıyor. 1983 yılında şiirlerini bir küçük kitapta toplayan Aktoprak, 1980 yılında Bergkamen kentinin «Özendirme 1. Ödülü»nü de kazandı. Başta Brecht olmak üzere çeşitli ozanların etkisinde işe başlayan Aktoprak, gelişmeye açık bir yetenek. Bu gencin Türkçeye de bilinçli ve yoğun biçimde yönelmesini istiyor gönül. «Enstwicklung» (Gelişme) adlı ilk şiir kitabı geçen yıl Almanca olarak çıktı.

Olgunun Çektikleri

Kendi içinden çıkardığı yazarlar yanında olgu, Türkiye'den de bir dizi yazarı özellikle Federal Almanya'ya çekmiştir. Böylece işgöçünü bir ölçüde «yazarlar göçü» izlemiştir. Yazarlar göçünün nedenleri çeşitlidir. Kimi yazarlar emekçi yurttaşlarının peşine salt yazma nedeniyle takılırken, başkaları aynı emekçiler gibi

ekonomik nedenlerden göçe katıldılar. Kimi yazarlar yaratımda düştükleri duraklamayı «tebdil-i hava»yla aşmaya çalışırken, bir dizi yazar da son yıllarda siyasal nedenlerden göç yolunu tuttu. Neden ne olursa olsun, bu «yazarlar göçü»nün hemen bütününün Federal Almanya'ya yönelmesi, ancak bu ülkede çalışan ve yaşayan 1,5 milyonluk Türk nüfusuyla açıklanabilir. Bu arada Türkiye'den görevli olarak gönderilen ve halen çeşitli görevlerde bulunanlar da var.

Bir bölümünün artık belli bir yerleşim sürecine geçtiği bu yazarların belli başlıları Aysel Özakın, Fakir Baykurt, Mahmut Makal, Ömer Polat, Dursun Akçam, Vasıf Öngören, Gültekin Emre, Orhon M. Arıburnu, Yusuf Ziya Bahadınlı, Sıtkı Salih Gör, Haluk Aker v.b. Kimisi görevli, kimisi başka nedenlerden oldukça uzun süreden beri yurtdışında bulunsalar, giderek kimisi orada yerleşme istese bile, bu kümede sayılacak yazarlar için ölçüt, yazar olarak adlarını bu göçe çıkmadan önce, Türkiye'de verdikleri yapıtlarla yapmış, ün kazanmış olmalarıdır. Bu yazarların çoğu daha Türkiye'deyken Almanya ve işgöçü konularına eğilmişler, ancak Almanya'ya geldikten sonra bu eğilme heme daha yoğun olmaya başlamış, hem de nitelik değiştirmeye. Bu yazarların yurtdışındayken yayınladıkları kitaplara «Almanya Edebiyatı» açısından kısaca bir göz atalım.

Fakir Baykurt önce «Barış Çöreği» ve «Gece Vardiyası» adlı öykü kitaplarıyla Almanya dönemini açtı. Türkiye'de yayımından önce «Barış Çöreği»ndeki öykülerden bazıları Almancaya da çevrilerek Berlin'de iki dilde yayımlandı. Her iki kitaptaki öykülerde yapıyı, yaşantı ve gözlemden çok, ikinci elden ve kulaktan duyma olaylar iskeleti oluşturuyor. Kurgu ise, yazarın eski yapıtlarındaki kurgunun uzantısı. Yer yer Almanya öykülerine geçen Alman ya da başka yabancı kişilerin de Anadolulu dil ve davranışla okur karşısına çıkması, bunun ayırdına varan okuru yadırgatmıştır. Anlatımdan ve ilişkilerden çok olayların öne çıkması, bu koşullarda doğaldır. Fakir Baykurt'un Almanya'dan ilk romanı olan «Yüksek Fırınlar» da geçen yılın sonuna doğru çıktı, ancak ben henüz okuyamadım.

Aysel Özakın'ın Almanya'da yazdıkları, Türkiye'den gelen insanları yeni çevreleri içinde, yalnız kendi yurttaşlarıyla değil, aynı zamanda bu yeni çevrenin diğer insanlarıyla da ilişkiler içinde ve yoğun bir duyarlıkla sunuyor. İş yabanında daha çok kadınlara ve çocuklara eğiliyor Akalın. Gerçekleşmemiş düşler, doymamış, boşa çıkmış beklentiler, sevgi ve korunma gereksinimleri, ayrıldıkları dünya ile şimdi yaşadıkları dünya arasındaki gerilimler, ayrıntılar üzerinde yoğunlaşan gözlemlerle anlatılıyor. «Burada mı yaşlanacağım» adıyla Almancaya çevrilen öykülerinin arasında bu Almanya öyküleri de çıktıktan sonra, Aysel Özakın'ın Almanya'da yazdığı yeni kitabı «Die Leidenschaft der anderen» («Başkalarının Tutkusu» olarak çevirebilirim) geçen yıl yayımlandı. Bu kitaba değineceğim.

Almanya'ya son yıllarda yerleşen yazarlardan Dursun Akçam da «Alaman Ocsağı» adıyla ve Türkçe-Almanca olarak bir kitap çıkardı. Burada, Almanya'da uzun süredir yaşayan ve doktorundan sıra işçisine değin türlü işlerde çalışan insanlara Almanya ve Almanlarla ilgili duygu, düşünce ve deneyimlerini anlattırıyor yazar. Elbette seçilen kişiler ve anlattıkları dil açısından yazarın süzgecinden geçiyor bu kitapta. Bu seçim, tek yönlü bir değerlendirme ve yargılamayı ortaya çıkarıyor sonuçta. Çizilen Almanya ve Alman insanı tek yönlü ve dengesiz oluyor.

Şiir alanında Orhon Murat Arıburnu le Gültekin Emre Almanya'ya yönelik şiirleri de içeren yeni kitaplarıyla karşımıza çıktılar geçen yıl. Bu kitaplara da, geçtiğimiz yılı değerlendirirken, bu yazının son bölümünde eğileceğim.

Ömer Polat gibi bazı yazarlar, Almanya'daki Anadolu insanının, çağ değiştirerek değişmekte olduğunu, onlara yaklaşabilmek için bu değişme sürecini oluş halinde yakalamak gerektiğini, bunun için de hem Alman sanayi ve teknoloji üre-

timindeki biçim ve ilişkileri, hem Alman insanının toplumsal-kültürel boyutlarını geçmişiyle ve şimdisiyle özümsemek gereğini, hem başka ülkelerden gelen yabancı emekçilerle onların ailelerini kavramak gereğini derhal ayrımsadıkları için, birkaç elalıştırması dışında, henüz demlenme döneminde olan ve yapıtları merakla beklenen yazarlardır. Bu yapıtlarda ivedilik tuzaklarına düşmeden, Anadolu insanının değişen nitelik ve özellikleri, çevre, insan ve üretim koşullanmalarıyla yansıyacaktır herhalde.

Olgunun 1983 Yılında Getirdikleri

Geçen yıl Almanya'da yaşayan Türk yazarlarının yayımladıkları yapıtlara bakışa Aras Ören'in «Manej» adlı uzun anlatısıyla başlayayım. Yazarın öbür yapıtları gibi, «Manej» de önce Almancaya çevrilerek «Manege» adıyla yayımlandı. Yaşamın manejinde yirmi yıldır Berlin'de yaşayan ve danışman olarak görev yapan Bekir Uçar'ı görüyoruz. Öykü, Bekir Uçal'ın bir sabah erkenden evinden çıkmasıyla başlıyor ve aynı günün gecesi yatacağı ana değin sürüyor. Genç yaşta yabana gelen Bekir Uçal, birden yirmi yılın geçmiş olduğunun ayırdına varır, orta yaşın doruğunda birden kendini bir boşluğun içinde duyumsar, içine ağır bir sıkıntı çöker, sonuçsuz bir yaşam bilançosuna girişir. O zamana kadar geçen yaşamı, özellikle Almanya'da gençliğini alıp götüren yirmi yıl, sırtında bir yük, bir kambur.

Türkiyede" geçen çocukluk ve ilk gençlik yıllarına git-gellerle bakarken, o yıllarda düşlem ve düşüncesinde yeşerttiği umutları anımsarken, bugün vardığı boşluk daha da büyüyor, yarının, belirsiz sisli görüntüsüyle karabasanlaşıyor. Yaşamı, bütün iç ve dış çelişkileriyle bu olağan yaşanan bir günde derişiyor. Anlatılan gün, manejde sergilenen geçmiş yaşamıyla bozbulanık geleceği arasında bir dönüm noktası niteliğini kazanıyor. Türkiyedeki çevre ve yaşam koşullarının ve genç bir insanın kafasında patlayan umutların Berlin'e sürüklediği Bekir Uçal, yabanda benlik bölünmelerine uğruyor. Artık o, uyum ve uyumsuzluk çelişkilerinin, içgerginlik gitgellerinin, danışmanlık görevinin ve göz kamaştıran tüketim toplumunun ana ve geleceğe dönük aldatmacalarının ortasında, karaya vurmuş bir gemi harabesidir.

Aras Ören, Almanyadaki Türkler arasından Kuyucak doğumlu, İstanbullar görmüş, iyi kötü bir eğitimden geçmiş', kırsal kesim kökenli yüzbinlerce işçi yurttaşına danışman olmuş Bekir Uçalı anlatımı için seçerken, Almanya'daki Türk toplum piramidinden de bilinçli olarak bir odak, bir ortak nokta seçmiş. Süse, bezemeye kapılmadan, ama çok açılı, çok düzeyli bir anlatım yapısıyla Bekir Uçal'ın ve onun gibilerin, dayanaksız düşlemler uçurumunda gürültüye giden yaşamlarını, gündelik yaşamın akışı içindeki sessiz trajedilerini anlatıyor.

Düşlem düzeyi, anı düzeyiyle Bekir Uçal'ın yaşamı bir seyirlik oyun. Oyun içinde oyunlarla katmerleşen bir yapı. Bu yapı, Bekir Uçalın enkazlaşan iç dünyasındaki gitgelleri yansıtıyor. Helga Bohne-Dağyeli ve Yıldırım Dağyeli çiftinin güzel çevirileri yapıtı büyük bir zevkle okutuyor.

Aras Örenin geçen yıl bir de Berlinde «Ich anders sprechen lernen» (Ben başka konuşmak öğrenmek) adıyla ve «Sözcükler» altbaşlığıyla Wolfgang Nieblich'in resimlendirdiği bir Almanca kitabı daha çıktı. Az sayıda, sanat baskısı niteliğinde çıkan bu kitapta Aras Ören'in, yabancının dilini yitirmesi ve bir bebek gibi yeniden dillenmesini konulaştıran şiir denemeleri var. «Her gün itiliyoruz / dilin sınırlarına / — dilsiz bir boşluğa», diyor Aras Ören.

Almanya'da yaşayan yazarlarımızın geçen yıl çıkan en önemli kitaplarından biri de kanımca, Güney Dal'ın Ankara'da Dayanışma Yayınları arasında çıkan «Buzul Döneminden Haberler» adlı öykü kitabıdır. Kitaptaki sekiz öykü de konularını

Almanya'dan, özellikle Berlin'den alıyor. «Yanılgı» adlı öykü, çocuklarını yıllar önce bir Almana evlatlık veren, ya da satan bir kadının öyküsü. Gerçekten çok acı çekiyor, diye okuyup öykünün sonuna gelince, şaşırtıcı bir soru işaretiyle karşılaşıyor okur. Ve galiba, çocuğu evlatlık edinen Alman ananın, yıllar sonra çocuğumu elimden alırlar mı, korkusuyla gerçek acıyı çektiğini kavrıyor.

«Ağlama Değmez»de Selma'nın trajedisini okuyoruz. Yabancı işçiler, sağlık önlemlerine bile boşver dedirtecek denli ucuz emekgücüdür Alman sermaysi için. İşindeki zararlı ışınlar dolayısıyla Selma da, yeni bir sanayi devrimi —elektronik devrim içinde bulunan Almanya'da analık yeteneğini ve sağlığını yitirerek bir korkunç bedel daha ödüyor.

«Merhaba Berlin» kara alay öğesinin ağır bastığı bir öykü. Batı tüketim düzeninin, on yıl içinde, karşılığından gerçekten hiçbir şey vermeksizin, bir insanı nasıl salt kendine yabancılaştırdığını, onun bütün özbenliğini somurup, insanı pörsük bir kalıba döndürdüğünü görüyoruz. Konu bir başka açıdan «Masal Gibi» adlı öyküde de karşımıza çıkıyor. Tüketim müptelalığı, tıpta görülmemiş yepyeni bir hastalık. Tıp uzmanları, bu hastalığa yakalanmış Kazım'ı ve hastalığın belirtilerini bu hasatlığa yakalanmış Kazım'ı ve hastalığın belirtilerini bir bası ntoplantısında sergiliyorlar. Yine kara alayın yoğunlaştığı bu öyküde, aslında Kazım'ı tipik hasta diye sergileyenlerin kendi toplumlarının iliklerine dek bu illete tutulmuş olduğunu görüyoruz.

«Bizim Oraya Turist Gelmek» öyküsünde ise, aslında kendi geldiğimiz toplum içinde de yabancılığın tohumlarını çok yeşermiş olarak görüyoruz. Sergilenen Türk-Danış memuru tipi, Almanya'da okumuş, evlenerek orada yerleşmiş oğlunun yanına gelen baba tipi, Almanya'ya işçi olarak gelmiş, ama artık lanet olsun bu memleketten, diyerek çekip gitmek isteyen eski toplum polisi tipi bunu örnekleri. Güney Dal, «Mutsuz Olabilmek de Güç Şeydir» ve «Benim Babam Hepinizin Babasından Ciddidir» adlı öykülerde de yine kendine yabancılaşan insanı ve bunun çevresel koşullarını, ayrı durum ve ayrı kişilerle yansıtıyor.

Kitaba adını veren 26 sayfalık «Buzul Döneminden Haberler», bence kitabın en yoğun, en etkileyici öyküsü. İnsanlar, hangi ülkeden olurlarsa olsunlar, ister Alman, ister Türk işçisi, ister sığınık, ister kaçak, yaşam koşulları bakımından buzul dönemini yaşayan bir evrendeler. Hem iç evrenleri, hem dış dünyaları, hem insan ilişkileri, hem toplumsal koşulları, kişiyi yalnızlığa itmiş, korkunç ve karanlık, buzullarla kaplı, ayazlı bir dünyada yaşam çarmıhına germiş. Yaşama olanakları ortadan kalkmış, ma yine de yaşamaya kararlı, yaşamda direnen insanların dünyası.

Güney Dal'ın anlatımı, okurla sanki doğrudan söyleşi içinde bir deyişi getiriyor. Bu deyişte aynı zamanda mektupsu bir açıklık ve sıcaklık var yer yer. Almanya'da yaşayan Türk yazarları arasında naif bir yansıtmayı, kara alayı, ince ince iğnelemeyi böylesine rahat ve canlı bir deyiş içinde veren tek yazarımız Güney Dal. Öykülerinin gücü ve özgünlüğü burada.

Orhon Murat Arıburnu da birkaç yıldır Almanya'daki Türk yazarlarının arasına karıştı. Bunca yıllık biraradan sonra Arıburnu'nun geçen yıl Berlin'de Türkçe bir şiir kitabının çıkması, edebiyat tarihimiz açısından ayrı bir önem taşıyacak ilerde. Üç kitapta toplanacağı belirtilen bütün şiirlerinin ilk kitabı «Bu Yürek Sizin» adıyla çıktı. 1940 — 1982 yılları arasında yazılmış şiirlerden bir seçmeyi sunuyor. Bunlar arasında, ozanın Almanya'da, Türk emekçilerinin, onların çoluk çocuklarının halleri üzerine yazdığı şiirler de var. Bu şiirlerin de, kırklı, ellili yılların ince ve kara alayı, gülmece öğesi, öfkeye dönüşüyor, yalın, ama dışavurumcu bir deyiş şiire egemen oluyor.

Geçen yıl Almanya'da yaşayan genç Türk yazarlarından Habib Bektaş'ın Türkiye'de ilk kez biri öykü, biri şiir iki kitabı yayımlandı. 1951 Salihli doğumlu ve 1972 yılında Almanya'ya işçi olarak gelen, birkaç yıldır Erlangen'da bir lokanta işleten Habib Bektaş'ın ilk kitabı ise, 1981 yılında «Yaşamı Kuşatmak» adıyla Türkçe-Almanca olarak Berlin'de yayınlanmıştı. İki öykü ile şiirlerinden seçmeleri içeriyordu. Türkiye'de çıkan öykü kitabı «Kapıkule Nerde» 14 kısa öyküyle yazarı okur karşısına çıkarıyor. Bu öykülerin bir bölümü konusunu yazarın çocukluk ve gençlik yıllarının geçtiği Egenin bağ kasabasından alırken, dokuz öykünün konusu Almanya'dan. Nitelik ve anlatım olarak öykülerin hepsi bir düzeyde değil. «Geç mi Kaldım?» ve «Sen Nesin?» adlı öyküler, yazarın yeteneğine birer işaret olarak görülebilir.

Genç bir ozanda, özellikle birilk yapıtta kaçınılmaz görünen etkilenimler Habib Bektaş'ın «Erlangen Şiirleri» adlı Türkiye'de çıkan ilk şiir kitabında da var gerçi, ama iki kitabını da okuyunca, Bektaş bana öykü yazarından çok ozanmış gibi göründü. Duru ve rahat söyleyişi, somut yaşam ve yaşantılrdan yola çıkışı, şiirde bçim ve deyiş kaygılarının, dil işçiliğinin gereğini kavraması, Habib Bektaş'ın şiirinde saptadığımız belli başlı nitelikler. İçeriği doğrudan insana yönelik, yoğun duygusallığı toplumsallığın potasında eritilmiş.

1983 yılında Fethi Savaşçı'nın da iki kitabı çıktı. Biri yazarın İstanbul'da «Duyuyor musunuz?» adıyla çıkan son şiir kitabı, öbürü ise, «Makinalar Çalışırken» adıyla, Türkçe-Almanca olarak Almanya'da çıkan ilk kitabı. «Duyuyor musunuz?» barışa, sevgiye, insanlara, emekçi insanlara, gurbet insanların yönelik, onların acılı duyarlıklarının şiirlerini içeriyor. Nerdeyse otuz yıllık bir yazarlık —emekçilik yanında— serüveninin elbette kendi çizgisinde vardığı son noktadan örnekler.

«Makinalar Çalışırken» yazarın daha önce çeşitli öykü kitaplarında çıkmış öykülerinden seçilen sekizini Türkçe asılları ve Almanca çevirileriyle sunuyor. Bunca yıldır Almanyada çalışan yazarın böylece Almanca ilk kitabı çıkmış oluyor. Savaşçı, Almanya'da işçi kesimindeki insa nilişkilerini, özellikle yabancıların Türk, Yunan demeden aralarında oluşan duygu birliğini ve dayanışmayı ve Almanya'daki iş yaşamından ayrıntıları, başka hiçbir Türk yazarında olmadığınca, yansıtıyor.

Geçen yıl Almanya'daki Türkler arasından bir de gülmece yazarı çıktı okur karşısına. 1972 yılından beri Ulm Üniversite Kliniğinde sağlık görevlisi olarak çalışan, 1945 Ladik doğumlu Şinasi Dikmen'in bu ilk kitabının adı: «Wir werden das Knoblauchkind schon schaukeln». Türkçeye çevirirsek aşağı yukarı şöyle: «Meraklanmayın, biz bu sarmısak çocuğunu da hallederiz». Almanın ağzıyla sarmısak çocuğu, Türkler. Dikmen, Almanların alışkın olmadığı, ilk kez Türklerde karşılaştığı durumlar karşısındaki ters ve anlayışsız davranışlarını, köyünden, kentinden dünyaya çıkmış Türklerin yabanda da eski töre ve alışkanlıkları sürdürmek istemelerinden doğan gariplikleri gülmece öykülerine konu ediniyor. Ancak, bunu yaparken çoğunlukla, Almana garip gelecek durumlardan yola çıktığı için, gülmeceye evrensel boyut veremiyor. Örneğin, «Doğum Günüm» adlı öykü, Türkiye'de yayımlansa, bugün kimseyi etkilemez. Kırsal kesimden gelen, doğum gününü bilmeyen bir Türk işçisi, Almanya'da insan olmanın doğum günüyle başladığını görmeci üzerine, köyüne gidip anasına, emmisine, eşine dostuna ne zaman doğduğunu sorar, onlardan sarı ineğin buzağıladığı, seferberlik çıktığı yıl gibilerden, yanıtlar alır. Bu Alman okur için gerçekten gariptir, ama Türk okur için değil. Şinasi Dikmen, öyküleriyle Almanlara seslendiği için, Almanca yazdığını, Türkçelerinin bulunmadığını söylüyor. Bu öyküler, Almanlar üzerinde etkili oluyor. Her ne kadar, ilerici Almanlar bile, bazı gülmeceleri kırıcı buluyorlarsa da, bunu söylemeleri bile etkilendiklerini kanıtlıyor

Aysel Özakın'ın Almanya'nın bir dizi kentine yaptığı okuma gezilerini, sürgünde bir kadın yazar kişiliğiyle tutanağa geçirmiş. Bunu da «Die Leidenschaft der anderen» Almanca adıyla çevirterek bastırdı geçen yıl. «Başkalarının Tutkusu» anlamına geliyor bu başlık: Üç yıldır sürgündeki bir kadın yazarın hüzünlerin ince acılarıyla örülü bir tutanak. Hem ülkesine uzak düşmenin sündürüşleri, hem ülkenin koşullarını yargılayan, hem içine düştüğü yabanı içten içe iteklerken, hem de o ülkenin önyargısındaki Türk kadını imgesini aşmaya, kendini kabul ettirmeye çalışan gerilimlerle, çelişkilerle dolu bir kitap. Bir yandan kesin siyasal tavırlar ortaya koyarken, bir yandan dinleyicilerin onu yazdıklarında halktan yana olmamakla suçlaması, kadın olark özbenalik savaşımı içindeyken, yalnızlığın yakasını bırakmaması başka açmazlar. Alman toplumunun tarihsel gelişmesi sonucu ortaya çıkmış seçenek kümelerin arasına girmek istemesi, kadın ö.zgürlüğünü orada görmesi, tam girememesi, biraz girince de, Almanca bir deyimle, o insanların da ancak «suyla kaynattıklarını» görmesi, yani kadın-erkek ilişkilerinin orada da sorunsuz olmaması, kadın özgürlüğü derken, hem genel olarak erkeklere karşı, hem de kendi özel ikili ilişkilerinde kadıncı bir şöven tavra düşmesi, bu kitaptaki, dolayısıyla sürgündeki Aysel Özakın'ın bitmeyen açmazlarının başka bir bölümü.

Hepsini bir yerde anlıyorum da, bu kitapta dam üstünde saksağan der gibi, Aziz Nesin'e dil uzatmaya yeltenmesini anlamıyorum. Aysel Özakın, sonuç olarak, eleştirdiği düzenin kıskacından kurtuluşu, kapitalist, tüketimci bir ülkeye sığınmakta bulmuş. Kendi bileceği iş. Aziz Nesin, insancıl ve toplumdan yana yazarlık savaşımını elli yıldır kendi ülkesinde veriyor. Bunun gerektirdiği bütün sıkıntı ve kısıntıları sineye çekerek. Özakın'ın Nesin'i tutuculuk ve uyuşumculukla suçlamaya kalkması biraz hafif ve gülünç kaçıyor. Kendisini kanıtlamış saygın insanlar vardır, bir de kendisini kanıtlaması gerekenler. Herkes kendi kümesine, diyesi geliyor insanın.

Geçen yılın yayınları arasında son olarak Gültekin Emre'nin Ankara'da yayımlanan «Bizsiz Gibi» adlı şiir kitabına değinmek istiyorum. 1951 doğumlu Gültekin Emre, 1981 yılından beri Berlin'de yaşıyor. O da Almanya'ya gelmeden önce Türkiye'de tanınmış bir ozan. Almanya'ya gelişinden sonraki bu ilk kitabında 1980 öncesi Türkiye'nin toplum yaşamındaki can alıcı kargaşanın izlerini taşıyan şiirlerle, biraz da bu nedenlerden gurbete çıkışın, gurbet yalnızının, ama ayni zamanda Alman toplumu içindeki Türk insanının yabana karşı direncinin, anılardaki yaşamının şiirleri bir süre içinde. Bu insanın durumuna, gönül ve düşün ivginliklerine uygun bir tutuklulukta, özgün bir şiirsel deyişi ve dil işçiliği var Gültekin Emre'nn.

1983 YILINDA TÜRKİYE'YE GELEN EDEBİYATÇI KONUKLARIMIZ

- HANS MAGNUS ENZENSBERGER
- ARNOLD WESKER
- LESLEY BLANCH
- JERZY KOSİNSKİ
- MARGARET DRABBLE
- CENGİZ AYTMATOV
- ROGER GARAUDY
- NİKİFOROS VRETTAKOS
- SAYAAD AHMAD
- GORAN BORG

Not Sovyet yazarı Cengiz Aytmatov ve Yunan'lı ozan Nikiforos Vrettakos çağrı gününden bir gün önce gelemeyeceklerini belirtmişlerdir.

ALMAN OZAN HANS ENZENSBERGER ISTANBUL'DA

Istanbul Türk Alman Kültür Enstitüsü'nün Odakule'deki kütüphanesi on yıllık aradan sonra önceki gün düzenlenen bir törenle yeniden açıldı. Törende ilk olarak Türk Alman Kültürü Dr. Rudolf Nunn, Haldun Taner ve Federal Almanya'nın Türkiye Büyükelçisi Dr. Dirk Oncken de birer konuşma yaptılar. Istanbul Valisi Nevzat Ayaz'ın da katıldığı törenden sonra ünlü Alman ozan Hans Magnus Enzensberger okurlarına kitap imzaladı ve «Titanic'in Batısı» adlı kitabından bölümler okudu. Enzensberger'in okuduğu bölümleri Genco Erkal Türkçeye çevirdi.

(12 Mart 83)

Ünlü Ozan, Yazar Hans Magnus Enzensberger geçtiğimiz günlerde Istanbul'a geldi ve Alman Kültür Merkezi Kütüphanesi'nin açılışında bulundu. Aynı gün Türkçesi piyasaya çıkan «Titanic'in Batışı» (1) adlı destansı şiirinden bölümler okudu. Şiirin Türkçe bölümleri dinleyicilere Genco Erkal tarafından sunuldu.

«Titanic'in Batışı» çağımızın bir destanı. Herkesin bildiği bir konu olan Titanic gemisinin batışı olayı gördüğü ilgiden bugün de hiçbir şey yitirmedi. Bu dev gemi, modern dünyanın bu teknik mucizesi 1912 yılının soğuk bir gecesinde bir buzdağına çarparak sulara gömüldü. Ama yaratılan efsane sürüp gidiyor. İlerlemenin, tekniğin simgesi olan bir geminin batışı bu. «İyi bir çeviri yapmak bir buz parçasını Kuzey Kutbundan Sahra çölüne bozulmadan getirmek kadar önemlidir» diyor Enzensberger, ayrıca Türkiye'deki büyük edebiyat ilgisini de hayranlıkla karşılıyor. Türk ozanlarından en çok Orhan Veli'yi seviyor. Son zamanlarda yeniden keşfettiği Nasrettin Hoca öykülerine bayılıyor. Istanbul şehrinin büyülü havası da onu hemen sarmış. Dünyanın çok çeşitli ülkelerini tanıyor Enzensberger. Uzun süre Küba'da, Sovyetler Birliği'nde, Amerika Birleşik Devletleri'nde kalmış. Norveç'te yaşamış. Meksika'ya, İran'a, Vietnam'a gitmiş. Değişiklikten hoşlanıyor. Pek yerinde duramıyor. 53 yaşında olduğu halde son derece genç görünüyor. Şu sıralarda Münih'de oturuyor, ayrıca şehrin dışında ve Venedik'te de evi var, sıkıldığı zaman kaçıp saklanacak ya da başka bir havaya girecek barınağı çok. Fantezi sahibi. Alaycı. Çok çalışkan. «Eski Almanlar gibi çalışanlardan bir ben kaldım galiba», diyor. «Almanlar da tembelleşti, artık işten saat dörtte çıkıyorlar. İyi tabii böyle olması» diyor. O kadar çalışkan ki şimdiye kadar hemen her yıl bir kitap üretmiş, yıllarca «Kursbuch» adlı bir dergiyi, daha sonra da «Trans Atlantik» adlı bir dergiyi çıkartmış. Libretto'lar yazmış Werner Henze'nin «El Cimeron» librettosu örneğin. Politikayla da yakından ilgilenen Enzensberger özellikle Almanya'nın iç sorunlarını ele alan sayısız makaleler yazmış. Bunların büyük bir bölümü son günlerde yayınlanan «Politika Kırıntıları» adlı kitapta toplandı. Tüm dünya, insanları, politikaları, inançları, sanatları herşey onu ilgilendiriyor. Meraklı, herşeyi soran, devamlı öğrenmek isteyen bir kişilik.

Büyük bir ozan herşeyden önce. Alfred Andersch onun için «Alman düşünce yaşamında Heinrich Heine'den sonra gelen en büyük ad Enzensberger'dir» diyor. Walter Jens ise yazdığı bir yazıda Enzensberger'i Bertolt Brecht'le bir tutuyor. Düşmanı yok mu? Dolu. Her zaman tartışma konusu olmuş bir yazar, Alman Meclisi'nde bile tartışılmış... Belli çevrelere huzursuzluk, tedirginlik saçıyor, ama o çevreler bile büyük bir ozan olduğunu kabul etmek zorunda kalıyor, aynı çevreler onu devlet kültür politikası çerçevesi içinde dış ülkelere yolluyor, her türlü masrafını ödüyor... Geçtiğimiz yıl Federal Almanya'da Goethe yılı idi, Hans Magnus Enzensberger'e sormuşlar «Goethe hakkında ne düşünüyorsunuz?» diye, o da «Ha-

ni şu benim yolculuklarımın parasını veren mi?» diye yanıtlamış. Buradaki ince alay ve espri doğal olarak birçok insanı şaşırtabilir, Goethe Enstitüsü diye bilinen ve dünyanın hemen her yerinde varolan Alman Kültür Merkezleri sanatçılarına, yazarlarına sahip çıkıp, hiçbir ayırım yapmadan, yalnız nitelik arıyarak, onları dünyanın çeşitli ülkelerine yolluyor, kültür politikaları için propaganda da oluyor bu. Enzensberger son yıllarda pek bir yere gitmediğini, artık çeşit çeşit toplantılara katılmadığını söylüyor. «Türkiye'ye bu kez gelmemdeki en büyük neden buradaki dostlarımı görmek, onlarla birlikte kitabımın çıkışını kutlamak oldu,» diyor. Türklere karşı özel bir sempati besliyor. Almanya'daki Türk topluluğunun da orada kalmasından yana. «Aslında», diyor «Seçimler de bu konuda pek bir değişiklik getirmeyecek, Almanlar temelinde yabancılara yabancı, ama onlarla birlikte yaşamayı öğreniyorlar, yaşamları renkleniyor, daha öğrenecekleri şeyler çok. Şurası kesin ki Alman halkı onlara düşman değil.»

Nisan 83

İNGİLİZ OYUN YAZARI ARNOLD WESKER TÜRK - İNGİLİZ KÜLTÜR DERNEĞİ'NİN ÇAĞRILISI OLARAK ISTANBUL'A GELDİ

«İnsanların beni sadece yazdıklarımla değil, yaşantımla da bilmelerini isterim,» diyor ünlü İngiliz oyun yazarı **Arnold Wesker.** İstanbul Türk İngiliz Kültür Derneği'nin çağrılısı olarak kentimizde bulunan (ilk gelişi 21 mart 1 nisan 1981) **Wesker,** İkinci Dünya Savaşı sonrası İngiliz Tiyatrosu'nun en önde gelen adlarından. 1959'da oynanan **Roots** (Kökler) [Bu oyun **Cevat Çapan** tarafından Türkçeye çevrilmiş ve **Ahmet Taner Kışlalı** döneminde Kültür Bakanlığı Yayınları arasında 1980'de bastırılmasına rağmen dağıtımı yapılmamıştır] ile ilk üne kavuşan **Wesker**'in 1962'de sahnelenen **Chips With Everything** (Her Yemekte Kızarmış Patates) adlı oyunu kimi eleştirmenlerce savaş sonrası dönemin en büyük oyunu sayılmıştır. Arnold Wesker bizde **The Kitchen** (Mutfak 1959) ile biliniyor. Hem Ankara Halk Tiyatrosu, hem de Boğaziçi Üniversitesi oyuncuları geçen yıl sahnelemişti, bu Buenos Aires'den Budapeşte'ye kadar dört bir diyarı dolaşan oyunu. Wesker'in hafta başında iki oyunu daha — **The Four Seasons** (Dört Mevsim, 1966), **The Merchant** (Tacir, 1976) — «Mutfak» ile birlikte Türkçe yayımlandı. Değişik dönemlerinden seçilmiş bu oyunlarının Türkçe baskısına bir önsöz yazan **Arnold Wesker,** yayımcısının düzenlediği imza gününde de bulundu.

Hep kişisel yaşantısından, yapıtlar vermiş olan **Wesker,** gerçek yaşamdan yola çıkarak güç koşullar altında kendi kendini yetiştirmiş, akla gelebilecek her iş yapmış, kısacası feleğin çemberinden geçmiş bir sanatçı. İlginç bir yanı daha var **Wesker**'in. On dört dile çevrilen, elliye yakın ülkede oynanan ve 1960'larda İngiliz okul çocuklarına ezberlettirilen oyunlarından hiçbiri son yedi, sekiz yıldır Londra'da sahnelenmemiş.

Arnold Wesker'i, Etiler'de konuk edildiği bir dostunun evinde ziyaret ettiğimizde, ilk sorumuz **Wesker**'in gazeteciler üzerine düşünceleriyle ilgiliydi.

— **Bay Weesker, sizden bir sonraki kuşağın en önde gelen İngiliz oyun yazarlarından David Harel'in 5 mart 1978'de verdiği bir konferansta gazetecilerle ilgili olarak söylediği sözlerle başlamak istiyorum. Şöyle demiş Hare: «Bir oyun yazarı oyun yazar, oyunlar onun için birer konuşma biçimidir. Eğer bir konferansta daha açık seçik konuşabilecekse razı olur konferans vermeye. Ama eğer polemik yapmak istiyorsa gazeteci olur çıkar.» Ne dersiniz?**

— Çok garip! Doğrusu anlamadım, «...**polemik yapmak isterse insan gazeteci olur çıkar**» demekle ne demek istemiş **David**? Ama bana öyle geliyor ki burada

gazetecilere karşı bir şey denilmiyor. Gazetecilerin polemikle uğraşması çok doğal. Başka neyle uğraşabilirler ki?

— Sorumu şöyle yineleyeyim. Geçenlerde John Russell Taylor'ın Anger and After (Öfke ve Sonrası) adlı kitabını karıştırıyordum. Sizinle ilgili bölümde, altmışlardaki oyunlarınızda ki yapısal düzenlemenin dağınıklığından söz ediliyor. Şimdi böyle bir değerlendirmeyi bir gazeteci alıp birinci sayfasında size karşı kullanabilir. Ne dersiniz?

— Evet. Aslında hiç kimse bir gazetecinin yazdıklarından ne benim ne de başka bir yazarın yapıtları üzerine ciddi bir fikir sahibi olabilir. Üstelik J. R. Taylor'ın değerlendirmesi için düşüncesizce yapılmış denebilir. Oyunları dikkatlice incelemediği anlaşılıyor. Bunun tartışmasına girmek gereksiz. Dişe dokunur bir şey dememiş ki. Değerlendirmesi Wesker'ın saçları siyahtır demekten farklı değil. Bunun da hiçbir anlamı yok... Bana hep gazeteciler neden her şeyi yanlış anlıyor diye sorarlar.

— Sözünüzü bir dakika kesebilir miyim? Bir yerde okumuştum. Gazeteciler, eleştirmenler, kitap tanıtma yazarları ölü raporu veren belediye doktoruna benzerler. Son durumunu gördükleri yapıtın o evreye nasıl ulaştığı ilgilendirmez onları.

— Evet, doğru olabilir bu. Şunu demek istiyorum. Bence yanlış kavramanın altında yatan sorun kucaklamak zorunda olduğunuz şeylerin uçsuz bucaksız genişliğidir. Bir sanat yapıtının karmaşıklığı, gerçek bir yaşam öyküsünün sıcaklığı ve heyecanı birkaç yüz satıra sığdırılamaz. Bunu böyle koyduktan sonra burada bir ayrıma dikkat çekmek istiyorum. Gerçek eleştiriyle gazetelerde çıkan kitap tanıtma yazılarını birbirinden ayırmak gerek. Tanıtma yazıları yazanlar başka başka sorumluluklar altındadır. Örneğin eğlendirici olmak zorundadırlar. Hem eğlendirici olup hem de on ikiden vurmak zor... Ama istisnalar var tabi. Eleştiriye gelince genel tek bir insanın değerlendirmesi söz konusudur. Yalnız burada basılı şeyin bir ayrıcalığı ortaya çıkıyor. İnanırız basılı şeylere. Bunun önüne geçmek olanaksız. Sanatçıyla toplumun karmaşık ilişkisinin bir parçası bu. Toplum içinde bir kesim, sanatçımn yanılgıya düştüğü noktanın açık edilmesinden sanki özel bir zevk duyar.

— Istanbul Türk İngiliz Kültür Derneği'nde yaptığınız seminerlerin ilkinde yazarları iki kategoriye ayırdığınızı söylemiştiniz. Düşüncelerden yola çıkıp bu düşünce kalıplarına uyan tipler yaratanlar. Yaşantıyı her şeyin üstünde tutup onun özgün yanlarını keşfetmeye çalışanlar. Sizin rahatlıkla ikinci kategoride olduğunuzu söyleyebiliriz. Buna bağlı olarak bir takım eleştirmenlerce siz özellikle ilk oyunlarınızda toplumsal gerçekçi bir görüşü benimsemiş sayılıyorsunuz. Bu konuda ne dersiniz?

— Bu etiketlerin fazla bir şey ifade ettiğini sanmıyorum. İşe yarayacak kategoriler değil bunlar. Yine de belki bir etiket bulunabilr. Ama toplumsal gerçekçi etiketi bir yere götürmüyor insanı. Çünkü işin için gerçeklik kavramı karışıyor. Seminerde ya da başka konuşmalarımda birçok kez yinelediğim gibi hiç bir sanat gerçekçi olamaz. Gerçeklik o kadar çeşitli düzeylerde iş görür ki her birini aynı anda yakalamak olanaksızdır. Örneğin şu anda karşımda otururken, sizin gerçekliğiniz kafanızdan geçenler dahil olmak üzere önünüzde, arkanızda bulunan her şeyi içerir. Bunu yeniden yaratabilmek olanaksızdır. Öyleyse gerçekçi sanat yoktur. Yalnız bu noktada şunu da eklemeliyiz. Tüm sanatların uğraşı gerçekliktir. Böyle dendiğinde ortaya şu çıkıyor. Hepimiz aynı şeyle uğraşıyoruz. Beckett olalım, Çekov olalım, ortak noktamız ya da bizleri birleştiren nokta gerçekliktir.

— Teşekkürler, Bay Wesker. Biraz da bizde en iyi tanınan oyununuz 'Mutfak'tan söz edelim. Bu oyunun bizim seyircimizce de beğenilmesiyle ilgili olarak bir şey demek ister misiniz?

— İnginin gerçek nedenini bilemem. Bunu Türk seyircilerine sormalı. Yalnız 'Mutfak'ın garip bir oyun olduğu unutulmamalı. Başta kimse oyunun tutacağına ihtimal vermiyordu. Otuz ayrı tip, yönetmenlerin gözünü korkutuyordu. **John Dexter**'in elinde oyun bir yerlere vardı ama, doğrusunu söylemek gerekirse 1967'de Paris'te **Ariane Mnouchkine**'ın sahnelemesiyle gerçek ününe kavuştu.

(29 Mart Cumhuriyet)

Istanbul Türk - İngiliz Kültür Derneği

ve

MR. ARNOLD WESKER
onuruna verilecek kokteyli

Sayın AZİZ NESİN'nin teşriflerini rica ederler.

24 Mart 1982 Perşembe 18.30
ITBA Kültür Faaliyetler Merkezi
Adlı Han - Kat 1
Cumhuriyet Cad. 279-281
Harbiye

Gelemiyeceğiniz takdirde
48 34 12 - 47 68 48

İNGİLİZ YAZAR LESLEY BLANCH İSTANBULDA

— Kitaplarında genellikle Doğu dünyasının Batılılar üzerindeki çekiciliği konusunu işleyen İngiliz yazar **Lesley Blanch**, geçtiğimiz hafta İstanbul'a geldi.

İstanbul'daki Anadolu Medeniyetleri Sergisi'ni ve tarihsel yerleri gezmek amacıyla ülkemize gelen **Blanch**, bu arada, Türk-İngiliz Kültür Derneği'nde onuruna verilen bir yemeğe de katıldı. **Lesley Blanch**, daha sonra tarihsel yerleri görmek üzere Bursa ve Konya'ya gitti.

22 Eylül Cumhuriyet

DOĞU'YA VE GEÇMİŞE HAYRAN LESLEY BLANCH «TÜRKİYE'Yİ DE KONU ETTİĞİM KİTAPLARIM 12 DİLE ÇEVRİLDİ»

İlk kez 1946'da, birkaç saat kalmak üzere İstanbul'a gelmiştim. Marsilya'da bindiğim gemiden İstanbul'da indim. Hemen trene binip, Sofya'ya eşimin yanına gitmem gerekiyordu...»

İngiliz yazarı **Lesley Blanch**, birkaç saat sonra binmesi gerektiği trene ancak bir ay sonra binecekti. Şimdi, 40 yıl öncesinin heyecanını yeniden yaşarmış gibi anlatıyordu: **«Savaş sonrasıydı. İngiltere'de şekerin zerresi yoktu. Galata rıhtımı baklavalar, lokumlarla doluydu. Fransa'da bir sebze, bir meyve bulmak için millet canını vermeye hazırdı. Burada meyveden sebzeden geçilmiyordu. Meyvelerin sepetlere sıralanışı bile başlı başına bir sanat eseriydi... Sonra insanlar... Ah...»**

«Ah nerdeeee o eski günler!» demedi Lesley Blanch, çünkü bunu 40 yıl önce söylemişti, yazdığı kitaplarda söylemişti. **«Endüstri devriminin getirdiği, yeni, hızlı, telaşlı yaşama biçimleriyle Batılı pek çok kadın kurtuluşu Doğu'ya yönelmekte buldu»** derken de aslında bunu söylüyordu.

Kitapları: 1950'de yayınlanan **«Aşkın Vahşi Kıyıları»**: Doğu'da yaşayan dört Ba-

tılı kadının öyküsü. Bu kadınlardan biri de **Nakşidil Sultan'dı. «12 dile çevrildi ama nedense Türkiye ilgilenmedi»** diyor... — «Cennetin Kılıçları»: **İmam Şamil'in** yaşamı olan bu kitap 1955'de yayınlandı. Lesley Blanch'ın Türkçe'ye çevrilen ve yayınlanan tek kitabı. **«Doğrusu haberim bile yoktu. Şimdi öğrendim. Çok sevindim, çok da şaşırdım... Ne bileyim, insan bir haber verir kitabınızı çevirdik, yayınlıyoruz falan diye. «Sonra, «Aşk Odaları». «Bu kitabıma da Türkiye'den iki oda almıştım.»**

23 Eylül Milliyet

JERZY KOSİNSKİ TÜRKİYE'YE GELDİ

1957 kışının New York'una çok uzaklardan gelen adamın, romancı John Le Carré'nin **«Soğuktan Gelen Adam»**ından pek farkı yoktu. Kötü bir terziden çıktığı hemen belli olan kurt postundan paltosuna ayazdan korunmak için sıkı sıkı sarılmış sıska delikanlı, gelecekte ünlü bir romancı olacağını, ün ve servetin kendisini beklediğini biliyor muydu, kimbilir Ama kendine güven, daima, bu genç adamın başlıca özelliklerinden biri olmuştu...

Jerzy Kosinski, birçok genç ve yakışıklı mültecinin tatlı düşü olan bu hayali gerçeğe dönüştürdü. Bugün ünlü bir yazar. Bir Amerikalı milyarder dulla evli. Polonyalı Kosinski, bugün olağanüstü yazgısını, Arjantin'deki polo alanlarından İsviçre'nin kayak pistlerine sürüklüyor.

Ancak, şans Kosinski'ye her zaman böyle gülmedi. «Boyalı Kuş»un unutulmaz yazarı, Nazi çizmesi altındaki Polonya'da bir **«soykırım çocukluğu»** yaşadı. Varşova gettosundan kaçabilen az sayıda Yahudi çocuğundan biri olan küçük Jerzy, kendisini birkaç günlük yürüyüşten sonra Polonya taşrasının en geri köylerinde bulduğunu anımsıyor. Bundan sonra çocuğun 6 yıllık serüveni başlıyor ki, bu serüven yıllar sonra **«Boyalı Kuş»**a esin veriyor. 9 yaşındayken, köylüler, bilmem hangi suç için çocuğa olmadık bir ceza veriyorlar: Jerzy'yi dışkı dolu bir çukura gömüyorlar. Çocuk, nefessiz ve de... Dilsiz kalıyor. Evet, bu olayda geçirdiği şokla konuşma yeteneğini yitiren küçük Jerzy, 6 yıl sonra bir kayak pistinde feci şekilde düşünce aniden yeniden konuşmaya başlıyor. Çok azımız, çocukluk anılarının tutsağı olmadan yaşamayı başarabilir. Kosinski, çocukluk anılarından miras kalan öfkeyi romanlarına aktarmakta başarılı sayılabilir. Gizlenmekle geçen savaş yıllarından, Kosinski'ye bir gizlenme yeteneği de miras kalmıştı ki, yazar sonraki yıllarında bu yeteneğini dostlarına türlü şakalr yapmak amacıyla kullanacaktı. Dominik Cumhuriyeti'nde verilen bir ziyafette, tam yöredeki dev örümceklerden söz edilirken masanın altına girerek bir diplomatın ayağını gıdıklamak suretiyle adamı havaya hoplatmak gibi... Fakat, 9 Ağustos 1969 günü, Polonyalı **«soykırım yoldaşı»** Roman Polanski'nin evindeki partiye, bir işi çıkmayıp da gidebilseydi ,nereye gizlenecekti çok merak edilir... Evet, Kosinski'nin davetli olup da gidemediği partiye baskın yapan Charles Manson ve muritleri Polanski'nin sevgili film yıldızı Sharon Tate ve konuklarını öldürmüşlerdi.

Jerzy Kosinski'nin dilimize de çevrilen **«Adımlar»**, **«Boyalı Kuş»**, **«Şeytan Ağacı»** ve diğer eserlerinin kahramanları birer, **«Polonyalı James Bond»** olmanın yanısıra, biraz Robin Hood, biraz da Marquis de Sade! Ancak Kosinski, romanlarının sadizmin semtinden geçmediğini savunuyor. Kadınları **«minnet dolu kurban»** görüntüsü sergiliyorlar. Ancak kadın erkek ilişkisini de **«Pinball»** adlı romanında şöyle anlatıyor: **«Boğa fazla yorulduğunda... başını eğer ve ancak o zaman matador, aşığının başından attığı bir kadın gibi, kılıcını kaldırır ve evrenin en duyarlı noktasına, erkek yüreğine saplar.»** Bu yürek, 1960'larda Mary Weir adında Amerikalı

bir milyarder dul için çarptı. Mary Weir'le evlenmekle, Kosinski New York, Pittsburgh, Hobe Sound, Southampton, Paris, Londra ve Floransa'da ev, villa ve malikaneler, bir özel uçak, bir yat, 4 otomobil sahibi oldu. Kozinski «**Boyalı Kuş**»u Mary Weir için yazdı. Mary 1968'de beyin tümöründen öldü. Tüm serveti vakıflara bağlanmış olduğundan Kosinski'ye hiçbir şey kalmadı. Ancak, sadece yazdığı romanlar sayesinde yaşayabilen ender yazarlardan olan Kosinski'nin yanında yıllardır bir arkadaşı var: Uluslararası jet sosyeteden, bir Avusturya Macaristan aristokratı; Katherina Von Frauenhofer...

Romanlarını, CIA'nın yazdığı söylentisi de dahil, yaşamı birçok polemiğe malzeme oluşturmuş olan Jerzy Kosinski, «Bizans»ı konu edinecek yeni romanına malzeme aramak için Istanbul'a geldi. Gettolardan polo alanlarına, dışkı çukurlarından kayak pistlerine uzanan bu olağanüstü yazgıyı «**Nokta**» deşmek istedi.

Nokta: Soljenitzin'le siz, Doğu Bloku'nu terketmiş ve terkettikleri rejime karşı birer yazarsınız. Aranızdaki benzerliği kabul ediyor musunuz?

Kosinski: Hayır, hayır, Soljenitzin, Batı'ya gelmeden bir yazardı. Bense sonradan yazar oldum. Ben sade vatandaştım. Soljentzin, zaten ünlüydü. Soljenitzin Rusça yazar, ben İngilizce yazarım. Soljenitzin, Rus halkının sözcüsüdür, pardon, kendini öyle görüyor. Ben kendimi sadece kendi sözcüm olarak görüyorum. Soljenitzin siyasi kitaplar yazıyor. Ben roman yazıyorum. Soljenitzin Stalinist tragedyanın bir tarihçisidir, ben en çok en çok bu tragedyanın kurbanıyım. Galiba aramızdaki tek ortak nokta, adlarımızın Amerika'lılar için zor söylenir oluşu.

Nokta: İngilizce yazarım, dediniz, birçok Polonyalı yazar İngilizce yazıyor.

Kosinski: Birçok Avrupalı yazar İngilizce yazıyor... Ruslar, Nabokov örneğin. Doğa Avrupalılar var, «İnglizce» film yapan, Roman Polanski, Milos Forman... Biz Slavlar İngilizcede gerek aksiyon, gerek duyguyu daha iyi ifade edebiliyoruz. Daha somut ve dinamik bir dil. Sonra okuduğunuz dilde yazarsınız. Eğer Lehçe ya da Rusça yazsaydım, okurlarımı kaybederdim.

Nokta: «Reds» filmiyle beyazperde kariyeriniz başladı ve filmde Zhinoviev rolünü üstlendiniz. Zhinoviev, Lenin'den sonra ikinci adamdı; yani komünist bir kişi... Sizse, özellikle anti-komünist bir kişisiniz. Bunda bir çelişki yok mu?

Kosinski: Hiçbir çelişki yok, çünkü düşmanımı tanıyorum. Böylece onu canlandırabilirim. Şimdi filmde, Zhinoviev, Amerikalı gazeteci John Reed'e karşıdır; bense her iki karakterin diyaloglarını yazdım, böylece kendimi böldüm. Bir kısım sevmediğim Zhinoviev karakterini canlandırıyor. Yazdığım diğer kısım ise, benim yazar olarak algıladıklarımı manevi platforma aktaran John Reed'i dile getiriyor. Benim için ilginç bir deneyim oldu; çünkü geçmişimi Zhinoviev'le, bugünümü ise John Reed'le kıyaslayabildim.

Nokta: Bir polemik başgöstermişti... Kitaplarınızı sizin yazmadığınız hakkında, Shakespeare gibi...

Kosinski: Evet, 1966'dan bu yana Polonya hükümeti tarafından CIA ajanı olmakla, suçlanıyorum. Tüm kitaplarımı da CIA yazmış. Bu iddia, geçenlerde New York'ta da tekrarlandı, yani Polonya'ya Jaruzelski rejimi geldikten sonra... Ben de bu arada «Dayanışma Sendikası» adına son iki yıldır faaliyet göstermiştim... Ama Walesa'nın da CIA ajanı olduğu söylendi. Eğer, CIA, Dayanışma hareketini yönetiyorsa, 10 milyon kişiyi avucunda tutuyorsa, Kosinski'nin romanlarını haydi haydi yazar! Şaka bir yana, Dayanışma Sendikası hepimiz için, tabii Polonya için de son derece önemli, şiddetten yana olmayan bir insan hakları hareketidir; rejimi devirmeye yönelik değildir. Doğu Avrupa'nın yazgısını kurtarabilecek bir harekettir. Sovyet bürokratları, Dayanışma'nın içindeki insani potansiyeli bir anlayabilseler... Ama bu çelişki olur, değil mi, anlamayacaklardır.

Nokta: Istanbul'a «Bizans»ı konu alan bir roman yazmaya geldiniz...

Kosinski: Kısmen, Istanbul'da geçecek roman. İki dünya görüşüne bölünmüş bir kent, Istanbul, Avrupalı ve Avrupalı olmayan... Romanın kahramanı, bu iki dünya görüşünü kendi «Bizanslı» makyajı için kullanıyor Romanın adı «Autofocus» Bir bakarsınız, Jerzy Kosinski'nin New York'ta veya İsviçre'de tanımadığım bir yanını Istanbul'da bulursam, Istanbul'da kalırım da...

Nokta: Romanlarınız kötümser bir hayat görüşü sergiliyor...

Kosinski: Kim demiş? Romanlarım yaşam kavgasını konu alıyor, yaşam kavgası da iyimser bir kavgadır.

Nokta: Eleştirmenler, romanlarınız için kötümser diyor...

Kosinski: Kötümser olan onlar, şu halde...

Nokta: Sözde kötümserliğiniz, zor geçmiş yaşamınızdan kaynaklanmasın?

Kosinski: Zor geçmiş yaşamım, beni iyimserlikle donattı. Madem bu zor yaşama rağmen, sizinle bu gün burada konuşabiliyorum, demek ki yaşamım çok da kötü değildi. Yaşamı çok seviyorum. Bittiği zaman çok üzüleceğim.

Nokta: Bir Nobel Ödülü bekler misiniz?

Kosinski: Şaka mı ediyorsunuz? Ben bir öykücüyüm, misyoner değil... Nobel'in boyutları daha büyüktür. Zaten, bu tip ödüller, size dışarıdan bir tanımlama getirir ister istemez. Eğer yazar kendisine sadıksa, «dahili» Nobel ödüdü'nü alır, önemli olan da budur

24—30 Ekim Nokta

JERZY KOSİNSKİ İLE

Ömer MADRA

«**Boyalı Kuş**» dışında hiçbir romanınızı okumadım ama gene de sizinle röportaj yapmak istiyorum» dedim.

«**Dert değil**», dedi. **Bak bir de fazla araba var burada, atla, yolda konuşuruz**» diye ekledi. Arkadaşları başka bir arabay bindiler, biz ikimiz de, kimin yolladığını hiçbir zaman tam öğrenemediğimiz o harika Jaguar'a kurulduk ve havaalanından şehrin merkezine giden yolu tuttuk. Gerisi kendiliğinden geldi. Dokuz yaşındayken insan pisliği ile ağzına kadar dolu bir çukura atılınca dehşetten dili tutulan Polonyalı, yıllar sonra bir kayak kazasında sesini bulduğundan bu yana büyük bir rahatlıkla —ve süratle— konuştuğundan, aramızda herhangi bir diyalog sorunu çıkmadı.

Delici bakışlı, gaga burunlu, sırım gibi bir adam bu Jerzy Kosinski, (İlk adı Polonya dilinde «Yeji» diye, Amerikanca'da da «Cörzi» diye okunuyor.) Yirmi yıldır durmadan hayatını yazıyor, yazdıkları da roman oluyor.

Jerzy, Yahudi asıllı seçkin bir ailenin biricik evladı. 1939'da Naziler Polonya'yı istila edince ailesi «hiç olmazsa onu kurtaralım» diye uzak bir köye göndermiş. Savaş boyunca köyden köye sahipsiz bir mal gibi el değiştirirken «kan ve ateşi» görmüş dilencilik yapmış, çalıp çırpmış, ölesiye dayak yemiş, ırzına geçilmiş, aşağılanmış, aylar boyu her gün kollarından asılmış (sol kolu ötekinden çok daha uzun kalmış, bu yüzden), gerçek anlamda pisliğe batmış, hayatı ve romanı böyle tanımış.

Savaştan sonra nasılsa ailesine kavuşunca okumaya başlamış. Polonya Bilimler Akademisi'nde asistan olmuş. Bir yandan da kayak öğretmenliği ve fotoğrafçılık yapıyormuş. Derinlemesine karşı olduğu Ortodoks Marksist rejimle kendine özgü bir biçimle uğraşıyormuş. Yarattığı hayali kişi ve kurumlarla iki yıl süren bir «yazışma» sonucu pasaport ve ABD vizesi almayı başarmış. «**Yaşantının en yaratıcı**

eylemi» diye nitelediği bu operasyonla ABD'ye kapağı atmış. (Ama Polonya'dan çıkmadan, her an tutuklanmayı beklediği o dönemde, cebinde fotoğraf laboratuvarından çıkardığı bir zehir kapsülü taşıyormuş. **«Polonya'yı şu ya da bu şekilde mutlaka terketmeyi aklıma koymuştum.»**

Kosinski 1957'de böyle «bileğinin gücüyle» ABD'ye yerleştikten sonra TIR şoförlüğü, gece bekçiliği, Harlem'de özel şoförlük, fotoğrafçılık yapmış. Bir yandan da Columbia Üniversitesi'nde doktora öğrenciliğini sürdürüyormuş. Bu sırada sosyal psikoloji dalında yazdığı iki kitabın satışından elde ettiği gelirle geçinirken, çelik krallarından birinin dul karısı Mary Weir'le evlenip jet sosyeteye karışmış.

Soru: Şimdi de jet sosyetenin içinde misiniz?

Yanıt: **«Aralarından jetle geçiyorum sadece.»**

Kendisinden yedi yaş büyük, ama çok güzel ve çekici karısıyla dünyanın dörtbir yanında «fink atmış», Istanbul'a bile gelmiş.

Derken, **Boyalı Kuş.** İlk roman: Savaşın harabettiği doğu Avrupa'da evsiz barksız bir çocuğun şiddet ve vahşet ortamı içinde koşuşturması.

«Anadilin olmayan bir dilde yazmak bir bakıma daha kolay. O zaman kimseyi taklit etmiyorsun, içinden geldiği gibi yazıyorsun. Oysa kendi dilinde yazarken, okulda öğrendiğin yazarları filan taklit edersin. İngilizce yazmaya başlayınca kendi üslubumu geliştirmeye başladım hemen. Tüm kitaplarım çok belirgin, «seri» bir üslup içinde yazılmışlardır. Güçlü fiiller, isimler kullanırım. Kendileri zor, okunmaları kolay olan kitaplarımda 'eylem' (aksiyon) önemlidir.»

Arından karısının beyin kanserinden ölümü... Ve kitaplara devam: **Adımlar, Yerde, Şeytan Ağacı, Boşluk, İhtiras Oyunu, ve Çelik Bilya (ya da Tilt Makinesi Topu).** Bunların tümü Kosinski'nin renkli yaşantısındaki belirli olaylardan esinlenen tek bir zincir oluşturuyor Hepsi de o şaşmaz belirginlikteki bireysel üslupla yazılmış.

15—20 dile (ve tabii Türkçeye de) çevrilen, her biri yalnızca ABD'de 3 milyon adet satılan bu kitaplar Kosinski'yi «uluslararası yeraltı kültürünün benzersiz kahramanı» haline getirirken, ödüller de birbirini kovalamış.

Bir Paris dönüşü, yakın arkadaşı, ünlü hemşehrisi sinemacı Polanski'nin Beverly Hills'deki partisine koşarken, havaalanında bavulları kaybolduğundan New York'a gecelemek zorunda kalmış. Aynı gece «sahte peygamber» Manson'un çetesi partiyi basarak, Polanski'nin film yıldızı gebe karısı Sharon Tate de dahil, evdeki herkesi doğramış. Düpedüz Kosinskinin romanlarından çıkma bir sahne yani.

«Şiddetle dolup taşan bu dünyada niye şiddeti yazıyorum? Bir kez, onu iyi tanıdığım için. Şiddetin önünü almanın tek yolu, onun ardında yatna potansiyeli iyi bilmektir. Kendi içindeki ve çevrendeki şiddeti iyi tanımazsan, barışçı bir insan olamazsın. İçindekini tanımazsan, onu bilmeden yaşarsın ve günün birinde ortaya çıkıverir. Birini öldürürsün mesela. Çevrendeki şiddeti tanımazsan, onun kurbanı olursun. Ya da toplum, başkalarının haklarını şiddet yoluyla çiğnemekte bir araç olarak kullanır seni. Kitaplarımın kahramanları, temelde, şiddetin farkındadırlar...»

Sonra... Kovalamacaya devam. Arada İngilizcesini hayli ilerletmiş olmalı: Princeton ve Yale üniversitelerinde İngiliz edebiyatı konusunda yıllarca ders vermiş. **«Yaratıcılıktan uzak»** olduğu için öğretim üyeliği ile geçen bu döneme **«kaybolan yıllar»** gözüyle bakan, Jerzy, üniversiteyi terkettikten sonra uluslararası yazarlar birliği PEN'in ABD kolu başkanlığına iki kez üstüste başkan seçilmiş. (Amerikan yazın tarihinde bu onura ulaşan tek kişi.) O gün bugündür de çeşitli kuruluşlarda insan haklarıyla anlatım özgürlüğünün aktif bir savunucusu. Üstelik, 1980'de Polonya'da Dayanışma Sendikası'nın ortaya çıkmasıyla...

Jaguar, yarım saattir nsıl sessizce süzülüp gidiyorduysa, gene öyle «çaktırmadan» duruveriyor. «**Bunu saymam**» diyor Jerzy, «**yarın 8.30'da otele kahvaltıya gelmelisin.**»

Otelde. 17 yıldır birlikte yaşadığı kız arkadaşı Katherina von Frauenhofer (kısaca Kiki) ile çoktan kalkıp kahvaltı etmişler. Tek kişilik yeni kahavltı ısmarlanıyor. Portakal suyu, kahve, reçel. Hiç sıkılmadan yiyorum. Avusturya - Macaristan kökenli soylu ailenin kızı Kiki, hiç büyümeyen «portatif» Polonyalı'nın gömleğinin sağ kolunu kısaltacak gömlekçi ararken, biz Polonya'ya dönüyoruz.

«**Polonya, Sovyet 'hastanesinde', 'yoğun bakım'a alınmış durumda. Öldürülmüyor, sürüdürülüyor... Bence, Sovyetler bu Polonya konusunda vahim bir hata yaptılar. Önlerinde tüm Sovyet blokunu tedavi etme olanağı vardı... Dayanışma, Marksist bürokrasiyi yok etmc yolunda harika bir örnek oluşturabilir. 60 yıllık çöküşün önünü alabilirdi. En geniş halk kitlelerinin gerçek insan haklarına kavuşturulması yolunda tarihin belki de en ilginç deneyi yaşanabilirdi... Dayanışma hareketi, özünde gerçek bir demokrasi özlemi olduğu için sürecektir. Sonunda —belki biz göremeyeceğiz ama— başarılı olmaya da mahkumdur.**»

Sözcüğün dar anlamıyla «politik» kitaplar yazmadığına göre, Polonya resmi basını neden **Boyalı Kuş**'tan beri Jerzy ile uğraşıyor?

«Yanılıyorsun. Elbette politik kitaplar yazıyorum ben. Şu anlamda ki, tüm kitoplarım güçlü bir bireyselliğin derin izlerini taşır. Kahramanlarımın hepsi belli konularda politik tavırlar alırlar ama, güdümlü bir siyasal eyleme her zaman şiddetle karşıdırlar. Siyasi partilerin vb. karşısında yer alırlar. Ayrıca ben, Polonya'daki rejim için daima kötü bir örnek oluşturdum. Hakkımdaki sonu gelmez karalama kampanyası da işte buradan kaynaklanıyor.»

Peki, ömrünün ikinci yarısını geçirdiği Amerika nasıl?

«**Yüzeyden pek görünmemekle birlikte ilginç ve karmaşık bir ülke. Ardında bir sürü ıstırap yatıyor. Şu Hilton gibi otellere benzetebiliriz. Bu otellerin lüks, temiz, konforlu görünüşlerinin ardında acıların, sıkıntıların yattığını düşünmez insan. Ama işte asıl böyle göründükleri içindir ki, bir yığın acıyı da gizlerler. Bence tüm Amerikan uygarlığı bu ıstırabın gizlenmesi üzerine kurulu. Birçok açıdan trajik bir ülkedir Amerika.**»

Jerzy, belki de bu yüzden, yaşantısının tümünü Amerika'da geçirmiyor; zamanını ABD ile başka ülkeler arasında bölüyor. ABD'de biraz yazıyor, dostu Warren Beaty'nin «baskısı»yla «Reds» (Kızıllar) filminde ünlü Bolşevik lider Zinovyev'i büyük başarıyla canladırıyor («kendi sahnelerinde geçen tüm diyalogları ben yazdım») «Bir Yerde» adlı kitabından çekilen film için «en iyi senaryo» ödülünü alıyor, sonra Latin Amerika takımlarında polo oynuyor, Bangkok'da dolaşıyor, derken İsviçre dağlarında kayak yapıp at binerek «başını dinliyor», arkadan soluğu Istanbul'da alıyor, yazmakta olduğu kitabı için gerekli «bizans havası»nı kokluyor.

«**Bana yeraltı Istanbul'unu gezdirecek birini bulmalısın**» diyor Hilton'dan çıkarken.

Buluyorum da.

Dünyanın bütün büyük kentlerinde geceleri seks ve şiddet kokan arka sokaklarda dolaşıp duran, belki biraz da «belasını arayan» Jerzy Kosinski'yi çakırkeyf Istanbul gecelerine çıkarıyoruz, «Yeraltı Uzmanı» ve felsefeci Selahattin Hilav'la. İşte en az doksan kilo çeken güzel yüzlü, cıvıl cıvıl renkli, saten tuvaletli yosmaları ve yüksekçe sahnesindeki unutulmaz şişman şarkıcılarıyla «Marmara Saz»... Biz hiç yaşamadık elbette, ama İkinci Cihan Harbi'nden kalma «nostaljik» bir hava içine giriveriyoruz şaşkınlıkla ve burunlarımızın direği sızlıyor.

Bütün o şişman kadınların, palabıyıklı erkeklerin ve garsonların ve sürekli

gülümseyen melek yüzlü pavyon sahibinin, hepsinin hepsinin gerçek dışı bir hali var. Sanki, oradan çıktığımız andan itibaren orayı bir daha bulamayacakmışız, daha doğrusu hiç yokmuş, zaten olmamış gibi.

«**Dumanlı havaların kurdu**» Jerzy ossaat havaya giriyor tabii, zaten bir Türk'ten ayırdedilmez fizik yapısı ile oranın ayrılmaz bir parçası oluveriyor hemen, her zamanki seri hareketleriyle birkaç satır not alıyor, birdenbire bir kavga çıkıyor derken, masalar itiliyor gürültüyle, bardaklar kırılıyor, birinin yüzü kanıyor, Jerzy savaş yıllarından kalan bir içgüdüyle önce siner gibi oluyor, ama sonra onu yerine oturtabilene aşkolsun, sonra kavgacılar dışarı çıkartılıyor, slon o eski nezih havasına kavuşuyor, nezhi ve hüzünlü, Jerzy ile rakı içiyoruz ve Jerzy çok kral bir herif aslında. **1 Kasım Milliyet Sanat**

İNGİLİZ KADIN ROMANCI MARGARET DRABBLE TÜRK-İNGİLİZ KÜLTÜR DERNEĞİNİN ÇAĞRILISI OLARAK ISTANBUL'A GELDİ

Ünlü İngiliz kadın romancı **Margaret Drabble**, geçtiğimiz hafta İngiliz Kültür Heyeti (British Council) ile Türk-İngiliz Kültür Derneği'nin (Istanbul Turco-British Association) çağrılısı olarak Istanbul'daydı. Boğaziçi Üniversitesi, Istanbul Üniversitesi ve Türk-İngiliz Kültür Derneği lokalinde bir dizi konferans verdi.

İzleme olanağını bulduğumuz konuşmalarda, **Margaret Drabble**, İkinci dünya Savaşı sonrası İngiliz yazınındaki yenilikçi yazarların anlatım tarzları ve özellikle kadın yazarlar üzerinde durdu.

Drabble 1939 doğumlu. Dokuzuncu romanı «**The Middle Ground**» 1980'de basılan **Drabble**, televizyon oyunlarından eleştirel denemelere kadar birçok türde kalem oynatmış. **Drabble**, kendisini önce romancı, sonra feminist sayıyor. Bu konuda da şöyle diyor:

«Ben altmışlarda yazmaya başladığımda ne ABD'de, ne de İngiltere'de feminist akım vardı. İçimden geldiği gibi bir ana ya da bir ev kadını olarak duyduklarımı yazdım. Feminist akımın öne sürdüğü düşünceleri tümden desteklemiyorum. Ama bir ayrılıkçı da saymıyorum kendimi. Ben karşı-cinsler arasında bir uyum bulmaya çalışıyorum. Karşı cinsten insanların yaşamı bir savaş alanın çevrilmemeli.»

KADININ, DEĞİŞEN ROLÜNÜ KAVRAMAK

— **Feminizmi nasıl tanımlarsınız?**

«Siyasetten kültüre, ev işlerinden yasal sorumluluğu içeren idari işlere dek yaşamın her alanında kadın olduğunu hissetmek. Biraz önce söylediğim bir sözü şöyle değiştireyim isterseniz. Önce romancı, sonra feministim demiştim. Ama bir kadın yazar olduğumun her zaman bilincindeyim. Bunu erkek ya da yan tutmayan bir yazar olmadığımı vurgulamak için söylüyorum. Şöyle diyeyim: Benim için feminizm kadının toplum içinde değişen rolünü kavramaya çalışmaktır.»

— **Öyleyse feminizm toplumda kadın olarak yaşamanın ne olduğunu anlamayı içerir.**

«Evet. İşin can alıcı noktası bu. Gerçekten geçmişte kadınlar güçsüzmüşler. Birtakım mesleklerin kendileri için uygun olmadığına inandırılmışlar. Bütün işleri çocuk bakmakmış. Gerçekten, bugün, sürekli el atmadığımız alanları genişletiyoruz. İşte bu noktada kadınların yazdığı romanlar, kadınların bilinçlenmesinde çok olumlu bir rol oynamıştır.»

— **Teşekkürler, Bayan Drabble. Şimdi size şöyle bir soru yöneltmek istiyorum. Belki de gelmiş geçmiş en ünlü kadın romancı Virginia Woolf, «androgynous crea-**

tive mind» (erdişi yaratıcı us) diye andığı ideal bir yaratıcı süreçten söz eder. Bu noktadan yola çıkan fenimist eleştirideki son bir akım, hem yazma hem de okuma süreçlerinde cinsiyetin son belirleyici öğe olduğunu savunmaktadır. Ne dersiniz?

«Evet, bir yere kadar katılıyorum bu görüşe. Ama yalnızca birtakım yazarlar için doğru bu. Gerçekten biyografik ön bilgiler olmadan bazı metinlerin kadının mı, yoksa erkeğin mi kaleminden çıktığını anlamak çok güç. Örneğin **Henry James, D.H. Lawrence**, hatta **Virginia Woolf**'un kendisi. Ben kendi payıma, **Lawrance** ile **Woolf**'un birbirlerini bütünlediklerini düşünüyorum. İnsan bu yazarı hep arka arkaya okumalı.»

— Bu açıdan kendi romanlarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz?

«Gerçekten, ilk romanlarımın izlediklerini kadın okuyucularımı düşünerek özellikle seçtiğimi söyleyebilirim. İlk üç dört romanım söz konusu olduğunda, çocuklarım henüz çok küçüktü ve eve kapanmış bir durumdaydım. 1969'da basılan **'Waterfall'** cinsellik, analık ve tutku arasındaki çatışmayı konu edinir. İlk kez bu romanımda kadının cinselliğini ve geleneksel romantik aşkı tanımlamaya çalıştım. İşte bu bağlam içinde, **'Waterfall'** ancak bir kadının kaleminden çıkabilirdi diyebilirim. Ama bundan sonrak üç romanımda şöyle birşey oldu Kadın yaşantısına ilgim giderek azaldı. Erkek karakterler çoğaldı. Hem kadın hem de erkek yaşantısına yansız bir gözle bakmaya başladım. Son romanım **'The Middle Ground'**da (1980) bir yerde erkek yaşantısı agır bassa da, yapıtın bütünü bugünün kadınını anlatır. Belki bir anlamda feminizm üzerine eski düşüncelerimi yeniden bir temele oturtmak istedim, diyebilirim. Şöyle bağlayayım: Kariyerimin birtakım evrelerinde cinsiyet bana çok şeyler ifade etti. Bazı evrelerinde de hiçbir şey Ama son kitabımda bu soruna yeniden döndüm. Gerçekten yazma ve okuma sürçleri içinde cinsiyet bana göre yeniden gündeme gelmiş bulunuyor.»

— Son bir soru, Bayan Drabble. Golding'in Nobel Edebiyat Ödülü'nü almasıyla ilgili bir şey demek ister misiniz?

«Beğendiğim ve takdir ettiğim bir yazardır **Golding**. Ya da şöyle diyeyim: **Golding**'e duyduğum saygı, yapılarını okumaktan aldığım zevkle doğrudan orantılı değil. Okuyucuyu sanki bile bile kendinden uzakta tutar o. İçimi ısıttığını pek söyleyemem. Ama gene de kalıcı niteliklere sahip bir yazardır **Golding**. Bu yanına saygı duyuyorum.

— Nobel adayları arasında iki kadın romancı vardı Gordimer ve Lessing. Bunların kazanmasını tercih etmez miydiniz?

«İtiraf edeyim, Nobel Edebiyat Ödülü **Doris Lessing**'e verilseydi sevinçten uçardım. Hem **Lessing**'i çok takdir ediyorum hem de sıcaklığını hissedip yaklaşabiliyorum ona. Evet, kişisel açıdan değerlendirelim, **Lessing** kazansaydı çok sevinirdim. Yalnız şunu da söyleyeyim: **Lessing**'in kendisi **Golding**'in Nobel'i almasına çok sevindiğini belirtmiş. Onun için hep birlikte birbirimize karşı nazik ve **Golding**'in Nobel'i hakkıyla aldığını kabul edelim.»

(15 Kasım Cumhuriyet)

CENGİZ AYTMATOV ISTANBUL'A GELİYOR

— Sovyet yazarı **Cengiz Aytmatov**, TÜYAP 2. İstanbul Kitap Fuarı'na katılmak üzere 23 kasım çarşamba günü Istanbul'a geliyor.

TÜYAP yöneticilerinin yaptığı açıklamaya göre, **Cengiz Aytmatov** 2. Istanbul Kitap Fuarı'nda 26 kasım cumartesi ve 27 kasım pazar günleri kitaplarını imzalayacak. Fuar süresince ülkemizde kalacak olan **Aytmatov**, okurlarla söyleşiler de yapacak.

Bilindiği gibi, bütün kitapları dilimize de çevrilmiş bulunan **Cengiz Aytmatov**, 1928 yılında Kırgızistan'da doğdu. Moskova Edebiyat Fakültesi'ni bitiren yazar, 1963 yılında Lenin Ödülü'nü kazandı. **Aytmatov**'un bütün öykü ve romanları yabancı dillere çevrildi, birçok roman ve öyküsü beyazperdeye uyarlandı. 1978 yılında **«Selvi Boylum Al Yazmalım»** öyküsü Türkiye'de **Atıf Yılmaz** tarafından sinemaya aktarıldı ve Antalya Film Şenliği'nde ödül aldı.

17 Kasım Cumhuriyet

— 26 kasım 1983 cumartesi günü Marmara Etap Oteli'nde başlayacak olan 2. TÜYAP iKtap Fuarı'nın bu yıl ünlü konukları var. Bu konukların ilki, Kırgız kökenli tanınmış Sovyet yazarı **Cengiz Aytmatov.**

Yazdıklarının neredeyse tümü Türkçeye çevrilen **Aytmatov**, Türk okurlarının da yakından bildikleri ve sevdikleri bir yazar. Bir Kırgız köyünde doğan, tarım teknisyenliği eğitimi gören **Aytmatov**, SSCB Yazarlar Birliği'nin edebiyat kurslarını izleyerek gönlünde yatan isteği gerçekleştirdi. **«Literaturnıy Kırgızistan»** dergisi yazı işleri müdürlüğü, Pravda gazetesi muhabirliği yaptı. Dağlarda ve steplerde geçirdiği yılları kitaplarına döktü, 35 yaşında **Lenin** Ödülü'nü aldı.

«Öğretmen Duyşen», **«Cemile»**, **«Kopar Zincirlerini Gülsarı»**, **«Beyaz Gemi»**, son olarak da Türkiye'de ve Sovyetler Birliği'nde aynı zamanda yayımlanan **«Gün Uzar Yüzyıl Olur»** onun adını dünyaya duyurdu.

Güç doğuran, bazen bir yapıtı ortaya çıkarmak için yıllar boyu çalışmak zorunda kalan **Aytmatov**, kısa öyküleri daha çok seviyor. Bu arada yapıtları sinemaya da aktarılıyor (yurdumuzda da gösterilen «Gülsarı» gibi, «Cemile» gibi «Beyaz Gemi» gibi ve kendisi Kırgızistan Sinemacılar Birliği'nin başkanlığını da yapıyor

55 YILA SIĞAN 30 MİLYON KİTAP

Cengiz Aytmatov 1928 yılında Kırgistan'ın başkenti Frunze'ye bağlı küçük bir dağ köyü olan Şeker'de doğduğuna göre, bugün 55 yaşında... Ama kitapları 60 dile çevrilmiş, toplam baskı sayısı da 30 milyonu bulmuş. Ancak **Cengiz Aytmatov**, yine de okurunun kim olduğunu tam olarak kestirebilmiş değil. Şöyle diyor bu konuda:

— Açık söylemek gerekirse, okurlarımın kimler olduğunu pek kestiremiyorum. Daha doğrusu bunu düşünmemeye çalışıyorum. Bu nedenle de, belirli bir okur için yazmak gibi sorunum yok. Yalnızca yazıyor, yazdıklarımın iyi olduğu düşüyle avunuyorum. Hem, gerçek edebiyatın her zaman bir okuru olur.

— İnsanların birlikteliği sorunu yapıtlarımızda sık sık gündeme gelen bir nokta. Niçin bu noktada böylesine ısrarlısınız?

C.A. Yazarlar ve tüm insanlar, şu atom çağında bizleri nelerin beklediği konusunda kafa yormak zorundadırlar. Herşey herkesi ilgilendiriyor günümüzde. Bir kozmik boşluğun çevresini sardığı aynı geminin içindeyiz hepimiz. Bu nedenle barışın korunması günümüzün en önemli sorunu. Ben de yazar olarak, var gücümle, bu büyük bir yaşamsal önemi olan davaya, 'barışın korunması'na verdim kendimi.

— Yapıtlarınızdaki kahramanlar Kırgızistan'ın dağlarında, steplerinde yaşarlar. Haritada belli bir noktaya sahip olmak sizce önemli midir?

C.A. — Yaratıcılığın böylesine bir yasası olduğun usanmıyorum. Ancak sanatçının kendi toprağı, çevresi, halkı olmalıdır. **Faulkner**, yakından tanıdığı için ABD'nin güneyinde yaşayanları anlatır. **Şolohov**'un kahramanları da belirli bir yörenin insanlarıdır. Ama gelecekte insanların, **Bulgakov**, **İvan Bunin**, **Kuprin** gibi yazar-

lara gereksinimi olacaktır. **Bulgakov** da, hangi konuya değinirse değinsin, hep bir Moskovalı olarak kalmıştır.

— **Yapıtlarınızın tümünde en önemli kahramanınız emekçi. Bu tercihinizin nedenlerine değinir misiniz?**

C.A. — Evet, önde gelen kahramanlarım alışılmış deyimle, «**sokaktaki adam.**» Son kitabım, «**Gün Uzar Yüzyıl Olur**» un kahramanı da, önünden iki hatlı demiryolunun geçtiği küçük istasyonda yaşayan bir demiryolcu. Benim gözümde, «**basit, doğal bir insan**» olduğu için emekçinin önemi büyük. Yaşamda sonsuz olanla geçici olan arasındaki çelişkide, emekçi, zamanın üzerinde yoğunlaştığı kişi olarak ilginç ve önemli bir yer tutar. Bu nedenle kahramanlarımı, bugünün yaşamının göbeğine, kafamı kurcalayan soruların göbeğine oturtmaya çalışıyorum.

NİTELİK VE NİCELİK AYIRIMI

— **Edebiyat sizce, toplumun ahlaksal gelişmesine ne ölçüde katkıda bulunabilir?**

C.A. — Ciddi kitapların yaratılması biraz da toplumdaki ahlaksal havanın temizliğiyle ilgilidir. İnsanın en güzel yanlarına —ağırbaşlılığına, onuruna— çağrıda bulunmak edebiyatın yaşamsal işlevidir. Burada, büyük sanat yapıtlarının milyonlarca insana seselenebilmesi sorunu kafamı kurcalıyor. Bir sanat yapıtı çok okunuyor, çok izleniyorsa, başarılı, doğru olduğu gibi ters bir kanı var çoğumuzda. Ya milyonların bu ilgisi, hiç de özenilmeyecek zevklerin belirtisiyse? Demek ki, karşımızda bir «**nitelik**» ve «**nicelik**», insanların sanat yapıtının «**iyisi**» ile «**kötüsünü**» ayırt etmeleri sorunu var. Edebiyat ve sanat olmayan herşeye karşı savaşım vermek elbette yazarlara, sanat adamlarına düşüyor öncelikle. Ancak genç kuşağın estetik eğitimi üzerinde ciddi olarak durma sorunu da gündeme geliyor. Estetik insan yaşamına ne zaman girmeli? Bana kalırsa çocuk daha yuvada iken girmeli. Ancak böylece tüm insanların «**iyi**» ile «**kötü**» sanat yapıtını birbirinden ayırt etmeleri mümkün olabilir, insanoğlu bağımsız ilerleme, gelişme olanağını elde edebilir.

— **Sinemayla çok sıkı ilişkiniz bulunduğu biliniyor. Bunu yazarlığınızla nasıl bağdaştırdığınızı açıklar mısınız?**

— Yazar için sinema, hem rakip hem de destektir. Sinema yoluyla milyonlarca insana ulaşmayı amaç edinen yazar, bu yolu sözcüklerle değil de bir takım başka araçlarla döşemek zorundadır. Yazı boyutlarının ve gücünün ekranda yok olduğunu ben önceden biliyorum. İnsanoğlunun benliğinde taşıdığı karmaşık duyguları sözcüklerle anlatma olanağı vardır. Ekranda ise aynı şey yapılamaz. Ancak sinema ile olaylar daha çarpıcı bir biçimde aktarılabilir. Renk ve müzik de anlatılanın yardımına koşar. Yazarın sözü de başka yöntemlerle canlanmış olur. Bence yazar, sinemadan kaçmamalı, onunla işbirliği yapmalıdır.

22 Kasım Cumhuriyet

ROGER GARAUDY KİTAP FUARI'NA KONUK OLARAK KATILIYOR

— 26 kasım cumartesi günü açılacak olan 2. TÜYAP Fuarı'nın en önemli konuklarından biri de, Müslüman olması nedeniyle son aylarda adı çok sık duyulan Fransız düşünür ve yazarı **Roger Garaudy**. 1913 yılında Marsilya'da doğan **Garaudy**, katolikti. Ancak zamanla görüşlerinde değişme oldu ve 1945 yılında Fransız Komünist Partisi'ne katıldı. 1945—51 yılları arasında Tarn milletvekili olarak Kurucu Meclis Üyeliği yaptı. 1956-1962 yılları arasında da, önce milletvekilliğinde, sonra da senatörlükte bulundu. 1956 yılında Komünist Parti Siyasi Büro üyeliğine seçildi. Clermont Ferrand ve Poitiers Üniversitelerinde öğretim üyeliği yaptı.

«**Kıyısız Bir Gerçekçilik Üzerine (Picasso, Saint-John Perse, Kafka**» (Türkçesi

Mehmet H. Doğan) adlı kitabında (1963) sosyalist gerçekçilik kavramını genişletirken, katolik ve protestan din bilginleriyle tartışmalarını geliştirdi. «**20. Yüzyıl Marksizmi**» (1966, Türkçesi: **Galip Üstün**) adlı yapıtında da Marksçılığın, dinsel geleneğin ortaya koyduğu değerleri de kapsayabileceğini savunda. 25 yıl süreyle bağlandığı Fransız Komünist Partisi'yle özellikle Çekoslovakya'nın işgali üzerine fikir ve doktrin yönünden ihtilafa düştü. Bana **Dubçek** ve **Gustav Husak** olmak üzere, Çekoslovakya'nın önde gelen sanatçılarının ve siyaset adamlarının görüşlerini yansıtan bir derlemeyi «**Prag 1968/Doğmayan Hürriyet**» adı altında yayımladı (Türkçesi: **Aydil Balta**) 1970 yılında, 25 yıldır üyesi olduğu Komünist Parti'den atıldı. Ancak bu olay onun Hıristiyanlıkla ve Marksçılıkla ilişkisini sürdürmesini engellemedi. Parti'den çıkarılmasına değgin gerçekleri «**Büyük Gerçek**» (Toute la Verite, 1970) adıyla çıkardı. Garaudy'nin ülkemizde yayımlanan ve yayımlanmayan öbür yapıtları arasında, «**Jean-Paul Sartre ve Marksizm**» (1964), «**Sosyalizm ve İslam**» (makale derlemesi 1966), «**Sosyalizm ve Ahlak**» (1965), «**Karl Marx'ın Fikir Dünyası**», «**Sosyalizmin Büyük Dönemeci**» (1970), «**Marksistler ve Hıristiyanlar Karşı Karşıya**» (1969), «**Umuda Dönüş**»)1971), «**Alternatif**» (1972), sayılabilir

NEDEN MÜSLÜMAN

30 temmuz 1983 tarihli «**Le Monde**» gazetesinin birinci sayfasında «**Neden Müslümanım**» başlıklı bir yazı ve altında **Roger Garaudy** imzasını görenler çok şaşırdılar. Oysa **Garaudy**, «**La Promesse de l'İslam-İslam'ın Vadettikleri**» adlı kitabıyla zaten bu konudaki görüşlerini açık seçik ortaya koymuştu. Bu yazıda özetle şöyle diyordu **Garaudy**:

«**20 yaşındayken Hıristiyan olmayı ve Fransız Komünist Partisi'ne katılmayı seçtim... Bu ikili seçim bana hiç de çelişkili gelmiyor... Bu seçimi yaptığıma pişman değilim, bundan ötürü utanç da duymuyorum... SSCB'nin sosyalist olmadığı, Kilise'nin büyük umudu gerçekleştiremediği ortaya çıktığı halde, bir uçta ben, öbür uçta kardeşim Dom Helder Camara** (ünlü Brezilyalı din adamı), **ardımızda ise Üçüncü Dünya'dan bir avuç Hıristiyan ve militan, zinciri vargücümüzle tuttuk... Batılı olmayan kültürleri incelerken İslam'a özgü olanakların farkına vardım. Şimdi İslam yaşamımın sorunlarına karşılık getiriyordu... İslam'a katılmak, benim için İsa'yı ya da Marx'ı yadsımak değil, sanatsal yaratıcılığın, siyasal eylemin ve inancın bir bütün olduğu, alayların ve gözdağlarının ötesinde en yüce sevince, 70 yaşında 20 yaşımın düşüne bağlı kalmanın sevincine ulaşmak.**»

İşte Istanbul'da kısa bir süre konuk edeceğimiz **Roger Garaudy**, böylesine özgün, böylesine değişik bir kişiliğin sahibi, Marksizm'in temel sorunlarından resim sanatına, estetikten insanlık tarihine uzanan geniş bir alanda kalem oynatan bu usta, yaşadığı sürece daha çok kişiyi şaşırtacağa benzer

23 Kasım Cumhuriyet

GARAUDY SİT KASRINDA SOHBET TOPLANTISI YAPTI

— Dün Yıldız Sarayı Sit Kasrı'nda bir sohbet toplantısına katılan Fransız düşünür ve yazar **Roger Garaudy** «**İslama yönelmemdeki en önemli etken peygamberin aynı zamanda bir devlet reisi olmasıdır**» dedi.

İslam ülkeleri konsoloslarının, öğretim üyelerinin ve gazetecilerin katıldığı sohbet toplantısında Garaudy «**İslamı seçmenizdeki ve komünizmi terketmenizdeki en önemli neden neydi?**» şeklindeki soruyu yanıtlarken, şunları söyledi:

«**Henüz 20 yaşındaydım. Hayatıma anlam vermek için Hıristiyanlığı seçmiştim. Aynı zamanda Komünist bir hareket içindeydim. Hıristiyanlık benim hayatı-**

ma bir anlam veriyordu. Aklın bittiği yerde iman başlıyordu. Hıristiyanlık bütün dünya işlerini politikaya bıraktı. Ben İslamda 20 yaşından beri yaşadığım iki kutbu birbirine kaynaşmış şekilde buldum. Benim İslamı seçmemde en önemli etken peygamberin aynı zamanda bir devlet reisi olmasıydı.» z

Garaudy Batı medeniyetlerine karşı olmasının nedenini de şöyle açıkladı:

«Batı medeniyetleri 650 milyar dolar silahlanma için harcamada bulundu. Bu kişi başına 4 ton patlayıcı madde demektir. 500 yıldan beri Batı yeryüzünü idare etmektedir ve böyle bir kültür insanları iyiye götüreceğine felakete götürmektedir. Batı kültürü ile sorunların halledilmesi mümkün değildir. Batı kültürünü inkar etmiyorum. Ancak onun yerli yerinde incelenmesi gerektiğine inanıyorum. Batı kültürünün en büyük hatası pozitif felsefenin temeli olan her şeyin ölçülebilir değerlerle ifade edilmesine fazlaca bağlanmasıdır.»

30 Kasım Cumhuriyet

Tanınmış Fransız düşünürü **Roger Garaudy**'ye İslamiyeti kabul etmesinden bu yana, Türk aydınları arasında yeniden bir ilgi uyandığı anlaşılıyor. Üzerinde asıl durulması gereken, Türk aydınlarının bir bölümünün **Garaudy** sayesinde İslamiyete ilgi duymaya başlamış olmaları. **Garaudy**'nin Marxistlik dönemine ait birçok eseri Türkçe'ye çevrildiği halde, Müslümanlığı seçtikten sonra yazdıkları, nedense Türk aydınları arasında merak uyandırmamıştı. Aydınlarımızın bir kısmı, **Garaudy**'«tutarsızlıkları», «aklını oynatmış olabileceği» gibi fantezilerle uğraşmayı yeğlediler. Bir başka Fransız Marxist düşünürü **L. Althusser**'in cinnet geçirip eşini öldürmesi ya da **Poulantzas**'ın intihar etmesi onları böyle düşünmeye itmiş olabilir.

Garaudy'nin en parlak eseri **L'Appel aux Vivants** (Yaşayanlara Çağrı) 1979'da yayınlandığı halde Türkçeye çevrilmedi. Bundan sonra yayınladığı **İslamın Va'dettikleri** ile **Siyonizm Dosyası** ise İslami düşüncedeki bir yayın evi tarafından ardarda çevrilerek henüz basıldı.

Nüfusunun yüzde 99'u Müslüman olan bir ülkede İslamiyet'i **Garaudy** kanalıyla öğrenmek rastlanabilecek en garip olgulardan biri olsa gerek. Türkiye'deki Müslümanların İslamiyeti **Garaudy**'den öğrenmeye ihtiyaçları yoktur. Laik aydınlarımız da islamiyeti öğrenmek istiyorlarsa, kendi kaynaklarımıza başvurabilirler

Türk aydınları arasında bir ara da **İbn Haldun** dalgası yayılmıştı. **İbn Haldun**, 13. yüzyılda yaşamış Tunus kökenli parlak bir düşünürdür. Ama ne zamanki, Batılılar **İbn Haldun**'u yediyüzyıl sonra keşfettiler ve onda «tarihi maddeci» düşüncenin öğelerini görerek, «İslamın Karl Marx'ı» ilan ettiler; bizde de aydın çevrelerde **İbn Haldun**'un önemi ve değeri hakkında sözler işitilmeye başlandı.

Oysa, İslam dünyası **İbni Haldun**'u yüzyıllardır bilir. **İbni Haldun**, İslam dünyası içindeki sayısız düşünce akımından birinin bir temsilcisi olmaktan öteye gitmez.

Aynı durum, **İbn Rüşt**, **İbn Sina** gibi düşünürler için de geçerlidir. Bütün bunlardan daha etkili olan **Gazali** ve **İbn Teymiyye** gibi düşünürlerin adını bile aydınlarımızın bildiğinden kuşkuluyuz. Çünkü, bu isimler eski Yunan düşüncesinden hiç etkilenmemişler ve eski Yunan'ın İslam içindeki uzantıları olarak gördükleri **İbn Sina**'ya, **Farabi**'ye, **İbn Rüşt**'e karşı mücadele etmişlerdir. Batı, kendi düşünsel kököklerine yakın olan İslam düşünürlerini bulup çıkarınca bizim aydın çevrelerde de bunların değeri artıyor.

Türk aydınlarının kültürel geçmişlerine yabancılaşmalarının bir başka örneği ise, rasyonalizmin önde gelen temsilcisi Descartes'ın bilinmesine karşılık İslam düşüncesindeki rasyonalist akım denebilecek olan **Mu'tezile** akımının ve temsilcilerinin hiç bilinmemesidir Oysa, bütün bu oluşumlar Selçuklu ve daha sonra Os-

manlı devlet sistemlerini ve kültürel yapılarını etkilemiş, Türk insanının zihniyetini biçimlemişlerdir.

Bu yabancılaşmanın son halkası İslamiyet'i **Garaudy**'den öğrenme çabasıdır. **Garaudy**'nin son kitaplarının Türkçe'ye kazandırılması ne kadar olumlu ise, İslamiyet'i **Garaudy**'den öğrenmeye kalkmak da o kadar saçmadır ve aslında «öğrenmemek» demektir.

GARAUDY'NİN SON KİTABI DA ÇEVRİLDİ

Roger Garaudy (1913-) ülkemizde çok yakından tanınan bir Fransız düşünürü. Çok velut bir yazar olan **Garaudy**'nin Türkçede ilki 1962'de yayınlanan tam 13 kitabı bulunuyor. Bu kitaplar arasında **Sosyalizm ve Ahlak** (S. Hilav, 1965), **Sosyalizm ve İslamiyet** (D. Avcıoğlu E. Tüfekçi, 1965), **Yirminci Yüzyılda Marksim** (G Üstün, 1968), **Karl Marx'ın Fikir Dünyası** (A. Cemgil, 1969), **Sosyalizmin Büyük Dönemeci** (T. Banguoğlu-K. Yargıcı, 1970) ve **Marx İçin Anahtar** (A. T. Kışlalı, 1974) bulunuyor. Bu kitaplar **Garaudy**'nin, gençliğinde iyi bir Hıristiyanlıktan sonra benimsediği ve 1970'lerin başına kadar sürdürdüğü Marxist döneminin ürünlerinden.

1933'te girdiği Fransız Komünist Partisi'nde Politbüro üyeliğine kadar yükselen (1956) **Garaudy**, 11968'de Sovyetlerin Çekoslovakya'yı işgal etmesi üzerine FKP'nin takındığı tutumu şiddetle eleştirmiş ve 1970'de partiden ayrılmıştı Politikadan uzak geçen 1970'lerden sonra, 1981'de İslamiyeti kabul ettiğini açıklayan **Garaudy**'nin, Müslüman olup **Recâ Cârûdî** adını aldıktan sonra, yayınlanan ilk kitabı **Promesses de l'Islam**'ın (1981) Türkçesi **Nezih Uzel**'in çevirisiyle bu yıl çıktı (**İslamın Va'dettikleri**, Pınar Yayınları, İstanbul; Haziran ve Ağustos 1983) ve kısa sürede iki baskısı yapıldı.

Önümüzdeki günlerde ülkemizi ziyaret edeceği bildirilen **Garaudy**'nin Fransa'da bu yıl basılan **Siyonizm Dosyası** adlı ve siyonizmin ırkçı kökenlerini sergileyen eseri de arkadaşımız **Cengiz Çandar**'ın önsözüyle yayınlanmış bulunuyor. (Çev Nezih Uzel, Pınar Yayınları, Ekim 1983).

İslamın Va'dettikleri adlı kitabın Türkçe çevirisini eleştiren bir yazıda şöyle deniyor: «**Tercüme bir emanettir. Müellif, dillerini bilmediği kimselere, söylediklerini nakletmeye, mütercimi vekil tayin etmiştir. Mütercim bu emanet yerine ulaştırmayı taahhüt eden sorumlu kişidir. Şu halde manayı imkan ölçüsünde, olduğu gibi aktarmak ilmi bir emanettir. Müminler ise, bunu aynı zamanda ilahi bir emanet sayar ve uhrada hesabını vereceklerini bilirler. 'Allah, size, emanetleri ehline vermenizi emreder'** (Nisa, 58). **'Ahitleri yerine getirin, çünkü insan ahdinden dolayı sorguya çekilecektir'** (İsra, 34)» (Doç. Dr. Suat Yıldırım, «Rager Garaudy'nin Türkçesi,» **Mavera**, Sayı 83, Ekim 1983, S. 20-25).

Edward Said'in **Orientalism** adlı önemli eserinin (Garaudy'nin son iki kitabı gibi) yine Nezih Uzel'e ait olan çevirisi ile ilgili eleştirimiz, 8.4.1982 tarihli **Cumhuriyet**'te yayınlanmıştı. **30 Kasım Cumhuriyet**

YUNANLI OZAN VRETTAKOS KİTAP FUARI'NIN KONUĞU

— 2. TÜYAP Kitap Fuarı'nın önemli konuklarından biri de, Yunanlı ozan **Nikiforos Vrettakos**. 1912 yılında doğan ve çok küçük yaşta şiir yazmaya başlayan **Vrettkos**. ilk kitabını 1929'da «**Gölgelerin ve Işıkların Altında**» adıyla yayımladı. Üç kez Devlet Şiir Ödülü'nü (1940, 1956, 1982) bir kez Atina Akademisi Ödülü'nü (1976) ve Uluslararası ASLA Ödülü'nü alan **Vrettakos**, şiirleri dünyanın belli başlı dillerine çevrilmiş ünlü bir ozan. 1933 yılında ikinci şiir kitabı «**Azrail'in Suskunluğu**»nu çıkaran **Vrettakos**'un (1949); «**Bunalanık Sular**» (1950), «**Zaman** ve **Nehir**»

(1957), «**Evrenin Derinliği**» (1961), «**Günebakan**» (1981) ve «**Akropol'de Tören Yöntemi**» (1981) adlı kitaplarını getirdi. **Nikos Kazancakis** üzerine önemli bir incelemesi (1958 bulunan **Vrettakos**, denemelerini ve düzyazılarını da şu kitaplarda topladı: «**Çıplak ve Çocuk**» (1939), «**Boranla Gelen**» (1945), «**Barış Üzerine Tartışma**» (1949), «**Acı**» (1969), «**Aynı Suyun Önünde**» (1972) Alman işgali altında inleyen 2. Dünya Savaşı yıllarında, Yunanlı bir yurtseverin acı ve umut dolu notlarının oluşturduğu «**Boranla Gelen**», **Vrettakos**'un anlatı türündeki tek yapıtı **Panayot Abacı** tarafından dilimize çevrilen bu kitap, geçtiğimiz hafta Can Yayınları arasından Türk okurlarına sunuldu ve **Vrettakos**'un ülkemizde daha iyi tanınması yolunda olumlu bir adım atılmış oldu.

23 Kasım Cumhuriyet

BANGALDEŞLİ OYUN YAZARI SAYEED AHMAD YURDUMUZA GELDİ

— Bangladeşli oyun yazarı ve eleştirmen **Sayeed Ahmad** geçtiğimiz hafta Türkiye'ye geldi ve Ankara'da, Resim ve Heykel Müzesi'nin açılışı dolayısıyla bir konferans verdi. Daha sonra, İstanbul'a da uğrayan **Ahmad**'ın bu ülkemize ikinci gelişi. 1931 yılında Dakka'da doğan **Ahmad**, önce doğduğu kentte, daha sonra da Londra'da eğitim gördü.

1972 yılında Bangladeş'in bağımsızlığına kavuşmasından sonra, yerel ressamlarla ilgili çok sayıda kitap yazdı. Ülkesinin sanat zenginliklerine eğildi.

Oyun yazarı olarak Bangladeş Tiyatrosu'nun gelişmesine de büyük katkıları bulunan **Sayeed Ahmad**, İngilizce ve Bengali dilinde yazdı. İlk oyununu 1961'de, ünlü oyunu «**The Mille Post**»u 1964'de meydana getirdi. Özellikle «**açlık**» temasını işlediği bu yapıtı büyük ilgi gördü. Ardından «**The Survival**» (1967) ve **Everyday and Today**» (1975) geldi. Bütün oyunlarında geleneksel halk tiyatrosu ögelerine ağırlık veren **Sayeed Ahmad**, 1976 yılında da Bangladeş Akademi ödülü'nü aldı. Çeşitli ABD'de büyük ilgi gören **Sayeed Ahmad** «**sevgi**» temasını işliyor. Çok acı çeken bir ulusun insanı olarak da insanlara hep aynı mesajı yolluyor: «**Birbirimizi sevelim, anlayış gösterelim.**»

3 Aralık Cumhuriyet

ÇAĞDAŞ İSVEÇ EDEBİYATININ ÖNEMLİ İSMİ GORAN BORG İSTANBUL'A UĞRADI

— Çağdaş İsveç Edebiyatı'nın önemli adlarından **Göran Börg**, hazırlamakta olduğu bir kitapla ilgili olarak güney kıyılarımıza yaptığı geziden dönerken, İstanbul'a uğradı.

1933 yılında doğan **Börg**, ilk kez 1962 yılında yayımlanan öyküleriyle adını duyurdu. Ancak, balaylarını Viyana'daki yoksul bir aile pansiyonunda geçiren genç bir İsveçli çiftle yaşlı pansiyon sahibesi arasında karşılaşmayı anlatan ilk romanı «**Emilia H'ler**» onun hemen ünlenmesine yol açtı. İkinci Dünya Savaşı'nın acımasızlığını, eskinin görkemini uzaktan uzağa yaşayan, evinde hâlâ kente giren Rus tanklarının mermi izlerini taşıyan Yahudi kadınıyla genç İsveçlilerin, daha başka bir deyimle iki ayrı dünyanın bu karşılaşması büyük ilgi uyandırdı.

Börg'ün ikinci romanı, 1967'de çıkan «**Ajan**»dı ve casuslar dünyasını, silahlanma yarışını, nükleer tehlikeyi vurguluyordu. Ancak aradan «**İtalyan Neorealist Sineması**» üzerinde bir kitapçık yayımlamış ve «**Aftonbladet**» gazetesinde sinema ve edebiyat eleştirileri yayımlamaya koyulmuştu.

1969 yılında ise, **Börg**'ün «**111 İtalyan Yazarı**» adlı yapıtı çıktı. İtalya'ya ve özellikle Sicilya'ya özel bir ilgi duyan sanatçı, bu kitabında 1930-60 yılları arasında

yapıt veren İtalyan yazarlarını tanıtıcı bilgi sunuyor, ayrıca her biriyle yapılmış bir de konuşmaya yer veriyordu.

1971'de yazarın üçüncü romanı «**Ana Kuzusu**» çıktı. Bu kitabında da **Börg**, bir çocuğun üçle yedi yaş arasındaki yaşamını onun sözleri, onun gözlemleri ve onun duyguları aracılığıyla anlatıyordu.

1973 yılında «**Romanya'dan Geçerken**» adlı bir gezi kitabı yayımlayan yazarın dördüncü romanı «**İsveçli Kaplan**» 1975'de çıktı. Bu kitabında da, bir önceki romanın kahramanı olan çocuğun savaş yıllarındaki öyküsü anlatılıyor ve roman kahramanıyla birlikte Kore Savaşı yıllarına kadar geliniyordu.

1976'da yeni öykülerini yayımlayan **Göran Börg**, Güney İtalya'yı konu alan bir roman hazırlıyor şimdilerde. Sanatçı, aynı zamanda da eleştirmenlik uğraşımı 1977 yılından bu yana «**Svenska Dagbladet**» gazetesinde sürdürüyor.

17 Aralık Cumhuriyet

1983 YILINDA YUVARLAK YAŞ DÖNÜMLERİNDE EDEBİYATÇILARIMIZ

1983 yılında, 80 yaşında üç, 75 yaşında iki, 70 yaşında sekiz, 60 yaşında altı, 50 yaşında 14 edebiyatçımız var. Adreslerini bulabildiğimiz yuvarlak yaş dönümlerindeki edebiyatçılarımıza baş vurduk. Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı için yazmalarını diledik. Gönderenlerin yazılarını yayımlıyoruz.

80 yaşında

Zeki Ömer Defne
Malik Aksel
Ercüment Behzat Lav

75 yaşında

Nadir Nadi
Sıtkı Yırcalı

70 yaşında

Niyazi Akı
Adile Ayda
Zahir Güvemli
Abdülkadir Karahan
Şevket Rado
Salim Şengil
Ulu Turanlıoğlu
Cemil Yener

60 yaşında

Oktay Akbal
Mehmet Aydın
Aslan Kaynardağ
Lütfü Özkök
Abbas Sayar
Muzaffer Uyguner

50 yaşında

Levent Ağrılı
Gülten Akın
Selçuk Baran
Cevat Çapan
Orhan Duru
Behiç Duygulu
Celal Ertugay
Muzaffer İzgü
Lütfi Kaleli
Sezai Karakoç
Mahmut Makal
Ahmet Oktay
Bekir Yıldız
Tahsin Yücel

SITKI YIRCALI

Günümüzde toplumların yaşantısı öyle bütünleşti ki. Hele sosyal, ekonomik, siyasal alanda kişisel olmaktan çıktı.

Haberleşme, ulaşma her sınıf çevreyi, bir aile, bir kent hatta bir bölge sınırlarını aştı çoktan. Dünyanın bir ucundaki bir sosyal çarpıntı bütün ülkeleri, ulusları hatta devletleri etkileyip, korkutuyor, güldürüyor, ya da ayağa kaldırıyor.

Adeta dünyamızın kaderi söz konusu oluyor.

Zaten kısa yıllar önce dünyada 52 devlet varken bugün 164 olmadı mı?

İşte herkesin olduğu gibi benim de özgeçmişim elbet yaşadığım sürenin olayları içinde...

Bu da yaş başlangıcımla 2. Meşrutiyetin ilk yıllarına rastlamakta.

Bir süre sonra Balkan Savaşı sona ermiş. I. Dünya savaşının çalkntısı memleketin dört ynında.

İttihatçıların açtığı bir ilkokul. (Tamimi Maarif)

Karasi mutasarrıflığının merkezi Balıkesir'de: Zağus Paşa Caminin arkası. Karasi beyinin türbesi karşısında Alankuyu meydanındayız. Bizler ana sınıfında iki arkadaş. Okulun en küçükleri. Asker elbiseleri giydirip, küçük kılıçlar, fişenklar, bayraklarla süslüyorlar. Taa önde bayrağımız. Sonra trampetler... halkın yer yer toplandığı alanlardan sıraların önünde yürüyoruz.

Balkan Savaşı sona ermiş, fakat I Dünya Savaşının çalkantısı yurdun dört yanında. Bir Binbaşı eniştemiz Çanakkale'de, bir Yedek Subay eniştemiz Sarıkamiş'ta şehit. Hürriyet, adalet, musavat, uhuvet... Yaşasın vatan, yaşasın millet...

Aradan çok zaman geçmiyor. İzmir'in işgali, gökte değil yüreklerde, kafalarda patlayan bir bomba gibi yayılıyor ortalığa.

Şimdi Milli Mücadele, Kurtuluş Savaşı başlayan...

Haydi İzmir'e doğru, silaha silahla karşı...

İşgalin daha ertesi günü Balıkesir'de okuma yurdunda toplantılar, Kuvayı Milliye, Efeler, Reddi İlhak ve Müdafayı Hukuk toplantıları.

Hayır hayır beklemek yok...

Silaha silahla cevap...

Düşmana düşman gibi karşı koymak...

İzmir'e doğru İzmir'e doğru...

Kurtuluş Savaşı başlamıştır artık. Önce ben, sonra Vasıf Çınar toplananları birleşmeye ve savaşa çağırıyoruz.

Karasi ve İzmire Doğru gazeteleri dizilerine, baskılarına biz çocuk yaşta gençler yardımcıyız. Sonra onları şehrin dört yanına dağıtıyoruz.

Herkes ayakta, Savaş Tepe, Soma, Ödemiş'te cepheler kurulmuş. Ayvalık'ta çıkartma yapmak isteyen Yunanlılar denize dökülmüş, bizim de 24 şehitimiz Karaağaç Tepesine gömülmüş.

İşte bu sırada biz öğrenciler yine Avrupa'ya ilk baskını yapan Karasi beylerinden Sırpsındığı kahramanı Hacı İl Bey İlkokuluna nakledilyoruz.

Okulun tam karşısında dimdik Karagedik Tepesi. Ramazanda, Bayramda, sahur vaktinde, milli bayram günlerinde üstünde ezan okunup, toplar atılan Tophane bayırı. Sonra onların tepesinde güneşte, ay ışığında, yağmur ve kar ıslaklığında, pırıl pırıl günlerimizin ve yüreğimizin ışıltısıyla parlayan bayrağımız. Ve şimdi sürekli bir er, nöbetçi başında.

Çanakkale'de, Savaş Tepe'de, Ayvalık'ta şehitleri, yaratıları hıçkırık sesleriyle fakat zafer inancı ile taşıyanlar... Sırtlarında bohçaları, kucaklarında çocukları, ellerinde bakraçları ile muhacir kafileleri.

Bir akşam üstü bu tepenin üstünden şehre gelen üç düşman uçağı, bizim de toplarımız onlara karşı. Birinin yaralandığı, yuvarlanarak diğerleri ile birlikte uzaklaştıklarını görüyoruz. Haber çıkıyor, biraz ilerde düşmüş. Yarın parçaları Balıkesir'e getirilecek. Fakat ertes günü yeni haberler feliyor. Soma cephemiz gerilemeye başlamış.

Şehirde bir büyük telaş var.

Akşama doğru bizde iki yaylı arabayla Bursa'ya doğru yola çıkıyoruz. 30 kadar atlı efeler de bizimle birlikte oradan Bileciğe, Eskişehir'e...

Milli Mücadelenin savaşa karar verildiği ilk günlerinde bunlara karşı çıkan İstanbul hükümetine bağlı bir mutasarrıf hepimizi göz altına alıyor ve bizi orada bırakıyor. Fakat çekilen telgraflar üzerine Mustafa Kemal Paşa'dan gelen bir telgraf emriyle serbest bırakılınca Konya'ya gittik.

Ben orada bir ilkokulun son sınıfına girdim. Bir taraftan da her gün yayınlanan Anadolu Ajansını basan «Babalık» gazetesini bir iki arkadaşla çarşıda, pazarda esnafa, halka ve okullara dağıtıyoruz.

Bu defa da Delibaş isyanı bizi evlerde rehin olarak hapis tutuyor. Fakat bu uzun sürmüyor. Rafet Paşa hakim oluyor ve bizi de Burdur'a gönderiyorlar. Bir süre sonra İtalyanlar oradan çekilince Antalya'ya gidip yerleşiyoruz.

İzmir işgalinden sonra Antalya'ya nakledilip, yayınlanmakta olan «Anadolu

Gazetesi»nde de yardımcı olarak çalışıyor hatta küçük yazılar yazıyor,kitalar yayınlıyoruz.

* * *

9 Eylül zafer günü, bütün Türkiye ayakta.

Hakimiyet kayıtsız şartsız milletindir

Ellerimizde bayraklar, İstiklal Marşı henüz yok, Dağ Başını Duman Almış dolduruyor ağzımızı, sokakları ve ona katılan tüm çevredeki halkı.

Artık Balıkesir'de Sultani'deyiz. Türk Ocağındayız, sonra Halk evinde. Zaferi Milli, Türk Dili gazetelerinde, çıkardığımız dergilerde yazılarımız, şiirlerimiz var. 6 Eylül Balıkesir kurtuluş günü yıldönümlerinde Belediye meydanlarında yeniden kürsülerde nöbetleşe konuşuyoruz. Soyadları yok, fakat biz eski Türk adları kullanmaya başlıyoruz. Bir yandan da adımızı baba adı ile birlikte. Benim adım Sıtkı Sungur Tekin, Sıtkı Yırcalı bazen de kısaca S.T. diye yazılarımı adlandırıyor.

Haşhaş, ay çiçekli, pamuk ekili tarlaların pırıl pırıl renkleri, buğday ya da arpa harmanının saman sarısı aydınlığı... merkebin, tayın, atlı arabanın dört nala koşup gem ve kamçı şakırtısının ovaları doldurğu mevsimler...

O sırada Esat Adil Müstecaplıoğlu, Ruhi Naci Sağdıç, Orhan Şehik Gökyay ve Mustafa Sutüen Edremit Akçay'da ve Burhaniye Pelit köyde birlikte dolaşıyoruz. Bir tarafta Homer'in İliada'sını yazdığı Kaz Dağı, bir tarafta kıyıda Aristo'nun okulu, öte yanda Ayvalık'ta Şeytan Sofrası ve Ali Çetin Kaya'nın Yunanlıları kıyıya çıkmaktan kovduğu savaşta şehit düşen askerlerimizin şehitliği olan Karaağaç Tepesi.

Güneş, yıldız, ay ve köpüklerin kucak kucağa, zeytin dallarının tomurcuklarına, çam ağaçlarının yapraklarına kadar renklendirip, güzelleştirdiği havasını koklayarak birlikte oluyoruz. Hiç olmazsa mısralar döktürmeye çalışıyoruz.

İstanbul Lisesinde başlıyorum okumaya. Onuncu sınıftayız. Bir iğne olayından ötürü 45 kişilik sınıftan 42'imizi önce kovuyorlar. Milli Eğitim Bakanı Hamdullah Suphi'ye üç arkadaş gelip hak arıyoruz. Bizi gerçekten olaydan ötürü tersliyor. Fakat sonra başka okullara girmemize izin veriliyor. Kabataş Lisesine giriyorum. Bu İstanbul döneminde Hıfzı Tevfik, İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Hasan Ali, Hilmi Ziya, Ahmet Haşim, Faruk Nafiz, Mükrimin Halil, Ali Cenap hocalığımızı yapıyorlar. Geceli olduğumuz için hemen hemen hep içiçeyiz.

Bu anılar arasında Mükrimin Halil ile ilgili ve benim için çok etkili bir hatırayı belirtmek isterim.

Kabataşın son sınıfındayız. Müdürümüz Edip bey Mükrimin Halil'i ilk defa getirip bize tanıttı. Tarih hocanız olacaktır dedi. Kendisinin üniversitede hoca olduğunu bildirdi. Kısa boylu, kolları küçük, Koltuğunda küçük bir çanta, siyah ve biraz yapışık saçlarıyla hepimize biraz gülme duygusu verdi ilk anda. O da bunu anlar gibi oldu sanıyorum. Müdür bey çıktıktan sonra bizim bu havamıza karşı bir an durdu, sonra tek tek sormaya başladı;

— Sen liseyi bitirdikten sonra nereye gideceksin ve ne olacaksın?

Birimiz tüccar, birimiz hukukçu, birimiz müzik hocası ve ben de felsefe ve o zamanın deyimine göre ruhiyat hocası olacağım dedim. Her defasında her birimiz için tekrar etti;

— Peki, sonra ne yapacaksın?

Bizde tüccar, mühendis, hoca olacağız dedik. Bir kızgınlıkla döndü bize karşı,

— Demek devlet sizi okutacak, anneniz babanız sizi yetiştirecek, Siz de sadece para kazanmak için bir meslek seçeceksiniz ve sonra evlenip bir çocuğunuz ola-

cak, akşamları elinizde sebze sepetiniz, kolunuzda ekmeğiniz eve dönüp yine çoluk çocuk sahibi olacaksınız.

Halbuki bugün Türkiye'miz yeni bir dünyanın içine, bir mücadele alemine girmiş bulunmakta. Ben mühendis olacağım, Sinan gibi yepyeni eserler koyup milletimin tarihine maledeceğim. Ben bir büyük hukukçu olacağım, anayasamla, devletler hukukuyla Türkiye de değil dünyada nam yapacağım. Biraz da bana dönerek, ben felsefeci olacağım, Şatobiryan gibi Türkiyemizin geçen yüzyıllardan gelen ve bugün yeni hüvviyetiyle tarihini ele alarak onu dünya umumi efkarında ağırlığı ile ortaya koyup, geleceğe şahsiyetiyle mal edeceğim ve biriniz de ben memleketimin mallarını kendi elimle daha değerli olarak dünya piyasasında kıymetlendireceğim. Her dürülü malıma sahip çıkacağım. Kabotajları, yabancıların el koyduğu sahaları kendi gayretimle ben değerlendireceğim diye ilaçlarla ortaya çıkmanız lazım gelirdi. Sizden utandım diye ilave etti.

Bu yalnız bende değil, bir çok arkadaşımızda dünya görüşümüzde ve ona bakışımızda, kafamızda yeni bir çizgi çizip, ışık yaktı. Ben kendi yeteneklerim içinde, çalışmalarımda, dünya görüşümde, olayların karşısındaki duygularımı yürütmekte çok ileri etkisini görmüşümdür. Benim için bir yeni dünya görüşü yaptı.

Liseden sonra İstanbul hukukundayız. Aynı sıra içinde Bakırköy Lisesinde Türkçe hocalığı yapıyorum, bir de gazetecilik. Hem muhabir hem de yazar olarak. Mustafa Şekip, Cenap Şehabettin, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Hakkı Suha, Yusuf Ziya Ortaç, Ahmet Muhip Dranas ve Ahmet Kutsi Tecer ile tanışıyoruz.

Hececiler ve arkasından Yedi meşaleciler ile İkbal'de, Meserret kahvelerinde buluşuyoruz. Bu arada harf inkilabı oluyor. Gece halk dersanelerinde, bir yıl Meserret otelinin yanındaki bir gece okulunda birlikteyiz.

Hukuktan sonra Fransa'ya doktora için gidiyorum. Avrupa çok büyük bir çalkantı içinde. 1928—31 büyük ekonomik krizleri altüst etmiş toplumun yapısını. Arkasında nazizm gelişip oturmaya başlıyor. Silahı ile, ekonomisi ile, bayrağı ile, diktatörlüğü ile orta Avrupaya. 30 milyonluk bir muhacir kütlesi İngiltere'ye doğru göç ediyor. Bir yandan İtalya'nın Habeşistan istilası, bir yandan İspanya harbi.

Sollar, sağlar özellikle Batı Avrupa'da ekonomik, sosyal ve politik başı, ayağı ve gövdesi kavga içinde bir toplum yaratıyor ortada.

Bu arada Fransa da Yahya Kemal ile buluşuyoruz. Benim kaldığım otele geliyor bir sabah. Çünkü vakti ile orada kalmış. Kendisi İspanya da Büyük elçi iken bir ara Fransa'da bulunan son padişah Vahdettin'le görüşmüş, bu menfi bir etki yaratmış Türkiye'de, o da bırakıp gelmiş Paris'e. Biz bunu sonradan öğrendik. Kendisi ile Samim Akses'le birlikte hemen her gün bir aradaydık. Bizim arkadaşlarla yemek yediğimiz lokantaya gelmiyordu. Luxemburg Mont-Parnasse, Dome ve Coupole kahvelerinde ve Quartiner Latin de vaktiyle Moréas ve çağdaşlarıyla sohbet ettiği Luxemburg parkının yanında ki Vachette ve souflet kahvelerinde oturup konuştuk. O sırada Fransa'ya gelip giden Tevfik Rüştü ve Saraçoğlu'na durumunu da anlattık. Bir süre sonra o da Romanya'da elçi olan Hamdullah Suphi'nin yanına gideceğini söyleyerek ayrıldı. Türkiye'ye döndükten sonra kendisiyle Park Otel'de ve Tokatlıyan'da biraz gülerek, biraz sesini kısarak bu anıları tekrarlardı.

Paris'te Anadolu Ajansı yetkilisi olarak Kemalettin Kamu vardı. Onunla da hemen hep birlikteydik. Fakat Yahya Kemal'in özel durumu bakımından ikisi de birlikte olmak istemediler. Ama yine de sözleri ve gözleri ile seviyor ve sayıyorlardı birbirlerini.

Ben Cumhuriyetimizin 10. yılında bulunmak üzere Paris'teki derneğimizin de temsilcisi olarak Ankara'dayım. O sırada bir tesadüf Büyük Millet Meclisinde Balıkesir Milletvekili Meclis Başkanı Kazım Özalp Paşa'nın yanındaydım. Maliye Bakanı Haluk Renda da oradaydı. O sırada Osmanlı devlet borçları üzerinde anlaşmalar yapılmıştı. Bu anlaşmalar içinde beş talebeye burs yrılmış ve ben de bunlardan birini kazanmıştım. Bu ziyaret sırasında Atatürk'ün geldiğini Kazım Özalp Paşayla, Maliye Bakanı'na haber verdiler. Bu anda da Atatürk içeriye girdi, beni de tanıttılar. Atatürk'ün kurtuluştan sonra Balıkesir'e ilk geldiği 1923 yılı 6 Şubat'ında karşılamada Balıkesir adına ben konuşmuştum. Kazım Paşa bunu da belirtti ve benim doktora yaptığımı söylediler. Atatürk şu halde madem ki Devlet Borçları Teşkilatından (Düyunu Umumiye) bursun var, sen de tezini bu konuda hazırla diye bir tavsiye de bulundu. Nitekim ben de tezimi Osmanlı devlet borçları üzerine yaptım.

Türkiye'ye döndükten sonra Maliye Müfettişliğini de kazanıp girdim. Ve o dönemde de yani 936'dan 944'e kadar Yedek Subaylık, sonra da II. Dünya Savaşından dolayı ikinci askerlik yaptım. Ve bu dönemde katır sırtında, arabada görev icabı Maliye Müfettişliğinde Türkiye'nin dört yanında dolaştık.

Bu arada Tunceli olayları oldu. Ömer Bedrettin Uşaklıgil'i Mülkiye Müfettişi ve beni de Maliye Müfettişi görevlerimizle Tunceli, Elazığ, Mardin, Erzincan bölgesinde bir genel teftişe gönderdiler. Arabayla gidebildiğimiz yere gidiyorduk ama çoğu zaman bir katırda eşya ve cibinlik hurcumuz, bir katırda kendimiz dolaştık ilçeleri.

Hoş daha önce de yine teftişte ben Kozan'dan Salımbeyli'ye, Kadirli'ye, Ceyhan'a aynı koşullar içinde gitmiştim. İşte Mardin'den Diyarbakır'a doğru gidişimizde bir Bucak müdürü de bize yardımcı oluyordu.

Bucak merkezindeki evlerin sadece kapıları vardı ortada. Geri kalan yapılarının hepsi yamaçlarının kıyısında toprağın içine gömülmüştü.

Görmek istedik. Kapılarda bir küçük pencere var. Ama üstünde cam yerine yağa batırılıp çıkarılmış kağıt ışıklıklar var. Kapıyı çaldı müdür bey, bir ev sahibi çıktı, görebilir miyiz? dedik. Buyrun dedi. Girdiğimiz ilk yerde hayvanlar bağlanmıştı.

Mevsim sonbahardı, daha içeriye doğru yürüttüler, orada da yiyecekleri mahsulleri depolanmıştı. Bir kat daha içeriye gittik. Orada da bir kadın, üç çocuk ve yataklar, kendi oturdukları yer, fakat buranın hiç ışığı yok, tabanı neredeyse çamur, tepesinde ıslak bir tavan.

Ben niye siz burda oturuyorsunuz? dedim. Giriş hem aydınlık, hem ıslak değil.

Ev sahibi yarı sırıtan, yarı başını sallayan bir havayla;

Ama bey dedi. Buraya hayvanları koysak yaşayamazlar, ölürler. Yiyeceklerimizi koysak çürürler diye cevap verdi.

Ben de sîze bu zararlı değilmidir? deyince,

Bey, bey insanlar az az ölür diye cevapladı beni.

İşte benim ÜÇÜNCÜ KATIN İNSANLARI diye adlandırdığım kitabımın ilk şiiri ve adı bu yaşantı anısından alınmıştır.

İşte bu dönem içinde İstanbulda Nicoiese, Löbon, Park Otel, Fisher, Çiçek Pazarı lokanta ve gazinolarında edebiyat, sanat ve kültür çevreleriyle hemen hep birlikteyiz. O zaman yayınlanmakta olan edebiyat, sanat dergilerinde şiirlerim, hikayelerim ve özellikle ekonomik ve sosyal konularda yazılarım çıktı. Sonra 946'dan bu yana politikaya girdik. Devamlı Ankara'daydık. Fakat bu arada edebiyat ve yazarlık yönünden Ajans Türk'te Necdet Evliyagil dost kardeşim yazı-

hanesinde bu çevrelerle sürekli yakınlıklarımız devam etti. Bu arada KİLİTLENMİŞ DÜNYA ve ÜÇÜNCÜÜ KATIN İNSANLARI, arkasından da NARLI KAHVE DE DELİ DİVANE adlı şiir kitaplarım yayınlandı. Bir taraftan da Mendes Franc'ın Çağımızın Cumhuriyeti'ni çevirdim. BATIYA KALKAN TREN adlı anılarla ilgili kitabım 1965'te Son Havadis'te tefrika edildi. **10. Sayfanın başından itibaren konuleacak ve bu kısımdan itibaren 10. sayfa devam edecek.**

954 yılından sonra Erdek'te sanat toplantıları yapmaya başladık.

O tarihe kadar Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası Ankara'dan başka bir yerde konser vermeye gitmemiş. Biz hem onu hem de Devlet Tiyatrosunu sanat ve turizm şenliklerinde bulunmaları için teşebbüs geçtik. Sayın Cumhurbaşkanımızdan rica da bulundum. Milli Eğitim Bakanı il mutabık kaldık. İlk defa Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrasını Sayın Hikmet Şimşek'in şefliğinde, önce Balıkesir'de sonra turizm çevrelerine zemin hazırlayan Akçay, ve Erdek'te konserler vermelerini, bir yönden de Devlet Tiyatrolarını, hem de müzikte, resimde, şiirde, eski sanatlarda sergiler ve gösteriler düzenlemenin çabasına girdik.

Nitekim Erdek'te 5—6 sene çeşitli dergilerimizin, sanat çevrelrinin her alandaki sanatkarlarımızın yardım ve katılmaları ile yaz ayları bir çeşit gösteri heyecanı içinde yaşandı.

Erdek, bir yanda Kaz Dağı, Mitolojide ilk tanrıça Belkıs'ın bulunup denize indiği biryer. Karşıda Dilek Tepesi, biraz ötesinde Kurtuluş Savaşının Anadolu'dan düşmanların kovulduğu son tepe 18 Eylül Bandırma Gaziler Bayırı, öte yanda dünyada her yönden nam bırakmış Anadolu tarihi eserleriyle dolu ve ılıcalarıyla sağlık veren Gönen. Daha ötede Şehitler ve Kahramanlık abidesi Çanakkale Tepeleri.

İşte orada Ahmet Muhip Dranas, Kutsi Tecer, Baha Dürder ve bir yandan da Kenterler ve o günün Devlet Tiyatroları genç sanatkarları bir arada. Alafranga, alaturka müzikler, milli oyunlar, tiyatrolar... Belediye Meydanını, deniz kıyılarını ve bahçeleri dolduran gösterileriyle, hem yerli halk, hem de onbinlerce misafir, seyirci, dinleyici, gözleyici bir arada. Unesco yetkililerinden Bedrettin Tuncer kanalı ile de her yıl hem maddi yönden hem de geniş bir yabancı sanatkar ve seyirci katılmasıyla sanat şenlikleri.

Bugün bile 1960'a kadar devam eden bu sanat şenliklerinin heyecanlı, köklü, duygusal toplantıları Erdek'te bu sanat ve turist havasını ayakta tutmaktadır. Hatıralrı ile yaşamaktadır.

Kilitlenmiş dünya ve zeytin ağaçları ile ilgili şiirlerimin bir bölümünde o günlerin çalkantılı duygularını yansıtmaktadır.

Bu arada da çeşitli gazetelerde hikayeler ve tefrikalarım çıktı. 960'da Yassı Ada, arkasından Kayseri Erciyes etekleri... Ve günümüze kadar bu dönemlerle ilgili şiirlermi de ÇAKAL BAŞI TOPRAK GEMİ adıyla hazırladım, Yakında yayınlanacak. —

İşte özgeçmişteki sadece sivri uçların belirlenmesi. Görüyoruz ki kişilere günlük hayatından çok olaylar hükmediyor. Ama yine de bunların dışında kişiler tek tek yarınlara devredip gidiyor.

Size özgeçmişi bitirip, bir başka dünyanın istense istenmese düşüncesinide bir şiirimle aktarıyorum.

HARAÇ MEZAT

Herşey pazara çıkmış bu alemde
Her muhabbet, her tat...
Haraç, mezat...
Yok mu pey sürecek?
Neym var ki sana verecek...

Sadece canım...

Ademin yarım elması varmış
Havvasına verecek.
Şairin mısraları,
Allahın kullarına vaadettiği

Cehennemi, cenneti

Ahreti varmış...

Kulların O'nun merhametini

Satın alabilmek için

Eteklerine kadar giden
Duası varmış, niyazı varmış.

Benim neyim var ki sana verecek...

Sadece canım...

Ve onun ötesinde;
Bir vücut dolusu,
Bir mezar boyu

Toprağım...

Böylece özgeçmişlerden hepimiz için aydınlık gelecekler; dileğiyle.

ZAHİR GÜVEMLİ

Azizim Aziz,

Mektubuna yazımla cevap vermek istiyordum; bukadar gecikmemin sebebi o. Özür dilerim. Ama bir emekli yazar olarak gerçekten yazı yazmak alışkanlığım kaybolmuş. Eğer mektubunda bir ipucu da vermeseydin, hiç yazamıyacaktım.

«Sen resim de yapardın, edebiyatla da meşgul olurdun. Böyle olunca «edebiyatla başka sanatların ilişkilerini de yazabilirsiniz» diyorsun. Vaktiyle İstanbul Operası'nın basın müşavirliğini yaptığım sırada Müzik Kulübü konferansları arasında «**Müzik ve resim ilişkileri**»ni konu edinen bir konuşma yapmıştım ve «**Örkestra**» dergisinin 105. sayısında bu konuşma metni yayınlanmıştı. Bari Nesin Vakfı Yıllığı'na da **resim ve şiir ilişkilerini** yazayım diyorum. Zurnada peşrev olmaz, ne çıkarsa bahtına! demişler...

Bilindiği gibi, edebiyat, fonetik sanatlardandır. Yani sese dayanır. Bir edebiyat eseri, yazıda kaldığı sürece, okuma yazma bilmeyen biri için mevcut değildir. Seslendirilmesi gerekir ki algılanabilsin. Şiir, edebiyat eseri, plâstik sanat eserleri gibi, mekânda yer işgal etmez. Tek boyutludur ve zamanla şartlıdır. Bir ses, diğer bir sesi takibetmeyince algılanamaz. Plastik sanatlar öyle mi ya? Onların maddi varlıkları, üç boyutlu nitelikleri yok mu? Bir plâstik sanat eseri duvara asılır, ortaya konulur çevresinde dolanılır, hattâ içine girilir. Plâstik sanat

eseri edebiyata göre adeta somuttur. Edebiyat ise, maddi kitle bakımından, soyut sanatlardandır.

Peki, şimdi bukadar taban tabana denilecek kadar zıt iki sanat türü hakkında nasıl bir ilişkiden söz edebiliriz ki?

Bu iki sanat türü arasında köprü kurmak ve hattâ birbirlerine etkisini göstermek için önce bunların özelliklerine bakmak lazımdır. Örnek olarak, edebiyattan yalnız şiiri, plâstik sanatlardan da yalnız resmi alacağım. Böylece falanca rasimde şiir unsurları hakimdir, yahut filanca şair güzel peyzjlar çizmiştir gibi sözlerin de gerçek değerini ortaya koyabiliriz belki.

Kelimelerle yazıldığı için, şiirde iki temel unsur daima bulunurâ ses yapısını tayin eden fonem, biçim yapısını tayin eden morfem. Fonem, şiirde müzikaliteyi meydana koyar, morfem ise kelimenin anlamını verdiği için imge unsurunu. Şiir, zihnimizde algılandığı nisbette renk ve biçim anlatan kelimeler önem kazanıyor.

Resim sanatının iki temelinden biri biçimse, öbürü renktir. Kompozisyon perspektif daha sonra gelir. Cahit Sıtkı Tarancı:

Her mihnet kabulüm, yeter ki
Gün eksilmesin penceremden...

dediği zaman burada bizi kapıp götüren plâstik özellik, pencerenin form yapısı ve günün (güneşin) sarı ışığı, rengidir. Biçim, resimde de, şiirde de iskeleti, çizilen duygunun nesnel varlığını anlattığı halde, şiirin duygusal yanını veren, renk unsuru değil midir?

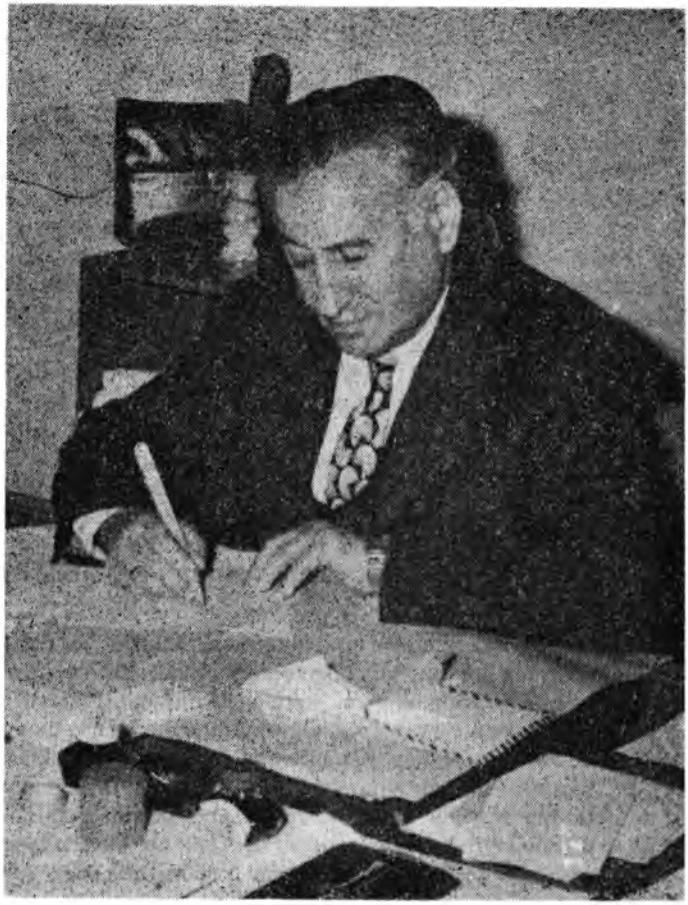
Bununla beraber, bazı şairleri biçimci, yani biçim anlatan kelimeleri tercih eder görürüz. Bazıları ise renkçidir. Haşim gibi. Bu demek değildir ki renkçi şair biçime iltifat etmez. Herşey, şairin bu unsurları kullanışındaki doza, ölçüye bağlıdır. Stilistik bakımından yapılacak bir istatistik, şairin renkçi veya biçimci olduğunu ayan beyan ortaya koyar.

Tabii renkçi şairler daha duygusaldır, biçimciler daha katı ve objektiftir demek istemiyorum. Şiiri yalnız plâstik sanatlar örmüyor ki? Bizde uyanan çeşitli çağrışımlar var.

Perspektife gelince, muhakkak ki şair de tabiata ressam gözüyle bakarsa, tabiata bağlı bir ressamın gördüklerini görecektir. Şair, gerçekçi olduğu nisbette perspektife önem verir, dış gerçekteki eşyanın düzenini dış gerçekte olduğu şekilde anlatır. Ama yalnız içe dönük, yalnız topluma mesaj veren bir şair için daha başka ölçüler koymak gerekir. Burada yazının konusu resim ve şiir ilişkileri olduğundan, örnekleri şiirlerinde daha ziyade bunlara yer veren şairlerden seçtik. Meselâ perspektifin şiirde güzel kullanılışına br örnek Yahya Kemal'in meşhur «Ses» şiiri veya Orhan Veli'nin «**İstanbul'u Dinliyorum**»udur..

Peki, resim şiire bu kadar tesir etmiş de şiir resme hiç mi tesir etmemiş? Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun resimleri karşımızda durup dururken bu, tabii söylenemez. Ama tavuk mu yumurtadan çıktı, yumurta mı tavuktan tekerlemesi gibi, Bedri'nin şairliği resminden sonradır denebilir. Ancak, bu resimler şiir unsurlarını htiva ediyor mu? Mesela lirizmi var mı sorusu, elbette olumlu cevap bekleyen bir sorudur. Zaten bunun içindir ki ressamların çoğu, sanatlarını izah etmek durumunda bırakılırlar, yani resim sanatını kelime sanatına **transpoze** ederler.

GÜVEMLİ

YETMİŞ YAŞINI DOLDURURKEN

Prof. Dr. Abdülkadir KARAHAN

Doğu İslam Dünyasının eşi az yetişmiş büyük şairi Şirazli Şeyh Sadi, dört mısradan oluşan enfes, duygusal tefekkür şiirinde şu anlamda bize seslenir: «Amacımız, bizden geriye kalacak bir nakıştan ibarettir. Çünkü varlığın baki olacağına inanmıyorum. Belki bir gönül ehli, günün birinde, dervişler hakkında rahmetle bir duada bulunur».

Koca yetmiş yılı doldurduğum bu zaman aralığında Sadi'nin ruha işleyen bu dileği ile birlikte, onun kadar büyük şair, ayrıca mümtaz bilgin Abdurrahman Cami'nin şöylece ifadelendirilebilecek dörtlüğünü de hatırlıyorum: «Bu parlak manzumeleri yazışımın sebebi: şöhret kaygusu değildir. Dostlar için — dünya sahifesine — andırıcı bir kaç ince anlamlı söz yazmaktır...

İçimi sözle anlatılması güç bir özlemin, yeniden yaşanması elde olmayan ve bir daha geri gelmeyecek günlerin hayalinin doldurduğu bu gece yarısı saatlerinde — 15 yıl önceki komşum, sabahlara kadar yorulsa bile çalışmaktan bıkmadığına odasının ışıkları şehadeten ve bir çok eseri yabancı dillere çevrilmiş bulunan — Aziz Nesin'in yazılı isteği ve dostça telefonlarına cevap olmak üzere yazmağa niyetlendiğim 70 yaş izlenimlerine başlarken, hatıralar şellalesi içinde adeta ürpermekteyim.

Güneydoğu Anadolunun bir kasabasında yetmiş yıl önce tanınmış, nüfuzlu, fakat orta halli bir aydın aile çocuğu olarak dünyaya gelip çevremin sevgi ve takdir bağları içinde ilk gençliğimi yaşadıktan sonra İzmir'de geçen son orta öğretim ve İstanbul'da yaşanan üniversite yıllarında insanların kıskançlık, iki yüzlülük, yalan, inanç yoksulluğu, yarar düşkünlüğü gibi kötü alışkanlıklarını gördükçe hırçınlık ve isyan duygularıyle rayından çıkan bireylere de, toplumlara da çatmaktan çekinmeyişim, «Hak bellediğin yolda — yalnız da olsan — yürüyeceksin» özdeyişini başyasa olarak benimseyişim, Allah bilir, beni ne kadar yormuş, ama azmimi, atılganlığımı, irademi de o ölçüde çelikleştirmiştir. Hele Samsun ve İzmir Liselerinde geçen dokuz yıllık Edebiyat Öğretmenliğinden sonra İstanbul Üniversitesine Türkiye'nin Üçüncü Edebiyat Doktoru ve «Osmanlı Edebiyatı Ve Metinler Şerhi» asistanı olarak atanmam sırasında çıkarılan akıl almaz engeller, bunları aştıktan sonra, ilk Fransa'ya bilgi ve görgü artırımı için gitmeğe hazırlanırken, bir suçlu ve güçlü grubun «esafil-i şark» metodlariyle yüzden gülüp arkadan kuyu kazmalarını düşündükçe, gerçekten, cesaretime, inadıma ve bir sorunu çözünceye kadar yılmak bilmeden harcadığım çabalara «pek iyi» derece vermekte tereddüt etmiyorum. Fransa'da Paris'teki üç akademik kuruluştan «iftihar» diplomaları alışımın uyandırdığı gülünç davranış ve işlemlere sadece dokunmam, durumun açıkça sezilmesine elbette yardımcı olur.

Benden önce 1948-50 arasında Avrupaya aynı amaçlarla gönderilen ve devlet dövizi ile selametlenen hiç bir asistan dönüşünde etraflı bir çalışma raporu vermiş olmadığı gibi, resmi yüksek öğretim kuruluşlarından bir sertifika bile getirmemişti. Ben Sorbonne'a bağlı Fransızca Öğretmenlerini Hazırlama ve Olgunlaştırma Yüksek Okulu ile Fenetik Enstitüsünden ve bir de Yüksek Öğretmen Okulu Fransız Edebiyatı Kurlarından aldığım «pek iyi» dereceli diplomaları - çalışmalarımı açıklayan uzun bir raporla ilgili makama sunduğumda, en azından bir teşekkür beklerken, bir insanın bu kadar başarıyı belli bir sürede gösteremeyeceği garip kanısiyle soruşturma açılmış ve tabiatiyle soruşturmacılar Fransa'daki temsilciliklerimizden de tasdikli bu resmi belgeler karşısında soruşturmayı açanları mahçup edecek cevabı vermişlerdi.

Üniversite hayatımda böyle garabetler ne bir tanedir, hattâ ne de on tane. Bir kaç örnek daha vermekle, kendimi öğmüş olmayacağım. Fakat bir çok kimseye karşı takınılan, olumsuz davranışlar yüzünden ancak benim kadar hak aramakta ısrarlı olmadıkları ve tuttuklarını koparma güçleri de gevşek olduğu cihetle, gdra uğrayanların haklarını da savunmuş bulunacağım. 1959-60 arasında bir yıl süre ile ve sıram da geldiğinden yasaların tanıdığı imkan çerçevesinde İngiltere'de idim. British Museum, Bodleian Library, Gambridge University Library misalı ülkenin en tanınmış ve Eski Türk Edebiyatı konularında son derecede önemli el yazmalarını koyunlarında saklayan kütüphanelerinde devamlı çalışıyor, Oxford Üniversitesinde arasıra Şarkıyat Bölümünde konferanslar veriyordum. Durup dururken, ve benden başka oralarda bulunan hiç bir doçent te zamanı dolmadan geri çağrılmamışken, yönetimdeki bir değişiklikten yararlananlar beni geri çağırmakta kusur etmemişler ve hiç bir mucip sebep te göstermemişlerdi. Oysa orda topladığım notlar sonradan bir kaç eser yazmama ve bir kaç seri bilimsel inceleme yayınlamama fazlasiyle yetmişti.

Yine adı değişik Eski Türk Edebiyatı Kürsüsü niteliğiyle tanınan ve gerçekten heveslisi az olduğu gibi, Arapça, Farsça bilmeden ve İslamiyeti de iyice incelemeden yetkili ve yetenekli öğretim üyesi sıfatı kazanılamayacağı da da açık olan kürsümüzdeki açık profesörlük kadrosuna atanırken de binbir güçlük çıka-

rılmış, hiçbir ilmi tartışma yapılmadan, hiç bir kusuru ileri sürülmeden sadece gizli oyla Kurul bana yeterli oy vermemiş, ama başka kürsülerde tek ilmi eseri olmayanlar boş kadrolara aktarılmıştı. Ben bu sırada 15 ilmi ve yabancı ülkelerde tanınmış eser, 100'den fazla alanında değer kazanmış inceleme ve 800 makale sahibi idim. Ancak bir kaç ay sonra insaf ve izan sahibi zevatın vicdanlarının sızlaması ve yerime konacak aynı bilgiye sahip kimsenin çıkmaması sonucunda hakkımı alabilmiştim.

Bütün bu gibi araba tekerliğine çomak sokmak teşebbüsleri heves ve çalışma şevkımı kıracağına artırmıştır Allah'ın inayeti ve kendi gayretimle 1971'de kürsü başkanı da olmuştum. Onbir yıl bu görevi gönül arzusu ile ve yasalara saygılı fakat hiç kimseye borçlu olmadan yapmanın mutluluğunu şu anda bir daha duymaktayım. Fakat bir çok gençin haksız olarak yarı yolda istikballerine sed çekilmesini, bir çok kabiliyetsiz ve sadece himaye ile koltuklanmış esersizlerin de en yüksek bilimsel aşamalara kavuşturulmasını hüzün ve meraretini de aynı şekilde duymaktayım.

Bütün bu gariplikler halkalarının sonucusunu vasıflandırmaga elverişli kelime bulamıyorum. Farsça çok güzel ve etkileyici bir beytin anlamı şöyledir: «Naz kılıcı ile öldüreceğin kimse kalmadı; meğer ki onları yeniden diriltmeğe güç yitirip bir daha öldüresin». Benim ki de az çok farkla böyle bir şeydi: Ben 1983 ocağının ilk günü yetmiş yaşına girmiş sayıldığımdan emekliliğe — yasanın açıkça belirtmiş olması hasebiyle — «yaş haddinden» ayrılmıştım. Bütün işlemlerim tamamlandıktan, hattâ benimle birlikte emekliye ayrılan arkadaşlarımıza törenle ziyafetler çekilip plaketler de armağan edldikten tam 40 gün sonra görevden alındığımı öğrendim. Mevcut olmayan bir görevden alnabilmek için, tekrar göreve atanmış olmak zorunlu olduğuna ve böyle bir duruma da imkan bulunmadığına göre şaşmamak elde değildi. Bereket versin ve Allah da razı olsun, en yüksek makamdakiler bunu gözönünde tuttular ve mevcut olmayan görevden alınma durduruldu, yani «iptal» edildi.

Tekrar etmeliyim ki bütün bunları yalnızca bir şikayet olarak, ya da kendimi başkalarından üstün görmek anlamına yazmıyorum. Fakat akademik hayatımızda bana uygulanmak istenip te başarıya ulaşmayan yöntemlerin, bir çok kabiliyetli aydının bilim hayatından mahrum kalmasına sebep olduğunu bildiğim ve bu yüzden debilim kurumlarımızın zarar gördüğünü müşahede ettiğim için belirtiyorum. Yoksa rahatça söylemeliyim ki: Bugüne kadar 75'den fazla Türkiye içinde ve dışında milletlerarası kongrelere katılmış ve bir o kadar da bildiri okumuş, bir çok yurtiçi ve dışı toplantıya başkanlık etmek şerefini kavuşmuşumdur. Dört dilde (Türkçe, Fransızca, Arapça ve Farsça) yayınlanmış eserlerim az değildir. İngilizce de bir kaç yazım basılmıştır. Kitaplarımın sayısı 30'a yakındır. Çeşitli dillerde ve dünyanın en tanınmış dergilerindeki incelemelerimin rakamı, zannederim, on düzineyi aşmıştır. Hele makale sayısının 2000'in üstünde olduğunu tereddütsüz kaydedeceğim. Daha da sıhhatım elverirse yazacağım. Dünya ölçüsünde on milletlerarası bilim derneğinin asli veya hayat boyu üyesiyim. Benim hakkımda Arapça, Farsça, Fransızca, İngilizce, Urduca, Rus harfleriyle Türkçe ve tabiatiyle kendi anadilimiz Anadolu Türkçesiyle yayınlanmış bulunan takdir yazılarının sayısı da 100 rakamını aşmıştır. Bu benden çok bir evladı olmakla müftehir olduğum Anavatanımızın artık Türk Dili ve Edebiyatı alanlarında ve İslamiyet konularında dünyanın önsafında yer aldığının bir kanıtı olduğu için önem taşır. Bireyler fanidir, onları yetiştiren toprak ve millet asıl cevheri temsil eder Şair Usuli ne güzel söyler:

Şu serverler ki dağlar gibi baş eğmezdi eflâke
Yatarlar şimdi pest olmuş ne tîğ u ne kemer peydâ.

Artık bu yaştan sonra Allahtan dileğim, Kanuni Sultan Süleyman devrinin bilgin şairi Fevri'nin şu iki mısraında özetlenmiştir diyebilirim:

Keml-i fazl ü kût-i lâ-yemût ile saâdet ver
Demi âhırda iman dünyede sabr ü kanâat ver

ŞEVKET RADO

AZİZİM AZİZ NESİN,

Yetmiş yaşına varmış olmamın sizi ilgilendirmesi ne yalan söyleyeyim, beni biraz şaşırttı. Bizde muharrirlerin, hele aynı fikirde değillerse, biribirlerine değer verdiklerini belli etmeleri âdet dğildir. Sizin gibi gerçekten değerli bir muharririn bu kötü âdete uymadığını görmekti beni şaşırtan! Kaldı ki sizinle en az kırk yıl Babıâli'de aynı kaldırımları çiğnediğimiz halde birbirimizle karşılaşmamış, dolayısiyle tanışmamıştık da. Bu da ayrı bir garabettir. Ama pek tatlı, pek dostça ifadelerle bezenmiş gönül alıcı mektubunuz Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı için istediğiniz yazıyı hemen oturup yazmaya beni sevk etti. O yazının postada kaybolmuş olması gerçekten bir talihsizliktir. Bilmiyorum aynı şeyleri bir daha yazabilecek miyim? Siz de muharrir olduğunuz için çok iyi bilirsiniz: Aynı nehirde iki defa yıkanmanın mümkün olmaması gibi bir şeydir bu!

Yetmiş yaşına vardığım zaman neler hissettiğimi soruyorsunuz. İnşallah siz de yetmiş yaşına geldiğiniz zaman göreceksiniz ki hiçbir şey hissetmiyor insan! Eğer eli ayağı sağlam olarak girmişse, otuzdan kırka, kırkdan elliye, elliden altmışa geçmek gibi bir şeydir yetmiş yaşına ulaşmak! Zaten işin aslına bakarsanız insanın vücududur yetmiş yaşına giren! Hattâ yalnız vücudu da değil; elidir, ayağıdır, midesidir, böbreğidir, kalbidir; nihayet gözüdür, kulağıdır yaşlanan!

Şu da muhakkak ki uzuvlarımız aynı ölçüde, beraberce yaşlanmıyorlar. Fransa'nın Evian adlı Suşehrinde aziz dostum rahmetli Doğan Nadi ile kür yaparken kendimizi bir doktora göstermiştik. Doktor benim her tarafımı muayene etti. Bacaklarımın tansiyonunu ölçerken «Senin sağ bacağın sol bacağından daha genç!» dedi. İşte o zaman anladım ki insanın uzuvları aynı takvimle yaşlanmıyor. Bazısı hızla ihtiyarlarken bazısı genç kalabiliyor. Doktor, Doğan Nadi'nin de karaciğerini çok yaşlı bulmuştu. Midesi ve bağırsakları henüz kırk yaşın gençliğini sürerken böbrekleri seksen yaşına ulaşmış bir adam henüz gençken bu dünyaya gözlerini kapıyorsa böbrekleri kendisinden daha önce ihtiyarlamış olduğu için kapıyor. Netekim şimdi genç bir böbrek takılınca adam yaşamaya devam ediyor. Söze başlarken yetmiş yaşına eli ayağı tutar bi halde girmiş olan adamın bir fevkâladelik hissetmediğini onun için söyledim. Çok yaşamak bütün uzuvların aynı ölçüde ihtiyarlamasıyla mümkün olur bence. Buna mukabil, belki de maddi bir varlığı, eti budu olmadığı için insan ruhu ihtiyarlamıyor. «Ben ihtiyarım ama gönlüm tazedir» diyen yaşlılar bu sözleriyle bir gerçeği haber veriyorlar.

Ben de yetmiş yaşıma gönlüm taze olarak girdim. Ama itiraf edeyim ki gençliğimde yetmiş yaşı ben de müthiş bir şey zannediyordum. Hele ailemizde evlenme yaşına gelmiş gençkızların kırkına yaklaşmış adamlara verilmek istendiklerini öğrendikleri zaman «Beni bir ihtiyara mı lâyık görüyorsunuz? Ölürüm de gitmem!» diyerek kopardıkları feryatları hatırlıyorum da kırk yaşındaki adamların ihtiyar sayıldıkları o günlerde yetmişlikleri nnasıl görüldüğünü tasavvur edebilirsiniz. Zaten usta tabiat insana gitmekte olduğunu hissettirmemek için elinden geleni yapmaktadır. Gençlikten uzaklaşıp yaşlılar dizisine katıldığımızı o yüzden pek farketmiyoruz. Ben uzun zaman Babıâli'nin en genç fıkra muharriri olarak kaldım. Sonra birçok dağdağalı işe giriştim; matbaalar kurdum, mecmualar çıkardım. O hayhuy içinde giderken taksimetrenin bana boyna yaş yazdığını farketmedim bile. Ama günün birinde bir otobüse binip de karşıda oturan gencin ayağa kalkıp yerini bana verdiğini görünce anladım ki ben ihtiyarlamışım. Şunun bunun önce ağabey, sonra amca, daha sonra da beybaba! diye hitap edenleride bunu te'yit ediyordu.

Ama benim gönlüm, emin olun, hiç oralı değil. Siz mektubunuzda «Nasıl şair oldunuz, nasıl gazeteci oldunuz, onları da anlatabilirsiniz» diyorsunuz ya! Daha dünmüş gibi hatırlıyorum. Halbuki ne dünü? Elli yıl geçmiş aradan: Pertevniyel Lisesi'nin onuncu sınıfında talebeyim. Nurullah Ataç Fransızca hocamız. Derse gelir, tahtaya birkaç Fransızca cümle yazar. «Bunları Türkçeye çeviriniz!» dedikten sonra ya kürsüye oturur Son Posta gazetesine fıkrasını yazmaya başlar, ya da edebiyattan, şiirden bahsederek, kimin kötü şair, kimi iyi şair olduğunu anlatarak, sevdiği ve sevmediği şairlerden mısralar okuya okuya dersi doldururdu.

Edebiyatla, bilhassa şiirle beni tanıştıran Nurullah Ataç olmuştur. O derecelerde hayrandım ki Nurullah Ataça, sırf ona beğendirmek için şiir yazmaya başladığımı söyleyebilirim. İlk yazdığım bir iki şiirle «az fenâ değil!» diye alay etti. Ama yılmadım. Sonra götürdüklerim için «fenâ değil!» demeye başladı. Onun nasıl şiiri beğendiğini artık iyiden iyiye anlamıştım. Nhayet sınıfta, kürsüde otururken önüne koyduğum bir şiirimi okuduktan sonra hayretle yüzüme bakarrak: «Hiç de fenâ değil! Bu bende kalsın!» dedi. Bunu onun ağzından duymak benim için mutluluğun en âlâsı olmuştur. Herkesin baş tâcı ettiği şairleri beğenmeyen bu adama nihayet şiirimi beğendirmiştim. Daha sonraları şairliğim üzerine gazetelerde birkaç yazı da yazmış, «mineur bir ses!», «İleride iyi bir şair olabilir... hükümlerine varmıştı ki bu da bende şiirin sadece ilhamla, kuşlar

gibi öterek değil, akılla, estetik ölçüleri iyi kullanarak yazılabilir kanaatini uyandırmıştı. Nurullah Ataç'ın beğendiği şairler, bu arada Ahmet Haşim, Yahya Kemal, Necip Fazıl bu tür şairlerdendi. Gençlik yıllarımda benim çok yakından arkadaşlık ettiğim Cahit Sıtkı Tarancı, Ahmet Muhip Dıranas, Ziya Osman Saba da şiirde bu anlayışın devamı olmuşlardır.

Cahit Sıtkı ve Ahmet Muhip'le bir gençlik devresini âdeta gece gündüz beraber geçirmişizdir. Cahit o kadar şiirle doluydu ki onunla başka bir mevzuu üzerinde konuşmak hemen hemen mümkün değildi. Onun Ziya Osman'a yazdığı mektuplarda Ziya'nın mısralarını ne şekilde değiştirirse daha iyi olacağını anlatmaya çalışması aklın şiir yapımındaki rolünü, istifin şiirdeki önemini açıkça ortaya koymaktadır. Cahit Sıtkı'nın şiirinde yumuşak bir Okşama, derin bir hüzün, hasret acısı, kavuşma arzusu hüküm sürerken Muhip'de düşünce hâkimdi. Cahit severek, Muhip düşünerek, ve büyük olmaya çalışarak yazmıştır. Ziya Osman ise yeryüzünde ayakları yere basmadan dolaşan bir melekti. Daima havalanacak gibi bir hali vardı Ziya'nın. Onunla ilk askerliğimizi asteğmen olarak Halıcıoğlu Topçu taburunda yapmışızdır. Her türlü sert davranıştan, kabalıkların hepsinden nefret ederdi, huzur isterdi daima. Onun sert davranışlardan hoşlanmadığını bildiği için, şakacı bir adam olan bölük komutanı onu her seferinde bölükteki atların en sertine bindirmekten hoşlanırdı. Ömründe ilk defa bindiği yağız atın adı Fatma idi. O gün subaylar önünde hayatının en sıkıntılı günlerini yaşayıp ter döken Ziya Osman düşmemek için atın boynuna sarılarak üstünde kalmayı başarmış, ama gece evde rüyasında «Yapma Fatma! Dur Fatma!...» diye sayıklaması karısında bir takım şüphelerin uyanmasına sebep olmuştu...

Ziya Osman şiirden başka bir alanda başarı gücü olabileceğine inanmazdı. O yüzden hayatta daima çekingen, bir kenarda kalmıştır. Hukuk'a devam ederken önce bir devlet bankasında ufak bir memur, Hukuk'tan mezun olduktan sonra devlet matbaasında musahhih oluşu bunu doğrular...

Müsaadenizle yine Nurullah Ataç'a dönüyorum. Lisenin son sınıfını bitirip mezun olmak üzereyiz. O zaman Nurullah Ataç Büyükada'da oturuyordu, ben de Fener'de. Hocamın dersi olduğu günler okuldan çıkınca onunla beraber Aksaray'dan yürüye yürüye köprüye gider, yolda hep Edebiyat'dan, şiir'den bahsederdik. Bazı günler de Son Posta gazetesine uğrar, Nurullah Ataç'ın sınıfta yazıp bitirdiği makaleyi bırakırdık. Birgün Son Posta gazetesine uğradığımızda bir telâştır seziliyordu. Musahhih hastalanıp gitmiş. Gece nereden bir musahhih bulacaklarını düşünüyorlardı. Nurullah Ataç beni göstererek: «Merak etmeyin bu yapar, Türkçesi iyidir.» dedikten sonra bana dönerek: «Kalıver bu gece burada!» dedi. Onun sözünden çıkamazdım. Evime haber verip o gece matbaada kaldım. Kalış işte o kalış! Aklımdan bile geçmediği halde, bir anda, bir musahhih hastalandığı için gazeteci oluvermiştim. (1932)

Şairliğe devam edemeyişimin sebebi ise başkadır. Cahit Sıtkı ile Ahmet Muhip şiire kendilerini o kadar bağlamışlardı ki Muhip arasıra devam ettiği Edebiyat Fakültesini bitiremedi Cahit Sıtkı Mülkiye'de ikinci defa sınıfta kaldığı için mektebi terketti. Ben de gece gündüz onlarla beraber olduğum için aynı akibete doğru gittiğimi hissediyordum. Halbuki babam ölmüş, ailem ağır bir sıkıntıya düşmüştü. Benim kazanacağım üç beş kuruşa bakıyorlardı. Annem bir taraftan Hukuk Fakültesini mutlaka bitirmemi istiyordu. Cahit'in sınıfta kaldığını öğrendiği zaman pek sevdiği annesi hüngür hüngür ağlamıştı. Cahit bunu bana gözleri yaşla dolu olarak anlattı. Benim annem de ağlayacaktı herhalde. Birden karar verdim. O sırada Akşam gazetesinde çalışıyordum. Gzetenin sahibi Nec-

mettin Sadak'tan beni Ankara muhabirliğine tâyin etmesini rica ettim. Şairler muhitini bırakacak, Fakülteyi Ankara'da bitirecektim.

Nitekim öyle de yaptım. Bir taraftan gazetecilik ederken Ankara Hukuk Fakültesini bitirip diplomamı aldım. Annemin onu hasretle beklediğini bildiğim için taahhütlü olarak postaya verip kendisine gönderdim. O diploma hayatımda bana hiç lâzım olmadı. Atatürk'ün henüz hayatta olduğu o günlerde(1936) kendimi öylesine gazeteciliğe verdim ki şiir bir kenarda kaldı. Ben sadece şiirin dostu, şairlerin yakın arkadaşıydım artık!

Necip Fazıl'la Ağaç mecmuasını çıkarmaya başladık...

Dün gibi... dediğim eski günlere bakınca hâtıralar öylesine zihne hücum ediyor ki bunları birbirinden ayırmak kolay değil. Hepsi güzel. Acısı da, tatlısı da güzel. Ama Cahit Sıtkı ve Ahmet Muhip'le yaşadığımız şiir geceleri ulaşılması mümkün olmayan bir uzaklıkta, yanıp sönen fenerler gibi ruhuma ışık saçıyorlar.

Eti budu olmadığı için gönül ihtiyarlamıyor azizim Aziz Nesin!

Sevgilerle

SELİM ŞENGİL

ALTMIŞ ALTI

Sevgili Aziz Nesin'den beni duygulandıran, çok içtenlikle yazılmış bir mektup aldım. Durup dururken işlerimi de, tasarılarımı da karmançorman etti. Şimdi bunun sırası mıydı, bilmiyorum! Dostum diyor ki mektubunda:

«Çok sevgili Salim Şengil,

Sen yetmişinde olmuşsun, ben de altmışdokuzuma girdim. Böyle olduğuna, bizden başka herkes inanıyor, değil mi? Ama sen, 'yaşı yetmiş, işi bitmiş' olmadığını kanıtlamak için, son iki yılda olağanüstü hızlandın... Ben de tersine, iyice yavaşladım.»

Oldum olası yaşdönemi kutlamalarını sevmem. Bence, biraz daha ihtiyarladığını törenlerle elaleme duyurmaya hiç gerek yok. Hele pastanın üstüne yaşa göre mumları sıralamak, sonra da bir solukta söndürmek çabası yok mu? çileden çıkarıyor. Bir de sonradan görmüşlerin yaptığı gibi üstüne üstelik, 'Happy Bhirtday' şarkısını söylemek tüm sinirimi ayağa kaldırır. Her nenimiz tamam da bir leğen örtüsü eksikti. Geçmişimizde, geleneğimizde var mı böyle bir oyun? İMF ekonomimize, bu da kimilerin özentisi olarak sonradan dışardan girmiş, 'Happy

Bhirtday' bizim nemize?.. Sevgili dostum bunlardan hoşlanmadığımı nereden bilsin!...

«Önce yetmiş yaşından dolayı seni candan kutlarım. Yüzüncü yaşını da kutlamamı dilerim.» diyerek sürdürüyor mektubunu...

Ben böylesine bir kutlamayı istiyor muyum bakalım! Bana sorsalar alacaklar karşılığını... Aslına bakarsanız nüfus kâğıdımda doğum yılım 1913 yazılmasına yazılı... Buna göre Aziz'in yazdıkları doğru. Ne var ki, hazırlıklı olmadığım bir sıra ortaya konmasına bozuluyorum her halde. Nüfusumda yılı var da ay yok. Hangi gününde doğduğumu zamanında sorup öğrenmedim. Anımsamam da elimde değil... Rahmetli annem Sıdıka hanım, 'Balkan savaşından şu kadar sonra' diyerek yaşımın hesabını yapardı. İşte böyle, üç aşağı, beş yukarı bir yöntemle ilkokul'a başlarken nüfus kağıdım çıkarılmış, kötüğe geçmiş doğumum. Ablama bakılırsa:

— Büyümüştün birdenbire. Nufusa geçirtirken üç yaş büyük söyledik yaşını. Erken başlayasın okula, diye anlatırdı. Ablamın yalancısıyım. Gerçekten yaşım büyütüldü mü? Yoksa ablam üç yaş kendini mi küçülttü, orası belli değil. Geçen yaz o da rahmetli oldu. Ben de bu söylentiyi benimsedim. Şimdi yaşım altmış yedi olacak. Bu yıl yaşımı soran olur da, ben de karşılık vermek zorunda kalırsam altmış altı olduğunu söylerdim. İki nedeni var, birincisi: 66 sayısını çok seviyorum. Grafik olarak da güzel... Yanyana iki yuvarlak, ikisinde de birbirine eşit iki kuyruk oluşu... İkincisi: bir durumu, bir olayı altmış altıya bağlamak başarılı bir tutum. Ülkemizde bu yüzden çaba harcayanları bir düşünün!.. Çok hoşlandığım 66 sayısında birkaç yıl oyalanmak niyetindeyken, sen kalk bunu kurcala. Kursağımda kaldı düşüncem. Sanki başka işi yokmuş sevgili dostumun, bağışlanır cinsten değil...

Erkekler uydurmuş olacaklar. Ama kim düşünmüşse doğrusu akıllıca yapmış. Dediklerine göre, 'Erkekler hissettikleri, kadınlar göründükleri yaştalar.' mış. Hay aklınla bin yaşa sen! Doğru değil mi ama? Yaşın ne önemi var?.. Sen kendini 40—45 arasında hissediyorsan, bunun başkasına ne zararı var? Geri bıraktırılmış ülkeler —şimdilerde buna gelişmekte olan, diyorlar— kadını eziktir, yorgundur. Tarlada o, işde o, evde gene hep o çalışır. Bir de şeyde... Sonra çok doğurgan olurlar, çabuk aşınırlar. Görünümlerine göre yaşlarını bulmak biraz adaletsiz bir yargı olur gibime geliyor. Gelgelelim, buna karşın zaman zaman onlar da işin kolayını buluyorlar. Geçenlerde bir dergide gözüme ilişti. Bizim otuz yıldır tanıdığımız yazar, bir hanım arkadaşımız, bir kalemde yaşından şıp, beş yıl düşüvermiş. Orası benim değil, onun gibi iş. Kendini böyle hissediyorsa varsın o da yaşını dilediğince küçültsün, keyfi bilir. Ben hiç ilgilendirmez...

Bunu sormuyorsun ama ben açıklayayım. Üç torunum var. Büyük kızımdan olanı Koray Konuşmaya başlayıp 'dede' diyeceği sıra, nasıl olduysa ona:

— Boşver, sen bana 'abi' de, daha iyi olur, dedim.

Akıllı çocuk, hemen kavradı. Çevreden tüm baskılara karşın, Nuh dedi, peygamber demedi. Aslında baskı yöntemi her zaman çıkar yol değildir. Birikim oluşturur, tepki yaptığı çok görülmüştür. Koray'a 'Senin deden o!..' dendikçe çocuk inadına 'abi' sözcüğüne yapıştı. Onunla yazları Çeşme'deki yazlık küçük evimizde buluştuğumuz yıllar oldu. Bir seferinde sabahtan öğle sonrasına dek denize girmiş, güneşte yanmış, aç kurtlar gibi sofraya saldırmak için kurulmasını beklerken, bir yandan da soğuk biralarımızı yudumluyorduk. O sıra Koray çıkageldi. Annesi sordu:

— Neredesin yemek zamanı?

Koray, tüm sevimliliğiyle yüzüme bakarken:

— Komşu dedemdeydim, diye yavaşça karşılık verdi.

Ortanca kızım öfkeyle lafa karıştı:

— Senin deden mi o? Senin deden burada!..

Çocuğu zor durumdan —belki de kendimi— kurtarmak çaresizliği içinde:

— Yahu size ne oluyor? Bir başkasına 'dede' demiş, dememiş bu Koray'la komşu arasında bir sorun. Çocuğun büyüğüne 'dede' demesi için ille de kanbağı mı olması gerekir? Bana 'dede' demediğine göre birilerine söyleyecek. Böylece de 'dede' deme isteğini giderecek.

Çocuğun bana 'dede' demeyişine tüm karşı çıkanlara elime fırsat geçmişken, veriştireyim, dedim;

— Sizin gibilerin mantığına göre, yalnız kanbağı olanlar, birbirlerine akralık derecelerine göre belli sözcükleri kullanabilirler. Oysa hiçbir yakınlığı olmadan birisinin bir başkasına kardeşim, çocuğum, amca ya da dede demesi ne kadar gönendirici bir olay. Yalnız yakınlarımızı, yalnız ulusumuzu değil tüm insanları, insanlığı sevmenin yolunu bulmalıyız. Önemli olan bu. Çocuğu rahat bırakın.

Geçiken öğle yemeği öncesi açlığı üstüne bu kadar konuşma yeterdi.

Aradan epeyce bir zaman geçti. Ortanca kızımın da bir oğlu oldu, adı Altan konuldu. 'Eh,' diyordum kendi kendime, 'onun da konuşmasına sıra gelince, Koray'dan neyi duyarsa o da onu söyeyecek. Benim öğretmeme gerek kalmayacak.

İki kızımın evleri Ankara'da birbirlerine çok yakındı. Ortanca kızım gece kocasıyla bir yere gidecek olsa, oğlunu ablasına bırakırdı. Yaşamları günün akışı içinde giderken birdenbire değişiklik oldu. Ortanca kızımın kocası üniversite'den ayrıldı. Doçentlik sınavına girmek üzereyken caydı. Gerekçe olarak da: 'Üniversitelerin özerkliği kalmadı. Bilim çalışmaları zedelendi. Artık bana göre değil.' diyordu. Dediğini de yaptı. Üniversite'de aldığı aylığın üç katını, yılda da dokuz ikramiye verdiler, bir işletmeye yönetici oldu. Kalkıp İstanbul'a göç ettiler. Kızım da Bankasının İstanbul şubesine işini aktardı. Bir yıldır İstabul'dalar. Altan nerede ise ikibuçuk yaşına giriyor. Biraz geç konuşmaya başladı. Kız çocukları erken, oğlanlar ise geç konuşur, derler. Geçenlerde bizim evdeydiler. Altan ortalıkta oynarken bir ara:

— Salim amca!.. deyivermez mi?

«...'Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı'nın dokuzuncusunu çıkaracağız. Bizim yıllıkta, yuvarlak yaş dönemlerindeki Türk yazarlarına ayrılmış bir bölüm var. Nezihe o bölümde yerini almıştı. Şimdi sıra sana geldi. İşbu bölüm için bir yazıyla birlikte bir de fotoğrafını göndermeni rica ederim. Yetmişinci yaşına ilişkin olmak koşuluyla, hangi konuda dilersen yaz.»

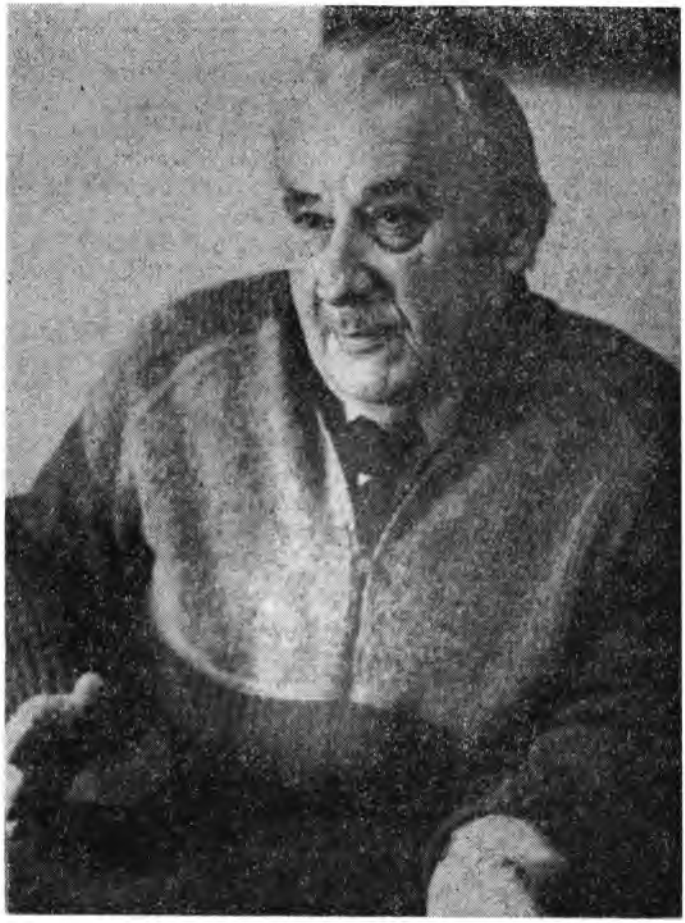
Burada duralım. Şu, 'dilersen' sözcüğü yok mu? İfrit olduğum nenlerin başında gelir. Mektupta yerinde kullanılmış elbet... Bir başka deyişle istemezsem yazmam. İsteği yapmak ya da yapmamak benim elimde. Bizim televizyoncular bu sözcüğü yersiz, sık sık kullanır oldular. Şarkıcılar, türkücüler, sunucular ikidebir 'dilerseniz' diye konuşmaya başlamazlarmı? Deli ederler insanı!.. Sanki başka sözcüklere kıran girmiş, daha doğrusu yok mu? Yanlışını söylemek zorunda mısın? Tutki dilemedim, nasıl duyururum ona!.. 'Dilerseniz'e başlarken söyletmemem için korkuyorum elimden bir kaza çıkacak. Televizyonun camını tuzlabuz edebilirim. Sonra da bana kaça mal olacak? diye düşünüyorum. Televizyondan açılmışken bir de ku derdimi açayım size, rahatlayayım. Bilirsiniz, tavuğun gözü yanını görmez. Durmadan başını oynatır, istediği yönü görmek için. Sallar durur kafasını... Bilen birisi her halde, 'Ekranda hareketli olsun, sıkıcı görüntü oluşmasın.' demiş olacak. Al sana, sunucusu-şarkıcısı,, konuşmacısı-spikeri sallar

dururlar başlarını. İlle de şarkıcıların el kol hareketleri çatlatır insanı!... Kuş sözcüğünde kuşu, yağmur deyişinde elleriyle yağmuru taklit etmelerine ne demeli? Oysa en durgun bir davranışta, hızlı bir devingenliğin anlamı bulunduğunu nasıl anlatmalı bunlara! Neyse gelelim mektuba:

«İstediğin uzunlukta olabilir.» diyorsun. «Örneğin yetmiş yaşın izlenimlerini, duygularını, duygulanmalarını anlat... İstersen kendinle bir hesaplaş... Bunca uzun yıllar sustuktan sonra, birden verimli olmanın nedenini de anlatabilirsin... Zengin yazın anılarından bir bölüm ya da özyaşamından bir kesit filan... Sen bilirsin ne yazacağını.»

Ah, kardeşim!.. Sen bir çuval inciri berbat ettikten sonra, bende güç mü kaldı? Elim ayağım dolaştı. Daktilonun başına böyle oturdum. İşte sana yazdıklarım, bilmem işine yarar mı? Ha bak, unutmadan şunu da söyleyeyim. 'Yazarlar Sözlüğü' yazan arkadaşlarıma bir düzeltme olsun bu yazım. Bundan böyle gerçek yaşımı doğru dürüst yazsınlar.

Sonuç olarak ister kadınlar, ya da erkekler hissettikleri yaşta olduklarını sansınlar, doğa yasaları gene bildiğini okuyor.

OKTAY AKBAL

1964 yılındaydık. Talat Halman'dan bir mektup aldım. Ünlü bir şairimizin 50 yaşına girmesi dolayısıyle Türkiye'de bir tören yapılıp yapılmayacağını soruyordu. Batı ülkelerinde ünlü yazarların, şairlerin 50, 60, 75 yaşına basmaları toplumca saygıyla anılırmış. Bizde böyle şeyler yok! Tam tersi var, 1964'te 50 yaşına giren ünlü şair, 1971 de 55 yaşındayken tutuklandı, bir ay kadar Sağmalcılar cezaevinde yattı. Tören, ödül, armağan olarak!..

20 Nisan 1923'te İstanbul'da Şehzadebaşı Cüce Çeşme sokaktaki 5 no.lu ahşap evde doğmuşum. İlkokul çağım bu evde geçti. 1935'te babam ölünce, Atikali'de cadde üstünde bir küçük eve taşındık, oradan Fatih tramvay caddesinde başka bir kira evine, en sonra da babamın ikramiye parasıyla —ki 2000— liraydı — Fatih Çifte Kumrular Sokakta satın aldığımız ufak bir bahçeli eve... Ortaokul, lise yıllarım Fatih, Şehzadebaşı çevresinde geçti. Büyükbabam Erenköy, Suadiye, Göztepe'de oturduğu için zaman zaman oralarda da yaşadım. Sürekli bir çelişki içinde, toplum katları arasında gidip gelerek...

Cumhuriyetle yaşıt olmak! Her bayram günü sanki benim doğum günüm kutlanırdı! Gerçi ben T.C. den bir kaç ay daha ya daha yaşlıyım, Nisan 20'de doğdum, T.C. ise 29 Ekim'de... T.C. yi küçük kardeşim saydım hep. Atatürk'ü gören, tanıyan, sesini duyan bir kuşağın insanıyım. Gazi diye tanıdık onu, Gazi diye andık, soyadı

yasası ile Atatürk olunca Gazi Mustafa Kemal Atatürk diye benimsedik. Kuşak olarak gururluyduk, güvenliydik, inançlıydık. Amaç, çağdaş uygarlığa yetişmek, onu aşmaktı. Yazmaya, ilk yazdıklarımı yayınlamaya başladığımda ölçüm kendi yazınımız değildi, bizden önceki yazarlar değildi, Batı'nın gelmiş geçmiş yazarlarıydı. Kendimizi evrensel yazanın bir parçası sayıyorduk. 'Türk insanı'nı anlatmak, özellikleri, nitelikleriyle onu işlemekti görevimiz... Herkes kendi payına düşeni yapacaktı, bildiğini, gördüğünü, yaşadığını yazacaktı, böylece Türk ülkesi, Türk insanı bir 'bütün olarak yazına geçecekti, açıklanacaktı, tanınacaktı, sevilecekti, dünyaca öğrenilecekti.

Ben, çok küçük yaşta yazılarımı yayınlamaya başladım. İlk yazım 1938'de çıktı; on beş yaşındayken... Artık 'yazar' saydım kendimi, dergilere, gazetelere öyküler, çeviriler yolladım. 1930—40 yıllarında 'Yeni Sabah', 'İkdam' gibi gazetelerde öykülerim çıktı. 1941'den sonra 'Servetifunun - Uyanış'ta, daha sonra 'Vakit' gazetesinde, 'Büyük Doğu'nun 'yazın dergisi' kişiliğiyle yayınlandığı dönemde, derken tüm yazın dergilerinde ardı ardına öykülerim yayınlandı. İlk kitabımı, 'Önce Ekmekler Bozuldu'yu da 1946 da kendi paramla bastırdım. İkinci kitabım «Aşksız İnsanlar» Varlık Yayınlarında çıktı. 1950 den sonra 'ünlü' sayılan bir 'hikâyeci' idim artık.

1948—50 arasında Milli Eğitim Bakanlığı Tercüme Bürosunun Klasikler yayınında redaktör olarak çalıştım, kısa bir süre de İnönü Ansiklopedisinde... Memurluk yaşantım —E cetvelinden— bu kadar kısa sürdü. 1950 den sonra Vatan gazetesine girdim, önce kitap tanıtma yazıları, yazın eleştirmeleri yazdım düzeltmen, dış haberler sekreteri, 1956'dan beri de köşeyazarı olarak... O gün bu gün köşeyazarlığım sürüyor. 1969'dan beri 'Cumhuriyet'te, 1971 de bir yıllığına gazeteden uzaklaştırılınca Ankara'daki 'Barış' gazetesinde... Bir yandan gündelik yazılar yetiştirmek, bir yandan da öykü, roman, deneme yazmak. Çeviriler de ayrı...

60 yaşında, ardında 40 yılı aşkın bir yazarlık geçmişini bırakmış, kırk kadar kitap yayınlamış bir yazar olarak 'kendimden' hoşnut muyum? Zaman zaman bunu düşünürüm. Kişi tek başına kalıp kendi üstüne düşünmek, yaşamının hesaplaşmasını yapmak olanağını pek bulamıyor. Dağdagalı bir yaşam sürdürüyoruz, hele gazetecilik, köşeyazarlığı sürekli güncelde tutuyor insanı. Ama yazımın başında değindiğim bir konu var ya, belirli bir yaşa gelince toplumca değerlendirilmek konusu, ona geliyorum şimdi... Ben de 60 yaşımda toplumdan bir ödül aldım, üç ay hapsedilmek!... Bunca yıl sonra, binlerce yazı yayınladıktan sonra, Adalet'in önünde yenildim. Böyledir bizde sanatcının, yazarın yazgısı, hangi yaşta olursa olsun 'hapis'lik bekler onu. Hiç ummadığı bir yerde koğuşun, ya da hücrenin kapısı açılır, sonra üstüne kapanır. Başta Aziz Nesin dostum olduğu halde nice yazar arkadaş bu ödülü benden çok önce aldılar. Bir Amerikalı şairin, Dalton Trumbo'nun dediği gibi «Vatanına borcu olan herkes, hiç değilse bir süre için girer hapishaneye». Benim borcum epey geçikmiş olmalı! Sonunda ödedim, iyi kötü, az çok! Şimdi özgeçmişimi yazanlar 'üç ay Sağmalcılar cezaevinde yattı» diyecekler. Hoş bir şey değildi bu, kapatılmaktan ürken bir kişiyim, dar odalara kapanmaktan çekinirim, geniş salonlar, caddeler, alanlar olmalı, gidip gelmeliyim canım çekince... Öyleyken, evet öyleyken 'mapusluk denen zor zenaat'ı azıcık tattım. İçinde yaşadığım hücremde —hele ilk günler —hiç uyku tutmadı, boyuna düşündüm. Kendimi, toplumu, dünyayı, insanları, çevremi, yazdıklarımı, yazmadıklarımı, yazacaklarımı ve yazamayacaklarımı... Sonunda şuna vardım: elimden geldiğince, gücümün yettiğince yazdım, yüzlerce öykü, dört roman, binlerce köşeyazısı, deneme... Dürüst olmayı, öncelikle kendime karşı dürüst olmayı, baş ilke saydım. Ne yazdımsa, ne söyledimse inandığım düşüncelerdi, benim

düşüncelerimdi. Şuna buna kendimi beğendirmek, çıkar sağlamak, yarar elde etmek aklımdan geçmedi. Gecelerce yaptığım bu hesaplaşmadan ak alınla çıktım, daha doğrusu çıkardım. Bu benim sorunum... Başkaları, bugünküler, yarınkiler ne der, beğenir mi beğenmezmi yazdıklarımı, yaptıklarımı, bilemem. Ama yazar, önce 'kendisi için yazar' Bu benim eskiden beri inandığım bir ilkedir. Kendim iç;in yazmak, bencilce bir doygunluk duygusu değildir. Bir beğeni, bir başarıya ulaşma ölçüsüdür benim için...

Sevgili Aziz Nesin'in yıllığını kaç yıldır okuyorum, sıramı bekledim, bir gün yuvarlak sayıya gelecek miyim diye... İşte geldik! Yaşarsak daha neler göreceğiz, nelerde karşılaşacağız! Yazı makinemizin başında hepsini yazacağız. Korkmadan, ürkmeden, çekinmeden, bugüne, yarına sesleneceğiz. Yazarlık görevinin büyük bir sorum yükü taşıdığını bilerek...

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE

MEHMET AYDIN

Öğretmenliğe başladığım sırada, emekliliğe ulaşma sınırı olan 25—30 yılın bir alın aklığı içinde nasıl bitirileceğini düşünmüştüm. Aradaki yıllar dağ gibi gözümde büyümüştü. Oysa şimdi her şey, nasıl da bir günün başına geliverdi. Çocukluk ve ilkgençlik dönemlerimde, yıllar birer çağ gibi geçerdi. Bugün ise büyük bir ivmeyle devrilip devrilip gidiyor. Böylece insan, zamanın da göreceli ve düşünce ufkuyla bağlantılı olduğu gerçeğini anlıyor.

Şimdilerde üç yılı aşkın bir süredir emeklilik dönemimi yaşıyorum. Dile kolay. Türlü eğitim kurumu basamaklarında, yaklaşık yirmi binin üstünde öğrenciye emeğim geçti. Mutlu bir sonuçtur ki, hiç biri de beni yadsımadı. Ayrıca onlardan, bir ölümlünün görebileceği en yüce saygınlıkları gördüm. Okullardan ayrılışlarım, göz yaşartıcı sahnelere neden oldu. Arkamdan on kilometrelik karlı yolları yaya olarak tepen ve dersleri tatil ederek, istasyonlara dökülen öğrencilerimi hep yüreğim burkularak anımsıyorum. Bu davranışlar, bilgiye susamış Türk çocuğunun, öğretmenliğe karşı beslediği sınırsız vefa duygusunun bir simgesiydi. Şurası da var ki, ben de onlara ergin bir sevgiyle tüm benliğimi parça parça dağıtma yolunu tuttum. Hastalandıklarında başuçlarında bulundum, dertleri varsa

ortak oldum. Yatılı okullarda gece üstleri açılanların üstlerini örttüm. Gücümce her birinin yardımlarına koşmaya çalıştım. Hele her yönden gelecek haksızlıklara asla prim vermedim.

Yaşamım boyunca herkangi bir güce dayanmadığımdan gönlüm büsbütün rahattır. Bununla birlikötc hiç bir şeyi kolay elde etmedim. Hep çalışıp çabalayarak ve çetin savaşımlar vererek bir yerlere ulaştım. Benim düşmanlarım olmadıysa da, bana düşmanca davranan kimselerle karşılaştım. Daha pe kerken yaşlarda ailemin birçok sorumluluklarını küçücük omuzlarıma yüklendim. Köyde dört yaşında iken buzağı gütmeye başladım. İlk ölüm olgusunu, buzağımızın ölümü üzerine algıladım. Çok sevdiğim hayvancağızın kesinkes yok oluşunu içime bir türlü sindiremiyordum. Bu yüzden ona günlerce ağladım. Beş yaşında okula gittimse de, yaşım küçük diye beni okula almadılar. Zengin bir ağa çocuğu, mahallede arkadaşlarına gösteriş yapmak için beni nedensiz yere kamçılamaya koyuldu. Ben de onun, olanca gücümle kolunu ısırarak, kendisinden öcümü almış oldum.

Bir tarla sahibiyle bostan ortakçılığı yapıyorduk. Bostanı gündüzleri ben bekliyor, geceleri de annemle ninem iş dönüşü gece yatısına geliyorlardı. Tarla sahibi her gün bostana uğrar, kavun ve karpuzları sayar giderdi. Aslında hak yiyicilik olmasın diye ortakçıdan habersiz bir tek bostan bile koparamazdık. Bir gün Kıldolak adında bir eşkiyanın yakalanması için görevlendirilen atlı beş jandarma, bizim bostana geldiler ve benden kavun-karpuz istediler Ben de bostanın ortak ve her şeyin sayılı olduğundan, kendilerine bostan bağışlamanın olanaksızlığını belirttim. Bunun üzerine tüfeklerini bana doğrultup beni vuracakmış gibi mekanizma şakırdattılar. Çok korkmuştum. Beş heybe dolusu da kavun karpuz koparıp gittiler. Bir süre sonra tarla sahibi gelip durumu öğrenince, jandarmaların koparıp götürdükleri kavun karpuz için beni iyice bir dövdü ve yerden yere çarptı. O akşam da bostan bozularak ortaklık sona erdi.

Çocukluğumda, yazları köye sık sık çekirge sürüleri gelir, bir avuçluk tarlalardaki yetişmiş ürünleri, siler süpürür giderdi. Bunu önleme kamacıyla devlet, her aileden bir kişiyi angarya olarak çekirge kırımına götürürdü. Böyle bir görev için ailem bir angaryada beni göndermeyi uygun buldu. Çekirge kırımı, bir Çerkez köyüyle bizim köyümüzün sınırında yapılacaktı. İki köy arasında da sınır anlaşmazlığı yüzünden, öteden beri düşmanlık sürüp geliyordu. Öyleyken, her iki köy halkı da ortak düşmana karşı birlikte savaşım vermeye gelmişlerdi. İlkin sıra sıra hendekler kazıyor ,elimizdeki çalılarla çekirgeleri o hendeklere yöneltip sonra da üstlerini taş ve topraklarla örtüyorduk. İkindiye değin bu tip çalışmalarla o yüredeki çekirgelerin kırımı bitirildi. Tam evlere döneceğimiz sırada bir Çerkez çocuğu ile beni güreşe tutuşturdular. Yüzlerce kişi çevremize halka yapıp bağrış çığrış içinde coşkuyla bizi seyrediyorlardı. Ben rakibimi altıma aldım. Ne var ki, göbeğini bir türlü göğe getiremiyordum. Köylülerim, «Boğazını iyice sık Mehmet!» diye bana destek verip bağırışıyorlardı. Güreş dakikalarca sürdü. Sonunda altımdaki çocuk, boğulma sınırına geldiğinden ,kendisini bırakıverip teslim oldu. Bana da alttan ölgün ve yalvarıcı bir bakışla bakıyordu. Köylülerim beni, utku kazanmış bir kral gibi köye getirdiler. Ne ki ben, o Çerkez çocuğunun bakışlarını asla unutamadım. Bugün bile o bakışlar, beni hâlâ rahatsız etmektedirler.

İlkokul birinci sınıfta iken öğretmen, Gülüstan adlı alevi bir kızı yanıma oturtmuştu. Gülistan, çok tatlı melek yüzlü bir kızdı. Hemen her gün birbirimizi görmeden duramazdık o dönemde. Yıllar sonra öğrendiğime göre, o kızı mezhep gereği döve döve istemediği yaşlı bir kimseyle evlendirmeye kalkışmışlar. O da

evlendiğinin daha ilk haftasında ölmüş. Belini döven sarı saçlarını hâlâ anımsar, acıklı sonuna için için ağlarım. Bu yüzden hemen her türlü yapay ayrılıklara düşman kesilmiş bulunuyorum.

İlkokul çağında ve bitiminde uzun süre çift sürdüm, dağda odun kestim, koyun güttüm, ekin bekledim ve biçtim, harman süpürgeleri ürettim, düven sürdüm, çiftlikte ve köylerde yazmanlık yaptım. Bunlar, köy çocukları için tümüyle olağan şeylerdi. Bu yönden türlü işlere girip çıkmam bana hiç koymadı. Beni asıl sarsan, yaşadığım ve tanık olduğum zehir zemberek acı olaylar oldu. Çiftlikte, bir çift öküz satın alabilmek için hayvanlar arasında yatan, çamurlu kuyu suları içen, bitten sıtmadan kıvranan ve çiftlik kâhyasının her günkü aşağılamalarına sabırla katlanan pek çok insanlar gördüm. Pazarcıların, kırlarda yol kıyılarında yatıp sabahladıklarına tanık oldum. Kıtlık yıllarında bir çok köylülerin ekmek diye çırpındıklarını ve otlarla öğünlerini savdıklarını gözlemledim. Hekim eli ulaşmadığı için nice bebeklerin, gencecik gelinlerin vakitsiz ölümlerini görüp üzüldüm. Köylüler arasında hiç yoktan çıkan kavgaların cinayete dönüşeceği sırada aralarına girip yatıştırdıklarım ve barıştırdıklarım oldu. Böylece olayların içindle yabanıllığın düşmanı ve barışın dostu olmayı çok erken yaşlarda öğrendim.

Köylülerim beni hep kış geceleri evlerine din kitapları ve halk öyküleri okutmak için çağırırlardı. Onlara Kerem ile Aslı, Âşık Garip, Ferhat ile Şirin, Kan Kalesi vre Mevlit kitaplarını okurken, özellikle kadınlar, içlerini çeke çeke ağlaşırlardı. Her biri vakitli vakitsiz evime gelip mektuplarını bana okutur yazdırırlardı. Çoğunun göz, diş ve sıtma ilâçlarını insanlık adına ben sağlamaya çalışırdım. Bütün bunlar içimde düğüm düğüm birikip birer yer etti.

İlkokulu bitirdikten sonra, çok istediğim halde, iki yıl bir üst okula gidemedim. Bir gün, ortaokula yazılmak için, pazarcılarla akşamdan yola çıkıp sabahleyin Afyon'a vardık. İlk kez gördüğüm Afyon, gözüme bir masal kenti gibi göründü. Ortaokula başvurduğumda, müdür yardımcısı beni, önce tepeden tırnağa bir sürdü. Üstümde rengi atmış dimiden ceket ve pantalon vardı. Belgeleri kendisine uzatırken, elim masasına değdi diye beni top gürler gibi azarladı ve kaydımda bana olmadık müşküller çıkardı. Daha o zaman, ilerde böyle bir yönetici olmamaya çalışacağımı kafama koydum.

Ortaokulu bitirdikten sonra, askeri liseye gitmek için başvurdum. Her işlemim tamamlanıp iş, bir tek sağlık raporu almama kalmıştı. Sağlık raporu almak üzere Konya'ya gittim. O sırada kendimi üşütüp nezle olmuştum. Göz hekimi, bende trahom olduğunu söyledi. Ben boşyere, Güney Anadolu çocuğu olmadığımı, memleketimin Orta Anadolu olduğunu belirttimse de, derdimi kendisine anlatamadım. Ayrıca, «Köylülerin okumaları da saçma! Sizler öğrenim için köyden ayrılırsanız, tarlayı kim sürecek?» diye bana tehdit dolu bir ders de verdi. Bu olay da beni okumuş bilisizliğinin düşmanı yaptı.

Yaşantım boyunca, kimi arkadaşlık ve dostluklarım kanbağı düzeyine yükselmiştir. Kimi zaman da dostluklarımın en doruk çizgisinde, haksızlığa karşı çıkma ve onur yüzünden, koptukları da olmuştur. Lisede okurken birçok arkadaşlarımın arasında Hasan adında, Bulgaristan göçmeni kimsesiz biri de vardı. Hasan, sağda solda yerli romanlar ve piyasa müziğinden pek hoşlanmadığını söylüyordu. Öğrenciler bu açık duyguyu yanlış yorumladılar. Bir gün sınıfımızdaki kırk beş kişi, öfkeyle Hasan'ın üstüne yürüdüler. Hasan hiç bir karşılık vermedi. Yalnızca kollarını çarmıha gerer gibi duvara dayadı ve yağmur gibi gözyaşı döktü. Ben önüne geçip arkadaşımı linç edilmekten zor kurtardım. Bu arada ben de epeyce aracı dayağı yemiş oldum. Oysa kan revan içinde bırakılan Hasan, ana vatana gelmenin özlem ve gururunu anlata anlata bitiremezdi. Şimdi kendisi ne-

rededir bilemiyorum. Ancak, o hazin tabloyu bir türlü unutamadım.

Bütün bunları, Türkiye'nin nereden nereye gelmiş olduğunu, daha nelere gereksinimiz bulunduğunu ve sanatımı besleyen kaynakların nerelere dek uzandığını vurgulamak için yazıyorum. Bu yönden benim şiirlerimde çok boyutluluk ve çok yönlülük vardır. Yaşantım, okuduklarım, işittiklerim, tasarılar, ilişkiler, doğa, toplum ve kısacası tüm yaşam bana ayrı ayrı kaynak olmaktadır. İmge, düşünce, sezgi ve duygunun kaynaştırılmasına çalışırım. Zamanı tek dilimli değil, dört dilimli olrak kullanırım. Nesnelle tinseli, genelle özeli, güncelle evrenseli birbirlerinden koparmamaya uğraşırım. Dilde ad soylu sözcüklerle eylemlere özdeş bir ağırlık vermeyi yeğlerim. Halk dili, konuşma ve kültür dilini bir arada ele alırım. İç ve dış gerçekliği bir bütün sayarım.

Şiirlerimin birer açık hava şiirleri çizgisinde açık, aydınlık ve olumlu olmalarını isterim. İçlerinde söyleyiş tadı bulunmasına ve diyalektik bir bakış açısından uzak düşmemelerine dikkat ederim. İnsan ve halk duyarlıklarını yakalamaya çalışırım. Bütün bunların dışında, ritme ve kompozisyon birliğine de büyük ölçüde yer veririm.

Bugüne değin şiirlerimin gereği gibi yankı yapmamasına şaşmıyorum. Çünkü günümüzde her şey, eş-dost kayırmacılığı ve kulüp anlayışı içinde yürütülüyor. Nice kıytırık, ipe sapa gelmez sözlerin, kavız ve kapçıkların de bir gün ergeç gün ışığına çıkacağına inanıyorum. Kendi toprağıma gümbür gümbür basarak yürümeyi sürdüreceğim. Altmışıncı yıllarını geride bırakan tüm sanatçılarımıza engin mutluluklar ve esenlikler dilerim.

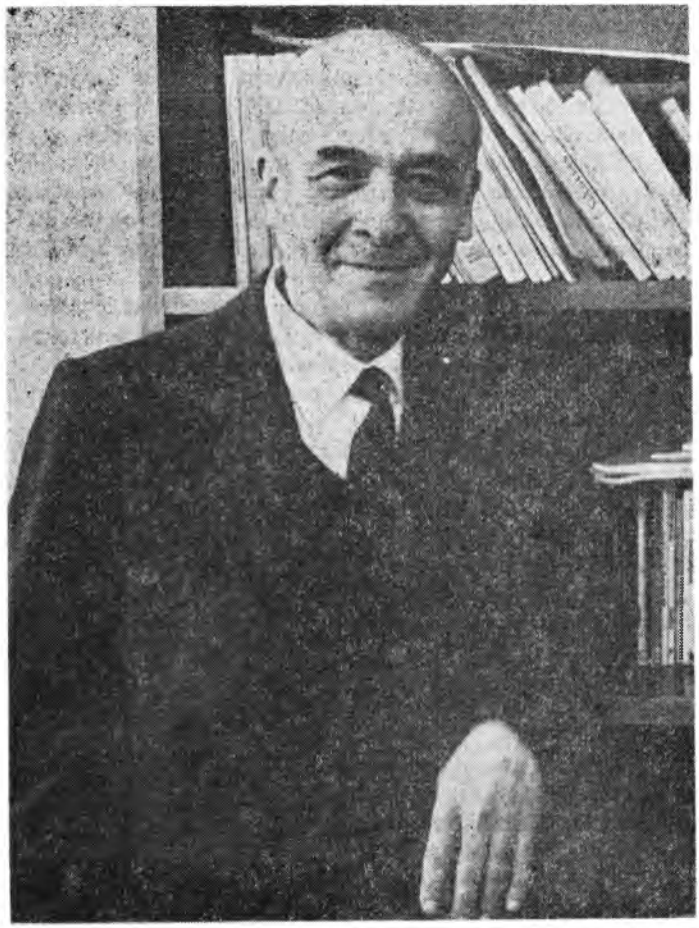
VASİYET

Ayrılırken aralarından
Bir ay-yıldız sundular
Öğrencilerim
Yüreğimin başına astım onu
Tanımsız bir nişan gibi
Okşarım ara sıra armağanımı
Parlar benliğimde.
Saklarım kutsal emaneti
Bana soluk ve güç veren
Bulamam uygun
Koyacak bir yer
Taşırım koynumda.
Tek dileğim şudur dostlardan
Gömün ikimizi birlikte
Koyun ay-yıldızı göğsüme
Işısın iki dünya
Ben öldüğümde.

GEÇMİŞİN BİZ KÖYLÜ ÇOCUKLARI

Daha erkenden girmiştik ağır yükler altına
Dağda çoban kırda ırgat evlerde yanaşma olduk
Dolaştık dikenli ve pıtraklı tarlalarda yalınayak günboyu
Sıtmalı tifüslü tozlu yollardan geçip geldik
Yeni masallar yarattık dile ve kitaba gelmeyen
Bayramları uçucuydu çocukluğumuzun.
Göz pınarları kurumuş bağırları yanıktı analarımızın

Bahar bir kurtuluştu yaşayanlara
Nice dağ gibi yiğitler ve gencecik gelinler
devrilip gitti sessizce
Nice bebeler çocuklar yuvalarından uçtu
art arda tanık olduğumuz
Birer hiç yüzünden kavgalar dövüşler çıktı
adım başı
Onulmaz yaralar aldık kardeş bildiklerimizden
Karlı buzlu dağları ve isli odaları teptik geldik
Yaşadık gene de ölüm tuzaklarına inat
Türlü karanlıklarla boğuştuk kopkoyu
Açlık ve acılar kaçırırdı her gece uykumuzu
Ne oyuncaklar ne de doyasıya oyunlar
Yaşayamadık o gülpembe çocukluğumuzu.

SEVGİYLE, SAYGIYLA

ARSLAN KAYNARDAĞ

Aziz Nesin her yıl, 50, 60, 70, 80 yaşına ulaşan yazarlara mektup yazarak, onlardan **Yıllık**'taki özel bölüm için yazı yazmalarını, fotograf göndermelerini istiyor. Bu yazılarda anılar anlatılacak, tasarılar söylenecek, özeleştiriler yapılacak, yaş izlenimleri dile getirilecek. Böyle bir çerçeve içinde ne yazarsanız, ne kadar yazarsanız yazınız, özgürsünüz.

Nesin Vakfı Yıllıklarına bir kez daha, baştan sona baktım. Önceleri konuşmalar yapılıyormuş yazarlarla, sonra herkesten kendisini doğrudan doğruya anlatması istenmiş, diyalogtan monologa geçilmiş. Bunların hepsi de yararlı bilgileri, ilgi çekici izlenimleri içeriyor. Böylece edebiyat ve kültür tarihimiz için, en dolaysız yoldan bir yaşam öyküsü hazinesi ortaya çıkmaktadır. Yanılmıyorsam, 80 yaşına gelip de cevap verebilen iki yazar var: Eflâtun Cem Güney ve Mustafa Nihat Özön. 70 yaşına gelenler hiç de az değil. Ötekilerin sayısı kuşkusuz daha çok.

Şimdi bu yazıyı yazarken, bir zamanların ünlü gazetecisi Hakkı Tarık Us'u hatırladım. Yazarlar için jübileler yapardı Hakkı Tarık Us. İlk yazıları 50 yıl önce yayınlananları arar bulur, onların kitaplarını, yazılarını saptardı. Bir araya getirirdi yazarları, törenler düzenler, törenlerde hapsini konuştururdu. Fotograflar

filmler çekilirdi bu törenlerde, sonra da jübilelerin kitapları yayınlanırdı. Çok ilgi çekerdi bu toplantılar, öğretici, eğitici olurdu.

Aziz Nesin daha kolay bir yol tutturmuş, isteyen özgeçmişini, yaptığı şeyleri ve yapacaklarını Yıllık'ta kendisi sergiliyor, fotografını kendisi gönderiyor.

Eksik olmasın, bu yıl bana da bir mektup göndererek, 60 yaşıma girdiğimi, tatlı, şakacı bir dille hatırlatmış. Hemen söyleyeyim, Aziz'in gönderdiği mektup elime, 20 günde ulaştı. Öyle sanıyorum ki, bu gecikme onun ihmalinden değildir. Başka nedenler olabilir.

Ne var ki, «yazıyı 10 Aralık'a kadar gönder» diyor. İşte bu olmadı. Ama gine de ne yapıp edip, yazacağım ve dediği tarihe kadar eline ulaştırmaya çalışacağım.

Severim Aziz Nesin'i, yazar olarak severim, daha önemlisi insan olarak severim. Onunla aynı ülkenin vatandaşı, aynı çağın çağdaşı olduğu miçin mutlu sayarım kendimi.

Ben bu yazı yazarken, gazetelerde, Aziz Nesin'in felç geçirdiği haberi yayınlandı, son derece sarsıldım bu haberle, onun yaptığı ve yapacağı işler, yazdığı ve yazacağı yazılar geldi gözümün önüne. Yıllardır beni çağırır, kurmakta olduğu vakıfın yapılarını, vakıf kapsamı içinde başardığı işleri göreyim isterdi. İşlerim yüzünden bir türlü gidemezdim. Tek başına çok büyük bir iş ortaya koyduğunu biliyordum. Bir fırsat bulup da gidemedim diye şimdi kendime kızıyorum.

Birkaç gündür, iyileşmeye başladığına ilişkin sevindirici haberler geliyor. «Sol El Konçertosu» adlı lirik bir şiir yazmış, Milliyet'de okudum. Aziz Nesin son yıllarda usta bir şair kimliği göstermeye başladı. Çoğunlukla aşk şiiri yazıyor.

Bana öyle gelyor ki Aziz her zaman âşıktır. **Böyle Gelmiş Böyle Gitmez**'de ilk aşkını, çocukluğunda tanıdığı, birlikte oyun oynadığı, güzel bir kızı anlatır. Kitabı okurken ne göreyim, kızı ben de yakından tanımıyor muyum...

Bu kız ve erkek kardeşi ikizdirler. Babaları Yemen valisi olduğu için bütün aile uzun süre Yemen'de bulunmuştur. Benim babam da o sırada Yemen'de komutan olarak görevli imiş. Dolayısıyla onlarla ailece tanışıyoruz. Yemen'den döndükten sonra da görüşmemizi sürdürdük.

Vali Mahmut Nedim Bey'in kızı Nedime gerçekten çok güzeldi. (1) Baba öldükten sonra aile dağılıp perişan oldu. İzlerini kaybettik. Eskiler «Tanrı taht vereceğine baht versin» demişler, doğrudur. Bahsız Nedime'yi çok istediğim halde bir kez daha göremedim. Aziz'e bunları anlattığımda şaşırmış, heyecanlanmış, «Ne olur, Nedime'yi bul, uzaktan da olsa bir kez olsun göster, razıyım» demişti. Çok aradım, bir izini bulamadım, kimbilir ne oldu?!

Hastahane'de yazdığı şiirde «Yaşayabildiğim için sevmiyorum / Sevdiğim için yaşıyorum» diyor Aziz. Gerçekten de sevgidir bizi yaşatan. Dilerim tez iyileşsin, hastalığın izi kalmasın, gönlünce yaşasın ve yorgunluklarını azaltmanın yolunu bulsun.

Geri kalmış ülkenin aydını olmak son derece güç. Böyle bir ülkede yapılacak iş o kadar çok ki... Aydının, kendisi için, toplum için yapacağı işler bitecek gibi değil. Üstelik onu yaptığı işlerden dolayı suçlarlar. İşte Aziz böyle bir aydın olmanın tam bilincindedir. Bu bilinç onun büyük güç kaynağı olmuştur.

Çok kapıları zorlamıştır Aziz, «böyle gelmiş ama böyle gitmez» diyerek top-

---

(1) Aziz Nesin'in anılarında, kızın adı Nedime değil Feride olarak geçiyor. Bu adı bilerek değiştirmiş.

Benim bildiğim Aziz Çalışmadan yapamaz. Dinlenme, yaz tatili denilen şeyleri hep yadırgamıştır. Ama bu kez işin şakası yok, artık hiç olmazas daha az yorulmalıdır.

lumdaki nice engeli aşmıştır. Hiç de kolay değildir onun yaptıkları. Anılarının bundan sonraki ciltleri yayınlandığı zaman bunu daha iyi anlayacağız. Keşke şimdi bütün gücüyle anılarının yazmadığı bölümlerini yazmaya çalışsa.

Hep Aziz'den sözettim. Oysa Aziz, başta da söylediğim gibi, benim kendimi anlatmamı istiyor. Evet 60 yaşımın içindeyim. 60 yıldır bu dünyada benim de payıma iyi, kötü bir şeyler düştü.

1923'de doğmuşum. Doğum tarihimi daha önceki tarihlerden hiçbiriyle değiştirmek istemem. Cumhuriyet'le aynı yaşta olmak beni sevindiriyor. Yan, padişahsız bir Türkiye'de doğan ilk çocuklardan biri benim. Bunun elbette anlamı olmalı.

Babam Atatürk kuşağından bir askerdi. Birinci Dünya Savaşı gazisi bir subay olarak Yemen'de İngilizlere karşı savaşmış, kapitalizmin acımasızlığından önce emperyalizmin acımasızlığını görmüş. Bir kardeşimi Yemen'de İngiliz yanlısı araplar vurarak şehit etmiş, öteki kardeşim de yine orada yok olup gitmiş.

Birinci Dünya Savaşı korkunç, insanlar Çanakkale'de Yemen'de, daha bilmem nerede savaşıp duruyorlar. Bu sırada bir acayip rüzgâr, annemi de Adana'dan almış Yemen'e atmış. Annem Adanalı köylü kızı. Yemen'de işi ne diye sormayın. Kolay değil bir imparatorluğun yıkılması. Yoksul köylü kızı, düşüyor birilerinin peşine Yemen'e gidiyor. Orda tanışıyor babamla, evleniyorlar. Çok ilginç bir öyküdür bu...

Uygarlığa hayrandı babam, çağdaşlaşmaya açık bir aydındı. Fransız Devrimi'ni çok iyi bilir, bir yandan, Cevdet Paşa'nın, Mizancı Murat'ın tarihlerini, Ziya Paşa'nın, Namık Kemal'in şiirlerini, öte yandan Rousseau'yu, Victor Hugo'yu okurdu. Halkın halk tarafından yönetilmesiydi bütün istediği. Yurda döndükten sonra bu amaçla politikaya karışmış, Adana'da çıkan bir gazetede yzılar yazmış... Kimileri onun bu yazılarından tedirgin olduğu için, hakkında Takrir-i Sükûn Yasası uygulanarak İstiklâl mahkemesinde yargılanmış, hapislere düşmüş. O hapiste iken ben iki yaşında bir çocukmuşum, erkek kardeşim ise yeni doğmuş. Anacığım, büyük halam yanında olduğu halde iki çocukla, kimsesiz ortada kalmış.

Babam iki yıl kadar Kastamonu'da hapis yatmış. Sonra da orada sürgün olarak kaldığı için, yazgımızın rüzgârları bu kez, annemi, büyük halamı beni ve kardeşimi de Kastamonu'ya atmış, çok zor günler geçirmişiz.

Yemen'i Adana'yı hatırlamam, benim çocukluğumun kenti Kastamonu'dur. İlk okula orada başladım, orta okulu, liseyi orada bitirdim. Çok sevdim Kstamonu'yu. Doğası zengin, insanları iyi güzel bir Anadolu kenti idi. Yeni sona eren Kurtuluş Savaşı'nın gurur ile dolu idi herkes. Yıllar süren savaşlara çok asker gitmişti buradan. Öğretmenlerimiz, şehirde edindiğimiz dostlar bize durmadan savaş anıları anlatırlardı. Cumhuriyet bayramını ve öteki bütün ulusal bayramları kutlamanın coşkunluğu içten ve güzeldi. Öte yandan bir sürgünler şehriydi Kastamonu. Babam gibi daha birkaç sürgün vardı.

Orta okulu ve liseyi parasız yatılı olarak okudum. Beni ve benim gibi daha nice yoksul öğrenciyi parasız yatılı olarak okutan yurdumu daha çok sevdim. Öğretmenlerim iyi idi. Kiminin bilgisi eksik, kiminin öğretme biçim yanlıştı ama, saygı değer bir çaba ve temiz bir coşku ile bir şeyler yapmaya çalışıyorlar, bize yurdumuzu, yurdumuzun insanlarını sevdiriyorlardı. Yurdun, milletin bağımsızsızlığına toz kondurmuyorlardı.

Şehir kitaplığı o günlerin ölçülerine göre zengin sayılırdı, lise kitaplığı da oldukça zengindi. Babamla annemin küçük yaşlarımda aşıladığı kitap sevgim bu kitaplıklarda gelişti. Labaratuarlarımız inanılmayacak kadar zengin, güzel ve genişti. Fizik ve kimya derslerini çoğunlukla bu labaratuarlarda yapardık. Okuldaki fotoğraf atelyesinde fotografçılık öğrenmek, okul dergisinde yazı yazmak olanağı

vardı. Mevlevi dergâhından bozma beden eğitimi salonunda her türlü jimnastik âleti tamamdı. Sözün kısası, bizim gibi, yoksul bir ülkenin çocuklarına bu yoksulluğu duyurmamak için çok şey yapılmıştı.

Ikinci Dünya Savaşı başladığında ben lise son sınıfta idim. Savaşın maddi ve mânevi etkilerini önce yavaş, sonra gittikçe hızlı olarak üzerimizde duymaya başladık. Başarıyla bitirdiğim liseden sonra, sıra üniversiteye girmeye gelmişti. Birçok arkadaşım gibi ben de doktor olmayı düşündüm. Buna göre hazırlamıştım kendimi. Ne var ki bu öğrenimi ancak, öğrenci yurtlarında parasız kalarak yapabilecektim. Yurtlara parasız girebilmek için bir takım sağlık incelemelerinden geçmek gerekiyordu. Bu amaçla Ankara'ya gittim, ilk kez görüyordum başkenti. Atatürk sağ iken gidip görememiştim. Ankara'yı ilk kez görmenin heyecanı içinde idim.

Sağlık kurulu raporu için gittiğim Ankara Numune Hastahanesi'nde, öteki muayenelerden olumlu rapor aldığım halde, göz doktoru olumsuz rapor verdi. Sözde, gözümde trahom hastalığı varmış, dolayısıyla doktor olamazmışım. Oysa hastalık filan yoktu. Bu işte bir bit yeniği olduğunu anladım. Meğer doktor, benim gibi yoksul bir öğrenciden rüşvet istiyormuş. Buna benzer olaylar başka öğrencilerin de başına gelmiş. Rüşvet vermedim, rüşvet vermeyi düşünmek bile istemedim. Böylece, öğrenci yurduna parasız girmem, dolayısıyla doktorluk öğrenimi yapmam suya düştü. Hemen söyleyeyim, o gün bu gün gözlerim sağlamdır, trahom şöyle dursun, gözümde arpacık bile çıkmamıştır, okurken gözlük takıyorum, o kadar.

Daha sonra, mühendis olmak istedim. Babam beni eskiden beri hep teknik öğrenime özendirdiğinden, onun isteği doğrultusunda hareket ediyordum. Sınavlarda başarılı olduğum halde, Teknik Üniversite ile Güzel Sanatlar Akademisi'ndeki girişimlerim maddi olanaksızlıklar yüzünden sonuca ulaşamadı. Öğrenime bir yıl ara vermek zorunda kaldım.

Yıl 1941'di, Vakit gazetesinde iş buldum, «muhabir»lik yapmaya başladım. Fırsat buldukça Güzel Sanatlar Akademisi'nin akşam derslerine gidiyor, desen çalışmaları yapıyordum. Babam ağır hastalanınca Kastamonu'ya dönmek zorunda kaldım.

Her an bir girişimde bulunmayı seven babam, İtalya Habeşistan'a saldırınca, saldırıyı öfke ile kınayarak, savaşmayı düşünecek kadar kendine güvenen bir kişiliğe sahipti. Ne var ki, fazla yaşlı olmadığı halde, Yemen'deki savaş yıllarının yorgunluğuna daha sonraki üzüntüler eklenince birden çüktü ve hastalığa dayanamayarak gözlerini yumdu, yıl gine 1941.

Babamın ölümüyle ilk acıyı tadıyordum. Bu sırada bir olay oldu: Gömülme için izin kağıdı vermesi gereken doktor benden resmen rüşvet istedi. Onunla aramızda tartışma çıktı, rüşvet vermedim ama, olay beni çok etkilemişti. Böylece Ankara'dakinden sonra ikinci bir doktor daha, bana toplumun çirkin bir yönünü olanca açıklığıyla gösteriyordu. Bir memur, benim gibi acılı bir öğrenciden, hakkı olmayan şeyi istemiş, kafamda o zamana kadar oluşan toplum görüntüsünün ikinci ve daha büyük bir yara almasına neden olmuştu.

Babamın maaşının anneme bağlanması da büyük sorun oldu. Aylarca bir daireden ötekine gitmek anlamsız güçlükler çıkaran memurlara dert anlatmak zorunda kaldık.

Ekonomik düzenin korkunç biçimde sarsıldığı yıllardı. Ekmek, şeker, gaz, kumaş gibi şeyler karne ile veriliyor, verilenler kimseye yetmiyordu. Kastamonu'yla ilişiğimizi keserek bütün aile İstanbul'a göçtük. Annem ne yapıp edip, çocuklarını üniversitede okutacaktı.

Sınırlarımızın çok yakınlarında kan gövdeyi götürüyordu. Gittikçe hızını artıran korkunç savaş her an Türkiye'ye de bulaşabilirdi. Geceleri bütün evlerde kararma yapılıyordu. Balkan Savaşı'yla Birinci Dünya Savaşı'nın acı anıları henüz unutulmadığı için herkes tedirgindi. İstanbul gibi yabancısı olduğumuz büyük bir şehirdeki bu tedirgin ortam içinde geçim sıkıntısı çekmeye başladık. Annem bize bakmak için çırpınıyor, perişan oluyordu. Paramızın azlığı yüzünden kirada oturacak ev bile bulamıyorduk. Eski tanıdıklarımız bize yabancı olmuşlardı. Lisede iken gözümde o denli yücelttiğim toplum, şimdi hep olumsuz, çirkin yönleriyle karşıma çıkıyordu. Yemek, içmek, okumak, sevmek gibi en doğal, en basit şeyler bile sorun oluyordu.

Sormaya başladım; Bu sorunlar neden? Bu toplum neden böyle? Her zaman böyle idi de ben mi farkında değildim? İnsanlar neden bu denli bireyci? Bunların bir yanıtı, bir açıklaması olmalıydı.

Onsekiz yaşındaydım, liseyi başarıyla bitirmiş bir genç olarak kendi yeteneklerimi biliyordum, küçümsemiyordum yeteneklerimi. Öte yandan yeteneksiz kimselerin benden daha iyi durumda olduklarını görüyordum. Karşılaştığım olumsuzlukların etkisiyle bunalmamaya, karamsarlığa düşmemeye çahştım. Bu zor koşullar yüksek öğrenim yapmama engel olmamalıydı.

Birçok insanla konuştum, çeşitli fakültelerde değişik derslere girdim. Aylar geçti, açıklanmasını istediğim sorunları yanıtlayan çıkmadı. Bu arada bir şey gittikçe daha belirginleşti: Okuduğum kitaplarda, izlemeye çalıştığım dergilerde, toplumbilim, felsefe ve sanat konuları beni çekiyordu. Onlara karşı vazgeçilmez bir eğilim duymaya başladım. Babamın ve annemin daha önce başına gelenlerle, şimdi, onların çocukları olarak bizim içinde yaşadığımız güçlükleri birbirine bağlayabiliyordum. Birey olarak başımıza gelenleri, dünün ve bugünün toplumsal olayları içine yerleştirebiliyordum.

Orkestra müziğiyle tanıştım bu sırada, konserleri kaçırmamaya çaba gösteriyordum. Müzik coşturuyordu beni, kimi zaman da rahatlatıyordu. Konserlerin provalarını bile dinlemeye gidiyordum. Tanıştığım müzikseverlerin bilgi ve kültürlerinden çok yararlandım.

O sıralarda açılan ne kadar resim sergisi varsa hepsinin sürekli izleyicisi oldum. Sanat olaylarına artan ilgim, felsefeye olan ilgimi pekiştirdi.

Hilmi Ziya Ülken, Ahmet Hamdi Tanpınar, Nurullah Ataç, Suut Kemal Yetkin gibi yazarlar en çok okuduğum Türk yazarlarıydı. Şiiri çok sevdiğim halde, Tanpınar'ın ders verdiği Türkoloji'ye bölüm olarak ilgi duymadım. Tanpınar benim için türkolog olarak değil, şair ve kültür tarihçisi olarak önemliydi, derslerine istediğim zaman girip dinleyebiliyordum.

Kararımı verdim, Edebiyat Fakültesi'nin Felsefe Bölümü'ne girecektim. Sanat, toplum ve düşünce olaylarını anlamak ,onların dünden bugüne gelişmesini izlemek için bu bölümden daha iyi bir yer olamazdı...

Ne var ki, kafamda tasarladığım felsefe bölümü ile, öğrencisi olarak izlemeye başladığım felsefe bölümü aynı şey değildi, aradaki farkı görmekte gecikmedim. Ne Hilmi Ziya, yazılarındaki Hilmi Ziya'ya benziyordu, ne Mustafa Şekip Tunç. Bütün dersler sanki toplumumuzun dışında bir yerlerde veriliyordu. Derslerde anlatılanların çoğu, toplumumuzun sorunlarından uzak, içeriksiz ve anlamsız şeylerdi. Sosyoloji dersleri bile soyutluk içindeydi. Arada bir yapılan tartışmalı seminerler doyurucu olmuyordu. Hocalarımız bir şeyler biliyorlardı ama, bildiklerini gereğince öğretemiyorlardı, zira hiçbiri pedagog değildi. Pedagoji ve psikoloji derslerini veren Türk hocalar «öğretme» kavramına yakın olmaları gerekirken, hiç

de böyle gözükmüyorlardı. Sonraları bu izlenimlerin yalnız bende olmadığını, onları başka öğrencilerin de paylaştığını gördüm.

Şanslı olduğum noktalar vardı: Bölümde yabancı iki ünlü profesör ders veriyordu, felsefe tarihinde Von Aster, psikolojide Peters. Bunlara az sonra bir üçüncü katıldı: W. Kranz. Bunların üçü de Hitler'in kıyımına uğrayarak yurtları olan Almanya'dan çıkmak zorunda kalmışlardı.

Türk hocalar derslerde el yordamıyla hareket edip ne yapacaklarını bilemedikleri halde, yabancı profesörler, konuların içinde rahat dolaşıyorlardı. Onların engin bilgisinden nasip almak kolay oluyordu. Dilimizi bilmedikleri, çevirmen aracılığı ile ders verdikleri halde, üç profesör de eksiksiz «pedagog»tu. Çoğumuz klasik kültür vermekten habersiz liselerden gelmiştik. Bu hocalar, en karmaşık konulara, bizim düzeyimize inmeye çalışarak yanaşıyorlardı. Yunan mitolojisinden bile habersizdik. Yunan, Latin klasikleri tam o sırada çevrilip yayınlanarak yardımımıza yetişmeseydi, derslerde karşılaştığımız güçlükler daha büyük olurdu.

Von Aster, konuları ele alırken, zaman zaman, bir kültür tarihini de sergilemeye çalışıyor, Kranz bizi, ilk çağın klasik Yunan metinleriyle, Peters yaptırdığı deney ve araştırmalarla, bilimsel dikkat ve titizliğin anlamını öğretmek istiyordu.

Öğrencilerin yabancı dil bilgisi zayıftı, fakültedeki yabancı dil dersleri çok yetersizdi. Eski ve yararsızlığı çoktan anlaşılmış yöntemleri kullanarak ders veren hocalarımız, başarılı olamıyorlar, gerekli şeyleri öğretemiyorlardı.

Bir özeleştiri yapacağım: Yukarıda belirttiğim gibi, yabancı profesörlerimiz hergün, ana dilleri olan Almanca ile, en ilgi çekici konularda birkaç saat ders verdikleri halde ben, Almanca'ya karşı şaşılacak bir ilgisizlik içindeydim. Şu anda düşünüyorum, isteseydim, biraz çabayla kısa sürede bu dili rahatlıkla öğrenebilirdim. İlgi duymayışımın nedeni her halde şu idi: Almanca'yı kültür dili değil, nazilerin dili olarak kabul ediyordum. Ne kadar yanlış bir hareket. Nazilikten nefret edişim, bu dile karşı bende bilinç altı bir isteksizlik uyandırmıştı. Bir kimse kalkıp, bu tutumumun yanlış olduğunu söylese ve bana yol gösterseydi, kuşkusuz durum çok başka olurdu. Şu anda, kendi çabamla ilerlettiğim Fransızcam fena değil, nice sonra, İngilizce öğrenmeye çalıştım, bu dille de bir şeyler yapabiliyorum. Olanaklar el verse şimdi sevine sevine, Almanca'ya başlarım. Arapça'yı da öğrenmek isterim. Bence geri kalmış ülkelerin çocuklarının yapacakları en önemli şey, ne pahasına olursa olsun, bir ya da birkaç yabancı dil öğrenmeleridir.

Bunu söylerken, kendi dillerini, kendi kültürlerini ihmal etsinler demek istemiyorum. Kuşkusuz en başta, kendi dil ve kültürümüzü sevmemiz, onları milletler arasında vazgeçilmez bir değer durumuna yükseltmemiz gerekir. Böyle olunca, biz nasıl yabancı dil öğrenmek istiyorsak, yabancılar da bizim dilimizi öğrenmek isteyeceklerdir.

Konuyu dağıtmadan, yüksek öğrenim yaptığım 1940'lı yıllara dönelim: Dünya, tarihindeki en önemli olayları yaşıyordu o yıllarda. Milletler iki cepheye ayrılmışlar, kıyasıya savaşıyorlardı: Bir yanda özgürlükten yana olanlar, bir yanda faşizmden yana olanlar. İnsanlık için, var olmak, ya da köleler gibi yok olup gitmek söz konusu idi. Gazeteler, radyolar, sinemalar, hergün savaş haberleriyle, savaş görüntüleriyle dolu idi. Faşizme karşı özgürlük için savaşan milletler büyük kayıplar veriyorlardı. Türk basını, çoğunlukla faşizme karşı bir tutum içindeydi. Bu ortamda bir şeyi gittikçe daha açık görmeye başladım: Faşizm ve ırkçılık, her yerde ve her zaman millet ve insanlık düşmanı bir dünya görüşüdür. Şunu da anladım ki, gerçekten halkçı bir yönetim sağlanamadıkça faşizm tehlikesi önlenemez.

Bende beliren bu bilinçle, okuduğum ve yöneldiğim felsefe arasında çelişki olmadığını gittikçe daha iyi görüyordum. Sonuç olarak içinde yaşadığım topluma kar-

şı sorumlu olduğumu daha iyi anladım. Aydın olmak demek, sorumlu olmak demekti.

Uygarlık tarihinin önemini iyice kavramıştım. Bir toplumun yıllar boyu sürüp gelen emeğiydi uygarlıkları yaratan. Dünya tarihi ve baştan sona bütün Türk tarihi bu açıda nele alınmalı ve öyle değerlendirilmeliydi. Gerçek bu idi, insanların eğitimi de bu gerçeğe bağlı olmalıydı. Her şey değişiyordu tarihte. Olayların gidişi, büyük engellemeler olsa bile, daha iyiye doğru idi.

Dolayısıyla «diyalektik» kavramının ne yaman bir kavram olduğunu anlamıştım ve bu kavramın ilk kuramcısı olan Herakleitos'un Batı Anadolu'da doğduğunu öğrenince, uygarlıklarla dolu yurdumu bir kez daha sevdim.

1946, 1947 yıllarında dergilerde çeşitli yazılarım çıktı. Durmadan okuyordum. Ne var ki, devam edemediğim aylar yüzünden, daha önce bitirmem gereken felsefe bölümünü 1948'de bitirebildim. Ama bu iş bitti demedim. İlişkimi sürdürdüm fakülte ile. Daha yakından tanıdığım hocalarımın, her an geliştiklerini, daha iyi hocalar olduklarını gördüm. Artık ülkenin ve çağdaş dünyanın sorunlarına yabancı değildiler. Hepsi de faşizme karşı ve özgürlükten yana gerçekten yurtsever kimselerdi. Bunu görmekten mutlu oldum, onları gittikçe daha çok sevdim.

Fakülteyi bitirdikten sonra iş bulmakta zorluk çektim. Çok istediğim halde lise öğretmeni yapmadılar. Milli eğitim yetkilileri, liselerde boş öğretmenlik bulunmadığını ancak köy öğretmeni olabileceğimi söylediler. Ailemi geçindirmek zorundaydım, kardeşlerimin öğrenimi bitmemişti, onları yalnız bırakamazdım. Anacığım özveride buluna, buluna, yapabileceklerinin sonuna gelmiş dayanmıştı. İş ayırımı yapmıyordum, sokakta gazete satıcılığından, tabelâcılığa, çeviri bürosunda çalışmaya kadar çeşitli işlere girdim, çıktım.

Ne olursa olsun, edebiyat ve sanat yayınlarını izlemekten geri kalmıyordum. O sıralarda Melih Cevdet Anday, **Akşam** gazetesinde idi, onun yönetiminde bir sanat sayfası yayınlanıyordu. Ferhat Sılacı imzasıyla yolladığım şiirler bu sayfada yayınlandı ve ilgi çekti.

Askerliğimde Sıvas, Zara ve Erzincan'da bulundum. Askerliğini er olarak yapan birçok aydınla tanıştım oralarda. Erzincan'da Hasan Hüseyin Korkmazgil ve ressam Hakkı Torunoğlu ile bir arada oldum, bir yazgıyı paylaştım onlarla. Anadolu'nun bu tertemiz çocuklarıyla «acı günleri bal», güç günleri kolay eyledik. Çok su içtik Erznican gözelerinden (2), çok karpuz peynir yedik sıcak yaz günleri... Talimden artakalan zamanlarda, yeni okuduğumuz kitapları birbirimize aktarıp durduk. Örneğin, John Steinbek'in **Fareler ve İnsanlar**'ını üçümüz de ezberlemiştik sanki. Öylesine yineliyorduk ki belleğimizdekileri ,yinelenmenin ötesinde bir şey oluyordu bu. **Fareler ve İnsanlar**'ı hergün, sahneye çıkmışcasına oynuyorduk. Bu nedenle uzun süre birbirimize Corc (3) diye seslenir olduk. Sonra yeni Corc'lar eklendi aramıza.

Ne yazık ki, şu satırları yazdığım sırada, şair kardeşim sevgili Korkmazgil zalim bir hastalığa karşı yaşama savaşı veriyor. Kendisini seven nice insanı perişan ederek.

Askerden İstanbul'a döndüğümde Melih Cevdet'le ve Hıfzı Topuz'la tanıştım. Daha önce yüzyüze gelmemiştim kendileriyle, yazılarımı posta ile yolluyordum. **Akşam**'da sanat yazıları yazmayı sürdürürken, tarihçi ve kitapçı arkadaşım Lütfi Erfi'cişnin yardımıyla Sahaflar Çarşısı'nda iş buldum. Bu çarşının tanınmış kitapcısı Nizamettin Aktunç'un yanında «çırak» olarak çalışmaya başladım.

---

(2) Erzincanlılar pınar yerine göze sözcüğünü kullanıyorlar.

(3) Bilindiği gibi **Fareler ve İnsanlar**'daki iki önemli kişi George ve Lenny'dir.

Çalıştığım yerde her çeşit eski kitap alınıp satılmakla birlikte daha çok yabancı dilde yazılmış kitaplar bulunuyordu. Çok değişik bir kişiliği vardı Nizamettin Aktuç'un, kitapcılıkta usta, yaman bir esnaftı ama epeyce geçimsizdi.

Beni Nizamettin Aktunç'tan çok onun dükkânı ve Sahaflar Çarşısı ilgilendirmeye başladı. Pek çok kitap geçiyordu elimden. Her ülkenin, her dilin, hatta her zamanın binlerce kitabı gelip gidiyordu çarşıya. Nice büyük ve değerli özel kitaplıkların kısa zamanda nasıl satıldığını, yerlerde nasıl süründüğünü gördüm. Kitap müşterilerinden dostlar edindim. Çoğu kültürlü ve aydın kimselerdi. Dünyanın dört yanındaki üniversitelerden bilim adamları ve kitap meraklıları gelip kitap arıyorlardı. Düşündüğümden daha hareketli, daha renkli, benim için çok yararlı bir ortam içinde idim.

Hem kitabevindeki yeni işimi sürdürüyor, hem de gazete ve dergilerde yazı yazmaktan geri kalmıyordum. Karşıma bol, bol çıkan basılı ve yazılı malzeme, çarşıya gelenlerden duyup öğrendiklerim, yazdığı myazılara kaynaklık edebiliyordu.

İki yıla yakın bir zaman çalıştım Nizamettin Aktunç'un yanında. Bu sürenin sonunda Aktunç, oğlunun askerden döndüğünü söyleyerek, işçiye artık gereksinmesi olmadığını bildirdi. Böylece yeniden açıkta kalıyordum. Kitapcılığı, eski kitap alıp satma işini sevmiştim. Kitapçılık bir bakıma benim düşümdeki meslekti. Bu işten başka iş yapamayacağımı anladım. Çarşıda dostlarım vardı. Onlar bana yardım edebilirlerdi. Elimdeki birkaç özel kitabımı, içarşıdaki duvar diplerinde sergileyip stmaya başladım. Bu iş gittikçe gelişti, kimi dostlar eksik olmasınla, kitaplarını getirip verdiler. Elimde az zamanda epey kitap birikti. Sağdan soldan bana engel olmak isteyen çok kimse çıktıysa da aldırmadım. Uzunca bir direnme ve dayatma süresinden sonra, boşalan dükkânlardan birine kiracı olarak girmeyi başardım. Artık dükkân sahibi bir kitapcıydım, bağımsız bir işim vardı. Okuma «elif»le başlar diyerek, Elif koydum kitabevimin adını, yıl 1957.

Benim bu direnmemi, kendi başıma iş yapar duruma gelmemi, eski ustam ve patronum yazık ki iyi karşılamadı. Her halde kendisine takp olacağımı, işini bozacağımı sanmıştı. Öğünüp memnun olacağına, korkunç bir kıskançlık içine girdi. İşlerimi açık ve gizli olarak sabote etmeye başladı. Adamları dükkanımın camlarını kırdı iki kez. Belediyeye, polise asılsız ihbarlar yapıldı, hiç tanımadığım insanlar üstüme kışkırtıldı. Mahkemeye verdiğim bir olay dışında hepsine sessizce göğüs germesini bildim. Ne de olsa ustamdır, ustaya saygı, öğretmene saygı kadar önemlidir diyerek sineye çektim yaptıklarını. Sanıyorum Nizamettin Aktunç da, sonunda pişmanlık duymuştu.

Param olmadığı halde, kitapcılıkta ilerlemekte güçlük çekmedim. Eski kitabın yanında yeni kitap ve dergi de alıp satmaya başladım. Üniversitedeki, özellikle Edebiyat Fakültesi'ndeki hocaların çoğu benim eski hocalarım ya da arkadaşlarımdı bana seve seve yardım ettiler.

Türkiye'deki ve dünyadaki kitaplıklarla doğrudan ilişki kurdum. Bibliyografya çalışmaları yaptım bir yandan, Dostoyevski'den çeviriler konusundaki ilk bibliyografya çalışmamı **Türk Edebiyatçılar Yıllığı**'nda yayınladım. Aradan çok geçmeden elimdeki Shakespeare ile ilgili Türkçe kitaplar kolleksiyonunu, İstanbul'da İstiklal Caddesi'nde bir sergi evinde sergiledim, bu konuda ktap çıkardım. Özel kolleksiyonlarımın sergileri birbirini izledi: Nasrettin Hoca kitapları sergisi, cep ktapları sergisi, eski ve yeni yazı alfabeler sergisi v.b.

Sonradan başka türden serglerim de oldu: aKrtpostallardan büyütülmüş fotograflar sergisi, Kurtuluş Savaşı ile ilgili halk resimleri sergisi, dünden bugüne kitap kapakları sergisi.

Kitap ve kitapçılık konusunda **Kitap Belleten** adında bir dergi çıkardım (ilk

sayı 1960'da). 43 sayı çıktı bu dergi. Baskı zorlukları, dergiyi daha fazla sürdürmemi engelledi. Yayıncılık yaptım, çeviri olan, olmayan 23 kitap yayınladım.

Yayınlarımda sanat, felsefe ve toplumbilim konularına ağırlık verdim. Elif yayınları adı altında çıkardığım bu kitaplar kısa zamanda ilgi uyandırdı. Fakat, bir yandan depo sorunu, öte yandan perakende kitapçılık işlerimin gelişmesi, yayıncılığı sürdürmeme engel oldu.

Her yıl Türkiye'deki yeni yayınların kataloğunu hazırlayıp bastırarak dünyanın her yanındaki ilgililere yolladım.

Dünyanın en büyük kitap fuarı olan Frankfurt kitap fuarına Ramazan Gökalp Arkın'dan sonra ilk katılan kitapçı ben oldum.

Yalnız, şurasını hemen söyleyeyim ki, hiçbir zaman tüccar olmadım, olmak istemedim de. Kitapçılıktan amatörcesine zevk almak, tüccar olmaktan daha çok hoşuma gitti.

Sahaflar Çarşısı'nda edindigim bilgiler, kimi zaman, üniversitede edindiğim bilgiler kadar değerli idi.

Baştan beri anlattıklarımda, ticaret ortamına rastlantıların zoruyla girmiş olduğumu dile getirmek istiyorum. Ticareti bir amaç değil, bir araç olarak düşündüm. Nice zorluklara karşın bunu başardığımı sanıyorum. Benim için asıl amaç kültürdü, kültür çalışması yapmaktı. Bu amaçla, dergi ve gazetelerde elimden geldiğince yazı yazmayı sürdürdüm. Bir ara, bibliyografya konularındaki araştırma ve yazılara ağırlık verdim. Değerli kütüphaneci ve bibliyografyacı Leman Şenalp ile birlikte **Kitap Yılı Bibliyografyası**'nı hazırladım (1974). Bibliyografyacılığa ve kütüphaneciliğe saygı ve sevgi duydum her zaman. Bu iki konuda oldukça zengin bir kitap kolleksiyonum var.

Çeşitli zamanlarda dergi ve gazetelerde kitap tanıtmaları ve kitap eleştirileri yaptım.

Yeditepe Şiir Armağanı jürisinde bulundum. Yıllardan beri yazdığım şiirlerimi bir kitapda toplayarak **Sevgiler de Gündemdedir** adıyla yayınladım (1979).

Son yıllarda yazı yazmaya ve inceleme yapmaya daha çok zaman ayırabildiğim için memnunum. Asıl mesleğim olan felsefe konusunda inceleme yazıları hazırlıyorum. Üniversite'deki tanınmış felsefe hocalarıyla yapmakta olduğum konuşmalar bir dergide yayınlanıyor: Özel kitaplığımda bulunan çok sayıdaki felsefe kitapları çalışmalarımı kolaylaştırıyor.

Şimdiye kadar yazdığım ve yayınladığım yazıların sayısı epeyce çok. Bunları konulara göre ayırıp kitap yapmak düşüncesindeyim. Türkiye'deki eski kitapçılık tarihi konusunda bir çalışma içindeyim. Yıllardır biriktirdiğim belgeleri, aldığım notları bu çalışmada değerlendiriyorum. Kısmet olursa bu çalışmam, kısa zamanda yayınlanmış olacak.

Uygarlık kitaba saygıyı, sevgiyi gerektirir. Bunu herkesin bilmesini isterim. Benim halkımın geleneğinde de kitaba saygının, sevginin yeri büyük. Kitap yasak etmeyi, kitap yakmayı düşünenleri hiçbir zaman aklım almadı. Kitaba ve öğretmene her zaman sonsuz saygı duydum, öğretmenliği mesleklerin en üstünü saydım.

Çok istediğim halde öğretmen olamadım. Özel dersler verdim ama, bir sınıfa girip ders veremedim.

Öğretmen olamamakla birlikte, yaptığım işlerde hep eğitsel amaçla hareket etmeye özen gösterdim, Benim düşünceme göre insanlar yalnız okullarda gitilmez. Yalnız okullarda öğrenim yapılmaz: Okulun önemini asla küçümsemiyorum, eğitim açısından, okul dışında da yapılacak çok şey olduğuna inanıyorum. Toplum her yönüyle büyük bir okul niteliği taşımalıdır .Bu nedenle, şimdiye kadar herkesten bir şeyler öğrenmeye, bildiklerimi herkes öğretmeye çalıştım. Kim bana bir

şey öğretirse ona saygı duydum. Bence, dünyada cahillikten, bilgisizlikten daha kötü, daha korkunç bir şey yoktur. Bundan daha kötüsü ancak şu olabilir: Bilgin bir kimsenin cahil bir zorbaya dalkavukluk etmesi.

Mesleğim olan kitapçılığı, yaygın eğitim yolunda güzel bir araç olduğu için sevdim. Yayıncıların, kitapcıların ve kütüphanecilerin, bir toplumda öğretmenler kadar güzel işler yapabileceğine inanıyorum.

Eğitimde en önemli amaç üretici bilgidir. Bir toplumun insanları, işe ve hayata yönelmiş bir eğitimle eğitlrlerse, o toplum az gelşmişlikten, geri kalmışlıktan daha kolay kurtulabilir. Fakat ne öğretlirse öğretilsin, herşeyden önce öğretilecek tek şey vardır: İnsanı sevmek, insanı saymak. Bu sevgi ve saygının kanıtı, insanın insanı sömürmemesi, insan emeğinin yüceltilmesi, başkaları için özveride bulunulması, insanın kurtarılmasıdır.

Özgürlük, sevgi ve saygı gibi kavramlar, toplum ve insan açısından yararlı bir içerik taşıdıkları sürece anlamlıdırlar, böyle bir içerikten yoksun kaldıkları an, halkı aldatmaktan başka işe yaramazlar.

Altmış yılımın her saatinde özgürlüğü savundum, insana sevgi, insan emeğine saygı duydum. Yüreğimde ve kafamda bu sevgiyi ve saygıyı yaratan herkese, herşeye sonsuz teşekkürler ediyorum.

YAŞAM ÖYKÜSÜ

LÜTFİ ÖZKÖK

Lütfi Özkök 1923 yılında İstanbul'da doğdu. Romanya göçmenlerinden olan anasının adı Emine, babasının adı Mehmet. Babası balıkçılık yapardı. Pangaltı'daki Çukur Balıkçı adlı dükkânını bugün hâlâ anımsayanlar vardır.

İlköğrenimini Feriköy İlkokulunda ve Şişli Fransız Jeanne d'Arc Kolejinde, orta öğrenimini Vefa Lisesiyle Taksim Lisesinde tamamladı (1942). Bir yıl İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesinde okudu. Mühendis olmak için Viyana'ya gitti. 1943-1944 savaş yıllarını Viyana Üniversitesinde, başında kavak yelleri eserek, Alman romantiklerinin etkisinde ve bombardımanların gürültüsü altında geçirdi Dönüşte yedek subaylığını Çatalca'da yaptı. 1947 - 1949 yıllarını İstanbul Üniversitesi Fransız Filolojisinde, ama daha çok fakülte kantininde, hayali aşklar peşinde ve Beyoğlu meyhanelerinde, dostları Orhan Veli, Sait Faik, Cahit Irgat, Oktay Akbal, Salâh Birsel, Behçet Necatigil, Fahir Onger, Nahit Ulvi, Sabahattin Hilâv, Hasan Tanrıkut, Orhan Hançerlioğlu, Şahir Sırmalı... ile dünya sorunlarını tartışarak bira kokuları içinde yaşadı. 1949 mart ayında tekstil mühendisliği için Fransa'ya gitti. Sorbonne'a yazıldı. Yabancı öğrencilere özgü Cours de Civilisation Française'den «Bon pour l'Orient» (Yalnız Doğu ülkeleri için geçerli) türünden şatafatlı bir

diploma aldı. Daha sonra Paris Üniversitesi Şehircilik Enstitüsüne yazıldı. Ama öğrenimini tamamlayamadı. Para sıkıntıları bir türlü bitip tükenmiyordu.

Paris'te, Sorbonne'dan sınıf arkadaşı Anne-Marie ile evlendi. Hem iş bulmak, hem de öğrenimini sürdürmek umuduyla eşinin ülkesi İsveç'e gitti. Yıl 1951. Lütfi Özkök yirmi yedi yıldır Stockholm'dedir. Gençlik serüvenleri durdu, ama sanat serüvenleri başladı. Şimdi uluslararası üne kavuşmuş bir sanatçıdır Ama, ne İstanbul'da, Ne Viyana'da, ne Paris'te aklının köşesinden bile geçirmediği bir sanat dalında, fotoğrafçılıkta.

Lütfi Özkök Stockholm'e yerleşti. Biri erkek yetişkin üç çocukları var Özkök ailesinin. İlk yıllar oldukça çetin geçti İsveç'te. On beş yıl bir yapı kooperatifinin şehircilik bölümünde maketçi ve desinatör olarak çalıştı. Bu arada, durmadan İstanbul'daki sanat dergilerine İsveç Mektupları, çeviri şiirler gönderdi durdu (Yenilikler, Beş Sanat, Yeditepe, Varlık). Bütün çalışıp didinmesi, üç çocuklu aileyi geçindirmeye yetmiyordu. Kendine bir yan gelir aradı ve fotografçılığı denedi. 1953'te aldığı küçük bir Zeiss-İkonla işe başladı. Bu çabası, 1960'a kadar, daha çok amatörce sürdü. 1960'da Kopenhag'da toplanan Uluslararası Kültür Özgürlüğünü Savunma Derneğinin kongresine katılan birçok yazarın portrelerini koridorlarda ve içki salonlarının yarı karanlık köşelerinde çekti. Bu sempozyum üzerine yaptığı röportaj dizisi de, Kuzeyin en büyük günlük gazetesi «Expressen» de yayımlandı. Böylece ilk ciddi adımını profesyonel bir fotoğrafçı olarak basın dünyasına atmış oldu. Beş gün süren bu Kopenhag toplantısında çektiği, Doğudan ve Batıdan yirmiden fazla düşün adamının ve yazarın fotografları, şimdi uluslararası bir üne kavuşmuş olan arşivinin temeli oldu. 1962'de Floransa'da COMES'in yönetiminde toplanan yazarlar kongresinde üçüncü kez karşılaştığı Nâzım Hikmet de dahil (1958, 1959 Stockholm), elliye yakın yazar portresini dağarcığına aktararak hatırı sayılır bir arşiv deposu kurdu.

Lütfi Özkök, 1960-1978 arası, Birleşik Amerika'da «News Week», «New York Times», «World Literature Today» (Oklahoma Üniversitesinin eski «Books Abroad» dergisi), «Encyclopaedia Britannica» (Chicago), Paris'te Aragon'un «Les Lettres Françaises»i, «L'Express», «La Quinzaine Littéraire», Almanya'da «Die Zeit», «Der Spiegel», İngiltere'de «The Observer», Danimarka'da «Politiken gazete ve dergileriyle ilişkiler kurdu, kendi alanında aranılan adam oldu. Pek doğal olarak, İsveç'in hemen hemen en büyük gazeteleri, dergileri ve yayınevleriyle sıkı bir işbirliği yaptı. Hattâ Doğu sosyalist ülkelerinden Polonya'nın edebiyat dergilerinde ozan portrelerini sergiledi.

Lütfi Özkök, gençlik yıllarının deyimiyle bu «medar-ı maişet» karmaşası içinde şiiri hiç bir zaman bırakmadı. Yaşadığı ülkenin sanatçılara tanıdığı fırsatlardan da faydalandı: 1966'da, İsveç Hükümetinin verdiği iki yıllık sanat bursu sayesinde çalışmakta olduğu Şehircilik Bürosundan ayrıldı, kendini tamamiyle sanat çalışmalarına adadı. İlk göz ağrısı şiirin yanında, ozan portrelerini gerçekleştirme çabalarını, alınyazısının bir kaprisi olarak nitelendiriyor. Ama kendisi nasıl düşünürse düşünsün, fotoğraf dalında bugün Amerika Birleşik Devletlerinden Sovyetler Birliğine kadar bütün uygar dünyada adı saygıyla anılan bir adam, bir Türk sanatçısı var, adı Lütfi Özkök. Burada küçük bir anımı yazmaktan kendimi alamıyacağım. 1975 haziranında Finlandiya'nın Lahti kentinde yapılan Uluslararası Yazarlar Kongresine birlikte katılmıştık. Konferans süresince, adları kendi ülkelerinin sınırlarını aşmış yazarların, Lütfi Özkök'ün objektifi içinde görünebilmek için fırsat aradıklarını gözlerimle gördüm... Lütfi Özkök, böylelikle, portrelerindeki özel nitelikler sayesinde çok yakın, giderek içten bir dostluğa varacak aşamada uluslar-

arası ilişkiler kurdu, birçok ünlünün en yakın arkadaşı oldu: René Char, Samuel Beckett, Maurice Nadeau, Artur Lundkvist, Guillevic... gibi.

Çeşvitli ülkelerde yalnız yazar portrelerine verdiği ağırlıkla tanınmasına karşın sanatın başka dallarında da sürekli olarak yapıtlr verdi, emek harcadı: Röportajlar yaptı, kısa metrajlı deneysel ve belgesel sanat filmleri çekti, televizyon programları hazırladı. Birçok Türk ozanını İsveççeye çevirdi, birçok İsveç ozanının Türkiye'de tanınmasında aracı oldu.

Hüsamettin BOZOK

SANAT YAŞAMINDAN ÇİZGİLER

1953 «Brödet och Kärleken» (Ekmek ve Sevda) İsveççe küçük bir şiir antolojisi: Orhan Veli, Oktay Rifat, Melih Cevdet, Fazıl Hüsnü, Cahit Külebi, Lasse Söderberg ile birlikte (Metamorfoz Yayınevi)

1964 «Warszawa» (Varşova), Resimli kitap. Folke İsaksson'la birlikte (Bonniers Yayınevi). / Sundsvall Şehir Müzesinde yazar portreleri ve Varşova resimleri sergisi. (Bu sergi İsveç'in birçok kitaplık ve müzesinde bir yıl süreyle dolaştırıldı).

1965 Sergilenen fotoğrafları, basında çıkan eleştiri yazılarıyla birlikte Foto Eäpo Yayınevi tarafından kitap biçiminde basıldı. / Danimarka Televizyonu Lütfi Özkök ve yazar portreleri üzerine 25 dakikalık belgesel bir sanat filmi yaptı ve Kopenhag Televizyonunda gösterildi.

1966 İsveç Hükümeti, sanat çalışmalarını serbestçe sürdürebilmesi için, arka arkaya iki yıllık burs verdi.

1967 Küba Hükümetinin çağrılısı olarak Havanna Sanat Şenliğine katıldı. (Küba gezisi yedi hafta sürdü) / İsveç ve Fransız basınında Küba Röportajları yayımlandı.

1968 «Kuzey Ozanları Portreleri» (Tiden Yayınevinin yıllık kitabı). / Finlandiya Yazarlar Birliğinin çağrısı üzerine Lahti Uluslararası Yazarlar Kongresine katıldı. / Bu sempozyum üzerine yaptığı röportajlar İsveç sanat dergilerinde ve Birleşik Amerika'da «Books Abroad» (Oklahoma) dergisinde yayımlandı.

1969 Danimarkalı ozan Jörgen Nash ile «Gövde Dövmeleri» (Tatouage) üzerine 16 milimetrelik, renkli, 18 dakika süren belgesel bir sanat filmi yaptı. / Bu yapıtıyla İsveç Film Enstitüsünün ödülünü kazandı. / İsveç Yazarlar Birliğine üye oldu. / Ercümend Behzad'ın «Mau Mau» şiirlerinden dördünü İsveççeye çevirip, «Ord och Bild» dergisinde yayımlandı.

1970 Birleşik Amerika, Oklahoma Üniversitesi Sanat Müzesinde «25 Ülkeden 62 Yazar Portresi» adlı kişisel sergisini açtı. (Bu sergi birçok Amerikan Üniversitesi kütüphane ve müzelerinde 1972'ye kadar dolaştırıldı).

1971 İsveç diliyle yazdığı şiirleri «Dikter utanför» (Dışarda Kalanın Şiirleri) adıyla kitap halinde yayımladı. (Raben O. Sjögren Yayınevi). / İsveç Yazarlar Birliğinin özendirme ödülünü kazandı. / İsveç PEN Kulübüne üye oldu. / İsveç Film Enstitüsünün bağımsız ekonomik desteği sayesinde oPlonyalı matematik ve atom fiziği profesörü Marek Zorawski ile Afrika dinlerinden biri olan «voodoo» (Kara Büyü) üzerine Paris'te 25 dakikalık, renkli ,belgesel bir film çekti.

1973 Yirmi beş yıldır üzerinde durduğu «Çağdaş İsveç Şiiri antolojisi (Yeditepe Yayınları) / İsveç Yazarlar Birliğinden aldığı beş yıllık çalışma bursu yaşam boyu gelirine çevrildi. / SİDA bursu.

1974 Ozan arkadaşı Göran Palm ile İsveç Televizyonu için bir Türk köyünün günlük yaşantısını saptayan dört bölümlük bir filmin yalnız fotograf makinesiyle yapımı (Bursa'ya bağlı, Marmara kıyısında bir balıkçı köyü olan Kurşunlu Köy'de). / Büyük başarı kazanan bu film genel istek üzerine birkaç kez gösterilmiştir. Bu filmin konusu ve resimleri biraz değiştirilip Devlet Yüksek Öğretim Kurulu tarafından «Bir Türk Köyü» adıyla kitap olarak 5.000 adet basıldı. / René Char'ın şiirlerini, eşi Anne-Marie Özkök ile birlikte İsveççeye çevirdi (Tiden Yayınevi). / Bülent Ecevit'in şiirlerini, gene eşiyle birlikte bağımsız haftalık «Arbetaren» sendika gazetesinde İsveçlilere sundu. / Bir süre sonra bu dört şiir Helsinki'de «Argus» edebiyat dergisinde Finlandiyalılara tanıtıldı.

1975 Hüsamettin Bozok'la, Finlandiya'da Lahti Uluslararası Yazarlar Kongresine katıldı. / De Nio Edebiyat Derneğinin şiir ödülünü kazandı. / Oktay Rifat'la Fazıl Hüsnü Dağlarca'dan seçip çevirdiği 22 şiir, İsveç Akademisinin dergisi «Artes»te yayımladı.

1976 9000 baskılı Lyrikvännen şiir dergisine, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Cahit Külebi, İlhan Berk, Melih Cevdet Anday, Bülent Ecevit ve Nâzım Hikmet'in İsveç'te yayımlanmamış şiirlerinden oluşan özel bir sayı hazırladı. / 1953'te ilk baskısı yapılan «Ekmek ve Sevda» (Brödet och Kärlen) Türk şiiri antolojisini, Nâzım Hikmet'i de ekleyerek, genişletilmiş olarak yeniden bastırdı (Tiden Yayınevi) / İsveç Televizyonu için, Küba kökenli İsveçli bir prodüktörle, Federica Garcia Lorca üzerine İspanya'da 60 dakika süren belgesel renkli bir sanat filmi yaptı.

1977 İsveç Krallık Akademisinin sanat ödülünü kazandı. / İsveç Yazarlar Birliğinden, Türkiye'de gelişen Öz Türkçeyi yerinde izlemesi için uzun süreli bir yolculuk bursu aldı. (Bu sayede hiç görmediği İç Anadolu'yu dolaştı). / Göreme yöresinde İsveç basını için renkli bir röportaj yaptı. Anayurdunda üç ay kalarak yeni ilişkiler kurdu, yeni dostlar kazandı.

1978 1944-1977 yılları arasında yazdığı «evrak-ı metrukeyi», ölümünden önce basılı kitap olarak görmek ve böylelikle dostlarına sunmak üzere Yeditepe Yayınevine teslim etti: «İçimizdeki Sıla».

1978 Gene aynı yayınevinde Yavuz Çekirge'nin katkısı ile İsveçli genç ozan Göran SONNEVİ'nin şiirlerinden seçmeler yayınladı.

1979—1980 Pariste İsveç Kültür Merkezinde yalnız dünya ozanlarından oluşan 103 tane foto-portresini sergiledi.

1981 İsveçli gazeteci Stig ARB ile birlikte Gotland adası üzerine renkli ve siyah/beyaz fotolarını içeren bir turistik kitap çıkardı.
Finlandiyanın Lahti kentinde 1963 den bu yana her iki yılda bir toplanan Uluslararası Yazarları Symposiumu'nun onuncu kez toplanması nedeniyle fotograflarından oluşan bir Jubileum (kutlama) kitabı yayımladı.
İsveç kıraliyet Akademisinin Nobel Edebiyat Komitesini oluşturan üyelerin portrelerini A.B.D. nin Oklahoma Üniversitesinde Yayınlanan World Literatur Today dergisinde sergiledi.

1982 Nisan ayında Kopenhag Güzel Sanatlar Akademisi salonlarında, haziran ayında Oslo Sanatçılar Kültür Evinde Ozan Portrelerini sergiledi.

1983 Yavuz ÇEKİRGE'nin katkısıyla Beş İsveçli Kadın ozanı adlı türkçe bir şiir antolojisini Stockholmde yeni kurulan Ada Yayınevinde yayımladı. Aynı aralık ayında Danimarkalı ünlü ozan Jörgen NASH ile birlikte, Kopenhag'da SOC Yayınevinde Bülent ECEVİT'in iki dil üzerinden oluşan şiirlerini ve Türkiyeden fotograflar içeren 216 sayfalık lüks bir kitap yayımladı. Kitabını imzalamak için Kopenhag'a editörü tarafından davet edilen B. Ecevit ayni zamanda bir kültür kahvesinde Ozan Portreleri sergisini de bizzat açmak lutfunda bulundu.

1984 Baharda kuzeyin en büyük Yayınevi olan Bonniers Förlag'da Vindarnas Väg (Rüzgârların Yolu) adlı İsveççe ikinci şiir kitabın yayınlanacak. Kabul ettiler, günah benden gitti. Bakalım nasıl karşılanacak. Neden şiirlerimi İsveçce yazıyorum diye sorma bana, bilemiyorum. Belki de bir meydan okuma. Ama öyle bir saçmalıkki! yaşamın ta kendisi, yarısından fazlasını kaybetse bile, bir gün türkçeye çeviririm kimbilir ne hale gelirler. Bilememki.

GÜLTEN AKIN

Bana elli yaşına vardığımı anımsatmanız yararlı oldu. Bir gün durup, olabildiğince durdurup herşeyi, soluklandım.

Hitchcock filimlerinden birindeki şaşkın oyuncu gibiydim uzun yıllar. Filimdeki o kişinin şaşkınlığı aptallığından değil, «kovalanan kişi» olma rolünün zorla kendine verilmesinden, üç beş yıl öncesine değin, kendimi bu kişiliğe uydurabildiğim, doğrusu, söylenemez. Ama artık, bu kovalayışa kaçarak katıldığımı söyleyebilirim. Koşarken koşarken saygıdeğer heykellerle dolu bir anıt-tepede en uca kadar geldim. Görünürde yalnızım. Ve önümdeki dik yardan aşağıya, nasıl düşmeden inebileceğimi düşünüyor, korkuyorum. Türküler, ağıtlar, ilahiler söylüyorum. Sesim gittikçe yükseliyor. Ezgilerime katılanlar çoğalıyor. Birlikte söylüyoruz. O zaman inanıyorum, korkuya yer yok. İnişim zor olmayacak.

«Bana bir masal söyler misin annanne»

«Nasıl bir masal istiyorsun Alazcan?»

«Ceylânı anlat. Sonra kurdu, sonra köpeği, sonra leyleği»

«Peki. Önce Ceylanla köpekten başlayalım. Bir varmış bir yokmuş, senin gibi bir ceylan, benim gibi bir köpek varmış. Çoban köpeği. Ceylanla çoban köpeği dost olmuşlar.»

«Olmaz olmaz olmaz. Ben ceylanım ama sen köpek değilsin annanneciğim.»

«Köpek değilim tabii. Çoban köpeğiyim. Koyunlara kurt masalları anlatırken, kuzuları kurda kaptırmış çoban köpeği.» «Dinle şimdi.»

«Minik bir ceylanla kocamış bir çobanköpeği arkadaş olmuşlar.»

«Seninle benim gibi yani.»

«Evet. Çobanköpeği kuzuları kurda kaptırdığı için ölümcül kederlere gömülmüş, dağlara koşarken...»

«Ölüm ne demek annanne?»

«Sen şimdi bu masalı dinleyecek misin dinlemiyecek misin?»

«Peki, sonunda çoban köpeği ceylanı da kurda kaptıracak mı?»

SELÇUK BORAN

Sayın Aziz Nesin'den ellinci yaşımı kutlayan ve elli yaşındaki bir yazardan dilediğince yazmasını isteyen mektubu alınca hem sevindim hem de şaşırdım: Doğum günümü kutlayanlar olmuştu ama ellinci yaşıma kimse değinmemişti; üstelik belki de bundan özellikle kaçınmışlardı. İlk kez elliy yaşımda olduğumun bilincine varıyordum; üstelik hoş bir duyguyla birlikte varıyordum: Elli yaşında olmak sevinç ve gurur veriyordu bana.

Elli yıl yaşamış bir yazardan — kendince de olsa — değişik sözler söylemesi beklenebilir. Ne var ki yedi yıldır herhangi bir kitabı yayımlanmamış bir yazarım ben. Beş - altı kitabın müsveddelerinin çekmecelerimde tozlanmasına dayanabilmek için yazar olmadığımı varsaydım hep. Yazıyorum yazmasma, yazmadan yaşayamam. Ama yazma eylemi benimle makinam, kağıtlar arasında süregelen bir ilişki sanki. Böyle bir ilişki kimseyi ilgilendirmez, ilgilendirmeyebilir.

Hikayeler kurarak düşünmeğe alıştım. Başka türden bir yazıya, örneğin söyleşiye yatkın değilim. Ellinci yaşımı, yeryüzündeki elli yılımdan edindiklerimi, elli yaşında olmanın ne anlama geldiğini belki ancak bir hikâyede anlatabilirim.

Bunun içinse zaman kısıtlı.

Yoksa Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı için yazı yazmaktan vaz mı geçsem?

Ne var ki bana «dilediğince, gönlünce yaz,» biçiminde değerli bir ellinci yaş armağanı sunulmuştu. Bunu değerlendirmeyecek miydim?

Çocukluk günlerimden birini anlattığım ve herhangi bir yazı türüne girmediği için hiçbir yerde yayınlanamayacak olan metni çekmecemden çıkardım, tozlarını üfledim.

Bekliyorum.

ORHAN DURU

Yarım yüzyılı doldurdum.

Sadece yarım olması canımı sıkıyor. Yarım yüzyıl. Bir zaman aralığının yarısı. Yarım bir kavram. Bir şeyin yarısı. Bir öğle üzeri. Bir geceyarısı. Yarı yarıya. Elmanın yarısı sen, yarısı ben. Yarım bardak su. Yarım kalmış bir iş. Yarım elma, gönül alma.

Yani tamam değil. Ben de kendimi pek tamam olarak saymıyorum bugünlerde. Yüzyıl tamamlanmış değil. Yeni bir yüzyıla gireceğiz. Çok eskiden **Orwell**'in «1984» adlı betiğini Klasikler arasında okuduğum günlerde, 1984 yılını tarih olarak çok ilerde, erişilemiyecek kadar uzakta düşünmüştüm. Şu işe bakın. 1984'deyiz. Çok mu hızlandık yoksa?

Şimdi kendi duygularımı değerlendirmeye çalışıyorum. Bu o kadar güç ki kendimi de tam anlamıyorum. Belki kısa olacak ama şöyle özetleyebilirim durumu:

Hep özgür ve bağımsız olmaya çalıştım. Ama bu amaca ulaşıp ulaşamadığımı bilemiyorum. Fazla özgür olmak bir noktada başkalarından uzaklaşmayı ve yalnızlığı gerektiriyor. Bunu gerçekleştirebilmek çok güç. Başarabilirseniz sakıncaları çıkar ortaya... Sizi bireyci sayabilirler. Bencil diyebilirler. Dolayısıyle rahatsız olursunuz. Hele içiçe yaşama geleneklerini sürdüren bir toplumda.

Hoşgörülü olmaya çalıştım. Ama bu amacıma da ulaşabildiğimi söyliyemem. Kimi konularda hiç hoşgörüm yok. Çoğu kez hoşgörüyü anlamsız bir rahatlığa ve boşverciliğe kaynak olarak düşünüyorum.

Bilimsel düşünme ve bilimsel çalışmaya çok değer verdim. Aldığım eğitimin bir parçası da bunu gerektiriyor. Yöntem olarak bilimsel düşünce kuşkuculuğu da gerektriyor. Kendi kendime kimi zaman çok kuşkucu olup olmadığımı soruyorum hep. Ama başka türlü yapmam olanaksız.

Bunun ötesinde çok meraklıyım. Meraklarım da sınırlı değil. Oradan oraya atlıyorum ve hep yeni meraklarım oluyor. Bu konuda beğenilerim de yer değiştiriyor. Açık olmaya çalışıyorum. Tüm etkilere açık. Herkes ne diyor? Başkaları ne düşünüyor? Geçmişte ve bugün. Kaynaklara gidiyorum çoğu kez. Eski tarih yazarları, eski filozoflar, bilgiler. Onlar ne demiş, neler söylemiş, yaşama hangi gözlerle bakmış. Sevindiriyor beni yeni bir düşünce bulmak. Ya da bana yeni gelen... Bunların içine herkes giriyor. Her fırsatta okumaya çalışıyorum. Kendi kendimi gecikmiş bir ülkede gecikmiş bir rönesans adamı gibi görüyorum. Rönesans yazarlarını da seviyorum.

Tüm bunlar boşuna belki. Sadece koyun resmi yapan, yaşamı boyunca bunu sürdüren bir ressama benzemek isterdim. Tek birdoğrultuda ve tek bir konu üzerinde yaşamlarını yöneltenleri doğrusu çok beğeniyorum. Kendim öyle olamadığım için üzülüyorum. Ama ne yapalım ben de böyleyim. Kendimi birden değiştirmem çok güç.

Bu kadar yılı birbirine bağlayan ise öykülerim olmalı. Öykü yazmayı seviyorum ve bu görevimi yerine getiriyorum. Yıllar boyu yazdım. Nerdeyse 1953 yılından bu yana. Bunları betiklerimde bulabilirsiniz. Betiklerim dışında da bulabilirsiniz. Öykü bitmiyor. Sürekli öykü düşünüyorum ve gene de en verimli olduğum alanın öykü olduğunu sanıyorum. Bu konuda sınırları ve koşulları zorlamak gereğini duyuyorum. Gene merak duygusu geliyor karşıma. Bu kez başkaları için duyduğum merak değil de, ne yazacağımın merakı. Ya da düşündüğüm bir öykü nasıl çıkacak ortaya? Ne gibi bir biçim alacak? Genellikle hoşlandığım biçimleri alıyorlar. Ama geriye dönüp yazdıklarımı okuduğumda insafsız olduğum çok. Kendi kusurlarımı ve yetersizliklerimi görüyorum. Ve aynı şeyi yeniden yazmak gereksinimini duyuyorum. Amerikalı yazar **Raymond Chandler** zaten iyi on tane öykü ya da roman yazmış. Bunları okudum. Ama aynı öyküyü alıp geliştirip yeniden yazdığını, birkaç kez yazdığını ve yayınladığını çok sonra öğrendim.

İşte daha yüce bir örneğe erişme çabası. Ben de aynısını mı yapmak istiyorum? Bilmem. Çoğu kez içimden eski yazdıklarımı yeniden bir biçime sokmak gereğini duyuyorum. Burada dil kaygısı öne çıkıyor. Dil kaygısı bende bir saplantı gibi. Saplantının da ötesinde tüm yazınla uğraşanların duyması gereken bir kaygı bu. Bence. Ve dilimiz o kadar eskiyor ki... O kadar çabuk eskiyor ve her yeni kuşağa yeniden aynı şeyi anlatmak zorundasınız. Ya da özel bir yüceliğe ve görkeme erişmiş bir Türkçe yakalıyacaksınız, tüm değişikliklere karşı koyacak. İşte onu arıyorum. Yalnız sözcük olarak değil, kuruluş ve yapı olarak.

Bugünlerde daha çok bilim-Kurgu öyküleri yazmaya çalışıyorum. Ya da alışılmış kalıpları kırmaya. Bilim-kurgu tutkusu değişik bir konu. Öykü yazarı olarak kuralları kırmak ve öykünün, ya da kurgunun sınırlarında dolaşmak istiyorum. Hele bizde olduğu gibi insanın basit, güncel anılarının bile öykü sayıldığı bir ülkede. Kurgu. Tüm güncelliklerin üzerine çıkıp kalıcı bir öykü yaratmak. İşte bilim-kurgu alanındaki çabalarımın gerçek nedeni. İlerde başka türlü düşünebilirim.

Ama bilim-kurgu alanının değişik ve çekici olduğunu sanıyorum. Oradan fantastik'e geçiyorum. Gerçekle gerçek üstünün arasında oynuyorum kısacası. Belki de bu yazdıklarım birşeye yaramıyacak. Olsun. Yazın acunumuzun tek düzeliğini aşmak istiyorum kısaca. Başka türlü yazılabileceğini, başka biçimler denenebileceğini göstermek ve kanıtlamak istiyorum. Bunu yapanlar da var. Özellikle genç kuşağın beni daha iyi anladığını sanıyorum, umuyorum. Becerebileceğimi bilsem oturup bir polis romanı bile yazmak isterdim. Dünya yazınının baş yapıtlarından çoğu birer polis romanı sayılamaz mı? Öyleyse. Ne diye olmasın?

Elli yaşıma bastığım günü dostlarımla birlikte kutladım. En çok konuşulan konu gazetecilik ile yazarlık ilişkisiydi. Gazetecilik gerçekte kendi yaşamını değil başkalarının, tüm toplumun yaşamını izlemeyi gerektiriyor. Bu durumdan yakınmıyorum. Tam tersine bu mesleğin deneylerime geniş katkıları olduğunu düşünüyorum. Hiç olmazsa yazdıklarıma güncelliğin canlılığını veriyor.

ELLİ YAŞIN GÜZELLİĞİ

BEHİÇ DUYGULU

Bizim toplumda karşılaştığım olumsuz görüntülerden biri, belli bir azınlık dışında çoğunluğun seçtiği uğraş alanını genç yaşta yarıda kesip, «artık bizden geçti, gençler uğraşsın, çocuklarımı yetiştireyim biraz da onlar öğrensin, ola ki benim yapamadığımı onlar yapar» görüşüne yatması oldu. Bunun örneklerine çevrenizde çok sık rastlarsınız. Beş-on yıl içinde hiçbir alanda önemli bir şey yapılamaz. O kadar kısa sürede çocuklarının da bir şey yapamayacağını düşünemezler. Bu nereden geliyor? Toplum olarak sürekli, sabırlı çalışmaya alışık olmamamızdan. Sanıyoruz ki herşey yeteneğe ya da zekaya bağlıdır ve o varsa fazla çalışmadan akan sular durur. O yüzden bizim toplumumuz yarıda kalmış çalışmalar, yarım insanlarla doludur. Geçmişi özlemle anmak, gençlik günlerini aramak, içinde bulunduğu yaşdan hoşnut olmamak genellikle o insanlarda görülür. Oysa tutulan yolda direnilirse her yaş döneminde gözle görülür aşamalar yaşanır ve geçmişe öyle özlemle dönmeye pek vakit kalmaz.

Her yeni yaş döneminde ekin birikimine eklenen deney zenginliği bir önceki dönemi geride bırakır. Olayları çözmek, güçlükleri aşmak giderek kolaylaşır. Oysa

gençlik yıllarında ne çok zaman yitirir insan. Bir şeyler yapmak, bir yerlere ulaşmak isteniyorsa o yılların özlenecek nesi var?

İnsanoğlunun yaşamı başarı ve başarısızlıklarla, yanlış ve doğrularla doludur; onu ayakta tutan, kendinden hoşnut eden hangi alanda olursa olsun başarı içinde olmasıdır. Mutlu ve mutsuz oluşumuz da buna bağlıdır. İyimserlik ve kötümserlik de öyle. Hiçbir şey yapmayan, hedefi olmayan insan kendinden nasıl hoşnut olabilir?

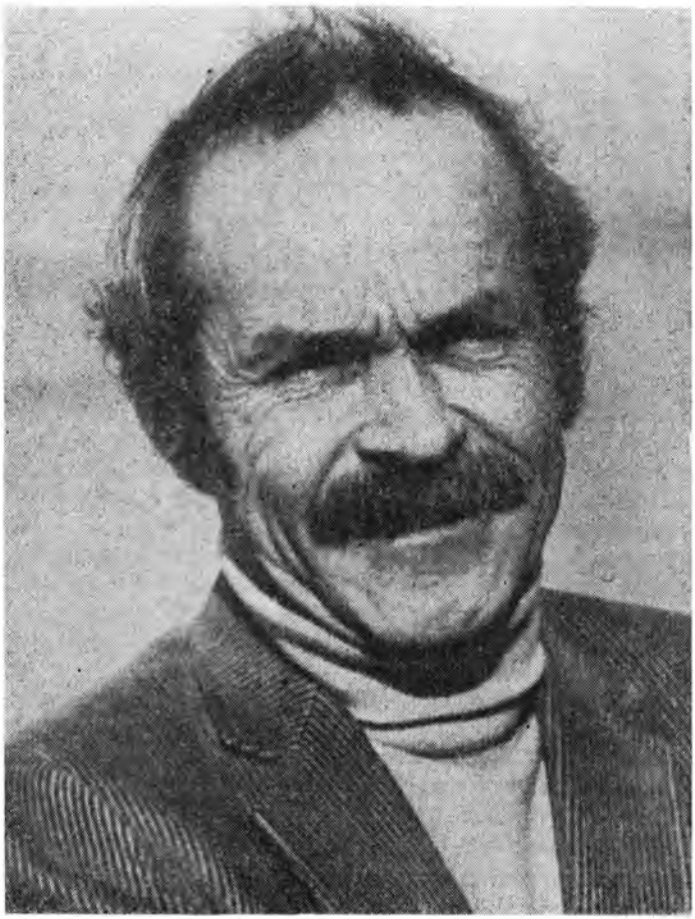
Çocuklukta büyüklerimizi çok güçlü, her zorluğun üstesinden gelebilecek, hiç yılmayacak kişiler olarak görürüz. Oysa insanın nereye kadar dayanıp, nerede pes edeceğini yaşlandıkça daha iyi anlarız. En güçlü insanların önüne boyunu aşan güçlükler çıkabilir. Enerjiyi gençlik günlerimize özgü şey saymak da yanıltıcıdır. İnsan genç yaşda da bir dönem için onu yitirebilir ve yeniden kazandığında şaşakalır. İyi, dengeli kullandığımızda o elli yaşımızda da elimizde tuttuğumuz şeydir. Ufak tefek hastalıklar dışında bu yaşlara sağlıklı olarak ulaşmak o yüzden önemli. İstencimiz dışında beklenmeyen olumsuz gelişmeler daha önce gelmişse ya da daha sonra gelecekse elbet eldn fazla bir şey gelmez.

Elli yaşın getirdiği zayıflıklar yok mudur? Vardır. Ancak genç yaşlarda sandığımız gibi dövünecek ölçüde değil. Yitirdiklerimiz yanında kazandıklarımız fazlaysa o yaş gelsin varsın!

İnsanın daha ağır, daha akıllıca koştuğu, yol aldığı yaşdır elli yaş. Olayları daha iyi ve doğruya yakın değerlendirebilir. Kuşkusuz yanlışlar gene yapılır. Nedir ki kendisi dışındakilerin atılımlarındaki doğruluk ve yanlışlık, neyin kimi nereye götüreceği daha iyi görülür. Bu da kişiyi genç yaşta yapılan gereksiz atılımlardan büyük ölçüde alıkoyar.

Ekin ve deney birikimi dışındaki ün, para, mal gibi birikimler bu yaşda birden yitirilirse toparlanmak genç yaşlardaki gibi kolay olmaz. Elli yaşın olumsuzluklarından biri budur. Toparlanmadaki güçlük bazılarının sandığı gibi enerjinin azalmasından çok kalan zamanın kısalığındandır. Bu yaş, birikimlerin üzerinde insanın daha hızlı yükseleceği yaşdır, onlar kayıp gitmişse yeniden başa dönmek çoğu kişi için kolay olmaz. Birikim çok yönlüyse insanın ayakta kalışı daha kolaylaşır. O yüzden sipsivri yükselmelerden kaçınmak gerekir. Yükselmeyi yan ögelerle beslemeliyiz.

İnsan yaşamını sıfır-on yaş, on-yirmi yaş, yirmi-otuz yaş gibi dönemlere ayırmak yanlış değil, çalışmalarımızı hızlandırmamız yönünden faydalı. Her dönem bir önceki dönemden daha verimli geçiyorsa yeni dönemlere gelmek bizi niye üzsün! Elli-altmış yaş dönemini öncekilerden daha verimli geçirebilirsem, sağlığımda önemli sorunlar da çıkmazsa altmışımda daha güçlü olacağıma inanıyorum. Ancak daha güçlü olmak için o yaşı beklemek gerekmez. O yaşdan da korkmadığımı belirtmek için vurguluyorum.

MUZAFFER İZGÜ

Yuvarlak Yaş Dönümü, yarım yüzyıl, dile kolay ,bizim gibi geri kalmış bir ülkede yaşı elliyi bulmak, elli bir'e doğru yol almak.

Daha geçen gün okudum, on beşlik bir genç portakal kabuğuna basmış, kaymış, başını taşa çarpmış, siz sağolun. Ben de portakal kabuğuna basabilirdim. Balkondan saksı düşebilirdi başıma. Ben öldükten sonra da, fesleğen saksısının sahibi bayan, «Ay gerçekten öldü mü?» diyebilirdi, balkon penceresinden bakarak, bir elinde de delikli kepçe.

Hani o televizyon proğramlarına kızıp da televizyonunu kaldırıp dördüncü katın penceresinden fırlatan adamın sinirine kurban gidebilir, bir televizyon alıcısının altında kafam tuz torbası gibi dağılabilirdi. Ama biliyorum, yine de televizyon proğramları düzelmez, ben öldüğümle kalırdım.

Bindiğim minibüsün sürücüsü Motor Hasan, o günü araç sahibiyle tutuştuğu kavgadan sonra, gücü direksiyona ve bana yetince, ölüme birlikte gittik son hızla, birlikte döndük son hızla. Oysa ki Motor Hasan'la birlikte ölebilirdik, minibüsün ön camına yapışarak.

Tüpgazın kaçırıp kaçırmadığını mutfağımda kibritle deneyen tüpgaz teknisyeniyle birlikte havaya uçabilirdim, yere düşmemecesine. Ama yaşama şansı yü-

zünden ayda bir, iki ayda bir aynı havaya uçma numaralarına devam ederek bu yaşa geldim.

Zelzele olmuyor şu sıra oturduğum kentte, olsa bile fazla sarsmıyor. Eğer ki çok sarssa, şiddetli olsa sarsıntı... Nerden bileyim ben, bir apartmanın en üst katında oturuyorum, nereye uçardım kimbilir, masamla, karyolamla? Tavana delik açmak için gelen adam, deliciyi dayayınca betona, «Abi bu apartmanda hiç çimento kullanılmamış mı?» diye sordu da...

Hastanede ölebilirdim, hem de hazik nazik ellerin bakımının altında. Ameliyatta bayıltıcıyı fazla verebilirdi hemşire hastabakıcı, operatörün o günü kafsı bozuk olabilirdi, «Bu öldü, sıradakini getirin» diyebilirdi. Ya da, doktorsuz hastanesiz ölebilirdim, ufacık bir hastalıktan kuş uçmaz kervan geçmez bir dağ köyünde.

Ah bedenim... Lahmacun yerim zehirlenmem, kokeriç yerim ölmem, sandöviç yerim bayılmam. Tüm hileli yiyecekler cici cici paketlerle soframa gelir, yerim, hiçbirşey olmam. Sahte, uyduruk ilaca bile midem bana mısın demez. Bu yüzden büyük fedakarlıklarla, hiçbirşeyden çekinmeden ülkeme ayak uydurmasını bilen bedenime teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Bir kurşunla ölebilirdim, nereden gelir belli olmaz, ya durduğu yerde ateş alır silah, ya da yüreğime dayanır, «Yeter yaşadığın» denir. Bir çekirdek, yüreğin karıncıklarından kulakçıklarından birine girer, çıkar, tamam.

Çocukluğum...

Nasıl da yaşamış gelmişim...

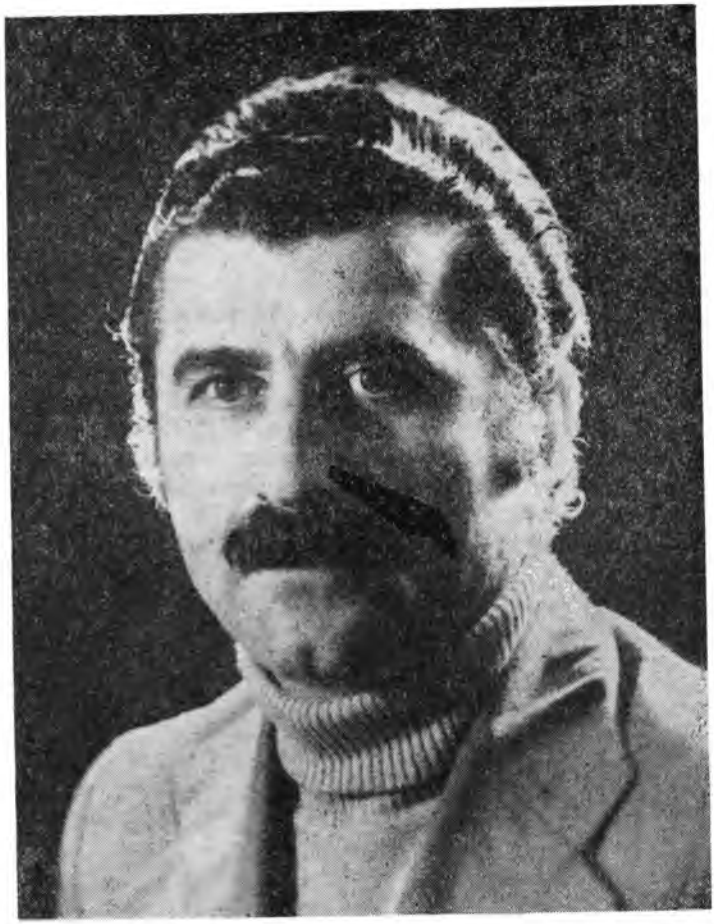
Yememişim, aç kalmışım. Ölmemişim, Müşerref çocuk veremden gitmiş, ben verem olmamışım.

Pamuk tarlasında, Yüreğir Ovasında, çoluk çocuk sapır sapır dökülmüş, ben kalmışım. Gecekondu sokaklarında, donsuz hırkasız dolaşmışım, akciğer yangısına bile kafa tutmuşum, Sait ölmüş. Kerim ölmüş, ben ölmemişim. Ah, unutulur mu Kerim, unutulur mu Sait!..

Kavlı çakmağı gördüm ilkin, elektronikini şimdi.

Gramofondan videoya... Yuvarlak yaşımın köşeleri çok. Bu köşelerde neler gördüm, savaş zenginleri, üçkağıtçılar, düzenbazlar, madrabazlar... Ölünce, ne kocaman ölüm duyuruları çıktı gazetelerde bu üçkağıtçılar, madrabazlar, düzenbazlar için, çarşaf çarşaf...

Şu elli yaşımı nasıl geçirdim, diyorum, bazan kendime. Bir bakıyorum da yazı makinamın içindeki ak saçlarıma, «Elli yaş da yetermiş insana» diyorum.

LÜTFİ KALELİ

Saygıdeğer Aziz Nesin,

5 Kasım 1983 tarihli mektubunuzda «yazın sözlüklerinden elli yaşında» olduğumu öğrendiğinizi belirterek, «Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı»nda «yuvarlak yaş dönümleri»ne gelen yazarlara ayrılmış bölüm için benden de —yazmaya sınırlandırmayan, son derece cömert davranışınızla— yazı istemenize hem sevindim, hem üzüldüm.

Sevindim; elli yaşına gelme mutluluğunu sizin mektubunuzla tattım.

Üzüldüm; evet, şu yazın sözlükleriyle ansiklopedilerin sizi de yanıltmış olmalarına ve benim böyle bir yazıyı bu yıl için yazamayacağıma üzüldüm.

Rahmetli Behçet Necatigil'in «Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü»ne ilk alındığımda doğum tarihim 1933 olarak çıkmıştı; «mürettip hatasıdır, daha sonraki basımında düzeltilir» diyerek üzerinde durmadım. Ancak bu hata, adı geçen sözlükte düzeltilmediği gibi, burayı kaynak alan daha başka sözlük ve ansiklopedilerde de aynen yinelendi. Bu sözlükleri ve ansiklopedileri hazırlayanlar belki ilgilenirler diyerek son çıkan «Vakarlı Mamo» romanımın ön sayfasına benimle ilgili doğru bilgileri aktardım. Fakat, maalesef, bunlar içersinde araştırmaya dayalı, tamamen «telifçi» çalışma yaptığını büyük reklamlarla ilan eden «Yurt Ansiklopedisi» bile

aynı hatayı, hattâ üstüne üstlük daha da beter eksiklikleri ve ayıplıkları yapmakta bir sakınca görmedi.

Hâlâ yaşadığım ve yanlışlıkları düzeltmeye çalıştığım halde, hakkımda yanlış bilgi vermekte —bu arada başkalarını da örneklemek olası— inatla israr eden sözlük ve ansiklopedi yayımcıları, kimbilir, bizim bilemediğimiz yaşamını yitirmiş nice yazarlarımız hakkında ne tür yanlışlıkları sürdürmektedirler.

Saygıdeğer Ağabeyim,

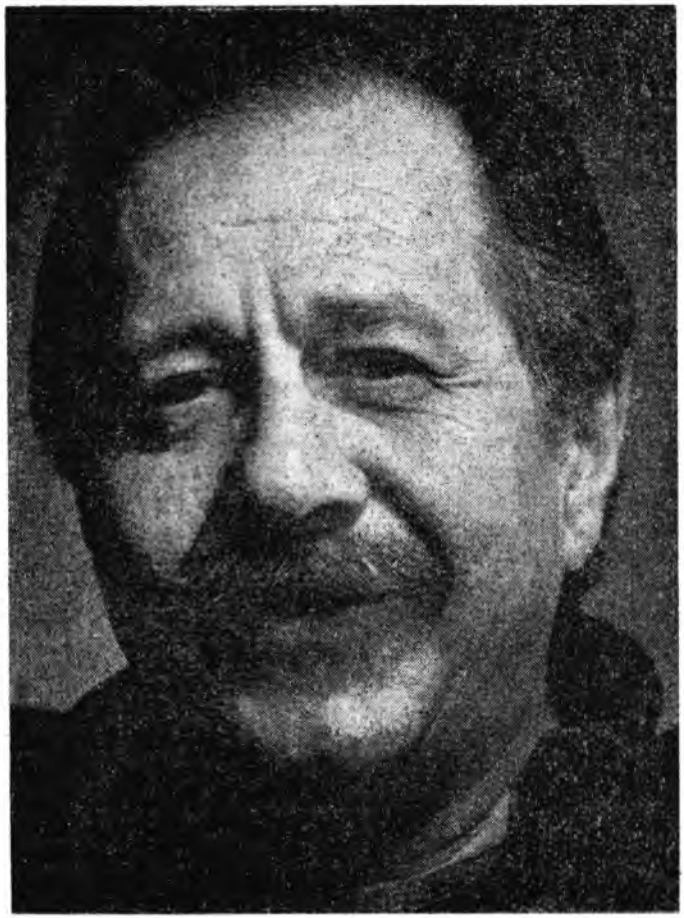
Doğumum 1933 değil; 1939'dur.

Demek ki, benim, sözünü ettiğiniz bölümde yeralabilmem için taa 1989 yılını beklemem gerekecek.

Ölmez de sağ kalırsak, altı yıl sonra yine sizin o çok «candan» anımsatmanızla, bu kez gerçekten elli yaşına gelmiş olmanın heyecaniyla birşeyler yazmaya çalışırım, ve bundan da büyük bir onur duyarım.

Eğer lütfeder bu mektubumu yayımlarsanız, hem bir yanlışlığı düzeltmeye yardımcı olmuş, hem de bana altı yıl önce tattırmış olduğunuz «elli yaş» mutluluğunu bir kez daha yaşatmış olursunuz.

En içten saygılarımla sağlık ve başarılar dilerim.

AHMET OKTAY

HER YAZI ZAMANA BİR YOLCULUK

Yitirilmiyor zaman, tam tersine; bulunuyor: Nice acılardan ve mutluluklardan, nice yenilgilerden ve utkulardan, nice ölümlerden ve doğumlardan sonra. Proust, yapıtına **Geçmiş Zamanın Ardında** adını verirken sadece yazınsal amacını vurgulamakla kalmıyor, işinin özüne ilişkin bir doğruyu da dile getiriyor: Yazar çünkü, tıpkı kazıbilimci gibi zamanın katmanlarında derinleştikçe, bulduğu parçaları bölümleyip yerleştirdikçe kendisinin ya da başkasının gerçeğine **yaklaşabiliyor.** Proust ile hiç bir düşünsel, yazınsal yakınlığı bulunmayan Neruda da kitabına **Yaşadığımı İtiraf Ediyorum** adını sanıyorum ayni nedenle veriyor. Gizlenene, derine itilene aittir her şey: Ilık bir yaz akşamında komşu bahçelerden yükselen, ama neye ilişkin olduğunu bir türlü anlayamadığımız sesler, balıkçı teknelerinin uzakta, çok uzakta göz kırpan fenerleri, yeni kentlerin hiç alışık olunmayan, yine de bir bir öğrenilen sokak adları, bir mitingi alanının kalabalığı içinde görülüp yitirilen nicedir özlenilmiş bir dost yüzü: Bunlardır işte itiraf edilen. Bütün bir geçmiş yani. Neruda gibi bir itirafta bulunabilmek için, insanın kendi kendisine de başkalarına da şunu bir kaç kez açıklamış olması gerekli: Bir geçmişim var. Oysa bu, bir **bellek** edinebilmeyi, başka türlü söylemek gerekirse; bir çınar gibi gününün

içine kök salabilmeyi, ona sonuna kadar temellük edebilmeyi gerektiriyor. Kuşku yok: Bellek ileri doğru da işleyebilir geriye doğru da. Abdülhak Şinasi Hisar'ın belleği geriye dönüktür elbet, ama bu olgu, onun kendi gününü derinlemesine yaşadığı, özümlediği ve biriktirdiği gerçeğini değiştirmez. Hisar'ın hâlâ tartışılabilir bir yazar olmasının nedeni, bana öyle geliyor ki; metinlerinde toplumsal ve bireysel bir zamanın dışlaştırılabilmiş olmasıdır. 50 yılın, belki hep öyle söylenildiği için artık bana da biraz hüzünlü gelen şu gündönümü saatinde, yazarın tek amacının bir «zaman bilinci» erinmek olduğuna iyiden iyiye inandığımı anlıyorum.

Burada, pencerenin önünde oturmuş, Aralık ikindisinde her dakika biraz daha silikleşen görünümü seyrediyor, yeşilliğini hiç yitirmemiş çamlara sokulan yapraksız ağaçlara kalıyor, birden hiç sevmediğim bir yazarın, O. Henry'in insanı yaşamla ölüm, doğalla yapay arasındaki ilişkiyi düşünmeye zorlayan «Son Yaprak» adlı öyküsünü ansıyorum. 50 yılda böylesine ne çok «zaman yolculuklarım» oldu. Tehlikeli, dayanmaya yürek isteyen yolculuklar. Kaptan Ahap'ın sonul ve vurucu amacını kendimin kıldım, öylesine kendimin kıldım ki, tahta bacağımı nete eklendiği yer, rutubet ne zaman artsa derinden derine sızlayıp durdu. Alnım ateşler içinde, ülkemin ve sarayımın sessizliğini yırtabilirim umuduyla sabuklayıp durdum: «Yaşamak mı yoksa ölmek mi, mesele bunda. Kör talihin sapanlarına, oklarına zihninde tahammül göstermek mi daha mertçe olur, yoksa kaygıların ummanına karşı silahlanıp onları yo ketmek mi?». Sapsarı bir yüzle, alnımda boncuk boncuk ter, gecelerce Kirilov'un yanı başında oturdum. Göğsümü parçalayıp o büyük, kapkara umutsuzluğumu göstermek istedim. Ama geçmişten şimdiye yapılan yolculuklar da var: Yağmurun aralıksız yağdığı, arada sırada silah seslerinin duyulduğu bir kış İstanbul'u gecesinde, bir gecekonduda, önümüzde küllenmiş mangal, Şigalev'le karşı karşıya oturdum. Yarı açlıktan yarı yorgunluktan avurtları çökmüş yüzünde, son bir alevle parlayan gözlerine baktım. Sonra bulabilirim umuduyla, sabaha kadar, kentte olduğunu kesinlikle bildiğim Verhovensky'i aradım.

Ah! Kapital'in içine doğru çıktığım o büyük yolculukta ansızın önümde beliren ve hangisine girmem gerektiğine günlerce karar veremediğim dört yol ağızları; geriye dönebilmek için bu görkemli, bilinmezliklerl dolu ormanda bellediğim kerterizler. Ah, altının ve paranı ngizemi! Ah, İngiliz kömür ocaklarında çalışan, atölyeleri dolduran ve nefes alıp verdikleri uykularında bile duyulamayan çocuklar Barikatlerin ve Sirkeci'nin çocukları.

Oğuz Haluk, yalnızca geceyi mülk edinmiş, insana biraz hüzün veren Oğuz Haluk; meyhanelerin, barların, esrar tekkelerinin, ucuz otellerin, apartman paspaslarının, parkların, ödünç alınan ve satılan paltoların seyrek sakallı «hayaleti»; havi dökülmüş siyah kaşe pantolonu ve yünlü siyah gömleğiyle Sirkeci Gar Lokantası'ndan içeri giriyor. «Lez Abazan» şiirini cevinden çıkaracağını umuyorum, ama o, rakısını doldurmadan önce «Bu şehri çocuklar kuşatacak» diyor. Ama belki de benim bunu söyleyen. Burada, camın önünde: Çocuklar. Ki, Ece Ayhan, onları yıllar önce ve sonra, «devlet dersinde» öldürmüştür. Aslında düş bunlar ,bir yanılsama: Burada Selahattin Hilav ve Güner Sümer'le oturuyorum. Sabah ya da gece olmasının hiç önemi yok: Gelmiyoruz da gitmiyoruz da. Limonlu votka içiyoruz ve Güner saçlarını kestiriyor. Gözleri kapalı, «ninni»yi duyuyor, unutamadığı, bu kara zamanın çok öncesindeki ninniyi. Güneşin perdelerin arasından odaya dolması gibi gülümsüyor sonra, Ankara'da Kulüp Feyman'da yaptığı gibi sarılacakmış castro bakıyor ve hançerini saplıyor: «Artık kediler gibi kaybolmanın zamanı geldi». Yoksa Adalet mi söylüyor bunu çok sonra, Cağaloğlu yokuşunda ve çiseleyen yağmurun altında. Ama hayır, yazacağım bir şiirde geçiyor bunlar.

«Yazmasam deli olacaktım» diyor Sait Faik. Besbelli: Deli olmazdı. Önemli olan

da bu değil zaten: Bir yapaylığın gerçekliğin yerine nasıl geçebildiği. Yazar bunu hiç mi hiç düşünmeden, dahası, bu yerine geçmeyi başarıp başaramayacağına bile emin olamadan başlıyor yazmaya. İnancası olmayan tek uğraştır yazarlık. Bir tür intihar girişimi yani. Bir birey kendini hangi amaçla ve neye güvenerek daha işin başlangıcında yazar diye adlandırarak öteki insanlardan ayırır? Önünde yüz yılların erozyonuna uğramamış bunca yazar varken. Bana «En büyük şair olduğuna inanmıyorsan niye şiir yazıyorsun?» diye soran Adnan Benk'i de düşünerek ve kesinlikli bir yanıt olmadığını da bilerek şöyle diyeceğim: Bir rekabet sorunu değil yazmak, doğal bir paranteze alma (epoche) sorunu. Kuşkusuz, «epoche» sözcüğünü burada yalnızca yazınsal bağlamda kullanıyorum. Önce bir nesne-içerik olan kitabın, dolayısıyla yazı'nın büyüsüne kapılan kişi, kağıdın başına ilk oturan kişi sanıyor kendini. Biliyorum: Bir aygıt (yayınevleri, dergiler, edebiyat öğrenimi vb.), bir pratik (şiir, roman vb. yazmak) ve bir gelenek (izlekler, yazarlarla birliktelik vb) içinde başlanıyor yazarlığa. Ama yine de, bir öncekini aşmak ya da geçmek değil amaç. Bu yüzden, o ilk girişimi «büyü» sözcüğüyle karşılamak zorunda kalıyorum. Ama çoğu kez gerekçesi bulunmayan bu «ilk adım» atılır atılmaz, insan yazmak için her masaya oturduğunda, daha önceki yazınsallığa ilişkin olan her şeyi unutuyor sanki, bilici yerine geçiyor. Kendine ilişkin olanla ilgileniyor yalnızca, salt zamanını bilmek için. Atladığı uçurumu ancak düşerken, düşüş sürdüğü sürece tanıyabiliyor. Sonrasıysa kesiksiz bir araştırma. İşte bu yüzden, ilk adımlarını atarken bile hemen her yazarın anladığı tek olgu şu: Yetkin biçim ve biçem yoktur. Hiç bir yazı tam olarak bitmez çünkü.

Gerçekten de, önceden bilmek ya da Rimbaud'nuin Bendelaire'in şiirini anarken kullandığı sözcüğü seçerek söylersem; görmekse yazıyı olanaklı ve zorunlu kılan, bu yetinin yazın'ın ötesindeki kaynaklardan edinildiği bile söylenebilir sanıyorum. Gören olabilmek ne kadar da zor aslında. Yaşanılan zamanın olumsuz içeriğini anlamak yeterli değil çünkü, bu içerikle birey olarak pratik düzlemde çatışmak gerekiyor. Hegemonik ideolojinin ötesine geçebilmekte içinde kalarak trajik olabilmek te ancak böylelikle olanaklı. Çorak Ülke'nin gizi burada sanıyorum. Söylemek bile fazla: Memleketimden İnsan Manzaraları'nın da. Toplumsal yaşamla da yazınsal yaşamla da mutlak bir onaşm (concencus) sğladığında, yazın, devrimci bir atılımı olanaklı kılan bir bunalım dönemine girmiş demektir. Ama bunların hiç birinden haberdar değildir ki ilk sözcüğünü kullanan. El Derado'nun adını duymuştur yalnızca Gelgelelim bu kadarı yeterlidir yola çıkmaya.

Bu yolculuğa, ortaokul öğrencisiyken Ankara'da başladım ben. Sözcükleri seçtim mi, yoksa yazgım mıydı sözcükler? bilemiyorum. 50 yaşında bilebildiğim, daha doğrusu anımsayabildiğim şu: «Gece», «rüzgar», «yalnızlık», «kedi», ama hepsinden önemlisi; «ölüm» elimdeydi. Dilediğim gibi «kullanabilirdim» onları. Kuşku yok: Duyduğum, okuduğum, benden önce kullanılmış sözcüklerdi bunlar. Ama ne önemi vardı. Bunları kullanabileceğimi anlamıştım. Bundan sonrasıyla ölümüne bir araştırma, dediğim gibi: Çünkü bir türlü o yetkin biçime ulaşamıyacağmı biliyor insan, gizliden gizliye. Aslında, kendi adıma şunu isterdim: Hiç bitirilmeyen, bitirilemeyen bir metin yazmak. Sonuna bir türlü ulaşılamayan, her türü içeren bir metin. Belki, ancak bu tür bir metin, ne olduğunu hiç anlamadığım, gerekliliğine de inanmadığım «içten» nitemine hak kazanabilidi. Çünkü, yazın'ın içtenlikle bir ilgisi yoktur. Kendisi gerçekliğin bir dönüştürümü ,dahası bir yeni-gerçeklk olduğuna göre... En kişisel göründüğü noktada bile, «yazı» içten değildir, tam tersine: Alabildiğine kurmaca'dır. İçeriği ve biçimi/biçemiyle. İlahi Komedya'nın ne ilgisi olabilir ki «içtenlikle»? En başarılı yapıt, yazılmış olduğunu, içinde çözülmesi gereken bilmece(ler) bulunduğunu sezdirebilen yapıttır. Okurla özdeşleşmek değildir

yazarın amacı, kesinlikle. Yani okura gerçekliğin **aynını** sunmayı hiç bir zaman öngörmez. Oscar Wilde'ın o çarpıcı öyküsünü anımsamanın tem sırası: Çevresindekilere her gün olaganüstü peri öyküleri anlatan biri, günün birinde gerçekten perilere rasladığında ormanda, akşam **anlatacak** bir şey bulamaz. Rousseau'nun **İtiraflar**'ı ya da **Yalnız Gezerin Notları** yalnızca özel yaşama ilişkin iç dökmeler değildir ki. Önemleri yazı olmalarından, yeniden kurgulanmış olmalarından gelir. Çünkü insan, bir kez başladı mı, artık yaşamının sonuna kadar bir **yazar** olduğunu unutamaz. Toplumsal yaşamla ilgisiz ya da yaşamın yerine geçirilebilir, ona **aşkın** bir ürün değildir elbet yapıt. Tümüyle yaşama **ilişkindir** ve ancak bu sayede bilişsel bir işlev yapabilir. Ama bu işlevi, **yansıtmaktan** çok **kurarak** gerçekleştirebilir.

Şu anda ben de kurmaya **çalışıyorum**: Yaşamıma ilişkin bir metin **üretmeye**, kurmacayla gerçeği eklemelemeye uğraşıyorum. Yazarken buluyorum geçmişimi ya da geçmiş gerçeğimi. Doğduğum yerin önemi olduğunu sanmıyorum. Öyle ya Ankara'da ya da Adana'da doğmuş olmam neyi değiştirebilir? Önemli olan nasıl ve ne zaman **büyülendiğim**. Sorunları bulanıklaştıran bu tür sözcükleri kullanmam genellikle, yine de var böyle bir olay. Büyücü de babaannem.

İşte koşa koşa okuldan geliyor, Sümerbank'ın kumlu gri kumaşından dikilmiş önlüğümü, beyaz yakamı çıkarıyor, alelacele dersimi yapıyor ve babaannemin yanına gidiyorum. Kahverengi cildi eskimiş **Ekmekçi Kadını** açıyor ve okumaya başlıyorum. Babaannemin gözleri kataraktlı çünkü. Ben okurken, onun dinlemekten çok, okuyabildiği o eski günlerine döndüğünü, başka serüvenlerin peşine takıldığını, ancak çok sonraları anlayabiliyorum. O kahverengi cildi açıp ilk cümleyi okuduktan sonra yeni bir yaşama geçtiğim kesin. Cennetim ve cehennemim kitap oluyor böylece. Hâlâ da öyle. Rultabiy'le birlikte **Sarı Oda**'nın gizini çözmeye uğraşıyorum. Alman Kayser'ini küçümseyen Arsen Lüpen mi ben miyim kesinlikle çıkaramıyorum. Mançalı beni şaşkına çeviriyor, **Kürek Cehennemi**'nde hıçkırıyorum. Ama **Deliliğe Övgü** de aynı tadı veriyor bana. Bilerek seçiyorum sözcüğü: **Tad**. Öğrenmekten zevk alabilmeli insan. Einstein'ın «asansörüne» de aynı duyguyla bindim. Geçenlerde Okuduğum **Kara Delik**'in içine de aynı keyifle «düştüm». Gelgelelim ilk cinler'im, şairlerdi elbet. İyi kötü **hâlâ** sürdürdüğüme göre şiiri ,onlara bağlı kaldığım, bir **çarpılmış** olarak yaşamayı seçtiğim kesin.

Doğduğum yerin değilse de yazmaya **başladığım** yerin önemi var. Ankara'ya dönüyorum bir kez daha: **Yılmaz Arkon**'u **(Gruda)** buluyorum. Orta ikideyim, o Ticaret Lisesi'nde. İki sınıf yukarda benden. İncesu'dâ ya futbol ya da poker oynarken tanıştık. Besbelli «adam» olmayacağımız. Arkon da şiir yazıyor, benden de biraz daha özgür. Ankara'da Ulus Alanı'nda, heykeli biraz geçince sağ kaldırımda iki katlı İstanbul Pastanesi vardı. Bir gün «tanıştığı» şairler'e tanıtmak üzere beni de götürüyor oraya. **Osman Attila** o saçları iyice kırlaşmış şair. Orada adını şimdi çıkaramadığım, sürekli bektaşi ve alevi nefesleri okuyan, ikimizin de hoşlanmadığı yaşh biri daha var. Sonradan «gulamperest» olduğunu öğreniyoruz geçtiğimiz **öteki** çevrede. O yılların, yani 1948-1949'ları niki önemli olayı şu: İlkin, Gruda bir akşam üzeri alı al moru mor düşüyor: Elinde Suut Kemal (Yetkin)in **Edebi Meslekler Tarihi**. Sarı kapaklı «korkunç» bir dünya. O güne kadar «hece» vezni şiirler yazıyorum. Ama, kitabı okuduğumun ertesi günü, kesinlikle dadizme ve sürrealizcü «girişimimiz», hemen kestirilebileceği gibi, ilk «edebi çevre»mizde tutulmuyor, me geçiyorum. İlk şiirimi de yazıyorum elbet: «Renkler Senfonisi». Bu gerçeküstüağır eleştirilere uğruyor ama; zaten o «çevrede» kalmaya fazla gönlümüz yok. Bu gönülsüzlük, ikinci «olay»la ilgili: **Yılmaz**, okulu astığı günlerden birinde, şimdi Opera Alanı diye anılan Hergele Meydanı'nda, hemen Ticaret Lisesi'nin arkasına düşen

Onbeşinci Yıl Kıraathanesi'nde bilardo eğitimini geliştirirken «başka» bir şairle ve grubuyla tanışıyor: Ahmed Arif. Hemen ben de düşüyorum kahveye. Ahmed Arif, yanağında Diyarbakır çıbanı olan, esmerce biri. Belki de durmadan sigara yaktığı için olacak, elleri dikkatimi çekiyor hemen: İnce kemikli, upuzun parmaklar; işaret ve orta nikotinden kahverengileşmiş. Giyimi tertemiz. Bendeki temiz, hatta «şık» giyinme merakında galiba ondan edinilme. Çünkü, sonraları şu öğüdü veriyor: «Bir gömleğin olsun, ama zaman yıkanmış ve ütülü olsun. «Kahvenin, arnavut kaldırımlı sokağı gören ön masalarından birindeyiz: bir iki sırt hammalı, Gazi Lisesi'nden öğrencilere ahmak ıslatandan kaçışıyor. Beni son derece etkileyen bir vurgulamayla okuyor Ahmed Arif: «Temsil bir akşam üstüdür Şarabi/Bahçeler ve dağlar üzre hükümran/Tam dünyayı dolaşmak saatindesin/Ay ışığı su içer birazdan/Kızarmış kalçalarını çanlar/Alabildiğine vurur/Sen çocuk tulumunda matbaa mürekkebi/Rüsv olmuş ellerinin emeği/Manşetlerde kilometre kilometre yalan/Sallanır durur/Bir akşamüstüdür katil muhteşem»... Çalışan halkın dünyasma yağmurun usul usul çiselediği bir ikindi vaktinde, o kahvede giriyorum böylece. Türkiye'de benim kuşağımm da benden sonraki kuşakların da, toplum sorunlarına kuramsal düzeyden değil şiirsel düzeyden girdiği söylenebilir. Ne yazık ki, yakın zamanlara, çok yakın zamanlara kadar sosyalizme giriş hep yazınsal açıdan olmuş, emekten yana tavır almnın tüm kurmsl ve kılgısal sorunları çözmeye yeterli olduğu sanılmıştır. Bugün bile solcu çevrelerde iktidarda olan yazınsal söylem kipi siyasal düzeyi birincil saymaktadır. Şiir Siyasal işleve indirgenmektedir büyük ölçüde. Düzeylerin görece özerkliği düşüncesine daha bir süre ulaşılamayacağı kanısındayım bu yüzden.

Şiirin son kertede ve içinde yer alınan ideoloji dolayısıyla ister istemez siyasal bir yönseme yansıttığına kuşku yok, ama bu ,şiiri siyasal bir araç saymaktan çok farklı bir yaklaşımdır. Somut gerçekle, başka bir söyleyişle kendimin, yakın çevremin ve gözleyebildiğim emekçi kesimlerin gündelik yaşamıyla siyasa arasındaki ilişki, bu ilişkinin düşünsel ve kılgısal dışavurumu, her zaman temel sorunum oldu sanıyorum. Somut uzam ve zaman,. gündelik yaşamın ayrıntıları, adlar, siyasal düzeye gönderme yapabilen nesneler, tarihsel ve güncel olaylar; bunlarla kurmaya çalıştım şiirimi. Düşüncelerle ve savsözlerle değil.

Noktayı koyduğumda ansıyorum: Yaş dönümüme ilişkin bu yazı gibi ilk şiirim de Aziz Nesin'in yönettiği bir dergide çıkmış 34-35 yıl önce: Gerçek'te. «İnsanlar fırınların önünde beklemesin» gibi dizeler içeren bir şiir: Demek, fırınların önündki kuyruklar açlığın simgesi olarak görünüyormuş bana ya da o günlerde toplumsal yaşamın gerçeğiymiş bal gibi. Burada, genellikle bir eğretileme sanatı olduğu vurgulanan şiirin betimlemesiz edemeyeceği de söylenmeli. Şiirin yazıldığı gündeki bilişsel işlevinin eğretileme ile betimleme arasındaki dengeden kaynaklanabileceğini öne sürmek olanaklı görünüyor bana. Eğer bir toplum kuramının ancak yaşanan günü eleştirmeyi ve yarını düşlemeyi aynı anda gerçekleştierbildiği zaman çağırıcı olacağım varsayıyorsak. Daha da önemlisi, bütünsel insan'a ilişkin utopyanın hep canlı tutulması gerektiğinin kuramsal bir önvarsayım olduğunu kabulleniyorsak. Çünkü toplumsal/kültürel yaşamdan kaynaklanmayı başarabilmiş her eğretilemenin bir yanıyla oraya ait olduğu, yani bir sonraki zamanı imlediği söylenebilir. Her snat gibi şiir de bana öyle geliyo rki, zamanın kiplikleri arasmda dolaşabilmeyi başardığı oranda varolabiliyor.

Ne var ki, bu sorunların hiç biri delikanlılık günlerimizin tadını kaçırmıyor. Önemsenmediklerinden değil elbet, henüz düşünülemediklerinden. Gruda'yla ansızın bembeyaz çiçeklenerek bizi daima şaşırtan at kestanelerinin süslediği «bulvarda» şiirler okuyarak voltalıyor, bahar ve yaz aylarında kaldırımdaki bir bölümüne te-

miz örtülü masalar konan Özen Pastanesi'nde oturuyor, bağa gözlüklerinin ardından önünden geçen yüzleri gözleyen Ataç'ı seyrediyor, Kürt'ün Meyhanesi'nde ucuz şarap içiyor, Kızılay'daki Buket Lokantası'na girip çıkıyor, zamanımızın **usta**'larını tanımaya çalışıyoruz: Cahit Sıtkıları, Orhan Veli'leri, Şahap Sıtkı'ları, S. Taşan'ları. Adları çoktan unutulan, sararmış kitap ve dergi sayfalarında kalan, izlerini kimsenin sürmediği daha nicelerini: Saçları omuzlarından sarkan, ak sakalı göğsüne bir çağlayan gibi dökülen Gaffar Güney, sözcükleri **arayarak** konuşuyor işte. Anlamlarını nice zaman önce yitirdiği, ara sıra gereksindiği sözcükler, yine de son **sığınağı**. Ama bir iki konuşma sırasında anlattığı «kıssalar»ın gerekli «hisseleri» çıkarabildim mi bilmiyorum. Dahası, hiç mi hiç bilemeyeceğim ondan bana sızanın ne olduğunu Kâmuran Bozkır'ın şiirleri nerede? Kızının bile sahip çıkmadığı Kâmuran Bozkır'ın şiirleri. Dünyaya doğru gidiyor, yaşamın oburu oluyoruz. Şiirler, oyunlar, düşler. Ne çok şeyi paylaştık Yılmaz'la, ne çok şeyi. Ama, amatördük o zaman. Şimdi her geçen gün biraz daha çevremizi kuşatan **pazar**'a çıkmamıştık. Düşler de, imgeler de, aşklar da paylaşılabilirdi. Oysa artık yazılar, şiirler küstürüyor insanı. Sözcükler birleştirmiyor, tam tersine: Ayırıyor. Olsun, yine de paylaşabildik biz.

Bu 50 yılın sonunda yalnızca yıkılan dostluklar değil yüreğimi hüzünle dolduran, ölmüşlerimi de daha sık anmaya başladım. Geçmiş, şimdi ve gelecek birleşmiş gibi geliyor bazan; öyle olmadığını, zamanın da bir **tarihi** olduğunu bilmeme rağmen. Bütün zamanları birden yaşamak olası mı? Tanpınar'ın dizelerinin gençliğimde beni niçin hiç «ürpertmediğini», başka bir çok şairin de o şirin niçin yalnızca yapısı'na takılıp kaldığını, ancak şimdi anlayabiliyorum: «Ne içindeyim zamanın/Ne de büsbütün dışında/Yekpare, geniş bir anın/Parçalanmız akışında.» Duyulan, görülen ya da anımsanan ölümler, beklenmedik zamanlarda beklenmedik sanıyordum. Mesleğimin, yani geçimimi sağladığım gazeteciliğin **rutin**'i içindeydi ölüm: Peynir fiatlarının artışı, petrole sürekli zam gelişi türünden nerdeyse doğallaşmış bir olaydı. Ama ölümler, bireysel ve toplumsal tarihin **içinde** alımlanabildiğinde, bilinçte dönüşümlere de yol açabiliyor. Sevgi Yenen olarak tanıdığım ve yıllar, yıllar sonra Sevgi Soysal olarak toprağa verilen dostumun, mücadele ve kanser olma günlerinden, mapuslardan ve sürgünlerden çıkardığı **olumlu** dersi, ölümün eşiğindeyken çıkardığı dersi yeterince anlayıp anlayamadığımızı soruyorum kendime şimdi. Öteki insanlarla **birlikte** kurtulmaya çalışan **Hoş Geldin Alüm**'ün kişisi Sema'nın dergi satmayı bırakarak eski kocasına gitmek amacıyla dolmuşa binmesinin ardından söylenen şu sözler, giderek bir «hikmet» gibi geliyor bana: «Her insandan biri olmak; şu anda Sema'ya iyi gelen tek düşünce bu». Yaşamın da yazın'ın da gizi burada belki: Bir ve ayrı olmayı başarabilmek. Buysa, insanın öyle birdenbire değil, lodosun savurduğu dalgaları yiyen kayalar, gibi aşına aşına kendi dibine çökmesine, sonunda da kendiyle uzlaşmasına bağlı. Kendisiyle **barışık** insan, bizim toplumumuzda pek görülmüyor. Farklalığımızı ancak saldırarak kanıtlayabiliyoruz. Yapılan işi değil, o işten ötürü önemsenmeyi seviyoruz genellikle. Sevgi ne kadar da uzak yaşadı bunlardan. Yaşamını tümüyle siyasaya adayan, ömrünün yarısını bu uğur'a hapislerde geçiren, ama bir **kahraman imgesi** olmaktan kaçınan Şevki Akşit de ne kadar uzakta yaşadı. Görüşmediğimiz yılların sonunda, Çağaloğlu'nda karşılaştığımızda daha dün akşam ayrılmışız gibi selamlaşarak ve karımı çok eskiden tanıyormuş gibi sevecenlikle gülümseyerek bize «boza» içiren Şevki Akşit. Boza da geçmişe karışıyor giderek. Yakında yalılar gibi **nostaljik** bir öge olmasından korkarım. Kokoreç kültürünün içinde yaşıyoruz ama, o yaşamı bir türlü nesnelleştiremiyoruz. **Estetik**'in başlıca düşman olduğunu görebilecek miyiz acaba? Kullanıla kullanıla yıpranmış, sözcükleri anlamsızlaşmış, hiç

bir gücü kalmamış bir **dille**, zamanımızı anlatabileceğimizi sanıyoruz. Toplumcu şairlerin, hece veznine dönmeleri zaman duygusunun yitimini mi gösteriyor yoksa? Olaganın, genel geçerini içine sıkıştığının farkında olmayan yazar, günde sekiz saat, çalışan emekçi kesimlerin reel-bilincini nasıl dönüştürebilir ki? Siyasal savsözler çünkü, yığınların gündelik yaşamında kullandığı sözler değil. İnsanı kendi somut yaşamının içinde **kuşatmak** gerekiyor. Mutlulukla bu yaşam arasındaki **karşıtlığı** vurgulamak gerekiyor. Kendi öz yaşamını değiştirmeyi istemedikçe, insan toplumu değiştirebilir mi? Ama bu öz yaşamı gerçekten gösterebiliyor muyuz? Kitlelere tarihin çok derinlerinden devralınan **utopyayı** gerçekten sezdirebiliyor, o utopya için «benimdir» dedirtebiliyor muyuz? Sorunun ampirik düzlemdeki yanıtı olumsuzsa eğer, neden basit: Yazar her insandan biri olmayı değil **kurtarıcı** olmayı istiyor. Ama kurtulmamış olan nasıl kurtaracak? İnsan kendisiyle her gün «hesaplaşmayıı öğrenemedikçe, doğru'nun zamanla dönüşebileceğini anlamıdıkça, bilgi'nin yenilendiğini kavramadıkça **hoşgörülü** olamıyor ki. Hoşgörü ise, bana giderek **özgün** ve **eşitlikçi** bir toplum oluvturabilmenin **önkoşulu** görünüyor. Siyasal yaşamda da sanatsal yaşamda da «baskıcı» eğilimlerle doluyuz ne var ki. Kimse, karşıtının **da** «doğrular»a değinebileceğine inanmıyor, karşıt sözü kabullenmeye katlanamıyor. Kuşku yok: Her yeni bilimsel söylem, öncekini yadsıyan ya da dıştalayan bir **paradigma** kuruyor. Marx'ın düşüncesindeki dönüşümün Hegel'in sorunsalının dışına çıktığında gerçekleştiği biliniyor. Gelgelelim, bu bile, karşı çıkılan düşünceyi **doğru** anlamayı gerektiriyor. Düşünce yaşamımızın **çok daha** verimli olamamasının bir nedeni bu galiba. Bilimsel ve yazınsal tartışmalarda genellikle kavramlardan, kuramsallaştırmalardan yol çıkılmıyor, yazarın öne sürmelerinde öngörülen **sorunun**, nesnel ve kuramsal bir önemi ve geçerliği olup olmadığı araştırılmıyor. Hedef alınan düşünce değil, yazarın kendisi. Herkes birbirinin **yetersizliğini** öne sürüyor, **nâkiller**'in yeni yorumlar getirmedikleri, daha çok yanlış bulmakla avundukları görülüyor. Söylemek bile fazla: «kalike kontrolörlüğü» de bir uğraştır. Ama okura fazla ufuk açmadığı da kesindir. Son yıllarda bilimin topluma açılması, bilimsel söylemin yalnızca uzmanlara özgün bir «kuş dili» olmadığının anlaşılması, bilimsel söylem olmaksızın mit'lere karşı çıkılamayacağının kavranması ve bilim adamlarının gerçekten **düzeyli** tartışma örnekleri vermesi, bu karamsar tabloyu aydınlatıyor. Bu gelişmeler, yazarın **yarışmacı** eğilimleri terkedebileceğini gösetriyor bana kalırsa. İnsan herkesin **önüne** geçmeyi amaçlamadan da üretebi bileceğinin farkına varabilir.

Beliren bir soru var: Ne zaman, **yazarlığımın** kaç yaşında eriştim bu düşüncelere, kanılara? İlk şiirim 1948 ya da 1949'da yayınlandığına göre, 34-35 yıldır yazıyorum demektir. Gelgelelim yazar olup olmadığımı **hâlâ** kesinlikle bilemiyorum. Çünkü yazar, dünyaya yeni bir bakış getirebilen, zamanının sorularına yanıt verebilen ya da yeni sorular sorabilen (söylemek bile fazla: budur **asıl** yazar) kişidir. Kuşkusuz, bunların tümünü gerçekleştirmek ister insan, ama ne ölçüde gerçekleştiri pgerçekleştirmdiğini kndisi kesinleyemez. Bnim diyebileceğim şu: Bir yazar olmaya **çalışıyorum**, dahası: yazmayı **seviyorum**. Bir aşk bu, aşk. Tek satır yayınlamadığım, **hattâ** tek satır yazmadığım uzun zamanlarda bile, içimden, yüreğimin en derin köşelerinden yükselen bir dürtüyle yazdım ben. Yazıyı, o bitmeyen yazıyı düşündüm hep. Kısacık bir metni bile beş on kere, en temiz biçimde yazmaya çalışmamın nedeni de bu aşk. Sözcüklerimizden **sorumluyuz** elbet, ama onların biçiminden ve biçeminden de sorumluyuz. Bu yüzden, kimi yazarları okumayı bıraktım artık. Kitaplığımı her yeniden düzenleyişimde, kimi adlara hüzünle bakıyorum: Onlarla bir daha ilişkim olamayacağını anladığım için. Geçmişimin ilk aşkları gibi onlar. İçlerinden biriyle karşılaşsam şimdi, ne konuşbailirim ki? Onu niye sevdiği-

mi bile çoktan unutmuş olduğum bir zamanda? Gelgelelim, elediklerim yalnızca gençliğimin yazarları değil. Çağdaşlarım arasında da yazarlık serüvenlerini merak etmemeye başladıklarım var. **Kalpazanlar'ı** ve **Vatikan'ın Zindanları'nı İnsanlık Durumu'nu** ve **Büyük Yol'u, Teneke Trampet'i Benim Üniversiterimi, Değişme'yi, Ses ve Öfke'yi, Şato'yu, Karamazof'ları** ve **Cinler'i** her yeniden okuyuşumda soluğum çok daha fazla kesiliyor. Üstelik **yazınsallığa** ilişkin çok daha fazla **şey** öğreniyorum. Gerçekliği yansıtacağım kaygısıyla hayal gücünü yitiren, özgün bir dil ve biçem kuramayan yazarın ne önemi olabilir ki? Yaşadığımız tarihsel dönem alabildiğine çelişkili ve çatışkılıdır, toplumumuz ise Bovary'ler, Buddenbrook'lar, Dimitri'ler, Şigalev'ler ve Jozef K.'larla doludur. Gelgelelim, yazınsalı küçümseyen, onu ikincil duruma düşüren kişi, bupnların hiç birini somutlayamaz, çok sevilen bir deyimle söylemem gerekirse, **yaratamaz.**

Anılarımla düşüncelerimin birbirine karıştığı bu «yaş dönümü» yazısında vurgulamam gereken çok az şey kaldı: **Tutarsızlığını** daha **içinde** yaşadığımız **günler**de benim de, rahmetli Güner Sümer'in ve Ülkü Arman'ın da, şimdi has bir tiyatro adamı ve araştırmacı olan Özdemir Nutku'nun da, yazmayı kesinlikle bıraktığını sandığım Bekir Çiftçi'nin de kavradığı güzelim **Mavi hareketi** ve **Türkiye'de La Bohem.** Dizgesel düşünceler değildi bizi bir araya getiren, dostluktu, **gençlikti, aşktı.** Yazını da birbirimizi de seviyorduk. Genellikle Özdemir'in evin'e toplanıyor, kitaplarla dolu odasında oturuyor (Özdemir anne-babasının yanındaydı henüz), yazar olacağını hiç mi hiç bilmediğimiz karısı Sevgi'nin demlediğgi çayı içiyor, Özdemir'in anne-babası evde değilse arada konyak karıştırıyor ve geç saatlere kdar tartışıyorduk. Ah! Güzelim kış geceleri. Yüreğimizi sımsıcak saran umut. O sıralar hızlı bir Eliot'çuydu Özdemir, ben topluculuğu savunuyordum. Güner zaman zaman bana yakın düşüyordu. Bekir de. Ülkü «tedbir»den yanaydı. İstediğimiz yazını **yenilemekti.** Arayış içinde olanlar nasıl dizgesel olabilirdi ki. Mavi, hareket sözcüğünün içermesi gereken kuramsal/kılgısal ögelerden yoksun bir dergi olmasına rağmen, yine de gençleri çevresine toplayabildi. Sürüp giden dostlupklar kurulmasına yaradığı için bile anılabilir Mavi. Usansam kalın bağa gözlüklerine dokunacakmışım kadar yakınımda durduğunu sandığım, dudaklarının kıvrımındki gülücüğün giderek yayıldığını gördüğüm Demir Özlü'yü Mavi sayesinde tanımadım mı? Bana Stockholm'dan kart gönderen «zorunlu gurbetçi» Demir'i. Fatih'teki küçük apartman katında, çalışma masasına oturmuş, mavi pelürlere güzelim yazısıyla tasarılarını anlatan, Malte'den alıntılar yapan, sonra onları Sivas'ta askerliğini yapan Ahmet Oktay'a postalayan Demir'i. Ama bu kara zaman, şimdilerde şunları yazdırıyor ona: «Kuşağımızın yarısını, belki de daha çoğunu kesip biçen 'ölüm' bizim yanımıza biraz geç olarak uğrar da, o yazarlığa ilk başladığımız dönemde olduğu gibi, bir zaman sonra gene hep bir araya geliriz.» **Manifesto** falan yayınlamadı **Mavi.** Yine de, yürürlükteki yazın anlayışına yönelttiği eleştiri ile, hem ustaların dikkatini çekebilmeyi hem de genç kuşak arasında yeni uzantılar belirebilmesini sağladı. Sonraki yıllarda, Türk şiirinde köklü bir **dönüşümü** gerçekleştiren ve «ikinci yeni» diye adlandırılan, üzerindeki tartışmalar bugün de süren «hareketin» Mavi'nin hazırladığı ortamda filizlendiği söylenebilir. A. İlhan'ın okurun ilgisini çeken bir «polemik» yarattığı kuşkusuzdur elbet, ama şurası da br gerçektir: Mavi dergisinin çevresinde toplanan şair ve öykücüler, yazının **tıkandığını** kavrayan ilk kişiler olmuştur. Bir değişme **gereksiniminin** farkına varabilmek bile önemlidir kimi zaman. Mavi'nin çoğu baş yazısı benim kalemimden çıkmadır. Ayrıca, şiirlerimin yanı sıra ilk eleştiri yazılarımı da orada yayınladım. Elbet, bugün çok farklı bir düşünsel platformdayım. Nice doğrularım yanlış oldu artık. Ama toplumcu düşünceye bağlı kaldım temelde. Yılların yazılarından **pişmanlık** ya da

utanma duymamamın nedeni de bu olsa gerek. Her zaman elimden geldiğince, becerebildiğimce dizgesel düşünebilmeye ve **tutarlı** olmaya çalıştım. Tek üzüntüm şu: O güzelim serüvenin ürünü olan Mavi'nin ne koleksiyonu ne tek sayısı var elimde. Ya bir arkadaşta ya taşınmalar sırasında yitip gitti. Belleğimin henüz gücünü yitirmemiş olması, bu yitirmenin üzüntüsünü gideriyor. Kimi zaman, evde el ayak çekildiğinde, geçmişime doğru yolculuğa çıkıyor, tümden yitirdiklerimi ve ayrı düştüklerimi bir bir buluyorum: Güner'i Yüksel Caddesi'nde Mimar Kemal ilkokulunun arka bahçesinde, Bekir'i Kız Lisesi'nin dağılma saatinde Sıhhiye Parkı'nın demirlerinde otururken, Özdemir'i Dil-Tarih'te, Ülkü'yü Piknikin oralarda. Sonra, ya tek başıma ya Bekir'le Sakarya Sokağa gidiyorum: Missuri Lokantası'nın arka bölümünde ayakta şarap içmeye.

Missuri'ye, Kürt'ün meyhanesine, Buket lokantasına, İstanbul'da Panayot'a, Diyamandi'ye, Lefter'e, Efendi'ye, kenti ağ gibi ören meyhanelere **özenti** sonunda mı girdik acaba? Kendi adıma, sanmıyorum. Ben boheme tanımak, konuşmalarını dinlemek istediğim şairleri, yazarları **bulmak** amacıyla dadandım. Çünkü, meyhane, toplumca **dıştalanmış** sanatçının **doğal uzamı**'ydı. Yazarın belli saate kadar oturma ve **çalışma odası**'ydı. Sabahlara kadar yalnızca «sarhoş muhabbeti» değil düşünce de **üretilirdi.** O yıllarda yazarın uzamına dış çevrelerden, özellikle de zengin çevrelerden pek giren olmazdı. Sınırdaydık. Baudelaire'in, gerçek içeriğini ancak yenilerde kavrayabildiğim bir tanımlamısını kullanarak söylersem, «kardeşçe bir fuhuştaydık». İçiyor, ama aynı hızda da tartışıyor, sorunlar üzerinde duruyor, şiirler, hattâ öyküler okuyorduk. Meyhane ve yazar-ressam masası, tüketebilen sınıflar)ın aksesuarına dönüşmemişti henüz. Ahtapotun kolları sarmalamamıştı bizi. Yani **pazar**'ın. Kavgalar olurdu elbet. Ama sabaha unutulurdu her şey. İçten içe kin güdülmezdi. Şu basit nedenle: **Rakipler** değildik eşitler'dik. Yazgımız aynıydı.

Yazın ilk günlerinde, şimdi yerinde yeller esen **Degüstasyon**'un kapısının hemen sağındaki tezgahına dikilir, açık bırakılmış kapıdan hem gelen geçen seyreder hm de taze cevizle rakı içerdik: Cansever, Eloğlu ve ben. Ömer Uluç ve ben. Ankara'da da resme ilgi duymuştum gerçi, ama beni gerek resmin grekse ressamların dünyasına sokan Ömer'dir. Kuramsal düzlemde de düşünebilen yetkin bir sanatçıydı Ömer. Kurallara uymazlığı, yerleşiğin dışına çıkabilmeyi bir sanatsal öngereklilik olarak alırdı. Hâlâ da öyledir. Resmin sorunlarına her gün biraz yakından bakabilmeyi öğrendim onunla. Çok uzun süredir görmediğim Sadi Öziş'i de anmalıyım elbet. Şişli'deki evinde kaç günler sabahlamış, resim konuşmuşuzdur. Böyle coşkuplu günlerden birinde, Fikret Mualla'nın resimlerini sergilemiştir bana. Posbıyık'ı, «Comte de Phallus»u, Artür'ü, kısaca Yüksel Aslan'ı nasıl unuturum. Elinden hiç bir yerde düşürmediği «rapido»suyla peçetelere, tabaklara, kitapların iç kapaklarına phalluslar, çiftleşen atlar ve insanlar, hüzünlü yüzler çizan Yüksel'i. O meyhane senin bu meyhane benim, ille de **maviyi** göreceğiz diye sürüklenip duruduğumuz Orhan Peker'i nasıl unuturum. Güneş'i gerçekten de karnında taşıyan Orhan'ı. Hepsine ne çok borcum var aslında. Salt bana resmi sevdirdikleri, kimi gizlerini öğrettikleri için değil. Verdikleri güzelim, sıcacık dostluk için.

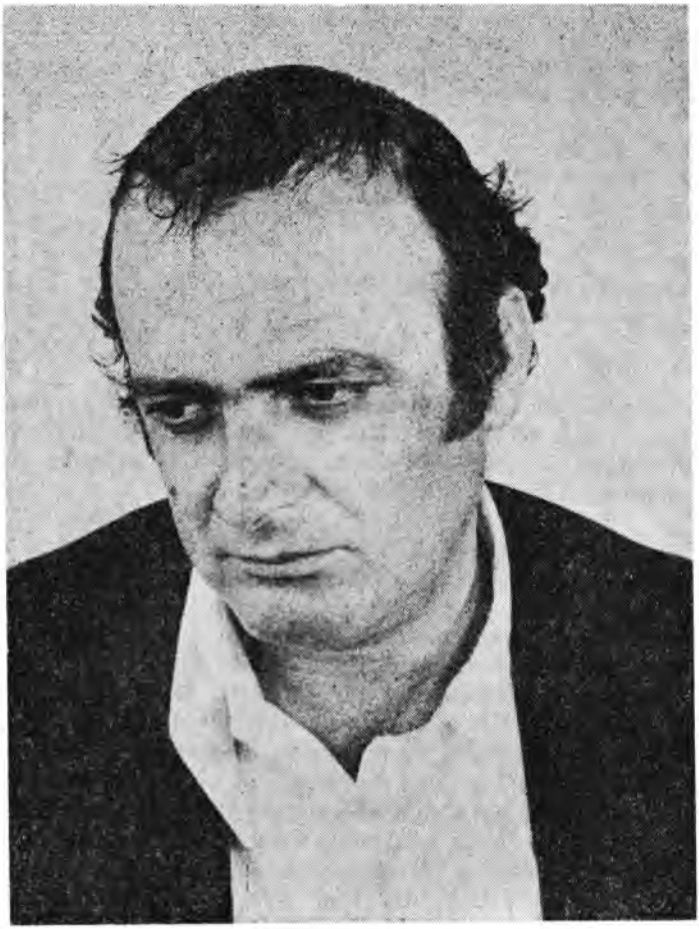
Yaşam öyküleri de bir yerde bitmeli. Üstelik o türden bir yazı değil bu. Olsa olsa bir anımsama, bir başlama girişimi. Sevdiklerimi, dostlarıma neler borçlu olduğumu daha ayrıntılı anlatmak isterim elbet. Yaşamımı kendi kendime anlatmaya karar verebilirsem. 50 yşımın sonund, burada camın önünde, git gide kararan,

görünmez olan denize bakarken, dolu dolu yaşadığımı anlıyorum. Öncekinden farklı olmakla birlikte kalan süremi de dolu dolu yaşayacağımı. Bu yazar olma deneyi ya da girişimi, yıllarımı boş geçirmememi sağladı bana, ömrüme tad kattı, anlım verdi. İnsan daha ne isteyebilir yaşamdan?

Oğlum Deniz öteki lambayı da yakıyor. Bir an bakakalıyorum: 18'nde, kocaman bir adam. Arka odadan yoğun bir terebentin ve boya kokusu geliyor burnuma: Besbelli, çalıyor Tülay. Yineliyorum: Daha ne isteyebilir insan?

Tek cümlelik bir özet aslında 50 yıl:

Mutlu olmak, ölümün ve baskının kol gezdiği tarih dönemlerinde de bir hak. İnsanca bir hak.

BEKİR YILDIZ

Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı, elli yılımı doldurmam nedeniyle, benden bir yazı yazmamı istedi. Oturup birşeyler yazdım. Önce, her elli yılın, şu dünyada, paylaşımının elli yıl karşılığı etmiyeceğini, tıpkı elli liranın değerinin herkese göre değişik değerler taşıdığını vurgulayarak giriş yaptım. Sonra Türk Edebiyatının fiyatını biçmeye çalıştım. Birkaç yıl önce, bir yayımevinin yaptığı, pekçok yazarın kitabını yayımlayıp satmak yerine, depolamayı yeğlediğini, bir bakıma yayımcılıktan çok depo memurluğu yapıldığını yüreğim sızlıyarak yazdım. Hatta daha ileri giderek, yazarların kitaplarından bir mezarlık oluştuğunu, pekçok yazarın burada, bir tabutu bulunduğunu da yazdım. Ama bu ve buna benzer yazdıklarımı yayımlamak yerine, sonunda haksızlığa uğramış, çok önceleri yazdığım yazımın Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı'nda yayımlanmasını daha uygun buldum.

Bu yazı kendimle ilgili değildir. Bu yazı, canım kardeşim Oğuz Akkan'ın ölümüyle ilgilidir.

Elli yıla ulaşmış bir yazar olarak, kendi adıma birşeyler söylemek hakkını, olanağını Oğuz Akkan adına kullanmak istiyorum. Ama önce, bu yazıyla ilgili Kısacık bir açıklama yapmam gerekecek sanıyorum: Cengiz Bektaş'tan, Zeynep Oral'ın isteği üzerine, Oğuz Akkan'ın ölümü nedeniyle bir yazı yazmam istenmişti. Tabutu başındayken istendi bu yazı benden. O acı içinde aşağıdaki yazıyı yazdım. Ancak

yazı, istenilen nitelikte olmadığı gerekçesiyle Milliyet Sanat Dergisi'nde yayımlanmadı.

Yayımlanmayan bu yazımın, Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı aracılığıyla yayımlanmasının doğru olacağını düşünüyorum. Bunun iki nedeni var: Birincisi, iki yayımcı arasındaki ayrıcalığı vurgulamak, ikincisi de bir yazarın, Cem Yayınevi'nin kurucusu Oğuz Akkan'a karşı, gecikmiş de olsa, görevinin yerine getirme olanağının doğmuş olacağıdır.

Bir kopyasının da Milliyet Sanat Dergisi'nde bulunduğuna inandığım Haziran/1982 tarihli yazıyı sunuyorum:

ÖPÜLESİ ÖLÜ ELİ

«Geçen yıl, aşağı yukarı bu günlerde ağır bir kalp spazmı geçirdim. Hastanede, acı çekenleri, ölenleri gördüm iki hafta süresince. O günlerden beri, bende şöyle tatsız bir alışkanlık «peydah» oldu: Sanki çevremdekiler yakında ölebilirler ve ben onların ardından ne yazabilirim? Şu anda bile pek çok insan için yazacaklarım var.

Özellikle son yıllarda Oğuz Akkan — Cengiz Bektaş ve benimle oluşan saçayağı dostluğumuz nedeniyle sık sık birlikte olurduk. Ama, ama bir güne bir gün, bu yeni hüzünlü alışkanlığımı Oğuz Akkan kardeşim için bir saniye bile düşünmedim. Biz ölebilirdik... Herkes ölebilirdi... Ama o ölemezdi, ölmemeliydi sanki. Bu duygumun iki önemli nedeni olmalıydı. Birincisi: kendi sorunlarını küçültmek, başkalarının sorunlarını büyültüp onlara yürek açan bir tavrı vardı. İkincisi de, bir «fani» gibi değildi o, özellikle iş konusunda, bir fani gibi değildi... Yayıncılık uğraşında geride bıraktıkları bir yana, yapmak istedikleri düşünülürse, ona ölümü yakıştırmak olası mıydı?..

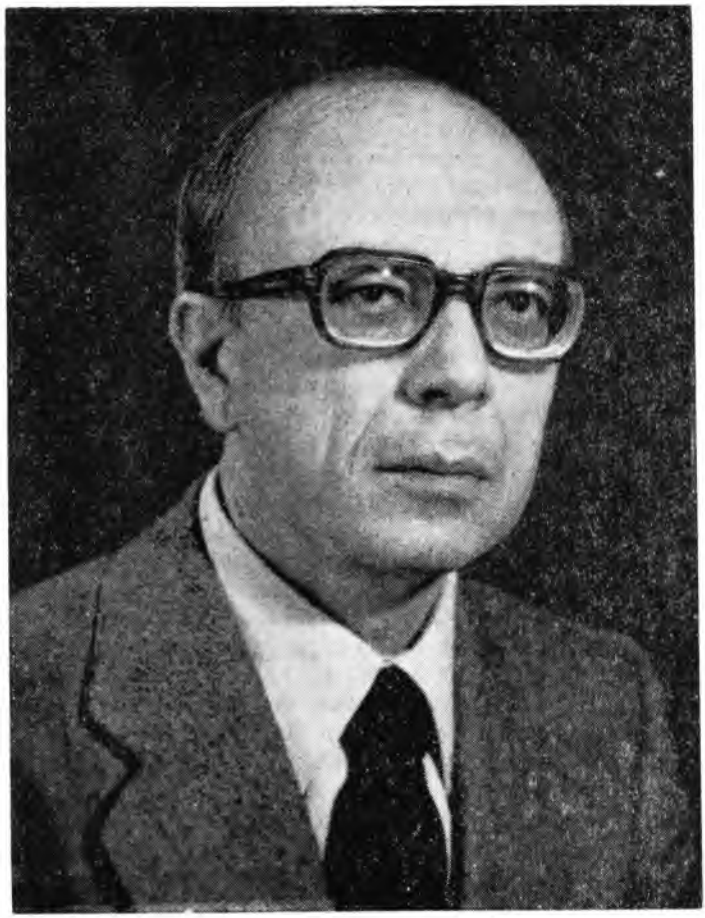
Son beraberliğimiz kısa bir süre önce yaptığımız «Mavi Yolculuk»ta geçti. Motorda bir sabah, Türklerin Tarihi konusunda uzun bir çalışmanın gerekliliğini anlattı. Üç-beş ciltlik bir inceleme planlamıştı. Bunu gerçekleştiremedi canım kardeşim Oğuz. Ama, onunla geçen yıllarımın bir romanını yazabilsem, sanıyorum Oğuz Akkan adına «has» dostluğun ne olabileceğinin destanı çıkabilir ortaya.

Benden bu yazıyı istediklerinde Erol Toy'un evindeydim. Öteki dostları, tabutunu Karacaahmet'ten alıp Kuzguncuk'a getirmek için gittiler. Yapayalnız kaldım ansızın. Bir korku düştü yüreğime. «Ölü Korkusu»suydu bu. Açıkçası ben ölüden korkarım. Yıllar önce babam öldüğünde, elimi uzatıp çarşafı açamamıştım, son kez yüzünü görebilmek için... Yıkarlarken de dışarıya çıkmıştım. Dışarıda beklerken, bir ara, dedim ki kendi kendime: «ey Bekir, babandır ölü olan. Dünyadaki bütün ölüler sana kötülük yapabilir, ama ölü babasıysa insanın, korkmamalısın.» Bu düşüncemden yüreklenerek içeriye girdim. Yıkanan babamı yanaklarından öptüm.

Oğuz Akkan'ın ölüm haberini oğlum getirdi bana. Anasının yanıbaşında ölen Oğuz'un yanına girdim hiç birşey düşünmeden, ölüden korkmadan. Kapattım kapıyı içerden. Yatıyordu çarşafın altında. O bir süre babasının ölüsünden bile korkan ben, gerçek bir dostun ölüsünden korkmak şöyle dursun, açtım çarşafın bir ucunu, o çalışkanlık, o dostluğun simgesi olmuş elini, saygıyla, sevgiyle öptüm.

Yazımı aceleyle bitirmek zorundayım. Çünkü tabutu altına gireceğim. Çünkü mezarına bir kaç kürek toprak atacağım. Omuzuma çökecek tabutu, aslında kurduğu yayınevinin «amblemi» olan dostluk, kardeşlik, barış adına kanat çırpn bir güvercin olacak. Atacağım toprak da, yüreğimde yanan dostluk ateşi gibi, benim mezarıma, benimle birlikte gömülecek...

Sen beni hiç kırmadın, ama ben seni kırdımsa, beni bağışla ey canım Oğuz...

YAZARIN YAŞI

TAHSİN YÜCEL

Bir «yuvarlak yaş dönümü»nde: elli yaşımda bulunmam nedeniyle, Aziz Nesin'in benden **Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı** için bir yazı isteyen, incelik dolu mektubunu alınca, neden bilmem, şu beylik öykücük geldi usuma: seksen beşine gelmiş bir adama yaşına ilişkin izlenimlerini sormuşlar: «Hiç yakınmıyorum, demiş. Seksen beşin de hoş yanları yok değil, yaşam seksen beşinde de hiç fena değil, yalnız ufak bir sakıncası var: insan bir hafta sonrasına randevu veremiyor». Elli yaşında bir ay sonrasına bile randevu verilebiliyor, hiç değilse ben yalancı çıkmayı hâlâ göze alabiliyorum: Ama, nicedir «amatör» bir yazar olarak kalmayı seçtiğim için, elli yaşımın orta yerinde tasarılardan sözetmek ters geldi bana; yükte olsun, pahada olsun, yazdıklarım pek de ağır çekmediğinden olacak, yazarlık anılarımdan sözetmek de ters geldi. Sonunda, yaş konusunda yola çıkarak, gerçek yazarlara saygı sunuş niteliğinde bir yazı yazmak istedim. Aşağıdaki küçük yazıyı yazdım.

Geçen yıl, ülkemizdeki yazın ödüllerine ilişkin görüşlerimi eleştirirken, Aziz Nesin, yazar yaşının göreceliği konusunda güzel örnekler vermişti: kimi yazarlar çok geç başlarlardı yazmaya, kimi yazarlar da yapıtlarını yayımlama olanağını

çok geç bulabilirlerdi. Bu durumda, genç yazar/yaşlı yazar ayrımı yapmak saçma değil miydi? Hiç kuşkusuz, evet. Nesin'in görüşün üdesteklemek istersek, kitleye ulaşma olanağına yazarının ölümünden yıllarca sonra kavuşmuş yapıtlar da sıralayabiliriz. On dört, on beş yaşlarında yazmaya başlayıp yirmisine doğru yazmayı bırakmış olan Arthur Rimbaud örneği de bir başka doğrultudan aynı gözleme getirir bizi: yazarlıkta yaşın göreceliğini bir kez daha kesinlememizi sağlar.

Söylemek bile fazla, her uğraş gibi yazarlık da bir yetişim süreci, bir yetişm süres, bir bilgi ve deneym birikimi gerektirir. Ne var ki, söz konusu bilginin edinilmesi belirli bir yöntem içermediği, öğrenilmekte çok özümlendiği, verimlerini de gizlerini pek bilemediğimiz bir «benlik»le oluşturduğu bütün belrlediği için, yetişim süresinin uzunluğu ya da kısalığı hem ikincil bir sorun olarak kalır, hem de kişiden kişiye değişir. Bu açıdan bakılınca, «Yazarlığın yaşı yoktur», denilebilir.

Bunun en anlamlı kanıtını da yüz yıllar, bin yıllar ötesinden gelmekle birlikte, tazeliğini hiç mi hiç yitirmemiş yapıtlar sunar bize. Tarihin çok eski dönemlerinden bugüne, birtakım önemli izler bırakmış olsalar bile, eylem ve bilim adamları er geç aşılmıştır, nice kahramanlıklar söylene, nice kuramlar masala dönüşmüştür. Balzac'ın hayranlıkla sözettiği kimi bilim adamlarından kalan başlıca izin Balzac'ın kendilerine ilişkin sözleri olması ilginçtir. Ama yazın adamları için durum böyle mi? Yazarlar söz konusu oldu mu artsüremlilik kavramı silinip gidiyor: çok değişik çağların, çok değişik çevrelerin yazarları aynı çağdaş, aynı çevredenmiş gibi yan yana getirilebiliyor, onları kendi çağımızın, kendi çevremizin yazarlarıymış gibi aramıza alabiliyoruz, çağdaş bir ozanda bulduğumuzu bir ilk çağ ozanında da bulabiliyoruz çoğu kez. Kısacası, baş döndürücü değişkenlikleri içinde, hep insanın değişmez özünün çevresinde döndükleri için midir nedir, hangi dönemde yaşamış olurlarsa olsunlar, ne denli uzun yazmış olurlarsa olsunlar, yazarlar hep genç kalıyorlar.

Hemen belirtmek gerekir ki, birtakım atlamalarla geldim bu sonuca. Bir kez, yazarı yapıtıyla özdeşleştirdim. İkinci olarak, ilk çağların büyük yazarlarıyla günümüzün büyük yazarları arasında, bugün hiç üzerinde durmadığımız nice yazarlar bulunduğunu göz önüne almadım. Üçüncü olarak, bedensel açıdan olduğu gibi düşünsel açıdan da yaşlanan, yeni yapıtları eski yapıtlarının kötü öykünülerinden öte bir şey olmayan yazarlar bulunduğunu unutmuş göründüm. Ama bu atlamaların bir nedeni yok mu? Düşüncemi çürütecek bunca veri varken, «Yazarlar genç kalırlar» gibi parlak sözler etme gözüpekliğini nerden buluyorum? Benim için, yazınsal etkinlik her şeyden önce bir arayıştır da ondan. Gerçek yazar, ilk kaynak kendisi bile olsa, hazır kalıplarla, kesin yanıtlarla yetinmeyen, hep soran, hep daha ötesine, daha derinine ulaşmaya çalışan kişidir. Bana öyle gelir ki, fazla uzaklara gidemese bile, adına yaraşır her yazarda vardır bu özellik. Bu da savımı doğrular: arayış bir devingenlik, dolayısıyla bir gençlik belirtisidir, tıpkı yaşlılığın durmuşluk, devinimsizlik, yinelenim simgesi olması gibi.

Yazının dışında olanlar da pek aldanmazlar bunda, örneğin ülkemizde, sanatın değişik dallarında belirli bir yere ulaşmış kişileri onurlandırmak isteyen önemli kurumların yazarları bu işin dışında bırakmaya özen gösterdiklerini, arada bir yazarları da işin içine soktukları zamansa, gerçek yazar tanımına en uzak olanları seçtiklerini görüyoruz. Durmuşluğu, devinimsizliği seçenler yazara kuşkuyla bakıyorlar, çünkü, yalnız içgüdülerlyle bile olsa, arayışın aynı zamanda bağımsızlığı da içerdiğini seziyorlar.

1983 yıllığımızda, 1982 yılında ölen edebiyatçılarımızla edebiyat ve edebiyata ilişkin kişiler bölümünde şu açıklamayı yapmıştık: Her yıl, Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı'nda bir önceki yıl içinde ölmüş edebiyatçılar için dergi ve gazetelerde çıkmış olan bütün haber ve yazılar derlenip yayımlanırdı. 1983 yıllığı için de, 1982 yılında ölen edebiyatçılarımıza ilişkin bütün yazıları derlemiştik. Ancak bu yazılar, basımevine vereceğimiz sırada anlayamadığımız biçimde yitti. Bu yazıları yeniden derlemeye zamanımız yoktu. Ancak ölen edebiyatçılarımızın dizelgesini sunabiliyoruz. Bu dizelgede adları bulunan ölmüş edebiyatçılarımız için dergi ve gazetelerde çıkmış bütün yazıları yeniden derleyerek gelecek yıllığımızda (1984 Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı) yayımlayacağımızı bildiririz.

Geçen yıl yayımlayamadığımız «1982 Yılında Ölen Edebiyatçılarımız Edebiyat Ve Edebiyata İlişkin Kişiler» bölümünü bu yıl sunuyoruz.

1982 YILINDA ÖLEN EDEBİYATÇILARIMIZLA EDEBİYAT VE EDEBİYATA İLİŞKİN KİŞİLER

Hikmet Dizdaroğlu (22 Aralık 1981)
Ayhan Bozfırat (30 Aralık 1981)
Melih Vassaf (29 Ocak 1982)
Zerrin Alnar (22 Şubat)
Halis Turgut Cinlioğlu (1 Haziran)
Oğuz Akkan (21 Haziran)
Naci Girginsoy (22 Haziran)
Faruk Kadri Timurtaş (4 Temmuz)
Mübeccel İzmirli (10 Temmuz)
Kemal Zeki Gençosman (1 Ağustos)
Samet Ağaoğlu (6 Ağustos)
Feridun Fazıl Tülbentçi (6 Ağustos)
M. Faruk Gürtunca (6 Ağustos)
Abdülbaki Gölpınarlı (25 Ağustos)
Azra Erhat (6 Eylül)
Osman Zeki Çakaloz (3 Kasım)
Burhan Felek (4 Kasım)
Ami Avni Öneş (11 Kasım)
Osman Canberk (14 Kasım)
Suat Taşer (16 Kasım)
S. Günay Akarsu (30 Kasım)

HİKMET DİZDAROĞLU

YAZAR VE ELEŞTİRMEN HİKMET DİZDAROĞLU ANKARA'DA ÖLDÜ

— Yazar ve eleştirmen Hikmet Dizdaroğlu dün Ankara'da öldü.

Zile'de 1917 yılında dünyaya gelen Dizdaroğlu, çeşitli liselerde öğretmenlik ve müdürlük yaptıktan sonra, 1917 yılında şimdiki adı Gazi Yüksek Öğretmen Okulu olan, Gazi Eğitim Enstitüsü'nden emekliye ayrıldı.

Dizdaroğlu'nun Türk Dili ve Edebiyatı Halk Şiiri ve Eleştiri dallarında eserleri bulunuyor.

Dizdaroğlu'nun cenazesi yarın, Maltepe Camii'nde kılınacak öğre namazından sonra Ankara'ta toprağa verilecek.

(23 Aralık 1981 Cumburiyet)

BİR TİTİZ ARAŞTIRMAN DİZDAROĞLU

Mehmet AYDIN

Düşün ve sanat ürünleri vermiş Cumhuriyet döneminin ilk aydın kuşağı, doğanın kaçınılmaz bir gereği olarak birer ikişer artık aramızdan ayrılıyorlar. Bunlardan biri de, titiz bir araştımacı olan Arif Hikmet Dizdaroğlu'dur. Dizdaroğlu'yla uzun yıllarımız birlikte geçti. Gazi Eğitim Enstitüsü, Türk Dil Kurumu, Türkçe öğretmenlerini yetiştirme seminerleri ve yaz tatillerinde hep bir arada olduk. Kimi konulara ayrı bakış açılarından eğilsek bile, dostluğumuz tümüyle uygar ilişkiler içinde sürüp geldi ve sonuna dek ona hiç bir gölge düşürmedik.

Dizdaroğlu, Türk dili Türk yazını, saz şiiri ve eleştiri alanlarında birçok yapatlar oluşturmuş; ulusal ve uluslararası türlü kongrelere katılarak bildiriler sunmuş, bir yığın gazete ve dergilerde makaleleri çıkmış yorulmk bilmez bir yazıneridir. O her şeyden önce ödünsüz bir Türkçe tutkunuydu. Türk dilinin gelişmesi ve özleşmesi amacına, gençliğinden beri yürekten bağlı kalmış; onu her yerde bütün olanaklarıyla savunmuş, bir yönüyle de, o konudaki savaşımın inançlı öncüleri arasına katılmıştır.

Türk yazınına değgin çalışmaları, daha çok Batı etkisi altında gelişmiş yazınımıza yöneliktir. aÇlışmalarını tek alana değil, değişik alanlara yaymıştır. Yaşamöyküsü, roman, öykü ve şiir dallarında araştırma ve incelemelere dayalı epeyce ürünleri vardır. Eleştiri anlayışı geleneksel portreciliğe dayanıyordu. Özellikle ele aldığı pek çok yazar ya da yapıtların, tanıtlayıcı dipnotlarla gerçek, sağlıklı ve tarihsel yerlerini bulup çıkarırdı. Türk yazın tarihine ciddi çalışmalarıyla küçümsenemeyecek ölçüde hizmetleri geçmiştir.

Saz şiiri ve halkbilgisi alanındaki verileri ise salt derleme ve gereç olarak ele alınsa bile, her biri ayrı ve özgün birer değer taşır. Son çalışmalarından olup baskıya hazır duruma getirilen Sümmani, Zülâli ve Erzurumlu Emrah adlı yapıtları, kıyıda köşede yok olmadan yayım için şimdiden kültüre eğilimli bir kurumun sahipliği ve yardımını beklemektedir.

Dizdaroğlu'nun dergilerde yayımladığı kitap tanıtma, dil ve eleştirme yazıları, başlı başına birkaç ciltlik kitap durumuna getirilecek oylumdadır. Dahası, titizlikle biriktirilmiş on binlerce konu fişinin, bugün devlet kitaplıklarında bile örneği bulunacağı kuşkuludur. Çünkü rahmetli yazar o fişleri yalnızca konu başlıklarından değil, okuduğu tüm metinlerden sabırlı bir çalışmayla hazırlamıştı. Kanımızca ulusal kültür açısından o fişlere devletin doğrudan el atması gerekir.

Ayrıca değerli yazar sağlığında basıma hazır bir Cumhuriyet Dönemi Yazın Tarihi ile Kaynakçalar yapıtından da söz ederdi. Bunların da gün ışığına çıkarılıp toplumun hizmetine sunulmasında sayısız yararlar vardır.

Sayıları oldukça kabarık özel kitaplığının kitaplarını vasiyet yoluyla Erzurum Üniversitesi kitaplığına bağışlamıştı. Umulur ki bu kitaplar, yerine eksiksiz ve yıpranmadan ulaşır.

Dizdaroğlu, kendi çizgisinde doğrucu ve açık sözlü bir insandı. Haksızlıkların ve kötülüklerin üstüne üstüne giderdi. Son söyleyeceğini ilkten söyler, hangi aşamada olursa olsun görevini savsaklayan ve sorumsuz davranışlarına tanık olduğu kimseleri, çekincesizce haşlardı. Soykütüğünün Akkoyunlular'a dek uzandığını sık sık yineler ve onunla övünürdü. Gülmeceyi, yeme - içmeyi ve söyleşiyi çok severdi. Türk yemekleri konusunda zengin bir belleği vardı. Her türlü şaka ve takılmaları hoşgörüyle karşılardı. Geçen yıl yitirdiğimiz Sayın Suut Kemal Yetkin'le

birlikte, Ankara'da yıllardır sürüp gelen Yazın Evleri Topluluğundan bir kişi daha eksildi. Sağlığında yaşam dolu bir insan olan Dizdaroğlu'na sonsuz yolculuğunda yüreklerimiz burkularak güle güle diyoruz.

(5 Şubat 1982 Cumhuriyet)

ARAMIZDAN AYRILANLAR..

Oktay AKBAL

«Bizi izliyorlar» demişti. Isparta'nın daracık bir sokağındaydık. Geceydi. Kimseler yoktu ortalıkta, Gül yetiştiricileriyle konuşmuştuk bir kahvede... Durumlarını anlatmışlardı. Bir gece önce otelde geceyarısından sonraya kadar süren siyasal bir tartışma yapmıştık. Seçime katılan partilerin adayları bir aradaydı. Biz gazeteciler de... Said-i Nursi'yi sormuştuk, onun bu yöredeki gücünü... Bir aday, dayanamamış, Said-i Nursi konusunda bütün bildiklerini ortaya dökümüştü. İçkinin de etkisiyle belki... Yoksa herkes susuyordu. Herkes bu konuyu tartışmadan geçiştiriyordu, ama o aday her şeyi anlatmıştı. Odamıza çekilirken otel müdürü yanıma yaklaşmış «Hiç iyi etmediniz bu konuyu açmakla, hele o kişiyi konuşturmakla, yarınki yoklamada göreceksiniz kaybedecek, kendi partisi bile ona oy vermeyecek» demişti. Gerçekten de öyle olmuştu. Said-i Nursi'nin gerçek yüzünü herkesin ortasında bize anlatan ilerici aday partisinin aday listesine bile girememişti.

Dikkatler üzerimizdeydi: Üç gazeteci Isparta'ya gelmiş! Said-i Nursi konusunda bilgi almış. İktidar partisine karşıt kişilerle, çevrelerle görüşmüş, kahvelerde halkla konuşmuş! Az şey miydi bunlar o günlerin iktidar partisinin kalesi Isparta için!... Bu yüzden korku içinde dönüyorduk gül yetiştiricileriyle konuştuğumuz kenar mahalle kahvesinden. İçimizde en yürekli Oğuz'du, «Korkmayalım, bir şey yapamazlar bize» diyordu. «Akşam» gazetesinde çalışan Avni adlı bir arkadaş da vardı yanımızda Oğuz Toktamış «Yeni Sabah»'ın muhabiriydi. Ben de «Vatan» adına nabız yoklamasına çıkmıştım Isparta'da... Daha önce Afyon, Burdur'da da beraberdik Oğuz'la... Afyon'da karahisar mden suyunun çıktığı yere gitmiştik, köyleri gezmiş, prtililerle görüşmüştük. Kısa zamanda içten bir yakınlık kurulmuştu aramızda... Aynı yaşta olmanın, gazetecilik sevgisinin ,biraz da eş görüşleri paylaşmanın yarattığı bir dostluk...

Burdur'da iktidar partisinin seçimlerle ilgilenmek üzere gönderdiği bir müfettiş milletvekiliyle tartışmaya girişmiştik. Söylediklerinin yanlış olduğunu söylemekten çekinmemiştik. Bu yüzden peşimize adam takılmıştı. Burdur şehrinde nereye gitsek, bakıyorduk, birileri var ardımızda... Oğuz gülüyordu «Ağbi böyle şeyler olur» diyordu. Isparta'ya geldiğimizde o kişilerin de çevremizde dolaştıklarını anladık. Nabız yoklaması, nerdeyse çok tatsız biçimde sonuçlanacaktı. Ama bizim «gazetecilik» çizgisi dışında bir uğraşımız, bir sorunumuz olmadığı ortada olduğundan Oğuz'la ve benimle ilgilenenler peşimizi bıraktılar. Yıl 1957... Oğuz Toktamış'ın öldüğünü duyunca geçmiş yılların anıları canlandı. Bir bir gidilecek, herkesin bir sırası var. Karışan yok, önleyen durduran yok!

Hikmet Dizdaroğlu ile Osman Turgut Pamirli de gidenler kervanına katılıverdiler. Yaş, altmışı buldu, ya da yaklaştı mı, o kişiye, «yolcu» gözüyle bakmalı... Ama kim bakabiliyor, kim böyle bir şeyi kendisi ya da çevresindekiler için düşünebiliyor? Ölüm, geldiği ana kadar hepimizin bir yabancısı, yanına yaklaştırmadığı, ama hep içinde taşıdığı bir düşman...

Osman Turgut Pamirli için uzun bir öykü yazabilirim. 1943'ten bu yana süren bir arkadaşlığımız vardı. İlhan Berk'in Giresun'daki öğretmenliği sırasında tanıyıp bize de tanıştırdığı bir ilkokul öğretmeni. Sonra ortaokula geçti. Dil Kurultaylarının vazgeçilmez kişisiydi. Sık sık söz alıp kürsüye çıkar konuşurdu hemen her konuda. Yıldan yıla değiştiğini, yaşlandığını görüyordum, ama içindeki tartışma ateşi sönmüyordu. Eleştirmeci olmak istemişti, yazılar yazmıştı, sonra bırakmıştı işin ucunu. Sanat direnç ister, gel-geç hevesler, en içten duygular bile yetmez. Yazsaydı, sürdürseydi uğraşı belki de iyi bir eleştirici olabilirdi.

Hikmet Dizdaroğlu da, uzun yılların arkadaşı, TDK'nda birlikte çalışmak, edebiyat dünyasında kendine vergi eleştiri yazılarını okumak... Hep çalışırdı, hep birşeyler hazırlardı, yılların birikimini büyük bir yapıtta, bir edebiyat tarihinde dökmek çabası içindeydi. Sonra da birden çekip gidiverdi işte! En üzülecek nokta, bir yazarın, bir araştırıcının, yılların birikimini güçlü, kalıcı bir yapıtta bırakamadan yaşamdan kopmasıdır. Ne var ki Dizdaroğlu'nun «Varlık» ve «Türk Dili» yapraklarında kalan sayısız eleştirileri, denemeleri vardır. Bunlar kitaplar halinde yayınlanmalı, yazınımızın çok çalışkan, dikkatli, yazın adamlarına, yapıtlarına saygılı bir işçisine yarınlara seslenmek olanağını vermeli...

Oğuz, Osman ve Hikmet... Yaşamımdan üç yitik daha... Tanıdıklarımız, sevdiklerimiz birer birer eksiliyor yaşamımızdan, bu bizim de eksildiğimizi, yalnız kaldığımızı göstermez mi? Bu acıda böyle bir duygunun da payı yok mu?

(12 Şubat 1982 Cumhuriyet)

AYHAN BOZFIRAT

HİKAYECİ AYHAN BOZFIRAT ÖLDÜ

— Hikayeci Ayhan Bozfırat (49) yakalandığı amansız hastalığı yenemeyerek dün evinde öldü. Pozfırat'ın cenazesi bugün Erenköy Galip Paşa Camii'nde kılınacak öğle namazından sonra toprağa verilecek.

Günümüz hikayecilerinden olan Ayhan Bozfırat (asıl adı Ayhan Köksal) yüksek öğrenimini İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde tamamladıktan sonra bitirdiği fakültenin Ceza ve Usul Hukuku Kürsüsü'nde asistanlık yaptı. Kitapları «**İstasyon** (1971), «Fırıldak» (1972), «**Dörtyol Ağzındaki Ev**» (1976) ve «**Sokak Lambaları**» (1980), Bozfırat'ın ayrıca 1972'de yayımladığı «**Osman**» başlıklı bir de çocuk romanı bulunmaktadır

(31 Aralık 1981 Cumhuriyet)

Selim İLERİ

Ayhan Bozfırat'ı da genç yaşta yitirdik. Bununla birlikte ardında edebiyatseverleri gerçekten ilgilendirecek nitelikte bir dizi yapıt bıraktı. İlk kitabı «**İstasyon**», daha çok Alman ekspresyonistlerine bağlı bir tutumu belgeliyordu; dışavurumculukla simgecilik karışımı bir anlatım benimsenmişti. «**Fırıldak**»taki öykülerse, büyük kent yaşamasının toplumsal sorunları çerçevesinde bir dizi pırıltıydı. Bu iki yapıtı, büyük şairimiz Behçet Necatigil'in de çok sevmiş olduğunu anımsıyorum şimdi. «**Ayhan Hanım mutlaka devam etmeli.**» derdi bana... Sevgili Ayhan Bozfırat, «**Dörtyol Ağzındaki Ev**» romanında, yapayalnız bir gencin umutsuzluktan kırık bir umuda yönelen aranışlarını irdeledi. Sonra da —ne acı ki son kitabıymış— «**Sokak Lambaları**»nı okuduk. Buradaki öykülerde ince, kederli, yine simgelerle örülü yoğun bir duyarlık göze çarpıyordu. Çocuklar için yazdığı, birbirinin devamı üç roman, «**Osman**» «**Akraba Hasan**» ve «**Hayri Usta**» güçlü

çalışmalardı... Yakından tanıma fırsatını bulduğum Ayhan Bozfırat hülyalı, hüzünlü, iyi yürekli, dost bir insandı. Onu da çok özleyeceğiz.

(7 Ocak 1982 Cumhuriyet)

TEK KURTARICI, SANAT

Nezihe MERİÇ

Zaman zaman dilimize takılan sözler vardır. Yinelenir durur bir süre. Hiç değişmez. Son yıllarda şöyle diyoruz: «**Hep camilerde, cenaze törenlerinde buluşur olduk.**» Sapsarı yüzlerimizle, sessizce birbirimize bakarak dikiliyoruz. Çiçekler, tabutlar, ağlayışlar, bir yerde toplaşıp birleşen aynı, acılı düşünceler. Sonra yürüyüp gidiyoruz. «**Tuhaf şey yaşamak. Ne olursa olsun yaşam sürüyor işte.**» diye düşünüyoruz. Çok üzülüyoruz ama, bilinen sözdür, ateş elbet en çok düştüğü yeri yakıyor. Ayhan Bozfırat'la ameliyatından sonra bir sergide karşılaşmıştık. Ölüm denen şeyin gölgesi vardı üzerinde sanki. Dilim falan tutuluyor böyle durumlarda. Ne yapacağımı şaşırıyorum. Dudağımın kenarı seyirip duruyor. O bana yardım etmiş, rahat rahat ameliyatını anlatmıştı. Suratım ne hallere girmişti kimbilir, çünkü neredeyse, boynuma sarılıp, «**Ne olursun üzülme. Ölmem ben korkma**», diyecekti. Bir süre sonra, ondan aldığım güçle benim de dilim çözüldü. Uzun uzun konuştuk. Demiştim ki «**Durma yaz. Bu yaşa getirdiğin bir birikimin var. Seni kurtaracak bir budur. Sanatçının büyük mutluluğ ubu işte. Yazmak; taşa, renge, sese dökmek yaşamı. Birikimini gün gün yeniden yaratırken, kendini de yenilemek, yaratmak, durma yaz.**» «**Romanım var**» demişti. «**Yarın başla.**» dedim. Telefonunu aldım. Sık sık telefon edip kontrol edecektim. Başlamazsa, çıkışacaktım. Şakaya dökmüştük işi. Bi güzel güldük... Gece yatarken, uykuya dalmadan önce ağlamıştım ama, 'Ya ölürse,' diye. Ölen arkadaşlarımı, yakınlarımı da anımsayıp. İki yıla varmadan öldü.

Şimdi, bunları yazarken, «**Doğru söylemişim**» diye düşünüyorum. Tek kurtuarıcı sanat. Sanatçı olmak da, sanatı sevmek de... Romanına başlamadıysa bile, kafasında hazırdı y, onunl yaşıyordu ya... Bu onu hep bir ucundan tutacak.

(7 Ocak 1982 Cumhuriyet)

BOZFIRAT'LA GİDEN...

Necati GÜNGÖR

Sözlüğe baktım; 1932'de gözlerini açmış dünyaya... 82'ye bir gün kala çekip gitti! Bütün gençliği, bütün güzelliğiyle; yeryüzündeki insanlar yeni bir yılı yaşamaya hazırlanırken...

Şiir adamı Ataol Behramoğlu'yla beraberdik bu kötü haberi aldığımızda. İnanmadı o; Yalan olsun istedi, adeta kıvrandı bir süre, tedirginliğini gözlerimle gördüm; inanmamak için çabaladı, bir iki yer telefon açıp sordu... Doğruydu, aldığı tek sözcüklü yanıtla, parmaklarının arasından —bir avuç su gibi... akıp gitmişti hayat; bir yıldız başının üstünden kayıp gitmişti o an; bir dostunu, bir dostumuzu vermiştik ölüme... Sonra Ataol anasının ölümünü anlattı, sonra ben, ellerimle toprağa gömdüğüm babamı andım içimden... Sonra yine Ayhan Bozfırat'ı konuştuk.

Akıp gidiyordu işgünü... Akıp giden her saniye bir insanı götürüyordu aramızdan, içimizden. Ataol durup durup hayıflanıyordu! Bu ölümü beklemiyordu da

ondan... Ölümü, Ayhan Bozfırat'ın yeşil yapraklı bir dal gibi canlı kişiliğine yakıştıramıyordu... Oysa ben hazırdım bu habere. Akşam sabah bekliyordum. Yakınları, çok yakınları biliyordu ancak. Kendisine söylenmiyordu. Dostu Leyla Erbil'e; «İyileşeyim de, bir gün rakı içelim» diyordu, yattığı hastanede. İyileşmeyi umuyordu!

Az önce «dostumuz» dedim ya; öyle uzun boylu yemiş içmişliğimizden değil... Bir gün, yeni çıkmış bir kitabını, «Dört Yol Ağzındaki Ev»i adıma imzalayıp getirmişti çalıştığım yere kadar; bir çay içimi oturup konuşmuştuk. O kadar... Bu romanıyla ilgili bir konuşma yapalı mistedim; soruları hazırladığım günlerde, çalıştığımız gazeteden atıldık!

Daha sonra, edebiyat sayfası düzenlediğim bir mağazin dergisi için, hanım yazarlarımızla bir dizi röportaj yapıyordum; bu amaçla aradım Ayhan Bozfırat'ı birkaç kez. Yine kısmet olmadı: Aradığı saatlerde beni bulamamış, haber bırakmıştı. Ama o dergideki işim de uzun sürmedi; solculuğumuza binden Işıl Özgentürk'le beraber işimize son verildi. Tasarladığım röportaj da kaldı!

Hikayeci Ayhan Bozfırat'la bütün arkadaşlığımız, tanışıklığımız böylece sürüp gitti... Ama noktalanmadı; geride bıraktığı kitaplarıyla gene sürecek elbet.

Talihsiz bir yazardı; değişik yazdığı için değeri bilinmedi dersek yalan olmaz. Talihsiz bir yazardı; daha çok, ilginç ve güzel hikayeler yazabilecekken, ölümü ummuyor ve stemiyorken, göçüp gitti toprağa!

Ölüm haberini aldığımız gün; «Aslında giden arkadaşımız değil, biraz da biziz...» dedi. Ataol. Dönen, hiç durmadan dönen bir dünya üstünde ,bekletilmez bir işgünü yaşıyorduk. O dönen dünya üstündeki bütün insanlar yeni bir yılı yaşamaya hazırlanıyordu. Bir vakit sonra o bekletilmez işleri masanın üzerinde bırakıp: «Yarın gelmeyeceğim», dedi. Ataol, «gidip Ayhan'ı yolcu edeceğim...»

Odada üç kişiydik sanki; bir ben, bir Ataol Behramoğlu, bir de Ayhan Bozfırat...

(7 Ocak 1982 Cumhuriyet)

ÖLÜ'NÜN YARINI

Ahmet OKTAY

Daha bir kaç gün önce yitirilen bir yazarın ardından yazmak, yapıtını değerlendirmek oldukça zor. Çünkü artık bu yapıtı geliştirmesi ya da düzeltmesi olanağından yoksun bulunuyor. Yapıt bir başına yarışacaktır zamanla. Okur beklentilerini önceden karşılayıp karşılamadığını bilmeyecektir yazar. Kendi günüyle hesaplaşmayı, o günü olumlamayı ya da reddetmeyi amaçlar o. Yarını aklından geçirse bile ara sıra, gelecek üretimini doğrudan doğruya belirlemez. Öyle sanıyorum ki, yazar yarın adına tehlikeye atmıyor kendini. Ama kuşku yok, kurmaca yapıt aşıyor yazarın yazgısını. Daha doğrusu aşma şansına sahip. Eğer o kurmaca, belli bir izlerçevrede yeniden üretilirse. Üretilebilirse.

Ayhan Bozfırat'ın yapıtının yarını olacak mı? Sorusunu yanıtlamanın zor olduğunu belirttim. Çünkü, yapıtları da, henüz anısı gibi tazeliğini koruyor. İlk kitabı İstasyon'dan Sokak Lambaları'na yazdıklarının belli bir duyarlığı kolladığını bireysel ve toplumsal ayrıntıların dikkatli bir gözlemini sergilediğini söylemeliyiz. Bu gözlemin daha çok kent yaşamına ve küçük burjuva çevrelere yöneldiğini de. Burada «kadın duyarlığı» gibi bir olgu üzerinde durmak istemiyorum: Yapay bir ayırma gibi geliyor bana çünkü. Hiç bir dilde sözcüklerin duygusal açıdan dişil ya da eril olabileceğini ve söylemde o biçimde eklemlenebileceğini sanmıyorum. Triolet ile Aragon'un biçemlerini ayıran kadınsılık ya da erkeksilikleri değildir. Bu bakımdan Bozfırat'ın öykülrinde kadınca bir duyarlık ve gözlem yeteneği olup olmaması

ilgilendirmiyor beni. İlgimi çeken şu: Kimi sorular bağlamında:

Kent yaşamının ayrıntılarına yönelmiş bir gözlem gücü ve toplumsal / bireysel yaşamın olgularını duyarlı bir biçmle dile getirme yapıta yazınsal bir kimlik vermeye yeter mi? Eğer yazınsal olandan anlaksal ve imgesel düzlemde hem bir sorgulatıcılık, hem de dönüştürücülük bekliyorsak. Çünkü yazmanın bir acı çekme sorunu olduğuna inanıyorum, haz alma sorunu değil. Sorgulama da, dönüştürme de bu noktadan sonra olanaklı olabilir. Bunu belirlemek ise, bütün yapıtların olduğu gibi, Ayhan Bozfırat'ın yapıtının da belirtilme ve içerik düzleminde ayrıntının da belirtilme ve içerik düzleminde ayrıntılı bir çözümlemesiyle mümkün olabilir ancak.

Ama bir yılın toplam ürünlerinin iki dergi sayfasmda değerlendirildiği, yasallaşmış biçemin dışında kalan her şeyin büyük bir kolaylıkla tarihin çöp tenekesine gönderildiği, belirli koşullarda ve sorunsallar bağlamında üretilen bir kişisel söz'de yalnızca doğrulanabilir ögeler aranıldığı, dolayısiyle yanlışlanabilir olandan hiç bir yararlı düşünce çıkarılamadığı bir ülkede ölünün yarını da rasgele olacaktır elbet.

(7 Ocak 1982 Cumhuriyet)

MELİH VASSAF

ELEŞTİRMEN VE OYUN YAZARI MELİH VASSAF ÖLDÜ

— Tiyatro yazar, çevirmen ve eleştirmeni Melih Vassaf, cuma akşamı kalp yetmezliği sonucunda öldü.

Vassaf, 1922 yılında Aydın'da doğdu. Orta öğrenimini Aydın'da tamamlayan yazar, daha sonra İstanbul'a gelerek Boğaziçi Lisesi ve Sosyal Sigortalar Kurumu'nda 1969 yılına dek müfettişlik yapan Vassaf, ilk oyununu 1958'de yazdı. «**Sam Rüzgarları**» adlı bu ilk oyunu İstanbul Şehir Tiyatrolarında oynandı. Yazarın «**Aşka Susamışlardı**», «**Nuhun Gemisi**», «**Yat Borusu**» ve «**Kerem ile Nazlı**» adlı telif eserlerinin yanısıra, 15'e yakın çeviri oyunu bulunmaktaydı. En son iki çevirisinden biri, «**Kimse Durduramaz**» adı ile Gazanfer Özcan - Gönül Ülkü Tiyatrosunda oynanmaktaydı. «**Perde Açılıyor**» adlı diğer yapıt ise Şehir Tiyatrolarında yakında sahnelenecek.

(31 Ocak 1982 Cumhuriyet)

YİTİRDİĞİMİZ MELİH VASSAF

Tahir ÖZÇELİK

55. doğum yıldönümünü kutlamaya bir buçuk ay kala, tiyatro dostu Melih Vassaf'ın bu dünyadaki yaşamı apansız sona eriverdi. Onun her zaman, herkese karşı iyilikle çarpan yüreği apansız duruverdi.

Hastaneden taburcu edilip evine döneceği günü bekleyen yakınlarının, arkadaşlarının yüreğine bir kocaman acı salarak göçüverdi sevgili «Melih Vassaf. Oysa, karıncayı bile incitmekten korkan, çirkin şakalardan hiç hoşlanmayan, her oyunun mutlaka «mutlu son»la bitmesini isteyen Melih Vassaf'ın nasıl olup ta böyle kötü bir şaka yaptığını, neşeli başlatıp sürdürdüğü bu oyunu neden birden bire tragedyaya dönüştürdüğünü anlamak güç!

Bir bürokrat olduğu halde, tiyatroyu öz işinden daha çok seven, yılların başoyuncusundan en genç figürana, giderek ışıkçıya, yer göstericiye dek, bir tiyatro çatısının altında gördüğü herkese aynı saygıyla ve sevecenlikle yaklaşan Melih Vassaf, yazar, çevirmen ya da uyarlamacı olarak da hemen her yıl bir başka

yapıtla seyirci karşısına çıktı. Gözü yükseklerde, iddialı,hırslı, kendini beğenmiş bir yazar değildir. Tersine, hep alçak gönüllü, hep içten olmayı yeğledi.

Rahmeti bol olsun!

(16 Şubat 1982 Cumhuriyet)

ZERRİN ALNAR

GAZETECİ ZERRİN ALNAR ÖLDÜ

— Milliyet Dış Haberler Servisi elemanlarından Zerin Alnar tutulduğu amansız hastalıktan kurtulamayarak vefat etti.

1947 yılında Ankara'da doğan Alnar, İstanbul Hukuk Fakültesini bitirdi. 1970 yılında Milliyet Gazetesinde muhabirliğe başlayan Alnar Fransa'da bir yıl Avrupa Gazeteciler Birliği'nde görev yaptı ve çeşitli ülkeleri gezerek bu kuruluşun yayın organı için yazılar hazırladı.

Daha sonra Milliyet Dış Haberler Servisindeki görevinin başına gelen Alnar, İngilizce ve Fransızca bilmekteydi. Alnar, TGS. Gazeteciler Cemiyeti ve Uluslararası Basın Enstitüsü (IPI) üyesiydi.

(23 Şubat 1982 Cumhuriyet)

HALİS TURGUT CİLİNOĞLU

OĞUZ AKKAN

GAZETECİ, YAYINCI OĞUZ AKKAN ÖLDÜ

— Gazeteci ve yayıncı **Oğuz Akkan** geçirdiği bir kalp krizi sonucu 51 yaşında öldü.

1931 yılında İstanbul'da doğan Akkan Beyoğlu Erkek Lisesi ve İstanbul Hukuk Fakültesi'ni bitirdikten sonra bir süre avukatlık yaptı. Daha sonra gazeteciliğe başlayan Oğuz Akkan Son Havadis, Yeni Sabah, Vatan, Akşam gazetelerinde yazarlık, sekreterlik, yazılışleri ve genel yayın müdürlüğü yaptı. Bir süre Milliyet Sanat ilavesini yönetti. Kim dergisinde çalıştı, Beyrut, Kıbrıs, Çin, Sovyetler Birliği ve Moğolistan röportajları kamuoyunda büyük ilgi toplandı.

Cem yayınevini kuran ve **Akıl Çağı** adlı kitabla yayın hayatına giren Cem yayınevinde, Nobel Dizisi yanında, yirminci yüzyıl klasikleri, antoloji, dünya klasikleri, Türk sanatçıları ve kültür dizileri oluşturdu. Bunları çocuk dizisi izledi.

Ünlü yazarların yanısıra genç yazar ve sanatçıların eserlerine yer veren, **Böll, Soljenitsin, Mişima, Günter Grass** gibi ünlü yazarların eserlerini Türkiye'de ilk kez yayınlayan Oğuz Akkan'ın eserlerini yayınladığı kişiler arasında; **Nazım Hikmet, Yaşar Kemal, Aziz Nesin, Orhan Kemal, Sabahattin Eyüpoğlu, Hasan Ali Ediz, İsmail Cem, Sabahattin Ali, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Bekir Yıldız** bulunuyor.

Akkan son yıllarda başarılı ansiklopedik yayınlar yaptı, evli ve bir çocuk babası olan Oğuz Akkan'ın cenazesi Kuzguncuk Camii'nden kaldırılarak Nakkas Baba Mezarlığı'nda toprağa verilecek.

(22 Haziran 1982 Cumhuriyet)

ÜLKÜ'NÜN ARDINDAN

Birkaç delikanlının çıkardığı Mavi dergisinin günün birinde **«Maviciler»** diye bir edebiyat akımı oluşturacağı hiç aklımdan geçmezdi. Eskiler, bize nasıl çoluk çocuk diye bakmışlarsa, biz de onlara öyle bakmışız demek ki!.. Başlarında Attila İlhan vardı. Aradan 25 yıl geçtikten sonr abu **«Maviciler»** hareketini Attila İlhan, aşağı yukarı, şöyle değerlendirecektir:

«Mavi hareketi ve sosyal realizm tartışmaları nedense pek incelenmez, biraz altı karıştırılırsa, 50'lerde ve 60'larda özgürlükçü bir platform üzerinde hem Garip'çilere, hem de İkinci Yenicilere (bu iki dikta evcili şiire) son derece tutarlı, hayli esaslı eleştiriler yöneltilmiş olduğu görülecektir.»

Mavi harketinin içinde kimler vardı, şimdi belleğimden çıkarmaya çalışayım: Ülkü Arman, Bekir Çiftçi, Ahmet Oktay, Yılmaz Gruda, Levent Esmer. Orhan Duru...

Ülkü Arman, bir çoklarımız gibi gazeteciliğe şiirden geliyordu. Hergele meydanında bir oteli olan epeyce varlıklı bir ailenin çocuğuydu, hemşerimiz sayılırdı. Bir gün bana gelip, «Ağabey, ben gazeteci olmak istiyorum» dediği zaman yıl 1955'miş. Gazeteciliğe 1955'te başladığına göre ordan çıkarıyorum. Benim büroda ona verecek bir iş yoktu, Fethi Giray'ın Ankara Telgraf gazetesine gönderdim, işe başladı... Mesleğe giriş, o girişti. Sonra Bekir Çiftçi de, Ahmet Oktay da gazeteciliğe onun gibi geldiler.

Meslekte çok çabuk ilerledi. Ulus gazetesinin sorumlu müdürü olarak adı göründüğünde kendini bir de baktık ki hapisanede buldu. Sorumluluğu, Demokrat Parti'nin gazeteci kıyımı yıllarına raslamıştı. Hapisaneden yazdığı mektupları arasam acaba bulabilir miyim?

Ankara gazeteciliğinin, o yıllarda, bir özelliği vardı. Mesleğe her yeni giren kuşak, meslek örgütü olan Cemiyet ve Sendikada egemen olma girişiminde bulunurdu. Başkent gazeteciliğinde, hükümet çevreleri ile ilişkiler kurmada bu girişimin etkinliği vardı. Ülkü Arman da, 1960'dan sonra kendini hem gazeteci, hem de sendikacı olarak buldu. Öyle düşündüğünden mi, Türk İş'le ilişkiler kurduğundan mı, bilemiyeceğim, bakış açılarımızda ayrılık oldu. Biz, basında bulunan fikir işçilerinin ve teknisyenlerin hiç ayırım gözetmeden bir federasyonda kümelenmesini Türk İş'ten bağımsız, yol gösterici ve denge kurucu bir örgüt olmasını istiyorduk. Uzatmak istemiyorum, Ülkü Arman ve arkadaşları federasyonu gerçekleştirdiler ama, Türk - İş'e de bağladılar.

Birlikte çalışmamız Akşam gazetesinde oldu. Akşam'ı Türk İş almış, başına da Ülkü Arman'ı getirmişti, 12 Mart dönemiydi. Çalıştığım gazete kapanmış kısa bir işsizlik geçiriyordum. Gazetenin yazarlarından Çetin Altan, İlhami Soysal tutuklanmış, gazete yazarsız kalmıştı. Bir gün bana telefon etti, yazmamı istedi. Epeyce düşündüm, yazar arkadaşlar içerde iken, onların yerine yazmak bana uygun düşmedi, onu söyledim, yerlerini almış gibi olurdum:

«İsimsiz yazamaz mısın?» dedi.

Düşündüm, yazardım, üç yıldız altında yazmaya başladım. Adım Üç Yıldızdı. Yazılar, öğünmek gibi olmasın ama, ilk ağızda büyük ilgi çekti. Ülkü'den dinlemiştim, kimi Şevket Süreyya yazıyor, kimi Samet Ağaoğlu yazıyor diye yazarı keşfetmeye çalışıyordu. Bayramoğlu'nda yazarını bulmada bir şişe viskiye bahse tutuştuklarında, bir raslantı, ben de oraya gelmiştim. Kemal Tahir, Ecvet Güresin, Altemur Kılıç, Sabahattin Selek, daha başkaları, bu yazıların kimin tarafından yazıldığını bana da sormazlar mı? Ülkü Arman'ın gözüne baktım. Açıklmamı onaylıyordu.

«Viski nerede?» diye sordum.

«Burada...» dediler.

«Hele açın bakalım.»

«Yazarı söyle de ondan sonra...

«Benim» dedim.

Ne yalan söyliyeyim, o yazıları bana yakıştıramayanlar, inanamayanlar oldu. Birkaç gün sonra da adımla yazarak inandırmaya çalıştım.

Ülkü'nün de, benim de Akşam'da kalmamız uzun sürmedi, gazeteyi kapattılar. İyi de oldu galiba. Ülkü Hürriyet'e, ben de Günaydın'a geçtim.

Onulmaz bir derde düştüğünü Erol Dallı'dan işitiyordum. Ziyaretine gitmek istedim, «gitme dayanamazsın.» dediler. Ölüm haberi, her giden genç dostun ardında kaldığımı bana bir kez daha hatırlattı. Yazıyı bitirdim. Oğuz Akkan'ın ölüm haberi geldi, teker teker dökülüyoruz, diyorum.

(24 Haziran 1982 Cumhuriyet)

SEVDİKLERİMİZ ÖLMEZ!..

Müşerref HEKİMOĞLU

Finlandiya'nın Ankara Sefiresi Pirko Slotte çok hoş bir kadın. Dilimizi güzel konuşur, romanlarımızı, öykülerimizi okur, Orhan Veli'den, Bedri Rahmi'den, Fazıl Hüsnü'den bir dize söyliyerek Türk dostlarını şaşırtır birden. Onu sever, dostluğundan hoşlanırım, sade kişiliği, içtenliğiyle beni çok etkiler, vakit buldukça biraraya gelir konuşuruz. Baltık denizinden Akdenize dostça köprüler kurarız.

Hafta başında bir öğle yemeğine gittim Finli dostlarıma. Hollandalı, İsveçli diplomatlar, Dışişlerinden Filiz ve Üstün Dinçmen ile buluştuk güzel Bahçede.

Filiz Dinçmen Türkiye'nin ilk kadın elçisi olarak La Haye'e gidiyor. Akıllı, bilgili, parlak bir diplomat olarak tanırım bu genç kadını. Yeni bir görevin öncesinde mutlu mu, mutsuz mu karar veremedim o gün. Türkiye'nin ilk kadın elçisi olmak güzel bir olay ama bu güzelliği yaşayabiliyor mu acaba?.. Dış görevlere çıkanlar silah eğitimine gidiyorlar her gün. Elçiler, Müsteşarlar, Başkonsoloslar, Konsoloslar, hatta eşleri Ermeni teröristlerin saldırılarından korunmak için silah kullanmayı öğreniyorlar, Savaşa gider gibi... Ama işte gözlerini kırpmadan gidiyorlar, neşelerini, umutlarını yitirmeden...

Finlandiya sefiresi bahçenin çimenlerine güzel bir masa kurmuş, tepemiz de sarı sarı kirazlar, Baltık denizinin nefis Somon balığıyla şaraplar içerek La Haye'den, Stokholm'den Bodrum'dan, tatil programlarından, mavi yolculuklardan sözettik.

Ben o söyleşilerden uzaklaşarak İstanbul'a yöneldim bir aralık, o saatlerde Kuzguncuk'ta Nakkaşbaba mezarlığına uğurlanan Oğuz Akkan'ı düşündüm... Bir dostu daha yitirmenin acısıyla doldu gönlüm. Oğuz Akkan'ın ölümünü okumak aklımın ucundan geçmezdi, ama başımdan geçti o sabah.

Oğuz Akkan az gördüğüm dostlardan biri. Ama görünce içimde güneşler açtıran kişilerden, Yıllarca önce akşam gazetesinde birlikte çalıştık. Pırıl pırıl bir delikanlıydı, çalışkan ve üretken bir Yazılışleri Müdürü. Akşam olumlu ve onurlu bir çizgideydi o yıllarda... Oğuz Akkan da o çizgiyi derinleştiren bir kişi.

Yıllarca önce Kumkapı'da bir öğle yemeğini anımsıyorum, önümüzde deniz, tabağımızda uskumrular, kadehimizde sevgi ve dostluk, o öğle saatinin söyleşileri hâlâ kulağımda. Geçende bir karşılaşmada o söyleşileri düşündük, döne döne aynı konuları tartıştığımızı saptadık. Sonra da yeniden Kumkapı'ya gitmek için sözleştik. Ama sözümüzü tutamadık. Cem Yayınevine gidip Dino'nun Fikret Mualla için yazdığı kitabı da almadım hâlâ, Eski Cumhurbaşkanlarından Korutürk'ün o kitapla ilgili izlenimlerini söyleyince nasıl parlamıştı gözleri!..

İnsanın böylesine az gördüğü bir dosta bunca özlem duyması nerden kaynaklanır acaba? Sanırım kimi birikimlerden. Ayrıca dostça ilişkilerde zaman çok önemli mi acaba? Yeni tanıdığımız bir kişiyle, bir yabancıyla, diyelim Finlandiya'-

dan bir Pisko Slotte ile sıcak bir ilişkiye giriyor, dertlerimizi, üzüntüleriniz paylaşıyorsunuz da aynı çatı altında uzun süre yaşadığımız kiişlere yabancılaşıyorsunuz bir anda. Kimi ilişkileri de çok olumsuz etkiliyor zaman, güzel duygular soluyor, eskiyor, eskimekten korunmak için özen gerekiyor. Kimi zaman özen de yetmiyor, beklenmedik bir olay, bir tepki içimizde depremler yaratıyor birden. Güvendiğimiz dağlara kar yağmış gibi tepeden tırnağa üşüyoruz. Sıcak duygularımız gerilerde kalıyor.

Pirko Slotte seslendi yavaşça:

— **Nerelerdesiniz?..**

— **Bugün sevdiğim bir dost öldü, onu düşünüyordum**...

— **Sevdiklerimiz ölmez** dedi Finli dostum.

Doğru belki de daha çok yaşıyorlar giderek, gönlümüzde, belleğimizde daha derinleşiyorlar. İşte Oğuz Akkan, en güzel, en üretken çağında nasıl ölebilir, tam tersi de var elbet, tersi ve de acısı... Kimi sevdiklerimizi de yaşamaz görüyoruz bir gün, toprağa değil karanlığa gömülüyorlar, yanyana yaşıyoruz ama nasıl ölebilir, tam tersi de var elbet, tersi ve de acısı... Kimi sevdiklerimizi de yaşamaz görüyoruz bir gün, toprağa değil karanlığa gömülüyorlar, yanyana yaşıyoruz ama nasıl uzak, nasıl yabancı, aynı dili konuşurken nasıl duvarlar yükseliyor aramızda!..

İsveçli dostumun sesiyle sofraya dönüyorum bukez.

— **Sarıkiraz hiç görmemiştim,** diyor.

Hollanda Elçisi Carsten, La Haye'deki bahçelerinde bir sarı kiraz ağacı olduğunu söylüyor. Tepemizdeki ağaçta da sarı sarı gülümsüyor kirazlar. Bedri Rahmi'nin «**Kiraz ayı geliyor çocuklar**» diye bir dizesini anımsıyorum. Bedros Reis, Sabahattin Eyüboğlu çanlaşıyor gözümde. Onları hiç ölmemişler gibi hissediyorum. Pirko'nun hakkı var, sevdiklerimiz ölmüyor, daha doğrusu sevgiyle ölümü de aşıyor insan, sevgisiz de hiçbir şeyi aşamıyor.

Bu düşünceye varınca gözlerim Filiz Dinçmen'e takıldı yeniden. La Haye'de onu neler bekliyor diye düşündüm. Onu ya da ötekileri neler bekliyor, ve de biz onları sevgiyle uğurlayabiliyor muyuz acaba?

(25 Haziran 1982 Cumhuriyet)

ÖLÜMÜN GÜCÜ İNSANLARA YETİYOR

Atilla ÖZKIRIMLI

Ölüm bir gerçektir, çoğu kez inanılmaz, kabullenilmez bir gerçek. Özellikle de yakın olduğunuz birini yitirmişseniz. Yapmak istediklerini, tasarılarını bildiğiniz birini.

Doğrusu sık sık düşünmüşümdür kendi ölümümü. Her gün, her an öleveceğimi. Bunun doğallığını. Ama Oğuz Akkan, ölümü en son aklıma gelebilecek kişiydi, kesinlikle böyle bu.

Çok değil, ölümünden iki gün önce yayınevindeydik birlikte. Herkes gittikten sonra o, ben, Ali Uğur oturmuş, önümüzdeki günler neler yapılabileceğini konuşmuştuk. İvedileri, ivedi olmayanları. Yıllarla düşünüyordu. Oğuz Akkan. Gelecek on yıl içinde yapılacakları sıralıyordu bir bir, Yayımlanacak kitapları, ansiklopedileri, Britannicca'yı. Arkadaşıydım, kitaplarını yayımladığı yazarıydım. Tasalarının büyüklüğü korkutuyordu beni. Ama o başını arkaya atıp biline nkhkahasıyla yanıtlıyordu her zaman olduğu gibi. Öylesine uzaktı ölümden, ölüm düşüncesinden.

Ne söylenebilir Oğuz Akkan'ın ardından? Çalışkanlığı, yazarlara karşı dürüstlüğü, dostça tutumu... Yayımladığı yüzlerce kitap bunun tanığı değil mi? Kurduğu yayıneviyle daha çok yaşayacak aramızda. Ölümün gücü insanlara yetiyor, kitaplara değil.

GÜZEL ŞEYLER YAPMALIYIZ

Cengiz BEKTAŞ

Azra Erhat istiyor da, el kadar kartoncuklar üzerine dörtlükler, şiir parçacıkları yazıyorum son günlerde. İçlernden birini alıp elinde tutuyor bir süre. Sonra ötekini... Gerçekte hepsini ezbere bildiğinden hiç kuşkum yok...

Üç-dört gün önce bir tane daha yazdım:

Yaşamak şakaya gelmez,
büyük bir ciddiyetle yaşayacaksın
bir sincap gibi mesela
yani, yaşamın dışında ve ötesinde
hiçbir şey beklemeden,
yani, bütün işin gücün
yaşamak olacak.

Götüremedimdi daha... Cumartesiydi (19 haziran). Oğuz geldi. Evde oturduk azıcık. Sonra, «Ben annemin elini öpüp geleceğim» dedi. Gitti geldi... Kuzguncuk'ta İsmet Baba'nın yerine oturduk.

Yıllardır Oğuz, Bekir Yıldız, ben, 1 ocak günü buluşurduk. Çoğunluk Kuzguncuk korusunda yürürdük... Birbirimizi kıyasıya eleştirirdik. Tartışırdık. Hesaplaşırdık...

Bu yıl yapamadıktı nedense... Hepimiz ayrı ayrı karmakarışıktık da ondan mı?

Kuzguncuk'ta İsmet Baba'nın yerinde Oğuz, sanki yıllık eleştiri konuşmamızın sonunu bağlıyordu:

— Benim babam ellisine varamadan öldü. Filan da... Şu da... Bu da...

Çok önemli yaşlardayız. Çok zamanımız yok. Bundan sonra hep güzel şeyler yapmalıyız.

Sonra yeni yayın programını anlattı. Bir yıl önceden bilinecekti o yılın içinde basılacak kitaplar... Hep birlikte tartışılacak, seçilecekti... Şimdiye dek ne denli sorumlu davranılmışsa şimdi daha da titiz olunacaktı.

Her kapı çalınışında, kapıyı gören pencereme Oğuz'un gölgesini görmek için bakıyorum hâlâ... Neredeyse telefonu açıp:

— Oğuz can çok özledim, neredesin? Diyeceğim.

(1 Temmuz 1982 Cumhuriyet)

MAVİYE KAVUŞTUN GÜZEL DOST

Azra ERHAT

Oğuz Akkan, sen Sabahattin Eyüboğlu'nun son yıllarının en vefalı en sevimli dostlarından biri idin. Her akşam gelir onunla yer içer, satranç, tavla oynar, kahkahalarınla çınlatırdın ortalığı. Eyüboğlu'nun yüzü aydınlanırdı seni görünce, Cem Yayınlarını kurmakla Sabahattin Eyüpoğlu'na Türkiye'de güzel, temiz pırıl pırıl bir dost yayınevinin varolabileceğini kanıtlamıştın. Sabahattin, sana her ki-

tabını hazırladığında derin bir sevinç duyardı. Paraca da ilk kez hakkını aldığına inanmış güven duymuştu.

Mavi Yolculuğa tüm coşku ve gençliğin ile katılmıştın. Eyüboğlu'nun «Mavi Yolculukları bir gün bir teknesi olur» düşünü de nerde ise gerçekleştirdin.

Eyüboğlu'nun öldüğü gece kapıdan içeriye girdiğinde yüzüne baktım. Okuduğum sonsuz çocukça acıya bir de kararlılık karışıyordu. Anladım ki Eyüboğlu'nu sürdüreceksin.

Mavi Yolculukların başına geçtin. Birbirinden mavi ve birbirinden neşeli yolculuklar düzenledin. Hep güleryüzlü, hep olumlu davranırdın her durumda. Mavi Yolculukları bir kucaklayışın, bir öpüşün vardı ki öksüzlüğümüzü unuturduk.

Maviye kavuştun güzel dost
Sana kötülük duyan olmuşsa
Maviden bulsun.

(1 Temmuz 1982 Cumhuriyet)

KİTAPÇILIĞA KARA BİR LEKE İNDİ

Ara GÜLER

Bugüne kadar Türkiye'de bir kitapçılık vardı. Bunun kağıt maliyeti hesap edilir, baskı ve telif ücretleri hesaplanır eğer satacak gibi gözükürse kitap da satılırdı. İnkılap Aka, daha sonra Remzi Kitabeyi, daha sonra Türk edebiyatına el uzatan Varlık ve Yeditepe Yayınevleri ve daha sonra Cem Yayınevi ve diğerleri.

Oğuz, bu yeniliği devam ettiren yayınevi sahiplerimizden biriydi. Aşağı yukarı bütün bunlar Türk edebiyatını korudular ve devam ettirdiler. Oğuz'un yaptığı işe gelince. Son 5 sene içinde modern editörlüğü anlamağa başlamıştı. Dünya edebiyatını bize aktarmakla kalmadı... İllüstra kitaplara doğru da yayınlara başladı. Bunlardan bir tanesi Fikret Mualla kitabıdır. Çünkü, Oğuz bir kitap çıkarmanın yalnızca kağıt stok etmek, matbaacıya para ödemek olmadığını anlamıştır. Bir editör oturur kafasında bir plan hazırlar, illütrasyoncuya illüstrasyonları çizdirir, fotoğrafçıya fotoğrafları çektirir. Yazarına yazıyı yazdırır ve eseri yayına koyar. Tabii bundan evvel de marketingini yapar. Örneğin Edition Skira, Etidion Maznit, Edition Flammarion, Edition Abrams... Bunlar editörlerdir. Editörlük mesleğini anlayan tek ve son kitapçı Oğuz Akkan'dır. Ansiklopedilerden sonra zaten başladığı işi devam ettirecekti. Ne yazık ki kitapçılığa kara bir perde inmiş oluyor onun ölümüyle.

İnşallah onun yerini başkaları alacaktır.

Oğuz'la röportaja gittik hem de dünyanın öteki ucuna. O bir şeye bakarken anlar, onu severdi. Bir dokümanın üstüne düşer, ne olduğunu araştırdı. İşte bu modern editörlüğün belki de ilk adımıdır. Kitapçılık da tıpkı diğer sanatlarda olduğu gibi bir şeyi görmek onu sevmek, bunu bilmeyen adamlara iletmektir.

Bu bir milletin uygarlığa doğru ilerlemesini sağlar.

İşte Oğuz buna hazırdı.

(1 Temmuz 1982 Cumhuriyet)

NACİ GİRGİNSOY

GAZETECİ, ÖYKÜCÜ NACİ GİRGİNSOY'U KAYBETTİK

— Hikayeci ve gazeteci Naci Girginsoy, geçirdiği bir kalp krizi sonucu Sosyal Sigortalar Kurulu İzmit Hastanesinde öldü.

(27 Haziran 1982 Cumhuriyet)

«BİR MEMURUN ÖLÜMÜ»

Şakir BALKI

Acı ve tatsız bir yazı türüdür ölüm yazıları. Hele bu işi gülmece yazmak için uğraşı veren bir kişi yapmak zorunda kalırsa, durum daha da güçleşir. «Ölüm» sözcüğü bu, her yanıyla soğuk, sarsıcı, buruk. İnsanın içini hoplatan, yakan bir sözcük. Ölüm ve doğum. İkisi de öz türkçe, söylenişi uyumlu ve güzel. Ama anlamları çok karşıt. Biri buz gibi, acı. Ötekisi de sevi dolu yaşamla yüklü. Göçen üstüne bir yazı, hele bir can dostun ardından olursa?.. Anılar ve acılar insanın içinde bir yumak olup çıkıyor, us ve bellek duruyor sanki. Münir Süleyman Çapanoğlu, bu işi acı da olsa sürdürüyordu Bayram gazetelerinde. Yitmeden önce bu tür yazıları kendisine görev bilmişti. Şimdilerde ölenin ardından yakınları ve dostları yapıyorlar. Güç bir uğraşı doğrusu.

Öykücü, denemeci ve gazeteci Naci Girginsoy'u kaybettik geçen haziran ayı içinde (26.6.1982). Kısa bir rahatsızlık, bir yürek duruşu onu aramızdan alıp götürdü. Ansızın. Oğuz Akkan gibi. Yayıncı ve gazeteci Akkan'ın şaşkınlığı üzüntüsü üzerimizdeyken Naci de aramızdan ayrıldı. Şaka yaparcasına hem. Orhan Kemal de haziran ayında gitti. Gorki de öldüğü zaman haziran mıydı, evet. Tahir Alangu'yu da bir haziran yeli alıp götürdü. Naci Girginsoy da sıcak, yakıcı bir haziran ayını mı bekliyormuş?.. Godot'yu bekler gibi.

Girginsoy, Seka'da çalışıyor, didiniyor, Kocaeli gazetesinde de köşe yazıları yazıyor ve röportajlar yapıyordu.

1924 yılında Kesriye'de (Manastır) doğdu. İzmit'te büyüdü. Devlet Demiryollarında çalıştı. 1955'de Kağıt Fabrikasına girdi. Çalışırken İzmit Akşam Ticaret Lisesini bitirdi. İlk yazısı Ankara'da «Kaynak» dergisinde çıktı. «Günlerden Pazardı» adıyla (1950). Yazılarını Varlık'ta sürdürüyordu. Öykülerini «Mavinin Ölümü»nde, denemelerini de «İpek Böceği» başlığı altında topladı. «Gençlik Çıkmazı» adlı kitabı da «İzmit Yalım Yayınevi» tarafından basıldı. Çeşitli ödüller kazandı. Varlık Eleştiri Ödülü (1954), Girginsoy'un en son almış olduğu ödül. Akşehir Nasrettin Hoca Gülmece Öyküsü Yarışmasında Mansiyon'du (19811).

Ölünceye değin Seka Postası'nı yönetti. Tam yirmi yedi yıl.

Yazıları o yazdı, haberleri o derledi. Arı dilden yanaydı, tümcelerini oya gibi işliyordu. Haberlerde titiz olduğu kadar, sözcükleri seçerken de çok özen gösteriyordu. Gazetecilik ve yazarlık konusunda oldukça duyarlıydı. Tiyatro, sinema ve kitap eleştirileri de yazıyordu Seka Postası'nda. Babıâli'den uzak yaşıyordu ama Yokuş'un yürek atışlarından haberi oluyordu her zaman «Değişim» başlıklı bir denemesinde değintiler yapıyordu: «Ne alırsan 5 lira» yazıyordu. Cağaloğlu Yokuşu'ndaki kitap sergisinde..

Naci Girginsoy, tutarlı ve kendine özgü bir yazardı. Hayat üniversitesinin örsü ve çekici arasında şekillenirken, yazın yaşamını da Varlık dergisinde pekiştiriyordu. Görevini sürdürdü, çalıştı ve okudu. Pişti. İlginç yapıtlar vermeye başladı. En özgün yanı politikanın o acımasız ve kaypak rüzgarlarından uzak durmasıydı. Çekingen, bir memur yaşam için yaşadı, didindi. Dergilere ve gazetelere otuz yıldır yazan ve bu alanda haşır neşir olan Naci, politikayla sanatı birbirinden ayırmasını bildi. Kaleminin onurunu korudu. Ama bu tutumu ona neler getirmedi?.. Üzüntüler, sağlığını kemiren titreşimler. Ha bugün, ha yarın düzlüğe çıkar umuduyla yaşadı. Bunların düş olduğunu bildiği halde yine de direncini yitirmek istemiyordu. Sağlıktan söz açılınca bana sık sık. «Okumayı bırak,

yazmayı da bir yana at, bak nasıl rahat edersin. Ne hastalık kalır, ne de üzüntü...» derdi. Girginsoy, iyimser gözükürdü ama çoğu kez karamsardı. Bu karam sarlığı içinde saklardı. Onun atmış olduğu kahkahalar bile, bir iç dünyanın kara mizahını taşıyordu. Evine bağlılığı, yazmak tutkusu ve memurluk disiplini, bu üçgen içinde koşuştu... Tükendi. Ama herşeye karşın, yine de yaşamı seviyordu. Emekli olmak, yeni bir yaşama adım atmak, öyküler yazmak, bunların hepsi onun için umuttu. Küçükbir ev, kırlar, deniz, yeni bir yaşama hazırlık. Emekli olmadı. Tüm düşler birdenbire yıkıldı. Devlet konutun da, bir memur gibi öldü.

Varlık okuluna dönük, bazan şiirle yüklü bazan da düşünceleri kişiler üzerine yoğunlaştırır, konuyu böyle işler. Yazın dünyamızdan örneklerle süsler, bir sonuca ulaşmaya çalışır. Ama işlediği her iki dalda da duygusallık ve düşsellik hakimdir. Ara sıra da mizah:

(26 temmuz 1972):

Görevde 30. yılımı doldurdum. Eve dönerken, ayakta bir sosisli sandviç yedim, bira içtim. Ne güzel oluyormuş. Eşime 30 yıllık olduğumu söyleyince sevinecek sandım. Sevinmedi... «Hep sıkıntı çektik» dedi, «daha da çekeceğiz. Emekli ol bari, aynı parayı alacaksın. Yol parasını kazanırız.» Emeklilik mi? Daha gencim ben. Çalışıyorum. Yöneticimiz, daha bugün, «Aferin,» dedi, «gençleri cebinden çıkarırsın vallahi!.. «Eşime söyledim de.» Aldığın aferinlerle yarım kilo kıyma alamazsın» deyiverdi. Görevimin, durumumun önemini kavrayamıyor, yazık!..» (Mavinin Ölümü, Varlık Yayınları S. 207..)

Çekingendi. Birini kıracağım diye ödü patlardı. Gösterişten de hiç hoşlanmazdı. Giyimi kuşamı kendine özdü. Çekingenliğini şöyle dile getiriyordu: **«Hep öyle çekingen karşımdakini tedirgin etmekten korkan biriydim. İstanbul'a gelirdim de Sayın Nayır'a uğramaz, yazımı mektupla gönderirdim..»** (İpek Böceği, Varlık Yayınları, S. 26.)

Memur yaşamı ile yazar ve sanatçı dünyası arasında sıkışıp kaldı. İkisini ayırdı ama, bağdaştırmadı.. Yapmak istediklerini de yapamıyordu.. Bunları açıkça söylemiyordu, sezdiriyordu... Onun romantik dünyası, bu yaşam koşulları altında yavaş yavaş buruklaşıyordu. Acaba neler düşlüyordu Naci Girginsoy? Kemal Paşa Mahallesinin çocuklarını romanlaştıracaktı. Yeni öyküler yazacaktı. Yeni kitaplar, belki de şiirler...

Yaşamın akışını, günümüzün çalkantılarına ayak uyduramadı. Yağmalardan uzak kaldı ve böyle şeyleri sevmedi. Cam sıkıldıkça söylerdi. **«Otuz yıldır yazarım ve gazete çıkarırım. Ama bir sarı basm kartım olmadı... Kimlerin yok...»** Sonra susardı. Susmazdı, içine dönerdi.

Arkadaşım ve dostum Naci Girginsoy, böyle bir adamdı. İzmit'te yaşadı ama, eski bir deyimle söylersek, bir İstanbul Efendisiydi. Memur gibi yaşadı, gerçek bir yazar gibi öldü.

Aziz Nesin'in şu özgün şiiri ile bu «ölüm» yazımı noktalamak istiyorum:

(.....)
«Ve buyurdum
Elimden geldiğince görevimi yaptım
Gülümsedim hıçkırıklarımı boğarak
Sonunda kimsenin yorulmadığı denli yoruldum
Artık kapılar açık kalsın
Bundan sonra gireceklere
Şimdi dinlenmeye gidiyorum.
Hoşça kal güzel dünyam.»

(27 Haziran 1982 Cumhuriyet)

NACİ GİRGİNSOY'UN ARDINDAN

Yazarlar akrabalarımızdan daha yakındır bizlere.

Sadık GÜÇLÜOL

Bir yazar daha aramızdan ayrıldı. 58 yıllık yaşamı, 30 yıllık yazarlığı, şimdi bir avuç toprağın altına giriverdi.

Tazına gönül vermiş kişilerin, aramızdan birdenbire göçüp gitmesi, sizlerden uzaklaşıvermesi; insanı bir başka etkiliyor, kuşkusuz. En yakınını kaybetmiş gibi, sanki insan. Oysa, uzaktan yakından bir akrabalığınız yoktur aslında; ama bir akrabanızdan daha yakınsınızdır, birbirinize.

Gazetenizi açtığınızda, sabah erkenden gülümseyerek selamlar, sizi, satırlarında. Dergilerde yazısını severek okursunuz. Size imzaladığı kitapları...

Naci Girginsoy, Varlık dergisinde sürekli yazdı. Kocaeli adıyla yayınlanan gazetenin, köşe yazarlarındandı. 30 yıllık yazılarının birikimi, Varlık Yayınları arasında çıkan «Mavinin ölümü»yle, kendini gösterdi. Bu öyülerini, «Gençlik Çıkmazı» adlı romanı, «İpekböceği» adlı denemeleri izledi.

Memurluğunun yanı sıra «kendi deyimiyle: «24 saat edebiyatçılığını» da sürdürdü. Şimdi, yalın, güçlü anlatımı belleklerde; kendisi «ince uzun bir yolu» katetme çabasında.

Çalışmakla, didinmekle geçen koca ömür, mutlu-mutsuz kahkahalar, hep anımsanacak.

Hoşcakal Mavinin Ölümü.
Hoşcakal Gençlik Çıkmazı
Hoşçakal İpekböceği.

(27 Haziran 1982 Cumhuriyet)

FARUK KADRİ TİMURTAŞ

PROF. FARUK TİMURTAŞ ÖLDÜ

— İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi öğretim üyelerinden Prof. Dr. **Faruk Kadri Timurtaş** İstanbul'da öldü.

1925 yılında Kilis'te dünya'ya gelen Faruk K. Timurtaş, İst. Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde akademik yaşama girmiş ve kürsü başkanı olmuştu. Eski Anadolu Türkçesi uzmanı olan Prof. Timurtaş özellikle XIV ve XV. yüzyıl yazarlarına ait ürünleri konu edinmişti. Yapıtları arasında Harname ve Husrev ile Şirin'in sahibi ozan Şeyhi ile ilgili araştırmalar, Osmanlıca Grameri, Yunus Emre ile ilgili metin yayımı bulunan Prof. Timurtaş Türk Dil Kurumu'nda yönetim kurulü üyeliği yapmış, ancak dil devrimine ters düşen görüşleri yüzünden 1960'ta Kurultay kararı ile Türk Dil Kurumu üyeliğinden çıkarılmıştı: «**Yaşayan Türkçe**»yi savunma iddiasıyla Türkçe sözlere, bilim adamlarının türettiği terimlere karşı çıkan Prof. Dr. Timurtaş'ın bu görüşleri ve yapıtlarındaki okuma değerlendirme yanlışlıkları **Agâh Sırrı Levend, Ömer Asım Aksoy, Orhan Şaik Gökyay, Tahir Nejat Gencan** ve **Emin Özdemir** gibi edebiyat tarihçileri ve dil bilginlerinden sert eleştiriler almıştı.

Milli Üniversite ve Reform, Uydurma Kelimeler Sözlüğü gibi yapıtların da sahibi olan Prof. Timurtaş'ın cenazesi Fatih camiinde kılınan öğle namazından sonra toprağa verildi.

(5 Temmuz 1982 Cumhuriyet)

ARKADAŞIMA AĞIT

Yedi aydan beri ,iyileşmesi için, Allah'a her gün dua eder iken, arkadaşım FARUK TİMURTAŞ'ın ölüm haberini almak ne katlanılmaz şey imiş...

Ağır bir hastalığa düştü idi, hastahanelerde odalar inledi. Derken tehlikeli günleri atlattı sandık. Ağır ağır iyileşme belirtileri görüldü. Sevdiği evinde ve kendi yatağında idi. İnşallah kurtulacak, diye bakılıyordu. Demek ki, Rabbülâlemin'in muradı, onu mübarek Ramazan gününde yakınına almak istemiş.

— Ya bu kadar çile, bu kadar cefa, hüzün, keder, ümitsizlik ümit? Elhak hikmetinden sual olunmaz imiş...

Faruk Timurtaş, hakkiyle ülkü sahibi, vatanperver, insan oğlu insan, tevazuu hayret veren olgunlukta benzersiz bir gayret adamı, dava adamı idi.

Suskun ve efendi mizacının ardında ömür boyu mücadele verecek haysiyetli aydınm vasıfları gizli idi. Ölçülerin hepsiyle müslüman, hepsiyle ilim adamı idi. Çehresi içi kadar nurlu ve güzeldi: Dostunu incitmez, arar, sorar ve gönül alırdı. Kimseyi düşman bilmez, kendisini düşman bilenler hakkında bile kötü söylemez, sütüne havale ederdi. Öfkelerini kendi usulünce yatıştırır üzüntüyü gülümseme ile örter, kopan fırtınaları rindane sükunetler bastırırdı. Bilmem Yahya Kemal «Rindlerin Ölümü» şiirini, Faruk'unki gibi «uysal» görünen tabiatları anlatmak için mi söylemiştir:

«Bazan kader, gelen bora halinde zorludur,
Dağlar nasıl bakarsa siyâh ufka öyle bak
Bazan da cevreden nice bir insan oğludur.
Görmek değil, düşünmeye bigâne kal, bırak»

Son otuz yıl boyunca, milli inanış ve bilhassa «yaşayan Türkçe» davası, gayretli samimi, cesur ve cengâver evlatlarından birini o munis hasletli, o kibar ve çelebi Faruk Timurtaş'ta bulmuştur:

Siyasetle ve cahillikle bozulan Türkçeyi koruyup kurtarmak, yanlışları, doğruları, kasıtları göstermek için sayısız makaleler, kitaplar yazdı. **Muallimler Birliği Başkanı** sıfatıyle önayak olduğu **Dil Kongresi** dillere destandır. Bu kongredeki görüşleri toplayan kitap, dil davamızı bütün derinliğiyle ortaya koymaktadır. Türkiye'nin başlıca aydınları ve sanatkârları o kongrede, kurumcular ve düzenciler tarafından mahvedilen Türkçemiz'in başına getirilenleri isyanla anlatmışlardır.

Timurtaş, zorla bozulan dilimizi ilim ve zevk süzgeçlerinden geçirirken bazan tekbaşına kalırdı. Yine de karşısındaki mirasların, kurumların, TRT'lerin, dergilerin ve biralay cahil cühelâ devrimbazın öylesine soluğunu keserdi ki, ona küfürden başka karşılık veremezlerdi.

Arkadaşım F. K. Timurtaş, alçakgönüllü ve inanmış insan olarak her zaman yüreği ve bilgisiyle yanımızda. İdi TERCÜMAN'ın «**Yaşayan Türkçemiz**» sayfasında uydurulmuş bozguncu «**tilciklerin**» «niçin uydurma» olduklarını gösteren bilgi, inceleme ve mantık ustamız Faruk'tu. Daha sonra «**Uydurma Olan ve Olmayan Yeni Kelimeler Sözlüğü**»nü yazarak, bu yoldaki hizmetini tamamladı.

Eh, bir ilim adamı, bu kadar yapabilir... Ordusu yok, icra gücü yok, milyarları yok, daha ne yapsın! Türkçeyi ve Türkiye'yi sevenlere. Türk kültürünün samimi bağlılarına ve kültürün bozulması ile milletin, devletin, vatanın mahvolacağını idrak edenlere. Faruk Timurtaş'ın bütün yazıları ve bütün kitapları birer VASİ-

YET'tir. Fikirlerini alınız, uygulayınız, milletimiz hər türlü anarşinin batağı olan «Kültür ihtilâli» belâsından kurtulacaktır.

Yeri doldurulmaz bir ilim adamı, değerine paha biçilmez vatanperver bir dost kaybettik. Yeri elbette doldurulamaz. Lâkin eserleri vardır, asistan, doçent profesör arkadaşları vardır. Faruk'un davası yürüyecektir, çünkü milletin ve ilmin davasıdır! (6 Temmuz 1983 Tercüman)

FARUK KADRİ HOCA İÇİN

Ergun GÖZE

Faruk hocayı ilk defa Bayezıd'da şimdi yıkılmış bulunan Karadeniz Kıraathanesi'nde gördüğümü hatırlarım. Sene 1952 olmalı. Sonraları da şehirkıraathanesinde. Hemen daima-Allah ona ömür versin. Muharrem Ergin ile beraber. Bu iki ayrılmaz arkadaş Edebiyat Fakültesi'nde asistan idiler. Ben ise henüz hukuk fakültesinde talebe. O kahveye kimler gelmezdi ki. Rahmetli Fethi Cemuhluoğlu, rahmetli Ali Hatipoğlu, prof. Recep Doksat-henüz doktor bile değildir- Ahmet Çavradoğlu, Gökhan Evliyaoğlu, Hilmi Şener, Şinasi Özatalay ve daha kimler...

Sonra seneler geçti, Faruk Kadri Hoca ilim yolunda mesafeler katetti. Profsör oldu. Ama hiçbir zaman kökünü, ruhunu, maneviyatını terketmedi. Bilâkis ilim hamlesi ile beraber milli irfana bağlılığı arttı.

Bu sebeple üniversitedeki ilk anarşik dalgalanmaların ilk hedeflerinde biri O oldu. Canına kasdedildi. Fakat o mücadeleden yılmadı davasından dönmedi.

Üniversitedeki anarşiden sonra onu hedef alanlar T.D.K. cılar oldu. Büyük bir Türk dili mütehassısı olan Faruk Kadri Timurtaş'ı T.D.K. dan ihraç ettiler Faruk Kadri Timurtaş büyük bir dilci idi. Ciddi bir ilim adamı idi. Tabatıyla T.D.K.'ya yakışmazdı. Onu bünyesinden atmakla T.D.K. Türk dili ile ve ilimle alâkasını bir defa daha koparmış oluyordu. Hoca ise, ilmi ve fikri dâvâsını derslerinde, kitaplarında, konferanslarında aynı silahiyetle yürüttükten maâda,, Tercüman Gazetesi'nin 2. sayfasında devamlı yazdığı makalelerle de perçinlemiştir. Bu da yetmemiş vatan sathında konferanslara çıkarak dildeki uydurmacılığa olduğu kadar komünizm ihnetine de karşı koymuştu. Yetmişli senelerde beraber çıktığımız bir Keşan yolculuğunu ve oradaki konferansları, şimdi O'nu rahmetle anarak hatırlıyorum.

Peyami Safa üstadın fıkralarının 1000 temel eser serisinden çıkması için uğraşmak kadirşinaslığını göstermiştir. Serinin en çabuk biten eseri olan bu kitabı rahmetli ile beraber hazırlamıştık. Fıkraların seçimi ve notlar bana, önsöz O'na aittir.

Gittikçe artan, kuvvetlenen bir dostlukla birbirimize bağlanıyorduk. Muhammarası meşhurdu.

«Sana elimle yapacağım» diyordu. Nitekim geçen sene hakikaten eliyle yaptığı muhammarayı bize ikram etmişti. Ocak ayında bir beyin kanaması geçirdiğini duyduğum zaman kolum kanadım kırılmıştı. Ve o gün bütün okuyucularımı Timurtaş'a dua etmeye çağırmıştım. Hoca beş buçuk ay direndi. Son defa evindeki ziyaretimde hepimize ümit vermişti. Henüz konuşamıyordu ama şuuru apaydınlıktı. Ama «Dolmuş ecel peymânesi, Celse Lokman neylesin». Son görüşmedeki sarılıp öpüşmelerimiz helâlleşme imiş. Cumartesi günü ağırlaşmış. Pazar sabahı Fatih Camii'nde ezan okunurken ve başucunda hayırlı talebesi Doç. Mertol Tulum Kur'an tilâvet ederken müezzinin şahadetine son nefesini teslim etmiş.

Uydurma kelimeler lügatı hazırlayarak Türk dilinin saffetini korumaya çalışan Faruk Hoca afif insandı. Saffetinin temelinde Peygamber sevgisi vardı. Nitekim gençliğinde yazmış olduğu nefis bir «Nât-ı Şerif»i üç sene önce TERCÜMAN-Ramazan sayfasında neşretmiştim. O «Nât-ı Şerif» aramızda ayrı bir sevgi halkasıy-

dı. Şimdi talebeleri, dostları, hemşehrileri, yakınları ve Türk Milleti mahzundur. Her giden için «yeri doldurulamaz» denir. Ama O'nun için bu gerçekten böyledir. Edebiyat Fakültesi'ndeki «Büyük Hocaların» son halkasındaydı. Yazı yazmanın en kötü tarafı böyle vesilelerle yazı yazmaktır Her dost kaybında insan Hâmid'in beytini hatırlıyor:

«Sen öldün ölüm güzel demektir»

Merhuma Allah'dan çok sevdiği Peygamber-i zi-şândan şefaat ve O'na beşbucuk ay insan üstü bir gayretle son hizmetini yapan zevcesine sabr-ı cemil niyaz etmekten başka ne gelir elimizden..

(7 Temmuz 1982 Tercüman)

MÜBECCEL İZMİRLİ

YİRMİ YILLIK DOSTLUKTAN BİRKAÇ ANI

Afet MUHTEREMOĞLU

Yayın araçlarından yarı yarıya uzak yaşanan bir köşede sözümona dinlenmeye gitmiştim. Arkadaşım ölmüş. Olaydan on gün sonra duydum bunu. İstanbul'a döndüğümde de kimseyi bulamadım. Herkes tatil ve bayram için bir yana dağılmıştı. —

Mayıs ayında görmüştüm onu en son. Evinin uçsuz bucaksız gibi gelen karmakarışık ağaçlarla dolu bahçesinden içeriye yeşil bir ışık doluyordu. Koyu yeşil bir ışık. Doğayı o kadar seven, evinin içi, pencere kenarları çiçek saksılarıyla dolu ona Mübeccel bu görkemli bahar aydınlığını görmüyor gibiydi. Artık son günlerde ne zaman gitsem onu uyurken buluyordum. Zaman kaybından korkmuyor, başı yastıktan kalkmıyor gibiydi. Son görüşümde o kadar zayıflamış ve küçülmüştü ki korku veriyordu insana. Ama beni görünce her zamanki gibi canlanmaya başlamış, kalkıp yatağında oturmuş, başının ucunda duran şiir müsveddelerinden bitmiş, bitmemiş şiirlerini okumuştu. Son yazdığı «Uyanan Kadın İçin»i okuduktan sonra da dizelerin coşkusuna kapılarak hıçkırıklarla ağlamıştı. Şiiri okurken yer yer duruyor:

«Kimseyi suçlamak istemiyorum ama sormadan da edemiyorum. Birkaç arkadaşı dışında neden edebiyatta o derece yalnız bırakıldı Mübeccel? İyi ve usta bir yazar, zeki bir kadın, cömert ve saygılı bir arkadaştı.»

«Bir yayınevinde bekliyen bir çocuk romanı vardı. Bir yayıneviyle de, hikayelerinin basılması için sözleşme yapmıştı. O günlerde bu iki kitabının çıkacağını düşünerek nasıl çocukça bir sevinçle heyecanlandığını, toparlandığını, hayata bağlandığını hatırlarım da üzüntüden içim içime sığmaz.»

«Bak dikkat et. Bu imajlar hiçbir şiirde kullanılmadı daha» diye şiirinin inceliklerine dikkatimi çekiyordu. Şiirin dergiye verilmesinden epey bir zaman geçmesine karşılık yayınlanmamasına kızıyordu. Bana sorup araştırmam için ricade bulundu. Bir de bir dergide daha önce verilmiş bir incelemesi vardı, onu merak ediyordu.

Şiirin verildiği dergiyi telefonla arayıp şiirin çıkıp çıkmayacağını (bunca şiir çilesinden sonra, hâlâ onun şiirinin çıkıp çıkmıyacağını sormak ihtiyacını duyuyoruz, ne acı...) sormuş, çıkacağını öğrenmiş ve bir süre sonra da dergiye giderek orda rasladığım genç bir şair arkadaşa, şairinin ne amansız sağlık ve yaşam zorluklarıyla boğuştunu anlatmıştım. Kendisi istiyordu bunları anlatmamı.

«Ölüm döşeğinde dersin» diyordu. Ben inanmıyordum onun öleceğine. Çünkü her gidişimde canlanır, uzun uzun ve gayet düzgün cümlelerle, konulara zekice

bakarak sanattan, yaşamdan söz eder, çözümlemesini bitirmeden de asla lafını kesmez ve kesilmesini istemezdi. Canlanır, hatta kahkahalar atmaya başlardı. Geleceğe bağlı düşler kurar, tasarılar yapardık birlikte. Disiplinsizce coşkuluydu ama coşkularını akıl almaz bir güçlükle disipline sokardı. Geceleri okur, yazar, çay içer, yemek yer, kısaca yaşar çünkü asla uyuyamaz, gündüzleri uyurdu.

Kimseyi suçlamak istemiyorum ama sormadan da edemiyorum. Birkaç arkadaşı dışında neden edebiyatta o derece yalnız bırakıldı Mübeccel? İyi ve usta bir yazar, zeki bir kadın, cömert ve saygılı bir arkadaştı. Son derece özverili bir arkadaş, akıl almaz derecede... Yazdığı şiir ve öyküleri, eleştirileri uzun uzun hazırlar, titizlikle ve birkaç kez yeniden yazar, bekletir, düzeltir, neden sonra kalkar bir yere götürürdü ya da götürmezdi de elinden alır ben götürürdüm, basılması için.

Bir zamanlar Varlık'ta, sonra da Hayat'ta röportaj yazarlığı yapmıştı. Yazıdan elini eteğini çektiğini sananlar bile vardı Mübeccel'in. Öyle ki son iki üç yıl öncesine kadar ömrü Babıali'de geçti. Uzun zaman da düzeltmenlik, redaksiyon yaptı. Çok zaman işine engel olundu, çok zaman da o, kendisi kapıyı vurup çıkmıştı gazete, dergi idarehanelerinden. Tazminat bile almadan, istifa ederek.

Onun zaman zaman ya da her zaman dostlara o dar bütçesiyle açık tuttuğu sofrasında yenilip, içilir, dostluğundan, zekasından, güçlü sanat beğenisinden yararlanılır ama sonra bu, dile getirilmez de üzücü, şaşırtıcı yazılar yazılır... Bunlardan ikisini bana göstermişti.

Mübeccel anlayışlı, bağışlayıcı ve hoşgörülü bir insandı, sonsuz derecede özveriliydi. En ufak bir incelik, ilgi, yakınlık onu mutluluğa boğardı. Dostlarını seçerken de güçlü kişilere çoğunlukla boşverir, «iyi» insanlar ararda. Sanırım bu alçakgönüllü tabiatı ve coşkusu ona karşı daha saygılı olmalarını önledi birçok kişinin. Edebiyattaki ilgisizlik, vefasızlık öldürdü onu biraz, biraz da ya da pekçok da parasızlık... Son gittiğim günlerden birinde:

— **«Canın en çok ne istiyor, neyi yiyebiliyorsun?»** diye sormuştum.

«Et» dedi, «Kebap istiyor canım ama alamıyoruz ki...

Babasıyla ikisinin emekli aylıkları ev kirası ve yakıt parası çıktıktan sonra, günde beş yüz lira harcamalarına elveriyordu ancak. Gene son gördüğüm gün, şiir müsveddelerinin içinde, maliyeden sorumlu olan, zamanın çok ünlü bir kişisine yazılmış korkunç yergiler vardı. Dolu dizgin sövüyordu ona. Enflasyonla başedebilmek için, geçen yıl, bir şeyler alıp satmaya başlamıştı, giyecekler, vs. Bu iş öyle onuruna dokunuyordu ki... Pek de gelir falan getirmiyordu sanırım. Bu olayın öyküsünü de yazmıştı ya da tasarlıyordu:

«Adını «Bohçacı» koyacağım bu öykünün» demişti acı acı gülerek. İyice çaresiz kalınca da bir ev alabilmek için sakladığı birkaç parça mücevheri satarak babasının birikmiş parasına eklemiş, bu küçücük parayı bankadan alıp bankere vererek aylık gelirlerini biraz ferahlatmaya çalışmıştı. Bir ya da iki ay alabildi sanırım bu faizi de.

Bu kış, bir sinir hastanesinde yatmıştı. Bunun da, hatta yatışının da ayrı bir öyküsü vardır ve şaşırtıcı bir yanlışlığa dayanır. Doktorlar bir türlü çıkarmak istemiyorlardı onu. Kendi durumuyla da hiç ilgisi olmayan oldukça ağır hastaların bulunduğu bir koğuşa yatırmışlardı. Ziyarete gittiğim ve içeriye zorlukla girebildiğim soğuk ve yağmurlu bir gün, onu koğuşunda uyurken buldum. Hemen toparlanıp canlanarak yanıma geldi.

«Ben ölürüm burda» dedi. **«Gözlüklerim artık göstermiyor, okuyamıyorum. Şiş sokmuyorlar, örgü öremiyorum... Boyuna uyuşturucu veriyorlar. Tedavi mi bu..** «Doktoruyla konuşmamı istedi. Doktorla konuşmamız da ayrı bir öyküdür. Mübec-

cel'in anlattığı bazı şeylere inanmıyorlardı. Konuşmamız nezaket içinde geçen bir tartışmaya dönüşmüştü. Doktor'a:

«Bütün sanat eserleri tanıksız gerçekleri anlatmak için yaratılmıştır.» dedim. Benden tanık istiyordu çünkü Mübeccel'in anlattığı kimi şeylerin doğruluğu hakkında. Mübeccel'in «yazar»lığını «hobi» saymalarını da eleştirerek, yazarlığın, onun işi olduğunu söyledim. Sanatımızı daha ne kadar savunmak zorunda kalacağız bilmem ki.. —

Bir yayınevinde bekliyen bir çocuk romanı vardı. Bir yayıneviyle de, hikâyelerinin basılması için sözleşme yapmıştı. Sahibi tutuklanınca yayınevi bir süre sallandı, şimdi kapandı sanırım. O günlerde bu iki kitabının çıkacağını düşünerek nasıl çocukça bir sevinçle heyecanlandığını toparlandığını, hayata bağlandığını hatırlarım da üzüntüden içim içime sığmaz.

Onunla en son telefonlaştığımızda Numune'de yatıyordu. Kanser tehlikesi yokmuş barsaklarında. İyiymiş, kan veriliyormuş. Kanın pahalılığından yakındı biraz. Sınav günlerinin kargaşası içindeydim. Şiiri hakkında öğrendiklerimi tekrarladım ona sevinmesi için:

Şiirin yayınlanacakmış» dedim. «İyi» dedi sadece, fazla durmadı üstünde. Sesi son derece iyiydi ve çok canlı konuşuyordu. Yeniden hayata dönmenin sevinci seziliyordu sesinden ve konuşmasından. Sınavların bittiği akşam İstanbul'dan ayrıldım. Dönüşte onu evinde, sağlıkla bulacağımı umarak. Onu on gün içinde kaybedeceğimi hiç aklıma getirmeden. «Mübeccel bunu da atlattı... Zaten onda kanser olamazdı...» türünden bir şeyler düşünerek. Oysa cenazesinde bile bulunamadım. Galiba Mübeccel'in yazdığı en son öykü bu ölüm. Son yazdığım öykülerimden birinin adının «**Ölü Bir Kadın Yazar**» olduğunu söylediğim zaman, «**O benim**» demişti.

Hiç böyle şey görmedim. Anlıyamıyorum ,anlıyamıyacağım da. Soğukkanlılıkla oturup ölümünü düzene koymuş, hazırlamış. Kendine özgü titizliği ve inceliğiyle. Bir yazı hazırlar, öykü ya da şiir yazar gibi, dikkatle, sonra da ölmüş. Mübeccel gibi yaşayan biri ancak böyle ölebilirdi.

Onun olmadığı bir dünyada hep eksik yaşıyacakmışım gibi geliyor. Koşup ona bir şeyler anlatmak sonra onu dinlemek, konuşmak, tartışmak, birlikte heyecanlanmak, birçok şey hakkında görüşünü, düşüncesini dinlemek istiyorum. Hatta bu yazıyı, ne kadar garip, önce ona okumak istiyorum.

(29 Temmuz 1982 Cumhuriyet)

KEMAL ZEKİ GENÇOSMAN

KEMAL ZEKİ GENÇOSMAN ÖLDÜ

— Gazeteci Yazar **Kemal Zeki Gençosman** (68) İstanbulda Göztepe SSK Hastanesi'nde öldü. Gençosman bir süredir rahatsız bulunuyordu.

Atatürk yılında TV'de yaptığı «**Beni Hatırlayınız**» programı ile Atatürk'ün yaşamından ve sözlerinden kesitler sunan Gençosman'ın bu programı daha sonra TRT Genel Müdürlüğü'nce yayından kaldırılmıştı.

1914 yılında Elağız'ın Ağın ilçesinde doğan Gençosman, İstanbul Erkek Lisesi ve Ankara Hukuk Fakültesini bitirdikten sonra çeşitli basın kuruluşlarında çalıştı. İsviçre'de basın ateşeliği de yapan Kemal Zeki Gençosman, «**Vatan**», «**Akşam**», «**Sivas Ülke**», «**Ulus**», «**Ankara Ajansı**», «**Dünya**» ve «**Cumhuriyet**» gazetelerinde çeşitli görevlerde bulundu, yazılar yazdı.

27 Mayıs'tan sonra Kurucu Meclis'te İstanbul Basın Temsilcisi olarak yeralan Gençosman halen Anadolu Ajansı Yönetim Kurulu üyesi bulunuyordu. Atatürk'ün

100. Yılı Kutlama Komitesi'nde de görev alan Gençosman'ın eserlerinden bazılarının adları şöyle: 10 ciltlik «**Atatürk Ansiklopedisi**», «**Bir İmparatorluğun Yıkılması Üzerine Kurulan Cumhuriyet**», «**İhtilal Meclisi**», «**Devleti Kuran Meclis**», «**Türk Destanları**», «**Ansiklopedik Adlar Sözlüğü**», «**Altın Yıllar**», «**Tarihimize Büyük Yolsuzluk Olayları**», «**Uçuş**», «**İnönü'nün Ege Seyahati**», «**Beni Hatırlayınız**».

Gençosman'ın cenazesi 4 ağustos çarşamba günü Ankara'da Maltepe Camii'nde kılınacak öğle namazından sonra Cebeci Asri Mezarlığı'ndaki aile kabristanında toprağa verilecek.

(2 Ağustos 1982 Cumhuriyet)

SAMET AĞAOĞLU

SAMET AĞAOĞLU ÖLDÜ

— **Samet Ağaoğlu**, dün sabah tedavi edilmekte olduğu Çapa Tıp Fakültesi Merkezi'nde vefat etti.

1946'dan itibaren Demokrat Parti'nin Genel İdare Kurulu üyelerinden olan Ağaoğlu, 1950 - 1960 yılları arasında Manisa Milletvekilliği de yapmış ve bu süre içinde Başbakan Yardımcılığı, Devlet Bakanlığı, Sanayi Bakanlığı, Çalışma Bakanlığı gibi çeşitli devlet görevlerinde bulunmuştu.

Ağoğlu'nun cenazesi 8 Ağustos 1982 Pazar günü öğle namazından sonra Teşvikiye Camii'nden kaldırılacak ve Feriköy Mezarlığında toprağa verilecek.

(7 Ağustos 1982 Cumhuriyet)

ÖLÜLERİ HATIRLA YADEDİNİZ

Tarık BUGRA

Edebiyatçılıkları, edebiyat yetenekleri ve başarıları politikanın altında kaybolup giden, en azından da hakettikleri düzeye ulaşamayan «harcanmışlar»dandı.

Devlet yönetiminde en üst basamaklara kadar yükselmiş birisi için «harcanmış» sözünü yadırgayan çok olacaktır. Gerçekten de günün içinde, lider politikacıların çok şeyi, bu arada, sanatı ve edebiyatı sislendiren bir şöhreti vardır. Fakat «zaman» bu görüntü ile ters orantılı çalışıyor; politik şöhretler sislendikçe edebiyatçıların ve sanatçıların portreleri belirginleşiyor, etkinleşiyor.

Samet Ağaoğlu'nun vefat haberi bana bu gerçeği bir kere daha düşündürdü ve duyduğum acıyı artırdı:

Sanırım, benim gibi, O'nun hangi bakanlıklarda bulunduğunu, hangi partilerde hangi görevleri üslendiğini hatırlamayanlar pek çoktur. Buna karşılık, değerli kitaplıkların hemen hepsinde bulunan «**Babamın Arkadaşları**» ve «**Kuvayı Milliye Ruhu**», o zor erişilen uslup üstünlükleriyle, Samet Ağaoğlu adını, Türkçe yaşadıkça, daha bir çok neslin gönlünde ve kafasında yaşatacaktır.

Politikacı Samet Ağaoğlu için, O'na karşı olanlara söylüyorum; ölüleri hayırla yadediniz.

Ve, yazar Samet Ağaoğlu söz konusu olunca; «yeri doldurulamayacaktır» demiyorum, çünkü yeri boşalmayacak, yaşamaya devam edecektir.

Politikacı Samet Ağaoğlu'nu övenler kadar, yerenler de olmuştur ve olacaktır. Politikacı Samet Ağaoğlu'nu yerenler gibi övenler de unutup gidecektir; fakat yazar Samet Ağaoğlu kalacaktır.

ACI GÜN

Az önce de Faruk Gürtunca'nın vefat haberini aldım. Bir millet dâvâsını halka ileten şiirin çarpıcı örneklerinden biri saydığım «Dokunmayın Bu Arslana» Şairi'ne Tanrıdan rahmet, ailesine başsağlığı dilerim.

SAMED'İN KAYBI BENİ ÖKSÜZ BIRAKTI

Mükerrem SAROL

Samed'in şahsında memleketin nadir yetiştirdiği bir fikir ve politika adamını kaybetmenin, ayrıca 40 seneye yakın kader arkadaşlığının meydana getirdiği tükenmez hatıraların altında ezilmenin ıstırabı içindeyim. Samed'in kaybı beni adeta öksüz bıraktı. Samed'i çok partili hayata girdiğimiz sırada Demokrat Parti'nin ilk büyük kongresinde tanıdım. Birbirimize çabucak ısınmış, birbirimizi çok sevmiştik. Kendisi İç Ticaret Umum Müdürlüğü'nden çekilerek siyasi hayata atılmıştı. 1946 seçimlerini beraber kaybetmiş, iktidara gelinceye kadar parti bünyesinde omuz omuza çalışmıştık. Kültürü, aklı ve zekâsı kongrenin dikkatini çekmiş, daha ilk seçimde DP Genel İdare Kurulu'na girmeye muvaffak olmuştu. Menderes onu birkaç ay sonra ilk kabinesine Başbakan Yardımcısı olarak almıştı. Merhum babası Ahmet Ağaoğlu'ndan çok şeyler öğrenmişti. Siyasi olayları önceden sezmekte büyük bir yeteneğe sahipti. Edip, sanatkar, artist bir politikacı idi. Hitabeti kadar kalemi de güçlü bir insandı. Fevkalâde güzel bir uslubu vardı. Sesi yumuşak ve çok etkileyiciydi. Mücadeleden hiç yılmazdı. Allah sanki onu zor günler için yaratmıştı. İktidarı, partisini ve arkadaşlarının hizmetlerini meşhur Adalet Divanı önünde dile getiren konuşması daha bugünden siyasi edebiyatımıza malolmuştur, denebilir. Daima üstün bir memleket sevgisiyle çarpan temiz kalbinin bu kadar erken susması, gerçekten büyük talihsizliktir.

(7 Ağustos 1982 Tercüman)

SAMET AĞAOĞLU, EDEBİYATTA İYİ BİR «KUYUMCU» İDİ

İsmet BOZDAĞ

Samet Ağaoğlu, edebiyatımızda daha çok **«hikayeci»** yönü ile tanınmıştır. Oysa 1944 yılında yayınladığı **«Kuvayi Milliye Ruhu»** adlı incelemesi ile iyi bir araştırmacı, **«Babamın Arkadaşları»** (1958) ve **«Aşina Yüzler»** (1965) adlı eserleri ile de iyi bir portreci olarak kendisini kabul ettirmiş bir yazardır.

1935 yıllarında **Varlık** ve **Yücel** dergilerinde yayınladığı **«Strazburg Hatıraları»** adlı yazıları ile edebiyat dünyamızın dikkatini üzerinde toplamıştı. Ankara Üniversitesi'nde bitirdiği Hukuk tahsilini (1932) Strazburg'da ihtisas yaparak sürdürürken oradaki hayatının intibalarını yansıtan bu yazı dizisi, edebiyata hazırlanan iyi bir **«Gözlemci»**yi ve **«Kuyumcu»**yu ortaya çıkarıyordu. Cümleleri, seçtiği kelimelerle doldururken, gerçek bir kuyumcu titizliğini göstermiş ve bunu hayatının sonuna kadar sürdürmüştür.

Hikayelerinde daha çok marazi tiplerle ilgilenmiştir. Kahramanlarının bir çoğunun edindikleri dertler, bir başka insan için dert bile olamayabilir. Fakat Ağaoğlu, çoğu zaman manevi olan bu üzüntüleri, kederleri, öylesine derinliğine açarak geliştirir ki, anlattıklarının bize de bulaştığını hissetmeye başlarız.

Yazılarında çok sevdiği Dostoyevski'nin etkisinden tamamen kurtulamayan Samet Ağaoğlu, 1945'de **«Strazburg Hatıraları»**nı kitap halinde yayınlayarak, ede-

biyat dünyasına girdi. Bunu, 1950'de yayınladığı «**Zürriyet**», 1953'de yayınladığı «**Öğretmen Gafur**» 1957'de yayınladığı «**Büyük Aile**», 1964'de yayınladığı «**Katırın Ölümü**» adlı hikaye kitapları takip etti. Bu kitaplar onun Türk edebiyatındaki sağlam yerini hazırlamış oldular.

Hikayelerindeki ana renk ve karakter hemen hiç değişmemiş, fakat kendisi ile birlikte hikayeleri de sanat ve düşünce açısından her yıl biraz daha olgunlaşarak gelişmiştir.

Samet Ağaoğlu, siyasi ve şahsi hatıralarının bir kısmını ayrı ayrı kitaplarda toplayıp, yayınladı: «**Babamdan Hatıralar**» (1939), «**Babamın Arkadaşları** (1958), «**Aşina Yüzler**» (1965), «**Arkadaşım Menderes**» (1968), «**Demokrat Parti'nin Doğuşu ve Yükselişi**» (1972), bu eserlerinin başlıcalarıdır. Samet Ağaoğlu'nun Türk edebiyatında hikayeci ve yazar olarak şerefli ve başarılı bir imzası vardır.

(7 Ağustos 1982 Tercüman)

FERİDUN FAZIL TÜLBENTÇİ

FERİDUN FAZIL TÜLBENTÇİ

1937 yılında gazeteciliğe başlayan Tülbentçi, «**Ulus**», «**Akşam Haberleri**», «**Bayrak**», «**Hürriyet**» ve «**Cumhuriyet**» gazetelerinde yazar olarak çalıştı. Ankara Radyo Dergisini yönetti. 1959 yılında İstanbul Radyosunda redaktör olarak göreve başlayan Tülbentçi, Program Müdürlüğü ile Radyo Müdür Yardımcılığı da yaptı. Türbentçi'nin «**Geçmişte Bugün**», «**Kahramanlar Geçiyor**», «**Kahramanlık Menkıbeleri**» gibi çok sayıda tarihi roman ve incelemeleri bulunuyor. Cenazesi bugün Şişli Camiinde kılınacak öğle namazından sonra Zincirlikuyu Mezarlığında toprağa verilecek.

(7 Ağustos 1982 Cumhuriyet)

M. FARUK GÜRTUNCA

M. FARUK GÜRTUNCA

1904'de Edirne'de doğan Gürtunca da, gazeteciliğe 1921'de Selanik'te «**Yeni Asır**» gazetesinde başladı. «**Tercüman-ı Hakikat**» gazetesinde çalıştı. «**Yıldırım Postası**», «**İstanbul**», «**Yeni Halk**», «**Ankara Ekspres**» ve «**Edirne**» gazetelerini çıkardı. 1947'de İstanbul'da «**Hergün**» gazetesini çıkardı. 1956-60 yılları arasında DP'den İstanbul Milletvekilliği yaptı.

(7 Ağustos 1982 Cumhuriyet)

FARUK GÜRTUNCA VEFAT ETTİ

Şair ve yazar M. Faruk Gürtunca önceki gün geçirdiği kalp krizi sonucu hayata gözlerini yumdu.

Çanakkale şehitlerinden Abdülkadir Beyin oğlu Faruk Gürtunca 1904 yılında Edirne'de doğdu. Gürtunca, Edirne Asım Bey İlkokulu ile Muallim Mektebi'ni bitirdikten sonra bir süre Galatasaray Lisesi'nde de öğretmenlik yaptı, daha sonra yayın hayatına atıldı. 1928'de Harf Devriminin ilk dergisi, Çocuk Sesi'ni çıkaran Gürtunca'nın, Anadolumuza göz diken Mussolini'ye karşı yazdığı «**Dokunmayın Bu Aslana**» adlı şiiri 115 günde 4 defa basıldı. 1947'de başyazarı olduğu Hergün Gazetesi'ni kuran Gürtunca, bu yayını 23 sene sürdürdü.

Gürtunca 1957 yılında Demokrat Parti'den milletvekili seçilerek siyasi hayata atıldı. Faruk Gürtunca'nın Atatürk'e Ağıt, Tunagülü, Bu Vatana Dokunmayın, Kıbrıs Destanı, Mesnevi ve Leyla ile Mecnun gibi eserleri bulunuyor.

78 yaşında ölen Gürtunca evli ve üç çocuk babasıydı. Faruk Gürtunca'nın cenazesi İstanbul'da toprağa verildi.

FARUK GÜRTUNCA'NIN «DOKUNMAYIN BU ASLANA»

ADLI ŞİİRİNDEN PASAJLAR

Türkler, hangi ulustur? Bunu öğrendiniz mi?
Gözümüz, çizmenizden çok uzak ilerdedir.
Bilirmisiniz o yer, bir toprak mı, deniz mi?
İtalyan şairleri, dinleyiniz öyleyse
Öyle bir topraktırki Anadolu illeri
Onun bir kayasına yabancı parmak değse
Ta... havaya saçılır kemiğinin külleri!
Sizin o, Vezuvunuz, nasıl milattan önce
Ateş lavlar püskürüp yakmışsa tampeiyi
Bizim de yüreğimiz, yabancı el değince,
Dünyayı yakar, durur: bunu biliniz iyi!
Öğle bir denizdir ki o Türkiye toprağı
İçine dalanlar girdaplarında boğar.
Efesinin andırır göğsü, koca bir dağı
Bozkırlısın gözü, yıldırımları kovar.
Bilirmisiniz, şimdi, Türk denilen bir ulus kimin, göz diktiniz yurduna
Siz bizi dedenizin dedesine sorunuz:
Venedik sularının, Sicilya adasının
Rüzgarı dinlesene, bak neler anlatıyor
Atilla'nın biz öğle oğluyuz ki bir zaman
Roma'nıza akmışız, yeniden akarız da
Bize karşı koyanın dinlemeden hiç ama
canlarını yakmışız, yeniden yakarız da.
Omuzunda testi itesti su taşıyan Sicilya
kızlarının biliriz gönlüne de girmeyi.
Yiğit döller isteyen İtalyan anaya.
Biliriz Türk kanından yiğit döller vermeyi.
Kaç Andre Doria'nın gemileri batırarak
Mezarını kazmışız, yeniden kazarız da.
Deniz tarihimizde, deniz tarimize zaferden altın yaprak
Altın sayfa yazmışız, yeniden yazarız da
Fakat artık bunlardan birini istemeyiz bize yeter bu vatan, bu
su bu gökkubbeler.
Göz dikmeyin bu yurda, istemeyin bunu siz.
Aslanlar aslanına dokunmayın kahpeler.

(7 Ağustos 1982 Tercüman)

ABDÜLBAKİ GÖLPINARLI

EDEBİYAT TARİHÇİSİ VE YAZAR ABDÜLBAKİ GÖLPINARLI ÖLDÜ

— Edebiyat tarihçisi, yazar, öğretim üyesi Abdülbaki Gölpınarlı öldü. 1900

yılında İstanbul'da doğan, Şeyhülmuhabirin Agâh Efendi'nin oğlu olan Gölpınarlı, Yusuf Efendi İlkokulu'nu, Özel Menbaülirfan İdadisi'nin Rüştiye Bölümü'nü bitirdi. Gelenbevi İdadisi'nde okurken babasının ölümü üzerine aynı okulda Tahrir ve Hitabet dersleri vermeye başladı. Alaca'da Kenzülirfan İlkokulu'nda öğretmenlik yaptı. Daha sonra İstanbul Erkek Muallim Mektebi'ni (1927) ve Darülfün'ün Edebiyat Fakültesini bitirdi. Ankara'daki Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde doktora vererek, İran Edebiyatı Doçentliği'ne atandı. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde İslam Türk Tasavvuf Tarihi dersleri okuttu. 1949 yılında emekliye ayrıldı.

Tasavvuf ve tarikatler konusunda özgün çalışmalarıyla bu alanın güvenilen adı oldu. Özellikle Mevlânâ ve Yunus Emre üzerine yaptığı araştırmalar, yayınladığı eleştirel metinler, hayatları ve sanatları üzerine ortaya koyduğu yeni yorumlarla tanındı.

Abdülbaki Gölpınarlı, telif çalışmalarının yanısıra yaptığı çevirilerle ve bu çevirilere koyduğu açıklayıcı notlarla da önemli bir çabada bulundu. Kur'an-ı Kerim'i ve Mesnevi'yi dilimize çevirdi.

Gölpınarlı'nın eski Türk edebiyatına, tasavvufuna ait incelemeleri; Türkiyat, Şarkiyat, İktisat Fakültesi dergilerinde yayınlandı, Türk Ansiklopedisi'nin bir çok maddesini yazdı.

Gölpınarlı yaptığı çalışmalar, yayınladığı makale ve kitaplarla Türkoloji dünyasının ilk başvurulan en önemli bilgini niteliğine kavuştu.

Eski edebiyatı çağdaş bir gözle inceleyip değerlendiren Gölpınarlı küçük yaştan beri girdiği Mevlevi tarikatına bağlı ve bu dünya görüşünün bilinçli bir savunucusuydur.

Abdülbaki Gölpınarlı, başta Orhan Kemal olmak üzere çağdaş Türk edebiyatının bir çok önemli kişileri üzerine de bilgi sahibiydi, yeni çalışmaları eserleri izlerdi.

Abdülbaki Gölpınarlı'nın naaşı, Seyid Ahmet Deresi Mescidi'nde kılınan ikindi namazından sonra oradaki aile mezarlığına defnedildi.

(26 Ağustos 1982 **Cumhuriyet**)

İLMİN BAŞI SAĞOLSUN!

İsmet SUNGURBEY

Merhum Üstad Abdülbaki Gölpınarlı Hocamızı 1949-50 yıllarında İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde müşterek dostumuz Kütüphane Müdürü Nurettin Kalkandelen merhum aracılığıyla tanımak şerefine erdim. Asistanı olduğum merhum üstad Ord. Prof. Ebül'Ulâ Mardin hazırlamakta olduğu tarihi eserle ilgili araştırmalar yapmak üzere beni üniversite kütüphanesine göndermiş ve karşılaştığım güçlükleri yenmek için Abdülbaki Gölpınarlı'ya başvurmamı söylemişti. Bugün her ikisi de ebediyete göçmüş olan Nurettin Kalkandelen ve Abdülbaki Gölpınarlı'yla çok derin ve köklü bir sevgiye ve saygıya dayanan dostluğumuz bir gün bile aksamadan vefatlarına kadar sürmüştür. Otuz yılı aşan bu süre zarfında Üstad Gölpınarlı'nın engin bilgisine, yorulmak bilmeyen çalışma gücüne ve görüşlerindeki isabete her zaman hayran kaldım. Gölpınarlı'nın engin bilgisinin yanında eşsiz bir hoca olduğunu da burada özellikle belirtmek isterim. Bilgisini hiçbir zaman esirgememiş olan merhum üstad, kendisine sorulan soruları hiç üşenmeden cevaplandırır ve öğrenmek istemeyenlere kızardı. Tarihi alanda yayımlamış olduğum Ord. Prof. Ebül'Ulâ Mardin'in «**Huzur Dersleri**» adlı eserinin

ikinci ve üçüncü ciltleri, Karinâbâdizade Ömer Hilmi Efendi'nin «**Ahkâm-ül Evkaf**» adlı eserini temel alarak yayınladığım «**Eski Vakıfların Temel Kitabı**» adlı eseri ve Sımavna Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin Manâkıbı, ancak Üstad Gölpınarlı'nın yıllarca süren pek değerli ve lütûfkâr yardımları ile gerçekleşebilmiştir.

Bu eşsiz bilgisinin yanında merhum Üstad Gölpınarlı pek seçkin ve yüksek bir kişiliğe ve karaktere de sahipti. İnançlarından dönmeyen, ödün vermeyen bir kişiydi. Bu uğurda her türlü ikbal ve nimeti tepmiş, ölünceye kadar kalemiyle geçinerek mütevazi bir hayat sürmüştü.

Gölpınarlı Bayazıt Umumi Kütüphanesi Müdürü Büyük Âlim İsmail Sâib Efendi'yi kendine örnek almıştı.

Bir hadiste «**Mevtü'l-âlim (ke) mevti'l-âlem**» denmektedir ki, «**Bir âlimin ölümü, bir âlemin ölümü gibidir**» demektir. Üstad Gölpınarlı'nın vefatıyla da bir âlem göçüp gitmiştir.

İlmin başı sağolsun!

(7 Eylül 1982 Cumhuriyet)

GEÇMİŞİ GELECEĞE BAĞLADI

Konur ERTOP

Tasavvuf, tarikatlar tarihi, eski Türk edebiyatı alanlarının günümüzdeki en büyük uzmanı Abdülbaki Gölpınarlı 82 yıllık uzun bir yaşamı, sonuna kadar araştırma ve incelemelerle doldurarak tamamladı. Çalışkanlığı, buluş gücü; bilgisiyle birleşerek birbirinden özgün yüzü aşkın yapıt oluşturmuştu. Bunlar arasında Melamilik, Mevlevilik, Bektaşilik, Şiilik, Fütuvvet gibi alanlarda hemen tümü ilk kez araştırma konusu yapılmış çalışmalar; Mevlana. Yunus Emre, Şeyh Bedrettin, Pir Sultan Abdal, Nasrettin Hoca, Hacı Bektaş gibi kişiler üzerinde incelemelerle metin yayınları yer alıyordu. İslamlığın kutsal kitabı Kuran'ı çevirerek Arapça, Mevlana'nın Mesnevisiyle Divan-ı Kebir'ini çevirerek de Farsçaya nasıl da egemen olduğunu göstermişti. Ama bu çeviriler asıl onun en büyük yeteneğinin, Türkçeyi doğru, güzel, etkili bir biçimde kullanma becerisinin tanığıydı. En çetin ceviz İslam felsefesi sorunlarını doyulmaz bir söyleşi havasına bürüyerek yazıya dökmesi onun yapıtlarının temel niteliğidir.

Eski edebiyatımızla, eski kültürümüzle, geçmişteki yaşamımızı biçimlendiren din sorunlarıyla, tarikatlarla ilgilenen herkes onun birkaç yapıtını mutlaka okumuştur. Yarım yüzyılı dolduran yazı yaşamı başka hiçbir kaynaktan öğrenemeyeceğimiz bilgileri, araştırma sonuçlarını bizlere sunmuştur. Birçok alanda onun yapıtları öğretmekle kalmamış, ufuk açmış, geçerli değer yargılarını saptamıştır. Bunlara örnek olarak iki yapıtı gösterilebilir: Gölpınarlı'nın üniversiteden mezunluk tezi olan «Melamilik ve Belamliler» 50 yıldır özgürlüğünü korumaktadır. Alanındaki pek çok bilginin tek kaynağı bu yapıttır... Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'ndeki doçentlik tezi Yunus Emre ise büyük ozana yeni ve çağdaş bir yorum getirmiştir. Yunus Emre'nin insancı (hümanist) yorumu, düşünce dünyamıza Gölpınarlı'nın bilgisi ve sezgisiyle kazandırılmıştır.

Onun ürün verdiği alanda bugün de çalışan araştırmacılarımız yok değildir. Ama bugün de belki yarın da Gölpınarlı çapında bir bilginin bu aileye bir daha katılması kolay olmayacaktır. Bunda onun kişisel yetileri kadar onu yetiştiren çevreye benzer bir bilgi ve ekin çevresinin eksikliğinin de payı bulunacaktır. 75 yaşına bastığı zaman kendisiyle yaptığım bir konuşmada Gölpınarlı bana içinden yetiştiği çevreyi yakından tanıtan bilgiler vermişti. Babasının ve anasının Mevlevi olduğunu 8-9 yaşında Bahariye Mevlevihanesine devama başladığını, orada Hü-

seyin Fahrettin Efendiden, Seyyit Abdülkadir-i Belhi ile onun oğlu Ahmet Muhtar Efendiden daha sonra Beyazıt Genel Kitaplığı Müdürü İsmail Saip Efendiden, Üniversitede Ferit Kam'dan ne kadar yararlandığını anlatmıştı. Son büyük yapıtı olan Şiilik'in arka kapağındaki not, bu bilgilere Fatih Camiin de derslerine devam ettiği Tikveşli Yusuf Efendi ile Hoylu Hacı Şeyh Ali Efendinin adlarını da katıyor. Onun yaşam öyküsünü veren bu ayrıntılı notta Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nden **«rahatsızlığı yüzünden»** İstanbul Üniversitesi'ne «nakledildiği»ni, 1949'da emekliye ayrıldığını öğreniyoruz! Söz konusu «rahatsızlığın» fizyolojik bir rahatsızlık olmadığı, toplumumuzu bürümüş bir karanlığın etkisiyle ortaya çıkmış Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi olaylarına bağlandığı bilinmektedir. O da Fakültenin toplu olarak verdiği kurbanlar arasındaydı. Bu coşkulu, taşkın enerjili adamın üzerinde **«emeklilik»** gibi bir formaliteye bağlanarak da olsa üniversite dışına itilmek elbette etkili olmuştur. Akademik çevreler ona bağnazlık çemberinin dışında olduğu, geçmişe çağdaş gözle baktığı için cephe almıştır. Ancak Gölpınarlı kırılıp köşesine çekilmemiş, verimli çalışmalarla uluslararası alanda da yapıtlarına en çok başvurulan bilginlerimizden olmuştur.

Onun başarısının önemli bir yanı donup kalmamasındadır. Geçmişi ölü bir dünyaya bakar gibi görüp değerlendirmemiştir. Yaşadığı dünyanın toplumsal, kültürel, ekonomik yapısını ve doğrultusunu gözönünde tutarak araştırmalarını çağdaş bir dünya görüşüyle besleyebilmiştir. Yapıtının günümüz insanına katkısı, bu temele oturması dolayısıyladır.

(7 Eylül 1982 Cumhuriyet)

AZRA ERHAT

AZRA ERHAT ÖLDÜ

— Yazar Azra Erhat, tedavi görmekte olduğu Çapa Tıp Fakültesi'nde yakalandığı amansız hastalığı yenemeyerek dün yaşama gözlerini yumdu. Erhat'ın cenazesi, Teşvikiye Camii'nde kılınacak öğle namazından sonra Üsküdar Bülbül Deresi Aile Kabristanı'nda toprağa verilecek.

1915 doğumlu **Azra Erhat** ilk ve orta öğrenimini Belçika'da tamamladıktan sonra 1939'da Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'ni bitirdi, aynı fakültede Klasik Filoloji asistanlığı ve doçentliği yaptı, daha sonra ayrılarak İstanbul'da **«Yeni İstanbul»** ve **«Vatan»** gazetelerinde, Milletlerarası Çalışma Bürosu'nda görev aldı. Yunan klasiklerinden çevirileriyle de tanınan Azra Erhat'ın Şair **A. Kadir** ile birlikte Homeros'tan dilimize kazandırdığı **«İlliada»**nın birinci cildi, **Habib Edip Törehan** Bilim Ödülü'nü (1959), üçüncü cildi de Türk Dil Kurumu 1961. Çeviri Ödülü'nü kazandı. Erhat gezi anılarını **«Mavi Anadolu» «Mavi Yolculuk»**, denemelerinden bir bölümünü **«İşte İnsan - Ecce Homo»** ve **«Sevgi Yönetimi»** kitaplarında topladı. Yazarın büyük kapsamlı **«Mitoloji Sözlüğü»**nü **«Mektuplarıyla Halikarnas Balıkçısı»** izledi.

(7 Eylül 1982 Cumhuriyet)

MERHABA AZRA ERHAT...

Müşerref HEKİMOĞLU

Yıllarca önce Halikarnas Balıkçısıyla buluştum İzmir'de. Kordon'da bir balık lokantasına çağırdı beni. Çocuksu bir sevinci vardı. O sabah hayvanat bahçesinden kaçan iki sincabı anlattı bana. Parmaklıklar arkasından sokaga, özgürlüğe

kavuşan sincaplarla kadeh tokuşturuyordu nerdeyse. Özgürlüğü anlatırken coşku doluydu.

— Yarın Muğla'ya gidiyorum, dedim. Sonra Bodrum'a, Fethiye'ye kadar uzanacağım.

Akşam Gazetesi'nde çalışıyordum o yıllarda. Memleket röportajları yapıyorduk. Ben de Ege bölgesinde sorunları, eğilimleri saptayacaktım.

Balıkçı durdu:

— Azra'dan haber bekliyorum, gelmezse Bodrum'u birlikte gezeriz, dedi.

— Halikarnas Balıkçısıyla Azra Erhat arasında güzel bir öykü oluştuğunu biliyordum. Sonradan **«Halikarnas Balıkçısı'nın Mektupları»** adlı kitaba da yansıyan bu güzel dostluk beni çok etkiledi o zaman. İki sevgilinin yüzyıllar öncesine dönerek mitolojiyi yeniden yazdıklarını düşünür, gülümserdim.

— İnşallah gelmez demiyorum, Azra ile kavuşmanız beni de sevindirir. Ama Bodrum'u sizinle gezmeyi de çok isterim...

— Bakalım, dedi Cevat Şakir.

Ertesi sabah bindim arabaya, tırmandık Beş Parmak dağlarına. Muğla, Milas, Kulluk, dağ köyleri, Kemikli, derken Bodrum'a indik bir akşam saatinde. Havada mandalin kokusu, ılık bir Ege akşamı... Bodrum'da kalacak otel yok o yıllarda. Belediyede bir odaya karyola koymuşlar, bir de cibinlik, kulağımda sinekler vızıldarken dalmışım. Belediyenin zenci bekçisi kapıyı vurdu sabaha doğru.

— Balıkçı geldi, sizi bekliyor, dedi. Kaleye götürecek...

Bir bayram sabahında uyandım bu haberle. Bodrum'u, kaleyi, güneş doğarken kıyıya gelen süngercileri, balık ve karides dolu sandalları ilk kez balıkçıyla gördüm ben. Bodrum deyince o şiirsel sabah canlanır gözümde. Yanımda yanardağ gibi bir adam, bir yandan Bodrum'u, bir yandan Azra'yı anlatır bana. Şu anda Azra Erhat'ı da yitirdiğimizi düşünürken kulağımda balıkçının sesi çınlar gibi. Sıcak, sevgi ve dostluk dolu bir ses.

Sevişen kişilere sevgiyle, saygıyla bakarım her zaman. O Bodrum yolculuğunda da Balıkçı'nın aşkını paylaştım saatlerce. Şimdi düşünüyorum. Halikarnas Balıkçısı ya da Azra Erhat öldü mü gerçekten? Yoksa daha çok mu yaşıyorlar? Güzel bir sevgiden, bir tutkudan kaynaklanarak yeni boyutlara ulaşan, yaratıcı gücünü geliştiren, dünyaya, insanlara sevgiyle bakan kişiler ölebilir mi? Tersine biz onlarla yaşıyoruz. Azra Erhat olmasaydı İlyada'yı okuyacak mıydık, Homeros'u tanıyacak mıydık, Ege'nin derinlerine inecek miydik? Bodrum'u düşünebilir miyiz Balıkçı'yı anmadan. Anadolu uygarlıklarını anlayabilir miyiz, geçmiş yüzyılların soluğunu duyabilir miyiz mavi rüzgârlarda? Güzel kişiler onlar, defne dalı gibi, barış güvercini gibi, biz onlarla varız, onlarla zengin, onlarla mutluyuz. Dünya da onlarla seviyor, tanıyor bizi. Çünkü ülkemizdeki çağdışı davranışlara, sevgisizliğe, saygısızlığa karşın onlarla çağdaşız biz...

Kaç yıl önce Ankara'ya geldi Azra Erhat. Parlamentoya gitmek, bir oturumu izlemek istedik. Bir kart buldum, çocuklar gibi sevindi. Akşamüstü buluştuk, 12 Mart döneminde yaşadıkları bir yaz yağmuru gibi geçmişti, yüzü aydınlık, gözleri pırıl pırıldı. Umutlu ve mutlu bakıyordu geleceğe. Sonra görmedik birbirimizi. Kanserle savaşını uzaktan izledim saygıyla.

Kanserin gizi çözümlenmedi henüz. Ancak üzüntünün etkenliğinden sözediliyor. Azra Erhat'ın yaşamında da üzüntüler var.

Şimdi düşünüyorum: Ankara Üniversitesi'nde Profesör Rohde'nin asistanı olan Azra Erhat, fakülteden başlayarak büyük kavgalar verdi. Çağdaş bir ülkede rastlanmayan türden kavgalar, üzüntüler bunlar. Bilimsel özgürlüğü yaşayan çağdaş bir ülkenin asistanı, doçenti bu tür üzüntüleri duyamaz. Ama insanlar düşünce-

lerinden, inançlarından ötürü de suçlanır, yargılanır, kürsülerini kaybeder, işsiz kalırsa yaşamları güçleşir giderek.

Azra Erhat güç bir yaşamı sevgiyle güzelleştiren kadınlarımızdan biri. Toprağa da gitse «merhaba» demek geliyor içimden...

(10 Eylül 1982 Cumhuriyet)

AZRA ERHAT

İlhan SELÇUK

Azra Erhat'ı 1950'lerde Yeni İstanbul Gazetesi'nde çalışırken tanıdım. O sıralar Ayşe Nur takma adıyla gazeteye yazılar yazıyor, çoğu zaman Türkçesi tekliyordu.

Bu tekleme doğaldı; çünkü Azra dışarda büyümüş, okumuş, yetişmişti; yabancı dilleri önce, Türkçeyi sonra öğrenmişti. Böyle bir insanın gelecekte güzelim bir Türkçeyle Anadolu uygarlığına sahip çıkacağını kim söyleyebilirdi? Ben bu gelişmeye hep şaşmış. Erhat'ın olağanüstü bir yeteneği olduğuna inanmışımdır.

Azra Erhat, yaşlanmayan kadınlardandı.

Bir insanın (yaşı ne olursa olsun) genç ölmesi güzeldir. Bu güzellik içinde öteki dünyaya göçen Azra'nın kolay anlaşılmaz bir kişiliği vardı. Tanıdığım insanlardan çok azında böyle bir kişilik gördüm. Politikadan pek anlamıyan; ama uygarlığı benimseyen tiplerdir bunlar; saflıkları ölçüsünde sağlamlıkları, doğaya ve topluma bu tür yaklaşımlarından ileri gelir

Azra, politikadan uzaktı; eski ve yeni çağ uygarlıklarına vurgundu; bu kişiliği, 12 Mart döneminde gizli komünist partisi üyesi olmak suçlamasıyla yargılanmasına ve aylarca tutuklu kalmasına engel olamadı.

Unutamadığım bu olay kimi zaman Türkiye'de uygarlığın kovuşturması ve suçlanması, anlamına gelir

Azra Erhat eski dilleri iyi bilirdi. Ancak salt bilgi ne anlam taşır? Bilginin bilinçli bir eylemle ürünler vermekte itici güç sağlaması gerekir Azra Erhat, Eski Yunan ve Anadolu uygarlığının klasik ürünlerini Türkçe söyleyerek büyük iş yaptı. Eski uygarlıkların kökenlerine inebilmek, çağdaşlaşmak için temel koşuldu. Öteki yapıtlarını bir yana bırakalım, Azra ile A. Kadir'in Homeros'tan ortaklaşa çevirdikleri İlyada, Türkçemizin başucu kitaplarındandır. Şimdi bu kitabı açıp bakıyorum; birinci sayfasında şu yazıyı okuyorum:

«— İlhan Selçuk'a sevgiyle... 28.6.1967.»

Demek aradan onbeş yıl geçmiş. Anılarım daha öteye uzanıyor. Bir Çanakkale gezisinde Azra gözlerimin önüne geliyor. Troya'da eski ve koca duvarlardan fışkırmış ilkyazın yeşil bitkileri ve binlerce yılın kemirdiği toprak sarısı taşların arasında hepimize Akha'lıların savaşını anlatan coşkulu kadını görüyorum. Bu kadının Sabahattin Eyüboğlu'ndan bilgeliği, Halikarnas balıkçısından tarih coşkusunu, A. Kadir'den Türkçemizin inceliklerini, Batı'daki yaşamından «Uyanış Çağı»nın hoşgörüsünü aldığını düşünüyorum.

Anadolu eski uygarlığının Ege'nin öteki yakasından değişik bir özü olduğunu savunan tarihsel görüşün başını, sanırım engin sezgisi ve coşkusuyla Halikarnas Balıkçısı Cevat Şakir çekmiştir. Azra Erhat, bu görüşü paylaşıyordu. Eski Yunanca'yı iyi bilmesi, böylesine özgün bir yaklaşımla geçmişin gerçeklerine ve söylencelerine eğilmesi, yurtseverliğine duyarlı bir anlam vermişti.

Bir kez demiştim ki:

— **Anadolu'nun altındaki kalıntılar, petrollerimiz ve madenlerimiz gibi bizim-**

dir. Onları kimseye bırakmayız; bizimdir Anadolu toprağındaki kat kat tüm uygarlıklar...

Gözleri ışıl ışıl ışımıştı.

Ölüm bir süreden beri Türkiye'de herkese çok uzaktır; ya da çok yakındır; ama, artık ölüm diye bir sorunumuz yok; ölüm için ağlamamız, yakınmamız da yok.

Azra Erhat'a güle güle...

(11 Eylül 1982 Cumhuriyet)

AZRA ERHAT

Oktay AKBAL

İkide bir cadı kazanları kaynatılır ülkemizde... Kimileri o kazana düşer, kimileri de tüten zehirli dumanlar arasmda boğulur, kaçacak yer arar. Sözüm ona, çok partili demokratik düzene geçtiğimiz 1945 yılından beri sık sık böyle kazanlar kaynadı. Bilim adamları, şairler, yazarlar, gerçek aydınlar, güvenilmez, kuşku uyandıran kimseler sayıldı. Üniversitelerden uzaklaştırıldı, tutuklandı, cezalandırıldı. Soluğu yurt dışında aldı pek çoğu... Kimileri de ders verdiği kürsüden koptu. Başının çaresini, geçim yollarını başka yerlerde aradı. Azra Erhat da 1947'de Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'ndeki Klasik Filoloji öğretim üyeliğinden uzaklaştırıldı. 1949'dan sonra İstanbul'a gelip gazetelerde çalışmaya başladı.

O günlerde «Ayşe Nur» diye imzalıyordu yayınladığı yazıları... Röportajlar, söyleşiler; daha da çok magazin sayfasına girebilecek türde kısa çeviriler... 1950'lerde 'Vatan' gazetesinde birlikte çalıştık. O ahşap konağın çatı katındaki küçük odada... Daha önce **'Yeni İstanbul'da** yazılar yazmış, 'Vatan'a yeni geçmişti. Bir yaşam savaşı veriyordu dürüst bir aydın olarak... Derin kültürü, engin dil bilgisi, sağlam dünya görüşü Azra Erhat'ın başlıca nitelikleriydi. Sonra dostluğu, arkadaşlığı...

Derken, **'Azra Erhat'** olarak ortaya çıktı. Güzel denemeler, eşsiz çeviriler, bilimsel konuları geniş okur yığınlarının anlayabileceği bir içerikle kaleme alan bir ustalık... Hümanizmin önemine inanmıştı. Adaolu topraklarını Hümanizmin kaynağı sayıyordu. Sevmenin, sevilmenin 'insanı insan eden' gücünü duyuruyordu yazılarıyle... Kaynaklara inmek, geçmişi gerçek yanlarıyla tanımak, insanoğlunun tarih öncesinden bu yana sürdürdüğü atılımcı serüveni, kültür gömülerini öğrenmek...

'Mavi Anadolu', 'Mavi Yolculuk', 'İşte İnsan Ecce Homo', 'Sevgi Yönetimi', 'Mitoloji Sözlüğü...' Sonra çeviriler: **'İlyada', 'Odissea'** daha başkaları... Gazetelerde çıkan yazılar, söyleşiler... Bu arada acı bir yaşam yaprağı: 12 Mart döneminde kaynayan cadı kazanlarının kara dumanları arasında tutuklanmak, bir kaç aylık bir kapatılmadn sonr Adlet önünde aklanarak özgürlüğe kavuşmak...

Herkes bir gün bu dünyadan çekip gidecek. Ama arkasında bu denli güzel anılar, bu denli kalıcı çalışmalar, yazılar bırakabilecek mi? Azra Erhat, gerçek bir Hümaniste diye çok düşündü, çok tartıştı. **'Gerçek İnsan'** olmaktı Hümanistlik... 'İnsanı insan yapan' değerlere bağlanmak, bunları yaygınlaştırmak, topluma benimsetmek... Bunun tek yolu da geniş yığınları kültür aydınlığında eğitmek, yüceltmekti. Bir çiledir bu; Sisyohos'un çilesi gibi bitip tükenmez bir uğraş... Hani koca bir kayayı yalçın bir tepeye çıkaran, sonra yeniden aşağıya düşen o kayayı bir daha o tepeye çıkaran, bir daha bir daha uğraşıp duran kişinin

serüveni... 'İnsana tek yaraşır yiğitlik budur, umuda yer vermeyip sonsuz ve anlamsız bir didinmeyi anlamlı kılmak..

Azra Erhat 'Sevgi Yönetimi' adlı denemeler kitabında şöyle yazar:

«Düşünüyorum da, gerçek aydının umutla bir ilişkisi yoktur, olamaz diyorum. Gerçek aydın çevresine ışık saçan insandır, ama insan dünyasında ışık güneş gibi kendiliğinden doğmaz, yığınla birikmiş karanlıkları bir ışık okuyla delmek bir kayayı yokuş yukarı itmekten daha güçtür, daha çok yürek, inanç ve atılganlık ister. Karanlığa gömülü hiç bir topluluk akıl ışığının getirdiği ya da getireceği faydayı ilkten ve hepten görmez, ona karşı direnir. Prometheus'tan başlayıp tarih öncesi ve tarihi sonrası çağların ışık taşıyıcı kahramanları az mıdır? Ateşi tanrılardan çalıp da insanlara uygarlığı kursunlar diye ulaştırmya çalışan Prometheus'un çektiği işkence az mıdır?»

Azra Erhat artık yok... Bu sonucu aylardır bekliyorduk içimiz titreyerek... Herkes ölümü beklemiyor mu? Bilmiyor mu sonunun ne olacağını? Azra Erhat gerçek bir 'insan' gibi yaşadı, insan olmanın erdemleri, güzellikleri, acıları içinde... Bunları duyduğu, yazdığı, bizlere de duyurduğu için mutluydu elbet. «Gerçek aydının umutla alışverişi pek yoktur. Başa geçenlerden kendilerine umut vermelerini değil, kendileri gibi iş görmelerini isterler ve beklerler. O zaman umut çabucak güvene dönüşür, insana da yaraşan budur» diye yazarken, insanoğlunun aldatıcı düşlerden kopmasını, 'gerçek dünya'nın kişisi olmasını, yani görevini sonuna kadar —hep yineleyerek de olsa— yapmasını istemekteydi. Erhat'ın bildirisi bugün de yol gösterici bir güç taşıyor

(12 Eylül 1982 Cumhuriyet)

AZRA ERHAT'IN ARDINDAN

Vedat GÜNYOL

Günün ayın, yılın, yılların her saatinde sorarlar insana filan kişi nasıl bir insandı diye. En sonunda da, musalla taşında çıkar insanın karşısına bu soru. Azra Erhat nasıl bir insandı diye soruldu mu, verilecek yanıt ne olabilir, «Yüreği insan sevgisiyle dolu, duygusunu düşüncesinde, düşüncesini duygusunda yoğurup erişilmesi güç bir kültür düzeyine ulaşmış bir Türk aydını idi» demekten başka?

Batı kültürü, özellikle Eski Yunan dünyasının şiiri, felsefesi, söylencesi, tarihi, aydınlığı ışığıyla besli, bilgi duygu birliköimini on sekiz yaşının körpeliğinde Türkiye'ye getirdiğinde, ilk kez Sabahattin Eyuboğlu'nun derslerinde tanıdı Anadolu denen o engin kültür potasını. O gün bugün, Azra Erhat, Anadolu'yu tanıyıp dile getirme yolunda kollarını sıvadı. Daha sonra tanıdığı Halikarnas Balıkçısı'nın sevgisinde, saygısında, önerisinde, önderliğinde. Anadolu'nun İvonyasını, İvonyanın Anadolusunu karış karış gezip, Türk insanının geçmişine ışık tutmaya çalıştı.

Azra Erhat, bir coşku insanıydı. Sevdi mi sever, ölesiye sever, sevmedi mi, ölesiye sevmezdi. Onda bu sınırsız coşkuyu gemleyen biri vardı: Sabahattin Eyuboğlu; bu coşkuyu alabildiğine kanatlayan bir başkası vardı: Halikarnas Balıkçısı: Azra Erhat bu iki uç arasında bir dengede buluyordu kendini. Coşku ve Ölçü dengesinde.

Azra Erhat, Türk kültür ağacının en gürbüz, en güzel yapraklarından biriydi. Onun ölümüyle, kültür ağacımızdan bir güzel, unutulmaz yaprak düştü. Hilmi Yavuz'un şu güzelim dizesine, hani şu «Bir yaprak düşer, bütün ağaç kökünden sarsılır» dizesi var ya, işte ona takılıyor aklım. Azra Erhat'ın ölümü karşısında. Evet. Azra Erhat kültür ağacımızın bir güzel, ama çok güzel bir yaprağıydı, tıpkı Saba-

hasan Eyüboğlu, tıpkı Nusret Hızır gibi. Düştü o yaprak ve kültür ağacımız, yani yaşamımız kökünden sarsıldı.

(13 Eylül 1982 Cumhuriyet)

AZRA ERHAT ÜSTÜNE

Yaşar KEMAL

Azra Erhat, bütün anlamıyla bir bilim adamıydı. Bilimsel çalışması, çevirileri, edebiyat ve hümanizma üstüne yazdığı kitapları, yazılarıyla ülkemiz kültürünün köşe taşlarından birisi oldu.

Şair A. Kadir'le birlikte çevirdiği «İlyada» ve «Odise» dilimizin doruklarındandır. Türkçenin ne kadar zengin, güzel, büyük, sağlam bir dil olduğunu bu yazıtları okuyunca daha iyi anlarız. İlyada'nın Türkçesi Karacaoğlan'ın, Yunus'un, Dadaloğlu'nun, Pir Sultan'ın Türkçesi kadar güzeldir.

Klasik Yunan Dili ve Edebiyatı hocalığından giderek bütünüyle eski Yunan uygarlığına yöneldi. Eski Yunan uygarlığı daha çok bizim ülkemiz topraklarında Anadolu'da doğmuştu. Bu, büyük bir gerçekti. Yanlış bellenmiş tarihi Azra Erhat arkadaşları Sabahattin Eyuboğlu, Halikarnas Balıkçısı'yla birlikte değiştirmeye çalışıyorlardı. Bu çabaları onları ölümsüz yapıtlara götürdü. Onlar için öz olan birikimdi. Bizim topraklarımız da bu birikime yataklık etmiş bir toprak parçasıydı. Bu toprak parçaları üstünde yeşerip büyümüş kültür birikiminin özüne varırsak, kültür anlayışımız bambaşka olacaktı. Yaratıcılığımızı sağlam kaynaklar besleyecekti. Kültürler, uygarlıklar toptan bir varmış, bir yokmuşa dönüşemezlerdi. Değişerek, başkalaşarak uygarlıktan uygarlığa, kültürden kültüre geçerlerdi. Sürekli bir akarsu gibi akıp gelen uygarlıkların, çoğalarak, gelişerek, adını değiştirerek bize ulaştığı, bizim çağdaş kültürümüz olduğu bir gerçekti. Biz ülkemiz ve dünya kültürünün son halkasıydık. Bu bilinç bizi açıklığa kavuşturacaktı.

Azra Erhat ve arkadaşlarının kültür savaşımları bizim ülkemizde çok yanlış anlaşıldı ama, gene de tuttu. Ama kültürün kesilmezliğine, sürekliliğine de inanmak zorunda kaldık.

Azra Erhat ve arkadaşlarının büyük çaba dönemleri bizim kültür tarihimizin üstünde en çok durulacak bir dönemi olacaktır.

(13 Eylül 1982 Cumhuriyet)

TÜKENMEZ BİR COŞKU KAYNAĞIYDI

Eray CANBERK

Hasta olduğunu biliyordum. Üstelik hastalığının ölümcül ve kemirgen bir hastalık olduğunu da... Ama kendisiyle ilk karşılaşmamda da, sonraki karşılaşmalarımda da sağlıklı dış görünüşüne, her konu karşısındaki coşkusuna, hamaratlığına bakarak tıp biliminin yanıldığı sanısına kapılmışımdır. Hasan Ali Ediz Çeviri Ödülü Seçiciler Kurulu'na seçilmem Azra Erhat'la çalışmama, onu tanımama ve giderek de insancıl, özgürlükçü, hoşgörülü bir yazarlar, sanatçılar, aydınlar kümesinin bir bireyinde o topluluğun bütün özelliklerini saptamama neden oldu. Sanıyorum bu topluluğun en belirgin özelliği ortak çalışma tutkusu ve ortak çalışmanın getirdiği hoşgörü ve özveriydi. Sabahattin Eyüboğlu olsun, Vedat Günyol olsun, Azra Erhat olsun... Şu anda aklıma gelmeyen hepsi... O koskoca **İlyada ve Odysseia** yıllarca süren bir ortak çabanın ürünü değil midir? A. Kadir'den ve Azra Erhat'tan oluşan bir tek çevirmen şair düşünmüşümdür hep. Azra Erhat'ın bu ortak

çalışma tutkusuna Seçiciler Kurulu çalışmaları sırasında da tanık oldum. Önerilen çevirileri okuyor, öteki kurul üyelerinin düşüncelerini soruyor, aksayanlara takılıyor ve serzenişte bulunuyor, tartışmalı ve kuşkulu durumlarda çevirileri yeniden okumayı öneriyordu. Zor beğeniyle hoşgörüyü Azra Erhat kadar dengeli tutan birini pek az gördüm desem yeridir

Son karşılaşmamız yine Hasan Ali Ediz Çeviri Ödülü nedeniyle olmuştu. Söyleşelim ve tartışalım diye bizi. Seçici Kurul üyelerini evine çağırmıştı. Hastalığının ilerlediğini biliyordum. Bitkin, kötümser bir Azra Erhat'la karşılaşacağımı sanırken coşkulu, neşeli, sağlıklı bir Azra Erhat'la karşılaştım. Bu sağlıklı görünüş belki yapay bir görünüştü. Akşit Göktürk'ün katılamadığı söyleyişe Ataol Behramoğlu ve Aziz Çalışlar katılmıştı. İlle bize bir şeyler sunmak isteğindeydi Azra Hanım. Onu yormamak için biz işe girişmek istedik. Hastalığı karşısındaki bu gizli ve bilinçdışı anlaşmamızı sezmişcesine kendi ayağa fırladı. Bu ayağa kalkışta öyle bir meydan okuyuş, öyle bir yaşama tutkusu, öyle bir genç kızlık, evet, deyim yerindeyse konuk ağırlamak isteyen bir genç kızlık havası vardı ki yüreğimin burkulduğunu, sonsuz bir kedere kapıldığımı anımsıyorum. Behramoğlu ve Çalışlar'ın yeni bir yayınevi konusundaki haberlerini ilgiyle dinledi. Çevirilerini yeniden gözden geçirip yayınlama önerilerine coşkuyla katıldı. Kendi önerilerde bulundu... Elbette bu önerler ortak çalışma önerileriydi Sanki ölümcül bir hastalığın pençesinde değildi. Sağlıklı bir gelecek bekliyordu kendisini. Yapması gereken çevirileri yetiştirmeliydi... Azra Hanım'ın evinden ayrıldıktan sonra yine üçümüz aynı şeyleri düyşündüğümüzü konuşunca anladık. Üçümüzün de ortak bir duygusu vardı: Azra Erhat'ın yaşama ve çalışma tutkusu karşısındaki hayranlığımız...

Mavi Yolculuk, hümanizma, mitologya, Halikarnas Balıkçısı... Bütün bunlar Azra Erhat'ı çağrıştırırdı kafamda. Kitapları dışında kendisini tanıdıktan sonra Azra Erhat adıyla birlikte yaşama tutkusu, ortak çalışma keyfi, tükenmez bir coşku gibi kavramlar çağrışıyor...

(13 Eylül 1982 Cumhuriyet)

USUN VE SEVGİNİN KIZI

Konur ERTOP

Azra Erhat'ın konusu «insan»dı. Ne gösterişsiz ama ne geniş boyutlu bir konu! Düşünen, kültürü-uygarlığı oluşturan, seven insanı İlkçağdan günümüze sanatın ve düşüncenin için de aramayı iş edindi; aradığını da bulmayı ve en etkili bir dille anlatmayı ne iyi başardı!

«Ecce Homo/İşte İnsan» kitabı onun bütün çalışmalarının ve düşüncelerinin bir özeti, yaşamı sürse bundan sonra yazacaklarının sanki bir izlencesiydi.

Bu kitabı o, «yaşanmış bir humanizma» diye tanımlamıştı. Homeros destanlarında insanın toplum ve doğayla uyum içinde bulunduğundan özgür ve mutlu olduğuna dikkatimizi çekiyordu. Platon'un ve tek tanrılı dinlerin insanı beden ve ruh diye ikiye bölerek kökendeki birliği bozduklarını ileri sürüyordu. Özgürlüğü, mutluluğu, insancılığı ele alırken, bu yitirilmş uyumlu birliğin yeniden kurulmasının koşullarını araştırıyordu. Batı kültürüyle Türkiye'nin kültür değerleri ve olanakları arasında köprü kuruyordu.

Ustası Halikarnas Balıkçısı gibi 'Yunan Mucizesi' kavramına karşı çıkıyordu o da. «Akdeniz çevresi söylenceler topluluğu» olgusunu geçerli kılmaya uğraşıyordu. Eski Yunanlıların ve Latinlerin yanına Mezopotamya'yı, Finike'yi Mısır'ı, Girit'i ve kendi yurdu olduğu gibi Homeros'un da yurdu Anadolu'yu koyuyordu. Anado-

lu arkeolojisi alanında yapılan çalışmalara, Anadolu söylencelerine eğiliyor, Yunan Mucizesini yaratan asıl kaynak ve etkenleri araştırıyordu. Mavi Yolculuk, Mavi Anadolu, Karya'dan Pamfilya'ya.. gibi kitapları bu araştırmaları, bulguları önümüze serer.

Tarihi yaşamdan, kültürü insanlardan koparmamayı kaygı edinen Azra Erhat Sevgi Yönetimi adlı denemeler kitabında insan, kültür, uygarlık sorunları üzerinde dururken Nusret Hızır'dan aktardığı bir deyim ve tanımla, «total insan» (kendisini tümleyebilmiş insan) kavramıyla bir dünya görüşünü dile getirmiştir. Total insan, kültür çevresinin alt ve üst yapısıyla bütün elemanlarından etkilenen, buna karşılık kendisi de onları etkileyen, böylece kendini ve çevresini dğiştirn, yani çevresiyle diyalektik alışverişte bulunan insandır. Azra Erhat kitabında iki büyük dostunun Halikarnas Balıkçısı'yla Sabahattin Eyuboğlu'nun bu niteliğe hangi yönleriyle uyduklarını gösterir. Böylece biz tarihsel, kültürel, toplumsal çevreyle sağlıklı ilişkiler kurma, bu kaynaklardan beslenme aldıklarımızdan yararlanarak çevreyi etkileyip değiştirebilme yollarını tanırız.

Onun yukarıda andığım yapıtları, Homeros. Hesiodos çevirilerinin birer kitap büyüklüğündeki önsözleri, yitirdiğimiz pazarın kendisinin de «total» bir insan olduğunu gösteriyor. Çünkü o beslendiği kültür kaynaklarından sağladığı birikimi çağdaş yaşama aktarmayı başarmıştır.

Yapıtları bldirisini geleceğe de taşıyacak ve diyalektiğini sürdürecektir.

(13 Eylül 1982 Cumhuriyet)

EN OLGUN ÇAĞINDA ÖLDÜ

A. KADİR

Azra Erhat'la tanışmadan önce bazı Homeros çevirilerini okumuştum ama, doğrusu hiçbirinden tat alamamıştım. Beni Homeros'un o güzelim havasına Azra soktu. Onun sayesinde **İlyada** çevirisine aşk ile, şevk ile sarıldım. Azra'nın derin bilgisi ve sınırsız enerjisi bana hep güven ve güç verdi. Yoksa ben on beş yıla yakın o sürekli çalışmayı göze alamazdım öyle kolay kolay. O da bunun farkına varmış olacak ki, ilk çalışmaya başladığımız tedirgin günlerin ardından çabuk rhatladı ve yıllarca sürecek bir çalışmayı o da hemen göze aldı. **İlyada**'nın ilk altı bölümünün çevirisi tamamlanıncaya kadar, kitabın basılıp basılmayacğı üzerinde hiç düşünmemiştik bile. İkimiz de ekmek paramızı başka işlerde kazanıyorduk. Geceleri de **İlyada** çevirisine veriyorduk kendimizi. İster yayımlansın, ister yayımlanmasındı. Biz bu işi bir kere kotaralım, yeterdi bize. Şimdi düşünüyorum da, alçakgönüllülüğü hemen bir yana bırakıyorum, ne büyük cesaretmiş o, ne büyük bir özveriymiş. **İlyada** çevirisine başladığımızda ilk oğlum daha yaşını doldurmamıştı. İlkokul ikinci sınıfa geçtiği zaman tamamlanmıştı çeviri. Hemen arkasından **Odysseia** çevirisine daldık, aynı aşkla. Çok uzun süren bu çalışmalarımız sırasında ben Azra'da şu üstünlükleri gördüm: Engin bir hümanist kültür, hep soran araştırıcı bir kafa yapısı ve imrenilecek bir alçakgönüllülük. Bir insanda bu özellikler olunca ortak çalışmalarm tadına doyum olmuyor. Böyle ortak çalışmalar dostlar başına. En olgun çağında, kültür yaşamımıza daha çok değerli yapıtlar kazandırma tutkusuyla yana yana göçtü Azra. Yaşama bağlılığıyla, dostluklara bağlılığıyla ve direnciyle övünülecek bir insandı ayrıca. Onu çok arayacağım.

(13 Eylül 1982 Cumhuriyet)

OSMAN ZEKİ ÇAKALOZ

SANAT YAZARIMIZ ZEKİ ÇAKALOZ ÖLDÜ

— Gazetemizin sanat eleştirmeni ressam **Osman Zeki Çakaloz**, 3 kasım çarşamba günü yakalandığı amansız hastalıktan kurtulamayarak aramızdan ayrıldı.

1926 yılında Uşak'ta doğan **Osman Zeki Çakaloz**, 1949-50 döneminde Güzel Sanatlar Akademisi Yüksek Resim Bölümü'nü bitirdi. **Zeki Kocamemi** atölyesinde yetişen sanatçı, Sivas Lisesinde resim ve sanat tarihi öğretmenliği yaptı. 1968-69 öğretim yılında Eğitim Fakültesi Resim Bölümünde Sanat Tarihi ve Sanat Yapıları İnceleme, Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulunda da Sanat Yorumu dersleri verdi. 1980 yılından bu yana, **Cumhuriyet**'in yanı sıra **Sanat Olayı**, **Gösteri** ve **Sanat Çevresi** dergilerinde sanat eleştirmenliği yapıyordu.

Çeşitli müzelerde yapıtları bulunan **Osman Zeki Çakaloz**'un, Urart Sanat Galerisi yayınları arasında çıkan «**Eleştiriler**» adlı bir kitabı var.

Osman Zeki Çakaloz, bugün Üsküdar Çiçekçi Camii'nde kılınacak öğle namazından sonra Karacaahmet Mezarlığında toprağa verilecek.

(4 Kasım 1982 Cumhuriyet)

BİR ÇELEBİNİN ÖLÜMÜ

Doğan HIZLAN

Çakaloz Hoca zorluklar çekmiş bir kuşaktandı. Okumadan tutun yazı yazmaya kadar her başarıyı tırnaklarıyla kazıyarak elde etmişti. O kuşağın alçakgönüllüğünün bütün özelliğini taşırdı. Gönül kırmamak, kimseyi incitmemek için hakkı olanların bile lütfen verildiği izlenimini uyandırırdı. Kişiliğinin bir aynasıydı yazı uslûbu. Kılı kırk yaran, emeklern zayi olup gitmesine göz yummayan, bir fırçanın bile kırk yıl hatırını sayan bir yorumcuydu. Hocalıktan gelen bir özelliğiydi, anlaşılırlık, kolay terimlerle bir resim sorununu dile getirmek.

Bizim gibi resim sanatının çok dar bir çerçevede bilindiği ülkelerde resim üzerine yazı yazmak çok zordur. Birkaç büyük kent dışındaki okura görmediği resimleri nasıl anlatacaksınız? O renk dünyasındaki kişiliği, sorunları nasıl ileteceksiniz? Hangi dilden konuşacaksınız? **Çakaloz Hoca**, bu yüzden eleştirilerinde terim karmaşasına boğmadan, bir sanat tarihinin sayfalarındaki ağırlığa düşmeden, ortalama bir resim meraklısı için yazardı. Bir gazete yazısının da niteliği hele resim konusunda bu olmalıydı.

Yazılarını izleyenler onun Anadolu'nun çorak köşelerinde tuvale gönül vermiş resim emekçilerine nasıl sevgiyle yaklaştığını bilirler.

Bir resim yapmanın, onun malzemesini sağlayabilmenin, bir sergi salonu bulabilmenin zorluğunu bilir.

Çakaloz Hoca, resimlerini ortaya çıkarmazdı. Kuşağının iyi bir ressamı olduğunu söylerlerdi resimden anlayanlar. Ben de birkaç desenini görmüştüm. Resim yapma yerine yapılan resimlerin tadına vardırma işini benimsemiş. Resme emeğini yoğunlaştıracağına resme emek verenleri anlatmayı yeğlemiş. Kalemi tuvale yeğler olmuş.

Birlikte uzun süre çalıştığımız **Çakaloz Hoca**, en kötü resimde bile emeğin değerini gün ışığına çıkarmak için çaba harcardı. Bunca hakyemezliği bir **Behçet Necatigil**'de görmüşümdür, bir de **Çakaloz Hoca**'da.

Bir resme, herhangi bir sanat eserine dik yaklaşmaz, onu yorumuyla sevdir-

meye çalışırdı. Sergileri gezer, bu gezintisinden izlenimlerini bize anlatır, sonra da beyaz daktilo kağıdına yazar getirirdi.

Anadolu dinlencelerinde resmin ötesinde müzeciliğimizin sorunlarına eğilir, perişan halde olan eski eserlerin durumunu okurlarına yansıtmayı görev bilirdi.. Yetiştirdiği öğrencilerin hepsine de resmi sevdirdi.

Resmi sevdiren bir kalem yazmayacak artık. İyilik dolu bir yürek durdu.

(9 Kasım 1982 Cumhuriyet)

BURHAN FELEK

BURHAN FELEK ÖLDÜ

— Cumhuriyet basınının simgesel isimlerinden, «**Şeyhülmuharririn**» sıfatı sahibi gazeteci **Burhan Felek** önceki gece sabaha karşı 04.00 sıralarında vefat etti. 93 yaşında hayata gözlerini kapatan Felek, Gazeteciler Cemiyeti Başkanı'ydı. Burhan Felek gazetemizde uzun yıllar çalışmış, günlük yazılar yazmıştı.

Burhan Felek için bugün saat 11'de Gazeteciler Cemiyeti ve Milliyet Gazetesi önünde birer tören yapılacak. **Felek**'in cenazesi bugün Teşvikiye Camiinde kılınacak öğle namazından sonra Karacaahmet mezarlığında toprağa verilecek.

Burhan Felek'in ölümü dolayısıyla Gazeteciler Cemiyeti Yönetim Kurulu, feshedilen AP Genel Başkanı **Süleyman Demirel** ve feshedilen CHP eski Genel Başkanı **Bülent Ecevit** birer mesaj yayınladılar Gazeteciler Cemiyeti Yönetim Kurulu, mesajında, «**Yetmiş yıla yakın özgür basın anlayışının savunucusu olan ve sorumlu gazeteciliğin en güzel örneklerini veren büyük gazetecinin çizdiği yoldan vazgeçilmeyeceğine inandığını**» bildirdi.

Bülent Ecevit'in mesajında, «**Burhan Felek Türk basınının yaşayan tarihi gibiydi. Türk gazetecilerinin doğal başkanıydı**» sözleri yer aldı.

Süleyman Demirel. «**Türk basınının çok değerli ve mümtaz siması Burhan Felek'in vefatından büyük üzüntü duyduğunu**» belirtti.

TSYD Merkez Yönetim Kurulu'nca yapılan açıklamada, «**Yetmiş yıllık basın hayatında Türk sporuna sadece yazılarıyla değil, hakemliği, yöneticiliği ve görüşleriyle yön veren Burhan Felek'i yüreklerimizde yaşatacağız**» denildi.

BURHAN FELEK KİMDİR?

Burhan Felek, politika ve spor alanında da etkinlikte bulunmuş, çeşitli devlet hizmetlerinde çalışmış çok yönlü bir kişiydi. Danıştay üyelerinden Ziyaeddin Bey'in oğlu Burhan Felek, 1889 yılında İstanbul'da dünyaya geldi. Ravzayı Terakki Rüştiyesini, Üsküdar Mülkiye İdadisi'ni ve 1911'de İstanbul Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. Evkaf İnşaat Başkatibi, Ticaret Bakanlığı Hukuk Müşavir Yardımcısı, İstanbul İaşe Müdürü olarak çalışan Felek, bir süre Fransızca öğretmenliği ve avukatlık yaptı. Çok partili döneme geçişten sonra Burhan Felek birkaç kez CHP'den milletvekili adayı oldu, ancak seçilemedi. Uzun yıllar CHP İl Meclis üyeliğinde bulundu.

Felek, gazetecilik hayatına ilk adımı **Donanma Dergisi**'nde attı. 1918 yılında spor ve foto muhabiri olarak **Tasvir-i Efkâr** gazetesinde çalışmaya başladı. (Bir yandan da spor alanında çeşitli etkinliklerde bulunuyordu. 1907 yılında Anadolu Kulübü'nün, **Ali Sami Yen** ve **Yusuf Ziya Öniş** ile birlikte Türkiye İdman Cemiyeti'nin kurucuları arasında yer aldı. Futbol hakemliği de yapıyordu. Daha sonra Beden Terbiyesi Danışma Kurulu üyesi oldu, çeşitli olimpiyat oyunlarına yönetici olarak gitti.)

Burhan Felek, **Vatan, Milliyet, Yeni Ses, Milliyet, Tan** ve **Cumhuriyet** gazetelerinde çalıştı, fıkra yazarlığına geçti. 1969'dan başlayarak **Milliyet**'te günlük fıkraları yayınlandı.

Türk Basın Birliği'nin kurucularından olan Felek, Gazeteciler Cemiyeti ve Milli Olimpiyat Komitesi Başkanlığını üstlendi. 1946'da kurulan Gazeteciler Cemiyeti'nde önce 4 yıl başkanlık yapan Felek, 1959'dan bu yana 23 yıl süreyle Gazeteciler Cemiyeti'nin değişmez başkanı oldu. 8 mayıs 1980'de, İstanbul Üniversitesi Senatosu, Burhan Felek'e «**Fahri Doktorluk**» ünvanı verdi.

Burhan Felek'in Hindistan gezi notlarını kapsayan **Hint Masalları** (1943), **Âdemden Bugüne Kadar Büyük Aşklar** (ortak eser, 1945), fıkralarından oluşan **Felek** (1947), mizahi nitelikli **Vatandaş Ahmet Efendi** (1957), **Eski İstanbul Hikayeleri** (1971), **Yaşadığımız Günler** adlı kitapları yayınlandı. **Giovanni Guareschi**'nin **Don Camillo** dizisinden iki kitabı Türkçe'ye çevirdi. **Jean Verneill**'den uyarladığı **Melek Hanım**'ın Aşkı. Şehir Tiyatrolarında oynandı.

Çağdaş Gazeteciler Cemiyetinin, yayınladığı mesajda «**Burhan Felek bundan sonra Türk basınına yaptığı katkılarla yaşayacaktır**» denildi. ÇGD Yönetim Kurulu, ailesine, Gazeteciler Cemiyeti üyelerine ve Milliyet Gazetesinin sahibi Aydın Doğan'a başsağlığı diledi.

(5 Kasım 1982 Cumhuriyet)

VEDA YAZISI YAZAMADAN ARAMIZDAN AYRILDI,

Şakir SÜTER

— Üstadın sekreteri Visal Cumalı, onun çalışma şeklini şöyle anlatıyor: «**Yazıyı yazmadan önce konuya iyice kendisini veriyor, araştırıyor ve masa başına oturduğunda, düşündüklerini çok süratli olarak kaleme alıyordu.**»

— Merhum, yazılarındaki tashih hatalarından çok üzülürdü. Kurban Bayramı'ndan önceki yazısında, «**Bayramın 4 günü oruç tutulmaz**» diye yazmış, bu ifade, «**Bayramın 4. günü**» şeklinde çıkmış ve düzeltme imkânı da bulunamamıştı.

57 yıldır yazan bir kalem dün sabaha karşı sustu...

67 yıldır okuyucusu ile içiçe olmuş, gazetecilik mesleğinin çeşitli dallarında çalışmış gerçek bir üstad'

«Son yazısı» Bayram Gazetesi'nde çıkmıştı. Bu yazıda, Burhan Felek, bir «Veda Yazısı» yazamayacağı içine doğmuşçasına bir mesaj veriyordu. Evet, 67 yıldır yazan üstad, «Veda yazısı» yazamadan okuyucusunu meslekdaşlarını ve diğer bütün sevenlerini üzüntüye garkederek göçüp gitti...

Fakat, çok farklı üslubu, yazılarındaki öğrettikleriyle, şimdiye kadar yazdıkları ve söyledikleri ile bütün basının içinde yaşatacağı bir «üstad...»

«Evet, «**Veda Yazısı**» olarak kabul ettiğimiz Bayram Gazetesi'nde 28 Eylül 1982'deki yazasında, üstad Burhan Felek şöyle diyordu:

«**60 senedir bu mesleğe emek vermiş ve batılı gazetecilik âlemi dahil olduğu halde, Allah'a şükür, Şeyhülmuharririn —en yaşlı gazeteci yazar— ünvanını resmen edinmiş olan bu âciz, memlekette, yönetim, yaşama ve adalet kuvvetlerinin, iyice dengeleyecek ve 12 Eylül'den evvelki hadiselere anarşik neşriyata yol veremeyecek bir sistemin kendi kendine yerleşeceğinden ve basının rahatça istediklerini yazabileceğinden, bunu da bugünkü rejimin sahiplerini tanımak şerefine nail olmuş bir gazeteci sıfatıyla emniyetle ve ümitle iddia eder.**

Millet Meclisi'nin teşekkülünden sonra bu rejimin de basınımızdan serbestçe hizmet bekleyip, bu hizmeti alabileceğini kuvvetle ümit etmekteyiz. Hayırlı olsun.»

Bir anlamda bu «tarihi» yazının nasıl yazıldığını merak ettik ve 1.5 yıldır Burhan Felek'in sekreterliğini yapan Visal Cumalı'ya sorduk:

«24 Eylül günüydü. Burhan Bey'in evine gittim. Bana iki yazı yazdıracağını söyledi. Biri Milliyet için, diğeri de, Bayram Gazetesi'nin ilk günü çıkacak yazıydı. Her zaman kendisi yazıp gönderirken, bu defa o söyledi, ben yazdım. Yazdıktan sonra bir defa kendisine okudum. Bir daha okumamı istedi, tekrar okudum. Çok titizdi.»

94 yıllık, «Yaşayan Tarih»i anlatmak ne 1,5 yıldır sekreterliğini yapan Visal Cumalı'nın, ne de bizim işimiz. Sadece «Son dönemi»ni konuştuk. Visal Cumalı, ağlayarak, zaman zaman da ağladığını saklamaya çalışarak konuşmaya devam ediyordu:

«1,5 yıl boyunca bir defa olsun kırıcı bir söz işitmedim kendilerinden. Her bir sözüne lütfen diye başlar, teşekkürle bitirirdi.»

Üstad'ın sekreteri, «Çok titizdi. Ah bir de yanlış bir dizgi hatasının tashihini tashihini yapabilseydi» diye başladı ve şöyle devam etti:

«Yazılarını eski Türkçe olarak yazar gönderirdi. Burada Arif Bey yazıyı günümüz Türkçesine çevirirdi. Zaman zaman yazılarında tashih hataları olurdu. Daha sonraki yazılarında bunları düzeltirdi ama, çok üzülürdü. Milliyet'te çıkan son yazısında (Kurban Bayramı'nın 4 günü oruç tutulmaz) diye yazmasına rağmen, gazetede bu (Kurban Bayramı'nın 4. günü oruç tutulmaz) diye çıkmıştı. Ne kadar üzüldü bilemezsiniz. Araya bayramın girdiğini de belirterek, düzeltilemeyeceğini söylerken ne kadar üzgündü tasavvur edemezsiniz...»

İnşallah bu bizim yazdığımız «Üstad»ın yazısının tashihi olarak kabul edilir...

Visal Cumalı, kopuk-kopuk konuşmamızda aklına gelenleri sıralıyordu:

«Le Monde ve L'Ekspress gazetelerini sürekli takip eder, gece geç saatlere kadar yabancı radyoları dinlerdi. Çok süratli yazı yazardı. Yarım saat içinde bitirdiği günlük yazıları çok olmuştur. Yazıyı yazmadan önce konuya iyice kendini veriyor, araştırıyor ve masa başına oturduğunda düşündüklerini çok süratli bir şekilde kaleme alıyordu...»

«Receb'in Kahvesi»ni sordum. 12 Eylül'den önce kapatıp, kahveler «oturulur hale» geldikten sonra da açtığı «Receb'in Kahvesi»ni.

«Kapattığım ilan ederken ne kadar üzüldüyse, açtığını ilân eden yazıyı gönderdiğini bildirirken de o denli sevinçliydi. (Aman Visal Hanım, lütfen her zamanki dikkatinizle takip edin. Teşekkür ederim...) derken, okuyucunun karşısına çıkan yeni bir yazar gibiydi...»

Okuyucularıyla ilişkilerini sordum... Burhan Felek'in sekreteri «Adeta mektup yazardı» dedi ve ilave etti:

«Gelen mektupların her biri ile teker teker ilgilenirdi. Özellikle devlet kademelerinde çalışan memurların meselelerini anlatan mektuplar gelirdi. Burhan Bey, bu tür mektuplar için ilgili Bakanlara mektuplar yazar, okuyucusunun meselesini kendi işi gibi takip ederdi. Ondan sonra da teşekkür mektupları gelirdi. Bitmek bilmeyen bir mektup trafiği... Fakat, bu mektupların kendisini dinlendirdiğine inanırdım ve bazı teşekkür mektuplarını, üzüntülü olduğu günlerde verirdim kendisine...»

EL ÖPMEK

Konuşmamızın bir bölümünde Burhan Felek'in sekreteri «El öpmek» konusuna da temas ederek, «Elini öptürmekten çok kaçınırdı. Ben şahsen sadece iki defa o da bayramlarda elini öpebildim» dedi. Visal Cumalı, «Üstad»ın Devlet Başkanı

Kenan Evren'in elini öpmesinin eleştirilere yolaçtığını duyduğu zaman da çok üzüldüğünü anlatarak, şunları söyledi:

«Odaya gelmişti. Üzgündü. Evren Paşa'nın elini öpmesinden sonraki günlerdi. Konuyu da kendisi açtı. Şöyle diyordu: Sayın Evren'den belki yaş itibariyle büyüğüm. Ancak o, yaptıkları ile elinin öpülmesi gereken bir insandı. Sayın Evren aynı zamanda Türk Devletinin de temsilcisidir.»

Üstad Burhan Felek'in sekreteri hâlâ ağlıyordu. Onu üzüntüsü ile başbaşa bırakıp ayrıldık.

Gazeteye gelirken aklımızda hep bir soru vardı: **«Veda yazısı yazabilseydi okuyucusuna ve bizlere acaba neler söylerdi?..»**

(5 Kasım 1982 Tercüman)

KIRIK DÖKÜK

Rauf TAMER

Taş vardır, yerinde ağırdır Ateş vardır, düştüğü yeri yakar

Öyleyse ne yazsak Âdil Ilıcak'ın bıraktığı boşluğu da anlatamayız size, yaktığı yeri de...

Kendi dünyasında yaşardı..

İçine kapanık bir insandı.

Hayatta, kimseden bir şey istemedi.

Pardon... İstedi... Ama hep ezilmiş insanlar ve sesini duyuramayan kitleler adına bir şey istedi...

Memleketin en hatıra gelmeyen köşelerinden sesler getirirdi... **«Akmayan çeşme»** derdi, «Yanmayan lâmba» derdi, velhasıl gecekondu sakinlerinin feryadından tutun da, yoğurtçunun çıngırağına kadar yanık sesleri bize o taşırdı...

Mesleğimde **«küçük meseleler»** diye bir bölüm açtıysam, ona borçluyum...

Şimdi, cenaze işlemleriyle ilgili çalışmaları, yattığı yerden kimbilir nasıl bir tebessümle seyrediyordur...

«Muhtardan kağıt aldınız mı oğlum» diye soruyordur...

«Nüfusa dikkat edin, kayıtlarda bir aksilik çıkmasın ha...

«Yahu inşaat ruhsatı almak bundan kolaydır be.»

Sonra hafif bir şarkı:

«Gitmek mi zor, kalmak mı zor?»

Daha sonra da masaya bir yumruk:

«Ulan ben ölmem.»

Âdil ağabeyi kaybettik...

Onu, ebedi istirahatgâhına dün tevdi ettik...

Ne kaçınılmaz bir gerçek ki **«hayat devam ediyor.»**

Çünki bu gazete, yarın yine çıkıyor.

Ben ölürsem yine çıkacak...

Sıra sıra hepimiz öleceğiz, yine çıkacak...

Mühim olan, geride, haysiyetli bir ömür, karakterli bir çizgi, devlet, cumhuriyet ve millet adına yüce bir hizmet bırakmak...

Kim ölmüş, söyler misiniz?.

Âdil Ilıcak mı?...

O ölmez, arkadaşlar...

Ve ölmeyen bir Âdil ağabey için de «öldü» diye ağlanmaz, ayıptır, susun...

VE BURHAN FELEK...

Bir acı haber dinmeden, öbürü yetişti...

Türk Basını Burhan Felek gibi bir hakiki usta'yı kaybetti.

Sırf Türkiye'de değil, dünyadaki, «**Çalışan gazeteciler**»in içerisinde **en yaşlı** olanı idi.

«**Yaşlı olup da çalışmak.**»

Mesele bundan ibaret değildir.

Burhan Felek, bir itidal ve istikrar sembolü idi...

60 yıl aralıksız kalem sallayabilmenin, bunu yaparken de yapıştırıcı, uzlaştırıcı ve öğretici olmanın şerefini taşıyordu.

3 yıllık, 5 yıllık geçici başarıların hiçbir şey ifade etmediğini, etmeyeceğini, onun hayatına ve meziyetlerine bakıp öğrenmeliyiz...

Recep'in Kahvesi ilk defa kapanıyor...

Evet... Yarın Pazar.

Fakat Recep'in kahvesi yok...

Bıktırmadan, hiç usandırmadan, bunca yıl yazı okutturabilmenin sırrını, bize öğretmeden nereye gidiyorsun usta?..

Allah, bizlere de, o yaşa kadar yazı yazabilmeyi, ama, dediğim o «**istikrar**» unsurunu muhafaza ederek kalem tutmayı nasib eyler inşallah...

(6 Kasım 1982 Tercüman)

FELEK ARTIK YOK

Oktay AKBAL

FELEK... İlk söktüğüm sözcüktür bu: F—e—l—e—k. Daha ilkokula başlamamıştım. 1929 yılının yaz günlerindeydik. İstinye'de bir yalı katından koya bakıyordum. Altınordu takımının futaları birbirleriyle yarışıyordu. Elimde o günün 'Milliyet' gazetesi... Harfleri yeni tanıyordum. Annem anlatmıştı bir bir. Bu A, bu B, bu C. Bu kara harfleri yanyana getirince ilginç şeyler ortaya çıkıyordu. A'nın yanına bir N, bir A daha koydun mu, Ana oluyordu. Bunun gibi daha neler neler! Bir oyun gibiydi okumak, yazmak. Ah bir eylül gelse, bir okul başlasa diyordum. Öte yandan bir de korku vardı arada bir depreşen... Okul, yeni bir yaşam, yeni bir dönemdi. Kopmaktı, bir takım şeylerden. Başka bir insan olmaktı.

Elimdeki gazetede yeni bir okuma oyununa dalmışım. Bir başlık, tek sütunun tepesinde bir takım harfler; tam beş tane, F diye başladım, yanına E geldi, oldu FE, derken bir de L, FEL, derken bir E daha, sonunda da K... Birleştirdim FELEK çıktı karşıma... Neydi Felek, ne demekti? Düşündüm durdum Felek'i. Kimseye de soramadım, Günlerce bir giz gibi kaldı bende Felek sözcüğü... Sonra çok sonra Felek'in bir yazarın yazılarına seçtiği başlık olduğunu anladım. O günlerde soy adı yasası daha çıkmamıştı. «Felek» bir köşe yazısının başlığıydı. «Felek Diyor ki...»

Daha o günlerde Felek onbir yıllık gazeteci imiş, onbir yıllık köşe yazarı, kırk yaşında kocaman bir adam... O gün bu gün Burhan Felek'i okurum. 'Milliyet'te, 'Cumhuriyet'te, yeniden 'Milliyet'te... Tam 29 yıl gazetemizin üçüncü sayfasının sağ sütununda haftada altı kez yazdı, yazdı, yazdı. Ayrıca Pazar Söyleşileri... Bu yazarlık, gazetecilik çalışmalarının dışında sporculuk yanı da ağır basmaktaydı. Hakem, yönetici, daha önce futbolcu, uluslararası üne ulaşmış bir spor adamı... Gazeteciler Cemiyeti'nin yirmi yıldan beri de Başkanı... Bir kaç kez de

milletvekili adayı olduysa da hiç bir zaman seçilemedi. Belediye Meclisi üyeliği yaptı politik görev olarak, hepsi bu.

Yüzyıllık bir yaşamı bütünlemesine beş-altı yıl kalmıştı. Nüfus kağıdına göre 94 yaşında ayrılmış dünyamızdan. Aylardır hasta olduğu biliniyordu. Sonuna dek savaştı hastalıkla, yaşlılıkla... Elinde kalemiyle savundu varlığını... Onbinlerce okuru yetmiş yıla yakın bir zamandır onu her gün izliyorlardı. «Felek bakalım ne demiş?» Bu söz kuşaktan kuşağa bugüne kadar geldi. Dedeler, babalar, oğullar görevi birbirine bıraktılar; yaşamdan ayrılıp gittiler. ama Felek hep yerindeydi. Her sabah köşesinden konuşuyordu okurlarıyla... Yıpranmadan, bıktırmadan, usandırmadan 70 yıl hemen her gün bir yazı yazıp yayınlamak, köşe yazarlığında bir dünya rekorudur. Kimsenin kolay kolay ulaşamayacağı bir sayı...

Evet, çağı geçmişti, genç kuşaklara seslenemez olmuştu, zamanın gerisinde kalmıştı, hepsi doğrudur, hepsi söylenebilir. Ama onbinleri aşan 'tiryakileri'nin varlığı da ayrı bir gerçektir. Her kuşaktan okurlar bulduğu, kıvrak zekası, işlek kalemiyle her dönemde ön planda kalmayı başardığı... Büyük bir örnektir bizlere, bizlerden sonra yetişecek basın erlerine... Kalemini elinden bırakmadan, demokrasi, basın özgürlüğü, srbest ve hoşgörülü tartışmanın kaçınılmazlığı ilkelerini —kendi biçemine göre— savunmak; özel çıkar hesaplarına, iktidarlardan 'birşeyler' beklemek umutlarına kapılmadan, kendi inancının, düşüncesinin sesini duyurmak...

Burhan Felek 'en yaşlı, en kıdemli'mizdi. Yazarların Şeyhi dediler ona... Ardından güzel anılar bıraktı, onbinlerce yazı, kitaplar, çeviriler ve binlerce binlerce dost okur Bir yaşantının son çizgisi çekilirken ortaya çıkan şudur: Felek, 'felek' adı verilen yazgısını yenik düşürmüş mutlu insanlardandır.

(7 Kasım 1982 Cumhuriyet)

BURHAN FELEK NEYDİ?

Ahmet KABAKLI

Herkes biliyor ki Burhan Felek 93 yaşında vefat etti; aramızda, hergün yazan, en yaşlı ustamız olması dolayısiyle «**Şeyh ül muharririn**» (yazarların piri) seçilmişti. Sevilen, sayılan bir insandı. Türk basınına, kalemiyle (bir çok gazetede) yetmiş yıl, sürekli yazarak, hizmet etmişti.

Bunlar, biliniyor; ölümü ve cenaze töreni dolayısiyle, basında, TV'de, meslektaş ve resmi devlet ağızlarında çok da güzel anlatılmış bulunuyor.

Asıl bilinmesi ve tesbit edilmesi gereken özellikleri neydi Burhan Felek'in?

Şüphesiz çok iyi bir yazardı. Bunun delili sır değil: Yetmiş yıl devamlı yazabilmesidir. Okuyucu tutup sevmedikçe, hiç bir gazete, hiçbir yazarı, 70 yıl değil, yedi ay bile yazdıramaz.

İyi yazar ne demek? Okuyucularının kafalarındaki sorulara, her gün, makbul ve makul cevaplar veren ayrıca rahat okunan ve sevilen yazar demektir. Böyle yazarlığın şartları ise:

Yıkıcı, korkutucu, insanlar arasında düşmanlık çıkarıcı olmamak, belli bir parti, ideoloji veya siyasete güdümlü (angaje) bulunmamak, iyiden, doğrudan, devletten ve gerçekten yana olmaktır. İyi yazar karamsarlık saçmaz, iftira etmez, milletine, devletine, tarihine, vatanına, bir düşman, bir yabancı gibi insafsızlık ve lâneti reva görmez.

İyi yazarın diğer bir vasfı, milli kültürünü, tarihini, milletini imânını tercih-

lerini, gururunu zevklerini, sanatını, edebiyatını, en çok da dilini iyi bilmek, sevmek, bunları kimseye çiğnetmemektir. Böyle olmayan bir Fransız, bir Alman (gazete) yazarı tasavvur edilemeyeceği gibi, Burhan Felek'in yaşıtları arasında da asla düşünülemezdi.

Ama, uzun yaşayan üstad, bu vasıfta olmayan bazı yazar, çizer ve gazetecileri de âhir-i ömründe görmekle bahtsız olmuştur. Bazan sütunlarında fakat en çok dostları çevresinde bu konuları açarak dertleştiği, tasalandığı çok görülmüştür.

Cesur bir yazar mıydı?.. Yani üstün tuttuğu, ve çok aziz bildiği bazı değerleri, bilgisinin gücü ve gönlünün arzusu ölçülerinde ısrarla savunan bir kalem miydi. Burhan Felek? Önce bu, bir mizâç meselesidir. Sonra, Türkiye'de cesur yazar olunamaz. Olana itibar etmez, hattâ ekmek bile vermezler.

Hele milli dediğimiz kültür, iman ve değerleri yiğitçe, ısrarla savunan yazarlara bizde katlanılmaz; mevki, rağbet, teveccüh asla gösterilmez.

Cesaret, Türkiye'de uzun zamandan beri, yalnız, Türklüğün değerlerine ve Türk milletine düşman olanlara tanın bir imtiyazdır. Suyun akarına ve nabızlara göre yazarsan, istediğin kadar «cesur» hattâ edepsiz olabilirsin; sana kızmazlar, rağbetin servetin artar; reklam edilir; el üstünde tutulur hem de şımartılırsın. Çünkü Türkiye bir asırdan beri uzun bir hastalık nöbeti yaşamaktadır. Buhran, hattâ sayıklama halinde bir manzaramız vardır.

Burhan Felek'in de bütün ömrü ülkedeki değişme, inkar ,kendimizden kaçış, hattâ nefret halleri içinde geçmiştir. Felek, eğer «o kadar» fazilet ve cesareti, çok yanlı belirsiz sözlerde de olsa gösterbildi ise, yine de korkmadan milli varlık sebeplerimizi az çok savunabildi ise ne mutlu ona!

Kısacası bu devamlı hastalık, bu hâkim siyasi kuvvete korkuya, sabit fikirlere ve sabit şahıslara dayanan yazarlık sürüp gittikçe; basınımızda, Türkiyemizde «cesur yazar» arayamayacağız. Cesur yazarın, değerlendirilmesini, itibar görmesini imanla cihat açmasını bekleyemeyeceğiz.

Felek'i ve (aşağı yukarı) üç nesline yetiştiği bütün yazarlarımızı (bizler dahil) bu hastalıktan ne zaman kurtulacağını bilemediğimiz gelecek zaman Türkleri değerlendireceklerdir.

Felek'in asla tartışılmayacak ve kolayca hükme bağlanabilecek en mühim kalem ustalığı ise **«ne yazarsa okunabilen»** yani Türkçeyi çok iyi bilip kullanan, dilin incelik ve zarafetini kollayan bir kalem olması idi.

Türkçesinin şu götürmez güzelliğinde, belki Falih Rıfkı'nın, Yakup Kadri'nin, Peyami Safa'nın ve dilimize yeni bir çeşni getiren «üslupçuluk»ları yok ama, Türkçenin kendisi ve lezzeti vardır. Onun kaleminde Türkçe, sahiden «anamızın sütü» idi. Kalıpsız, kemiksiz kılçıksız, kafa yormayan, rastgele ve şakası bol bir Türkçe...

Bu bakımdan Burhan Felek'i, seve sevine, **«üslûpçular»** arasına koymuyoruz. Belki, **Hüseyin Rahmi**'den, bilhassa **Ahmet Rasim**'den, **Osman Cemal**'den, **Sermet Muhtar**'dan, söküp edip gelen, olduğu gibi yazılan, bir parça da Meddah ve Karagöz Türkçelerinden ilham alan serbest Türkçecilerin son temsilcisi Burhan Bey oldu.

(8 Kasım 198y Tercüman)

AMİ AVNİ ÖNEŞ

GİDEN İKİ DOST

Oktay AKBAL

İlk kez Kadırga Öğrenci Yurdunda karşılaştım Suat Taşer'le... Arkadaşım Ca-

vit Yamaç da o sıralarda bu yurtta kalıyordu. İkisi de şair, yazar olduklarından kolaylıkla anlaşmış, arkadaş olmuşlardı. Tıpkı bir yıl önce Cavit'in Silistre'den gelir gelmez aynı duygu ve düşünce yakınlığıyle benimle dost olması gibi...

Kırk yıldan fazla bir zaman geçti aradan. Savaşın ilk yıllarıydı. İstanbul'un karanlık gecelerinde yaşıyorduk. Her an savaşa girildi girilecek. Suat Taşer sanırım Vefa Lisesi'ndeydi. Sonra Ankara'ya gitti Devlet Konservatuarına girdi. 1942'de **'Bir'**, 1943'te «1943»ü yayınladı. Toplumcu görüşler, duygulanmalar ağır yayınladı. Toplumcu görüşler, duygulanmalar ağır basmaktaydı. İçinde yaşadığımız tehlikeli dönemin yansımaları...

Devlet Tiyatroları sahnelerinde bir çok oyunda seyrettik onu. Radyo mikrofonlarından sesini duyduk Tiyatro konusundaki yazılarını, çevirilerini okuduk. Topluma, insana, çağın sorunlarına ağırlık veren bir şair olarak tanıdık, sevdik onu... Dost yanı, 'insan' niteliği her alandaki çalışmalarında ağır basıyordu. 1919'da doğmuştu. 1982'de çekti gitti. **'Gönderilmeyen Mektuplar'** kitabının bir yerinde Ehrenburg'un şu sözlerini almıştı: **«Ben hayatı seviyorum. Yaşadığımdan, çektiklerimden hiç pişmanlık duymuyorum. Yalnız, çok şey yapmadığıma, çok yazamadığıma, yeterince acı çekmediğime, sevgiye doymadığıma üzülüyorum.»** Bu sözleri duyan, düşünen, güzellikler yaratmak isteyen bütün insanlar adına söylenmiştir. Taşer'i bu sözlerin ışığında görmek, anlamak gerek...

Taşer'in bir çok şiir kitabı var. **'Evrende Ellerimi'zi, 'Hayret Beyin Serüveni'**ni karıştırıyorum. Bir şairin ölümünden sonra, dizelerini okumak onunla başbaşa kalmak gibi oluyor. 1940'lardaki şiirleri... Ama nerde! Örneğin 'Sılacı' şiiri hangi kitapta? Taşer'in bütün şiirlerini bir tek kitapta kim toplayacak?

«Billah beklemektir ölmek — bıktım usandım ölmekten bil — ay ışığından gün ışığından bana ne — bu sensiz yaşamak yaşamak değil — Zamanı çoğaltan sensin — gülüşünde açar en güzel çiçekler — ellerim gözlerim, kirpiklerimin uçları seni bekler — Bayramım, ayak sesin.»

Evet, bir Suat Taşer vardı. Şimdi yalnızca dizelerinde yaşıyor...

Bir de Ali Avni Öneş vardı. Kaç kişi bilir bu adı? Pek az. Babıali'nin adsız kahramanlarından biri. Yazı yazar, çeviri yapar, resimli roman yazılarını hazırlar. gündelik uğraşlarla geçimini sağlar. O gazetede, bu dergide, falanca yayınevinde. Hangi iş olursa, yazı çeviri, düzeltme, yönetme...

Bir kaç gün önceydi. Ali Avni Öneş'le karşılaşıverdik. Anday ve Arad'la birlikte... Uzun zamandır görmüyordum. Belki de memleketi Giresun'a gitmiş, orada yerleşmiştir diyordum. İstanbul'un, şu Babıali'nin çekişmeli, sürtüşmeli yaşamından bıkıp bir köşeye çekildi. Yeni bir şeyler hazırlıyor, belki de uzun bir çeviri yapıyor; ya da Babıali anılarını yazıyor, diyordum. Öyle değilmiş... Elinde bir kağıt vardı. Anday'ın bir yazısında sözü geçen bir şiirin aslını bulmuş, daktiloya çekmiş, gazeteye getiriyordu. Ne rastlantı! Ayaküstü konuştuk, dertleştik. Hastaydı. By Pass ameliyatı geçirmesi gerekiyordu, bir süre önce hemşerisi ve kırk yıllık arkadaşı Naim Tirali böyle bir ameliyat geçirmiş, sağlığına kavuşmuştu. Öneş de umutluydu, ama her zamanki çelebi, ağırbaşlı, o herşeye boş veren haliyle işi önemsemiyordu. Üç gün sonra gazeteyi açtım, ölüm haberini gördüm. Böyleydi yaşam denen oyun, nerde, hangi anda biteceği önceden bilinemezd.

1943 yılının bir kış gününü anımsıyorum. Ahmet İhsan Basımevinin kapısından giren üç delikanlıyı... O loş odacıkta tahta masanın başındaydım. Ben de o gelenler kadar gençtim, olsa olsa bir iki yaş daha büyüktüm. **'Servetifünun'** dergisini yönetiyordum o günlerde... Üç delikanlı kendilerini tanıttılar, üçü de Galatasaray'da okuyordu. İkisi son sınıfta, biri on birde... Biri şair, biri öykücü, biri de eleştirmen. Yazılarını getirmişlerdi. O gün epeyce konuştuk ,onların gözünde ben

epey tanınmış biur yazardım. Bir iki yaş büyük olmak, o çağlarda epey önemlidir. Hele yazmaya, yayınlamaya başlamış, üstelik dergi yöneticisi de olmuş bir kimse iseniz...

Ali Avni Öneş'ti o üç delikanlının en genci. Ötekiler de Naim Tirali ile Adnan Bulak. Kırk yıl geçmiş aradan... Kırk yıl! İnanılır mı buna? Yolun başındayken, o yolun sonu öyle uzaktadır ki! Ne görülür, ne sezilir. Kırk yıl sonrasını değil düşünmek, tasarlamak bile olanaksızdır. Ama yaşayan yarını, yarınları görecektir. Ne zamana kadar? Yaşm denen serüven bir noktada kesilene kadar...

(4 Aralık 1982 Cumhuriyet)

OSMAN CANBERK

ÇEVİRMEN VE GÜLMECE YAZARI OSMAN CANBERK ÖLDÜ

— Çevirmen ve gülmece yazarı **Osman Canberk** 14 kasımda İstanbul'da öldü. 1908 yılında İstanbul'da dünyaya gelen **Osman Canberk** 1930 yılında Harp Okulu'nu bitirerek orduya katıldı. 1960'dan sonra Harp Akademileri'nde Fransızca öğretmeni olarak görev yaptı. 1960'lı yıllarda Pardon ve Papağan dergilerinde **Nuri Can**, takma adıyla gülmece yazıları ve çevirileri çıktı. Meydan Larcusse'da yer alan askeri maddelerin bir kısmını kaleme aldı. **André Dahl, Alphonse Allais, Giovanni Guareschi** gibi gülmece yazarlarından ve **Jules Roma ins, Simone De Beauvair** ve **Jack London** gibi yazarlardan kitaplar çevirdi.

(17 Kasım 1982 Cumhuriyet)

SUAT TAŞER

SUAT TAŞER ÖLDÜ

— Uzun süredir astım bronşitten rahatsız olan yazar, ozan ve tiyatro adamı **Suat Taşer**, geçirdiği bir kriz sonucu 63 yaşında öldü. **Taşer**in cenazesi Alsancak camiinde kılınacak öğle namazından sonra İzmir'de toprağa verilecek.

1919 yılında İstanbul'da doğan **Suat Taşer**, Devlet Konservatuarı Yüksek Tiyatro Bölümünü bitirdi. Bu arada da Ankara Radyosunda 1942 — 1947 yılları arasmda spikerlik yaptı. İlk şiirleri **«Serveti Fünun»**, **«Uyanış»** (1938) ve **«Varlık»** dergilerinde yayınlandı. Devlet Tiyatrolarında otuz yıl süreyle oyuncu ve yönetmen olarak çalışan **Taşer**, 1971 yılında emekli oldu. Bir ara İzmir Devlet Tiyatrosu Müdürlüğü de yaptı. Son görevi 9 Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Tiyatro Bölümü öğretim üyeliğiydi.

Suat Taşer'in yayınlanmış sekiz şiir kitabından başka, kitap haline getirilmiş tiyatro kuramı, roman, masal, öykü türlerinde de yapıtları var. **«Aşk ve Barış»** adlı oyunu Ankara, İzmir ve Bursa Devlet Tiyatrolarında, **«Öteye Doğru»** adlı çeviri oyunuysa Ankara Devlet ve İstanbul Şehir Tiyatrolarında uzun süre oynanmıştı. **Suat Taşer**'in bir de **«Gönderilmeyen Mektuplar»** adlı bazı izlenimleri kitabı bulunuyor.

(17 Kasım 1982 Cumhuriyet)

SUAT TAŞER'İ DÜŞÜNÜRKEN

Şükran KURDAKUL

Edebiyat ve tiyatro gibi iki çetin sanat dalında yıllar yılı uğraş veren Suat Taşer, son görüşmemizde,

— Hep eskileri konuştuk demişti bana. Yaşlandık mı, yoksa yoğun mu yaşadık?

Aslında ikisi de doğruydu.

İlk kitabı, «**Bir**» 1942 tarihini taşıdığına göre, dolu dolu kırk yıl ulusal kültürümüze katkıda bulunurken üç dönemin kendine özgü koşullarını yaşamak zorunda kaldı Suat.

Şiire «Milli Edebiyat» akımının halkçı, ilerici ve ulusal niteliklerinden koparılarak ırkçı, turancı ve savaş yanlısı bir hareket haline getirilmeye çalışıldığı yıllarda başlamıştı. Kendi doğrularından başka doğru tanımayan «Milli Şef» dönemiydi. 1940'lı yıllrda çıkarılması başarılan toplumcu gerçekçi akımın ünlü dergilerinden Yürüyüş. Adımlar, Pınar, Ant, Yığın vb. yazan arkadaşları gibi, kaynağını çağdaş humanizmadan alan dünya görüşüne tutunarak güçlendi O da.

Başlangıçta, **Hürriyet** (1945) kitabını birlikte yayınladıkları Ömer Faruk Toprak'ın deyişiyle sert, vurucu, yüksek sesle okunacak dizeler ararken daha sonra çoğunu Orhan Veli ve arkadaşlarının Yaprak 948—50) dergisinde yayınladığı şiirlerde inceyergi ögelerini ustaca kullanarak değişik kuruluşlar yaratmayı başardı.

1951'lerde «Yeryüzü» dergimizde yazıyorduk.

«Çok Partili» olarak nitelediğimiz, gerçekte, Demokrat Parti'nin yarattığı «Meclis diktası» döneminin ilk yıllarında «**O, Önce—Sonra ben**», «**Milli Kurtuluş Şarkısı**» adlı şiirlerimizden dolayı birlikte koğuşturmaya uğradık. Ağır Ceza Mahkemesinde yargıçlar önünde şiirini savunurken kendine, yapıtına ve dünya görüşüne inanmış adamın çizdiği resimler belleğimde yaşar.

Yıllar geçti aradan. Tiyatromuza ve edebiyatımıza kendini bu kadar cömertçeveren Suat Taşer'i o yargılanma günlerindeki olgunluk ve bilinç içinde gördüm. İnceleme, oyun, şiir gibi değişik türlerde yirmiye yakın yapıtına yansıyan bu bilinçtir

Kültür tarihimiz içinde hak ettiği yeri alacağına inanıyorum.

Mehmet H. DOĞAN

«Son kez 7 kasımda gördüm Soğuk ama güneşli bir sabah. Oyunu atmış evine dönüyordu. Eşi **Huriye Hanımla** birlikte. Sarıldık, öpüştük. «Bir ara uğrasanıza», dedi, «oturur konuşuruz». «Olur», dedim, ama gidemedim.

Bugün gittiğimdeyse, pencereleri açık, rüzgârlı, serin bir odada yatıyordu beyaz bir çarşafın altında, yastıksız. Rahatlamış gibiydi, soluk alamama derdinden kurtulduğu için. Artık ne soluk, ne hava, ne ilaç, ne sigara, ne rakı, ne kitap ne mektup... Hiç.

Geriye kalanlarsa, tıka basa bir oda dolusu kitap; dolaplar, sandıklar dolusu dergi; notlar bitmiş, bitmemiş yazılar, şiirler. Elliye yakın kendi kitabı: Şiir, mektup, çeviri, tiyatro...

Stanislavski'nin 600 sayfalık «**Yaşamım**» adlı yaşam öyküsünü çevirmiş son olarak. 29 ekim 1982 tarihli bir not var son sayfasında. Bugün bitirdim, diyor, radyoda **Beethoven**'in İmparator Senfonisi çalıyor, diyor, hayat her şeye rağmen güzel, diyor. 17 gün daha yaşamış demek bu güzel (!) hayatı.

Pencereden denize bakarak düşünüyorum. Anılar üşüşüyor başıma. Herkeste bir parçası kalmış, bir ses, bir gülüş, bir söz halinde anılar. Onlarda yaşayacak artık o. Emekli olup İzmir'e geldiği ilk yıl bir rakı içmiştik roka ve turşuyla, bütün pencerelerinden Körfezin göründüğü bu çatı katındaki odasında. Sonra bizde, **Güner**'lerde. Sonra özel tiyatro kursu denemesi **Günay Akarsu** ile. Bir gece, yağmurda, Karaburundaki yazlık evine gidişimiz. Sonra 1978-1979 tiyatro mevsimlerinde pazar akşamları edebiyat geceleri tiyatroda. İzmir Devlet Tiyatrosu Müdürü olarak kotardığı bu gecelerde nasıl mutlu olurdu! Müdür odası dolar do-

lar boşalırdı o geceler, o gecelerin hazırlık günlerinde. Çocuk gibi sevinirdi salon doldukça. Şimdi daha iyi ayrımına varıyorum: Suat Taşer, bizim **Suat Beyimiz.** 63 yaşında bir amatördü. Bunca yıl, o güzelim amatörlüğünden hiç bir şey yitirmedi.

BÜYÜK BİR BOŞLUK VE EKSİKLİK

Özdemir NUTKU

«Onunla ellili yıllardan bu yana dostluğumuz vardı. Çok yönlü sanatçı kişiliği, onun, toplumumuzda seyrek rastladığımız büyük insanlardan biri olmasından ileri gelir. Ozan, yazar, çevirmen, eğitimci, sanatçı yanlarıyla, ondaki yaşam sevinci çok az kişide bulunan bir nitelikti. Ankara Radyosunun ilk yıllarında sesiyle ve konuşmasıyla herkesi büyüleyen bir konuşmacı. Ankara Devlet Tiyatrosu'nda disiplinli ve ahlâklı bir aktör, şiirlerinde, yazılarında, çevirilerinde çağdaş ve bilinçli bir yazar-ozan, çocuklara anlattığı masallarla ve tiyatro uygulamalarıyla bir pedagog, İzmir'de Devlet Tiyatrosu Müdürü olarak geniş kapsamlı bir yönetici, üniversite öğretim üyesi olarak sevecen, çalışkan ve coşkun bir eğitimci... Bütün bunlar bir insanda toplanınca Suat Taşer çıkıyor ortaya. Şu son yıl onu çok yakından izledim; sağlığını yitirmeye başlamıştı. O çok sevdiği insanları, ağaçları, çiçekleri, dağları ve denizleri istediğince yaşayamıyordu. Soluk alamıyordu. Buna karşın bütün derslerine geliyor, öğrencilere ışık tutuyordu. Derslerde dinçleşiyor, gençleşiyordu. Dersler bitince yeni bir yaşama sevinci içinde, masasmın başına oturup kitap yazıyordu. Bundan böyle büyük bir boşluk ve eksiklik duyacağız yaşamımızda. Ama biz onun eski bir şiirini anımsayıp ondaki yaşam sevincini sürdüreceğiz:

Daldaki bu yaprak
Şu karınca şu serce
Bugün var yarın yok
Gel gidelim o bahçelere.»

(20 Kasım 1982 Cumhuriyet)

TOPLUM İÇİNDE SANATÇI...

Mustafa EKMEKÇİ

18 Eylül 1982 günlü «Ankara Notları»na Suat Taşer'le girmiştim. Ankara'daydı, bir akşam damadı İlhan Kocaoğlu'nun evine çağırmıştı. Kızı Işık da vardı.

— **Eşi, dostu bir görmek istedim; Ankara'ya onun için geldim**... demişti.

Bir arkadaşımla gittik, Bahçeli'deki eve. Astım çekiyordu. Aldığı ilaçlardan şişmanlamıştı. Arkadaşım, ayrıldıktan sonra:

— Kortizon öyledir; iki yanı keskin kılıçtır! dedi.

Suat Taşer, o gece bize **«Zaman Aynası»** adlı şiirini okudu.

Salı sabahı astım krizinden kurtulamayan Suat Taşer evinde ölmüş. O akşam, Büyük Tiyatro'da Orhan Asena'nın **«Ya Devlet Başa, Ya Kuzgun Leşe»** adlı oyununu seyrettim. Perde açılmadan, bir görevli çıktı. **«Devlet Tiyatrosu'na yıllarını vermiş değerli sanatçı Suat Taşer bugün öldü. Onun anısı için hepinizi bir dakika saygı duruşuna çağırıyorum»** dedi. Bütün salon ayağa, saygı duruşuna kalktı...

Olayı yeni duyanlar:

— **Aaaaaaa!** diye şaşkınlıklarını dile getiriyorlardı. O akşam tiyatroların tümünde saygı duruşu yapılmış olmalı...

İzmir'de toprağa verildi. Öğrencileri, Suat Taşer için ağlıyorlardı.

Büyüklüğü alçakgönüllülüğünde miydi? Hırsı olmayışında mıydı? Yıllar önce, İzmir yakınlarında bir yere yerleşmiş, sonra İzmir'e taşınmıştı. Hastalığına umar bulunamadı. Sanatçılar bizde böyle olur

19 eylül günü postaladığı «**Örneklere Konuşma Eğitimi**» kitabına «**Tazelenen köklü sevgilerle İzmir'den kucak dolusu selam Ekmekçi dostuma**» diye yazmış.

Suat Bey'i çok arayacağız!

Orhan Veli de kasım ayında ölmüştü. Nahit hanım anlatmıştı bir gün; Orhan Veli, Ankara'da Ulus'ta yolda açılmış çukurlardan birine düşer, başından yaralanır, o halle kalkar İstanbul'a gider. Orada beyin kanamasından ölür. Orhn Veli'nin içki komasından öldüğü yanlışmış. Ölümünü duyunca, arkadaşım Muammer Yüzbaşıoğlu (Karabağlı) ile, yağmurlu bir günde morga koşmuştuk.

Geçen hafta Evrensel'de düzenlenen bir törende, Elif Naci'ye onur plaketi verildi. Elif Naci, çocuk gibi seviniyordu. Elif Naci, hırçın bir yazarmış vaktiyle. Elif Naci'nin «**Anılardan Damlalar**» adlı yapıtında okudum, Hocası Ahmet Haşim'i de çok üzmüş. Şöyle diyor kitabında:

«... **Gerçi, çok şükür ölümünden önce büyüklük göstermiş beni affetmişti ama... Neyse... Hatta sergilerimden birine, resimlerim hakkında yazdığı bir yazıda bana iltifat ederken şöyle demişti:**

— Elif Naci'nin garabeti küçüle küçüle imzasına inhisar etmiş.

Öldüğü zaman ona karşı haksızlık ve saygısızlıklarımdan ötürü, bir yazımın başlığında «Onu Ben Öldürdüm» demiştim de, Nurullah Ataç şairin boğazına düşkünlüğünü ima ederek:

— Övünme, onu sen değil, patlıcan dolması öldürdü, **diye bizi teselli etmişti!**

En eski ressam ve yazarlarımızdan Malik Aksel'e de 3 onur plaketi verildi. Malih Aksel, 1903'te Selanik'te doğmuş. Yaşlı olduğu için törene gelemedi. Plaketlerin 2'sini sanaçıya verilmek üzere Adnan Turanı aldı. 3, plaketi Kültür Bakanı Evliyaoğlu sanatçıya İstanbul'a giredek evinde vereceğini bildirdi. Pedil'de Malik Aksel'in resimlerini gördük. Malik Aksel, 1928 1932'de Berlin Güzel Sanatlar Akademisi'nde okumuş. 1932'de yurda dönüp Gazi Eğitim Enstitüsü'nün resim bölümünü kurmuş. Türk suluboya resminin en iyi örneklerine vermiş...

Danışma Meclisi'nde, İçişleri Bakanlığı'nın gürültülü geçen bütçesini izledikten sonra gittim sergiye. Sonra da Fransız Kültür Merkezi'nde düzenlenen «**Duvar Resimleri**» konulu açık oturuma uğradım. Açık oturumda, ressam Veysel Günay, konuşurken şöyle dedi:

«**Sorun temelden ele alınmalı. İnsan yaşamı çok yönlü düzenlenmek zorunda. Bir araştırmaya göre, Paris'te doğmuş büyümüş, insanların çoğunun Louvre Müzesi'ne hiç gitmedikleri saptanmış. Bizde de böyle. Herkesin galerilere gitmesini bekleyemeyiz. Sanatla insanı, günlük yaşamında iç içe sokmak zorundayız. Bu da bir kültürel eğitim sorunu.**»

Sanatçılar da kulislerde, YÖK'te olup bitenleri soruyorlardı...

(20 Kasım 1982 Cumhuriyet)

SUAT TAŞER'İN ARDINDAN

Mehmet KEMAL

Elimiz biraz ekmek tutmaya başladığında içimizde gösterişli işi ilkin Suat Taşer bulmuştu: Ankara Radyosuna spiker olmuştu. Bizim liseyi bitirdiğimizde, o dokuz onlarda Devlet Konservatuvarı tiyatro bölümüne girmişti, öğrenciliği sürüyordu.

Resmi biyografisinde İstanbul doğumlu yazıyor. Oysa Avanos'un Genezin köyündendi. Emin Türk Eliçin, okumaya yetenekli köy çocuklarının elinden tutuyor, onları kent okullarına yerleştiriyordu.' Daha köy enstitüleri yokken Emin Türk için başlıbaşına bir köy enstitüsü denebilir. Ankara Erkek Lisesi'nin orta birinde arkadaş olmuştuk. Emin Türk'ün o yıllarda kente okumaya getirdikleri arasında bir de köylü İbrahim (Erden) vardı. Daha başkaları da var mıydı bilemiyeceğim. Her ikisi de dostluğumuz uzun yıllar sürdü.

Dil Kurumu Evkaf Apartmanı'nın yanında küçük, iki katlı bir yapıdaydı. Elinden bu kez de Besim Atalay tutmuştu. Fuat Ofşin ile birlikte kurumun bodrumunda yatacak, kalkacak bir oda vermişlerdi. Dolmuşsuz, otobüssüz baş kentte, sabahları oradan çıkarlar, şimdiki mavi hastanenin bulunduğu yerdeki okula gelirlerdi. Daha o yıllarda azıcık şiire bulaştığımızdan mı nedir hemen kaynaşmıştık. Suat da, Fuat da şiir yazarlardı.

Orta sonlara doğruydu sanıyorum, ikimiz teksirde basılan «Zerre» diye bir dergi çıkarmıştık. Lastik harfleri yanyana getirerek dizer, dört sayfalık dergiyi doldururduk. Derginin ikinci sayısında başımız derde girdi. Böyle bir dergiyi çıkardığımızda ne ilgililere haber vermiş, ne de izin almıştık. Okul müdürünün karşısına çıkarıldığımızda çok korktuk. Kötü bir niyetimiz olmadığı için çocukluğumuza verdiler ve bağışladılar. Eğer ciddiye alsalar, kimbilir tek parti yönetimi bizi kaç yıl yatırırdı, gizli bir dergi çıkardığımız için.

Lisede iken ayrıldı, İstanbul'a gitti: Vefa lisesinde öğrenci olmuştu. Cavit Yamaç'ı İstanbul'da tanıdığı için Servet-i fünun (Uyanış) da ilk şiirlerini yayımladı. İstanbul'da da fazla barınamadı. Devlet Tiyatrosu'nun sınavlarını kazanarak yeniden Ankara'ya döndü.

Dili biraz Orta Anadolu şivesini çalardı. Çok özen göstererek dilin düzeltmeye çalıştı. Konuşurken her sözcüğü bize batardı. Ama yılmadı, spiker olacak kadar dilini geliştirdi. Hem öğrenci, hem spiker olduğundan sabah ajanslarını okumak için erkenden kalkar, Konservatuvardan Radyoevi'ne değin, yaz demez, kış demez yayan gelirdi.

Bizim kuşağın spikeri Suat Taşer olduğu gibi, bizden bir önceki kuşağın spikeri de Baki Süha idi. Orhan Veli'lerin, Ahmet Muhip'lerin spikeri, Ahmet Muhip, «Spiker spiker!» diye Baki Süha ile dalga geçerken, biz de Suat'a sataşırdık. Bu yüzden arada bir darılırdık.

Suat Taşer o yıllarda Yunan mitolojisine dayanan şiirler yazardı. Neydi Yunan mitolojisi, ne işe yarardı pek farkına varmazdık ama. Suat direnirdi. İngilizcesini artırmaya o yıllarda başlamıştı, epeyce de öğrenmişti. Mitoloji şiirleri yazarken öğrendiklerine dayanırdı. Adımız solcuya çıktığında tiyatro ve spikerliği de çok sevdiğinden aramızdan yavaş yavaş bir süre koptu, yalnızlığa sığındı.

Şiirlerini elbette edebiyat tarihçileri değerlendireceklerdi. Biz şiirde direnirken, o tiyatro ve spikerliğe daha çok bağlandı. Tiyatro üstün makaleleri, ile epeyce ün aldı. Fethi Giray'la ve Ömer Faruk'la ortak iki şiir kitabı çıkardı. Fethi ile çıkardığı kitabın adı «Bir», Faruk'la çıkardığının adı «Hürriyet»dir. Şimdi bakıyorum da, önümde serili şiir kitaplarının sayısı beştir: Merhaba (1952), Haraç Mezat (1952), İkinci Kurtuluş (1960), Hayret Beyin Serüveni (1968), Evrende Ellerimiz (1970.

Sonra araya uzun yılların ayırdığı bir kopukluk girdi. Bundan birkaç yıl önce İzmir'de aradığım zaman Kent Tiyatrosu'nun müdürü olmuştu. Ergin Orbey atamıştı, Cüneyt Gökçer (o da okul arkadaşımızdır) geldiğinde ayırmıştı. Canı sıkılıyordu enfarktüs geçirmişti astımı vardı. Özdemir Nutku, İzmir Üniversitesi tiyatro bölümüne öğretim üyesi olarak aldığı zaman çok mutlu görünüyordu.

Nice yokluklar içinde ve yalnız başına bir insan nasıl kendi kendini yetiştirir, yaşamın dikenli tepelerine doğru nasıl yönelir, Suat Taşer'in ömrü tanıktır. Hele bu yaşam savaşının içinde sanat, şiir, tiyatro gibi toplumun bazı kesimlerince lüks sayılan uğraşlar da varsa, ne zordur!.. Bütün zorlukları tek başına aştı diyebilirim. Tiyatroda aradığını bulmuş gibi görünürdü. Elbette açmazları, engellenmeleri olmuştu. Ama sevdiği bir kabın içinde yaşıyordu.

Şiirlerinin de, şiirde yapmak istediklerinin de dilediğince anlaşıldığını sanmıyorum. Kesintili görüşmelermizde bunu dile getirirdi. «**Şu ölümlü dünyada sık sık görüşelim**» derdi. Nasıl görüşebilirdik ki, o İzmir'i mesken tutmuştu, ben İstanbul'u...

Dolu dolu bir kişi olduğu halde hep bir şeyi eksikmişcesine hep bir şeyleri arıyor da bulamamışcasına yaşadı. Neydi aradığı açıkça ortaya koymazdı ama, vardı bir şey, vardı. Küçük bir köyden çıkıp koca kentlere sığmak, az mı az gelmiş gibiydi!

Eski dostlar birer birer gittiler, gidiyorlar Fethi'den, Suphi'den, Enver Gökçe'den sonra, Suat Taşer'i de kaderde uğurlamak varmış. Rahmet dilemekten başka elden ne gelir

(21 Kasım 1982 Cumhuriyet)

S. GÜNAY AKARSU

TİYATRO ELEŞTİRMENİ S. GÜNAY AKARSU ÖLDÜ

— Tiyatro eleştirmeni ve İzlem Yayınevi sahibi **S. Günay Akarsu**, böbrek rahatsızlığı nedeniyle beş gün önce kaldırıldığı Samatya Sosyal Sigortalar Hastanesi'nde geçirdiği kalp krizi sonucu öldü.

1933'de İstanbul'da doğan **S. Günay Akarsu**, yüksek öğrenimini İTÜ Elektrik Fakültesi'nde tamamladı (1962). İlk tiyatro eleştirilerini «**Yelken**» dergisinde yayımladı. 1962 yılında **İzlem Yayınevi**'ni kurdu. «**Oyun**» ve «**Tiyatro 70**», dergilerini çıkardı. «**Yelken**», «**Varlık**», «**Ataç**», «**Forum**» dergilerinde ve **Milliyet, Demokrat İzmir, Vatan, Cumhuriyet** gazetelerinde tiyatro eleştirileri yazdı. 1979'da «**Yeniden Oyun**» adlı tiyatro dergisini çıkardı. Tiyatro eleştirmenliği ve yayıncılığın yanısıra çeşitli ansiklopedilerde yayın müdürlüğü de yapan **S. Günay Akarsu**, ressam **Nur Akarsu** ile evliydi ve yedi yaşında bir oğlu vardı.

Akarsu'nun cenazesi namazdan sonra Şişli Camii'nden kaldırılarak Zincirlikuyu Mezarlığı'nda toprağa verildi.

(1 Aralık 1982 Cumhuriyet)

YARIM KALAN SÖYLEŞİ

Cengiz GÜNDOĞDU

Günay Akarsu ile her akşam, saat 18—19 arası oturur konuşurduk. «**Akşam söyleşisi**» derdik buna. Söyleşi bir forum gibiydi. Bir başladık mı tartışa tartışa ilerledik. Sanattan, tiyatrodan... Yazdıklarımızdan, yazacaklarımızdan. Şurdan burdan... Daha elli yıl yaşarız biz... Ne demek bu?... Şu. Elli yıl sürer bu güzel dostluk Elli yıl sürer bu «**Akşam söyleşileri.**» İşte ikimizin de böyle düşündüğü bir noktada **Günay Akarsu** birdenbire ölüverdi... Şimdi sözü, ağzına tıkılmış bir adam gibiyim. Şaşkın, Üzgün. Bir hayli boztulmuş. Hani ayıp olmasa kızacağım **Güney Akarsu**'ya... Böyle birdenbire öldü diye.

Şimdi «**Akşam söyleşileri**» yarım kaldı.

Biliyorum. Bu gazete bizim acılarımızın dile getirildiği yer değil. Ama **Günay Akarsu**, yalnız benim, ya da birkaç dostun acısı olmamalı. Çünkü bu dünyanın insanları için yaşadı o. Şunu düşündü hep. Bu dünyada yaşayan insan ezilmesin, horlanmasın... İnsan kardeşçe yaşasın... İnsan mutlu olsun... Yaşaadığı ülkede bunun için uğraş verdi. **Günay Akarsu**'nun tiyatro tutkusu, bu bağlamda oturdu hep. O, tiyatroya ucuz eğlence aracı diye bakmadı. Tiyatroyu, ucuz eğitim aracı olarak da görmedi. Bu açılara karşı çıktı. Onlarla, kendi ince tavrıyla mücadele etti. Tiyatroyu, hep yükseklerde tuttu. Tiyatro hareketini, kendi deyişiyle «**toplum bütününden koparmaksızın ele alıp, bilimsel yöntemle**» inceledi.

Tiyatro hareketi içnde amatörlerin ayrı bir yeri vardı **Günay Akarsu** için. Türkiye'nin en uzak bölgesi bile yakındı ona. Yurdun dört bir yanından gelen gencecik çocuklarla ilgilenir, onları bütün gücüyle desteklerdi. Şöyle yazmıştı «**Oyun**» dergisinde, «**Amatör topluluklara sesleniyoruz: Haydi, nerede, nasıl çalıştığınızı yazın bize. İsteklerinizi, güçlüklerinizi de yazın. Bunlara elimizden geldiğince yardımcı olmaya çalışacağız...**»

Kendi kurduğu «**Merhaba Topluluğu**» bir dönem fırtına gibi esmişti İzmir'de. O hareket bugün bile belleklerden silinmedi.

Bir süre çeşitli nedenlerle yazmadı. «**Oyun**» dergisinin yayınına, yine çeşitli nedenlerle ara verildi. Ama biliyorum. Söyleşilerimizde «**Oyun**» uç vermeye başlamıştı sık sık. Yeniden tiyatro yazılarına başlayacaktı. «**Oyun**» dergisi yeniden göndere çekilecekti.

Şimdi hepsi kaldı.

Türkçede şöyle bir söz var: «**Ölenle ölünmez**» Sonsuz acılar içinde bunu söylemek gerekiyor. Yaşam devam ediyor çünkü.

Şunu iyice biliyorum. Mevsimler gelip geçecek. Yıllar birbirini kovalayacak. Ama **Günay Akarsu** unutulmayacak.

Günay Akarsu, her tiyatro mevsiminde sahnelerde yeniden filizlenecek.

(8 Aralık 1982 **Cumhuriyet**)

TİYATROYU İNANÇLA TARTIŞTI

● **S. Günay Akarsu aklını, yüreğini, emeğini tiyatroya adamış bir sanat eriydi.**

Ayşegül YÜKSEL

Son aylarda peşpeşe gelen ölümlerle **Cumhuriyet**'in sanat sayfasına emeği geçmiş üç eleştirmeni yitirdik. **Faruk Güvenç**'i, **Zeki Çakaloz**'u, birkaç gün önce de **S. Günay Akarsu**'yu... Eleştirmenliğin pek de yaygın olmadığı sanat dünyamızdan, bir müzik, bir resim, bir tiyatro eleştiri yazarının eksilmesiyle, sanat olayına eleştirel gözle katılacak zenginliklerin bir bölümü de yitip gitti.

S. Günay Akarsu aklını, yüreğini, emeğini tiyatroya adamış bir sanat eriydi. 1960'lardan bu yana yaşanan tiyatro serüvenimiz içinde yer almış aşamalardn ahangisine bakarsak bakalım, **S. Günay Akarsu**'nun yazar, yayımcı, uygulamacı olarak hep ileriye yönelik, iyi ve doğru tiytrodan yana ağırlığını koyduğunu görürüz. 1962 de «**Yelken**» dergisinde başlayan tiyatro eleştirmenliği... **İzlem Yayınevi**'nin kuruluşu. 1963 te çıkarılan «**Oyun**» dergisi (Türkiye'de, tüm çabanın tiyatro olayını bir dergide her yanıyla değerlendirme yönünde yoğunlaştığı ilk özel girişim). Üç yıl yaşatılan bu dergi yanında çeşitli yayın organlarında sürdürülen eleştiri yazıları... 1970'te yeni bir tiyatro dergisi daha, «**Tiyatro 70**» Amatör tiyatroların gelişmesi yolunda yazıyla, konuşmayla, uygulamayla ortaya konmuş bir dolu yürekli çaba, **Cumhuriyet**'te eleştiri yazarlığı... 1979'da yine «**Oyun**» dergisi (tiyatro coşkusunun bu kez bir başka kuşak tiyatro tutkunlarıyla da payla-

şıldığı yazılar, yorumlar, tanıtmalar) ve İzlem Yayınevi'nce son birkaç yıl içinde yayımlanan güzelim tiyatro kitapları, oyunlar, oyunlar... Akarsu bu eylemleriyle tiyatromuzun son yirmi yıllık öyküsünü ağırbaşlılıkla, inançla, coşkuyla belgeledi, yorumladı, tartıştı.

AST'ın yirmi yılı üstüne yazdığımız yazılar Gösteri'nin aralık sayısının sayfalarında bakışıp duruyor. S. Günay Akarsu'nun son yazısı belki de. Ben bu yazıyı geleceğe belge olarak saklayacağım. O benim yazımı okuyamayacak. (Bir eleştirmenin en iyi okurunun bir başka eleştirmen olduğunu bilir misiniz?) Ben değerli bir okurumu yitirdim, Sanat dünyamız ise bir büyük tiyatro dostunu. Tiyatro olayına tutulan aynalarda yansıyan görüntülerde Akarsu'nun bakış açısı eksik kalacak. Ne yazık, ne zamansız.

(8 Aralık 1982 Cumhuriyet)

ÖLÜM İYİ İNSANLARI DA ALIYOR

● **Genç yaşta emekliliğini istedi ve mühendislik mesleğini bıraktı. Büyük bir sevgi ve özveriyle çıkardığı «Oyun» dergisini kapatmak zorunda kaldı.**

Erhan BENER

Sağlının çok iyi olmadığını biliyordum. Ama, henüz gençti. Yaşamına dikkat ediyordu. **Lucretius, «Başkalarının ölümü bizim dışımızda bir olay olduğu için tam olarak kavramamız olanaksızdır. Kendi ölümümüzü ise farketmeyeceğiz bile.»** der. Ölüm korkusunu küçümsemeye yönelik bu sözün kuşkusuz doğru tarafları var. Ama, eğer bu dışımızdaki ölü, çok sevdiğimiz, beğendiğimiz, özellikle (yavaş yavaş nesli tükenmekte olan) gerçek insan yüreğine sahip bir kişi ise, yok-varlık **«non être»** kavramının acılığını bütün yoğunluğuyla yüreğinizde hissediyorsunuz.

Dostluğumuzu Günay başlatmıştı. Üç yıl kadar önce, bir gün bir mektup aldım ondan, Muhsin Ertuğrul Oyun Yarışması Seçici Kurul'u üyesiymiş. Benim oraya yolladığım ve diğer üç yapıtla birlikte birincilik ödülünü paylaşan, sonradan **«Hızır Doktor»** adıyla Şehir Tiyatroları'nda oynanan **«Kötü Bir Oyun»** adlı oyunumu çok beğendiğini, yönetmekte olduğu **«Oyun»** dergisinde, fasiküller halinde yayınlamak istediğini söylüyordu. Birçok kitabım yayınlandı, ama bir yayımcıdan ilk kez, kendiliğinden böyle bir öneri alıyordum. İstanbul'a ilk gidişimde onu ziyaret ettim. Sakin, yapmacıksız bir görünüşün altında, içten, insancıl, sevecen, güvenilir bir insan yapısı olduğunu çabucak sezdim. Çok güç bir dönemden geçiliyordu. Genç yaşta emekliğini istedi ve mühendislik mesleğini bıraktı. Büyük bir sevgi ve özveriyle çıkardığı **«Oyun»** drgisini kapatmak zorunda kaldı.

Eski ünlü çevirmenlerden ve sanırım yakın akrabası olan **Vadet Gültekin** ile birlikte yayımcılığa başladı. Belli bir seviyenin altına düşürmemeye gayret ettiği, ama yaşam koşulları gereği sürüm kaygısından da uzaklaşamadığı kitaplar yayınlarken, bütün hevesi, umudu, bunların yanında bir gün asıl sevdiği, beğendiği kitapları da yayınlayabilmekti. Okuduktan sonra beğenisini coşkulu satırlarla anlattığı bir başka oyunumuda yayınlamak istemişti. Bir kaç forması da basılmıştı. Amaa çeşitli nedenlerle ikimiz de bundn vazgeçtik. Ben İstanbul'a gittikçe ve o da ister istemez, ayaküstü diyebileceğimiz şekilde kısa görüşmelerimiz oluyordu. Son iki gidişimde ona uğrayamamıştım. Üç gün önce, son kitabımın adına imzaladığım ama postaya vermeye fırsat bulamadığım nüshası da masamın üstünde duruyor. Ölümü bu kadar sevimsiz ve korkutucu kılan, iyi insanları da alıp götürmesi.

(8 Aralık 1982 Cumhuriyet)

1983 YILINDA ÖLEN EDEBİYATÇILARIMIZLA EDEBİYAT VE EDEBİYATÇILARA İLİŞKİN KİŞİLER

Kemal Bilbaşar (21 Ocak 1983)

Mariya Cukanoviç (25 Ocak 1983)

Çiğdem Talu (28 Mayıs 1983)

Necip Fazıl Kısakürek (25 Mayıs 1983)

Yusuf Ahıskalı (26 Haziran 1983)

Ahmet Üstel (12 Temmuz 1983)

Baha Dürder (17 Temmuz 1983)

Necdet Sander (22 Temmuz 1983)

Şadi Alkılıç (16 Temmuz 1983)

Doğan Avcıoğlu (4 Kasım 1983)

Osman Yüksel Serdengeçti (10 Kasım 1983)

Feriha Aktan (27 Kasım 1983)

YAZAR KEMAL BİLBAŞAR ÖLDÜ

— Roman ve öykü yazarı **Kemal Bilbaşar** bir süredir tedavi edilmekte olduğu Vatan Hastanesi'nde öldü.

Kemal Bilbaşar'ın cenazesi, 23 Ocak günü Şişli Camii'nde kılınacak ikindi namazından sonra Zincirlikuyu Mezarlığı'ndaki aile kabristanında toprağa verilecek.

1910'da Çanakkale'de doğan **Kemal Bilhaşar**, 1929'da Edirne Öğretmen Okulu'nu bitirdi. İki yıl ilkokul öğretmenliği yaptıktan sonra 1935'te Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü'nü bitirdi ve tarih öğretmeni oldu. 1937'den beri İzmir Karataş Ortaokulu'nda sürüp gelen öğretmenliğinden 1961'de kendi isteğiyle ayrıldı. İlk öyküsünü 1937'de yazan **Kemal Bilbaşar'ın** öyküleri «**Aramak**», «**Yurt ve Dünya**», «**Yürüyüş**», «**Yeditepe**» dergilerinde yayımlandı. **Bilbaşar**, 1967'de «**Cemo**» adlı romanıyla Türk Dil Kurumu, 1968'de «**Yeşil Gölge**» romanıyla May Roman Ödüllerini kazandı. **Bilbaşar'ın** öyküleri «**Anadolu'dan Hikayeler**» (1939), «**Cevizli Bahçe**» (1941) «**Pazarlık**» (1944), «**Pembe Kurt**» (1953), «**Üç Buutlu Hikayeler**» (1956), «**Irgatların Öfkesi**» (1971) adlı kitaplarda toplandı. Romanları da «**Denizin Çağrısı**» (1943), «**Ay Tutulduğu Gece**» (1961), «**Cemo**» (1966), «**Memo**» (1968-69), «**Yeşil Gölge**» (1970, «**Yonca Kız**» (çocuk romanı, 1971), «**Başka Olur Ağaların Düğünü**» (1972), «**Kölelik Dönemeci**» (1977), «**Bedoş**» (1980) ve «**Zühre Ninem..**»

(22 Ocak 1983 Cumhuriyet)

Doğal üyemiz, değerli yazar

KEMAL BİLBAŞAR'I

yitirdik, acımız sonsuzdur. Ailesine, okurlarına ve bütün üyelerimize başsağlığı dileriz.

TÜRKİYE YAZARLAR SENDİKASI

NOT: Merhumun cenazesi 23 Ocak 1983 pazar günü (bugün) öğle namazından sonra Şişli Camiinden kaldırılacaktır. Üyelerimize duyurulur

(23 Ocak)

KEMAL BİLŞAR, YAZARLIK YAŞAMINDA, BİREYSELİN ARDINDAKİ TOPLUMSALI ARADI HEP

Her ölüm bizden, hepimizden bir parçayı da alıp götürüyor. Her ölenin ardından şaşkın, çaresiz bakakalıyoruz. «O da öldü!» diye yazılar yazıyoruz sonra. Acılı... Duygulu... Hele birinin acısı dinmeden öbürü bastırınca! Ölümler birbirini izledikçe!

Akal Atilla'nın o her zaman keyifle çınlayan sesi birden buğulanıp, «Bir ölüm haberi daha geldi»ye dönüşünce telefonda, yüreğim buruldu ansızın. Kimi, hangi edebiyat emekçisini alıp götürmüştü yine ölüm? Bilbaşar'dı, Kemal Bildaşar'dı yitirdiğimiz. Ne yapabilirdik? Yazmaktan başka ne gelirdi elimizden?

1973'te biyografisini istemiştim. Sorularımı özenle yanıtlamıştı. «Kemal Bilbaşar'ın Sorulara Cevabı» başlığını koyduğu yazısı önümde şimdi. Onun elinden, kendi daktilosundan çıkmış bir belge, edebiyat tarihimize armağan edilmiş bir belge oluverdi işte.

Babası, «Hüsnü Naim... Polis Başkomiseri. (Son görevi Selanik'te).» Annesi, «Nuriye... Fazla eğitim görmemiş, çok çocuklu bir evkadını. Çocukları için canını veren, tüm insanları seven, onlardan yardımını esirgemeyen (sırtından gömleğini veren) mahalle halkınca sevilip aranan, güleryüzlü bir insan. Batıl inançlara

değer verir, ama hekimi hocaya tercih ederdi. Günlük olayları izlerdi. Haberleri değerlendirmede aklıselim sahibiydi. Düş kurardı, hikaye ve masal dinlemesini severdi. Masal ve destanlarımızı küçük yaşta öğrenmeme onun bu tutkusu sebepolmuştu.» Sonra öğrenim yılları: «Hadımköy İlkokulu (1924), Edirne Öğretmen Okulu (1929), Gazi Eğitim Enstitüsü (1935),» Öğretmenliği: «1929'dan 1981 yılına dek ilk ve ortaokul öğretmenliği yaptım. (1945 yılında İzmir'de kısa bir süre kitabevi açtım).» Ve yazarlığı: «İlk yazılarım 1938'de İzmir Anadolu gazetesinde basıldı. Aynı yıl Asım Kültür Bey'in çıkardığı Kültür dergisinde ilk hikayem Kaza (ya da Çımacı Hasan) yayınlandı. İlk hikaye kitabım Anadolu'dan Hikayeler 1939 yılında çıktı.» Başka... «Türk Dil Kurumu üyesiyim. 1962-1968 yılları arasında TİP'in her basamağında görev aldım.» «Sürekli olarak yazdığım dergiler: Aramak, Yurt ve Dünya, Yeditepe. Gazeteler: Anadolu, Demokrat İzmir, Tan...» Ardından hikaye kitapları, romanlar, romanlar... Sessiz, çalımsız, ölümlü Kemal Bilbaşar'ı, ölümsüzleştiren, yaşatacak olan ürünler...

BİLEYSELİN ARDINDAKİ TOPLUMSAL

Kemal Bilbaşar'ın öykücü olarak belirdiği 1938 ve sonrası, genelde Türk edebiyatının kendini yenilediği, yeni verimlerle zenginleştiği bir dönemdir. Şiirde hece vezni bütünüyle aşılmış, hikaye ve romanda gerçekçilik egemen sanat anlayışı olarak yerleşmiştir. Tek parti yönetiminin siyasal örgütlenmeye, düşünce özgürlüğüne karşı olumsuz tavrı, sanatçıların toplum sorunlarını ,insan sevgisini, savaşın acımasızlığını ve barış özlemini dile getirmelerini engelleyememektedir. Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki kurtuluş ve bağımsızlık coşkusunu yaşamış, yeni bir toplum yaratma düşüncesini benimsemiş bir kuşak sahnededir çünkü. Yaşları yirmiyle kırk arasında değişen bu sanatçılar çağdaş düşünceyle beslenmişler, dünyada olup bitenleri yakından izler olmuşlar, halkın içinden gelmişlerdir. Bir anlamda sanatın coğrafyası değişmiştir. Hem sanatçıların kökeni, hem ele alınan konular bakımından. Anadolu sürgün yeri ya da halkı tanımak için şöyle bir dolaşılan yer değildir artık. Büyünen, yetişilen ya da görev alınan yerdir. Üstelik sanatçı, kimisi devlet memuru da olsa, edebiyat memuru olmaya pek yanaşmamamakta, bireysel ya da toplumsal, sanatsal özgürlüğü yaşamak istemektedir. İlk kitabına bilinçle seçilmiş Anadolu Hikayeleri adını veren Kemal Bilbaşar, bu yeni kuşağın önde gelen sanatçılarından biriydi işte.

Anadolu Hikayeleri'nden Irgatların Öfkesi'ne (1971) klasik öykü yapısını ve anlatımını zorlamadan, gözlem ürünü, betimleyici ya da eleştirel gerçekçi öyküler yazdı Kemal Bilbaşar. Ege yörelerinden Orta Anadolu'ya, Doğu bölgelerine uzanan geniş bir coğrafyadan aldı konularını. Öykülerinde, hemen her kesimden seçtiği insanları, toplumsal çevreleri ve toplumsal koşulları, somut ilişkileri içinde yansıttı. Bireyselin ardındaki toplumsalı aradı hep. İçinde yaşadığı toplumun, toplumunun tarihsel gelişimini, geçirdiği yapısal değişikleri, siyasal, toplumsal oluşumları değerlendirmeye çalıştı.

ÖYKÜCÜ BİLBAŞAR'DAN ROMANCI BİLBAŞAR'A

İlk romanı Denizin Çağırışı'nı (1943) yıllar sonra Ay Tutulduğu Gece (1961) izledi, ama Cemo'ya (1966) kadar hep öykücü olarak nitelendi Bilbaşar. Cevizli Bahçe (1941), Pazarlık 1944), Pembe Kurt (1953), Üç Bulutlu Hikayeler (1956) bu ünü pekiştirici başarılı örneklerdi. «Çancının Karısı» adlı öyküsünden yola çıkarak yazdığı Cemo ise bir dönüm noktasıydı yazarlığında. Öykücü Bilbaşar yerini romancı Bilbaşar'a bırakıyordu artık.

Cemo, yalnız Bilbaşar'ın yazarlığında değil; köyü, köylüyü konu edinen edebiyatımızda da bir dönüm noktasıdır. Zaman olarak Cumhuriyet'in kuruluş yıllarıyla sonrasını, mekân olarak Doğu Anadolu'yu seçen Bilbaşar, Kürt kızı Cemo'nun öyküsü çevresinde şıhlık-ağalık düzeninin kölesi durumundaki, yaşamını toprağa bağlamı şinsanların dünyasını sergiler. Masallardan, destansı motiflerden de yararlanılarak nlatılan insanların öyküsü, onların gözüyle, onların dünyasının ve yaşamlarının içinden verilir. Kısa, yalın cümleler, yerel söyleyş özellikleriyle... Sıradan bir ağız taklidi değildir bu. Biçimin öze uydurulmasıdır, bir anlatım dili oluşturmadır. Nitekim 1967'de Türk Dil Kurumu Roman Ödülü'ne değer görülür Cemo. Özgün anlatımından ötürü.

Cemc'dan son romanı Zühre Ninem'e (1981 kadar sanatından, toplumcu sanat anlayışından ödün vermeden yazdı Kemal Bilbaşar. Edebiyat çevreleriyle içli dışlı olmadı, kof övgülere, eş-dost kayırmalarına dayamadı sırtını. Onurluca yaşadı. Onurun unutulduğu dünyamızda. Bizden ona selam olsun!

(Milliyet Sanat 1 Şubat 83)

EDEBİYAT DÜNYASI BİR KAYIP DAHA VERDİ
KEMAL BİLBAŞAR

1910 Çanakkale doğumlu Kemal Bilbaşar, 21 Ocak 1983'te bu dünyadan elini eteğini çekti. Ne var ki, 1939'dan bu yana öykü kitapları ve romanları edebiyat dünyasında beğeniyle izlenen Kemal Bilbaşar, uzun yıllar sanat çevrelerinin inceleme ve araştırmalarına konu olacaktır. Özellikle, somut tarihsel ortamları konu yapan romanları daha nesnel ele alınacaktır.

Kemal Bilbaşar İzmir'e yerleştikten sonra yazı alanına, «Kaza» adlı küçük öyküsüyle atıldı. Bu öyküsünü İzmir'in ünlü kültür adamı Asım Kültür'ün yönetimindeki «Kültür» dergisine verdi, beğenildi ve öyküsü dergilerce istenen biri oldu. Ankara'da yayımlanan, o dönemin en saygın dergisi «Yurt ve Dünya»ya öykülerini gönderdi ve «Cevizli Bahçe» adlı kitabı (İzmir, 1941 Yeniyol Basımevi) yayınlanan yedi öykü ile 136 sayfada okurları doyurucu bir özdeydi. Yurt ve Dünya'cılardan Mediha Berkes, bu dergide (Ocak 1941) kitaba adı verilen öykü ile, «Kadırga», «Müftünün Hüllesi» adlı olanları, toplumsal eleştiri ürünü olarak görüyor ve görüşlerini şöyle belirtiyordu:

«Cevizli Bahçe»de bir kasaba fabrikatörü, halka sezdirmeden hiyleli, meşru olmayan yollarla bir servet biriktirir, fakat sonunda kaza ile ölerek günahkârlığının cezasını çeker... Kadırga, halk arasında haysiyet ve şeref sahibi olduğu halde, sinsi sinsi ahlâksızlık eden bir ihtiyarın hikâyesidir; bunu vesile yaparak yazar, bize o kasabanın içyüzünü, gizli fuhuş evlerini, halk arasında yürürlüklükte olan âdet ve ahlâk kurallarını anlatır. Müftü'nün Hüllesi'nde softalar, şeriatle oynadığı iddiasıyla yenilikler getirmek isteyen dürüst bir öğretmeni, kurnazca kasabadan uzaklaştırırlar.»

Gerek öykülerinde, gerek radyo oyunlarında («Çıldır Gölü Efsanesi», «Bebek Oy», «Şifalı Muska»da olduğu gibi), gerekse romanlarında hep inançları, gelenekleri, töreleri, hayat görüşlerini gözledi, halk öykücülüğünün dil oyunlarından yararlandı, destansal roman örnekleri vermeye çalıştı, neden ve sonuç arasındaki gelişimi izledi, anlattı. Ayrıca çatışan çıkar kavgalarını su yüzüne çıkararak görüntü altındaki kirli yüze ışık serpti. Denebilir ki Refik Halid'in ilk «Memleket Hikayeleri»nde kendini daha çok duyurmaya başlayan yergi ve gerçekleri kısa birkaç cümle ile okur önüne serme ustalığını sağlam bir dünya görüşü ile ele

alan Sabahattin Ali'nin işlediği konular, Kemal Bilbaşar'da yeni bir anlatım biçiminde yine başarıyla işlendi.

Nitekim «Denizin Çağırışı»nda örnekleri hiç de az olmayan psikopat bir öğretmen tipinde bu türlerin dengesiz dünyasını aydınlattı; bu arada Dostoyevski'nin hasta tiplerine benzer portreler çizdi. Doğu Anadolu'nun zengin tarih ve yaşam türünü özellikleriyle «Cemo»da, «Memo»da tarihsel süreç içinde anlatmaya özen gösterdi. Özellikle «Memoyu yazabilmek için Dersim olaylarını, bu olayı yaşayanların anlattıklarını inceledi, İbrahim Tali (Öngören)'in, 1936'da Dersim bölgesini de içine alan 3. Genel Müfettişliğe getirilen General Abdullah Alpdoğan'ın reformcu çabaları üzerinde durdu. Ayrıca Doğu Anadolu kabilelerinin yaşayışı, onların içinde bulundukları ekonomik koşullar, Kemal Bilbaşar'ı yakından ilgilenirdir ve folklorik gerçeklere eğildi. İki yılı bulan arayışlar ve bulgular üzerinde çalışmalar sonucu «Memo» romanının tüm gereçleri ve yazılışında gerekli gördüğü roman biçemi hazırdı artık. Böylece «Munzur gözesinin dikensiz gülü» olarak kendini nitelendiren Şeyh kızı Senem'in diliyle Doğu Anadolu'nun tüm etkin kişileri görerek ve töreler ortamında çizildi.

Kemal Bilbaşar'ın bu romandaki amacı neydi? Kendi anlatımıyla «Memo» romanında Osmanlı İmparatorluğu çağında ihmal edilmiş, Cumhuriyet döneminde de tüm iyi niyetlere rağmen, bir türlü Ortaçağ kalıntılarından kurtarılarak çağımıza yakışır bir sosyal düzen ve yaşayışa kavuşturulamamış olan Doğu Anadolu'nun 1925 - 1938 yılları arasındaki trajik serüveni anlatılır» (May dergisi, Haziran 1969).

Gerçekçi yaklaşımı, 1945'de Kemal Bilbaşar'ı bir yarışmada kazandığı ikincilik ödülünden yoksun bıraktı. Olayı özetleyelim: Kemal Bilbaşar «Cevizli Bahçe» öyküsünü (1940), beş yıl sonra «Kadırga» adıyla oyunlaştırdı ve bu oyunu CHP'nin açtığı oyun yarışmasına kattı. Jüriyi oluşturanlar bu oyuna ikincilik ödülünü vermey kararlaştırdı. Ne var ki, jürinin kararını CHP yöneticileri, ya da sorumluları yazarını «muhalif» diye tanımlayınca bu ödülü iptal ettiler.

Yazar yılmadı, bu kez oyunu geliştirdi ve sonunda «Yeşil Gölge» adıyla romanlaştırdı. Roman 1968 May Roman Ödülü yarışmasına katıldı ve 1968'de ödüle layık görüldü, 1970'de de yayımlandı. Daha önce de «Cemo» romanı ile Türk Dil Kurumu'nun 1966 Roman Ödülünü kazanmıştı.

«Yeşil Gölge» daha önce Reşat Nuri Güntekin'in yazdığı «Yeşil Gece» gibi gericiliğin de yergisiydi; ağa zulmünün anlatımıydı. Kemal Bilbaşar çok önem verdiği bu romanı hakkında şu değerlendirmeyi yapmıştı:

«Yeşil Gölge, Cumhuriyet dönemi toplum yaşantımızın 1946'larda Karadeniz bölgesinden alınmış bir kesitidir. Roman bir yandan halkçı geçinen, yozmuş bir iktidarın küçük-kasaba temsilcilerini, onların kurdukları soygun düzenini, kirli işlerini, gaddarca tertiplerini, iş başında kalmak için cinayetten bile çekinmediklerini ortaya koymakta, öte yandan Atatürk devrinde sinmiş, gizlenmiş gerici güçlerin —ağaların, eşrafın ve şeriatçı takımının— yeni kurulan partiyi iktidara getirmek için nasıl el ele verdiklerini, nasıl hazırlandıklarını, eğlenceyi, türküyü, oyunu seven bir halkın renkli yaşantısı içinde anlatır.»

Kemal Bilbaşar, romanlarında iktidarların kimden yanalığını sık sık konu hapmasını bilmiş bir yazardı. «Ay Tutulduğu Gece» romanında (1961) 1950 iktidar döneminin olaylarını sergilemiştir. Birinci Dünya Savaşı yılları sonunda Yunanistan'dan Türkiye'ye göç edenlerin yaşamı ve karşılaştıkları güçlüklere ağırlık verilirken, ilerici iki aydının ortak çabalarıyla üreticileri ağa oyunlarından kurtarmak için kooperatifleşmeye ağırlık verişlerini ve karşılaştıkları zorlukları ortaya çıkarır. Tütüncüler Kooperatifi kurulmuş, bu kez zeytin üreticilerinin kooperatifleş-

mesine sıra gelmiştir. İki ağanın birbiriyle olan sürtüşmesinden yararlanmayı bilen iki aydın, halka yararlı olmayı amaçlayan girişimlerini sürdürürken romanda küçük bir kasabanın günlük yaşamı, çıkan orman yangını çok usta bir anlatımla gözler önüne serilir:

«Pembe Kurt» öykü kitabında DP iktidarının başladığı yıl (1950) gelişen traktör alımı ve traktör tarımı sırasındaki traktör çeşitliliğinin zararı vurgulanır, birine «Pembe Kurt», ötekine «Yeşil Kızalak» adları verilen iki traktörün döğüşü, bu konuyu işleyen Halikarnas Balıkçısı'nın anlatım ve sonuç akışına benzemeyen bir türde öyküleşir.

Halkın içinde gözlemci bir arayışta olmasıyla Kemal Bilbaşar öykü ve romanlarında toplumun değişik tipleri, canlanabilmiştir. Bunlar arasında halka karşı bir yönetim kadrosunun yanlışları, insanların bu yanlışlar nedeniyle çektikleri çile, emeğin sömürülmesi, büyük toprak ağalarının aşırı zenginleşmeleri sonucunda ırgatların, yarıcı denilenlerin köyden kopup kent yaşamına katılışları, içine düştükleri bunalımlar, karaborsacı tipleri, yokluk içindeki insanlar çok canlıdır ve her tip kendine uygun bir dille konuşturulmuştur.

Artık Kemal Bilbaşar susmuştur. Geride birbirinden etkin öykü ve roman kitapları, anket yanıtları, demeçler ve her günün hesabını onurla verebilen bir geçmiş kalmıştır.

(Yeditepe — 7 Mart 1983)

Oktay AKBAL

«Tasarıların tam gerçekleşmeyişi şundan: Yaşın önemli kısmı aşılmış. Bu yaşta hem çabuk bitirmek için acele etmek lazım. Hem de bu aceleye güç yetmiyor. Neyse ki kalemi elden bırakamıyorum.»

Bir kaç yıl önce Kemal Bilbaşar böyle demiş. Kişinin elini çabuk tutması gerekiyor, zaman yıldırım gibi geçiyor; herşeyi sürükleyip, yıpratarak, yok ederek... Yazarın, sanatçının her günü, her geceyi yapıtına ayırması olacak şey değil. Öğretmenlik, memurluk, gazetecilik, daha başka işler yazarın elinden en değerli şeyi alıyor; zamanı...

Kemal Bilbaşar 73 yaşında öldü. Belirli bir yaştan sonra ölüm kapı komşumuz oluyor. Hastalıklar birbiri ardına geliyor. Dostlar, tanıdıklar, bildikler, arkadaşlar sırayla çekip çekip gidiyor: Arkalarından yazmak, söyleşmek, anılarını yaşatmak, şimdilik geride kalanlara düşüyor. **«Bizden evvel giden ahbaba selam olsun erenler»** diyen Yahya Kemal gibi...

Bilbaşar'ın ilk kitabı 1939'da çıkmıştı: **«Anadolu'dan Hikayeler»**. Refik Halit'le Sabahattin Ali karması bir gerçekçilikle yüklü gözlemler. Daha sonra **«Cevizli Bahçe»** romanını okudum. Hatta **«Servetifünun»** dergisinde bir de övgü yazmıştım. Romantik, bir uzun öyküydü. Ardı ardına öykü kitapları: **«Pazarlık»** (1944), **«Pembe Kurt»** (1953), **«Köyden Kentten»** (1956)... 1940'larda öykü yazarları anılınca Sabahattin Ali, Sait Faik'ten sonra Kemal Bilbaşar'ın adı gelirdi. Toplumcu gerçekçilik diye anılan bir türde, ama insanoğlunun iç dünyasına da zaman zaman inen öykülerdi bunlar.

Bilbaşar'ın ünü. **«Cemo»** romanı ile genişledi. 1967'de TDK Roman Ödülünü de kazanan bu kitap üst üste yeni baskılar yaptı. «Cemo»nun öteki kişisi «Memo»nun da serüvenlerini anlattı daha sonra... **«Memo»** da geniş ilgi uyandırdı. Bilbaşar'ın öteki romanlar **«Denizin Çağrısı»** (1943), **«Yeşil Gölge»** (1969), **«Başka Olur Ağaların Düğünü»** (1972), **«Kölelik Dönemeci»** (1977), **«Bedoş»**tur. 1930'dan 1961'e dek, otuz bir yıl süren uzun bir öğretmenlik görevi arasında bunca öykü, roman yazmak kolay değil...

Kemal Bilbaşar'ı 1943 yılında tanımıştım. Yazın dünyasında adını yeni duyuruyordu. İlhan Berk'le Marmara gazinosunda buluşmuş konuşmuşlar. Üstü başı

temiz, titiz bir kişiymiş. Ayakkabısının tozunu arka cebinden çıkardığı bir bezle silmiş, İlhan, buna pek şaşmıştı. O günlerde yanılgılar vardı böyle, sanatçı ille de dağınık, perişan, bohem kılıklı olacak; içecek, gezecek, tozacak, her türlü acayip davranışı yapacak! Oysa Bilbaşar bir öğretmendi; yaşamı boyunca da öğretmenlikle yazarlığı atbaşı yürüttü. Toplumuna, yazar ve öğretme nolarak katkıda bulundu. Hiç bir zaman geçici çıkarlar ardına düşmedi, sırası geldiğinde toplum savaşımında önde yer aldı, siyasal alanda etkisini duyurdu.

Kitapları orda burda dağınıktır. Hepsini bir dizide kim toplayacak? Belki Yazko... Yazarlar Kooperatifi'nin bir kurucu üyesiydi... Bilbaşar'ın öyküleri, romanları, kitaplaşmamış düz yazıları birbiri ardına yayınlanmalı. Yazko yeni bir dizi açsa, buna da «**Tüm Yapıtlar Dizisi**» dese, yaşamdan ayrılan yazarların tüm yapıtlarına bu dizide yer verse...

Kırk yıl, elli yıl, altmış, yetmiş, bilemedin seksen yıl!.. Bir başı bir de sonu var insan yaşamının. Sonu olmayan tek değer, tek gerçek: Sanat... «**Cemo**», «**Memo**», «**Kölelik Dönemeci**» gibi ürünler veren bir yazar yaşamını boşa geçirmiş sayılmaz.

(20 Şubat 1983 Cumhuriyet)

MARİYA CUKANOVİÇ'İN ARDINDAN

Miryana TEODOSİYEVİÇ

25. Ocak 1983 günü Belgrad mezarlığında beklenmeyen bir anda vefat eden Kurtuluş sonrası türkoloji kuşağının en kıdemli üyesi, profesör ve Belgrad Şarkiyat Bölümünün uzun süre bölüm başkanlığı görevini yürüten Dr. Mariya Cukanoviç'ten ebediyen ayrıldık.

Hocanın iyi insan ve başarılı bilgin özelliklerini şahsında birleştirmiş, örneği az yetişen insanlardan biriydi. Hatta, onun insan özellikleri belk hocalığından da önce gelirdi. Hepimiz bunu çok iyi fark ediyorduk. O, herşeyden önce, yardım sever bir insandı. Yakın çevresinden başlayarak elinin uzandığı herkese şöyle veya böyle yardım etmiştir, o. Belki bu vasıfından ötürü bölümde adeta bir merkez şahsiyetti, Mariya Hanım. Fakülteye gelen herkes birbirini çoğu kez odasında görür, onun toplayıcı kişiliği çevresinde yeni simalar tanınır ve dostluklar kurulur ya da ilerletilirdi. Onun bilgin tarafı da iyi olma niteliklerinden soyutlanamazdı. O, bu iki özelliğiyle birlikte zaten kendsini tanıyan herkesin anılarında hoca hanım olarak yaşıyor, yi insan özelliğiyle cezbettiği insanları engin bilgisiyle bu kez de büyülüyordu.

Mariya Cukanoviç 7. Ocak 1923'te Mostar'da doğdu. II. Dünya Savaşından sonra mezun olan (1949) ilk Yugoslav şarkiyatçılardandır. Otuz yıllık zengin çalışma yaşamını Şarkiyat Bölümüne adayarak kütüphaneci (1948-53), lise profesörü (1953-58), asistan (1958-60), doçent (1960-69) ve 1969'dan ölümüne dek Türk Dili ve Edebiyatı profesörü olarak çalıştı. Şarkiyat Bölümünün genişletilmesi, dünya ölçüleri içinde tanıtılması ve bugünkü öğretim üyelerinin yetiştirilmesinde Mariya Hanımın payı büyüktür.

Uzun yıllar sevdirerek anlattığı Türk dili ve edebiyatına karşı olan sevgisi, gençliğini geçirmiş olduğu Sarayova, Prizren ve Niş'ten kaynaklanıyordu. Fakültenin birinci sınıfında Oriyental Filolojiye Girişle başlayan öğrencileriyle ilişkileri, Fars Edebiyat Tarihi, Türk Edebiyatı, Arap Edebiyatı, İslam Medeniyetinin Esasları dersleriyle sürüp gidiyor ve bu ilişkilerdeki nezaketi ders anlatmadaki ustalığıyle öğrencilerinin gönlünde taht kuruyordu. Lisans üstü öğretimine devam eden öğrenciler, hoca ile yine Türk Dili Tarihi, Semitik Dillerin Mukayeseli Grameri ve

Bilimsel Çalışmalar Tekniği derslerinde bir arada olma imkanını buluyor ve bu sefer onun asıl hocalık yönlerini keşfediyorlardı.

Eğiticiliğinin yanında o, özgür eserler de yayınladı. Dil ve edebiyat alanını kapsayan titiz çalışmalarının belli başlıları şunlardır: **Türk Masalları** (çeviri, 1955), Halide Edip Adıvar ve Onun Edebi Çalışmaları (1959), Yugoslavlar ve Nasrettin Hoca (1963), Şarkiyat Bölümünün Tarihçesi (1963) Türk Şiirinde Dil ve Mısra Problemi (1963), Les vestiges de la langue turque dans l'actuelle langue serbocroate (1964), Bir Türk şairi Cahit Sıtkı Tarancı (1964), Kiril Alfabesiyle Kaydedilen Türk Halk Türküleri (1965), A. Mahmutagiç'in Maglay Dokümanları (1966), Varvari Ali Paşa'nın Manzum Otobiyografisi (1967), Servet-i Fünunun Başyazarı Tevfik Fikret (1967), Türk Halk Şiirleri (1968), N. Hikmet: «**Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim** (çeviri, 1969), Türk Nesir Örnekleri (1969), Türk Halk Edebiyatı (1969), Fars Edebiyatından (1971), Elli Asırlık İran Medeniyeti (1971), Prosveta Küçük Ansiklopedisi için birçok madde (1971, Bir Ohri Halk Türküsü (1973), Türk Bilmeceleri (önsöz, seçmeler, 1980), Mladost Yayınevinin dünya edebiyatıyle ilgili olarak yayınladığı dizide (1982) Mariya Hanım İslam Öncesi ve İlk Dönem İslami Edebiyat, Fars Edebiyatı ve Türk Edebiyatı bölümlerini yazdı. Ölümünden önce çıkan bu eser kendisini son derece sevindirmişti. Son yayınlanan çalışmaları da bunlar oldu.

Mütevazi, gösterişsiz ve kendi halinde çalışkan bir bilgin olan Mariya Hanım'm aramızdan ayrılışı sakin yaşantısının aksine, çok sesli bir ölüm oldu.

(Çevren Mart 1983)

ÇİĞDEM TALU ADINA GECE, 28 MARTTA

Leyla UMAR

Çok değerli bir sanatçımız hasta. Tüm sanat aleminin hayranlığını ve sevgisini kazanan Çiğdem Talu, Londra'da bir yaşam savaşı veriyor. Uzun süreden beri hastalığını yenmek için büyük çaba harcayan ve her zaman güleryüzüyle insanlara neşe sçan **Çiğdem Talu, Ercüment Ekrem Talu**'nun torunu, **Muvakkar Ekrem**'in kızı ve **Esin Talu**'nun yeğeni.

Türkiye'den hemen her gün **Çiğdem Talu**'nun sağlık haberlerini öğrenmek isteyen arkadaşları, «**Dünyada Çiğdem gibi bir insanın hasta olması doğaya karşı bir olay. Onun gibi sanatçı Türkiye'de çok azdır. İlk kez Çiğdem'in telefondaki sesin de şikayet duyuyoruz. Ölümden söz etmeye başladı. Kahroluyoruz**» diyorlar.

Haldun Dormen, birlikte uzun yıllar çalıştığı **Çiğdem Talu** için bir gece düzenlemeye karar verdi. «**Çiğdem Talu'ya Selam**» gecesi 28 Martta Şan Müzikholünde yapılacak. **Talu**'nun şarkı sözlerini yazdığı tüm sanatçılar bu geceye katılıyor.

Nükhet Duru, Erol Evgin, Nilüfer ve daha pek çok sanatçının **Talu**'nun şarkılarını söyleyeceği geceyi **Haldun Dormen** yönetiyor ve «**Çok sevdiğim ve saydığım Çiğdem'e bu kadarcık bir katkıda bulunabilirsek ne mutlu bize**» diyor.

(21 Mart Cumhuriyet)

ÇİDEM TALU ANISINA SAYGI DURUŞUNDA BULUNDULAR

Ankara da perdelerini açtığı günden beri sanatseverler tarafından beğeni ile izlenen «Kelebekler Özgürdür'ü önceki gün de Bayındırlık Bakanı Tahsin Önalp ile Kültür ve Turizm Bakanı İlhan Evliyaoğlu izledi.

Temsil sonunda sanatçılar, «**Kelebekler Özgürdür**» oyununun şarkı sözlerini

yazan ve rahatsızlığı nedeni ile bir yıldır oyunu izleme fırsatı bulamayan Çiğdem Tolu'nun ölümünden duydukları üzüntülerini dile getirdiler ve anısına bir dakikalık saygı duruşunda bulundular.

Bu arada Çiğdem Talu'nun ölümünden bir hayli etkilendikleri gözden kaçmayan Füsun Önal ve Hadi Çaman, saygı duruşundan sonra seyircileri selamlarken gözyaşlarını tutamadılar.

(3 Haziran Son Havadis)

BÜTÜN DOSTLARI ÇİĞDEM'İN CENAZESİNDEYDİ

Ünlü şarkı sözü yazarı Çiğdem Talu dün toprağa verildi. Bir süre önce yakalandığı kanser hastalığından kurtulamayarak 44 yaşında hayat gözlerini yuman Çiğdem Talu'nun Bebek Camii'ndeki cenaze törenine birçok ünlü sanatçı katıldı. Cenaze törenine katılanlar arasında Banker Kastelli olarak tanına Abidin Cevher Özden ile eşi Mukadder Özden, Nükhet Duru, Seyyal Taner, Erol Evgin, Haldun Dormen, Zerrin Özer, Nur Yoldaş, İsmet Ay, Engin Evin, Esin Engin ve eski politikacılardan Mehmet Ali Aybar göze çarpıyordu.

Yaklaşık olarak 600 hafif müzik parçasının sözünü yazan Çiğdem Talu, Aşiyan Mezarlığı'nda toprağa verildi. Çiğdem Talu'nun Zeynep adında bir kızı var.

(31 Mayıs)

VEFAT

Merhum Muvakkar Ekrem Talu ve Haslet Uncu'nun kızı, Y. Mimar Erdem Talu'nun kızkardeşi, Umur Talu'nun ablası, Zeynep Hilâv'ın annesi, Siret Aybar ve Mehmet Ali Aybar'ın yeğeni, Eren Talu, Esen Talu'nun halası, Y. Mimar Betül Talu ve Ayşe Talu'nun görümcesi, Güllü Behlil'in kuzini, İnci Tan'ın halazadesi, Esin Çelikkan'ın yeğeni, Işık Lisesi emekli İngilizce öğretmeni ve şarkı sözü yazarı,

RECAİZADE
FERİKA ÇİĞDEM TALU

28.5.1983'ü 29.5.1983'e bağlayan gece hayata gözlerini yummuştur. Cenazesi. 30.5.1983 günü Bebek Camii'nde kılınacak öğle namazından sonra Aşiyan'daki aile kabrine defnedilecektir.

AİLESİ

(30 Mayıs Hürriyet)

Yazdığı şarkı sözleriyle hafif müzik severlerin gönlünde taht kuran **Çiğdem Talu**'nun cenazesi, şarkılarına hayat veren ünlü sanatçı ve yakın dostlarının katıldığı törenle dün Bebek Camii'nden kaldırıldı. **Çiğdem Talu**'nun cenazesi annesi **Haslet Uncu**, kızı **Zeynep Hilav** ve yıllar önce ayrıldığı eşi **Selahattin Hilav**'ın gözyaşları arasında Aşiyan mezarlığında toprağa verildi.

Bebek Camii dün öğle namazında **Çiğdem Talu**'yu seven yüzlerce kişi tarafından doldu.

Banker Kastelli olarak bilinen **Cevher Özden**'in de katıldığı cenaze törenine şu anda Amerika'da bulunan **Ajda Pekkan** da çiçek göndermişti.

Annesinin ölümü ile gözyaşlarına boğulan **Zeynep Hilav**, **Çiğdem Talu**'nun dostları ve sanatçı arkadaşları tarafından teselli edildi. **Zerrin** ve **seyyal Taner**'e sarılarak gözyaşları döken **Zeynep Hilav**, «**Anneciğim beni bırakamazsın**» diyerek dakikalarca ağladı.

Müzik dünyasının ünlülerinden **Nükhet Duru, Sezen Aksu, Erol Evgin, Nilüfer, Kartal Kaan, Kerem Yılmazer, Seyyal Taner, Zerrin, Tülay Özer, Nur** ve

Ergüder Yoldaş, İlhan İren, Edip Akbayram, Güngör Bayrak, Engin Evin, Coşkun Demir, Celal Şahin, Asuman Arsan'ın katıldığı törenden sonra, Talu, Aşiyan mezarlığında ebedi istirahatgahına defnedildi.

ÇİĞDEM TALU, ARTIK ŞARKILARDA YAŞAYACAK

Türk hafif müziğine, duygularını, mısralarını, sevdasını, heyecanını vererek yarattığı, gönüllere yer eden, hafızalardan silinmeyen şarkı sözleri ile bir çok sanatçıyı yıldızlaştıran **Çiğdem Talu**'nun cenazesi, bugün toprağa verilecek.

«**İşte Öyle Birşey**», «**Sevdan Olmasa**», ya da «**Bir de Bana Sor**» gibi gerçekten dillerden düşmeyen şarkıların söz yazarı **Çiğdem Talu**, uzun süre Londra'da tedavi gördükten sonra, 1 ay önce yurda getirildi ve önceki gün vefat etti.

Kızı **Zeynep Hilav** ve annesi **Haslet Uncu**'nun kolları arasında son nefesini veren **Çiğdem Talu**'nun cenazesi, bugün Bebek Camii'nde kılınacak öğle namazından sonra, Aşiyan Mezarlığı'nda toprağa verilecek.

(31 Mayıs Hürriyet)

ÇİĞDEM TALU DUYGUNUN ADETA KENDİYDİ

Selmi ANDAK

Çiğdem Talu, tam anlamıyla «**duygu insanı**»ydı. Duygu'nun adeta kendisiydi. Düşüncelerinde; hayallerinde, davranışlarında, yaratmalarında her zerresine kadar «**duygu**» doluydu. **Çiğdem Talu**, ölümsüz kişiliği ve tüm eserlerinde ağır basan yönleriyle başta «**duyguların anlatımcısı**» olarak eşsiz kalacaktır.

Çiğdem Talu, «**inceliğin**» ve «**nezaket**»in sembolüydü. Onun tüm çevresine karşı nazik davranışları, sıcacık ve yumuşak tutumu, hoşgörülü oluşu, içtenlik dolu dostluğu, asla doldurulamayacak nitelikteydi.

Müzik şairi

İnsan sevgisi, toplumda dayanışma isteği, toplumda dayanışma isteği, dostluk, arkadaşlık, barış duygusu, **Çiğdem Talu**'nun sanat ve kültür aşkıyla içiçe yoğrulmuştu... Ve Müzik'le Şiir'i bağdaştırma tutkusu her şeyin üstünde onun özgün kişiliğini oluşturmaktaydı.

Çiğdem Talu, kuşkusuz şair'di. «**Müzik Şairi**» deyimini kullanabilirsek daha doğru bir anlama varmış oluruz. Müzik'te söz yazarlığının, müzik dışında şiir yazma ile farkı işte buradadır. Şiir yazmak ile Müzik Şiiri yazmak arasındaki benzerlik ve ayrılık ise; her ikisinin de sanatsal bir oluşum ve seviyeye varmış olmasının ortak bir noktada birleşmesi; ancak müziğe söz yazmada ise müzikle edebiyatın (kısa deyimle nota ile sözcüğün) birleşmesidir. İşte **Çiğdem Talu** bu yolda ve kavramda Türkiye'deki hafif ve pop müzik alanında eksikliği duyulan bir Ekol'ün öncülerinden ve en başarılı temsilcilerinden sayılır. Anlatmak istediği konuyu, getirmek istediği yeni düşünceleri müzik diline en uygun ve vurgulayıcı sözcüklerle belirtmenin eşsiz bir müzik şairiydi **Çiğdem Talu**. Ölümsüzlüğü eserleriyle yaşayacak kuşkusuz...

Çiğdem Talu ile ilk kez uzaktan sadece şiirleriyle tanışma sevincine, 1972 yılında Odeon'da prodüktör **Nino Varon**'un **Nilüfer**'in yorumlaması için hazırladığı «**Neden**» ve «**Ağlıyorum Yine**» adlı şarkıların sözleriyle varmıştım. **Nilüfer**'in çok başarılı yorumlarıyla bu şarkılar uzun süre kulaklarda yaşamıştı. **Çiğdem Talu** ile yakından tanışmak ve çalışmak mutluluğuna ise 1975 yılında TRT Eurovision Yarışması'nda **Yeliz**'in yorumladığı «**Hayalimdeki Adam**» ve **Gökhan**'ın yorumladığı «**Birgün Karşılaşırsak**» adlı bestelerime onun yazdığı asla unutamıyacağım sözleri dolayısıyla kavuşmuştum. Bu bestelerimin düzenlemelerini yapan **Timur**

Selçuk'la birlikte çalışmanın sevincini, **Çiğdem Talu**'nun içtenlik dolu, zarif, nazik ve duygulu çalışma tutumuyla paylaşmak apayrı bir özellik taşıyordu... Sonraları **Asu Maralman**'ın yorumladığı «**Memleket Hasreti**» ile **Esin Afşar**'ın yorumladığı «**Yiğidin Öyküsü**» bestelerim de Çiğdem **Talu**'nun sözlerini taşıdı. Bunca yıllık bestecilik yaşamımda **Çiğdem Talu** ile birlikte çalışmanın olumlu, rahat ve sanat zevkiyle dolu ortamını her zaman anacağım..

Yaşama sevgisi

Hayat doluydu **Çiğdem Talu**... Ve evrende «**yaşamak**» diye bir sözcük varsa, tam anlamıyla ve derinliğiyle «**yaşamın kendisiydi**» **Çiğdem Talu**... Yaşama sevgisini, sevincini ve yookluşa kaşı direnmeyi, son nefesine kadar iradesiyle, olağanüstü bir moral ve gayretle taşıdı, olabildiği dayanabildiği kadar. Dünyada tüm insanlar içinde, onun kadar yaşamaya hak kaznmış, onun kdr yaşamdan kopmaması gereken, onun kadar ölümsüz kalabilecek az insan vardır kuşkusuz.

Ne yapalım ki, bu kadarmış, sevgili **Çiğdem**... Senin kaybına, yakınlarından, dostlarından, sanat ve kültür çevrelerinden, toplumdan içtenlikle üzülmeyecek, yıkılmayacak tek kişi yok. Ama ne yazık ki, sen yoksun!.

(2 Haziran Cumhuriyet)

NECİP FAZIL KISAKÜREK

«VASİYET»İ

Son gün olmasın dostum, çelengin, top arabam;
Alıp beni götürsün, tam dört inanmış adam...

1 — Bu vasiyet, çoluk-çocuğumun ve şahsi yakınlarımın dar ve hususi kadsundan ziyade, onların da içinde olduğu geniş ve umumi zümreyi muhatap tutuyor. Başta gerçek Türk'ün ruh köküne bağlı yeni gençlik, şu kadar yıllık mücadele hayatımda beni okumuş veya dinlemiş her fert, kısaca Allah ve Resulüne perçinli herkes... Onlara hitap ediyorum ve dileklerimin yerine getirilmesi için gerekli çalışmayı işte bu yeni gençliğe ısmarlıyorum! Eğer üzerilerinde bir hakkım varsa. Hesap Gününde tek tek sorumludurlar. Emanetim, beni seven ve İslam davasında bir hak sahibi olduğumu kabul eden herkese...

2 — Fikir ve duyguda vasiyete lüzum görmüyorum. Bu bahiste bütün eserlerim, her kelime, cümle, mısra ve topyekün ifade tarzım vasiyettir. Eğer bu kamusluk bütünü tek ve minicik bir daire içinde toplamak gerekirse söylenecek söz «Allah ve Resulü; başka her şey hiç ve bâtıl» demekten ibarettir.

3 — «Büyük Doğu-b.d. Yayınları» kitabevi kuruluncaya kadar şunun bunun neşrettiği eserlerim arasında mukaddes ölçülere karşı küçük ve hafif çapta lâubali, dikkatsiz ve ciddiyetsiz, hürmet ve haşyetten mahrum ne varsa —isterse nokta veya virgül olsun— onları reddediyor, malım olmaktan çıkarıyor ve bütün sorumluluğumu bundan böyle kendi idare, murakabe ve firmam altında çıkaracağım eserlere bağlıyorum. İnşaallah Hak bana onları dünya gözüyle bütünleşmiş ve tamamlanmış gösterir, arkamdan gelecekler de bu örneklere göre devam ederler, virgül oynatmaktan bile çekinirler. İslama pazarlıksız ve sımsıkı bağlanmadan önceki şiirlerim ve yazılarım arasında, hatta küfre kadar gidenler ise, çoktanberi eser çerçevem dışına çıkarıldığı, her birinden ayrı ayrı istiğfar edildiği ve çöp tenekesine atıldığı için, nereden nereye geldiğimi göstermekte bile kullanılmamalı ve onlarla müminleri benden çevirmek isteyeceklere —çok denenmiştir— şu cevap verilmelidir. «Koca Hazret-i Ömer bile Allah'ın Resulünü öldürmeye davranmış ve peşinden bütün sahabilerin, derecede ikincisi olmak gibi bir şerefe ermiştir. Hiç ona bu ilk davranışından ötürü sonradan dil uzatan olmuş

mudur? Belki o noktadan bu noktaya gelmekte faziletlerin en büyüğü vardır.»

Eserlerim mevzuunda vasiyetim kısaca şu. İlk yazılarımdan birkaçı asla benim değil, sonrakiler de, en dakik şeriat mihengine vurulduktan, yani nasib olursa tarafımdan bütünleştirildikten sonra benim... Bir kısmını şimdiden tamamlamış bulunduğum eserlerim üzerinde bu ölçüyü devam ettirmek ve en titiz murakabeyi sürdürmek borcu ise, mirasçılarımın ve manevi mirasçım gençliğin... Ben öldükten sonra kim ve ne suretle eserlerim üzerinde gizli bir tasarrufa kalkar da ölçüyü hafifçe bile olsa örselerse, tezgahını başına yıkınız! En büyük korkularımdan biri, nice müellifin başına geldiği gibi, ölümümden sonraki tahriflerdir.

4 — Beni, ayrıca hususi vasiyetimde gösterdiğim gibi, İslami usullerin en incelerne riayetle gömünüz!

Burada, umumi vasiyette de belirtilmesi gerek bir noktaya dokunmalıyım: 1935 yılında, Mürşidim ve Kurtarıcım Esseyyid Abdülhakim Efendi Hazretlerine, bir yazımı okumuştum. Bu yazı, kendilerini tanıdıktan sonraki dünya görüşüme ait olarak, zamanenin bize aykırı, meşhur bir gazetesinde çıkmıştı ve Türk'ün tarih muhasebesini İslami tefekkür noktası etrafında çerçeveliyordu. Yazıyı ellerine aldılar, kalem istediler ve üstüne öz elleriyle «altın ile yazılacak yazı» buyurdular. İşte hususi zarfında duran bu kesilmiş makaleyi, bütün eserlerimin tasdiknamesi olarak kefenime iliştirsinler

5 — Nasıl, nerede ve ne şekilde öleceğimi Allah bilir. Fakat imkân âleminde en küçük pay bulundukça, biricik dileğim, Ankara'da, Bağlum Nahiyesindeki yalçın mezarlıkta, Şeyhimin civarına defnedilmektir. Elden gelen yapılsın...

6 — Cenazeme çiçek ve bando muzika gönderecek makam ve şahıslara uzaklığımız ve kimsenin böyle bir zahmete girişmeyeceği malum... Fakat bu hususta bir muziplik zuhur edecek olursa, ne yapılmak gerektiği de beni sevenlerce malum... Çiçekler çamura ve bando yüzgeri koğuşuna...

7 — Cenazemde, namazıma durmayacaklardan hiç kimseyi istemiyorum! Ne de, kim olursa olsun, kadın... Ve bilhassa, ölü simsarı cinsinden imam!.. Ve «bid'at» belirtici hiçbir şey!.. Başucumda ne nutuk, ne şamata, ne medh, ne şu, ne bu... Sadece Fâtiha ve Kur'ân...

8 — Mezarımda İlâhi ve ulvi isim ve sıfatlardan ve benim beşeri ve sufli isim ve sıfatlarımdan hiçbir iz bulunmayacak... Mevlid de istemem!.. Onu, uhrevi rüşvet vasıtası yapanlara bırakınız! Sadece Kur'ân...

9 — Şimdi sıra en büyük dileğimde... Müslümanlardan, eğer bu davada hizmetim geçtiğine inanan varsa, şunları istiyorum: Her ferdin, herhangi bir kifayet hesabına yanaşmaksızın, benim için «Necip Fazıl'ın kaza borcuna karşılık» niyetiyle bir günlük (5 vakit) namaz kılması ve yine bir gün oruç tutması... Mevlanın ardından, onun için kaza namazı Şafii içtihadınca caizdir ve aynı içtihat Hanefilerce de rahmettir.

Her ferdin, en aşağı 100 Tevhid kelimesi okuyup sevabının mislini bana hediye etmesi... 70 bine dolması lazım...

Bir de, üzerimde hakkı olanların bunu Allah rızası için helal etmeleri...

Ölünceye dek, üzerimdeki Allah ve kul haklarından mümkün olanını ödeyebilmek için elimden geldiği kadar cehdetmek azmindeysem de ne olacağını, nereye, hangi noktaya varabileceğimi bilmiyorum ve yardımı Müslümanlardan bekliyorum. «Şey'en lillâh» tabiriyle bana Allah için bir şey veriniz! Yardımınızı esirgemeyiniz!

10 — Allahı, Allah dostlarını ve düşmanlarını unutmayınız! Hele düşmanlarını!.. Olanca sevgi ve nefretinizi bu iki kutup üzerinde toplayınız!

11 — Beni de Allah ve Resul aşkının yanık bir örneği ve ardından birtakım sesler bırakmış divanesi olarak arada bir hatırlayınız!

(26 Mayıs Tercüman)

NECİP FAZIL KISAKÜREK ÖLDÜ

Gazeteci, şair ve yazar **Necip Fazıl Kısakürek** İstanbul'da öldü.

Önceki gece ölen **Necip Fazıl Kısakülek**'in cenazesi Fatih Camii'nde kılınacak öğle namazından sonra Eyüp Mezarlığı'nda toprağa verilecek.

Necip Fazıl Kısakülek'e geçen cumartesi günü. Basın Yayın Genel Müdürlüğü tarafından basın mesleğinde 50 yılını doldurduğu için şilt verilmişti.

1905 yılında İstanbul'da doğan **Necip Fazıl**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümünü bitirdikten sonra Milli Eğitim Bakanlığı'nca Paris'e gönderildi. 1925 yılında yurda dönen **Necip Fazıl Kısakürek**, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde, Devlet Konservatuvarı'nda ve İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde öğretmenlik yaptı.

Son Posta, Yeni İstanbul ve birçok gazetede fıkra yazarlığı yapan **Necip Fazıl**, «**Ağaç**» ve «**Büyük Doğu**» adında iki de dergi çıkardı.

İlk şiirleri **Yeni Mecmua** dergisinde yayınlanan **Necip Fazıl Kısakürek** yazdığı hikayelerde din ve politika konularını işledi.

(26 Mayıs)

«DURUN KALABALIKLAR...

Kimin önce gideceğini Allah bilir, amma, üstadın yaşlandığını, rahatsızlandığını duydukça arkasından yazı yazmak zorunda kalacağım korkusunu yaşadım hep. Üstadın arkasından yazı yazmak, bir devrin kapandığını görmek, bunu anlatmak ne kolay ne de güzel...

Yoksa onun için neler yazılmaz ki?

O, ölümün şairiydi. Bütün hayatı boyunca ölümün nefesini ensesinde duydu. «**Dibi yok göklerden yeter ürktüğüm, yetişir çektiğim mesafelerden**»... Ölümün lavları onun muhayyilesini kaplıyordu. «**Bu benim kendi ölüm bu benim kendi ölüm./Bana geldiği zaman böyle gelecek ölüm**»... Ve ölüm karşısında tek doğru tavrı haşyet ve haşmetle belirtiyordu: «**Ölümse/gel! dese/Tak... Tak... Tak/ Muhakkak.** Ve dahasında en güzeli söylüyordu:

«**Son gün olmasın dostum, çelengim top arabam/Alıp beni götürsün tam dört inanmış adam**».

Kaç nesil ondan öğrendi: Hadiselere bakmayı, değerlendirmeyi, açmazları izah etmeyi. Kargaşalık kıyametini yaşayan bir cemiyette «**Cemiyetin rahminde ben doğum sancısıyım**» diyordu. «**Otursun yerine bende her şekil**» diyordu ve unutulmuş cevapları gül kokulu bohçalardan çıkarıp sunuyordu: «**İmam efendi, Athenagoras nam papaz seni takdis etmek cüretini gösterince sen niçin onu hak dine davet etmek vazifeni aklına getirmedin?**» Ya, demek böyle imiş, inanmanın borcu böyle ödenir, politikacı bir papaza böyle cevap verilmiş.

Hep düşünmüşümdür... Bu, cemiyetin bir ölçüsü olmuştur benim için. Şeyhülislâmların söylemesi gereken sözleri, tiyatro yazarı, modern şair, gazeteci Necip Fazıl söylemiştir. Niçin? Başkası söyleseydi acaba aynı çevrelerde bu kadar yankılanır mıydı? Ve ıskartaya çıkartılmış sanılan ölmez gerçekleri, ulaşılmaz sanat devinin ağzından bir daha duyanlar nasıl çarpılmışlardır?

«**Ben artık ne şâirim, ne fıkra muharriri,**
Sade beyni zonk zonk çatlayanlardan biri»

Bakmayın gezdiğime meşhur Bâb-ı-âli'de
Bulmuşum râhâtımı ben de bir teselli'de
Fikrin ne fahişesi oldum, ne zamparası
Bir vicdanın bilemem kaçtır havaparası.
Zamanı kokutanlar mürteci diyor bana»

«**Bir Adam Yaratmak**» isimli büyük «drama»nın yazarı Necip Fazıl Kısakürek bir gün Bab-ı-âli'ye şu haykırışla gelmişti:

«**Durun kalabalıklar bu cadde çıkmaz sokak!**»

Ne müthiş bir nağraydı o. Amma, cemiyet bu çıkmazı tercih etmiş yürüyecekti. Yürüdü.

Necip Faızl ise, cemiyetin peşinde, hep âlarm zili çalarak, önündeki çukurları soluk mum ışıklarıyla aydınlatmaya çalışarak koştu durdu. Amma bu cemiyet onu, erişilmez sanat gücüne rağmen, dinlememeye, yüzüne bile bakmamaya kararlıydı. O ise, vazifesini eksiksiz yapmaya çalışıyor ve tesellisini tasavvufi neş'ede buluyordu. «**Sonsuzluk kervanı peşinizde ben/Tek ayakla seken topal köpeğim/ Bastığınız yeri taş taş öpeyim/ Bir kırıntı yeter kereminizden/ Sonsuzluk kervanı peşinizde ben.**»

Bu tasavvufi «muhasebe» duygusu onun erişilmez güzellikte şiirlerinin de kaynağı oldu. «**Suratımda her suç bir ayrı imza/ Benimişim kendime en büyük ceza**». Halbuki suratındaki imzalar cemiyetin günahlarıydı. Hem bu cemiyet onları günah da saymıyordu şairimiz gibi: Halbuki o hep cemiyeti düşünüyordu. Kendi aynasında cemiyeti, cemiyetin aynasında kendisini:

Doğmaz güneşlere bağlandı vade
Dişlerinde köpek nefsin irade...

Ve mısralar hafızama sereserpe doluyor:

Aynalar bakmayın yüzüme dik dik İşte yakalandık kelepçelendik.
Çıktınız umulmaz anda karşıma/ Başımın tokmağı indi başıma.

Bir hukuk dehasıydı. Mahkemelerin hukuki inceliklere daha çok ehemmiyet verdiği devirlerde yaptığı müdafaalar, demarşlar birer hukuk şaheseridir. Giriştiği polemikler basın tarihimizde eşi benzeri olmayan şiddeti ve esprisi ile eşsizdir. O buna «fikir öfkesi» diyordu.

Son birkaç senedir uzağındaydım ve onun «**Ne azap, ne sitem bu yalnızlıktan/ Suç benim aşılmaz duvar bendedir**» mısralarının gölgesinde dinleniyor, bu duvarı aşmayı uygun görmüyordum. Amma, insanlar arasında ne kadar sıkı ve çözülmez kader bağları vardır. Onun dediği gibi «**İçiçe mimârî içiçe benlik.**»

Ve biliniz ki ölen onun köpek nefsi»... Her nefs gibi ölecek olan nefsidir. Amma onun maveradan getirdiği melek ruhu, şu anda maveraya iltihak, «Esselam» isimli şaheseriyle ve «**Bastığın çölde bir kum tanesi olsaydım**» diyerek bağlılığını belirttiği Allah'ın sevgilisinin şefaatine iltica etmiş bulunuyor. Durun kalabalıklar!.. Ona ve her şeye rağmen bir tarafıyla onu bir ana rahmi gibi taşıyan bu cemiyete umduğu şefaati ve saadeti bulması için dua ediniz. Onda cemiyete, cemiyette ona...

Vefatı haberiyle bunu bir daha anladım.

Durun kalabalıklar durun!.. Bu geçen Necip Fazıl'ın tabutudur. Bu cemiyette çok amma çok rastlanan günahlarını bu cemiyette hiç amma hiç rastlanmayan bir ıstırap asaletiyle, çile hummasıyla, tevbe ve pişmanlık yangınıyla ödeyerek giden Ahmet Fazıl oğlu Mehmet Necib'in tabutu.

Durun ve ayağa kalkın! Ona rahmet...

Ergün GÖZE

(26 Mayıs Tercüman)

«HECE TAŞLARI»

Ahmet AKBAL

Mayıs Çarşamba günü evden işe gitmek üzre idim ki, Prof Ayhan Songar telefonla acı haberi verdi:

Üstad Necip Fazıl Kısakürek'i, Sal'yı Çarşamba'ya bağlayan o gece kaybetmiştik. O anda, karşılıklı yanan yüreklerle, şu düşünceleri söyleştik:

— Dünyanın cifesinden, maddenin sınırından, hastalıklarının çilesinden kurtuldu. O kurtuldu ya, bu öksüz milletin kültürüne, sanatına nice ağlamalı! Anı oğul vermiyor. Gidenin yeri dolmuyor. Kültür ve sanat nesilleri sürüp gitmiyor Yüce çınarlar, filiz vererek değil, kökünden devriliyor.

Bir daha Necip Fazıl'ları, Akif'leri, Yahya Kemal'leri, Tanpınar'ları nereden bulacaksın? Ne onları yücelten kültür kalmıştır, ne o dil, ne nükteler, ne İslamî milli, çağdaş düşünce... Hadi, yanlışlıkla öyle bir adam çıktı diyelim. Kim okuyacak, kim dinleyecek! Ne müthiş bozgun bu Yarabbi! Ecdadımızın mezar taşlarını nasıl okuyamıyorsak, giden şairlerimizi, edebilerimizi de artık okuyamıyor, okutamıyoruz.

Kendisiyle yaptığımız 12 Sohbetin sonuncusu bir ay önce idi. Bana ve arkadaşlarıma, Erzurumlu İbrahim Hakkı'yı överken:

«— **Büyük fikir, inanç ve çile adamı idi**» dedi. Sonra durup dururken Mârifetnâme'nin fihristinden bir başlığı hatırladı: «**Bakın ne isim koymuş: İhtiyarlığın reziletini ve mevtin faziletini beyan eder.** Demek, oldukça zahmet veren son aylarında, İbrahim Hakkı Hz'nin «**İhtiyarlığın kötülüklerini ve ölümün iyiliklerini**» anlatan düşüncelerini hatırlamıştı.

78 yaş, kâmil bir ömür sayılır evet. Fakat Üstad'da, vücuduna ârız olan bazı yavaşlamaların dışında, hiçbir «ihtiyarlık» alâmeti göremezdiniz. Sesi, 20-30 yaşlarındaki tesirli, sert ve gür hatibin sesi idi. Konuşurken insanı şaşırtan ve hayran bırakan büyüsünü aynen muhafaza ediyordu. Fikirlerini anlatırken daldığı incelik, kültür, bilgi, teşbih, mecaz, nükte ülemi, akıllara durgunluk veriyor, huzurunda konuşma cesaretimizi kırıyordu.

Tecessüsü, merakı, dünyaya ilgi derecesi o miktarda idi ki, her akşam, mutlaka beni arar, başka dostlarını, yakınlarını arar, dünyanın, siyasetin, TERCÜMAN'ın, gazetelerin hallerini, haberlerini sorardı. Bir yıldan beri, koltuğunda oturan bu Üstad, çok defa bir nüktesi, bir öfkesi, bir buluşu ile, telefon başında aklımızı, duygumuzu yerinden oynatırdı.

Son telefon görüşmelerimizden birisi, vefatından üç gece evvel «**meslekte elli yılını dolduran gazeteciler**»e armağan verilmesi dolayısıyle oldu. Beni güldüren ve düşündüren ne nüktelerdi onlar. Üç gece aramadı, hiç de kötüye yormadım Telefonla ayrılışımız da işte öylesine canlı, hayranlık verici bir maceradır. O telefon görüşmelerini de, kimbilir ne kadar arayacağım!

Dünyada garip tesadüfler, kerametler oluyor. İnanır mısınız ki, onun öldüğü 25 Mayıs tarihi, kendisine, Türk Edebiyatı Vakfı olarak «**Sultanü'ş-Şuara**»lık (Şairler Sultanı, Yaşayan En Büyük Türk Şairi) unvanı verdiğimiz tarihe rastlamaktadır. O tarih de, 25 Mayıs 1980'di. Üç yıl önce, onun 75. doğum yılını kutlamıştık. O gün, edebiyat severlerin, Türk aydınlarının koridorlara kadar doldurduğu Kültür Sarayı salonunda, eşsiz nezaketi ile ne güzel bir konuşma yapmıştı. Birçoklarımızın gözünde Necip Fazıl, o günkü olgun, vakarlı, mağrur, tok sözlü hayali ile kaldı.

Daima, büyük sanatkarlar, fikir adamları olsa, daima 75. yıllar kutlasak, o da duygulansa bizler de sevinsek ya, olmuyor işte.

Şimdi, vefatından sonra o kadar yakından bildiğim şiirlerini, elime dilime ateş yapışır gibi, başka bir titremeyle, ürpermeyle okuyorum. Aman yarabbi bu şair, hep ölümü, çileyi, hafakanı, ıstırabı, cemiyeti kendinde bütünleştiren **büyük derdi** söylemiş. Üstad'ın son sözleri gibi son mısraları, TÜRK EDEBİYATI dergisinin **116. Haziran** sayısında çıkacak:

«Çocukken haftalar bana asırdı;
Derken saat oldu, derken saniye

Sonum yokluk olsa, bu varlık niye?

Yokluk, sen de yoksun, bir var bir yoksun!»

Evet «varlık, yokluk, Allah» muammasi. Yunus'tan sonra en çok düşünen, çile çeken, beynini akreplere ısırtan şairimiz üecip Fazıl Bey'di. Düşüncede, asalette, yiğitlikte bir öncüydü, bey oğlu beydi.

Üç ay önceki bir «sohbet»imizde. «**Yunus Emre, müthiş!**» demişti. Şimdi orada buluştuklarını umduğum o 700 yıllık üstadından iki mısra söylemişti:

«Başları üstünde hece taşları
Ne söylerler, ne bir haber verirler.»

(27 Mayıs Tercüman)

EMSALSİZ İNCELİK

Ergün GÖZE

Üstadın cenaze namazı Fatih Camii Şerifi'nde kılındı. Bu fikir ve sanat zirvesinin yazılmaya değer tarafı bir değil. Amma, şaşkın burjuvayı da, taşkın Marksist militanı da apıştıracak husus muhakkak ki bir başka tarafıdır. Gerçekten şaşkın burjuva da, azgın Marksist de onun vasiyetini dikkatle okumalıdırlar. Türk sanat ve fikir hayatının zirvesine çıkmış bulunan adam kendisi için sadece namaz kılınmasını, orunç tutulmasını talep ediyor. Bir sanai ve fikir zirvesi olmanın «hiç»liğini haykırıyor. Hem de o zirveye, elinin tersiyle baykuşları, saksağanları sürünerek çıkmaya çalışan yılanları defederek çıkmışken.

«Sen cüce sanatkârlık, sana büsbütün paydos.»

Herkesin, çıkma için en büyük alçalıklara inmeye razı olduğu bir seviyeyi, bu güzelliğin ve ulviyyetin uğruna çöp sepetine fırlatır gibi atmıştır.

Sanat tarihi böyle bir misali, sanatkar psikolojisi böyle bir 'hal'i görmüş müdür? **Sanırım hayır. Bunun eşi yotur.** İnsanlık tarihinde sanatına kıskanç, iddialı ve bu kadar zirveleşmiş bir insanın böyle bir jestine rastlamak mümkün değildir. Bu emsalsiz davranış üstada nasip ve cümlei hayatının noktası olmuştur.

Bu emsalsiz inceliğe işaretten sonra onun Babıâli ile olan macerasına eğilelim. Babıâli birçok mütefekkir gibi onun da havaalanı idi. Amma ne var ki Babıâli'de fikir, yerini çok çabuk başka şeylere bırakmıştır. Onun içindir ki üstad Babıâli'ye «Bâbı adi» derdi. Gerçekten de bu sokağın çok adiliklerini görmüştü. Onun fikir öfkesi dolu polemikleri etrafı biraz tedirgin edince, şiirlerini basmak için sıraya giren patronlardan bir tanesi hemence «Kimmiş bu Necip Fazıl? Babıâli'de böyle birisi var mıymış?» diye yazmıştı. Üstad hapishaneden çıkar çıkmaz neşrettiği ilk Büyükdoğu'da, o patronun kendi hakkında övgü dolu cümlelerle bir resmini nasıl neşrettiğini klişesini koyarak açıklamış ve şimdi nasıl bir pişkinlikle sırıttığını ortaya koymuştu. Amma bu bir şey miydi ki? **«Elimde kibrit kutusu kadar bir neşir imkânım olunca, kuyruklarını art bacakları arasına sıkıştırıp kaçanlara cevaptır»** diye neşrettiği bir «özel» hem çok «özel» sayı vardır ki,

Türk basın tarihinde de ,dünya basın tarihinde de pek eşine rastlanır cinsten değildir. Aslında ona yapılan hücumlar şahsına değildi, her şeyi, uğruna feda ettiği işte o ulviyyet içindi... Bu bakımdan biz de büyük ıstıraplarla, hapisten çıkmasını ve cevap vermesini bekliyorduk. Nitekim işte vermişti. «**Bunlar, diyordu, tiraj için kendi öz kızlarının mahrem yerini magnezyumla fotoğrafa çeker, gazetelerine basar, öyle tiplerdir...**» Bunlar bir cenaze merasimi öncesi anlatılacak şeyler midir? Muhakkak değildir, amma bu cenaze basit bir cenaze değildir ve bir yanıyla cemiyetin ta kendisidir. O tabutta biraz da bu cemiyet yatmaktadır Nitekim o da bunu söylemiyor muydu:

«**Bendedir duymadığı dertlerle kalabalık.**»

Nitekim, onu bir yabancı cisim gibi reddeden Babıâli de rotatiflerine günahı ve dünya hırsını soluta soluta Türkiye'yi bugünkü noktaya getirdi. Resim yazıyı, haber fikri öldürdü. Kaç sene önce yazmıştım, «Resimli roman, romanı öldürdü» diye. Fotoroman da resimli romanı öldürdü diye. Şimdi neredeyse video gazeteler devri başlıyor. O, buna rağmen Babıâli'nin bir köşesinde, bir sürü cazbantın şımarık kakafonisi arasında kemanıyla virtüozitesini göstermeye usanmadan uğraşan bir sanatkâr gibi kitaplarını neşretmeye devam etti. Daima solo yaptı. Kaderi böyleydi. Hiçbir zaman orkestra kurmadı, kuramadı. Teneke orkestralarla hep alay etti.

Bir ara hitabetiyle de Anadolu'yu fethe çıkmıştı, verdiği seri konferanslarla vatan sathını ürpertti. «**Mehmetçik**» **konferansı Mehmetçik kadar güzeldi.**

Şimdi onun incecik kalmış vücudunu taşıyan tabutun önünde düşünülecek tek şey, ona rahmet dilemek ve onun uğruna her şeyini, bir sanatkar için her şeyinden mühim olan sanatkarlığını bile feda ettiği ulviyetten onun her şeyini affetmesini niyaz etmektir.

(27 Mayıs Tercüman)

«İŞTE SERVİLİ ÇUKUR VE ÖLÜMSÜZ HAKİKAT»

Ahmet KABAKLI

Mehmet Akif'in cenaze törenini görmedim, 12 yaşında ve çok uzaklarda idim. Mareşal Fevzi Paşa'nın, İstanbul'un elleri üzerinde taşınışını da görmedim. Diyarbakır'daki öğretmenliğime yeni yollanmıştım.

Ancak, perşembe günü, Necip Fazıl'ı Fatih Camii'nden ebediyete uğurlayan insan mahşerini gördüm: Milyonlar toplanmış gibiydi. Bir yüceye inanmış hüzünlü yüzler, bir şairin debdebeli, destanlı mücadelesinde ve iman hamlesinde Türkçe'nin var gücünü gösteren Üstad'ın son namazında birleşmişlerdi.

Fatih Camii'nde, ben diyeyim 10 bin, siz deyiniz 15 bin mü'min, adeta birbirlerinin sırtı üzerinde namaz kıldılar. Camiin önündek meydanda 60 binlerin cenaze namazı kıldığı tahmin edilebilir. Yalnız bu gelenler, «Efendi»si **Abdülhakim Arvasi**'nin Eyüp'teki «makamı» civarında bulunan son istirahatgahına onu uğurlamak için toplananların, belki yüzde birisiydi.

Mehmet Akif'le Fevzi Çakmak'ın ve Necip Fazıl'ın, İstanbul caddelerini hâlâ velvele ile dolduran «Hak'ka yürüyüş» törenlerini hatırlayışım, sebepsiz değil: Bunların her üçü, «devlet»in hiç katılmadığı, hattâ ilk ikisine devleti engel yapmak istedikleri hadiselerdir. Demek ki, milletin büyük acılarında, devlet yok... Bu hüzünlü dram milletin kendisi ile bürokratlar arasındaki ayrılığı gösteriyor.

Necip Fazıl, Fatih Camii'nde, nur kuşanmış tabutu içinde bir **merhum**'dan başka bir şey değildi. Sağlığında da, kimseye para, mevki, makam, nüfuz dağıtması imkanı olmayan, netamesinden sakınılır bir davanın adamı, bir İslam kahramanı, bir benzersiz şairdi... Peki ama, bu 60 bin insan, (bana bile yalnız mem-

leketin değil dünyanın her yerinden binlerce telgraf çekerek başsağlığı dileyen Müslümanlar) onun son huzuruna neden koştular? O kadar duygulanışlar, ıstıraplar, ağlayışlar nedendi?

Demek ki hikmet içinde hikmet vardır: Millet kendi halis evladını, öz yiğidini, imanı uğrunda baş koyan, zindanları hiçe sayanı tanımakta, kutlamakta, unutmamaktadır. Bir devlet, ancak, milleti ve onun manevi kanaviçesi üzerine kurulabildiğine göre bu hikmeti anlamaya çalışmalıdır. Kimse zorla kahraman yapılamaz ve kahramanlar, ihmal ile, kahır ile aç bırakılarak milletlerin gönüllerinde yok edilemez... Devleti teşkil eden hükümetler ve kuruluşlar tez elden bunu kavramalıdır.

Gönül isterdi ki, dünkü törene devlet de katılsındı. Çünkü Necip Fazıl kolay rastlanılacak bir şair değildi. Asırlarda nadir geleceklerdendi. Bugünkü Türkçe'mizin zirvelerini de aşarak:

«Ben ki toz kanatlı bir kelebeğim,
Minicik gövdeme yüklü Kafdağı.
Bir zerreciğim ki Arş'a gebeyim,
Dev sancılarımın budur kaynağı»

gibi fizik-ötesi düşünceler, maveradan mecazlarla dolu mısralar söyleyebilen bir üstad dünyanın her yerinde «milli şair»dir. Gerçi Necip Fazıl: **«Son gün olmasın dostum, çelengim, top arabam»** diyorsa da, bu kendisini daima hapislerde çürüten, 78 yaşında bile zindana koymaya hazırlanan, onu görmezlikten, anlamazlıktan gelenlere ve «aydın» denilenlere gücenik ve kırgın oluşundandır.

Devletin gözü, gönlü ve kulağı, o gün Fatih Camii'nde olmalı idi. Bir millet kimleri sever, hangi şairleri nasıl ve niçin sever, sevince nasıl tutar da onu duaları senaları ile arşıâlâya yükseltir, görmeli, anlamalı idi. Bundan sonraları olsun bari, milletini, dinini, devletini seven büyük sanatkarlarına, öylesine şefkatli, saygılı davranmayı öğrenmeliyiz.

TRT, Türk dilinin, tarihinin ve milletinin bu eşsiz şairi için, az çok bir şeyler yapmıştır. Ama, bu millet Necip Fazıl'ı anacak yeni programlar, temsiller beklemektedir. TRT, milli sanatkara bakış konusunda, devletin yeni gözü olmalıdır.

İnançta, tasavvufta, Allah, Peygamber sevgisinde, varlık yokluk, ölüm dirim muammasında, Türkçe'nin güzelliğinde, metafizik ürpertilerinde, asıl «vatan»ı özleyişte bu iki benzersiz adamı birleştiren 700 yıl, milletimizin **«İslam-Türk terkibinde»** ortaya koyduğu bütün kültür ve medeniyetin özü, özetidir.

Şimdi biz kalkmışız, 700 yılın o kadar gayretlerle, müstesna kafalar ve gönüllerle meydana koyduğu o, **kristalden terkib aynasını,** rastgele, duygusuz kayalara çarpıyor... tuz-buz ediyoruz. Sanki milletimizin başka bir dünyası olacakmış gibi, gökleri ve yerleri gösteren o «billur»un parçalarına bile dönüp bakmıyoruz. Kırıklarını dahi toplamıyoruz. Ettiğimiz hayırsız evlatlığa, yaramaz çocukluğa üzülmüyoruz bile. Hatta aramızdan çıkan bazıları:

— İyi oldu, eski köhne fikir ve duyuşlardan, Osmanlı'dan, mazinin küflü dünyasından ve «ortaçağımsı» inançlardan kurtulduk!!! bile diyebiliyorlar.

Kainatını, dünyasını, yüceler alemini, iman ve huzurunu kaybeden nesillerimize, Yunus Emre'lerden, Mevlana'lardan, Necip Fazıl'lardan bir duygu, bir nefes, bir mısra ile... Yüce Kur'ân'ından ilhamlar, kurtuluşlar yolla Allahım.

«Rüzgâra bir koku ver ki hırkandan,
Geleyim izine doğru arkandan;
Bırakmam tutmuşum artık yakandan,
Medet ey dervişim, Yunus'um medet!»

(28 Mayıs Tercüman)

BİR BAŞKA İNCELİK

Ergün GÖZE

Üstad'ın cenazesinde büyük bir kalabalık vardı. Bazılarına göre Mareşal Çakmak'ın cenazesinden beri pek görülmemiş bir kalabalık. Bence bu cenaze merasiminde kalabalıktan daha mühim bir mana —bu sefer— cenazeye iştirak edenler bakımından vardı.

Öyle ya, profesöründen bakaklına manavına, tüccarından imamına, İzmit'ten geleninden Fatih'teki odasından gelmişine kadar bu büyük kalabalık arı kovanına üşüşür gibi üşüştükleri bu tabutun çevresinde ne arıyorlardı?

Sanatın esrarlı formüllerini mi?
Fildişi kulenin yolunu mu?
Estetiğin prensiplerini mi?
Muharrirliğin «gavamızını» mı?

Şu beyaz sakallı, müheykel zat kollarını değil sadece, gönlünü de sıvamış, tabuta yapışıyor. Şu köşede, saçlarını ilim uğruna ağartmış profesör belki hayatında ilk defa bu kadar hıçkırıyor.

Herkes kalabalığı tahmine çalışıyor. Ve deniyor ki «eğer, merasim geciktirilseydi, Türkiye'nin dört bucağından gelenlerle, kalabalık Fatih Camii avlusundan caddeye kadar taşabilir.»

Evet o kalabalık orada ne arıyordu? Bu merasim, bir sanatkara mı yapılıyordu? Muhakkak ki onun tartışmasız tarafı sanatkarlığı idi aynı zamanda. Fakat sadece bunun için miydi bu heyecan, bu sevgi, bu duygu, bu beraberlik, bu ortaklık?

Bu, Üstad'ın, her şeyini uğruna feda ettiği ulvi duyguya ortaklıktan başka bir şey değildi. Bu öyle bir duygu ki en basit fert ile bir dehayı aynı çizginin noktaları üzerinde buluşturabiliyordu. Bu öyle bir idrak ki, bilinen idrak şekillerinden epeyce başka. Üstad'ın «Reis Bey» isimli piyesini hatırladım şimdi. Reis Bey, coşup uzun bir tirada girişir. Muhatabı «hırsız»dır. Ceplerin nasıl kesilip içinin boşaltılacağından başka br şey bilmeyen bir hırsız. Reis Bey bir an durur ve şüpheyle sorar: «Beni anlıyor musun?... «Anlıyorum» Amma cevabın acayipliğini kendisi de hisseder ki ilave eder: «Anlamadan anlıyorum». İşte onun tabutunun etrafma oğul arısı gibi üşüşenlerin hepsi en azından böyle bir idrak basamağından derece derece yükselerek onu anlayan, seven, sayan kimselerdi. Aynı duygunun ortağı.

Bu bir sanatkarla sanatseverlerin birleşmesi değildi.

Bu onun da üstünde hem çok üstünde bir «BİR»leşme idi.

Bir olma, beraber olma idi.

Zamanın derinliklerinden gelen ve nasıl geldiği de her zaman pek bilinmeyen bir birlik ve beraberlik.

Bir ayrı nasip, bir ayrı tecelli!

Bu farkı tesbit edemeyenler yanılırlar. Bu fark, Mehmet Akif gibi, Necip Fazıl gibi insanlara biçilmiş kaderdir ve dünya planındaki bahtsızlıklara karşı bir ilâhi lütuftur. Bu kadere, bu lütfa ortak olmak için sadece aynı dili konuşmak kafi gelmez. Çünkü dil de bir vasıtadır. Onu da tayin ve tasnif eden istikametidir. Peygamberlerle onları tekzip edenler, çıplak ayaklarına batsın kanatsın diye yola dikenler serpenler de aynı dili konuşmuşlardır.

Acaba aynı dili mi? Dil sadece kelime midir? Dilin de bir gayesi, bir gayeye göre mimari kesbetmesi yok mudur? Muhakkak vardır. Ve fakat. Necip Fazıl'a gösterilen bu derin, bu hazırlıksız, gıllığışsız, kendiliğinden alakanın sebebi sadece onun Türk dilini görülmemiş bir güzellik ve derinlikte işlemiş olduğu için değildir.

Ona gösterilen bu alaka, sevgi ve saygının sebebi bu dili gerçekten emsalsiz bir ustalıkla kullanmış olduğu kadar ve ondan çok fazla «Türk'ün ruh köküne» bağlılığıdır. Hep söylemişimdir. Mevlana Farsça yazsa da Türk şairidir, Nazım Hikmet, hem de TDK uydurukçasından arınmış bir dille yazsa da Türk şairi değildir. Bir prof. yazarın dünkü yazısında yaptığı gibi Nazım Hikmet'i Mehmet Akif'le Necip Fazıl'ın arkasından ortak değerimiz olarak ilana kalkmak, incelik duygusundan mahrumiyettir. Eğer kasıtlı değilse.

Bir «Berat Kandili» arefesinde rahmet-i Hakk'a ve şefaat-i Peygamberi'ye iltica eden Üstad'a ve bütün insanlığa «Berat ya Resullullah» diyelim aziz okuyucularım.

(28 Mayıs Tercüman)

KISAKÜREK İÇİN

Nazlı ILICAK

Necip Fazıl Kısakürek, usta bir şair, büyük bir fikir adamıydı. Onu büyük yapan, sadece kelimeleri yanyana getirişide ve Türkçe'yi işleyişindeki maharet değil, duygularındaki yoğunluk ve düşüncelerindeki derinlikti.

Bizi en çok etkileyen eseri, hayatının bütün devrelerini, zaafları ve tutkularıyla dile getirdiği **Babıali** kitabı olmuştur. Bu kitapta şair, kumar iptilasını, aşkı, onlardan kurtulmak için verdiği çetin mücadeleyi anlatır.

Kısakürek, kendisinden «**Genç Şair**» diye bahseder:

«**Pırıl pırıl cadde... Paris kaynıyor... O «Genç Şair», şehrin kapkara çatıları, esrarlı bacaları ve her an göz kırpan ışıkları ortasında kaybolmuş bir çocuk gibi kimsesiz ve on parasız. Ve «Işık Beldesi» diye anılan Paris'te, hiçbir yerden, hiçbir ümit kıvılcımı göstermez bir karanlıkta...**

Gözleri kaldırımlarda, «**Kaldırımlar**» şiirini içinde biriktire biriktire, saatlerce, yayan oteline gitti. **Odasına çıktı, aynanın karşısına geçti, uçları simsiyah tırnaklarıyla, yanaklarını kanatırcasına tarayarak ağlamaya başladı.**

— **Allah'ım, beni kendi kendimden kurtar!..**»

Kısakürek, devamlı bir arayış içindedir. Anadolu'ya gider. Ama yüreğindeki acı dinmez:

«**Genç Şair, Anadolu'yu bulacağına, kaybettiği Ceyhan'da öyle manevi bir göğüs darlığına düştü ki, İstanbul'a naklini istedi.**»

Kumar bir türlü yakasını bırakmaz. Nihayet aynaya her bakışta, suratına tükürmek için saçlarını sıfır numarayla tıraş ettirir. «**Genç Şair, düşünmemiştir ki, saç, tohumundan iptal edilmedikçe, yine çıkar, yine büyür, bu illetse, aç bırakıldığı kadar, iştahı ve hıncı artarak, tepesine gülünç bir tıkaç oturtulmuş yanardağ gibi patlar, lavlarını kusar.**»

Necip Fazıl, «Babıali» kitabında, kendisini yabancı biriymiş gibi dışardan seyrediyor, zaaflarını, tutkularını büyük bir samimiyetle ifade ediyor. İşte ilk aşkı... Nokta Nokta:

«**Bankada fiş imzalarken, bir toplama yaparken, kendisiyle konuşanları dinler gibi dururken, hep onu düşünüyor. (Nokta Nokta)yı...**

En şiddetli bir şehir gibi, en kısa zamanda bu ne tesirdir böyle!.. Hali, masallarda dünya güzelini görür görmez tutuluveren, arkası üstü düşüp bayılan, yatağa düşen şehzadeninkinden daha romantik, daha iptidai, daha gülünç... Artık (Nokta Nokta), «Genç Şair»de dinmez bir diş ağrısı, silinmez bir sabit fikir.

Artık o, boyuna kaçan bir hayal, «Genç Şair»se, «kaldırımlarda geceyi kovalayıcı mizacıyla» et ve kemikten bir kalıp.»

«Ondan bir temas gibi, rüzgar beni bürür de
Tutmak, tutmak isterim, onu koynuma alıp,
Bir türlü yetişemem fecre kadar yürür de,
Heyhat, o bir ince ruh, bense etten bir kalıp»

Kısakürek, inanç ve idealiyle olduğu kadar, tutkularıyla insanı insan yapan çelişkili ve çapraşık duygularıyla da büyük bir şairdi. Sadece belirli bir fikre hizmet eden şiirleriyle değil, gönle hitap eden emsalsiz mısralarıyla, herkesin kalbinde yaşayacaktır.

Kendisine Allah'tan rahmet dilerken, «Su» üzerine yazdığı ve yalnız bizde bulunan bazı mısralarını, sütunlarımıza alıyoruz:

**«Şu, şekil üstün ruh, kalıplarda gizlenen;
Yerde kire batınca, bulutta temizlenen.»**

**«Su, kesiksiz hareket, zikir, âhenk, şırıltı,
Akmayan kokar diye, âhenkli bir mırıltı.»**

.....

**«İnsanlar habersizken yolların verâsından
Gökle toprak arası, şu şaşmaz mecrasından.»**

**«Kâinatta ne varsa suda yaşadı önce;
Üstümüzden su geçer, doğunca ve ölünce.»**

(28 Mayıs Tercüman)

TEK

Tarık BUĞRA

Necip Fazıl Kısakürek vefat etti. Toprağa verildi. Bütün ömrünce ölümü düşünmüştü. Ölümü tattı. Şimdi o bütün insanların gideceği ve hiç bir canlının bilmediği yerdedir. Necip Fazıl Kısakürek bütün ölenlerle eşitleşti: Baki olan Allah'dır.

Necip Fazıl Kısakürek, tek yaratılan ender insanlardan biriydi; mizacıyla ve bu mizacın yönettiği yaşayışıyla tek'ti: Bir zaman kesiti içerisinde ibrlikte yaşadığı milyonlarca ve milyaonlarca insanla benzerliği, iltisakı, paralelliği yoktu; ender rastlanan tek mizaçlardan biriydi.

Bu mizaç tekliği has sanatçının, bir başka deyişle, gerçek şair'in yanıltmaz ve en sağlam belirtisidir; Necip Fazıl Kısakürek, has bir sanatçı, gerçek bir şairdi:

Mizaç öldü, şair, Türk Edebiyatı ve Türkçe yaşadıkça yaşayacaktır; tek olarak yaşayacaktır.

Edebiyat tarihlerinin yüzyılları içinde, her yüzyıla pek azı düşen doruklar vardır; Necip Fazıl Kısakürek'in, Türk Edebiyat Tarihi'nde bunlardan biri olduğuna ve yayvanlarından biri olmadığına inanıyorum.

Necip Fazıl Kısakürek'i çeşitli ortam ve durumlarda, biri öteki ile ilgisiz ilişkilerde gördüm; ama hepsinde de, şaşırtıcı potansiyelini; şiirinin dışında hakim olamadığı ve hakim olunamaz enerjisini gördüm; ona ekstremler arasında seksek oynatan enerjçisini gördüm.

Bu fren ve kontrol tanımaz enerji, sanatının hem sebebi sayılacak kadar kuvveti olmuş, hem de zaaflarını hazırlamıştır; şiirinin kuvveti bu enerji, piyes ve hikayelerinin zaafı gene bu enerjidir; bana öyle gelir.

Çünkü —tekrarlarım— gerçek şiiri şiir yapan disiplinin ancak kontrol altına alabileceği bu potansiyel, bu enerji, piyes ve hikayelerinde bir çağrışımlar deha-

sı, çağrışımlar seli olup çıkıyor, her kelime cümleler, paragraflar getiriyordu.

Ve, gene bu enerjinin atılganlığı yüzünden, Necip Fazıl Kısakürek, başını çevirip geriye bakmak, ayıklamak imkanı bulamıyordu.

Bu potansiyel, bu enerji taşkını, **Bir Adam Yaratmak, Tohum ve Reis Bey** gibi piyeslerinde ona ihanet etmiştir. Okundukları zaman kafa ve gönül besteleyen bu eserleri çelmelemiştir Tıpkı onun zamanlarını ve imkanlarını çelmelediği gibi.

Söyleyecek çok şeyi olan ender yaratılışların dramıdır bu ve dram için çarpıcı örnekler vardır; Abdülhak Hamid de bunlardan biridir.

Belki erken —ve zamansız— konuşuyorum; ama Necip Fazıl'ın da, daha başka birkaç büyük değerimiz gibi, mitleştirilmemesi için, yani şiirinin de öldürülmemesi için, bir araştırma, bir anlama, benimseme ve beslenme pınarı olarak yaşaması için söylenmesi gerektir sandığım şeyleri söylemeye çalışıyorum.

Ve, tekrarlamak ihtiyacını duyuyorum:

Necip Fazıl Kısakürek, Türk şiiri'nin, Türkçe ile şiir söyleyebilmenin, minnet duymamız ve daima rahmetle anmamız gereken doruklarından biridir. Şair Necip Fazıl Kısakürek, Türkçe yaşadıkça parıl parıl yaşayacak, gönül zenginleştirecek, bize ayna tutacaktır; bize bizi bulduracaktır. Bizi Yunus Emre'nin, yücelten, arındıran Çile'sine götürecektir

(29 Mayıs)

NECİP FAZIL'A LAYIK OLMAK

Kaderin, pişmanlığın, ayrılığın aklın ve duygunun harman olduğu bir ruhi atmosfer içinde, lezzetine doyulmaz mısralarının «öfkeyi sünger gibi emmiş» fikir yüklü cümlelerinin; kitapları, konuşmaları ve sohbetlerinin; bir yandan da derin bir sızıyla içten içe zonklayan ölümünün ihsas ettiği düşünce kaosunun sağanağı altındayım. «Müslüman'ın ölüm karşısındaki tavrı rahattır. İnanmışsan ölümü trajedya haline sokmazsın» diyen iki sade cümlesiyle, kardeş ölümünün dağladığı yüreğimizdeki ağırlığı kaldırıveren, bizi yeniden günışığına çıkaran ve aklımızın erdiğinden beri şiir, fıkra, makale, tiyatro, dini yazılar, nükteler, derin olduğu kadar da bereketli bir kaynaktan alarak benzersiz bir şekil mükemmeliyetiyle avuç avuç dağıttığı, adeta bezlettiği manevi gıda ile beslenen ruhumuzun bugünkü halini tasvire yine ancak o muktedir olabilirdi.

O, Türk fikir hayatına bir infilak gibi geldi, hep öyle yaşadı, öyle öldü. Hayal ettiği cemiyetin insanını yetiştirmek için serptiği fikir tohumlarından, sahip oldumızı aldık. Bu pay, müsbet ve menf örneklerimizin hiçbirinde muvazaa tıynetinde olmadı. Onu ya ölesiyle sevdik ve yaklaştık, ya öfkelendik ve uzaklaştık. Liyakatleri hamakat derecesinde olanlarımızsa, Necip Fazıl gerçeği önünde şaşkın, tenis maçı seyircisi gibi bazen birimizin, bazen öbürümüzün ağzına bakakaldı.

Herhalde yoğun bir kederle, «Mücerret içtimai hitaplardan ayrı ayrı nefs payları çıkarmanın yüce hassasiyetine çoktandır uzak yaşıyor» dediği toplumumuzun içinden fışkıracak, «başı iki elinin arasındaki genç adam» kadar onun ruhunu taziz edecek başka bir «zuhur» tasavvur edemiyorum. Aklı ve kalbiyle «nar-ı beyza» halinde ortaya çıkıp cemiyetimizin meselelerini kucaklayacak böyle bir örnektir ki Necip Fazıl'ın «hafakan»larla yüklü ruhunu huzura kavuşturabilir. Ve Türk münevveri ancak bu oluşla,

«Ustada kalırsa bu öksüz yapı,
Onu sürdürmeyen çırak utansın!»

inkisarının vebalinden kurtulabilir.

Gültekin TARI (30 Mayıs Tercüman)

ONA «PRENS» DİYE HİTAP EDERDİK

Şevket RADO

Üstad Necip Fazıl'ın daha çok gençlik devrini biliyorum. 1935-36 yıllarında Ankara'da Akşam gazetesinin muharrirliğini yaptığım sırada onunla beraberdik. Meşhur «Ağaç» mecmuasını çıkarmıştık. Bu sırada Sıhhiye Bakanlığı'nın arkasındaki bir apartmanın dairesinde 6 ay birlikte oturduk. Unutulmaz hatıralarımızla dolu bir 6 ay idi bu.

O zaman Necip 30-31 yaşlarındaydı. Bizim arkadaşlık ettiğimiz kendisinin piyesler yazdığı devirdeki haliyle Necip Fazıl, kendisinden başka kimseye benzemeyen, muhakkak ki, normalin üstünde, kaşı gözü oynarken alnında zeka şimşekleri çakan pırıltılı bir adamdı. Kurduğu hayaller, yaptığı teşbihler, mukayeseleri buluşları, ölçüleri şaşırtıcı idi. Kendisinin her bakımdan üstün bir adam olduğuna inanır ve bunu söylemekten de çekinmezdi.

Asalete çok meraklıydı. Kısakürek ailesinin Maraş'ta köklü bir hanedan olduğunu, Avrupa ölçülerine göre kenisinin, «**Prens**» sayılması gerektiğini iddia ederdi. Bizler de onun çok hoşuna gittiğini bildiğimiz için kendisine «**Prens**» diye hitap ederdik. Asil bir adam gibi, ata binmesi ve çizmeleri ile öğünürdü. Beraber olduğumuz zaman kendisini bir kitap veya mecmua okurken görmedim. Fakat, bazı bahisleri nasıl olur da bu kadar derinlemesine bilir... şaşardım. Gördüğünü kapma ve duyduğunu kullanma kabiliyeti harikuladeydi. Daima para sıkıntısı çekerdi. Fakat eline para geçer geçmez de derhal harcar. Yeniden para aramaya koyulurdu. Kendisinin büyük bir bankacı olduğunu iddia etmesine rağmen hesabını bilmezdi.

Kendisinin beğendiği her şey Necip için bir harika idi. Hem de kendi tabiri ile (Haaaaarikaaaaa) idi. Olağanüstü her güzellik onu çılgına çevirirdi. Ankara'da bir kış gecesi evimizde salamandıramızın etrafında oturmuş ateşi seyrediyorduk. Bir ara salamandıra söner gibi oldu ve bana:

«**Şevket şunu biraz karıştır.**» dedi.

Etrafıma bakındım ve:

«**Maşa yok ki**» dedim.

«**İşte şurada uzun bir klişe var, onunla karıştır**» dedi tekrar.

Klişe, Ertuğrul Muhsin'in boy klişesiydi.

Salamandıranın kapağını açtım. Klişeyi sokup ateşi karıştırır karıştırmaz klişe alev aldı. Yeşil, mavi, kırmızı, sarı renkler öyle harikulade yanmaya başladı ki, yerinden fırlayıp odanın elektriğini söndürdü:

«**Bu şehrahyin devam etsin, yakalım bütün klişeleri...**

dedi. Öyle de yaptık. Fakat, o geceden sonra Ağaç mecmuası klişe bakımından çok sıkıntılı günler yaşadı.

Normal çok üstünde bir adamdı Necip. Zaman zaman deliliğe varan çılgınca davranışları olmuştur. Ama hiç şüphe yok ki, o büyük şairdir. Türk şiir semasının daima parlayan bir yıldızı olarak kalacak büyük bir şair hem de...

(30 Mayıs Tercüman)

BİR ŞAİR ÖLDÜ

Mehmet KEMAL

Necip Fazıl Kısakürek öldü. Politik çizginin ister sağında olsun, ister solunda olsun, ölen bir şairdir. Necip Fazıl'ın siyasal inanışlarını, dinsel amaçlarını, güncel davranışlarını onaylamayabiliriz, ancak büyük bir şair olduğunu kimse yadsıyamaz. Büyük bir şaire ölümünde gereken saygı, kendi genç şairliğine uygun kişiler ortamında yaşamadığı için gösterilemedi. Saygı gösterenlerse, onun şiirlerinden tat alamayanlar, yanlış yorumlayanlar ve siyasal, toplumsal inancına bağlananlardır.

Necip Fazıl'ın dinsel, kuramsal, ahlaksal dillenmiş kusurları olabilir. Bunları ileri sürebilirsiniz ama, ya şiirleri? Ya Türk diline olan emeği ve hizmeti? Bunlar kolay-kolay göz ve kulak ardı edilemez. Şiir alanına ilk adımını attığında yaşıtları arasında önde geliyordu. Kaldırımlar şairi, «**Kaldırımlar**»ı yazdığında bohem kişiliği ile tanımıştı. Fakat bohem olamadı. Gençlik arkadaşı Fikret Adil, bohem olamadığını onaylar.

Fikret Adil anlatır. Bir gün görmüş, »Nereye çıkıyorsunuz?»

«Tokatlı'nın arka salonuna.»

«Bu akşam para yok, sende var mı?»

Necip, bir an düşünüyor, «Durun» diyor. «Şimdi on lira bulacağım.»

Gidiyor, on dakika sonra geliyor. «İşte» diyor on lirayı gösteriyor. Sonra ekliyor: «Hayat dergisine bir şiir sattım.»

Peyami Safa soruyor:

«Hangi şiiri?»

Necip Fazıl susuyor, Peyami Safa direniyor:

«Cumhuriyet'in edebiyat sayfası için verdiğin şiiri mi?»

Gerçekten o şiiri ikinci kez satıyor.

Hangi genç şairin bohemlik yıllarında benzer şeyler yoktur? Gençlik ve bohemlik arkadaşları bir Necip Fazıl'ı bağışlamamışlardır. Kumar, at yarışı olur, dört köşe bir masanın üstünde kağıt oyunları olur. Hangi şairin yaşamında yoktur? Necip Fazıl için bu da genel affın kapsamına girmemiştir.

Kalemiyle koruduğu siyasiler, bundan vazgeçtiğinde, siyasal cinayetlere bulaştırarak öç almak istemişlerdir. İnanmak, inanmaya davranmak, oynamak, dergi çıkarmak, dergi batırmak, tarikatçılık etmek, sanırım, Necip Fazıl için şiir dışı bir ağırlık olmuştur.

Tanışmışlığımız birkaç görüşmeyi geçmez. Kişiliğini sevecek kadar tanımadım. Ama şiirlerini her zaman beğendim ve sevdim. Çetrefil usluplu düzyazıları, sahnelenmiş oyunları, köşe yazıları için bir şey söyleyemeyeceğim. Şiirleri edebiyatımızın büyük akarsularından biriydi. Sadece bunları yazmış olmak bile bir şair olmaya yeterdi.

Karşıtı olan bir şairi sevmezmiş, kıskanırmış. Hangi şair ötekini sever? Hangi şair ötekini kıskanmaz? «Ben iktidara gelirsem seni asarım.» Öteki, «Ben gelirsem seni keserim» dermiş. Bir şairane afidir, denir de, denmez de... Hangi şair ötekini kesmiş, hangi şair ötekini asmıştır?

Ne hasta bekler sabahı
Ne de genç ölüyü mezar
Ne de şeytan bir günahı
Seni beklediğim kadar

İnanç ve inanış şiirleri içeriğini değiştirdiğiniz zaman her inanışın ve inancın simgesi olabilirdi. Herkesi aynı nanışa yö.neltmek gibi zorbalık olamaz. Böyle bir zorbalığı aklı başında kimse benimsemez.

Şaraptan keskindi dudağında kan
Şebnemden şeffaftı şakağında ter
Ne kan içti, ne baş yedi bu meydan
Bu meydanda sen de kendini göster.

Tanrısı ile kulu arasına girilmez. Bütün pürüzlerini, unutulan yaramaz çocuk oyuncakları gibi dünyada bırakarak bir şair öldü. Dilimizin bir büyük ustasının ardından saygıyla eğilmek, dilimize seviyorsak, borcumuzdur.

(2 Haziran 83 Cumhuriyet)

ÖLÜM, SONSUZLUK NECİP FAZIL KISAKÜREK

Edebiyat dizgideyken ölüm haberini öğrendik.
Büyük deprem.
Güneşin çevresinde dönen yeryüzünün bir an hareketsiz kalışı gibi.
Ve, aslında, her ölüm haberi, sizden bir parçayı alıp götürüyor.
Ulu Tanrı'dan bağışlanma ve rahmet diliyoruz.
Ölüm bir kezdir; din ebedidir. **Edebiyat**

BİR DAHİYİ KAYBETTİK

Ahmet KABAKLI

Üstad'la son görüşmemizde, bilhassa şu düşünce üzerinde ısrarla duran bir konuşma yapmıştı. (Son görüşmemiz bundan bir ay önce idi. Ne yazık ki, bant bozuk çıktı ve bu konuşma, onun ağzından nakledilemedi). Ana fikir olarak şunu söylüyordu:

«Ben bir bütünüm ve ben cemiyetimizi bütün tarihi, hali, ıstırapları, sezişler,i imanı, duyguları ile aksettiren billurdan bir büyük göl olmaya çalışıyorum. Benim eserlerim çeşit çeşittir. Fakat hepsi aynı Allah davasını söylemişlerdir. Piyeslerim vardır, romanlarım vardır, şiirlerim malum, tarihi eserlerim vardır, kahramanları, yazmışımdır, fıkralarım vardır.. Fakat bütün bunlar, pürüzsüz bir bütünlük içerisinde beni aksettirirler. Bunlardan hiçbirine hor bakılmasına ve okunmadan geçilmesine gönlüm razı olamaz. Hepsine aynı benliğimi, aynı heyecanımı, aynı duygu sıcaklığımı ve sanat gücümü koymuşumdur.»

Üstad'ın kendisini anlatan bu görüşüne, ancak bütün eserlerini okuduktan sonra ben de katılmış bulunuyorum. Necip Fazıl'ın, bütün mısraları gibi, bütün satırları da, bir tanesi ihmal edilmeyecek değerde san'at ve tefekkürümüzün büyük eserleri, parçaları, mozayıklarıdır.

Şairliği hakkında fikrimi sorarsanız, büyük Allah inancında, manevi özvatanı arayışta, metafizik ürperişlerde, varlık, yokluk, ölüm, insan ululuğu, basitliği ve Peygamber'in nurlu izi konularında Necip Fazıl, 700 yıl mesafeden Yunus Emre'yi takip etmektedir. Büyük kültürümüz hiçbir fasıla vermeden Yunus Emre

ile Necip Fazıl'ı Türkiye'nin ve tasavvuf inancının güzellik ve yüceliğinde birleştirmiştir. Teşbihlerinde ve Türkçe'yi kullanışta insan gücünün üstünde mısralar ortaya koymuş bir dahiyi kaybetmiş olduğumuzdan kimsenin şüphesi olmasın.

(Tercüman)

ÜSTAD FEVKALADE MÜSTESNA BİR İNSANDI

Prof. Dr. Süleyman YALÇIN

Üstad hakkında üç ayrı açıdan değerlendirme yapmak istiyorum. Birincisi, 35 seneyi aşan bir beraberlik ve dostluğun manası. İkincisi, yakın bir hekimi olmanın değerlendirmesi. Üçüncüsü de bir Yürk aydını olarak gözümdeki Necip Fazıl...

Üstadın bir yakın dostu olarak, dünyamdan en değerli saydığım bir varlığın kopup gitmesinin acısı ile karşı karşıya ve başbaşayım.

Hekimi olarak fevkalade müstesna bir insan yapısının karşısında olduğumu zannediyorum. Gerçekten de öyle. Asırlar içinde nadir görülen bir dehanın fizik bünyesini yakından tanıyorum. Öyle ki, entellektüel yapısı yanında bedeninin anatomik ve fizyolojik çalışması ile fevkalade müstesna bir insan karşısında olduğumu her zaman olduğu gibi şimdi bile hissediyorum. 35 seneye yaklaşan şeker hastalığına rağmen daha üç-dört sene öncesine kadar gözlüksüz okuyup-yazabilen en ince teferruatı dahi net ve yazılı olarak hatırlayabilen bir hafıza ve bitip-tükenmeyen bir çalışma ile eserler verme kabiliyeti bir hekim olarak beni her zaman şaşırtmıştır.

Bir Türk aydını olarak, milletimin Necip Fazıl gibi bir dehaya sahip olmasıyla iftihar ediyorum. Göğsüm kabarıyor. Türk'ün tarih akışı içinde onun gerçek ruh kökünü tesbit eden ve nesiller boyu bu gerçeği çok güzel ifadelerle, erişilmez eserlerle dile getiren bir Necip Fazıl zannederim, tarih içindeki bir Shakespeare, bir Goethe veya doğru tabiriyle bir Imamı Gazali gibi kayıp giden ama, ismi ve tesiri asırlar boyu devam eden müstesna şahsiyeti önünde hürmetle ve rahmetle eğilinecek kişiliğin sahibidir.

(Tercüman)

AKSİYON ADAM

İnanç sisteminin sağlamlığı ve bütünlüğü, sıradan bir şairi yüceltebilir. Aksi de mümkündür. Duygular dünyasının zenginliğine rağmen düşünce yapısı bölük pörçük, inanç sistemi çürük nice şairlerin sıradan bile sayılmadığı çok görülmüştür.

Sanat adamı her şeyden önce, bir dengenin insanıdır. Duygular dünyasını, düşünce yapısı ve inanç sistemi ile bir dengede tutabilen sanat adamı, iç ve dış gerçeklerin düğümünü kolayca çözebilir. Bu, bir şair için şiirin akacağı vadiyi bulması demektir. Rahmetli Necip Fazıl Kısakürek, ayrıca son 200 yılımızın, özellikle Cumhuriyet'ten sonraki Türk şiirinin Ahmet Haşim - Yahya Kemal zirvelerinde ölçülebilecek bir büyük şairdir. Onun karşısında olanların en çok onun etkisinden bunaldıkları ve başka bir çare bulamayınca da O'na sataşmaya yeltendikleri garip bir gerçektir. Necip Fazıl Kısakürek'in ulaştığı nokta, tabii gıpta ile birlikte

kıskanışları da yoğunlaştıracaktı. Ayrıca bir inkar devrinin baskısına karşı çıkışı, yani, sanat adamlığının hareket adamlığı haline dönüşmesi de, o yoğunlaşmayı katılaştırdı. Necip Fazıl'ı düşünürken Ahmet Haşim ve Yahya Kemal zirvelerinden ayrı bir doruğu, bu yoğunlaşmalar içinde ve sebepsiz sislerden arındırarak düşünmek daha doğru olur sanıyorum. Allah rahmetini esirgemesin.

Tercüman (Necati SEPETÇİOĞLU)

ESERLERİYLE YAŞAYACAK

Çok cepheli, değerli ve yeri kolay kolay doldurulamayacak bir üstadı, Necip Fazıl Kısakürek'i kaybettik. Şairdi, hatipti, Tiyatro, fıkra, makale yazarıydı. Hikayeciydi, romancıydı, tarihçiydi, münekkitti. İnceleme, monografi veya biyografi ustasıydı. Filozoftu, mütefekkirdi. Topyekun san'atkârdı. Büyük Doğu'cuydu. Ama bence hepsinden önce şairdi, hepsinden sonra da şair. Hem de halis bir şair. Ama her sahada derin ve çarpıcıydı.

Kırılmayı eğilmeye tercih eden, tavizi semtine uğratmayan, inancının doruğunda, **Ben, Ben, Ben** demiş; kendisine inanan büyük bir çoğunluğa da, **Sen, Sen, Sen** dedirtebilmiştir. **Rüzgara bir koku ver de hırkandan/ Geleyim izine doğru arkandan/ Bırakmam tutmuşum artık yakandan/ Medet ey şairim Yunus'um medet!** demesini de bilen Üstad şimdi Yunus Emre ile buluştu. Aynı zamanda **nurdan bir şehir gibi ruhunu seyrediyor.**

Sık sık ezbere tekrar ettiğimiz mısraları yanında, **Tanrıkulu'ndan dinlediklerini, Halkadan Pırıltılarını** unutmak ne mümkün? Kendi tabiriyle **İdeolocya örgüsü**, tam manasıyla bir Türk-İslam senteziydi. En son şiirinde, **Yokluk, sen de yoksun, bir var bir yoksun!** demiş. Onun maddi yokluğu bizim büyük üzüntümüz. Fakat, bıraktığı eserler tek tesellimizdir. O halde kendisine seslenelim: Ey büyük Üstad, eserlerinle hep varsın, varsın, varsın... Hep var olacaksın!..

Gülten SAMANOĞLU (Tercüman)

HER ŞİİRİNDE KORKUNÇ BİR «TECRİD» VARDI

İnsanı diğer canlılardan ayıran tek ve büyük mümeyyiz vasıf **«Mücerred düşünce»** yani **«tecrid kabiliyeti»**dir. Hayvanlar, hatta nebatlar bile, aralarında belli bir **«Dil»** ile haberleşirler. Kedinin miyavlamasından aslanın kükremesine ve nebatların renk renk çiçek açmalarına kadar çeşitli canlıların birbirinden farklı **«lisan»**ları vardır. Ama yalnız insandır ki, duygu ve düşüncelerini, çeşitli hadiseleri ve eşyayı onları basitçe tarif etmenin ötesinde, müşahhas'lıktan kurtulmuş birtakım **«sembol»**lerle ifade eder.

Zeka, mücerred düşünce kabiliyeti, tecrid melekesi ile paraleldir. Ne kadar müşahhas'dan kurtulabiliyorsak ne kadar çevremizi mücerred sembollerle idrak ve ifade edebiliyorsak o kadar zekiyizdir.

Necip Fazıl Kısakürek, tecrid kabiliyeti bakımından emsaline dünya durdukça pek de rastlanılması mümkün olmayacak seviyede bir dahi idi. **«İnsanlar bilmediğini bildiğine kıyas edebilse, biliyorum kelimesi ortadan kalkardı. Biz de bilmemenin biliyorum zannı içersinde gerisindeyiz»** diyen Necip Fazıl'ın her şiirinde, hayır; sadece her şiirinde değil, pek basit ihtiyaçlarını bile dile getiren her konuşmasında, korkunç bir tecrid, dehşetli bir sembolizasyon hemen dikkati çekerdi.

«Sanki burnum değdi burnuna yok'un
Kustum öz ağzımdan kafatasımı»

diyebilecek artık hangi zeka, hangi «kelam üstadı» vardır ki? Bugün ne o Türkçe kaldı ne de onu böylesine kullanacak kimse. Gelin hep beraber derdimize yanalım:

«Eyvah ne yer ne yar kaldı
Gönlüm dolu ah ü zar kaldı...»

Prof. Dr. Ayhan SONGAR (Tercüman)

O, YÜCE ŞAİRLERİMİZİN KUMAŞINDAN YARATILMIŞTI

Zaman, üstadın büyüklüğünü ve değerini daha iyi anlamamıza yardım edecektir.

Necip Fazıl Bey, dehasına inandığım büyük mütefekkir ve şairlerimizdendir. Ben, onu piyasayı işgal eden ıvır zıvır isimlerle mukayese etmeyi abes bulurum. O, Türk-İslam medeniyeti içinde parlayan Fuzuli, Süleyman Çelebi ve Yunus Emre gibi yüce şairlerin kumaşından yaratılmıştı. O, şanlı Peygamber'e hizmet etmeyi şeref bilir ve bu hizmetle öğünürdü.

Zaman, Necip Fazıl Bey'in büyüklüğünü ve değerini daha iyi anlamamıza yardım edecektir.

«İslam, insanın ölmezliğine inanmaktır» diyen üstada ebedi hayatında saadetler dilerim.

Seyyid ARVASİ (Tercüman)

MÜRŞİD VE MÜRİD

Muzaffer DOĞAN

Üstad Necip Fazıl Kısakürek'in:

«Tam otuz yıl saatim işlemiş, ben durmuşum;
Gökyüzünden habersiz, uçurtma uçurmuşum.»

dediği sene, 1934'ü gösterir. Bu tarih, Üstad'ın «Efendim, irşad edicim, can kurtarıcım» diye vasıflandırdığı Efendi Hazretlerini tanıdığı senedir. Necip Fazıl bu tanışmayı, bağlanışını, o büyük Zat'ın tesirlerini, büyüklüğünü kendine has cezbedici üslubuyla derinliğine «O ve Ben», «Babıâli» ve «Son Devrim Din Mazlumları» isimli eserinde anlatır.

Necip Fazıl daha mürşidini tanımadan bile uzaktan uzağa tasavvufi bir duyarlılığa sahiptir. Gerçi bu duyarlılık, sırlarını henüz bilmediği, derinliğe vakıf olmadığı bir şeydir ama, vardır.

20 yaşının eşiğinde, Darülfünun'da talebedir. «Derin irfan sahibi« diye andığı yaşlı bir edebiyat öğretmeni vardır. İbrahim Aşki Bey... «Bana bilmeden, isteklisi olduğum dünyadan, belki derme çatma, fakat ilk adresleri verdi» dediği insan... Necip Fazıl, İbrahim Aşki Bey'in verdiği, Sarı Abdullah Efendinin Semerât-ül-Fuad (Gönül verimleri) isimli meşhur eseriyle «Divan-ı Nakşi» diye bir manzum bir eseri okur... Bahriye Mektebinin bahçesinde, koltuğunda bu kitaplarla gezer, rıhtım boyunda, dalgalara karşı, okuduklarını düşünür... Darağacına çekilen Mansur'un menkıbesi, taç ve tahtını yele veren İbrahim Edhem'in macerası ve dünyayı bütün nakışlarıyla perde üzerindeki gölgelere benzetn Naksi şair, O'nun ruhunu «akşam ıssızlığına» çevirir.

Bahriye Mektebinde «baş meselesi» Allah'tır...

Bir taraftan Şeyh Galib ve Fuzuli Divanlarını okur. Zaten çocukluk yıllarında hastalık derecesine vardırdığı bir okuma merakı vardır. Diğer taraftan sabit fikirler, kurcalayışlar, tırmalayışlarda o yıllarda kafasına musallat olur. Öyle ki «ruhunu nokta nokta sokmuş akrep»tir sanki bu sabit fikirler Bu fikirlerin acısı «ateşte, cımbızda yoktur».

Paristen dönüşünde yazar «Yunus Emre» isimli şiirini (1926)

«Rüzgara bir koku ver ki hırkandan;
Geleyim, izine doğru arkandan;
Bırakmam, tutmuşum artık yakandan,
Medet eydervişim, Yunus'um medet...

dörtlüğü, Yunus Emre'ye olan sevgisini dile getirdiği kadar, belki de ondan daha çok, bir «mürşid arama» ihtiyacını ortaya koyar. Daha sonra (1930) da «Mansur» isimli şiirini yazıyor. Henüz Mürşidi Abdülhakim Arvasi Hazretlerini tanımamıştır.

O, o yıllarda, kendi tabiriyle «malum'lardan çok meşhul'lerin meczubudur».

1934 yılında bir gün, oturduğu Beylerbeyi'ne giden vapurda Efendi Hz. lerinin müritlerinden birisiyle karşılaşır. O zat Necip Fazıl'a, Efendi Hz.lerinin Beyoğlu'nda Ağacamiinde Cuma günleri ders verdiğini duyurur. Şu öğüdü vermekten de geri kalmaz. «—Orada dinleyecekleriniz halk için, nâs için söylenen sözler... Siz o sözlerin içine girmeye ve ötesindeki hikmete ulaşmaya bakın!...

Gider birkaç cuma sonra, Beyoğlu Ağacamiine... Yanında da ressam arkadaşı Abidin Dino.

Cuma... Efendi Hz.lerini dinliyorlar. Namazlardan sonra yanına yaklaşıp elini öpmek istiyorlar. Efendi Hz.leri bir müddet onlara baktıktan sonra şöyle diyorlar:

«— Biz Eyüp Sultan'da oturuyoruz. Ne zaman isterseniz buyurun»

Artık Üstad sıklaştırır Efendi Hz.lerine gidiş gelişlerini. Efendi Hz.leri sorar Üstad'a: «—Siz tasavvuftan bir şeyler biliyor musunuz? Okuduğunuz kitap filan oldu mu?» Bahriye Mektebinde okuduklarını söyler. Efendi Hz.lerinin cevabı: «—Bu iş kitapla olmaz. Akılla da varılmaz... Hiç yemeğin lezzeti çatal bıçakla aranıp bulunabilir mi?»

Necip Fazıl'ın dünyası alt-üst olmuştur artık. Bu hali «Çile» şiirinde şöyle dile getirir:

«Ve uçtu tepemden birdenbire dam;
Gök devrildi, kunde üstüne künde...

«Sanki burnum, değdi burnuna yok'un,
Kustum, öz ağzımdan kafatasımı.»

«Tanrı Kulundan Dinlediklerim» isimli eserinin «Onu Nasıl Tanıdım» isimli ilk yazısında şöyle der: «Dinmek bilmez bir ağrı çeken diş... Ne kibrit çöpünden imdat, ne berber kerpeteni, ne karanfil yağı, ne de eczacı güllacından... İşte böyle; bir zamanlar beynim «mutlak hakikat» acılarına yataklık etti... Ağrıyan akıl dişimdi.»

1937-38 temsil yılında Şehir Tiyatrosu'nda oynanan «Bir Adam Yaratmak» piyesine yakınlarından çoğunu gönderdiğini görüyoruz Efendi Hz.lerinin. Daha sonra 1939'da «Çile»yi yazar Necip Fazıl. Efendi Hz.lerine okur şiirini. Bazı yerleri düzeltilir.

Artık Üstad yeni bir iklimin eşiğindedir. Med ve cezir olayını yaşayar «Çile»-den takip edebiliriz:

«Bir kanlı şafakta bana çil horoz,
Yepyeni bir dünya etti hediye»
«Hediye edilen dünya» bütün bir kuruluş ve kurtuluştur.
«Otursun yerine bende her şekil;
Vatanım, sevgilim, dostum ve hocam!...

«Atomlarda cümbüş, donanma, şenlik;
Ve çevre çevre nur, çevre çevre nur,
İçiçe mimari, içiçe benlik;!
Bildim seni ey Rab, bilinmez meşhur!»

Artık «gökte saman yolu», «dipsizlik gölünde inciler» onundur. «Yirminci Asır Nöbetçisi»ne teslim olmuştur artık O «Nöbetçi», «Sonsuza vardıracaktır» O'nu...

Üstad, Efendi Hz.lerine sorar «—İmam-ı Gazali'nin buhranı mı büyüktü, benimki mi?» Tek kelimelik cevap: «—Senin ki!...» Başka bir gün de Efendi Hz.leri Üstad'a buyurdular: «—Sen hasta olma!...»

Bankada çalışmasına mani olmadılar. O'nun at merakını da, bir kağıda şu Hadisi yazarak teşvik ettiler: «Hayır, atların alınlarına işlenmiştir.»

1943'de Mürşidinin huzurunda evlenir Üstad.

Mürşidi ona bir gün şöyle der: «—Sende iki şey ifrat halinde: Zekâ ve muhabbet. Muhabbet inip çıkar, fakat zekâ sabittir... Ona çare yok.» Bir başka gün de şöyle diyorlar: «—Keşke bu kadar zeki olmasaydın.» Ve: «—Sen şehid olursun.»

Üstad'ın «Abdülhamid Han» tetkiki Efendi Hz.lerinin teşvikiyle...

Büyük Mürşid, Ankara'da 27 Kasım 1943 Cumartesi günü, sabaha karşı vefat ediyorlar. Vefat anında Ankara ve çevresinde bir zelzele. Ankara civarında Bağlum isimli köye defnediliyorlar.

1943'den 1983'e tam 40 yıl... Büyük Mürşid'in vefatından 40 yıl sonra Müridi de fâni âlemden baki âleme yürdü. Büyük Mürşid 40 yıl sonra Müridini yanına çekti...

Üstad'ın «vasiyet»inde bulunan: «Beni İslami usullerin en incelerine riayetle gömünüz.» arzusu, olduğu gibi yerine getirilmiştir. Üstad'ın ruh-u şerifi ebediyyete intikal eder etmez, haber alan Seyyidler, Efendi Hz.lerinin bağlıları harekete geçerek, gereken inclik ve titizliği gösterip, Üstad'ı İslami usullerin en incelerine uyarak techiz ve tekfinlediler. Efendi Hz.lerinin bağlılarından bir marangoz'un, tek çivi bile sokmadan yaptığı bir tabuta kondu Üstad'ın naşı.

Ve, bir zamanlar sık sık gidip havasını soluduğu, rengine, iklimine tutulduğu, «kurtuluşu bulduğu» Eyüp Sultan tepelerine, yetiştirdiği gençliğin omuzlarında bu tabutla uğurlandı.

Ve oradan Mavera'ya, Mürşidi'nin ve «O ki, o yüzden varız» dediği Kainatın Efendisinin huzuruna...

VEFAT

Merhume Necmiye Zafir ve merhum Hayrettin Üstel'in oğlu, Neriman Üstel'in eşi, Elbi ve Ömer'in babası, Ferdi Tekay'ın kardeşi, yazar ve yönetmen, Galatasaraylı

AHMET ÜSTEL

12.7.1983 günü Hakk'ın rahmetine kavuşmuştur. Cenazesi, 15.7.1983 Cuma günü öğle namazını takiben Şişli Camii'nden Zincirlikuyu Mezarlığı'na defnedilecektir. Tanrı'dan rahmet dileriz.

AİLESİ
15 Temmuz

12.7.1983 günü yitirdiğimiz GÜM yazarı

AHMET ÜSTEL'İN BİYOGRAFİSİ

Ahmet Üstel 1930 yılında İstanbul'da doğdu. 1948'de Galatasaray Lisesi'ni bitirdikten sonra Gıda Teknolojisi Mühendisliği eğitimi için Fransa'ya gitti. Fakat tiyatroya ve yazarlığa olan aşırı tutkusu yüzünden bu eğitimi yarıda bırakıp Jean Vilar'ın yanında asistanlık yaptı. Bu arada, Paris'te tanıştığı kemancı Suna Kan'la evlendi ve oğlu Ömer dünyaya geldi. Türkiye'ye döndükten sonra tiyatro ve film çalışmalarını profesyonel olarak sürdüren Üstel, yönetmenliğinin yanısıra yüzlerce senaryo, radyo ve TV skeci, piyesler yazdı ve çeviriler yaptı. 1970'te evlendiği Neriman Üstel'den Elbi adında bir de kızı olan Ahmet Üstel, İngilizce ve Fransızca biliyordu. En son Güldürü Üretim Merkezi kadrosunda bulunan Üstel, «Tele-Fıkra» adlı kitabını yayına hazırlamaktaydı.

Espri çeşmelerinin kuruduğu anlar vardır. Düşünmekten ter içinde kalırsınız da, tek sözcük gelmez aklınıza. Ve sonra, size bir dinlenme sigarası uzatırken konuşur Ahmet Abi: «Yahu çocuklar, kendinize daha akıllı uslu bir iş bulsanıza...»

Dünya gülmecesinin en sivri, en ileri örneklerini ondan duyduk hep. Sorduğumuz her soru, bir espriyle cevaplanırdı soluk aldırmaksızın. Akşamları yorgun argın ayrılırken «Abi, müsaadenle biz kaçalım» derdik ve bizi hep güldüren o sözlerle uğurlanırdık:

«Niçin kaçıyorsunuz, ağır ağır gitsenize...»

Son esprini anlayamadık, Ahmet Abi... «Sağlıklı, çelik gibi bir insan varmış, bir gün durup dururken bir kalp krizi geçirmiş» dedin ve sustun. Peki sonra, sonra

Niçin kaçıverdin be Abi?.. Daha ağırdan alamaz mıydın sanki.

GÜM ÇALIŞANLARI

— Tak, tak, tak..

— Ahmet abi, elindeki anahtarla devamlı masama vuruyorsun, kafam kazan gibi oldu.

— İyi ama, bizi hiç düşünmüyorsun...

— Bu sitemimde haksız değilmişim. Bir bayram günü, çocuklar bayram yerlerinde oynarken, bizi hiç düşünmeden çekti gitti...

— Sana bir balta hazırladım. Gel, bütün gürültünle tak tak diye masama vur. Gidişinin şaka olduğuna bizi bir inandırabilirsen, sana yüzlerce masa yaptıracağım Ahmet Abi...

MÜJDAT GEZEN
21 Temmuz Güneş

AHMET ÜSTEL TOPRAĞA VERİLDİ

Tiyatrocu ve yazar **Ahmet Üstel** 15 Temmuz toprağa verildi. Şişli Camii'nde kılınan öğle namazından sonra Zincirlikuyu mezarlığında toprağa verilen **Ahmet Üstel**'in cenaze törenine çok sayıda yakını ve dostları katıldı.

Bayramın birinci günü 53 yaşında ölen **Ahmet Üstel**, film yapımcılığı ve oyunculuğunun yanısıra senaryolar, oyunlar yazmış, oyunları çeşitli tiyatrolarda oynamış, çeviriler yapmıştı. **Üstel**, son olarak Güldürü Üretim Merkezi'nde çalışmaktaydı.

15 Temmuz

VEFAT VE TEŞEKKÜR

Balıkesir eşrafından büyük müftü Ali Şuuri Efendi torunlarından, Ağabey Oğullarından merhum Hacı Hafız Nasuhi Efendi'nin torunu, merhum Ahmet Hulisi Dürder ve merhume Şamile Dürder'in oğlu, Şükufe Dürder'in eşi, Ali Şayakçı'nın kayınbiraderi, Nezihe Şayakçı'nın ağabeyi, Şükran Kayabay'ın eniştesi, Hafız Bedriye Kayabay'ın damadı, Tolga Şayakçı, Meram Ballı, Toğan Şayakçı'nın dayıları, Ömer Ballı, Demir Ballı, Ali Şayakçı ve Ayşe Şayakçı'nın büyük dyıları, Türk Dil Kurumu Yönetim Kurulu eski üyelerinden, Çapa Yüksek Öğretmen Okulu Müdür Muavini ve öğretmenlerinden, Sankt George Avusturya Lisesi Müdür Mv. İstanbul Milli Eğitim eski Müdür Muavinlerinden, Türkçemize yüzden fazla eser kazandırmış Türk Dili Bilimcisi.

BAHA DÜRDER'İN

17 Temmuz 1983 günü vefatının, elem ve üzüntüsünü bizimle paylaşan Tekirdağlı dostlarına, Ankara, İstanbul ve Balıkesir'den gelen tüm dost ve akrabalarına teşekkür ederiz.

EŞİ ve AKRABALARI

NECDET SANDER BUGÜN TOPRAĞA VERİLİYOR

— 22 temmuz 1983 cuma günü ölen yayıncı ve çevirmen **Necdet Sander**'in cenazesi, bugün Şişli Camii'nde kılınacak öğle namazından sonra Zincirlikuyu Mezarlığı'nda toprağa verilecek.

Şair **Şükufe Nihal** ile edebiyat tarihçisi **Mithat Sadullah Sander**'ın oğlu olan **Necdet Sander**, 1915 yılında dünyaya geldi. Galatasaray Lisesi'ni bitirdikten sonra İsviçre'de psikoloji öğrenimi gördü. İstanbul'da yabancı kökenli olmayan ilk büyük kitabevi olan, Beyoğlu'ndaki «**GEN Kitap Sarayı**»nın üç kurucusundan biriydi. Bu kitabevinin kapanmasından sonra, Tünel'de, daha sonra Galatasaray'da «**Sander Kitabevi**»ni kurdu. Daha sonra kitabevinin merkezini Osmanbey'e taşıdı. Bu iki kitabevinin yanı sıra, Sander Yayınları'nı da kuran ve bugüne kadar getiren **Necdet Sander**, **J. J. Servan Schreiber**'in «**Amerika Meydan Okuyor**», **Andrei Saharov**'un «**Sovyet Rusya'da Düşünce Özgürlüğü ve Barış İçinde Yanyana Yaşama**», **Lord Kinross**'un «**Atatürk**» adlı kitaplarını (bu sonuncuyu **Ayhan Tezel** takma adıyla) çevirdi. Biri kız, biri erkek iki çocuk babası olan **Sander**'in, yurt dışında basılmış ve «**Le Chapeau Melon**» (Melon Şapka) adlı bir de Fransızca şiir kitabı var.

(Cumhuriyet)

ŞADİ BABA'NIN YOLCULUKLARI

İlhan SELÇUK

Erenköy'de Galip Paşa Camii Bağdat Caddesine bakar. Şirin bir avlusu vardır. Dostların, tanıdıkların, gençlerin «**Şadi Baba**» diye andığı Şadi Alkılıç'ı son yolculuğuna bu avludan uğurladık.

İlk yolculuğuna ne zaman çıkmıştı Şadi Alkılıç? Bilemem. 1916'da İstanbul'da

doğan Şadi'nin babası, Birinci Dünya Savaşında şehit olan Doktor Binbaşı Hüseyin Şadi Beydi. Küçük Şadi babasını hiç görmemişti. Kimbilir belki annesi Fatma Talat Hanım, oğlunu elinden tutarak eski İstanbul'un Çamlıca'sına, Vaniköyü'ne, Kuzguncuk.'una, Vefa'sına götürmüştür. O dönemde böyle bir gezinti bile yolculuk sayılırdı; ama Şadi'nin bu gibi yolculukları bizi ilgilendirmez.

Toplumu ilgilendiren ilk yolculuğuna Şadi 1938'de Nazım Hikmet davasıyla çıkmıştı. O yıl Harp Okulu'nda öğretim görüyordu; yargılandı; «beraat» etti.

Uzun yolculuk başlamıştı.

Bir davada aklanan insan tüm haklarını yeniden sağlamaz mı? Zamanın devleti bu kuralın ne demek olduğunu biliyordu. Şadi Alkılıç İstanbul Belediyesine memur olarak girdi; şef oldu, müdür muavini oldu, müdür oldu; 1962 yılına değin kamuya hizmet etti.

1962'de yeni bir yolculuk başladı.

Cumhuriyet Gazetesi Yunus Nadi Armağanı Yarışması'nın o yıl konusu «**Liberalizm mi, Sosyalizm mi?**» sorusunu gündeme getiriyordu. Şadi'yi şeytan dürttü; iki daktilo sayfalık bir yazıyla bu yarışmaya katıldı. Ne var ki yazıda komünizm propagandası yapıldığı gerekçesiyle Şadi Alkılıç'a ilişkin kovuşturma ve daha sonra bütün uygar dünyayı ilgilendiren uzun bir dava başladı. Acaba Şadi, iki daktilo sayfasında neler yazmıştı? Bu soruya yazıyı inceleyen ünlü düşünürler ve devlet adamları şöyle yanıt verdiler:

İtalya Cumhurbaşkanı Saragat:

«— **Makale ilkel ve ütopist bir sosyalizm kavramı aksettirmektedir. Şadi Alkılıç'ın yazısı komünist bir yazı değildir. Bundan bir yüzyıl önce herhangi bir Batı sosyalistinin altına imzasını koyabileceği bir yazıdır.**»

İtalya Sosyalist Partisi Başkanı ve İtalya'nın eski Başbakanı Pietro Nenni:

«— **Bugün General Franko'nun İspanya'sı hariç hiçbir memlekette bahse konu makale gibi bir yazı dava konusu olamaz.**»

Cambridge Üniversitesi Profesörü Maurice Dobb:

— «**Yazı bu ülkede (İngiltere) İskandinavya'da, Fransa'da ve İtalya'da sakıncasız sayılırdı. Sözkonusu kişinin hapse girmesi sonucunu doğurması gülünçlük düzeyinde bir olaydır.**»

Prof. Hüseyin Naili Kubalı gibi dünya görüşü sağa dönük kişilerin de bulunduğu bilirkişi kurulları Şadi'nin yazısı için olumlu raporlar verdiler; ama sorun büyümüştü. Tam yedi yıl «**iki sayfalık yazı**» çeşitli ağır ceza mahkemeleri ve Yargıtayın çeşitli daireleri arasında gitti geldi; dosyalar büyüdükçe büyüdü. Şimdi sayısını unuttum; Şadi için üç beş kez beraat kararı verildi, buna yakın bozma kararları dosyaları kabarttı.

Bu arada Şadi Alkılıç, tutuklanıyor, salıveriliyor, yine tutuklanıyor, yine salıveriliyor; yıllar demir parmaklıklar ardında geçiyordu.

Yolculuk uzundu.

İçlerinde Canterbury Başpiskoposu; Uluslararası İnsan Hakları Birliği Başkanı; ünlü Profesör Gunnar Myrdal; Yehudi Menuhin; Pablo Casas; Amerika Otomobil İşçileri Sendikası Genel Başkanı ve benzeri kişilerin bulunduğu bir kurul Şadi Alkılıç'ı 1967 yılında «**Dünya Mahkumu**» ilan etti.

Ama yolculuk bitmemişti.

Beş çocuk babası, 24 yıllık kamu görevlisi Şadi, 1960'ların Türkiyesi'nde ve uygar dünyada fikir özgürlüğünün ölçütü gibi bir tartışma konusu oldu; bu tartışma sürdükçe Şadi mahpushaneden mahpushaneye sürülüyordu.

1970'lerin ilk yarısına değin sürdü bu yoluculuk...

21 Temmuz 83 Cumhuriyet

TEŞEKKÜR

Eşim, babamız, övünç kaynağımız

ŞADİ ALKILIÇ'ın
(ŞADİ BABA)

ani olarak aramızdan ayrılışı nedeniyle cenazesine katılan, telefon ve telgrafla, bizzat eve gelerek taziyelerini bildiren, sonsuz acımızı paylaşan tüm dost ve sevenlerine; ayrıca sağlığında ilgi ve bakımlarını esirgemeyen

Haydarpaşa Göğüs Cerrahisi Başhekimi
Sayın Dr. **ATİLLA ŞAMİLGİL'e**

teşekkürlerimizi sunarız.

AİLESİ
(27 Temmuz Cumhuriyet)

YUSUF AHISKALI'NIN ARDINDAN

Türker ACAROĞLU

Değerli ozan, öykü ve oyun yazar **Yusuf Ahıskalı**, 26 Haziran 1983 Pazar günü Menekşe'deki gecekondu evinde öldü, aynı gün Küçükçekmece'nin Fatih camisinde kılınan öğle ve cenaze namazından sonra, Yeşilova semti mezarlığına mütevazi bir törenle gömüldü. Bu törende Süavi Koçer'den başka yakın dostlarından, yazar-çizer arkadaşlarından hiç kimse bulunmadı, herhalde, bulunamadı. Damadından başka, hısım-akrabasını da pek göremedim. Ne acı bir son!

Kimdir Ahıskalı? Nüfus cüzdanında, 3.10.1325 tarihinde Trabzon'da doğduğu kayıtlı. Bu, 16.10.1909 Miladi tarihine rastlar. Oysa, kendisi 10.3.1909 tarihinde doğmuş olduğunu bana not ettirmişti.

Ailesi Ahıska (Türkçesi Akışkailıdır). Bugün Gürcistan topraklarında kalmış bir Türk kenti. Tiflis-Batum yolu üzerinde, Türkiye sınırına 15 km. uzaklıkta, çevresi ormanlık. XVII. yüzyıl başlarında kesinlikle Osmanlı-Türk egemenliğine girerek Çıldır eyaletinin merkezi olmuş. Ancak 1828 Türk-Rus savaşında Rusların eline geçmiş, Edirne anıtlaşmasıyla da onlara bırakılmıştır. İşte, aile o tarihten sonra Trabzon'a göç etmiştir.

Babasının adı Bişikçi Mehmet'tir. Annesi Mahbube hafız olduğundan, çocukluğu dinsel bir ortamda geçti. Birinci Dünya Savaşında aile, bu kez Sinop'a göçtü (1916), Trabzon Ticaret Lisesi orta bölümünde (1926), İstanbul Sultanahmet Ticaret Lisesinde (1929) okudu. Yüksek İktisat ve Ticaret Okulunun şehbenderlik (konsolosluk) bölümünü bitirdi (1934).

Gümrük ve Tekel Bakanlığı Teftiş Kurulunda müfettiş olarak çalıştı (1934-38). İstanbul'da Ses ve Yeni Ses gazetesi ve dergisini çıkardı (1938-52); öykü ve yazıları buralarda yayınlandı. Arkadaş basımevini kurdu (1942). Güleryüz adında haftalık bir güldürü ve yazın dergisi yayınladı (1960, 13 sayı). Tıpkı Ahmet Mithat gibi, kendi kitaplarını kendisi dizer, basar, ciltlerdi. Son yıllarda **Masal Değil** başlığıyla anılarını yazmaya başlamıştı. Nereye dek yazabildi? bilmiyorum.

İlk yazıları, Trabzon'da çıkan **Halk** gazetesinde (Çağlayan) takma adıyla yayınlandı (1937-38). Daha sonra, İstanbul'da **Vatan** gazetesinde tiyatro eleştirileri yazdı (1942-43). **Servetifünun-Uyanış** dergisinde, **Shakespeare** üzerine inceleme yazıları çıktı. **Gerçekler Postası** dergisinde, yazınsal eleştiri ve makaleleri yayınlandı. **Şiir** ve **Çağ** dergilerinde şiir, Fransızca ve İngilizceden şiir çevirileri görüldü (1976-77).

Av. Esat Adil Müstecaplıoğlu'nun başkanı bulunduğu Türkiye Sosyalist Partisine üye olduğu için, dört ay polis hücresinde yattı (1946). Gene particilik yüzünden, ikinci kez, yedi ay hapiste kaldı (1951). «İşçiler, birleşiniz!» başlık bir yazısından ötürü tutuklanıp dört buçuk ay daha hapishanede yattı (1952).

«Bizden iyileri» başlıklı öyküsü, rahmetli Nevzat Hatkı tarafından Yunancaya çevrilip Yunanistan'da bir yazın dergisinde yayınlandı. «Keçi Ayaklı Tanrı ve Yeni Bir Dünya» adlı destanı, Zihni Anadol tarafından «Gerçekler Postası»nda eleştirildi (Ekim 1967, sayı 13).

Özetle denilebilir ki, Yusuf Ahıskalı, 1940 kuşağının belli-başlı kalemleriyle birlikte, toplumcu-gerçekçi yazın doğrultusunda savaşını vermiş bir ozan ve yazardır.

YAPITLARI

Ahıskalı'nın, biri basılmamış, biri tefrika biçiminde kalmış, ötekileri kitaplaşmış, tam 25 yapıtı var. Bunlar şiir, manzum oyun ve öykü türlerindedir. Üç öykü kitabı çıkardıktan sonra, şiir kitapları yayınlamaya başladı. Öykü kitapları şunlar: **Bizden iyileri** (1940); **Kocakarının iki oğlu** (1944); **Yedeksubayın aşkı** (1944); **Bonnard'ın tablocuğu** (1960); **Bunalım** (1971); **Savaş çocuğu** (çocuk öykü ve şiirleri, 1979).

Şiir kitapları: **Hitabe** (1945); **Kazım ayağı** (1953); **Keçi ayaklı ilah Pan** (destan, 1952, yeni basımı **Keçi ayaklı Tanrı ve yeni bir dünya adıyla**, (1966); **Mevsimler** (1959); **Harp sonrası** (hapisanelerin destanı, 1957); **İşte Hürriyet** (27 Mayıs devrimini selamlayan şiirler, 1960); **Estek-köstek** (1963); **Portrem** (1963); **Şiirle Nasrettin Hoca** (1965, 1976); **Rubailer** (1968), **İki kuşak** (Yüksel Yazıcı ile birlikte, 1969); **Ufak ufak** (1969); **Yeni insanlık bildirisi ve bilimi** (1970); **Duvarlar ötesi** (mahpusluk şiirleri, 1975).

Oyunları: **Mürşit** (Necip Fazıl Kısakürek üzerine bir güldürü oyunu, «Güleryüz»de tefrika, 1960); **Kakabu** (Nijerya-Biafra iç savaşını konu edinen manzum oyun, 3 perde, 1972); **Ahlaksızlarla Mücadele Derneği** (basılmamış oyun).

Anıları: **Bir varmış, yine var, Türkiye'de sosyalizmin gelişmesi** (1946 yılı anıları, 1967-68); **Masal değil** (son anılar, bitmemiş, basılmadı).

BİRKAÇ ANI

Yusuf Ahıskalı ile 1938 yılında Ankara'da bir rastlantı sonucu tanıştığımı anımsıyorum. Gazi Eğitim Enstitüsünün giriş sınavlarına katılmak üzere, 1938 yazında köy öğretmenliği yaptığım Erzurum'dan kalkıp Ankara'ya gitmiştim. Ulus Meydanının az ötesinde bir otelde kalıyordum. Gümrük-Tekel Bakanlığı müfettişi olan Ahıskalı da aynı yerde kalıyormuş. Oturma salonunda karşılaşıp tanıştık. Beni «Varlık»ta çıkan yazılarımdan tanıdığını söyledi. Ben de onu imza olarak tanırdım. İstanbul'da Ses adında bir yazın dergisi çıkardığını söyleyip gösterdi. Benden de yazı istedi. Ancak, ne yazık ki, çıkardığı dergilerin hiçbirine yazı ya da çeviri gönderme fırsatını bulamadım.

Aradan tam 15 yıl geçti. 1953 yılında bir gün, derleme müdürlüğündeki odama, elinde birkaç kitapla, Ahıskalı çıkageldi. Kendi basımevinde dizip bastığı yapıtlarının derleme nüshalarından başka, benim için de imzalı birkaç kitap getirmişti. Bundan sonra çıkan bütün yapıtlarını hep imzalı olarak lütfetti.

1960 yılında Küçükçekmece'de yapı tasarrufu yoluyla küçük bir ev yaptırmıştım. Ahıskalı, Menekşe'de kendi yaptırdığı gecekonduda kızıyla birlikte oturuyordu. Artık komşu sayılırdık. Ailece görüşmeye başladık. Hemen hemen her sabah aynı trenle Sirkeci'ye iniyor, Babıâli yokuşunu çıkıyorduk. O Ankara caddesinin solundaki Ankara hanına dalar, bodrum katındaki iş yerine inerken, ben Cağaloğ-

lu yokuşuna saparak üst başındaki tarihsel (200 yıllık) Derleme Md. binasına girerdim.

Emekli olana dek bu, böylece sürüp gitti. Bizimle birlikte, Ahıskalı'nın tek kızı Esi de büyüyüp yetişti. O kızına yalnız babalık değil, analık ve arkadaşlık da ediyordu. Onu pek fazla okutmadı ya da okutamadı, ama tam bir yaşam insanı olarak yetiştirdi. Basımevi işlerinden anlayan bir delikanlıyla evlendirdi, basımevini tümüyle onlara devretti. Şimdi küçük bir erkek torunu vardır.

Yusuf'un gecekondusu, gerçek bir (edebiyat mahfeli) halindeydi. Gazeteci Süavi Koçer, yazar Zihni Anadol, ozan ve yazar Hasan İzzettin Dinamo vb. gibi düşün ve sanat adamlarını ben orada tanıma onuruna erdim. «Musa'nın gecekondusu» da az ötede, tam bir (kediler çiftliği) görünümündedir.

1980 yılında Bulgar Yazarlar Birliğinin çağrılısı olarak, Ahıskalı Bulgaristan'a gidip birkaç hafta Sofya'da kaldı. Oradaki Türk ve Bulgar yazarlarıyla tanışıp görüştü. Ama, yakalandığı Parkinson hastalığına orada da bir umar bulamadı. Ne var ki, bol bol ilacını alıp geldi. 1981-82 yıllarındaki Bulgaristan gezilerimin sonunda, bu ilaçlardan ben de ona getirdim, ancak bir yarar sağlamadığını görerek üzüldüm.

Ölümünden üç hafta kadar önce, bir gece enfarktüs krizi geçirmiş. Ne yazık ki, hiç bir hastane kabul etmemiş! Daha doğrusu, peşin büyükçe bir para istenilmiş, o anda bu para bulunamadığı için evine dönmüş. Özel hekimlerce evde ne denli bakılabilmişse, işte o denli bakım altına alınabilmiştir.

Yusuf Ahıskalı, özellikle yüzme sporunu seven biradamdı. Kış-yaz Menekşe'den denize girerdi. Ama bu yıl hiç denize giremedi. Buna karşılık, bir şortla, evinin önünde oturup güneşlenirken gazete, dergi, kitap okuduğunu görürdüm. Bu güneşlenmeleri, son günlerine değin sürdürdü.

Elle titrediğinden, anılarını nasıl yazdığını bilmiyorum. Belki de kızına dikte ettirmiştir. Gazeteci Kemal Bayram Çukurkavaklı'nm bunlarla ilgilendiğini öğrendim, inşallah, yayınlanırlar.

Daha kitap halinde basılmamış birçok şiir, eleştiri ve yazısı bulunduğu kuşkusuzdur. Bunların da kitaplaşması iyi olurdu.

Mehmed Kemal'in «Acılı Kuşak» dediği 1940 kuşağından bir ozanı ve yazarı daha yitirdik. Bu adamlar, yaşamları boyunca hep acı çektiler. Sanat ve savaşımları uğruna, kendilerini gözden çıkardılar, adeta kendilerine kıydılar. Bizse ancak adlarını anarak, yapıtlarını yaşatarak onlara sevgi ve saygımızı gösterebiliriz.

(8 Temmuz Somut)

AKISKALI'NIN SES DERGİSİ

Acılı Kuşak'ın yazarları arasmda sayılan Yusuf Ahıskalı da sessiz ve gürültüsüz gitti. Dergilerle ilgilenmemiş kişiler Yusuf Ahıskalı'yı pek bilmezler. O her şeyden önce yayınladığı Ses ve sonradan Yeni Ses dergisiyle ün yapmıştı. Ses dergisi 1940'lı yıllarda yayınlanmış, çok ilgi çekmişti. Çok partili döneme girmemiştik, dergilerde bir kutuplaşma yoktu. Solcu olarak tanınan yazarlar yanında, Necip Fazıl gibi sağda bulunanlar da yer alabilirdi. Nitekim Ses dergisinin ilk sayılarında Necip Fazıl'ın da şiir ve öyküleri yayınlanmıştır.

Bildiğim kadarıyla başlangıçta Ses dergisi Abidin Dino'nun güdümündeydi. Abidin Dino, özenle hazırlanmış, gerçek bir edebiyat dergisinin seçkin örneğini vermiştir. Dergideki yazılar sanatsal olduğu kadar siyasal da sayılıyordu. Alman-

ya'dan yana olanlar Turancılık ve ırkçılığa sarılmışlardı. Saf ırkçılık yapıyorlardı. Kendilerine lider olarak Ziya Gökalp'i seçmişlerdi. Ülkede ırkçılık yapmak, saf ırklar aramak ülkeyi parçalamak demekti. Lütfü Erişçi, dergide Ziya Gökalp'in ırkçı olmadığını, yayınlarının ırkçılık sayılamayacağını yazdı. Buna ırkçılar ve Turancılar Necip Ali Küçüka imzasıyla bir yanıt verdiler. Saraçoğlu başbakandı. Bu yanıt yazısı şöyle yorumlandı. Necip Ali Küçüka, bir dönemin İstiklâl Mahkemeleri savcısıdır. Bu mahkemelerin kuruluş yasası hâlâ yürürlüktedir. Böyle olunca makale, ırkçı ve Turancıların karşıtlarına ,sesinizi kesin, yerinize oturun anlamına geliyordu.

Aradan epeyce bir süre geçtikten sonra Necip Ali Küçüka, böyle bir yazıyı kendisinin yazmadığını, gözdağı vermek gibi bir amaç taşımadığını açıklamışsa da, dergide yayınlanan yanıt ortalığa epeyce korku salmıştır. Zaten bir süre sonra da dergi kapatılmış, yazarlarından çoğu sürgüne gönderilmiştir. Abidin Dino Adaya'ya gitmiştir. Suphi Taşhan da Niğde'ye sürülmüştür. Suphi'den dinlemişimdir. Ortaklaşa çıkarılan dergi sıkıştıkça kâğıdını sağlarmış. Kim kâğıt ve baskı parasını sağlarsa, dergiyi Ahıskalı değil, baskı ve kâğıt ödentilerini sağlayan yönetirmiş... Bu yüzden aralarında epeyce çekişmeler de olurmuş.

Dergi, güdümünü değiştirerek Ses, Yeni Ses adıyla birkaç kez daha yayınlandı ise de aydınlar ve gençler arasında eski değerini bulamadı. Ama Yusuf Ahıskalı'ya Ses dergisi sahibi diye epeyce ün sağladı. Ahıskalı dendi mi Ses dergisi hatıra gelirdi.

Dergiyi çıkardığı yıllarda Yusuf Ahıskalı'yı tanımadım. Aradan bir otuz yıl geçtikten sonra tanıma fırsatını buldum. Zihni Anadolu'un yanında sallantılar içinde (parkinson hastalığına tutulmuş) birini görmüştüm. «**Yusuf Ahıskalı**» diye tanıttı. Biraz oturup hoş beş ettik. O yıllara ait bir şeyler öğrenmek istedimse de konuşamıyordu, değeri olan şeyler anlatamadı. Sonra postadan birkaç kitabını aldım. İçinde şiirler, öyküler vardı. Bir tanesi de anılarını içeriyordu. Onu karıştırdım, konulara değiniyor ve hep «Sonra anlatacağım» diyerek asıl söylemek istediklerini erteliyordu.

Yusuf Ahıskalı iyi bir öğrenim görmüştür. Trabzon Ticaret Lisesi'nden sonra, Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu'nu bitirmiş ve Gümrük ve Tekel Genel Müdürlüğü Teftiş Kurulu müfettişliği etmiştir. Abidin Nesimi, «**Böyle önemli bir görevi bırakarak dergiyi çıkardı ve aramıza katıldı**» diyor. Gerçekten de o dönemde böyle bir görevi bırakıp dergiciliğe bulaşmak pek akıl alır bir şey değildi. İçinde yazıya ve yayına karşı bir ateş yanan Ahıskalı, daha Trabzon Lisesi'nde okurken dergilere yazmıştır. Fransızca ve İngilizce bildiği için pek çok da çevirisi vardır. Yayınlanmamış ve yayınlanmış 25 kitabı bulunduğunu biyografisini yazanlardan öğreniyoruz.

Yazarlık ve siyasal yaşamı toplumculuk uğruna geçmiş, 1952 yıllarında Sosyalist Parti saflarına katıldığında bir süre hapis yatmıştır. Yakalandığı parkinson hastalığından ötürü düzenli çalışamıyordu. Arkadaşları H. İ. Dinmo, Zihni Anadol, yakın dostlarının Kanarya bölgesinde kurdukları evler arasında bir gecekondusu vardı. Yaşadığı son günler nasıl sessiz geçmişse, ölümü de sessiz olmuştur. Yaşamını toplumculuktan ve gerçekçilikte yılmada nsürdürdü denebilir. Tuttuğu yoldan dönmedi, dönmeyerek öldü.

Mehmet KEMAL (13 Kasım Cumhuriyet)

YAZAR DOĞAN AVCIOĞLU ÖLDÜ

Yazar ve gazeteci Doğan Avcıoğlu, yakalandığı amansız hastalıktan kurtulamayarak İstanbul'da öldü.

Dün sabah Küçükçamlıca'daki evinde ölen Doğan Avcıoğlu, bir süredir tedavi görüyordu. 57 yaşında ölen yazar-gazeteci Doğan Avcıoğlu, 1926 yılında Bursa Kemalpaşa'da doğmuştu. İlk ve orta öğrenimini Bursa'da yapan Doğan Avcıoğlu, Paris'te Sience Politik'te ekonomi ve sosyal bilimler öğrenimi yaptıktan sonra 1955 yılında Türkiye'ye gelerek Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü'nde asistanlığa başladı. 1960 yılında Kurucu üyeliğe seçilen Doğan Avcıoğlu, Kurucu Meclis'te Anayasa Komisyonu üyesi olarak çalıştı.

1961 yılında Yön dergisini, 1969'da haftalık Devrim gazetesini çıkaran Doğan Avcıoğlu, 1968 yılında Türkiye'nin Düzeni adlı yapıtını, daha sonra da sırasıyla Milli Mücadele Tarihi, Türklerin Tarihi adlı yapıtlarını yayınladı. Yakınları, Avcıoğlu'nun ölmeden önce de Atatürk ve Kemalizm Nedir? adlı yapıtı üzerinde çalışmalar yaptığını bildirdiler.

Evli ve iki çocuk babası olan yazar-gazeteci Doğan Avcıoğlu'nun cenazesinin bugün Büyükada'da toprağa verileceği bildirildi.

AVCIOĞLU'NUN KATKILARI

Yön ve Devrim gazetelerinde, belli bir siyasi görüşü ve Türkiye'ye özgü olacağını ileri sürdüğü bir kalkınma modelinin savunusunu yapan Avcıoğlu, 1960'lı yıllarda geniş çevreler üzerinde etkiler yaratmıştı. Ancak daha sonraları, 1930'lu yılların «kadro» hareketini anımsatan siyasal tezlerinden vazgeçen Avcıoğlu, geniş çaplı araştırmalara yönelmiştir.

Türkiye'nin Düzeni, Milli Kurtuluş Tarihi, Türklerin Tarihi gibi geniş kapsamlı araştırmalar bir taraftan toplumumuzla ilgili bilgi birikimine önemli katkılar sağlarken diğer taraftan geniş kapsamlı tarihsel araştırmaların önemi üzerinde öncü rolü oynamıştır

5 Kasım Güneş

DOĞAN AVCIOĞLU

Doğan Avcıoğlu'nu 1956'da tanıdım. Paris'te okumuş, Ankara'ya gelmişti. Çoğu aydınımız gibi, o da ülkemizin temel sorunlarını saptama ve onlara çözüm bulma merakındaydı.

Çoğu aydınımızdan farklı yanı ise, bunun lakırdısıyla değil araştırması ile uğraşmasıydı.

Sağlam mantığına ve sentez yeteneğine eşlik eden büyük bir çalışma gücü ve çalışma disiplini vardı. Ülkemizin bir zamana kadar kimsenin somut olarak görüp yazmadığı, ya da yazamadığı gerçeklerini gözler önüne seren «**Türkiye'nin Düzeni**» onun bu, benzerine çok az rastlanan niteliklerinin eseridir. Belgeselliğinin yanında akıcı üslûbu ile de kısa zamanda tanınan eser, 1960'lı yılların sonlarının arka arkaya basılıp en çok satılan kitabı olmuştur.

Doğan Avcıoğlu daha 1950'li yılların sonlarında, başta **İnönü** olmak üzere devlet ve politika adamlarının dikkatini üzerinde toplamıştı. Onu önce parti araştırma bürosu üyeliğine getirip, sonra Kurucu Meclis'e seçtiler.

Orada da birlikteydik. 1961 Anayasası'nın özellikle ekonomik ve sosyal içeriğinin oluşmasında, Anayasa Komisyonu üyesi olarak büyük katkısı vardı.

Gene de Anayasa'nın yürütme ve yasama organlarının ekonomik alandaki yetkilerini düzenleyen hükümleri istediği gibi çıkmadı. O, karar mekanizmaları hızlı ve kesin çalışan bir düzen istiyordu, olmadı. 1961 Anayasası'nın Kurucu Mec-

lis'teki oylama sırasında kabul oyunu —**bu gerekçe ile**— vermeyen Kurucu Meclis üyerinden biri oldu.

«Yön» dönemi... «Devrim» dönemi... Büyük yükünü üzerinde taşıdığı bu iki derginin koleksiyonu, bazı yorumları tartışılabilse bile, dönemin kurumları, kişileri, olayları üzerinde belgeli ve en açık sözlü değerlendirmeleri ,eleştirileri içerir ve sorunlara, kendi mantığı içinde tutarlı çözümler getirir.

1971'de sonradan aklandığımız dava yüzünden bir süre birlikte hapisteydik. Orada da dışarıdan bavul dolusu kitap getirtir, daha sonra yazacaklarına durmaksızın çalışırdı.

Hapisten sonra geliştirdiği bu çalışmalar, kütüphanemize «**Milli Kurtuluş Savaşı Tarihi**» gibi 1839'dan başlayıp 1895'e bakmaya çalışan 160 yıllık bir dönemin hiç farkedilmeyen yönlerini de kapsayan bir «**Avcıoğlu sentezi**» kazandırdı.

Daha sonrası «**Türklerin Tarihi**», öyle. Ama sadece beş cildiyle... İki cilt daha yazacaktı. Yazamadı.

Onun yerine —**değeri her geçen gün daha da fazla anlaşılacak**— büyük bir araştırma, düşünce ve eylem adamı olarak «**Türklerin Tarihi**»ne kendisi girdi.

Altan ÖYMEN (6 Kasım Milliyet)

AVCIOĞLU TOPRAĞA VERİLDİ

— Değerli yazar, düşün adamı ve gazeteci Doğan Avcıoğlu dün Büyükada'da toprağa verildi.

Geçen kış tutulduğu amansız hastalıktan kurtulamayarak önceki gün Çamlıca'daki evinde ölen Avcıoğlu 57 yaşındaydı.

(6 Kasım Cumhuriyet)

TABULARI YIKAN YAZAR

Yeni bir dönemi başlangıcı olacağı söylenen seçimlere iki gün kala, 4 Kasım 1983 Cuma günü sabah saat 9.05'te, bir başka döneme damgasını basmış olan yazar, düşünür, tarihçi ve dava adamı Doğan Avcıoğlu öldü. «Türkiye'nin Düzeni» kitabı ile tarihsel gerçeklerin ne ölçüde güç kazanabileceğini kanıtlayan çalışkan ve üretken bir yazarın cevvaliyetinden hiçbir şey kaybetmemiş olan beyni, vücudunun anarşisine yenik düştü.

«Altın Çocuk». 1960'lı yıllarda, İsmet İnönü'nün, «Türkiye'nin altın çocukları» diye nitelediği beyinlerden birisiydi Avcıoğlu. 27 Mayıs 1960 sonrası Türk siyaset ve kültür hayatına ağırlığını koymuş kişilerden birisiydi. Sosyalist Kültür Derneği, **Yön** ve **Devrim** dergileri bugün Doğan Avcıoğlu adıyla birlikte anılıyor.

Doğan Avcıoğlu, bir öğretmen çocuğu olarak 1926 yılında Bursa'da doğmuştu. Fransa'da siyasal bilimler ve ekonomi öğrenimi gören Avcıoğlu 1955 yılında Türkiye'ye döndükten sonra Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü'nde bir süre araştırma asistanlığı yapmıştı. 1956 yılından başlayarak **Akis** ve **Kim** gibi dönemin etkili dergilerinde yazıları yayımlanıyordu. Avcıoğlu, **Vatan** ve **Ulus** gazetelerinde de yazarlığını sürdürmüştü. 27 Mayıs'tan sonra oluşturulan Kurucu Meclis'e İsmet İnönü'nün kontenjanından giren Avcıoğlu, 1961 Anayasası'nın hazırlanışında önemli görevler üstlenmişti.

Tabuların Yıkılışı. Sosyalist Kültür Derneği'nin kuruluşunda aktif bir rol oynayan Doğan Avcıoğlu ,1961 yılında Mümtaz Soysal ve Cemal Reşit Eyüboğlu ile

birlikte **Yön** dergisini kuruyordu. Ülkemizin sosyal ve ekonomik sorunlarının irdelenmesinde öncülük eden **Yön**, düşünce hayatımızdaki birtakım «tabular»ın yıkılmasında da etkin bir rol oynamıştı. Yayınını altı yıldan fazla sürdüren **Yön** dergisi, «demokrasi», «geri kalmışlık», «sanayileşme» vb. konularda, çağdaş ve ileri düşüncelerin tartışıldığı gerçek bir «forum» olmuştu. Avcıoğlu, Yön dergisinin yönetiminin yanı sıra 1963-1965 yılları arasında Türk-İş Araştırma Merkezi Müdürlüğü görevini de sürdürmüştü.

Kurtuluş Savaşı Destanı. Şair Nâzım Hikmet'in, «Memleketimden İnsan Manzaraları» adlı destanından, Kurtuluş Savaşı'yla ilgili bölümleri bir kitap içinde toplayan Avcıoğlu, Nâzım Hikmet üzerindeki 30 yıllık yasağı da Türkiye'de ilk kaldıran kişi olmuştu.

Doğan Avcıoğlu, 1968-1969 yıllarında CHP Yüksek Danışma Kurulu üyeliği yaptı. Parti içinde o sırada baş gösteren «kuyudan adam çıkarma» tartışmaları bazı üyelerin istifasına yol açınca, Avcıoğlu da CHP'deki görevini bırakıyordu.

«Türkiyenin Düzeni» «Türkiye'mizin 20-25 yıl içinde kalkınıp, çağdaş uygarlığa ulaşmasının temel şartı, yürürlükteki düzenin değiştirilmesidir», diyen Doğan Avcıoğlu, Türkiye'nin düzenini tanımak ve yeni bir düzenin nasıl kurulacağını irdelemek amacıyla yazdığı iki ciltlik kitabının adını «Türkiye'nin Düzeni» koymuştu. Bir yıl içinde dört baskı yapan **«Türkiye'nin Düzeni»** ilk kez, bilimsel bir çalışmanın da çok satan bir roman kadar okunabileceğini kanıtlamıştı.

Devrim ve 12 Mart. Doğan Avcıoğlu, 1969 yılında haftalık **Devrim** gazetesini yayınlamaya başladı. Atatürk'ün «İdare-i maslahatçılar esaslı inkılâp yapamaz.» sözünü kendisine şiar edinen **Devrim** gazetesi 1970'li yıllarında başında Türkiyenin ekonomik ve siyasal gündemindeki sorunları tartışıyordu. Gazete 12 Mart hareketinden sonra kapatılıyor ve Avcıoğlu, tutuklanıyor, yargılanıyor ve beraat ediyordu.

«Türklerin Tarihi», Avcıoğlu, 1973 sonrası dönemde kendini bütünüyle araştırma ve yazmaya veriyordu. Dört ciltlik **«Milli Kurtuluş Tarihi»**, beş ciltlik **«Türklerin Tarihi»**. Bu dönemin yayınlanmış ürünleridir. Çok güçlü bir belleğe ve baş döndürücü bir çalışma gücüne sahip olan Doğan Avcıoğlu'nun yayınlanmış yapıtları arasında şunlar yer alıyor: **«Türkiye'nin Düzeni»** (1968), **«31 Mart'ta Yabancı Parmağı»** (1869), **«Devrim Üzerine»** (1971), **«Milli Kurtuluş Tarihi»** (4 cilt, 1974-75), ve **«Türklerin Tarihi»** (5 cildi yayınlandı, 1979-1982).

«Türkiye'nin Düzeni»nin yayınlanışının onbeşinci yılında aramızdan ayrılan Doğan Avcıoğlu'nun, Türkiye'nin bugünkü «düzeni»ne ilişkin değerlendirmesini öğrenebilmek kuşkusuz ilginç olurdu. Artık susmuş olan bu üretken yazarın Türkiye'yi irdelemesi ise öğrencileri ve okurlarıyla devam edecek.

(Nokta 7/13 Kasım 83)

DOĞAN AVCIOĞLU

Ciddi çabaların genellikle görmezlikten gelindiği, mayasına büyük ölçüde Arap-Bizans yozlaşmasının şarlatanlığı karışmış, şamatalı bir şark toplumunda, Doğan Avcıoğlu gibi düşün ve yazı adamları, kaybolmuş ıssız bir adanın uzaklarından kırk yılda bir geçen gemiler gibidir. Böyle bir adada yaşayanlar arasında kendi dünyalarının ötesindeki bir yerlere gitme derdinde olanlar, çok değilse, öyle bir geminin direkleriyle ışıklarını, kendi ufuk çizgileri içinde şöyle bir görseler bile, kıyılarına daha çok yaklaşması için, sanıldığı kadar coşkulu bir istek göstermezler pek...

Doğan da kendi elleriyle kurduğu kendi yaşam transatlantiğinde, düşünce tarihimizin derinliklerinden, soylu bir sözülüşle gelip geçti işte...

Mangalda toz bırakmayan gevezelikler döneminden arkada kalacak birkaç düzine yapıt arasında, onun adını taşıyanlar, ilerde daha çok dikkatli çekecektir. İç politika, durmadan sapın samanın birbirine karıştığı kaba demagojiler furyası olmaktan, özlü bir tutarlılığa doğru, yavaş yavaş yeni eğilimler gösteriyorsa, Doğan'ın küçümsenmeyecek bir etkisi olmuştur bunda...

Başka bir iradenin dürtücülüğüne gerek duymadan, kendi iç disiplininin sorumluluğuyla, gece gündüz yeni yapıtlar üretmeye uğraşan azgın bir çalışkandı...

Peynir gemilerini lafla yürütme yarışlarına her gün yeni müşterilerin katıldığı bir panayırda, «yazılı düşünce»yi, kendi kaleminin gönderine çekmiş çok az aydından biriydi.

Doğan Avcıoğlu çapındaki araştırıcılara, görüşlerini paylaşıp paylaşmama açısından bakmak, kısıtlı bir yaklaşım olur. Onun gibi kültür adamları, yandaşlarının sayılarıyla değil, ortak beyinselliğe yaptıkları katkılarla unutulmazdırlar.

Doğan'ın en keskin özelliklerinden biri, çalışkanlığıysa, öteki de «yalapşap bir ucuzculuk»tan hoşlanmamasıydı. İnsan eğilimlerini hoşgörüyle karşılar, yeteneksizlikten gelen uydurma afur-ta-furlara ise fazla kulak asmazdı.

Özel yaşamındaki, ancak sanatçılarda rastlanan duygusal dalgalanmalarla tutkuların yanında çalışma yaşamındaki mantıksal ağırlık, onun hem kaleminin rüzgârı, hem de düşüncelerinin rotası olmuştur.

İlk bakışta kişiliğindeki görünmeyen bu çifte yakamoz, onunla dostluğumuzu her zaman sulayan kendine özgü ayrı bir çeşmeydi. En zigzaglı sohbetlerin tadına da, en ilmikli tümden gelimlerin zevkine de aynı ölçüde varırdı.

Doğan'la sık sık birlikte olduğumuz dönemler de oldu, birbirimizle karşılaşamadığımız uzun zaman dilimleri de oldu. Uğraş alanlarımızla yaşam serüvenlerimizin değişikliği, ikimizi de zaman yetersizliğinin sıkışıklığına uğratıyor olmalıydı.

Esmer yüzü, arkaya taranmış saçları, kalın çerçeveli gözlükleri, dudağının ucunda düşürmediği sigarası ve bir dostluk işaretinin yarım gülücüğüyle konuşurken, bazen 2000 yılını görüp göremeyeceğimiz sorusuna şöyle hafiften dokunurdum.

Bir seferinde:

— Biz 2000'i görsek bile, bakalım o bizi görür mü, demiştim...

Doğan «ister görsün ister görmesin» gibilerden omuzunu silkmişti.

Her yaş kuşağı için bir yerde, usuldan yavaştan bir yaprak dökümü göstermeye başlar kendisini...

Bizim yaşın üçüncü mevsimi, en azından Doğan'a, daha uzunca bir sonbaharı çok görmemeliydi.

Yaşanmış dönemlerin gösteremediği anlayışı, bazen doğa da gösteremiyor. Birincisi de kendi kumarını kendi kurduğu oyun içinde oynuyor, ikincisi de...

Değişen çağlar orta kıratlığı kıramamış toplumlara bunu fena ödetir. Orta kıratlığı aşamayan toplumlar da, o ölçüleri geçmiş çocuklarına yapar aynı şeyi...

Gelecek kuşaklar Doğan Avcıoğlu'nun yapıtlarından çok şey öğreneceklerdir, yaşam çizelgesinden de...

Çetin ALTAN 7 Kasım Güneş

BİR YURTSEVER

— Nöbetçi... Nöbetçi... Nöbetteyken konuşulmaz.

1971 yazıydı. Ankara'da Mamak muhabere okulunun tutukevindeydik. Yaz

geceleri sıcak oluyordu. Biz de parmaklıksız penceremizi açık bırakıyorduk. Gecenin geç saatlerinde yeni nöbete gelen Anadolu çocukları zaman zaman, aralarında konuşup, şakalaşıyorlardı. İşte o zaman, Doğan Avcıoğlu, uykusunu daha daha da dağıtmamaya çalışarak, açık pencereden dışarı nöbetçilere yukarıdaki cümleyle seslenirdi.

Avcıoğlu ile ikimiz, bir odada kalıyorduk. Doğan Avcıoğlu gece uyumak zorundaydı. Uykusunun bölünmesine, dağılmasına hiç gelemezdi. Çünkü garip bir acelesi vardı. Zorunluk olmadığı halde sabah 6.30'da kalkacak, 14 saatlik günlük çalışmasının başına oturacaktı. Birlikte kaldığımız altı ay süresince, önce Mamak Muhabere Okulu Tutukevi'ne, sonra da Davutpaşa Kışlası'na bavul bavul kitap geliyor, o bunları deviriyor, sarı defterine notlarını alıyor, yeni yeni kitaplar istetiyordu.

Doğan Avcıoğlu'nun acelesi vardı. Peşinden atlı kovalar gibi kafasını kaldırmadan çalışıyordu. Yolunun uzun ve zor olduğunu da biliyordu. Yine o tutukluluk sırasında aramızdaki bir konuşma ve iddia sonucu, koşmaya başladı ve o gün edindiği bu alışkanlığı, ölümünden az önceye kadar, 10 yıldan fazla, yanına bir de yüzmeyi ekleyerek sürdürdü.

Tutukluluğumuza neden olan davadan hepimiz beraat ettik. Bu sırada Avcıoğlu daha sonra basılıp piyasaya çıkacak Ulusal Kurtuluş Tarihimizin çalışmalarını ilerletiyordu.

Onun gibi düzenli ve aralıksız, gözü çevreyi görmeden çalışan çok az kişiyle karşılaştım yaşamım boyunca. Avcıoğlu'nun o sıralarda yaşamında, Üniversite yılları, Kurucu Meclis, CHP'deki çalışma dönemi Yön ve Devrim dergileri geride kalmıştı. Artık kendini tümüyle kitaplarına vermişti.

Geride kalan yıllarda Yön, Türk toplumunda, görece olarak geniş toplulukların, o güne dek alışılmamış konuları ele alıp tartışılmasını sağlamış, bir döneme damgasını basmıştı. Devrim dergisi ile süren dergicilik yılları ise, Uğur Mumcu, Hasan Cemal, Uluç Gürkan gibi değerli gençleri basın yaşamımıza katan bir deney olmuştu.

Ama Doğan Avcıoğlu'nun geride kalan yıllarında, başka bir yapıt daha vardı: Türkiye'nin Düzeni. Ülkemizin toplumsal yapısı, tarihi, ekonomik ve sosyal sorunları üzerinde o döneme kadar hiçbir kitap «Türkiye'nin Düzeni»nin uyandırdığı ilgi ve yankıyı uyandırmamıştı. İlerde Türkiye'nin o günlerini yeniden yazmak gereğini duyanlar da görecektir ki «Türkiye'nin Düzeni» düşünce hayatımızda kendi boyutunu da aşan sonuçlar doğurmuş, büyük toplulukların o güne değin üstünkörü önyargı, kulaktan dolma bilgilerle ele aldıkları konuya daha ciddi bir yaklaşımla eğilmelerine yol açan küçük bir devrim oluşturmuştu.

Türkiye'nin Düzeni büyük ilgiyle karşılanıyor, aydınlarımız kitabın içeriğini tartışıyor, konuya daha yakından eğilmek için yeni kaynaklar, yeni yapıtlar arıyor, geçmişimize birbirini izleyen savaş dizilerinin öyküsü olarak bakma yerine daha başka bir açıdan eğilmek gereğini duyuyorlardı.

Yurt sevgisinin cafcaflı sözcükler, duygulu davranışlarla, pek sık, pek yüzeysel dile getirildiği bir ortamda, geçmişimizi, yapımızı büyük bir çaba, yorulmak bilmez bir çalışma ile araştırmaya koyulan Doğan Avcıoğlu yurtseverliğe düşünsel bir içerik kazandırmış, yurdu sevmenin onun sorunlarını araştırmak, bilmek, öğrenmek ve çözmeye çalışmakla eşanlamlı olduğunun somut delilini ortaya koymuştu.

Bence Avcıoğlu'nun en önemli yanı, toplumu en fazla etkileyen yönü buydu. Bu yanı irdelemelerinin, önerdiği çözümlerin kendilerinden de daha önemliydi. O gerçek bir yurtseverdi.

Sürekli olarak Türklüğüyle övündüğünü söyleyen, ama nereden gelip, nere-

ye gitmekte olduğumuzu, kim olduğumuzu bir iki kulaktan dolma tümce dışında hiç de merak etmeyenlere karşı o sürekli sorular soruyor, sorularına araştırmalarında yanıtlar arıyordu.

Ölümün yarıda bıraktırdığı «Türklerin Tarihi» kim olduğumuz, nereden gelip nereye gittiğimiz sorusunun onda bir tutku haline dönüşmesinin ürünü olan bir yapıttı. Bu tutkusu, o dayanılmaz çalışma gücüyle birleşince, Atatürk'ün adının ağızdan düşmediği, ama yapıtının daha iyi incelenip anlaşılması için çok az çabanın harcandığı bir ortamda, onu etiyle, kanıyla, canıyla, somut Atatürkçü bir yurtseverin örneği haline getiriyordu.

Geçtiğimiz hafta yitirdiğimiz Doğan Avcıoğlu tüm yaşamını, tüm çabasını yurdunun insanının sorunlarına adamış, yılmak bilmez bir aydın yurtseverdi.

Anısı önünde saygıyla eğiliyoruz.

Ali SİRMEN (8 Kasım Cumhuriyet)

DOĞAN'I DOĞA'YA VERDİK..

4 Kasım 1983 Cumartesi. Bostancı iskelesinde bir motor Motorun içinde bir tabut. Tabutun içinde Doğan Avcıoğlu. Yanında İlhami Soysal. Rıhtımda ben. İşaretle soruyorum: İster misin, geleyim mi? İlhami elini sallıyor: Sen git! Biz geliyoruz.

Vapura biniyorum. Gök kurşuni. Hava esintisiz. Deniz kımıltısız. Görüş uzaklığı görebildiğin kadar. Vapur Büyükada'ya erken vardı. Doğan'ı taşıyan motor on dakika sonra rıhtıma yanaştı. Teknenin başında imam efendi öteki dünyanın kaptanı gibi dikilmiş. Doğan'ın tabutunu aldılar. İskeleden arabaların durduğu meydana kadar omuzlarda taşıdılar. Bir faytonun ön koltuğun ayanlamasına uzattılar İlhami'yle Nejat arka koltuğa oturdular. Tabut handiyse kucaklarında. Daha dedi arabacı atlara. Ada turuna çıkıyorlar sanırsınız. Peşlerine düştük. Büyükada'nın sokaklarını geçiyoruz. Sonbahar dört bir köşeden ilkbahar gibi fışkırmış. Mezarlığın bulunduğu tepenin yokuşu dik. Faytonların bazıları yolda kaldı. Topluluk soluklana soluklana yokuşu çıkıyor. Tepeye vardık. Bulutlar daha da alçalmış gibi. Bir bulut yere yaklaştı. Göğsümüze abanıp, boğazımızı tıkadı.

Doğan'ı doğaya verdik.

Dönerken gök boşandı.

Doğan Avcıoğlu ile arkadaşlığımız 1950'lerin ortalarında başladı. Yaklaşık otuz yıl sürdü. Belleğimde bir kitap dolusu anı birikiminin ağırlığı var. Doğan, bir köşe yazısına sığacak adam değildir.

Otuz yıl süren dostluğumuzun bir ekseni oldu: 1950'lerin Ankara'sında hep Türkiye'yi konuşur; çağdaşlaşma, bağımsızlaşma, uygarlaşma atılımının nasıl gerçekleşeceğini tartışırdık. Ölümünü bilinçle beklerken bu gündem değişmedi.

Bir dostum içtenlikle şöyle demişti:

— Ben Avcıoğlu'nun yazdıklarının yarısı kadar ürün versem mutlu ölürdüm.

Ama Doğan'ın gözleri arkada kaldı.

Çünkü yaptıklarını ve yazdıklarını yeterli görmüyordu: Çalışmaya doyamayan bir insandı. Türkiye'deki uyanış hızıyla Doğan'ın yüreğinin atışları arasındaki ters orantı, yaşamının temel gerilimini yaratıyordu.

Bilincinin son ışığı Avcıoğlu'nun beyninde sönünceye kadar bu gerilim sürmüştür.

Doğan, yeryüzündeki çatışmaların omurgasını oluşturan «**daha az sömürü, daha çok özgürlük**» kavgasının bir insan ömrüne sığmayacak süreçlerini çok iyi bilirdi.' Avcıoğlu'nun sabırsızlığı yalnız yurtseverliğinin itici gücünden doğmuyor-

du. Tarihimizi neredeyse «**özümsemiş**» diyebileceğim Doğan, toplumsal potansiyellerimizin ülkeyi çağdaşlık düzeyine ulaştıracak atılımlar için yeterli olduğuna inanıyor, gecikmelerin büyük tehlikeleri gündeme getireceğini hesaplıyordu.

«**Ekonomik Sevr**» deyim onun son yazılarından birinde ortaya atılmıştır. Ortadoğu haritasını yeniden çizmeye kararlı görülen dış güçlerin ancak «**Ekonomik** Sevr»le zayıf düşmüş bir Türkiye'ye siyasal Sevr'in sayfalarını yeniden açmak yolunda baskı yapabileceklerini Avcıoğlu çok öncesinden görmüş; her gecikmenin sorunlarımızı çözümsüzlüğe sürükleyeceğini anlamıştır.

Doğan 57 yıllık yaşamına 10 insanın hayatını sığdırdı; günlerini aylara, aylarını yıllara dönüştürdü; dopdolu bir yürekle gözlerini kapadı.

Büyükada'nın doruğunda Doğan'ı uğurladıktan sonra aşağıya doğru yürümeye başladık. Yağmur, toprağın kokusunu buharlaştırmıştı. Güz yapraklarının rengi içimizdeki hüzünle uyumlu yankılar oluşturuyordu. İskeleye vardığımızda ilk vapurun kalkışına iki buçuk saat olduğunu öğrendik. İçimizden kimileri Doğan'ın rakıyı sevdiğini anımsayarak dediler ki

— Doğan'a içelim.

Bir boş lokanta bulup girdik, rakıları söyledik, ilk kadehleri kaldırdık.

Dedim ki:

— Devrimciler ölmez; ruhları birbirine geçer, birbirlerinin gözleriyle bakarlar, birbirlerini sevecenlikle anarlar, birbilerinin yürekleriyle duyarlar.

İlhan SELÇUK — 8 Kasım Cumhuriyet

BİR DÜŞÜN ADAMINI, BİR SAVAŞIM ÖNCÜSÜNÜ YİTİRDİK

Cuma sabahı Doğan Avcıoğlu'nun ölüm haberiyle uyandık. Bekleniyordu. Bir gün önce Hasan Cemal, İlhami Soysal yarına belki çıkar, belki çıkmaz demişlerdi, gene de insanın kolayına inanacağı bir haber değil bu.

Avcıoğlu'nu yaklaşık yirmi yıl önce eski Piknik Lokantası'nın üstündeki Türk-İş Araştırma Bürosu'nda tanımıştım. Uzun yıllar kendisinin güncel olayları çözümleme, açısından yaptığı söyleşileri yakından izledim. Bir zamanlar, akşam saat beşte, onun bürosun uğramadan eve dönmez olmuştuk. Büro her zaman doluydu. Tartışmalar birbirini izlerdi. O günleri YÖN dergisi'nin çıktığı yıllar izledi. YÖN gerek çıkış bildirisiyle, gerekse yaptığı ileriye yönelik savaşımla dönemini simgeleyen bir dergi haline gelmişti. O güne kadar konuşulması değil, düşünülmesinden bile ürküln konulardaki tabuları yıkıyordu. Yepyeni ufuklar ve çözüm modelleri ortaya atılmıştı. Kuşkusuz YÖN ve Avcıoğlu'nun yaklaşımları bazı şimşekleri üzerine çekmiyor değildi ama genelde özgür düşüncenin, ileriye yönelik atılımcı yeni görüş açılarının da doğmasına neden oluyordu. YÖN dergisi'ni DEVRİM izledi. Bu iki dergi 1930'lu yılların KADRO'cu akımından sonra dönemlerine adlarını yazdıran dergilerdi.

Avcıoğlu düşünsel savaşımını sadece dergi kanalından yayınlamakla yetinmiyordu. İncelemeleri, geleceğe yönelik tasarımları heyecanla beklenen bir yazar olmuştu. Nitekim Ankara'da «Türkiye'nin Düzeni»nin yayınlanacağı günler böylesine beklentili günlerdi. Kitap beklenen heyecanı vardı. Kısa sürede aydınların başucu kitabı, bilim adamlarının sık sık göndermede bulunduğu bir araştırma kaynağı halini aldı. Kerelerce basıldı. Ödüller aldı. Onu «Milli Mücadele Tarihi», «Türklerin Tarihi» gibi toplumsal ve ekonomik yapımızın tarihin köklerine inerek çözümlenmesini amaçlayan yapıtları izledi.

Türk demokrasisinin işleyişi, 31 Mart ayaklanması vb. gibi konularda da üzerinde büyük tartışmaların açıldığı kitaplarını da bu yapıtlarına eklemek gerekir. Son döneminde Türklerin tarihi üzerindeki uzun soluklu araştırmasını bitirmek çabasındaydı. Ankara'ya gelen dostlardan öğrendiklerimiz ağır seyreden hastalığına rağmen çalışmalarına ara vermediği biçimindeydi. Ölüme eninde sonunda yenileceğini bildiği halde çalışmayı sürdürmek az düşün erinin harcı değildir.

Şimdi bu düşünürümüzü, bir çok konuda duvarları, engelleri yıkan öncü savaşımcıyı yitirdik. Bazı konulara yaklaşımları konusunda kuşkularımız olsa da, tartışmalar yapsak da Avcıoğlu'nun öncü ve savaşımcı kişiliğini, bilimsel çizgiden ayrılmayan dirençli araştırıcılığını unutmamız olanaksızdır. Avcıoğlu'nun yapıtlarının öğüncü bir yerde onu yetiştiren toplumuna aittir. O da olaya zaten başka türlü bakmaz, toplumunun ileriye yönelik savaşımında en son nefesine kadar bir harcı olsun isterdi.

DOĞAN AVCIOĞLU

1926'da Bursa'da doğan Avcıoğlu yüksek öğrenimini Fransa'da siyasal bilgiler ve ekonomi dallarında yaptı. Yurda dönünce (1955) Ortadoğu Teknik Üniversitesi Amme İdaresi Enstitüsü'nde asistanlık yaptı 27 Mayıs'tan sonra toplanan Kurucu Meclis'e katıldı. Anayasa Komisyonu'nda görev aldı. (1961) Türk-İş Araştırma Merkezi Müdürlüğü'nde bulundu. Ankara'da Devrim Dergisi'ni yönetti (1969-1971).

Adını geniş çevrelere önce Ulus, Akis, Kim dergilerindeki makalelerle duyuran Avcıoğlu, daha sonra haftalık Yön Dergisi'ni çıkardı (222 sayı, Aralık 1961-Haziran 1967).

Yapıtları: **Türkiye'nin Düzeni** (1968), (1969'da **Cumhuriyet Gazetesi Yunus Nadi Armağanı'nı kazandı**), 31 Mart'ta Yabancı Parmağı (1969), Devrim üzerine (1971) Milli Kurtuluş Tarihi (üç kitap, 1974), Türklerin Tarihi (1978).

Tevfik ÇAVDAR — Somut 11 Kasım

PIRIL PIRIL BİR BEYİN VE ONUN DRAMI

DOĞAN AVCIOĞLU

Bir devrin «harikulade kader»e sahip dergisi AKİS'i çıkartırken Türkiye'nin en parlak beyinlerinden bir çoğuyla beraber çalışmak fırsatını buldum. Zaten, derginin «harikulade kader»ini yapan, onların işbirliğidir. Bunların bazıları sadece yazılarını yazar, giderlerdi. Genelde «AKİS çizgisi»ndeydiler. Ama «AKİS çizgi»nin oluşturulmasına katkıda bulunmazlardı, diğer bir küçük grup ise AKİS'in «brain trust = beyin takımı»nı teşkil ederlerdi. Bunların en parlaklarından biri Doğan Avcıoğlu idi.

Doğan Avcıoğlu'nu Türkiye çok erken kaybetti.

Biz Doğan ile Paris'te aynı okulu bitirdik: Siyasal Bilgiler Enstitüsü'nü. Doğan ekonomi, ben milletlerarası ilişkiler bölümündeydik. Aramızdaki arkadaşlığın köprüsü ortak bir dostumuz, Galatasaraylı Dündar Engin'di. Bu sayede birçok, hepsi hoş hatıralarımız oldu. Türkiye'ye dönüp te AKİS'i çıkarmaya başladığımda Doğan'ın yakasını elbette bırakacak değildim. Her bakımdan ve kelimenin tam anlamıyla kafa dengiydik, birbirimizle, aynı formasyondan olmanın verdiği «konuşacak bir şeyler bulunması» unsuru işbirliğimizi kolaylaştırıyordu. Bu, 1961'e kadar sürdü. Uğraşımız, okulumuzda öğrendiğimiz manada bir demokrasinin, genelde Türkiye'de uygulanabilmesini sağlamaktı. İktidara öyle bir ekip egemendi ki, bunların gözünde İsmet Paşa «elindeki kudreti budalaca vermiş» bir şaşkındı ve on-

lar bu budalalığı yapmayacaklardı. 27 Mayıs'a sonradan çok sebep uydurulmuştur. 27 Mayıs bu ekibin çok partiden tekrar tek partiye dönmenin, meşhur Tahkikat Komisyonu'nun kurulmasıyla, suçu üstünde yakalanışının sonucudur. Başka bir şeyin değil.

İsmet Paşa da, AKİS'te beraber olduğumuz bu pırıl pırıl beyinleri tanıdı ve onları takdir etti. Doğan 27 Mayıs'tan önce, Feyzioğlu'nun yönettiği CHP araştırma bürosunda çalıştı. İsmet Paşa 27 Mayıs'ı takiben kurulan Temsilciler Meclisi'ne o beyinlerden üçünü kendi kontenjanından soktu. Bunlardan biri Doğan Avcıoğlu idi. Diğer ikisi Coşkun Kırca ve Mümtaz Soysal. Atilla Karaosmanoğlu da ekonomik konularda kendisine danışmanlık yapıyordu.

İnönü, 1961 seçimlerinde bunlardan sadece birinin adaylığını kendi partisine kabul ettirebildi: Coşkun Kırca'nınkini.

Keşke Doğan Avcıoğlu da 1961 Meclisi'n n CHP sıralarında yerini alabilseydi.

Doğan 1961 seçimlerinden sonra da CHP ile işbirliği yaptı ama, bu daima bir «zor nikah» havasını taşıdı. Uzun da sürmedi. Doğan politikacılara küçümseyen, politikacılar Doğan'a güvenmeyen bir gözle bakıyorlardı.

«Yön» ve devrim dönemleri

Doğan Avcıoğlu'na şu veya bu siyasi eğilimi, meşrebi atfedenler olmuştur. Fakat onu «çok tehlikeli» sananlar bile değerini takdirden kendilerini alamamışlardı. Doğan Batılı ilmi anlamda bir araştırmacı ve Batılı ilmi anlamda bir fikir adamıydı. Mükemmel hazmettiği kültürü, onun eserlerinin dibinde bulunan temeldir. Doğan hiçbir gün, araştırmalarında, gerçeklaeri bir belirli mksat için kullanmaya, onlara makyaj yapmaya kalkışmamıştır. YÖN, Doğan'ın 1960 sonrasındaki yani demokratik ortam kurulduğundaki siyasi çizgisini gösterir. Bu, demokratik sosyalist bir çizgidir ve ona benim hiçbir itirazım olmamıştır. Politikadan çok konuşmuşuzdur, brbirimizin isyasi fikirlerini çok tartışmışızdır ama bunları hiç kınamamışızdır.

Devrim dönemi Türkiye'nin Doğan Avcıoğlu'nu ilk kaybettiği süredir ve bu, kendisine bir takım ıstıraplar ve sıkıntılar getirmiş de olsa Allah'tan fazla uzun sürmemiştir. Doğan, o «bunalım»dan sonra kendisini toplamış, yeniden, bütün birikiminin onu âdeta adamış olduğu fikir hayatına, kitaplarına ve araştırmalarına dönmüş, Türk kültürüne katkılarının yoluna tekrar çıkmıştır. Doğan'ın bunalımı birçok Türk aydınının bunalımıdır: Siyaset hayatının çirkinliklerinden iğrenme, siyaset adamlarının çoğunun çapsızlığından umutsuzluğa düşme ve bunun sonucu olarak bir kestirme yol arama sabırsızlığı. Doğan o dönemde, isteyerek veya istemeyerek, «radikal askerlerin sivil başbakan adayı» halindedir. Bunun eylemi içinde olmadığı, hakkındaki takibatlarda aklanması suretiyle, açığa çıkmıştır. Doğan, komünist olmayacak kadar da kültürlüydü. Ama bir dönemde «başka alternatif» arayacak, aramasa bile önerecek kadar bunalıma düştüğü muhakkaktır.

İşte bunu, uzun konuşmalarımızda ben çok kınamışımdır. «Radikal askerlerin sivil başbakanı» diye bir şey bulunamayacağını her söylediğimde Doğan bunu kabul etmiş, aksini bana karşı savunmaya kalkışmamıştır. Etrafını çevirenlerin çok politikacıdan daha çaplı olmadığını da mükemmelen bilmekteydi. Sen bir odanın içinde oturup Türkiye'yi ihya edeceksin, odanın kapısındaki güvenliği radikal askerler sağlayacak, fakat onlar senin hiçbir işine karışmayacaklar, her şeyi senin bildiğin, istediğin gbi yapmana müsaade edecekler!

«— Bu, kaç gün sürer Doğan, kaç gün?» diye sorduğumu ve cevap alamadığımı hatırlarım. Doğan'ı bütün sevenler, sevginin çok üstünde onu takdir edenler, İsmail Rüştü Aksal'dan Nihat Erim ve Turhan Feyzioğlu'na o dönemi Doğan'ın «kayıp yılları» olarak değerlendirmişizdir.

Doğan, o kültürdeki bütün insanlar gibi kendini toplamasını bilmiştir Doğan,

1961'de Meclis'te yer almış da olsa, sanırım politikada bu «imkanlar sanatı»nı zenaatkarca kullanmaya katlanmayacak, bunu zaten beceremeyecekti. O, ona gerçek şahsiyetini veren sahalar, fikir ve araştırma sahalarda eşsiz değerde eserler yaratmak için vardı. Bunu yapmıştır, bundan dolayı, bir yazarımızın dediği gibi «Türklerin tarihi»ne bizzat girmiştir. Orada, hep o tarafıyla kalacak ve o tarafıyla Türk aydınları için bir örnek oluşturacaktır.

Doğan Avcıoğlu'larımız çok olsun. Milletler asıl onlarla yücelirler. Milletlerini asıl onlar yüceltirler

Metin TOKER — Milliyet 11 Kasım

«TÜRKLER'İN TARİHİ» ÖKSÜZ KALDI

Türk düşünce ve siyasi hayatının önemli isimlerinden gazeteci, yazar ve araştırmacı Doğan Avcıoğlu, Çamlıca'daki evinde bir yıldır mücadele ettiği kansere yenik düştü.

1926 yılında Bursa'da dünyaya gelen Doğan Avcıoğlu, Fransa'da siyasi bilimler ve ekonomi öğrenimi görmüş. Türkiye'ye dönüşünde Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü'nde asistan olarak görev yapmıştı. 1957 yılında CHP'nin araştırma bürosunda Turhan Feyzioğlu ile birlikte çalıştıktan sonra, 27 Mayıs Devrimi'ni izleyen günlerde CHP'nin kontenjanından Kurucu Meclis'e girmiş ve Anayasa Komisyonuinda İlhami Soysal, Altan Öymen, Mümtaz Soysal ve Coşkun Kırca ile birlikte görev almıştı. Aynı dönemde Ankara Radyosu'nda dış politika ile ilgili yorumlar yaparken, dönemin etkili yayın organları olan Akis, Kim, Ulus ve Vatan gazetelerinde profesyonel gazeteci olarak çalışan Avcıoğlu. Yön ve Devrim dergilerini yönetmiş, «Sosyalist Kültür Derneği» kurucuları arasında yer almıştı. 1963-65 yılları arasında Türk-İş Araşma Bürosu, 1968-69 yıllarında CHP Yüksek Danışma Kurulu'nda görev yaptıktan sonra. 1971 yılında bir süre tutuklu kalmıştı. Salt bir düşünce adamı değil, Türk demokratik sol hareketinin öncülerinden olarak da tanınan Doğan Avcıoğlu. Büyükada'da toprağa verildi.

«Türkiye'nin Düzeni» adlı yapıtında tarihi sosyo-ekonomik açıdan inceleyen Avcıoğlu «Neden kalkınamadık, nasıl kalkınırız?» sorusunun. «Bu düzen nedir, nasıl değişir?» sorusuyla eş anlamlı olduğunu savunmuş, hayatını Türk tarihinin bu açıdan yeniden değerlendirilmesi gerektiğini kanıtlamaya adamıştı.

NEVİ ŞAHSINA MÜNHASIR BİR YAZAR

1969 yılında, ilk kitabı, «Türkiye'nin Düzeni» ile Yunus Nadi Ödülü'nü kazanmıştı. Bu yapıtını yayımlayan Bilgi Yayınevi sahibi Ahmet Tevfik, kitabın yayımlanması ile ilgili bir anısını şöyle dile getiriyor: «O zamana kadar böylesine hacimli bir fikir kitabı pek basılmadığından, daha az sayfalı olabilmesi için metin sayfalarını 8 punto, dipnotlarını 6 punto yapmıştık. Müsveddesinin İstanbul'da birçok yayıncıdan geri döndüğü söylenen eser, daha basılırken İlhami Soysal'ın yazılarında sözkonusu edilmesiyle olay oldu ve baskısı tamamlandığı gün, altı bin adedi satılıp bitti. Bu nedenle ikinci ve üçüncü basımlarının da aynı şekilde hızla yapılması zorunluluğu çıktı. Ancak dördüncü basımda hurufatlarını irileştirebildik ve kitabı iki cilt yaptık. Kitap daha basılırken fazla basma, satamayacaksın diye takılan Doğan, kitabın üçüncü basımı sırasında bu kez de gözlük, hatta pertavsız kullananları göstererek, «Senin yüzünden gözlük kullananlar çoğaldı, pertavsız satışları da arttı» diye takılırdı bana. O sıralarda kendisi de sürekli gözlük kullanmaya başlamıştı. Çalışkandı, disiplinliydi, halkıyla diyaloğunu çabucak kurabilen zeki in-

sandı. Kimsenin cesaret edemediği bazı konuları, ilk kez o ele aldı. Eski deyimiyle nevi şahsına münhasır bir yazarımızdı. Uzun süre yeri doldurulamayacaktır.»

Hayatı boyunca ağzından sigarası eksilmeyen, öğle yemeği yemeyen Avcıoğlu'nu ölüm bizlerden çok erken ayırdı. 5. cildini tamamlayabildiği Türkler'in Tarihi de, Türk düşün hayatı gibi öksüz kaldı.

Yankı 14—20 Kasım

NE DEDİLER:

İLHAN SELÇUK

Doğan Avcıoğlu hayatla kitabı birleştirmiş fikir adamıydı; evrensel boyutlara oturmuş milliyetçiliğin örneğiydi. 1950'lerde bir dergi çıkarmak fikrinin çevresinde buluştuk. Bu fikir gelişe gelişe 1961'de çıkan «Yön» dergisine ulaştı. Yön, gerçekten Türk toplumuna yön veren tepkiler yarattı.

Türk düşüncesinde bir aşamayı simgeleyen Doğan Avcıoğlu'nun kitaplarını okumayan kişi, bir eksiklik duymalıdır.

İLHAMİ SOYSAL

Doğan çok çalışkan, çok inatçı, ödün vermeyen bir insandı. Yanıldığını hiç kabul etmezdi; bu nedenle sık sık tartışırdık. Ama tartışmalarımızın sonu hep dostça biterdi.

Ölümünden iki gün önce, doğu gezisinden döner dönmez ziyaretine gitmiştim. Sigara içmeden duramıyordum, sigara dumanı da onu rahatsız edecekti. Şöyle camın önüne geçip bir sigara içeyim» dedim. «Sigara dumanını filan bırak, ben zaten kanserim, otur oturduğun yerde de konuşalım» dedi. Son konuşmalarımızmış meğer...

Bence Doğan'ın asıl yüceltilmesi gereken yanı: çalışkanlığıdır. Sistematik bir çalışma yöntemi vardı. Son güne değin çalıştı. Türklerin Tarihi'ni hazırlamaya başladığı sıralarda hapiste birlikteydi. Hiç aksatmadan her gün 16 saat çalışırdı...

ATTİLA İLHAN

Doğan'ın tarih çalışmalarından çok yararlandım. Gençlerin de uzun süre yararlanabilecekleri fikrindeyim.

Muzaffer YAZICI

DOĞAN AVCIOĞLU

Doğan Avcıoğlu'nu orta sayılacak bir yaşta Büyükada'da toprağa verdik. Mezarlık adanın ta tepesinde bir yerdeydi. Dik, dayanılmaz yokuşu tırmanırken, «Doğan böyle bir mezarlığı bizi dik yokuşlara salarak özellikle mi seçti?» diye düşündüm. Benim gibi birçokları da düşünmüştür. Devrimci Avcıoğlu, bizi yokuşa sokarken devrimin nasıl çetin ve güç olduğunu bir kez daha mı anımsatıyordu?

Tören, gösteri istememişti. Hatta gömülüşünün duyurulmasına da karşı çıkmıştı. Ama dostları bunca yolu teperek toprağa verilişinde onu yalnız komadılar. Çevreme baktım, uğurlayanlardan çoğu Doğan'ın yaşarken çok yakın dostları idi. Yön dergi ve kadrosu teknik ve yazı elemanları ile oradaydılar.

Doğan Avcıoğlu'nu Akis Dergisi'nde iken tanımıştım. Yön Dergisi'ni çıkarırken dostluğumuz arttı. Yön'de her hafta, bana ayrılan köşede yazdım. Bütün konularda anlaşır mıydık? Hayır, diyeceğim. Avcıoğlu, o yıllarda, bize biraz aykırı gelen hızlı çözüm yanlısı görünürdü. Kemalizmin asker kanadı ile çok şeylerin çözüm-

leneceğine inanırdı. Yön'ü çıkarır, Sosyalist Derneği'ni kurarken görüşünün felsefesini ve kuramını yaymaya çalışıyordu. Büyük bir ekip çalışmasının oluşturduğu Yön'de darmadağın çıkan yazılar ve çalışmalar daha sonra derli toplu olarak «Türkiye'nin Düzeni»ni oluşturdu ve Doğan Avcıoğlu imzasını attı.

27 mayıs 1960 hareketi elbette çok şeylerin söylenmesi ve açıklanmasına yaradı. Kemalizmin asker kanadının gerçekleştirdiği bu harekete arka veren siviller çoktu. Ama Halk Partisi'nin ağır basması, İsmet Paşa faktörü Kemalistlerin asker kanadının başarılı sonuçlar elde etmesini engelledi. Acaba Kemalistlerin asker kanadı ile toplumcuların mızıkçılık etmeyenleri elele verseler sonuca daha çabuk ulaşabilirler miydi? diye düşünüyorum. Tarih, kendi içinde olgusunu yaşar, onun için bu düşüncenin bir hayal de olsa üstünde çok durmadan geçiyorum.

Doğan Avcıoğlu, Yön denemesinden elde ettiği birikimle, «Devrim» dergisi atılımına girişti. Adı üstünde, bu dergide savunulan fikirler devrim doğrultusunda olacaktı. Ancak Devrim dergisi de, devrim atılımı da 12 mart gibi bağnaz bir hareketle toslaştı. Özünde Kemalizmin asker kanadının özlemleri yatan atılım, gene askeri bir hareketle önlendi. Doğan ve arkadaşları bu yüzden epeyce sıkıntı çektiler.

Bu deneyler, Avcıoğlu'na tarih bilincinin daha açık seçik ortaya konulması inancını verdi. İki kitap, «Milli Kurtuluş Tarihi» ve «Türklerin Tarihi» bu inancın ateşi ile kaleme alınmıştır. Belli bir coğrafyada yaşayan belli bir toplumda birçok şeyler yapılamıyor, yapılmak istendiğinde engellerle karşılaşılıyorsa, elbette bir nedeni vardı. İşte durmadan, bıkmadan, usanmadan büyük bir çalışkanlıkla bu sorunun yanıtı arandı. Avcıoğlu, «Türklerin Tarihi»ni tamamlayamadan dünyamızdan ayrıldı. Bu kitabı tamamlasa bir senteze varacak, bize gecikme ve duralamalarımızın nedenlerini açıklayacaktı. Bu kitap tamamlanabilir mi? Tek adamın yaptığı bir işi ancak, bundan sonra bir kurul, belki, gerçekleştirebilir Dökümanlar eldedir, sorun değerlendirmelere kalıyor.

Bizde politika yapan insanlar açık olmazlar. Halktan da, kendilerinden de bir şeyleri gizlerler. Böyle olunca halkı politikaya karıştırmamış gibi olurlar. Doğan, politikayı açık yapan önderlerden biriydi. Bunu yapma, ülkemizde denenmemişi göze alma kolurdu. Belki de bundan olacak Doğan Avcıoğlu bir tarikat şeyhi gibi belli müritleri ile sarılmış bir hayat yaşadı. Kalabalıklar için çalışkan adamdı ama, yalnızlığının otağında yaşıyordu. Oturduğu yerde herkesi ve herşeyi tanırdı. Herkesten ve herşeyden yeterince yararlanmazdı. İlk tanıdığımda, bu herkesi ve herşeyi bilişine şaşırmıştım. Sonra bu zanaatin, onun uğraşı olduğunu anladığımdan bir daha beni şaşırtamadı. Son zamanlarda görmüyordum ama, onulmaz bir hastalıkla pençeleştiğini yakın dostlarımız haber veriyorlardı.

Ada'nın Çarkı Felek denilen dik yokuşunda tabutunun ardından ağır ağır çıkarken sigarayı bıraktığıma seviniyordum. Öyle olmasa Patriyot Hayati gibi birkaç; kez yol kıyısına oturup dinlenerek tırmanacaktım. Tırmanacaktım, çünkü Doğan yokuşların tırmanarak aşılacağını öğütlüyordu.

Mehmet KEMAL — Cumhuriyet 15 Kasım

Düşündüğüm konuya bir türlü giremediğim için, başka örnekler üzerinde oyalanıyorum. Doğan Avcıoğlu'nun ölümünü konu edinmek bir türlü elimden gelmiyor. Yakın bir dostum mu idi? Hayır. Onu Yön dergisini çıkarırken tanımıştım. Ben de yazardım Yön'e. Hele o dergide Mihri Belli ile aramızda çıkan bir sanat tartışmasını yarıda kestirdiği için kendisine biraz kırılmıştım da. Ama bunu yaparken çatışma olmasın istemişti. Ben de unuttum. Kitaplarını bastırdıkça bana yollamayı hiç savsamazdı. Dikkatle okurdum onları, gücümün elverdeiğince değerlendirmeğe çalışırdım yazılarımda. Hele son yapıtı «Türklerin Tarihi» beni bayağı heyecanlan-

dırmıştı. Bu eldeğmemiş konuda büyük güçlüklerle karşılaşacağını kestirmiştim. Öyle de olduğunu kendisinden dinledim. Rusça ve Çince kaynakları taramak gereğini duymuştu. Ama başladığı işi yarıda bırakacak adamlardan değildi; adım adım ilerliyor ve araştırmasının sonuna yaklaşıyordu. Bu büyük yapıt, bugün, beşinci cildinde takılıp kalmış durumdadır. Doğan Avcıoğlu, elli yedi yaşındayken ölüverdi.

Ölüm yaşa başa bakmaz elbet, bunu bilmiyor değilim; ondan çok daha genç iken gözlerini kapanları nasıl unuturuz! Ama bu bir teselli değildir, olamaz. Diyeceğim ki, Doğan Avcıoğlu, sözcüğün tam anlamı ile «**yeri doldurulamaz**» kişilerdendi ve erken ölümü bu yüzden hepimizi şaşırttı. Ölümüne dek vardıkları, bir aydını unutulmaz kılmağa yeter de artar bile, ama ondan beklediklerimizi hesaba katınca, verdikleriyle yetinmeğe razı olamıyoruz. Çünkü yaşadığımız olayların en dikkatli tanıklarından birini yitirdik; çünkü bu olaylar arasındaki çeşitli ilişkileri ve bunların kaynaklarını sürekli araştırdığına bizi inandırmış bir düşünürü yitirdik; çünkü çalışması bitmeyecek bir aydınımızı yitirdik. Bu bakımdan onu sürdürmek söz konusu olamaz, onun yolunu çizen, başlangıcı idi ve bütün üstün yetenekler gibi Doğan Avcıoğlu da bir yandan yapıtını geliştirirken, bir yandan da kendi kişiliğini kuruyordu. Bu karşılıklı süreçti onu özgün ve vazgeçilmez kılan. Duyduğumuz üzüntü, sadece genç yaşta ölmesinden kaynaklanmıyor demek istiyorum; yapacaklarına yaptıklarında bağlanmıştı, bir kendini yineleme olmayacaktı ondan beklediklerimiz.

Doğan Avcıoğlu çalışkandı. «**Çalışkan**» niteminin bizde sadece öğrenciler için kullanıldığını bilmiyor değilim. Bu bakımdan bir aydının, bir düşünürün çalışkan olduğunu söylemek belki de gülümseme uyandıracaktır. Ama biz, bir aydının, bir düşünürün çalışkanlığına alıştığımız, akıl erdirdiğimiz gün, gerçekten bir kültürümüz olduğunu söyleyebiliriz ancak. Bilimin yolu zekâ ile geçilmez, sezişle kestirilmez, nükte ile tanımlanmaz. O bizden yaşam boyu çalışma ister. Bunu göze almak kolay değildir. Çünkü sürekli bir çalışmanın sonu bile, kimi zaman, gönlümüzce olmayabilir. Ancak, yaratıcı bilimin bundan başka bir yolu da yoktur.

Doğan Avcıoğlu, bilimsel yöntemi edinmişti; bu yüzden zamanını en yararlı biçimde kullanabiliyordu. Ancak, «**bilimsel yöntem**'e bizde verilen anlamın da çok tartışma götürür olduğunu sanıyorum. Bilgileri, verileri sıralamak, fişlemek, karşılaştırmak, bir araya getirmek biçimindeki mekanik diyebileceğim bir yöntem anlayışı, bizi yaratıcı bilime götürmez. Yaratıcı olmayan bilim ise, bilim değildir, bir bilgi yığınıdır. Gerçek bilim adamı, her şeyden önce, bu yığını ortadan kaldırmak ister; kendi alanındaki bilgileri ayıklar, sadeleştirir, soylulaştırır, öyle ki, konuyu ondan dinleyince her şeyin ne denli basit olduğunu görür şaşarız. Yoksa bilimlerde yeni buluşlara varmanın olanağı kalmazdı.

Doğan Avcıoğlu'nun kitapları, sağlam bir bilgi temeline dayandığı, yorulma bilmez bir çalışma ve yaratıcı bir yöntemle oluştuğu için, konularını bize apaydınlık olarak sunarlar.

Bir bakıma, ölen hiçbir kimsenin yeri doldurulmaz. En bilinmedik, sıradan bir kişinin ölümünde boşalan yeri ,siz onun yakınlarına, çocuklarına, anasına babasına sorun! Bir bireydi çünkü o kendisi ile birlikte götürdü yerini. Bu durum herkesin ölümü için söz konusudur diyelim. İşte ölümleri şaşkınlık uyandıran düşünürler, oldukça geniş bir çevre ile buna benzer bir yakınlık kurmuş kişilerdir. Ancak onların bir götürdükleri, bir de bıraktıkları yer vardır

Doğan Avcıoğlu, yetmiş seksen yaşını bulduktan sonra ölseydi... kestiremiyorum o gün hakkında neler yazacaklarımı. Hem yaşlandığı, hem de yapacağını yaptığı için olağan karşılarlardı ölümünü desek...

Ölümleri anlayamıyoruz, çünkü hep yaşamak ağır basıyor.

Melih Cevdet ANDAY 18 kasım Cumhuriyet

AVCIOĞLU'NU YİTİRDİK

— Değerli yazar, düşün adamı ve gazeteci Doğan Avcıoğlu, geçen kış tutulduğu amansız hastalıktan kurtulamayarak dün sabah Çamlıca'daki evinde hayata gözlerini kapadı. 57 yaşında ölen Doğan Avcıoğlu evli ve iki çocuk babasıydı.

Doğan Avcıoğlu 1926 yılında Bursa'da doğdu. Bir öğretmen çocuğudur. Bursa lisesini bitiren Doğan Avcıoğlu, Fransa'da siyasal bilimler ve ekonomi öğrenimi gördü. Bir süre İngiltere'de bulunduktan sonra 1955'te Türkiye'ye döndü. Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü'nde araştırma asistanlığı yaptı, çeşitli incelemeleri yayınlandı. Daha sonra CHP Araştırma Bürosu'nun kuruluşunda görev aldı ve «**Ortak Pazar**», «**Seçim Neticeleri**», «**Türkiye İçin Bir İktisadi ve Sosyal Politikanın Esaslarını Tespite Yarayacak Malzeme**», «**Kalkınma Meselemiz**», «**Ziraatımızın Bugünkü Meseleleri**», «**Şehirlere Akın ve Mesken Davası**», «**Devlet Personel Meselesi**», vb. gibi çoğu yayınlanmış çeşitli incelemeleri yönetti ve yürüttü. Akis dergisinin bir döneminde yönetici olarak çalıştı; Ulus, Akis, Kim dergilerinde Mayıs Devrimi'nden sonra İnönü kontenjanından Kurucu Meclis'e girdi. 1961 Anayasası'nı hazırlayan komisyona seçilerek çalışmalara katıldı.

Daha sonra Türk-İş Araştırma Merkezi Müdürlüğü'nde bulunarak işçi sorunlarıyla ilgili araştırmaları yürüten Avcıoğlu, 1961'de arkadaşlarıyla birlikte «**Yön**» dergisini çıkardı; bu derginin yöneticiliğini ve başyazarlığını üstlendi. Türkiye'nin yayın hayatında önemli bir yeri olan ve tarihsel bir akımı belirleyen «**Yön**» dergisi altı yıl süreyle güçlü bir fikir organı olarak toplumsal ve siyasal yaşamı etkiledi. Bundan sonra kendi alanında klasik ve aynı zamanda özgün bir yapıt olarak tanımlanan «**Türkiye'nin Düzeni**» adlı kitabını yayınlayan Doğan Avcıoğlu gazetemizin 1969'da Yunus Nadi Armağanı yarışmasını kazanmıştır.

Sosyalist Kültür Derneği'nin de kurucularından olan Avcıoğlu, 1969'da «**Devrim**» dergisini arkadaşlarıyla birlikte yayınladı, 12 Mart'tan sonra tutuklandı. «**Madanoğlu Davası**'nda yargılandı, beraat etti. Davutpaşa Kışlası'nda 1971'de «**Milli Kurtuluş Tarihimiz**» adlı 4 ciltlik yapıtına başladı. 1970'li yıllarda ülke tarihine yönelik çalışmalar yaptı. Bu dönemde «**Milli Kurtuluş Tarihimiz**»den sonra, «**Türklerin Tarihi**» adlı incelemesine başladı. Başlangıcından bu yana Türk tarihini kapsayacak bu çalışmanın 5. cildini tamamlayan Avcıoğlu, 1983 yazında tutulduğu amansız hastalıktan kurtulamayarak, dün Çamlıca'daki evinde hayata gözlerini kapadı.

Türkiye'nin 1950'lerden bu yana siyasal, toplumsal ve düşün hayatının içinde etkin biçimde yaşayan Doğan Avcıoğlu, eylemle fikri özdeşleştiren bir yurtseverdi. Bilimle hayatın gerçeklerini bir potada eritebilen ve ülke yaşamından soyutlanmadan tüm ürünlerini de verebilen Doğan Avcıoğlu'nun «**31 Mart**» ve «**Devrim ve Demokrasi Üzerine**» adlı kitabı daha bulunuyor.

1969'da Yunus Nadi Armağanı'nı kazanmıştı

DOĞAN AVCIOĞLU İLE BİR KONUŞMA

— Değerli yazar, düşün adamı ve gazeteci Doğan Avcıoğlu, 1969 yılında gazetemizin Yunus Nadi Armağanı'nı kazanmıştı. «Türkiye'nin Düzeni» adlı yapıtıyla armağanı hak eden Avcıoğlu ile arkadaşımız Fikret Otyam bir konuşma yapmıştı.

1 Temmuz 1969 günü Cumhuriyet'te yayınlanan konuşmayı aynen okurlarımıza sunuyoruz:

Yıllar önce tanıştığımız zaman iki dudağı arasında gördüğüm sigara, hâlâ aynı yerdeydi dün de...

Yaşlarımız aynı olmasına rağmen, hafif ağarmış saçlarından olacak, bir kere «Doğan Ağabey» dedik ve öyle devam ediyor. Saçlardan değil belki de, onun yaptığı işler daha mı ciddi ne, bunun da etkisi var zaar

«Sigara tüketimi günde kaç adet?»

Doğan Avcıoğlu, iki dudağı arasındaki sigarasının külünü düşürmeden **«Bildiğin gibi... sabah başlar yakarız, yatana kadar. Ya sabır tesbihi yerine sigara kullanıyoruz»** dedi.

1968-69 yılı Yunus Nadi Armağanı'nı **«Türkiye'nin Düzeni»** adlı yapıtıyla kazanan Doğan Avcıoğlu'na başarısını bildirelim dedik, ne var ki telefonu yarım saat meşgul işareti veriyor, beş dakika ise çalıyor ama açan olmuyor, karısı mı **«müjdeletmemek»** için diretiyordu?

«Yahu bizim telefon son zamanlarda yeni huylar edindi, aynen dediğin gibi oluyor, müsaade edildiği zaman konuşabiliyoruz işte» diyen Avcıoğlu, telefon düzensizliğini de böylece belirtti ve ertesi gün, telefonsuz konuşmaya karar verdik. Türkiye'de her aydının başına gelir telefon arızası, yadırgamadım.

«Bu eseri yazmaya iten nedenleri sorsam?»

«Bocalıyoruz. Kalkınma falan. Sadece ekonomi falan da değil. Aşağı yukarı (Nasıl kalkınacağız?) **sorunu her aydının kafasında var değil mi? Bunu kağıda dökelim dedik.»**

«Ne kadar zamanda, nasıl döktünüz?»

«İki-üç sandık kitap, binlerce makale, dosyalar... Dragos'taki evin odasına kapandık... Kitabın arkasına iki yıl yazmışlar, iki yılı bulmadı, çıktı meydana...

«Ne kadar sattı acaba?»

«Üçüncü baskıyla 16 bin oldu. 16 bin daha basılıyor.»

«18.000 lira aldım. Kitapçı yüzde 10 veriyor. Demek 180.000 falan, yüzde 10'u benim, 18 bin...»

Ne yapalım, Türkiye'nin düzeni bu... Soruyu değiştirdim:

«Yön dergisi Türkiye'de bir hava yarattı, neden kapattınız?»

«Kitap için daha iyi çalışmak, bütün çabamı kitaba vermek için... Yeni bir dergi hazırlıyoruz, adı «Devrim» olacak. Haftalık... Seçimlerden hemen sonra yayımlamayı kararlaştırdık. Yön, ekonomik sistem arayışı içindeydi. Bugün kapitalizmin iflası açıkça ortaya çıktı. Bir sanayi kurmuşuz. Bunun ithalat ihtiyacı 7 milyar lira... Bütün ihracatımız 4.5 milyar lira. Dilencilikle yaşıyoruz. Sonra da bağımsızlığımıza toz kondurmayız diyoruz... «Yön» arayıştı, şimdiyse yön belli olmuştur. Türkiye'nin sorunlarına somut cevaplar bulmak gerek. Ekonomik bağımsızlık nasıl sağlanacak? İhracat nasıl artacak? Tek kelimeyle Türkiye nasıl kalkınacak, çağdaş uygarlık düzeyine nasıl gelecek? Bu sorunları özellikle ele alacağız «Devrim»de... Devrim'i dha geniş kadroya dayanan bir düzende hazırlıyacağız...»

«Başka planlar var mı?»

«Başka planlar? Devrim var, yetmez mi?»

«Politika falan? Parlamenter hayat?»

«Bugünkü politikaya asla...»

«Biliyoruz, duyuyoruz «Türkiye'nin Düzeni» çok etkili oldu, size gelen haberler nasıl-»

«İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Kürsüsü'nde seminerler düzenlendi. Öğrenciler bölümleri tek tek incelediler, uzun süre devam etti bu... Komer

de, (ABD'nin Ankara Büyükelçisi) kitap çıkar çıkmaz geniş bir tercümesini yaptırmış ve aydınlarla tartışmış zaman zaman.»

«Beğenmişler mi bari?»

«Tarih kısmı için söylediklerine tamamen katılıyorum ama, Doğan Avcıoğlu Amerika sistemini yanlış biliyor yargısına varmış... Yurt içinde olduğu kadar Türkiye'de bulunan kordiplomatik de ilgi gösterdi. Times gazetesi de «Son ayların siyasi olayı» olarak niteledi.»

«Yabancı dile de aktarılıyormuş?»

«Evet...»

Sigarasını tazeledi, iki dudağının arasına sıkıştırdı:

«Amma laflamışız... bir yığın iş var...»

Ve çıkıp gitti...

Masamdaki çay bardağına baktım. İki şeker de tabağın kenarında duruyor, yani Avcıoğlu çayını şekersiz içiyor, şeker tüketimine katılmıyor

AVCIOĞLU'NUN BIRAKTIKLARI

4 Kasım'da yitirdiğimiz Doğan Avcıoğlu —nüfus kütüğündeki gerçek adıyla Mehmet Erdoğan Avcıoğlu— benim bir yakın arkadaşımdı. Şöyle-böyle, geride kalmış bir otuz yıl, çok şeyleri paylaştık. Benim yazıp onun, onun yazıp benim imzamla yayımlanan yazılarımız bile oldu.

Bir dönemin ünlü Akis dergisinde (1955 - 1958) birlikte çalıştık. 27 Mayıs sonrasının 1961 Anayasası'nı hazırlayan Kurucu Meclis'te birlikte üye olarak bulunduk. Türk - İş Konfederasyonu'nun 1961'deki örgütlenmesi sırasında o Araştırma Merkezi Müdürü, ben Basın Bürosu Müdürü olarak birlikte görev aldık. Aynı yılın sonunda Mümtaz Soysal, Cemal Reşit Eyüboğlu, Sırrı Hocaoğlu, İlhan Selçuk, Avcıoğlu ve ben, Abdi İpekçi, Altan Öymen, Turan Güneş, Çetin Altan, Ayperi Akalan, Nimet Arzık, Aziz Nesin, Sadun Aren, Arslan Başer Kafaoğlu gibi birçok arkadaşımızın da yardımıyla haftalık Yön dergisini çıkardık... 1962'de Sosyalist Kültür Derneği'ni kuranlar arasında olduğumuz gibi yöneticiliğinde de Doğan'la birlikteydi. 1969'da haftalık Devrim gazetesini çıkarma yükünü taşıyanların başında gene Avcıoğlu ile kader birliği etmiştik. 1971 yılı 12 Mart'ı sonrasında birlikte tutuklandık, birlikte hapis yattık, birlikte yargılandık ve salıverildik. Birlikte yeniden tutuklanıp, birlikte Kontrgerilla karargahında konuk edildik. Yeniden tutuklanıp yargılandık ve aklandık. Yeniden, birlikte geçim kaygılarına düştük, birbirimize destek olmaya çalıştık.

Şimdi, tüm bu birlikteliklerimizden sonra, bu yazıyı yazmak için oturmazdan önce, hemen tümü «İlhami Mareşala sevgiyle» diye imzalanmış Doğan geride neler bırakmamış ki...

Şimdi, tüm bu birlikteliklerimizden sonra, bu yazıyı yazmak için oturmazdan önce, hemen tümü «İlhami Mareşala sevgiyle» diye imzalanmış Doğan Avcıoğlu'nun kitaplarını önüme topladım ve uzun uzun karıştırdım. Doğan geride neler bırakmamış ki...

İşte önce, olabildiğince eksiksiz bir kitaplaşmış yayınları listesi:

1/Devlet Personelinde Ücret Rejimi - O.D.A.İ. Enstitüsü Yayını.

2/Ortak Pazar - CHP Araştırma Bürosu Yayını.

3/Seçimi Neticeleri - CHP Araştırma Bürosu Yayını.

4/Türkiye İçin Bir İktisadi ve Sosyal Politikanın Esaslarını Tesbite Yarayacak Malzeme - CHP Araştırma Bürosu Yayını.

5/Kalkınma Meselemiz CHP Araştırma Bürosu Yayını.

6/Ziraatimizin Bugünkü Meseleleri CHP Araştırma Bürosu Yayını.
7/Şehirlere Akın ve Mesken Davası CHP Araştırma Bürosu Yayını.
8/Devlet Personel Meselesi CHP Araştırma Bürosu Yayını.
9/Türkiye'nin Düzeni Bilgi Yayınevi, I. basım 1968 (9 basım)
10/31 Mart'ta Yabancı Parmağı - Bilgi Yayınevi, I. basım 1969.
11/Devrim Üzerine Bilgi Yayınevi, I. Basım 1971 (2 basım).
12/Milli Kurtuluş Tarihi Kendi yayını, 3 cilt, I. basım 1973 (3 basım).
13/Türklerin Tarihi - Tekin Yayınevi, 5 cilt, I. bası m1978'de ilk cilt, 1982'de 5. cildin ilk basımı (6. cilt tamamlanamadı).
14/Devrim ve Demokrasi Üzerine - Tekin Yayınevi, I. basım 1980.

Yanılmıyorsam, Doğan Avcıoğlu'nun kitaplaşmış yayınlarının tam listesi budur.

Peki Doğan tümü 6000 sayfayı aşan (broşürler dışında son altı kitabı 5661 sayfa) bu kitaplarında ne anlatıyordu? Bu kitaplarının içinde en önemlisi hangisiydi?

Doğan'a sorarsanız, en önemsediği kitabı, yazdıkları değil, yazacağıydı. «Türklerin Tarihi'nden sonra, Atatürk üzerine bir kitap yazmak istiyorum, Mustafa Kemal kimdi, ne yapmak istiyordu, bunu en gerçekçi biçimde ortaya koyan bir araştırma yayınlamak, önüne gelenin Atatürk'ü kendine bayrak yapmasını önleyecek bir eser yaratmak istiyorum ki bu benim için çok önemli» diyordu.

Yazamadı. Ömrü yetmedi.

Yayınlandığında büyük olay olan kitabı ise, «Türkiye'nin Düzeni-Dün, Bugün, Yarın» adlı kitabıydı 1968 yılı Aralık ayında tek çift olarak yayınlandıktan hemen sonra 1969 Şubat'ında ikinci ve Temmuz'unda üçüncü baskısı yapıldı. Aynı yılın Aralık ayında, biraz daha geliştirilmiş ve genişletilmiş olarak iki cilt halinde dördüncü, 1971 Mart'ında beşinci, 1973 Şubat'ında altıncı baskısı yapıldı. Daha sonraki yıllarda da yeniden yayımlandı.

Doğan Avcıoğlu bu kitabında, «Türkiye'miz birkaç yüzyıl önce, yeryüzünün en ileri ülkesiyken, nasıl olmuştur da bugün geri ülkeler arasında sayılmaktadır? Japonya, XIX. yüzyıl ortalarına doğru ortaçağ karanlıkları içinde yaşarken kısa bir sürede kalkınmıştır. İki yüzyılı aşan kalkınma ve Batılılaşma çabalarına rağmen, Türkiye neden hâlâ kalkınmış değildir? Mazlum milletler arasında ilk kurtuluş savaşını Türkiye vermiş ve devrimler yoluyla bağımsızlık içinde çağdaş uygarlığa ulaşmayı amaç edinmiştir; ama bugün neden yine bağımsızlıktan söz etmekte ve çağdaş uygarlık düzeyini çok uzakta görmekteyiz? Gidiş nereyedir ve bu gidişle kalkınabilir miyiz? Bu soruların cevaplarının araştırılması, bizi, tarihimizin yeni bir görüşle, sosyo-ekonomik açıdan incelenmesine götürdü» diyor ve incelemeleri sonucu vardığı yeri de şöyle belirtiyordu:

«Neden kalkınamadık ve nasıl kalkınırız sorusu, bu düzen nedir ve nasıl değişir sorusuyla eş anlamlıdır. Kemalizmin bağımsızlık ve çağdaş uygarlık diye özetleyebileceğimiz iki büyük ülküsünü gerçekleştirme yolunda en büyük engeli bugünkü düzen teşkil etmektedir. Türkiye'mizin 20-25 yıl içinde kalkınıp çağdaş uygarlığa ulaşmasının temel şartı, yürürlükteki düzenin değiştirilmesidir.»

Avcıoğlu'nun, Türkiye'nin yeni düzeni nasıl olmalıdır sorusuna getirdiği yanıtlar, «Türkiye'nin Düzeni» kitabında yer alıyordu ama bunlar asıl, 1971 yılında yayınlanan «Devrim Üzerine» adlı yapıtında daha geniş ve açık olarak anlatılmıştı. Doğan bu kez, «Önümüzdeki devrimci adım Mustafa Kemal tarafından başlatılan, fakat yarı yolda bıraktırılıp, yolundan saptırılar Ulusal Kurtuluş Devrimimizi günümüzün koşullarında bütün sonuçlarıyla gerçekleştirmektir» diyordu. Nasıl bir kalkınma modeli, nasıl bir planlama, nasıl bir toprak devrimi, nasıl bir dış ticaret

ve bankacılık düzeni, nasıl bir sanayileşme gibi sorulara yanıtlar getirmeye çalışıyordu.

Çok inatçı ve çok çalışkan olan Doğan Avcıoğlu, daha sonra 1973te ilk baskısı 1747 sayfa ve üç cilt olan Milli Kurtuluş Tarihini kaleme aldı. Türkiyenin Düzeni adlı kitabında, taa Selçuklulardan, Osmanlılardan başlayarak Türkiyenin tarihine bir ekonomist olarak bakılmıştı. Bu kez ise, doğrudan doğruya Ulusal Kurtuluş Savaşı yıllarının hemen öncesi ve sonrası tarihi ele alıyordu. Yanıt getirilmek istenen soru yine aynıydı? Türk nasıl olmuştu da kalkınamamıştı?

2282 sayfalık beş cildi yayınlanabilen ömür törpüsü dev eseri «Türklerin Tarihi»ni ise Doğan 1977de yazmaya başladı. İlk cildi 1978'de çıkan bu kitabın beşinci cildi ancak 1982 başında basımdan çıktı. İlk kitapta tarih anlayışları, Türk ulusunun tarih sahasına çıkışı, Asya ve Avrupa Hunları gibi konular işleniyordu. İkinci kitap Göktürklerden Oğuz ve Kumanlara kadar çeşitli Türk boylarını, göçebe feodalizmini, üçüncü kitap Türklerin İslamlaşmasını, dördüncü cilt Türklerden önce Anadolu, Selçuklu Devleti, Haçlı Seferleri, Orta Asya'da Türk uluslarının meydana geliş süreçlerini, beşinci kitap da Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması, Bektaşilik, Kızılbaşlık, Ahilik, feodal düzenin kuruluşunu anlatıyordu...

Kanser, Doğan'ı yenmeseydi — ki kolay da yenememiş, Doğan inatçılığı ve iradesi ile uzun uzun direnmiş, kendisini değilse bile biz yakınlarını bile zaman zaman yanıltmıştır— Türklerin Tarihi'nin altıncı cildinde, Osmanlılar ele alınacaktı. Ama alınamadı. O büyük araştırma, öylece yarım kaldı.

İşte Doğan Avcıoğlu'nun geride bıraktıklarının, kitaplarının panoraması, üç aşağı beş yukarı budur. Avcıoğlu'nun son kitabı sayılması gereken — Türklerin Tarihi 1978'de yayınlanmaya başlayıp, 1982'lerde hâlâ yayınlanmaya devam ediyordu — 1980 yılı başında basılmış Devrim ve Demokrasi Üzedine adlı, çeşitli tarihlerde yayınlanmış makalelerinin derlendiği kitabında vardığı son hüküm ise şudur:

«Bir nokta kesindir: Sivil — asker her çeşit cuntacılık, ya da bir zamanların moda deyimiyle 'tepeden inmecilik', çözüm değildir. Halk kesimlerinin örgütlü gücüne dayanmadan, devrimci atılımlar başarılamaz. Oysa bu güçler örgütsüzdür. Ülkemiz, 'gemi yürüsün, istim arkadan gelsin' deyişini hatırlatan bir terslik görüntüsü içindedir.»

İlhami SOYSAL Milliyet Sanat 1 Aralık 83

Düşünce ile eylemi birleştiren bir insan

4 Kasım 1983 günü yitirdiğimiz Doğan Avcıoğlu'nun yaşam öyküsü 'düşünce' ile 'eylem' birlikteliğinin güzel ve anlamlı bir örneğidir. Esasen onu çoğu aydınımızdan ayıran da —sağlam mantığı ve sentez yeteneğine eşlik eden büyük çalışma gücü ve disiplininin yanısıra— bu noktadır.

Yüksek öğrenimini siyasal bilimler ve ekonomi konularında Fransa'da yapmış, Türkiye'ye döner dönmez **Ulus** gazetesinde, **Akis** ve **Kim** dergilerinde çalışmıştı. İsmet İnönü tarafından «Türkiye'nin altın çocukları» diye tanımlanan ve kendilerine umut bağlanan genç aydınlardan olan Doğan Avcıoğlu, CHP Araştırma Bürosu'nun kuruluşunda görevlendirilmiş, yine İnönü kontenjanından Kurucu Meclis'e üye seçilmişti. Orada, 1961 Anayasası'nın özellikle ekonomik ve sosyal görüşlerinin oluşturulmasında diğer arkadaşlarıyla birlikte komisyon üyesi olarak çalışmış, fakat, Anayasa'nın yürütme ve yaşama organlarının ekonomik alandaki yetkilerini düzenleyen hükümleri istediği gibi çıkmayınca (çünkü O, karar mekanizmaları hızlı ve kesin çalışan bir meclis ve hükümet sistemi istiyordu) Anayasa'nın Kurucu Mec-

lis'teki oylaması sırasında kabul oyunu (bu gerekçe ile) vermeyen üyelerden biri olmuştu.

Mümtaz Soysal ve Cemal Reşit Eyüboğlu ile birlikte kurucusu ve başyazarı olduğu **Yön** dergisinin 20 Aralık 1963 tarihinde çıkışıyla başlayan dönem ise Türkiye Sol Hareketi açısından yeni bir dönemdir. Sıkıyönetimce 14 aylık kapatılması dışında 6 yıl süreyle yayınlanan haftalık **Yön**, Türkiye'nin aydınlarına, siyaset adamlarına, gençlerine 'farklı bir pencereden bakmak' olanağı vermişti. Bu anlamda **Yön**'ü 1961 sonrası Türk Sol Düşüncesi'nin önemli bir 'okul'u olarak düşünebiliriz.

Doğan Avcıoğlu ve Mümtaz Soysal'dan başka sürekli yazarları arasında Sadun Aren, Turan Güneş, Cahit Tanyol, İdris Küçükömer, Muammer Aksoy, Bahri Savcı, Şevket Süreyya Aydemir, İlhan Selçuk, İlhami Soysal, Çetin Altan, İbrahim Çamlı, Ayperi Akalın, Fethi Naci, Sırrı Hocaoğlu, Abdi İpekçi, Nimet Arzık, Atilla İlhan, Aziz Nesin, Niyazi Berkes, Fakir Baykurt, Mustafa Ekmekçi, Rauf Mutluay, Muzaffer Erdost, Ali Gevgili, Selâhattin Hilac, Mihri Belli, Erdoğan Berktay, Aslan Başer Kafaoğlu, Ceyhun Atıf Kansu, Ahmet Taner Kışlalı, Samim Kocagöz, H. Hüseyin Korkmazgil, Mehmet Kemal, Mehmet Faut, Uğur Mumcu, Muvaffak Şeref, Nejat Özon, Sina Pamukçu, Ülkü Tamer, Ömer Faruk Toprak, Erol Ulubelen, Engin Ünsal, Can Yücel ve Yaşar Kemal gibi zamanın önde gelen aydınlarının bulunduğu **Yön**'ün her sayısı 30 bin satıyordu.

Bir eylem adamı olarak Doğan Avcıoğlu, aynı yıllarda bir grup Türk aydınınca kurulan Sosyalist Kültür Derneği'nin de kurucusu ve öncülerindendi.

Doğan Avcıoğlu'nu daha sonra 1969 yılında haftalık **Devrim** gazetesinin başyazarı olarak görüyoruz. Atatürk'ün «İdare-i maslahatçılar esaslı inkilap yapamazlar» sözünü kendisine şiar edinen **Devrim**'de, Türkiye'nin ekonomik ve siyasal gündemindeki sorunlarına çözüm önerileri oluşturuluyordu. 12 Mart Dönemi'nde **Devrim**'in kapatılmasından sonra Doğan Avcıoğlu, emekli korgeneral Cemal Madanoğlu ve arkadaşları ile birlikte tutuklanmış, aklanıncaya kadar da sorgulardan, cezaevlerinden ve sanık sandalyesinden geçmişti.

Cezaevinde iken başladığı araştırmalarına ölümüne kadar devam eden Doğan Avcıoğlu, 1968 yılında yayımladığı ve aradan 15 yıl geçmesine karşın hâlâ konusunda başyapıt olan **Türkiye'nin Düzeni**'nden sonra **Milli Kurtuluş Tarihi** (4 cilt) ve **Türklerin Tarihi** (5. cildi yayımlandı) adlı çalışmalarını yayımlamıştı. (*)

Bugün, **Yön** ve **Devrim** koleksiyonlarına baktığımızda (zaman zaman bakış açısını benimsemesek bile) hem Doğan Avcıoğlu'nun, hem diğer aydınlarımızın 1960 sonrası dönemde Türkiye'nin sorunlarına nasıl yaklaştıklarını, hangi düşünce konaklarından geçtiklerini görüyoruz. Bize bu olanağı sağlayan ise hiç kuşkusuz Doğan Avcıoğlu'nun bitmeyen enerjisidir.

Belirtilmesi gerekli bir önemli nokta ise şudur: İleride Doğan Avcıoğlu'nun siyasal düşüncesi ve eylemi ayrıntılı araştırmalara konu olduğunda görüleceği gibi, bir «Avcıoğlu sentezi» vardır. Katılım ya da katılmayalım «Avcıoğlu sentezi» siyasal düşünce tarihimizde yerini almıştır.

Hikmet ÖZDEMİR — Bilim ve Sanat Aralık 83

(*) Doğan Avcıoğlu'nun bunlardan başka 31 Mart'ta Yabancı Parmağı (1969), Devrim Üzerine (1971), Devrim ve 'Demokrasi' Üzerine (1980) adlı yayımlanmış 3 kitabı daha vardır.

SERDENGEÇTİ, CANDANGEÇTİ...

Milletimizin başma tac olmuş nice değerler Yüce Umman'a doğru gitmekteler.

«Yaprak nasıl düşerse akıp kaybolan suya
Rûh öyle yollanır, uyanılmaz bir uykuya»

Bahar'ın dünyamıza ılık nefesler ve elvan çiçekler saçtığı altı ay öncelerde Prof. Erol Güngör'le üstad Necip Fazıl'ı ardarda kaybetmiştik. Her giden, dayanılmaz hasretler bırakıyor ve bizden de neler alıp götürüyor.

Prof. Ayhan Songar'ın tabiriyle **«yetim-i akran»** olacak yaşa esasen gelişiniz. Anadan babadan «yetim» olacağımız zaman gerilerde kalmış, şimdi dostlardan yetim olmamız mukadderdi.

İşte «SERDENGEÇTİ» namiyle nice kötüleri, korkakları ve suçluları ürküten, değerli şiir ve fikir adamımız, mücadeleci, yiğit Osman Yüksel de Umman'ın hasretine dayanamayarak, büyük dostu Necip Fazıl'm ardınca süzülüp gitti: Yunus'ların dünyasına karıştı:

«Geçip gittik şu dünyadan
Kalanlara rahmet olsun!»

Yukarıdaki fotoğrafı TÜRK EDEBİYATI dergisinin 117. NECİP FAZIL ANIT SAYISI'ni çıkarırken, (Temmuz 1983) Osman Yüksel Bey'in kendisinden almıştık. İkisini beraber, (sebepsiz yargılandıkları) Malatya Adliyesi'nde (1953'ler) gösteriyor. İkisi de yolsuzluklara, pis taklitçiliğe, İslam düşmanlığına, materyalizme, Kuzey uyduluğuna ve dünyanın zalimlerine meydan okuyan genç adamlar...

Fakat Osman Yüksel'in, Necip Fazıl'ı bir de son ziyareti vardır. Üstadın göç haberinden (25 Mayıs 1983) 15 gün önce idi. Osman Bey eski arkadaşıyla, son görüşmesini TÜRK EDEBİYATI'na (Sayı: 117) şöyle yazdı:

«Osman, gel yanıma otur! dedi. O fırtına gibi adam, bir köşede, yaprakları sararmış kırık bir dal gibi duruyordu. Yanına yanaşmaktan korktum. O sarı yapraklar dökülecek, adam ölecek zannettim. Me'yus, kederli, mecalsiz, yanından ayrıldık. Ben, Necip Fazıl'ı o gün kaybetmiştim. Fırtına dinmiş, güneş batmış, koca İstanbul bir mezarlık olmuştu.»

Ya kendisi? Osman Yüksel, o günlerinde, tek başına ayakta duramıyor, hem bizlerle beraber olmak istiyor, hem de her şeyden sıkılıyordu. Koca dünya ona dardı. Sarsılarak yaşamak, yakınlarının, dostlarının itinasına, bakımına muhtaç olmak, bu serdengeçti adama, ağır geliyordu.

O günlerde yaptığımız, uzun bir Boğaziçi gezintisinde, her kahra meydan okuyan serdengeçti zekasından yine çarpıcı hatıralar, espriler dinledik. Yine alicenap Osman Yüksel, Aksaray'daki evini, Türk Edebiyatı Vakfı'na bağışladı. Yine o gönül adamı, sanki nereye gideceğini ayırdetmezcesine çıktı gitti. «Akseki'ye mi gidecekti?», her yerde aranıyordu. Fakat hiçbir yerde huzuru yoktu.

Nihayet bu yaz, bir bağ evinde, üstelik merdivenden düşüp sakatlandığını haber aldık. Konya Selçuk Üniversitesi'ndeki bakımlar ona fayda vermedi. Ankara'nın Çankaya Hastanesi'nde onu bir ay önce ziyaret ettim:

Yalnız yüzü ve gözleri vardı. Konuşamıyordu. Beni tanıyıp tanımadığını da bilemiyorum. Şuuru bir gelip bir gidiyordu. O gün gönül diliyle helâllık istedim. Allah'ın lütuf denizine garkolsun, diye niyaz ettim.

Yaz içinde bir de şiiri gelmişti ki, TÜRK EDEBİYATİ, (Ekim 1983 S. 120) yayımladık. Şaşırtacak kadar güzel olan bu şiirde, hikmetle kerçek, halk tarzına tasarrufun en güzeliyle **«arz-ı hal»** şekli, iç içe bir «ihtiyarlık» dramı yapmaktadır:

«İki adım atsam durmaz düşerim
Allah'ım ben, böyle nasıl yaşarım.
Bir secdeye varsam başım dolanır
Ne yesem, ne içsem midem bulanır.»

Sarsıcı hasatlığına rağmen, hatıralarda daima dinç, diri, zeki ve yiğit kalacak olan Osman Yüksel Serdengeçti'nin ruhuna sonsuz rahmetler ola.

Ahmet KABAKLI — Tercüman 12 kasım

OSMAN YÜKSEL SERDENGEÇTİ'YE RAHMET

Dünkü 10 Kasım günü, Osman Yüksel Serdengeçti de Hakk'ın vâsi rahmetine kavuştu. Acaba şimdilerde ve gençler arasında ismini bilenler mi çoktur, bilmeyenler mi? Bir zamanlar gençliğin önde gelen isimlerindendi. Ankara Dil ve Hasan Ali-Sabahattin Ali ikilisine karşı ayaklanan milliyetçi gençlerin önde gelenlerindendi. Aynı çizgiyi o bırakmadı, aynı çizgi onu bırakmadı. Fakülteyi bitiremedi. Sanırım bitirmediler. O da bunun üzerine serdengeçti oldu. «**Serdengeçti**» ismini verdiği mecmua ile basın hayatına girdi.

Dağdağalı bir devirdi. Neşriyatı yüzünden, bir ara, Ahmet Emin Yalman'a yapılan suikast ile alâkalı görülerek tevkif edilen üç basın mensubundan birisi oldu. Diğerleri Necip Fazıl Kısakürek, Cevat Rıfat Atilhan'dı. Bu üç kişi, görüyor musunuz, üçü de Hakk'a yürümüşler. Demek bir devir kapanıyor.

Sonra bir ara Ankara'da kitap neşretti. Kitapçılık yaptığı yeri üstad Kısakürek «**Kor bağırsak gibi bir yer**» diye tarif ederdi. Ben rahmetliyle çok sonraları ve pek az tanıştım. Amma üstadla sık sık onu anardık. Üstad, onun «**Üstad**» diye seslenişini hep dile alırdı.

Sonraları hapislere düşmek tehlikesiyle karşılaştı. Seçimler de yaklaşmıştı. «**Ya mebus olacağım, ya mapus**» deyip duruyordu. Mebus oldu. Kravat takmamasıyla meşhurdu. Kılığı kıyafeti, esprileriyle neslinin renkli simalarından birisi oldu. Rahmetli Fethi Gemuhluoğlu'nun Spor ve Sergi Sarayı Müdürü olduğunu duyunca «**Ya Fethi Bey demek zıpır sarayı müdürü olmuşsun**» dediğini Fethi Ağabey «**Bu bizim Osman kafiye için espri yapar**» diyerek nakletmişti.

Serdengeçti mecmuasını güç belâ devam ettiriyordu. Akseki'nin bu yiğit evlâdı biraz daha Aksekili olsaydı belki daha çok başarılı olurdu. Bayilerden alacaklarını tahsil edememek yüzünden dergisi kapanmak tehlikesiyle karşılaşınca, ödemeyen bayilerin ismini sütunlarına alır, onları teşhir eder, böylece durumu kurtarırdı. Bu arada bana mektup yazan ve Osman Yüksel'e borcu olduğunu söyleyen berber okuyucuma artık onun adresinin dünya postalarına kapandığını, ya mirasçılarıyla helâlleşmesini yahut onun rûhu için hayır yapmasını tavsiye ederim.

Zaten bu millet ve birçok nesiller ona borçludurlar.

Hanımının ismi de İsmet'ti... Hep «**Ne çektimse İsmetler'den çektim Birisi beni zindana attı, bu da şimdi ömrümün sonunda bana çektiriyor**» diye takılırdı. Hanımı, kimsenin gösteremeyeceği sabır, vefa ve adeta annelik göstermiştir ona.

Bir ara Yeni İstanbul gazetesinde yazdığı fıkralar, gazetenin tirajını yükseltecek kadar alaka toplamış bir kıvrak kalemi vardı.

Coşkun mizacı ile parti de değiştirdi. Önce AP, sonra MHP, sonra MSP... MSP'den hemence ayrıldı. Ayrıldıktan sonra bana bıraktığı bir mektubu saklamadığıma yanarım. Amma vatanperver, antikomünist, milliyetçi tutumunu hiçbir zaman değiştirmedi. Şimdi partisi, seçimi, politikası olmayan gerçek dünyadaki Osman Yük-

sel'e rahmet, sevenlerine başsağlığı... Fakülte sıralarında kıldığı namaz inşallah ona yoldaş olur.

Ergun GÖZE — 12 Kasım Tercüman

SERDENGEÇTİ TOPRAĞA VERİLDİ

— Geçirdiği bir rahatsızlık sonucu önceki gün Ankara'da vefat eden eski milletvekillerinden gazeteci-yazar Osman Yüksel Serdengeçti dün Cebeci Asri Mezarlığı'nda toprağa verildi.

Uzun süreden beri muzdarip olduğu parkinson hastalığından kurtulamayarak vefat eden gazeteci-yazar Osman Yüksel Serdengeçti'nin cenazesi Hacıbayram Camii'nde öğle namazını müteakip kılınan cenaze namazından sonra Cebeci Asri Mezarlığı'na götürülerek defnedildi. Serdengeçti'nin cenazesine kalabalık bir halk topluluğunun yanısıra, Necmettin Erbakan, Agâh Oktay Güner, Danışma Meclisi üyesi Mehmet Pamak, Ana P. Genel Başkan Yardımcısı Halil Şıvgın, Ziraat Bankası Genel Müdürü Rahmi Önen, eski milletvekillerinden Hüsamettin Cindoruk ile bazı eski milletvekilleri katıldılar.

12 Kasım Tercüman

OZAN FERİHA AKTAN ÖLDÜ

Ozan Feriha Aktan 27 Kasım günü İstanbul'da öldü.

Edebiyat Fakültesi'ni bitiren Aktan, daha sonra şiir çalışmalarına yönelmiş, 1971 yılında «Kuytu», 1972'de «Işıltı», 1973'te «Yarın Sabah» ve 1975'te «Dağbaşı» adlı kitapları yayınlamıştı.

Feriha Aktan'ın son yapıtı «Cankırığı», önümüzdeki günlerde Yazko Yayınları arasında çıkacak.

(Milliyet Sanat)

ÖLMÜŞ EDEBİYATÇILARIMIZI 1983 YILINDA ANMA YAZILARI, TOPLANTI VE TÖRENLERİ

Sabahattin Eyüboğlu
Neyzen Tevfik
Arif Nihat Asya
Nazım Hikmet
Mehmet Akif Ersoy
Hüseyin Rahmi Gürpınar
Suat Taşer
Aşık Veysel
Rüştü Onur
Ceyhun Atuf Kansu
Mehmet Emin Yurdakul
Sabahattin Ali
Memduh Şevket Esendal
Kemal Tahir
Orhan Burian
Sait Faik Abasıyanık
Ahmet Haşim
Peyami Safa
Abdülbaki Gölpınarlı
Samet Ağaoğlu
İbni Sina
Azra Erhat
Halikarnas Balıkçısı
Asaf Halet Çelebi
Osman Yüksel'ler
Burhan Felek
Faruk Nafiz Çamlıbel
Orhan Veli
Aka Gündüz

SABAHATTİN EYÜBOĞLU

10. Ölüm Yılında Sabahattin Eyüboğlu:

«ERİTEN DE BİZİZ, ERİYEN DE...»

Sabahattin Eyüboğlu: Düşünür, incelemeci, denemeci, çevirmen, sanat tarihçisi, eğitmen, eleştirmen, film yapımcısı... Bunlar yaptığı «iş»lerle ilgili olarak Sabahattin Eyüboğlu'na verebileceğimiz kimi sıfatlar. Ama eksik.

Onun Türk diline kazandırdıklarını nasıl anlatmalı? Montaigne'i, Rablais'yi Platon'u, Shakespeare'i, Moliere'i, La Fontaine'i, Camusyu, Babeufü ya da Ömer Hayyam'ı, Mevlana'yı Türkçeye bize kazandıran Sabahattin Eyüboğlunun, bunları gerçekleştirirken Türk diline kattığı düşünce boyutunu nasıl anlatmalı?

Yoksa en önemli, en etkin yanı eğitimciliğ miydi demeli? Yalnız bıraktığı yapıtlarla değil, Eğitim Bakanlığı Tercüme Bürosunda çalışırken çevirttiği, yayınlanmasında rol aldığı yüzlerce klasik eserle; Edebiyat Fakültesi,. Teknik Üniversite ve Güzel Sanatlar Akademisi'nde, verdiği derslerle yeni yetişenlere nasıl ışık tuttuğunu mu vurgulamalı? Hayır hayır, onun önemli işlevi belki de Köy enstitülerinin kurulması için Hakkı Tonguç'la birlikte sürdürdüğü mücadele, Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'ndeki çalışmalarındaydı.

Sabahattin Eyüboğlu deyince, kaçımız onun film çalışmalarını düşünür, bilemiyorum. Daha 1950'lerde önce Mazhar Şevket İpşiroğlu'yla, sonra Macit Gökberk ve Aziz Elbek'le sürdürdüğü film çalışmalarında Anadolu uygarlıklarını belgelemek için az mı çaba verdi? «Anadolu Ormanları», «Hitit Güneşi», «Siyah Kalem», «Karanlıkta Renkler-Göreme», «Surname», «Anadolu Yolları», «Anadoluda Roma Mozaikleri» yalnızca birkaç örnek...

ANADOLU KÜLTÜRÜ

Yok, yok bu çok yönlü sanat adamımızın en önemli etkinliği sanırım sentezciliğindeydi. İşte zaten demindenberi söylediklerim de, bu sentezciliğiydi, yaptıklarını önemli kılan.

O, Türk kültürünü ne yalnız Orta Asya'ya ne İslam'a bağlayanlardandı... O, Tanzimat sonrası tüm aydınlarımız gibi ya Batı hayranlığına, ya Batı'yı tümden yadsımaya yönelmedi. Hayır, bütün bunları tanıyarak, bilerek, çeşitli kültürlerin kaynağına inerek, bunların Anadolu insanındaki cevherle kucaklaştığı, bütünleştiği noktaları vurguladı.

Sabahattin Eyüboğlu, Anadolu insanının sürekliliğine, yaratıcı gücüne ve insanı insan yapan değerlerine inandı tüm bir yaşam boyu. Anadolu insanı, yani Hitit'ten, Eti'lerden, Selçuk'tan, Bizans'dan uzanan bir zincirin halkaları... Denemelerini bir araya getirdiği «Mavi ve Kara»nın bir yerinde şöyle der:

«Fetheden de biziz artık, fethedilen de. Eriten de biziz eriyen de. Biz bu toprakları yoğurmuşuz, bu topraklar da bizi. Onun için en eskiden en yeniye ne varsa yurdumuzda, özmalımızdır bizim. Halkımızın tarihi, Anadolu'nun tarihidir.»

Başka ne demeli? 12 Mart 1971'den sonra ve yaşı 63 iken, **«gizli örgüt kurduğu»** gerekçesiyle dört ay tutuklu kaldı Sabahattin Eyüboğlu. Aklandıktan sonra da çok yaşamadı. 13 Ocak 1973'de, o koca yürek, çalışmayla dostluğu imeceyle üretimi, toplumla sanatı içiçe yoğuran yürek daha çok dayanamadı sustu. Bundan tam on yıl önceydi...

Zeynep ORAL — Milliyet Aktüalite 9 Ocak

ÖLÜMÜNÜN 10. YILINDA EYÜBOĞLU VE DENEMELERİ

On yıl önce, 13 ocak 1973'te öldü **Sabahattin Eyuboğlu**. Ardında yüzlerce deneme, **Eflatun**'dan **Babeuf**'e sayısız çeviri bırakarak... Örnek bir aydın kimliğiyle Cumhuriyet sonrası Türk kültüründe yer almakla kalmadı yalnız; bu kültürün oluşturulmasında etkili oldu. Her yeni adımı ya başında, ya içindeydi. Dijon (1928), Lyon (1930) ve Paris (1931) üniversitelerinde edebiyat, estetik öğrenimi görüp yurda döndüğü (1932 günden öldüğü güne kadar Eğitimci, düşünce adamı, deneme yazarı, sanat tarihçisi ve çevirmen olarak...

Kısaca özetlenirse, «Tenkid» adlı ilk yazısı **Hakimiyet-i Milliye**'de (sonradan **Ulus**) çıkar **Sabahattin Eyupoğlu**'nun. Ama asıl 1934'ten sonra edebiyat konuları nın yanısıra tiyatro, müzik, sinema, resim konularındada eleştiri,. deneme, inceleme türlerinde yazılar yayımlar. Sürekli yeniden yana olan, Doğu ile Batı'yı karşılaştırarak araştırıcı düşüncenin yaratıcılığına inanan, çağdaş kültürle eski Andolu uygarlığı arasında bağ kurmaya çalışan hümanizm yanlısı denemeleriyle bir düşünce adamı olarak belirir. 1940'lı yıllar ortak çalışmanın, **Eyuboğlu**'ndan kaynaklanan bir imecenin coşkusunun yaşandığı yıllardır. Tercüme Bürosu'nda yöneticilik ve çevirmenlik, Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'nde öğretmenlik yılları... Ama çok sürmez bu mutluluk. Köy Enstitüleri üzerine koparılan fırtınanın ilk kurbanı **Hasan Âli Yücel**'den sonra hem Hasanoğlan'daki, hem de Tercüme Bürosu'ndaki görevinden uzaklaştırıldı **Eyuboğlu.**

1950'li yıllarda **Sabahattin Eyuboğlu**'nu daha çok bir sanat tarihçisi ve deneme yazarı olarak görürüz. **Mazhar Şevket İpşiroğlu** ile başladığı, sonradan **Macit Gökberk** ve **Aziz Albek**'le de işbirliği yapıp sürdürdüğü Anadolu uygarlığını belgelemeye yönelik filim çalışmaları da bu döneme rastlar. Berlin Filim Festivali'nde ödüllendirilen **Hitit Güneşi**'nin (1957), ardından çektiği **Siyah Kalem, Karanlıkta Renkler Göreme, Surnâme, Anadolu Yolları. Anadolu'da Roma Mozaikleri, Eski Antalya'nın Suları gibi** filimleri, Anadolu kültürüne ve uygarlığına bakış açısının somut belgeleridir.

Bir de deneme yazarı **Sabahattin Eyuboğlu** vardır. Ama deneme yazarı **Eyuboğlu**, öğretmen, çevirmen, sanat tarihçisi **Eyuboğlu**'ndan ayrı düşünülemez. Düşünceleri eylemi, yapıp ettikleriyle bir bütündür. **Eyuboğlu**, Düşündüğünü eyleme dönüştüren aydındır. Deneme türünün özellikle Cumhuriyet döneminde geliştiği düşünülürse, bu gelişimde **Nurullah Ataç**'la onun payı büyüktür. Deneme yazarı olarak ikisinin karşılaştırılması, bir bakıma oluşturulmak istenen Cumhuriyet kültürünün de kaba çizgilerini verir.

Nurullah Ataç'in yazıları, tıpkı **Montaigne'de** olduğu gibi deneme türünün bütün başat özelliklerini taşır. Konuşur gibi yazar **Ataç** da, alabildiğine öznel, kişiseldir yargılarında, bireyciliği savunur, üstelik onun çıkış noktası da Yunan-Latin kültürüdür. **Sabahattin Eyuboğlu** ise halkçı bir tavrı benimser. O da kişiseldir. Ama kişiselliği bireycilikle özdeşleşmez. **Ataç**'ın tersine dil ve anlatım amaç değil, araştır onun için. Ataç'ta hümanizm insanın bireyliğini vurgulayan bir kavramdır. **Eyuboğlu**'nda ise bir inanç, bir dünya görüşü olarak çıkar karşımıza. **Ataç** daha çok edebiyatın, özellikle de şiirin çevresinde dolaşır. **Eyuboğlu** ise bütün bir kültürü kucaklamaya çalışır. Çıkış noktaları aynıdır ama bakış açıları farklıdır. Bu farklılık ikisini ayrı yerlere götürmüş, Ataç tümüyle Batı'ya yönelirken, **Eyuboğlu** uyanışı halk kültüründe, Anadolu uygarlığında aramıştır.

Sabahattin Eyuboğlu'nun denemelerinin bir bölüğü ilkin **Mavi ve Kara** adıyla yayımladı (1961. genişletilmiş 2. bas. 1967). Ölümünden sonra bu kitap dışında kalanlar **Sanat Üzerine Denemeler** (1974) adıyla biraraya getirildi. Her ölüm yıldönümünde **Eyuboğlu**'nun bir kitabının yeni basımını gerçekleştirmeyi gelenek-

leştiren Cem Yayınevi'nin kurucusu **Oğuz Akkan**, bir **Sabahattin Eyuboğlu** dizisi oluşturmaya karar verince, bütün yazılarını toplama işini de **Azra Erhat** yüklendi.

Azra Erhat'ın eleştirel yayıma hazırladığı **Sabahattin Eyuboğlu**'nun bütün yazıları iki ciltten oluşuyor. **Sanat Üzerine Denemeler ve Eleştiriler** genel başlığını taşıyan yapıtın birinci cildi **Söz Sanatları** (1981), ikinci cildi ise **Görsel Sanatlar** (1982) üzerine yazılmış yazıları kapsıyor. Yapıtın önemi, salt **Eyuboğlu**'nun bütün yazılarının toplanmış olmasından gelmiyor. Yazılar yazıldıkları, yayımlandıkları biçimiyle, yayımlandıkları yer belirtilerek veriliyor. Böylece, **Eyuboğlu**'nun dilsel ve düşünsel gelişimi de yansıtılmış oluyor.

Ayrıca belki bunlar kadar önemli duygusal bir yanı daha var bu yayımın. Yapıtın hazırlanmasına önayak olan **Oğuz Akkan**'la yapıtı hazırlayan **Azra Erhat** da aramızda değiller artık. Belki gerçekdışı, belki saçma, ama şöyle düşünmek güzel: **Eyuboğlu**'nun iki dostu, ellerinde dostluklarının ürünü armağanlarıyla **Eyuboğlu**'na gittiler sanki. Onun çok sevdiği **Yunus Emre**'nin belirttiğince: «**Ben benliğimden geçtim gözüm hicabın açtım / Dost vaslına eriştim gümanım yağma olsun.**»

Atilla Özkırımlı 10 Ocak Cumhuriyet

NEYZEN TEVFİK ANILDI

Bir efsane adamı olarak nitelendirilen ünlü sanatçı Neyzen Tevfik, ölümünün 30. yıldönümü nedeniyle anıldı.

Bodrum'da 24 Mart 1879'da doğan Neyzen Tevfik, 74 yaşındayken ölmüştü.

Milliyet 28 Ocak

Türk sanat yaşamında yeri doldurulmaz bir kişi olarak anılan Neyzen Tevfik'in çeşitli yerlerde yayınlanmış çeşitli söyleşi ve anıları vardır. Aşağıda bunlardan birini sunuyoruz:

«**Şimdiye kadar ben, gerek sazımla, gerek sözümde dünya menfaati temin etmek kahramanlığını gösteremedim. 70 yıldır sazımla sözüm yüzünden elime geçen para; Tavukpazarı meyhanelerinde, hesabını bilir bir sarhoşa meze dahi temin etmez. Anlatayım:**

«**Sazımı hiçbir zaman paraya tabi kılmadım. Böyle bir vaziyeti beni yaşatan en büyük hayat arkadaşım, sadık ve vefalı ney'ime karşı hakaret telâkki ederim.**

İşgal devrinde Eskişehir'de iken, «Hiç»'i **yazmıştım. Bunu** Üstad Ahmet Halit Bey **basmak lütufkârlığında bulundu. Müteşekkirim. Kaç nüsha basıldı? Bunu** sormak cüretini kabul edemem. Yalnız şunun farkındayım ki, hepsini tanıdığım **halde, hiçbir işportacının sergisinde veya bir attar dükkânında kesekâğıdı olarak da görmedim.**

İşte bu ilk perişannamenin kârında Ahmet Halit Yaşaroğlu, Sirkeci'de Manto **denilmekle mâruf olan meyhaneciye beş lira olan borcumu verdi. Bana da zannedersem bir miktar kitap vermişti. Onları ise** Eskişehir'de Yunanlılar **alıp götürdüler.**

Cumhuriyetin ilanından sonra iki formalık diğer bir eserimi rahmetli Hasan Sait Çelebi **bastırdı. Bana da eser sahibi olarak,** Avukat Hasan Hayri'**den aldığı bir lirayı getirip verdi. Telif hakkı ödeniyor (!) şaka değil.**

Birkaç sene evveldi. Çapanoğlu Münir Süleyman **bana hayat ve ahvalimden ve birkaç perişan sözümden seçme yaparak bir kitap yazacağını söyledi.**

Benim için böyle konuşmaya bile değmez olan bu kitabın basılmasını mâna-

lı bir sükût ile karşıladım. Yani demek istiyordum ki:

«Bu kadar aşinalığımıza ve dostluğumuza binaen artık bu kitabın basılmasından sonra bırakacağı kârdan, bana da küçük bir kemik parçası fırlatırsınız!» Bu sadece bir ümit idi.» (Milliyet 28 Ocak)

ARİF NİHAT ASYA

«Bayrak Şairi» Arif Nihat Asya, ölümünün 8. yılı münasebetiyle, Türk Edebiyatı Vakfı'nın haftalık sohbet toplantısında anıldı.

İ.Ü. Edebiyat Fakültesi öğretim üyesi Prof. Dr. Necmettin Hacıeminoğlu, Asya'nın edebi şahsiyetini anlatırken özetle şu görüşlere yer verdi:

«Arif Nihat Asya, fikir, sanat ve inanç dünyası bakımından, Cumhuriyet devri edebiyatımızın önde gelen simalarındandır. Ara vermeden çok şiir yazdığı halde, orijinalliğini hiç kaybetmemiştir. Nesirde Ömer Seyfettin ne ise, şiirde de Arif Nihat odur. Espri ve hicvi ustalıkla kullanmış, en hassas konuları iğnelemiş, telmihler yapmıştır.»

TERCÜMAN Gazetesi yazarı ve Türk Edebiyatı Vakfı Başkanı Ahmet Kabaklı da, Arif Nihat'ın şahsiyeti üzerine açıklamalar yaptı. Kabaklı, Arif Nihat Asya'nın, «Türk-İslâm Sentezi»nin münevver bir savunucusu ve halkın içinde yaşayan bir halk adamı olduğunu belirterek, şöyle konuştu:

«Çok kibar ve çelebi bir insandı. Ancak, dâvâ prensipleri sözkonusu olunca kartalca davranırdı. Vatan, millet ve din konularında onu susturmak mümkün değildi. Türk edebiyatında, vatan şiiri yazmak konusunda Yahya Kemal'in bir devamı, Ziya Gökalp'in fikir arkadaşı olarak yer almıştır.»

29 Ocak Tercüman

NAZIM HİKMET: SANAT VE EDEBİYAT

Aziz ÇALIŞLAR

Tarih boyunca bütün büyük sanatçılar, yalnız kendi sanatsal yaratımlarıyla değil, ama aynı zamanda, sanat üstüne kendi düşünceleriyle de, sanat kuramına ve estetiğine özlü katkılarda bulunmuşlardır. Söz gelişi, Diderot, Lessing, Schiller, Goethe, Tolstoy, Gorki gibi yazarlar, yalnız yapıtlarıyla değil, ama sanat üstüne düşünceleriyle de sanat kuramı ve estetik bilimi içinde yer alırlar. Bu tür sanatçılar, kendi tarihsel gelişimi içinde sanatın yepyeni yasallıklarını bulmaları sonucu, yapıtlarını bu yasallıkların birer anlatımı olarak ortaya koyarken, getirdikleri yeni sanat anlayışını da kuramsal olarak temellendirmeye çalışmışlar; böylece, hem yaratımsal, hem de kuramsal alanda birer estetikçi olma niteliğini kazanmışlardır. İşte, Nazım Hikmet, aynı zamanda, böylesine bir sanatçıdır.

Ne var ki, sanatın yepyeni yasallıklarının bulunması ve gerek yaratımsal, gerek kuramsal alanda gerçekleşmeleri, aynı zamanda, dünya yüzünde toplumsal-tarihsel gelişmenin yeni yasallıklarının ortaya konarak gerçekleşmesine bağlı olduğundan, dünya sanatsal kültüründe yapılan devrimler de, toplumsal-tarihsel gelişmelerdeki devrimlere bağlı olmuş; ancak kendi çağlarının bu genel özelliğini kavrayabilen devrimci kişilikte sanatçılar, sanatın da en yeni yasallıklarını bularak ortaya koyabilmişlerdir. Bunu şöyle de açıklayabiliriz; Nasıl Rönesans devler istiyor ve devler yaratıyorsa, insanoğlu tarihinin 20. yüzyıl başlarındaki en büyük devrimi de böylesine devler istiyor; örneğin Türkiye'den Nazım Hikmet,

Sovyetler Birliği'nden Mayakovski, Bulgaristandan Vaptsarov, Yunanistan'da Ritsos, Çekoslovakya'dan Nevzat, Almanya'dan Brecht, Fransa'dan Aragon, İspanya'dan Alberti, Şiliden Neruda, Küba'dan Guillen gibi uluslararası bir devrimci kuşağın temsilcisi olan devler istiyor ve yaratıyordu. Nasıl bu dönemin büyük sanatçılarının çok yönlülüğü onların kendi günlerinin toplumsal savaşımı içinde saf tutup savaşmalarına bağlıysa, biz de Nazım Hikmet'in çokyönlülüğünü onun bu özelliğine öyle bağlayabiliriz. İşte bu özelliklerdir ki, Nazım Hikmet'in çağının sanatının yepyeni yasallıklarını bulmasına ve çağının savaşımı içinde dünyayı hem yaratımsal, hem de kuramsal alanda estetiksel ve sanatsal olarak özümleyip bunu derinliğine kurabilmesine varmıştır.

Ancak, bilindiği gibi, Nazım Hikmet,(hiçbir zaman sanat üstüne başlı başına bir kitap ortaya koymamış; başlı başına bir sanat kuramı ya da estetik kitabı yazmamıştır. Bu nedenle de kendisine hep bir sanatçı gözüyle bakılmış, bir sanat kuramcısı ya da estetikçi olarak görülmemiştir. Oysa, Nazım Hikmet, gençlik yazılarından bu yana gerek sanatın özü, genel yasallıkları, yapısı, işlevleri ve türleri, gerek sanatın gelişmesi, sınıfsal, ulusal ve evrensel özellikleri üstüne kuramsal yaklaşımı ve düşünceleriyle karşımıza aynı zamanda bir sanat kuramcısı ve estetikçi olarak çıkar. Kaldı ki, Nazım Hikmet'in gerek şiir, roman, tiyatro; gerek sinema, resim ve uygulamalı sanat alanlarında hem yartımsal-pratik, hem de kuramsal bir etkinlik içinde bulunmuş olması, onu ister istemez estetiğin genel alanı içine çekmiştir. Ancak (burda yapılmaya çalışıldığı gibi) onun çok geniş bir alana yayılan yazıları derlenip mantıksal bir sırada yeniden düzenlenerek yayınlandığında, Nazım Hikmet'in de, sanatın en genel yasallıklarının bilimi olarak estetik alanı içinde kendine özgü bir yer aldığı görülecektir.*

Bu yer, gerek ulusal, gerek uluslararası düzeyde değerlendirildiğinde, Nazım Hikmet'in önemi bir kat daha ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki, Nazım Hikmet'ten önce Türkiye'de bilimsel maddeci sanat anlayışı ve düşüncesi varolmadığı gibi, bu anlayışta bir sanat yaratıcılığı doğrultusu da varolmamıştır. Türkiye'de o dönemdeki estetik biliminde görülen boşluk bir yana, estetik ve sanat kuramıyla ilgili literatüre de bakıldığı zaman, bunların bilimsel yetersizliklerle dolu olduğu kadar, Batı burjuva estetik ve sanat kuramının sloganı olan «Sanat sanat içindir» gibisine idealist anlayışın eklektik aktarmacı ve yapay ürünleri olduğu da görülmektedir. Bu nedenle, Nazım Hikmet'in sanat ve edebiyatla ilgili düşüncelerini bütünsellik içinde ele aldığımızda şu çok önemli olguyla da karşılaşmaktayız: Türkiye'de sanat anlayışına, dünyanın sanatsal olarak özümlenişine ilk kez diyalektik maddeci dünya görüşünü vce yöntemini getirmiş, onun benzersiz örneklerini vermiş olan Nazım Hikmet, Türkiye'de aynı zamanda, bilimsel maddeci sanat kuramı ve estetiğinin de kurucusu olmuştur

II.

Nazım Hikmet'in dünya sanat tarihi içindeki bu benzersiz yeri, «eski»yi değiştirip «yeni»yi kurma mücadelesinden kaynaklandığı gibi, bunun doğal sonucu olarak, düşünce ile eylem arasındaki ayrılmaz ilişkiden, düşüncenin yaşamda gerçekleştirilmesi mücadelesinden kaynaklanır. Bu yüzden, Nazım Hikmet'e göre, dünyayı dönüşüme uğratma mücadelesinin ayrılmaz öğesi olan sanatçının, herşeyden önce, çağının bu mücadelesine bilinçli bir biçim de katılması gerekir; çünkü, sanatçı, yeni'nin yaratılmasında «yaşamı örgütlendiren» bir kişidir. Dolayısıyla, sanatçının, ilerici, aydınlatıcı olması gerektiği kadar; aynı zamanda etkin (aktif), eylemci, bu mücdelenin güçlüklerine katlanacak yüreklilikte bir kişi de olması gerekir. Bireyin iyiliği ile toplumun genel iyiliği arasındaki uyumlu ilişkinin kurulmasında sanatçı üstüne düşen görevi yerine getirmelidir, tarihin zorla-

dığı yeni insansal bireşimi yaratmalıdır. Nitekim, her çağın en büyük yazarları ve sanatçıları bu nedenle toplumsal olayların hep ön saflarında yer almış oldukları gibi, hep de bu yolda belirli bir dünya görüşüne sahip olmuşlardır.

Dolayısıyla, Nazım Hikmet için, dünyanın sanatsal olarak dönüştürülmesinde başlıca çıkış noktası, sanatçının bu mücadele içindeki dünya görüşüdür. Böyle bir dünya görüşü, belli bir tezlilik taşır, bu tezse, çağımızda «toplumculuk»tur. Buysa, «bugün halkının ve bütün ilerici insanlığın mutluluk ve barış mücadelesi» içinde yer almak, bu uğurda kavga vermek, bilimsel dünya görüşünü tutarak mücadele etmektir. Çağımızda sanatta tezlilik artık sanatta yantutmaya dönüşmüştür. «Dünya tarihinde, çağın sorunları karşısında büsbütün yansız ve edilgin kalmış bir tek büyük yazar göstermek çok güçtür»; bir sanatçı, «nesnel olarak hiçbir zaman yansız olamaz», «bilinçli olarak taraf tutması» gerekir. Dolayısıyla, Nazım Hikmet, burjuva sanat ve estetik anlayışı için bütünlükle yabancı olan yirminci yüzyıl sanatının, yani toplumcu sanatın yepyeni bir yasallığı olarak, sanatta yantutma ilkesini ortaya koyarken bunu bir sanatçının ulaştığı en yüksek bilinçlilik düzeyi olarak, bir sanatçının yapıtındaki ideolojik yönün en tam anlatımı olarak ele almaktadır. Böylesine ileriye yönelik, dünyayı dönüştürücü bilinçlilik içinde, hiç kuşkusuz, iyimserlik, sanatçının dünya görüşünün ayrılmaz bir yanıdır. Nitekim, Nazım Hikmet'e göre, «Bütün büyük abideler aynı zamanda büyük müjdecilerdir. Onların herbiri bir devri müjdelemişlerdir». Dolayısıyla çağımızda sanatçı, insanoğlu tarihinde yeni bir dönemin, toplumculuk döneminin müjdesini vermeli, bu uğurda yaptığı mücadelede geleceğe sahip çıkmalı, geleceğe inançla bakmalıdır. Eski'nin yerine yeni'nin kurulmasında iyimserlik bu nedenle ilerici dünya görüşünün en doğal bir özelliğidir.

Nazım Hikmet'te dünya görüşünün, düşünmenin yöntemi ile yaratmanın yönteminin bir oluşuna şaşmamak gerekir; çünkü, bu ikisi de diyalektik maddeciliğe dayanır. Nazım Hikmet de, bilgi kuramı, mantık ve diyalektik yöntem arasındaki birlikte yola çıkarak, gerçeklikle sanat arasındaki ilintiyi. «diyalektik maddeciliğin güzel sanatlara uygulanması» olarak görmekte, bunu, diyalektik maddeci yönteme bağlı bir yansıma-yaratma ilişkisi olarak ele almaktadır. Nazım Hikmet buna «Diyalektik bir gözle tetkik edilip içine etkin olarak karıştığımız hayatın sanatsal tespiti, yansıması» demekte ve sanatçıyı «Yalnız tespit etmekle kalmayıp, tespit ettiği şeyin değişmesine de etken olur» diyerk açıklamaktadır. Dmek ki, Nazım Hikmet'e göre, hayat, insan bilincinden bağımsız olmakla birlikte, insanın eylemselliğini içermektedir; br başka deyişle, insanın sanatsal olarak nesnel gerçeklikle ilişkisi, insanın eylemselliğini içeren hayatla olan ilişkisidir, sanatın nesnesini işte bu nesnel-öznel ilişki birliği oluşturur. Bu arada, Nazım Hikmet, insan bilincinin nesnel gerçekliği yalnız yansıtmakla kalmayıp, ama aynı zamanda onu yarattığını da vurgulayarak, sanatçıyı dünyayı değiştirici, etkin bir kişilik olarak ele almaktadır. Görüldüğü gibi, Nazım Hikmet, estetik alanına yalnızca bilgi kuramı açısından değil, ama, değer bilgisi (aksiyoloji) açısından da yaklaşmakta; sanatta yaratıcı yöntemi diyalektik maddecilik üstün eböylesine temellendirmektedir. Bu diyalektik yöntem, aynı zamanda tikelden tümele (genele), genelden (tümelden) tikele gidip gelen bir tümevarım-tümdengelim, soyutlama somutlaştırma yöntemini de içermekte, gerçekliği çok-yönlülüğü içinde verebilmenin yollarını göstermektedir. Ancak böylesine bir yöntem, bize gerçekliğin çok-karmaşıklığını, yaşamın çok-yönlülüğünü; gerçekliği bütün derinliği, genişliği ve boyutlarıyla sanatta yansıtabilme, onu sanatsal olarak özümleyebilme olanağını bize verir. Maddeci diyalektik yöntemin, kendi özüne aykırı biçimde, yani, gerek önyargısal ve katı, gerek saptırıcı ve salt relativ biçimde uygulanması ise, sanatta sekterliğe, dogmatizme ve revizyonizme yol açar. Buysa, sanatta «en büyük

düşman», «en büyük tehlike» oluşturan yöntemlerdir. Çünkü «gerçek sanat, yaşamı tüm karmaşıklığı içinde veren sanat» olup, bunu sağlayacak biricik yöntem gerçekliktir. «Gerçekliği etkin olarak, bütün karmaşıklığı ve akışıyla, kendi gelişmesi içinde yansıtan gerçekçilik devrimci sanatın temel ilkesi» ve «en ileri edebiyatın bayrağıdır»; çünkü, gerçekliği tüm somut bütünselliği içinde verdiği kadar, kendi devrimci gelişmesi içinde de görerek verir, dolayısıyla gerek biçimciliğin, gerek natüralizmin karşısında yer alır. Böylece, ne yaşamla özdeşleşerek, ne de yaşamdan soyutlaşarak, yaşamın somut bir modelleştirilişi, yaşamın kendi bütünselliği içinde çok-yönlü kuruluşu haline gelir. Bu modellendirmenin, yani yaşamın yeniden yansıtılarak yaratılmasının başlıca bir yolu, yaşamın ve insanların tipiklik içinde verilmesine dayanır. Gerçekçiliğin başlıca bir kategorisi olan diyalektiğinin birliğini kendinde içerir. Bir başka deyişle, sanatçı, tarihsel-toplumsal gelişmeleri olduğu kadar insanı da ancak kendi tipikliği içinde somut olarak verebilir. Tarih düzeyinde, bu, göçmekte olan ile gelmekte olan'ın diyalektiğini görebilmek, insanoğlu tarihinde değişen'in verilebilmesiyle kalıcı olan'ın yaratılabilmesi demektir. O halde, sanatçı ancak bu değişimi, yani, çağını geleceğin toplumu açısından görebildiği sürece çağındaki tipikliği bulabilir.

Nazım Hikmet, sanatta yaratıcı yöntem ile sanatın yapısı arasındaki diyalektik ilişkiye geçerken, «toplumcu gerçekçiliğin bir biçim sorunu değil, bir dünya görüşü» olduğunu vurgulayarak, yani, dünya görüşünün bir sanat yapıtının içeriğinde dile geldiğini belirterek, böyle bir içeriğin, sanatsal yaratıcı yöntemin kendi bir gereği olarak çok çeşitli biçimlere yol açacağını söyler: «İçerik toplumcuysa eğer, varsın milyonlarca biçim olsun,» «böylelikle insanca, en insanca, en insancıl ve çok karmaşık idealler» çok daha iyi verilebilir. Burda, Nazım Hikmet, biçimin içerikten görece bağımsızlığını ortaya koyarak, toplumcu gerçekçiliğin tek-biçimliliğe indirgenemeyeceğini vurgulamakta; öte yandan, sanatın yapısında asıl belirleyici öğenin içerik olduğunu da ortaya koyarak, içerik ile biçim arasındaki gerçek diyalektik ilişkiyi somut bir örnekle şöyle açıklar Nazım Hikmet: «Öyle içerikle vardır ki, onlarda kafiye istemez, konuşma dili ve ahengi ve imkanları yeter; bazı içerikler de vardır ki kafiye ister, kafiye de çeşit çeşit olabilir, kafiye imkanları da hudutsuzdur ve bazı içerikler vardır ki daha soyut bir dil ister.» Burda, Nazım Hikmet, aynı zamanda, sanatsal anlatım araçlarının, sanat dilinin, bir bşka deyişle, sanatın semiotik yönünün nasıl yine içeriğe bağımlı olduğunu, başlı başına bir kurulma (konstrüksiyon) olmadığını gösterisiyle, aslında, günümüzde de çok önemli olarak, marksist estetiğin bilimsel derinliğini kanıtlamaktadır. İşte, biçimin içerikten görece bağımsızlığı, biçimin etkin bir öğe olarak alınışı, Nazım Hikmet'e göre, sonunda, «üslup zenginliği»ne yol açar: «İçeriği aktif olarak en uygun çerçevesinde biçimleyecek olan üslubun ne kadar çok taraflı olması gerekir.» Nazım Hikmet burada yine çok önemli bir noktaya açıklık getirmekte biçim ile üslup arasındaki ayrımı ortaya koyarak, bu ikisini bir ve aynı şey olarak görmenin sanatta dogmatizme ve tekbiçimliğe yol açacağını işaret etmektedir. Ama, aslında, «biçim ile içerik bir birliktir», bu nedenle de, önemli olan «bütünün uyumunu, mimarisini yapabilmek»tir. Nazım Hikmet, sanat yapıtına sistemsel, bütünsel bir açıdan yaklaşırken, onun bir başka özelliğine, yani, sanat yapıtının bildirimsel (informatif) yönüne de dikkati çekerek, bunun sanat yapıtının gerek konstrüktiv ve semiotik, gerek içeriksel yönüyle olan ilişkisini vurgular. Nazım Hikmet'e göre, bir yapıtın üslubu ile o yapıtın bildirimi arasında diyalektik bir bağlantı vardır. Örneğin, «Tolstoy'un, Gorki'nin üslupları temiz işlenmiş üsluplar ise bu her ikisinin de insana, okuyucuya saygı beslediklerinden ve muhtevalarının aydınlık, inanmış, marazilikten uzak bulunuşundandır»; çünkü, «realist edebiyatın en ön planda tutulması lazım gelen tarafı, tesirciliği, öğ-

reticiliği, okuyucuyu hayatta, pratikte daha müessir kılabilmek için ona yol göstericiliğidir.» Görüldüğü gibi, Nazım Hikmet, sanat yapıtında içerili bldirimin (mesajın) işlevselliğini üslup özelliği ile karşılaştırmaktadır; bir yapıtın yapısındaki bildirim ne denli yoğun, kapsamlı ve ileriye yönelikse üslubu da o denli çok-yönlü, ama açık ve yalın olacaktır. Ne var ki, «bunu çok ustaca bir surette yapmak lazım»dır, «aksi takdirde roman roman olmaz, şiir olmaz, sadece panfile, yahut vaiz ve nasihat olur.» Demek ki, sanatta, pedantikliğe ve didaktikliğe düşmemek, «demagojiden sakınmak», salt propaganda haline gelmemek gerektiği kadar; açık yalın ve sahici (otantik) olmak ve okuyucuya yol göstermek, onu aydınlatmak gerekmektedir.

Nazım Hikmet'in burda sanatın toplumsal işlevselliğinden, halka yakınlığından, sanatın yapısı ile okuyucu arasındaki iletişimsel (komünikativ) bağdan söz ettiği açıkça ortadadır. Nitekim, Nazım Hikmet için, bir sanat yapıtı «geniş faydalar sağlayan, yurda yararlı» bir yapıt olmalı; «Türk halkı, sevgili memleket ve bütün namuslu insanlar için onlara layık büyük, namuslu eserler verilmelidir.» Burda da, Nazım Hikmet sanatın toplumsal işlevselliğinden söz ederken, sanat yapıtlarının halka indirgenmesinden değil, onlara «layık» yüksek düzeye çıkarılmasından söz etmektedir. Bu ikisi ise yani, sanatta «halka hizmet» ile «belirli bir dünya görüşünü savunmak» birbirinin ayrılmaz koşuludur. Çünkü, bir toplumcu şairde memleket ve halk sevgisi konkre»dir, gerçekçilikten kaynaklanır. İşte, Nazım Hikmet için, dünyanın sanatsal olarak özümlenişi böylesine karmaşık bir diyalektik ilişkiler bütününü oluşturur.

III.

Nazım Hikmet'e göre dünyayı sanatsal olarak özümlemenin yasaları ve yöntemi bir, ama anlatım yolları, hiç kuşkusuz, farklıdır, «Sanatlar arasmda Çin setleri yoktur. Bunlar bir bütünün parçalarıdır... Bunun aksini iddia etmek bilgilerimiz arasındaki diyalektik bağı görmemek demektir.» İşte, sanatlar, gerçekliği özümleme biçimimize göre birbirinden ayrılırlar; yoksa, aralarında birbirinden ayrılırlar; yoksa, aralarında birbirini bağlayan temel bağlar vardır. Nazım Hikmet'i önemli bir sanat kuramcısı ve estetikçi yapan en büyük özelliklerinden biri de onun bu bireşimci (sentezci), bütünsel düşünce özelliğidir. Sanata, örneğin, «edebiyat merkezci» olarak bakmayışı, (özellikle mimari ve sinemaya ayrı bir önem verişi), sanatı kendi tümelliği içinde görüşü, Nazım Hikmet'in sanat türlerinin özelliklerini çok iyi saptamasına ve bunlar arasındaki karşılıklı iç bağıntı ve ilişkileri görmesine olanak sağlamıştır.

Nitekim söz konusu edebiyat olduğu zaman da şöyle der Nazım Hikmet: «Şiirinden, masalından, dini menkıbelerinden modern romanına kadar bütün edebiyat şekilleri birbirine bağlıdır ve hepsi ana hatlarında anlatmak, hikaye etmek sanatıdır. Şiir de hikaye eder, masal da, roman da, piyes de, senaryo da; hatta bu hikaye ediş meselesi bir bakıma resme, heykele, musikiye ve hatta mimarlığa da şamildir. Zatın, kısacası, sanat yapmak; anlatmak, hikaye etmek demektir. Çeşitleri birbirinden ayıran şey ana hattında hangi vasıtalarla, hangi teknikle hikaye edilişindedir.»

«Hadiseyi şiir, hikaye, roman, tiyatro senaryosu başka başka mikyaslarda, hava ve derinliklerde verirler.» Nazım Hikmet, sanatları kendi anlatım araçlarına ve tekniklerine göre ayrımlarken, bunları tarihsel bir gelişme içinde de görerek açıklar. Çünkü eğer sanatları birbirine bağlayan temel yasalar varsa bunlar mutlaka tarihte değişime uğrayacak, dolayısıyla değişik biçimler ve özellikler kazanacaktır. Burda da Nazım Hikmet'in sanat türlerine nasıl tarihsel bir gözle baktığını; onların tarihsel koşullanmaları içinde nasıl diyalektik bir değişime uğradık-

larını, sanatın gelişmesi ile sanatın yapısı arasındaki ayrılmaz ilişkiyi açığa koyduğunu görmekteyiz. Örneğin, «Belirli, toplumsal dönemler ve ekonomik ortamlardaki şiir şekli olan aruz ve hece vezinleri ve kafiye sistemleri toplumsal dönemin gelişmesi, ekonomik ortamın değişmesiyle yıkılmaya başladılar. Bu yıkılış ilk önceleri eski şekillerin kendi içinde oldu.» Öte yandan, toplumsal ilişkilerin değişime uğramasıyla sanayi de gelişmiş, sonunda «bileşikö hikayeye göre bir şekil gerekmiş, roman meydana gelmiş»tir. İştye Nazım bu gibi saptamalarla çeşitli sanat türlerinin tarih içinde gelişmesini olduğu kadar, karşılıklı etkileşmelerini de ortaya koyarak sonunda sanatların çağımızdaki yerini saptamaya çalışır. Sanatlar önce sinkretik (ayrımlaşmamış) bir yapıya sahiptirler; örneğin, şiirle müzik içiçeydi, ama sonra, birbirinden gittikçe ayrımlaştılar. Nazım Hikmet için burda bütün sorun, sanatlardaki bu ayrımlaşmayı yeniden, daha yüksek bir aşama içinde, yeni bir bileşime ulaştırmak; günün gereklerine karşılık veren bir bireşimi oluşturmaktır.

Bu nedenle de Nazım Hikmet, böyle bir bireşimi, hem sanatlar arasında, hem de her bir sanat türünün kendi içinde gerçekleşmesinin olanaklarını arar. Koşuklu yazı ile düzyazı arasında ortak bileşimler oluşabileceğine işaret eder. «Eskiden şiir elemanlarıyla düzenlenmiş hikaye ediş tarzlarını tez kabul edersek bunun antitezi, nesir tekniğiyle yazılmış... roman» olup, «bunun bir bireşimi gerekmektedir» ve «bu bireşim başka bir nitelik olacak», bir başka deyişle, koşuklu anlatımla düzayazılı anlatım içiçe içerecektir. Öte yandan, sanatların kendi içlerinde de çağına uygun bireşimlere ulaşabileceğini vurgulayan Nazım Hikmet, örneğin, resimde «bileşken natüralizm»den söz ederken, tiyatro'nun da açık biçim özellikleriyle kapalı biçim özelliklerinin bir bireşimini yapması gerektiğini söyler.

Sanat türlerine böylesine, tarihsel-toplumsal gelişmeye bağlı yapısal oluşum açısından bakan Nazım Hikmet, sanat türlerinin kendi özelliklerine de büyük bir yetkiyle eğilmiş, inceden inceye bir çözümlemesini yapmıştır. Sanat türlerinin kendi içlerinde, gerek içerik, gerek biçim açısından gösterdikleri özellikleri; sanat türlrinin kendilerine özgü sanatsal anlatım araçlarını ve «dilleri»ni, dolayısıyla her sanat türünün kendine özgü kurulma biçimlerini açıklayarak, sanatları çözümlemenin benzersiz örneklerini vermiş; sanat türlerinin yaratımsal ilkelerini ortaya koymuştur. Burda, Nazım Hikmet'in işaret ettiği çok önemli bir nokta da, tarihsel gelişimi içnde kendi türlerinde devrimsel bir dönüşüme uğrama durumunda olan sanatların kendi geçmiş bütün biçim özelliklerinden ve olanaklarından yararlanmaları konusudur. Bütün sanat türleri böylesine daha yüksek bir aşamaya geçebilmek için daha önceki biçimsel özelliklerini kendi içlerinde özümleyerek yeni bir devrimsel niteliğe ulaşmalıdırlar. Burda, toplumcu gerçekliğin gereği, biçimde çok-yönlülüğün bir başka açıdan ortaya konuşunu gördüğümüz kadar, sanat türlerinde de devrimsel aşamaların ancak geçmişin sanatsal mirasından yararlanılarak yapılabileceğinin vurgulandığını görmekteyiz.

Nasıl «insanoğlu düşüncesi ve kültürünün iki bin yılı aşan gelişmesi boyunca değerli olan ne varsa hepsinin özümlenerek yenileştirilmesi» gerekiyorsa, Nazım Hikmet de «bugünkü gerçek sanatçı insanlığın bütün mirasına sahip çıkmalıdır» diyerek, gerek toplumcu sanatçının, gerek toplumcu sanat ve toplumcu gerçekçiliğin en büyük özelliğini ortaya koymuş; sanatta devrim ile bireşim arasındaki diyalektik bütünlüğü tarihsel olarak temellendirmiştir. Çünkü «kültürün yükselmesi, onun durmadan değişmesi ve daha yüksek gelişme aşamalarına yükselmesi» olup, «bu değişmeler devrimsel değişmelerin uzantısıdır»; dolayısıyla, «her devrim... yeni biçimler yaratılması anlamına gelir. Öyle ki bu suretle insanlar daha yüksek bir kültürel gelişme aşamasına ulaşırlar.» Onun için insanoğlu tarihindeki en

yüksek devrim aşamasını karşılayacak kültür ve sanatsal yaratımların kendinden öncekileri büsbütün özümleyebilmesi, yani, sanatsal kültür mirasını sahiplenmesi gerekir.

Nazım Hikmet sanatta insanlık kültüründen sözederken «bütün insanlık tabirine» dikkat çeker; «Bütün insanlık, yalnız Avrupa, yalnız Eski Yunan, Roma, Rönesans değildir. Asyalısıyla, Avrupalısıyla, Afrikalısıyla, eski yeni Amerikalısıyla bütün dünyadır. Çin, Japon klasikleri, Hind, İran, Türk klasikleri ve halk sanatçıları, genel olarak bütün bu ülkelerin insanlık kültür hazinesindeki payları, Avrupa'nın payından hiç de aşağı değildir. «Görüldüğü gibi, Nazım Hikmet, sanatsal kültür konusunda çok önemli bir noktayı öne çıkarmakta; Batı burjuva kültür ideolojisinin ve onun uzantısı olan «kültür emperyalizmi»nin karşısına Doğu kültür ve sanatlarının özgünlüğünü ve evrensel değerini koymaktadır. Böylece, Nazım Hikmet, aynı zamanda, sanatta ulusal olan ile evrensel-olan arasındaki diyalektik bağıntıyı da vurgulamaktadır: Her ülke için tarihsel olarak belirlenmiş ulusal biçimler vardır; örneğin, Türkiye'de, ulusla, halkla birlikte evrilen özel bir biçim karşılık verir her döneme. Ama farklı ulusların kültürleri arasında etki değişimleri ortaya çıkar ve her ulusal biçimde bir ya da birçok başka ulusun bir ya da birçok unsuru bulunabilir, ona evrensel nitelik veren şey de budur.» Bu nedenle, Nazım Hikmet'e göre, çağımızın gerçek sanatçısı, hem kendi ulusunun geçmiş sanatsal kültür mirasından, hem de başka ulusların sanatsal kültür mirasından bireşimci bir biçimde yararlanmalıdır. Onun için, «Yalnız kendi edebiyatımın değil, Doğu ve Batı edebiyatının bütün ustalarını usta bildim» der Nazım Hikmet. —

Nazım Hikmet'in kültür mirasına bakışı, hiç kuşkusuz, bireşimci bir gözledir; yani, gelmiş geçmiş bütün sanat tarihine eleştirel bir açıdan yaklaşıp, bunların en ilerici, yeni devrimci sanata en çok olanak tanıyıcı örneklerinden yararlanarak sanat tarihinin bir tasnifini ve çözümlemesini yapmaktır. Kendisinin ortaya koyduğu bu eleştirel ilkelere göre, örneğin, «Yazarlar, soyut değil, somut olarak değerlendirilmeli, incelenmeli, yani bir insan, bir yazar, yaşadığı devir, içinde bulunduğu ülke, sınıf, zümre, çevre gözönünde tutularak... incelendikten sonra, o devrin, o memleketin, o sınıfın imkanları içindeki başarılarına göre hakkında bir yargı verilmeli. «Görüldüğü gibi, Nazım Hikmet, sanat tarihine tarihsel ve diyalektik maddeci bir gözle bakılması gerektiğini ortaya koymakta; belli sanatsal dönemlerin olduğu kadar, belli sanatçıların ve yapıtlarının da yine nasıl bu bakış açısı altında incelenmesi gerektiğini göstermektedir. Böylece, Nazım Hikmet, yalnız sanatsal yaratımlar alanında değil, ama sanat tarihinin ve sanat eleştirisinin kendi alanında değil, ama sanat tarihinin ve sanat eleştirisinin kendi alanı içinde de maddeci diyalektik yöntemi uygulamakta ve ancak bu yöntem dolayısıyla sanat tarhinde sağlıklı bir bireşime varılacağını, yani, sanatsal kültür mirasının nasıl özümleneceğini göstermektedir. Çünkü, böylesine bir bireşim, yadsımaya (inkâra) değil, derinden inceleme ve çözümleme sonucu edinilecek deneyimlerle sanatta zenginleşmenin yolunu açmaya dayanmaktadır.

Dolayısıyla, Nazım Hikmet, sanat ve edebiyat tarihine bu bireşimci gözle bakarken, sanatçı ve yazarları kendi içlerinde bulundukları tarihsel dönem, toplumsal sınıf ve ideolojinin süzgecinden geçirmekte; nesnellik ile yantutma arasındaki diyalektik birlikt doğrultusunda sanat tarihinin bir değerlendirmesini yapmaktadır. Bu nedenle, gerçekçi ve devrimci yazarların katkılarını ortaya koyarken, gerçekçi ve devrici olmayan öbür büyük sanatçıların da özelliklerini açığa

çıkarmakta, ama tarihsel ve ideolojik olarak sınırlılıklarını ve çelişkilerini de gösterek, böylesine sanatçıların deneyimlerinden ne ölçüde yararlanılabileceğini ortaya koymaktadır. Bu açıdan bakıldığında, Nazım Hikmet'in karşımıza aynı zamanda tam nitelikli bir sanat ve edebiyat eleştirmeni olarak çıktığını da görmekteyiz.

Nazım Hikmet'in bütün dünya sanatsal ve edebi kültür mirasından yararlanma kaygısı, hiç kuşkusuz, onu bütün bir sanat ve edebiyat tarihinin en büyük ve önemli temsilcilerini ele almaya götürmüştür. Ama, çok doğal olarak, Nazım Hikmet, sanat ve edebiyat tarihi içinde en çok gerçekçi ve devrimci yazarlara önem vermiş; özellikle de, devrim kuşağının bir temsilcisi olarak, bu dönemin yakınlık içinde olduğu büyük ustalarına saygınlık duymuş; bütün bu sanatçıların yaratıcılıkları ve yapıtlarıyla ilgili çok önemli saptamalarda bulunmuştur.

Nazım Hikmet'in dünya sanatsal ve edebi kültür mirasını özümleyişi içinde Türk sanat ve edebiyat tarihi üstüne yaptığı değerlendirmeler, hiç kuşkusuz, ayrı bir önem ve özellik taşır. Türk sanat ve edebiyat tarihini, çok doğal olarak, dünya sanat ve edebiyat tarihinin ayrılmaz bir bileşken parçası olarak gören Nazım Hikmet, özellikle, Türk sanat ve edebiyatının, başlıcalıkla da Türk şiirinin dünya sanatsal kültürü içindeki yüksek düzeyde niteliğini vurgulayarak, taşıdığı önemi evrensel planda ortaya koyar. Hiç kuşkusuz, Türk sanat ve edebiyat tarihine de bakarken, Nazım Hikmet, bunu yine bireşimci bir gözle yaparak; nesnellikle yantutma arasındaki ayrılmaz bağı korunmaya çalışır. Başka bir deyişle, Türk sanat ve edebiyatında da eskinin bir değerlendirmesini yaparken, geçmiş dönemlerin başlıca temsilcilerini eleştirel bir yaklaşımla çözümleyip, onlardan yararlanılması gereken özellikleri ve değerleri ortaya koyarken, sınırlılıklarını ve çelişkilerini de ortaya koyar. Çağdaş Türk sanat ve edebiyat tarihini de toplumcu gerçkçilerle karşıtları arasında yürütülen bir mücadele olarak görür ve toplumcu gerçekçi yazarları savunarak onların sanatsal deneyimlerinin gelişmesine ışık tutar.

Özellikle bu konuda, yani, çağdaş Türkiye'de ilerici ,gerçekçi ve nitelikli sanatçıların yüetişmesinde Nazım Hikmet'in aydınlatıcı öğretici, yol gösterici, destekleyici rolü çok büyüktür. Nitekim büyük bir umut ve güvenle bağlandığı bu sanatçılar için tahminlerinde de yanılmamış; «Göreceksiniz, Türk kültürüne büyük hizmetlerde bulunacaklar. Adları Türkiye sınırlarını aşacak» dediği sanatçılar, bugün dünyaca ünlenmişler; Türk sanat ve edebiyatının «dünyada ileri saflarda yer tuttuğu»nu kanıtlamışlardır.

Nazım Hikmetin Türk sanat ve edebiyat tarihine gerek geçmişi eleştirel ve bireşimci bir gözle özümleyerek bakışı, gerk gününün sanatsal deneyimlerini geleceğin açısından yorumlayarak ortaya koyuşu ve tümünü dünya sanatsal kültür bağlamı içinde değerlendiri'şiyle, Türkiyedeki bilimsel maddeci sanat ve edebiyat eleştirisinin temellerini böylece atmış olduğu gibi; ulusal kültürlrin katkılarıyla evrensel sanat ve edebiyat kültürünün de nasıl zenginleştiğini yine bilimsel madsel maddeci sanat kuramı ve estetiği içinde ortaya koymuş olmaktadır.

* Burada birkaç noktaya önemle değinmek isteriz. Birincisi, Kemal Tahir'in «Mahpusaneden Mektuplar»a Önsöz'ünde belirttiği gibi, «Mahpusluğu dışında da, Nazım Hikmet, aralıksız izlenip gözetlenmiş, evi üst üste basılıp kitapları ve müsveddeleri alındığı için, çalışmalarına yardımcı bir kitaplığa sahip olamadığı gibi, «Kırpıntı Bohçası» dediği müsveddelerini bile, sürekli olarak eli altında bulunduramamıştır. Tarih, edebiyat, sanat, felsefe, ekonomi, sosyoloji üzerindeki düşüncelerini düzenli olarak açıklayamaması bundandır.»

İkincisi, yine bilindiği gibi, Nazım Hikmet'in gerek kendi yapıtları, gerek kendi üstüne yazılan yapıtlar, ancak (28 yıllık bir aradan sonra) 1964'ten bu yana Türkiye'de yayınlanmaya başlamıştır. Dolayısıyla, kendisiyle ilgili tüm yapıt ve belgeler günışığına çıkmadan, Nazım Hikmet'in bir sanat kuramcısı ya da estetikçi olarak bu çok önemli yanıyla ilgili çalışmaların yapılabilmesi de, hiç kuşkusuz, olanaksız kalmıştır.

Nitekim, bizim bu çalışmamız da ancak Türkiye'de kendisiyle ilgili olarak yayınlananlardan yararlanılarak yapılabilmiştir. Kuramsal düzyazıları henüz «Tüm Yapıtları» içinde yayınlanmamış olduğu gibi; Moskova'daki 'Nazım Hikmet Arşivi'ndeki belgeler de daha tam olarak gün ışığına çıkmamıştır. Ayrıca kendisinin, gerek çok uzun yıllar hapishanede, gerek yurtdışında yaşamış olması, yazılarının da bir bütünsellik içinde biraraya getirilmesine olanak tanımamıştır. Nazım Hikmet'in bu tüm yazıları genelinde şöyle bölümlenebilir: 1) Gençlik yazıları (1925'ten 1938'de hapse girişine kadarki, çeşitli dergi ve gazetelerde yayınlanan yazıları); 2) Hapishane yazıları (1938'den 1950'ye kadar hapishaneden yakınlarına, sanatçı dostlarına yazdığı mektuplar; 3) Yurtdışındaki yazıları (özellikle Sovyetler Birliği'nde geçirdiği yıllarla öbür ülkelere yaptığı gezileri sırasındaki yazı ve konuşmaları, ki bunlar genel olarak başkalarının 'anıları' olarak yayınlanmış olup, elimizde en az bulunan belgeler de bu üçüncü bölümlemeyle ilgilidir. Örneğin, Prag Radyosu'nda yaptığı ve Bulgaristan'da çıkan «Yeni Gerçek» gazetesinde yayınlanan konuşma dizisi, Budapeşte Radyosu'ndaki konuşmalar ve buna benzer nice başka belgeler elimize geçmediğinden bu çalışmada yer alamamaktadır; kaldı ki Türkiye'de de bazı araştırmacıların elinde burda yer alamamış daha başka belgeler olduğunu da belirtmeliyiz.

Son olarak da şunu belirtelim, Nazım Hikmet, sanatla ilgili düşüncelerini çoğu zaman doğrudan doğruya kendi yapıtlarının içinde de dile getirmiştir; ama, özgün sanatsal yaratımlar olması dolayısıyla bu tür alıntılara bu çalışmada, doğal olarak, yer vermedik.

(Bilim ve Sanat — Şubat 1983)

HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR ÖLÜMÜNÜN 39. YILDÖNÜMÜNDE ANILDI

— Türk edebiyatının büyük adlarından romancı **Hüseyin Rahmi Gürpınar**, ölümünün 39. yıldönümünde Heybeliada'da düzenlenen bir toplantıyla anıldı. Heybeliada Halk Kütüphanesi'nde yapılan toplantıda **Gürpınar**'ın yapıtları tanıtıldı. Edebiyat öğretmenlerinin, öğrencilerin ve kütüphane yetkililerinin katıldığı toplantıdan sonra **Hüseyin Rahmi**'nin Heybeliada Kabristanındaki mezarı ziyaret edildi ve saygı duruşunda bulunuldu.

1964 yılında İstanbul'da doğan ve 1944 yılında yine İstanbul'da ölen **Hüseyin Rahmi Gürpınar**, yaşamı boyunca kaleminin geliriyle geçinebilmiş ender yazarlarımızdandı. Kısa süren iki memuriyet ve 1936 1943 yılları arasındaki Kütahya milletvekilliği dışında yazarlığını ömür boyu sürdürdü. Son 31 yılını Heybeliada'da geçiren ve bu adada toprağa verilen **Hüseyin Rahmi Gürpınar**, ilk romanı «Şık»la hemen tanındı. Öteki romanları birbiri ardına yayımlandı. Ünlü yazarın, çevirilerinden başka roman, öykü ve oyun türünde 54 yapıtı bulunuyor.

(10 Mart Cumhuriyet)

MEHMET AKİF'İ DOĞRU DEĞERLENDİRMEK

Mehmet Akif'i değerlendirmenin zorluğu, dönem dönem çeşitli çevrelerin onunla ilgili olarak oluşturduğu ön yargılardan kurtulabilmekte. Yalan yanlış anlatılan bir anı, bir iki mısrayla şairler için çarçabuk değerlendirmeler yapma alışkanlığımız varken, ön yargılardan kurtulabilmenin zorluğu ortada. Oysa nesnel bir değerlendirme için elimizde yeterli bilgiler var: Yazdıkları ve yaşamı. Akif kuşkusuz çelişkisiz değil. Önemli toplumsal değişmelerin tanığı olan insanlarda karşılaştığımız çelişkiler gibi de değil ondaki çelişkiler. Laik düşünce, için kabul edilmesi zor idealize edilmiş müslümanlığını, o 'tevekkül'den nefret eden 'taassup' düşmanı mutaassıplığını açıklamak kolay değl.

Akif'i, yaşamından alınan kesitler, şiirlerinden alınan bölümlerle incelerken, ilerici-gerici çizgisinde yüzeyselliği bir yana bırakmak gerek.

Akif 1950 öncesi iktidarının tuttuğu bir şair değildir. 1950-60 arası iktidarı ise, sanat konusunda, kendinden önceki döneme yönelen bazı tepkilere sahip çıkma çabası dışında 'politika' denilebilecek bir politika izlemez. Sola karşı olmaları bakımından iki dönem arasında bir ayrım yapmak zor. Her iki dönemde de Akif, 'muhafazakârların' bayraklaştırdığı bir şair.

Akif'e, Fikret-Akif kavgası açısından bakınca; Akif'in haksızlığına karar vermek kolay. Ama Akif'e bu kavga açısından yaklaşmak ve değerlendirmek de yanıltıcı olur. Yaşamını ayrıntılarıyla biliyoruz. Bu onun belki de tek nezaketsizliğidir. Fikret'e saldırdığı mısralarını **'Safahat'**a almaz.

Türkiye'de sol, 1940'larda ve 50'lerde bazı kavramlara yabancı değilse de, gerektiği gibi nesnel bir değerlendirme yapamayacak kadar baskı altındadır. Akif'in halkını iyi tanıması, etkileyici gerçekçiliği yadsınmasa da muhafazakârların müslüman şairi olarak değerlendirilir. O günlerin çekinilen eleştirmeni Ataç, Akif'i de Fikret'i de sevmez. Akif'in, «Medeniyet denilen tek dişi kalmış canavar» mısraını eleştirmesi çarçabuk Akif aleyhine bir değer yargısı oluşturur. Garip'çilerden Orhan Veli, Akif hayranlığını tehlikeli bulur. Nazım'ın eserlerinin yayınlanması söz konusu değildir. El altından Nazım'ın **Kurtuluş Savaşı Destanı**'nı okuyanlar «Akif, inanmış adam. Büyük şair» mısramı nasıl değerlendirir bilinmez. Cahit Irgat imrenerek anlattığı bir Londra gezisinin her bölümünü «ne medeniyet» diye vurguladıktan sonra, «Çocukluğumda bana bin manzume ezberletmişlerdi: «Medeniyet denilen tek dişi kalmış canavar» diyerek bitirir. Bu yazıyı sadece Yusuf Ziya Ortaç 'Akbaba'da, «Çocuklukta ezberletilen manzume mi? Ne cehalet!» sözleriyle eleştirir. Akif'i anma günlerini düzenleyenler muhafazakarlardır. Liselerde edebiyat meraklısı öğrenciler arasında Akif'çiler ve Fikret'çiler vardır. Bu dönemler için daha pok çok örnek verilebilir. Kısaca söylemek gerekirse; 1960 öncesinde, 'ilerici' gözünde Akif 'gerici'dir.

27 Mayıs 1960 sonrasında **«Yön»** dergisinde, belki ilk kez değil ama, dikkati çekecek ölçüde ilk kez, Akif, antiemperyalist, toplumcu bir şair olarak değerlendirilir. Derginin ön yüzünde büyük bir resmi yer alır. Bu sıralarda Niyazi Berkes'in kitabı da yayınlanır. Falih Rıfkı Atay ise, «Bütün ilericiliği şapka giymeye direnmek olan bir yobazı ilerici göstermeye çalışıyorlar» diye **'Yön'** dergisini eleştirir. 1965 yılında **'Yön'** dergisi, Nazım'ın **'Kurtuluş Savaşı Destanı'**nı, yer yer büyük yanlışlarla da olsa yayınlar. Akif artık biraz daha başka türlü değerlendirilmektedir. Toplum artık yeni bazı kavramları ve yöntemleri tanımaya başlamıştır

Akif'i bütün yaşamında içinde bulunduğu somut koşullar, bu koşulların tanınmasına olanak verdiği düşünceler, yazdıklarının tümü, hangi olaylar sırasında, öncesinde ya da sonrasında yazılmış olduklarıyla değerlendirmek gerekir.

Neden değerlendirmek gerekir? Yazıldığında bu yana «**Safahat**» Türkiye'de en

çok basılan kitaplardan biridir. Edebiyatımız açısından önemsenmeyecek bir olay değil. Çünkü, Türkiye'de şiir konusunda diğer sanat dallarından apayrı bir durum var. Bir defa, çok satış, ister istemez bir ölçüt oluyor. Ama en önemlisi, hem zor durumlarda insanların nasıl davrandıkları konusunda toplumca edinilen deney, hem de İkinci Meşrutiyet'ten bu yana geçen toplumsal olaylarla ilgili bilgimizin, yeni yöntemlerin yardımıyla, eskilerinkinden fazla oluşu. Pek çok olayın değerlendirilmesi, artık altmışlı yılların ve öncesinin değerlendirmelerindn daha iyi. Bize öğretilenlerden başka türlü olduğunu bildiğimiz olayların sayısı gün geçtikçe artıyor.

Zor durumlarda insanın nasıl davrandığı konusunda edinilen deney nedir? Yurdun sömürgeleştirilmesi, siyasal özgürlükten yoksun bırakılması, siyasal iktidarı denetleme hakkının kısıtlanması karşısında kitlelerin ve kitlelere yön verebilecek kişilerin davranışları konusunda epey deneyimiz var. Her zaman haklı olan güçlü olmuyor. Güçlü olanın yanında yer almakla haklı olanın yanında yer almak arasında ne ince hesapların yapıldığını, ortalık süt limanken ahkam kesenlerin, kesin seçim yapmanın gerektiği durumlarda neler yaptıklarını 1983 Türkiye'sinde yaşayanlar kadar kimse iyi bilemez.

Akif **İstiklal Marşı**'nın şairidir. Şiirin yazıldığı yıl 1921. Anadolu'da kesin zaferin kazanılıp İzmir'in kurtarılması ise 9 Eylül 1922'de, Akif Sevr'e karşı camilerde konuşup Ankara'ya gelmiş, Birinci Meclis'te milletvekili olmuştur. Kurtuluş Savaşının kazanılması gerektiği düşüncesinde ve kazanılacağı inancındadır. O'nun Ankara'daki günlerini anlatan Mithat Cemal Kuntay der ki: «...Ankara'da iyimserdi. O kadar iyimserdi ki adeta çocuklaşıyordu.» Ankara'da, Kurtuluş Savaşından yana olmak, bilinçli ve inançlı bir seçimdir. Çok şey göze alınarak verilmiş kesin bir seçim. «Ermenilere ya da Yunanlılara topraklarını kaptırmak istemediklerinden» direnişe katılan «mütegallibe»den de, var olmak için son politik kozlarını kullanan «ittihatçı»lardan da apayrıdır. Meclis'teki gruplaşmaların dışında kalır. Hemen hemen hiç konuşmaz. Ama bilinçli ve inançlıdır. **İstiklal Marşı** «Korkma!» sözcüğüyle başlar. Duygulandırıcı bir başlangıç:

Korkma! Sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak.
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.

Korkulu günlerdir. Sevr'.i uygulatmak isteyen sömürgeci Batı karşımızdadır. Akif, «Korkma!» diyor. En son ocağın sönmesi pahasına, yani halkın nesi var nesi yoksa tükenene kadar dayanması gereken bir halk savaşını vurguluyor. Dil bakımından o günlerin gazete dilinden de çok sade ve açık bir söyleyişle. İzmir'in kurtarılışından sonra başına kalpak geçirip Ankara'ya, İzmir'e koşanlardan ne kadar ayrı bir yerdedir. Kurtuluş Svaşı öncesinde aklından mandacılığı geçirmeyen birkaç kişiden biridir. Akif saldırgan Avrupalı'yı hiç sevmez. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, kesin bir askeri zaferin kazandıracakları dışında hiçbir şeye güveni yoktur.

Akif'in Birinci Dünya Savaşı sırasında **İttihat ve Terakki**'nin Alman dostluğu politikasını desteklemesi, Almanlar hakkındaki gülünç iyimserliği:

(...).
Değil mi bir anasın sen? Değil mi Almansın?
O halde fikr ile vicdan sahibi insansın.
O halde 'Asyalı'dır, ırkı başkadır...' diyerek
Benat-ı cinsin olan ümmehatı incitecek
Yabancı tavrı yakışmaz senin faziletine...
Gel iştirak ediver şunların sefaletine

demesi, İngiliz emperyalizminin bunalttığı bir toplumda o dönemin politik bilinci çerçevesinde değerlendirilmelidir. Bu, aruzun takırtısı duyulan şiirsiz mısralarında zaten Akif etkileyici değildir. Daha önemlisi, Akif'in Alman dostluğundan medet umduğu kısa sürede de mandacılık anlayışının yeri yoktur. O, emperyalist Batıya hiçbir zaman dost gözüyle bakmadı. İnanmadı, güvenmedi. Balkan Savaşı sırasındaki olayları, bütün acısını duyarak yaşadı:

Ya rab, bu uğursuz gecenin yok mu sabahı?
Mahşerde mi biçarelerin yoksa felâhı!
Nur istiyoruz sen bize yangın veriyorsun!
Yandık! diyoruz... boğmaya kan gönderiyorsun!
(...)
Dul kaldı kadınlar, babasız kaldı çocuklar;
Bir giryede bin ailenin matemi çağlar!
En kanlı şeanetle kovulmuş vatanından,
Milyonla hayatın yüreğinden gidiyor kan!
İslam'ı elinden tutacak, kaldıracak yok!
Nâ-hak yere feryat ediyor: âcize hak yok!
Yetmez mi musabolduğumuz bunca devâhi?
Ağzım kurusun... Yok musun ey Adl-i ilahi!

Balkan Savaşı'ndan önce Osmanlı Devleti'ne güvence veren Batılıların savaştan sonraki tutumları aslında onun için beklenmedik bir şey de değildir.

Kımıldasan, «ezeriz! mahvolursunuz!» derler
Kımıldamaz da durursan, işittiğin nakarat:
«Çalışmayanlar için yok cihanda hakk-ı hayat!»
Ne söyleyip duruyor, görmedin mi İngiliz'i.

Bazen duygulu, bazen artık okunması zor kuru mısralarla da olsa, ülkenin parçalanıp sömürgeleştirilmesi, zaten sömürge olmuş ülkelerde en küçük kıpırdanışın bastırılması konusunda Batı'nın tutumunu anlatır da anlatır

Koşarken Avrupa tâcile[1] ihtizarımızı;[2]
İçerde bir sürü hain kazar mezarımızı!
Gebermek istemeyiz biz! desek de kim dinler?
(...)
«Biz İngilizler, olup hali önceden müdrik;
O beyne pençeyi taktık, o göğse yerleştik!»

Akif kendi toplumunun acımasız eleştirilerini de yapar. Bu konudaki örneklere yer vereceğiz. Ama bir olguyu; emperyalizmi, emperyalizmin çevirdiği bütün dolapları, halkları birbirine düşman eden politikasını iyi görmüştür. **İstiklal Marşı**'ndaki

Medeniyet denilen tek dişi kalmış canavar

mısraı bütün bunlardan sonra oluşur. Akif, «Medeniyet denilen tek dişi kalmış canavar»a karşı müslümanlığı bir asgari müşterek olarak görür. Hind müslümanlarından Kuzey Afrikalılara kadar bütün Müslümanların kurtuluşu için dayanışmayı özleyişi gerçekçilikle bağdaşır mı? Sonra niçin yalnız Müslümanlar? Müslüman olmayan sömürge halklar yok mu? Akif'in en çok eleştirilen yanı Müslümanlığı böyle idealize etmesidir. Dine yönelen bütün eleştiriler onda bir tepki doğurur:

— Allah'a dayanmak mı? Asırlarca dayandık!
Düştükse bu buhrana onun nârına yandık
Yetmez mi çocukluktaki efsaneye hürmet?
Hâlâ mı reşid olmadı, hâlâ mı bu ümmet?

Dersen ki: Ufuklarda bir aydınlık uyansın;
Maziye ateş vermeli baştan başa yansın!
Şaşkınlık olur köhne telâkkileri ihyâ;
Şeyda-yı terakki koşuyor baksana dünya,
Elverdi masal dinlediğim bunca zamandır;
Ben kanmıyorum, git de sen aptalları kandır!
— Allah'a değil, taptığın evhâma dayandın;
Yandınsa eğer, hakkı sarihindi ki yandın.
(...)
Allah'a dayandım diye sen çıkma yataktan...
Mânâ-yı tevekkül bu mudur? Hey gidi nâdan!
(...)
Dünya koşuyorken yolun üstünde yatılmaz.
Davranmayacak kimse bu meydana atılmaz.
Müstakbeli bul sen de koşanlarla bir ol da;
Maziyi, fakat yıkmaya kalkışma bu yolda.
Ahlâfa[3] döner, korkarım eslâfa[4] hücumu:
Mazisi yıkık milletin âtisi olur mu?

Akif'te din; aslında iyinin, güzelin, doğrunun kaynağıdır İlerlemenin bilimin koruyucusudur Akla gelebilecek bütün olumlu nitelikleri içerir. Bu tutumu, bilinçaltı bir akılcılık mı? Batıya karşı en geniş asgari müşterek olabileceğini düşündüğü, tek tutunacak dal olarak gördüğü için bilinçli bir yüceltme mi? Eğer böyleyse bir bile bile aldanma da söz konusu değil mi? Akif kendi yorumunda inançlı ve katıdır. Hiçbir zaman laik düşünceye yakınlık duymamıştır. Ancak emperyalist Batı'ya karşı, müslümanlıkta bir asgari müşterek aramasındaki yanlışı, içinde bulunduğu somut koşullarda değerlendirmek gerek. Daha başka kavramlarla düşünebilir miydi? Hindistan'da, Kuzey Afrika'da ve Türkiye'de müslüman toplumlar içinde bir direnmenin amansızca yok edilmek istendiği günler. Misyonerlik çalışmaları yalnızca Müslüman toplumlarda başarısız kalıyor: Sömürgeciliğe baş kaldırma ve parçalanıp sömürgeleşmeme konusunda Akif, bu toplumlarda tutunacak başka dal bulamıyor. Ne var ki toplumsal gerçekliğin karmaşıklığında, onu bu yanlışa iten nedenler de az değil. Churchill Çanakkale Savaşları sırasında: «Türkler Hıristiyan ve Avrupalı değillerdir. Onlara karşı zehirli gaz kullanabiliriz» diyebiliyor. Osmanlı yönetimindeki Hıristiyanların devletler kurmaları Avrupa emperyalizminin taktiğine bağlanıyor. Sevr'de görüyoruz: Müslümanlık Avrupa kamuoyu için affedilmesi zor bir kusur gibi konunca, Akif'te de vazgeçilmez bir değer oluyor. Fakat Akif, Asya'nın ve yurdunun gerikalmışlığının açıklanmasında ne dinden uzaklaşıldığı, ne de Müslüman olunduğu biçimindeki genellemelerden uzaktır. Bu konuda bambaşka bir olgu; sömürgeleştirme üzerinde önemle durur:

Biraz da geçmeyi ister misiniz bizim yakaya?
Al işte, bir günü matemsiz olmayan Asya!
(...)
İkiz vesayeti altında İngiliz'le Rus'un.
Sülük benizli vasiler ne emdiler kanını,
Mecali kalmadı artık çıkardılar canını!
Bütün hazaini[5] Hid'in, o muhteşem yurdun,
Gider de hırsını teskine üç şaki lordun;
Zavallı yerliyi kıtlık zaman zaman kemirir;
Bu, kan tükürmeye baksın... O, muttasıl semirir!

Hukuk-u millete hâkim deni bir istibdat.
Hayatı, ruhu soyulmuş yığın yığın ecsad[6]
Verir de hepsini kalmazsa hiç parası;
Damarlarındaki son damlanın gelir sırası...
Ki saklı dumayacak ister istemez akacak.
Gidip efendisinin düşmanıyla çarpışacak.
O can alıp veredursun, bilir misin bu ne der?
Ölürse hizmet eder, öldürürse hizmet eder!

Sömürülen, matemsiz günü geçmeyen Asya. Çarlık Rusyası ve İngiliz emperyalizmi. Hind hazinelerini soyan İngiliz lordları. Aç sömürge halkı emperyalistlerin kendi amaçları için döğüştürdükleri sömürge askerleri: Bu konuların Türk şiirine ilk kez giriş Akif'ledir. Yalnız Türk şiirine değil, Türk edebiyatına da. Akif'ten sonra, İspanya İç Savaşı'ndan Amerikan zencilerine kadar, haksızlığa uğrayan, acı çeken insanlar Nazım'ın şiirlerinde vardır. Elbette bambaşka bir dünya görüşü içinde. Ancak Nazım'da doğal, Akif'te şaşırtıcıdır. O dönemde Türk şiir geleneğinde hiç olmayan bir konu ve hiç görülmeyen antiemperyalist bilinç, ilk kez Akif'te karşımıza çıkıyor. Yazımızın başında, zor dönemde onun Kurtuluş Savaşı'na katılışını söz konusu etmiştik. Akif bütün sömürülen insanlar için acı çekmiştir. Onu idealize edip Üçüncü Dünya'dan sözetmek anakronik görülebilir. Ama yaşadığı çağda, bu, ancak bu kadar olurdu diyebiliriz.

Musallat, hiç göz açtırmaz da Garbın kanlı kâbusu
Asırlar var ki, İslamın muattal beyni bâzusu
Ne gördün Şark'ı çok gezdin? diyorlar. Gördüğüm: Yer yer
Harap iller serilmiş hânumanlar, başsız ümmetler,
Düşünmez başlar, aldırmaz yürekler, paslı vicdanlar
Riyâlar, türlü iğrenç iptilâlar, türlü illetler
Geçerken ağladım geçtim; dururken ağladım durdum
Bu haybetten[7] usandık biz, bu husran artık elversin!
«Hayat elbette hakkımdır!» desin, dünya «değil» derken

Bu mısralar «Şark» başlıklı şiirinden alınmış mısralar. Akif'in köylüyü anlatışı, köylünün sağlıklı, dürüst, dindar olduğu savıyla Yakup Kadri'nin «Yaban» romanından bu yana yazılanları eleştirenlerin görüşüyle bağdaşmaz. Akif gerçekçidir. Bu gerçekten acı duyar. Onun gerçekçiliği gerçekçilik adına dikkati çekmek için yapılan, bir bakıma iğrendirmeye varan köy betimlemelerinden, mazohistçe özentilerden çok uzaktır.

Köylünün bir şeyi yok sıhhatı ahlâkı bitik;
Bak o sırtındaki mintan bile tiftik tiftik.
(...)
Dam çökük, tarla rehin, bahçeyi icra ister;
Bir kalem borca bedel faizi defter defter!
Uğramaz gün kavuşur çiftine yahut evine;
Muhtasar[8], gayr-i müfit[9] ilmi kadardır dini;
Sabah iskanbil atar kahvede, akşam domine.
Ne evamir,[10] ne nevâhi,[11] seçemez hiçbirini
Namazın semtine bayramları uğrar sade
Hiç su görmez yüzünün düşmanıdır seccade
Sıtma, fuhş, içki, kumar, türlü fecayi salgın
Sonra söylenmeyecek şekli de var hastalığın.

Daha sonraki dönemlerde yazılsa, yazanların suçlanacağı mısralar, «Safahat»ta pek çoktur. Onun Türkistan'ı anlatan mısralarına da bir göz atalım:

Uzanıp sonra Buhârâ'ya Semerkand'a kadar;
Eski dünyada bakındım ki ne âlemler var?
Sormayın gördüğüm âlemleri hiç söylemeyim;
Yâdı temkinimi sarsar da kan ağlar yüreğim,
O Buhârâ! O mübarek, o muazzam toprak!
Zilletin koynuna girmiş uyuyor müstağnak!
(...)
O rasad-hane-i dünya o Semerkand bile;
Öyle dalmış ki kurâfâta o mazisiyle:
Ay tutulmuş «kovalım şeytanı kalkın» diyerek,
Dümbelek çalmada binlerce kadın, kız, erkek,
Bu havalide cehalet ne kadar çoksa, nifak,
Daha salgın, daha dehşetli... Umumen ahlâk,
«Çok bozuk» az gelecek - nâmütenahi düşkün!
Öyle murdarını görmekte ki insan fuhşun;
(...)
Ya taassupları hiç sorma nasıl maskaraca?
O, uzun hırkasının yenleri yerlerde, hoca
Hem bakarsın eşi yok dinde teaddisinne.[12]
Hem ne söylersen olur dini hemen rencide!
Bu ilimsiz hocalardan bu beyinsizlerden
Çekecek memleketin hali ne olmaz? Düşünün!
Sayısız medrese var gerçi Buhârâ'da bugün
Okunandan ne haber? On para etmez fenler,
Ne bu dünyada soran var ne de ukbâda geçer!
Üdebâ doğrusu pek çok, kimi görsen: Şair.
Yalınız şi'rine mevzu iki şeyden biridir;
Koca millet edebiyyatı ya o oğlan ya karı...
Nefsi emmâre hizasında henüz duyguları!
Sonra tenkide giriş hepsi tasavvufla dolu;

Şiirin devamında Çin ve Mançurya bölümünde şu mısraları da görelim:

Çin'de Mançurya'da din bir görenek başka değil.
Müslüman unsuru gayet geri, gayet cahil.
Acaba meyl-i tââli[13] ne demek onlarca?
«Böyle gördük dedemizden» sözü milyonlarca
Görenek hem yalınız Çin'de mi salgın? Nerde!
Hep musâb, âlem-i İslâm o devâsız derde.
Getirin mağrib-i aksâdaki bir müslümanı
Bir de Çin sur'unun altında uzanmış yatanı;
«Böyle gördük dedemizden« sesi titrek titrek!
«Böyle gördük dedemizden» sözü dinen merdut;[14]
(...)

Bu acı eleştiriler, o ülkelerin devrimden önceki durumunu özleyenlerce acaba nasıl değerlendirilir? «Böyle gördük dedemizden» sözünün, 'göreneğin', yerilmesi; Alem-i İslam'ın bu derde 'musab' olduğunun söylenmesi, yani bu musibete uğramış olduğunun söylenmesi, 'görenekçi'lerin nazarında Akif'i zor durumda bırakacak mısralar. Gerçi Akif:

Çünkü biz bilmiyoruz dini. Evet bilseydik,
Çare yok, gösteremezdik bu kadar sersemlik.

diyerek, kendi anlayışına göre dini suçsuz bulur. Taassuptan, tevekkülden, görenekten nefret ederken dini bu durumdan ayırması, asıl dinin bu olmadığını söylemesi, çelişkisiz, açık, laik bir görüş değil. Ama müslümanlığı bütün gerikalmışlığın sebebi gösteren, biraz da misyoner propagandasının beslediği, kuşkusuz yanıltıcı genellemenin karşısına yalnızca dine dört elle sarılma asıl dine yönelme görüşünü de getirmez. O, böyle yine yanıltıcı bir genellemenin de dışındadır. Bir kez yukarda da aldığımız mısralarıyla sömürüyü vurgulamıştır. Sonra Batı'dan, hiç sevmediği emperyalist «Hıristiyan» Batı'dan çok şey almamız gerektiğini bilir ve söyler:

Alınız ilmini Garb'ın alınız sanatını
Veriniz hem de mesainize son süratını.
Çünkü kaabil değil artık yaşamak bunlarsız:
Çünkü milliyeti yok sanatın, ilmin; yalnız.

Bir başka şiirinde onun Batı'daki bilimsel çalışmalar konusunda neler bildiğini anlıyoruz:

Yarının ilmi nedir, halbuki? Gayet müdhiş:
'Maddenin kudret-i zerriyesi' uğraştığı iş.
O yaman kudrete hâkim olabilsem diyerek,
Sarf edip durmada bir çok kafa binlerce emek.
Ona yükseldi mi artık değişir ruy-u zemin,
Çünkü bir damla kömürden edecekler te'min.
Öyle milyonla değil nâ-mütenâhi kudret!

Edebiyatla ilgili, görüşleri için de şu mısralarını okuyalım:

O, benim en ebedi hasmım olan Rusya bile,
—Hakkı teslim edelim— Hiç de değildir böyle.
Mütefennileri ta keşfe kadar tırmanıyor;
Edebiyatı anıldıkça zemin çalkanıyor;
Kudretim yetse eğer on yedisinden yukarı,
Ndebâ[15] nâmına kim varsa huduttan dışarı
Atarım, taktırarak boynuna bah-nâmesini;[16]
Okuyan yaftayı elbette çıkarmaz sesini:
Sonra bir tarzı telâfi bulurum: —gerçi garip—
Konturat aktederek Rusya'dan on on beş edip,
Getirir, yazdırırım millet için birçok eser!

Bu mısralar 1912 yılında yazılmış ve yayınlanmıştır. Akif bu mısralardan önce, hem kendi döneminin hem de eskilerin yazdıkları bakımından edebiyatımızı eleştirir. Belki biraz haksızlık edercesine eleştirir ama, onun, bizde 'muhafazakarlar'ın klasik kabul ettiği divan şiir hakkındaki görüşleri olabildiğince ağır suçlamalarla

Üdebamız hele gayetle bayağ mahlukat...
Halkı irşad edecek öyle mi bunlar? Heyhat!
Kimi Garb'ın yalnız fuhşuna hasbi[17] simsar!
Kimi 'İran mali'der köhne alır hurda satar!
Eski divânlarımız dopdolu oğlanla şarap;
İçkiden, fahişeden başka nedir Şi'r-i sebâp?
Serseri hiç birinin mesleği yok, meşrebi yok;
Feylesof hepsi, fakat pek çoğunun mektebi yok!

Haklı mıdır? Belki değil. Ama Akif değişmeden yanadır. Edebiyattan beklediği bambaşkadır. Akif'in pek çok şiirinde, 'din'in, çevresindeki uygulamadan, inanıştan, değerlendirmeden apayrı bir değerlendirilişi. Bu yapılanlar, inançlar gerçek din değil» mantığı içinde dini yüceltişi vardır ama, tevekkülden de, her işi Allaha bırakmaktan da nefret eder:

«Yarın» nedir? Onu bilmez, yatar dönüp sağma,
Yıkılsa arş-ı hükümet, tıkılsa kahre vatan
Vazifesinde değil; çünkü «Hepsi Allah'tan!»
Ne hükmü var ki esasen yalancı dünyanın?
Ölürse yan gelecek cennetinde Mevlâ'nın
Fena kuruntu değil! Ben derim sorulsa bana:
«Kabul ederse cehennem ne mutlu amca, sana!»

Bu mısraların laik düşünce bakımından sakıncası yok. Ama bunları yazan Akif, aynı zamanda:

Ne irfandır veren ahlâka yükseklik, ne vicdandır;
Fazilet hissi insanlarda Allah korkusundandır.
Yükseklerden çekilmiş farzedilsin hayfı Yezdan'ın..
Ne irfanın kalır te'siri kat'iyyen ne vicdanın.
Hayat artık behimidir Hayır ondan da alçaktır.
(...)
Fakat, efradı Allah korkusundan bi-haber millet,
Çeker, milletlerin menfuru kıptiler kadar zillet.

mısralarını da yazmıştır. Onun yobazlığına sık sık örnek olarak gösterilen bu mısralar Akif'in diğer şiirlerinde Müslümanlık ve din kavramlarının idealize edilmiş anlamıyla da çelişir: Akif:

«Allah'tan utanmak da olur ilmile heyhat!»

mısraında yukarda aldıklarımıza oranla diğer şiirlerindeki, aslında din iyidir açıklamasına daha yakındır: Ancak Allah korkusuyla —sevgisiyle de değil korkusuyla— fazilet hissinin doğacağını söylemek, ahlak yüksekliğini ifranın, vicdanın değil Allah korkusunun vereceğini önə sürmek, değil laik düşünceyle, Akif'in diğer şiirleriyle bile çelişiyor. Onun karmaşık bir yönünün çok ters bir düşünceye dönüştüğü bir şiir görmekteyiz. Bu şiir «Safahat»taki diğer şiirlerden çok ayrı bir etki yapıyor. Bir hayal kırıklığı uyandırıyor. Bir çelişkiden çok, mizacında bazen birden alevlenen katılığının kötü bir ürünü. İnsan kusursuz değildir.

Bütün «Safahat»ta toplumun geriliğinden, taassubundan, tevekkülünden, tembelliğinden acı çeken bir Akif görürüz. «Mahalle Kahvesi», «Küfe», «Hasta» başkalarının derdiyle yanan bir yüreğin acısını dile getirir. Gözlemlerindeki doğruluk, açık sözlülük yazdıklarını şiirsel bulmasak da bizi etkiler. Topluma yönelttiği eleştirilere katılmamak elde değil. 'Garb'ın ilminin sanatının alınmasını ister. 'Ye'se' kapılmaya karşıdır. Sömürü olayını görebilmiştir. Emperyalizme (medeniyet denilen tek dişi kalmış canavara) karşı kazanılmasını istediği bir zaferin umudu ve inancı içindedir. Bütün Müslümanların (bir bakıma bütün sömürülen halkların anlamı verilebilir) birleşebileceğini hayal etmesi, hayalcilik değil, karanlılık ve inançlılıktır. Yer yer katılaşır

İkinci Meşrutiyetin ilanından sonra kitlelerdeki bilinçsiz sevinci betimlemesi şöyledir:

Bir de İstanbul'a geldim ki: Bütün çarşı pazar
Nâradan çalkalanıyor! Öyle ya... Hürriyet var!
Galeyan geldi mi, mantık savuşurmuş doğru:
Vardı akımdan o gün her kimi gördümse zoru,
Kimse farkında değil, anlaşılan yaptığının;
Kafalar tütsülü hülya ile, gözler kızgın.
Sanki zincirdekiler hep boşanıp zincirden,
Yıkıvermiş de tımarhaneyi çıkmış birden!
Zurnalar şehrin ahâlisini takmış peşine;

Yedisinden tutarak tâ dayanın yetmişine!
Eli bayraklı alaylar yürüyor dört keçeli;
En ağır başlısının bir zili eksik belli!
Ötüyor her taşın üstünde birer dilli düdük.
Dinliyor kaplamış etrafını yüzlerce hödük!
Kim ne söylerse hemen el vurup alkışlanacak...
— Yaşasın
— Kim yaşasın?
— Ömrü olan.
— Şak şak şak!
— Şak şak şak!
Ne devairde[18] hükümet, ne ahalide bir iş!
Ne sanâyi, ne maârif, ne alış var ne veriş!
(...)
«Zevk-ı hürriyeti onlar daha çok anlamalı.
Diye mekteplilerin mektebi tekmil kapalı!
(...)
Dalkavuk devri değil, eski kasâid yerine,

İkinci Meşrutiyetin ilanından sonra İstanbul'da sokakları dolduran kalabalıkların bilinçsizliği daha güzel kimse tarafından anlatılamadı.

Akif hangi etkiler altında kaldığını şöyle anlatır:

Doğduk «yaşamak yok size» derlerdi beşikten;
Dünyayı mezarlık bilerek indik eşikten!
Telkin-i hayat etmedi asla bize bir ses!
Yurdun ezeli yasçısı baykuş gibi herkes,
Ye'sin bulanık ruhunu zerketmeye baktı;
Mel'un aşı bir nesli uyuşturdu bıraktı!

Çöken ekonominin dini taassubu artırması, yeis, umutsuzluk: «Dünyayı mezarzarlık bilerek inmek eşikten», Akif'teki bazı çelişkileri, bazı katılıkları anlamamıza yardımcı olmuyor mu?

Akif'te Batıya karşı üstünlük sağlanan dönemlerin özlemle anılışına yer yer rastlanır. Ama, geçmişin romantik yüceltilmesi onda yoktur. Kendi yetişme dönemindeki olumsuz koşulları, yetişmesinde etkiliolan kötümser havayı eleştirir:

Ben ki, ecdada söven maskaralardan değilim,
Anarım hepsni rahmetle... Fakat münfailim.[20]
— Neye?
— Zerk etmediler kalbime bir damla ümid.
Hoca, dünyada yaşanmaz yaşamaktan nevmid.[21]
Daha mektepte çocuktuk bizi yıldırdı hayat;
Oysa, hiç korku nedir bilmeyecektik heyhat!
Neslim ürkekmiş evet yoktu ki ürkütmeyeni;
«Yürü oğlum» diye teşçi edecek yerde beni
Diktiler karşıma bir kapkara müstakbel ki,
Öyle korkunç olamaz hortlasa devler belki!
Bana dünyaya çıkarken «batacaksın!» dediler...
Çıkmadan batmayı öğren, ne kadar saçma hüner!
Ye'si ezber bilirim, azmi yüzünden tanımam;
Okutan böyle okutmuştu beğendin mi, imam?

Koyu bir dini taassup ve umutsuzluk telkiniyle geçen çocukluğuna karşın

onun yer yer katıldığına değil, gerçekçiliğine, inançlı direnişine daha çok önem vermek gerek

Atiyi karanlık gö rerek azmi bırakmak...
Alçak bir ölüm varsa eminim budur ancak!
(...)
His yok hareket yok, acı yok... Leş mi kesildin?
Hayret veriyorsun bana sen böyle değildin.
Ye's öyle bataktır ki düşersen boğulursun.
Ümmide sarıl sımsıkı seyret ne olursun
(...)
Sahipsiz olan memleketin batması haktır;
Sen sahip olursan bu vatan batmayacaktır.

Bu konuda örnekler daha uzatılabilir. Bir yargıya varmaktan neden çekinelim. Akif yetişme, öğrenme koşullarının üstüne çıkabilmiştir. Her mısraında toplumu için acı çeken, onu kımıldatabilmek için kendi düşüncesi içinde çırpınıp duran bir insandır. Durum umutsuzken de umudunu kaybetmeyen biridir. Yeisten de, tevekkülden de nefret etmek az şey değil. Sonra her zaman karşımıza çıkan o grçekçiliği... Bir başka şiirinden şu kısmı okuyalım:

«Cihanın aslı yoktur, çünkü fanidir» diyen Sersem,
Ne der «Öyleyse hilkat pek abes bir şey çıkar» dersem
Nedir dünyaya gelmekten garaz, gitmek midir ancak?
Velev bir anlamak hırsıyla olsun yok mu uğramak.
Çalış dünyada insan ol elindeyken henüz dünya;
Öbür dünyada insanlık değilmiş yağma gördün ya!

O idealize edilmiş Müslümanlığının sınırları içinde de olsa Akif, kendi yetiştiği çevrenin ham sofularından bambaşkadır.

Toplumsal gözlemlerinde ise zaman zaman bugün bile imrenilecek keskin eleştirilerine rastlıyoruz:

«Hürriyeti aldık» dediler gaybe inandık:
«Eyvah bu baziçede bizler yine yandık»
(Bu mısra Ziya Paşa'nındır)
Cem'iyyete bir fıkra dedik, tefrika çıktı;
Sapsağlam iken milletin erkânını yıktı.
«Turan İli» namıyla bir efsane edindik;
«Efsane fakat gaye» deyip az mı didindik?
Kaç yurda veda etmedik artık bu uğurda?
Elverdi gidenler acıyın eldeki yurda!

Türkçeyi aruz kalıplarına dökerek öyküler anlatmak, öğüt vermek şairlik değil denilebilir. Öyledir, ama Akif zorlama kafiyeler kullanmadan, içeriği biçim için pek fazla bozmadan Türkçeyi aruzu duyurmayacak kadar ustaca kullanmıştır. «Safahat»ın dili o günlerin gazetelerinde kullanılan dilden çok daha bugüne yakındır, anlaşılır bir Türkçedir. Hiçbir zaman kendi içine kapanmamıştır. Hep topluma yararlı olmaya, toplum için yazmaya yöneltmiştir. Üzüntüsü, kızgınlıkları kişisel değildir. Yazdıkları şiirden büsbütün uzak mıdır? Akif'te şiire örnek olabilecek satırlar az değil:

Akşam ne güneşli bir geceydi
Kimbilir belki yarın, belki yarından da yakın
Haykır! Kime lâkin hani sahipleri yurdun?
Hiç çağlamadan gizli inen yaş gibi aktım

Onu yüzeysel ilerici-gerici çizgisinde değerlendirmek yanıltıcıdır, demiştim. Akif'i iyi incelemek gerek. Bunu yaparsak Akif'i anmanın bizim için bazılarından daha önemli olduğunu görürüz. Akif, sağın istismarına bırakılacak bir değer değildir. Bırakılırsa, bu, Akif gibi seçkin bir ulusal değere saygısızlık olur

NOTLAR

1 — Tacil: Çabuklaştırma
2 — İhtizar Can çekişme
3 — Ahlâf Bizden sonra gelecekler
4 — Eslâf Bizden önce gelenler
5 — Hazain: Hazineler
6 — Essad: Cesetler
7 — Haybet: Umut kırıklığı
8 — Muhtasar: Kısa, yetersiz
9 — Savrı-müfid Faydasız, ifadesiz
10 — Evamir: Emirler
11 — Nevâhi: Yasaklar
12 — Taaddı Adaletsizlik
13 — Meyl-i lââli: Yükselme eğilimi isteği
14 — Merdut: İstenmemiş
15 — Udeba: Edebiyatçılar
16 — Bah-nâme: Pornografik edebiyat
17 — Hasbi: Karşılıksız
18 — Devâir Daireler
19 — Munfail Alıngan, küskün
20 — Nevmid Pişman

(Bilim ve Sanat — Şubat 1983)

DOĞUMUNUN 110 UNCU YILDÖNÜMÜNDE MEHMET AKİF ERSOY TOPLANTISI

Yazarlar Birliği tarafından düzenlenen «Doğumunun 110 uncu Yıldönümünde Mehmet Akif Ersoy» konulu anma toplantısı; 12 mart 1983 tarihinde, Ankara'da Odalar Birliği salonunda yapıldı.

Anma toplantısı; konuların ele alınış tarzı ve dinleyicilerin gösterdiği yoğun alâka dolayısıyle, önceden düşünülen seminer biçiminin çok dışında cereyan etti. Dikkati çeken bir başka husus da; ilgili günde yapılan konuşmalarda, sadece Akif ve onun içinde yaşadığı şartlarla sınırlı kalınmayarak, günümüzün meseleleriyle doğrudan ilgiler kurulması oldu.

Anma toplantısının bu tarzda cereyanına, hem Akif'in çok cebheli kişiliği, hem de konuşmacıların, Akif vesilesiyle günümüzün şartlarına ışık tutma ihtiyacını duymaları yol açıyor olmalıydı. Bu yönüyle toplantı esnasındaki konuşmalar, üç ana nokta etrafında toparlanabilir:

Birinci olarak: Akif'in zamanlarındaki şartlarla günümüz şartları arasında fazla bir değişmenin gözlenemediği hususunun vurgulanması oldu. Dolayısıyle Türkiye üstüne oynanan oyunlar, Ortadoğu ve geri kalmış ülkelerin içinde bulunduğu şartlar da değişmemiştir. Bu bakımdan Akif'in emperyalizme karşı geliştirdiği tavır, bugün için de geçerlidir.

İkinci olarak anma toplantısında; Akif'in Milli Mücadele yıllarında ve ilk Mec'is zabıtlarında yer alan konuşmaları vesikalarla sergilendi. Vesikalara müstenid

bu açıklamalar büyük ilgi topladı. Akif'in Kastamonu'da verdiği vaazları kitap halinde yayımlayan damadı Ö. Rıza Doğrul'un, bu vaazlarda yer alan İngilizler ve emperyalizmle ilgili pasajları bütünüyle çıkardığının örneklerle sergilenmesi ise, dinleyiciler arasında yer yer şaşkınlıklara ve yer yer de derin düşüncelere yol açtı. Bu arada Cinuçen Tanrıkorur'un, İstiklâl Marşı'nın güftesi ve bestesi arasındaki uyumsuzluğa temas eden konuşması günün el ilginç bulunan hitabetini teşkil etti.

Üçüncü noktada; bazı hatiplerin Akif'in islâm çizgisindeki yeri, aydın-halk yabancılaşması ve Akif'ten çıkaracağımız sonuçlar üzerinde genişliğine durmaları oldu.

Prof. Dr. Emin Bilginç'in yönettiği sabahki oturumda: sırasıyle Doç. Dr. Mehmet Aydın (Akif ve İslâmiyet), Mustafa Eski (Akif'in Kastamonu'daki faaliyetleri), Dr. Alemdar Yalçın (I. TBMM Zabıtlarında Akif), Fevziye Abdullah Tansel (Akif Hakkında ele alınması ve incelenme gereken meseleler), Cinuçen Tanrıkorur (İstiklâl Marşımızın besteleri dolayısıyle marş bestelerinde prazodi) konularında konuştular.

Öğleden sonraki oturumda ise: Ahmet Kabaklı (Akif'in Mısır Günleri), M. Cemal Çiftçigüzeli (Akif'in Basın Hayatı ve Sebilürreşat), Süleyman Hayri Bolay (Aydınların yabancılaşması karşısında Akif), Taha Akyol (Doğu ve Batı Karşısında Akif) ve D. Mehmet Doğan (Akif ve Milli Mücadele) konulu tebliğlerini sunarlarken, seminerin bu bölümünü şair Yavuz Bülent Bakiler yönetti.

Yazarlar Birliğince düzenlenen anma toplantısı dolayısiyle, sanatçı Rıfkı Kaymaz'ın hazırladığı «Bakır İşlemeleri Sergisi» de, seminerin belirli aralarında ilgiyle takip edildi.

Yazarlar Birliğin'den Haberler

DOĞUMUNUN 110. YILDÖNÜMÜNDE MEHMET AKİF ERSOY

Türk şiirinin 20. yüzyıl başlarındaki gelişme çizgisinde önemli bir yer tutan büyük şair; fikir ve mücadele adamı Mehmet Akif, 1873 yılında doğmuştu. Bütün edebiyat tarihçileri M. Akif'in Türk nazmına getirdiği sesi, canlılığı, dil pürüzlerinden arınmış sâdeliği öğmekte birleşirler.

Mehmet Akif şiirle düşünmeyi edebiyatımızda en ileri noktaya vardırmıştır. Toplum hayatında bir insan ömrü boyunca başından geçenleri şiirle anlatmak onun tutkusu gibidir. Bu yüzden şiirleri, müslüman-Türk halkının, özellikle de İstanbul'un; belli bir dönemdeki günlüğü, vekayinâmesi —daha yeni tabirle— gazetesidir. Yaptığı işin şuurunda olan Akif, bu yüzden şiirlerini «Safahât» (safhalar, dönemler) başlığı altında toplamıştır.

Bütün eserinde, bir imân ve isyan iradesi sembolü olarak beliren Akif, I. Safahât'ında dış dünyanın tesirlerini anlatır. Bu eser bizim hayatımız ve cemiyetimizin ortaya konulduğu bir laboratuvar çalışması devresini belgeler. II. Safahât'taki se idealini, İslâm öğretiminin mihraklarından camide bir öğreticinin ağzından takrir ettirir. Sonraki üç Safahat'da dış dünyadan yola çıkarak kendi iç dünyasına kapanan, yine de bütün varlığıyla toplumu kavrayıp sarsmaya yönelen çırpınışlr hissedilir. Asım'da ise (6. kitap), bu çile döneminden çıkılmıştır. Şair bu kitapta fiili tezini ortaya koyar. Asım'ın neslinin, pırıl pırıl heyecanlı aktivitesinde umutludur. Ancak, toplum hayatındaki cebri oluşum bu gidişi durdurur. M. Akif zirveden derinliğe, iç bene iner. Böylece yedinci kitapta (Gölgeler) ortaya konan tasavvufa ulaşır. Toplum hayatından ferdi-tasavvufi hayata geçilmiştir.

M. Akif'in şiir dünyasındaki bütünlüğü diğer çalışmalarında da bulmak mümkündür. Sebilürreşad'da yayımladığı edebiyat sohbetleri, âyet ve hadis açıklamaları yanında Milli Mücadele sırasında verdiği vaazlar da aynı doğrultuda çalışmalardır. Tercümeleri bu çalışma ve tebliğ hayatını bütünler

MEHMET AKİF VE YAZARLAR BİRLİĞİ

Yazarlar Birliği kuruluş yılı olan 1978 den beri milli şairimiz Mehmet Akif'i anıyor. Anma toplantıları Mehmet Akif'in milli mücadele yıllarında ikamet ettiği ve içinde İstiklâl Marşını yazdığı Tâceddin Dergâhı'nda yapılıyor.

Tâceddin Dergâhı, 1970 lerde Mehmet Akif Müzesi haline getirilmek üzere Hacettepe Üniversitesi tarafından restore ettirildi. Şairin bazı zatı eşyası ile devrinin dekoru birleştirilerek bir müze meydana getirildi. Ancak müzenin sürekliliği sağlanamadı.

Nitekim, 1978 yılında ilk defa ziyarete giden Yazarlar Birliği mensupları, Tâceddin Dergâhı'nı çok bakımsız buldular. Müze eşyaları sadece bu toplantı için alelacele yerlerine konulmuştu. Birlik mensupları Dergâh'dan ayrılırken müze eşyalarının depoya taşındığını gördüler.

Mehmet Akif'in müdafii olduğu fikirlere ve bağlı bulunduğu dünya görüşüne olduğu kadar, hatırasına da sahip çıkmak isteyen Yazarlar Birliği; bir araştırma merkezi, enstitü kurulması için çalışmalara girişti.

Böyle bir kuruluşun mekanı, içinde İstiklal Marşı'nın da yazıldığı Taceddin Dergâhı olabilirdi. Hatta oradan başka bir yer olamazdı. Böylece dergâh sürekli açık tutulabilir, dolayısıyle «Mehmet Akif Ersoy Müzesi» isteyen herkes tarafından gezilebilir, görülebilirdi.

Yazarlar Birliği, maddi engelleri aştığı anda, bu teşebbüsü kuvveden fiile çıkaracak bütün çalışmaları tamamlamış durumda. Bütün milli kuruluşları bu konuda işbirliğine, dayanışmaya ve ortak harekete davet ediyoruz:

«Mehmet Akif Ersoy Araştırma Merkezi» veya «Enstitüsü»nü muhakkak kurmalıyız:

Yazarlar Birliği Mehmet Akif'i Anma Semineri Broşürü (12 Mart)

«EZELDEN AŞİNANIM BEN»

Muhittin NALBANTOĞLU

Türk atasözlerinin en güzellerinden biri de «Vefa yiğidin harcıdır» sözüdür. Eskiler derler ki, bir insanın bütün itibarı ayağa düşse o insanda yalnız vefa duygusu baki kalsa, bütün şerefi kurtulmuş sayılır.»

Biz bu yazımızda vefa duygusunun, insanlık hasletlerinin başında gelen bu emsalsiz şahsiyet örneğinin en güzelini İstiklal Marşı şairimiz merhum Mehmed Akif Ersoy'un şahsında ve büyük hayatında görüyoruz. Bunun için olacak Hüseyin Cahid Yalçın Akif öldüğü gün «O'nun hayatı eserlerinden de büyük bir şiirdir» diye yazmıştır. Büyük bir kitap kadar önemli bir sözdür bu... Gerçekten de Mehmed Akif'in bütün hayatı emsalsiz bir feragat, fedakarlık, hak ve fazilet duygularının muhasalası olarak geçmiştir. Öyle ki 63 yaşında öldüğünde (27 Aralık 1936) cemiyeten alacaklı olarak ebediyete intikal etmişti.

Mehmet Akif üzerindeki araştırmalarıma çok erken başlamıştım. O zamanlar (1950'li yıllar) hemen hemen şairmzn bütün arkadaşları hayatta idiler. Özellikle

Mehmed Akif hakkında en güzel hatıra kitabını da yazmış olan hamasi şairimiz Mithat Cemal Kuntay'dan dinlediklerim son derece önemli ve gelecek nesillere intikal ettirilmesi gerekli mankıbelerdi. Biz burada bunlardan güzel bir menkıbeyi nakletmekle yetineceğiz. Bu hatıra ile yukarıda zikrettiğimiz vefa duygusunun da bir insan ruhundaki en güzel tezahürüne şahid olacağız.

Mehmed Akif'in yarıcanı olan gençlik ve hattâ çocukluk devresinin arkadaşlarından bir Hasan vardır. Daha sonraları Mehmed Akif ile birlikte Halkalı Ziraat Mektebi Alisini de beraber bitirerek Baytarlık mesleğine intisab ederler. Mehmed Akif ile Hasan gençlik çağlarında yemin etmişlerdir; Büyüdükleri zaman evlenip çoluk-çocuğa kavuştukları zaman kim erken ölürse, kalan ölenin çocuklarına bakacak... diye. Mehmet Akif bey bu durumu sonraları bir vesile ile arkadaşı büyük hamasi şairimiz rahmetli Mithat Cemal Kuntay'a anlattığında daha henüz Bayar Hasan hayatta imiş. Mithat Cemal bey, «adam sen de, insanda şahsiyetin ve faziletin teşekkül çağlarında, daha henüz bunlar içtimal bir mefhum haline gelmediği bir zamanda verilen bir sözün ne önemi vardır ki? Nasılsa bir gün unutulup gidecektir. Nitekim belki de unutulmuştur diye düşünür.

Aradan bir hayli zaman geçmiştir. Mehmet Akif Devlet-i Aliye-i Osmaniye'nin Ziraat nezareti Müsteşarlığına tayin edilmiştir. Görevden alına nmüsteşar Tevfik Bey'in yerine Müsteşar Muavini Mehmet Akif Bey'in tayin edildiği gün istifa ettiği görülür. İstifa dilekçesinde şairimiz aynen şunları diyordu:

«Bakteriyolojihane meselesinden ötürü yerden göğe kadar haklı olan müsteşarım Tevfik Bey'in görevden alınması, benim bu görevi almam da ve onun yerine müsteşarlığa getirilmemde esas sebebi teşkil ettiğinden, Nezaret'te ki bu görevimden ve bütün vazifelerimden istifa ediyorum.»

Kendisinden notlar aldığım sıralarda idi. Bir gün Horhor'daki Hambullah Suphi Tanrıöver'in konağında bir sohbet sırasında bana bunları naklettiğinde, Mithat Cemal Bey şunları söylemişti:

«Ziraat Nezareti Müsteşarlığından istifa ettiği günlerin bidayetinde Beylerbeyi'ndeki evinde, her hafta sonu (Cuma günleri) buluşurduk. Bir gün evin içinde bir sürü çocuk sesleriyle karşılaştım. Akif Bey'in kendi beş çocuğuna beş tane de komşu çocuğunun ses ve gürültüleri karışıyordu. Hatta, hatırlarım içlerinden birinin yanağını okşar gibi yaparak, sıkmıştım. Niçin Akifimi rahatsız ediyorlar diye. Aradan bir hafta daha geçmişti. Yine bir Cuma tatilinde Akf Bey'in Beylerbeyi'ndeki evinde misafiri olarak bulunuyordum. Bu defa hazin bir görevim de vardı: O hafta istifa ettiği memuriyetinden çekilerek, bütün tavassutla da reddederek, evine çekilen üstadı teselli edecektim. Cebinde üç günlük nafakası olmayan üstadın evine bir sürü komşu çocuğunun dolduğu sırada, kendisine:

— **Peki Tevfik Bey görevinden uzaklaştırıldığı için verilen yeni görevinden istifa etti mi?.**

— **Hayır!..**

— **O halde sen O'na vekaleten istifa ettin: Ne de olsa Müsteşar Muavini idin...**

Yüzüme yaralı bakışlarıyla uzun uzun baktı. Ben sözü değiştirmek için etrafımızda cıvıl cıvıl dolaşan çocukları işaret ederek:

— **Bu komşu çocukları da ne yaramaz. Sizi rahatsız ediyorlar, dedim. Akif bey:**

— **Onlar komşu çocukları değil ki, benim çocuklarım...**

— **Ya... Onbeş günde beş yeni çocuk sahibi olmak... Hayret!..**

Akif Bey'in büyük bir acıyla titreyen dudaklarından bir çift kelime döküldü:

— **Hasan öldü!.**

Ben gençlik çağlarında verilen sözün bir gün nasılsa unutulacağını düşünürken Akif Bey'in nasıl sağlam bir şehsiyete sahip olduğunun muhteşem bir örneği ile karşılaşıyordum. Gayriihtiyari korktum: Kendi beş çocuğuna beş tane de yeni çocuk eklenen Akif Bey, oniki kişilik bir nüfusla geçim sıkıntıları içinde idi.

Daha sonraları Akif Bey, bana Hasan ile olan kavlinin sonunu şöyle anlatmıştı. Hasan'ın ağırlaştığı gün hastaneye koşmuş. Akil Muhtar (Özden)in kliniğinde tedavi görmekte olan Hasan'ı ziyaret etmesi mümkünolamamıştır. Doktor: «Allah'dan ümid kesilmez ama, sabaha sağ çıkacağını sanmıyorum» der. Oradan kalbi yaralı olarak ayrılan Akif Bey, ertesi günün sabahında erkenden hastaneye gelmek üzere evine gider. Yatsı ezanları yaklaştığı saatlerde, bir ara namazı beklerken oturduğu minderde dalmıştır. Rüyasında Hasan'ı görür. Arkadaşının boynuna sarılmış vaziyette iken Hasan'ın o melekler kadar saf ve temiz bakışları arasında şu sözleri söylediği olur:

— **Akifcığim, ben büyük yolculuğuma çıkıyorum. Çocuklar sana emanet.**

Akif Bey, rüyasından uyandığında yatsı ezanları okunmaktadır. Kalkar, namazını kılar ve Hasan için bir şiir yazar. Çok uzunolan bu şiirin bir bölümü sonraları bestelenmiştir de. Akif Bey, ertesi gün sabahla beraber hastaneye koştuğunda, Hasan'ın tam kendisini rüyasında görüp vedalaştığı saatlerde, yatsı ezanları okunurken, ruhunu Allah'ına teslim ettiğini öğrenmiştir. Bir gecelik acı hasretle yazılan şiir şimdi bir mersiye olmuştur. Bu şiirin hikayesini dinleyen Mithat Cemal, sonraları bunu aynen ünlü bestekârımız Şerif İçli'ye naklettiğinde şiiri de verir. Bestekârımız da Hüseyni makamından bestelediği bu eserle, cidden bir ölümsüz besteyi Türk Musikisine kazandırmıştır. Sefahat'ın ilk onsekiz baskısına girmeyen şiirin, besteye katılan kısmını aşağıya veriyorum. Allah, her üçüne de rahmetini esirgemesin:

«Ezelden aşinanım ben, ezelden hemzebanımsın
Beraber ahde bağlandık, ne olsan yarıcanımsın
Ne olsan zerrenim, kalbimde halâ çarpar esrarın
Gel ey canâ, gel ey can kalmasın ferdaya didarım...

Muhittin Nalbantoğlu, Son Havadis 6 Ocak

SUAT TAŞER ANILDI

Geçen yıl yitirdiğimiz değerli sanatçı Suat Taşer bugün İzmir'de 9 Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde düzenlenecek bir törenle anıldı. Ayrıca Suat Taşer için Enis Fosforoğlu Sanat Merkezi'nde saat 18.00'de bir anma töreni yapıldı. Törende Suat Taşer'in şiirleri okundu. Kemal Sülker, Tahir Özçelik,, Melisa Gürpınar, Enis Fosforoğlu ve Tanju Cılızoğlu sanatçının değişik yönlerini tanıtan konuşmalar yapıldı. **17 Kasım**

SUAT TAŞER'İN ANISINA ŞİİR SERGİSİ AÇILIYOR

— İzmir Sanatevi'nde 26 Mart cumartesi günü **Suat Taşer**'in anısına bir şiir sergisi açılacak.

Etkinliklerini Güzelyalı As Sineması'nda sürdüren İzmir Sanatevi'ndeki sergide, geçen kasım ayında yitirdiğimiz yazar ozan ve çevirmen **Suat Taşer**'in yayınlanmış yapıtlarından derlenen şiirler yer alacak. Sanatevi yetkilileri, sergide ayrıca **Taşer**'in fotoğrafları, kitapları ve oğlu Barış'ın resim çalışmalarının da yer alacağını belirttiler. Serginin bütün hazırlık ve düzenlemeleri **Suat Taşer**'in öğrencileri tarafından gerçekleştirildi.

(22 Mart Cumhuriyet)

AŞIK VEYSEL'İ ANDIK

Aşık Veysel, ölümünün 10. yılında Türk Dil Kurumu'nda düzenlenen bir törenle anıldı.

Türk Dil Kurumu Genel Yazmanı **Cahit Külebi**, **Aşık Veysel**'in 39 yaşından sonra değil de, 15-20 yıl öncesinden itibaren eğitim görmesi halinde çağcıl bir ozan, ya da romancı olabileceğini söyledi.

Aşık Veysel'in 10. ölüm yılı nedeni ile «**Günümüz Halk Şiiri ve Aşık Veysel**'in kişiliğinden söz ederek, şiirlerinin özelliklerini anlattı. **Külebi, Aşık Veysel**'in 39 yaşına kadar şiir yazmadığını ve sadece başkalarının şiirlerini okuduğunu ifade ederek, **Veysel**'in o yaştan sonra şiir yazmaya başlayıp kendisini basamak basamak geliştirdiğini söyledi.

(19 Mart Güneş)

21 MART 1973

Yüzyılın en ünlü saz şairlerindendi Aşık Veysel... Yaşadığı karanlık dünyasından sazıyla sesiyle yansıttığı deyişlerin, söyleyişlerin, halk edebiyatımızda bir başka yeri var.

Köyünde çiçek salgını çıktığı zaman küçük Veysel 7 yaşmdaydı. O da bu hastalığa yakalananlar arasındaydı. Günlerce ateşler içinde kavrulmuştu, ama öldürmeyen Allah, öldürmemişti işte... Hayatta kalmayı başarmıştı, ama gözlerini kaybetmişti. Babası Karaca Ahmet, ona oyalanması için bir saz verdiği zaman Veysel; 10 yaşındaydı. Ala adındaki bir saz şairi ona saz çalmayı, iç dünyasını saran duygularını dile getirmeyi öğretti. Kapkaranlık dünyasına çekilen genç adam, sazıyla çalıyor, söylüyor, kendisini dinleyenleri derin düşüncelere sürüklüyordu.

Yıl, 1931'di. Sivas'ta bir saz şairleri yarışması yapılıyordu. Veysel'de katılıyordu bu yarışmaya. Adını duyurmuş, dinleyenleri kendine hayran bırakmıştı. İbrahim adlı arkadaşıyla yurdu dolaşan Veysel; Ankara'ya 1933'te gitti. Cumhuriyet'in 10. yıl şenlikleri sırasında söylediği şiir gazetelerde yayınlandıktan sonra, Türkiye'nin en önde gelen saz şairi o oldu. Herkes onu «Âşık Veysel» diye çağırıyor, ona saygı besliyordu.

Bir ara Köy Enstitülerinde halk türküleri öğretmenliği de yapan Âşık Veysel'in şiirlerinde 3 ana düşüncenin hakim olduğu görülüyordu: Toprak sevgisi, doğa sevgisi ve aşk. Yedi yaşından beri görmemesine rağmen alabildiğine zengin ve renkli bir iç dünyasından sızan duygulu, lirik ilhamlarını, gören insanların geniş ve ışıklı dünyasına kendini yadırgatmadan aktarma hünerine ermişti.

1952'de jübilesi yapıldı. 1965'te de bir yasa çıkartılarak maaş bağlanmıştı. Ama sağlığını kaybetmişti. Akciğer kanserinden mustaripti. Bu amansız hastalığı yenemeyerek öldüğü zaman, 1894 yılında, Sivas'ın Şarkışla ilçesinin Sivrialan Köyü'nde doğan ünlü halk şairimiz Âşık Veysel Şatıroğlu 79 yaşında bulunuyordu...

«DOSTLAR BENİ HATIRLASIN»

Kimi insanlar vardır, şanssızlıklarının içinde şanslıdırlar. Aşık Veysel de bunlardan biri idi. 1894 yılında, Sivas'm Şarkışla ilçesinin Ağcakışla bucağının Sivrialan köyünde doğmuştu. Şatıroğulları denen bir ailenin çocuğuydu. Babası Karaca

Ahmet adına toprakla uğraşan, ekmeğini topraktan çıkarmaya çabalayan bir köylüydü. Anası Gülizar, Veysel'i, davarların sağılma yeri olan «güzlek»te bir yaz günü doğurmuş, göbeğini eliyle kesmişti. O yıllar, Orta Anadolu'da çiçek hastalığının nice bin hastalıkla birlikte kol gezdiği yıllardı. Veysel'den önce iki kızkardeşi, çiçekten ölmüş gitmişti. 1901'de, yedi yaşındayken, çiçek Veysel'in de sol güzünü söndürdü, sağına da perde indirdi. Sağ göz belki zaman içinde kurtulacaktı ama, ona da günün birinde bir çomak battı Veysel'in dünyası iyice karardı.

1944 yılında Veysel, yaşamını anlatırken, «O gün bugündür dünya başıma zindan» der. Veysel'in iki gözünün de kör oluşu bir şanssızlıktır. Ama bu şanssızlık beraberinde Veysel'e bir şans da getirmiştir. Bir bozkırda, üç-beş evlek topraktan bire iki ürün alacağım diye yıllar yılı didinip gidecek bir yoksul köylü olacak yerde, iki gözü de görmez olunca, Veysel'in kucağına anası-babası bir saz oturtmuşlardır. Bir saz ki, Veysel'in yürek acısı azıcık olsun sönsün.

Derken Sivrialan'a, Kangal-Divriği yörelerinden bir halk ozanı gelir: Çamşıhlı Ali... Ali, küçük Veysel'in görmeyen gözlerine, âşıklar dünyasının şiir dolu kapısını açar, gösteremese de duyurur. Veysel, Karacaoğlan'ı, Pir Sultan Abdal'ı, Yunus'u, Dertli'yi Ali'nin sesinden ve sazından duyar, öğrenir. Önce onlara öykünür, Veysel de çalıp söylemeye başlar. Bu arada anası-babası, Veysel'i, desteği olsun, tutunacak bir dalı olsun diye Esma adlı bir kızla evlendirirler. Oysa, Esma da Veysel için bir şanssızlıktır. Veysel'in Esma'dan iki çocuğu olur. Çocuklardan biri, daha on günlükken, anasının memesi ağzına tıkanarak boğulup ölür. Esma ise kızını da Veysel'e bırakıp bir yanaşmayla kaçıp gider.

Veysel, bakıma muhtaç; ufacık kızı bakıma muhtaç; ortada kala kalırlar. Derken küçük kız da birbuçuk yaşında ölür. Aynı yıl Veysel'in anasıyla-babası da ard ardına bu dünyadan göçer gider.

Derken köylüler, Veysel'i, Gülizar adlı bir başka kızla evlendirirler, ondan sonra artık Veysel, ölünceye değin Gülizar'la yaşayacak, ondan da çocukları olacak, doğan oğlu Ahmet ise, Veysel yaşadığı sürece, hep babasını elinden tutup yedecektir. Kısacası Ahmet babası Veysel'in eli ayağıdır.

1931 yılında, Aşık Veysel'in ünü, Sivrialan köyünden, Şarkışla ilçesine kadar uzanmışsa da, daha Sivas'a bile varmamıştır. Ama o yıl Sivas'ta bir «Aşıklar Bayramı» düzenlenir. Veysel de katılır bu bayrama. Katılır ve derece alır. Bayramı düzenleyen ünlü folklorcu Ahmet Kutsi Tecer, Veysel'i keşfetmiş, Vysel'in «dilinin bağını çözmüştür.» 1933, Cumhuriyet'in onuncu yılı, Veysel için daha önemli bir dönüm noktası olur. Cumhuriyet ve Atatürk konusunda halk âşıklarının söyledikleri şiirler arasında, Veysel'inkiler büyük ilgi toplar. Artık ondan sonra da Veysel, yanında oğlu, kolunda sazı, başlar Anadolu'yu dolaşmaya. Yıllar boyu köyden köye, kasabadan kasabaya sürüp gider bu dolaşmalar.

Derken köy enstitüleri açılır. Ahmet Kutsi Tecer'den sonra, Sabahattin Eyüboğlu, İsmail Hakkı Tonguç, Behçet Kemal Çağlar gibi aydınlar da Veysel'i keşfetmişlerdir. Veysel'e, Arifiye, Hasanoğlan, Çifteler, Kastamonu, Yıldızeli ve Akpınar köy enstitülerinde saz öğretmenliği verilir. 1950'lere kadar Aşık Veysel beş-altı yıl bir tür devlet güvencesi altında yaşar, çalar, söyler, saz öğretir, ünü de yaygınlaşır ki, döneminde başkaca hiçbir halk ozanı, onun kadar aydınların ilgisini ve beğenisini çekmez. Sonra köy enstitüleri kapatılır, Veysel Sivrialan'a döner. Zaten köyünden kopmamıştır, çalıp söylemeyi sürdürür ama geçimi güçleşmiştir.

1965 yılında, Türkiye Büyük Millet Meclisi, o güne kadar ve ondan sonra hiçbir halk ozanı için yapmadığı bir işi yapar. Özel bir yasa çıkararak yoksulluk içindeki Aşık Veysel'e «Ana dilimiz ve milli birliğimize yaptığı hizmetlerden ötürü» aylık bağlar. Bu, büyük bir aylık değildir ama, gene de Veysel'i ve ailesini içinde yüzdüğü yoksulluk denizinden azıcık kıyıya çeker.

21 Mart 1973 günü sabaha karşı da saat 03.30'da Aşık Veysel, yetmiş dokuz yaşında, doğduğu Sivrialan köyünde yaşamını noktalar. Ölümünden sonra köyüne, Aşık Veysel'in bir yontu anıtı dikilir.

Gerçekten de Veysel. Bu Âlemi Gören Sensin, Benim Sadık Yarim Kara Topraktır Yeni Mektup Aldım Gül Yüzlü Yardan, Felek Vurdu Başıma, Gidiyorum Gündüz Gece, Dostlar Beni Hatırlasın, gibi gerçekten güzel ve çok ünlü birkaç şiiri ve bazı dizelerinin ötesinde, gelecek yıllarda da anılıp söylenecek bir şair midir dğil mi, bunu zaman gösterecektir

İlhami Soysal Milliyet Aktüalite

RÜSTÜ ONUR'U ANMAK

«Ben kendi halimde yaşarım
Şapkamın altında»

«**Şair Dostlarım**» kitabımda Rüştü Onur için şunları yazmışım: «**İlk defa şiirlerini okuduğum zaman belki de aldırmadan, şöyle bakıp geçmişimdir. Beni onlara kopmaz bağlarla birleştiren kimbilir hangi şiirleriydi. Rüştü Onur'u ölümünden sonra sevmeye başladığımı itiraf etmeliyim. Hayatta iken birkaç şiirini okumuş aldırış etmemiştim. Fakat öldüğü sıralarda okuduğum 'Memnuniyet' şiiri yirmi iki yaşında bizleri terkeden çocuğun iç dünyasını açıvermişti.**»

1942'ydi Rüştü Onur'un öldüğü yıl... Tam kırk yıl geçti aradan. Yaşasa şimdi 63'ündeydi. Olgun yaşta bir şair. Birsel'lerin, Aksal'ların, Cumalı'ların yaşdaşı yazısımızın ünlü bir kişisi o olacaktı. O, bir de yakın arkadaşı Muzaffer Tayyip Uslu, 24 yaşında dünyamızdan ayrılan başka bir değerli şairimiz...

1920de Devrek'te doğmuştu. 1938'de verem hastalığına yakalanmıştı. Zonguldak Hastanesi, Heybeli Sanatoryumu. Sonra evlenme, yaşam savaşı. Beşiktaş'.ta Şair Leyla sokağındaki bir ev. Geçim için sebze satmak. Bir yandan da ilk şiirler. Kısa sürede 1940'ların yazın savaşımında adını duyurmak. Cumalı Birsel gibi genç şairlerle dostluk. Sonra da 22 yaşında çekip gitmek. Geride bir avuç şiir, birkaç öykü, deneme bırakarak...

«**Size açabilmeliydim içimi — Geceler yalnız size — Ve yüzüm kızarmadan — Çocukluğumun küçük aşklarını — Anlatabilmeliydim — Geceler yalnız size — Benim de aşklarım oldu — Ve alabildiğine günahlarım — Halbuki bigünah olmak istedim — Bütün ömrümce.**»

Bütün ömür dediği yirmi iki yıl!.. Şimdi arasanız da Rüştü Onur'un ve arkadaşı Muzaffer Tayyip'in şiirlerini bir yerlerde bulamazsınız. Yeditepe Yayınlarında çıkmış Birsel'in «**Rüstü Onur**'unu, Cumalı'nın '**Muzaffer Tayyip**'ini niye kimse basmaz? Niye, bu iki genç yaşta ölmüş şairimiz büyük güldestelerde yer almaz? Rüştü de, Muzaffer de 1940 şiirinin iki vazgeçilmez kişisi olduğu halde, bu unutuş neden?

Bu yıl, önümüzdeki 26 Mart günü Devrek Lisesi Edebiyat Kolu Rüştü Onur'u bir törenle anacak. Değerli yazar ve öğretmen Mehmet Yaşar Bilen bu güzel işi üstlenmiş. Onur'u tanıyanları, dostlarını Devrek'e çağırmış. Kimler gidecek bilmem. Ama Devrek Lisesi'nin, Devrek'ten yetişmiş bir şaire, ölümünden kırk kıl sonra da olsa böyle bir anma gecesi düzenlemesi sevindirici bir olay.

Rüştü Onur'un en güzel şiirlerinden biri, «**Memnuniyet**»tir. Bu şiiri tüm okurlarımın bilmesini, sevmesini isterim.

«**Benden zarar gelmez — Kovanındaki arıya — Yuvasındaki kuşa — Ben kendi halimde yaşarım — Şapkamın altında, — Sebepsiz gülüşüm caddelerde — Memnu-**

niyetimden, — Ve bu çılgınlık delicesine — İçimden geliyor — Dilsiz değilim susamam — Öyle ölüler gibi — Bu güzel dünya ortasında.»

1940'da bir «yaşam sevinci» modası çıkmıştı. Şairler, öykücüler İkinci Dünya Savaşının yarattığı bir bezginlik, bir umutsuzluk içinde «yaşama» bağlanmak istiyorlardı. Savaş kapımızdaydı her an, yaşı yirmilerde olanlar cephelere sürülebilirdi. Yazında, «yaşama sevinci» temalarının işlenmesi boşuna değildi... Bu güzel dünya ortasında ölüler gibi susulmazdı elbet. Rüştü Onur da bu akımın en güzel örneklerini verenlerden biriydi.

Rüştü Onur'un bir şiirini daha sunayım size. İstiyorum ki sizler de —belki bugüne kadar adını bile duymadığınız, bir dizesini bile okumadığınız— yirmi ikisinde ölmüş bir şairimizi sevin, tanıyın, yaşamanıza katın bu güzel, anlamlı dizelerini...

«Sen aziz şehrim — Uykusuz yaşadığımı bilmelisin — Bütün işçilerin — Saçak altında uyuduğu bir saatte — Ben mızıka çıkarak geçiyorum sokaktan — Sen aziz şehrim — Ellerim gözlerim kadar benimsin — Şu anda seni terketme miçin herşey tamam — Gemi hazır, yelken fora — Fakat neden — Ölülerim bırakmıyor yakamdan—»

Yaşam'la ölüm içiçedir. Daha doğrusu bir bütündür. Sanatçı bu bütünün içinde paramparça eder kendini. Genç de ölse; yaşlı da ölse, doymaz, yetinmez «yaşama» denen bu eşsiz güzelliğe...

Oktay Akbal, 21 Mart Cumhuriyet

22 YAŞINDA ÖLEN ŞAİR İÇİN ANMA GÜNÜ DÜZENLENDİ

Devrek Lisesi, 22 yaşında ölen şair **Rüştü Onur**'u anmak amacıyla şiir gecesi düzenledi.

Devrek Lisesi'nden yetişen şair **Rüştü Onur**, 1942 yılında genç yaşta yaşamını yitirmişti.

Rüştü Onur, «Yalnız Bir Adam» şiirinde şöyle diyordu:

«Yalnız bir adam görsem sokakta,
Yahut yalnız bir adamla tanışsam
Parkta
Ona en büyük şarkımı söyleyeceğim»

25 Mart Güneş

RÜŞTÜ ONUR KİMDİR?

Rüştü Onur 1920 yılında Devrek'te doğdu. Babası Mehmet Onur bir öğretmendi. İlk öğrenimini Devrek'te yaptı. Orta öğrenimini ise Kastamonu'da, sonra Zonguldak Mehmet Çelkel Lisesinde tamamlamaya çalışır. Bu sırada ince hastalığa tutulur. Yıl 1938. Bir yıl sonra tekrar okula döner. Fakat, okuyamaz ve maliyede memur muavinliği görevine başlar.

Bu yıllarda, halen yaşamakta olan günümüz ünlü yazarlarından Necati Cumalı ve Salâh Birsel'in mektuplaşmaya başlar. Bu arada şiire olan tutkusuda oldukça gelişir. Yazın dergilerinde yazmaya başlar.

Fakat, hastalık yakasını bırakmaz bir türlü. 1941 yılının başında tekrar hastalanır. Üç ay Zonguldakta hastanede kalır. Bu arad Heybeli ada Sanatoryumuna baş vurur. 1941 yılının Aralık ayı ile 1942 yılının Ocak, Şubat aylarında burada yatar.

Artık hastalığı yenmiştir. Tekrar Zonguldak'a döner. Behçet Necatigil, Oktay Rıfat, Muzaffer Tayyip Uslu ve Kemal Uluser ile sanat çevresi kurmuşlardır. Yeni Zonguldak gazetesini sanat edebiyat ocağı haline getirirler.

Ne var ki, yine hastalanır. Bu kez hastanede yatarken bir kızla tanışır, nişanlanır. 1942 yılının sonbaharına doğru İstanbul'a nişanlısının evine gelir, yerleşir ve evlenir.

Artık özlediği sanat çevresinin içindedir. Mutludur, fakat, uzun sümez bu mutluluğu. Bir süre sonra karısı ölür. Bu ölüm iyice sarsar Rüştü Onur'u. Hastalığı şitdetlenir. Sonunda, 2 Aralık 1942 de Beşiktaş'ta Şair Leyla Sokağında ciğerlerinden fazla kan gelmesiyle boğularak ölür. Halen Ortaköy mezarlığında «Boğazın lacivert sularına bakan» bir sırt ta karısıyla yan yana yatmaktadır.

Varlık, Servet-i Fünun ve Yeni Zonguldak gibi dergi ile gazetelerde şiirleri yayımlanmıştır Basılı kitabı bulunmamaktadır

4 Mayıs Devrek Postası

RÜŞTÜ ONUR'A SELAM, YAŞATANLARA TEŞEKKÜR.

Orhan GEDİK

Bir çok insan haftanın verdiği iş yorgunluğunu, doğanın o güzel havasını teneffüs ederek, atmak istercesine, kordon boyunda, akşam üstünün o nefis güzelliğinden paylarına düşeni almışlar evlerine dönüyorlardı.

Bir yanda şırıl şırıl akan ırmak, diğer yanda tatlı, hoş ve mutluluk dolu sıcak sohbetler. Mutlu olmaya çalışan insanlar...

Gökyüzü bile mutluydu. Dağ, taş, bayır ve hatta ırmak dahi sevinçliydi adeta.

Tıpkı, Halk Eğitimi Merkezi Salonuna çıkılan merdivenleri dolduran mutlu, heyecanlı insanlar gibi. Mutlu diyorum çünkü, bir sanatçıyı tanıyacaklar O'nun dünyasında yaşayacak, sanatın güzelliğine, yüceliğine tanık olacaklardır.

İzliyiciler pür dikkat kesilmiş dinliyorlar. Filiz hanım anlatıyor Rüştü Onur'un mutluluklarını, acılarını ve söyleyemediği aşklarını...

Yeşilin sevdalısı olmuş Rüştü Onur oldum olası. Kuşu, kurdu, çiçeği, börtü, böceğiyle. Bunu bilen yazar ve eleştirmen M. Yaşar Bilen sahnenin ışığının birini yeşil yaptırmış.

Sanırım Kırmızıyı sevmezmiş Rüştü Onur. Zaten, ciğerlerinden gelen o kahrolasıca kırmızılık ayırmadı mı o'nu sevdiklerinden, bu dünyadan?.. «Her şeyini yaşamalıyız» demiş M. Yaşar Bilen hocam. «Acısı» demiş, sahnenin bir ışığını da kırmızı yaptırmış.

Kırmızı ve Yeşil ışıkların arasından Rüştü Onur'un şiirleri parlıyor öğrencilerin dudakları arasında, pırıl pırıl. Her biri gökten inmiş birer yıldız gibi. «Boğazın lacivert sularını» seyretmeyi bırakıp, «Şair Leyla Sokağından» geçerek Devrek Halk Eğitimi Merkezi salonuna, aramıza kadar geldi.

Bir ara Kaymakam Sayın Gültekin Ündey'le söyleşti, sevinçten söz ettiler. Sonra kalkıp geldi yanıma, önce gözlerimdeki yaşları gördü. «Ben burdayım hadi sil gözlerini» deyip mendilini verdi. «Benden sonra sende Devrek'li bir şair gazete ci olmuşsun» dedi. Bir süre şiirler okuduk söyleştik birbirimizle. İşte, «yalnız bir adam» şiiri;

«Yalnız bir adam görsem sokakta
Yahut yalnız bir adamla tanışsam
Parkta
Ona en büyük şarkımı söyleyeceğim»

Alkış sesleriyle, dalıp gittiğim düş dünyasından uyandım.

Sağıma soluma baktım ağladığımı görenler oldu mu acaba diye? Gördüm ki, herkesin gözleri dolu. Akrabası, Galip Saraç dayanamamış dışarıda ağlamış kaç kez. Yüzü kıpkırmızı girdi içeri.

Öğrencilerin hepsi Rüştü Onur'un gözü, kulağı, eli, ayağı ve yüreğiydi adeta... İşte bir şiiri daha.

Avurtlarımıza kadar dolduk boşaldık şiirle. Birde son olarak sahneye çıkarılan Rüştü Onur'un sınıf arkadaşı Cemile Hanımla yapılan söyleşi, gecenin daha da renkli olmasını sağladı.

Tümüyle böylesine güzel ve anlamlı bir geceyi, olanaksızlıklara ve engellere rağmen gerçekleştiren, Devrek Lisesi Müdürü A. Suphi Altınok'a, gecelerini gündüzlerini bu geceye harcayan değerli hocam, yazar ve elştirmen M. Yaşar Bilen, Öğretmen Filiz İncirci ve Elif Ünal'a ve öğrencilerin tümüne binlerce teşekkürler..

Rüştü Onur mutludur artık. Unutulmadığını dostları ispatladı.

4 Mayıs, Devrek Postası

CEYHUN ATUF KANSU ROBERT KOLEJ'DE TÖRENLE ANILDI

— 31 mart perşembe günü saat 15.15'de Arnavutköy'deki Robert Kolej'de **Ceyhun Atuf Kansu**'yu ölüm yıldönümünde anma töreni düzenlendi.

Robert Kolej Edebiyat ve Kültür Kulübü'nce düzenlenen ozan **Cengiz Bektaş**'ın bir konuşması, **Ceyhun Atuf Kansu**'nun yaşam öyküsüne ilişkin bir slayt gösterisi yer aldı. Ayrıca öğrenciler 1978'de yitirdiğimiz **Ceyhun Atuf Kansu**'nun şiirlerinden ve kendisiyle ilgili sözlerden örnekler sunuldu. **Can Gürzap**'ın yönettiği bir koro, ozanın «**Sakarya Meydan Savaşı**» adlı yapıtını okudu.

31 Mart

39. ÖLÜM YILDÖNÜMÜNDE MEHMET EMİN YURDAKUL

Adil GÜLVAHABOĞLU

Mehmet Emin Yurdakul, 1869 yılında İstanbul'da doğar. 14 Ocak 1944'te gene İstanbul'da ölür. Yaşama süreci sosyal, siyasal, devrimsel değişimlere rastlanır. Edebiyattan, sanata, yönetimden, kültüre... dek çalkantılı yıllardır bu büyük ozanın yaşama yılları. Evrak memurluğundan valiliğe, milletvekilliğine dek değişik devlet görevlerinde bulunmuştur. Bu nedenle Hicaz, Sivas, Erzurum... gibi Anadolu beldelerinin yaşamını insanını yakından tanıma olanağı buldu. Her halde bundan dolayıdır ki, Anadolu kültürünü, sanatını, dilini—edebiyatını Servetifünun'cu olmaya yeğledi de Türkçe'den başka bir anlatım aracına yanaşmadı.

İlk şiirini «Cenge Giderken» adıyla ve o zamana göre çok ileri bir adım, yenilik sayılan ulusal heyecanla kaleme aldı. Türk-Yunan Savaşı sırasında 1897'de yazdığı bu şiir, edebiyatımızda bir şimşek örneği çaktı! O zamana dek «Türk» sözünü kullanmaya kimse cesaret edemiyordu. Hemen hemen tüm yazarların, ozanların dilinde «Osmanlı Edebiyatı», «Osmanlı Devleti», «Osmanlı Toplumu» vardı. Asıl unsur Türk halkı, Türk Ulusu yoktu. Türk dili, edebiyatı Anadolu saz şairlerinin dilinde, sazında, sözünde kalmıştı. Halk bir yana, devlet bir yana düşmüştü. Öyle bir yönetim ki halktan uzakta, öyle bir halk ki, devletinden eser yok! Ancak vergide bir de askerlikte anımsanıyor. Ulusçu, halkçı, yenilikçi bir sanatı benimseyen uygulayan Yurdakul, halkın bir aydını olarak sade dille hece ölçüsünü kullandı. Konularını toplum sorunlarından, sosyal—destanı olaylardan, gerçek yaşam'dan aldı. Uyarıcı, didaktik, kamçılayıcı şiirler yazdı. Edebiyatımıza ilk sosyal gerçekçi şiirler kazandırdı.

Yapıtları, aslında ulusumuzun duygusuna, düşüncesine, ulusal zevkine uygun bir anlayışı muştulamıştır. Küçümsenecek türden değildir Mehmet Emin'in şiirleri. Ama nasılsa bunlar sistemli bir şekilde basılıp Türk çocuklarının, gençlerinin ellerine verilmemiş, okutulmamıştır. Aslında Atatürkçülüğün bir kültür sorunu olduğu unutulmamalı ve bunu yayan, destekleyen, laik bir düşünceyi aşılayan Mehmet Emin gibi ozanların fikirlerinden genç kuşaklar yazarlandırılmalıdır. Çünkü bu Türkçü ozan, Mustafa Kemal Samsun'a çıkarken onu desteklemeye başlamış ve bunu ölümüne dek sürdürmüştür. Yıllar önceden Mehmet Emin kültürel çıkartmasını yapmış bulunuyordu. İnebolu'da bulunduğu 1919'da Mustafa Kemal'den şu telgrafı alır: «...**Türk ulusseverliğinin kutsal muştucusu olan şiirleriniz bugünkü mücadelemizin kahramanlığına ufuklar açmıştır. Onurlandırmanızdan duyduğum memnuniyeti beyan ile sizi ulusumuzun mübarek babası olarak selâmlarım.** TBMM Başkanı Mustafa Kemal, 1 Nisan 1921». Mehmet Emin'in şiirlerini, makalelerini büyük bir coşkuyla takdir eden Atatürk 1 Şubat 1923 tarihli mektubunda şunları yazıyor:

Atatürk, sanatın ve sanatçının ulusu ayakta tutan değerler olduğunu bilen bir önderdi. «**Bir ulus, sanattan ve sanatkârdan yoksunsa tam bir hayata sahip olamaz**», diyordu. Çünkü ulusal devletler, ulusal sanatla donanmazsa atılım gücü bulamazdı. Mehmet Emin de Atatürk gibi gençlere inanmış, yeni kuşakların yaratıcı gücüne güvenmiştir

«—Gençler!... İnanın bu ulus ölmez. Bu ulus, en kara ve en mutsuz, günlerinde bağrından bir deha yaratmayı bilmiştir. Kurtuluş güneşi Anadolu'dan doğacaktır. Buna inanın. Bugün miting için size izin vermeyenler, yarın bunun azabını çekeceklerdir.» Bunları «mütareke yılları»nda Sultanahmet konuşmasından sonra işgal altındaki İstanbul'da söylüyor. Fatih mitingine izin verilmemesi üzerine. Mehmet Emin, Türk devrimine inanmış biriydi. Özden savunucusuydu. Türk'ün yaratısına, tarihteki bilincine güveniyordu. İnançlı Kemalist Behçet Kemal Çağlar bu konuda şunları yazıyor:

«...Ya o adam hiç doğmasaydı? Ya 1869 tarihinde Beşiktaştaki ahşap bir evde balıkçı bir baba ile halktan bir nanın «Mehmet Emin» adını verdikleri bir oğlu dünyaya gelmemiş olsaydı!... Kimbilir daha kaç yıl biz Türkler, kendimizden «Osmanlı» diye bahsetmekte, komşumuza kızdıkça «Kaba Türk» diye hakaret etmekte, aruz ölçüsüyle lügat paralayıp ulusumuz ve halkımız için şiir yazıyoruz zannetmekte devam edecektik!... Oysaki Mehmet Emin:

Ben bir Türküm dinim cinsim uludur;
Sinem özüm ateş ile doludur;
İnsan olan vatanının kuludur;
Türk evladı evde durmaz giderim!

diye haykırarak Türk—Yunan Savaşı nedeniyle ulusal coşkuyu dile getiriyor aynı zamanda edebiyatta devrim yapıyordu. Yaratıcı Türk ruhunu arıyordu. Karmakarışık bir düşünce yapısından ulusallık sürecine geçmeyen toplumlar yaratıcı olamazlardı. İmparatorlukları parçalayan kıvılcım bu kıvılcımdı, «**Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli kültürdür**» diyen Atatürk'ün fikir, düşünce, laiklik, ulusallık, halkçılık alanlarındaki kahramanları da Tevfik Fikret, Ziya Gökalpler, Mehmet Eminler'di... Zaten düşünsel direklere dayanmayan devlet otoriteleri payidar olamazdı. Ölümünden üç ay önce Mehmet Emin genç bir öğrencinin defterine şunları yazıyor:

...Biri, beni gül ve bülbül bahçelerine çağırdı. Gel seninle birlikte, açan gülleri seyredelim; öten bülbüllerle bir olup şakıyan gönülleri dinleyelim, dedi. Ben ona yurdumun kırmızı ve siyah topraklarını gösterdim. Bunların üstlerinde ağlayanlar

var; gece yarılarına kadar süren iniltilerinin karşılıksız kaldığını görüp kıvrananlar var. Bizim için gidilecek yeler buralardır. Dinlenecek olanlar onlardır. Gel sen benimle oraya gidelim...»

Şiirleri söylediklerinin kanıtıdır. Örneklersek «Kibritçi Kız» şiiri sosyal gerçekçiliğinin kanıtıdır

—Efendiler, kibrit kibrit... Üç kutusu on para!...
Merhametli beyefendi! Annem hasta, ekmeksiz;
Alın bunu, kuzum, bana on paracık verin siz.
Yavrucuğun o lepiska gür saçları dağınık;
Gözlerinin altı çürük, yüzü kirli ve yanık;
Üstü eski ayağında koca bir çift kundura

Biçare kız herbir yerde gariptir;
Herkes onu: «piç» diyerek incitir;

Yalnız sosyal, ulusal yaralara değil, bilimden, fenden, çiftçilikten, ormandan, yaşam zorluklarından, yurtseverlikten, kahramanlıktan bahseden şiirlere de yer vermiştir. **«İlim, ilim! Bu ses nerden yükselmişse ora mesut olmuştur./İnsan için yalnız bir şey: İstikbali fetheylemek kalmıştır.»** Burada Tevfik Fikret'in **«Bir gün altın yapacak şu kara toprağı fen»** dizesini anımsamamak mümkün mü? Mümkün mü gene Yurdakul'un Atatürk için yazdığı **«İnkılap»** şiirini:

«Evet, bu inkilâp çekiciyle sen /Dünyayı bağlayan zinciri kırdın; Yıktın o kanlı tahtlar üstünden/ Gür sesle» hürriyet diye haykırdın. /Artık o milleti soyan saraylar,/ o esir sürüler, o zindanlar yok; Ölümle iştihza eden alaylar/. /O kanlı cellâtlar, o kurbanlar yok...

On dokuz dörtlükten oluşan bu büyük şiir bir sistemle Atatürk'ün bağımsızlık öncülüğünü, halkçılık, devrimcilik, ulusçuluk, Cumhuriyetçilik ilkelerini işlemektedir. 1910'da verdiği «Türk'ün Hukuku» adlı konferansta «kılıç tutan bileklere zincir yaraşmaz» diye haykırıyordu **«Demir ve ateşin, yenilmişlik ve felâketin Türk'ün ruhunu öldüremeyeceğine»** inanıyordu.

Yenilik ve devrim taraftarı olan Cemalettin Efgani İstanbul'a yerleştiği sırada, Mehmet Emin'in «Cenge Giderken» şiirini okumuş ve **«işte sizin gerçek edebiyatınız budur»** yargısına varmıştı. 6 Haziran 1899'da İngiliz şarkyatçısı Gibb, Mehmet Emin'e seslenerek «en sonunda sizin çabanızla (himmetinizle) Türk milleti sedasını buldu» demiştir.

Ölüm yıldönümünde bu yargılara katılmamak mümkün mü? Mehmet Emin gerçekten de çağdaş milliyetçiliğin, devrimciliğin, halkçılığın, cumhuriyetçiliğin, lâikliğin... ozanı olmuştur!

Kaynakça: 1) Namık Kemal — Mehmet Emin, Cevat Yaltıraklı, 1960, 2) Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri, A. Sırrı Levent, 3) Türk Sazı, M. Emin Yurdakul 1969. 4) Mehmet Emin Yurdakul Enver Naci Gökşen, 1963...

(Oluşum - Nisan 1983)

ÖLÜM, BİR SON DEĞİL.

25 yıl olmuş **Sabahattin Ali**'yi yitireli. Öleli, öldürüleli demeye dilim varmıyor Çünkü güleç yüzüyle aramızda dolaşmıyor yalnızca. Dostlarına takılıp onları iğnelemiyor. Çevresindeki konuşmalardan sıkılıp o hep yanında taşıdığı kitaplardan birini açarak birköşeye çekilmiyor. Bir anlamda canlı değil artık. Ama başka bir

anlamda capcanlı. Yaşıyor. Yapıtlarıyla soluk alıyor, duygulndırıyor, düşündürüyor, düşündürüyor bizleri. Bütün soylu sanatçılar gibi **Sabahattin Ali** için de ölüm bir son değil. Kısa süren yaşamında verdiği ürünler bunun kanıtı.

Gözleme dayalı, konularını toplumsal bozukluklardan, Anadolu yaşamından aldığı öykülerinde ezilen insanların acılarını, eşitsizliklerini işledi **Sabahattin Ali**. Duygusal, aşk teminin toplum sorunlarının eleştirel bir tutumla ele alındığı, insan ilişkilerinin irdelendiği, bürokratların ve aydınların çıkarcılığını, ikiyüzlülüğünü sergileyen öykülere, alegorinin bilinçle kullanıldığı hayvan masallarına uzanan bir çizgide gittikçe yetkinleşen ürünler verdi. Olay örgüsündeki sağlamlık betimlemelerdeki ustalık ve ayrıntıların kullanılışındaki ölçülülükle Türk öykücülüğüne yeni boyutlar kazandırdı.

Aynı başarıyı romancı olarak da sürdürdü **Sabahattin Ali**. 1937'de yayımlanan «**Kuyucaklı Yusuf**» romanında, babası, anası eşkiya baskınında öldürülen **Yusuf**'un çevresinde kasaba ortamını, kasabadaki yaşayış biçimini sergiledi. «**İçimizdeki Şeytan**»da 1930'lu yılların düşünsel ve siyasal ortamında Türkiyeli aydının dramını gündeme getirirken, «**Kürk Mantolu Madonna**»da tutkulu, ama temiz; yaşama bağlayıcı, ama ölüme yazgılı; umut dolu, ama umutsuz bir aşkı anlattı.

Gelişen, hep ileriye, geleceğe dönük bir sanat anlayışını savunan; bu yolda ürünler veren **Sabahattin Ali** ölebilir mi? Yaşanası bir dünya özlemi; güzelliğe vurgun, tutku dolu bir yaşama sevinci; toplumsal mutluluğa yönelik bir çaba yok edebilir mi? **Nazım Hikmet**'in bir şiirinde söylediğince, hiç ölmeyecekmiş gibi yaşadı **Sabahattin Ali**. Yaşamayı sürdürdü, sürdürecek.

Atilla ÖZKIRIMLI, 2 Nisan Cumhuriyet

EDEBİYAT SÖYLEŞİLERİ — 1

ÖLDÜRÜLÜŞÜNÜN 35. YILINDA SABAHATTİN ALİ

S. Ali'nin öldürülüşünün üzerinden 35 yıl geçti. Otuzbeş yıl önceki cinayet bugün hâlâ ortaya çıkarılmış değil. Mezarı var mıdır, neresidir hâlâ bilinmiyor.

Toplumcu-gerçekçi edebiyatımızın büyük kurucularından biri olan S. Ali'yi 35. ölüm yılında anarken O'nun toplumcu mücadeleci yönünü tanıyacağız.

EDEBİYAT SÖYLEŞİLERİ adı altında başlattığımız bu toplantıların ilkine, S. Ali'yi alarak başlıyoruz.

Ülkemizin toplumcu-gerçekçi edebiyatına duyarlı olan, halkımızın toplumsal mücadelesine katkıda bulunan, tüm edebiyatseverleri davet ediyoruz.

Başın öne eğilmesin
Aldırma gönül aldırma
Ağladığın duyulmasın
Aldırma gönül aldırma
Dışarda deli dalgalar
Gelir duvarları yalar
Seni bu sesler oyalar
Aldırma gönül aldırma
Dertlerin kalkınca şaha
Bir sitem yolla Allaha
Görecek günler var daha
Aldırma gönül aldırma

35. Ölüm Yıldönümünde

SABAHATTİN ALİ'YE SAYGI

«Göklerde kartal gibiydim
Kanatlarımdan vuruldum;
Mor çiçekli dal gibiydim,
Bahar vaktinde kırıldım.
Yâr olmadı bana devir
Her günüm bir başka zehir;
Hapishanelerde demir
Parmaklıklara sarıldım.
Coşkundum pın arlar gibi;
Sarhoştum rüzgârlar gibi;
İhtiyar çınarlar gibi
Bir gün içinde devrildim.
Ekmeğim bahtımdan katı,
Bahtım düşmanımdan kötü;
Böyle kepaze hayatı
Sürüklemekten yoruldum.
Kimseye soramadığım,
Doyunca saramadığım,
Görmesem duramadığım
Nazlı yârimden ayrıldım.»

Sabahattin Ali, kanadından vurulduğunda günlerden 2 nisandı. Bundan 35 yıl önceydi. Bahar vaktindeydi. İhtiyar çınarlar gibi dese de, 41 yaşındaydı.

Öykücülüğümüzün öncülerinden Sabahattin Ali'nin adı anıldı mı, benim aklıma ilk gelen Anadolu'nun çeşitli yöreleri ve Anadolu'nun insanları oluyor. Bu yöreleri görmemiş olsam bile görmüş tanımış gibi oluyorum. Bu insanlara rastlamamış olsam bile onları biliyorum. Söyledikleri ve söylemedikleriyle, akıllarından geçenlerle, içlerinde duydukları sevinçler, acılarla, üzerlerine giydikleriyle, gülümserken dudaklarının aldığı şekille binbir tavır ve binbir halle onları biliyorum, tanıyorum.

Sabahattin Ali'nin, öykülerini, romanlarını okuduğumdan beri tümü benim, yaşamımın bir parçası; tümü içinde yaşadığım gerçeğin bir parçası. İşte Sabahattin Ali'nin bize armağanı...

Çanakkale, İstanbul, İzmit, Edremit, Balıkesir, Yozgat, Aydın, Konya, Sinop... Bunlar Sabahattin Ali'nin çocukluğunu, gençliğini geçirdiği, öğretmenlik yaptığı, mapus yattığı yerler. Ama bunlar aynı zamanda da elindeki insan malzemesinin, doğasını, coğrafyasını belirleyen yerler. Buralarda insanı tanıdı (çocuk ya da gençken, öğretmenken, mapusken) buralarda insanı, insanın ilişkilerini, sorunlarını gözlemledi, inceledi...

Ancak gözlemlemek, incelemek, bilmek, tanımak usta bir öykücü ve roman yazarı olmaya yetemezdi. Geniş evrensel kültürü, bilimsel bakış açısı, yazı tekniği bilgisini toplumcu bir yorumla bütünledi. Bize insanı, bireyi anlatırken toplumsal yapıyla bağlantıları kurdu, neden sonuç ilişkisini vurguladı. Ayrıntıları, nakış işler gibi öyle bir işledi ki, karşımıza sıcacık, gerçekten daha gerçek, yaşanmışlığına sonuna dek inandığımız öyküler çıkardı. İşte Sabahattin Ali'nin bize armağanı...

Sabahattin Ali şiir de yazdı. (Özellikle «içerdeyken») Burada onun öykülerinden birini yayınlayamayacağımıza göre ve ne zamandır okurlara şiir iletemediğimize göre... İşte Sabahattin Ali'nin «İstek» adlı şiiri, 1933'de yazdığı şiir:

Yanıyor beynimin kanı,
Bilmem nerelere gitsem?
İçime sığmayan canı
Hangi rüzgâra eş etsem?
Akşam sular karardı mı,
Bir dağa versem ardımı,
İçimi yakan derdimi
Sağır göklere anlatsam...
İçiliversem dem gibi,
Kırılıversem cam gibi,
Şamdanda yanan mum gibi,
Sabahı görmeden bitsem...
Bir yüce ormana dalıp,
Ya bir dağ başına gelip
Beni yaradanı bulup
Malını başına atsam...
Görünmez kollar boynumda,
Yârin halayi koynumda,
Sıcak bir kurşun beynimde,
Bir ağaç dibinde yatsam...

Biliyorum, herkes, Sabahattin Ali'nin şiiri üzerine bestelenen «Başın öne eğilmesini/Aldırma gönül aldırma...» şarkısını söylemeye bayılıyor.

Ancak Sabahattin Ali'yi tanımak, bilmek için bu şarkıyı sevmek yetmiyor. Onun tüm eserlerini okumak, okumak gerek. İnsanı, toplumumuzu kavrayabilmek için. Bu yazı, Sabahattin Ali'yle en bütünleştiğine inandığım «Dağlar» şiiriyle bitsin:

Başım dağ, saçlarım kardır,
Deli rüzgârlarım vardır,
Ovalar bana çok dardır,
Benim meskenim dağlardır.
Şehirler bana bir tuzak;
İnsan sohbetleri yasak;
Uzak olun benden, uzak,
Benim meskenim dağlardır.
Kalbime benzer taşları,
Heybetli öter kuşları,
Göğe yakındır başları;
Benim meskenim dağlardır.
Yârimi ellere verin;
Sevdamı yellere verin;
Yelleri bana gönderin;
Benim meskenim dağlardır.
Bir gün kadrim bilinirse,
İsmim ağza alınırsa,
Yerim soran bulunursa:
Benim meskenim dağlardır.

Bize insanı, bireyi anlatırken toplumsal yapıyla bağlantıları kurdu, neden-sonuç ilişkisini vurguladı. Ayrıntıları nakış işler gibi öyle bir işledi ki, karşımıza sıcacık, gerçekten daha gerçek, yaşanmışlığına sonuna dek inandığımız öyküler çıkardı.

Zeynep ORAL, Milliyet Aktüalite 3 Nisan

M.S.E. YÜZ YAŞINDA

«Sanat yolunda acelesi, ün kazanmak için telaşı olmamıştır. Sanatçı kişiliği hiç göze çarpmadan kendisi de bunu isteyip aramadan, 1946 yılına kadar bir yeraltı suyu gibi aktı geldi.»

Mehduh Şevket Esendal için Tahir Alangu böyle yazmıştı. «Cumhuriyet'ten Sonra Hikaye ve Roman» adlı yapıtında bu büyük öykü yazarımızı bütün özellikleriyle anlatmıştır: **«Onun hikayelerinin bir başka özelliği de olayı bitmiş olarak arkadan değil, olurken vermesidir. Bundan dolayıdır ki hikayeleri geçmiş devirdeki olayları varsa bile şimdi oluyormuş gibi anlatılmıştır... Bitişi de başlayışına benzer, hayatta her zaman olduğu gibidir... Onun hikayelerinde dikkati çeken bir başka yön, konularındaki basit güzelliğin yanında kişilerinin de çok canlı ve gerçekten alınmış olmalarıdır. Hiç bir yazarımız M.S.E. kadar milletimizin köylüsünü, kendisini, çeşitli bölgelerde, çeşitli zamanlarda tanımak fırsatlarını bulamamıştır.»**

M.Ş.E. Uzun zaman «kimliği» anlaşılamadı bu üç harfin!.. Kimdi, neydi, neciydi? Sonradan öğrendik Milletvekiliymiş, eski bir Elçiymiş, önde gelen bir, ittihatçıymış, eski bir Elçiymiş, önde gelen bir İttihatçıymış... 1942'de CHP Genel Sekreteri olmuştu. Hikayeci yanı ortaya çıkmıştı. «Ulus» gazetesinde her pazar bir öyküsü yayınlanıyordu. Hepsi birbirinden ilginç birbirinden güzel parçalar... Derlerdi ki, Cumhurbaşkanı İnönü, M.Ş.E.'nin öykülerini çok sevdiğinden özellikle istemiş bunu. Başka adlarla da yazardı. Mustafa Yalınkat, M. Oğulcuk vb. Önceleri ünlü bir politika adamı olan bir kişinin 'öykü yazmak' gibi bir işi küçümsediğini, kendine yakıştıramadığını, gerçek imzasını bu yüzden atmadığını sandık. Biraz kızdık, üzüldük genç yazarlar olarak... Sonra gerçek anlaşıldı.

1953'te 'Varlık'ta çıkan bir konuşmasında şöyle diyordu: **«Edebiyatı bilmediğiden, marifetsizliğimden, sade yazmışımdır. Bilsem öyle düpedüz yazarmıyım hiç? Köylü bir şeyi söylerken dikine, olduğu gibi söyler. Neden? Süslemesini bilmez, benzetmesini bilmez, anlatmasını bilmez de ondan. Marifetli insanlar öyle yapmazlar. Sözlerine, yazılarına marifetlerini sokarlar, hünerlerini gösterirler. Aslını sorarsanız marifet hayatın içinde, hayata uymayan bir şeydir.»**

Esendal'ın 'edebiyattan uzak' bir kişi olduğuna inanmak zordur. Rus öykücülerini Fransız ustalarını, yazınımızın önde gelen yazarlarını iyi bildiği kanısındayım ben. O 'marifet' göstermek istemiyordu. İyi yapıyordu; yalınlık, açıklık, kısalık gerçek yazın adamlarının ulaşmak istedikleri bir düzeydir. Ama herkes bunu yapamaz, az sözle, az tanımlamayla, az 'edebiyat'la, daha doğrusu 'edebiyt yapmamak'la başarılı olunacağını bilemez, düşünemez. Esendal'ın öykülerinin başarısı, kalıcı yanı ölümsüz güzelliği, O'nun da Çehov gibi **«Denizin rengi mavidir»** diyebilecek kadar süslerden uzak bir dille yazmasıydı. Bugün bile bu öyküleri, içinde yaşarmışcasına okuyor, o olayların içinde imişiz gibi okuyorsak, yazarın gerçek 'edebiyat'ın temel niteliklerini bilmesinden, başarıyla kullanmasındandır.

M.Ş.E. 1883'te Çorlu'da doğmuştu. Yaşasa yüz yaşında olacaktı. Ama arasanız da öykü kitaplarını kolayca bulamazsınız. Böyleyiz biz. Yazınımızın en büyük yazarlarının kitaplarını bile piyasada bulundurmayı düşünemeyiz. Neyse ki Bilgi Yayınları M.Ş.E.'nin tüm yapıtlarını basmaya başladı. İlk olarak **'Ayaşlı ve Kiracılar»** romanı çıktı. Onun öykü kitapları izleyecek. Esendal'ın yüz kadar öyküsü vardır. Her biri koskoca romanların anlatamadığı kadar yoğun ve anlamlı yaşam olaylarını, insan halerini verir bize... Bu öyküler M.Ş.E.'nin yazın dünyamızın en büyük yazarlarından biri olduğunu kanıtlamaktadır.

Esendal'ın şu sözleri öykülerinin tanımlaması sayılabilir: **«Ben insanlara yaşamak için ümit, kuvvet ve neşe veren yazılarından hoşlanırım. İnsanları yoğunmuş mutfak paçavrasına çeviren ve yeise düşüren yazılardan hoşlanmam. Zaten tam**

bir refah içinde yaşamıyoruz. Bir de karanlık kötü şeylerden bahsederlerse bize, onları okursak!.. Bu, insanları bir havana koyup ezmeye benzer. Halbuki insanların içinde umut olmalı. Yaşama umudu, neşe vermeli insana okudukları...

Oktay AKBAL 6 Nisan Cumhuriyet

M.S.E. YÜZ YAŞINDA

Küçük hikaye de her şey gibi zamanla değişiyor. Bir zamanlar küçük hikaye denince başı, ortası, sonu olan, bir gerilimi ustaca tavında tutan, sonu da çoğu zaman bir gerilimi ustaca tavında tutan, sonu da çoğu zaman sürprizle biten bir hikaye anlaşılırdı. O'Henry, Guy de Maupassant tarzı dediğimiz bu hikaye tekniğinin daha sonraki temsilcileri içinde romandan çok bir küçük hikaye ustası sayılan Somerset Maugham ve Alberto Moravia gösterilebilir. Anlatıya gerilimli bir çatı yerine gerilimsz bir ilgi gerilimi, rasyonel bir ekonomi yerne de ayrıntılara bel bağlayan bir atmosfer yaratma hevesi sonradan getirildi. Bu türün belki ilki değil, ama en göze batan yapıtı Ernest Hemingway'in «Güneş de Doğar» adlı romanı olmuştu. Hocası Gertrude Stein'in disiplini içinde kısa hikayede yukarda saydığımız klasik ustaların tekniğine özenen Hemingway daha sonra «Güneş de Doğar» adlı romanında büyük bir ihtilâl yapmış, romana içinde önemli hiçbir girilim olmayan, günlük düzayak olaylar dışında hiçbir şey geçmeyen bir ayrıntılar yığını içeriğini şaşılacak bir canlılıkla vermiş ve kritiklerin bir kısmını olumlu, bir kısmını ise olumsuz şaşırtmıştı. Bu tarz hikâye de örneklerini vermekte gecikmedi. Konusuz hikaye, atmosfer hikayesi, yaşam kesiti hikaye dediğimiz hikayeler aldı yürüdü. Bizim edebiyatımızda klasik hikayenin temsilcileri Sami Paşazade Sezai, Halid Ziya, Ömer Seyfettin, F. Celalettin, Sabahattin Ali sayılır. Yanlış bir şekilde modern diye adlandırılan —yanlış çünkü ilk tarzda da pek çok hikaye hâlâ yazılmakta ve yazılacak— evet öyle diye adlandırılan, belli yapısız, bel kemiksiz, ama canlı, ama ilginç, başıboş tarzın bizdeki ilk temsilcisi de Sabahattin Ali'nin antipodu sayılan Sait Feik bellenmiştir. Oysa Sait Faik'ten çok önce bizde klasik hikaye kalıplarına yüz çeviren ilk hikayeci Memduh Şevket Esendal'dır. Hem de bilir misiniz, o bu tarza «Güneş de Doğar» çıkmadan çok önce daha kalemi eline alır almaz başlamıştır. Takvimler bin dokuz yüz yirmileri gösterdiği sıralarda «Meslek» adlı İttihatçı dergide yayımlanan ilk yazıları ile başlamıştır. «Ayaşlı ve Kiracıları»nın yazarı hikaye ve romanlarına kendi adını yazmadı. Takma adlarla, M.Ş.E. rumuzu ile yetindi.

Bu tevazua karşın, Esendal'ın hikayede, bilerek ya da bilmeyerek yaptığı, büyük bir yenilikti. Zamanının hikaye ve edebiyat anlayışını umursamayan, bir başına buyrukluktu. Buna saygı duymak gerekir. Yıllar sonra Sait Faik de geçerli hikaye anlayışının dışına taşarken kendi kişisel mizacının dürtüsüne uyuyordu. İkisinin hikaye anlayışının tek ortak noktası, sadece ve sadece klasik hikâye türünün dışına taşmaktan ibaretti. Yoksa hikayeleri karakter bakımından çok, ama çok ayrı nitelikler taşıyordu. Sait Faik'in hep birinci şahıs açısından ve hep kendi duyarlığını yansıtan hikayelerine karşın, Esendal kişilerini objektif olmaya çalışan bir gözlükle yansıtmaya çalışır. Kendini hikayeye hiç, yahut çok az katar. Sait Faik her hikayesinde kendini anlattığı halde insanı sıkmayan bir duyarlık zenginliği gösterirken, Esendal'ın her çeşit Türk insanını şaşılacak bir vukufla yansıttığı hikayeleri ise okuyucuyu bu zengin materyal niteliği ile kavrar.

Esendal'ın hikayecilikteki öbür özellikleri yapmacıksızlığı, süssüzlüğü, canlılı-

ğı, yerliliği, gereksiz tasvirlerden kaçışı, kişilerinin ruh hallerini, konuşmaları ve tavırlarıyla anlatmasıdır.

«Düğünden sonra» adlı hikayesindeki şu sadeliğe bakın:

«Hepsi on beş kişi kadardılar. Büyük samanlık, bir mağaraya benziyordu. Biraz içtikten sonra ağalardan gördüklerini yapmaya kalkışarak, çalgıcılara hava ısmarlamaya başladılar İçlerinden biri

— Heet, kes ulan domuz çingene, dedi.

Çalgılar kestiler, ısmarlayacak bir hava bilmediği için:

— Aldır bakalım, dedi, şöyle inceden ince...

Çingeneler yine başladılar Biraz sonra bir başkası:

— Kes ulan, dedi.

Kestiler.

— Çal bakalım ne biliyorsan.

Böyle çalıp kestirirken aralarında kavga çıktı. İçlerinden biri yağ kandiline bir bıçak vurdu... Sonra karanlıkta dövüştüler. Neden? Hiç, dövüştüler. İki gün sonra Çolak Mehmed adında birini kapının arkasında ölmüş buldular, ancak sayıda bir adam değildi, gömdüler gitti.»

Doğumunun yüzüncü yılında her şeyden önce edebiyatımızda önemli yeri olan bir hikayeci ve romancıyı değil, aynı zamanda kişilik sahibi bir politikacıyı da anıyoruz. Politikada stajını İttihat ve Terakki'de Kara Kemal Muhittin Birgen, Sadık Vicdani gibi şahsiyetlerin yanında yapan Esendal, İstiklal Savaşı'nda Anadolu'ya geçmiş, yeni Cumhuriyet'in Baku'da, Tahran'da, Kabil'de elçiliğini yapmış, sonra CHP saflarında milletvekili, Elazığ milletvekili ve parti genel sekreteri olmuştu. Bir işin «titre»i ile yetinecek insan değildi. İçinden yetiştiği esnaf odalarını, eski fütüvvetin ve loncaların canlandırılmasını isterdi. İlk olarak meslek temsilcilerinden oluşan bir meclis teklif edenlerdendir. İsterdi ki, emekleri ile yurdu kuran, koruyan ve yaşatan küçük insanların ülkenin yazgısında söyleyecek sözü olsun. Bir ustabaşı ilk defa onun döneminde Meclis'e girebilmişti.

Bir ara da, sanırım 1928'lerde Galatasaray'da ve Kabataş'da Türkçe hocalığı yapmıştı. Ben ustayı ilk defa o zaman gördüğümü anımsıyorum. Çok temiz giyinen, candan, babacan, bir beyefendi bir Türk centilmeni idi. Büyük oğlu okuldaşım. Küçük oğlu sınıf arkadaşım olmasına karşın kendisiyle şahsen tanışamadığıma o güzel hikayeleri yazan elini öpüp başıma koyamadığıma her zaman hayıflanırım. Ama o lutfedip uzaktan henüz ilk hikayelerimin yayınlandığı yıllarda benimle ilgilenmek hayırhahlığını göstermişti.

Seçilmiş Hikayeler Dergisi'ne verdiği bir röportajda naçiz şahsım hakkında söylediği sözler benim için ödüllerin en büyüğü olmuştu.

Hikayeci olmamın sevinci içinde onunla meslektaş olmanın övüncü de var...

Haldun TANER, 17 Nisan Milliyet

ROMANLARI, DÜŞÜNCELERİ SÜREKLİ TARTIŞILAN BİR YAZARIMIZ KEMAL TAHİR

Kemal Tahir on yıl önce aramızdan ayrılırken (21 Nisan 1973) arkasında 15 yapıt bırakmıştır: Gerie kalan on yıl bu yapıtları eskitmedi: Kitapları yine okunuyor, romanları ve görüşleri hâlâ tartışılıyor... Okunuyor ve tartışılıyor ama, Kemal Tahir'i çeşitli yönleriyle ele alan geniş kapsamlı bir inceleme yayımlanmış değil...

Kemal Tahir'i Türk edebiyatı içerisindeki yerine oturtabilmek için yalnızca romanlarını incelemek yetmez; söz konusu tartışmalar sırasında, hangi sokaklar üzerinde durulduğunu da bilmek gerekir. Bir dergi yazısı çerçevesinde bunların başlıcalarından örnekler vermekten öteye geçemeyeceğimiz besbelli. Bu nedenle Kemal Tahir'in en çok tartışılan romanı «Devlet Ana»yı ele alacağız.

Tartışmalara geçmeden kısaca anımsatalım: Yazarımız, sonradan «Göl İnsanları» adlı kitabında toplanacak dört öyküsünü 1941 yılında Tan gazetesinde Cemalettin Mahir takma adıyla yayımlarken edebiyat çevrelerinin ilgisini çekmiştir. Daha sonraları romanları değişik imzalarla çeşitli gazetelerde 'tefrika' edilir. Bunlar, 1950'li yılların ortasından başlayacak, kitaplaşacaktır: 1955'de «Göl İnsanları» ile «Sağırdere», 1956'da «Esir Şehrin İnsanları», 1957'de «Körduman» ve «Rahmet Yolları Kesti», 1958'de «Yediçınar Yaylası», «1959'da «Köyün Kamburu», 1962'de «Esir Şehrin Mahpusu» ve «Kelleci Mehmet». Bu romanların, yayımlandıkları dönemde büyük yankılar uyandırdığı söylenemez. Buna karşılık Kemal Tahir'in 1960'lı yılların ortasında yayımlamaya başladığı romanlar geniş bir tartışmanın odağı olacaktır. Sırasıyla: «Yorgun Savaşçı» (1965), «Bozkırdaki Çekirdek» (1967), «Devlet Ana» (1967), «Kurt Kanunu» (1969), «Büyük Mal» (1969), «Yol Ayrımı» (1971).

DEVLET ANA BİR DÖNEMEÇ Mİ?

Devlet Ana çıkar çıkmaz, Tahir Alangu, romanı yalnız o yılın değil, «içinde bulunduğumuz aşamanın da en büyük olayı» olarak selamlamıştır MAY dergisinde (Sayı 3, Aralık 1967), Alangu şöyle demektedir:

«Devlet Ana, (Kemal Tahir'in) 1960'dan bu yana Osmanlı tarihi üzerinde yaptığı araştırmaların bir sonucu, Türk toplum düzeni ile insan gerçeğinin batıdan farkları üzerinde, derlediği bilgilerin bir ürünüdür. Ertuğrul Gazi'nin hastalığı ve ölümü ile Osman Gazi'nin giriştiği imparatorluğa yönelme hareketlerinin altı aylık bir süresini anlatan bu roman, tarihi bir devreyi anlatmasına rağmen, tarihi bir roman değildir. İki imparatorluğun çöktüğü, Rum ve Türk beyliklerinin kaynaştığı bölgede, küçük bir uç beyliğinin nasıl olup da sıyrılıp büyük devlet kurmaya geçtiğini, temeldeki şartları, Osman Gazi gibi büyük çapta öncü devlet adamlarının özelliklerini, bu karışık ortama getirdikleri yeni devlet düzenindeki gerçekçi ileriliği belirlemeye çalışıyor. (...)

Devlet Ana, Anadolu Türklerinin devlet felsefesini araştıran, onu roman şartları içinde hayata uygulayarak anlatan başarılı bir roman olmakla kalmıyor. Romanımızda yeni ve büyük bir dönemeç olarak da ortaya çıkıyor. Bu dönemeç, Halit Ziya'nın, anlatımını, dili ve tekniğini belirlediği 'Batı Modeli'ne dayanan eski roman anlayışını değiştirerek, 'Batıya Karşı Yeni Roman' anlayışını da getiriyor. Dilini yabancılaşmış İstanbul şivesinin edebiyatı bastıran egemenliğinden sıyırıyor, Türk dilinin ayrı yapıda güçlü ve canlı eski metinlerine bağlıyor.»

Alangu, 1968 Varlık Yıllığı'nda da, romanı övüp göklere çıkarıyor ve Kemal Tahir'in romandaki «tezi»ni şöyle açıklıyor: «...Anadolu gerçeklerine uygun kaynağını Türk toplumunun evriminden alan yeni bir devlet ve düzen anlayışının bugün de geçerli sayılabilecek ilkelerini olaylarla birlikte ortaya koymaya çalışıyor. Birçok uygulamalarla denenmiş ve geliştirilmiş bu milli devlet felsefesinin belirlemesini yaparken yazarın amacı yalnız bugüne kapalı tarihi bir tasvir değil, sürekli ve çağdaş yeni bir milli devlet anlayışına da yol açmaktır.»

Rauf Mutluay'ın değerlendirmesi ise şöyle (Yeni Ufuklar, Nisan 1968): «Bana öyle geldi ki, bu kitap uzun süre düşünülmüş, kısa bir zamanda iştahla yazılmış, bitirilmiştir. Mayalanıp mayalanıp kızgın ateşte yanmadan birden pişmiş gibi; çö-

zülmeden, yavşamadan, diri diri. Bu açıdan bir fikrin romana öncülük yaptığını, onu kendi ardından sürüklediğini söyleyenlere de hiç katılamam. Öyle hızlı bir anlatım, bir birikimin patlaması şeklinde, biçimini kendi yaratarak tan, öyle kendiliğinden sürükler ki sizi. (...) Her şey roman anlatımının gerekleri içinde erimiş, özleşmiş, lif lif karışmış birbirine sağlam bir dokuma olmuştur. Birkaç ipliğine bakıp nasıl yargıya gidilir k?»

ELEŞTİRİLER... ELEŞTİRİLER...

Devlet Ana, kimi yazarlarca kıyasıya eleştirilecektir: Örneğin Murat Belge, Yeni Dergi'deki yazısında, romanın tarihsel bilgilerle, gereksiz ayrıntılarla dolu olduğunu belirterek «Devlet Ana'dan, bilginin ansiklopedik olanı çıktıktan sonra, geriye ikinci çeşitten (yaşantısal - experiental) az şey kalıyor ve bu da 600 küsür sayfayı haklı göstermeye yetmiyor,» diye yazacaktır. Oktay Akbal ise Cumhuriyet'te «Devlet Ana'yı okumaya başladım. 70 sayfadan sonra bıraktım kitabı bir yana. Dursun birkaç gün masanın üstünde... Geceleri uykum kaçarsa okurum gene,» diyecektir. Ferit Edgü de, Yeni Ufuklar dergisinin Mayıs 1968 sayısında yayımlanan «Devlet Ana'nın Özü, Biçimi» başlıklı yazıda şu yargılara varmaktadır:

«Devlet Ana, (romancılığımızın) gelişme çizgisi içinde bir aşama mıdır? Sanmıyorum. Giderek Kemal Tahir'in sanatı içinde bile bunun bir 'düşüş' olduğunu söyleyeceğim. Reklamı ve dedikodusu daha yayınlanmadan başlayan bu roman üstüne eğilmemizin tek nedeni, Türk toplumcu gerçekçiliği içinde kendine özgü bir yeri olan bir yazarın kaleminden çıkmış olmasından başka bir şey değildir. Devlet Ana, değil bir edebiyat olayı, hemen hemen bir edebi yapıt bile değildir. Yazarının, yayımcısının ve 'tilmiz'lerinin gerek özü gerekse biçimi bakımından özgün olduğunu sö.yledikleri romanın bu özgünlüğü nerden geliyor? Konusundan mı? Her ülkede geçmişe eğilen tarihsel romanlar yazılmış yazılmakta. Biçimi mi? Hangi biçim? Devlet Ana'nın bence tek özgürlüğü, ele aldığı konuya bakış açısıdır.»

Edgü, romanda dramlarını yaşayan kişilere, toplumsal çelişkilerden doğan gerilime, bizi kendimizi aşmaya zorlayacak duygu ve düşüncelere yer verilmediğini öne sürüyor; bunların çağdaş bir yazarın sırtını dönebileceği, modası geçmiş sayabileceği birer roman öğesi olabileceğini, o zaman da bunların yerini alacak yeni öğeler yaratılması gerektiğini ifade ediyor. Kitabın dilini incelerken de şu yargıya varıyor: «Devlet Ana'nın dili, (...) bütün Türk yazı geçmişinin bugünün gereksinmelerini karşılayacak, o ölçüde de roman için geçerli olabilecek bir bileşime varmış olmaktan çok, gerçekte çok dar sınırlar içinde gelişmeye mahkum, kısır bir üslup denemesidir.» Edgü'nün yazısı romandak tarihsel gerçeklere aykırı bir noktayı alaya alan şü cümlelerle sona eriyor:

«Devlet Ana'yı bizim yöneticilerimizin beyaz perdeye aktarmasını isterdim: Bir gözünüzün önüne getirin: Kolunda pırıl pırıl bir Omega saatle Mavro, arkada telgraf direkleri, ve atının üstünde Osman Bey - elinde Devlet Ana'nın 289. sayfasında, Alişar beyin icadından 300 yıl önce sözünü ettiği 'deniz kaptanı dürbünü...'»

Romanın dili ve tarihsel gerçeklere aykırı ayrıntıları üzerinde sonradan da çok durulacaktır. Örneğin Tahsin Yücel, Varlık'ın Şubat 1970 sayısında yayımlanan yazısında Yunus Emre'ye «Delikli demir çıktı mertlik bozuldu, çıkarana lânet!» dedirtilmesinin «geriye dönük bir Jules Verne sezgisi olarak» değerlendiirlebileceğini yazacak, romanın dilin kıyasıya eleştirecektir.

Dost dergisi ise, 1968 yılında hazırladığı Devlet Ana özel sayısında birçok edebiyatçının bu konudaki görüşlerini yayımlayacaktır.

FELSEFİ DÜŞÜNCESİ

Selahattin Hilav, bu özel sayıda yayımlanan «Kemal Tahir'in Felsefi Düşüncesi ve Devlet Ana» başlıklı yazısında şu yargılara varmaktadır:

«Devlet Ana, Kemal Tahir'in hem felsefi düşüncesi, hem de sanatı bakımından, manevi dünyasını teşkil eden unsurları en kesin ve özlü bir şekilde dile gtirmesi dolayısıyla, bir kavşak noktası teşkil etmektedir. Yazar, bu romanında, dünya görüşünün ve sanatının belkemiğini teşkil eden konuya doğrudan doğruya girmiştir. Kurulmak üzere olan Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomik-sosyal yapısı ve bu yapı üzerinde teşekkül eden insan ilişkileri eserde, Batının Derebeylik (Feodalite) düzenine karşı daha hoşgörülü ve insanca bir düzen olarak açıklanmıştır. (...) Gerçekten de, sınıfsız ilkel toplulukların çözülüp dağılmasından sonra ortaya çıkan Asya-tipi üretim tarzı toplumlarında, insanlar arası ilişkiler Kölelik ya da Derebeylik düzenlerine nispetle çok daha insanidir. (...) Muhtevanın bu şekilde değerlendirilmesinden sonra, sanatçının, ifade ve biçimle ilgili meseleleri çözüşünde de, bu temel felsefi düşüncelerin belirleyici bir rol oynadığı görülüyor. (...) Türkçenin unutulmuş olan dehası bütün boyutları, zenginliği ve hastalığıyla ilk olarak Kemal Tahir'in eserlerinde kendini göstermektedir.»

Görüldüğü gibi, Kemal Tahir kimi yandaşlarınca büyük bir düşünür olarak değerlendirilmektedir. Selahattin Hilav, bir başka yazısında («Kemal Tahir ve Tarihi Kavramak», Türkiye Defteri, Temmuz 1974) şu görüşleri savunur:

«Bugün en basit bir eleştirme yazısı yazmadan önce, hemen herkesin Osmanlı toprak düzeninden, reayadan, berayadan, ilmiyeden, seyfiyeden, mülkiyeden söz etmesi. Feodalite sorununa değinmesi, ilericilik - gericilik üzerinde dyüşünmesi ideoloji ve Marksizm çatışması üzerinde durması K. Tahir'in yaptığı çalışmaların sonucudur.»

Hilmi Yavuz da Toplum ve Bilim dergisinin Yaz 1977 sayısında yayımlanan yazısına şu cümlelerle başlamaktadır:

«Kemal Tahir'in tarih görüşüne bir yaklaşım denemesi sayılabilecek bu yazıda, önce, önemli bir noktayı vurgulamam gerekiyor. Bu da, Kemal Tahir'in, tarihe, özellikle Osmanlı Türk toplumunun tarihine hem kuramsal ve soyut, hem de pratik ve somut bir perspektiften baktığı gerçeğidir.»

ROMAN VE DÜŞÜNCE

Yukarıdaki alıntılar, Kemal Tahir'i konu alan tartışma, eleştiri, inceleme ve değerlendirmelerin iki noktada toplandığını ortaya koyuyor. Bunlardan biri, onun romancılığıdır. Dil, anlatım, kurgu, öz, biçim yönlerinden iyi bir romancı olup olmadığı tartışma konusudur. İkinci nokta ise Kemal Tahir'in tarihe ve topluma bakışı, düşün adamı (daha doğrusu ideolog) yönüdür: Batılılaşma, Osmanlı tarihi ve Asya tipi üretim biçiminin tarihimizle ilişkileri gibi konulardaki görüşlernin geçerli olup olmadığı, daha da önemlisi Kemal Tahr'in bu konularda —romancı olmaktan başka— blimsel görüş ileri sürecek ölçüde yetkin bir düşünür olup olmadığı...

Ve son olarak Kemal Tahir'in kendi görüşlerine başvurmak zorunluluğu var... Kemal Tahir diyor ki: «Romanda eskimeyen, romancının ancak romancılık gücüyle yarattığı yeni dünyadır. Bu yeni dünya, bir benzeri daha yaratılmadığı için eskimez!» (Yeni Ufuklar, Şubat Mart 1961).

Ve Kemal Tahir'in «Türk Romanı» konulu bir açık oturumda söylediklerine geliyoruz: Mehmet Seyda bu açık oturumu Devlet Ana üstündeki tartışmaların yoğun olduğu bir dönemde düzenliyor ve oturuma Kemal Tahir, Semiha Demir, Gülçin Kasaroğlu, Sabahattin Selek, Ahmet Oktay, İsmet Bozdağ, Özcan Ergüder, Yaşar Trak katılıyorlar. Buradaki konuşmalar 1969 yılında Tekin Yayınevi'nde «Türk Romanı» adlı bir kitapta yayımlanıyor. Kemal tahir açık oturumda diyor ki:

«Biz Batı'nın baskısını duydukça kendimizi aramaya döndük, kendimizi aramaya döndüğümüz zaman direnç gösterdik bu direnci gösterdiğimiz zaman da Batılı-

lar bizi aşağılık duygusuyla suçladılar. Bana öyle geliyor ki, Devlet Ana bilhassa aydınlarımızda bu aşağılık, duygusunun yersiz olduğunu, bu suçlamayı katiyen hak etmediğimizi, bizim de çok önemli bir tarihimiz olduğunu, bu tarihimize dayanarak işe yarar fikirler ileri süreceğimizi, eylemlerde de son derece güçlü olabileceğimizi belirtmeye çalışarak zaten de var olması gereken bu güveni (tazeledi. (...)

İkinci noktaya, romanda romancının kendi başına yapacağı çalışmaya gelince, burada, gerçekçi roman gibi, bilhassa böyle tarihin belli bir döneminden hareket ederek o dönemdeki köklerden bugünün insanını belirlemeye çalışan ve gelecekteki insanın nasıl davranabilir olduğunu araştırmaya çalışan bir yazar için, böyle bir özel çalışma zorunludur. Biliyorsunuz, yeterli tarihsel, sosyal, ekonomik araştırmalar yapılmamıştır bizim memlekette. Yapılmışsa bile kolayca ele geçmez, dağınık yapılmıştır. Bunları toplayıp, bunlardan gereğince faydalanmak, belli bir ortamda bunlarla meşgul olan bir yakın arkadaş grubu bulamamak, sanatçıya, kendi işini kendi yapma zorunluğunu da yüklüyor. Bu sebepten, sanatçı böyle bir tarihi kesit aldığı zaman, yani insanların tarihleriyle sosyal münasebetlerini aldığı zaman, bir takım araştırmaları tıpkı demeyeyim, kısmen bir bilim adamı gibi araştırmak zorunda kalıyor. Bu da benim kendi şahsi fikrimdir, belki de benim bir özelliğimdir. Ben bunun diğer sanatçılar için de, konularını kurarlarken başka yerlerden istedikleri kadar yardım göremeyeceklerinden, geçerli olduğu kanaatindeyim. Ayrıca da, edebiyat için özel bir nokta var: Bilimsel olarak tespit dilmiş bir buluş, tek başına bir edebiyat eserine temel olamaz. Edebiyatçı bilimin vardığı yerden sonrasını zorlamak zorundadır. Bunun için de, onun kanunlarını, onun geleceğini, onun nereye doğru gelişebileceğini aşağı yukarı kestirmek zorundadır. Yoksa, bilimsel olarak belirlenmiş bir şeyi uzun sayfalarla ispatlamak durumuna düşer ki, bu da edebiyatın ne vazifesidir, ne de amacı... Ayrıca okuyucunun tahammülüne de saygısızlık.» (...)

«Biz Devlet Ana'da iki aylık bir devreyi anlatırız. İki aylık devrede topladığımız şeylerin hiçbiri öyle kolayca tarih kitaplarında, ansiklopedilerde, makalelerde bulunur şeyler değillerdir. Hepsi, iğneyle kuyu kazarcasına elde edilmiş, yan yana getirilmiştir. Elimizde olsaydı belki daha da çok bilgi katardık. Bulabildiğimizin azamisini kullandık. Bence kitabımıza zarar vermedi, çünkü yetmedi. Tafsilat bence azdır bile. Buna rağmen kitap nasıl oldu da değişmeyen bir tarih devresini anlattığı halde, macerası yani hikayesi de hepimizce bilindiği halde, bu kadar müspet-menfi etki yaptı? Çünkü. (...) bugünü anlatıyor, yani bugünün insanına bir şeyler anlatıyordu. Tabii asıl mesele de o.»

Amaç Kemal Tahir'i anlamak, onun roman ve düşünce dünyamızdaki yerini belirlemek olduğuna göre Aziz Nesin'in hemen ölümü ardından yazdığı, 27 Nisan 1973 günlü Milliyet Sanat Dergisi'nde yayımlanan şu cümleleri aktarmakta da yarar var:

«'Her şeyi yeni baştan düşüneceğiz', 'Eski yargıları, değer yargılarını yeniden eleştireceğiz', 'Yeni düşün bileşkelerine varmalıyız' gibi çok doğru olan yargıları, her konuda özgün düşünceyi arayışı, Kemal Tahir'i zaman zaman orijinallikten paradokslara götürmüştür. Çünkü o, sürekli arayışlar içindeydi. Bu arayışlarında karşıt boyutlar da, en ters ve en uç düşünce doruklarında dolaşır, bu yüzden de çok abartmalı konuşurdu. Sürekli arayış içinde olduğundan, bir zaman savunduğu bir düşünceyi, kendine özgü bir davranışla.

— Yahuuuu, yanılmışız!

diye eleştirdiği çok olmuştur.»

Tüm bu alıntılar, ölümünün onuncu yıldönümü dolayısıyla andığımız Kemal Tahir'in roman ve düşünce dünyamızdaki yerini belirlemeye birazcık olsun yardım-

cı olabildiyse, amacımıza ulaşmış sayılırız. Ancak başta da belirttiğimiz gibi, asıl amaç, kapsamlı araştırmalar, incelemeler olmalı.

(Sanat Dergisi — 15 Nisan 1983)

ÇOK TARTIŞILAN KİŞİ

Kemal Tahir adını ilk kez Ömer Faruk Toprak'tan duymuştum. Savaş yılları idi, Tan gazetesinde mi, bir dergide mi, Kemal Tahir'in sonradan Göl İnsanları adıyla bir kitapta toplanan öyküleri yayınlanmıştı. Takma adla yayımlanan bu öykülerin Kemal Tahir'ce yazıldığını Ömer Faruk Toprak çakmış, ya da bir yerlerden duymuş, bize bilgiçce anlatmıştı. Refik Halit'i, Ömer Seyfettin'i, Sebahattin Ali'yi Bana. Göl İnsanları biraz abartmalı gibi gelmişti.

Aradan yıllar geçti. Kemal Tahir adı, 1950'lere değin pek öne çıkmadı. O yıllarda çalıştığım Yeni İstanbul gazetesinde takma adla **«Esir Şehrin İnsanları»**nı tefrika etmişti. Dar bir çevrenin dışında pek ilgi çektiğini sanmıyorum. Hapisten çıktı, sonra bu roman kitap olarak yayımlandı, ilgi topladı.

Kemal Tahir'i epeyce geç tanıdım, 1960'lı yıllardan sonra, Yeni İstanbul Basımevi sahibi rahmetli Asaf Ertekin'in işyerinde tanışmıştım. Asaf tanıştırdı. Bilmiyorum neden, daha tanışır tanışmaz, senli benli oluverdik. Benim bazı yazılarımı ve Yön dergisinde çıkan köşe yazılarımı biliyordu. Sıcak konuşmasına karşın, ilk izlenimde bana deli dolu geldi. Ama sevmiştim. O da beni sevmiş olacak ki, ikindi üzeri, Asaf Tahir Alangu, üstat, ben hemen bir Samatya meyhanesinde soluğu aldık. Sahilde, adı Kanarya olan bir Ermeni meyhanesi idi. Oturduk, kalktık, hep üstat konuştu. Hep tarihten söz ediyor, tarihsel olayları şaşırtıcı biçimde yorumluyordu. Çok ilgilenmiş ve şaşırmıştım. **«Ne de çok biliyordu Osmanlı tarihini!.. Olayları en ince ayrıntılarına değin anlatıyor. Ya bir de böylesi var!...** demeye getiriyordu. Salnameleri, Naima, Cevdet Paşa tarihlerini, bir çok tezkereleri okumuştu. Başından geçen olaylara göre, bir marksist olması gereken, Devlet Ana yazarı, neler anlamadı o gün... Tahir Alangu da, Asaf Ertekin de, ne söylese onaylıyorlardı. Aramızda hiç bir tartışma geçmedi. Ne anlattıklarını biliyordum, ne de kafamda onun yaptığı yorumlar vardı. Tatlı konuştuk, daha doğrusu o konuştu, tatlı ayrıldık.

Ankara'ya döndüğümde, ilginç bir kişiyle tanışmış olmanın kıvancındaydım. Kime anlattımsa, ilginç bir kişiliği olduğunu söyledi. Ancak yakından tanıyanlar. **«Kavga etmediniz mi?»** diye soruyordu. Ne diye kavga edelim? Fakat sonraları, çoğu kişiden kavgacı bir tip diye sözler işittim. Hayranları dışında çoğu solcu ile ya kavgalı, ya da dargındı. Onun bildiklerini dolu dizgin anlatması, başkalarının bunları bilmemesi belki de bir dargınlık doğuruyordu. Öyle sezinledim. Adından ve Alangu'nun adından gelen bir tarikatcılık da yakıştırmışlardı: **Tahiriler**... Bir çok yerlerde karşılaştık konuştuk. En uzun konuşmamız, birer haftalığına gittiğimiz Bayramoğlu'ndaki basın yazlığında geçti. Bir haftalığına gitmiştik, 15 gün kaldık. Sabahattin Selek ve bazı dostları vardı. Osmanlı tavlası oynar, birer kadeh içerken, o konuşur, biz dinlerdik. Yazılı yanı kadar, sözü yanı (söyleşi) da ağır basıyordu.

Kitaplarının hemen hemen hapsini, hakkında yazılanların çoğunu okudum diyebilirim. Benim kanım, eskilerin, **«Nev'i şahsına münhasır»** bir insan oluşuydu. İleri sürdükleri, tezleri denilebilirse, çok tartışma götürüyordu. Belki de bundan olacak, çok tartışılıyordu. Çocukluk arkadaşı Ertuğrul Şevket'ten de gençlik yıllarına uzanan epeyce öyküler dinlemiştim.

Televizyonda, ölümünün onuncu yılında anılması dikkatimi çekti. Sola maledilen Kemal Tahir, sağda bir adam olarak mı gösterilmek isteniyordu? Zaten sağlığında da bazı Osmanlıcılar arka çıkmışlardı: Bugünkü koşullar altında resmî görüşten olanların da sahip çıkmaları hem kıvandırıcı, hem şaşırtıcıdır. Renkli kişiliği demek ki, çok yere yansıyor. Çevresinde çok yakını olarak görünenler, yıllar sonra, başka yanlara dağıldılar. Çok yakınları üzerindeki etkisi ancak yaşarken mi güçlüydü? Bir şey diyemiyeceğim... Benim için çok ilginç bir yazardı, hâlâ da öyledir. Anılmaması değil, her fırsatta anılması, sağlığında olduğu gibi tartışılması yararlıdır. Tarihi çok seven Kemal Tahir, şimdi tarihin malıdır, tarihin içinde elbette tartışılacaktır.

Mehmet KEMAL (1 Mayıs Cumhuriyet)

KEMAL TAHİR'İN KARANLIĞI

Bugün Kemal Tahir'in ölümünün onuncu yıldönümü.

Ve bu yazılması çok güç bir yazı benim için. Ama yazacağım.

Çünkü görevim.

Ahkâm kesmek, elden düşme görüş savunmak, yerleşmiş inançları kollamak, hatır gönül saymak, kara ya da pembe gözlük tezgahtarlığı yapmak değildir yazarın görevi.

Gerçekleri gördüğü gibi dile getirmektir.

Sanatçıların ürünlerini kişiliklerini yol açabileceği yorumlardan ayrı tutarak değerlendirmek doğrudur.

Kemal Tahir edebiyatımıza yepyeni bir çeşni getirmiş büyük bir romancıydı.

Yalnız romancı kalsaydı, karakterinin özelliklerini edebiyat tarihçilerinden başka kimsenin araştırması gerekli olmazdı.

Ama ömrünün son çeyreğinde yazarlık ötesi bir kılavuzluğa (moda ettiği deyimle) soyundu.

Kişiliğiyle ilgilenilmesi onun için kaçınılmazdır.

Uzun yıllar Kemal Tahir'in yakınında bulundum.

Yediğimiz içtiğimiz ayrı gitmeden pek çok günleri haftaları birlikte geçirdiğimiz dönemler oldu.

Öyleyken «dostuydum» diyemiyorum.

Seveni, sayanı çoktu. Ben de onlardan biriydim. O ise kimsenin dostu değildi.

Yanlış anlaşılmasın. Beni kıracak hiçbirşey yapmadı.' Ancak başkalarına, özellikle rakip saydığı romancılara karşı inanılmaz kırıcılığını izleye izleye hayranlığımı yitirdim kişiliği konusunda. Sonunda klinik anlamda bir çeşit ruh hastası olduğu sonucuna vardım.

Tüm dünyaya karşı derin bir kurukluk vardı içinde. Yaşı ilerledikçe —kaynağını bilmediğim, hiçbir zaman da sormadığım— o kırgınlık önce öfkeye, sonra herşeyi ve kerkesi aşağılama hummasına dönüştü.

Romanlarına bakın.

Olumlu kişi çizmeyi hemen hiç denemez. Denediği zaman ortaya çıkanlar ise iki boyutlu, cansız, yavan tipler olur.

Yaşayan, okuyucuyu saran, renkli insanlarının hemen hepsi «rezil» kişilerdir. Gövdesel ya da ruhsal sakatlıkları, pislikleri, çirkinlikleri vurgulanıp abartılmıştır alabildiğine. Birbirlerine kâh gerçekten, kâh şaka yollu, ama durmadan sövüp sayarlar.

Alçak Çalık aşağı, Namussuz İmam yukarı... Orospu Fatma bu yana, Kodoş Muhtar o yana...

Kemal Tahir'in üslup ve mizahının kendine özgü tadı da büyük ölçüde bu söz sadizminden kaynaklanır.

Bir gün bana şöyle demişti:

— Yalnız kendi dünyasını yaratabilmiş romancıya saygım var. Başka da kimseye yok!

O sırada Balzac'dan söz etmekteydi. Ancak kendisini de o kefedekilerden saydığı belliydi.

İddiası boş bir böbürlenme değildir. Birbirini tamamlayan büyük romanlarla gerçekte apayrı bir dünya yaratabilmiştir Kemal Tahir. Ama o dünya çok karanlık bir yer oldu.

Ustaca değerlendirildiği zaman karanlık da ilginçtir. Tadına varabilmeliyiz. İçinde yolumuzu yitirmeden...

Refik ERDURAN 21 Nisan Güneş

ÖLÜMÜNÜN 10. YILINDA KEMAL TAHİR ANILIYOR

TRT Televizyonu **Kemal Tahir**'in ölümünün 10. yıldönümünde 15 dakikalık bir anma programı hazırladı. Saat 21.10'da başlayacak programda yapımcı **Naci Çelik**, **Kemal Tahir**'in yalnızca kendi sesini kullanarak fikirlerini yansıtmaya çalışıyor. Yalnız radyodaki seslerden ve Sinema-TV Enstitüsü'ndan alınan filmlerle gerçekleştirilen programın yapımcısı **Naci Çelik Tahir** ile ilgili 45 dakikalık bir yapım için öneride bulunmuş ancak Çelik'ten programın 15 dakikada tamamlanması istendi.

21 Nisan Milliyet

KEMAL TAHİR HAYATA AVUKAT KATİBİ OLARAK ATILMIŞTI

Cumhuriyet devri romancılarının en önemlilerinden biri olan Kemal Tahir 1910 yılında doğdu. Galatasaray Lisesi'ndeki öğrenimini yarıda bırakarak, avukat katipliği, gazetecilik yaptı. Siyasal inançlarından dolayı 12 yıl hapis yattı. 1973 yılında geçirdiği bir kalp krizi sonucu öldü. Yaşamını kalemiyle kazanan **Kemal Tahir**, konularını Çankırı, Çorum dolaylarından, cezaevi yaşantılarından, Kurtuluş Savaşı'ndan, eşkiya menkıbelerinden alan romanlarında, törelere bağlı, köklü geçmişlere dayanan köy düzen ve sorunlarını inceledi, eleştirdi. Onbeş kadar takma adla 30'a yakın çeviri roman yayımladığı da söylenen yazarın en önemli yapıtları **«Devlet Ana»**, **«Rahmet Yolları Kesti»**, **«Bozkırdaki Çekirdek»**, **«Yorgun Savaşçı»** ve **«Esir Şehrin İnsanları»**dır

Konur ERTOP, 21 Nisan Cumhuriyet

KİŞİLERİ TOPLUMSAL-SİYASAL SORUNLARIMIZI YANSITIYOR

Kemal Tahir'in ölümünün üzerinden 10 yıl geçti. Bu arada onun sağlığında yayınlanmamış bazı yapıtları basıldı: **«Malatya Cezaevi Notları»**nı kapsayan **«Namuscular»**la **«Karılar Koğuşu»**nu, babası Şebinkarahisarlı Deniz Yüzbaşısı **Tahir** Bey'in yaşamından kaynaklanan **«Bir Mülkiyet Kalesi»**ni, avukat katibi **Murat**'ın çizgileri arasından kendi yaşamına ve gençlik gözlemlerine dayanan **«Hür Şehrin**

İnsnları»nı okuduk. Yakın arkadaşlarından Dr. **Hulusi Dosdoğru**, onun düşüncelerini ve yapıtlarını 552 sayfalık bir kitapta yorumladı: «**Batı Aldatmacılığı ve Putlara Karşı Kemal Tahir**». İlk eşi, romancı **F. İ. Serhan**, mektuplarını yayınladı. «**Kemal Tahir'den Fatma İrfan'a Mektuplar**». İsmet Bozdağ siyaset, tarih ve edebiyatla ilgili söyleşilerinden kesitleri bir kitapta topladı: «**Kemal Tahir'in Sohbetleri**». Ayrıca romancının bıraktığı karalamalar ve dosyalar arasında «**Tarih Notları**», «**Edebiyat Notları**» ile «**Damağası**», «**Sâkin Bir Memleket**», «**Topal İhanet**», «**Batı Çıkmazı**» gibi romanlarının hazırlıkları bulunduğu yakınlarınca dile getirildi.

Verimli bir yazar portresi

Belki bunlardan da basılanlar olacaktır. Sağlığında çıkan 15 ciltlik toplama bütün bunlar da eklenince verimli bir yazar portresi çıkmaktadır ortaya. Bu portre edebiyat ürünleri kadar siyasal, toplumsal görüşleriyle de 20 yıl kadar geniş çevreler üzerinde etkili olmuştur. Örneğin «**Devlet Ana**» romanı Asya Tipi Üretim Tarzı, Kerim Devlet, Türk İslam feodalitesi gibi konularda yazara kalabalık yandaşlar kazandıran savlar getirmişti.

«**Yorgun Savaşçı**», Kurtuluş Savaşı'nda eski İttihatçıların etkinliklerini, güç koşullar arasından gelen ve yönetici kadronun altında kalan bir savaşçı subaylar kadrosunun başarıda payını konu ediniyordu. «**Kurt Kanunu**», İzmir suikastine Devrim Tarihi'nin yerleşmiş yargılarından ayrı bir değerlendirme getirişiyle tepkiler toplamıştı. «**Bozkırdaki Çekirdek**» de Köy Enstitülerinin köy ve eğitim, kalkınma sorunlarına çözüm olmadığını, bu kuruluşa bel bağlamanın bir aydın yanılgısı olduğunu ileri sürüyordu. Onun romanları başlangıçtan beri bu tür aykırı görüşlerle yakın ilişkideydi. Örneğin «**Rahmet Yolları Kesti**» romanı, «**eşkiya**» tipi çevresinde destanın, halk hikayesinin, halk türkülerinin, onlardan kaynaklanan çağdaş gerçekçi romanın bağlandığı yerleşik görüşe karşı çıkıyordu. Batılılaşmanın «**Yedi̇çınar Yaylası**»nda başlayan değerlendirilme deneyi, romanlarında aydın kahramanların başlıca tartışma konularındandı Tanzimat'ın kurtarıcı bir reçete olamadığı, sonradan birbiri üzerine yığılmış sürüyle olumsuzluğun bu yanlış hareket noktasından kaynaklandığı asıl «**Batı Çıkmazı**» romanının konusu olmaya hazırlanıyordu.

İnsan yüzleri kaynaşmakta

Kemal Tahir'in romanları uzun süre bu tür görüşler, aykırı-görüşler açısından değerlendirilmiştir. Bu düşünce içeriği onun çevresinde bir aydın ve sanatçı topluluğu oluşmasına imkan vermişti. Şimdi onlar ortada yoktur. Onun romanı da atılgan savları yüzünden değerlendirilmiyor yalnızca. O savlar dolayısıyla gösterilen tepkiler de silinmiştir. Şimdi onun yapıtının yansıttığı dünyada 150 yılın toplumsal, siyasal çalkantıları arasından çıkıp gelmiş köylü, kentli, halktan aydın kesiminden insan yüzleri kaynaşmaktadır. Bu yüzler arasında 13 yıl süren hapisliğin karşısına çıkardığı kader arkadaşlarıana ait olanlar az değildir. «**Sağırdere**» «**Korduman**», «**Kelleci Memed**» vd. köy gerçeklerini, köy insanlarını canlı çizgilerle önümüze getiriyor. «**Esir Şehrin İnsanları**»ndan «**Hür Şehrin İnsanları**»na uzanan dizi, kentte gözlenen gerçekleri tarihsel boyut içine yerleştiriyor.

Yazı hayatının başlangıcında **Fatma İrfan**'a yazdığı mektupta «**Mütarekeyi ve sonrasını yazmak istiyorum. Benim romanım tam yirmi senenin romanı olacaktır.**» demişti.

Bu izlenceyi gerçekleştirmeyi başarmıştır. Onun romanı köylü ve kentli kalabalık insan kadrosu arasından toplumsal, siyasal sorunlarımızı yansıtmaktadır. Getirdiği tanıklık gerçekçi yazınımızın özgün bir yanını oluşturmuştur.

TV'DE KEMAL TAHİR

Kemal Tahir'i 1950'lerin ilk yarısında Aziz Nesin'le ortaklaşa kurdukları Düşün Yayınevi'nde tanıdım. 1938'de Nazım Hikmet davasında tutuklanan yazar 15 yıl hapis cezasına çarpıtırılmış, 1950'deki genel afla çıkıp Babıâli'ye dönmüştü; ama, bu dönüş başka dönüştü. Mahpushane üniversitesinden diploma alan Kemal Tahir birbiri ardına romanlarını yayınlıyacaktı. Nitekim 1955'ten ölümüne kadar (1973) sanırım 15 romanı çıktı; tümü ilgi gördü.

Kendine özgü kişiliğiyle çevresindekileri etkileyen bir adamdı Kemal Tahir, sesi daha kulaklarımda yankılanır. Tarihin sayfalarında çağ açmış, devrimler gerçekleştirmiş nice kişi Kemal Tahir'in ağzında iki paralı kolurdu. Belki de 12 yıllık mahpushane yaşamının dolduruşuyla gerilmiş olan ruhu küfrettikçe yelpazelenirdi:

— Koca kodoş, kan içici, namussuz, alçak!..

Kemal Tahir'in konuşmalarıyla insanın çarpılması doğaldı; ancak rahmetli yazara öfkelenip de sert bir karşı çıkış yaptın mı saniyede değişip kahkahayı patlatır; kimbilir belki de sözlerinin hedefini bulduğunu düşünerek keyiflenirdi.

Hiç unutmam; Kongo'nun bağımsızlık önderi Patrice Lumumba 1961'de emperyalizmin uşağı Albay Mobutu'nun emriyle öldürülmüş; cinayet aydınlarda tepki yaratmıştı. Kemal Tahir ayağını yere elini masaya pat pat vurup bağırıyordu:

— Kolay mı yahu? Kimmiş o Belçika'ya kafa tutan Lumumba? Emperyalist adama bokunu yedirir.

Eh, bir bakıma yaşamın sert yasalarını anımsatıyordu Kemal Tahir, «**Arkadaş kimse yiyemeyeceği pilavın önüne oturmasın**» diyordu. Ne var ki söyleyiş biçimi karşısındakileri de buruyor, iğneliyordu.

1960'ların sonuna doğru Kemal Tahir'in evi tekkeye dönmüştü. Rahmetli yazar postunun üstüne bağdaş kurmuş şeyh gibiydi. Artık düşlemlerini tarihsel kuramlara dönüştürmüş; tutarsız ve sisli fikirlerini benimsemeyenlere yaman bir savaş açmıştı. Yalın kılıç kavgaya giriyor, kişileri yerin dibine batırıyor, tarih gerçeklerini işine geldiği gibi tersine çeviriyordu. Değil bilim adamının, romancının da olamayacağı kadar geçmişe karşı kaygısız ve sorumsuzdu.

Kemal Tahir, romanlarında önyargılı bir tarih görüşünü işlemiştir. (Roman sanatı açısından yazarın değerini tartışmak bir başka iştir.) Bana özgün de değildir; Osmanlıya (ve Abdülhamitçiliğe) dönük akımların başka biçimde tezgâhlanmasıdır.

Ne var ki Kemal Tahir'in bu dönüşümü sağ kanadın pek hoşuna gitmiştir. Yazarı alıp baştacı yapmışlar; tarihsel gerçekleri saptıran yapıtlarını da göklere çıkarmışlardır. Kemal Tahir, sağ kanadın gözünde öylesine «meşrulaşmış» ve benimsenmiştir ki, birkaç gün önce televizyonda anılmıştır.

Yanlış anlaşılmasın; «Kemal Tahir ölümünün 10'uncu yılında anılmasın, televizyon programlarında yer almasın» demiyorum. Devletin TRT'sinin hangi ölçüler içinde çalıştığını vurguluyorum. Gerçekte bütün sanatçılarımızı anmak TRT'nin görevi olmalıdır.

Ölümünün 10'uncu yıldönümünde Kemal Tahir için düzenlenen 15 dakikalık televizyon programını izledim, Kemal Tahir yaşasaydı, sanırım çelişkili ruhunda bu programa yönelik büyük tepkiler oluşurdu. Çünkü programda Kemal Tahir'in kişiliği yoktu, özyaşamı da yoktu, romanları da yoktu; yalnız belirli bir amaca yönelik sözlerinin tutkalla birbirine yapıştırılmasından oluşan bir kurdela vardı.

Sonuç Eğer bir yazarı tüm gerçekliğiyle anmaktan korkuyorsak ya da sakıncalı buluyorsak anmayalım daha iyi... Çünkü hem yazara, hem okura hem de Türk toplumunun gelişmişlik düzeyine karşı bir ayıp işlemiş oluyoruz.

İlhan SELÇUK

YUTTURMACILIĞA KARŞI

Kemal Tahir öleli on yıl geçmiş. Ne çabuk da geçmiş. Şimdi artık o da çok sevdiği tarihin dağarına katılalı beri hakkında ileri geri çok fikirler ileri sürülüyor. Daha da sürülecek. Sıradan olmayan her kişilik sahibi yazar ve düşünür gibi elbet onun da dostları, düşmanları olacak. Yakından tanıdım Kemal Tahir'i. Yıllar yılı haftanın en azından bir gecesini onun sofrasında geçirdim. İyi kötü günlerimde ağabeyce dostluğunu gördüm. Sofra sohbetlerinde bilmediğim şeyler öğrendim. Bildiklerime yeni ve taptaze bakışlar edindim. Onun fikirlerini bazen tam bilimsel bulmadığımı, tartışmaya muhtaç bulduğumu yüzüne karşı ve bazı yazılarımda da söylememe karşın onu yaşamakta olan en özgün, en canlı ve candan Türk romancısı saydım.

Çoğu kimse onu paradoks meraklısı sanmak istemiştir. Oysa o her gerçeği hazır lokma olarak kabul etmeyip deşeleyen, didikleyen, Frenklerin «esprit de contradiction» dedikleri itirazcı bir yaratılışa ve kafa yapısına sahipti. Olaylara hep alışılagelmiş gözlüklerle bakmaya alışmış bir toplumda Kemal Tahir, bu bayat ve yorgun bakışların rahatlığına yatmışları elbet yadırgatacaktı. Haklı olsun, olmasın tartıştığı her soruna taze bir bakış açısı ve o zamana kadar akla gelmemiş alternatifler boyutu getirdiği sanırım inkar olunamazdı. Ben, en çok, bizde örneği az olan bu dinamik ve mücadeleci yanını severdim. Herkesin nabzına göre şerbet hazırlayan nice yazarların topladığı sempati yanında bu tutumda bir karşıkoyuşun hele bizim ortamımızda pek de dost kazandırıcı olmadığını tahmin edersiniz. Hayatında da çok düşmanı oldu. Şimdi bunlar daha da çoğaldı. On üç yıl solculuktan hapis yatmış olmasına karşın, zaman geldi sol onu aforoz etti. Sağ ise zaten baştan etmişti. Kaba sofu politik gruplardan güç almaya, sırt dayamaya oldum bittim tenezzül etmediğinden bu iki ortada kalış onu hiç ırgalamıyordu. İbsen'in «Bir Halk Düşmanı»ndaki Dr. Stocmann gibi «En güçlü insan tek kalan insandır» övüntüsünde olduğunu tahmin ederim.

Bazı ham dostların kendini abartılı övüş romantizmine, emin olun, bazı demagog ama zeki düşmanların zehirli eleştirilerinden daha çok kahrolurdu. Çünkü ikincilerle kendi mizacı arasında hücumcu bir ortaklık bulurdu bir. Bir de ortada zekâ dalga uzunluğu bulunduğundan iyi kötü ipe sapa gelir bir tartışma mümkün olabilirdi, iki.

Descartes'in her sağduyulu insana salık verdiği şüpheciliği ve onun gerçeği ince eleyip sık dokumadan hemen kabullenmeme alışkanlığını yeremeyenler onun antitez olarak ileri sürdüklerine sarılıp oradan cerhetmeye çalışırlardı. Ve kabul etmeli ki açıklar yakalayabilirlerdi. Ama dedim ya ben daha çok onun iddialarını değil, tutumunu severdim. Öldüğünün ertesi gün Taksim'deki bir lokalde beni arayıp sıcağı sıcağına ve irticalen duygularımı öğrenmek isteyen TRT'cilere Lessing'in şu sözünü hatırlatmıştım. «Lessing 'Tanrı bir eliyle bana gerçeği, öbür eliyle de gerçeğe giden yolu uzatıp bir tercih yapmamı istese ben ikinciyi seçerdim' der. İşte benim tanıdığım Kemal Tahir de böyle bir tercih yapardı. Ben de zaten onu çok bundan dolayı severdim» demiştim.

Romancılığımıza tarihi gelişimimizi tanıma sorumluluğunu ve her romanını

geçtiği dönemin tarihi, sosyal, iktisadi ortamı üzerine oturtma zorunluluğunu o getirdi denebilir. Osmanlı İmparatorluğu'nun hangi çekridekten fışkırdığını anlatan «Devlet Ana» bir bakıma ondan önce ve sonra yazdığı tüm romanlarının da anası, simgesi ve örneği sayılabilir. Kemal Tahir romanları, hikayeleri ile olduğu kadar sohbetleri, fikirleri ile Türk aydınlarını olumlu ya da olumsuz ilgilendirmeye devam ediyor.

Şu demektir ki hâlâ yaşıyor.

Haldun TANER, 24 Nisan Milliyet

KEMAL TAHİR KİM OLA?

Kitap merakı yüzünden Babıali, Cağaloğlu ve Sahaflar Çarşısı gezilerine başladığım yıllarda, daha doğrusu 1955'den sonra çağdaş Türk yazarlarının bazılarını «keşfetmeye» başlamıştım. Gerçekte, bir konunun, bir alanın meraklısı için ki iki türlü yayılma yolu vardır. Bunlardan biri meraklının kendi öz çabası, araştırması ya da kısacası merakı, öteki de başka meraklıların yol göstericiliği, tüyo vericiliğidir. Söz aramızda, meraklının meraklıya pek yardımı olmaz ama yardım etmeye meraklı olan meraklılar da vardır. Doğrusu kitap meraklıları arasında, okuma meraklıları arasında kendi bildiğini kendine saklayan oldukça azdır. Ancak koleksiyon tutkusu olanların eli sıkı ve kıskanç davranacağı düşünülebilir. Ben çoğu yazarı kitap sever dostlarımın salık vermesiyle «keşfedip» tanımışımdır. Kemal Tahir için de böyle oldu. Yalnız Kemal Tahir adını önceden biliyordum. Kemal Tahir, bildiğim öteki Kemal'li yazarlardan en azından adının değişikliğiyle ayrılıyordu. Orhan Kemal, Yaşar Kemal, Yahya Kemal ve derhen Kemal Tahir... Bir süre sonra da bu ayrılık içine Kemal Bekir de girdi... 1960'a doğru ve sonraki yıllarda Nuruosmaniye'den geçerken camekanında kitaplar duran bir dükkanın önünde duralar ve kitapları incelerdim. Meğer burası bir basımeviymiş. Ayrıca yayıneviymiş. Kemal Tahir adına ilk kez burada rastlamıştım. Ama dükkan mı basımevi mi olduğunu bir türlü kestiremediğim bu yere bir türlü girememiştim, yine aynı yıllarda ya Şükran Kurdakul'dan ya da Afşar Timuçin'den ya da ikisinden birden **Esir Şehrin İnsanları**'nı işittim. Kemal Tahir'den ilk okuduğum kitap da bu oldu. Romandaki aydın kişi, Kâmil beyin beni bir hayli etkilediğini anımsıyorum. Arkadan Kemal Tahr'in yayımlanmış bütün kitaplarını okumaya başladım. Bu tutkum **Yorgun Savaşçı**'yı okuyana kadar sürdü. **Yorgun Savaşçı**'nın yayımlandığı 1965'den sonra Kemal Tahir edebiyatımızda iyice gündeme geldi. Tartışıldı, eleştirildi. Bazı alanlarda yerli yersiz hırpalandı. Değişik yorumları olan, değişik bir dünya görüşü olan bir yazar olarak değil de başka açılardan eleştirildi. Romancının özellikle romancının, bir düşünür olması, bir savı kanıtlamaya çalışması kimilerine tuhaf gözüktü. Kimileri için de gereksiz... Kemal Tahir'in bazı konularda kafa yorduğu, romanına düşüncelerini aktardığı yadsınamayacak bir gerçektir. «Hayatım roman» anlayışı içinde yalınkat bir anlatıcılık, gözlem ve yaşantıları konu edinerek roman yazma yaygın bir romancılık anlayışı olunca Kemal Tahir'in yadırganmasını olağan karşılamak gerekir.

Öteki romanlarını bilmem ama **Esir Şehrin İnsanları**'nı ve **Esir Şehrin Mahpusu**'nu en azından içijndeki kiişlerin yaşarlığı ve dolu dolu oluşu nedeniyle yeniden okumuşumdur ve yine de okurum. Kemal Tahir konusunda gündelik ilişkilerden uzakta yapılacak olumlu ve olumsuz eleştirilere halâ gereksinme var sanıyorum.

Eray CANBERK' 28 Nisan Somut

30. ÖLÜM YILDÖNÜMÜNDE ORHAN BURİAN

O, yaşadığı sürece bilim alanında da, sanat alanında da adsız bir tevazu ile çalışmayı sevdi. Adnan Adıvar'ın o ölünce «Orhan Burian»ın ölümüyle genç ilim ve genç fazilet büyük bir kayba uğramıştır» demesi, en gerçek değerlendirmeydi.

Bir Orhan Burian yaşadığı ülkemizde; kişiliği, erdemleriyle pırıl pırıl bir insan... Dersliğini fakülte duvarlarıyla sınırlamadı, genişletti. Öğrencileriyle bir öğrenciydi kendisi de; aldanma korkaklığı yerine, özgürce düşünmeyi yaygınlaştırıyordu. Onbeş yıl **Yücel**'de daha sonra da kendi dergisi UFUKLAR'da yazdı. Bilim adamı titizliğiyle düşün, sanat, toplum konularına eğildi. Yazınımızın gelişmesine, akıl gözüyle kendimizi tanımamıza çalıştı. Shakerpeare'den çeviriler yaptı. Ölümünden sonra, can dostu Vedat Günyol'un yayımladığı **Denemeler Eleştiriler** kitabı, yazınımızın seçkin ürünlerindendir.

O'nu 5 Mayıs 1953'te yitirmiştik. Otuz yıl gibi çalkantılı bir dönem geçti aradan. Yeni kuşaklar yetişti. Elbet yazınımız 1935-1953 arası yazını değil; ama günümüzdeki düzeyine ulaşmasında onun da payı, katkıları var. Ataçların Eyübcğulların yazdığı dönemde, o da kendince yeni değerlerin yanındaydı; onların gelişip boy atacakları toprağı derin işliyordu.

Burian, «Anış» adlı yazısında şöyle diyordu:

«Ölenimiz unutulduğu gün ilk ve son kez ölür. Ölülerimiz için anma ve yaslanma törenlerinden vazgeçelim. Yaşayan yanlarını bilmek ve sevmek onlarla ayrılmamacasına beraber olmak demektir.» O, yaman bir «bilim işçisi», araştırmacı, toplumumuzun pek az yetiştirdiği örnek bir kişilikti. Otuzdokuz yıllık yaşamına, ürünlerine eğilenlerin yürekleri sevilen, yaşayan yanlarının sıcaklığıyla dolacaktır.

1946 sonrasının çözülüşünde, o güne değzin şöyle ya da böyle bilinen kişiler, tanınmayacak denli değişmişti. Bir zamanlar övüp savunduklarını, kolayca yerden yere çalabiliyorlardı. DTCF'ne saldırılar düzenlenmesi, Şevket Aziz Kansu'nun gözler önünde hırpalanması, laik eğitimin baltalanması, Köy Enstitüleri'ni yıkma yolunun tutulması karşısında kılları kıpırdamıyanlar çoktu. Ama Burian'ın değer ölçüleri aynıydı; kişilere ve olaylara kendi gözleriyle bakıyor, doğru bildiği yoldan şaşmıyordu. Bir «bilim işçisi» olarak dönemin Cumhurbaşkanı İnönü'ye yazdığı mektup, onurlu bir davranışın ürünüydü. O günkü ortamda da düşünce özgürlüğünü, üniversite özerkliğini savunuyordu. Yüksek Köy Enstitüsü kapatılmış, Enstitüsü çıkışlılar çıkar politikasının saldırısı karşısında yalnız bırakılmıştı. Orhan Burian genişlettiği dersliğinin öğretmenliği, dostluğu, sıcaklığıyla yanıbaşımızdaydı.

Profesörlüğe yükseldiğini Edremit'in Büyük Şapçı köyünde öğrenmiştim. Kasabaya dönünce bir kutlama mektubu yazmaktan kendimi alamadım. Yanıtı, günümüzde de çoklarını düşündürecek, çoklarına ders olacak nitelikteydi.

«...Profesörlük de benim için aynı derecede önemsiz ve anlamsızdır. Hatta cakacılık sayılmasa reddederdim. Çünkü profesörlük bana gerçekten bir değer katmaz; ben profesör olduğum için Orhan Burian değilim ki! Orhan Burian olduğum için profesör demişler. Yani, aslında ne isem, bu takıntı olmaksızın yine oyum. Bizde bu zihniyetin biraz olsun yer etmesi gerektiğine inandığım için sözü böyle uzattım. Şekil düşkünlüğünden kendimizi sıyırmaya, adsız br tevazu ile çalışmaya muhtacız. Belki «teferrüt» denen seçilmenin de bir onurlusu vardır. Ama genel düzeyin bu denli düşük olduğu memleketimizde, her şeyden önce «eferrüt» bize utanç vermeli. Elbirliğiyle genel düzeyi makul eriştirelim hele; ondan sonra adlara takılacak bütün önlükler mubah olsun.»

O yaşadığı sürece bilim alanında da, sanat alanında da, adsız bir tevazu ile

çalışmayı sevdi. Adanan Adıvar'ın o ölünce «Orhan Burian'ın ölümüyle genç ilim ve genç fazilet büyük bir kayba uğramıştır.» demesi, en gerçek değerlendirmeydi.

Sen aklımıza geldikçe bundan böyle
Doruklarını düşüneceğiz insanlığın...
Evet, otuz yıl sonra da öyle.

Mehmet BAŞAN, 6 Mayıs Somut

ANISINA BİNLERCE SELAM!

Orhaan Burian, Türk yazını ile de yetinmedi, Türk tarihini incelemeye koyuldu. Sayın H. İnalcık'la ortak bir çalışmaya başladı. Tarih neden ilgilendiriyordu onu? Orhan Burian Türkiye'de humanizma akımının savunucularının başında gelenlerdendi. «Hümanizma yoluyla kendimizi bulma» formülünün ışığında günümüzü anlamanın tek yolu, geçmişimizin kültür birikimi anlayıp kavramaktan geçebilirdi. Ne yazık ki, ömrü kısa sürdü ve bu konudaki çalışmaları yarıda kaldı.

Orhan Burian, bundan tam otuz yıl önce otuzdokuz yaşında öldü. Yaşasaydı şimdi altmışdokuzunda olacaktı. Topluma, düşünce, özgür düşünce; ahlak, çıkarcılıktan, sinsilikten uzak ahlak açısından hiçbir şey getirmeden, adının çevresinde «mitos»lar yaratarak, dünyaya kazık kakarcasına bunaya eksile, küçüle söne yaşayan, yaşamakta direnen insnlrın vrlığını düşününce, insan hayıflanıyor, neden, Orhan Veli gibi Osman Saba gibi Orhan Burian gibi değerli varlıklar genç yaşta göçüp gidivermişlerdi.

Orhan Burian her şeyden önce bir düşünür, Mehmet Seyda'nın deyimiyle söylersek bir sıcak «edebiyat dostu» idi. Lise öğrenimini Kabataş Lisesi'nde, üniversite öğrenimini de Cambridge'te yapmıştı. Yurda dönünce, Ankara Dil ve Tarih Fakültesi'nde İngiliz Edebiyatı doçenti, sonra da profesörü olmuştu. Olmuştu ama, adına takılan bu «önlük»ten hiç de hoşnut değildi. Çünkü, onun gözü rütbelerde değil, yararlı olmaktaydı. Yazdığı bir mektupta şöyle diyordu: «...Ben ancak şuna inanıyorum: Yaşadığımız ve başkalarına faydalı bir yolda çalışabildiğimiz için sevinmeliyiz. Eğer bu şartlar her gün varsa her gün bayramdır.»

İşte, Orhan Burian, bu açıdan, her gününü —çevirileriyle, yazılarıyla, sade, onurlu yaşamıyla— bayram eden bir kişiydi.

Bir İngiliz edebiyatı Profesörü ne yapar? İngiliz edebiyatı'nı okutur, tanıtır, yorumlar, açıklar öğrencilerine ve okurlarına. Orhan Burian önce bunu yaptı, Shakespeare'den başlayarak Huxley'e kadar bir çok İngiliz yazarının aypıtını dilimize çevirdi. Daha Milli Eğitim Bakanlığı Klasikleri ortada yokken, **Özokur** diye adlandırdığı bir seride çeviriler yayınladı, **Yüsel Dergisi**'nin ek yayını olarak.

Sonra, Orhan Burian, Türk yazınına döndü, eleştiriler yazarak. Çağdaş Türk Şiiri'ni, gerek **Yücel**'deki yazılarıyla, gerek **Kurtuluştan Sonrakiler** adlı seçkisiyle değerlendirerek, bu konuda ilk «seviyeli» inceleme ve eleştiri örneğini verdi. Ölümünden onbir yıl sonra yayımlanan **Denemeler Eleştiriler** adlı yapıtında bulabilirsiniz bu yazıları. Memet Fuat'ın ince, yakın ilgisi ve desteğiyle bu yapıt yayımlanmak üzeredir.

Orhan Burian, Türk yazını ile yetinmedi Türk tarihini incelemeye koyuldu. Sayın H. İnalcık'la ortak bir çalışmaya başladı. Tarih neden ilgilendiriyordu onu? Orhan Burian Türkiye'de humanizma akımının savunucularının başında gelenlerdendi. «Humanizma yoluyla kendimizi bulma» formülünün ışığında günümüzü

anlamanın tek yolu, geçmişimizin kültür birikimi anlayıp kavramaktan geçebilirdi. Ne yazık ki, ömrü kısa sürdü ve bu konudaki çalışmaları yarıda kaldı.

Orhan Burian, çağımızın, belki de bütün çağların (adı son zamanlarda konulabilen) hastalığına tutulmuştu. Kanser illeti midesinde çöreklenmişti. İlk ağızda midesini aldılar. İki aya varmadan, yeniden düştü hastaneye ve gidiş o gidiş oldu. Hastalığını biliyordu, günlerinin sayılı olduğunu da. Az insan, Azra Erhat gibi yaman kişiler dışında, zor kabul eder ve onurla, küçülmeden, sızlanmadan acı gerçeği. Son günlerde, bir dev sanatçı, Ingrid Bergman da bu konuda erişilmez bir kahramanlık örneği verdi.

Orhan Burian, her konuda, yılmaz cesur bir insandı, özellikle düşünce alanında. Yine, bir dostuna yazdığı mektupta şöyle diyor:

«Nasıl, **Karaağaçlar Altında** yabancı geldi mi? Yerle göğün arasında felsefemizin hatır ve hayaline gelmeyecek çok şey var değil mi? Ama çoğumuz yine o felsefemizi tekrarlar dururuz: üstelik, başkalarınca da tekrarlanmasını bekleriz. Bundan kaçınmak lazım. Dostlarımla beraber düşünürken ben hep bu nokta üzerinde dururum. Huxley de o bakımdan benimsenmeye değer sanıyorum. Bize, aldanmak korkaklığı yerine düşünmek cesurluğunu aşılıyor...

İşte, buydu Orhan Burian, düşünme, yaşama ve ölme cesurluğunun simgesi, örneği...

Anısına binlerce selam...

(Vedat GÜNYOL, 6 Mayıs Somut)

SAİT FAİK ABASIYANIK

Nurullah ATAÇ

En son geçen yaz Burgaz adasında görmüştüm. Beğenmemiştim halini: dudaklar büsbütün incelmiş, kupkuru, beniz sapsarı... İçimin burkulduğunu duydum. Ama insan kondurmak istemiyor ki!

Gençti daha. Ellisini bulmamıştı. Ölümü tabii görülecek bir yaş değil. Ama arkasında oldukça dolgun bir eser bıraktı: hikayeler, iki roman, bir şiir kitabı. Bunların hepsinin de olgun eserler olduğunu söylemiyorum, Sait Faik Abasıyanık deyişimi, o canlı, kaynaktan fışkırır gibi deyişini, ancak son yıllarda bulmuştu. Günden güne bir ilerleme, bir arılanma seziliyordu. Sait Faik Abasıyanık, kendisinden beslenen umutları gerçekleştiriyor büyük bir yazar oluyordu.

Sait Faik Abasıyanık'ın eserinde ilk göze çarpan şey yeniliğidir. Zoraki bir yenilik değil, zamanını anlamış, kavramış, zamanını yaşayan bir adamdı o. Sanatına onun kadar bağlı az yazar tanıdım. Sanatı dışında bir işle uğraştığını görmedim. Üne ermeye bile özenmedi, tanınmak için yazılarından başka hiçbir şeye başvurmadı. Burgaz adasında oturur, balığa çıkar, insanlarla konuşur, hikâyelerinin konularını toplar, hazırlanınca da oturur yazardı. Edebiyatçılarla konuşmayı, uzun uzun tartışmalara girmeyi de pek sevmezdi. Kızdığı olurdu, o zaman da çıkışıverirdi. Söyledikleri haklı mı, haksız mı, pek araştırmazdı orasını, kendisini, sanatını savunurdu.

Günümüz şiirinin başında Orhan Veli olduğu gibi günümüz hikâyesinin başında da Sait Faik Abasıyanık vardı. İkisi de genç yaşta ölüp gittiler. Ama adlarının uzun zaman anılacağından, değerlerinin günden güne daha iyi anlaşılacağından şüphem yok.

(Sanat Dergisi — 13 Mayıs 1983)

BİR YAYIMCININ ANILARI: SAİT FAİK

Salim ŞENGİL

Yeditepe dergisi sahibi ve yönetmeni Hüsamettin Bozok

«Ben nasıl olsa yazı parası ödeyemiyorum, istersen senin için araya gireyim, Sait Seçilmiş Hikayeler Dergisi'ne versin öykülerini,» deyince birden bire önce duraksadım, hemen kendimi toplayarak sevinçle:

«Çok iyi olur.» dedim.

Yanılmıyorsam yıl 1951. İlk kez açılan İstanbul Fuarı'nı üçümüz geziyoruz. Sait arkamızdan yürüyor. Hüsamettin'in bu önerisinden önce, telefon kulübesine benzeyen bir yere girdik. Atılması gereken parayı işaretli yere attım. Bir düğmeye basarak başbaşa resmimizi çektirmiştik Sait Faik'le...

Hüsamettin Bozok'un durup dururken ortaya attığı öneı isine sevincim sürerken, heyecanımı hiç gizlemeden

«Çok iyi olur.»u yineledim.

«Kaç lira vereceksin her öyküsüne?» diye Hüsamettin sordu:

«Yirmibeş lira...»

O sıralar 'Varlık' gibi daha başka dergilerin öykü başına en çok yedibuçuk, on lira verdiklerini biliyordum.

Biz konuşurken biraz açığımızdan yürüyen Sait Faik'e Hüsamettin:

«Salim, yirmi beş lira veriyor her öyküne. İstersen ver Seçilmiş Hikayeler Dergisi'nde çıksın,» dedi.

Sait Faik, gözümün önünden hiç silemeyeceğim, saf bir gülümseme ile yanımıza yaklaştı

«Veririm.» dedi, arkasından da ekledi

«Ama bir şartım var.»

Heyecanla bekledim.

«Öykülerimden şimdiye dek elime bir yüzlük geçmedi. Ben sana dört öykü verince, sen de bana bir yüzlük gönderirsin.»

Sait istese avans da verebilirdim. Yeter ki öykü versin, ama istemedi. O, özenle 'yüzlük' sözcüğünün üstüne basıyordu. Dört öykü parası biriktikten sonra ille de bir 'yüzlük' gönderilmesini istiyordu.

Sait Faik'le öykü işini aramızda tatlıya bağladıktan sonra Fuarı gezmeyi sürdürdük. Bir yere gelip durduk. Tezgahın birkaç adım gerisinde, pano üzerinde değişik kuş resimleri var. Hayvanların kuyruğunda, başında, karnında yuvarlak beyaz noktalara nişan alıp tüfeği patlatıyorsun. Vurursan mğnezyum çakıyor, ortaaydınlanırken fotoğrafın çekiliyor.

Rasgele bir tüfeği aldım, Sait Faik de yanıbaşımda... Gez, arpacık nişan aldım, tetiği çektim. Mağnezyum patlayıvermez mi? Vurmuşum!... Aslında biraz nişancıyımdır. Küçükken Fethiye'ye iki saat uzaklıktaki Kaya bucağına yazlığına göçerdik. Birkaç gün geçince deniz burnumda tütmeye başlar, sıkılırdım. Annem yalvarmalarıma dayanamaz, babamın atının terkisinde günübirliğine kente inmeye izin verirdi. Giderken ya da dönerken, yarı yolda tepede, babam tabancasını çıkarır, bana verir gösterdiği yere ateş ettirirdi. Zamanla attığımı vurur oldum.

Sait'in yanında şimdi vuruşuma biraz da çalım katarak bu kez Hüsamettin'i yanıma aldım. Gez-arpacık, hedef kuşun kuyruğu, derken tetiği çektim. Mağnezyum gene patladı. Arkasından orasını yönetenlerden biri karşıma dikildi, tüfeği tuttu:

«Hadi beyim biraz dolaşın, sonra gelip fotoğraflarınızı alın.» dedi. Gözucuyla, adama çaktırmadan tüfeğin numarasını almayı unutmadım. Yarın akşam yeni parlayan öykücü Nezihe Meriç'i Fuara getirecektim, işime yarar. Bu gibi atış yapılan

yerlerde tüfeklerin gez-arpacıklarını bozarlar. Yalnız birinin ayarına dokunmazlar. Yalnız birinin ayarına dokunmazlar, arasıra birileri çıkıp vursun diye... Yoksa kimse vurmazsa, işin raconu bozulur, atış yapılmaz. Bana da o gez-arpacığı bozuk olmayan tüfek rastlamış. Numarasını almalıyım ki yarın akşam fiyakamı yapayım. O da numaramı görsün, diye düşündüm.

Sait Faik, annesinden aldığı harçlık, öykülerinin getirdiği telif parası ile geçinmeye çalışırdı. Gene de iki ucunu denk düşüremediği herkesce bilinir. Yazları genellikle Burgaz adasında otururlardı. Sait Faik'in harçlığını annesi önceleri aydan aya veriyormuş. Ama, bakmış oğlunun parası kısa zamanda bitiyor. Düşünmüş taşınmış bir çare bulmuş kendince... Sait'in aylık harçlığını ikiye bölerek onbeş günde bir vermeye başlamış. Sait, bu ölçülere, hesaplara sığacak bir kişi değil ki! Beş gün paralıysa, on gün parasız... Annesi bu kez Sait'in aylığını dörde bölmüş, haftadan haftaya vermeğe başlamış. Ne yaptıysa Sait'in parasızlığının önüne geçememiş annesi. Sürekli parasızlık Sait Faik'in kaderi değil, yaşamının biçimiydi. Bir buluşmmızda bana bu para öyküsünü anlatmıştı.

'İstanbul Fuarı' gecesinden önce, Ankara'dan İstanbul'a geldikçe, Sait'le buluştuğumuz geceler olmuştur.

O, en çok Beyoğlu Balık Pazarı'nın biraz aşağısında «Lâmba'ya gelirdi. Sait ucuz, güzel Rum meyhanelerini iyi bilirdi. Böyle bir da işe gidilecek meyhaneyi o seçer, karar verirdi. Cepteki paralar hesap edilir, oraya gidilir. Balık Pazarı'nda bir de 'Lefter'in meyhanesi uğrak yerdi. Orada laterna vardı. Gezginci çingene çalgıcıları kimi de Sulukule göbek atıp oynayan kadınları, esmer güzeli kızları düşerdi oraya. Kafayı bulanlar için eğlencenin tuzu biberi olurdu.

İstanbul Fuarı'nı gezmemizden iki gün sonra Sait'le buluştuk. Eski yazı, elle yazılmış 'Yandan Çarklı' adlı öyküsünü getirdi. Dört beş gün içinde bir tane daha Ankara'ya göndereceğini söyledi. Ne olur ne olmaz, belki parasızdır sordum:

«İstersen bana vereceğin iki öykünün parasını ödeyeyim?»

Kesin bir davranışla

«Sen bilirsin...» dedim.

'Yüzlük' sözcüğü üstünde önemle duruyordu Sait...

İki gün sonra Ankara'ya döndüm. Görevle İzmir Fuarı'na gönderiliyordum. Munis Faik Ozansoy, Ticaret Bakanlığı Dış Ticaret Dairesi Başkanıydı. Fuara gidecek beş kişilik kurulda benim de bulunmamı uygun görmüş. Kurul Başkanı, Tercüme ve kimi dergilerde Fransızca'dan başarılı çeviriler yayımlayan Fuat Pekin'di. İzmir'e gitmezden önce Sait Faik'ten, 'İnsan Gibi Birşey; Huy» adlı ikinci öykü geldi.

İzmir'e vardığımızdan bir hafta on gün sonra, derginin adresi P.K. 2045, Bakanlıklar Ankara adresine gelen mektupları göndermişler. Bir de telgraf vardı gelenler arasında. İlk önce imzasına baktım, Sait'tendi... «Beklemeye takatim yok acele elliyi postala.» gibisinden birşey yazmış. Ne yapsam? Sait nerede ki! Adresini bilmem, yöresini bilmem!. Hüsamettin Bozok geldi aklıma. Ona bir telgraf çektim: «Gelince ödemek üzere Sait'e elli lira vermeni rica.»

Ne olmuştu acaba? Merak ediyordum. Aslında telgraf çok açıktı.

İzmir Fuarında görevimiz otuzbeş kırk gün sürdü. Oradan İstanbul'a geçtim. İlk önce Hüsamettin'i buldum. Sait'e elli lirayı ödemiş, ona borcumu verdim. O akşam mı, ertesi akşam mı ne, Sait'le buluştuk:

«Ne oldu yahu? Hani dört öykü gönderecektin!» dedim, «arkası kesiliverdi.»

«Olmuyor be abi, sıkışıyor insan!... Sen uzaktasın, beklemeye gücüm yok. Vapurdan indinmi yürü Sirkeci'ye varırsın hemen. Oradan Ankara caddesine... Var-

lık oracıkta. Veriyorsun Yaşar Nabi'ye öyküyü, alıyorsun papelleri. Hepsi bu kadar.»

Bir rasladığında sormuş Yaşar Nabi: 'Ne oluyor, öykülerin hep Seçilmiş Hikayeler'de çıkıyor?' diye... O da 'Yirmi beş veriyor' deyince, 'Peki, al benden de o kadar,' deyivermiş.

«Bundan sonra her öyküne otuz lira...» dedim, «Madem ki beklemen olanaksız. Varlık'tan sonra beş on adım daha yürüdün mü orası işte. Basın ajansı var, öykünü oraya bırakır, otuz kâğıdını alırsın. Oldu mu?»

«Oldu...»

Basın ajansına Sait, 'Haritada bir nokta' adlı öyküsünü bırakmış, arkadaşım otuz lirayı ödemiş. O sıralar Seçilmiş Hikaayeler'i İstanbul'da bastırıyordum. Sık sık geliyor, az kaldığından Sait'i bir türlü göremiyordum. Öykülerinin arkası yine kesilmişti. Yaşar Nabi benim verdiğim telif ücretini vermeye başlamış. Uzun bir süre öyküsü gelmedi.

1954 yılında, Maya galerisinde Seçilmiş Hikayeler Dergisi ve Yayınları'nın sergisi açılacaktı. Şimdi, burada Adalet Cimcoz'u saygıyla anmak isterim. Bu sergının gerçekleşmesi için çok ilgi gösterdi, yardımda bulundu. Serginin açılışında çeşitli içkilerin yapısıra, iki kişi için portakal suyu da bulunacaktı. Bunlardan biri İstanbul Valisi Prof. Dr Fahrettin Kerim Gökay, —sergiyi açması için Recep Bilginer rica etmişti.— öbürü de Sait Faik'ti. Artık içki içmesi kesin olarak yasaktı.

Sergi açılmazdan birkaç saat önce, Sait Faik, Leyla (Erbil), Attila İlhan, Solmaz — Attila İlhan'ın amca kızı — İstiklal caddesindeki Baylan Pasta salonunda oturduk. On onbeş gün sonra Sait'in öleceğini kim düşünebilirdi! Hayal bile edilemezdi. Ne yazık ki böyle oldu. En verimli, en olgun çağında, genç denebilecek bir yaşta onu yitirdik. Leyla Erbil, Attila İlhan, Baylan'da oturduğumuz günü çok iyi anımsayacaklar. Sait'in durgun, tedirgin, suskun bir görünümü vardı. Havayı yumuşatmak üzere, Attila İlhan'ın Sait için bana önerdiğini ona açtım:

«Bundan böyle hiçbir yerde, yayımlanmamak, koşuluyla, her öyküne elli, her öykü kitabına beşyüz lira...» dedim.

Sait birden dalgınlıktan kurtulur gibi oldu, düşündü.

Attila konuşmaya katıldı

«Benim de şiir, roman tüm kitaplarımı Salim basıyor. Böyle bir anlaşmamız var.» dedi.

Sait:

«Alırım...» dedim.

«Nerede yayımlayacaksın?»

«Üçünü birden dergiye koyarım. Ya da bir ikisini yayınlanmamış öykülerin bulunsun diye kitabının basımına bırakırım. Orası benim bileceğim iş, seni ilgilendirmez değil mi? Sen parasını alırsın.»

«Peki, adı sanı edebiyat tayfasınca bilinmez magazin dergilerinde röportajlar yayınlarım. Aslında onlar bal gibi öyküdür. Ama öykü diye verirsem almazlar. Oralarda çıkmaz. İllede röportaj olsun isterler... Ne yapacaksın, ekmek parası!..»

«Onlara karışmam. Bu röportajların arasından öykü kitabına seçtiklerin olursa ona da karışmam. Yalnız edebiyat, sanat dergilerinde öykü yayımlamak yok.»

Şimdi anımsayamadığım Sait'in daha birkaç sorusunun karşılığını verdikten sonra:

«Tamam...» dedi.

Yazılı bir anlaşmayı ne o önerdi, ne de ben istedim. Sait, verdiği sözü tutardı.

Yazın alanında bu tutumuyla sevilirdi. Orada çıkardım yüz lira avans verdim. Maya Galerisi'ndeki sergi hazırlıklarını, akademi öğrencisi olan Güngör Kabakçıoğlu yürütüyordu. Hazırlıkları görmek üzere önceden kalktım. Onlar Baylan'da kaldılar, sonra geleceklerdi.

On gün sonra o acı haber radyodan, gazetelerden yayıldı, Sait Faik ölmüştü. Birkaç gün geçince Attila İlhan'ın yazdığı mektupta:

«O günkü konuşmalara, 'Sait Faik'in vasiyeti' denebilir.» diyordu. Şimdiye dek bu konu Attila ile aramızda kaldı. İlk kez açıklıyorum.

«Gideyim, annesiyle konuşayım. O gün söylediklerini anlatayım...» diye yazıyordu Attila İlhan.

Sait'in annesine gitmemesinin —şimdi açıklamaktan sıkıldığım— bir iki nedenini Attila'ya yazdıktan sonra:

«Boş ver,» diye bitirdim mektubumu, «onun ölümünün acısı bize yeter.»

(Somut Dergisi — 13 Mayıs 1983)

SAİT FAİK ÖYKÜSÜNÜN BELİRGİN ÖZELLİKLERİ

Şükran KURDAKUL

Sait Faik'in sanatında ilk aşama olarak sayabileceğimiz Semaver, Sarnıç, Şahmerdan kitaplarını oluşturan öyküler 1934—39 yıllarının ürünleridir. İlk kitaba aldığı öykülerin çoğunluğu Varlık dergisinde çıkmıştır. Aralarında İpekçi Mendil (15 nisan 1934), Bohça (15 ocak 1934), Semaver (1 nisan 1935), Düğün Gecesi (1 ekim 1934) gibi daha başlangıç evresinde, sanatçı kişiliğini ortaya koyan yapıtlar vardır.

Semaver'i oluşturan öykülere etkililik kazandıran, özünde çağdaş insana özgü bakış açısı, bilgi genişliği, birey ve toplum anlayışı ve bu öze ilişkin değerleri sanat öğeleriyle özümleme gücüdür. Öykücülüğünün daha ilk aşamalarında Sait Faik'i kendinden öncekilerden ayıran bu özellikleri şöyle somutlayabiliriz:

1 — Toplumdan soyutlanmayan insanın doğadan da soyutlanmaması, 2 — Geleneksel olay öyküsünün genellikle zorunlu bıraktığı tehlikelerden uzak kalarak, kişilerle olay arasında doğal, yerinde ve kuşku uyandırmayan birliktelikler yaratması, 3 — Toplumun değişik tabakalarındaki insanların (kasaba eşrafının, küçük burjuvaların, balıkçıların) yanısıra kendiliğinden sınıf olma düzeyindeki emekçilerin birey olarak, yaşamın gerçekliği içinde verilmesi.

1 — Sait Faik'in öykülerinde kişiler, hangi sınıf ve tabakanın kişileri olursa olsunlar toplumdan ve doğadan soyutlanmamışlardır. Öyküye temel olan konuyu sorunsal düzeye götürmekten (indirgemekten) kesinlikle kaçınır Sait Faik. Asıl sorunu konuyla ilişkisi olan insanı yaşatacak öğeleri bulup çıkarmaktır. Belki, öyküsünün oluşum aşamasında konudan çok kişilerle ilgilenmekte, onların kişiliklerini aydınlığa çıkaran öğelerden etkilenmektedir. Kimi toplumsal olguların yörüngesinde ortaya konur bu öğeler. Kimi bireysel duyarlıklardan, çoğun da yaşamın olağan durumlarından kaynaklanır. Böylece kişiler edimleri, ahlakları, gizleri, sevecenlikleri, yapmak istedikleri, yapamadıkları, güçleri güçsüzlükleriyle toplumsal olguya bağlı nedenlerden ötürü durumlarının insanı olarak görünürler. Yazar olguyu, belli uyarı sözcükleriyle düşündürmeyi bize bırakırken, kişilerinin şiirini tüm olanaklarıyla vermeye çalışır.

«Ali semaveri içinde ne ıztırap, ne grev ne de kaza olan bir fabrikaya benzetirdi?»

«Kıymettar elleri, salep fincanlarını kucaklayan burunları nezleli kafaları grevli, ıztıraplı, pirinç bir semaver gibi tüten, sarışın ameleler.»

Semaver öyküsünde okuduğumuz bu çok kısa bölümlerde «kıymettar eller, fabrika, patron kafaları grevli, kaza, ıztırap» sözcükleri yarattığı çağrışımlarla, toplumsal olguları düşünmemizde etken olurlar. Öte yandan toplumun dışa vuran özelliklerini ortam çizimlerinde yansıtmaya özen gösterir Sait Faik. Bu nedenle kent, kasaba, köy, deniz kıyısı «motif» olmaktan çıkar, toplumsal olguyu düşüncemizde geliştirmemize yardım eden öğelerden biri durumuna gelir.

Kişilerin iç dünyalarıysa Sait Faik öyküsünde rastlantıyla yansıtıyor gibidir. Sanatçı kimi üç beş sözcük kimi bir iki satırla kişiliğin şiirini koyar ortaya. Usumuzda genişleyerek yeni boyutlar kazanan bu yansımalar yer yer kapitalizmin değiştirdiği ve değiştiremediği insana özgü simgeler taşımaktadır. Yer yer insanlarının yazgılarına sinmiş durumların dramatik öğeleriyle donanmıştır.

«Hiçbir şey söylemeden yüzüme baktı. Şimdi bana öyle geliyor ki, sanki yüzüme bir gün bir gece baktı.» (Bir Define Arayıcısı, Semaver)

«Yirmi beş otuz yaşlarında gözüküyordu. Yalnız gözlerinde büyük, korkak, acele bir şeyler vardı?» (Bir Takım İnsanlar, Şahmerdan)

«— Kız - Ne var küçük bey? Hiç. — Küçük bey, — Ne var kız? — Hiç.» «Bohça, Semaver»

2 — Geleneksel öyküde olay insana egemen olur çoğunlukla. Sait Faik öyküsünde insanın araç durumuna geldiğini söyleyemeyiz. Her kişinin kendine özgülüğü, ya doğasal güzellikler özümsenerek, ya toplumsal çirkinlikler içinden arındırılarak verilmiştir. Kişilerinin etkilerini olayla aralarındaki olağanüstü, abartılmış, kuşku uyandırıcı ilişkilerle sağlamaya çalışmadığı için, onların kendileri gibi olmalarına özen gösterir Sait Faik. Bu nedenle olay, ikincil olay örgüsü düzeni bulunmaz onun öykülerinde. Birinci kişi kimi kez birinci kişi olarak bir durumu yavar, çağrışımları, anıları, iyi kötü yanlarıyla ortaya çıkar. Ender olarak olay, kendi yaşamını sürdüren bir kişinin karşısına çıkmış gibi doğallık içinde görünür, kişinin yaşantısı daha çok içsel durumlarla birlikte gelişir. Bu nedenle ikinci kişiler de genellikle önemli sayıda değildirler.

Bu durum Semaver çıktığında edebiyatımızın bilirkişilerinden biri olan Sabahattin Eyüboğlu'nu bile şaşırtmıştır. Diyor ki Eyüboğlu,

«Benim ilk aldığım intiba hikayelerdeki tenhalıktır. Gerek şahıs azlığı, gerekse hadise azlığı, ve gerek teferruat azlığı. Bu tenhalık intibaını veren şey tiplerin, hadiselerin ve teferruatın çok silik olmasıdır. «Kültür Haftası, sayı 14, 15 nisan 1936) Oysa kişilerin, olayların, ayrıntıların dengede tutulması Sait Faik öyküsünün başlıca ve «roman özeti» anlayışından kurtulma özellikleri sayılmalıdır.

3 — Sait Faik'in ilk öykülerini yayımladığı evrede özellikle büyük kentlerde nicel olarak işçi sınıfında artış görünür. Artık «kenar mahalle» Hüseyin Rahmi'nin, F. Celalettin'in, ya da Selahattin Enis'in romanlarında, öykülerinde rasladığımız ortam olmaktan çıkmış, giderek işçi mahallesi görünümü kazanmıştır. Ancak, henüz emek-sermaye çelişkisinin yaratacağı değişimler, yaşanmamaktadır. Emeğin gücü nitel güce dönüşmemiştir. Dönemin iktidar partisi CHP'nin genel sekreteri Recep Peker'in, endüstrileşmedeki hızlanmanın getireceği sorunları 9 mayıs 1935 Kurultayı'nda tartışırken ileri sürdüğü görüşleri şöyle özetleyebiliriz: Ulusal endüstrinin ilerlemesi ülkede geniş bir işçi sınıfının «türemesine» yol açmıştır. Bu yeni sınıfın «sınıf devleti kurmaya» yönelik akımlarla «zehirlenmesine» fırsat verilmeyecektir. Bu nedenle, parti programı işçi sınıfının patronlarla ilişkisini «ahenk, anlaşma, uyuşma haline» getirmektedir. Yine bu nedenle «Programda Türkiye'de grev ve lokavt sınıf çarpışması yasak edilecektir.» (Ülkü dergisi, sayı 28, haziran 1935)

Böyle bir ortamda Sait Faik'in ilk üç öykü kitabında yer yer kendiliğinden sınıf olma düzeyinde kalmış emekçiler, yaşamın gerçekliği içinde çıkar karşımıza, Sait Faik işçi sınıfının bireylerini getirirken de daha önce belirttiğimiz konum özelliklerinden saptırmaz öyküsünü. Amacı emek-sermaye çelişkisini yansıtmak değil, sermayenin değiştirdiği insana ilişkin durumları vermektir. Semaver, İpekli Mendil, Şahmerdan, Çöpçü Ahmet, Bir Takım İnsanlar, Beyaz Pantolon v.b. öykülerinde kişilerin konumları duyarlıkları düşünüş biçimleri yaşadıkları durumlar karşısındaki davranışlarında görebiliriz bunu.

Sait Faik'in 1940-52 yılları arasında çıkan lüzumsuz Adam, Havada Bulut, Mahalle Kahvesi, Havuz Başı, Son Kuşlar adlı yapıtlarını oluşturan öyküler temelde öncekilerle aynı özellikleri taşırlar. Belirgin değişiklik, bu döneminde sanatçının içtenlikle kendini de ortaya koymasıdır. Birçok öyküsünde kendine ilişkin sorunları, bunalımları, duyarlıkları, açmaza düşmeleri anlatırken toplumsal görünüşün biriktirdiği öfkeyi de gizlemez. Sait Faik. Bu onun toplumsal dengesizliklerin yarattığı sahteliklerin, çirkinliklerin üstüne yürüyüş biçimidir; başkaldırısıdır.

II. Dünya Savaşının yarattığı bunalımların oluşturduğu, sınıf değiştirme isterisine tutulmuş azgın bir orta tabaka ile kendine güveni artan burjuvazinin çirkinleştirdiği toplum sanatçının gözünde görülüp geçilen bir tablo olmaktan çıkmıştır artık. Umut ve tepki... Kuşağının öteki kimi sanatçıları gibi onun da yazgısı olarak görünmektedir. Nedir ki bu iki kaynağı öykü kişilerine uyarlamaya çalışarak yapaylığa düşemez.. Daha 1936 tarihlerini taşıyan Bir Kıyının Dört Hikayesi (ilkin Varlık dergisi 15 şubat 1936)nde «Adanın muhtekir ve obur esnafı» olarak nitelediği alış-veriş erbabı üzerinde simgelenen kızgınlık özellikler 1940'dan sonraki yapıtlarının kimi ince yergi, kimi küfür, kimi açık eleştiri olarak görünür. Kapitalistleşmenin alabildiğine hızlandığı sürecin insanı, kafasındaki insan kavramıyla çeliştikçe huysuzlanır; ancak güçlerin silinip yok olacağı bir dünya özlemine tutunmaya çalışarak rahat eder.

«Nasıl bir dünya mı? Haksızlıkların olmadığı bir dünya. İnsanların hepsinin mes'ut olduğu, hiç olmazsa iş bulduğu, doyduğu bir dünya... Hırsızlıkların, başkalarının hakkına tecavüz etmelerin bol bol bulunmadığı... Pardon efendim... Bol bol bulunmadığı ne demek? Hiç bulunmadığı bir dünya..

Sevilmeye layık küçücük-kızların orospu olmadığı geceleri hacıağaların minicik kızları caddelerden yirmi beş lira pazarlıkla otellere götüremediği, her genç kızın namuslu bir delikanlı ile konuşabildiği, para için namus, ar, haya, hayat gece gündüz satılmadığı bir dünya... Muhabbet tellallarının günde otuz lira kazanmadığı bir dünya... Sokaklarda sefillerin bulunmadığı bir dünya. Kafanın, kolun çalışabildiği zaman insanın muhakkak doyabildiği, eğlenebildiği bir dünya... İçinde iyi şeyler söylemeye, doğru şeyler söylemeye selahiyetler kıvranan adamın, korkmadan ve yanlış tefsil edilmeden bu bir-şeyleri söyleyebildiği bir dünya...

Ay Işığı (Havada Bulut) öyküsündeki bu özlem bir yanı ile düzen eleştirisidir. Bunu, Çarşıya İnemem, On Milyonerle On Metresi, İnsan Gibi Birşey Huy, Söylendim Durdum v.b. öykülerinde de değişik söyleyişlerle görebiliriz.

Öte yandan bozuk düzenin, yaşamını ve ahlakını çarpıtıp bozduğu tabandaki insanlar Sait Faik öyküsünde haklılık haksızlık, iyilik kötülük kavramlarına bağlı bir atmosfer içinde verilmişlerdir. Kuşkusuz açık bir değer ölçüsü olarak belirmez bu durum. Sanatçı, tabana en yakın kesimdeki insanların yaşamlarını etkileyen olumsuzlukları işlerken, yer yer kendine özgü vurgulara başvurur. Toplumsal olguya dikkati çekmek ister. Bu tür öykülerinde kişileri yaşamlarının önemli kesitlerini anlatarak somutlamaya çalışırken, geleneksel öykü örgüsüne yaklaşır. Olayı da etkisizleştirmez, aksine belirginleştirir; kişinin yaşamına bağlar.

Düzenin ahlakını yiyip bitirdiği insanlara da yer yer öfkelenmesine karşılık, çarpıtıp bozamadığı kişilere derin, şairce sevgisi, hayranlığı vardır Sait Faik'in, Baba-Oğul, Karanfiller Domates Suyu, Halaç, Gün Ola Harman Ola öykülerinde görebiliriz bunu. Bu iyi kalmış insanlarla yaşam gücü buluyor gibi sevinçli ve iyimserdir. Özellikle Gün Ola Harman Ola öyküsünde bu sevgi ve iyimserlik coşkuya dönüşür.

«Şu saatte dünya yüzünde yaşayan kiminle tanışmak istersin deseler, bir parçacık bile düşünmem. Dünya bir yana, Mercan Usta bir yana.

Mercan Ustanın evini çocuklarını kaşık düşmanını, perdelerini, sedirlerini, ismini bilmediğim, meraktan çatladığım isimleri şiir dolu aletlerini... Mercan Usta bir yana, dünya bir yana.

Mercan Ustanın evini çocuklarını, kaşık düşmanını, perdelerini, sedirlerini, ismini bilmediğim, meraktan çatladığım isimleri şiir dolu aletlerini... Mercan Usta

İki kadehçik rakı Mercan Usta ile, Mercan Usta ile bir iskemlesinde, bir ceviz ağacı altında bir öğle sohbeti... Mercan Usta ile herhalde şu saatte kapamış olduğu dükkanında balıklar, canavarlar, çarkıfelekler, beyazlır ve siyahlar, ceviz tahtaların envaı hakkında bir konuşma.

Mercan Ustanın ellerine hayran hayran baksam. Testerelerini makaplarını, hele ellerini, hele ellerini...

Sait Faik öyküsünün önemli bir özelliği de kendisine ilişkin duyguların, değişmelerin, ağaçlarla, kuşlarla, denizle yaşama özleminin ağır basmasıdır. Savaşın iki yönlü etkisinin söz konusu olduğu bu evrede okumuş orta tabaka karanlığı, karaborsayı, sefaleti, örmüş en önemlisi yıllarca tek parti yönetiminin koşullarında yaşamak zorunda kalmıştı. Kişinin iç dünyasında ağırlığını duyuran bu etkiler aynı zamanda insansallığı köreltme tehlikesi taşıyordu. Sait Faik, bu sorunlar karmaşasında özellikle haklılık, haksızlık kavramlarına bağlı olan doğrularından sapmayarak, açmazda kilitlenmemeye çalışarak, insalsallığı köreltme tehlikesi taşıyan herkesin uzağında kalmaya baktı. Ayakta durma gücünü yitireceğini anladığı zaman uzaklaşması, doğaya sığınması bu nedenle kaçmak değil, güç kazanmak biçiminde yorumlanabilir. Uzaklaştığı zamanların öykülerinde çiçek, ağaç, böcek, kuş, balık, deniz genellikle yalnızlık giderme araçları olarak görünmez çünkü. Ya evrenselin güzelliğiyle donanarak sömürü düzenindeki pisliklerin üstüne yürümekte kullanır onları. Ya da simgesel değerler kazandırarak, Adnan Binyazar'ın yerinde çözümlemelerle belirttiği gibi, «ezenle ezilen arasındaki çelişkiyi güç dengesizliğini ortaya« koyarken yararlanır.

Bu tür öykülerinde kullanıdığı öğelerse soyut tamamlamalarla doğayı bireyin bunalımlarıyla kirlenmiş bir arynaya çevirmez. Aksine, güzelliğin düşünmesi izlenimini veren somut, dünyasal öğelerdir.

«Halbuki sonbahar kocayemişleri, beyaz esmer bulutları, yakmıyan güneşi, durgun maviliği, bol yeşili ile kuşlarla beraber olunca insana, sulh, şiir, şar, edebiyat, resim, musiki, mes'ut insanlarla dolu anlaşmış, sevişmiş, açsız, hırsız bir dünya düşündürüyor.»

Hastalığının ilerlediği evrede ender olarak da, birkaç öyküsünde artık yaşamının süreceğinden umudu kesen kişinin, kendisini kurcalamaya başladığı, «neden böyle oldum» acısına düştüğü, tadamadığı mutlulukların ağırlığı altında kaldığı söylenebilir.

Şukran KURDAKUL

(Somut Dergisi — 13 Mayıs 1983

ÖLÜMÜNÜN 50. YILINDA AHMET HAŞİM

Hasta bir anne ve bundan üzüntü duyan bir babanın yanında geçen çocukluk... Küçük yaşta annesini yitiriş... Bağdat'tan yabancı bir çevreye, İstanbul'a geliş... Türkçesinin yetersizliği yüzünden yaşıtlarıyla ilişki kuramama ve dışlanma... Galatasaray'da yalnızlığın duyumsandığı öğrencilik yılları... İçine, kendi dünyasına kapanık, hırçın, uyumsuz bir kişilik...

1884'te Bağdat'ta doğup 4 haziran 1933'te İstanbul'da ölen **Ahmet Haşim**'dir bu. Bir anlamda şiiri, iç dünyasının ve ruhsal yapısının dışa yansıması olan **Ahmet Haşim**.

Galatasaray yıllarında edebiyata ilgi duyan **Ahmet Haşim**'in şiiri, arayış, kendini bulma ve olgunluk dönemi adları verilebilecek, birbirini bütünleyen üç aşamada gelişir. Kitaplarına almadığı ilk şiirlerinden aşk peşinde koşup hayali aşklar kuran, gerçeklerden kaçan, zaman zaman coşkunluğunu dile getirmek isteyen bir gençtir. Aşkı, kurduğu düşlerde yaşar. Günlük yaşamasında hayata karışmak isteğiyle yanıp tutuşan delikanlı, nasıl bir türlü çevresine uyamaz, gittikçe kendi dünyasına kapanırsa, şiirnde de hayali olana sığınır. Hayali sevgililer için şiirler yazar. Ama hayal parçalanınca duyduğu üzüntü büyüktür. Ruhundaki çelişkileri, ürkekliği yenmek için şiirlerinde meydan okur hayallere. Oysa bu yetmez. Gerçek hayatla başa çıkamayınca içine döner, şiirlerin de gönlünce bir dünya kurmaya girişir. Daha sonra bıkmadan anlatacağı yapma bir âlemi, dış dünyanın iç dünyasındaki izlenimi ağır, ağdalı bir dille yansıtmaya çalışır.

Bu içe, anılara dönüş ve karamsarlık «**Şi'r-i Kamer**»lerle «**Muhtelif Şiirler**»de iyice belirginleşir. Sanki kendisiyle hesaplaşmaktadır **Haşim**. Ama, olumsuz bir hesaplaşmadır bu. Geçmişini yüceltir çünkü, çocukluk yıllarını anar ve yaşar. Bir bakıma şiirsel âlemini kurmaya çocukluk yıllarının izlenimlerini canlandırarak başlamıştır. Doğa önemli bir yer tutar şiirlerinde. Betimlemeler artar. Bir değişiklik söz konusudur yalnız: Doğa, salt bir resim olarak kullanılmaz, iç dünyanın görünümü olarak resmedilir. Acılar, üzüntüler, umutsuzluklar doğaya yansır.

İşte **Ahmet Haşim** asıl bu bireyselleşmiş yanıyla, ilk etkileri aldığı Serveti Fünun şiirinden ayrılır. Serveti Fünun şiiri başlangıçta pitoresktir, resimsidir. Doğa olduğu gibi verilir ve zihinde bir resmi canlandırmak amaçlanır. Oysa **Haşim** doğayı duygularına göre değiştirir. Doğayı verirken amacı, bir ruh durumunu, bir duyguyu, bireysel olanı canlandırmaktır. Bunu da sözcüklerle yapar. Başka bir deyişle öz ve biçimde uyum sağlanır. Soyut ve insana özgü duyguları nitelemede kullanılan sözcükler, **Haşim**'de doğanın niteleyicisi olurlar.

Bu özellikleriyle «**Şi'r-i Kamer**»ler Haşim'in ikinci dönemi olan «**Göl Saatleri**»ne geçiş niteliği taşırlar. Artık **Haşim** ilk şiirlerindeki acemilikten, dağınıklıktan kurtulmuş, etkilerden sıyrılmaya başlamış, kendine özgü bir şiiri kurmaya girişmiş, şiir dilini geliştirmiştir. Kuşkusuz şiir anlayışını da. Artık hayatın şekillerini hayal havuzunun sularında seyretmektedir. Yeryüzünün taşları ve bitkileri onun için renkli bir yansıdır. Açıklanırsa, yaşanan hayat, hayatın gerçek biçimleri önemli değildir. Önemli olan, hayatın onun hayaline yansıyan biçimidir, onun hayalindeki renkleridir. Daha doğrusu, dış dünyanın, onun iç dünyasında uyandırdığı çağrışımlar, izlenimlerdir önemli olan. «**Serbest Müstezad**»larda kendi bireysel gerçeğini genelleştirdiği görülür. «**Melâli anlamayan nesle âşina değiliz**» (O Belde) derken ben'in yerini biz alır. Ama alışılmış anlamıyla bir topluluk adına konuşmaz **Haşim**. Sanki genelde insanın belli bir durumunu, bir yanını yakalamak ister gibidir.

Bu döneminde empresyonisttir **Haşim**. **Regnier**, **Verlaine** ve **Mallarme**'nin şiirleryle beslenir. Çok beğendiği bu üç sembolist şair, bir bakıma ona yol gösterirler. Yine de sanılanın tersine **Haşim**, sembolist bir şair sayılmaz. Sembolizmden etkile-

nir o kadar Savunduğu şiir anlayışıyla sembolizme yaklaşır. Şiiri, tıpkı **Mallarme** gibi kapalılığa götürmeye, zekanın, bir anlamda sözcüklerin matematiğinin ürünü kılmaya çalışır. Ama ulaştığı nokta empresyonizme daha yakındır. Bunu da yadırgamalıdır. Çünkü onun şiiri başından beri renk ve ışığı vurgundur. «**Piyale**»de bu şiir serüveni doruğuna ulaşır.

İlk şiiri «**Hayal-i Aşkım**»dan (1901) son şiirlerine kadar kendi deniziyle çevrili bir adadır **Ahmet Haşim.** Ulaşılması güç, alışılmamış renkleriyle gizemli, hüznün, yalnızlığın yaşandığı bir ada... Dilinin eskiliği, yalın bir dil kullandığı son birkaç şiiri dışında, şiirinden değişik tadlar alınmasını engellemektedir belki. Ama bu olgu, **Ahmet Haşim**'in has bir şair olduğu gerçeğini değiştirmez.

AHMET HAŞİM YARIN TV'DE ANILIYOR

— Bugün **Ahmet Haşim**'in ölümünün 50. yılı TV'de bir programla anılacak. İstanbul TV'sinin en kaliteli sanat programı yapımcılarından **Emel Uygur**'un hazırladığı ve yarın saat 20.00'de yayına girecek olan «**Ahmet Haşim'i Anma Programı**»nda, **Nedret Güvenç**'in ve **Güneş Uğurlu**'nun sesinden ünlü ozanımızın belli başlı şiirlerini dinleyeceğiz. Programda ayrıca, konuk olarak **Elif Naci** yer alıyor. Sanayi-i Nefis Okulu'nda **Ahmet Haşim**'in öğrencisi olan **Elif Naci**, hocasıyla ilgili anılarının arasında şu ilginç cümleye de yer veriyor: «**Bizler, sembolizmi Ahmet Haşim'den öğrendik.**»

Atilla ÖZKIRIMLI, 4 Haziran Cumhuriyet

PEYAMİ SAFA

Peyami Safa'dan solcular hiç bahsetmezler. Büyük romancı, büyük fikir adamı, büyük fıkra muharriri Peyami Safa'dan solcular nefret ederler. Çünkü Peyami Safa büyük bir antikomünisttir, Türkiye'deki komünist faaliyetlerin karşısına, yenilmez kalemiyle dikilmiş ve daima Bolşevik mankenlerini yerle bir etmiştir. O devirlerde komünistler tarihi maddeci olduklarını unutmamışlardı, işi felsefi bakımdan ele alıyorlardı. Felsefe deyince de üstadın karşısına kim çıkabilir? Hepsini perişan edip bırakmıştı. Başta Nazım Hikmet olmak üzere, onun tezgahından geçmeyen komünist pek yoktur sanırım. Bolşevik Dudu'su dediği «Sabiha Zekeriya Sertel», önüne katıp kovaladığı ve hakkındaki mahkeme kararlarını neşrettiği «Aziz Nesin,» Zekeriye Sertel ve taa 1935'lerde yurt dışına kaçacak kadar vatan haini olduğunu keşfettiği ve bunu yazdığı bir şiirde «Sen artık buralarda dikiş tutturamazsın/Sahte komintern taktikalı dolmalarını yutturamazsın» diye haber verdiği Nazım Hikmet Borjenski.

Evet... Peyami Safa ustamızın hayatının son günleri de tam bir fâcia atmosferi içinde geçmişti. Bir tek oğlunu kaybedişi onun sonu olmuştu. Yedeksubaya gönderdiği oğlunun cenazesi gelmişti. Peyami Safa o kadar milliyetçi vatansever bir insandı ki, bu garip ve şehit yedeksubayın cenazesine ordu tarafından gönderilmiş bulunan bir ihtiram mangasını en büyük teselli sayıyordu.

Peyami Safa'nın bu hafta öldüğünü haber veren bir İstanbul gazetesi baktım onun için «hırçın yazar» tabirini kullanıyor. Bu, hırçınlık tabiidir ki komünistlerle olan mücadelesindeki enerjiklik için söylenmektedir. Herhalde, bu tabiri kullananın yüreği, komünizmin ve anarşinin bu memlekette kanını döktüğü vatan evlatlarından çok, Peyami Safa'nın kalemiyle dövdüğü komünistlere arka çıkmaktadır.

Peyami Safa'ya «Sen herkese komünist diyorsun» sözü çok söylenmiştir. En çok söylenmiştir Amma onun komünist olduğunu söylediği ve buna karşı «Ben sol-

cuyum, sosyalistim, hürriyetçi sosyalistim, komünist değilim» diyenlerin hepsinin de azılı birer komünist oldukları sonradan meydana çıkmıştır. Maskeleri düşmüş, kızıl kelleri görünmüştür. Ne var ki o maskeleri de, maskelerin ardındaki çehreleri de, biliyordu... Eğer, bu kadar hadiseden sonra Peyami Safa'nın haklı fikir kavgasına «Hırçınlık» diyen zihniyetle hareket edilmese ve aksine onun ikazları gereği gibi değerlendirilseydi sanırım Türkiye 12 Eylül öncesi günlere bu kadar kolay gelmezdi.

Bunu çok iyi bildikleri ve kendilerinin işlerini en az yirmi sene geciktirdiği için solcular, komünistler onu sevmezler, sevmek ne kelime, ondan nefret ederler. Nitekim Ruslar da ederlerdi. Tarık Buğra dostumuz Peyami Safa öldüğü zaman Moskova'daydı ve Rusların bu haberi nasıl adeta sevinerek bayram yaparak verdiklerini «**Gagaringrad**» isimli röportajında anlatmaktadır.

Yerli komünistlerin iki ölçüsü vardır. Birbirine zıt iki ölçü. Birisi «Nazım Hikmet» hayranlığı. Diğeri «Peyami Safa» nefreti... Bu ikisini birden yaşayan kişi muhakkak ki, komünizm veremine taa ciğerlerinin en son hücresine kadar yakalanmış demektir.

Yerli komünistlerin iki ölçüsü vardır. Birbirine zıt iki ölçü. Birisi «Nazım Hikmet» hayranlığı. Diğeri «Peyami Safa» nefreti... Bu ikisini birden yaşayan kişi muhakkak ki, komünizm veremine taa ciğerlerinin en son hücresine kadar yakalanmış demektir.

Necip Fazıl'la da son günlerde dargındılar. Ve Necip Fazıl da hapishanede idi. Peyami Safa'nın oğlu Merve'nin vefatı üzerine, zindandan, Peyami Safa'ya aradaki soğukluğu aşan bir eski dostluk kanatlanmasıyla bir baş sağlığı mektubu göndermişti.

Şişli Perihan Sokak'taki evinde, Peyami Safa üstadın bu mektubu getirip elime bırakışını bugünmüş gibi hatırlıyorum.

Ve Necip Fazıl da rahmeti Hakka- intikal etmiş bulunuyor

Nazım Hikmet'i de katarsak, üçü de gerçek âleme intikal etmiş bulunuyor. Nazım Hikmet Moskova'daki maşatlıkta yatıyor. Amma Necip Fazıl Kısakürek Eyüpsultan'da, Peyami Safa üstad ise Edirnekapı Şehitliği'nde...

Bu coğrafi değil, manevi bir farktır Her ikisine Allah'ın rahmeti daha kabirlerinde yetişmiş...

Tesellimiz bu.

Ergün GÖZE, (15 Haziran Tercüman)

YAKIN GEÇMİŞİN BÜYÜK MİSTİĞİ: GÖLPINARLI

Kişinin tüm yaşamı boyunca yüzden fazla kitap yazması, bunların yayınlanmalarından çok kısa bir süre sonra «**bilimsel klasik**» olması, hele içlerinden bazılarının «**dünya üzerinde konuyla ilgili tek kaynak**» kimliğini taşıması sık rastlanan bir olay değildir.

Abdülbaki Gölpınarlı tüm bu «**nadir**» özelliklere sahip oldu. 1900 yılının 12 Ocak günü başlayan yaşamı boyunca hiç bıkmadan, usanmadan çalıştı, aradı, araştırdı, inceledi, buldu ve yazdı. Bu uzun «**bilim mücadelesi**»nin geçtiğimiz yılın 25 Ağustos sabahı noktalanmasından sonra bir yazarımızın dediği gibi. «**Şarkiyat biliminin karanlık labirentlerinde**» onun bıraktığı ışıklar, yeni araştırmaların yollarını aydınlatacaktı.

Edebiyat, tasavvuf ve tarikatler tarihi konularında dünyanın en büyük otoritelerinden biri olmasında **Ömer Ferid Bey**, **İsmail Saib**, **Tikveşli Yusuf** ve **Ahmed**

Naim Efendiler'in verdiği bilgiler ve babası «**Şeyhü'l-Muhâbirin**» **Ahmet Ağâh Efendi**'nin onun beş-altı yaşlarındayken elinden tutarak götürdüğü Mevlevîhâneler'de teneffüs ettiği «**mistik**» havanın büyük etkisi vardır, kuşkusuz. Gene genç yaşlarındayken «**kapılandığı**» bazı tekkeler onun kendi deyimiyle «**ufkunu açmış**» ve «**tarikat**» olgusunun iyi yanlarıyla kötü taraflarını «**yerinde**» görmesini sağlamıştı.

Fuad Köprülü'den sadece «**metodoloji**» öğrendiğini söyleyen **Gölpınarlı** çalışmalarında buna kesinlikle uydu. İlk kitaplarından biri olmasına karşın günümüzde «**en değerli**» çalışması olarak tanınan «**Melâmîlik ve Melâmîler**»in yanı sıra «**Mevlânâ'dan Sonra Mevlevilik**» «**Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi**» gibi kitapları bilimsel metodlara dayalı olmaları ve «**tarafsız**» bir biçimde kaleme alınmaları nedeniyle daha çok uzun bir süre değerlerini koruyacaktır.

Büyük bir içtenlikle bağlı olduğu **Mevlâna**'nın altı ciltlik «**Mesnevi**», yedi ciltlik «**Dîvân-ı Kebîr**» gibi kitaplarının yanı sıra diğer eserlerini de tümüyle Türkçe'ye kazandırmıştı. Ancak, bir «**Mevlevîlik tarihi**» kimliği taşıyan «**Mevlânâ'dan Sonra Mevlevilik**»te tarikat içerisinde sonraki yüzyıllarda meydana gelen iyi ve kötü tüm gelişmeleri de yazdı. Taşıdığı büyük Mevlânâ sevgisi ve gene ondan kaynaklanan «**gerçeği bulma**» çabasıyla tekkelerdeki bazı «**post kavgaları**», «**vakıf anlaşmazlıkları**» ve çeşitli «**makamlar**»da meydana gelen çekişmeler gibi «**unutulmaları istenmiş**» bazı konuları çekinmeden yayınladı.

«**Alaturka**» bir yaşam sürmesine karşın düşüncede tam bir «**çağdaş**» anlayış sahibiydi **Gölpınarlı**. İçerisinde yetiştiği ve bir «**divan**» sahibi olacak derecede çok örnekler verdiği klasik Osmanlı edebiyatını kendisine sonraki yıllardan «**Doğru yazmışım, ancak fazla yüklenmişim**» dedirtecek kadar eleştirdiği ünlü «**Dîvân Edebiyatı Beyanındadır**»ın yanı sıra «**100 Soruda Tasavvuf**» adlı kitabının sonunda «**...Şeriat ve tarikat yobazlığı, her ikisi de birbirinden beter, onulmaz iki yara. Esmâya kaptırır kendini, ruyalara dalar, hayal âlemlerine girer, sanki boşlamıştır, ama aklı mangırda, gönlü dünyaya bağlı...**» derken klasik edebiyatın veya İslam tasavvufunun ana hatlarını en gerçekçi ve çağdaş biçimde gözler önüne seriyordu.

En başta Mevlânâ'dan yaptığı çevirilerde kullandığı akıcı dil, «**Mantık'ut-tayr**», «**Gülşen-i Râz**» ve «**Nehcü' Belâgâ**» gibi **Doğu** edebiyatının başyapıtlarını Türkçe'ye aktarırken alışılmışın dışındaki terceme yollarını çok başarılı olarak kullanması onun bu gibi yapıtların genç nesiller tarafından da sevilerek okunmasını sağlamaktaki ustalığının kanıtıydı. Günümüzde herkes tarafından tanınan ve sevilerek okunan **Yunus Emre**'nin efsanelere gömülü yaşam hikâyesini belgelere dayandırarak çıkartan ve üstüste baskı yapan **Yunus Emre** konulu kitaplarıyla bu alanda da «**öncülük**» eden de Gölpınarlı'ydı.

Onun üstün bir çizim yeteneği olduğunu çok kişi bilmez. Kitaplarında yer alan ve eski örnekleri bilinmeyen bazı minyatürler kendi fırçasından çıkmadır. Tanınmış bir **tezhib** ve minyatür ustasının «**Bu işi sürdürseydi, adı en büyük minyatürcülerle anılırdı**» biçiminde nitelendirdiği **Gölpınarlı**, vasiyetine uyularak ölümünden sonra Mevlânâ Müzesi Kitaplığı'na gönderilen özel kütüphanesindeki bazı «**istinsah**» nüshaların çizimleri de kendisi yapmış, dünyanın birçok kitaplıklarından gelen istek üzerine oralardaki yazma kitapların eksik sayfalarını kalemi ve fırçasıyla tamamlamıştı.

Kendisini ilk kez görenler üzerinde oldukça «**sert**» bir görüntü bırakmasına karşın, öğrenme isteğinde «**ciddi**» olanlardan hiçbirşeyi saklamadığı da kendisini yakından tanıyanlarca çok iyi anımsanır. Konuyla ilgili çevrelerde şaşkınlık uyandıracak bir derecede bildiği Farsça'sıyla yurt dışındaki araştırmacıların gönder-

dikleri metinleri hiç bıkmadan, reddetmeden «günlük» Farsça'ya çevirdiği de yakın dostlarınca bilinir.

«Bugün yapılan araştırmalarda, yayınlanan incelemelerde yapılan yanlışları düzeltmeye kalkışırsam başka hiçbir şeyle uğraşmamam gerekir» diyen Gölpınarlı bir dergide çıkan son yazısında, «...O zamanlar efendilik vardı, saygı vardı» şeklinde geçmiş günlerini anımsıyordu. Yine bir şiirinde günümüz insanını anlamadığını söylerken «Gurbet ender, gurbet içre, olmuşum cânâ garîb / Şimdi âlemde benim ben, bî-emel, yektâ garib... Beste çılgın güfte mecnûn, 'tenni-tennenna' garîb.. biçimde yakınırken, yetiştiği ortam gözönüne alınırsa acaba haksız mıydı? (Murat BARDAKÇI, 5 temmuz Milliyet)

ABDÜLBAKİ GÖLPINARLI'NIN ARDINDAN

Orhan Şaik GÖKYAY

Abdülbaki Gölpınarlı da aramızdan ayrıldı. Kendisiyle birlikte neler götürdüğünü, edebiyatımızın ve tarihimizin geniş bir alanını kimsesiz bıraktığını, yaparken bize neler verdiğine bakarak daha iyi anlayabiliriz.

Ömrü boyunca durmadan, dinlenmeden, mevsim tanımadan, her dalında türlü yemişler veren bir ağaçtı o. Çok yazmak başkadır, çok eser vermek çok daha başkadır. Edebiyatımızın ve tarihimizin bilim alanında, son elli yıl içinde onun kadar kalemi işlek bir başka kalem gösterilemez. Ele aldığı konuların çoğu, gün ışığına onun eserleriyle çıkmıştır denilse yeridir. Bu eserleri tanıyanların hiçbirinin aklına bu yargıda bir abartma kuşkusu gelmeyeceğini çekinmeden söyleyebilirim.

Kitaplarını Konya'da Mevlânâ Müzesi'ne bağışlayan Gölpınarlı, yalnız kitaplarını değil, kendini ve çalışmalarının büyük bir bölümünü de Hazreti Mevlâ-nâ'ya vakfetmiştir. Birkaç yetersiz ve sürekli tekrarlanan rübaisiyle ve hakkında basmakalıp yargılarla tanıdığımız Mevlânâ'yı, biz, asıl onun kalemiyle tanıdık. Mevlânâ'nın **Mesnevi'sini**, açıklamalarıyla birlikte bize veren odur; **Divan-ı Kebir**'inin çevirisini, beş büyük cilt halinde bize o armağan etmiştir. Yalnız büyük bir bilgin değil, güçlü bir şair de olan Gölpınarlı'nın bu çevirisi, bu bakımdan da ayrı bir değer taşır. Kuru şiir çevirilerinin, şairini de nasıl kuruttuğunu bilmeyenimiz yoktur. Mevlânâ'nın, **fîhmâfîh, Mecâlisi- seb'a** gibi eserlerinin çevirilerini de bize onun kalemi vermiştir; Mevlânâ'nın **Mektuplarını** da onun sayesinde okumuşuzdur. **Mevlânâ Celâleddin** (hayatı, felsefesi, eserleri, eserlerinden seçmeler), **Mevlevi Âdab ve Erkânı, Mevlânâ'dan sonra Mevlevilik**, bir kişinin yazı ve inceleme hayatını doldurup taşırmaya yetecek denli büyük çalışmalardır. İki büyük İran şairinin, **Hafız'ın Divanı ile Hayyam'ın Rubaîleri** onun bize kazandırdıkları arasında ayrı bir yer tutar.

Yazı hayatına **Melâmîlik ve Melâmîler** (1931) adlı eseriyle girmiştir. Bu eser, başında rahmetli Fuat Köprülü'nün bulunduğu ve o zamanlar Türkoloji dünyasının merkezi olmak yoluna girmiş olan Türkiyat Enstitüsü'nün yayımladığı birkaç ciddi eser arasında yer almıştır.

Divanının türlü yazmalarını karşılaştırarak Yunus Emre'yi, onun şiirlerini bize tanıtan odur. Bunu **Yunus Emre ve Tasavvuf** izlemiştir.

Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatlar Tarihini, dışardan değil, içinde yaşayarak incelemiş olan Gölpınarlı, bugüne değin pek işlenmemiş olan Fütüvvet Teşkilâtı üzerinde yayımladığı **Fütüvvetnâme-i Sultân'i** ve **Fütüvvetnâme-i Şeyh Seyyid Hu-**

seyn ibni Gaybî, Burgazî Fütüvvetnâmesi gibi metinlerle, bu konunun aydınlanmasına yardım etmiştir.

Hacı Bektaş Veli'nin menâkıbını anlatan **Vilâyetname**, Sımavna Kadısı oğlu **Şeyh Bedreddin Menakıbı** gibi yayımladığı metinler, türlü yönlerden ayrı ayrı önem taşımaktadır.

O, Divan edebiyatımızın sahiplerinden de biri idi. Yeni harflere aktararak yayımladığı Nedim Divanı, Fuzûli Divanı, meraklı gençlere, onun öncülüğü ile bu ünlü şairlerimizi okumak imkanını vermiştir

Bu eserlerinden bir bölüğünün, daha geniş bir okuyucu kitlesinin yararlanmasını sağlayacak yolu da açmış, hepimizin okuyup anlayacağı, zevk alacağı başka basımlarını da ihmal etmemiştir Böylelikle meraklı okuyucu bu konuları ve şairleri kolayca tanıyacaktır

Eskiler, bu soydan bilginler için mütebahhir —deniz gibi derin— sıfatını kullanırlardı. Gerçekten Abdülbaki Gölpınarlı derin bir bilgindi. Bir deniz kadar da çalkantılı bir ömür sürmüştür Bu çalkantıları, onun, hep gerçeği aradığına yormak istiyorum.

Asıl söylemek istediğim bir yönü daha var onun. Bu her biri bütün bir ömrü dolduracak denli büyük, yüklü konuların ve eserlerin hakkından o nasıl gelmiştir? Bunu öğrenmekte hepimiz için yarar vardır.

Farsçası, Türkçesi kadar köklü olan Gölpınarlı'dan, bir sohbetimiz sırasında şu hikayeyi dinlemiştim

Farsça bir metinde bir deyime rastlamıştır Çü arûsi bigüz-eşt sad kâse benânî. Türkçesi: Artık düğün geçti, yüz bardak bir somuna. Bu deyimin ne münasebetle, nerelerde kullanıldığını kestiremediği ve kendince verdiği anlamları bir türlü tutarlı bulmadığı için, o tarihlerde hepimizin hocası olan iki büyük bilginin kapısını çalmıştır. Bunlardan biri Beyazıt Kütüphanesi'nin — şimdi Devlet Kitaplığı — müdürü olan rahmetli İsmail Saib Efendi; öteki de rahmetli Ferit Kam'dır. Bunların ikisi de artık yerlerini, doğuda ve batıda kimsenin dolduramayacağı kimselerdir. İsmail Saib Efendi, deyimi açıklayacağı yerde Gölpmarlı'ya:

— Sen nasıl tevcih ettin?

diye sormuş. Ferit Kam'a gittiğinde o da aynı soruyu tekrarlamış. Her ikisi de Gölpınarlı'dan bu deyim için aldıkları karşılığı yerinde bularak başka bir açıklama yapmamışlardır. Ama Gölpınarlı'nın içi bir türlü rahat değildir. Bu deyim, onun kafasında tam yirmi yıl bir soru çengeli olarak asılı kalmıştır. Bir gün, eline geçen Farsça bir 'deyimler kitabı'nda geniş bir nefes almıştır. Orada bu deyim şöyle açıklanmaktadır

Nikâh ve düğün törenlerinde, konukları, ağırlamak için şerbet sunulmaktadır, nikâh şerbeti. Düğün sahibinin evinde bu nikâh şerbeti için yetecek sayıda bardak yoktur; bundan dolayı konudan - komşudan ve başka yerlerden bardaklar toplamakta, ya da kiralanmaktadır Bunları bu yoldan bulmak da oldukça güçtür; kirlanacaksa para gerekmektedir Ama düğün sona erince artık bardağa gerek kalmamakta, yüz bardak bir somun ekmek değerinde düşmektedir.

İşte bu kavramı karşılamak üzere, zamanında elde edilmesi çok külfete ve paraya bağlı bir değer taşıyan bir nesnenin, bunlar aradan kalkınca artık önemini yitirdiğini anlatmak için 'düğün bitti, yüz bardak bir somuna' deyimi kullanılmaktadır.

Çoğumuz için, üzerinde durmaya değmez görülen, fakat Gölpınarlı'yı yıllar yılı rahatsız eden bir sorunu çözünceye kadar o bunu kafasında taşımıştır. Gölpınarlı'nın verdiği birbirinden değerli büyük ürünlerin hasadında, böylesine bir araştırıcının ciddiliği yatar

Güvercin iki ayda yavru çıkarır, ama filin gebeliği iki yıla yakın sürer. Büyük eserlerin doğması için böylesine uzun, böylesine sancısı çekilen bir gebelik ister. Bilgin olmanın, kalıcı eserler vermenin sırrı da, tılsımı da bundadır. Gölpınarlı bu filler soyundandır **(Milli Kültür, Nisan 83)**

SAMET AĞAOĞLU BUGÜN ANILIYOR

Türk edebiyat ve siyaset hayatının tanınmış simalarından Merhum Samet Ağaoğlu, vefatının birinci yıldönümü münasebetiyle 6 Ağustos Feriköy Mezarlığı'ndaki kabri başında anılacak.

Samet Ağaoğlu'nun kabri başında düzenlenecek törende eşi Neriman Ağaoğlu, ablası Avukat Süreyya Ağaoğlu, oğlu Mustafa Kemal Ağaoğlu ile diğer yıkınları, dostları, eski siyasiler ve edebiyatçı arkadaşları da hazır bulunacaklar.

(6 Ağustos)

İBNİ SİNA DOĞUMUNUN 1003'ÜNCÜ YILINDA TÖRENLERLE ANILACAK

— Dünyaca ünlü Türk filozofu İbni Sina, doğumunun 1003'üncü yılı dolayısıyla 5 Ağustos Cuma günü açılacak Milli Kütüphane'de 17—20 Ağustos günleri düzenlenecek toplatıda anılacak. İbni Sina, ilk defa Atatürk'ün talimatıyla 1937 yılında anılmıştı.

Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in uyarısı üzerine Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca 46 yıl sonra düzenlenen ikinci anma toplantısında, yerli ve yabancı birçok bilim adamı, sunacakları çeşitli tebliğlerle İbni Sina'yı bütün yönleriyle tanıtacaklar.

(Tercüman)

AZRA ERHAT ÖLÜMÜNÜN BİRİNCİ YILINDA ANILDI

Azra Erhat, ölümünün birinci yılında, dün mezarı başında «tüm çocuklarım» dediği dostları, yakınları, sanatçılar ve öğrencileri tarafından anıldı. Yaşamı boyunca doğruyu, güzeli, bilgiyi, eğitimi savunan Azra Erhat, **İliada'yı, Odyssela'yı,** Türkçeye kazandırmış, gezi yazılarını **«Mavi Anadolu»** (1960-1969), **«Mavi Yolculuk»** (1962), denemelerinin bir kısmını **«İşte İnsan - Ecce Homo»** (1969) ve **«Sevgi Yönetimi»** (1978) adlı kitaplarında toplamıştı. **«Mitoloji Sözlüğü»** (1972) büyük küçük herkesin el kitabına dönüşmüştü. **«Mektuplarıyla Halikarnas Balıkçısı»** (1976) kitabıyla çalışma arkadaşı, yakın dostu **Cevat Şakir'i** bize çeşitli boyutlarda tanıtan Azra Erhat, ölümünden önce Cevat Şakir ve **Sabahattin Eyüboğlu'nun** tüm yazılarının derlemesine ve hapishaneden yazdığı mektuplarından oluşacak **«Yeğenime Mektuplar»** kitabı üzerine çalışıyordu. Son anına dek çalıştı: **«Ben bir şey yapmadım. Yalnızca insanı insan yapan öğeleri ortaya koymaya çalıştım. Hepsi bu»** diyerek.

(7 Eylül)

10. ÖLÜM YILINDA HALİKARNAS BALIKÇISI'NI ANIYORUZ

Halikarnas Balıkçısı Cevat Şakir Kabaağaçlı'yı (1886-1973), on yıl önce bugün yitirmiştik. Yazdığı bir öyküde halkı savaş aleyhine kışkırttığı gerekçesiyle İstiklal Mahkemeleri'nce Bodrum'a sürgüne mahkum edilen, cezası bitince de Bodrum'dan ayrılmayan Cevat Şakir durmadan yazan, çeviren, araştıran bir 'gönül adamı», bir «akıl adamı»ydı.

Anadolu uygarlığının bütünlüğüne ve sürekliliğine sonsuz inanan, yaşamı boyunca bunu savunan Halikarnas Balıkçısı, tarih bilinciyle, mitoloji sevgisini bir arada yoğurdu, gelmişi geçmişiyle Anadolu'nun kültür kaynaklarına eğildi.

Sonsuz bir insan ve doğa sevgisi, özellikle ayrıntılara inen dikkatli gözlemcilik, şiirsel bir dil, romanlarını ve öykülerini oluşturan başlıca öğelerdi. Hiç durulmayan coşkulu bir dil, destansı bir tavırla eserlerinde insanları, ama daha çok deniz insanlarını, balıkçıları, süngercileri, dalgıçları, gemicileri, denizleri ve kıyıları anlattı eserlerinde. «Eğe Kıyılarından» «Merhaba Akdeniz», «Eğe'nin Dibi» «Yaşasın Deniz», «Gülen Ada», «Gençlik Denizlerinde» adlı öykü kitapları; «Aganta Burine Burinata», «Ötelerin Çocuğu», «Uluç Reis», «Turgut Reis» adlı romanları; «Anadolu Efsaneleri», «Anadolu Tanrıları», «Anadolu'nun Sesi» ve «Hey Koca Yurt» inceleme kitaplarının yazarı Cevat Şakir'i onuncu ölüm yıldönümünde saygıyla anarken, işte Sabahattin Eyüboğlu'nun Balıkçı için iki özdeyişi:

«Dünyanın sisini pusunu, ne temizler? Poyraz, Balıkçı'nın merhabası iki» «Balık tükenir, Balıkçı tükenmez.»

(13 Ekim Milliyet)

10. ÖLÜM YILDÖNÜMÜNDE HALİKARNAS BALIKÇISI

1926'dan öte sürdürdüğü sanatsal/kültürel uğraşından dolayı 1971 Devlet Kültür Ödülü'ne değer görülen romancı, öykücü, çevirmen, düşün adamı, tarihçi, mitologya uzmanı ve Anadolu uygarlıkları söylemcisi Halikarnas Balıkçısı'nı (Cevat Şakir Kabaağaçlı) on yıl önce bugün yitirdik. Son anlarına değin seksenüç yıllık dopdolu bir yaşantının birikimini yaratıcı/üretici dinamizme çeviren Balıkçı ardında yarım kalmış birkaç kitapla yayımlanmamış sayısız inceleme ve çeviri bıraktı, günışığı görmüş yapıtlarıysa nicelik ve nitelik açısından Batılı herhangi bir yazarın/düşünürün ürünleriyle yüzleştirilebilir. Bu kısa incelemenin amacı, süngercilerle balıkçıların yaşamını onca kez dile getiren (Aganta Burina Burinata, Ötelerin Çocuğu, Deniz Gurbetçileri, Ege Kıyılarından, Ege'nin Dibi, Gülen Ada, Ege'den, Merhaba Akdeniz, Yaşasın Deniz, Gençlik Denizlerinde) Halikarnas Balıkçısı'nı «yeryüzü deniz edebiyatı» dağlarındaki konumuna (karşılaştırmalı değiniler sonucu) yerleştirmek... Kaldı ki, «martı tüyünü maviye banıp» yazan deniz öykücülerinin ürünlerinde benzer motiflerin, bir diğerini ansıtan simlerin bulunması okuru yadırgatmaz, çünkü Bodrumlu Barba Paho'nun dediği gibi, «Bir denizcinin öyküsü her denizcinin öyküsüdür, tüm denizcilerin öyküsüdür.»

YAŞADIĞINI YAZAN YAZDIĞINI YAŞAYAN

Yaşadığını yazan/ yazdığını yaşayan Halikarnas Balıkçısı, tutkunu olduğu arşipel'i şöyle tanımlar: «Yakamozlar, her denizde az çok vardır. Ama başka denizlerde ne kadar çok olursa olsunlar Akdeniz'deki kadar değildirler. Bir kayıkla kıyı boyunca giderseniz, gece vakti bir donanma şenliği üzerinden kayarsınız sanki. Denizde bir feneralayı olur. Suda hava fişekleriyle uçar, süzülür, patlar ve

dört yana renk renk, pırıl pırıl yıldızlar savrulur... Ellerinizi suya batırın... Vücudunuz karanlıklarda görünmez, ama suya batırdığınız eliniz, ay hamurunun içindedir. Kendinizi kaldırıp denize atın... Tepeden tırnağa vücudunuz ışık olur. Yakamozlar içinde gömülü bir nur parçası olursunuz. Bir alev burgacı döner denizde. Elinizi, bacağınızı denize sallayın... Karanlık sularda saman yolları yaratırsınız. Akdeniz, denizlerin en mavisi, en berrağıdır. Kısaca, denizlerin en denizidir... (Merhaba Akdeniz) Kural tanımaz bir biçem, duygusal ve savruk bir anlatım, artı oldukça romantik bir içerik denizi kaleme alanların tuttukları ortak yol olmuştur. Genelde konularının da birbirine değmesi, taşıması, bir diğerinden yankılar uyandırması yadırganmamalı böylece. Örneğin Balıkçı'nın en güzel öykülerinden birinin «omurgasına» İrlandalı ve Fransız nice yazarın / ozanın yapıtlarında rastlanır: Baba denizde kayıplara karışmıştır, oğul gemicilikten/balıkçılıktan/süngercilikten kopmak için binbir çaba gösterir, duygularına gem vurur, ama sonunda denizin çağrısına yenik düşerek limandaki ilk tekneye tayfa yazılır. Bu aşamadaki tek ayırım, Synge gibi İrlandalı yazarların denizi bir «acılar ocağı» olarak görüp denizciliği ölüme yaklaşmakla eş tutarak olumsuzlaması, Halikarnas Balıkçı'nınsa güverteye atılmış adımı yeni ve masmavi bir yaşantıya doğru atılmış ilk adım olarak görmesi, kısacası olumlulaması: «Gece yatağımdan denizin ve onunla beraber babamın, dedemin seslerini duyar gibi oluyordum. Bana, 'Sen deniz oğlusun. Biz denizi seviyoruz. Senin damarlarında bizim kanımızla beraber deniz nabzı çarpıyor. Korkma evladım. Engin hürriyetin yurdudur' diyorlar. Atalarım denizle beraber rüyama giriyorlardı. Bir gün ninem dedemin Mushaf-ı Şerifi'ni muşamba kılıfından çıkardı, bana abdest aldırarak elimi Kur'ân-ın üzerine koydurttu, sonra denize gitmeyeceğime yemin ettirdi. Aradan iki yıl geçti. Yaşım oniki idi. Dayanamadım. Şükrü Reis vardı. Onun tirandiline miço yazıldım...» (Gülen Ada). Aynı tema çağlar boyunca Homeros (İonia), Shakleton (İngiltere), Victor Hugo ve Pierre Loti (Fransa), Cervantes (İspanya), Selma Lagerlöf (İsveç) ve Yukio Mishima (Japonya tarafından da işlenmiş, Herman Melville'in her romanına konu olmuştur: «Denize gitmekle kendimi öldürmek ya da yeniden doğmak arasında bir ayırım yok. Yakınlarım çılgın damgası vursun alnıma, ne gam. Denize! denize!» (Anılar).

Romanı, şiiri, öyküyü öznelliğe kanat açmayan bir kuşbakışıyla inceleyip izlenimci eleştiri (impresionist critcism) görüşünden yola çıkarak yazarı ve yapıtı nesnel yargı sonucu çağına ve kültür konumuna eksiksiz/abartısız yerleştirmekte sonsuz yarar var. Denizcilerle yazarların barışıklığını tarafsız gözle irdelemek isteyenler edebiyat tarihinde «aynı denizden gül devşirmiş» yazarlar görebilir: Hemingway'in Yaşlı Adam ve Deniz başlıklı uzun öyküsüyle Frederick Forsyht'ın İmaparator adlı çalışmasının ortak yanları sayılmakla tükenmez, Joseph Conrad'ın Hint Okyanusu'nda seyreden kaptanların notlarından yararlandığı, Hollandalı romancı Jan de Hartog'u Conrad'a borçlu olduğu, Panait İstrati'nin kaptan Marryat'ın dağarcığına «ekmek bandığı», Sait Faik'in deniz öykülerinde O'Henry'nin biçeminden izler bulunduğu düşünceleri karşılaştırmalı edebiyat bilimcilerince ele alınıp konuya ilişkin incelemelere kaynak olabilir...

SONUÇ

Ege'yi/Akdeniz'i anlatan yazarlara denizcilerin ortak dilinden bir «Aganta!» patlatıveren, «Bellek ne güzel olay yahu! Kapkaranlık bir kış gecesinde bile arşipel'in güneşini, mavisini yaşatıyor insana!» diye seslenen Halikarnas Balıkçısı'nın Türk edebiyatına (keza yeryüzü deniz edebiyatma) vurduğu mührün özgünlüğü kuşku götürmez...

(13 Ekim Milliyet)

ASAF HÂLET ÇELEBİ

Mustafa MİYASOĞLU

Bir İstanbul çocuğunun son yüzyılda geçirdiği değişimi, kendi köklerine ve dünyasına bağlı kalarak şiirlerinde orijinal ifadelere kavuşturan ender şairlerden biridir Asaf Hâlet Çelebi. Bu yanıyla, çağdaş Türk şiirinde kendine özgü bir yer edinmiştir. Beylerbeyi'nde geçen çocukluğunu, ilk gençlik çağına kadar uzanan İstanbul halk kültürünü, Doğu ve Batı kültürlerinden, edindiklerini bir masal atmosferinden geçirerek gerçek üstücü renklere büründüren Asaf Hâlet seksen kadar şiiri, sekiz ciddi inceleme kitabı ve dergilerde kalmış bir dizi deneme ve mensur şiirle başlı başına incelemelere konu olacak hacim ve yoğunlukta eser sahibi bir şahsiyettir.

Asaf Hâlet (1907—1958)'in ölümünden bu yana yirmi beş yıl geçmiş olmasına rağmen hâlâ ciddi bir incelemeye konu olmaması, bazı antolojilerdeki şiirleri dışında imzasına hiçbir kitapta rastlanmaması, üzerinde durulacak ciddiyette bir tavrın tezâhürüdür. Asaf Hâlet Çelebi, eğer bildiğimiz ve çok rastladığımız türden bir «yeni» ve «yenilikçi» şair olsaydı, onun eserleri şimdi vitrinlerde yerini muhafaza eder ve Orhan Veli'den daha az taraftar bulmazdı. Ne var ki Asaf Hâlet, yeniliği gariplikte görmeyen ve «sanatta eskimeyen şey»e tâlip olan bu tavrını bütün eserlerinde, özellikle de şiirlerinde ortaya koyan bir şairdi. Yaşadığı hayatı ve dünyayı mistik temâyüllerle ifade ederken İslâm kültürünün süzgecinden geçiriyor ve tasavvufun kaynaklarından edindiği ihsaslara da şiirinde önemli bir yer veriyordu. Bu anlamda onun dile getirdiği hayret ve doğurduğu şaşkınlık, geçici bir çeşit sun'i garabet ve tuhaflık değil, varlık ve yaratılış hikmetimize bağlı, büyük velilerin bakışında ifadeye kavuşan hayret ve şaşkınlıktır. Asaf Hâlet'i büyük yapan ve bizi yıllar sonra onu değerlendirmeye sürükleyen özelliği budur. Bu özellik, çağdaş Türk şiirinde kaybedilen ve yıllar sonra temsilci bulabilen bir anlayışın temsilciliğidir. O yüzden unutturulmuştur.

Aslında Asaf Hâlet bu tavra muhatap olan ilk şair değildir. Çağdaş Türk şiirinde İslami duyarlığa şiirlerinde yer veren Mehmet Akif, Yahya Kemal, Necip Fazıl, Arif Nihat, Ziya Osman Saba, Sezai Karakoç; ve sonrakiler de aynı ihmale ve ilgisizliğe terkedilmek istenmiştir. Asaf Hâlet, bu hakkı yenmiş şairler kervanında önemli bir yere sahip olduğu halde, henüz sağlıklı bir kültür ve sanat ortamı oluşturulamadığı için, İslami duyguları şiirlerinde dile getiren ve bu tür şiirlere diğerlerinden daha çok önem veren genç nesiller tarafından yeterince bilinmemekte, gerçek çehresiyle tanınmamaktadır. Bu konuda son yılların dergilerinde gördüğümüz yazılar, onu bütün cepheleriyle ve asıl şahsiyetiyle tanıtmaktan uzak hatıra ve değinme yazılarıdır. Böylesi yazılarla bir şahsiyetin tanıtılması değil, tanınamayacak hâle getirilmesi söz konusudur. Nitekim bir kısım sol dergilerde yayınlanan yazılar da netice itibariyle tanıtmak amacından tamamiyle uzak, bir takım hüsnü kuruntulardır.

Son aylarda yeniden basılan üçüncü ve hayattayken yayınladığı son şiir kitabı olan Om Mani Padme Hum'un arka kapağındaki şu cümleler, onun önemini olduğu kadar yıllardan beri niçin incelemelere konu olmadığını, eserlerinin neden yeni baskılarla okuyucu önüne çıkarılmadığını da açıklayacak niteliktedir:

«1940'larda Türk şiiri büyük bir atılım içindeyken, köklü bir değişmenin kavgası verilirken, şaşırtıcı davranışları, şiirlerinin Doğu kültürüne dayalı ama gerçeküstücü görünümüyle Asaf Hâlet Çelebi, edebiyat dünyasının ilgiyle izlenen şairleri arasında yer alıyordu. Doludizgin Batı'ya yönelinen bir dönemde Doğulu bir «yenilikçi» olabilmenin sırrına ermişti.» (Adam Yay.)

Ses, Hamle, Gün, Büyük Doğu, Yeditepe ve İstanbul gibi yaşadığı dönemin dikkati çeken dergilerinde yayınladığı şiir ve yazılarla büyük alâka gören Asaf Hâlet, sağlığında üç şiir kitabı yayınladı: He (1942), Lâmelif (1945) ve bunlardan seçmeleri de içine alan Om Mani Patme Hum (1953). Bu kitabıyla birlikte Asaf Hâlet'in başkalarını şaşkınlığa düşüren şiirlerinin gerisindeki dünya ve bu dünyanın mistik temayülleri tam olarak ortaya çıktı. Daha önce Mevlana (1940) ve Molla Cami (1940) üzerine hazırladığı tetkikler, Budizm'e dair yazdığı yazılar birden bire anlam kazanmaya ve bir kültürün şiirini yazmanın gerektirdiği ön hazırlığa ışık tutmaya başladı. İstanbul dergisinde yayınladığı yazılar, onun sanatı üzerinde düşünen ciddi bir şair olduğunu gösterdiği kadar, şiir görüşünü hadis-i şeriften hareketle izah eden iki şairden biri olduğunu da belgeliyordu. «Benim Gözümde Şiir Davası» üst başlığını taşıyan bu dizi yazılardan önce yazdığı, aynı dergide çıkan «Sanatta Eskimeyen Şey» adlı yazıdaki şu paragraf, onun dünyasını kavramada yeterli ip uçlarına sahiptir:

«Asıl sanatkâr bir büyücü, bir şarlatan, bir gözbağcı değil, kendi varlığı bizzat mucize olan bir velidir. Ruhumuzun sükun ve iştiyaklarını onun maddi vasıtalarla gizlediği şeylerin ilerisinde, kendisinin baş döndürücü varlığının içinde, başkayı, yabancıyı unutarak dinlendiririz. Orada gösterişten uzak, taklitden sıyrılmış, görenekten aleladelikten ayrılmış kendi hakiki ve yüksek varlığımızı buluruz» (İstanbul, Haziran 1954)

Asaf Hâlet için, şiir görüşünü hadis-i şeriften hareketle açıklayan iki şairden biri dedim. Diğeri Necip Fazıl Kısakürek'tir. Asaf Hâlet'in onunla münasebeti Ağaç (1936) dergisinde yayınladığı yazılarla başlar, ölümüne kadar da sürer. Yani Necip Fazıl'ın mistik temâyülleri çevresinde anılacak şairlerden biridir ve bütün edebiyat çevreleri Necip Fazıldan kaçarken, onun adını anmamayı bir sanat politikası haline getirirken, Asaf Halet Çelebi münasebetini ölünceye kadar sürdürür. Necip Fazıl ise onun şiirlerini ölümünden sonra da yayınlar ve yıllar sonra yazdığı Bâbıâli'de Asaf Hâlet için «İstanbul efendisi, «güzel ve çirkini tayinde usta» ifadelerini kullanır ve hiç bir tenkide yer vermeden onu hayırla anar...

«Benim Gözümde Şiir Davası» adlı altı parça yazıda Asaf Halet, Necip Fazıl gibi poetikasını ortaya koyar. Burada yeralan görüşler ibda aşkının ilahi temellerini dile getirdiği ve eşine az rastlanan şiir dünyalarından ip uçları verdiği için önemlidir. Üzerinde durulması, incelemelere konu edinilmesi, bu şairlerimizin daha iyi anlaşılmasını sağlayabileceği gibi, bu anlayışta şairlerin çoğalmasını ve aynı temellerden yola çıkan başka şiir dünyalarının oluşmasını mümkün kılacaktır. Çünkü Necip Fazıl ve Asaf Halet'in şiir görüşlerine baktığımızda, şiirleri kadar hareket noktalarının da farklı olduğunu görürüz. İkisi de orijinal, nev'i şahsına münhasır şahsiyetlerdir. Taklitten, yarı münevverden nefret ederler. Dünyaya bakışlarında ve şiir telakkilerinde büyük bir yakınlık var. Buna rağmen şiirleri birbirinden ne kadar farklıdır...

Divan edebiyatını, Fars ve Fransız şiirini iyi bilen Asaf Hâlet'ii İbnülemin Mahmut Kemal İnal şu cümlelerle tanıtır:

«Ali Asaf Bey, mülga dahiliye nezareti şifre kalemi müdiri erbabı salâh ve danişten Mehmet Said Halet Beyin oğludur. 23 zilkade 1325 (1907)'de Cihangir'de doğdu, valide cihetinden —Silistre muhafızı iken şehid olan— Selanik'li Musa Hulusi Paşa ile nakibüleşraf Kıbrıs'lı Tahsin beyin ahfadındandır.» (Son Asır Türk Şairleri, c. I. s. 52).

Asaf Hâlet bu döneminde henüz gazeller yazmakta ve Üsküdar Asliye Ceza Mahkemesi'nde zabıt kâtibi olarak çalışmaktadır. Burada yeralan üç gazeli tamamiyle eski divan tarzının devamıdır ve bunlardan ikincisinin son, üçüncüsünün ilk beyitleri şöyle

«Yok bir nedim i hoşgû Asaf bizimle hayfa,
Farz et ki gül açıldı hem geldi devri lâle»

«Safiri nayı ne dem istimaa başladılar
Huzurı aşka varıp ittibaa başladılar»

Yine İbnülemin'e verdiği «tercümei haline dair varakada'da da şöyle diyor: «Sekiz on yaşımda mevzun sözler okur, hattâ bazan tefevvüh ettiğim de olurdu. Âsarı müteehhirini tetkik ettikten sonra edebiyyatı atikaya merak sardım. Derin bir aşk ve şevk ile takibe başladım. Pederimden tahsil ettiğim Edebiyatı Fârisi'ye, Pendi Attardan, Mesnevi'nin evveliyatından Hâfızı Şirazi'ye gelmişti. Bilhassa Hafız'ın aşk ve kemâlatına hayran oldum. İki eserim vardır, biri: Molla Cami'nin «Nefâhatü'l Üns» namındaki eserinin mukaddimesine aiddir. Diğeri Paris musiki ansiklopedisinde münteşir Türk musikisine müteallik mebahisin tercümesidir.»

1940'dan önceki dönemine ait bu bilgileri, onun asıl şahsiyetini tanıtmak amacıyla naklettim. Daha sonra gazel tarzı şiirleri bıraktığı gibi, kültürünü de bir hayli geniş bir çeşitliliğe ve renkliliğe kavuşturmuş, kendi köklerine bağlı bir «yenilikçi» olabilmenin imkanlarını sonuna kadar zorlamıştır. Memuriyet hayatını da bu ilgileri canlı tutacak bir zeminde yürütebilmek için Osmanlı Bankası'ndan Devlet Deniz Yolları'na, ordan da Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü kitaplık memurluğuna doğru kaydırmış ve ölünceye kadar bu görevde kalmıştır. Daha sonra yayınladığı deneme ve incelemeleri burada hazırladı.

Asaf Hâlet'in bugün elimizdeki şiirleri kadar, şiir üzerine yazıları, Mevlâna ve Şeyh Galip gibi şairlerimizle ilgili incelemeleri de onun üzerinde durulmaya ve incelenmeye değer bir şahsiyet olduğunu ortaya koymaktadır.

İSTANBUL'UMUN DİLİ
annemin dili
babamın dili
istanbulumun
istanbullumun dili
istanbulumun efendisi
hanımefendisi
sokaklarımın bekçisi
yoğurtçusu balıkçısı
can dilimi konuşanım
canım benim
ninnilerimi bu dil söyledi
masallarımı bu dil
bu dille duydum türkülerimi
bu dille okudum şairlerimi
«zalim beni söyletme derunumda neler var»
bu dille konuşurum rüyalarımda
bu dille sayıklarım ölürken
ben
eski bir istanbul çocuğu
rahat bırak beni eşek arım
rahat bırak beni bay kıvırgıç
bayan ividi
evim

sokaklarım sana yasak
sen benim değilsin
rüyalarımın harputu
ecem
öcüm
bütün önemlerini kıvançları koy çuvalına
başka yaramaz çoctukları git korkutmağa
başka kapıya

Asaf Hâlet ÇELEBİ
(Türk Edebiyatı — Ekim 1983)

ASAF HÂLET ÇELEBİ'NİN ŞİİRLERİ YA DA FENA FİLLAH VE NİRVANA

Ramis DARA

Asaf Hâlet Çelebi:
üutudan geliyor ıstırabım
kutudan geliyor vavyelâ

derken; fransızcadaki «kutu»yla birlikte, «ev, çalışılan yer, okul, tutukevi...» gibi kapalı uzamları adlandırmada da kullanılan «boite» sözcüğünü düşünmüş müydü? Onun, Mevlânâ'nın —farsça— rubailerini fransızcaya çevirip yayımlayacak ölçüde bşka dillerle de ilişkisi olduğunu biliyoruz. Bu ara, ozanın, bir masanın üzerine çıkıp çevresindeki tanışlarına şiirlerini okuduğu eski bir lokantanın adının da Kutu olduğunu öğreniyoruz Salâh Birsel'den; (1) ama şiirdeki «kutu»nun bununla bir ilintisi olmasa gerek. Yalnız bununla mı? Andığım öteki sözcüklerin yalın anlamlarıyla da. Üzerinde durduğumuz sözcüğü dışarlık anlamıyla zaten okuyamayız; tür olarak şiir de, düz eseme de (mantık), izin vermez buna. Yalın anlamıyla «ev» olarak okumaksa, yalnızca söz konusu iki dize içinde kalındığında olanaklı. Şiirin bütününde ya da ozanın öteki şiirlerindeyse, olanaksız bu: toplumsal yapılanıştan kaynaklanan köksel bir sıkıntı duyulmaz Çelebi'de. Peki o zaman...

O zaman, nedir acının («ıstırap») ve çığlığın («vaveylâ») kaynağı?

Sorunun yanıtı ibzi Asaf Hâlet Çelebi'nin şiirinin eksenine götürüyor...

Onun şiirine bakanların ortaklaşa söyledikleri bir söz var: gizemcilik. Doğru bir saptama. Ahmet İnam bu görüşü şöyle dile getiriyor: (2) «Mistik dünya görüşünü kaldırırsanız, Çelebi'nin şiiri ortadan kalkar.» Ahmet Oktay'sa «Cumhuriyet dönemi şiirinde tasavvufla en dolaysız ilişki kuranın» o olduğunu söylüyor. (3)

Evet, Asaf Hâlet Çelebi'nin şiirinin omurgası, omurgadan da öte, iskeleti bu. Öyle ki, bu çerçevede yer almayan şiir sayısı üç-beşi bir bulur, bir bulmaz.

İşte, yukarıda handiyse bir sorunsal gibi karşımıza gelen «kutu» sözcüğünü bu bağlamda okumak gerekiyor. Ozanın yakındığı, öze ulaşamayış, kabukta kalıştır. Gündemimizdeki sözcüğü, gövde ve gövdesel istekler; yeryüzü ve yeryüzündeki varoluş olarak okuyabiliriz. İstenen bir tür nirvana'dır o zaman.

Nirvana, sanskritçe (Hintlilerin kutsal dili) bir sözcük ve budizmde, insanların ulaşmayı amaçladıkları sonul durumu anlatmaktdır. Acıdan kaçma, kurtulma.

Peki acı; o nedir? Budizmin kurucusu Sidharta Gautama'ya kulak verelim burada: «Kardeşlerim yaşamdaki en temel gerçek ıstıraptır. Doğum ıstırapla olur; yaşlanma ıstıraptır, hastalık, ölüm, ıstıraptır: İstemediğiniz, tiksindiğiniz şeylerden kurtulamamak, sevdiğiniz, istediğiniz şeylere sahip olamamak ya da onları yitirmek ıstıraptır.» (4) Buna, kısaca, dünyasal istekler diyebiliriz. Başka konuşmalarında

daha açık bir biçimde Sidharta'nın kendisi de ortaya koyuyor bu durumu.

Dünyayla ilgili istek ve tutkulardan arınmak nirvananın vazgeçilmez koşuludur o zaman. Ama yeterli midir? Tartışmalı bir durum bu.

Ne denli tersi yansıtılmaya çalışılırsa çalışılsın, nirvananın yokluk, yok olma özlemi demek olduğu ileri sürülebilir. Sözgelimi, Schopenhauer, nirvana kavramını bu anlayış doğrultusunda yorumlamıştır: dünyadan vazgeçme, üreme içgüdüsünü yenme.

Öte yandan, nirvananın, bir yok olma durumunu değil de, yalnızca dünyasal isteklere yüz çevirip, içsel arınıklığı, dinginliği elde etme durumunu anlattığını ileri sürenler daha çok. Bunun için, Sidharta Gautama'nın, uzun aranışlar sonunda çeşitli engellere karşı içsel aydınlanmayı gerçekleştirdiğinde ağzından dökülen şu sözleri de tanık gösterebiliriz:

Şimdiye dek her gelişimde,
İçinde hapis olduğum,
Duyularla duvarlanmış bu evin,
Yapıcısını aradım durdum.
Ey yapıcı! Şimdi seni buldum.
Bir daha bana ev yapmayacaksın,
Bütün kirişlerin kırıldı, payandaların çöktü.
İçimde nirvana'nın suskunluğundan başka bir şey kalmadı.
Tutkuların, isteklerin biçimlediği yanılgıdan kurtardım kendimi.(5

İlhan Güngören'in; çevirerek aktardığı bu sözlerle ilgili olarak bir de notu var: «Burada evden amaç kuşkusuz bireyel varlığımız, bencilliğimizdir. Evin yapıcısıysa bireysel varlığımız, benliğimiz için bir kafes ören, güçünü yanılgıdan alan zihinsel tutumumuzdur.»

Yazımızın girişinde üzerinde durduğumuz «kutu»yla, budizmin kurucusu Sidharta'nın («aydınlanma»dan sonraki yaygın adıyla **Buddha**) sözünü ettiği; yıktığını, aştığını söylediği «ev»in aşağı yukarı birbirine benzer bir durumu anlattığını herhalde söyleyebiliriz.

Çokça eğleşir gibi olduğumuz bu noktadan ayrılarak, Asaf Hâlet Çelebi'nin şiirlerine yaklaşalım biraz daha. Ama zaten söz konusu ürün de bu noktadan fazlaca uzakta sayılmaz ki: birçok şiirinin, nirvanaya erişin öyküsü olduğunu kendisi söylemiştir Asaf Hâlet Çelebi. (6) Nirvananınsa, acıdan kurtulma anlamını taşıdığını belirtmiştik. Tam burada, «Trilobit» şiirindeki şu dizeleri okumak ilginç olacak:

50.000.000 sene **evvel**
Ilık bir denizde bir trilobitken
duydum melâli

Trilobitler, birinci zamanda, denizlerde yaşamış duyargalı, eklembacaklı hayvanlar topluluğu. Bugün taşıllaşmış kalıntıları var yalnız. Birinci zaman (paleozoik dönem), günümüzden 50 milyon değil, 500 milyon yıl öncesine uzanıyor. Bir sıfırlık, öteki deyişle 450 milyon yıllık bir zaman yanlışı şiir alanında çok önemli olmayabilir. Burada önemli olan, indirgeyerek söylersek ozanın, zamanından onca yıl —50 ya da 500 milyon— önce yaşamış trilobitin usancını, bezginliğini duyması; duyduğunu öne sürmesi. Ozanca bir duyarlılık işte, deyip geçmek olanaklı dışardan bakarsak. Ama bu, yalnızca ozanca bir duyarlılık gibi görünen söyleyişin, gizemci düşünce tarihine bir göndermesi de olamaz mı?

Hint felsefesindeki **ruhgöçü** (samsara) inanışını düşünüyorum burada. Söz konusu inanışa göre, ruh, daha iyi bir duruma gelmek için evrimleşerek gövdeden gövdeye geçer Buddha bile 550 kez dünyaya gelmiş ve ancak sonuncusunda

kurtulabilmiştir ruhgöçünden. (7) Bir başka yapıttaysa şunu görüyoruz: bir ruh; 2.000.000 kez bitki, 6.400.000 kez hayvan, 200.000 kez insan biçiminde» dünyaya gelebilir. (8)

Asaf Hâlet Çelebi ya da onun şiir kişisi, daha önce yedi yüz bin kez (eli milyon yılın, ortalama insan yaşamına bölümü) dünyaya geldiğini ileri sürmektedir, şiiri bu bilgiler ışığında okursak. Trilobitlikten insan aşamasına gelinmiştir böylece. Üstelik bu insanı nirvanada saymamamız için nedenlerimiz pek fazla değil; Trilobit»in kalan dizeleri şöyle:

zaman nedir unutarak
açıp ağzımı
bütün denizleri içtim
ve kendim kaybolup
deniz oldum
sonsuz deniz oldum

Bir başka şiirde, güzel bir aşk şiiri olarak okunan «Mâra»da da, (9) şöyle vurmuştur acı izleği dizelere:

tanımamak tanımaktan iyidir
seni bir kere tanıdıktan sonra
yaşamak acısını da tanıdım
bu acıyı beraber tadalım
mâra

Şiirin kalan bölümünde iyiden bir kendinden geçiş (ekstasis vecd) havası duyulmaktadır; bir anlamda, bu da bir nirvana değil midir

başım omzunda iken sayıkladığıma bakma
beni istediğin yere götür
ikimiz de ne uykudayız
ne uyanık

Boyuna nirvanadan söz ettik ve daha pek çok şiir bu bağlamda okumak olanaklı. Ayrıca, zaten şiirlerden birinin başlığı «Sidharta», bir başkasınınki de «Nirvana»nın yarısını okumak bu konuda yeterli bilgi verebilecek bize:

karanlığa geçelim
karanlığı geçelim
ne uyku
ne ölüm
hem uyku
hem ölüm

Asaf Hâlet Çelebi'nin hint gizemciliğinde eğilimli şiirlerinden söz ettik ama onun islam gizemciliği çerçevesi içerisinde değerlendirilmesi gereken şiirleri de var. Şimdi de bunlara bakalım.

Gövdesel varlıktan kurtularak tanrısal varlığa katılma: islam gizemcilerinin (mutasavvıf) gerçek amacını böyle özetlemek olanaklı. Bu bağlamda islam gizemciliği (tsavvuf) bir yok oluşu, yokluğu değil; sonunda yine bir tür varoluşu, sonsuza dek varoluşu düşünür. Bir yok olma (fena) söz konusudur; ama bu tanrıda yok olmadır (fena fillah). **Gövdebirliği, varlıkbirliği**»dir (vahdeti- vücud) öngörülen. Bir başka söyleyişle, sürekli varoluş **kalımlılık** (beka).

Asaf Hâlet Çelebi'ye dönersek; onun daha önce bağımsız şiir kitapları olarak yayımladığı iki kitabının adları görünüşte anlamsız gibidir; ama çok önemli ve gizli bir anlamı iletmektedirler gerçekte. He ve Lâmelif'in, «yalnızca birer ad olarak bile doğrudan «hurufilik'in harf gizemciliğine» gönderebileceğine dikkati Ahmet Oktay çıkmıştı. (10) Gerçekten de islamın birleme sözü'nü, kelime-i tevhid'i bulmak

olanaklı bu iki kitap adında. **Lâ ilâhe illâllah**; «lam», «elif» ve «he» harflerinin birkaç kez yinelenmesiyle oluşmuştur. Lamelif için, lam ve elif harflerinin birlikteliği diyebilirz. Harflerin, kitap adları olarak, neden kelime-i tevhid'deki sıralanışa göre kullanılmadığına gelince, he harfi «ötre» ile ohkunduğunda (hü, hu) «O» anlamına gelir; bu «O»nun da Allah'ı imlediğini söylemek gerekmez sanırım. (11)

Asaf Hâlet Çelebi'nin islam gizemciliğine yakınlığını başka noktalarda da görebiliriz: ozanın şiirlerinin bütününe yakınının toplandığı **Om Mani Padme Hum**, (12) «Cüneyd» başlıklı bir şiirle açılmakta. Başlık, ünlü islam gizemcisi Cüneyd-i Bağdâdi'yi imlemektedir. Zaten bir de alıntı vardır Bağdâdi'den.

Bir başka şiirin başlığı da, «Sema-ı Mevlânâ»dır. Asaf Hâlet'in soyunun dayandığı bildirilen Mevlânâ Celâleddin Rûmi de ünlü bir islam gizemcisi bilindiği gibi. Onun ozan ve inanmış kişilik çevresinde oluşan düşünce ve inanç birliği **mevlevilik** adını almıştır. Genel olarak islam gizemciliğinde görülen vahdet-i vücud (varlıkbirliği, gövdebirliği) düşüncesi bu inanış içersinde de yer alır. Buna göre evrendeki tüm varlıklar tanrının birer parçası, birer görünümüdür. Bu yüzden aşkın, sevginin önemi büyüktür; insana yönelik sevgi, bu anlamda, tanrıya yönelik sevgidir de. O yüce varlıkla birleşmek, kutsal gize ermek için şiir ve müzik eşliğinde topluca dönülerek **sema törenleri** gerçekleştirilir. Bir **vecd** (esrime) ve **istiğrak** (kendi içine dalma, dünyayı unutma) âlemine dalınır.

İşte, «Sema-ı Mevlânâ» şiirinde böyle bir dönme durumu dile getirilmekte (13); şiiri söyleyen, —rahatlıkla diyebiliriz— Asaf Hâlet Çelebi, «tennure» (dönme töreninde giyilen geniş etek) giymiş ağaçlarla dönmekte, göklerle uçmaktadır, «can» çağrılmakta, iç'te başka bir nigar (resim güzelliğinde sevgili) durmaktadır; tanrısal varoluş.

Yine bu şiirde «halaka-ssemâvâti-vel'ard'h» gibi islami bir söz girmiştir dizelerin arasına, durduk yerde: **o gökleri ve yeri yarattı.** (14)

Yazımızın bu aşamasında şimdiye dek söylediklerimize dönüp bakalım. Asaf Hâlet Çelebi'nin şiir dünyasının gizemciliğ üstünde durup, bu gizemciliğn de iki ayrı yönelim içersinde devindğini söyledk. Bu iki eğlimi, budistik gizemcilikle (hint gizemciliği) islami gizemciliği; daha çok şiirdeki özel ad, kavram ve terimler çerçevesinde inceleyebildik. Oysa söz konusu gizemci eğilimlerin —eğer varsa— içeriklerindeki ayrımı da vurgulamak ve bu ayrımın şiirlere yansıyış biçimini göstermek gerekmez mi?

Selâhattin Hilâv şöyle bir ayrım koyuyor ortaya: (15) «Mistik bir düşünüşe dayanan İslâm tasavvufunda, hint mistisizminin dünyadan uzaklaşma, varlıktan sıyrılma ve yoklukta bir olma düşüncesi ağır basmaz. Tasavvufta, görünüşlerden, bu görünüşün altındaki gerçek varlığa ulaşmak fikri vardır ama hakikate ulaştıktan sonra yeniden dünyaya ve varlığa geri dönmek; olgunluğa ulaşmış bir kimse olarak günlük hayata ve insanların arasına girmek fikri de vardır.»

Katılmıyorum bu ayrıma. Tasavvufta, **yalnızca** «görünüşlerden, bu görünüşün altındaki gerçek varlığa ulaşmak fikri» vardır; «hakikate ulaştıktan sonra yeniden dünyaya ve varlığa geri dönmek; olgunluğa ulaşmış bir kimse olarak günlük hayata ve insanların arasına girmek fikri»yse yoktur; günlük hayata ve insanların arasına girmek, olsa olsa, benzerlerini çoğaltmak gibi misyonerce bir amaç çelrçevesinde düşünülebilir; bu da aynı şey değil. İki gizemci düşünce arasındaki ayrım, birinin tanrılanımaz bir yapı gösterir gibi olması, ötekininse Tanrı'yı arayıştan oluşmuşluğudur. Ama sonuçta her ikisi de dünyayı olduğu gibi kavramaktan uzak: eytişimsel işleyişle ilintileri yok. Amaçları, sonsuzluğu yakalamak. Biri **kalarak**, biri de bir üstün güce katılarak ulaşacak. Tatlı yanılgı!

İki gizemci eğilimin şiirlere yansıyışıysa, eğilimlerin içerikleri arasındaki ayrımı, ya da yukarıdaki sözler çerçevesinde ele alırsak **ayrımsızlığı** ortaya koymakta. «Sema-i Mevlânâ»nın bitişi şöyle:

ben uçarım
gökler uçar

«Trilobit»in bitişiyse; bilmem anımsadık mı:

ve kendim kaybolup
deniz oldum
sonsuz deniz oldum

biçimindeydi.

Durup düşünelim: «Ayna» (II) şiirindeki, sözgelimi:

hayal hayal içinde
dünya bir hayal dolabıdır

dizelerini, söz konusu gizemciliklerden hangisinin kanadı altına alsak; her ikisi de kanat açıyor, çünkü...

---

(1) Salâh Birsel, **Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu**, Karaca Yayınları, ikinci baskı 1981. s. 72

(2) Ahmet İnam, Yeni Dergi, Aralık 1973, «Şiirimizde Mistik Yönetimler»

(3) Ahmet Oktay, Oluşum, Temmuz 1980, «Şiir ve Tasavvufun İki Yüzü».

(4) Aktaran: İlhan Güngören, **Buda ve Öğretisi**, Yol Yayınları, 1981, s. 89.

(5) Aktaran: İlhan Güngören, a.g.y., s. 58.

(6) Anan: Konur Ertop, Milliyet Sanat Dergisi, 16 Ekim 1978.

(7) Orhan Hançerlioğlu, **Felsefe Ansiklopedisi**, Cilt 4, Remzi Kitabevi, s. 262.

(8) Şükrü Günbulut, **Küçük Felsefe Tarihi**, Maya Matbaacılık, 1983, s. 107.

(9) Mâra, hint söylencesinde «dünyaseverliği», gövdesel aşkı simgeleyen kötü ruh ya da tanrı. Bizdeki şeytanın karşılığı denebilir. Buddha'yı engellemek, yolundan alıkoymak, baştan çıkarmak için çok çalışmıştır. Asaf Hâlet Çelebi'deyse bir sevgilidir mara: ama şiiri söyleyen «benim gibi bir insansın» deme gereğini duymaktadır.

(10) Ahmet Oktay, a.g.y.

(11) Allah sözcüğünü sondaki «he» ye indirgeyenler de var bu açıdan.

(12) Asaf Hâlet Çelebi, **Om Mani Padme Hum**, 2. basım, Adam Yayınları, 1983, Ozanın tüm şiirlerinin bu kitapta toplandığını ileri sürmek güç. Sözgelimi, daha önce Milliyet Sanat Dergisinde (16 Ekim 1978) «hiçbir kitabına girmemiş iki şiir» açıklamasıyla yayımlanan şirleri göremiyoruz toplamda. Dergilerde kalan başka şiirler de olabilir böyle. Yenilenecek bir basımda bunlar da gözden geçirilmeli.

(13) Annemarie Schimmel, '**Tasavvufun Boyutları** adlı yapıtında (Çeviren: Ender Gürol, Adam Yayınları, 1982) bu şiirle ilgili olarak: 'Türkiye'de Mevlevi dervişlerine hayranlığı anlatan ve Sûfilere özgü ved duygusunu yansıtan nice şiir arasında, Asaf Hâlet Çelebi'nin (...) şiiri bildiğimce en iyilerindendir.» demekte.

(14) Bu türden sözcük, ve sözcük öbeklerini başka şiirlerinde de kullanmıştır. Çelebi: ammon râ' hotep», «evloimêni i vasiliya tu patros» (Kilise), «om mani padme hum» (Sidharta), «adonayı alohe no adonayı ahed» (Tevrat Şiiri), vb. İstanbul dergisinin Temmuz—Aralık 1954 tarihli sayılarında yayımladığı «Benim Gözümle Şiir Davası» başlıklı yazı dizisinde Asaf Hâlet Çelebi, yukarıda örneklerini sunduğumuz «yabancı kelime ve formüller»i şiirde «bir atmosfer

vücuda getirmeyi hedef tuttuğu» için kullandığını açıklar. Bu yabancı söz öbeklerinin anlamlarının bilinmesine gerek olmadığını ileri sürer: 'anlamlarından çok ses değeri ve çağrışım gücü için» kullanılmışlardır çünkü, (bkz. Konur Ertop, Milliyet Sanat Dergisi, 16 Ekim 1978, «Doğu ve batı kültürlerinin verilerini gizemci bir duyarlılıkla birleştiren şair: Asaf Hâlet Çelebi».)

Bu tutum ve anlayışından dolayı, Çelebi'nin şiiriyle, Batı'da 1946'larda İsidore İsou'nun öncülüğünde ortaya çıkan **Lettrisme** (harfçilik) şiir akımı arasında yakınlık bulanlar olmuştur (A. Hamdi Tanpınar, A. Kabaklı).

Buradaki **hariçilik** daha önce sözü edilen ve yine kimilerince **harfçilik** diye adlandırılan gizemci düşünce **hurûfilikle** karıştırılmamalı. Bu ikincisi için, A. Sichmmel'in kitabında **harf simgeciliği** adlandırılmasına gidilmiş.

(15) Selahattin Hilav, **100 Soruda Felsefe Kitabı**, Gerçek Yayınevi, İkinci baskı, s. 57-58.

(Eleştiri — Ekim 1983)

OSMAN YÜKSEL'LER

Osman Yüksel'ler bu milletin ruh, iman, gelenek köklerine bağlı taşkın zekalı çocuklarıdır, Yolsuzluklara, kötülüklere, dinsizliklere, saçma sapan yeniliklere, nursuzluk ve dönekliklere karşı içlerinde mukaddes bir isyanla İstanbul veya Ankara'ya giderler.

Çoğunlukla «taşra»dan bir kasabadan veya Köyden gelirler. Gönüllerinde memleketi ve dünyayı bir anda düzeltecek ateşler yanar. Taklitçi çıkar kulüplerini, iman ve fazilet ocaklarına döndürmek azmindedirler.

İyi ve yüce zannettikleri her şeye bir anda hayran; maskaralık, gösteriş ve düzmece bildikleri her şeye bir anda amansız düşman olacak bir ruh hali ile gelmişlerdir.

Oysa çok yerde fazileti gibi rezileti de sahte ve temelsiz nice muhitler onları beklemektedir. Kendi gölgesinden korkan, öz şüpheleri içinde boğulmuş kürsüde başka, minder sohbetlerinde başka, kitaplarında ise çok başka türlü sayıklayan hocalar, üstadlar ve ağabeyler onları ürpertir. Kekeleyen mantıklar, günü gelince pabucu dama atılan «dava, ideal, mefkure» lakırdılar Osman Yüksel'leri hayal kırıklığından intihar iştihasına kadar sürükler. Kendi inançlarının, mevki, siyaset veya para hırsı için harcandığını görmek onları can evinden vurur.

Öte yandan züppeliğin, sahteci düzenin, cahiliyet putperestliğinin sömürge halkçılığının güçlü ve zalim pençesinde «ruh burkuntuları» geçirmektedirler. Manevi her varlığımızı inkar ile imanımızı, tarihimizi aşağılatan «hakim zümrelerin» bütün çarkları Osman'ların derisine geçen testelere dişleridir.

Onlara telkinler elvermezse tuzaklar kurulur. Tuzağa düşünce arenaya atarak parçalatılırlar.

Taşra'dan kalb hulusu, zeka asaleti, fikir namusu, iyilik aşkı ile gelmiş, bir fakülteye, yüksek okula güçbela yazılmış olan Osman Yüksel'ler önce şaşkınlık, sonra yalnızlık ve tükenmişlik hissine düşerler.

Kendi nükte, benlik ve cesaretlerinden başka, hiçbir destekleri ve hiçbir güvenceleri artık kalmamıştır.

O güne kadar, ata ecdattan, muhitten, birkaç iyi öğretmenden, hocadan, tarihin güzelliklerinden, Kur'an azametinden ve Peygamber nurundan edindikleri ne varsa hepsi artık tehlikededir: Osman'lar buna razı olamazlar.

Kocaman kültür merkezlerinin sözde üniversiteleri ve «yüksek ilim muhitlerinde(!)» dudak bükülen hattâ «geriliğin simgesi» diye yerilen bu değerler, anlarca yaşamanın öz mânâsıdır: Vazgeçemezler.

Osman'lara daha da ağır gelen, bu kudsi inançların, bu milli değerlerin bazı siyaseçi, ikbalci ve bezirgan ayaklara basamak ve onların kazançlarına, mezat malı gibi kullanılmasıdır.

Osman Yüksel'ler, gönül kişizadeliğini, inanç şerefini muhafaza ettikleri için... Ve artık gerçekleri de görmeye başladıklarından, bu kirli muvazene değneğinin bir ucuna düşman gözüyle bakmakta, öbür ucundan tiksinmektedirler. Kendi kendilerine:

«Gayret bana düştü» diyerek mücadele meydanına atılırlar. Hazırlıksız bir saldırıştır bu. Hiç eğitim görmemiş veya, ancak sağına soluna bakmayı öğrenip de sipere yatmayı dahi talim etmemiş Mehmetçiğin yiğit asaleti ile gaza meydanına atılmasıdır.

Artık ya şehittirler, işleri bitirilmiştir. Ya gazidirler, yara almış, sakat bırakılmışlardır. Üstelik hiçbir taktik taşımayan atılış ve cesaretleri, daima başlarına bakılmış, onlara kusur olarak söylenmiştir.

Sömürge kültürü düzeninin dişlileri onlara zaten düşmandır. Sözde fazilet yakasının içine gömülerek uygun zaman kollayan beyleri ise, Osman Yüksel'leri acemi, taşkın ve atak bulmuşlardır. «Oyun bozanlar, damdan düşenler» gözüyle bakmışlardır.

10 Kasım 1983 günü, kaybettiğimiz, Osman Yüksel Serdengeçti, ülkemizin fikir, kültür, sanat ve siyaset hayatından işte öyle bir Mehmetçik imanı, heyecanı ile geçmiştir.

Bu inanmış Aksekili, ortadaki kalantorluğu da, soldaki çiğ ve cahil züppeliği de, sağcı gibi görünen temkin ve riyayı da isyan pençeleriyle dağıtmıştır.

Etrafında rezalet ve sahtelik metalarının çokluğu dolayısiyle devamlı tiksinmek, ders vermek, hizaya getirmek ve teşhir etmek zorunda kalan Oman bey, hiciv yapmaktan eser vermeğe pek az fırsat bulmuştur. Hırsız kovalamak yüzünden ne bir güven duyabilmiş ne de damıtılmış fikir ve sanat uykularına yatıp rüyaların meyvesini devşirmiştir.

Üçurumlardaki kazalar gibi başımızı döndürerek aramızdan ayrılan, ıstırap meşalesinin suya garkoluşu gibi sönen Osman Yüksel'in şahsında pek çok «taşralı»lar ve pek çok ziyan edilmişler, kendi mizaçlarını bulacaklardır.

«Serdengeçti» onun dâvâ ve kavga dergisine verdiği isimdir. Onun huy ve dertlerini, bu Serdengeçti lakabından daha güzel hiçbir şey anlatamaz.

Düşmanlıklarla sarılmış, kabına sığdırılamamış, kendisine durulma fırsatı verilmemiş bir Türklük tufanının sembolüdür.

Köşeye sıkıştırıldıkça şahlanıp şerefsizlikleri kesip biçmeye yönelen bir kılıçtır Serdengeçti.

«İnsan oğlunun çiğ süt emdiği» gerçeğine artık razı olarak kötüleri, ve ahmakları kendi hallerine bıraktı... Tabiata ve Allah yoluna çekilmeği ara sıra denediği zamanlar, Osman Yüksel'in ne ölçüde zarif ve sanatkâr olduğu insana hayret vermektedir. Yunuslar, Mevlanalar ikliminde, erginlik tüten böyle bir Osman Yüksel'e TÜRK EDEBİYATI okuyucuları da rastlamışlardır.

Dergimizin geçmiş nüshalarını karıştırırken, «100 Şeref sayı»mızda onun «Mektuplarını ve mısraı andıran şu satırlarını göreceksiniz.

«Şu tükenen yıllara sor gecelere gündüzlere sor: Kiminleyim ben?..

«Toprağa düşen tohum gibi kan da ayaklarına düşüyorum. Bu aşk ne zaman başak verecek?»

yine 101. yılımızda, o nefis «Nevruz» yazısını okuyacaksınız.

«Ben de inadına böyle acı baharı severim. Açılan, saçılan, bayılan sıcak Mayıs baharını değil. Türeyen, titreten genç baharı, çiçekler açılmak üzre olacak. Dallar yeşillenmek üzre... Yazla kışın çekişmesi, hırçın bahar.

Züppelikleri ve çıkar hesaplarını «Allah belanızı versin!» diyerek kendi hallerine bıraktığı son yıllarında bile, Osman Yüksel huzur ve rahata kavuşamadı. Bu sefer de sarsıcı hastalık onu pençesine almıştı.

Son hiciv ve nüktelerini de o hastalığa döndürerek,, sevdikleri arasında yine sevimli olmayı başardı. Şimdi asıl sevdiği Allahın katında, inşallah, cennet huzuruna gark olasıdır...

Nice nice ,gaileler Hak'dan geldi Hakk'a gider.

Ahmet KABAKLI (Türk Edebiyatı — Kasım 1983)

BURHAN FELEĞ'İ ANARKEN

Bütün ömrü zarafet ve nükte içerisinde geçen bir üstadı, ölümünün ilk yılında, yüreklerimizin derinliklerinden gelen, saygılarla anıyoruz.

Rahmetli Burhan Felek, devrimlerin ve milli geleneklerin yaman bir bekçisi, günlük olayların cesur bir eleştiricisiydi. Kendinden evvelkilerle, kendi çağdaşlarıyla, daha sonraki kuşaklarla yaptığı uzun ve şerefli meslek yolculuğunda, bir gün olsun duraklamadı. Dünü bugüne, bugünü yarına bağlayan en uzun basın köprüsünden geçerek, yol kavşaklarına mesleğinin işaret taşlarını dikti.

Tanrı'nın lütufkârlığı ile birkaç jenerasyonla birlikte çalışma mazhariyetine erdiği için kendisine, fahri doktorluk payesi ile (Şeyhülmsharirin) yani (Yazarların lideri, ya da yazarların piri) gibi, göğsünü kabartan sıfatlar verildi. O, 64 yıl kullandığı kalemiyle, zengin kültürü ve renkli kişiliğiyle, bu manevi mükafata layıktı.

Burhan Felek, yobazların futbola kötü gözle baktıkları bir ortamda, daha 19 yaşındayken 1907 yılında Anadolu Kulübü'nün kurucuları arasında yer almasıyle, futbola dair ilk yazıyı yazmasiyle, bu alandaki öncülerden sayılır. Cumhuriyet'in ilk dönemlerinden itibaren olimpiyatlarda, spor organizasyonlarında eğitici görevler alan Burhan Felek, bu sahada da moral verici saygın bir kişiliğe sahipti. Toplumumuzda spor terbiyesinin yücelmesinde, değerli sporcu ve spor yazarları yetişmesinde unutulmaz katkıları oldu. Sporcunun özünde centilmenliğin yatmakta olduğunu, bu iki kelimenin eş anlamda uygulanmasını, 60 yıldır, etkili yazıları ve konuşmaları ile savundu.

RENKLİ BİR KALEM, GÜÇLÜ HİTABET

Yazılarındaki sürükleyicilik, konuşmalarındaki çekicilik, Burhan Felek'in belirgin özelliklerindendi. Foto muhabirliği ve spor yazarlığı ile başladığı profesyonel gazeteciliğinin olgunluk çağı onu, bu mesleğin en zor türlerinden biri olan, fıkracılığa yöneltti.

Günlük fıkra yazarlığı, gerçekten gazeteciliğin çetin türlerinden biridir. Geniş sosyal, tarih bilgisi, bibliyografya ve biyografya dağarcığı ister. Olayları ve ortamı, adeta pertavsız ile izleme becerisi gerektirir. Okuyucularla sempatik bağlantı kurulmasını icap ettirir. Burhan Felek'te bu meziyetlerin hepsi vardı. Anı zenginliğinden de yararlanarak hünerli bir fıkra yazarı oldu. Tılsımlı kalemiyle, okuyucularının arasında, onlarla birlikte yaşadı. Okuyucularının dertleri ile ilgi-

lenmesi de ona ayrıca puan kazandırdı. Gönüllere serptiği dostluk tohumlarının filizlenmesini sağladı.

Önceleri mizahımızın güçlü cephesinde dolaşan Burhan Felek, hiciv ustalığından çok yararlandı. Yazıları arasına kattığı NASRETTİN HOCA ve BEKTAŞİ fıkraları ya da Şair ZİYA PAŞA'dan aktardığı atasözü niteliğindeki mısralarla, NAİMA tarihinden verdiği örneklerle, sade vatandaştan, aydın ve bilgin vatandaşa kadar izlenen ünlü bir yazar oldu. Devlet adamlarını ve politikacıları, ölçülü bir tahtlılık içerisinde eleştirdi. Yönetimin sertleştiği dönemlerde MÜCERRET FIKRALAR başlığı altında, yazdıklarına anonim bir çeşni vererek, hicivlerini doyurucu biçimde okuyucularına sunardı. Onun bu ustalığı (taşı gediğine koymak) kabilindendi, ama, zaman zaman yönetim üzerinde etkileri görülürdü. Burhan Felek, bu türden yazıları ile, iç politikanın karmaşık günlerinde, bazı olumsuz teşebbüsleri köstekleyebilmişti. İnkılaplara ters düşenlerle, laikliğe aykırı tutumlulara karşı kaleminin süngüleştiği görülürdü.

Burhan Felek haftada bir gün, vatandaşları —şakacı bir eda ile— sütunlarda konuştururdu. Pazar günleri HAFTANIN ŞAKALARI sütununda, Recep'in kahvesinde buluşan, kibar konsolos, eczacı, Karadenizli esnaftan kişilerin, günün olaylarına değinen konuşmaları, halkın yorumlarını yansıtması açısından ilginçti. Burhan Felek, bu türden yazılarla, bir halk filozofu niteliğindeydi.

Kalemi paralelinde kelamı da sevimliydi. Konuşma kudreti, Tanrı'nın ona bir vergisiydi. Saatlerce, hiç sıkmadan, iç açıcı bir feraklıkla dinlenirdi. İnsancıl ve moral yükseltici konuşmaları da yazıları kadar etkiliydi. Evinde düzenlediği sohbetlerde, gazetedeki odasında yaptığı konuşmalarda, nice meslektaşları ondan çok şeyler öğrenme fırsatını bulmuşlar, anı dağarcıklarını zenginleştirmişlerdir.

İSTANBUL EFENDİSİ

Geçmişiyle geleceğiyle İSTANBUL şehri, Burhan Felek'in büyük aşkıydı. İstanbul sevgisi damarlarında kan olarak dolaşır, İstanbulluluk, kalbinin atışlarında duyulurdu. Burhan Felek, bu tarih ve abideler şehrinin manevi bir köşesi gibiydi. O, gerçek bir İstanbul efendisiydi.

Doğa ve tarih açısından İstanbul'un eşsiz güzelliğini ve zengin varlığını zedeleyen hareketlerin karşısındaydı.

İstanbul'u ve İstanbulluyu korumak amacıyle 1951 yılında İSTANBUL HEMŞERİLERİ CEMİYETİ'ni kurdu. Başkanı sıfatı ile yaptığı teşebbüsler, uzun süre şehir meclisi üyeliği yapmış olmasına rağmen, İstanbul'un, imarı açısından girdiği komadan kurtarılması mümkün olamadı. Yıllardır süren imar keşmekeşi, o güzelim İstanbul'u bu hale getirdi. Felek üstadımız, bundan çok acı duyardı.

Bugün, o eski İstanbul, o göz kamaştıran Boğaziçi, adeta tarihe karışmış durumda. Gelecek kuşaklar, dillere destan olan o Boğaziçi'ni —başta Yahya Kemal olmak üzere— şairlerimizin şiirlerinde ve ressam Hikmet Onat'ın tablolarında görüp avunacaklardır.

RENKLİ VE ÇOK YÖNLÜ BİR BAŞKAN: Cumhuriyet'in ilânından beri MATBUAT CEMİYETİ, BASIN BİRLİĞİ ve GAZETECİLER CEMİYETİ adları ile örgütlenmiş olan meslek mensupları, her dönemde yetenekli başkanlar seçmişlerdir. Hakkı Tarık, Sedat Simavi, Cevat Fehmi'den sonra bu koltuğa oturtulan Burhan Felek —sanırım, Türkiye'deki diğer cemiyetlerde emsaline nadir rastlanan bir teveccühle— bu görevi en uzun sürdüren renkli bir başkandı. Üstadımız bu görevi, iftiharla, aşkla sürdürdü. Sevgi dolu kalbiyle, espirili davranışları ile, kültür ağırlıklı sohbetleriyle, tüm üyelerin muhabbetlerini kazandı.

BİR İSTİSNA

KARACAOĞLAN'IN ŞİİRİNDE BİR İSTİSNA: Giyim kuşamına düşkün olan

Burhan Felek'in tütün tiryakisi olmaması, alkol almaması, düzenli ve neşeli bir yaşam içinde 93 yıl yaşaması, sağlık kurallarına ititizlikle uymasının doğal sonucu olarak yorumlanabilir. O, bu uzun ömrünü, her gün yazı yazmasına, kafasını çalıştırmasına borçlu olduğunu söylerdi. Bu tutumunu tüm meslektaşlarına öğütlerdi. Sultan Reşat döneminde, delikanlılık patlamalarının sonucu olarak, tevkif edilerek Sinop'a sürgüne gönderilmesi hariç, hayatında mihnet çekmemişti. Onun içindir ki, bu özelliğiyle, ünlü saz şeirimiz Karacaoğlan'ın:

Çok yaşayıp mihnet ile ölmeden,
Az yaşayıp, devran sürmek yeğ imiş!

şiirindeki felsefesine —bir bakıma— karşı çıktı! Çok yaşadı, fakat mihmet çekmedi. Ölünceye kadar (düzenli hayat) ve (kaleme kuvvet) felsefesiyle —pek çok gazetci yetiştirdiği için, gözleri arkada kalmadan— mutluluk içerisinde devranını tamamladı.

4 Kasım Milliyet

BURHAN HOCAMIZ BASIN TARİHİMİZDE HEP CANLI KALACAK

Burhan Felek üstadımız genç yaşadı, genç öldü. Zekâsı gençti. Hafızası gençti. Bilgisi, dikkati, esprisi gençti. 93 yıl yaşamış olmanın yıpranışına karşın sanki sevimli başı bunun dışında kalmıştı. Hayatı boyunca her gün dünyaya, çevresine, güncel olaylara ilk gazetecilik yıllarındaki uyanık gözlerle baktı.

Burhan Felek üstadımız uygarlık sembolü idi. Özenli giyinişi ,olgun tevazuu, sevecen ifadesi, güngörmüş hal ve tavrıyla tam bir İstanbul beyefendisi, İstanbullunun da en halisi tam bir Üsküdar centilmeni idi. Varlıklı sayılacak bir aileden gelmesine karşın eli hep fakir fukaranın nabzından ayrılmadı. Onların derdini dert edindi. Haklarını savundu.

Burhan Felek üstadımız medeni cesaret sahibiydi. İlk örneğini Meşrutiyet devrinde öğrenci temsilcisi olarak Babıali kapısındaki meşhur diklenişiyle verdiği bu hasletini ömrü boyu sürdürdü. Yaşlandıkça tecrübeden de gelen bir uzağı görüşle, frenklerin esprit de criti de dedikleri bir külyutmazlıkla hep basmakalıp telkinlere uyulan bir ortamda kendi fikrini açıklamaktan çekinmedi. Onun batmayan uyarıları nice ben bilirimci, ben yaptım olducu şeylere, itiraf etmeseler bile, çoğu zaman ışık tuttu. Gazeteciler Cemiyeti Başkanı olarak sansüre karşı baskıya karşı, haksızlığa karşı zaman zaman yürekli çıkışlar yaptı.

Burhan Felek üstadımız aydınlık bir yazardı. Duru kıvrak, akıcı bir dili vardı. Ukalalıktan, bilgiçlikten kaçar, her konuyu somuta indirir, çoğu zaman da bir nüktele noktalarda. İkinci sayfanın sol başındaki yüzü gibi güleç güneş vurmuş bir köşe gibi sıcak sütununun bütün okuyucuları çekmesi bundandı. Her sınıf insan onun yazılarını aynı zevkle içerdi. Sadece her sınıf insanı değil, 63 yıl boyu gelmiş geçmiş dört kuşak yüzbinlerce insanı zekası ve kalemiyle kavrayıp sürüklemek, başka türlü izah edilemezdi.

Yunus «**Ölürse ten ölür, canlar ölesi değil**» lafı O'na ne kadar uyuyor. Burhan Felek üstadımız canlı bir insandı. Ölümünün ilk yıldönümünde hatırası bunun için canlı. Burhan Felek adı basın tarihimizde bir Nasreddin Hoca fıkrası, bir atasözü gibi hep canlı kalacağa benzer.

(Haldun TANER — 4 Kasım Milliyet)

BURHAN FELEĞ'İ ANARKEN

Okuyucuları ile temasını, her gün bir yazı yazarak yetmiş küsur yıl sürdürmüş olan değerli yazar Burhan Felek geçen yıl bugünlerde aramızdan ayrılmıştı.

Uzun zaman Gazeteciler Cemiyeti'nde başkanlık etmiş, haklı olarak «Şeyhülmuharririn» unvanını taşıyordu. Terhis olmayı aklına bile getirmeyen muvazzaf bir savaş eri gibi, öleceği güne kadar kalemi elinden bırakmamış olan bu velud yazarın hatırasını anmak üzere meslek arkadaşları mezarı başında toplanırken benim de ona dair ne kadar hatıram varsa hepsi birden canlandı.

Burhan Felek'le elli seneyi bulan bir ahbaplığımız vardır. Sever ve sayardık birbirimizi. Gerçi onunla yanı gazetede hiç çalışmamışımdır. Bu yüzden kendisinin yazılarını nasıl yazdığını pek bilmiyorum. Ama yazı ile fikir üreten, adına «Bâbıâli» dedikleri büyük fabrikanın o bir atelyesinde, ben başka atelyesinde yıllarca, memlekette esen havalara kalem uydurarak çalışmışızdır. Türlü vesilelerle buluşur, özleştiğimiz zamanlar da sütunlarımızdan birbirimize selam sarkıtırdık. Ara sıra da gazeteci sıfatımızla yaptığımız yurt dışı seyahatlerde biraraya geldiğimiz olurdu. İnsanların ya içki sofrasında, ya da seyahat boyunca ne mal olduklarını belli ettikleri sözü eğer doğru ise senelerce okuyucusu olduğum Burhan Felek'i bu seyahatlerde asıl insan yapısıyle tanımak fırsatını bulduğumu söyleyebilirim.

Burhan, dostlarının da, okuyucularının da bildikleri gibi tam manasiyle ömür adamdı; tatlı adamdı. Ama seyahatlerde büsbütün tatlılaşır, zaman zaman tadına doyulmaz bir hal alırdı. Ciddi gibi görünmekten hoşlanmayan bir ciddi adamdı Burhan Felek! Gülmeyi severdi. Güldürmeyi sevmesi de onun herkesi asık suratlı değil, güler yüzlü görmek istemesinden ileri geliyordu. Eğer bir toplantı, suratlar asılarak tatsız bir hal almaya başlamışsa hemen müdahale eder. «Bakın çocuklar, size bir hikaye anlatayım» diyerek zemine ve zaman uygun, belki de surat asanların suratsızlığını belirten bir komik hikâyeyi, anlatılabilecek en güzel şekliyle anlatıp herkesi tekrar, olmaları gerektiği gibi güler yüzlü insanlar haline getirmeyi, sanat denecek kadar iyi bilirdi Burhan Felek.

«Bir hikâyeyi, anlatılabilecek en güzel şekliyle anlatırdı» derken onun yazarlıktaki gücünün yanında bir de hikaye anlatmaktaki ustalığına dokunmak istiyorum. Burhan konuşurken de, yazarken de hikayeleri güzel anlatır, bilhassa hikayenin içindeki gülünecek tarafı son derece canlı tutarak anlatırdı. Anlattığı hikaye bitince bir kahkaha kopmasının sırrı da elbet burada yatıyordu. Bir komik hikayeyi herkesi güldürmek niyetiyle anlatırken sanatın bu tarafını becerememedikleri için kahkaha yerine dudaklarda acı tebessümler yaratan insanları gözümüzün önüne getirirsek Burhan Felek'in hikaye anlatmaktaki ustalığının nereye dayandığını daha iyi farketmiş oluruz. Hep bilirsiniz: Burhan Felek yazılarını yazarken zaman zaman sırasını getirip satırlarının arasına Nasreddin Hoca fıkraları sıkıştırmayı çok severdi. Onları da yazılabilecek en güzel şekliyle, taşıdıkları mizah unsurunu zedelemeden, gülmeyi sağlayacak biçimde yazmıştır. Dünya çapında bir mizah üstadı olan Nasreddin Hocamıza ait fıkraların, ne yazık ki, henüz doğru dürüst yazılmış olmadığını düşünüyorum da, bu noksanı, hiç değilse Burhan Felek tarafından yazılmış olanlarını bir kitapta toplayarak kısmen gidermenin mümkün olduğunu söylemekten kendimi alamıyorum.

Bu vesile ile bir noktaya daha dokunmak isterim: Eski Romalılar devrinde, Milattan sonra ikinci yüzyılda yaşamış Aulus Gelius adında bir fıkra yazarı vardı. Büyük Roma İmparatorluğu'nun cengaverlik hikayeleriyle uğraşmaktan ziyade topluluğun sosyal ve kültürel yanlarıyla meşgul olan bu fıkra yazarı, Romalılar'ın örf ve adetlerini, aile hayatlarını, çarşı pazar geleneklerini, edebi değerlerini ve bunları yaşatan müesseseleri kendi gördüğü gibi veya başkalarından dinlediği tarzda, bazen de eski devirleri inceleyerek yazmıştır, Aulus Gelius'un üç ciltlik bir kitapta toplanmış olan fıkraları bugün eski Roma İmparatorluğu'nun sosyal

ve kültürel hayatını incelemek isteyen ilim adamlarının başvurdukları tek eser halindedir. Toplum hayatı hakkında öğrenmek istediklerini ilim adamları ancak onun fıkralarında bulabilirler...

Ben, bizim Burhan Felek'imiz, biraz da geçmiş zamanların bu ünlü yazarına benzetiyorum. Burhan Felek, Allah'a şükürler olsun ki, hayli uzun, yetmiş küsur sene süren yazı hayatında, hep bildiğiniz gibi, binlerce fıkra yazmış bir muharrirdir. Bu yazılardan büyük bir kısmı gündelik olaylara bağlı iseler de zaman zaman bizim, millet olarak bilhassa bu yüzyılın başında yaşadığımız hayatı aksettiren, imparatorluğumuzun son devrine ait çoğu kaybolmuş örf ve adetlerimizi, toplumumuzda yeri olan müesseseleri kâh hafızasının kuvvetiyle, kâh yakınlarından dinlediği taraflarıyla anlatan çok değerli yazılar yazmıştır. Hattâ bir seyahatimizde görüşürken kendisine henüz yazmadıklarını da ekleyerek bunları bir kitapta toplamasını çok faydalı olacağını söylemiştim. O da ömrünün son yıllarında, bilhassa Milliyet gazetesinin ilavelerinde bu türlü yazıları hatıra tarzında yazmaya koyulmuştu. Ben bilhassa bu türlü yazılarının bir hey'et tarafından, üstad hangi gazetelerde yazmışsa o gazetelerin koleksiyonları taranarak bir kitapta toplanmasını ailesinin veya bizim Gazeteciler Cemiyeti'nin yapacağı çok hayırlı işler arasında görüyorum.

Burhan Felek'le yaptığımız seyahatler bahsine gelince, biz onunla iki defa İngiltere'ye, bir defa İtalya'ya, bir defa Tunus'a, bir defa da İran'a, davetli olarak, gazetecilerden oluşan hey'etler halinde gittik. Tabii başkanımız hep Burhan Felek'ti. Onun Türk gazetecisi olarak memleketimizi yurt dışında en iyi şekilde temsil etmemize son derece ehemmiyet verdiğini burada belirtmek isterim. Bizden beklediği bu itinaya karşılık bizi davet edenlerdn d gereken saygıyı bekler, eğer ihmal edilmişse onu sağlamayı başkan olarak vazifesi sayardı. Meselâ hey'et birinci sınıf bir otele yerleştirilmemişse veya iki kişi bir odada yatacak şekilde bir tertip yapılmışsa bunlara derhal karşı çıkar, protokol şefleriyle çekişir, hey'eti layık olduğu seviyede tutmayı başardıktan sonra da bu işleri yaparken karşılaştığı tiplerin acayip taraflarını anlatarak hepimizi gülmekten kırar geçirirdi.

Onun seyahatlerde suratının asık olduğunu hiç görmedim. Yalnız bazen sinirlendiği olurdu. Sonradan kendisinin de güldüğü bir vak'ayı anlatayım: Bir kere, yirmi sene kadar evveldi sanıyorum. Londra'da bir lüks otelde idik. Üstad sabahleyin kahvaltıda garsondan beyaz peynir istemiş. İngiliz sofrasında beyaz peynirin yeri olmadığı için adam bu istek karşısında âdeta şaşarak, böyle şey de kahvaltıda yenir mi dercesine kendisine beyaz peynir olmadığını söylemiş.

Burhan birden sinirlendi. İngilizler'in sabah kahvaltısında pastırma, sucuk gibi şeyler de yemelerine dokunarak:

— **Yahu, ne tuhaf adamlar bunlar!** diyordu. **Şimdi şu garsondan biraz tavuk kakası istesem koşa koşa gider, temiz bir tabak içinde getirip önüme koyar da, beyaz peynir istedim mi, bu da yenir şey mi der gibi suratıma bakıyor!**

Burhan Felek anlatmakla bitirilir adamlardan değildi. Ama, ne çare ki fazla yerim yok. O, gülmeyi severdi. Gülerek hatırlanmasının kendisini memnun edeceğini bildiğim için kısaca bu hikayeyi anlattım. Ölümünün birinci yılında kendisine Tanrı'dan rahmet dilerken, değerli bir muharrir olduğu için hatırasının dama canlı kalacağından şüphe etmiyorum.

(Şevket RADO — 6 Kasım, Tercüman)

BURHAN FELEĞ'İ ANARKEN

Cuma günü Şeyhülmuharririn Burhan Felek'i, birinci ölüm yıldönümünde mezarı başında andık...

Karacaahmet Mezarlığı'nda Çiçekçi durağında, Çiçekçi Kahvesi'nin tam karşısında...

Kendi deyimiyle «Doğma, büyüme Üsküdarlı Burhanettin Efendi» de Kasımpaşa Kulaksız Mezarlığı'nda yatamaz ya!..

Çiçekçi Kahvesi'nde sabah çayımızı yudumlarken, gözlerimiz Konsolos'u, Eczacı Beyi, Nuri'yi, Ahmet'i aradı, sanki «Recep'in Kahvesi» burasıydı...

«Recep'in Kahvesi» belki de bu Çiçekçi Kahvesi'ydi, ya da İstanbul'daki yüzlerce kahveden biri...

«Recep'in Kahvesi»nde de, Çiçekçi Kahvesi'nde de, herhangi bir İstanbul kahvesinde de, hep aynı insanlar yaşardı.

Çünkü rahmetli Burhan Felek tam bir İstanbulluydu.

İstanbul'da doğmuş, yaşamış, ölmüş ve en önemlisi İstanbullu olarak yaşamıştı...

İkinci Cihan Savaşı sırasında yazdığı yazıları topladığı kitaba «Eski İstanbul Hikâyeleri» adını vermişti. 1971'de yayınlanan bu kitabının önsözünde şöyle der:

«Yirmi beş yıl önce İstanbul'un o demlerdeki hayatına dair yazdığımız yazıları, realist hikâyeleri gözden geçirirken kendimizi tanıyamadık... O kadar tanıyamadık ki, kendi yazdıklarımızı yepyeni bir hikaye dizisi olarak merakla okuduk. Neler varmış, neler yokmuş, neler olmuş, inanılacak şey değil.

Yirmi beş yıl gibi, bir delikanlının yaş ölçüsünde Türkiye'de, İstanbul'da neler ne kadar çok, ne kadar çabuk değişmiş. Bu değişmede iyiye doğru, kötüye doğru ne kadar hızla yürümüşüz, madde ve mana kıymetlerinde ne büyük değişiklikler olmuş?

Biz ki yaşadığımız o zamanların hatıraları taptaze hafızamızda matbudur. Onları okurken hayrete yakın sürprizleri tazeliyoruz:

Tramvay?.. Unuttuk. Ne idi, nasıldı, neler olurdu?

Karartma ne idi, nasıl gezilirdi, ne olurdu?

Yol parası neydi, nasıldı, kimden alınırdı?

Vesika neydi, nelere verilirdi?

Ümit, temenniler, tahminler neydi? Halk ne derdi, halk ne yerdi? Halk ne işitir, ne duyar, nasıl duyardı?

Sıkı ve kapalı bir idarede nasıl eğlenilir, ne felsefe yürütülürdü?

Bunları ben dahi bugün ilgi ile okuyorum.

25, 30 yıl önce yazdığımız olmuş vakaların hikayelerini okurken Türkiye'nin ne çabuk, ne büyük bir değişme ve gelişme içinde olduğunu şaşmaya varan bir yadırgama ve bundan doğan bir merak ile okuyoruz.»

Bizim bu meslekte en büyük şansımız nedir bilir misiniz?

Dikkat edin, iki büyük ustanın çırağı olmak demedik, onların yanında bulunmak dedik... Çünkü onların çırağı olmak bile, bizi aşar...

İkisi de büyük köşe yazarıydılar, bu kadar kolay yazı yazan, bu kadar halkın nabzını tutarak yazı yazan, okuyucusuyla bu kadar içli, dışlı bağlantı yazı yazan yazar bugün yok...

Okuyucu bir gün önce düşündüğünü, ertesi gün Burhan Felek'in köşesinde bulurdu.

Gazeteciler Cemiyeti'nin değişmez başkanıyken, biz de bir, iki dönem, onun listesinde Yönetim Kurulu'na seçildik. Cemiyetimizi cumhurbaşkanları şereflendirdi, başbakanlar, bakanlar ziyaret etti, elçiler, yabancılar geldi. Her toplantıda «Reis Bey» sanki canlı bir tarihti. Bir keresinde Recep Bilginer'le karşılıklı çetele tuttuk, Burhan Felek «Şu kadar padişah, şu kadar cumhurbaşkanı, şu kadar başbakan ve şu kadar da bakan gördüm» derken bir çırpıda 128 kişiyi sıraladı. Cum-

hurbaşkanından, yabancı elçilere kadar, herkes Burhan Felek'e başka bir saygı içindeydi. Bir gazeteciye, bir köşe yazarına gösterilen bu saygı, mesleğimiz adına bizi gururlandırırdı.

«12 Eylül» yeni olmuştu, Sayın Cumhurbaşkanı Even, Gazeteciler Cemiyeti'ni ziyarete gelmişti. Yönetim Kurulu salonunda bizimle görüşüyordu. Terörden, anarşiden, bölücülerden ve hainlerden söz ederken, Burhan Felek birden heyecanlandı, müsaade istedi ve ezberindn şunu okudu

«Silivri naibi,
Şeriat haini,
İylamını gördüm,
Kahkaha ile güldüm.
Meaili serapa hezeyan
Hükmü hilafı kuran,
Mührü müeyyidimi basarım,
Seni mahkeme kapısında asarım.»

Ertesi gün kendisine sorduk

— **Hocam, o okuduğunuz kimindi?**

— **Laedri,** dedi, **sahibi belli değil. Ama Osmanlı devrinde naib veya kadıyı ancak padişahlar asabilirdi. Ya bir padişahındır, ya da padişah ağzından yazılmıştır.**

Vasfı Rıza ile Necmi Rıza, Burhan Felek'in çok sevdiği dostlarıydı. Yazılarında yarattığı tiplerden biri «Fifi»» yani Vasfi Rıza, biri de «Mimi» yani Necmi Rıza...

Cuma günü Necmi Rıza'yı mezarlıkta görünce aklımıza bir hikaye geldi.

Necmi Rıza Londra'da, hayvanat bahçesinde, gitmiş, kafesteki ayıya madeni bir para atmış, ayı parayı kapıp yutmuş, ama biraz sonra da hastalanmış, cankurtaranla hastaneye kaldırmışlar...

Necmi Rıza, İstanbul'a mektup yazıp olayı anlatmış:

— **Ah, Burhan Abiciğim, buranın ayıları bile bir başka; parayı yutunca hastalandı, galiba midesine dokundu.**

Burhan Felek cevap yazmış:

— **Ah Necmi'ciğim, sen hiç akıllanmayacaksın; Londra'daki ayıyı, burada rüşvet yiyen ayılardan mı sandın?**

(Hasan PULUR, 6 Kasım Hüriyet)

FARUK NAFİZ ÖLÜMÜNÜN 10. YILINDA TV'DE ANILIYOR

— Bu akşam saat 20.00'de televizyonda Hecenin Beş Şairi'nden biri olarak tanınan **Faruk Nafiz Çamlıbel**'in ölümünün onuncu yıldönümü dolayısıyla bir anma programı yer alacak. Programda Faruk Nafiz Çamlıbel, yaşamı ve yapıtlarıyla tanıtılacak.

Eski Orman ve Maadin Nezareti Başkatiplerinden **Süleyman Nafiz**'in oğlu olan Faruk Nafiz Çamlıbel, 18 mayıs 1898'de İstanbul'da doğdu. Şiire 1. Dünya Savaşı yıllarında aruzla başladı. Heceyle ilk şiirleri de 1918—1921 yılları arasında dergilerde yayımlandı. Kayseri, Ankara ve İstanbul'daki okullarda edebiyat öğretmenliği yaptı. 1926'da bakanlık tarafından yayımlanan «Hayat Mecmuası»nın sanat bölümünü yönetti. «Hakimiyet-i Milliye»de fıkralar yazdı. 1946 yılında Demokrat Parti'den İstanbul milletvekili seçildi. 27 mayıs 1960'a kadar milletvekilliğinde kaldı. Yassıada'da yargılanarak 15 ay tutuklu kaldıktan sonra aklndı. Daha

sonraları Arnavutköy'deki evine çekildi. 8 kasım 1973'de Samsun gemisiyle çıktığı bir Akdeniz gezisinde öldü.

Şiire aruzla başlayan, ama hece şiiriyle ünlenen **Faruk Nafiz**, sonraları da zaman zaman aruzla yazdı ve her iki vezni de ustalıkla kullndı. **Behçet Necatigil'**. in deyimiyle, «**Duygu ve düşünceyi bir arada yürüten, romantik ve realist konu ve hayatları işleyen şiirleriyle kendisine yaygın bir ün sağladı.**»

8 Kasım Cumhuriyet)

ÖLÜMÜNÜN 10. YILINDA FARUK NAFİZ ÇAMLIBEL BİR GEÇMİŞ ZAMAN AYDINI

Konur ERTOP

Faruk Nafiz Çamlıbel'i, Cumhuriyetin ilk okur kuşakları Çoban Çeşmesi (1926), Suda Halkalar (1928) gibi şiir kitaplarından izlediler. Süleyman Şevket'in Güzel Yazılar'ından başlayarak bütün okul kitaplarında şiirleri yer aldı. Beğenilen bir ozandı. Bugün de okullarda okutuluyor. Ama artık şiirseverlerle onun yapıtının hiçbir ilişkisi kalmamıştır. Onun şiiri daha sonra gelişen şiir hareketlerine temel olmamıştır. Sanatının bir çok yönünü besleyen Yahya Kemal Beyatlı'ya adadığı Suda Halkalar kitabındaki Üstat adlı şiirinde Çamlıbel, «İşledin sen yarının zevkini mısralarına» demişti. Kendisi ise bizim bugünkü beğenimizin hiçbir nakşını işleyebilmiş değildir.

Ama evet, 20 yaşlarında girdiği şiir dünyasında 20 yıl kadar, okurlarının beklentilerine uyan, bunun için de beğenilen şiirler vermişti. Sonra ülkesinin sanatında ve toplumsal yaşamındaki büyük gelişmelere yabancı kaldı. Daha da kötüsü, bu gelişme ters düşen hareketin içinde göründü. İktidar partisinin milletvekili olarak Yassıada'ya sürüklendi. Han Duvarları ozanının bu dönemde yazdığı Zindan Duvarları kitabında artık aşılmış bir anlatım tekniğiyle, «Bilmiyor gülmeyi sakinlerinin binde biri;/Bir vatan derdi birikmiş, bir avuçluk karada./Kuşu hicran getirir, dalgası hüsran götürür;/Mavi bir gözde elem katrasıdır Yassıada.» türünden şiirler sıralandı...

ARUZ KALIPLARINDAN YARARLANIYORUZ

Hecenin Beş Ozanı'ndan biri olarak tanınmıştı. Fecriati şiirinin yapay karşı duru Türkçeyi kullanmaya özenenlerdendi. Tevfik Fikret, Mehmet Akif ve Yahya Kemal'in Türk şiir diline uygulamakta ustalık gösterdikleri aruz veznini ustalarından devraldığı bir kolaylıkla şiire uyguluyordu. Hece vezninde ise aruzun uyumunu anımsatan bir sesle ürünler veriyordu. Bu yolda, hece vezni kalıplarını andıran aruz kalıplarından yararlanıyordu. Ancak Halk Şiiri yolunda kendisinden önce aydın ozanların ortaya koyduğu öykünmelerin tümünü gölgede bırakan ürünler de vermişti. Örneğin Han Duvarları şiirinin içinde yeralan ünlü parça, gerçekten bir Maraşlı Şehoğlu Satılmış tarafından söylenmiş izlenimi verecek niteliktedir: «On yıl var ayrıyım, Kınadağı'ndan/ Baba ocağından, yar kucağından/ Bir çiçek dermeden sevgi bağından/ Huduttan hududa atılmışım ben.»

Şiiri içerik bakımından başlangıçta sevgi konularını işliyordu.

SEVGİ ŞİİRLERİ

Gençlik adlı şiirinde 21 yaşının duygularını şöyle dile getirmiştir: «Gönlüm bu izbe yollar üstünde bekliyor.../Bir matemim ki alnımı hicran çiçekliyor, / Bir türseyim ki benzi uçuk, gözlerinde nem, / Bekler başımda hiçe giden yirmi bir senem!» Yalnızlık, hüzün, gözyaşı döneminin modasına uygun biçimde şiirindeki ye-

lerini ayarlar: «Anıyordum baharı ağlayarak/ Beni sarmıştı inziva derdi,» «Hasta benzinde ilahi bir uçukluk vardı,» «Bir yüz gibi şekl aldı hayalimde teselli, / Bir yüz ki değilken daha tek çizgisi belli/Bin bir kadının hüznü dolan gönlüme, girdi, Sandım ki içimden yeni bir gonca belirdi.», «Yalnızlığın verdiği bir kahr ile soldum,/Meyus, acı gözyaşlarının şairi oldum...»

Sevgide bu edilgen, uysal davranış yavaş yavaş tutkulu bir duyarlığa yönelir. İlerde ancak Necip Fazıl'ın şiirinde görülebilecek bir duygu coşkunluğun zıtlıklardan yararlanan abartmalı bir söyleyişle ortaya konur: «Sana çirkin dediler düşmanı oldum güzelin, / Sana kâfir dediler, diş biledim Hakka bile.» «Zülfünün yay gibi kuvvetli çelik tellerine/Takılan gönlüm asırlarca peşinden gidecek, / Sen bir ahu gibi dağdan dağa kaçsan da yine / Seni aşkım canavarlar gibi takip edecek.»

Onun sevgi şiirindeki tutku tonu giderek olağan sınırları aşmış görünür. Ahlak kurallarının dışına taşmaktan söz eder «Çılgın asabıma ram etmek için bir geceni / Beni ahlâka çeken kaydı kopardım kırdım.» Canlandırdığı tutku, kahramanının içindeki «hayvanı» ortaya çıkarmış görünür: «Şimdi ben fırtınalar geçmeyen orman gibiyim, / Şimdi bağrımda kudurmuş canavarlar yaşıyor / Öyle kuvvetle vuran bir yüreğin sahibiyim Ki, bütün duygularım gitgide hayvanlaşıyor.»

Bu noktada duygu, duyarlık son bulmuş görünür. Sevgi ozanı, insancıllığını yitirmiş, kadını bir nesne olarak görmeye başlamış, onu aşağılamaya koyulmuştur: «Onlar ki önce şi'rim için güfte oldular, / En sonra gittiler âlufte oldular.», «Fazla pey sürmeğe gelmez senin avrat dediğin, / satıver kahpelerin bir pula geçmişlerini.»

ANADOLU'YA GEÇTİKTEN SONRA

Heyecanlı bir yaradılışı olduğu bellidir Hececi arkadaşı Yusuf Ziya ile Kurtuluş Savaşı'nda Anadolu'ya geçmek istemiş, ancak iki genç ozan «seciyesiz» diye suçlanarak geri çevrilmişlerdir Az sonra Anadolu insanları arasındaki yerini alır. Kayseri'de öğretmen olduğu 1922'den başlayarak şiiri yeni gerçekleri dile getirir.

İstanbul'da iken İzmir'in işgali üzerine: «Perişan oluyor eski saltanat. / Ne kadar sayısız katillerin var Kırılmadan Şarka geçtikten sonra gerdiğin kanat / Kendi hayatını pençenle kurtar...» değişmişti. Anadolu'ya, kendi geleceğini kurtarmaya çalışanların arasında gözlemlerini dile getirmektedir artık. Ülkesinin acılarını görüp duymaktadır: «Asya'nın titreterek bağrı yanık toprağını / Geliyor baktım uzaktan sökülen bir kağnı.../İnleyen memleketimdir bu tekerlekte, dedim.»

Şiiri yeni yeni bir amaca adanmıştır artık. «Başka sanat bilmeyiz, önümüzde dururken / Harcanmamış bir mevzu gibi Anadolu'muz; / Arkadaş, biz bu yolda maniler tutturuken, / Sana uğurlar olsun, ayrılıyor yolumuz.» der.

Anadolu insanına yeni bir gözle bakar: «Orda yaşayan erlerin içi/ Bir tasta yoğurur derdi sevinci;/ Onlar ki sabansız, tarlasız çiftçi,/ Davarsız, kavalsız çoban olurlar...»

O insanların sorunlarını, acılarını kendi dillerinden ortaya serer: «Dert bağrımı kanatır, toprak ayaklarımı, / Kızgın rüzgar kurutur dışıma sızan kanı./ Sabana koşsam bile kızlarımla karımı. / Buğdayımı eller yer, bana kalır samanı...»

SAVAŞIM İÇİNDE

Gördüğü bozuklukları gidermek için bir savaşıma katılmaktadır. 1923 tarihli Kara Kuvvet şiirinde devrimci eylemi engellemek isteyen gericiliği, din sömürücülüğünü karşısına alır: «İçimizden kara bir kuvvet ayaklandı yine. / Sarsarak şüpheli imanları iblis, lain / Yine vermiş bir asırdide silah ellerine: / Yine kal-

kanları Kuran, yine hançerleri din! // Bunlar efsane olan kanlı Otuz Bir Mart'ı/ Yine kıpkırmızı ihzar ediyorlar yarınına Türk'ün idamına fetva çıkaran saltanatı Koşuyorlar yine tac etmek için başlarına. // Dönmeden bir daha tarih uyan, ey millet, uyan! / Bil ki cennet denilen yer sana bir mahpestir. / Bil ki ikbalini bir tahta esarette bulan / Cüppeler perdedir, imana, sarıklar bezdir...»

Bir şiirinde «Doğar aç midelerden nurtopu ihtilaller» demiştir. Bir manzum oyununda devrimin yöntemine değinmiştir: «Yukardan başlayarak değişen şey yarımdır,/ Evvela köylülerden doğmalıdır inkılap.»

Han Duvarları şiiriyle Anadolu'nun coğrafyası yanında insan gerçeğine tanıklık eder. Manzu Canavar oyununda Anadolu'da hükümet, eşraf ve halk arasındaki ilişkileri sergiler. Bir köylü kahramanı hükümeti anlatır:

«Taşraya omuz verip yan gelmiş İstanbul'a, / Halkın esamesi yok, lafın bini bir pula. / Her hükmünü köylüye tatbik eder, hak olur, / Malına ortak olur, canına ortak olur.../ Gine sen çifte koşar yalınayak karını Gözyaşınla sularsın çorak tarlalarını. / Çalışır kazanırsın, kazanır yedirirsin, / Vergi derler verirsin, asker dersin verirsin.../ Bu doymayan ağızla bu uzanan ellere / Tarzından başka neyin kaldı ki vere vere? / Nasıl tahammül eder köylü bu sarsıntıya: / Bir taraftan hükümet, bir taraftan eşkiya./Birisi damla damla kanlarımızı içer,/Birisi göz çıkarır, yol keser, kelle biçer... Esasını ararsan ortada fark azalır:/Biri kanunla alır, biri kanunsuz alır! Bilmem bunun hangisi daha erkekçesine? Kulak veren kalmamış mazlumların sesine / Kapalıdır daima köylülerin kısmeti... / Hükümet mi? Ağalar, paşar hükümeti!...»

Anadolu halkının toplumsal ve ekonomik durumu 1925'te yazdığı bu oyunda şöyle saptanmıştır:

«Anadolu'yu baştan başa gezdim, dolaştım.../Hangi köyden geçtimse, hangi şehre indimse/Görmedim mesut olan eşraftan gayri kimse/Yaşıyor bağlarında hepsi keyif çatarak,/Jandarmalarla uygun, mültezimlerle ortak!/ Köylü günah işlese kanun ona azrail,/Asker kaçağı eşraf her zaman affa nil./Vergi veren köylüler, asker veren köylüler,/Ağalar çubuk yakıp uzaktan buna güler...

İLKE ADAMI!

Faruk Nafiz, işgal İstanbul'unda, yurdunun acılarını, Mağlup adlı şiirinde dile getirmişti: «Sandımdı bir kıyamet olur yerde ansızın/Düşman ayak basınca senin payıtahtına,/Gördüm ki bir ölüm kanat açmış da bahtına/Durmuş, başında ağlıyor öz kardeşin, kızın!»

Kurtuluş Savaşı'na Anadolu'da tanıklık etti. Yeni devletin «Onuncu Yıl Marşı»nı o kaleme aldı. Kurtuluş Savaşı'nın öncüsünü konu edinen Kahraman oyununda Kurtuluş Savaşı'nın antiemperyalist niteliğini dile getirmişti. «O, dört yanı tutuşmuş bir kıtanın ucunda/Açılan ilk ihtilaf bayrağıdır Asya'nın.»

Faruk Nafiz'in sözü edilebilecek şiir serüveni yaşamının 20 yılı içinde yer almıştı. 75 yaşında ölen ozan, 40 yaşlarından sonra da şiirinden kopmadı. Ama DP milletvekilinin siyasal ve toplumsal görüşleri gibi şiiri de değişmişti. Şu örnek, o son dönemdendir: «O ki dünyada ufuklar boyu nimetlerini,/Hüsn-ü an, reng-ü füsun, aşk-ü cünun mahşerni/Gayrıkâfi görerek sevdiği biz kullarına,/Şüphesiz vaadediyor başka bir âlem yarına...»

Devrimin öncü aydın sanatçısı, Osmanlı döneminin dili, anlatımı ve düşüncesine geri dönmüştür.

İlke adamı olsa böyle olur mu idi?

Ölümünün 10. yılında (18 Mayıs 1898-8 Kasım 1973) şiirlerini yeniden okurken bunu düşündüm...

(Gösteri Kasım 1983)

ANMA

Ne yazıkki değerli şair Orhan Veli Kanık'ı da bir Kasım günü, 14 Kasım 1950'de kaybetmiştik. Türk şiirinin bu özgün delikanlısı yaşamının en verimli çağında aramızdan ayrılmıştı. Yıllar yılı dar bir kalıp içinde sıkışıp kalmış olan şiirimizde, iki arkadaşı ile, Melih Cevdet Anday ve Oktay Rifat elele vererek yeni bir ufuk açan ve bu ufku yaşamı —çok kısa olan yaşamı— boyunca genişleten ve bu süre içinde kitaplığımıza hemen herbiri özdeyiş haline gelen dizeler armağan etmiş olan Orhan Veli'nin de şimdi ölümünün üzerinden tam 33 yıl geçmiş olmakta.

Hala tüm canlılığı ile yaşayan dizelerinde ölümsüzleşmiş Orhan Veli'yi, ebedi aleme göçüşünün 34. yıldönümünde, yine bir tarih olmuş Sait Faik'in, Türk kısa öykücülüğünün öncüsü Sait Faik'in, kendisiyle yapmış olduğu bir söyleyişi yayınlayarak analım diye düşündük.

Bu eşine az rastlanır güzellikleri söyleşi ilk kez 2 Şubat 1947 tarihli «Yedigün» dergisinde yayınlanmış. Biz ise Orhan Veli'nin ölümünden sonra geçen 25 yılın ardından onu güzel bir dergi ile anmış olan «Milliyet Sanat Dergisi»nin 14 Kasım 1975 tarihli sayısından aldık.

Orhan Veli'nin aziz anısına en içten saygı ve sevgi ile bu yazıyı sunuyoruz sizlere.

ORHAN VELİ KANIK

Üzerinde en çok durulmuş, zaman zaman alaya alınmış, zaman zaman kendini kabul ettirmiş, tekrar inkar, tekrar kabul edilmiş; zamanında hem iyi, hem kötü şöhrete ermiş bir şair vardır.

İki incecik bacak, kısaca bir trençkot, kanarya sarısı bir kaşkol, müselles bir yüz, şişirilmiş bir göğüse benzeyen bir sırt, —denebilirse— ergenlik bozuğu bir yüz: İşte görünüşte Orhan Veli.

Şiirlerinin münakaşası bana düşmez. Seven mi haklı, sevmeyen mi? Orası bize ait değil. Nurullah Ataç onu yeter derecede tanıtmıştır. Ama kendisi Orhan Veli'yi tanımazmış. Geçenlerde bir mülakatta:

— Orhan Veli mi? Tanımıyorum! demiş.

Ben de Orhan Veli'ye sordum. O da onu tanımıyor.

Bari birisi lütfetse de şairle münekkidi birbirine tanıştırıverse. Daha doğrusu barıştırıverse... Ama Nurullah Ataç dargınlığa pek dayanmıyor olmalı ki, bıyık altından gülümsüyor ve: «Hakkını inkar etmeyelim. İyi şairdir.» diyor. Orhan Veli bıyık altından gülmüyordu. Gülmüyordu ama o da: «Hakkını inkâr etmeyelim, şiirden anlayan adamdır.» dedi.

İstanbul şehrini zaman zaman bir moda sarar. Bazan bir şarkı, bazan bir tek «voyvol» kelimesi, bazı defa «... bilmem kime maşallah!» gibi. Orhan Veli'nin:

«Yazık oldu Süleyman Efendi'ye»

si de böyle meşhur olmuştu. Biz okuyucular, acaba şair bu mısraın meşhur olacağını bilerek mi yazdı, diye kendi kendimize bir sual sormuştuk. Ben de şaire onu sordum.

O — Ben hayatı sadelik içinde geçmiş basit bir adamın hayatından bahsetmek istedim. Acayiplik olsun diye yazmadım. Şiiri neşretmeden evvel de bu kadar yadırganacağını tahmin etmiyordum.

Ben — Yadırganmamıştır. Meşhur olmuştur, dedim. Bir şey daha sevgili şair, ben sormak istemezdim ama sizden bahseden her adam bana bile şunu soruyor:

Nasırı edebiyata sokmakla yani ne demek istiyor? Nasır pek mi mühim sanki? Anlıyorsunuz ya, bazı genç kızlar bunu pek merak ediyor da...

Orhan Veli muztarip bir hal aldı. Yerinden ayrılmış turnalar gibi uçtu.

«Hayatında büyük manevi ıstırapları olmayan bir insan için nasırın mühim olduğunu telâkki ediyorum» dedi.

İnsan bir şairle konuşurken şu suali sormak ayıp kaçar ama soracağım, dedim, kendi kendime:

— Sizde nasır var mıydı o zaman?

«Süleyman Efendi şiirinden sonra ahı tuttu. Bende de nasır çıktı.»

— Peki, gelelim rakı şişesinde balık olmaya...

«Yine mahsus yazmadım. O sırada yoksulluklar içinde yaşayan bir adamın hayatını anlatır o şiir. Böyle bir insan birçok şeyler ister. Esvap ister, yemek içmek ister, bu arada rakı içmek de ister. Bu istek mübalagalı bir şekilde anlatılmıştır.»

— Rakıyı sever misiniz?

«Bayılırım.»

— Bendeniz de... Ucuzlamasına ne dersiniz?

«Bir türlü inanamıyorum.»

— Ya Fahrettin Kerim Bey'e?

«Allah derim.»

— Neşredilmemiş yeni şiirlerinizden bir tane lütfeder misiniz?

Tatlı tatlı okudu.

CIMBIZLI ŞİİR

Ne atom bombası,
Ne Londra konferansı;
Bir elinde cımbız,
Bir elinde ayna;
Umrunda mı dünya.

Okur yazar hanımları küplere bindirecek bir şiir. Orhan Veli kızacak belki. Şiirini geçen akşamki Fikret Adil'in yaptığı bir azizlikle bir hanıma okudum. Fena içerledi. Elindeki votkayı masaya bıraktı. O da irticalen:

Ne elinde nasır
Ne başında çoluk çocuk
Bir elinde yirmi dokuzluk
İki ayağında nasır
Umurumda mı Orhan Veli?

Deyivermez mi?

Tam bu sırada yanımıza, şimdiye kadar yazdığı mısraların adedi bir milyonu bulan, tepe taklak olmayı göze alacak bir tabi aramakla meşgul genç şair Süavi Koçer geldi. İki şair musafaha ettiler.

— Süavi Koçer'i nasıl bulursunuz? dedim.

İki şair biribirine bakıştılar.

Orhan Veli:

«Bir harikadır-» dedi.

— En çok hangi şairleri seversiniz?

«En çok isimsiz şairleri severim. Daha ziyade adı bilinmeyen halk şairlerini. Meselâ türküleri çıkaranları.»

— Bir tane söyler misiniz?

Aldı şair bakalım ne dedi

Akşam olur hapishane kitlenir
Kimi kâğıt oynar, kimi bitlenir
Kiminin Temyizden evrakı gelir
Düştüm bir ormana yol belli değil
Yatarım yatarım gün belli değil.

Kimin olursa olsun güzel şiir

Güzel bir şiir okunduktan sonra insan bir zaman susuyor, konuşamıyor. Neden sonra:

— Şiire ne zaman başladınız?

«Bu hastalık bende 11 — 12 yaşlarında başlar. O zamanki yazdığım şiirler alışılmış tarzda şeylerdi. Daha doğrusu kötü şiirlerdi. Şairlerden kötülerinin bile tesiri altında yazardım. Bir gün geldi. eski şiirlerden bıktık. İstedk ki, biraz daha farklı olsun.»

«— Ama da biraz daha ha. demedim.»

Devam etti

«O sıralarda gâvur şairlerini okuyorduk.»

— 12 yaşında mı?

«Hayır. Daha çok sonraları. Bu arada Baudelaire'den sonraki nesillerin. Daha çok modern şairlerin kitaplarını. Bir de sürrealistleri. İşte herkesin acayiplik telakki ettiği şiirleri o zaman yazdık.»

— Şimdi o şiirlerinizi beğenir misiniz?

«Şimdi onları beğenmiyorum. Şekil bakımından zayıf buluyorum. Şiirin bir de ustalık denen şeye dayandığını o zaman bilmiyormuşuz demek. Bugün bu şairler den ayrıldık. Halk edebiyatından istifade ediyoruz Ama bir hamle yapabilmek için, eskilikten silkinebilmek için o şiirleri de yazmak lazımdı.»

— En çok sevdiğiniz bir şiiri okur musunuz?

Hangisini okuyacağını bir müddet kestiremedi. Sonra şu şiiri okudu:

SERE SERPE
Uzanıp yatıvermiş sere serpe
Entarisi sıyrılmış hafiften
Kolunu kaldırmış koltuğu görünüyor
Bir eliyle de göğsünü tutmuş
İçinde kötülüğü yok biliyorum
Yok, benim de yok amma
Olmaz ki
Böyle de yatılmaz ki...

Bu pek sevimli şiiri de dinledikten sonra şaire kafiyeye dönüp dönmemeye niyetli olup olmadığını sordum.

«Şimdilik vezne, kafiyeye bağlanmamak lâzım. Sonra faydalanılabilir.»

— Niçin?

«Vezinsiz kafiyesiz şiir, şairi güçlüğü doğrudan doğruya şiirde aramak imkaniyle, daha doğrusu zaruretiyle karşılaştırıyor. Bu zaruret de şiirin çevresini genişletiyor. Günün birinde vezinli kafiyeli şiire dökülecek olursa o zamanın şairleri bugünkü nesillerin tecrübesinden istifade etmiş olacaklar.»

Orhan Veli elindeki şişeye mahzun bir tebessümle baktı. Şişe bitmek üzere idi. Kadehlere birer tane daha kovduk. Şişe boşaldı. Boş şişeyi pencereden dışarıya attık. Sanki Orhan Veli'nin okuyucuyu gaflet uykusundan uyandırmak için yazdığı mısra rakı şişesinin içinde imiş gibi, şişe büyük bir şangırtı ile kırıldı. İçindeki mevhum sarhoş istavrit ayıldı. Kuş olup uçtu. O, kanarya sarısı kaşkolunu boynu-

na sardı. Ben harap şapkamı kafama geçirerek sokağa fırladık. Genç şair işte o zaman kendisinin en güzel mısralarını mırıldandı:

İstanbul'un mermer taşları
Başıma da konuyor aman martı kuşları
Gözlerimden boşanır hicran yaşları
Edalım
Senin yüzünden bu halim.

Artık ne okuyucuyu gaflet uykusundan uyandırmak var, ne rakı şişesinde balık olmak meselesi

İstanbul'un orta yeri sinema
Garipliğim, mahzunluğum, duyurmayın anama
El konuşur, sevişirmiş bana ne
Sevdalım
Boynuna vebalim.

Ne «Sere Serpe», ne «Cımbızlı Şiir» beni sarmamıştı. Ne yapalım anlayamıyoruz işte. Ama böylesini anlıyoruz. İçimize bir gariplik çöküyor. Anadolu çocuğuyum nidelim. Yapamıyorum biz Breton, Tzara ve Michaux ile.

Orhan Veli'yi pek sevdiği Rumelihisarı'na gitmek üzere vapura bindirip dönerken yirmi sene evvel başka bir sairin yazdığı şu mısraları hatırladım:

Göllerde bu dem bir kamış olsam

Şu şair istekleri bir çeyrek asırda aynı imkânsızlığı devam ettirmek şartiyle, ne kadar değişiyor.

Şair değilim bereket! Göllerde kamış, rakı şişesinde balık olmayı bir şişe siyah şarap karşısında alelâde beni adem olma ya da değişemem doğrusu.

(Çağdaş Sanat Haberleri Dergisi Kasım 1983)

BİR ŞİİR OLARAK ORHAN VELİ

ŞAİR, 14 KASIM 1950'DE ÖLDÜĞÜNDE 36 YAŞINDAYDI

«Ne başımda bulut gezdiririm,/Ne sırtımda mühr-ü nübüvvet./Ne İngiliz kralı kadar mütevaziim,/Ne de Celâl Bayar'ın/Sabık ahır uşağı gibi aristokrat».

Orhan Veli'yi «bir şiir olarak» görebilmek için, onun şiirlerine başvurmak gerekmez aslında. Ondan geriye kalan, şiirlerinden daha da fazla, bir yaşama biçimi olarak seçtiği şairliğiydi çünkü. Otuz altı yaşında, bir belediye çukuruna düşüp öldüğünde de, eski yazına, geçmişin değer yargılarına karşı giriştiği bir yaşama savaşı bıraktı geriye. Ahmet Haşim «Göllerde bu dem bir kamış olsam!» mı der; Orhan Veli'nin yanıtı, «Rakı şişesinde balık olsam»dır. Tanpınar'daki «Minarelerin en ilâhisi» Orhan Veli'de «Lâpinaların en hârelisi» oluverir. Akşam, «havz üzerinde» Haşim'e görünen «Cânan», Değüstasyonu bırakın, Balıkpazar'cı Orhan Veli'ye «hiç gelmez.»

Kolay okunmasının, dillere pelesenk olmasının ardında yatan temelli yanılgıysa, Orhan Veli şiirinin kolay anlaşılır bir şiir olduğunu sanmaktır. Koskaca bir yazın tarihiyle giriştiği hesaplaşmadan soyutlandığında, genelgeçer birtakım yargılar kalır çünkü ortada: Naiflik, çocuksuluk, avarelik, nostalji vs.

1951'den 1983'e dek ondokuzunca basımına ulaşan «Bütün Şiirleri», genelde bu yanılgıyla okunmuş ve Orhan Veli değerlendirme dışı kalmıştır, çoğunlukla.

Nazım Hikmet'le tematik zenginliğe ulaşan ve vezin kalıplarından olabildiğince sıyrılan Türk şiirine, bir yanda Orhan Veli, Melih Cevdet, Oktay Rifat, öte

yanda Behçet Necatigil'ce sunulan en büyük katkı, yaratının sınırsızlığının ve ele avuca sığmazlığının arpaçık ortaya konulması olmuştur. Şiirin 'safrasını' atmaya soyunmuştur Orhan Veli; sokağa çıkarmıştır, elinden tutup gezdirmiştir. Bu arada, kendisi için kalıcı bir şiir bulabilmiş midir? Dönemin «sermünekkit»i Ağaç'a göre bulmuştur. «Ben Orhan Veli,/Yazık oldu Süleyman Efendiye/Mısra-ı meşhurunun mübdii» dediğine bakılırsa, kendisi biraz kaygılıdır bu konuda. Ama kuşku götürmeyen bir şey varsa, o da Orhan Veli ve arkadaşlarından sonra Türk şiiri için yeni bir yol açılmış olduğudur.

Görüntüler vardır Orhan Veli şiirinde. İnsan yüzleridir bunlar çoğunlukla. Atlet fanilalı delikanlı şoförün karısına bakar penceresinden, kolunda iki okka ekmekle Montör Sabri gece sokağından geçer; Münevver ablanın bahçesine mektup atar buluğ çağında bir çocuk... Başka deyişle, «O Belde»yi, yaşadığı günde arar Orhan Veli. Bu yüzden de hiç bir nesle yabancı değildir. Neşesi de hüznü de yaşandığı kadardır.

Genç öldü Orhan Veli. Genç bir şiir bıraktı geriye. Ve hepsinden önemlisi, bir yaşama biçimi olarak seçtiği şairliğini bıraktı.

14—20 Kasım Nokta

ÖLÜMÜNÜN 25. YILINDA BİR YAZI EMEKÇİSİ: AKA GÜNDÜZ

İmparatorluktan Cumhuriyete geçiş döneminin güç koşullarında yetişerek çok yönlü bir yazı etkinliğine giren Aka Gündüz 1886 yılında Selanik'e bağlı Katerina kasabasında dünyaya gelir. Babasının Yunan harbine katılması üzerine Edirnekapı'daki Sırp rüştiyesine geçer. Daha sonra İstanbul'a gelir. Galatasaray idadisinde Edirne ve Kuleli Askeri idadilerinde okur. Harbiye'nin ikinci sınıfındayken hastalanınca okuldan ayrılmak zorunda kalır. Paris'e gider, üç yıl kadar Hukuk ve Güzel Sanatlar dallarında öğrenim görür. Hareket Ordusuyla birlikte İstanbul'a dönünce yaşamını yazılarıyla kazanmaya başlar. O yıllarda ateşli bir genç hatip olarak mitinglerde başı çeker, gençliğin gür sesini simgeler.

İlk gençlik yıllarında Ömer Seyfettin örneği Edebiyat-ı Cedide biçiminde şiirler yazarak yazın yaşamına katılır. Trablus ve Balkan savaşlarının ardından yenilgiyle gelen acıları açık ve yalın bir Türkçeyle dile getiren, içten şiirleriyle dikkatleri çeker. Bu ilk şiirlerini «Bozgun» adı altında kitaplaştırır.

Meşrutiyet yıllarında Ziya Gökalpçe başlatılan dilde Türkçeleşme hareketine 1911 yılında Selanik'te yayımlanan «Genç Kalemler» dergisi çerçevesinde birleşen gençlerle birlikte Aka Gündüz de katılacaktır. O yıllarda yazı arkadaşı Ali Canip Yöntem Aka Gündüz'ü ikinci bir Namık Kemal nitemiyle över. (Türk Yurdu, 1913)

Hece ölçüsüyle, yalın bir Türkçeyle kaleme alınan ilk şiirler, yurtseverlik duygularını dile getiren ilk yazılarla birkaç oyundan sonra Aka Gündüz'ü verimli bir yazar olarak roman türünde görüyoruz. 1928 yılında başlayan bu döneminde yazarın gazete ve dergilerde yayımladığı romanların sayısı yetmişi bulmuş, bunlardan ancak kırk kadarı kitaplaşabilmiştir.

Romanlarında daha çok haksızlıklara başkaldıran tipleri işleyen Aka Gündüz, toplumsal yaşayışın çarpıklıklarına olabildiğince eleştirel bir dille yaklaşmaya çalışmıştır. Romanlarında sık raslanan kandırılmış kadınlara acır, onları bulundukları acımasız ortama iten toplum koşullarına şiddetle çatar.

Ahmet Muhip Dranas bir yazısında (Cumhuriyet, 20.12.1958) Aka Gündüz'ün

roman kişilerini sevgiyle eğilerek canlandırdığını belirtir: «**Onları günlük hayatın içinden, ilkin oldukları gibi çeker alır, fakat maceraları ilerledikçe her birine kendine göre bir biçim verir. Bunlar hemen hepsi acı görmüş insanlardır. İçlerinde iyileri kadar kötüleri de varır, fakat gene hemen hepsi birer idealist olarak, Aka'nın yeni bir romanında kılık ve isim değiştirerek tekrar yaşamak üzere tükenirler.**»

Kimi romanlarında da Aka Gündüz Milli Mücadele yıllarının havasını yansıtır. İki Süngü Arasında, Bu Toprağın Kızları, Dikmen Yıldız gününde sevilerek okunmuşlardır. Ne var ki geçim kaygısıyla hızlı ve çok yazmak zorunda kalan Aka Gündüz romanlarını dinlendirmeye vakit bulamamıştır. Bu nedenle Selim İleri'nin belirttiği gibi, «**Akıcı, canlı bir konuşma diliyle en önemli sorunları temelde sulandırmış, yoğunluktan uzaklaşmıştır.**» (Türk Dili, Türk Romanında Kurtuluş Savaşı Özel Sayısı, Temmuz 1976).

Uzun yıllar (1932—1946) Milletvekili olarak da görev yapan Aka Gündüz yaşamının son yıllarını Ankara'daki bağ evinde yalnızlıklar içinde geçirmiştir. 7 Kasım 1958 günü yitirdiğimiz yazarımızın ölümünden sonraki yazısında Ahmet Muhip Dranas onun her zaman yürekli, doygun, alabildiğine alçakgönüllü bir insan olduğunu dile getirerek son günlerine değinir: «Artık yazamıyordu. Zaten sayılı olan dostlukları gitgide azalmıştı. Gündeliğin kör akışı ününü, dolayısıyla ilgileri ve pazarı götürmüştü. Fakat o Keçiören'in bağ evinde tek başına gene doygun ve ergin yaşıyor, bir günden bir güne içinin acılığını kimseye duyurmuyor, çiğ şafak beyazlığındaki yüzünün gülümseyişleriyle karalığını dağıtarak unutuşu kendi elleriyle tamamlıyordu.» (Cumhuriyet, 20.12.1958)

Yaşamını bir yazı emekçisi olarak geçiren ve yazın kitaplığımıza pekçok yapıt kazandıran Aka Gündüz'ü 25. ölüm yılında saygıyla anıyoruz.

Vedat YAZICI, 2 Aralık Somut

1983 YILINDA YAYINLANMIŞ YERLİ YAZIN YAPITLARI

Derleyen : ÖKSEL GÖÇMEN

Muzaffer Abayhan : Biz Birbirimize Benzeriz. (Öyküler) Ankara 1983 Tanı Y 163 s. 250 TL.

Ahmet Ada : Acıyla Akran. Ankara 1983 Dayanışma Y. 53 s. 100 TL.

Bilgin Adalı: Yaralı Kuşlar Tanığı. (Şiirler) İzmir 1983 Erdem Kitabevi Y. 56 s. 175 TL.

Oktay Akbal: Lunapark (Öyküler) İst. 1983 Varlık Y. 94 s. 150 TL.

Oktay Akbal: Vatan Mahzun, Ben Mahzun. (Anlatı) İst. 1983 YAZKO Y. 132 s 150 TL.

Hüseyin Akyüz: Beyaz Güvercin. (Öykü) İst. 1983 Varlık Y. 96 s. 150 TL.

Sabahattin Ali: Bütün Eserleri 4: Yeni Dünya. Baskıya Hazırlayan: Atilla Özkırımlı. İst. 1982 Cem Y. 62 s.

Erdoğan Alkan: Kıyı (Şiir) İst. 1983 YAZKO Y. 69 s. 150 TL.

Sabri Altınel: Şiirler. İst. 1983 Adam Y. 71 s. 225 TL.

Metin And: Türk Tiyatrosu ve Evreleri: Ankara 1983 Turhan Kitabevi 552 s. 1250 TL.

Talip Apaydın: Sarı Traktör. (Roman) İst. 1983 Cem Y. 189 s. 250 TL.

Talip Apaydın: Yar Bükü. (Roman) İst. 1983 YAZKO Y 215 s. 300 TL.

İnci Aral: Kıran Resimleri. (Öyküler) Ankara 1983 Dayanışma Y. 124 s. 180 TL.

Abdullah Aşçı: Dayak Dağıtımı. (Öyküler) Ankara 1982 Dayanışma Y 79 s. 125 TL.

Hüseyin Atabaş: Bitmeyen. Ankara 1983 Dayanışma Y. 45 s. 100 TL.

Erendüz Atasü: Kadınlar da Vardır. (Öykü) İst. 1983 Varlık Y. 138 s. 250 TL.

N. Ziya Bakırcıoğlu: Başlangıcından Günümüze Türk Romanı. (Yıllara ve Yazarlara Göre Romanımızın Tarihi) İst. 1983 Ötüken Y. 287 s. 300 TL.

Semih Balcıoğlu: Cumhuriyet Dönemi Türk Karikatürü (1923—1983). (Genişletilmiş 4. bs.) Ankara 1983 Türkiye İş Bankası Kültür Y 400 s. 600 TL.

Mustafa Balel : Gurbet Kaçtı Gözüme, (Öyküler) İst. 1983 YAZKO Y. 217 s. 300 TL.

Osman Numan Baranus: Ağrılar Toprağı. (Şiir) Ankara 1982 Dayanışma Y. 77 s. 125 TL.

Mehmet Başaran: Yüregin Sesi Zeytin Ülkesi. (Öyküler) İst. 1983 YAZKO Y 192 s. 300 TL.

Ataol Behramoğlu: İyi Bir Yurttaş Aranıyor. (Şiir — Kabare) İst. 1983 YAZKO Y. 57 s. 120 TL.

Ataol Behramoğlu: Şiirler, 1959 — 1982. İstanbul 1983 Adam Y. 191 s. 450 TL.

Süheyl Beken: Esintiler. (Şiirler) Ankara 1982 (Kendi Yayını) 101 s. 250 TL.

Cengiz Bektaş: Yuva mı Mal mı? (İnceleme) İst. 1983 YAZKO Y. 95 s. 120 TL.

Murat Belge: Tarihten Güncelliğe. İst. 1983 Alan Y 452 s. 600 TL.

Erhan Bener: Hızır Doktor (Oyun) İst. 1982 İzlem Y 100 TL.

Erhan Bener: Ölü Bir Deniz. (Roman) İst. 1983 YAZKO Y. 294 s. 400 TL.

Memet Fuat Bengü: Çağını Görebilmek. (Deneme) İst. 1982 Adam Y. 312 s. 400 TL.

İlhan Berk: Âşıkane. (Şiir) İst. 1982 Adam Y 186 s. 350 TL.

Asım Bezirci: Nurullah Ataç; Yaşamı Kişiliği Eleştiri Anlayışı Yazıları. (Genişletilmiş 2. bs.) İst. 1983 Varlık Y 272 s. 250 TL.

Şükrü Bilgiç: Bulutlar Sevilmez mi? (Öyküler) İst. 1983 Türkü Y 78 s. 150 TL.

Abdülkadir Bulut: Gözyaşları da Çiçek Açar. (Şiirler) İst. 1983 Can Y. 60 s.

Eray Canberk: Yüreğin Burkulduğu Zaman. (Şiir) İst. 1983 YAZKO Y. 57 s. 80 TL.

Halil Erdoğan Cengiz: Divan Şiiri Antolojisi. Genişletilmiş 2. bs. Ankara 1983 Bilgi Y. 710 s. 1000 TL.

Demirtaş Ceyhun: Cadı Fırtınası. (Roman) İst. 1982 YAZKO Y 327 s. 300 TL.

Necati Cumalı: Bütün Şiirleri 1 Tufandan Önce — Bozkırda Bir Atlı — Aç Güneş — Huri ile Süleyman. İst. 1983 YAZKO Y. 243 s. 450 TL.

Necati Cumalı: Değişik Gözle. (öykü) İst. 1983 YAZKO Y. 117 s. 120 TL.

Ahmet Çakır: Dostun Ölümü. (Öykü) İst. 1983 Varlık Y. 98 s. 150 TL.

Sabahattin Çankaya: Elif ile Yusuf. (Bir Kadirli Efsanesi) Ankara 1982 (Kendi Yayını) 64 s. 150 TL.

Sabahattin Çankaya: Elif ile Yusuf. (Bir Kadirli Efsanesi) Ankara 1982 (Kendi Yayını) 64 s. 150 TL.

Asaf Hâlet Çelebi: Om Mani Padme Hum. (Şiir) İst. 1983 Adam Y. 76 s. 250 TL.

Güney Dal: Buzul Döneminden Haberler. (Öyküler) Ankara 1983 Dayanışma Y. 85 s. 150 TL.

Sulhi Dölek: Vidalar. (Öyküler) İst. 1983 Cem Y. 115 s. 150 TL.

Refik Durbaş: Nereye Uçar Gökyüzü. (Şiir) İst. 1983 YAZKO Y. 59 s. 80 TL.

İnci Enginün: Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları. İst. 1983 Dergâh Y. 374 s. 800 TL.

Reşat Enis: Ağlama Duvarı. (Roman) İst. 1983 Cem Y. 188 s. 250 TL.

Memduh Şevket Esendal: Bütün Eserleri 1: Ayaşlı ile Kiracıları. (Roman) Ankara 1983 Bilgi Y 26 s. 300 TL.

Memduh Şevket Esendal: Bütün Eserleri 2: Vassaf Bey. Ankara 1983 Bilgi Y 250 s. 350 TL.

Memduh Şevket Esendal: Bütün Eserleri 3: Otlakçı. Ankara 1983 Bilgi Y 214 s. 350 TL.

Memduh Şevket Esendal: Bütün Eserleri 4: Mendil Altında. (Hikâyeler) Ankara 1983 Bilgi Y 230 s. 350 TL.

İsmet Zeki Eyüboğlu: Geçmişin Yaşama Gücü. İst. 1982 Adam Y. 272 s. 350 TL.

Turgay Gönenç: Yüzün Senin. (Şiir) Ankara 1983 Dayanışma Y. 79 s. 150 TL.

Çelik Gülersoy: İstanbul Estetiği. İst. 1983 (Kendi Yayını) 139 s. 1500 TL.

Turan Güneş: Araba Devrilmeden Önce. İst. 1983 Kaynak Y. 119 s. 200 TL.

Necati Güngör: Bu Sevda Ölmek. (Öyküler) İst. 1983 Adam Y 319 s. 400 TL.

Halikarnas Balıkçısı: Bütün Eserleri 3: Altıncı Kıta Akdeniz. Hazırlayan: Şadan Gökovalı. Ankara, 1982 Bilgi Y. 253 s. 300 TL.

Halikarnas Balıkçısı: Bütün Eserleri 10: Deniz Gurbetçileri, Hazırlayan: Şadan Gökovalı. Ankara 1982 Bilgi Y. 259 s. 300 TL.

Halikarnas Balıkçısı: Bütün Eserleri 11: Ege'den; Denize Bırakılmış Bir Çiçek. Derleyen: Şadan Gökovalı. Ankara 1983 Bilgi Y. 219 s. 300 TL.

Halikarnas Balıkçısı: Bütün Eserleri 12: Gençlik Denizlerinde. Derleyen: Şadan Gökovalı. Ankara 1983 Bilgi Y 253 s. 350 TL.

Halikarnas Balıkçısı: Bütün Eserleri 13: Sonsuzluk Sessiz Büyük — Tarih Söyleşileri — Büyük Kukuriko — Öteden Beriden. Derleyen: Şadan Gökovalı. Ankara 1983 Bilgi Y. 211 s. 300 TL.

Halikarnas Balıkçısı: Bütün Eserleri 14: Anadolu Efsaneleri. Baskıya Haz.: Şadan Gökovalı. Ankara 1983 Bilgi Y 148 s. 250 TL.

Halikarnas Balıkçısı: Bütün Eserleri 15; Anadolu Tanrıları. Baskıya Haz.: Şadan Gökovalı. Ankara 1983 Bilgi Y. 148 s. 250 TL.

Hüseyin Haydar: Kara Şarkılar (Şiir) İst. 1983 YAZKO Y 120 s. 250 TL.

Doğan Hızlan: Günlerde Kalan; Çağdaş Edebiyatımıza Dipnotları. İst. 1983 Gür Y. 239 s. 250 TL.

Doğan Hızlan: Yazılı İlişkiler (İnceleme — Deneme — Eleştiri) İst. 1983 Altın Kitaplar Y. 283 s. 350 TL.

Ayhan Hünalp: Şarkısız Dünyaların Orkinosları. (Roman) İst. 1983 YAZKO Y. 143 s. 275 TL.

Rıfat Ilgaz: Garibin Horozu. İst. 1982 Yalçın Y. 127 s. 150 TL.

Rıfat Ilgaz: Kulağımız Kirişte. (Şiirler) İst. 1983 Çınar Y. 62 s. 150 TL.

A. Mümtaz İdil: Gerçeklik ve Roman. Ankara 1983 Dayanışma Y. 136 s. 200 TL.

A. Mümtaz İdil: Sovyet Romanı. Ankara 1983 Yarın Y 250 TL.

Selim İleri: Annem İçin İst. 1983 Ada Y. 75 s. Planşlar 400 TL.

Selim İleri: Destan Gönüller. (Roman) İst. 1983 Adam Y 188 s. 300 TL.

Selim İleri: Kamelyasız Kadınlar. (İnceleme) İst. 1983 YAZKO Y. 169 s. 300 TL.

Selim İleri: Kırık Bir Aşk Hikâyesi. (Film öyküsü) İst. 1983 Ada Y 107 s. 200 TL.

Selim İleri: Ölünceye Kadar Seninim. (Roman) İst. 1983 Altın Kitaplar Y 237 s. 350 TL.

Selim İleri: Son Yaz Akşamı, (Öyküler) İst. 1983 Altın Kitaplar Y. 267 s. 300 TL.

Attila İlhan: «İkinci Yeni» Savaşı. (Deneme) İst. 1983 YAZKO Y 258 s. 300 TL.

Özdemir İnce: Yedi Deryalar Geçsen. (Şiir) İst. 1983 YAZKO Y 118 s. 150 TL.

Muzaffer İzgü: Çanak Çömlek Patladı. Ankara 1983 Bilgi Y. 192 s. 250 TL.

Ümit Kaftancıoğlu: İstanbul Allak Bullak: (Öykü) İst. 1983 YAZKO Y. 195 s. 250 TL.

Tarık Dursun K (akınç) İnsan Kurdu. (Roman) Ankara 1983 Bilgi Y 15 0s. 250 TL.

Tarık Dursun K (akınç): Kurşun Ata Ata Biter. (Roman) Ankara 1983 Bilgi Y 218 s. 300 TL.

Orhan Veli (Kanık) Bütün Yazıları I: Sanat ve Edebiyat Dünyamız. Derleyen: Asım Bezirci. İst. 1982 Can Y 216 s. 250 TL.

Orhan Veli (Kanık) Bütün Yazıları II: Bindiğimiz Dal. Derleyen: Asım Bezirci. İst. 1982 Can Y. 214 s. 250 TL.

Mehmet Kaplan: Tanpınar'ın Şiir Dünyası. İst. 1983 Dergâh Y. 269 s. 350 TL.

Zeynep Karabey: Kötü Bir Yaratık. (Öyküler) İst. 1983 YAZKO Y. 97 s. 130 TL.

Feyyaz Karacan: Benim Örümceğim Başka. (Şiirler) İst. 1983 (Kendi Yayını) 100 TL.

Feyyaz Karacan: Çocuktaki Bahçe. (Roman) İst. 1983 (Kendi Yayını) 150 TL.

Hasan Kayıhan: Gurbet Ölümleri. (Roman) Ankara 1983 Mayas Y. 227 s. 300 TL.

Cahit Kayra: Bodrum Üzerine Çeşitlemeler. İst. 1983 Ekin Y. 133 s. 200 TL.

Mehmet Kemal: Türkiyenin Kalbi Ankara. İst. 1983 Çağdaş Y. 277 s. 350 TL.

Ayşe Kilimci: Sevdadır Her İşin Başı. (Öyküler) İst. 1983 Kaynak Y. 108 s. 200 TL.

Samim Kocagöz: Roman ve Yazarlık Onuru. İst. 1983 Çağdaş Y 158 s. 200 TL.

Hasan Hüseyin (Korkmazgil): Işıklarla Oynamayın. (Şiirler) Ankara 1982 Bilgi Y. s. 250 TL.

Metin Kökten: Komplo. Samsun 1983 Kökten Kitabevi. 310 s. 400 TL.

Metin Kökten: Ölümü Beklerken. İst. 1982 (Kendi Yayını) 134 s. 200 TL.

Metin Kökten: Tik. (Roman) İst. 1982 (Kendi Yayını) 152 s. 250 TL.

Doğan Kuban: Türk ve İslam Sanatı Üzerine Denemeler. İstanbul 1982 Arkeoloji ve Sanat Y. 235 s.

Cevdet Kudret: Benim Oğlum Bina Okur (Eğitim Üzerine Denemeler) İst. 1983 Varlık Y. 118 s. 200 TL.

Ayla Kutlu: Cadı Ağacı. (Roman) Ankara 1983 Bilgi Y. 198 s. 300 TL.

Pınar Kür: Akışı Olmayan Sular. (Öyküler) İst. 1983 Can Y 229 s. 300 TL.

Aziz Nesin: Bütün Oyunları 1: Biraz Gelir misiniz — Birşey Yap Met — Toros Canavarı — Düdükçülerle Fırçacıların Savaşı. İst. 1982 Adam Y. 362 s. 500 TL.

Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı 1983 İst. 1983 Kardeşler Basımevi 696 s. 1250 TL.

Ali Neyzi: Hüseyin Paşa Çıkmazı No: 4 İst. 1983 Karacan Y. 232 s. 250 TL.

Esma Ocak: Kervan Servan. (Roman) Ankara 1983 Dayanışma Y. 394 s. 500 TL.

Ümit Yaşar Oğuzcan: Dikiz Aynası; Yergiler 1971—80. İst. 1982 Miyatro Y. 208 s. 250 TL.

Ümit Yaşar Oğuzcan: Tüm Şiirleri 1: Acılar Denizi. İst. 1982 Özgür Yayın Dağıtım 478 s. 500 TL.

Ümit Yaşar Oğuzcan: Tüm Şiirleri 2: Yüzyıl Yanarım Yanmayı Öğrendimse; Rübailer, Dörtlükler İst. 1983 Özgün Tayın-Dağıtım 263 s. 300 TL.

Ümit Yaşar Oğuzcan: Tüm Şiirleri 3: İki Kişiye Bir Dünya, Sahibini Arayan Mektuplar. İst. 1983 Özgün Yayın Dağıtım. 207 s. 300 TL.

İskender Ohri: Anadolu'nun Öyküsü. İst. 1983 Milliyet Y 184 s. 250 TL.

Ahmet Öktay: Kara Bir Zamana Alınlık. (Şiirler) İst. 1983 Ada Y 101 s. 200 TL.

Ahmet Oktay: Yazılanla Okunan — Kitap Çözümlemeleri — (İnceleme) İst. 1983 YAZKO Y. 238 s. 450 TL.

Zeynep Oral: Esintiler' 82. İst. 1983 Gür Y 119 s. 120 TL.

Zeynep Oral: Konuşa Konuşa. İst. 1983 Gür Y. 305 s. 400 TL.

Fikret Otyam: Ha Bu Diyar; Doğudan Gezi Notları, Harran / Hoyrat / Mayın ve Iğrıp. İst. 1982 Adam Y. 358 s. 475 TL.

Fikret Otyam: Mayınlar Çiçek Açmaz. (Röportaj) İst. 1983 YAZKO Y 258 s. 350 TL.

Nusret Kemal (Otyam): Ölüm Çemberi. (Roman) Ankara 1983 Dayanışma Y 262 s. 350 TL.

Özcan Özbilge: Kara Tenli Şiirler. (Seçki) İst. 1983 YAZKO Y. 57 s. 70 TL.

Emin Özdemir: Okuma Sanatı; Nasıl Okumalı, Neler Okumalı. İst. 1983 Varlık Y 256 s. 350 TL.

Serhan Özdemir: Hüzündür İlk Kelimesi. (Şiirler) İst. 1983 Örnek Y 68 s. 150 TL.

Kemal Özer: Araya Giren Görüntüler. (Şiir) İst. 1983 Varlık Y. 80 s. 100 TL.

Atillâ Özkırımlı: Edebiyat İncelemeleri; Yazılar 1: Babalılar Ayaklanması — Osmanlının Düzeni ve Edebiyatı — Düzyazının Gelişimi — Tanzimat Romanı — Çağdaş Türk Edebiyatı. İst. 1983 Cem Y. 229 s. 300 TL.

Adnan Özyalçıner: Panayır — Sur. (Öyküler) İst. 1983 YAZKO Y 203 s. 275 TL.

Timuçin Özyürekli: Merhaba Yaşamak. (Şiir) Ankara 1983 Dayanışma Y 47 s. 100 TL.

Yüksel Pazarkaya: Sen Dolayları. (Şiir) İst. 1983 YAZKO Y 58 s. 100 TL.

Ahmet Rasim: Anılar ve Söyleşiler. Yayına Hazırlayan: Nuri Erten. İst. 1983 Çağdaş Y. 254 s. 300 TL.

Hüseyin Seçmen: Karacaoğlan; Yaşamı, Sanatı, Şiirleri. İst. 1983 Deniz Kitap — Yayın Dağıtım. 288 s. 350 TL.

Hüseyin Seçmen: Köroğlu; Yaşamı — Sanatı — Şiirleri. İst. 1983 Deniz Kitapları Y. 276 s. 400 TL.

Zeyyat Selimoğlu: Tutkunun Köşeleri. (Roman) İst. 1982 YAZKO Y 138 s. 150 TL.

Mehmet Semih: Hurda Kralı. (Gülmece) İst. 1983 YAZKO Y. 98 s. 150 TL.

İlhami Soysal: 20. Yüzyıl Türk Şiiri Antolojisi. (2. bs.) Ankara 1983 Bilgi Y. 428 s. 600 TL.

Kemal Sülker: Anılar Yolculuk. İst. 1983 YAZKO Y. 220 s. 220 TL.

Dinçer Sümer: Sandalım Kıyıya Bağlı. (Şiir) İst. 1983 YAZKO Y. 59 s. 150 TL.

Salim Şengil: Güzel Bir Oyun. (Öykü) İst. 1983 YAZKO Y 98 s. 150 TL.

Rauf Tamer: O Kafa! İst. 1983 Kervan Y. 235 s. 500 TL.

Haldun Taner: Bütün Hikâyeler 1: Kızıl Saçlı Amazon. Ankara 1983 Bilgi Y 245 s. 350 TL.

Haldun Taner: Bütün Hikâyeler 2: Şişhaneye Yağmur Yağıyordu. Ankara 1983 Bilyi Y. 268 s. 350 TL.

Haldun Taner: Bütün Hikâyeleri 3: Onikiye Bir Var. (2. bas.) Ankara 1983 Bilgi Y. 212 s. 350 TL.

Haldun Taner: Düz Yazılar 1: Çok Güzelsin Gitme Dur. Ankara 1983 Bilgi Y 258 s. 350 TL.

Sadun Tanju: Yahya Kemal ve Halikarnas Balıkçısı. İst. 1983 (Kendi Yayını) 126 s. 150 TL.

Ahmet Hamdi Tanpınar: Bütün Şiirleri. İst. 1983 Dergâh Y. 172 s. 150 TL.

Ahmet Hamdi Tanpınar: Hikâyeler. İst. 1983 Dergâh Y 364 s. 450 TL.

Tuğrul Tanyol: Elinden Tutun Günü. (Şiirler) İst. 1983 Üç Çiçek Y. 67 s. 150 TL.

Cahit Sıtkı Tarancı: Bütün Şiirleri. Derleyen: Asım Bezirci İst. 1982 Can Y. 247 s. 300 TL. — —

Afşar Timuçin: Kıyılar Durunca. (Roman) İst. 1983 YAZKO Y' 175 s. 180 TL.

Saadet Timur: Beş Günün Öyküsü. (Öyküler) Ankara 1983 Dayanışma Y. 93 s. 150 TL.

Naim Tirali: Yirmibeşkuruşa Amerika. (Öyküler) İst. 1983 YAZKO Y. 97 s. 175 TL.

Ömer Faruk Toprak: Tüm Şiirleri. Hazırlayan: Füruzan Toprak. İst. 1983 Adam Y. 357 s. 650 TL.

Adnan Turani: Dünya Sanat Tarihi. (3. bs.) Ankara 1983 Türkiye İş Bankası Kültür Y. 614 s. 2500 TL.

Vedat Türkali: Mavi Karanlık. (Roman) İst. 1983 Adam Y. 402 s. 600 TL.

Derin Türkömer: Av Tutkusu İst. 1983 Karacan Y. 253 s. planşlar 400 TL.

Ulufer: Bir Ceylan Soluk Soluğa. (Şiir) İst. 1983 Özlem Y. 61 s. 125 TL.

Tomris Uyar: Gecegezen Kızlar. (Öyküler) İst. 1983 Ada Y. 109 s. 200 TL.

Tomris Uyar: Ödeşmeler. (Öyküler) İst: 1982 YAZKO Y. 157 s. 120 TL.

Turgut Uyar: Bir Şiirden. (İnceleme) İst. 1983 Ada Y. 154 s. 250 TL.

İsmail Uyaroğlu: Bir Demet Diken (Şiir) İst. 1983 YAZKO Y. 61 s. 150 TL.

Kıvılcım Vafı: Dizelere Göm Şair Beni. (Şiir) Ankara 1983 Nitelik Y. 47 s. 75 TL.

Varlık Şiirleri Antolojisi 1933 — 1983 (Elli Yıl) Yeni Eklerle Hazırlayan: Ülkü Tamer. İst. 1983 Varlık Y. 336 s. 350 TL.

Varlık Yıllığı 1983. İst. 1983 Varlık Y. 394 s. 300 TL.

Gündüz Vassaf: Daha Sesimizi Duyurmadık. Avrupa'da Türk İşçi Çocukları. İst. 1983 Belge Y 202 s. 250 TL.

Hıfzı Veidet Velidedeoğlu: Milli Mücadele Anılarım. İst. 1983 Hil Yayın. 215 s. 250 TL.

Hıfzı Veldet Velidedeoğlu: Yol Kesen Irmak (Düşünceler, Anılar, Anmalar Üstüne Denemeler). İst. 1983 Çağdaş Y ' 320 s. 350 TL.

Süleyman Yağız: Yürü Bre Hızır Paşa. (Yaşayan Halk Ozanları Antolojisi, Şiirler Yaşam Öyküleri Konuşmalar) İst. 1983 Üç Çiçek Y. 198 s. 250 TL.

İrfan Yalçın: Büyük Soytarı. İst 1982 Yalçın Y. 135 s. 200 TL.

Mustafa Yavaş: Sevgi Dilli Şairim. (Şiirler) Ankara 1983 Nitelik Y. 47 s. 75 TL.

Fehmi Yavuz: Ölüm Duyuruları. (Seçmeler) Ankara 1983 Dayanışma Y. 136 s. 200 TL.

Şahin Yenişehirlioğlu: Felsefe ve Sanat; Denemeler. Ankara 1982 Dayanışma Y 166 s. 225 TL.

Duran Yılmaz: Yörük Hikâyeleri. Ankara 1983 Dayanışma Y. 86 s. 150 TL.

Ali Yüce: Anamı Arıyorum. Ankara 1983 (Kendi Yayını) 62 s. 150 TL.

Ali Yüce: Orta Doğu Şiirleri. İst. 1983 YAZKO Y. 116 s. 200 TL.

Can Yücel: Her Boydan; Dünya Şiirinden Seçmeler İst. 1983 Adam Y 185 s. 300 TL.'

Şevket Yücel: Bir Sevgi Adam. (Öyküler) Ankara 1983 YABA Y. 96 s. 150 TL.

Tahsin Yücel: Ben ve Öteki. (Öyküler) İst. 1983 Ada Y 270 s. 400 TL.

KÜLTÜR BAKANLIĞININ 1983 YILI YAYINLARI

ATATÜRK DİZİSİ

1 — TÜRK KURTULUŞ SAVAŞI — Fahri BELEN 500 TL.
2 — MUSTAFA KEMAL VE UYANAN DOĞU Yaz. P GENTIZON Çev. Fethi ÜLKÜ 220 TL.

KÜLTÜR ESERLERİ DİZİSİ

3 — TAHİR İLE ZÜHRE — Haz. Doç. Dr. F. TÜRKMEN 225 TL.
4 — YENİ ALMAN EDEBİYATI TARİHİ — Prof. Dr. Gürsel AYTAÇ 340 TL.
5 — COĞRAFYADAN VATANA — Yaz. Remzi Oğuz ARIK 185 TL.
6 — TÜRK BİLMECELERİ — Haz. Prof. Dr. Şükrü ELÇİN 85 TL.
7 — ÇAĞDAŞ ALMAN EDEBİYATI — Yaz. Prof. Dr. Gürsel AYTAÇ 460 TL.
8 — KENAN HULUSİ'NİN HİKÂYELERİ — Haz. İnci ENGİNÜN 250 TL.
9 — ERMENİ KOMİTELERİNİN A'MAL VE HAREKÂT-I İHTİLALİYYESİ Haz. H. Erdoğan CENGİZ 350 TL.

1000 TEMEL ESER DİZİSİ

10 — YUSUF-U ZÜLEYHA — Haz. Dr. Mustafa DEMİREL 200 TL.
11 — NEŞRİ TARİHİ — Yaz. Mehmet NEŞRİ Haz. Dr. M. A. KOYMEN 160 TL.
12 — HAN DUVARLARI — Yaz. Faruk Nafız ÇAMLIBEL 130 TL.
13 — EVLİYA ÇELEBİ SEYAHATNAMESİ (GİRİŞ Yaz. Evliya Çelebi Haz. İsmet PARMAKSIZOĞLU 300 TL.
14 — KAYGUSUZ ABDAL'IN MENSUR ESERLERİNDEN SEÇMELER Haz. Doç. Dr. A. GÜZEL 170 TL.

15 — DİVAN-I HİKMETTEN SEÇMELER — Yaz. Ahmet YESEVİ Haz. Doç. Dr. Kemal ERASLAN 400 TL.
16 — PEND-NAME — Yaz. GÜVAHİ Haz. Mehmet HENGİRMAN 230 TL.
17 — YAHYA BEY DİVANINDAN ÖRNEKLER — Haz. Mehmet ÇAVUŞOĞLU 225 TL.
18 — EVLİYA ÇELEBİ SEYAHATNAMESİ (KİTAP II)
Yaz. Evliya ÇELEBİ Haz. İsmet PARMAKSIZOĞLU 275 TL.

TERCÜME ESERLER DİZİSİ

19 — AHLAKI OLGUNLAŞTIRMA — Yaz. İbn MİSKEVEYH Çev. A. ŞENER İ. KAYA C. TUNÇ 160 TL.
20 — YALNIZ İNSANLAR Yaz. G. HAUPTMANN Çev. Dr. Nuran ÖZYER 100 TL.
21 — A. SCHNITZLER'İN HİKÂYELERİNDEN SEÇMELER Yaz. A. SCHNİTZLER Çev. Doç. Dr. S. YÜKSEL 240 TL.
22 — ÇOCUK HİKÂYELERİ — Yaz. Peter BICHSEL Çev. Dr. Gülgün AKMAN 40 TL.
23 — KENDİ EVİNDE MİSAFİR — Yaz. George KELLY Çev. Dr. Güneı ÖZTUNA 115 TL.
24 — MASALLAR — N.V GOGOL Çev. Engin ALTAY 225 TL.
25 — EDEBİYAT ÜZERİNDE DÜŞÜNCELER — Yaz. T S. ELİOT Çev. Dr. S. KANTARCIOĞLU 220 TL.
26 — HERMANN HESSE'NİN MEKTUPLARI — Çev. Battal İNANDI 100 TL.
27 — EDEBİYAT BİLİMİNİN TEMELLERİ Yaz. R. WELEK A. WARREN Çev Prof. Dr A. UYSAL 400 TL.

1983 YILINDA YAYINLANMIŞ ÇEVİRİ YAZIN YAPITLARI

Chinua Achebe: Ruhum Yeniden Doğacak. (Roman) Çev. **Anjel Selveroğlu.** İst. 1983 Üç Çiçek Y 192 s. 250 TL.

İvo Andriç: Irgat Siman. (Roman) Çev. **İlhami Emin — Adnan Özyalçıner.** İst. 1983 Cem Y. 242 s. 400 TL.

Evelyn Anthony: Albatros. (Roman) Çev **Belkıs Çorakçı.** İst. 1983 Cep Kitapları Y. 288 s. 350 TL.

Jeffrey Archer: Söke Söke. (Roman) Çev **Belkıs Çorakçı.** İst. 1983 Altın Kitaplar Y. 344 s. 400 TL.

Arguedas: Derin Irmaklar. (Roman) Çev. **Ümit Kıvanç.** İst. 1983 Can Y. 351 s. 400 TL.

Isaac Asimov: Uzaydan Gelen Konuk. (Uzay Öyküleri) Çev. **Dicle Yıldırım.** İst. 1983 İlgi Y: 192 s. 280 TL.

Virginia Axline: Benliğini Arayan Çocuk. Çev. **Elkin Besin.** Ankara 1983 Erek Çocuk Kulübü Y 193 s. 300 TL.

Desmond Bagley: Talih Kuşu. (Roman) Çev. **Ayten Oray.** İst. 1983 (E) Y. 312 s. 350 TL.

Pio Baraja: Bilgi Ağacı: (Roman) Çev. **Yıldız Canpolat.** İst. 1983 Varlık Y. 212 s. 300 TL.

Simone de Beauvoir: Veda Töreni ve Jean—Paul Sartre'la Söyleşiler; Ağustos — Eylül 1974. Çev. **Beyhan Kayıhan.** İst. 1983 Varlık Y. 592 s. 500 TL.

Boileau — Narcejac: Şeytan İşi. (Roman) Çev. **Aydın Bakanoğlu.** İst. 1983 (E) Y. 192 s. 200 TL.

Heinrich Böll: Katharina Blum'un Çiğnenen Onuru. Çev. **Ahmet Cemal.** İst. 1983 Alan Yayıncılık. 112 s. 200 TL.

Bertolt Brecht: Aşk Şiirleri. Çev. **Kerem Çalışkan.** İst. 1983 Kaynak Y. 121 s. 250 TL.

Bertolt Brecht: Deneysel Tiyatro; İkili Oyun: Anlaşmanın Önemi — Küçük Burjuva Düğünü. (İnceleme/Tiyatro) Çev. **Kaya Öztaş.** Ankara 1982 Dost Kitabevi Y.

Bertolt Brecht: Me—Ti'nin Özdeyişler Kitabı. Çev. **Ahmet Cemal.** İst. 1982 Alan Yayıncılık. 154 s. 200 TL.

Freda Bright: Bir Kadın, İki Kadın. (Roman) Çev. **Oya Alpar.** İst. 1983 Kelebek Y. 406 s. 500 TL.

André Brink: Sesler Zinciri. (Roman) Çev. **Oya Çakır.** İst. 1983 Altın Kitaplar Y: 454 s. 500 TL.

Truman Çapote: Çimen Türküsü. (Roman) Çev. **Filiz Ofluoğlu.** İst. 1983 Can Y. 155 s. 200 TL.

Paul Celan: Bademlerden Say Beni. Çev. **Gertrude Durusoy — Ahmet Necdet.** İst. 1983 Adam Y. 62 s. 225 TL.

Jean - François Chaigneau: Tren. (Roman) Çev. **Yaşar İlksavaş.** İst. 1983 Kelebek Y. 302 s. 400 TL.

René Char: Seçilmiş Şiirler Çev. **Tahsin Saraç.** İst. 1983 Adam Y 116 s. 325 TL.

Jackie Collins: Sex Çetesi. (Roman) Çev. **Gülçin Saydam** İst. 1983 Kelebek Y. 217 s. 300 TL.

Jackie Collins: Şen Dullar (Roman) Çev. **Oya Alpar.** İst. 1983 Kelebek Y. 242 s. 350 TL.

Nicholas Condé: Kara Büyü. (Roman) Çev **Bengi Altıncan.** İst. 1983 Altın Kitaplar Y. 383 s. 350 TL.

John Coyne: Vahşi Doyum. (Roman) Çev **Sevinç Okyay.** İst. 1982 Kelebek Y 293 s. 300 TL.

Clive Cussler: Girdap. (Roman) Çev Hasan Karabulut. İst. 1983 Altın Kitaplar Y. 345 s. 350 TL.

Anton Çehov : Toplum Eserleri. 4 cilt. İst. 1983 Sosyal Yayınlar 1400 s. 2000 TL.

Erich Von Däniken: Tanrıların Stratejileri. (Dünyanın Sekizinci Harikası) Çev. Halit Kakınç. İst. 1983 YAZKO Y. 103 s. 250 TL.

Tibor Dery : Niki (Roman Çev. **Barış Pirhasan** İst. 83 YAZKO Y. 350 TL.

John Dos Passos: U.S.A./42. 6nlem. (Roman) Çev. **Oya Dalgıç.** İst. 1983 Adam Y. 381 s. 425 TL.

Dostoyevski: Cinler (2 Cilt Birarada) Çev Ergin Altay İst 1982 Can Y 683 s. 650 TL.

Colette Dowling: Dişilik Kompleksi. Çev **Sevin Okyay.** İst. 1983 Kelebek Y. 301 s. 350 TL.

Peter Driscoll: Barboza Belgeleri. Çev. Oya Alpar. İst. 1983 İnkılâp ve Aka Kitabevi Y. 296 s. 300 TL.

Friedrich Dürrenmatt: Yargıç ve Celladı. Çev. **Zehra İpşiroğlu.** İst. 1983 Cem Y. 102 s. 150 TL.

Paul Eluard: Seçme Şiirler Çev. **A. Kadir — A. Bezirci.** İst. 1973 YAZKO Y. 109 s. 200 TL.

Hans Magnus Enzensberger: Titanic'in Batışı. (Şiir) Çev **Sezer Duru:** İst. 1983 Cem Y. 114 s. 200 TL.

Hans Fallada: Küçük Adam Ne Oldu Sana? (Roman) Çev **K. Özhan Barlas.** İst. 1983 Deniz Kitaplar Y 334 s. 450 TL.

John Farris: Şeytan Taşı. (Roman) Çev **Gülten Severen.** İst. 1983 Altın Kitaplar Y. 396 s. 400 TL.

William Faulkner: Döşeğimde Ölürken. Çev. **Murat Belge.** İst. 1983 Adam Y. 232 s. 350 TL.

Luce Fillol: Şeytan Adası. (Roman) Çev. **T. Ahmet Şensılay.** İst. 1983 YAZKO Y. 130 s. 200 TL.

Louis Fischer: Gandi. (Roman) Çev. **Mehmet Harmancı.** İst. 1983 Milliyet Y. 232 s. 300 TL.

Robert L. Fish: Elmas Kavgası. (Roman) Çev. **Melek Kaya:** İst. 1982 Cep Kitapları Y. 311 s. 350 TL.

Robert L. Fish: Truvanın Altınları. Çev. **Belkıs Çorakçı.** İst. 1983 Cep Kitapları Y. 416 s. 500 TL.

Ken oFllett: İğnenin Gözü. Çev. **Özay Eüsoy.** İst. 1983 Altın Kitaplar Y. 395 s.

Dieter Forte: Martin Luther ve Thomas Münzer ya da Muhasebenin Başlangıcı. (Oyun) Çev **Sargut Şölçün.** İst. 1983 Kaynak Y. 271 s. 450 TL.

Romain Gary: Polonya'da Bir Kuş Var. (Roman) Çev. **Sevgi Tamgüç.** İst. 1982 Can Y. 224 s. 300 TL.

Goethe'nin Seçilmiş Mektupları. Çev. **Melâhat Togar.** İst. 1983 Düşün Y. 285 s. 400 TL.

Gogol: Bütün Oyunları; Müfettiş — Tiyatrodan Çıkış — Bir Evlenme. Çev. **Melih Cevdet Anday — Erol Günay.** İst. 1982 Adam Y. 290 s. 400 TL.

William Golding: Çocuk Adası. (Roman) Çev. **Ömer Savuran.** İst. 1983 YA - PA Y 216 s. 200 TL.

Günter Grass: Teneke Tramper. (Roman) 2 cilt. Çev **Kamuran Şipal.** İst. 1983 Cem Y. 753 s. 1000 TL.

Guareschi: Don Camillo ve Cehennem Meleği. Çev. **Özcan Yalım.** Ankara 1982 Bilgi Y. 197 s. 250 TL.

Guareschi: Oğlum, Kızım, Hele Karım. Çev. **Özcan Yalım.** Ankara 1983 Bilgi Y. 197 s. 300 TL.

Jadith Guest: İkinci Koğuş. (Roman) Çev. **Özay Süsoy.** İst. 1983 Altın Kitaplar Y. 323 s. 350 TL.

Ricardo Güiraldes: Bozkırdaki Gölgeler. (Roman). Çev. **Siren Taylar — Vedat Tayyar Erdamar.** İst. 1983 Can Y. 246 s. 300 TL.

Knut Hamsun: Göçebe. (Roman) Çev. **Behçet Necatigil.** İst. 1983 Cem Y 447 s. 500 TL.'

Brian Harris: Üçüncü Dünya Savaşı. (Roman) Çev. **Fatih Cimok.** İst. 1983 Karacan Y. 252 s. 400 TL.

Sven Hassel: Paris'i Yakın! (Roman) Çev. **Ali Avni Öner.** İst. 1982 (E) Y. 285 s. 350 TL.

Jaroslav Haşek: Aslan Asker Şvayk. Çev. **Reşit Ergener.** İst. 1983 Yalçın Y. 429 s. 500 TL.

Yaruslav Haşek: Köpek Suratlı Maymun. Çev. **Ülkü Tamer.** İst. 1983 Milliyet Y. 125 s. 200 TL.

Heine: Şarkılar Kitabı. (Şiirler) Çev. **Behçet Necatigil.** İst. 1982 Adam Y. 360 s. 550 TL.

Ernst Hemingway: Askerin Dönüşü. Çev. **Mehmet Harmancı.** İst. 1983 Oda Y 160 s. 200 TL.

Ernst Hemingway: İhtiyar Balıkçı. Çev. **Orhan Azizoğlu.** Ankara 1983 Bilgi Yayınevi. 140 s. 250 TL.

Ernst Hemingway: Ya Hep Ya Hiç. Çev. **Tarık Dursun K.** İst. 1983 Oda Y. 239 s. 300 TL:

Catherine Hermary — Vieille: Gecelerin Veziri. Çev **Hüseyin Boysan.** İst. 1983 Sungur Y. 250 s. 350 TL.

Herman Hesse: Gençlik Denen Güzel Şey. Çev. **Behçet Necatigil — Kâmuran Şipal.** İst. 1983 Cem Y. 235 s. 300 TL.

Herman Hesse: Siddhartha. (Roman) Çev. **Yurdanur Salman.** İst. 1983 Can Y. 167 s. 200 TL.

Susan Howard: Yasak İlişkiler. (Roman) Çev. **Tomris Kalyoncuoğlu.** İst. 1983 Altın Kitaplar Y. 591 s. 600 TL.

Aldous Huxley: Ada. (Roman) Çev. **Seniha Akar.** İst. 1983 Yol Y. 347 s. 450 TL.

V. Blasco İbanez: Baharlar Açarken. (Roman) Çev. **Adnan Cemgil** İst. 1983 YAZKO Y. 320 s. 400 TL.

John İrving: Çılgın Bir Dünya. (Roman) Çev. **Armağan İlkin.** İst. 1983 Altın Kitaplar Y. 363 s. 400 TL.

James xoyce: Sanatçının Bir Genç Adam Olarak Portresi. (Roman) Çev. **Murat Belge.** İst. 1983 Biirkim Y. 238 s. 300 TL.

Kara Tenli Şiirler. (Seçkin) Çev. **Özcan Özbilge.** İst. 1982 YAZKO Y. 57 s. 70 TL.

Herbert Hastle: Milyonerler. (Roman) Çev. **Nihal Önol.** İst. 1983 Kelebek Y. 335 s. 400 TL.

Shelley Katz: Perde Arkası. (Roman) Çev. **Meral Gaspıralı.** İst. 1983 Kelebek

Y. 319 s. 400 TL.

Nikos Kazancakis: Zorba. (Roman) Çev. **Ahmet Angın.** İst. 1982 Can Y. 404 s. 400 TL.

Stephen King: Kuşku Mevsimi. (Roman) Çev **Gülten Suveren.** İst. 1983 Altın Kitaplar Y. 409 s. 450 TL.

E. Kishon: Kahkahaya Vergi Yok. Çev **Moşe Baraze.** Ankara 1983 Bilgi Y. 162 s. 250 TL.

Kostas Kadzias: Yedi Numaralı Dehliz. (Roman) Çev. **Metin Alemdar.** İst. 1982 Adam Y. 334 s. 350 TL.

William Kotzwinkle: Ekstra Yaratık E. T. (Roman) Çev. **Esat Ören.** İst. 1983 Altın Kitaplar Y 254 s. 300 TL.

Judith Krantz: Ressamın Kızı. (Roman) Çev. **Özay Süsoy.** İst. 1983 (E) Y. 525 s. 600 TL.

Selma Lagerlöf: Nils Holgersson'un Serüvenleri. Çev. **Babür Kuzucu.** İst. 1983 Cem Y. 397 s. 500 TL.

John Le Carré: Küçük Trampetçi Kız. Çev. **Melek Kaya.** İst. 1983 Altın Kitaplar Y. 450 s. 450 TL.

John Leekley: Mavi ve Gri. (Roman) Çev. **Gönül Suveren.** İst. 1983 Altın Kitaplar Y: 363 s. 350 TL.

Doris Lessing: Türkü Söylüyor Otlar. (Roman) Çev. **Fatma Aylin** İst. 1983 Can Y. 239 s. 300 TL.

Federico Garcia Lorca: Bütün Şiirler 1: Şiirler Kitabı — Cante Jonde Şiiri — İlk Şarkılar — Şarkılar. Çev. **Sait Maden.** İst. 1983 YAZKO Y 289 s. 350 TL.

Robert Ludlum; Ve Papa Kaçırıldı. (Roman) Çev. **Mehmet Harmancı.** İst. 1983 Kelebek Y 273 s. 350 TL.

Thomas Mann: Tonis Kröger — Tristan. Çev. **Fatih Özgüven.** İst. 1983 Birikim Y. 125 s. 175 TL.

Katherine Mansfield: Ölü Albayın Kızları. (Öyküler) Çev **Memet Fuat Bengü.** İst. 1983 YAZKO Y 120 s. 120 TL.

Gabriel Garcia Marquez: Balthazar'ın Olağandışı Öyküsü. Çev. **Nuran Akgören.** İst. 1983 Deniz Kitaplar Y. 164 s. 250 TL.

Gabriel Garcia Marquez: Erèndira'nın Acıklı Öyküsü. Çev. **Müge Taysi.** İst. 1983 Deniz Yayın — Dağıtım. 133 s. 200 TL.

Gabriel Garcia Marquez: Şer Saati: (Roman) Çev. **Seçkin Cılızoğlu.** İst. 1983 Alan Yayıncılık. 172 s. 250 TL.

Gabriel Garcia Marquez: Yaprak Fırtınası. Çev. **Nuran Akgören.** İst. 1983 Deniz Kitaplar Y. 143 s: 250 TL.

Maurice Mességué: Sevelim Sevişelim. Çev. **Nesrin Altınova.** İst. 1983 (E) Y. 248 s.

Mikelanj'ın Seçilmiş Mektupları. Çev. **Attila Tokatlı** İst. 1983 Düşün Y. 143 s. 250 TL.

Abraham A. Moles: Kültürün Toplumsal Dinamiği. Çev. **Nuri Bilgin.** İzmir 1983 Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Y. 283 s. 650 TL.

Michel de la Montaigne: Bütün Denemeler. Çev. **Erol Esençay.** İst. 1983 Deniz Kitaplar Y. 381 s. 500 TL.

O. Henry: Bütün Öyküleri 1: Bankerin Aşkı. Çev. **Erol Esençay.** İst. 1983 Deniz Kitaplar Y. 206 s. 300 TL.

Kurt Palka: Lanetliler. (Roman) Çev. **Nilgün Gençer Çepni.** İst. 1983 İnkılâp ve Aka Kitabevi, 333 s. 400 TL.

Ezra Pound: Seçme Kantolar. (Şiir) Çev. **İlhan Berk.** İst. 1983 YAZKO Y. 98 s. 100 TL.

Rabelais: Gargantua. Çev. **S. Eyüboğlu — E. Erhat — V Günyol.** İst. 1983 Cem Y. 252 s. 350 TL.

David Reuben: Kadın; Cinsel ve Duygusal Sorunlar. Çev. **Oya Alpar.** İst. 1983 İnkılâp ve Aka Kitabevi Y. 375 s. 400 TL.

Jean Rhys: Geniş Geniş Bir Deniz. (Roman) Çev. **Pınar Kür.** İst. 1982 Can Y 216 s. 250 TL.

Rilke'nin Genç Şaire Mektupları. Çev. **Kâmuran Şipal.** İst. 1983 Düşün Y 87 s. 175 TL.

Harold Robbins: Büyücü. (Roman) Çev. **Azize Bergin.** İst. 1983 Altın Kitaplar Y. 394 s. 450 TL.

Romain Rolland: Jean — Christophe. (Nehir Roman) 3 cilt. Çev. **Adnan Cemgil.** İst. 1983 Soshyal Y. 1800 s. 2250 TL.

Françoise Sagan: Hoş Geldin Hüzün. (Roman) Çev. **ATAÇ.** İst. 1983 Can Y. 142 s. 200 TL.

Tayeb Salah: Göç Mevsimi. Çev. **Özdemir İnce.** İst. 1982 Adam Y. 128 s. 250 TL.

Lawrence Sanders: Irz; Lucy Bending Olayı. (Roman) Çev. **Oya Çakır.** İst. 1983 Altın Kitaplar Y. 406 s. 400 TL.

William Saroyan: Dünyanın Bir Öğle Sonrasında. İst. 1983 Oda Y. 228 s. 300 TL.

Jean — Paul Sartre: Baudlaire. (İnceleme) Çev. **Bertan Onaran** — Şiir Çevirileri: **Sait Maden.** İst. 1982 YAZKO Y. 156 s. 160 TL.

Jean — Paul Sartre: Hürriyetin Yolları; Akıl Çağı. Çev. **Gülseren Devrim.** İst. 1983 Cem Y. 472 s. 600 TL.

Leonardo Sciascia: Mısır Konseyi. (Roman) Çev. **Dumrul Cemgil.** İst. 1983 (E) Y. 209 s. 200 TL.

Steve Shagan: İhanet Çemberi. (Roman) Çev. **Melek Kaya.** İst. 1983 Cep Kitapları Y. 326 s. 350 TL.

Irwin Shaw: Gece İşi. (Roman) Çev. **Armağan İlkin.** İst. 1983 Altın Kitaplar Y: 389 s. 400 TL.

İrvin Shaw: Hesaplaşma. (Roman) Çev. **Gülten Suveren.** İst. 1983 Altın Kitaplar Y. 312 s. 350 TL.

Irvin Shaw: İhtiras. (Roman) Çev. **Belkıs Çorakçı.** İst. 1983 Altın Kitaplar Y. 495 s. 450 TL.

Sienkiewicz: Quovadis? Çev. **Nihal Yeğinobalı.** İst. 1983 Cem Y 408 s. 500 TL.

Johannes Mario Simmel: Acı Yudum. (Roman) İst. 1983 İnkılâp ve Aka Kitabevi 680 s. 650 TL.

Johannes Mario Simmel: Bırakın Yaşasınlar. (Roman) Çev. **Ahmet Arpad.** İst. 1983 Altın Kitaplar Y. 531 s. 550 TL.

June Flaum Singer: Sosyete Kızları. (Roman) Çev. **Nilgün Gençer Çepini.** İst. 1983 İnkılâp ve Aka Kitabevi Y. 512 s. 450 TL.

S. Phillip Smith: Subay ve Centilmen. (Roman) Çev. **Hüseyin Boysan.** İst. 1983 Altın Kitaplar Y. 253 s. 300 TL.

Wilbur Smith: Meleklerin Gazabı (Roman) Çev. **Melek Kaya.** İst. 1983 Altın Kitaplar Y. 439 s. 450 TL.

Wilbur Smith: Sürek Avı. (Roman) Çev. **Nihal Önol.** İst. 1983 Kelebek Y 355 s. 400 TL.

Stanislavski: Bir Aktör Hazırlanıyor. Çev. **Suat Taşer.** İst. 1983 YAZKO Y 327 s. 600 TL.

Danielle Steel: Sevmek Zamanı. (Roman) Çev. **Eser Topuz.** İst. 1983 Kelebek Y. 317 s. 400 TL.

Stefan Zweig'in Frederike'ye Mektupları. Çev. **Burhan Arpad.** İst. 1983 DLşün Y. 119 s. 200 TL.

John Steinbeck: Alev. Çev. **Orhan Azizoğlu.** Ankara 1983 Bilgi Y 149 s. 250 TL.

John Steinbeck: Gazap Üzümleri. Çev. **Yurdanur Salman — Nuray Karaca.** İst. 1983 Can Y. 752 s.

Fred M. Stewart: Hayat İksiri. (Roman) Çev. **Suğra Öncü.** İst. 1983 Cep Kitapları Y. 261 s. 300 TL.

F: Mustard Stewart: Utanç Adası. (Roman) Çev. **Bengi Altıncan.** İst. 1983 Altın Kitaplar Y. 393 s. 450 TL.

Strindberg: Seçilmiş Oyunlar 1: Baba — Matmazel Julie — Rüya Oyunu — Hayaletler Sonatı. Çev. **Turan Oflazoğlu — Aziz Çalışlar — Afif Obay.** İst. 1983 Adam Y. 271 s. 400 TL.

William Styron: Sophie'nin Seçimi. (Roman) Çev. **Gülten Suveren.** İst. 1983 Altın Kitaplar Y 415 s. 450 TL.

Jacqueline Susann: Bebekler Vadisi. (Roman) Çev. **Azize Bergin.** İst. 1983 Altın Kitaplar Y. 416 s. 450 TL.

Mihail Şolohov: Durgun Don. Çev. **Mete Ergin — Gani Yener** 4 cilt. İst. 1983 Sosyal Yayınlar. 2108 s. 2500 TL.

Junichiro Tanizaki: İhtiyar Çılgın. (Roman) Çev. **Nili Tlabar.** İst. 1982 Can Y. 139 s. 200 TL.

Thomas Thompson: Şöhret. (Roman) Çev. **Belkıs Çorakçı.** İst. 1983 Kelebek Y. 565 s. 600 TL.

John Trenhaile: Tilki Tuzağı. (Roman) Çev. **Ergin İlksavaş.** İst. 1983 Kelebek Y 308 s. 400 TL.

Elleston Trevor: Komplo. (Roman) Çev. **Serdar Tuğcu.** İst. 1983 Altın Kitaplar Y. 326 s. 350 TL.

Anne Tyler: Boşuna Bir Hayat. (Roman) Çev. **Esat Ören.** İst. 1983 Altın Kitaplar Y 356 s. 450 TL.

José Mauro de Vasconcelos: Kayığım Rosinha. (Roman) Çev. **Aydın Emeç.** İst. 1983 Can Y. 23 0s. 300 TL.

Irving Wallace: Kudret Delisi. (Roman) Çev. **Leyla Tavşanoğlu.** İst. 1983 (E) Y 399 s. 450 TL.

R. Wellek — A. Warren: Yazın Kuramı. Çev. **Yurdanur Salman — Suat Karatay.** İst. 1982 Altın Kitaplar Y. 479 s. 500 TL.

Arnold Weskes: Seçilmiş Oyunlar 1: Mutfak — Dört Mevsim — Tacir. Çev. **Gönül Çapan — Berin Cumalı — Ali Taygun.** İst. 1983 Adam Y. 305 s. 450 TL.

Patrick White: Arabadakiler. (Roman) Çev. **Murat Belge.** İst. 1983 Cem Y. 538 s. 700 TL.

Herman Wouk: Savaş Rüzgârları. I. cilt. Çev. **Ali Seden.** İst. 1983 Altın Kitaplar Y. 510 s. 550 TL.

Richard Wright: Kara Çocuk. (Roman) Çev. **Aydın Emeç.** İst. 1982 Can Y. 293 s. 350 TL.

Mihail Zoşçenko: Limonata. Çev. **Faruk Ünlütürk.** İst. 1983 Milliyet Y 166 s. 250 TL.

1983 Yılı Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığında sunduğumuz Çekoslacakya'da Türkoloji isimli bölümün eksik kalan kısmını bu yıl tamamlıyoruz.

112/ Dağlarca. In: Novy Orient 10, 1956, p. 159; Nida. In: Novy Orient 11, 1957, p. 22 Anday. In: Svetová literatura 8, 1963, No. 4, pp. 146—150. Rifat. In: Svetová literatura 10, 1965, No. 2, pp. 112—119. Behzad, Abday and Gör. In: Nevy Orient 24, 1969, pp. 246—247. Necati. In: Svetová literatura 20, 1975, No. 4, pp. 217—234, along with the article, Necati Cumali a téma Anatolie v moderni turecké literature / N.C. and the theme of Anatolia in modern Turkish literature/; Necati Cumali o svete / N.C: on the World, poems/ In: Nocy Orient 31, 1976, pp. 110-111.

113/ E.g. folk songs, poems, riddles and proverbs in the magazine Novy Orient in 1955, 1957, 1958 and 1962; on folk narrators, in: Novy Orient 32, 1977, pp. 177—179; on Turkish folk poets, in: Novy Orient 23, 1968; Turkish nursery rhymes, in: Revue svetovei literatury 11, No. 1, pp. 87—90; on Kurkish folk lyrics, in: Revue svetovej literatury 9, 1973, No. 3, pp. 122—131. Nasreddin's anecdotes, in: Novy Orient 14, 1959, 15, 1960; Nasrettin Hoca ve tesir alanı. In: TFA 1965, No. 192, pp. 3795—3795 /by J. Blaşkoviç/; in book form: Pribehy Hodzu Nasreddina /Tales of Hoja Nasreddin/, translated into Slovak by V Kopçan. Bratislava 1968, 137 pages. In a magazine: Prihody Keloghlana /Keloghlan's Adventures/, transl. by J. Blaşkoviç. In: Novy Orient 14, 1959, etc.

114/ Şlachetny zbojnik Köroğlu /Köroghlu, a Noble Robber./ Turkish epic. transl. by Xénia Celnarová, verse by J. Andriçik, Bratislava 1981, 123 pages; reviewed by J. Zamrazilová — Weltman. In: Novy Orient 36, 1981, p. 227.

115/ Alpaamyş. Translated by Ján Komorovsky. Bratislava 1972, 124 pages.

116/ Novy Orient 5, 1949/50, pp. 262—270.

117/ Dejiny nové tureské literatury /A History of New Turkish Literature/ Praha 1953, 216 pages.

119/ Novy Orient 26, 1971, pp. 295—296.

120/ Novy Orient 27, 1972, pp. 138—141.

121/ Slovnik spisovatelu Asie a Afriky /A Dictionary of Asian and African Writers/. 2 volumes. Prague 1967.

122/ Dictionary of Oriental Literatures. Vol. III, West Asia and North Africa. Volume Editor Jiri Beçka. London 1974.

123/ Dejiny svetovej literatury /History of World Literature/, Vol. I, Bratislava 1963, pp. 95—116. Malá encyklopédia spisovatelov sveta /A Concise Encyclopaedia of World Writers/, Bratislava 1978, with 19 entries concerning lassical and modern Turkish literature.

124/ Slovnik svetovych dramatiku /A Dictionary of World Playwrights/, Prague 1974.

125/ E.g., Z dejin literatury Asie a Afriky /From the History of Asian and African Literatures/, Part III, Prague 1963, pp. 114—119.

126/ Necati Cumali a téma Anatolie v moderni tureské literature /N.C. and the theme of Anatolia in modern Turkish literature./ In: Svetová literatura 20, 1975, No. 4, pp. 217—234.

127/ In: Revue svetovej literatury /Bratislava/ 10, 1974, No. 1, pp. 61—63.

128/ Die Thematischen und kompositionellen Merkmale der letzten Erzählungen Orhan Kemal's. In: Asian and African Studies 11, 1975, pp. 73—86; also, Icerik ve kompozisyn Acisindan Orhan Kemal'in Hikayelerinin Özellikleri. In: Bizikin 4, 1977, R. 23, pp. 25—31. Die Menschen vom Abgrund in der Auffassung von Orhan Kemal und Maxim Gorki. In: Asian and African Studies 14, 1978, pp: 45—58.

129/ Das dramatische Werk Mirza Feth— Ali Ahunzade. In: Asian and African Studies 10, 1974, pp. 169—176.

130/ The Problem of Man's Relations to Society in the Works of Erdal Öz. In: Asian and African Studies 16, 1980, pp. 161—178.

131/ E.g., Metin And, Karagöz. In: Asian and African Studies 14, 1978; Inci Enginün, Halide Edip Adivar'in eserlerinde Goğu ve Batı meseleleri, ibid. 18, 1982; V.B. Kubelin, Poeziya Yunuse Emre, ibid. 18, 1982; S. Elcin, Anadolu köy orta oyunları, ibid. 15, 1979, and many others.

132/ Miloş Rupeldt, Z tureckého zápisnika /From a Turkish Diary/, I and II. In: Kulturny zivot 20, 1965, No. 38, p. 2; No. 39, p. 2.

133/ Institutiones linguae turcicae cum rudimentis parallelis arabicae et persicae /the 2nd Volume of the book by Franc. Mesquien-Meninski/, and Saadeddini, scriptoric turcici Annales Taschet-Tevarich sive Corona annalium dicti, latine versi, et usque ad Muradam I. cum textu turcico impressi. Vienna 1755.

134/ Versuch eines kleinen türkischen Wörterbuchs mit beygesetzten deutsch-ungarisch und böhmischen Bedeutungen. Pressburg 1788, 162 pages.

135/ On the scholarly carreer and writings. R. Dvorák's see

136/ Miras II CH 47.

137/ Örneğin, /Türkler Slovakya'da / vb.

138/ /Novy Hrad'ın 1574 yılında Slovak kontu Pukanec'e yazdığı Almanca rica mektubu /

139/ /1663 — 1685 N. Z. (Nove Zanky — uyvar—) Türk egemenliği altında / Nitra Türklerde/ ve pek çok makale; çoğunluğu Macarca yazılmıştır/ bak. V Kopcan

140/ /Slovakya'da Dolny Kamenec'den Dört Türkçe berat.

143/ ./Hetman Petr Dorosenko ve o'nun Türk Politikası / ...../ 17. yüz. yılın ilk yarısında oPlonya, Ukrayna ve Babıali s. 19—49. Jan Rypka'nın yapıtını değerlendiren sayısız makale arasından bak Felix Tauer, .../ S. Rypka'nın 70. doğum yıldönümü nedeniyle hazırladığı yazı / Prag. 1956 s. 7—16; s. 17—28; burada 1911—1956 arası yazdıklarının bir listesi vardır. 1956—1966 arası yazdıklarının biblografisi ise Yadname — ye Jan Rypka'da bulunabilir. Prag 1967. s. 10—15. Ayrıca Jiri Becka'nın yazdığı Jan Rypka'nın ölümüne ilişkin yazısına bakınız: Jan Rypka, Çekoslavak İranist ve Türkolog, 28 Haziran 1886—29 Aralık. 1968, 1967—1969 yılları arası bibliografya ile birlikte....

144/ E.I. Mastakova, o'nun makalesi .../ Nef'i'nin Hiciv yapıtlarının Prag'daki listesi.

145/ Ayrıca Bratislava el yazmalarının bir kısmı yayınlanmıştır: Derleyen Josef Blaskovic Bratislava 1961. Bu kitapta 116 Türk elyazması yayınlandı.

146/ ...../ Safvet Bey Başagiçin Doğu baskıları Bratislava üniversite kütüphanesindeki kitaplıktadır./. Bratislava 1980, 463 sayfa. III — X2III sayfaları arasında eski türk yayınevlerinin bir listesiyle birlikte türk yayıncılarının tarihine ait ayrıntılı bilgi bulunabilir.

147/ ...../ Türkiye'de Milliyetçilik ve bugüne kadar gelişmesi/ Prag 1933. Aynı zamanda bu kitap Fransızca olarak da basıldı.

149/ Süleyman'ın Slovakya sınırı boyunca 1529'daki Viyana kuşatması...

155/ J. Rypka'nın bilimsel çalışmalarının bir açıklaması ve yazılarının bir listesi şu makalede bulunabilir: J. Rypka, 75. doğum yıldönümü nedeniyle Felix Tauer'e.....

156/ /1763'den kalma Yusuf'un Beratı, Vidini Metro-politan. Prag 1937.

158/ ...../ Slovakya'daki Türk egemenliği tarihine katkılar/..... / Türk egemenliği zamanında Macaristan ve Slovakya'dan çeşitlemeler/ / Slovakya'da Türk topoğrafyası ve yer isimleri sorunları üzerine /..... vb.

160/ No. 1 /S. 13—15/ G. Saman'ın Turecko /Türkiye/üzerine bir tarihi çalışması vardır. Bunu tüm ciltlerde düzinelelerce makale ve Türk edebiyatından çevirileri izledi. Makaleler arasından şunları sayalım: Örn. I. Hoberlandt, /Türkiye Ulusal Müzesi Zooloji Bölümünün Gezilişi (Ziyareti), 5, 1950, s. 61-62/; J. Kransky, .../ Türk dilleri, 12, 1957 ,s. 85—86/; Th. Hanak, .../ Istanbul'da Bedrich Hrozny ile birlikte, 24, 1969, s. 122—123/; C. Horacek, .../ 16. yüzyılda Türk Savaşlarının Çek toprakları için önemi, 12, 1959, s. 53-54); J. Braun,..... /Askerlikten Mimarlığa — Sinan üzerine, 27, 1972, s. 233 — 237/, vb.

161/ Örn., Türkiye'den uzun bir röportaj M. Zikmund ve J. Hanzelka/ 1, 1960, No. 2, s. 20—24; No. 3 s. 20—22/; L. Hrebicek'in Türk Göçebeleri zamanı nasıl ölçerdi adlı makalesi /2, 1961, No. 2 s. 11/ve Tektaş Ağaoğlu, Prag'da sergi açan bir Türk ressamıyla görüşme /7, 1968, s. 69—70/, vb.

162/ J. Rypka'nın yazılarının bir listesi şuralarda bulunabilir: ...../ J. Rypka'nın 70 doğum yıldönümü nedeniyle bir kitap/, Prag 1956, s. 17—28/ derleyen V Kubickova ve I. Hrbele/ devamı: Yadname-ye Jan Rypka, Prag 1967, s. 10—15, ve ölümü üzerine yazı: ...../ Jiri Becka'ya aittir/

163/ Örn. ...../ Rus tarihi için yeni bir kaynak. Türk kadılarının kayıtları./.

164/ ...../ kanunname/ ...../ 16. yüzyılda Bulgaristan'da Feodalizm çalışmalarının sorunları üzerine/ ...../ Nikopol Sanjak'ın kanunnamesi/

165/ ...../ Slovakya'da Türk egemenliğinin tarihine dair Türkçe kaynaklar/. / Nove Zamky (Uyvar) Eyaleti Kanunnamesi/ vb. J. Kabrda'nın bilimsel çalışmalarının bir örneği ve yazılarının bir listesi 2. Vesela — Prenolilova'nın yazdığı ölümyazısında bulunabilir: Prof. Dr. Josef Kabrda, 1906-1968....

166/ Brno 1969, 165 sayfa ve 56 levha kopyası;

167/ Byzantinoslavica'daki iki makale/ Prag/; H. Turkova'nın çalışmaları üzerine ölüm yazısına bakınız: / Helena Turkova öldü, yazan Z. V ve L. H./ Novy Orient 37, 1982, s. 186.

168/ Örn. Slovakya'nın Türk işgalindeki tarihi üzerine bazı notlar...../ Jan Rypka'nın 70. Doğum yıldönümünde/, Prag 1956, s. 60—71. Kitap halinde şunlar çıktı: ...../ Kosic'in işgali ve Kosic ve Transilvanya'da kiralara ilişkin Babı- Ali, belgeleri 1648—1672/ Bratislava 1949, 206 sayfa. 1979 da Türkiye'de bulunabilen bir makale çıktı: Osmanlılar devrinde Slovakya'da vergi sistemi. I. ünu. Tarih Ens. Dergisi, 32, Mart, s. 187—210 ve 949—958 /Istanbul/

169/ ...../ Osmanlı egemenliği döneminde Rimavska Sobota/ Bratislava 1977, 367 sayfa. İnceleyen Z. Vesela Prinosila.

170/ 1980'e kadar yazıların ayrıntılı bir listesi V. Kopcan'ın Zum siebzigsten Geburtstag von Josef Blaskoviç adlı makalesinde bulunabilir. Asya Afrika çalışmaları 16, 1980, s. 9—18.

171/ Osmanlı imparatorluğunun merkezinde kapitalizmin doğuş koşulları ve Avrupa yayılışının etkisi. Bak, Batı Etkisinde Doğu Çekoslavak Doğu çalışmaları topluluğunca düzenlenen konferansın tutanakları. 1967,...

175/ Osmanlı genişlemesi karşısında Slovak halkının tavrı üzerine/

176/ ...../ İslam ve Yeni Türkiye /...../ Türkün Asya'nın 900 yılı. / /Sultan'ın İstanbulunda bir Çek denizci/ ve pekçok maakle.

178/ ...../ Slovak Tarihi üzerine Osmanlı Masal Kaynakları/ Araştırmalarının sonuçları olan diğer çalışmaları şunlardır: ...../ Slovak tarihinde Türk bilgi ve belgeleri/ Historicke studie 13, 1967, s. 105—122; ...../ Slovak tarihinde Osmanlı imparatorluğunun Ekonomik Yönetiminin Kaynakları/ s. 618—625; Macaristan'da Osmanlı defterleri üzerine iki yeni yayın. Asya ve Afrika Çalışmaları 12, 1976, s. 173—178; Jan Türk Hareketi ve Devrimi üzerine yeni

Sovyet yapıtları. Asya ve Afrika çalışmaları 16, 1980, s. 179—182 vb.

179/ P. Horvath ve V. Kopcan, /Türkler Slovakya'da/ Bratislava 1971, 211 sayfa. Çeviren Z. Vesela Prenosilova. Novy Orient 27, 1972, s. 224. P. Horvath aynı zamanda daha geniş bir kesim için Rabovaldi Turci adlı bir kitap da hazırlamıştır. ...../ Türkler Yağmalıyordu, 16. ve 17. yüzyıl belge ve kronolojisinden (tarihlerinde) seçmeler/ Bratislava 1972, 279 sayfa.

180/ Nove Zamky Seferi'ne dair Osmanlı Masal kaynakları / V Kopcan'ın adaylık tezi için kişisel çalışması. Bratislava 1977, 27 sayfa.

181/ Osmanlıtarih yazımcılığının doğuşu ve gelişmesi /

182/ Örn. ...../ Eski Türk yazmaları./ /Ön Asya'da Selçuklu Sanatları/ ...../ Ön Asya'daki en eski uygarlıkların keşifleri./

183/ ...../Slovakya'da Slovak türkolojisi ve Osmanlı Yayılmacılığı üzerine bir bibligrafya/. Bratislava 1977, 56 sayfa, 579 madde.

183/ Çekoslavak bilginleri şu yapıtların yazarlarıdır: Z. Vesela Clovakya ve 16. ve 17. yüzyıllarda Osmanlı Yayılışı /s. 5—44/ K. Kucerova, Orta Avrupa'da Etnik değişmeler ve Sosyal gelişmede Osmanlı yayılmacılığının etkisi /s. 78—91/. V. Kopcan, Slovakya'da Osmanlı Yayılmacılığının Askeri karakteri /S. 189—214/. J. Polisensky, 16. ve 17. yüzyıl Avrupa Politikasında Türk Sorunu/ S. 215—231/ P. Ratkos, Bu da Vilayeti İsyanı öncesinde (karşısında) Osmanlılara karşı (Anti-Osmanlı) kamu oyu/ S. 232—251/ Z. Simecek, 16. ve 17 yüzyıl başlarında Çek kayıtlarında Osmanlı yayılmacılığı /s. 252—287.

184/ ...../Çekoslavakya topraklarında Osmanlı sikkelerinin bulunuşu/ SAV, Bratislava 1963, s. 175—179; Aynı yazarın, Çek topraklarında bulunan sikke (para) definelerinde Osmanlı Sultanlarına ait sikkeler Naprstek Müzesindeki tarih dizini 2, Prag 1963, s. 141—191, 5. bölüm.

185/ ...../Batı ve Doğu/

186/ .../Çaldıran Savaşı/Feridun Bey'in Münseat esselatin'ine dayanarak.

187/ ./ Sahra'da Türk Yayılması. Asya ve Afrika çalışmaları 10, 1974, s. 177—181.

188/ Kemalist hareketin karakteri (yapısı) ve düşünceleri üzerine. Archiv Orientalni 45, 1977, s. 97—105; Türkiye Cumhuriyeti Devletini biçimlendiren kökler M. K. Atatürk'ün yapıtının önemi. Atatürk üzerine Ulusal Konferans tutanakları 3, 1981, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.

191/ Modern Türkçe'de dilin yalınlaştırılması üzerine bazı notlar. Ural — altaische Jahrbücher 32, 1960, s. 217—219; Modern Türkçenin Temel sözcük haznesinde (dağarcığında) sözcüklerin en eski halleri (sınıflandırılması).....

193/ Örn. Dillerde morfolojik eşseslilik üzerine tipolojik bir çalışma.

194/ Önr. Türkçe'de sözcük oluşturma sisteminin bazı özellikleri.....

195/ Bazı eşsesli yapılar ve onların türetilmesine ait açıklamalar.....

196/ Türkçe sözcüklerin ses yapısı.....

197/ Türk dili reformu ve çağdaş metinler Türk dili ve çağdaş sözlük...

198/Örn. Eski türk kitabeleri şiir biçiminde mi yazılmıştır?..... Uzbek kök... morfen (Morpheme) yapısı.....

199/ Türkçe teleffuzlar ve karşılıklı ilişkilerinin analizi... Bazı türk dillerinde telaffuzların sesli yapısı. Altay dilleri Araştırmaları /derleyen L. Ligeti/, Bu dapeşte 1975 s. 79—82.

200/ Türkçe/ Prag 1969, 56 sayfa. Dil konusundaki kitapçıklar arasında Europsky Tumocnik / Yazarı belirsiz bir Avrupa çevirisi/nden de söz edilmelidir. Bu kitapçık temel türkçe konuşmayı da içermektedir. Prag 1950, s. 225—265.

202/ Örn. /s. 158—225/; J V Polisensky, Bohemya, Türk ve Hristiyan Halklar (Camialar) 1462—1620/,...

NESİN VAKFI'NDAN MEKTUP

Yapıların bitirilip işletmeye açılamaması yüzünden yıllardan beri Nesin Vakfı'na çocuk alınamıyordu. Nesin Vakfı'nın yedi yapısından dördü tamamlanmış ve işler biçime sokulmuş olduğundan ilk çocuklar 1983 yılında alınmıştır. Şimdi Nesin Vakfı'nın altı çocuğu var. İlk tasarlandığı gibi bu çocuklar 0-1 yaş arası değil, ortaokul ve lise öğrencileridir. 1984 yılında 0-1 yaş arası on çocuk daha alınacaktır. Bu küçük çocukların alınmasının gecikme nedeni, çocuklara bakacak nitelikli ve sürekli çalışacak annelerin bulunmasında güçlük çekilmesidir.

Gelecek Yıllık'ta Nesin Vakfı'ndan daha iyi haberler vermeyi umuyoruz.